V. ALECSANDRI

OPERE

IV

PROZĂ

Text ales şi stabilit,
note şi variante de
GEORGETA
RĂDULESCU-DULGHERU

Domnului Nicolae Alexe,
cu recunoştinţă şi consideraţie
pentru sprijinul generos şi
competent acordat la alcătuirea
acestui volum.
G. Dulgheru

SCRIITORI ROMÂNI
EDITURA MINERVA
Bucureşti, 1974

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul de față, al patrulea al ediției de *Opere* ale lui Vasile Alecsandri în colecția „Scriitori români", cuprinde scrierile în proză, atît cele publicate de autor în volume, broșuri și diferite periodice cît și cele rămase în manuscris.

Prima secțiune a acestui important capitol al creației lui Alecsandri o constituie scrierile publicate de autor în volumul *Proză*, 1876; cea de a doua este alcătuită din scrierile apărute în diferite broșuri și publicații (inclusiv scrierile politice) pînă la 22 august 1890, dată la care poetul încetează din viață; în fine, cea de a treia cuprinde scrierile rămase în manuscris, dintre care unele abia acum publicate pentru prima dată în întregime, cum sînt o parte din însemnările de călătorie. Adunînd laolaltă toate scrierile în proză ale lui Alecsandri, oferim cititorilor de astăzi imaginea globală a unuia dintre sectoarele activității sale literare, considerat, pe bună dreptate, cel mai izbutit, cel mai interesant.

Scrierile în proză ale lui Alecsandri atrăseseră atenția contemporanilor săi încă de la publicarea celor dintîi în revistele vremii, fapt ce-l încurajează pe scriitor să adune și să predea tiparului culegerea apărută în martie 1857 sub titlul *Salba literară*, pe care însă o prezenta cu modestie drept o salbă de „mărjele fără preț mare". Abia peste douăzeci de ani, în 1876, avea să apară a doua culegere, volumul masiv de *Proză*, partea a III-a a ediției de *Opere complete* pe care editura librăriei Socec începuse s-o publice din anul 1875.

În prima secțiune, care reproduce aproape integral cuprinsul volumului de *Proză* din 1876, ne-am permis să intervenim în două locuri, și anume eliminînd *Tabla mișeliilor*, ciudată alcătuire de vechi documente de epocă, în care aportul literar al lui Alecsandri rămîne în umbră, și, din economie de spaţiu, foarte numeroasele citate din opera lui Anton Pann, aflate în articolul *Cîntice de stea şi Povestea vorbei ...*

În secţiunea a doua am inclus şi evocările *Alecu Russo* (publicată în 1873 în *Convorbiri literare*), *Nicolae Bălcescu* şi *Coradini* (ambele publicate în 1876 tot în *Convorbiri*, în cadrul articolului *Din albumul unui bibliofil*), pe care nu le-am considerat simple variante ale evocărilor cuprinse în volumul *Proză* din 1876, întrucît aflăm în ele noi amănunte interesante cu privire la aceşti contemporani ai poetului.

Tot aici, romanul *Dridri* (publicat parţial în *Revista contimporană*) este reprodus fără capitolul *Un episod din anul 1848* — care îşi păstrează, în ediţia noastră, locul destinat de autor în cadrul volumului de proză din 1876 —, dar i se adaugă finalul, rămas neterminat, din manuscrisul 2253, f. 64^r — 66^r.

Nuvela *Margărita*, deşi rînduită în secţiunea scrierilor apărute în periodice, unde îşi are de drept locul, este reprodusă după ms. 817, întrucît varianta publicată în *Albumul macedoromân* în 1880, sub titlul *Papagalul simpatic*, este incompletă, cuprinzînd doar două capitole.

Ultima secţiune a volumului de faţă înfăţişează, pentru prima dată, alături de alte scrieri în proză rămase în manuscris, însemnările de călătorie ale lui Alecsandri, deosebit de interesante atît ca documente autentice — caracter pe care îl au, de altfel, multe alte scrieri ale poetului — cît şi pentru valoarea lor literară.

În cadrul volumului nostru, scrierile au fost rînduite potrivit voinţei scriitorului în prima secţiune, iar în celelalte, în ordine cronologică.

Criteriile de reproducere a textelor sînt aceleaşi expuse în nota asupra ediţiei publicată în primul volum al seriei, apărut în 1966 (vezi şi V. Alecsandri, *Opere*, vol. I, Editura Academiei, 1965). Texte de bază au fost considerate următoarele:

— ediţia din 1876, pentru scrierile pe care le cuprinde;

— periodicele în care au apărut, pentru scrierile pe care autorul nu le-a adunat în volum;

— broşura apărută la Braşov în 1848, pentru *Protestaţie în numele Moldovei ...* ;

— manuscrisele în care se află, pentru scrierile pe care Alecsandri nu le-a publicat niciodată;

— ediţiile în care au apărut prima dată, pentru prefeţele la scrisorile lui Ion Ghica şi culegerea de basme a lui Petre Ispirescu.

Erorile de tipar au fost îndreptate tacit, însă acolo unde textul cerea o completare, aceasta a fost marcată prin [ ].

Notele autorului au fost reproduse în subsolul paginilor, cu menţiunea [V.A.], spre a le deosebi de notele noastre.

La sfîrșitul volumului se află aparatul de note, cuprinzînd date cu privire la împrejurările în care au fost așternute pe hîrtie și publicate scrierile adunate aici, precum și variantele literare ale redactărilor lor succesive.

Am mai adăugat, pentru înlesnirea consultării ediției de față, indici de nume geografice și de persoane, de titluri de opere, publicații etc.

Nu putem încheia nota noastră fără a exprima și pe această cale cele mai vii mulțumiri competentului colectiv redacțional al Editurii Minerva pentru valoroasa contribuție adusă la definitivarea acestui volum.

GEORGETA RĂDULESCU-DULGHERU

I

PROZĂ

1876

CĂLĂTORII ŞI STUDII

ISTORIA UNUI GALBÎN

În noaptea trecută, pe la un ceas după douăsprezăce, am fost trezit din somnul dulce ce gustam, prin un zinghet metalic care m-au mirat foarte mult, nefiind obicinuit a auzi asemine armonie la ceasuri atît de tîrzii. Acel sunet mi se părea că venea din fundul odăiei şi că ieşa dintr-o cutioară de fildiş săpată, ce se zărea pe masă în razele lunei care răzbătea prin fereastră. M-am sculat iute din pat pentru ca să cunosc pricina zuruitului pomenit, am luat în mînă acea cutie unde pusesem dimineaţa un galbîn olandez şi o para mare turcească, am deschis-o cu luare-aminte, şi adîncă au fost mirarea care m-au cuprins, auzind deodată două glasuri străine ieşind din cutie, două glasuri de altă lume, care zbîrnîia, ţiuia şi se sfădea de moarte.

Să mărturisesc că m-au apucat fiori răci în faţa acelei minuni, nu socot că a fi vreo ruşine din parte-mi, pentru că nu sînt deprins a trăi pintre spirite. Spun drept că atunci m-am crezut încungiurat de vedenii, fantasme, stahii, strigoi, moroi şi de toate fiinţele fantastice cîte gioacă parola şi hora cu mezul nopţii în lumina lunei. Peste puţin însă liniştindu-mă ceva, nu ştiu cum s-au făcut că am gîndit la A. Donici fabulistul, şi aducîndu-mi aminte de fabula lui *Ferul şi argintul*, în care aceste două metaluri ţîn un dialog atît de înţălept, deodată zic, o lumină cerească îmi trecu prin minte, şi am înţăles următorul adevăr: că şi metalurile au suflet, mai ales aurul şi argintul, de vreme ce ele însufleţează şi mai de multe ori desufleţează oamenii; în urmare trebuie să aibă şi grai.

Sprijinit de această frumoasă descoperire, m-am simțit îndată cuprins de o femeiască curiozitate și, fără dar a perde vreme, m-am lungit într-un jîlț elastic, am așezat cutioara lîngă mine pe masă și, cu țigareta aprinsă, m-am pus pe ascultat. Razele lunei, precum am zis, se giuca pe covorul din odaie, zugrăvind feliurimi de figuri, și unele, lunecînd pe cristalul călămărilor, tremura chiar deasupra galbînului și a paralei, la care mă uitam cu ochii țîntiți. Aceste două monete se afla atunci în focul cel mai înflăcărat al convorbirei, amîndouă săltînd din vreme în vreme cu mînie și bătîndu-se, zuruind, de marginele cutioarei. Iată ce zicea:

Galbînul: Dar, mă mir de stăpînul meu cum de au uitat cine sînt eu, și m-au pus la un loc cu o biată para ca tine, ce nu faci acum nici trii bani, atît ești de ștearsă și de ticăloasă!

Paraua *(plesnind de ciudă)*: Rîde dracul de porumbrele negre!... Dar nu vezi, ciuntitule, cît ești de ros de chila[1] zarafilor?... nu te vezi că ai agiuns în trii colțuri, că ai scăzut și ai slăbit cît un irmilic de cei noi?... Ți-ai perdut toți dinții, sărmane, și vrei să mai muști pe alții?

Galbînul *(cu fudulie, ridicîndu-se în picioare)*: Leul deși îmbătrînește tot leu rămîne, asemine și galbînul tot galbîn!

Paraua *(săltînd des și iute de rîs)*: Galbîn, tu?... Cu adevărat, sărmane, ești galbîn, dar de gălbănarea morții.

Galbînul: Ian ascultă, cadînă bătrînă, nu te giuca cu cuvintele, că deși sînt acum în trii colțuri, pe loc înfig unul în tine.

Paraua *(cu dispreț și cu un aer de mărire)*: Eu am trecut prin degitele ienicerilor și nu mi-au fost frică! Tocmai tu vrei să mă sparii?

Ambele mele monete stătură puțin într-o poziție teatrală, ca doi dușmani viteji care se măsoară cu ochii păn-a nu să încleșta la luptă. Eu mă uitam la ele fără nici a mă răsufla, atît eram de curios a videa un duel bănesc; dar așteptarea mea fu și acum înșălată, precum au mai fost de multe ori în acest soi de întîmplări. Provocatorul, adică galbînul, văzînd maiestatea și curajul protivnicei lui, se dămoli, se trase înapoi, și prin această mișcare aduse o nouă dovadă observărei ce am făcut demult, că: fala mare ispravă n-are.

---

[1] Pila.

Galbînul *(după o scurtă tăcere):* Nu te bucura, proasto, că eu mă voi îngiosi a te onora cu loviturile mele, și dacă te-am și amenințat dinioarea, nu spera că-mi voi uita rangul într-atîta încît să mă ating de tine. Știu, slavă Domnului! cîtă depărtare este între noi. Familia mea-i de aur și neamul tău de-abia de argint. Cum îndrăznești dar a socoti că eu, care am fost slăvit de cei mari și legănat în sînul lor, eu, care sînt fruntea banilor, eu să mă măsor cu tine? Sărmană! gîndește cît ai rămas de neînsămnată-n lume și vezi mai înainte de toate că ești de o mie patru sute douăzăci de ori mai puțin decît mine.

Paraua: Fricosule aristocrat! se vede că ai locuit multă vreme în sînul domnului M. și că de la dînsul ai cîștigat sîmțirile dobitocești sub care îți ascunzi lipsa curajului. Tu, olandez, tu să rostești cuvinte de familie și de nobleță! Rușine, rușine să-ți fie! Am cunoscut mulți compatrioți de-ai tăi în deosebite rînduri și în deosebite pungi, și mărturisesc că i-am aflat curați de fire și de caracter; dar tu, negreșit ești minciunos, calp, bastard, căci îți arăți arama fără cît de puțină sfială. *(Suspinînd:)* Unde-i, unde-i frumosul și nobilul olandez cu care m-am iubit atît de ferbinte la anul 1820 în buzunarul căpitanului Costiță, pe cînd acest vestit corăbier călătorea pe Marea Neagră!... Unde-i acum să te facă una cu cutia în care ne găsim și să mă răzbune de obrăzniciile tale.

Galbînul *(uimit de turburare):* La anul 1820?... Căpitanul Costiță?... Marea Neagră?... Ce spui?... Tu erai atunci cu mine?

Paraua *(într-o nespusă mirare):* Cu tine! Ce fel?

Galbînul *(răpide, adunîndu-și suvenirele)*: Dar... îmi aduc aminte... într-o noapte întunecoasă, marea era întărtată de furtună... corabia era să se înece la Sulina... Toți se ruga lui Dumnezeu ca să-i scape...

Paraua: Așa este, bine zici. Eu tremuram de frică și, deodată, zuruind cu desperare, m-am aruncat și m-am lipit....

Galbînul *(dîndu-se de-a dura către para):* Și te-ai lipit de peptul meu, care de mult ardea pentru tine în focul unei dragoste nemărginite.

Paraua *(lunecînd către galbîn)*: Ah!

Galbînul și Paraua *(lipindu-se într-o amoroasă îmbrățișare)*: Soarele meu! Luna mea!

Zinghetul pricinuit prin înfocata atingere a monetelor se schimbă încet-încet într-o zuruire slabă sau, mai bine zicînd, într-o suspinare metalică care se perdu în deșerturile lumei și a cutiei. O tăcere drăgălașă urmă după aceasta, tăcere ce dovedea o mare cîtime de sîmțire în sînul monetelor; tăcere scumpă și mult mai glăsuitoare decît însași vorba; tăcere care mi-au atins pănă și mie, un străin, coardele inimei și mi-au adus două lacrimi de compătimire pe margina genelor.

Peste cîteva secunde ambii amorezi se traseră puțin înapoi, se uitară lung unul la altul, făcîndu-și amîndoi o dureroasă revizie, și ziseră următoarele, cu glas pătruns:

Galbînul *(oftînd din greu)*: Cît ești de schimbată, iubita mea!

Paraua *(suspinînd cu durere)*: Cît ne-am schimbat, dragul meu!

Galbînul *(cu amărăciune)*: Ce crudă și nemilostivă-i vremea! Coasa ei nu se ostenește niciodată!... Plăcere, frumusețe, tinerețe, toate sînt săcerate de dînsa!... Astăzi ele strălucesc cu tot farmecul lor și mîni se perd. Tristă soartă! Lume deșartă! Viață ticăloasă! Ah! Ah!

Paraua *(cu blîndeță îngerească)*: Nu te măhni, luceafărul meu, că nu sîntem numai noi supuși acelor crude pravili ale soartei. Ferul că-i fer și încă rugineşte, dar apoi noi care sîntem meniți prin însași firea noastră a fi jărtfa lăcomiei oamenilor!

Galbînul: Îți aduci aminte, scumpa mea, de-acea epohă fericită cînd ne-am întîlnit în buzunariul căpitanului Costiță?... Sufletele noastre erau făcute unul pentru altul, căci îndată ce ne-am zărit ne-am și sîmțit cuprinși de dragoste. Cît de frumoasă erai tu atunci cu fața ta rotundă și albă ce steclea și strălucea ca o tabla de dulceți. Cu cîtă grație se îndoia talia ta gingașă și subțire! Ce glas dulce și armonios aveai tu atunci!

Paraua: Atunci?... Dar atunci și tu erai tînăr, frumos, voinic; atunci erai luciu și plin de farmec; atunci aveai pe-mpregiur o coroană cu zimți din care ieșa scîntei amoroase ce-mi pătrundea inima. Atunci eram amîndoi în vrîsta dragostei, ne iubeam și ne dismerdam toată ziua și toată noaptea, încît mi s-au ros giumătate de faţă atunci ... dar acum ...

Galbînul *(într-o deplină desperare)*: Dar acum?

Paraua *(rîzînd)*: Acum sîntem ca doi tăciuni care fac numai fum făr-a da pară.

Galbînul: Eu, tăciune, eu care ...

Paraua: Lasă monologul pe altă dată şi-mi spune ce te-ai mai făcut din ceasul acel crud cînd am fost despărţiţi? Prin care valuri, prin care pungi, prin cîte soiuri de degite ai mai trecut?

Galbînul: Ah! iubita mea, cîte întîmplări am avut de la 1820 încoaci! ... De cîte ori am trecut de la treptele cele mai nalte ale soţietăţii la cele mai de jos, din mînile cele mai curate în labele cele mai mîrşave, de la sînurile cele mai nobile la pepturile cele mai deşărte de oricare sîmţire! Nu este soartă în lume mai curioasă şi mai vagabondă decît a fiinţei nenorocite ce se numeşte *monetă*. În veci şi peste tot locul slăviţi şi doriţi, noi sîntem pricina celor mai multor fericiri şi nenorociri pre pămînt şi, cu toate aceste, rareori întîlnim suflete de acele închinate nouă şi vrednice de toată lauda, care, cunoscînd preţul nostru, ne păstrează ca moaşte sfinte în fundul unei lăzi de fer, ne păstrează, zic, ani întregi şi ne scapă de acea frecătură necontenită a degitelor omeneşti care roade podoabele noastre.

Paraua *(cu ceva nerăbdare)*: Le ştiu aceste toate; spune-mi mai bine istoria ta.

Nu am trebuinţă să mai adaug cît de mult se aţîţase curiozitatea mea. Istoria unui galbîn, povestită în întunericul şi în tăcerea nopţii, era pentru mine o petrecere nesperată. Mi-am aprins iute o a doua ţigaretă, şi galbînul începu aşa:

Galbînul: Istoria mea este legată cu deosebite anecdote ce s-au întîmplat subt ochii mei persoanelor la care m-am aflat, anecdote triste sau vesele, unde eu am giucat totdeauna rolul cel mai de căpitenie şi în care mi s-au înfăţoşat prilej a face multe însămnări şi descoperiri asupra oamenilor. M-am folosit mult de privilegiul ce avem noi, banii de aur, a fi strînşi cu scumpătate la peptul lor, pentru ca să le cercetez şi să le cunosc inimile de aproape; şi tu, iubita mea, ştii ca şi mine cîtă mîrşăvie plină de dezgust este ascunsă înlăuntrul unor bipede care se zic creştini cu frica lui Dumnezău. Ascultă dar, și nu te supăra dacă fără voie ideile mele ți-or părea cîteodată cam posomorîte.

După ce ne-au despărțit căpitanul Costiță la Galați, dîndu-mă pe mine unui boierinaș ce-i vînduse grîu, am suspinat multă vreme gîndind la tine, la fericirile perdute a dragostei noastre și crede-mă că dacă mi-ar fi fost cu putință mi-aș fi răpit viața de desperare; dar firea nedreaptă n-au vroit să ne deie și nouă, galbinilor, dritul scump de a ne sinucide; în urmare am fost sîlit să-mi mistuiesc durerea-n suflet și să urmez pe noul meu stăpîn la moșia lui. Dar poți tu să gîcești în ce chip l-am urmat? ... Ascuns, soro dragă, în ciubota lui și călcat în picioare ca un ban de nimică, pentru că boieriul se temea de tălhari. Știu că această rușine se-ntîmplă ades banilor care au nenorocire a pica în pungile boierinașilor de la țară, dar eu încă nu pățisem o asemine îngiosire și mă înădușeam de ciudă. Ah! ziceam atunci, de ce nu am putere să-i fac o provocare, precum se cuvine între persoane bine crescute, și să-l străpung cu spaga rigăi de Olanda! ... Ce folos însă! Eu ziceam, eu auzeam. În sfîrșit, acel drum plin de chinuri se săvîrși după cum dori stăpînul meu: el agiunse acasă cu toți banii în ciubotă fără să fi întîlnit nici măcar un potlogar pe drumul mare.

... Vai mie! nu putea ști
Că *procesu*-n a lui stare sta gata a năvăli.

Paraua: Nu-mi spui că te-ai făcut literat?

Galbînul: M-am găsit odată din întîmplare giumătate de ceas în buzunariul unui poet.

Paraua: Urmează-ți povestirea.

Galbînul: O împresurare de moșie îl sîli pe bietul boier a alerga la Iași spre a să lupta cu tagma giudecătorească, însă din nenorocire în capitala asta el nu putu să întrebuințeze mijlocul ciubotelor spre scăparea galbinilor lui, precum o făcuse în drumul cel mare, căci aici oarecare director de tribunal i-au luat până și ciubotele din picioare. Îi de prisos să mai adaug că eu împreună cu toți ceialalți ai mei tovarăși trecurăm în punga acestuia și că sărmanul boierinaș se întoarse acasă cu părul alb, cu giubeaua ruptă și cu buzunarele sparte. Nenorocirea lui m-au cuprins de puțină jale, dar pe de altă parte mi-au adus o mulțămire ascunsă, căci răzbunarea este una din cele mai vii mulțămiri a oamenilor și a galbinilor olandezi.

Paraua *(oțerindu-se)*: Mă îngrozești cu vorbele aceste.

Galbînul *(cu fanfaronadă)*: Da cum socoți?

Paraua: Nu mi-ar părea curios dacă ai fi un ducat venețian, pentru că aceștia cred numai în *vendetta* lor, dar tu, olandez...

Galbînul: Nu te atinge de naționalitate, soro dragă, că mă supăr.

Paraua: *Pardon*, scumpul meu; n-am vroit să te măhnesc.

Galbînul: Te cred, iubita mea. Unde mă găsam?... La directorul de tribunal. Nu ți-oi descri figura lui, pentru că era foarte neînsămnată, dar ți-oi vorbi de buzunarul său. Știi că noi, banii, giudecăm mai totdeauna oamenii după pungile și după buzunarele lor, și eu mărturisesc că acest fel de giudecată mi se pare cea mai nimerită într-o epohă unde domnește interesul. D. Buffon, naturalistul francez, au zis că: *stilul arată omul;* eu zic că: *buzunariul arată omul.* El este cea mai sigură caracteristică a firei, a patimilor și a moralului său. De pildă, buzunariul unui cheltuitor este spart; punga unui zgîrcit e făcută de materie groasă și trainică și e legată cu nouăzăci și nouă de noduri ș.c.l.; iar buzunariul directorului putea foarte bine să deie o lămurită idee de haos, căci nu avea nici margini, nici fund.

Închipuiește-ți dar, scumpa mea, ce groază m-au cuprins cînd m-am rătăcit în acel sac lung și adînc! Mă credeam perdut întocmai ca un călător în pustiurile Africei, dar mă înșălam, pentru că buzunariul sus-pomenitului director de tribunal nu sămăna nicidecum cu un pustiiu; acesta dimpotrivă era locuit de feliuri de neamuri străine și pribegite acolo din alte pungi.

Cînd am agiuns la marginele acelui sac, am găsit o poporație foarte amestecată de galbini olandezi și nemțești, de irmilici vechi și noi, de carboave, pănă și de sfanțigi, pănă și firfirici, care cu toții trăia într-o armonie ce m-au adus în mare mirare, cunoscînd dihoniile care despart astăzi națiile.

Paraua: Cum, frate, carboavele și irmilicii era prietini?

Galbînul: Nu numai prietini, dar aș putea zice frați de cruce, dacă n-aș ști că irmilicii sînt dușmanii sfintei cruci. Şi această unire eterogenă ştii tu de unde se trăgea?... Din crudul obicei care sîlise pe fieştecare monetă a-şi lepăda naţionalitatea cînd au întrat în acel buzunar directoresc. Acole, galbinii, irmilicii ş.c.l. nu se mai numea nici galbini, nici irmilici, nici carboave.

Paraua: Dar cum, cum?

Galbînul: *Marturi!*... Înţălegi acum? De pildă, galbinii se chema marturi de triizăci şi cinci de ani; irmilicii marturi de patrusprezăce sau de şesesprezăce ani, după vrîstă; carboavele marturi de doisprezăce ani; şi toţi la un loc alcătuia un popor nou, cunoscut subt nume de: *naţia dovezilor sunătoare*... Mă pricepi acum?

Paraua *(oftînd)*: Te pricep. *(După o mică tăcere.)* Şi mult ai şezut tu acolo?

Galbînul: Aşteaptă. Voi, turcilor, aveţi un proverb pe care nu mi-l aduc aminte, dar care se începe cu haram...

Paraua: *Haram gheldi, haram ghiti.*

Galbînul: Tocmai; acest proverb, precît înţăleg, vrea să zică că de banii luaţi nedrept nu s-alege nimică.

Paraua: Bre! Nu te ştiam poliglot.

Galbînul: Cum să nu fiu poliglot, soro dragă, dacă am slujit oarecînd drept plata unei subscrieri la un Tetragloson, care era să iasă... dar să venim la proverbul pomenit, pentru ca să vezi cum se adeveri înţălesul lui.

A doua sară, după întrarea mea în colonia *dovezilor sunătoare*, stam la vorbă cu cîţiva *marturi* de deosebite vrîste şi povesteam pe rînd chipurile înşălătoare ce întrebuinţase stăpînul nostru pentru ca să ne tragă în sînul lui, de la răzăşii, de la văduvele sărace şi de la toţi nenorociţii împricinaţi, la care ne aflasem mai înainte, cînd deodată o mînă lacomă ne cuprinse grămadă în palmă şi ne trînti ca vai de noi! pe o masă de cărţi unde se giuca stos. Cîteva părechi de ochi se ţîntiră cu dragoste asupra noastră, şi după cîteva talii, o altă mînă străină se întinse spre noi şi ne trase într-un alt colţ a mesei. Directorul nu mai era stăpînul nostru... El ne perduse pentru totdeauna. Pare că-l aud şi acum cît de tare se blăstăma, cum se ocăra pe sine cu cuvintele cele mai proaste pentru că giucase, în vreme ce noul meu stăpîn îi zicea din vreme în vreme cu sînge răce: *haram gheldi, haram ghiti!* De-atunci m-am pătruns de adevărul acestui proverb şi am luat o mare opinie de înţălepciunea musulmană.

Paraua *(se închină):* Îmi pare foarte bine.

Galbînul *(urmînd cu foc):* Înțălepciunea și paralele turcești sînt două lucruri care mi-au cîștigat inima.

Paraua *(cu ceva cochetărie):* Berbantule...

Galbînul *(după un zîmbet):* Tînărul ce mă cîștigase în cărți era una din acele ființi a cărora nume se sfîrșește în *escu*, cînd se află la Moldova, și în *eanu* cînd merg la Valahia; ființi problematice, care trăiesc făr-a avea nici un chip de viețuire, care pică năpaste în casele și la mesele oamenilor și care astăzi se primblă în droște de Brandmaier, îmbrăcați în straie nouă, încălțați cu botine de glanț, și mîni îi vezi plămădind glodul uliților cu ciubote rupte, cu surtucul descusut și cu pălărie roasă pe cap; trîntori paraziți ce s-au întrodus de o bucată de vreme în soțietatea românilor, speculînd nevinovăția și încrederea lor, și care au fost crescuți la școala vestitului Robert-Macarie[1], de coțcărească pomenire.

Acel interesant copil al civilizației, acel nobil cavaler... de industrie, petrecea o mare parte a zilei închis în odaia lui cu o păreche de cărți în mîni, pe care le amesteca necontenit, le așeza în deosebite chipuri, le sucea, le tăia, deprinzînd și iscodind fel de fel de *teșmecherii* ce întrebuința sara spre a pungi pe pontatori. Și trebuie să mărturisăsc că el agiunsese la o ghibăcie atît de măiastră în măsluirea cărților, încît ar fi meritat cu toată dreptatea o odă *escamotofilă* în soiul acelei adresate d-lui Rodolfo de d. Eliad, marele *ammiratore della prestidigitazione.*

Paraua *(boldind ochii):* Ce cuvinte sînt aceste?

Galbînul: Aceste sînt cîteva cuvinte dintr-o nouă limbă românească ce se descopere acum la București.

Paraua: Dar *escamotofil* ce bazaconie este?

Galbînul: *Escamatofil* e văr primar cu *brațalba,* cu *lungumbra* și frate de cruce cu *Broascăoaietaurie* și cu *impercaicoifagi* a d-lui Aristia.

Paraua: Nu le înțăleg.

Galbînul: Te cred; dar ian întreabă pe croitorii lor dacă înțăleg cuvintele *teșmecherii* și *haram,* și să vezi că ți-or răspunde: *nu te capisc* sau: *nu te cumprind.*

---

[1] Robert Macaire, personaj din *Auberge des Adrets*; tipul banditului fanfaron.

Paraua *(clătinînd capul)*: Mari sînt minunile tale, Doamne!

Galbînul: Zi mai bine: mari sînt minciunele oamenilor!... Tînărul meu avea, precum ți-am spus, degitele foarte sprintene la cărți și se folosa binișor de meșteșugul său, căci acesta era pentru dînsul un soi de fondos sigur din care trăgea dobîndă pe fieștecare sară; dar el nu se mulțămea cu acel venit și, în urmare, se împrumuta ades pe la zarafii jidovi. Trebuie să-ți spun că stăpînul meu se trudea de mult ca să deslușască un problem foarte greu, adică: *chipul de a face datorii fără a le plăti.* În adevăr el descoperise de mult partea cea dintîi a problemii, și acum era aproape să o găsască și pe cea din urmă, căci hotărîse să fugă a doua zi pe ascuns la București, cînd deodată și fără veste unul din creditorii lui, un jidov bătrîn, i se arătă grozav și înarmat cu patru sluijtori de la Agie. Pricina acelei înfățoșări polițienești era un vecsel iscălit de stăpînul meu, dar neplătit, după obiceiul său cel economic. Noul Macarie fu silit să numere banii îndată și, numărîndu-i, mă lepădă și pe mine în palma nebotezatului zaraf.

Paraua *(cu tînguire)*: Nenorocite prietin!

Galbînul: Dar, dar, plînge-mă, scumpa mea, tînguiește-mă, luna mea, căci aici încep pentru mine durerile, ticăloșiile, chinurile unei inchiziții mai crude decît acea spaniolă; bocește-mă și te îngrozește, pentru că ai să mă vezi muncit în mîni de calău, precum era munciți creștinii în vremea Păgînismului; ai să cunoști, în sfîrșit, misteriul acel înfricoșat a deformării mele și chipul nelegiuit prin care eu, mîndrul și slăvitul tău odinioară amorez, am fost despărțit pentru totdeauna de podoabele mele. Neronul istraelit ce mă luase în robie mă închise deocamdată într-o temniță neagră și unsă, pe care el îndrăznea a o numi pungă, și agiungînd acasă la dînsul, după ce mă arătă cu bucurie la vro șese copii strențeroși și nespălați, el mă ascunse sub o podea din odaia lui, într-o oală îngropată în năsip. Auzi tu? ... într-o oală de făcut borș, eu ce locuisem în pungi dê mătasă! eu care ținusem adeseori loc de onor pintre oamini, să mă văd țiind locul fasolelor și pitrinjălului! Această idee mi-ar fi dat gălbănarea negreșit, dacă n-aș fi fost precum sînt galbîn de firea mea. Dar toate aceste nu sînt încă nimică pe lîngă chinurile ce mi se pregătea.

Pe la mezul nopții, calăul acel nemilostiv mă scoase la lumina unei luminări de său și, apropiindu-mă de ea, îmi atinse zimții cu un instrument de moarte ce-i zic chilă. Durerea ce mă cuprinse dintr-o margine la alta mă făcu să sai în sus de trii palme și, scăpînd dintre degitele lui, alergai iute de-a dura sub pat unde mă ascunsei tremurînd. Ce folos însă! Iuda mă găsi peste puțin și îmi roase toți zimții cei frumoși care, după cum zici, iubita mea, îți arunca odinioară în inimă atîte scîntei de dragoste. Într-o clipală m-am văzut ras, pilug de giur împregiur întocmai ca capul bărbieriului meu; glasul mi se dogise de durere și, neputîndu-l blăstăma atunci cum se cădea, m-am răzbunat asupra lui azvîrlindu-i un zimț în ochi. De atunci el au rămas chior, și socot c-a rămînea tot așa păn' la giudecata cea de pe urmă.

Paraua *(plesnind de mînie)*: Amîndoi ochii să-i fi scos. Auzi!... să-ți chilească zimții! Eu mă mir cum de sufăr românii atîte mii de tălhari.

Galbînul: Ce să le facă dacă sînt sudiți!

Paraua: Și cum ai scăpat din mînile calăului tău?

Galbînul: În codrul Herții!... Știi că acest codru e moartea jidovilor: numai de le-i pomeni de dînsul îi vezi că-și schimbă fețele și-i apucă *ducă-se pe pustii*. Tălhariul meu de zaraf avea nevoie să meargă la hotarul Mamorniții pentru oarecare speculații cu folos sigur și, știind că avea să treacă prin acel codru atît de dușman perciunilor, el își cumpără două pistoale și un iartagan ruginit, se sui singur într-o brișcă și se porni cu frica-n spate și cu galbinii în sîn. După multă trudă agiunseră în sfîrșit în codrul Herții. Tîrtanul meu tremura ca de friguri; măselele-i clănțănea și el se bătea necontenit cu pumnul în pept. Era înspre sară, la ceasul acel sfînt a zilei unde toată natura se liniștește în tăcere și pare că se pregătește pentru sărbarea unei taine înfricoșate. Caii mergea încet la deal, cînd deodată ieșiră de după copaci doi oameni înarmați.

Iuda răsări ca și cînd l-ar fi mușcat un șărpe, dar nu-și perdu mințile, căci, scoțîndu-și iute cușma și chitia de pe cap, le puse lîngă dînsul, una-n dreapta și una-n stînga, și începu a strîga de departe: „Nu veniți, nu; noi sîntem trii, voi sînteți doi". Cu toate aceste tălharii opriră caii și se apropieră de brișcă.

— Măi tîrtane, zise unul din ei, pentru cine ai luat armele aceste?

— Pentru tălhari, răspunse zaraful.

— Noi sîntem tălhari.

— Poftim, mă rog, — și jidovul dete îndată armele.

— Da bani ai cu tine?

— Ba nu, n-am nici o para, pe legea me.

— Pe dînsul, măi, răcniră atunci hoții, și pe Leiba mi-l trîntiră din brișcă gios la pămînt. Iuda se zbuciuma cu desperare și răcnea *vai mir, ghevalt* cît îi ținea gura, dar unul din tălhari îi puse un genunchi pe pept și o mînă-n gît, și glasul i se curmă pe loc. Această scenă nu ținu mult, căci peste puțin cei doi voinici întrară iar în codru, lăsînd trupul zarafului lungit în mijlocul drumului, fără suflare și cu ochii holbați. Socot de prisos să mai adaug că ei nu uitaseră să-i ieie punga din sîn. Tălharii de drumuri mari preçum și cei de tîrguri mari au într-acest soi de întîmplări o deosebită luare-aminte.

Paraua: Cum? dragul meu, ai încăput în mîni de tălhari și nu ți-au fost frică?

Galbînul: Adă-ți aminte, scumpa mea, că trecusem mai înainte prin mînile unui director de tribunal, a unui stosar și a unui zaraf. Deprinderea se face fire, după cum știi.

Paraua: Adevărat; oamenii și banii se deprind cu soțietățile cele mai răle.

Galbînul: Stăpînii ce căpătasem eu acum, și care mă căpătaseră totodată, ne duseră în fundul codrului la gura izvorului care se numește *fîntîna hoților*. Acolo era adunați toți tovarășii lor împreună cu căpitanul ce sta mai deoparte lungit pe iarbă, cu pistoalele lîngă dînsul.

Opt voinici cu spete late
Cu mînece suflecate
Și cu puștile-ncărcate.

— Ei! copii, prins-ați iepurele? zise căpitanul, om nalt de stat, vînos în brațe și cu mustețile de-un cot.

— L-am prins, căpitane, răspunse tălhariul ce mă ținea în palmă.

— Gras îi?

— Cam gras, că nu putea fugi bine.

— Poate-a fi fost cușer.

— Cușer, dar; avea niște perciuni de-o palmă.
— Și unde-i pelea?
— Iat-o, căpitane.

Căpitanul deschise punga, se uită la noi și, clătinînd din cap cu mînie: Ian vezi, zise, cum i-au ciocîrtit! Litfa blăstămată ne-au furat pe giumătate dintr-înșii. Pe urmă, vărsîndu-ne în palmă, chemă toți tovarășii lui împregiur și ne împărți în sume drepte pe la fiecare. Eu însă rămăsei partea căpitanului. Acest român era cu adevărat voinic, și dacă se făcuse tălhari de drumul mare, nu că doar îi era sete de bani, dar pentru că sîmțea ceva în inima lui care îl îndemna să caute prilejuri de vitejie; primejdiile avea pentru dînsul un farmec magnetic care îl trăgea fără voie, și sînt încredințat că dacă ar fi avut norocire să se nască cu trii sute de ani mai înainte, pe cînd românii era în lupte, el și-ar fi dobîndit un nume de viteaz mare. Singura slăbăciune ce avea era că iubea prea mult nevestele măritate, și fiindcă aceste au avut de cînd lumea o ferbinte aplecare pentru voinici, s-au întîmplat că mulți bărbați însurați era mînioși foc asupra căpitanului și giuraseră să-și răzbune asupra lui.

Mai ales unul, un grec care fusese arnăut în vremea domnului Ioniță Sturza, îi păstra o dușmănie de cele ascuțite, pentru că sîmțea pe frunte, de o bucată de vreme, oarecare mîncărimi ce-i înferbînta crierii și-l făcea să viseze noaptea tot soiul de vite cornorate. El se așezase de vro doi ani în tîrgul Herții, și de vro opt luni se însurase cu o fată tînără, care era vestită de frumoasă pe toată linia hotarului.

Cum și ce fel se cunoscuseră și se daseră în dragoste căpitanul cu femeia arnăutului, nu ți-oi putea spune... dar știu că în toate serile, pe la asfințitul soarelui, stăpînul meu își încăleca murgul și se ducea de se întîlnea cu dînsa la o cumătră a ei ce ședea în marginea tîrgului. Arnăutul, se vede că înțălesese în sfîrșit pricina vizitelor dese ce făcea nevasta lui în casa cumătrii sale, căci se pregăti de vînat, luîndu-și hăitași, arme și c.l.t. Hăitașii însă îi alesese pintre cîțiva bărbați, care ca și dînsul avea ceva pică asupra căpitanului.

Într-o sară, cum răsări cea întîi stea pe cer, stăpînul meu, după ce își împărți tovarășii pe la deosebite potice, încălecă murgul și se porni pe o cărare îngustă ce ducea la margina codrului. Era o lună cum o doresc amorezii, o lună plină de o tainică lumină care învăluia tot codrul și răzbătea pintre frunzele copacilor. O tăcere adîncă, o liniște sfîntă domnea în lume. Nu se auzea altă decît pasurile calului pe cărare. Căpitanul scoase de sub mintean o tambură mică cu strune de sîrmă și împreunîndu-și glasul cu ea, începu a cînta un vers jalnic, ce-mi pătrundea inima, măcar că-i de metal.

Tot mergînd și cîntînd, iată că ieșirăm din codru și sosirăm pe o culme nu departe de tîrgul Herții. Acolo stăpînul meu se opri, cătă împregiur și, puind două degite în gură, dură o șuierătură de cele haiducești, care clocoti grozav în codru și care îmi țiui multă vreme în urechi. Îndată pe urmă, o ferestuică se lumină la o casă din tîrg; iar căpitanul, sărind vesel de pe cal, se îndreptă răpide în partea ei. După cîteva minute el era în brațele frumoasei sale iubite și se dismierda și se drăgostea amîndoi, precum odinioară ne dismierdam noi, scumpa mea lună... Îți mai aduci aminte?

Paraua *(oftînd):* Ah!...

Galbînul *(asemene):* Și iar ah!... *(După o scurtă și dureroasă tăcere.)* Nimic nu-i statornic în lume: tinerețile trec, norocul pere tocmai cînd gîndești să guști mai bine plăcerile lui. Cît de fericite minute petrecea stăpînul meu cu iubita lui și ce triste minute era să urmeze după ele!

Așa-i legea crudei soarte,
Azi plăcere,
Mîni durere,
Azi viață și mîni moarte!

Paraua *(din fundul inimei):* Of... of!

Galbînul *(asemene):* Și iar of!... Ce să-ți mai spun? Voinicul meu căpitan se văzu deodată încungiurat de vro zăce oameni înarmați și comenduiți de însuși bărbatul iubitei sale. Într-o clipală el fu aruncat la pămînt și, în locul albelor brațe ce-l strîngea cu un minut înainte lîngă un pept înfocat, sărmanul! simți niște lanțuri răci ce-i cuprinseseră tot trupul ca un șerpe. Poziția lui era cu atît mai neplăcută că avea multă asămănare cu poziția zeului Mars, cînd acest viteaz Don Juan ceresc fu prins cu Afrodita în mrejile lui Vulcan. Afrodita din tîrgul Herții au fost trimesă la o monăstire după stăruințele arnăutului, și nenorocitul meu stăpîn dus la una din cele 13 isprăvnicii a Moldovei. Acolo ispravnicul îi făcu o de *aproape cercetare* și-l espedui la Iași, unde, fiind giudecat, i se închie o hotărîre destul de sărată, adică: i se încuviință un cvartir de cîțiva ani la ocnă pentru ca să-și *prefacă*, să-și *îmblînzască* și să-și *îndulcească simțirile morale!*... Cît pentru tovarășii săi de hoție, am aflat mai tîrziu că unii au trecut peste hotar, pentru ca să facă voiajuri de plăcere, iar cîțiva au izbutit a să înălța între oameni... prin agiutorul ștreangurilor spînzurătoarei.

Paraua: N-ai făcut, dragul meu, o observare? Că toți tălharii de drumuri și de codri sînt spînzurați în tîrguri... Oare pentru ce?

Galbînul *(declamînd): Où peut-on être mieux qu'au sein de sa famille!*[1]

Paraua *(rîzînd):* Ha, Ha, ha... bată-te norocu, că poznaș mai ești!

Galbînul: Ispravnicul ce mă luase odată cu *doprosul* era, cum se zice, *un om a trebii.* Cunoscînd toate chipurile legiuite de *obiceiul pămîntului* întru a să *folosi de prilejuri*, el izbutise a-și preface slujba în *chivernisală* și, slavă Domnului! după cîțiva ani, își făcuse o stare ca *oamenii.* Avea, sărmanul, două moșioare luate de la răzeși, avea cîteva *suflete de țigani*, și era cunoscut în tot ținutul de *gospodar cumsecade.* Mai era încă cunoscut și de creștin cu frica lui Dumnezău, pentru că știa *Crezul* grecește pe de rost, măcar deși nu înțălegea nicidecum astă limbă; pentru că se împărtășa de două ori pe an și pentru că făcea ades paraclisuri în casă. Cu toate aceste, bunul nostru creștin nu se sfiia a poronci să bată la talpe pe vreun român ce nu-și putea plăti birul, tocmai cînd el rostea *Tatăl nostru*, tocmai cînd zicea cu mare *evlavie:* „Și ne iartă nouă, Doamne, greșelele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri...“ Almintere era bun la suflet, atît de bun, încît cucoana d-sale îl trimetea fără voie în comisii cînd avea gust să rămîie singură acasă.

Boieriul ispravnic, precum am spus, avea o cucoană; cucoana avea un verișor al doile. Boieriul ispravnic era bătrîn și urît; cucoana era între două vrîste, adică: nici prea crudă, nici prea coaptă, nici urîtă, nici frumoasă, dar mai mult *hazlie.* Verișorul era numai de vro nouăsprezece ani, destul de *nostim*, dar cam prostuț din fire și cam obraznic din creștere. Boieriul ispravnic iubea numai două lucruri în lume: 1-i banii și 2-le nevasta. Cucoana, asemine, slăvea numai două lucruri pre pămînt: 1-i banii și 2-le verișorul. Verișorul iarăși adora numai două lucruri în viața lui: 1-i banii și 2-le vînatul.

---

[1] Unde te poți simți mai bine decît între ai tăi! (fr.).

Aceste trii deosebite patimi, a cărora *fondos* eram noi, banii, se specula între ele cu fel de fel de chipuri, unele mai curioase decît altele, și prilejea niște scene de tot comice. Spre pildă: cînd sîmțea cucoana că iubitul său bărbat se folosise de vrun *chilepir*, își pregătea un arsenal întreg de căutături înfocate, de suspinuri fărmăcătoare și de note în *b* mol, carele cu toate era menite spre a-i întoarce capul și spre a-i stoarce banii. Așa, înarmată de acea grozavă și primejdioasă artilerie, isprăvniceasa întra în odaia boieriului și începea dintîi a-l împroșca cu mii de săgeți din ochi, unele mai dulci decît zaharul, altele mai pătrunzătoare decît ferul; și cînd videa că nenorocitul începea a să uimi, atunci da drumul oftărilor arzătoare și a notelor în *b* mol carele, ca un batalion de cavalerie, se arunca asupra lui, îl ameța, îl tulbura și-l aducea în starea unui *automat*. Pe urmă o încolăcire de brațe împregiurul gîtului și o dulce sărutare între sprincene desăvîrșa biruința, și îndată toți galbinii din buzunariul boieriului se strecura zuruind în palma cucoanei. Nu am trebuință să mai adaug că el, cînd se deștepta din acea amoroasă magnetire, se treza totodată și pornit într-o *comandirovcă* poroncită de însași drăgăstoasa lui nevastă.

Paraua: Și ce făcea ea cu atîte parale?

Galbînul: Ce parale!... Zi galbini.

Paraua: Așa vine vorba.

Galbînul: Cucoana isprăvniceasa lua lecții de limba franceză, pentru că astăzi în Moldova e cam rușine să vorbească cineva românește, și alesese drept profesor pe verișorul ei, care fusese crescut într-un pansion din Iași și care învățase acolo a *moncheri* pe fieșcare. Acele lecții se da și se priimea sara, după purcederea bărbatului, într-o odaie plină de divanuri și luminată numai de o singură lampă. Profesorul și cu scolerița lui se punea pe o sofa și lecția se făcea în următoriul chip:

Scolerița: Spune-mi, verișorule, cum se zice franțuzește: *te iubesc?*

Profesorul: *Je vous aime!*

Scolerița *(cu o drăgălașă căutătură): Je vous aime!*

Profesorul: Sau: *je vous adore.*

Scolerița *(adăugînd pomenitei căutături un glas dulce și tremurător): Je vous aime*, verișorule, *je vous adore.*

Profesorul *(rușinîndu-se): Et moi aussi*[1].

Scolerița *(luîndu-l de mînă):* Dar... *aș vrea să te sărut*, cum se zice?

Profesorul *(coborînd ochii): Je voudrais vous embrasser...*

Scolerița *(cu glasul înfocat): Je voudrais vous embrasser*, verișorule.

Profesorul *(turburîndu-se): Et moi aussi.*

Scolerița: Dar... *cine te oprește*, cum se zice?

Profesorul: *Qui vous en empêche?*

Scolerița: Hai să spunem de la început.

Profesorul *(tremurînd): Je vous aime.*

Scolerița *(cu patimă): Je vous adore.*

Profesorul: *Je voudrais vous embrasser.*

Scolerița *(iute): Qui vous en empêche*, verișorule?

Dă-mi voie, scumpa mea, să nu urmez păn' la sfîrșitul lecției: ți-oi spune numai că din *je vous aime* în *je vous adore*, toți galbinii luați din sînul ispravnicului trecea în mînile verișorului, drept plata sîrguinței sale.

Prin asemine chipuri și eu, draga mea, am călătorit din pungă în pungă și am agiuns în sfîrșit a fi proprietatea tînărului profesor de : *je voudrais vous embrasser.*

Ți-am spus că el iubea vînatul. Această patimă se dezvălise în inima lui cu atît mai strașnic că era foarte rău chitaș și, în urmare, mai toate paserile îi trecea pe la nas. În zădar el le alunga cu haliciurile prin văzduh; nici una din ele nu vroia să-i împlinească mulțămirea de a pica. Într-o zi, nenorocitul meu vînător se trezi cu hotărîre să facă minuni și să nu se întoarcă acasă decît cu cel puțin două care mocănești pline de jigănii ucise; dar, precum știi, hotărîrea și împlinirea sînt două lucruri care n-au obicei a să întîlni cam ades. Cu toate aceste, stăpînul meu se îmbrăcă în tot costumul de vînător și se porni cu pălăria de paie pe urechi, șuierînd o bucată din opera *Zampa*[1]: *Il faut céder à mes lois*[2]... ca un om sigur de biruință. Și nici nu putea fi almintere de vreme ce avea cu el triizeci de încărcături gata, o torbă nouă și o pușcă de Lepage cu două țevii. Bine încredințat deci în ghibăcia lui, el ieși la cîmp, aruncînd împregiurul său căutături pline de lăcomie și de cruzime.

---

[1] Și eu de asemenea (fr.).

Trebuie să știi, iubita mea, că nu este tigru, nu este hienă, nu este, în sfîrșit, lighioaie pre pămînt mai crudă decît un vînător prost în cele dintîi a lui cercări. Țelul său este numai ca să ucidă pentru ca să se încreadă că-i pușcaș; de aceea trage în toate părțile, în toate jigăniile, fără deosebire: găini, prepeliți, curcani, vrăbii, ba încă, de nu s-ar sfii, ar slobozi pușca și peste oameni. Se înțălege de la sine că cele mai multe ori el împrăștie în vînt oci întregi de praf și că se ostenește zile mari degeaba. Iar dacă i se întîmplă să oboare vreo păsăruică oarbă... să-l vezi atunci cum aleargă cu ochii boldiți la locul unde au zărit-o picînd: gard, șanț, spini, el răzbate tot, fără sfială; ar trece și prin foc fără a lua sama, căci atunci el nici nu vede, nici n-aude. Își perde ceasornicul, pălăria, pușca... dar nu-i pasă; el au lovit!... și de vreme ce-au lovit, e pușcaș bun. Această idee măgulitoare ațîță focul ce-l înflacără și dă aripi picioarelor sale, carele aleargă, saltă, zboară făr-a atinge pămîntul. Și cînd zărește în iarbă paserea rănită, să-l vezi cu ce turbare se aruncă asupra ei, și pe urmă cu ce fudulie o rîdică până la ochi ca să o privească mai de aproape. Atunci i se pare că ține o lume în mînă! Bucuria lui este nebună; ar vroi să lege paserea la pept ca o decorație, dar, aducîndu-și aminte că are torbă, o pune într-însa, și apoi o scoate de zece ori pe minută pentru ca să o mai vadă. Deșertăciunea lui găsește pricină de fală în moartea unei ființi nevinovate!

Cea întîi pasere care au fost jărtfa cruzimei stăpînului meu era un botgros. Pare că-l văd și acum pe creanga unui păr sălbatic, cu gușa umflată de cîntare! Vînătorul meu se apropie de el pe furiș, ca un motan, îl chiti multă vreme, trasă chedica puștii, și bietul botgros pică pe iarbă, slobozind un țipet dureros!... Îl lovise tocmai în gușă. Acea scenă m-au înfiorat așa de tare și totodată au trezit în mine o ură atît de cumplită asupra tuturor oamenilor, încît m-am hotărît pe loc a mă depărta de verișorul isprăvnicesii și, dar, profitînd de uimirea ce-l cuprinsese în vremea cînd alerga să puie mîna pe victima lui, am sărit iute din buzunar și m-am ascuns în iarbă. De atunci, iubita mea, am rămas încredințat că în oameni sînt seminte de cruzime carele, dacă ar avea prilejuri favoritoare pentru dezvălirea lor, ar acoperi fața pămîntului cu mii de Neroni.

---

[1] Operă comică în 3 acte de Louis-Joseph-Ferdinand Herold (1791—1833), care s-a jucat și la Iași la 4 dec. 1840.

[2] Trebuie să te pleci legilor mele (fr.).

Paraua: De nerozi?

Galbînul: Neroni. Cît pentru nerozi, după cum le zic în Valahia, slavă Domnului! seminția lor s-au dezvălit și au înflorit destul de bine în lume.

Paraua: Mai ales de cînd s-au lățit mania de a avea spirit.

Galbînul: Acum eram liber!... liber!... înțălegi tu, iubita mea, toată dulceața și toată puterea acestui cuvînt? Neatîrnat de nime, scăpat de închisorile pungilor!... volnic de-a face tot ce-mi plăcea!... În ceasul acela am gustat cea mai mare fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e mai scump și mai slăvit decît libertatea; ea este dorul cel mai neprețuit ce l-au dat Dumnezău oamenilor. Și să știi de la mine că atunci o nație se apropie de moarte cînd începe a fi surdă la glasul libertății!

Paraua: Acest adevăr e vechi de cînd lumea și îl știu de mult.

Galbînul: Cum se poate?... Eu credeam că l-am descoperit sîngur.

Paraua *(zîmbind)*: Spiritele înalte se potrivesc ades la gînduri.

Galbînul *(se închină)*: Eram liber, precum ți-am spus, într-o cîmpie înflorită ce răsuna de cînticile păsărilor.

Ciocîrliile voioase în văzduh se legănau
Și-nturnarea primăverii prin dulci ciripiri serbau[1].

Florile dismierdate de un vîntușor lin răspîndea în aer feliuri de miroase ce mă îmbăta de mulțămire. Stam culcat între doi toporași și mă uitam la soare cu dragostea unui frate, căci, după zisa poeţilor, soarele nu este altă decît un glob de aur. Razele sale luneca pe faţa mea, dîndu-mi o sărutare ferbinte, ce mă făcea să strălucesc de bucurie. Vai mie! puteam oare gîndi că tocmai el va fi pricina nenorocirei mele şi a de isnoavei robiri în care am agiuns!... Acum sînt încredinţat de adevărul proverbului românesc ce zice că: fratele-ţi scoate ochii!... şi păstrez o deosebită admirare pentru fabula lui Alexandrescu, *Toporul şi pădurea*, care zice:

---

[1] Primele versuri ale poemului epic *Aprodul Purice*, publicat de C. Negruzzi în 1837.

Că în fieşce ţară
Cele mai multe rele nu vin de pe afară,
Nu le aduc străinii; ci ni le face toate
Un pămîntean de-ai noştri, o rudă sau un frate.

Paraua *(cu entuziasm): Aferim, aferim!*

Galbînul *(după o scurtă tăcere):* Ţi-am spus, draga mea, că cîmpia unde mă desfătam cu atîta mulţămire vuia de cînticele păsărilor, dar mai cu samă de vro cîteva minute ea răsuna de glasul îngeresc a unei tinere copile ce culegea flori aproape de mine. Zic *îngeresc*, pentru că aşa-i obiceiul, cu toate că nime nu cred că au auzit glasul îngerilor; şi socot că aş nimeri mai bine zicînd *argintiu*, mai ales că acest cuvînt îmi aduce aminte de glasul tău, ce m-au încîntat aşa de mult în buzunariul căpitanului Costiţă.

Paraua *(varsă o lacrimă de înduioşire).*

Galbînul: Ai însemnat ca şi mine, scumpa mea, cît e de frumos neamul ţiganilor care trăiesc în partea munţilor şi ce figuri regulate şi vioaie se găsesc pintre femeile lor; dar crede-mă că niciodată, de cînd mă aflu în Prinţipatele româneşti, n-am întîlnit trăsături atît de gingaşe, atît de bine împreunate şi într-un cuvînt atît de plăcute ca a Zamfirei (aşa se numea copila ce culegea flori lîngă mine). Lasă că era tînără numai de vro şeisprezece ani şi că avea încă acea frăgezime copilărească atît de nepreţuită în podoaba unei femei, dar apoi toate mişcările ei, căutătura sa, glasul său avea un ce mai deosebit, un aer de sălbătăcime încîntătoare, ce o asămăna cu o căprioară sprintenă în momentul cînd sîmte vînătorul în codri. Părul său negru ca pana corbului era împletit în cosiţi împodobite cu bănuţi de argint şi cu floricele; la gît purta o salbă de mărgele roşii şi albe şi de rubele, care sălta pe sînu-i la tot pasul, pricinuind un zinghet delicat şi strălucind feliurit sub razele soarelui.

Toată haina ei era o cămeșă albă cusută cu altițe de fir și de mătasă pe la umeri și pe la gît și o fotă albastră cu dungi vișinii, ce încungiura trupul său mlădios ca o trestie și *tras prin inel,* după cum zic românii. Ce să-ți mai spun?... Pentru ca să-ți dau o slabă idee de toată persoana Zamfirei ar trebui să fac o fiziologie întreagă de fieștecare parte îndeosebi, sau să urmez unor autori care, vroind a descrie un portret, întrebuințază chipul obicinuit în pasporturi. Aș zice dar ca dînșii că avea:

Ochii, ca seninul după ploaie sau ca floarea de cicoare.

Genele, lungi ca un văl de mătasă.

Sprincenele, bine arcate ca arcul amoriului.

Obrazii, rotundo-lungăreți și văpsiți ușurel de purpura aurorii, care de cîte ori se *ivește* totodată și *zîmbește,* pentru înlesnirea rimei și plăcerea poeților.

Gura, boboc de trandafir, giumătate desfoiat.

Dinții, sîmburi de măr fără coajă, sau mărgăritar.

Părul, vezi mai sus.

Gîtul, de lebădă, după obiceiul vechi.

Sînul...

Paraua *(cu puțină gelozie):* Cred că nu l-ai cercetat de aproape.

Galbînul: Ba încă m-am și legănat pe el!... Și pot zice fără rușine că m-am sîmțit oarecum mîngîiet de perderea libertății mele cînd au dat Zamfira cu ochii de mine (căci stecleam din pricina soarelui)! și mai ales cînd, zîmbind cu mulțămire, m-au aninat de salbă și m-au culcat pe sînul ei atît de minunat, atît de rotund, atît de frumos! Ce leagăn, scumpa mea, ce leagăn! Să trăiești și să mori pe dînsul făr-a dori altă fericire pe pămînt și alt rai pe ceea lume.

Paraua: *Bre, bre!* ce entuziasm!... Dacă nu te-aș cunoaște, aș crede că ești un tînăr poet ce ai scăpat de-abia de pe laițele școalelor.

Galbînul: Și n-ai greși, pentru că înfățoșarea Zamfirei m-au cuprins de o mirare așa de înfocată, încît deodată m-au trăsnit un fulger poetic și am improvizat pe loc următoarele versuri:

Frumoasă copiliță!
Spune-mi de unde vii
Cu zîmbet pe guriță,
Cu mîndri ochi și vii?

Ce înger mult ferice
Din ceruri te-au adus
Şi pre pămînt, aice,
Gingaşă te-au depus?

Tu eşti o nălucire,
Un farmec *aurit,*
Un vis de fericire,
Un înger de slăvit!

Din cer eşti o minune,
Şi dulce-i glasul tău
Ca sfînta rugăciune
Cînd bate ceasul rău![1]

Paraua: Bravo, bravo!... Îmi pare bine că, pe lîngă cele multe calităţi, mai ai şi talentul improvizaţiei în privirea ţigancelor. Toată bucata e plină de o armonie muzicală ce sună a drîmbă: dar mai cu samă *farmecul aurit* îmi place şi-mi aduce aminte de minunatul compliment ce au făcut odată un scriitor de la oarecare instanţie unei duduci din oarecare mahala, zicîndu-i: că-i frumoasă ca o *otnoşenie* scrisă pe hîrtie *galanţchi.*

Galbînul: Ah! parale, parale! Fiinţe neînţelese ce sînteţi! Vroiţi totdeauna să ne ţineţi în mrejile voastre şi să nu avem nici ochi, nici gură, nici suflet decît numai pentru voi. Iar dacă ni se întîmplă să ne întoarcem căutăturile aiure, atunci vai şi amar pentru noi, sărmanii galbini olandezi!... Acele versuri pe care numai eu ştiu cît am asudat până ce le-am improvizat!... acele versuri în care mi-am vărsat toată inima!... tu le iei în rîs pentru că au fost adresate altie, iar dacă le-aş fi făcut pentru tine, sînt sigur că le-ai fi găsit minunate. Dar ce stau eu de te învinovăţesc...

Astfel este sexul, nu e vina ta.[2]

---

[1] Vezi *Frumoasă copiliţă,* în vol. I al ediţiei noastre, p. 150.

[2] Refrenul poeziei lui C.A. Rosetti, *A cui e vina,* din vol. *Ceasurile de mulţămire,* Bucureşti, 1843.

Paraua: Așa, frumos vă șede! Voi ne înșelați, ș-apoi voi săriți cu gura înainte; altă vorbă n-aveți decît că astfel este sexul, făr-a mai lua în privire toate jărtfile cîte le facem noi pentru voi.

Galbînul: Dacă-i vorba de jărtfe, apoi mă închin cu plecăciune *(se închină)* și mă întorc iarăși la sînul fărmăcător a Zamfirei. Ea mă duse spre niște corturi ce se zărea departe, la poalele unui codru, și cînd fuserăm aproape de ele, ne ieși înainte un flăcău țigan, nalt, sprinten, voinic, cu ochii mari și negri, cu părul lung și negru, cu fața arsă de soare, dar frumoasă și vioaie. El era Nedelcu, lăutari vestit, ce îți rupea inima cînd trăgea din arcuș un cîntic de jale și care te făcea să gioci fără voie cînd suna o horă. El se iubea cu Zamfira din copilărie și după multe necazuri și chinuri ce suferiseră amîndoi de ceea parte de Milcov, izbutiseră a scăpa din ghearele unor stăpîni nemilostivi și a trece în Moldova, unde trăia în pace împreună de vro șese luni.

— Cules-ai multe flori, dragă Zamfiră? îi zise Nedelcu sărutînd-o.

— Am cules cele mai frumoase din cîmp, pentru ca să le pun la pălăria ta, dar cea mai scumpă mi-am pus-o eu la gît. Și zicînd aceste, Zamfira mă arăta pe mine în salbă.

— Un galbîn! strigă Nedelcu cu mirare. Unde și cum l-ai găsit?

— În cîmp, căutînd flori cu gîndul la tine... căci de cîte ori gîndesc la tine, totdeauna dau de noroc.

Nedelcu sări în sus, chiuind de bucurie și pe urmă, rîdicînd pe Zamfira în brațe, o duse pănă sub cortul lui, giucînd ca un copil și sărutînd-o cu dragoste.

Nu știu dacă ai însămnat vreodată șătrile țigănești și dacă ai vreo idee lămurită asupra viețuirei curioase acestui neam nomad, ce se poartă necontenit cu toată averea lui din cîmp în cîmp, din sat în sat, din codru-n codru?... Fieștecare țigan are șatra lui, făcută din mai multe bucăți de țoluri afumate, și o căruță cu roți nalte ce-i slujește de culcuș sub cort, cînd se oprește, și în care își poartă toată familia și toate măiestriile cînd călătorește. Pușkin, vestitul poet rusesc, zice în poemul său *Țiganii*, tradus românește de A. Donici:

Magarii în spinare duc
Copii mici; iar ceialalţi,
Femei şi fete şi bărbaţi,
După căruţe pe jos se duc,
Toţi peticiţi şi dezbrăcaţi.

Ce veselie, ce cîntare!
Ce vorbe şi ce vuiet mare!
Răcneşte ursul, cînii latră
Şi scîrţie neunsa roată.

În adevăr, nu e privelişte mai deşănţată şi mai originală decît a unei cete de ţigani la drum! Giudele cu barba albă şi cu faţa neagră merge pe un cal pag înainte, îmbrăcat cu giubea roşie şi încungiurat de vro trii sau patru bătrîni ca dînsul, serioşi şi purtînd giubele albastre şi lungi. Ei sînt cîrmacii caravanei şi totodată *sfatul* ce giudecă şi hotărăşte pricinile şi gîlcevile între ceialalţi ţigani. După dînşii vin în rînd o mulţime de căruţi nalte şi pline de copii, de capre, de foi, de strenţe ş.c.l., căci ţiganul nu poate trăi fără strenţe. El şi ele au o tainică potrivire. Cu cît giubeaua e mai ferfeliţă, cu atît ţiganul e mai fudul, şi cînd îi trece părul prin căciulă, atunci îi pare că poartă coroană. Aşa-i firea lui; îi place să-l bată vîntul şi să-l ardă soarele; şi cele mai de multe ori, pentru ca să-şi împlinească această plăcere, el se dezbracă gol până la brîu. Atunci să-l vezi cît e de vesel! să-l auzi cum cîntă de voios! pare că-i toată lumea a lui.

Paraua: Mi s-au întîmplat şi mie odată de am văzut o claie de lăieşi în treacăt, şi cu adevărat acel spectacul mi-au făcut aşa de mare impresie, că nu-l pot uita. Bătrînii gîrbovi de vrîstă sta culcaţi în căruţe şi se pîrlea la soare, iar pe lîngă ei urma pe gios toată familia: femei cu copii la sîn, fete cu cofe albe pe cap, flăcăi trăgînd urşi după dînşii, cai, mînzi, vaci, cîni, toţi *buluc* la un loc, toţi grăind, răcnind, rîzînd, nechezînd, urlînd şi umplînd cîmpii de un zgomot sălbatic ce da fiori. Cît pentru strenţe nici nu pomenesc, pentru că în adevăr ele sînt una din părţile cele mai caracteristice a ţiganilor nomazi; am însămnat însă că ei au şi o dragoste mai deosebită pentru caii pagi şi bălţaţi.

Galbînul: Aceasta e încă o taină a gustului ţigănesc, pe care nu mi-am putut-o tălmăci decît prin proverbul latinesc: *de gustibus non disputandum* . . . Cîți oameni care în privirea coloritului sînt și mai neînțeleși, căci își schimbă floarea în toate zilele, atît trupește cît și sufletește! Dar să lăsăm aceste însămnări fiziologice și să ne întoarcem iar la țigani. Pre cît ei sînt vrednici de privit în călătoriile lor, cu atît și popasurile lor sînt curioase. Pușkin face o descriere foarte vie de un lagăr țigănesc la începutul poemului său:

> Ei astăzi iată au rămas
> La mal de apă pentru mas.
> Cu țoluri rupte, afumate,
> Căruțele le învălesc
> Pe deasupra pănă la roate;
> Apoi femeile gătesc
> Mîncare proastă și se pun
> Buluci pe lîngă ceaun.
> În depărtare se privede
> Cum caii pasc la iarbă verde,
> Iar după șetre, dezlegați,
> Șed urșii bine învățați.
> Gîlcevi și vorbe și strigare,
> Amestecate cu cîntare
> Și sunetul de ferării
> Asurdă locul în cîmpii.

Cum și-au așezat corturile în apropierea unui tîrg sau a unui sat, bărbații, dintre care cei mai mulți sînt ferari sau lingurari, purced să vîndă drîmbe, coveți, lăcăți, fuse ș.c.l.; babele se duc de trag cu sorții fetelor românce pe la case; flăcăii merg de gioacă ursul prin ogrăzile boierilor; și numai nevestele rămîn la șetre pentru ca să gătească de mîncat în vreme ce copiii lor aleargă goli pe cîmp giucînd *tananaua*. Iar cînd se întorc cu toții sara la corturi, atunci să auzi răcnete de copii ce cer de mîncare, latrete de cîni goniți de la ceaunul cu mămăligă, nechezuri de cai ce vin de la păscut, cîntice de flăcăi și de fete mari ce se întorc din luncă de la culesul fragilor, sfezi, dismierdări, vaiete, hohote, chiote, sunete de cobze, de scripce, de drîmbe; toate aceste la un loc, rîdicîndu-se în văzduh o dată cu fumul ce iese de sub fiecare șatră. Și puțin mai în urmă, cum s-au culcat soarele, cum s-au stins focurile, pare că nici n-au fost, nici nu mai sînt . . . O tăcere adîncă domnește peste tot; oameni și dobitoace, toți odihnesc; numai cînii se aud lătrînd la lună și numai vro babă-cloanță se zărește culegînd buruieni pentru discîntici.

Astfel de viață petrecea și Zamfira cu Nedelcu, cu astă deosebire, însă, că pe dînșii nu-i fura somnul îndată ce răsărea stelele, pentru că ei se iubea cu tot focul tinereții și le plăcea lor mult a să primbla împreună pe lună.

Paraua: Curios lucru! ce plecare au poeții, amorezii și privighitorile pentru lună!

Galbînul: Eu socot că aceasta vine din tainica legătură ce este între ei. Razele lunei sînt dulci ca glasul privi[ghi]toarei, cerești ca poezia sufletului și tainice ca amoriul sfînt.

Paraua: Foarte frumos; dar pentru buhne și lilieci ce poți zice?

Galbînul: Aceste iubesc luna pentru că... nu le place soarele și trăiesc la întuneric pentru ca să facă cum au făcut *părinții* și *strămoșii* lor. Dar încă o dată, să ne întoarcem la Zamfira. Istoria ei este foarte interesantă și trebuie să ți-o povestesc.

Paraua: Caută însă, te rog, să fii mai scump la vorbe, pentru că vorba multă-i sărăcia omului.

Galbînul: N-ai frică; mi-oi face gura pungă.

Zamfira s-au născut sub șatră, pe malul Oltului, unde își întinseseră lingurarii corturile pentru ca să petreacă vara. Tatăl său era giude și maică-sa trăgea cu boghii sau căta în oglindă și în talgere cu apă prin curțile boierești, pentru că era vestită de măiastră și le spunea la toți norocul ca și cînd ar fi cetit pe carte. Știi, scumpa mea, că țigancile sînt foarte ghibace în tot soiul de vrăjitorii și de descîntice de diochi, de șerpe, de dragoste ș.c.l. Aceste taine au fost întroduse în țările aceste o dată cu venirea țiganilor și, după părerea mea, ele nu sînt altă decît niște slabe și proaste rămășiți a acelei științi oculte, care era atît de dezvoltată la vechii egipteni.

Toată copilăria sa Zamfira o petrecuse în călătorii dintr-un ținut într-altul, oprindu-se cu șătrele vara în apropierea tîrgurilor și iarna în fundul codrilor, sub bordeie de pămînt. Acea vreme fu pentru dînsa o vreme fericită, căci îndată cum răsărea soarele, ea alerga pe cîmpi cu ceialalți copii, alungînd fluturi din floare în floare, se rătăcea prin lunci după cules mure, după cuiburi de paseri, sau culegea lemne verzi de făcut fuse și linguri la strug. Duminicile se ducea la horile din sat, se da în scrînciob, privea cum giuca ursul după sunetul daerelii, și sara, cînd se întorcea la șatră, se aduna grămadă cu ceilalți copii pe lîngă foc, asculta povești de la moșnegi și adormea voioasă în cînticele fluierilor. Nu avea nici o grijă! . . . puțin îi păsa că de-abia o acoperea o cămeșuică ruptă, căci dacă-i era cald, ea se scălda în Olt, și de-i era frig, ea giuca tananaua, cîntînd din gură:

O para, dă-mi o para,
Ca să-ți joc o tanana.

Nici nu știa ce sînt papucii; ea călca cu picioarele goale pe iarbă verde, și cînd era ostenită, tatăl său o punea într-un desag aninat de spinarea unui cal. Fericit trai au fost acela pentru Zamfira, dar n-au ținut mult din păcate.

Într-o zi (abie era atunci Zamfira de șepte ani), un dorobanț veni la tatăl ei și îi porunci să-l urmeze cu țiganii la ocîrmuire. Îi duse pe toți la Craiova, unde cu adevărat îi aștepta o mare nenorocire. Stăpînul lor sărăcise și, fiindcă era silit să plătească niște datorii ce avea, el se hotărîse a-și vinde robii *prin mezat.*

Cînd sosi ziua mezatului, piața ocîrmuirei înfățoșa un tablou vrednic de cele mai crunte vremi a barbariei. Ea era ticsită de țigani lungiți la pămînt cu țigancele și cu copiii lor, plîngînd împreună și căinîndu-se ca niște adevărați osîndiți la moarte. O mulțime de boieri și de negustori umbla pintre dînșii, călcîndu-i în picioare și arătîndu-i cu degetul ca pe niște vite. Unul zicea: — Aista face zece galbini. Altul răspundea: — Eu n-aș da nici un căuș de făină pe el. Altul iar striga: — Vere, vere, nu te încurca în negustorii de țigani, că-s mai bune cele de boi. Din toate părțile auzeai vaiete amestecate cu rîsuri, lovituri de bici, țipete, ocări și blăstămuri.

Telalul, în sfîrșit, ieși din cănțelerie în mijlocul ogrăzii și răcni în gura mare:

— Cinci galbini sălașul! . . . Cine dă mai mult?

— Șese, răspunse un boier.

— Șese și trii parale, zise rîzînd un casap bogat.

— Șese și opt parale, adăugă altul.

— Șepte galbini, răcni iar cel dintîi.

În vremea asta, un boier cu șlic și cu ciubote roșii se apropiese de Zamfira, o apucase de mînă și o întorcea cînd în dreapta, cînd în stînga, măsurînd-o cu ochii din cap pănîn picioare. După aceasta îi poronci să umble puțin, pentru ca să vadă de nu-i oloagă; îi cercetă dinții și se duse degrabă spre telal zicîndu-i:

— Dau zece galbini pe fata giudelui. Telalul strigă îndată:

— Zece galbini fata giudelui!... Cine dă mai mult? Una, două, trii, hareci! Să-ți fie de bine, cucoane.

Boierul plăti banii și se întoarse la Zamfira ca să o ieie. Tatăl ei însă și maică-sa, care auziseră tîrguirea, se oțeriră ca și cînd le-ar fi trecut un șerpe rece prin sîn și se aruncară la picioarele boierului, sărutîndu-i poalele antereului și rugîndu-l cu desperare ca să nu-i despartă de copila lor. — Nu te îndura de noi, măria-ta — zicea sărmanii — că n-avem alt copil și sîntem bătrîni; nu ne lua pe Zamfira, pentru numele lui Dumnezău sfîntul! că ne rupi inima. Vai de noi și de noi!... Fie-ți milă, cucoane, că d-ta ești boier mare și ți-a da Maica Precista toate bunătățile lumei. Să-ți trăiască cucoana și copilașii, ca să-i vezi mari ca niște împărați... Cumpără-ne și pe noi ca să fim la un loc cu Zamfira, și ți-om fi robi la ce ne-i poronci... Zamfiro, draga tatii și a mamei, sărută și tu poalele măriei-sale ca să se îndure de tatăl tău și de mă-ta, că măria-sa-i boier mare și-i va da Sfîntul Hristos orice-a dori. Vai de noi! păcătoșii de noi!... Of! lasă-ne pe Zamfira! Și plîngea nenorociții de ar fi înduplecat o inimă de tatar, și se încolăcea de picioarele boieriului, și se trăgea cu mînele de păr, și strîngea pe copila lor în brațe, ca și cînd ar fi vroit să o facă una cu trupul lor. Boieriul însă îi împinse cu piciorul ca pe niște cîni, lovindu-i cu călcăiul peste cap, și strigă mînios: — Duceți-vă la dracu, cioare bălțate, că vă pun acuș să vă măsoare cu biciul. Și zicînd aceste el smunci pe Zamfira dintre dînșii ca pe o buruiană din pămînt.

Țiganul se sculă de gios plin de sînge și se puse peptiș dinaintea boierului nemilostiv: — Dă-mi copila — striga el cu glas desperat — dă-mi copila, că mă sîmt într-un ceas rău; dă-mi pe Zamfira, păgînule, că-s turbat, îmi perd mințile, dă-mi... Nu apucă însă să sfîrșască și boierul îl izbi cu palma peste ochi. Atunci nenorocitul giude nebuni de tot... Într-o clipală el se aruncă asupra boierului de-l amestecă cu țărîna și, luînd în brațe pe Zamfira, o sărută de trii ori și o rîdică în sus cu gînd ca să-i sfărîme capul de o peatră: — Mai bine te-or lua moartă decît vie!... răcnea sărmanul părinte în durerea sa.

Cîțiva dorobanți ce se găsea aproape îi smunciră copila din mîni, iar pe dînsul îl legară cu picioarele la falangă și începură a-l zdrobi cu bicele. În vremea asta stăpînul Zamfirei se sculă din colb șchiopătînd și, apucînd-o de păr, o trasă cu de-a sila de pe piața Ocîrmuirii, care răsuna de vaietele tatălui său și de bocitele maicăi sale. Așa biata fetiță fu despărțită pentru totdeauna de dragostea și dismierdările părinților săi!...

Oi trece cu tăcerea asupra vremilor celor dintîi a petrecerei sale în casa noului stăpîn. Toată acea epohă e plină de dureri sufletești, de lacrimi, de zădarnice jăliri și mai ales de necazuri mici, de pedepse fără vină mai crude și mai înfricoșate decît o mare nenorocire. Opt ani de zile ținu acea chinuire necurmată!... opt ani biata copilă fu supusă la lucrurile cele mai ostenitoare. Zi și noapte ea trebuia să fie pe picioare gata a urma tot soiul de poronci. Iarna, vara, pe ploaie, pe ninsoare, era osîndită la spălat în casă, la ceruit scîndurile, la văruit păreții ș.c.l. și pentru cea mai mică greșală, pentru un pahar stricat, pentru o împunsătură greșită la gherghef, ocări, blăstămuri, bătăi, toate năpădea asupra ei din partea giupînesii Saftei.

Această rea femeie era tipul acelor slujnice obraznice, cărora slăbiciunea și bunătatea stăpînilor le încredințează oarecare putere pentru privigherea casii; ea părea să fi fost destul de frumoasă în vremea ei și să înțelege prea lesne cum au agiuns treptat din fată-n casă a fi giupîneasă în casă și în sfîrșit stăpîna casii și a boierului, căci acesta era holtei. Giupîneasa Safta avea acum vro patruzeci de ani, era naltă, uscată, galbănă de venin și slutită mai mult de răutatea ce ferbea într-însa, căci nimic nu preface atît obrazul unei femei ca răutatea inimei. Ea sîmța foarte bine că și-au trăit traiul și și-au mîncat malaiul, după cum zice vorba, și de ciudă își răzbuna asupra Zamfirei, pentru că Zamfira acum era de cincisprezece ani, era tînără, era frumoasă, vestită de frumoasă, încît toți din tîrg se minuna de ea. Iar mai cu samă boieriul, de o bucată de vreme, o găsea foarte pe plac și, fără nici o rușine, îi zicea vorbe și îi făcea propuneri mîrșave, pe care Zamfira nu le putea înțelege. De cîte ori se întîlnea cu dînsa, el o săruta, o dismierda și, dacă ea vroia să fugă, o amenința cu bătaia. De acolo prepusuri din partea giupînesii Saftei, gelozii și în urmare iar pedepse pentru biata fată. Aceste scene triste se reînnoia pe toată ziua; dar, în sfîrșit, Dumnezău se milostivi de dînsa.

Într-o sară, după ce adormiră toți în casă, Zamfira se coborî în grădină. Era o lună plină și voioasă, ce-i aduse aminte de copilăria sa. Ea se puse pe gînduri și începu a plînge, cînd deodată auzi după zaplaz un glas străin ce o chema pe nume și zări dincolo de grădină un țigan tînăr ca de vro douăzeci de ani.

— Zamfiro, Zamfiro — zicea țiganul — nu mă cunoști? Uită-te la mine: eu sînt Nedelcu. Adă-ți aminte cînd ne giucam împreună pe malul Oltului lîngă șătre și cînd alergam prin codri după cuiburi de păsări.

— Nedelcu! Tu ești Nedelcu?... Nu putu rosti mai mult biata fată, căci o apucă un plîns de jale și de bucurie ce o înădușa.

— Eu însumi, Zamfiro dragă, m-am pornit înadins de la șătre ca să te găsesc și de-abia după trii luni am putut afla că ești aici.

— Sai degrabă zaplazul, Nedelcule, și vină lîngă mine.

Într-un minut amîndoi fură în brațele unui altuia.

— Ce face tatăl meu și maică-mea? întrebă ea.

— Trăiesc, sărmanii, și te jălesc!

— Unde se află acum?

Nedelcu cătă împregiur și, coborînd glasul, răspunse:

— Ei sînt fugiți la Moldova și te așteaptă la hotar dincolo; dacă vrei să-i mai vezi pănă ce mai sînt cu zile, hai cu mine, Zamfiro.

La aceste cuvinte neașteptate Zamfira era să nebunească de multă bucurie; ea se lipi de peptul lui Nedelcu și zise:

— Dumnezău să-ți deie înzecit tot binele ce mi-l faci tu acum, Nedelcu!... Haideți, să scăp odată de această casă, unde mi-am ros inima în dureri și în deznădăjduire. Haide, Nedelcu; eu de astăzi mă dau ție; tu să-mi fii frate, rudă, ce-i vrea; îmi pun viața în mînile tale. Iar tu, casă afurisită, ce mi-ai slujit de temniță... să pice trăsnitele pe tine și să nu se cunoască nici locul unde ești zidită!

Zicînd aceste, Zamfira sări cu Nedelcu peste zaplaz și se depărtară amîndoi de casa boierească.

Paraua: Știu că acum ai să-mi povestești greutățile ce au întîmpinat amîndoi până ce au trecut hotarul și bucuria ce au sîmțit Zamfira cînd și-au văzut părinții, însă fiindcă toate aceste mi le pot închipui eu însumi, te poftesc să treci cu tăcerea asupra lor și să-mi spui în scurt cum te-ai despărțit de Zamfira.

Galbînul: Această observare este foarte puțin măgulitoare pentru ambiția mea de narator; cu toate aceste, iată că-mi înfrînez limba... Zamfira și Nedelcu trăia acum de vro șese luni de zile în toată fericirea unei dragoste liniștite; toate le mergea pe plac și dulce le era viața.

Într-o noapte, ceriul se acoperise de nori întunecați printre care șerpuia mii de fulgeri, și bătea un vînt puternic care clătina țolurile șătrelor ca pe niște pînze de corabie. Trii călăreți se opriră lîngă cortul lui Nedelcu, pentru că acum începuse a ploua, și intrară înlăuntru. Zamfira se îngălbini ca o moartă cînd îi zări, căci unul din trii era tocmai stăpînul ei.

— Ha, ha! răcni boierul; aice mi-ai fost, giupîneasă Zamfiră?... De șese luni de cînd ai fugit de la mine, te lăfăiești cu cioroii prin șătre?... Las', că te-oi învăța eu să părăsești casa stăpînului.

— Și cum îi învăța-o? strigă deodată Nedelcu, sărind drept pe picioare dinaintea lui.

— Cum?... Așa! răspunse boierul, izbindu-l cu palma peste gură. Să știi, cioară, altă dată să nu te vîri în sufletul boierilor.

Nedelcu se făcu vînăt de mînie, iar stăpînul Zamfirei, întorcîndu-se către ceialalți doi călăreți, le dete poroncă ca să o lege cot la cot și să o puie pe unul din caii lor. Slugile se aruncară asupra ei, dar nu avură vreme nici să se apropie de dînsa, căci Nedelcu, apucînd iute un topor, îl răpezi orbiș într-înșii, și boierul pică mort la pămînt, cu capul crăpat în două. Tovarășii lui se făcură pe loc nevăzuți. Așa biata Zamfiră au scăpat de a doua oară din lanțul robiei, dar ce folos! Nedelcu peste cîteva zile fu prins, ferecat, giudecat și spînzurat.

Paraua: Dar Zamfira?

Galbînul: În ceasul cînd iubitul ei se zbătea în ștreang, dînd o lecție de moral poporului adunat, sărmana leșină lîngă spînzurătoare și își perdu mințile pentru totdeauna.

Paraua *(cu spaimă)*: Cum! nebună?

Galbînul: Nebună! Din ceasul acela sărmana sîmți o ură grozavă asupra oamenilor și părăsi tot, șătre, rude, părinți, pentru ca să se ascundă în mijlocul codrilor. Toată ziua ea alerga cu ochii țintiți înaintea ei ca și cînd ar fi alungat o umbră și, dacă întîlnea vreun om, țipa cu înfiorare și fugea pănă ce pica obosită la pămînt. Iar noaptea, cînd toată natura era cufundată în tăcere, Zamfira începea a cînta cu glas jalnic doinele ce învățase de la Nedelcu, și îndată pe urmă fața ei se lumina de o bucurie necunoscută; ea se apuca la gioc atunci, pănă ce iarăși cădea ca o moartă gios. Sărmana Zamfiră! ea care era atît de frumoasă, să o fi văzut peste cîteva săptămîni, te-ai fi spăriet!... Ochii i se înfundaseră în cap, obrajii i se uscaseră, părul ei curgea pe umeri displetit și încîlcit. Din tot trupul ei atît de bine făcut nu-i rămăseseră decît pelea și oasele. Sărmana Zamfiră! În ce stare ticăloasă o adusese disperarea!

Paraua și Galbînul *(oftează împreună)*.

Galbînul *(după o scurtă tăcere)*: Într-o zi cîțiva oameni beți, întîlnind-o pe cîmp, o luară de goană ca pe o feară sălbatică, cu gînd de a glumi. Nenorocita fugea spărietă, țipînd cu groază, cînd deodată un tînăr ce se găsea pe acolo la vînat se puse înaintea gonașilor și întinse pușca spre ei. Aceștia se făcură pe loc nevăzuți prin tufe, iar Zamfira apropiindu-se de apărătorul ei, se uită la el cu ochii plini de lacrimi și-i zise: — M-ai scăpat de la moarte!... ține galbînul ista că ți-a fi cu noroc. După aceasta ea mă dezlegă pe mine din salbă, mă dete în mîna tînărului care sta înlemnit de mirare și se depărtă de dînsul în fuga mare.

Paraua: Și n-ai aflat ce s-au mai făcut?

Galbînul: Peste cîteva luni ea au murit la monăstirea Varaticului, după multe dureri grele!

Paraua: Nenorocirile Zamfirei și a lui Nedelcu m-au pătruns peste măsură. Dar cu toate aceste, te rog, iubite, să mai scurtezi povestirea întîmplărilor tale, pentu că de-abia ne mai rămîne un ceas păn-în ziuă, și, după cum știi, cînticul cucoșului este pentru noi, ființi neglăsuitoare, un sămn de spaimă. Numai oaminilor le este dată dreptatea de a rosti minciuni și parascovenii în ziua mare; iar noi nu putem avea glas decît de la mezul nopții și păn-în zori.

Galbînul: Nu te îngriji, scumpa mea; voi căuta să sfîrșesc cît mai degrabă, pentru că de cînd vorbesc mi s-au cam dogit glasul, și mai ales că sînt curios să cunosc și întîmplările tale. Afară de tînărul la care mă găsesc acum nu am mai avut alți stăpîni decît pe necunoscutul căruia mă dase Zamfira și pe un poet. Cel dintîi avea o figură blîndă și frumoasă, un port elegant, un glas pătrunzător, care mă făcură într-o clipală prietinul său. Toată persoana lui avea un ce magnetic care mă trăgea la el și mărturisesc că din ceasul cum am intrat în mînile lui, m-am simțit gata de a-mi jertfi și viața pentru dînsul!... Însămnat-ai, draga mea, ce înrîurire are fizionomia unor persoane asupra inimilor și putut-ai vreodată să-ți tălmăcești misterul simpatiei? De unde vine că deodată te simți robit la privirea unei figuri, făr'a-ți putea da samă de ceea ce simțești? De unde vine...

Paraua: Acuș cîntă cucoșul.

Galbînul *(zîmbind)*: Am înțeles!... Dar dacă mă întind cu vorba așa de mult asupra simpatiei, aceasta o fac pentru ca să poți înțălege cum de am fost în stare să-mi pun eu zilele în pericul pentru ca să scap pe stăpînul meu de la moarte. Nu rîde și nu socoti că mă laud, căci nu am slăbăciunele oamenilor. Eu, precum mă vezi, ființă mică și neînsămnată, m-am împrotivit dușmanului ce-l amenința, m-am luptat cu el, l-am biruit și am scos din ghearele morții pe singurul om din lume ce mi-au însuflat dragoste. Să fi fost oricare altul în locul lui îl lăsam să peară, căci deși oamenii ne slăvesc pe noi, monedele, știi că din împrotivă noi nu-i avem la ochi buni.

Paraua *(cu nerăbdare)*: Nu-ți lăsa iar sugetul, frate.

Galbînul: Tînărul meu iubea o damă cu multe grații, cu mult spirit și cu mult urît barbat.

Paraua: Iar o istorie de amor și de bărbat urît?

Galbînul: Toate istoriile din lume sînt drese cu amor, acesta este cel mai vechi și cel mai cu gust *mezelic* a unei întîmplări; cît pentru *bărbatul urît*, se tălmăcește lesne prin nătîngia oamenilor care repetează, de cînd mitologia, istoria Afroditei cu Vulcan. Eu, dacă aș fi domn într-o țară, aș face o pravilă după care numai oaminii cei frumoși ar avea drept să se căsătorească cu femei frumoase, iar cei urîți ar fi siliți să ieie pe cele urîte, și prin chipul acesta sînt sigur că aş curma răul nestatorniciei şi a necredinţei. Ah! Doamne! De ce nu-s domn!

Paraua: Pentru că eşti numai un biet *ban.*

Galbînul: Mihai Viteazul încă au fost ban, dar s-au făcut erou stăpînitor, încît au tremurat Ţarigradul la numele lui. Eu sînt ban de Olanda şi, deşi nu-mi este dat a fi niciodată domn, gîndesc că pot să fac domni!

Paraua: Pare că cîntă cucoşul.

Galbînul: Cu vorba de cucoş mă faci un pui de găină. Iată dar că mă întorc la tînărul meu.

La unul din balurile strălucite ce s-au dat în iarna trecută, el sta deoparte şi vorbea cu o damă de cele pe care politeţa veacului nostru le numeşte *mobili*, cînd deodată un cavaler strîns în frac, ce ţinea două dame de mînă, se opri dinaintea lui şi îi făcu întrebare dacă preferează un înger sau un drac? Aceasta era o figură de la mazurcă. Tînărul meu se sculă pe picioare şi răspunse zîmbind că: „fiind sigur să meargă în iad după moartea lui, vroieşte să cîştige mai dinainte favorul dracilor şi că, în urmare, îi preferează mai mult decît pe îngeri". Atunci cavalerul îi prezentă mîna unei din îmbele dame şi se depărtă giucînd cu ceealaltă. Acea mînă era atît de mică şi albă!... braţul era atît de alb şi rotund, încît ochii tînărului meu, lunecînd de pe mînă pe braţ, de pe braţ pe umeri, şi de pe umeri pe figură, au făcut în cîteva secunde cel mai frumos voiaj din lume, dar totodată şi inima lui, urmînd drumul ochilor, se găsi departe de starea liniştită în care se afla c-un minut mai înainte. El sta cufundat într-o mirare sau, mai bine zicînd, într-o admirare adîncă, ce îl înlemnise pe loc, şi cînd dulcele glas al damei îl scoase din acel vis dumnezeiesc, el se trezi înamorat ca şeptezeci de amorezi.

— La ce gîndeşti, domnul meu, cu atîta ţintire?... îl întrebă dama.

— Gîndesc, doamna mea — răspunse el — că dacă iadul e locuit de draci ca d-ta, el trebuie să fie raiul acel făgăduit sufletelor plăcute lui Dumnezeu.

Dama începu a rîde, arătînd nişte dinţi de mărgăritar, şi zise:

— Se vede, domnule, că ai mare plecare pentru iad, de vreme ce cauţi să te faci păcătos spuind neadevăruri.

— Ce poate fi mai plăcut decît un păcat care să-mi meriteze drept osîndă compania d-tale?

Aceste puține cuvinte fură zise în vreme ce amîndoi făcea figura mazurcei. Stăpînul meu duse dama la locul ei și, până a nu să depărta, priimi din parte-i făgăduința de a giuca un contradanț împreună.

Peste puțin orhestrul începu acel mult dorit contradanț. Tinerii mei aleseră locul lor și făcură cea întîi figură făr-a să vorbi nici un cuvînt. Amîndoi sta pe gînduri ca nealtădată, dar mai ales stăpînul meu era tulburat de tot și nu putea găsi nici două cuvinte ca să înceapă convorbirea. Amorul e cel mai mare dușman a limbei și a mintei; pe una o leagă și pe alta o amețește într-atîta, încît omul cel mai cu spirit poate atunci să fie socotit de prost. Această tăcere s-ar fi prelungit încă mult dacă nu ar fi curmat-o prin o întrebare ce-i făcu asupra unei persoane ce le făcea vis-à-vis la contradanț.

— Cum o găsești pe doamna G.?... așa-i că-i frumoasă de tot în astă sară?

— Cu adevărat — răspunse stăpînul meu — frumoasă pre cît poate fi o statuă fără viață și fără suflet. Ea domnește asupra ochilor, iar nicidecum asupra inimilor.

— Cu atît mai mult dar ea meritează slăvirea d-voastră, pentru că puteți gusta *în pace* plăcerea de a o privi.

— Aveți toată dreptatea, dar natura noastră e atît de ciudată, că omul cel mai pacinic iubește a să război cu sineși în preajma unei figuri frumoase. Acea luptă sufletească are un farmec ascuns ce se răvarsă asupra lucrurilor care-l împregiură, le împodobește, le înviază și îl face pe om a să crede într-o altă lume.

— Ce fel e acea lume? întrebă dama zîmbind.

— Aceea e o lume de năluciri plăcute, de sperări măgulitoare, de podoabe dumnezeiești, un rai de îngeri sau, mai bine zicînd, un iad ca acela al cărui locaș samănă d-tale.

— La care număr crezi, domnule, că se pot sui complimentele ce s-au zis în astă sară prin bal?

Contradanțul era acum pe la sfîrșit; cele de pe urmă acorduri răsuna vesel în salonul acel plin de lumină, și focul veseliei lucea în ochii tuturor damelor și a cavalerilor. Stăpînul meu se plecă spre dama sa și-i zise cu glasul tremurător:

— Sînt lucruri, doamna mea, care nu ar trebui să aibă sfîrșit.

— De pildă? întrebă ea.

— Contradanțul acesta.

Dama se făcu că nu înțălege și răspunse rîzînd: „Ideea unui danț vecinic nu mi-au trecut încă prin minte, și aș fi curioasă să văd figura ce ar face niște persoane care ar fi osîndite a dănțui toată viața lor".

Tînărul se măhni mult la aceste cuvinte și s-ar fi depărtat de dînsa cu desperarea în suflet, dacă ea nu l-ar fi mîngîiet prin o dulce căutătură. Din minutul acela însă el fu nebun ca un amorez și înamorat ca un nebun. E de prisos să mai adaug că în tot cursul balului el nu mai avu ochi decît pentru iubita lui.

Paraua: Dar ea?

Galbînul: Ea, ca o femeie binecrescută, își stăpînea ochii cît putea, dar oricît făcea, tot îi scăpa destul de ades în partea lui.

Agiungînd acasă, tînărul, îmbătat de delirul dragostei, se puse pe scris răvașe de amor atît de înfocate, că putea să frigă degitele, și alese dintre toate pe următoriul, pe care îl și trimise damei.

„Doamna mea,

Viață sau moarte! Cu un cuvînt puteți să-mi dați una din două. Nu aș îndrăzni să vi le scriu aceste, dacă nu aș ști că aveți un spirit prea mare pentru ca să vă mînieți și o inimă prea nobilă pentru ca să rîdeți de nebunia în care m-au aruncat balul de ieri."

Iată răspunsul ce priimi peste două ceasuri:

„Domnul meu,

Mîni, cînd s-a face ziuă, te aștept la rediu cu doi prietini ai mei, un martur și un secundant; te cred prea binecrescut pentru ca să lipsești de a veni să iei răspunsul ce meritezi.

BĂRBATUL"

Îmi este peste putință ca să-ți descriu mirarea ce cuprinse pe stăpînul meu la cetirea acestor rînduri, iar ceea ce îl despera mai mult era de a gîndi la poziția critică în care adusese pe iubita lui.

A doua zi el se găsi la rediu, la ceasul hotărît, cu o cutie de pistoale și cu doi prietini ai lui, dintre care unul, fiind poet, îi făgădui ca mîngîiere o frumoasă elegie asupra morții lui. Ambele părți protivnice se închinară una la alta în tăcere; locul duelului se hotărî de secundanți, și stăpînul meu și dușmanul său se puseră față-n față la depărtare de cincisprezece pași.

Sămnul se dete de către un martor și deodată bărbatul slobozi pistolul. Eu însă care pîndeam din buzunarul jeletcii, unde mă aflam, toate mișcările dușmanului nostru, simțind că plumbul lui venea spre noi, prin o răpide mișcare mă pusei drept în contra lui și îi amorții astfel lovitura. Plumbul pică gios rușinat, și stăpînul meu scăpă cu viața teafără. Iată, scumpa mea, cum l-am scos eu de la moarte. Ei bine! știi cum mi-au răsplătit pentru fapta mea?... dîndu-mă unui sărac bătrîn care, întîlnindu-l în uliță, cînd se întorcea de la rediu, îi ceru pomană cu o mînă, în vreme ce cu ceealaltă îi dete un răvaș de la iubita lui.

Paraua: Ce nerecunoștință! Și cum ai scăpat de la acel calic?

Galbînul: Poetul ce slujise de martur duelului, văzînd o astfel de nelegiuire din partea prietinului său, mă scoase din mînile săracului, dîndu-i trii galbini pentru mine, și mă păstră la dînsul ca o monetă rară, care, după cum zicea el, avea meritul de a fi poetică.

Paraua: Ș-apoi pas de mai zi că poeților le lipsește o doagă.

Galbînul: Aceasta o zic numai acei cărora le lipsește două doage.

Paraua: Spune-mi, te rog, ce fel de lighioaie era acel poet?... Căci trebuie să știi că doresc de mult a mă lămuri asupra acestui soi de oameni ce se zic cîntăreți.

Galbînul: În adevăr ei își dau acest titlu cu mare siguranție, dar crede că puțini am cunoscut care să fi știut a cînta două note. Glasul lor stă în condei. Deosebitele scîrțituri ce face acest instrument pe hîrtie produc cîteodată niște armonii poetice, care încîntă sufletul și închipuirea. De pildă aici în țările românești...

Paraua: Lasă pildele, scumpul meu, pentru ca să nu se supere acei ce merită de a fi trecuți sub tăcere.

Galbînul: Ai dreptate; nu este ființă mai țîfnoasă ca poetul fără talent.

Paraua: În care număr îl pui pe acela la care te-ai aflat?

Galbînul: Îl socot între poeții cu viitor. El avea numai un defect, o uitire curioasă care-i pricinuia o mulțime de desplăceri și care au fost și pricina despărțirei noastre. Un lucru iar m-au mirat mult la el: niciodată versurile ce scria nu era în analogie cu starea sufletului său; vreu să zic că, în contra altor poeți, el făcea elegii duioase cînd avea vro bucurie mare și, dinprotivă, cîntice vesele cînd era măhnit... Dar pentru ca să înțălegi mai bine această nepotrivire, trebuie să-ți descriu ziua în care el au compus una din cele mai triste poezii a lui intitulată *Desperarea.*

Într-o dimineață de primăvară el se trezi voios, precît poate fi un om ce au petrecut o noapte plăcută la bal și care, cînd deschide ochii, vede un cer frumos dinaintea lui. Păsările îi cînta pe la ferestre și razele soarelui se giuca vesel pe patul lui. Toate lucrurile părea că se împodobiseră înadins pentru ca să-l îndemne a gusta bunătățile lumei, și cu adevărat el însuși sîmța în inimă acea mulțămire liniștită pe care nici o grijă nu o amenință. Cu toate aceste poetul meu luă degrabă condeiul și scrise într-un album următoarele versuri:

Ce soartă nemiloasă
E soarta ce m-apasă!
Ades în desperare eu stau și mă gîndesc,
După-orice mulțămire,
Necazuri și măhnire
Ca o răsplată crudă asupră-mi năvălesc.

Peste puțin el se îmbrăcă în haine nouă; își puse un frac care-i desina o talie cu adevărat elegantă; feciorul îi încreți părul după modă, și el, după ce își găti toaletâ, se duse în fața psișelei unde, zîmbindu-și cu dragostea unei tinere cochete, adăugi această a doua strofă la cea dintîi:

La orice pas în viață
Simțirea-mi se îngheață

Și de dezgustul lumei amar mă simt cuprins;
Plăcerea tinereții
Și farmecul frumseții
Îmi par nimic, căci focul din inimă-mi s-a stins!

Feciorul întră în odaie aducînd gazetele românești. Tînărul meu le luă iute și își ținti ochii cu bucurie asupra unia în care se găsea un articul plin de laude pentru talentul lui în poezie. Nu pot să-ți descriu mulțămirea ce se zugrăvea pe fața sa, în vreme ce cetea pentru a triia oară pasajurile măgulitoare din acea gazetă; și măcar că sufletul lui era plin de mîndrie, iată ce versuri mincinoase el compuse îndată:

Gloria-mi zîmbi odată
Și-n calea-i luminată
O tainică sperare de suflet mă trăgea.
Voiam atunci în lume
Să dobîndesc un nume...
Eram copil!... și lumea atunci încă-mi zîmbea.

Paraua: Da’ bine că-i de necrezut!

Galbînul: Așteaptă că încă nu-i tot. După ce prescrise acele versuri, el se sui într-o trăsură elegantă și se duse la o damă frumoasă ca raiul lui Mohamed, pre care o iubea cu tot focul unui suflet de tînăr poet. Acea vizită fu pentru dînsul epoha cea mai fericită din viața lui, căci se încredință de amorul îngerului adorat. Ei bine, soro, cînd se întoarsă acasă, el sfîrși bucata de poezie începută dimineața prin următoarele strofe:

Ca șoimul tînăr încă
Ce saltă de pe stîncă,
Și, vrînd la cer să zboare, jos pică fărîmat,
Așa trista-mi junie
Ș-a mea sperare vie
Din visul lor de aur în pulbere-au picat.

Acum s-au trecut toate!
Acum nimic nu poate
Răsunet să mai nască în peptu-mi obosit.
Acum glorie, iubire,
Le văd ca nălucire,
Ca umbre ce-n pustiiuri de mult m-au părăsit!

Paraua: Poetul tău n-avea nici cît de puţină sîmţire.

Galbînul: Ba, dinprotivă, te pot încredinţa că avea prea multă.

Paraua: Apoi dar vroia numaidecît să adevereze proverbul ce zice: „minciunos ca un poet".

Galbînul: Zi mai bine: uitit ca un poet; căci din pricina acelei uitiri m-au depărtat pe mine de la sînul lui.

Paraua: Ce fel?

Galbînul: M-au dat, făr-a băga de samă, în plata subscrierei la un jurnal ce iese acum în Iaşi: *Propăşirea.*

Paraua: Cui te-au dat?

Galbînul: Tînărului la care ne găsim acum împreună şi care este unul din redactorii foaiei.

Paraua: Allah! de-a fi auzit toate cele ce-am spus în astă noapte, el îi în stare să ne puie în gazeta lui.

Galbînul: Măcar de ne-ar pune, ca să ne facă nemuritori.

Paraua *(coborînd glasul):* Ce opinie ai de stăpînul nostru?

Galbînul: Îmi pare un tînăr...

Deodată cînticul unui cucoş răsună în odaie, şi glasul monetelor mele se curmă pe loc. Ciuda ce mă cuprinse asupra acelei păsări blăstămate nu se poate tălmăci în cuvinte, dar mărturisesc că în minutul acela aş fi avut multă plăcere a privi într-o frigare pe acel cucoş, fiindcă glasul lui mă oprise de a cunoaşte opinia galbînului asupra mea; opinie dreaptă şi nepărtinitoare, căci, după socotinţa mea, banul este cea mai sigură peatră de cercare a firei omeneşti.

N.B. A doua zi, cînd m-am trezit, am avut curiozitate să văd de aproape galbînul şi paraua care îmi prilejiseră o noapte atît de interesantă prin convorbirea lor, dar din nenorocire am scăpat paraua dintre degite şi am văzut-o, cu mare măhnire, picînd între scîndurile camerii mele. Rog dar pe iubiţii mei cititori ca să binevoiască a îngădui până ce voi scoate-o din locul unde s-au ascuns, pentru ca să le pot împărtăşi istoria ei.

1844

SUVENIRE DIN ITALIA

BUCHETIERA DE LA FLORENȚA

I

De o săptămînă mă aflam la Florența, alergînd în toate zilele, de dimineață păn-în sară, prin deosebitele părți ale orașului, spre a videa nenumăratele minuni cuprinse în sînul său; la tot pasul un nou lucru vrednic de laudă se arăta ochilor mei și îmi însufla un sfînt respect pentru maistrii nemuritori care au înzăstrat patria lor cu atîte podoabe ce fac mirarea călătorilor. „Cînd a da Dumnezeu (ziceam în mine, în fața unui monument sau al unui tablou), să avem și noi în Moldova un Raphael, un Michel Ange, a căror produceri minunate să poată atrage ochii și laudele națiilor asupra noastră!“ Dar aceste visuri mîndre făcea loc îndată altor idei trezite în minte-mi prin priveliștea vreunui alt capodoperă de zugrăvie sau de arhitectură ce se înfățoșa ochilor mei, căci obiectele de artă sînt atît de multe în Italia și mai ales cu așa talent lucrate, încît călătorul nu mai are vreme nici să gîndească, ci își sîmte ființa cufundată într-o mirare îndelungată și plină de plăceri. El în trecerea sa prin Italia gustă o viață nouă, necunoscută; și cînd iese de pe țărmurile acelui pămînt poetic, atunci i se pare că s-au visat zburînd pintr-o cîmpie îmbogățită cu toate podoabele raiului.

Într-o duminică, trecînd pe piața de Domo, văzui o mulțime de echipajuri așezate în linie, în fața catedralei Santa Maria del Fiore [1], ce se găsește în mijlocul pieței; și îndemnat de curiozitatea de a videa damele aristocrate din Florența, întrai în ea. Priveliștea ce mi se înfățoșă mă umplu de un sentiment atît de puternic și de sfînt, că rămăsei împetrit ca statua sfîntului Ioan lîngă care mă aflam. Biserica era luminată de vro cîteva candele ascunse pe după coloane, încît razele lor arunca o lumină slabă, ca glasul cel de pe urmă al unui om ce moare, și misterioasă ca sfintele taine ce se serba înaintea vecinicului părinte. Un popor întreg sta îngenunchet în fața altariului și cufundat în dulcea mîngîiere a rugăciunei; glasul răsunător și plin de melodie al organelor zbura prin nourii de tămîie ce se rîdica în văzduh și vuia ca o harpă cerească ce părea că cheamă sufletele la pocăință. Un aer de sfințenie ce-ți răcorea inima de toată durerea domnea asupra tuturor acelor capete plecate...

---

[1] Această catedrală ce se numește *Domo*, din pricina frumoasei și îndrăzneței arhitecturi a bolții cu care vestitul Brunellesco a încoronat-o,

După vreo cîteva minute petrecute în cea mai dulce extazie, mă apropiei de mormintele lui Brunellesco și a lui Giotto, arhitecții acelei biserici; vizitai cu de-amăruntul toate frumusețile acelor două monumente de glorie și, lăsîndu-le în urmă, mă îndreptai cătră o capelă lăturală spre a examina icoana sfintei Ceciliei, ce zărisem de departe luminată de razele unei candele de argint. Îngereasca espresie a figurei, colorile melanholice a obrajilor și mai ales duioșia tipărită în ochii acelei icoane îmi părură atît de măiestroasă, că mă apropiei de ea ca să văd de nu era vrun tablou a lui Andrea del Sarto, căci în toate figurile lucrate de acest vestit artist însămnasem umbrele acele dulci întinse ca un văl transparent asupra ochilor. Însă care fu mirarea mea, cînd cetii în giosul icoanii un nume a unui prietin al meu ce-l cunoscusem la Paris, V***. „El oare să fie? (gîndeam în mine) tînărul italian cu care am petrecut atîta vreme în capitalia Franției?“ Un suspin greu și înădușit ce auzii în colțul capelii unde mă aflam mă făcu să-mi întorc iute capul și văzui un om înghenunchet lîngă mine, care părea a fi într-o meditație dureroasă. Curiozitatea mă împinse să fac vro două pasuri spre el; atunci tînărul își rîdică capul și se uită la mine. Fața sa lungăreață și albă, ochii săi negri, mari și înfocați, părul său lung, ce-i pica în plete netede pe umeri, și în sfîrșit fizionomia, aerul său de artist, toate îmi

---

este cea mai mare din Florența ... Zidurile ei sînt pe dinafară acoperite cu trii soiuri de marmoră: roșie, albă și neagră [V.A.].

era cunoscute; socoteam că văd umbra prietinului meu. Necrezîndu-mi ochii și socotind că visez, mă dusei lîngă el și îi zisei: Tu ești, V***? — Străinul sări pe picioare, mă strînse în brațe și, luîndu-mă de mînă, mă scoase afară din catedrală.

— Vină la lumină să te văd bine, îmi zise el oprindu-se pe piață. Nu pot crede încă că ești tu. Și se uită la mine cu niște ochi a căror espresie era de tot curioasă.

— Te miri, prietine, de starea în care mă vezi, urmă V***; mă socoți poate nebun?... însă cînd ai ști în ce furtuni plutește sufletul meu! Cînd ai cunoaște feliuritele sîmțiri și cugetări care mă muncesc, te-ai mira cum n-am nebunit de tot!... După aceasta el se puse pe gînduri și ținti ochii pe crucea catedralei Santa Maria del Fiore.

— Drept să-ți spui, iubite — îi răspunsei — de cînd te cunosc, niciodată nu te-am văzut așa de tulburat, și-mi pare rău că tocmai acum, cînd după multă vreme te întîlnesc fără veste în patria ta, te văd într-o amărăciune așa de crudă. V*** îmi strînse mîna și ne îndreptarăm spre cafineua numită *Donné*.

Pe drum începui a-i vorbi de frumoasele monumente ale Florenții și a-i aduce aminte de norocita vreme cînd ne găseam la Paris, fără a lua sama că el nu mă asculta și că mintea lui era cufundată în gînduri cu totul deosebite de ale mele. Deodată, el se opri, căutînd la o fereastră a unui palat pe lîngă care treceam și, aruncînd un țipet și întinzînd mînile spre ea, îmi zise:

— Ai văzut-o?

Spăriet de dramatica sa poziție, rîdicai ochii, dar nu văzui nimică la fereastră. — Ce vrei să văd? îl întrebai; perdeaua este trasă. — Nimic, îmi răspunse el, făcîndu-se roș pe obraz; nimic... o nălucire numai, căci Cecilia s-au dus de mult de pe pămînt!

La aceste cuvinte două lacrimi părură în ochii lui... Atunci un fulger de adevăr îmi lumină mintea și înțelesei că prietinul meu era înamorat!... Intrarăm în cafine.

În Italia cafinelile sînt toată ziua pline de consumatori (mușterei), din pricina căldurilor nesuferite carele aduc pe om într-un fel de moleță foarte plăcută; pătruns de fluidul magnetic în care crierii înoată, te sîmți furat de o somnărie ușoară, și toată ființa ți se cufundă în sînul unei lene poetice, cunoscută în Italia sub numire de *dulce far niente*. Pare că, întins pe un leagăn de flori, te cobori din nouri încet, fără a videa măsura care te desparte de pămînt.

Ne puserăm la o masă de marmură albă. Îndată un *botega* (fecior de dugheană) îmbrăcat curat alergă înaintea noastră, întrebîndu-ne de vroiam *granite*[1] sau *gelate*[2] și, fără a aștepta răspuns, începu a număra vro douăzeci de soiuri de înghețate cu atîta iuțime, încît, neînțelegîndu-l ce spune, îl poftii să ne aducă ce-a vroi.

V*** nu ieșise încă din melanholia în care căzuse; în zădar căutam să-i pricinuiesc oarecare distracție prin cetirea gazetelor franțeze. Mintea sa părea muncită de o idee crudă, care înădușea toate sufleteștile sale însușiri. Nu știam cum să mai fac pentru ca să-l trag din meditarea lui și, plin de tristeță pentru starea prietinului meu, mă hotărîi a-i da pace și deschisei gazeta *Curierul franțez*. Deodată un murmur de mirare se rîdică împregiurul nostru; un glas unanim de laudă umplu toată sala. Unii zicea: Ah! ce frumoasă buchetieră! ce aer nobil și elegant! — Cine oare să fie? zicea alții. Pare că am văzut figura aceasta; . . .ce sămănare cu primadona de la *Pergola*[3]! Rîdicai capul, dorind a ști cine pricinuise acea tulburare în sală și zării în fața noastră o femeie de o frumuseță îngerească, care, zîmbind cu o grație deosebită, ne prezenta bucheturi de flori. Un nour de melanholie flutura pe fața sa palidă și arăta că inima ei era zdrobită de vro durere secretă; părul său negru și luciu ieșa în bucle unduioase de sub o capelă de paie supțire și se împrăștia împregiurul gîtului său alb ca crinul; ochii săi mari și negri avea mîndria ochilor de vultur, dar totodată luminele lor înota într-un foc limpide și misterios, prin care se zărea o înduioșire nemărginită. În sfîrșit, toate în ea era făcute pentru plăcere: gura ei, care legăna un zîmbet melanholic, talia sa zveltă și delicată, mînile sale mai fragide decît florile ce ținea. . . toate avea o atragere ascunsă, care îți aprindea închipuirea.

Cînd aruncai ochii asupră-i mi se păru că văd icoana din Santa Maria, lîngă care întîlnisem pe prietinul meu; două lacrimi steclea ca două briliante pe genile sale. . . Mă întorsei iute cătră V*** cu gîndul de a-i comunica ideea mea, dar el era leşinat. Înfăţoşarea acelei necunoscute îi făcuse o impresie atît de mare că îşi perdu sîmţirele, strîngînd la sîn buchetul ce luase de la dînsa. Străinii din cafine alergaseră lîngă V*** şi cerca deosebite chipuri de a-l aduce în cunoştinţă... În sfîrşit V*** deschise ochii; figura lui era galbînă şi tulburată; căutăturile lui era sălbatice. El se uită peste tot locul cu înfiorare, şi pe urmă apucîndu-mă de mînă: „Haideţi degrabă, îmi zise, haideţi să o găsim... Cecilia mea trăieşte!"

---

[1] Sirop cu gheață (ital.).

[2] Înghețată (ital.).

[3] Teatru din Florența.

Ieşirăm din cafine fără a şti unde mă va duce; trecurăm iute vro cîteva uliţi unde toţi ne lua de nebuni şi ne îndreptarăm spre o primblare pitorească, ce este afară din Florenţa şi care se numeşte Boschetto.

La începutul acestui parc este o piaţă mare unde se ridică Palazzo delle Cascine, adică palatul lăptăriilor a ducăi de Toscana. În toate sările, după ce se culcă soarele, aristocraţia Florenţii îşi opreşte echipajele strălucite dinaintea acelui palat, şi damele se desfătează prin convorbirea tinerilor cavaleri, care saltă călare împregiurul lor, şi prin dulceaţa laptelui proaspăt ce le împuterniceşte sănătatea şi le învioşază colorele obrajilor. Acea piaţă este locul de întîlnire a multor intrigi de amor!... De cîte ori treceam pe lîngă un oblon şi vedeam vreo damă aşezată pe perne de mătasă în fundul trăsurei, nu mă puteam stăpîni de oarecare palpitare de inimă. Fieştecare caretă pentru mine era un izvor de impresii nouă, însă V*** părea că nici le videa. Cu cît ochii mei era înfocaţi, cu atîta ai lui era răci în faţa unei privelişti atît de vesele şi de încîntătoare.

— N-ai de gînd să te opreşti aici? îl întrebai.

— Nu, îmi răspunse.

— Dar unde vrei să mergi?... spune-mi, să ştiu şi eu.

— Nu-ţi pasă; vină.

Şi apucă printr-un cîmp împregiurat de copaci nalţi şi vechi, care, oprind razele soarelui, îşi întindea umbra asupra gingaşelor dame ce se primbla pe iarbă. Pe urmă întrarăm într-o luncă deasă, şi după vro giumătate de ceas ajunserăm pe un mal rîdicat şi plin de flori, care se înaintează ca un promontoriu între curgerile line a lui Arno și a lui Miunione[1]. Acolo era sfîrșitul boschetului.

Cînd ne oprirăm, figura lui V*** se prefăcuse de tot: fața lui era roșie ca ceriul ce se întindea deasupra noastră; părul său, rîdicat de vîntul de sară, fîlfîia în aer și lăsa liberă fruntea sa largă și genială. — „Privește, el zise deodată cu un glas puternic; privește, iubite, cu ce mărime soarele se ascunde după munții care se înalță în fața noastră. Nu-ți pare că asistezi la dărîmarea împărăției romane?... Privește norii acești văpsiți de purpura razelor lui, cum se rîdică cătră ceriuri ca o jertvă a pămîntului făcută în gloria preaputernicului ziditor. Uită-te și te miră de frumusețile patriei mele: în fața noastră poeticul Arno șerpuiește prin cîmpii vesele și prin lunci misterioase, și malurile sale vuiesc de cîntecele melodioase ale păsărilor; în dreapta, verzile colnice acoperite cu grădini și palaturi de marmură se par că zîmbesc una altia ca niște copile ce s-ar uita în oglindă; în stînga se întinde o cîmpie plină de livezi, prin care se rătăcesc vro cîteva grupe de amorezi; în urmă-ne se clatină un zid de copaci tufoși, care oprește vuietul orașului de a veni pănă la noi; numai murmura tristă a lui Arno tulbură tăcerea adîncă ce ne împregiură. Din vreme în vreme, țipetul a unei păsăruici care adoarme sau notele rătăcite prin văzduh a unei ghitare se aud în depărtare. Acum e ceasul cînd mintea se cufundă în meditări plăcute, cînd inima înoată în extazii dumnezeiești, cînd sufletul aprins de sperare își întinde aripile și se leagănă pe plaiurile unei lumi necunoscute. Acum e ceasul sfînt cînd toată ființa ominească se adapă la izvoarele cerești și binecuvintează mîna ce au zidit-o. Spune-mi: nu sîmți tu în tine acum o mulțămire ascunsă, ca și cînd ai fi dobîndit tot ce ai dorit?... Nu-ți pare că ești un alt om?... Peptul tău nu se smuncește în izbiturile inimii tale? Nu sîmți ceva ce îți răcorește fruntea și îți dismiardă lumina ochilor?... Spune: nu socoți tu că pare că ai să zbori într-o lume străină, unde norocul te așteaptă?... Ah! acum, acum viața-i dulce și neprețuită; acum închipuirea mea s-aprinde; acum o! Cecilio, te văd strălucind ca o stea în seninul limpezîu a ceriului; îmi zîmbești ca un înger de blîndeță, îmi faci semn cu mîna să te urmez... Ah! de ce nu am aripile acestui vultur ce trece pe deasupra noastră ca să spintec văzduhul şi să mă arunc în braţele tale!“

---

[1] Aceste două rîuri mici curg pe marginele Bosquetului și formează insula unde se face primblarea [V.A.].

V***, cu ochii plini de lacrimi, întinse mînile spre ceriuri.

V*** era de un caracter iute, sîmţitor şi supus impresiilor celor mari; cînd sufletul său era mişcat de vreun lucru, atunci toată fiinţa-i se pătrundea de el, imaginaţia-i se înflăcăra şi baterea inimii sale îi zdrobea peptul... Natura lui îl făcea să sîmtă lucrurile cu mai mult foc decît alţi oameni, dar totodată fieştecare sîmţire era pentru dînsul un fulger care îl străbătea, îi aprindea sîngele şi îi surpa puterile.

După ce se linişti, V*** se întinse pe iarbă; fruntea lui, unde tremura razele luceafărului la care se uita, era aburită de sudoare, şi tot trupul său era obosit de osteneală. Nevroind să-i tulbur plăcerea ce părea că gusta în răsuflarea vîntului de sară, care îi răcorea mintea şi îi alina ferbinţeala inimii, mă întinsei deoparte lîngă dînsul şi îmi aprinsei o ţigaretă.

Liniştea care domnea împregiurul meu, întunecarea progresivă a ceriului, ceaţa care se întindea pe Arno şi, în sfîrşit, mulţămirea ascunsă ce gustam înlăuntru-mi mă aduseră fără ştire într-o reverie dulce şi armonioasă, în care mintea-mi plutea uşor. Fumul albăstriu a ţigarei, ce se rîdica în spirale unduioase, îmi îngîna ochii şi îmi pricinuia o distracţie plină de plăcere, din care mă trasă glasul lui V***:

— Mă iartă, prietene, îmi zise el, că ţi-am pricinuit întristare, dar nenorocirea care s-au legat de capul meu...

— Ce nenorocire poţi tu avea, îl întrebai, la vîrsta unde eşti?

— Ah, se vede că eşti încă un copil care de-abie ai întrat în lume şi că nu ai călcat încă pe ghimpii care presară calea vieţii! Ştii tu că tocmai vîrsta mea este cea mai primejdioasă şi mai supusă patimilor sufleteşti? Tinereţa este ca un copac mic şi fraged; cele mai slabe vînturi sînt furtune pentru el... Dar ascultă mai bine istoria vieţii mele, ş-apoi vei putea giudeca tu care este nenorocirea ce mă prigoneşte.

V*** îşi aruncă părul înapoi pe umere şi, ştergîndu-şi fruntea, începu aşa:

II

„Din cea mai fragedă a mea copilărie eu am rămas orfan și lipsit de povățuirile și de dismierdările părintești, care sînt razimul ei; de-abie agiunsesem în vîrsta de 9 ani, și nenorocirea își înfipse căngile în mine; la cel întîi pas a vieții mele, în loc de a mă găsi pe o cale înflorită ca ceialalți copii, mă trezîi într-un pustiu fără margini și fără umbră!...

Un moș al meu, fiindu-i milă de ticăloasa mea stare sau, mai bine poate, vroind a să folosi de micul venit ce-mi rămăsese de la părinți, mă luă sub epitropia lui, și pentru ca să nu-mi tot audă bocitele și să nu vadă lacrimele care neîncetat îmi uda ochii, mă lepădă într-un pansion unde petrecui zece ani bătîndu-mi capul cu limbile străine, cu literatura și mai ales cu zugrăvia. Înaintirile ce făceam din zi în zi în această artă, și mai ales plăcerea ce găseam în studia ei, singure mă făcea să uit bătăile care mîncam necontenit de la padre Bertholomo, profesorul meu de limba elină, căci cruda mea soartă mă silea să caut în însumi mîngîierea de care inima-mi era însetată, iar nu în brațele unei mume drăgălașe. Cu ce nerăbdare așteptam ceasurile lecției de zugrăvie și cu ce bucurie videam intrînd în sală pe profesorul meu, care niciodată nu lipsea să-mi spuie cîte o vorbă de mulțămire și de îmbărbătire cînd îi arătam nouăle mele produceri.

Sinor Alsari (acesta era numele lui) avea pentru mine o dragoste cu totul părintească și mă recomanda la toți ca cel mai bun și mai sîrguitor elev a lui. Sfătuirile pline de bunătate care îmi da și laudele ce îmi prodiga, pentru propășirile ce făceam sub direcția lui, îmi însuflaseră atît respect și atîta iubire pentru el, încît la moartea moșului meu, cînd ieșii din pansion, alergai la dînsul și îl rugai să mă priimească în casa lui. Sinor Alsari mă luă cu o bucurie nespusă sub protecția sa și nu cruță nici un sfat și nici o osteneală ca să aducă la bună ispravă talentul ce începusem a cîștiga în zugrăvie. În toate zilele vizitam împreună strălucitele galerii din Palazzo Pitti, din Palazzo Vecchio și din alte palaturi mari din Florența; ne opream ceasuri întregi dinaintea fieștecărui tablou și, după ce îmi tălmăcea cu amăruntul toate însușirile și frumusețile lor, apoi ne înturnam acasă și mă apucam de lucru sub necontenita lui privighere. Un an de zile petrecui cu el în cea mai dulce liniște și în cele mai plăcute îndeletniciri: toată vremea mea era întrebuințată în studii serioase asupra artei la care mă dasem. Gloria îmi zîmbea de departe și mă chema în brațele sale. De cînd întrasem în cariera unde Michel Angelo, Tiziano, Raphaelo și cei mulți maestri nemuritori pășiseră cu pasuri de uriești, singurul țel a vieții mele era să pot și eu adăugi o frunză la corona strălucită a patriei mele și, aprins de o idee atît de îndrăzneață și de nobilă, îmi alcătuisem un trai cu totul artistic, încît fără a mă îngriji de lucrurile ce nu se atingea de zugrăvie, gustam zile line, netulburate și pline de încîntările sperărei; însă această liniște sufletească mă părăsi după puțină vreme.

Într-o sară sinor Alsari întră în cabinetul meu și îmi zise:

— V***, fost-ai de mult la teatru?

— De cînd au murit bieții mei părinți nu am fost, îi răspunsei.

— Vrei să mergem desară să videm *Norma*? Are să gioace o actriță nouă..

— Haideți.

— Gătește-te degrabă, că-i vreme.

Mă îmbrăcai iute și ne duserăm la teatru de la Pergola. Sala era ticsită de amatori și lojile pline de dame elegante și frumoase.

Deodată se făcu o mare tăcere; toți se așezară pe la locurile lor, și orhestrul începu uvertura. . . Acea muzică plină de o melodie cerească născu în minte-mi o mulțime de idei triste și de amare suvenire. Aducîndu-mi aminte că înainte de zece ani mă găseam tot la acel teatru cu iubiții mei părinți, mi se păru că le videam umbrele fluturînd împregiurul meu și tînguindu-mă cu milă, ca și cînd m-ar fi așteptat o nenorocire cumplită! Îngînat de fantasmele acele iubite, nici nu luasem sama că perdeaua se rîdicase de vro cîtăva vreme și că corul druizilor era pe la sfîrșit. Cine știe! Poate aș fi stat toată sara fără a mă uita pe scenă, dacă un murmur ce se rîdică în sală nu m-ar fi scos din meditarea în care picasem și nu m-ar fi făcut să arunc ochii înainte-mi. Văzui o ființă albă și cerească, o comoară de grații, de tinerețe și de poezie, un înger a cărui glas dulce, limpide și armonios îmi pătrunse inima. Sala vuia de aplauzuri; iar cînd Cecilia începu a cînta rugăciunea Normii cătră lună, cînd, picînd în genunchi și rîdicîndu-și mînile spre ceri, întonă acea arie strălucită, *Casta Diva*, atunci tot publicul în entuziasmul său se sculă pe picioare și bătu în palme astfel că Cecilia se spăriase... Pare că o văd îndreptîndu-și ochii cu sfială asupra noastră; nevinovăția, mirarea, mulțămirea, toate aceste deosebite sentimente lucea în căutătura ei. Ah! ce zîmbire încîntătoare păru atunci pe buze-i!... Ce nobilă mîndrie se arătă pe frunte-i! Ea sămăna cu o ființă din altă lume, frumoasă și răpitoare ca geniul armoniei cerești! Ah! iubite, ce ți-oi spune? Ce cuvinte să întrebuințez ca să-ți descriu frumuseța sa? Cecilia era, precum zice poetul nostru, *bella come un angelo ch'Iddio creo, nei suoi più ardenti transporti d'amore* [1].

Două zile necontenit am fost ca un nebun; mi se părea că videam neîncetat un înger cu aripile de aur care, fluturînd împregiurul meu, îmi cînta *Casta Diva*, împreunîndu-și glasul pe o harfă ce ținea în mînă... Pe urmă cînd m-am trezit din visul acel plăcut, am aflat de la sinor Alsari că au fost sîlit să mă scoată cu de-a sila din teatru, fiindcă, neputîndu-mi stăpîni entuziasmul, făceam prea mare vuiet, încît toți mă socotea lipsit de minte.

Trii luni de zile am urmat regulat toate reprezentațiile; un magnet tainic mă trăgea fără voie spre teatru cînd știam că era să cînte Cecilia. Gustul pentru muzică se dezvălise în mine totodată cu dragostea, și dar, profitînd de cunoștința celor întîi principuri ce luasem din vremea încă cînd trăia părinții mei, începui a face ceva progresuri. Adeseori mă trezeam cîntînd pe ulițe vro bucată din *Norma* sau din *Lucia di Lamermoor* și, rușinat de mirarea cu care toți trecătorii se uita la mine, alergam degrabă acasă și mă închideam în cabinetul meu, unde mă apucam de zugrăvie cu o sîrguință și mai mare, căci făceam portretul Ceciliei.

De mult aveam de gînd să lucrez icoana sfintei Cecilie ca să o espun în biserica Santa Maria del Fiore, dar neștiind ce espresie să-i dau, tot prelungisem lucrul ei. Cînd văzui pe Cecilia la teatru, frumuseța figurei sale se tipări așa de bine în minte-mi că pe dinafară și fără știre îi făcui portretul; fizionomia sfintei Ceciliei se întîmplă a fi întocmai fizionomia slăvitei primadona de la Pergola. Bucuria de a videa lîngă mine icoana îngerului ce iubeam mă aduse într-o esaltație atît de mare, că picai pe genunchi dinaintea ei și, apucînd-o cu amor în brațe, o acoperii de sărutări.... Tocmai atunci sinor Alsari întra în cabinet și, spăriet de delirul meu, smunci icoana de la sînu-mi și alergă îndată de o puse în capela unde m-ai întîlnit.

---

[1] Frumoasă ca un înger pe care Dumnezeu l-a creat în cele mai înfocate avînturi ale sale de dragoste (ital.).

Nu am trebuință să-ți spun că din ceasul acela mă făcui cel mai bun creștin, că în toate zilele mă duceam la biserică și că stam ceasuri întregi plecat dinaintea sfintei Cecilie. Lesne înțelegi că, de vreme ce persoana care iubeam purta acest nume, nu puteam alege altă patroană spre a-i încrede secretele mele rugăciuni decît pe sfînta Cecilie.

Într-o zi... ah! cît oi trăi mi-oi aduce aminte de ea!... mă găseam îngenunchiet dinaintea icoanei mele și cufundat într-o meditare sfîntă. Un vis plăcut îmi dismierda sufletul; mi se părea că o ființă nevăzută mă îndemna să am bună sperare pentru îndeplinirea dorinților mele, cînd sîmții pe lîngă mine fîlfîirea unei rochii de mătasă... Două dame întraseră în capela unde eram. Peste puțin auzii convorbirea lor.

— Santa Maria, ce minune! zise cea mai mare. Ian uită-te bine, Cecilio, la icoana asta din față. Aș giura că-i portretul tău!

— Bine zici, răspunse ceealaltă. — Și amîndouă se apropieră de icoană și se uitară mai cu luare-aminte.

— Curios lucru! zise iar cea dintîi; cu cît mă uit mai mult, cu atîta găsesc mai mare asămănare. Iată ochii tăi negri și plini de foc; iată-ți gura cea grațioasă. A! ce-i drept, măcar că sînt femeie, nu pot tăgădui că ai o guriță de tot frumoasă; pare că-i o roză. Ian spune-mi: cît ai plătit zugravului sau, mai bine, în ce monedă i-ai plătit lucru!... cu bani ori cu inima? căci am de gînd și eu să mă fac sfîntă.

— Tot veselă și nebună ai să fii, Iulio, răspunse ceealaltă; crede-mă însă că niciodată n-am gîndit să-mi fac portretul și că nici nu cunosc numele artistului.

— Cît pentru aceasta e lesne de a-l cunoaște. Și se apropie de icoană ca să-și cetească numele însămnat gios. Eu rămăsesem înlemnit, căci niciodată nu mă găsisem așa de aproape de Cecilia. Nu îndrăzneam nici să mă răsuflu, ca să nu o spariu și să nu perd nimica din cuvintele sale.

Dama care se numea Iulia se întoarse către Cecilia și îi zise rîzînd:

— Numele lui este V***; îl cunoști, Cecilio?...

— Ba nu.

— Sărmanul tînăr! L-ai legat și pe dînsul în lanțurile tale!. . . însă el ți-au dat bune dovezi că te iubește; portretul acesta lucrat în ascuns este marturul slăvirei ce are pentru tine. Eu cînd aș fi în locul tău aș face toate chipurile să aflu cine este și l-aș prefera tuturor prinților din Florența care-ți fac curte și-ți repetează în toate zilele că mor după tine fără a muri cît de puțin.

Îmi venea să sărut picioarele acelei femei care, fără a mă cunoaște, căuta să înduplece pe Cecilia în favorul meu.

— Nu-ți este păcat, Iulio — răspunse Cecilia — să zici acest fel de vorbe în biserică?

— De ce să-mi fie păcat?. . . Amoriul nu este oare cel mai sfînt și mai curat sentiment însuflat oamenilor de însuși Dumnezeu? Pentru ce să mă sfiesc de a vorbi de el înaintea celui ce l-au creat în inimile noastre? Ce păcat poate a fi de a spune adevărul tocmai în locașul unde adevărul domnește și de a mărturisi că un om, de orișice rang să fie, este mult mai vrednic de iubit cînd el ne iubește din toată curățenia inimii sale, decît nobilii acei ruginiți care, departe de a avea cea mai mică dragoste pentru noi, vreu numai să-și împlinească o capriție trecătoare și să ne arate pe urmă ca victimile vanităţii lor!

Cecilia zîmbi și îi zise:

— Nu-ți cunoșteam atîta elocvența, Iulio. De cînd te-ai făcut advocatul amoriului?

— De cînd am aflat că nu-i adevărată fericire fără adevărat amor.

Cecilia privi cu o espresie deosebită la portretul ei și mi se păru că strînse mîna Iuliei. Ele se uitară una la alta cu o iubire frățască, zîmbiră amîndouă ca doi îngeri și se depărtară.

Închipuiește-ți poziția mea după ce auzii acea convorbire ce se atingea atît de mult de soarta mea. Nu puteam crede că cu adevărat Cecilia fusese lîngă mine; socoteam că visasem. Atîta norocire nu putea fi pentru mine, dar totodată, ca un om ce caută să-și prelungească visul plăcut din care s-au trezit, îmi înfățișam lîngă mine pe Cecilia cu fruntea luminată de razele candelii ce ardea în capelă, cu ochii săi rîdicați spre icoană, și îmi închipuiam aceste două figuri ce sămăna mirîndu-se una de alta de frumuseța lor. Îmi repetam în minte toate cuvintele acelor două femei care reprezenta geniul amoriului, chemînd în brațele sale pe îngerul nevinovăției. Viitoriul mi se arăta acoperit de flori; toate nălucirile mele se deșteptară, și o dulce sperare îmi dismierda sufletul și mă înălța la ceriuri.

Cînd mă trezii din reveria aceea dulce, biserica era pustie, și razele lunii tremura pe coloanele-i de marmură. Mă dusei degrabă acasă, îmi luai mandolina și mă îndreptai afară de Florența, spre Bosquetto. Mă primblai vro cîtăva vreme prin rădiu și mă întinsei în sfîrșit pe iarbă lîngă un copac. Liniștea, frumuseța poetică acelei sări de vară, dispoziția melanholică în care mă găseam și, mai ales, ideile de amor și sîmțirile ce mă stăpînea îmi insuflară dorința de a cînta, împreunîndu-mi glasul cu mandolina; începui a improviza cuvintele aceste:

Ah! te iubesc și drag mi-e de-a o spune,
Ș-oricît de mult în lume voi trăi,
Tot vreu să-ți spun, să-ți spun, dulce minune,
Că te iubesc și vecinic te-oi iubi!

Acel cuvînt, acea destăinuire,
Dulce parfum al sufletului meu,
Naște voios la scumpa ta privire
Ca un odor plăcut lui Dumnezeu!

Dar, te iubesc și-mi dau sufletul ție,
Căci pre pămînt și-n raiul îngeresc
Nu poate fi mai sfîntă armonie,
Decît acest ferice *te iubesc* ...

O! de-ar suna acuma pentru mine
Ceasul dorit al zborului ceresc,
Eu aș muri ferice lîngă tine,
Căci aș muri zicîndu-ți: *te iubesc*!

Cînd sfîrșii de a cînta, văzui că se deschide o fereastră la rîndul întîi a unei case din față. O femeie se arătă în balcon, cu o ghitară în mînă, și întonă rugăciunea cea vestită a Normei către lună. Glasul ei nu-mi era necunoscut; dulcimea ruladelor sale născu în mine un prepus. Mă sculai iute și mă apropiei de fereastra unde auzisem acel glas; tocmai atunci razele lunii se aruncară în plin pe fața necunoscutei.

„Cecilio!“ strigai în delirul meu, și picai gios, înundat în sînge... O umbră neagră trecuse pe lîngă mine și-mi înfipsese un stilet în pept.

Cînd deschisei ochii, mă găsii, o fericire! în brațele Ceciliei... Ea auzise gemetele mele și trimisese slugile, care, găsindu-mă întins ca un mort pe pămînt, mă aduseră în salonul ei. Slăbăciunea în care picasem prin perderea sîngelui și mai ales zguduirea electrică ce sîmții, văzîndu-mă lîngă sînul Ceciliei, mă aruncară încă o dată în ghearele morții; iar cînd mă trezii de a doua oară, întrai într-o desperare cumplită, căci mă văzui în camera mea. În zădar căutam să-mi aduc aminte de toate cele ce se întîmplaseră; nu puteam înțălege pentru ce sinor Alsari se uita la mine cu ochii plini de lacrimi și pentru ce doctorul îmi pipăia mîna, cînd deodată sîmții o durere groaznică în pept. Cătai împregiurul meu: așternutul era plin de sînge.

Atunci îmi adusei aminte de toate întîmplările... Cea întîi întrebare care făcui au fost despre Cecilia:

— Unde-i, s-o văd încă o dată ș-apoi să mor! Nime nu-mi răspundea, și toți se uita la mine cu milă și cu frică. Zdrobit de durerile care mă muncea și vrînd a-mi tălmăci tristeța celor ce era pe lîngă mine, socotii că Cecilia murise. Toate sîmțirile mi se turburară la o idee atît de crudă și, nemaiputînd suferi viața, smulsei de pe rană legăturile ce-mi pusese doctorul spre a opri curgerea sîngelui; dar cînd rîdicai mîna ca să le arunc departe de mine, un răvaș pică pe genunchii-mi. Îl deschisei îndată și cetii aceste cuvinte scrise de mîna Ceciliei. Îl știu de rost:

Un tiran care mă prigonește din copilăria mea mă silește să mă pornesc în ceasul acesta din Florența, căci au aflat dragostea mea pentru tine. Nu știu în care parte a lumei are de gînd să mă ascundă, însă mare este Dumnezeu! ne vom întîlni poate vrodată ș-atunci...

CECILIA

Acest răvaș mă pătrunse ca un trăsnet și mă aduse într-o nebunie cumplită. Trii luni de zile viața mi-au fost în brațele morții. Am aflat pe urmă că în vremea aceasta mă sculam cîteodată, săream pin casă, rîdeam, îmbrățișam pe toată lumea și spuneam fieștecăruia că Cecilia mă iubea, că eram cel mai norocit om de pe pămînt!... Pe urmă începeam a plînge, a-mi smulge părul și a blăstăma ceasul în care m-am născut și soarta care, ca unui om însătat căruia i-ai prezenta un pahar cu apă și l-ai trage de la gură-i cînd ar vroi să beie, m-au făcut să cunosc dragostea Ceciliei tocmai cînd ea au fost sîlită să se depărteze de mine.

În sfîrșit, după șese luni mă rîdicai de pe boală, și cum fusei în stare de a ieși afară din casă, mă dusei la sinora Iulia ca s-o întreb de nu cunoștea locul unde se găsea prietina ei.

Sinora Iulia era sîngură într-o cameră elegantă și sta pe o canape de catife roșie. Îi cerui iertare de îndrăzneala ce o luasem a mă înfățișa dinainte-i fără a avea onorul de a-i fi cunoscut. Ea însă îmi răspunse zîmbind că mă înșălam, căci mă cunoștea prea bine.

— Mă găseam la Cecilia — îmi zise — cînd te-au adus împlîntat în sînge, și niște hîrtii ce picaseră din buzunarul d-tale, niște cărți de vizite a d-tale ne-au prilejit la amîndouă chipul de a-ți cunoaște numele. Ne iartă, domnule, dacă am avut indiscreția de a le ceti, însă trebuia să facem revizie acelor hîrtii, pentru ca să putem afla numele și adresa persoanei care era în mînile noastre și s-o trimitem în sînul familiei sale.

— Nu vă pot mulțămi, sinora, de bunătatea și de mila ce ați avut pentru mine și credeți că voi fi în veci recunoscător.

— Au fost o datorie pentru noi, domnule, ca să-ți prodigăm îngrijirile de care aveai o neapărată trebuință în starea periculoasă în care te aflai, și dacă nu am putut face mai mult pentru d-ta, crede că aceasta nu au atîrnat de la vroința noastră.

— Știu, sinora, pricina care pentru nenorocirea mea m-au depărtat atît de degrabă de sub cereasca priveghere a dumilorvoastre, și tocmai pentru ca să aflu urmarea acelei întîmplări misterioase am luat îndrăzneala de a veni aici. Te rog, deci, sinora, și te giur pe numele prietinii d-tale, să nu-mi ascunzi adevărul. Spune-mi în care loc se găsește acum sinora Cecilia?... Ah! fie-ți milă, spune-mi unde-i Cecilia?... Cînd ai ști...

— Că o iubești, poate? Aceasta o știu de șese luni, tocmai din sara cînd te-au adus mai mort în casa prietinii mele.

— Cum? Cine au descoperit?...

— Icoana sfintei Cecilie, care se găsește în Santa Maria del Fiore.

Mă făcui roș pe obraji.

— Vezi — adăugă Iulia — că îți cunosc toate secretele inimii.

— A! tocmai pentru aceasta ar trebui să-mi spui unde se găsește Cecilia.

— Îți dau parola mea că nu știu nimică despre ea și că, de cînd s-au pornit, n-am luat nici o scrisoare de la dînsa. Te pot însă încredința că Cecilia te iubește și că dacă a trăi și vei fi statornic, ai să fii odată fericit. Ea te iubea de mult fără a te cunoaște. Chiar din ziua cînd își văzu portretul în catedrală ea s-au înamorat de artistul care o zugrăvise atît de bine. Bravo, domnule! bravo, ai un talent vrednic de laudă.

— Încă un lucru te-aș ruga să-mi spui, sinora: cine este acel tiran care prigonește pe Cecilia?

— A! a! domnul Barbarissimo? eu așa l-am botezat. El e un moș a Ceciliei care au crescut-o de mică, au educat-o, și acum vroiește să o ieie de nevastă; dar nu te spăria. Cecilia nici nu gîndește la dînsul, și dacă mai șede cu el, aceasta o face numai prin recunoștința ce-i poartă, pentru că au avut îngrijire de copilăria ei!

— Da bine, un așa om e primejdios!

— Eu m-aș teme să șed cu dînsul, dar Cecilia îl stăpînește cum îi place; cu toate aceste, biata copilă e silită să-l urmeze peste tot locul unde gelozia lui îl mînă. Purtările lui sînt nesuferite; nu lasă să se apropie nici un om de nepoata lui; în sfîrșit, îi cu totul *barbarissimo.*

— Și de ce, mă rog, s-au pornit așa de iute din Florența?

— De ce? Pentru că un gelos amiroase amorezații ca un copou, cale de o poștă de departe; ș-apoi trebuie să știi că sinor Barbarisimo era ascuns lîngă noi, în sara cînd ți-am spălat rana, și că auzise toată convorbirea ce se făcu atunci asupra d-tale între Cecilia și între mine... Pune-ți în gînd cu ce furie s-au înfățișat dinaintea noastră cînd au auzit pe Cecilia mărturisind că ești vrednic de dragostea ei. Turbat de mînie, întocmai ca un urs, s-au aruncat între noi; au poroncit slugilor să te ducă acasă la dumneta; mie mi-au poroncit să ies afară, și pe la mezul nopții s-au pornit ca să alerge lumea toată, numai ca să fugă departe de dumneta.

După aceste vorbe îmi luai àdio de la sinora Iulia, și a doua zi, îmbrățișînd cu lacrimi pe sinor Alsari, pornii și eu din Florența cu hotărîre să alerg Italia întreagă ca să dau de urma Ceciliei. Patru luni de zile am cercetat cu amăruntul toate colțurile Italiei... în zădar! Nime nu putu să-mi deie vro știre despre Cecilia. În sfîrșit, perzînd toată speranța, mă dusei la Paris pentru ca să uit durerea. Știi cît de bine am petrecut un an de zile în capitalia Franției. Am căutat să aflu oarecare distracții, dar nu am putut suferi străinătatea și am alergat iarăși în sînul patriei mele. Tocmai astăzi dimineață am sosit în Florența și, cum m-am coborît din trăsura veturinului[1] care m-au adus, am alergat să îngenunchez dinaintea icoanei sfintei Cecilie.

Nu ți-oi vorbi de dulcea impresie ce-ți pricinuiește viderea patriei după o lungă despărțire. Cînd te-i întoarce în Moldova, îi sîmți ca și mine acea fericire adîncă ce-ți însuflă locul iubit unde te-ai născut și care îți trezește în suflet o mie de suvenire scumpe...

Și apoi socot că nici aș putea să-ți descriu bine acea impresie, pentru că mintea-mi era prea tulburată de gîndiri amare. Fieștecare parte a orașului, cînd întrai în Florența, mi-au adus aminte de cîte o scenă a vieții mele, mai mult tristă decît dulce, și bucuria ce gustam în priveliștea patriei mele au fost amărîtă prin suvenirul supărărilor care au împregiurat tinerețа mea.

După aceste cuvinte V*** își plecă fruntea cu o tristă obosîre.

— Cunoști acum nenorocirea mea. Nu te miri cum de mai trăiesc sau cum de nu am nebunit de tot?... Ah! trebuie să pătimești muncile sufletești care le-am pătimit eu, pentru ca să poți înțălege ce lucru grozav și crud este de a-și perde cineva ființa ce au iubit!

V*** se opri încă o dată și, uitîndu-se la buchetul de flori ce îi dase buchetiera necunoscută în cafineua *Donné*:

— Sărmanelor floricele — le zise — și voi ați veștejit ca și tinerețа mea!

---

[1] Vizitiu (ital.: *vetturino*).

Un bilet mic pică din buchet pe iarbă; V*** îl luă cu repegiune, îl deschise, își aruncă ochii deasupra, sări în picioare și începu a fugi spre Florența din toate puterile sale.

În zădar îl chemai și îi strigai să se oprească... Atunci mă aruncai și eu după dînsul, alergînd cît puteam de iute și, în sfîrșit, îl găsîi întins pe scările de marmură a catedralei Santa Maria del Fiore, obosît de osteneală.

— Ce dracu te-au apucat? îl întrebai, apropiindu-mă de el.

— Taci că vine! îmi zise; și, sărind iar de lîngă mine, se făcu nevăzut în întunericul pieții.

Neputînd să-l mai urmez, mă hotărîi să-l aștept ca să-mi tălmăcească taina purtărei și a cuvintelor sale; dar în zădar mă primblai vro două ceasuri pe piață... V*** nu veni.

Piața era pustie cînd mă pornii spre otelul unde ședeam; dar cînd vrui să întru în ulița Calzaioli, auzii următoarea convorbire între două persoane ce sta sub icoana Maicei-Fecioare, la colțul uliții[1]:

— Și au murit?

— Ba nu; se zice numai că-i rănit foarte rău și că este o slabă sperare de scăpat.

— Și nu știi care-i pricina acestei întîmplări?

— Nu, n-am putut afla altă decît că pe la 11 ceasuri un om învălit cu o manta neagră au sărit cu cuțitul asupra unui tînăr ce trecea în dosul Baptistariului[2], zicîndu-i: „Cine iubește pe Cecilia trebuie să moară". Atunci se iscă o luptă crudă între amîndoi, și unul din ei rămase pe pave împlîntat în sînge.

Spăriet de ceea ce auzii, mă apropiei de străini și întrebai de nu știa unde poliția dusese trupul celui rănit?

— Nu știu, îmi răspunse unul din ei, și se depărtară amîndoi de mine.

---

[1] În Tîrgurile Italiei, mai pe la toate colțurile uliților, sînt icoane sau statuie de sfinți dinaintea cărora ard necontenit candele [V.A.].

[2] Acest monument, ce se numește încă Sfîntul Ioan, se găsește tot pe piața de Domo și se socoate c-ar fi fost în vechime capiștea zeului Mars. Pintre alte multe lucruri vrednice de privit ce cuprinde, are trei porți de aramă, săpate una de Andrea Pizano și celelalte două de Lauren Giberti. Săpăturile lor înfățișază deosebite scene din *Vechiul Testament*, dar lucrul lor este atît de delicat și de măiestros, încît Michel Angelo zicea că: „sînt vrednice de a fi porțile raiului" [V.A.].

Mă dusei degrabă acasă, mă închisei în camera mea și nu putui dormi toată noaptea; mi se părea că tot videam trupul prietinului meu acoperit cu răni.

Cît am șezut pe urmă în Florența nu l-am mai văzut pe V***, nici n-am auzit vorbind de el.

III

Peste o lună după această întîmplare, mergînd de la Roma la Civita Vechia [1], veturinul care ne ducea se opri ca să-și odihnească caii dinaintea unei case vechi și dișărate ce era în drum și care sămăna mai mult a fi o vizunie de hoți decît un tractir pentru călători. Mă scoborîi din trăsură cu gînd ca să mă primblu pe gios. Afară era o lună plină și voioasă ca figura unei tinere fecioare; toate lucrurile se videa împregiur ca ziua, și în depărtare se auzea vuietul groaznic și monoton a mărei, care steclea la razele lunii și a stelelor ca o lungă vale de argint. Acel tablou măreț îmi făcu o impresie foarte mare; și în suvenire repurtîndu-mă la ruinele antice ce văzusem în Roma, începui a face triste meditări asupra nenorocitei stări în care au picat Roma Cezarilor sub ticăloșia guvernului papal. Primblarea însă totodată iscă și în stomahu-mi o foame nu mai puțin tristă decît acele gîndiri. Întrai îndată în sîngura sală ce se găsea în acel tractir. Vro cîteva lăiți de lemn, cu picioarele rupte, și vro trii butelci deșărte, cu gîtul stricat, alcătuia tot mobiliarul acelui lăcaș. Cînd pășii pragul ușei, o groaznică horăire îmi vesti că acea vizunie era lăcuită de mai multe suflete și în adevăr zării la pămînt vro trii oameni înzestrați cu figuri foarte problematice. Toată scena era luminată de razele roșii a unui mic jăratic ce mai ardea încă în cuptior. Stătui un pic la îndoială de trebuia sau nu să pășesc mai înainte; dar, în sfîrșit, făcîndumi curagiu, mă apropiei de o laiță mai lungă ce era în fund și pe care dormea un soi de urieș. Socotind după împregiurări, adică de pe cerga ce-l acoperea, că trebuia să fie tractieriul, îl scuturai încetișor. Însă el, departe de a să trezi, se întoarse pe ceea parte, dînd din umeri și împreunîndu-și mișcarea cu o mulțime de complimente în soiul acestora, de pildă: „*Va al Diavolo, Sangue del Christo, Corpo di Baccho*“ [1].

---

[1] Port la Marea Tireniană, în apropierea Romei.

Ieșii degrabă din acel loc, pășind pe vîrful picioarelor de frica altor asemine complimente. Cînd fusei afară, mi se păru că mă răsuflam mai lesne; și, cu ochii încă plini de fumul ce era în sala tractirului, mă îndreptai, făr-a videa mai nimică dinainte-mi, spre o matahală neagră ce gîndii că este trăsura noastră, hotărît fiind să mă culc pentru ca să-mi treacă foamea. După ce mă împedecai de vro cîteva ori de niște buruiene mari, pe care nu le zărisem din pricina usturimei ochilor, pipăind mai mult ca un orb, dădui în sfîrșit cu mîna de un oblon, îl deschisei și mă suii; mi se păru însă că trăsura în care întrasăm era mai rîdicată. Cînd era să mă așez, sîmții un braț puternic că mi se puse pe pept și un glas străin îmi zise: „Cine-i acole?“ Eu răspunsei, începînd a rîde: „Ce dracu! tare ești fricos, domnule!... socoți că ai a face tot cu tălhari?“

Trebuie să spun că în trăsura noastră se găsea un popă spaniol, bătrîn, care se pornise de la Roma cu mine și cărui îi era mare frică de tălhari, fiindcă pe atunci se vorbea mult în Italia de niște hoți ce ieșiseră la drum.

— Cine ești tu? întrebă încă o dată acel ce mă ținea de pept.

Deschisei ochii mari și văzui dinainte-mi un om și o femeie!... Nu mă puteam dumeri cum se făcea că mă găseam într-o trăsură străină. Dar după vro cîteva secunde, în care vreme dama căuta să aprindă o lampă de argint, înțelesei că în loc de a mă îndrepta cătră adevărata noastră trăsură, mă rătăcisem în altă parte și întrasem în vro trăsură străină, ce sosise în vreme ce căutam să trezesc pe tractieri. Deodată, carîta se umplu de lumină și văzui o! minune, pe V*** lîngă buchetiera ce îmi dase flori la Florența!

Mirarea și bucuria noastră fură nespuse, și îmbrățișările noastre nenumărate.

— Nu pot să mă încred ochilor mei, zisei după o scurtă tăcere; tu în viață? Te socoteam mort, ucis în dosul Baptistariului.

— Slavă Domnului! am scăpat și atunci din mînile lui. Știi, Cecilio, că ucigașul care au sărit la mine era tot acela care mi-au străpuns peptul înc-o dată, demult?

---

[1] „Du-te la dracu, Sîngele lui Hristos, Trupul lui Bachus“ (ital.).

— Și nu ți-au zis ceva cînd au vrut să te omoare? întrebă ea.

— Așteaptă; dar, mi-au zis: „Cine iubește pe Cecilia trebuie să moară!“

— Ticălosul! strigă Cecilia. Știi cine este acel om fără de suflet?

— Cine?

— Tiranul care m-au prigonit și pe mine de cînd trăiesc...

— Sinor Barbarissimo poate? întrebai.

V*** bufni de rîs auzind acest nume curios, și apoi sărutînd cu foc pe Cecilia:

— Nu mai gîndi, îngerul meu — îi zise — la o ființă ticăloasă care ne-au amărît la amîndoi cea mai frumoasă parte a vieții noastre; lasă-l să putrezească în mîrșăvia caracterului său, precum eu l-am lăsat împlîntat în sînge, fără a avea nici o milă de el.

V*** o sărută iarăși, și veselia renăscu pe fața amorezii sale.

Aceste adese sărutări mă cam tulbura. Rugai pe V*** să-mi tălmăcească un lucru de care eram mult intrigat. De ce fugise de la Bosquetto?

V*** se plecă spre mine și îmi spuse la ureche:

— Biletul ce picase din buchet era de la Cecilia. Ea îmi scria că de două zile se găsea în Florența, cînd m-au văzut de la fereastră trecînd pe uliță.

— Acolo poate unde te-ai oprit și m-ai întrebat de am văzut-o?

— Tocmai; că îndată după aceea și-au procurat prin Iulia un costium de buchetieră, cu hotărîre să între *incognito* după noi în cafineua *Donné,* să-mi deie buchetul acel cu scrisoarea sa, în care mă ruga să mă aflu la 11 ceasuri de noapte în capela sfintei Ceciliei din Santa Maria del Fiore. N-aveam oare dreptate să alerg ca un nebun, cînd am primit, fără a mă aștepta, o veste atît de norocită, care schimba cu totul fața soartei mele?... De-abia agiunsesem pe scările bisericei, de-abia te apropieseși și tu de mine, cînd zării pe Cecilia pe lîngă Baptistariu. Vrui să merg înaintea ei, dar tocmai atunci fusei atacat de un om necunoscut. În furia mea îl răsturnai pe pave cu atîta iuțime, încît el pică tocmai pe stiletul ce ținea în mînă și se înfipse în el!... Atunci auzii sunînd 11 ceasuri, alergai în biserică și găsii pe Cecilia îngenunchetă dinaintea patroanei sale. De acolo ieșirăm amîndoi afară unde ne aștepta această carîtă cu 6 cai; ne suirăm în grabă și fără a ne opri, nu am făcut altă de atunci decît numai voiajuri, petrecîndu-ne viața în cîntice, în sărutări și în veselii.

— Se vede că aveți multe secreturi împreună, ne zise frumoasa Cecilie, zîmbind și aninînd de fundul carîtii lampa de argint ce aprinsese.

— Vorbeam de tine, îngerul meu, îi răspunse V***, strîngînd-o în brațe cu o dragoste înfocată.

Acum zorile coronaseră orizonul cu o linie argintie ce făgăduia o zi frumoasă călătorilor. Caii era înhămați la carîtă și postașul sta gata să pornească; dar pănă a nu-mi lua adio de la norocitul meu prietin, rugai pe sinora Cecilia să cînte *Casta Diva,* căci tocmai atunci luna era să se peardă după un deal. Strălucita cantatriță își luă mandolina și începu; dar deodată V*** îi fură mandolina din mîni și, rîdicînd pe amoreza sa, o puse pe genunchi. Cecilia, zîmbindu-i și uitîndu-se la el cu dragoste, se răzimă cu brațul drept pe umărul lui și intonă de al doile *Casta Diva,* cu un glas mai tulburat, dar mai pătrunzător.

Cu cît aria se înainta, îngerescul cîntic slăbea, dar cu o dulcime încă mai încîntătoare, și degitele lui V*** se rătăcea pe strunile mandolinei. În sfîrșit glasul Ceciliei nu se mai auzi; mandolina căzu din mînile lui V***. . . și amîndoi rămaseră îmbătați de dulcele delir al iubirei. Ei sămăna ca doi îngeri adormiți în voluptatea estaziei cerești.

Atunci mă coborîi din trăsură; îi privii pentru cea de pe urmă oară și făcui sămn postașului să încalece.

Careta se depărtă cu răpegiune; iar eu, țiindu-mi încă multă vreme ochii țintiți în partea care apucase, mă întorsei suspinînd în trăsura noastră.

(*Dacia literară,* 1840)

P. S. — *Iubite Negri,* — Acum sînt 16 ani de cînd am făcut cea întîi călătorie a mea în Italia, întovărășit de tine, care petrecuseși cea mai frumoasă parte a tinereții tale sub ceriul limpide acelei țări. Tu ai fost martur celor mai gingașe impresii a mele; ție ți-am destăinuit, ca unui frate iubit, toate pornirile, toate visurile, toate sperările sufletului meu și, precum atunci ai priimit cu blîndeță acele destăinuiri entuziaste, priimește și acum dedicarea celei întîi scrieri a mele în limba patriei. Ea este o slabă încercare, o știu, și nu aștept de la dînsa altă mulțămire decît să-ți aducă ție aminte de trecerea noastră prin Florența și de frumoasele buchetiere care ne da în toată sara cîte un mic buchet de flori, pe cînd luam înghețate dinaintea cafinelei *Donné*, împreună cu prietinul nostru D. . .[1].

---

[1] Post-scriptumul este adăugat în volumul *Salba literară,* apărut în 1857, dar pregătit, bineînțeles, mai înainte, cînd se împlineau 16 ani de la prima călătorie pe care o face Alecsandri în Italia, venind spre țară de la Paris, în tovărășia lui C. Negri și N. Docan.

IAȘII ÎN 1844

D-lui M. Cogălniceanu

Dorești ca să-ți trimit o descriere a Iașilor. Iată dar că, pentru mulțămirea ta, mă hotărăsc a-mi scutura lenea și a încăleca pe condei spre a întreprinde o primblare pitorească prin ulițile capitaliei Moldovii. Te înștiințăz însă că această primblare am de gînd să o fac fără a-mi întocmi dinainte un plan de drum, precum se obicinuiește mai în toate voiajurile. Nu, eu nu înțeleg călătoriile ca cei mai mulți, adică: de a să face robul unui plan și, în urmare, de a alerga țintă pe linie dreaptă pănă la țelul propus, fără a să abate din cale și fără a îndrăzni de a ieși din rolul de mașină drumeață. Numesc voiaj acela singur care, liber de orice înrîurire străină, urmează numai capriților vremelnice a închipuirei și care ia ființă fără pregătire, precum și fără scop hotărît.

Adevăratul călător e acela care, cînd pornește la un drum, își propune să meargă unde l-a duce fantazia lui, astăzi spre răsărit, mîni spre apus, astăzi pe mare, mîni pe uscat. Iar cît pentru acela care se jertfește de bunăvoie unui țel întocmit după harta geografică, acela îl socot un curier însărcinat de a să purta pe sineși ca pe un pachet dintr-un loc într-altul.

Pentru ca să nu întru dar în categoria plicurilor de poștă, dă-mi voie să urmez după placul meu și să mă rătăcesc pe unde m-a duce condeiul. La aceasta mi-i zice poate că un bun călăreț trebuie să știe a stăpîni zburdările calului său; dar oi răspunde și eu că din toate lighioanele lumei, condeiul este cel mai greu de cîrmuit și că ades e răsturnat cine vrea să-l înfrîneze.

Ori și din care parte vine străinul la Iași, vie despre Dunărea, despre Prut, sau despre Siret, i se înfățișază de departe o panoramă măreață și vrednică de a trage toată a lui luare-aminte. Pe coastele unor dealuri mici ce se întind pe malurile Bahluiului și în fața altor dealuri acoperite cu păduri și cu vii romantice, el vede o adunătură curioasă de case mari, ce par a fi clădite unele deasupra altora, și de turnuri bisericești ce răsar pintre ele ca niște catarguri nalte într-un port. Acele palaturi, fără arhitectură cunoscută, carele, precum am zis, samănă că se acață între ele pe spetele lor, sînt cea mai vie icoană a ambiției locuitorilor lor și acele turnuri numeroase ce se rîdică în văzduh par ca niște urieși ce ar căta la ei cu multă mirare și cu mare milă. Cu toate aceste, întrulocarea lor produce un efect plăcut străinului, și orașul întreg, înșirîndu-se în amfiteatru deasupra frumosului șes a Bahluiului, înformează un tablou original și minunat cu zidirile sale albe, cu mulțimea sa de acopereminte în fer alb ce lucesc ca oglinzi sub razele soarelui și în sfîrșit cu tot farmecul unei politii ce are două fețe, una orientală și alta evropienească.

Alăturarea acestor două caractere deosebite, care dovedește atît de mult înrîurirea Evropei asupra unei părți dintre români, partea bogată și privilegetă, și lupta necontenită între ideile vechi și nouă nu era nicidecum tipărită pe fața capitaliei noastre cu vro cîțiva ani mai în urmă. Atunci ea purta o fizionomie mai mult orientală; însă de cînd spiritele au început a să dezvăli la razele civilizației, o mare prefacere s-au ivit în toate, o schimbare răpide s-au săvîrșit atît în gusturile cît și în obiceiurile acelei mici părți a societății românești de care am pomenit. Hainele lungi și largi au dat rînd straielor mai strîmte a Evropei; șlicul s-au închinat dinaintea pălăriei; ciubotele roșii și galbine au dat pasul încălțămintelor de vax; divanurile late s-au cioplit în forme de canapele elegante, și în urmarea tuturor acestor noutăți și a mai multor alte ce s-au întrodus cu moda, casele au trebuit negreșit să priimească o formă străină și potrivită cu natura ideilor de astăzi. Ele au început a să supune regulelor proporției, a să împodobi cu coloane, cu ferestre largi și luminoase, cu balcoane desfătate; au început a ieși în fața uliților, părăsînd fundul ogrăzilor unde se ascundea mai înainte, a să îngrădi cu ostrețe de lemn sau fer, dărîmînd gios zaplazurile și zidurile acele tari care le da un aer de cetăți; au început, într-un cuvînt, a să rîdica pe planuri elegante și plăcute ochilor.

Aceste zidiri nouă formează partea evropienească a orașului. Cît pentru cea orientală, ea este reprezentată prin o mulțime de hardughii vechi, nalte, strîmbe, mucede, cu păreții afumați și crăpați, cu ferestrele mici și chioare, cu streșinele putrede și ascuțite, cu scările întunecate, cu odăile ofticoase, cu ogrăzile mari și pustii, cu grădinile pline de buruiene sălbatice și cu ziduri groase pimpregiur. Cuiburi de buhne, locuinți de stahii ce te înfiorează și unde ți se pare că vezi zăcînd cîte un matuf gîrbov, cu ghigilic pe frunte, cu mătănii în mînă și care hîrcîiește, ocărînd necontenit cîteva țigance stremțeroase ce stau dinaintea lui.

Mai adauge la acest tablou cîteva clopotniți rotunde sau cvadrate, fără stil cunoscut, cîteva cișmele cu înscrieri grecești și turcești, și vei avea o idee destul de lămurită despre acea parte a Iașilor pe care o numesc orientală, neavînd alt cuvînt ca să o botez mai bine.

Acum, amestecă-le pe toate la un loc în închipuirea ta, aruncă-le ca niște giucării dinaintea ochilor tăi, și de vei produce un totul neregulat și neobicinuit, atunci vei dobîndi o icoană adevărată a capitalei noastre și te vei încredința că nu este oraș în lume alcătuit de mai multe contrasturi. Iașii este un teatru curios, decorat cu palaturi și bordeie lipite împreună; actorii lui sînt *luxul* și *sărăcia*; iar comedia ce se gioacă în toată ziua pe scena lui poartă deosebite titluri, precum:

„Cine-i mare, îi și tare; cine-i mic, tot nimic,“
„Șlicul și pălăria, sau idei vechi și idei nouă.“

Un bătrîn onorat, care au fost față la multe întîmplări în îndelungata lui viață, au făcut observarea aceasta: „că românul e ca ceara și că priimește foarte lesne toate întipăririle ce-i lasă vremea. — Românii, zicea el, se fac turci cu turcii, francezi cu francezii, englezi cu englezii. Ei astăzi poartă frace strîmte și ciripesc *bonjour* și *bonsoir*, pentru că așa-i moda. În vremea turcilor ei purta cealmale și făcea temenale, zicînd *hojghioldum*[1], *safaghioldum*[2]. Sub domnii greci ei își încărca capetele cu șlice și din *țelebimu*[3] nu se scotea. Cine știe, de-or veni hinezii în țară, dacă ei nu s-or face mandarini și dacă nu s-or numi *Cing-ching-tung-fo*?"

Această observare m-ar despera asupra caracterului nostru, dacă n-aș ști că ea se atinge numai de o mică parte a societății românești; căci țăranii, carii, slavă Domnului! alcătuiesc cel mai mare număr, nu și-au părăsit niciodată obiceiurile, nici limba, nici portul, deși tristele întîmplări ce au trecut peste țară au apăsat mai mult asupra lor.

Cuvintele acele însă a bătrînului m-au adus a gîndi la deosebitele caractere ce au trebuit să aibă Iașii în urma deosebitelor prefaceri prin care au trecut locuitorii lui și au trezit în mine dorința de a ști ce fizionomie au avut acest oraș în vremea dacilor? Ce schimbare au luat mai în urmă sub stăpînirea romanilor, pe cînd el se numea *Municipium Jassiorum* și care au fost caracterul său original în epoha domnilor pămînteni, cînd era adevărată politie românească, și mai ales după mutarea scaunului domniei în el din Suceava sub Alexandru-vodă Lăpușneanul.

Aș dori, dar nu se poate, zice un cîntic vechi. Asemine sînt silit să zic și eu în privirea acelor notiții. Las dar în sama persoanelor cu răbdare ca să facă cercetări despre ele; cît pentru mine, acum deodată m-oi mulțămi a-ți arăta Iașii precum se găsește în anul 1844.

Dealul *Răpidea,* care este în fața Iașilor, ne va sluji de punct de pornire în călătoria ce întreprindem. Iată-ne dar pe vîrful lui, avînd dinaintea ochilor în depărtare capitalia Moldovii, în dreapta și în stînga munți acoperiți de vii îmbelșugate și sub picioarele noastre șoseaua ce duce spre Galați și care, șerpuind pintre livezi vesele păn-în vale, se întinde ca o pînză albă pe șesul Bahluiului și merge de se perde în sînul tîrgului. Priveliștea de aici este una din cele mai frumoase și mai minunate din țările noastre, unde sînt atîte priveliști minunate și frumoase. Nu oi descri-o însă pentru ca să nu strîc impresia ce are a sîmți tot călătoriul cu închipuire.

---

[1] „Bine-ai venit" (turc.: *hoj gheldin*).

[2] „Bine, bine-ai venit" (turc.: *sefà gheldin*).

[3] „Boierul meu" (gr.).

Ne pornim: copacii din toate părțile îmi întind crengile lor încărcate de poame, dar fugariul meu, condeiul, nu mă lasă să mă supun îndemnului ce-mi fac. El au apucat la vale și fuge ca un fulger, căci dealul *Răpidea* nu poartă în zădar un nume atît de potrivit. Iată că trecem pe dinaintea Socolii, acest parc domnesc împodobit cu un palat elegant de vară, cu drumuri năsîpite ce se perd sub bolte de frunze, cu basinuri, cu mii de flori ce umple văzduhul de miroase plăcute, și unde soțietatea Iașilor merge de se desfătează la umbra copacilor, gustînd dulceața sărilor de vară și ascultînd simfoniile muzicei militare.

În fața acestui parc, în stînga șoselii, zărim Seminariul Socolii, fabrică sfîntă de popi, în care mulțime de tineri învață a cîștiga potcap pentru ca să aibă drept de a scăpa sufletele creștinești din ghearele mult poznașului Scaraoțchi de cornorată pomenire.

Încă cîteva sute de pasuri și am ajuns la sfîrșitul valei. Acolo se începe acel vestit șes a Bahluiului ce se întinde cale de mai multe poște între două șiruri de dealuri, și care se duce de se unește cu șesurile Prutului, pentru ca să se coboare împreună păn-în Dunărea. Aici dealurile Răpidei și a Socolii se dispart fugînd într-o parte și-n alta; locul se deschide ca un port, și soșeua se înaintează în linie dreaptă păn-în oraș.

Acum ne apropiem de Iași, lăsînd în stînga valea *Nebunii*, ce se ascunde cu numeroasele ei livezi din dosul unui deal gol și prăbușit, pe a cărui culme se află ruinele *Cetățuiei*. Această mică cetate au fost zidită la anul. . .[1] de Duca Vodă și s-au împrotivit adeseori năvălirei turcilor și a tătarilor. Astăzi însă ea este o mare rîsipă, locuită de vro trii călugări greci și de mai multe alte buhne. Zidurile sale, odinioară atît de puternice, se darmă din zi în zi mai mult sub coasa vremei, și vîntul pustietății acum vîjie prin meterezile lor, carele răsuna odată falnic de împușcături voinicești. Înlăuntrul ogrăzii vezi un palat cu două rînduri, gol, cu bolțile crăpate, cu ușile și ferestrele rîsipite, un schelet de peatră pustiu care îți umple sufletul de jale; palatul lui Duca Vodă, locaș plin de suveniruri și pe care călugării l-au prefăcut în hambar. Ietacul doamnei, în care te scobori pe o scară strîmtă cioplită în petrele păreților, acum e plin de ciocălaie de popușoi!... Trist efect a nestatorniciei timpului! Tristă pildă a schimbărilor lumești!

---

[1] Între anii 1669–1672.

Celelalte zidiri ce se găsesc în Cetățuie sînt toate mai mult sau mai puțin păstrate în întregime. Turnul cvadrat de deasupra porții poate încă sluji multă vreme de cușcă clopotelor în lipsa prilejilor de războaie. Biserica, în care sînt portretele a lui Duca Vodă și a familiei sale, se află încă în bună stare și merită a fi arătată ca una din cele mai nimerite ce s-au rîdicat în Moldova în veacul XVII. Iar din toate, cea mai curioază și mai vrednică de însămnat este o bucătărie veche ce se vede aproape de clopotniță, în dreapta, și a cării boltă sprintenă și alcătuită de trei bolți elegante, așezate una asupra altia, samănă a fi lucru de vreun geniu a văzduhului, iar nu de om. Pereții săi pe dinlăuntru sînt negri de fum și lucesc ca marmora; forma sa este rotundă și bolta sa e atît de îndrăzneață, că te miri cum de se ține în aer și mai ales cum de s-au luptat cu elementurile, fără a fi biruită nici de apă, nici de focuri, nici de cutremure?

Un palat domnesc, teatru atîtor mari întîmplări, cade în ruine, cînd aproape de el o biată bucătărie, fără nici un suvenir istoric, stă încă pe picioare după sute de ani! Ce sujet măgulitor pentru gastronomi! Ce izvor bogat de idei adînci asupra deșărtăciunei mărirelor lumești pentru filosofi!

....

La picioarele dealului Cetățuiei, despre oraș, se văd lucind pe șesul Bahluiului turnurile monăstirei *Frumoasa*, acoperite cu fer alb, și, mai departe, pe un alt lanț de dealuri, se zărește monăstirea *Galata*, lîngă care se află ruinele palatului Ipsilanti. Aș dori mult să întru în sînul acestor două sfinte locașuri pentru ca să le vizitez cu amăruntul, dar cadrul acestei scrisori nu mă iartă și sînt dar silit a trece înainte, neputînd altă aduce la cunoștința ta, prietine, decît că Galata au fost zidită în suvenirul mahalalei din Țarigrad, ce poartă același nume, și că Frumoasa au fost înzestrată cu un nume atît de cochet de ctitorul ei... nu știu pentru ce.

Este însă un punct în partea șesului Bahluiului ce se întinde dinaintea Frumoasei, pe care nu-l pot trece cu viderea. Acea grămadă mică de pămînt slujește, în vremea iarmaroacelor, de teatru osîndelor de moarte. Pe vîrful ei se rîdică spînzurătoarea, și în sînul ei se îngroapă trupurile acelor spînzurați. Loc îngrozitor, la care poporul se uită făcîndu-și cruce cu frică! Mormînt afurisit și plin de aducerea-aminte atîtor fapte neominești! Acea moviliță se numește *Movila blăstămată.* Dar să ne grăbim a ne depărta de o priveliște atît de ticăloasă și a face în sfîrșit întrarea noastră în capitalia Moldovii.

Iată cele întîi case a mahalalei Socola. Întrăm acum între două șiruri de bordeie ce se întind pe marginele șoselii și a cărora înfățișare ticăloasă nu răspunde nicidecum la ideea măreață ce cîștigasem de orașul Iașilor, cînd îl priveam de pe vîrful Răpidei. Cele mai multe sînt crîșme proaste ținute de jidovi stremțeroși, și pintre ele de-abie zărești cîteva locuinți de români. Aceste se deosebesc prin un aer de cochetărie ce mulțămește privirea; păreții lor sînt văruiți mai cu multă grijă; ușele, obloanele, stîlpii de lemn care sprijin streșina sînt frecați cu năsip galbîn și lucesc vesel de departe; prispa îngustă și curată te îndeamnă a te odihni pe dînsa, și perdelele albe ce se arată la ferestre îți însuflă dorința de a întra înlăuntru. Casele românilor sînt mici și plăcute ca niște giucării.

Dar să nu ne grăbim a giudeca tîrgul de pe mahalale. Iașii samănă foarte mult cu un boier îmbrăcat în haine scumpe și încungiurat de țigani cu stremțe. Centrul său așezat pe zarea unui deal este compus de case mari și frumoase în care domnește luxul, cînd dinprotivă mahalalele lui împrăștiete pe coastele acelui deal sînt alcătuite mai mult de bordeie acoperite cu stuh, unde zace sărăcia. Capul poartă coronă și picioarele sînt goale!

Să trecem însă bariera și, fără a mai cerceta în zădar dacă șanțul ce încungiură orașul slujește de fortificare, să videm care va fi obiectul cel mai caracteristic ce ni se va înfățișa? [...]

Ulițile lui nu sînt altă decît niște lungi galerii de contrasturi. Lîngă o casă mică și ticăloasă, unde zărești pintre geamurile sparte vro duzină de jidovi grămădiți unii peste alții și lucrînd într-o atmosferă puturoasă, vezi o magazie mare și frumoasă cu ferestrile largi și luminoase, în care strălucesc materii scumpe, bronzuri, cristaluri săpate, juvaeruri de aur, într-un cuvînt, tot feliul de lucruri de lux. Aproape de aceasta întîlnești o crîșmă scîrnavă ce pare că vroiește a fărmăca trecătorii prin butelcile mari, pline de rachiu stricat, carele stau înșirate pe laițile de la fereastră;

locaș mîrșav ce-ți însuflă dezgust și în care un jidov stremțuros speculează patimile răle. Vine pe urmă o băcălie înghesuită de panere cu roșcove, cu masline, cu piperi ș.c.l., în mijlocul cărora șede un grec uns de untdelemn, ce privește cu plăcere la fumul ciubucului său, rîdicîndu-se pintre căpățînele de zăhar, pintre păpușele de smochine și pintre măturile spînzurate de bolta dughenii. După dînsa se arată ochilor un șopron de cîteva scînduri pîrlite, în care strălucește la para focului figura neagră a unui țigan ferar. Mii de scînteie zboară împregiurul lui, în vreme ce el bate necontenit cu ciocanul peste ilău și formează un tablou cît se poate de pitoresc. Mai departe se rîdică o cafinea grecească plină de fesuri mari, de fustanele, de figuri serioase cu barbe lungi, de capete cu cealmale, carele stau împrăștiete pe laițile de la păreți. Felegenele de cafe, ciubucile și narghilelele gioacă roluri însămnate în acea sală și fumul de tiutiun domnește în toată nourimea sa. Iată acum o spițerie nemțască lipită de o tiutiungirie arminească. Aceasta poartă o fizionomie cu adevărat originală și se poate numi magazia cea mai dischisă decît toate, fiindcă păretele ei despre uliță lipsește mai întreg. Ea este împodobită în față-i cu bucaluri mari pline de liulele, de imamele, de tiutiun; pin lăuntru este ticsită de dulapuri, în care sînt întinse fel de fel de chisele cusute cu fir, tot soiul de mătănii de mărgean sau de chihrimbar și prin colțuri stau grămăzi de ciubuce de cireși și de iasomie. Marfa orientală ce se vinde într-însa, așezarea-i curioasă și mai ales figura caracteristică a armanului ce trage necontenit ciubuc pe pragul ușii îi dau un aer străin din care un zugrav ar putea face un tablou foarte original. . .

Aici un cofetar italian se lovește de un crîșmar jidov; mai colo un croitor franțez se înghiontește cu un ciubotar neamț; mai departe o modistă parisiană dă brațul unui ceasornicar svițer. [. . .]

Tablele de deasupra magaziilor sînt toate alcătuite în limbi străine, și mai ales în limba franțeză, prelucrată după o nouă ortografie. Așa, cetești *Pottier* în loc de *Bottier*, *Confisseur de Suise*, *Tailleur d'hommes de Pest*, *Jouaillier* ș.c.l. O singură tablă au cercat a să ținea de naționalitate și sărmana au fost pricina că stăpînul ei era să se ruineze.

Ea era scrisă în următoriul chip:

CRÎȘMĂ PENTRU PERSOA-
NECINSTITE

Nenimerita transpunere a silabei *ne* la începutul cuvîntului *cinstite* au oprit multă vreme persoanele ce *știa carte* de a întra într-un loc defăimat prin însași marea sa și crîșmariul s-au văzut silit să șteargă pe acel blăstămat *ne*, pentru ca să nu se ștează el însuși de pe fața pămîntului. El dar au prifăcut tabla așa:

CRÎȘMĂ PENTRU PERSOA-
CINSTITE

Și de atunci am aflat că au făcut stare.

Dar să pășim înainte, lăsînd în stînga *Podul-lung*, care duce la *Cerdacul lui Ferenț* [1]. Acum trecem podul de peatră aruncat asupra Bahluiului, rîu poznaș ce se face că curge la picioarele Iașilor, rîu tainic pe care nu-l vezi, dar pe care îl sîmți de departe! Un poet de baltă (lighioaie nouă și necunoscută în istoria naturală) au cîntat Bahluiul în următoriul chip:

BAHLUIUL

Meditare mlăștinoasă

Adeseori, departe de-a lumei triste valuri,
Cu pasuri regulate eu măsur al tău pod,
Bahlui! locaș de broaște! rîu tainic, fără maluri,
Ce dormi chiar ca un pașă pe patul tău de glod.

Trecut-au, zic cu jale, a tale negre unde,
Precum trece poetul cu inima-i de foc.
Ba n-au trecut, stăpîne, atunci nasu-mi răspunde,
Eu le simțesc prea bine, căci mă cîrnesc din loc! ...

---

[1] Ferenț au fost un general ardelean carele, în vremea războiului dintre Turcia și imperiali, veni la 1716 ca să prindă pre Mihail Racoviță, domnul Moldovii. Însă acesta, agiutat de cîteva steaguri moldovene, și de un buluc de tatari, îl birui pe șesul Bahluiului și, prinzîndu-l viu, îi tăie capul. Ferenț este îngropat peste drum de cerdacul ce-i poartă numele. O cruce mare de peatră, cu o înscriere ce este încă astăzi, povestește toată această întîmplare [V.A.].

Cînd luna se ivește, cînd soarele apune,
A tale dulci concerturi îmi place să ascult;
Îmi place s-aud glasul a broaștelor nebune,
Deși a lor prochimen mă asurzește mult!

O! dar, atunci în peptu-mi sîmt inima că saltă
Ca la un glas de frate iubit și așteptat,
Căci gingașele broaște sînt dulci poeți de baltă,
Precum mulți poeți gingași sînt broaște de uscat.[1]

Autoriul acestii meditări au cîntat glodul Bahluiului, și fiindcă ne aflăm înglodați într-un sujet atît de bogat, găsesc apropo ca să pomenesc și eu ceva despre tina ce împodobește mai totdeauna ulițile capitaliei noastre. Ea merită a fi cunoscută în lume, întocmai ca negurile Londrii, ca colbul Odesii, ca umezala Parisului, ca vîntul înfocat a Neapolii (Sirocco) ș.c.l. Adeseori Iașii are o privire venețiană prin ulițile lui prifăcute în canaluri mlăștinoase. De unde tragem următoarea închiere: că iașanul este o ființă amfibie care trăiește giumătate din viața lui pe uscat și care înoată în tină ceealaltă giumătate. Viață plăcută și vrednică de dorit! Noi o recomăndăm tuturor iubitorilor de trai molatic.

Dar văd că m-am adîncit atît de mult în sujetul acesta, încît îmi este cu neputință de a mă urni din loc spre a păși mai înainte. Fugariul meu s-au înglodat păn-în genunchi și nu mai poate face nici un pas. Te rog dar, prietine, ca să aibi răbdare vro cîteva zile, pănă ce se va mai usca puțin orașul, și atunci voi urma cu mulțămire primblarea mea prin Iași [2].

(*Calendarul Foaiei sătești,* 1845)

P.S. *Iubite Cogălnicene.* — Ani și ani au trecut de la 1845; mulțime de prifaceri s-au cercat în țările noastre de atunci; eforiile s-au schimbat pe tot anul; un Ministeri de Lucrări Publice s-au înființat, dar glodul Iașilor nu s-au mai uscat! Răbdare; în curînd soarta îndurătoare ne va dizgloda și țara și capitalia. Păn-atunci însă, *vale* [3]!

---

[1] Vezi *Odă către Bahlui,* în vol. I al ediției noastre, p. 146.

[2] Făgăduiala n-a mai fost îndeplinită.

[3] Fii sănătos (lat.). Este formula cu care romanii își încheiau scrisorile.

UN SALON DIN IAȘI

Fragment

Scenele următoare se petrec într-un salon elegant, mare, împodobit cu tot luxul parisian. Lumina aurită a policandrelor de bronz se revarsă pe deosebite grupe de dame și cavaleri în toalete de bal; un orhestru armonios se pregătește a suna contradanțul cel nou compus pe ariile din opera Trovatore.

SCENA I

Două dame pe o canape, în fundul salonului: una din ele, vădană ce au fost odinioară frumoasă; ceealaltă tînără, nurlie și destul de nevinovată încă. Cea dintîi poartă o rochie de catife vișinie; cea a doua o rochie de crep trandafiriu cu bucheturi albe.

Rochia de catife: Cum ai petrecut alaltasară la adunarea doamnei A?

Rochia de crep: Cît se poate de bine; am giucat pănă la trii ceasuri.

Rochia de catife: Eu n-am găsit adunarea plăcută... Era prea multă amestecătură... Numai giupîneasa mea din casă lipsea.

Rochia de crep: Se poate; însă eu, doamna mea, nu caut într-un bal decît petrecere și nu cer alta decît să am cavaleri plăcuți pentru gioc.

Rochia de catife *(zîmbind)*: Și mai ales pe vărul d-tale aghiotantul. Nu-i așa?

Rochia de crep *(turburîndu-se)*: Aghiotantul?... vărul meu?... Pentru ce mai ales el?

Rochia de catife *(cu glas prietinesc)*: Ascultă, draga mea, știi cît te iubesc, și cred că nu te-i supăra de cele ce ți-oi spune, pentru că ești o persoană de spirit, deși încă foarte tînără. Lumea începe a vorbi de d-ta, și aceasta mă măhnește cît nu-ți pot mărturisi... Vărul d-tale e ușor de minte, și nu-l socot să fie în stare de a simți vreodată cîte are obicei a înșira din gură. Eu îl cunosc...

Rochia de crep: Îl cunoști?... cum?

Rochia de catife *(coborînd ochii)*: Au cercat să-mi facă curte; dar l-am luat în rîs, și de-atunci...

Rochia de crep *(în parte, zîmbind)*: Și de-atunci, draga mea, îți pare rău și faci morală altora *(sculîndu-se)*: *Pardon*; mă duc să zic sara bună doamnei B. care au sosit.

(Se închină rochiei de catife și se îndreaptă către ușa unui salon lăturalnic unde se întîlnește cu un aghiotant strălucitor sub uniforma sa aurită.)

Aghiotantul: Sărut mîna, verișoară; ești frumoasă în astă sară ca o zînă! Vrei să giucăm cel întîi contradanț împreună?

Rochia de crep: Nu se poate, verișorule, că-l gioc cu domnul D.; însă dacă n-ai damă, du-te de poftește pe doamna cea cu rochie vișinie, care îți vroiește mult bine. *(Se depărtează, rîzînd cu mulțămire).*

Aghiotantul *(posomorîndu-se)*: Ce însemnează asta?... D-nul D. gioacă mai toate contradanțele cele dintîi cu verișoara!... Nu-mi prea place, nu, nicidecum.

(Se apropie de bărbatul verișoarei, tînăr smolit, foarte îngrijit de cînd s-au însurat, și care stă înfipt, ca o sentinelă, lîngă ușa salonului pentru ca să poată urmări cu ochii toate pasurile nevestei sale).

Aghiotantul *(dîndu-i mîna)*: Ce ai, vere, de stai așa pe gînduri? Ți s-au înecat corăbiile?

Bărbatul *(cu glas înădușit)*: N-am nimică.

Aghiotantul: Ba, ai. Te vezi de pe față că-ți pare rău de ceva.

Bărbatul *(mirîndu-se)*: Mie?... De ce să-mi pară rău?

Aghiotantul *(în taină)*: Pentru că verișoara gioacă totdeauna cel întîi contradanț cu D.

Bărbatul *(boldind ochii)*: Ba că să zici!... N-am băgat de samă păn-acum.

Aghiotantul: Hmmm!... vere, nu-mi place, nu-mi place! d-nul D...

Bărbatul *(ștergîndu-și fruntea)*: Nu pot să-l sufăr; parcă-i o muscă leșinată.

Aghiotantul: Muscă, muscă; dar știe să bîzîiască frumos la urechile damelor. Ie sama, vere, ie sama bine.

(Bărbatul, roș ca un bujor îmbobocit, își caută nevasta prin salon, și, nezărind-o, se răpede pe urma ei, în vreme ce aghiotantul se apropie de dama care poartă rochie de catife vișinie.)

Rochița de catife *(foarte grațioasă)*: Unde-oi scrie că-ți mai aduci aminte de prietine și că te apropii de ele!

Aghiotantul: Doamna mea, am avut totdeauna de mare plăcere a mă găsi în compania d-tale, și dar...

Rochia de catife *(iute)*: Și dar, vii să mă poftești la cel dintîi contradanț?... Priimesc cu mare mulțămire. *(Făcînd loc pe canape.)* Pune-te lîngă mine, că am să-ți vorbesc multe.

Aghiotantul *(în parte)*: Am pățit-o.

(Se pune pe canape, fără voie, și în vreme ce rochia de catife îi înșiră o mulțime de vorbe măgulitoare, el se posomorăște cu atît mai mult că zărește mai departe pe verișoara lui, care, ochindu-l cu coada ochiului, se face că ascultă cu multă plăcere complimentele ce-i adresează D. Lîngă ușa salonului, barbatul *își mănîncă o musteață și aruncă asupra lui D. fulgerătoare căutături.)*

SCENA II

N.B. Această scenă se petrece într-un salon mic, pe care francezii îl numesc boudoir, *alăture cu salonul de gioc. El este luminat prin două lampe cu gazojen, care răspîndesc o palidă lumină pe tapiseria bogată, pe mobilele elegante și pe etajerile pline de bronzuri artistice și de porțelane prețioase care împodobesc acel locaș misterios. Trii dame tinere s-au retras în el, urmărite fiind de un cortej de cavaleri admiratori a frumuseței lor. Una din ele șede pe o canape îmbrăcată cu stofă argintie; a doua s-au încuibat, ca o porumbiță delicată, într-un jîlț elastic; a tria stă pe picioare lîngă un clavir mic de Erhard, și dejitele sale fragide se primblă pe tușele instrumentului, scoțînd noate armo-*

nioase și cercînd melodia unei romanțe nouă. Fiecare dintr-aceste trii grații este încungiurată de tineri eleganți ce flutură cu uimire împregiurul lor.

Dama de pe canape: Frumoasă melodie!... Ce arie-i asta?

Un cavaler spîn: Un solo din *Trovatore.*

Dama de la clavir: Te înșăli, domnul meu, că-i o romanță nouă ce mi-au dedicat mie domnul X.

Un cavaler bărbos: Nu știam că X. este compozitor de muzică... Păn-acum l-am cunoscut ca un mare amator de cai, și nu-mi închipuiesc ce relație poate fi între călărie și arta muzicală.

Dama de la clavir *(zîmbind)*: Un om cu gust iubește tot ce e frumos, încîntător și armonios; prin urmare d-nul X. poate fi și bun călăreț, și muzic de talent, precum, de pildă, d-ta ești și dănțuitor desăvîrșit și giudecător cu știință.

Cavalerul spîn *(încet către altul)*: L-au lovit unde-l doare. Prietinul nostru cade la toate valțurile și nu știe să descurce două buchi la giudecătorie.

(Toți încep a rîde încet. Cavalerul bărbos se posomorăște și iese din salon, sub cuvînt că are să poftească o damă la contradanțul viitor.)

Dama de pe jîlț: Oricum să fie, te fericesc, draga mea, că ai însuflat asemine plăcute compuneri unui tînăr ca d-nul X. Eu mărturisesc, fără sfială, că aș dori foarte mult să fiu geniul inspirător a unui compozitor sau a unui poet.

Cavalerii *(în hor)*: Cuvintele dumnitale sînt în stare să ne prefacă pe toți în geniuri poetice și muzicale.

Dama de la clavir: Nu știu eu am fost pricina inspirărei d-lui X., dar știu că romanța d-sale mi-au pricinuit o nespusă plăcere.

Dama de pe canape: De este așa, nu fi egoistă, și ne împărtășește și pre noi cu acea plăcere.

Dama de la clavir: Cum?

Dama de pe canape: Făcîndu-ne să auzim romanța. Cînt-o numai pentru noi, ca să videm dacă poezia e vrednică de armonia cînticului.

(Dama de lîngă clavir, rugată de toți, primește, în sfîrșit, și cîntă următoarea romanță cu un glas limpide și duios:)

Ce gîndești, o! Margărită,
Cînd de visuri ești răpită
Într-al nopții mez senin,
Cînd din luna zîmbitoare
Vine-o rază călătoare
De se joacă pe-al tău sîn?

Nu crezi tu, o! Margărită,
C-acea rază fericită
Este gingașul meu dor
Ce-i trimis din depărtare
Să-ți aducă-o sărutare
De la bietul călător?

Ș-atunci, dulce Margărită!
Nu te simți duios uimită
L-ale razei dismierdări?
Și, cu-o șoaptă de iubire,
Nu trimiți a ta gîndire
Să mă caute pe mări?

Mult frumoasă Margărită!
Barca mea e rătăcită
Pe al mării val turbat!
Glas de moarte-n aer trece,
Și de-al morții fior rece
Sufletu-mi e tulburat!

O! duioasă Margărită!
Dă-mi o lacrimă iubită
Într-acest minut amar,
Dorul meu în cer s-o suie,
Și, ferice, s-o depuie
Pe al Domnului altar![1]

---

[1] Vezi *Ce gîndești, o! Margarită!*, în vol. I al ediției noastre, p. 210.

Toţi *(încîntaţi şi bătînd în palme)*: Bravo! bravo! minunat!... Doamna mea, ai un glas de înger.

(O sută de complimente zboară împregiurul damei de la clavir.)

Dama de pe jîlţ: Romanţa e de minune; dar sînt foarte intrigată de a şti cine-i acea Margărită atît de frumoasă?

Dama de la clavir: Socotiţi poate că e vreo persoană în fiinţă?... Vă înşelaţi. Domnul X. e un original înamorat de o floare.

Damele *(apropiindu-se iute de clavir)*: De o floare?

Dama de la clavir: Dar. D. X. mi-au mărturisit chiar însuşi că într-o zi de primăvară, fiind la vînat şi adormind sub un copac, au avut un vis foarte poetic... I s-au părut că se găseşte într-un cîmp acoperit cu flori de margărite, şi că au văzut deodată pe una din acele flori crescînd şi prefăcîndu-se într-o fiinţă albă, graţioasă şi încîntătoare; o minune cerească, o închipuire fără samăn pe lume! Acea floare însufleţită se apropia de dînsul, se pleca zîmbind asupra lui, îi zise cîteva cuvinte misterioase, şi apoi se făcu nevăzută în seninul albastru a cerului. De atunci X. este înamorat de acea drăgălaşă arătare a visului său, şi o slăveşte ca pe un înger, şi pentru dragostea ei s-au dedat poeziei şi armoniei, pentru ca să o cînte în versuri şi în note.

Dama de pe jîlţ *(zîmbind)*: *Si non e vero e ben trovato*, zic italienii. Dar oricum să fie... primeşte, draga mea, mulţămirile noastre pentru plăcerea ce ne-ai pricinuit prin cînticul *Margăritei.*

Dama de la clavir *(zărind pe X. lîngă uşă)*: Complimentele d-voastre se cuvin mai cu drept autorului. Domnule X., vină de culege laurii ce meritezi.

Domnul X. *(intrînd)*: Cel mai preţios laur pentru mine este că am avut norocire de a fi cîntat de d-ta şi ascultat de prietinile d-tale.

Dama de pe jîlţ: Domnule X., vrei să-mi dai voie de a-ţi face o rugăminte?

Domnul X *(închinîndu-se)*: Orice rugăminte din partea d-tale oi socoti-o ca o poroncă, doamna mea.

Dama de pe jîlţ: Însă îmi făgăduieşti că nu mă-i refuza?

Domnul X: Făgăduiesc tot ce-i vroi.

Dama de pe jîlț: De este așa, apoi te rog, atît din partea mea cît și din partea prietinelor mele, ca să ne cînți d-ta însuși una din melodiile d-tale.

Domnul X *(rîzînd)*: Foarte bucuros; însă mi se pare că aici sîntem la bal, iar nu la conțert.

Damele: Ba, sîntem la petrecere, și petrecem cum ne place. Nici o lege nu ne sîlește a ne desfăta numai cu danțul.

Domnul X: Fie precum doriți. Numai vă rog să nu rîdeți pre tare de glasul meu.

Damele: Fii liniștit; vom rîde cît se poate de încetișor.

(Domnul X. se pune la clavir, face cîteva acorduri armonioase, și apoi cîntă următoarele versuri, pe o melodie plină de lacrimi:)

Adio ... ah! niciodată
N-am crezut că pre pămînt
A mea inimă-ntristată
Va rosti acest cuvînt;
Dar tu însași, tu pe care
Te-aveam tainic Dumnezeu,
Ai voit, fără-ndurare,
Să jertfesc amorul meu!

Martur am în vecinicie
Dumnezeul tău slăvit,
Cu ce sfîntă poezie,
Cît de mult eu te-am iubit!
Cîte lacrimi de durere
Pentru tine am vărsat,
Și, lipsit de mîngîiere,
Cîte lacrimi ți-am iertat!

Ani întregi am fost departe
De al țării dulce sîn,
Numai ca să ai tu parte
De un trai plăcut și lin.

Ani întregi, ascuns în mine,
Plîns-au gingașul meu dor,
Făr-a cere de la tine
Nici-o jertfă de amor!

N-am dorit eu alta-n lume
Decît, până ce-oi muri,
Să mă-nchin la al tău nume,
Să mă lași a te iubi.
Ah! din raiul nălucirei
Pentru ce m-ai deșteptat?
Din locașul fericirei
Pentru ce m-ai alungat?

Adio! rămîi ferice!
Șterge din inima ta
Pe cel ce adio-ți zice,
Deși-n veci nu te-a uita!
Te-am iubit cu dor ferbinte,
Ș-astfel te iubesc ... că vreu
Să văd stins din a ta minte
Întreg suvenirul meu![1]

(Cînticul e întrerupt prin năvălirea în salon a mai multor cavaleri ce vin să poftească damele la contradanț.)

Unul din cavaleri: Știți ce s-au întîmplat mai dinioarea?

Toți: Ce?

Cavalerul *(în taină)*: Să rămîie între noi... Domnul D. grăia cu *Rochia de crep* și îi zicea vorbe foarte plăcute, giudecînd după zîmbetul grațios cu care acele vorbe era priimite, cînd deodată *Aghiotantul*, ce sta lîngă *Rochia de catife*, se apropie de bărbatul *Rochiei de crep*, ce era ocupat a-și mînca ceealaltă giumătate de musteață, și-i zise cu un ton tragic:

Deșteaptă-te, sărmane! și lasă cea musteață,
Căci soarta îți atîrnă de la un fir de ață!

---

[1] Vezi *Adio*, în vol. I al ediției noastre, p. 243.

Bărbatul tresări înspăimîntat și întrebă ce este? *Aghiotantul* îi arătă pe Domnul D. carele tocmai atunci se plecase la urechea *Rochiei de crep* pentru ca să-i spuie... că salonul e foarte bine ceruit! La acestă privire *Bărbatul* se face Dunăre, își smulge trii peri din musteața ce-i rămînea, se răpede, lunecă și se arată ca o fantasmă între femeia lui și domnul D.

— Domnule! îi zice el cu un glas răgușit de mînie, femeia mea nu-i surdă; n-ai nevoie să-i vorbești la ureche.

— Nu te înțăleg, domnul meu, îi răspunde D. cu mirare.

— Te credeam mai priceput, adăugă bărbatul cu un aer rîzător.

— Pricep, în adevăr, că îmi cauți pricină, dar nu-mi pot închipui pentru ce?

— Pentru ce?... Du-te de întreabă pe vărul meu, *Aghiotantul*, el e însărcinat să-ți deie toate tălmăcirile ce vei vroi.

— Foarte bine! răspunde D. și, închinîndu-se la *Rochia de crep*, care sta îngălbinită și spărietă de această scenă, se apropie de *Aghiotant*, și, după o scurtă convorbire cu dînsul, îi zice: Mîni dimineață secondanții mei se vor înțălege cu d-ta despre locul întîlnirei mele cu vărul d-tale și despre condițiile duelului.

Damele: Iar un duel? Ce nebunie!

Cavalerul spîn: Așa sîntem noi! cînd iubim ne facem lei!

O damă *(încet cătră alta)*: Leu spîn încă n-am văzut. *(Întră cu toții veseli în salonul de joc și, în curînd, plăcerea danțului îi face să uite și duelul domnului D. cu bărbatul* Rochiei de crep, *și romanțele d-lui X.)*

SCENA III

Înaintea contradanțului

(Două dame tinere și destul de grațioase, pentru ca să aibă dreptul de a să juca cu arma plăcută a cochetăriei, se primblă prin sală răspîndind împregiurul lor și mai ales în direcția orhestrului, unde se află doi cavaleri ce le admiră, un amestec încîntător de zîmbete pline de farmec și de ochiri pline de o gingașă espresie. Una din ele poartă pe cap un diadem strălucitor, ceealaltă o ghirlandă de flori.)

Dama cu diadem: Cu cine gioci contradanțul?

Dama cu ghirlandă: Nu-mi aduc bine aminte... Mi se pare că cu d-nul C.; dar d-ta?

Dama cu diadem: De nu mă înșăl, cred că m-au poftit d. V.

Dama cu ghirlandă *(zîmbind)*: Un cavaler foarte plăcut!

Dama cu diadem: Cu adevărat, și samănă a fi bun prietin cu d. C. Amîndoi sînt nedespărțiți, ca Orest și Pilad.

Dama cu ghirlandă: Orest și Pilad în frace. Dar unde-s oare? Nu-i văd.

Dama cu diadem: Iată-i lîngă orhestru. Se vede că au multe taine de spus împreună, că își vorbesc tot la ureche.

Dama cu ghirlandă *(rîzînd)*: Or fi făcînd planul luărei Sevastopolului.

(Se duc amîndouă, rîzînd, și se pun pe o canape. În vremea aceasta domnii V. și C. fac următoarea convenție între ei.)

Domnul V: Mărturisește că dama cea cu diadem e chiar regina balului.

Domnul C: În privirea diademului, poate, dar în privirea frumuseții, nu. Pentru mine, prietina sa îmi place de o mie de ori mai mult.

Domnul V: Cum se poate!... Tu, care ești om de gust, să preferezi pe dama cea cu ghirlandă, cînd ceealaltă are o înfățișare atît de grațioasă, atît de nobilă, atît de răpitoare, atît de...

Domnul C: Și celelalte. Zi că ți-e dragă, să te cred.

Domnul V: Nu știu de mi-e dragă, dar știu că aș face toate jărtfile din lume pentru o singură zîmbire a ei.

Domnul C: Știi una?

Domnul V: Spune.

Domnul C: Îți sînt prietin și vreu să te slujesc. Gioc contradanțul viitor cu îngerul tău slăvit, și îți făgăduiesc să-i vorbesc numai de tine și de iubirea ta, în toată vremea danțului.

Domnul V: *(strîngînd mîna prietinului său)*: De-i putea s-o interesezi la soarta mea, să știi că toată viața...

Domnul C *(curmîndu-i vorba)*: Toată viața ta mi-i fi recunoscător?... Foarte-ți mulțămesc. Vreu mai bine să fiu plătit îndată.

Domnul V: Cum?

Domnul C: Slujba ce ți-oi face ca advocat pe lîngă luceafărul inimei tale, să mi-o faci tu însuși pe lîngă dama cea cu ghirlandă.

Domnul V: Să-i vorbesc în favorul tău?... Bucuros, mai ales că gioc cu ea contradanțul.

Domnul C: Minunat!... Facem *vis-à-vis* împreună?

Domnul V: Se înțelege; dar ascultă-mă: eu îți făgăduiesc să fiu cît se poate de elocvent pentru interesurile tale. Caută de mă slujește și tu cumsecade.

Domnul C: Lasă pe mine. Am să întrebuințez toate figurile retoricei cîte le-am învățat la școală și cîte mi-a inspira geniul prietiniei. Contradanțul se începe. Aleargă de-ți ie dama și-i spune că ai un prietin care ar fi murit de mult după dînsa, dacă n-ar dori să trăiască o vecinicie întreagă numai pentru dînsa.

(*Orhestrul dă semnalul contradanțului, cavalerii se răped de-și ieu damele, părechile se așează* vis-à-vis, *domnul V. a luat pe* dama cu ghirlanda *și s-a pus în față cu prietinul său, care este cavalerul* damei cu diadem).

În vremea contradanțului.

Domnul V: Știți, doamna mea, ce observări am făcut cu prietinul meu C., de cînd am întrat în bal?

Dama cu ghirlandă (*zîmbind*): Negreșit iar vro luare în rîs, după obicei.

Domnul V (*serios*): Mă iertați... Am observat că uneori o simplă ghirlandă de flori plătește mai mult decît un diadem de brilianturi.

Dama cu ghirlandă: Cînd, de pildă?

Domnul V: Cînd încunună o frunte grațioasă ca a d-tale.

Dama cu ghirlandă (*rîzînd*): Și cine au făcut această discoperire nouă? d-ta sau prietinul d-tale?

Domnul V: Eu... prietinul meu are ochi pentru ca să nu vadă. El e bun tînăr, dar are un defect moral din cele mai triste!

Dama cu ghirlandă: Care?

Domnul V (*în taină*): E făr' de inimă!... Și cu toate aceste el nu încetează de a giuca o comedie sentimentală cu damele, tot acea comedie și iar aceea, de cînd îl știu.

Dintîi el cearcă a trage mila persoanelor, prin destăinuirea ce face de nenorocirile sale căsătorești, zicînd că au fost amar înșălat în alegerea soției sale, căci, departe de a răspunde la dorințele sufletului său, ea îi întuneca viața prin o gelozie neîncetată. . . etc., etc. După ce au izbutit prin această tactică a însufla compătimire persoanei care îl ascultă, apoi caută a cîștiga încrederea ei sub titlu de prietin și, în sfîrșit, îi declarează într-o zi că prietenia lui s-au prefăcut într-un amor înflăcărat.

Dama cu ghirlandă (*roșindu-se*): Care vra să zică prietinul d-tale e un ipocrit?

Domnul V (*încet și foarte serios*): Foarte primejdios! Un om de acei ce am putea numi franțuzește: *un Tartuffe de boudoir.*

Dama cu ghirlandă: Bine, domnul meu, dacă cunoști că domnul C. este astfel, cum de te găsești într-o legătură de prietinie atît de strînsă cu el? Contactul unui asemine ipocrit ar putea înrîuri chiar și asupra caracterului d-tale.

Domnul V (*foarte sentimental*): Eu, doamna mea, am o inimă de acele care rămîn vecinic curate, și cînd ai vroi să cobori ochii în sînul ei, ai videa . . .

(Figura contradanțului îl silește să-și taie fraza și să se depărteze de dama lui, care stă pe gînduri, aruncînd asupra lui C. o căutătură tristă.)

(*În vreme ce V. aşterne astfel de bine pe prietinul său în opinia damei cu ghirlandă, C. are convorbirea următoare cu dama lui:*)

Dama cu diadem: Pe cine avem de *vis-à-vis*?

Domnul C: Pe prietina dumitale cu V.

Dama cu diadem: A! . . . îmi pare foarte bine. Cum o găsești? Așa că-i de tot grațioasă în astă sară?

Domnul C: Cu adevărat, însă are o nenorocire.

Dama cu diadem: O nenorocire?

Domnul C: Dar; are o prietină atît de frumoasă că o întunecă, precum soarele întunecă stelele . . .

Dama cu diadem (*rîzînd*): Și luna?

Domnul C (*trist*): De ce ai cruzime de a rîde, cînd, departe de a vroi să-ți fac madrigaluri cu stele și cu luceferi, îți mărturisesc cele ce sîmt în inimă?

Dama cu diadem: Domnule, trebuie să știi că cine merge la bal își lasă inima acasă mai întîi, pentru ca să nu o peardă. Un asemene juvaer e de prisos aici. Fă mai bine ca prietinul d-tale; fii vesel și nu gîndi la alta decît la plăcerile danțului.

Domnul C: Prietinul meu e un om lipsit de orice simțire și poate să guste veselia balului, căci pentru dînsul nu-i nimic serios pe lume.

Dama cu diadem *(intrigată)*: Cît ești de mizantrop! îți calomniezi chiar prietinii!

Domnul C: Eu?... ferească Dumnezeu! Îl iubesc pe V. ca pe un frate, dar nu pot tăgădui adevărul. V. consideră viața ca o călătorie, din care caută să tragă tot soiul de plăceri, din treacăt. Pentru dînsul femeile sînt ca niște flori bune de cules, de mirosit și de părăsit. Amoriul îl socoate ca o fantazie drăgălașă; într-un cuvînt, V. este cel mai nevinovat nestatornic din lume, și îl iubesc cu atît mai mult, cu cît îmi samănă mai puțin.

Dama cu diadem *(pe gînduri)*: Cine-ar crede că fiind așa de tînăr...

Domnul C: Tocmai pentru că-i tînăr el nu știe a prețui valoarea sîmțirilor puternice, care fac fericirea sau nefericirea vieții, cînd eu, dimprotivă, găsesc că cel mai...

(Figura contradanțului îl silește să înghită urma frazei.)

După contradanț.

Domnul V *(viind iute lîngă C)*: Ei! vorbit-ai în favorul meu?

Domnul C *(strîngîndu-l de mînă)*: Am făcut de tine un portret încîntător; dar tu?

Domnul V: Te-am așternut cumsecade.

Domnul C: Și ce socoți?

Domnul V *(în taină)*: Socot că în curînd ai să fii iubit; dar eu?

Domnul C: Și tu, adorat.

Amîndoi *(veseli)*: Vivat!... *(Își dau brațul și se primblă prin sală cu pas triumfător, aruncînd asupra damelor căutături ucigătoare.)*

Damele *(pe canape, țin următoarea conversație)*:

— Crezi tu, draga mea, că prietinia există între bărbați?

— Nicidecum. Un prietin este dușmanul cel mai de aproape.

— D-apoi ce zici de Orest și Pilad din antichitate?

— Pîră veche, soro!... fabulă... mitologie...

(Încep a rîde și își istorisesc convorbirea lor cu V. și C.)

Amîndouă *(cu un aer rîzător)*: Ce prietini de comedie!

SCENA IV

(Toți cavalerii din scenele precedente, împreună cu alții, adunați într-un salon destinat pentru fumători; unii își fac țigarete împrejurul unei mese, pe care se găsește un vas frumos de bronz plin de tutun turcesc; alții stau lungiți pe divanuri și urmează cu ochii fumul albăstriu ce se ridică în văzduh.)

Domnul V: Frumos și strălucit e balul din astă sară! Toaletele damelor sînt de minune, și se deosebesc atît prin eleganța cît și prin luxul lor.

Domnul C: Cred și eu dacă-s aduse din cele mai cunoscute magazii de la Paris.

Aghiotantul: Așa este, însă trebuie să mărturisim că damele noastre au un gust mai deosebit pentru toaletă, și că nicăire nu ai putea găsi o adunare de femei elegante și frumoase totodată, ca în salonurile Iașului.

Domnul C: Dar de cavaleri ce zici?

Domnul V: Noi?... Fracele și legăturile albe de gît ce purtăm ne face a sămăna cu cioclii din Paris.

Un boier cu anteriu: Nu știu cum or fi acei ciocli, pentru că m-au ferit Dumnezeu de a merge peste hotar de cînd trăiesc, dar, curat să vă spun, nu vă șede frumos nici de frică în hainele aste strîmte și sucite. Parcă sînteți niște *ahtori* nemți. *(Rîde cu hohot)*.

Domnul V: Bine zice buieriul. Cînd, dinprotivă, priviți mă rog la d-lui, ce mîndru îl prinde anteriul în care se împedică și giubeaua asta în care se coace de atîți amar de ani și tot încă nu-i copt!

Boieriul: Ce face? Poate blana mea nu-i frumoasă? Ce rîdeți, mă rog, ce rîdeți?

Domnul P: Rîdem pentru că ți-e blana de *rîs*.

(Toți rîd cu veselie. Boierul supărat iese.)

Un tînăr jurnalist *(intră răpide)*: Domnilor, ați auzit vestea cea nouă?

Toți: Ce veste?

Jurnalistul: Francezii și englezii au desbarcat la Crîm.

Toți *(se scoală cu entuziasm)*: Au desbarcat!

Un fost ministru *(decorat cu Vladimir)*: Ha, ha, ha. Cum au desbarcat, nu știu, dar îi jălesc de s-or întîlni cu rușii.

Jurnalistul: Și pentru ce îi jălești, boieriule?

Fostul-ministru: Pentru că Mencicof are să mi-i deie de-a rostogolul în Marea.

Jurnalistul: Asta ți-e grija? Apoi liniștește-te boieriule, pentru că armiile aliate au și avut o lovire cu armia rusască.

Fostul-ministru: Unde?

Jurnalistul: La Alma.

Fostul-ministru *(cu sarcasm)*: Și cîți anglo-francezi au mai rămas în Crîm?

Jurnalistul *(scoțînd o gazetă)*: Ascultă. *(citește)* „Astăzi, 10 septemvrie, armiile aliate au cîștigat cea întîi biruință asupra dușmanului, sîlindu-l, după o luptă crîncenă de cîteva ceasuri, a părăsi pozițiile întărite ce ocupa pe înălțimile de la Alma. Generalul Mencicof au fost nevoit a să retrage în grabă spre Sevastopol cu toate puterile sale, deși aceste era mult mai numeroase decît ale noastre!"

Toți: Ura! să trăiască Franția și Englitera!

Jurnalistul: Ce mai zici acum, boieriule?

Fostul-ministru *(tulburat)*: Nu se poate una ca asta... Minciuni de jurnalist! *(Iese.)*

Jurnalistul *(rîzînd)*: Mergi de-ți pune lipitori ca să nu-ți vie damla.

Aghiotantul *(cu lacrimi în ochi)*: Francezii și englezii își varsă sîngele pentru popoarele Imperiului Otoman! pentru scăparea noastră, fraților! pentru viitoriul României! și nici un român nu aleargă să ieie rînd pintre vitejii eroi a Occidentului! Cînd mă gîndesc că țările noastre sînt una din pricinile acestui război și că ele sînt cu brațele legate, că nu pot să le rîdice spre apărarea lor... mi se umple ochii de lacrimi și sufletul de amar!

Bărbatul: Ei! vere... nu mă face... că plîng și eu... na...

(Scîncirile bărbatului nasc un rîs nebunesc.)

Domnul V: Să lăsăm politica, domnilor, că dumnealui e în stare să se bocească în mijlocul balului. — Iată prietinul nostru X., vecinicul călător! Haideți mai bine să-l rugăm ca să ne spuie vro anecdotă din călătoriile lui.

Domnul X *(zîmbind)*: Dacă mi-ți face o țigaretă, voi istorisi înecarea vaporului Seceni pe Dunărea.

Toți *(făcînd țigarete)*: Bucuros, bucuros.

Domnul X: Și eu iar bucuros. Iată că încep, dar să nu mă întrerumpeți, după cum vă e obiceiul. Poftim pe divanuri și ascultați:

„În noaptea de la 9 noemvrie 1851, vaporul Seceni a companiei Loyd se coborea răpide pe Dunărea între Giurgiu și Brăila.

Deși nu este voie a călători pe acest fluviu după ce înnoptează, deși nu era lună, nici stele, căpitanul însă dedese poroncă să urmeze drumul, căci avea toată încrederea în ghibăcia cîrmaciului carele era român.

Luneca deci vaporul între malurile Țărilor Românești și Sîrbești, ca un balaur de noapte, tulburînd fața Dunării sub loviturile lui și lăsînd în urmă-i o lungă coloană de fum negru și de scîntei.

Frigul și umezala nopții goniseră toți călătorii de pe pod și, prin urmare, ambele saloane de rîndurile I și II, precum și cabinele, era ticsite de tot soiul de neamuri: români, italieni, englezi, franțezi, turci, sîrbi, greci, jidovi, ba încă și un principe indian, nababul Ecbalod-Daula-Dod cu care plecasem odată din Paris. Unii din ei giuca cărțile, alții cetea, alții scria, iar cei mai mulți grăia în deosebitele lor limbi, prefăcînd astfel vaporul într-un adevărat turn de Babel! De pildă: împregiurul unei mese rotunde din salonul I, eu mă găseam în adunare cu un turc, un italian și cu prințul indian, și vorbeam între noi prin chipul următor:

Nababul, vroind să aibă ceva lămuriri asupra drumului pe uscat de la Galați la Constantinopoli, adresa întrebările sale în limba arăpească italianului care îi slujea de dragoman.

Italianul mi le tălmăcea mie în limba franțeză.

Eu le repetam grecului în limba elină-apla.

Grecul le spunea turcului în limba otomană.

Și pe urmă răspunsurile turcului trecea iar înapoi pe la grec, pe la mine, și pe la italian, pănă la urechile indianului, carele da din cap spre sămn de mulțămire.

Această harhalaie limbistică ţînu pănă despre mezul nopţii, cînd începu somnul a amorţi glasurile, a micşura ochii şi a produce un căscat obştesc, care făcu de mai multe ori giurul salonului. Atunci, cîte unul, cîte unul toţi se lungiră pe laiţe, pe scaune şi pe mese; candela se stinse ca nealtădată şi în sînul întunericului se rîdica o horăitură urieşă, alcătuită de deosebite horăituri botezate şi nebotezate. Salonul răsuna ca zece ogeaguri aprinse şi ca zece mori hîrbuite!

Pas de dormi, dacă poţi, în mijlocul unei asemene armonii! Cît pentru mine, după ce am făcut toate chipurile ca să adorm, după ce m-am întors multă vreme cînd pe o coastă, cînd pe alta, după ce am cercat să număr pănă la o mie, în zădar!... mi-am aprins ţigareta şi m-am pus să gîcesc naţionalităţile deosebitelor horăiri care-mi da o serenadă atît de melodioasă. Studie nouă, interesantă, şi pe care sfătuiesc să o facă toţi acei călători nenorociţi ce sînt osîndiţi de împregiurări a petrece nopţi întregi de nesomn.

Aşa, la picioarele mele suspina o horăire muzicală care sămăna cu o gamă de la *do* şi pănă la *mi*, şi care cîteodată părea că a să înceapă o arie din *Bărbierul de Sivilia*, dar acel început înşălător se sfîrşea îndată cu o notă jalnică din *Lucia*. Cine putea fi acel horăitor-diletante? Negreşit un italian! Şi, în adevăr, era un tînăr care mergea la Bucureşti.[...]

Lîngă uşă şuiera un horăit ascuţit şi supţire ca siriitul unui şerpe, şi, cu toate aceste, însufla un soi de miloasă compătimire. El te înfiora şi totodată îţi fura luarea-aminte; te adimenea şi totodată îţi zbîrcea nevrele. Omul ce horăia astfel trebuia să fie primejdios; o lighioaie cu două feţe, cu buze dulci şi cu dinţi înveninaţi, cu ochii blînzi şi cu inimă pestriţă! Ce putea fi acel necunoscut?... patriot de drumul mare sau spion? Care era naţionalitatea lui, meseria lui?...

Deodată, pe la două după mezul nopţii, toţi călătorii se trezîră spărieţi, într-un vuiet grozav şi o grozavă zgîlţîire a vaporului! Laiţele, mesele, scaunele se răsturnară gios cu acei ce dormea pe dînsele, şi soba se dărîma ca de cutremur. Întunericul era cumplit! cumplită şi spaima tuturor, căci în vălmăşagul acela, deodată se rîdicară vro douăzeci de răcnite înfricoşate carele zicea în deosebite limbi:

Sîntem perduţi!
Nous sommes perdus!

Siamo perduti!
Kirie eleison!
Jesus Maria und Iosef!
Allah! Allah!
Aman! Aman!
Aivei! ghevalt! Vei! Vei!
etc. etc. etc.

Dincolo de salonul nostru, peste tindă, cabina damelor răsuna de țipete ascuțite, de istericale, de plînsete, de bocite carele da fiori!

Ce se întîmplase? Nime nu o putea spune, dar toți striga de laolaltă că ne-am înecat, și, strigînd, toți se răpezea spre ușă, împedecîndu-se de mobilele răsturnate și dînd chiorîș unii peste alții. Mulți cădea pin întuneric și se scula încă mai spărieți! În sfîrșit, după o luptă desperată la ușă, izbutirăm a ne urca pe pod.

Vaporul nostru era oprit în mijlocul Dunării, ca o fiară rănită, iar în zarea nopții se videa mai departe o matahală neagră ce fugea în susul apei. Cîrmaciul ne spuse că era un alt vapor care, după ce căzuse orbește peste al nostru și ni-l fărîmase, se depărta acum de noi fără a ne da cel mai mic agiutor. În vremea asta, un marinar, viind de la provă, trecu răpide pe lîngă noi, zicînd cîrmaciului: *mor oamenii noștri* !... și, sărind într-o barcă mică, se îndreptă cătră capătul de înainte a vaporului.

Neînțălegînd încă nimică din cîte auzeam, mă dusei pin întuneric spre locurile al 2-le, unde răsuna glasuri de femei spăriete. Lîngă mașina vaporului zării un om lungit pe pod și văitîndu-se că-i rănit de moarte la cap și la picioare. Mai înainte, mă întîlnii cu pasagerii din salonul II, carii fugea strigînd că se umple vaporul de apă și că salonul lor e înecat. Cu toate aceste, mă coborîi înlăuntru, și tabloul ce mi se înfățișă mă făcu să uit că pășeam pin apă. Trii oameni înarmați cu topoare cerca să darme păretele din fund, care despărțea salonul de cabina marinerilor, pentru ca să scape doi tovarăși ai lor, prinși și zdrobiți între ferele acelei cabine prin ciocnirea vapoarelor. În acea groaznică lovitură tot capătul de dinainte a corăbiei noastre se frînsese, și doi din oamenii echipajului murea acum turtiți și fărîmați în patul lor!... Gemetele lor slabe se auzea dincolo de pîrete împreună cu bulbucitul apei care năvălea în cabină; iar oamenii de dincoace, din salon, lovea mereu cu topoarele. Cercare zadarnică! căci păretele era îmbrăcat cu table groase de fer.

Peste puţin nu se mai auzi glasul acelor nenorociţi, ci numai un vuiet surd de valuri. Dunărea îi înecase pe amîndoi!... Ieşii afară din salon, cu sufletul înfiorat de jale şi de groază!

Pe pod, căpitanul, frîngîndu-şi mînile cu desperare, da poronci ca să desbarce pasagerii pe mal, căci, în vreme cît fusesem în salonul II, cîrmaciul îndreptase vaporul spre ţărmul Ţării Româneşti, şi Dunărea, luîndu-l la vale, îl lipise de uscat. Se aduse îndată luntrea între vas şi între mal; iar călătorii, aruncîndu-se grămadă în ea, săriră de pe dînsa pe pămînt.

Acum era trii după mezul nopţii. Vaporul era pustiiu şi aburii maşinei, ieşind cu putere pe ţăvia ogeagului, producea un vuiet trist şi îngrozitor. Se părea o dihanie urieşă ce şi-ar fi dat duhul în valurile Dunării!

Toţi tovarăşii mei de călătorie se primbla pe mal, ca nişte umbre rătăcite; eu, însă, văzîndu-mă lîngă pămînt, găsii de prisos a mă coborî din vapor şi, pentru ca să scap din ochii căpitanului, mă vîrîi în cabina principelui indian. Această cabină era pe pod, lîngă roata care venea în partea Dunării. Acole, întinşi pe divanuri cu dragomanul Nababului, începurăm a vorbi despre feliurite înecări de vase pe marea, fără să avem idee de pericolul în care ne aflam. Vaporul se răsturna pe nesîmţite în Dunărea, şi noi nu ştiam nimică!

Apa care năvălise în salon şi în magazia locurilor al 2-le pleca vasul încet, încet, şi călătorii de pe mal privea la el aşteptînd din minut în minut să-l vadă răsturnîndu-se cu totul. Prin urmare, Nababul, dragomanul şi eu, prinşi de valuri în cabină, ne-am fi înecat chiar la mal, întocmai ca oarecine!

Soarta însă nu vroi să păţim asemine ruşine, căci în vreme ce Nababul îmi istorisea, arăpeşte, o cruntă înecare pe marea Indiei, auzii, ca prin vis, un glas strîgînd: *Se răstoarnă vaporul*! Într-o clipală sării, ieşii din cabină şi alergai la marginea vaporului despre mal. Malul mi se păru mult mai gios decît înainte.

— Oameni buni! veniţi de mă scoateţi! strigai la marinari.

— Da' tot în corabie eşti? îmi răspunde unul. Fugi degrabă că te îneci!

— Împingeți luntrea spre mine.

— Nu-ți trebuie luntre. Apucă înainte pe pod că-i găsi o punte de scînduri de pe vapor pe mal.

Mă întorsei degrabă la cabină ca să dau de știre tovarășilor mei să fugă, și, găsînd puntea cea de scînduri, ieșirăm tustrii pe uscat în mirarea tuturor.

Țărmul pe care ne aflam era mlăștinos și coperit cu stuh în întindere de mai multe poște; pustietatea domnea în toate orizonurile, iar malul unde desbărcasem înfățișa un tablou vrednic de zugrăvit. La para unui foc aprins, lîngă apă, se zărea de-o parte vaporul cufundat pe giumătate și răsturnat într-o coastă; iar de altă parte lumina se răsfrîngea pe deosebitele grupe de călători și pe feliuritele lucruri scăpate din vasul înecat: funii, pînzi, ferării, saltele, perine, saci de drum, lăzi, farfurii stricate, stecle sfărîmate, găini și curcani legați de picioare etc., toate azvîrlite unele peste altele. Mai la deal, pe un pat de stuh, vro șese dame sta culcate în mantelele lor și tremura de frig; alăture, cîțiva din pasageri se căina împreună despre perderea mărfii lor; alții, mai departe, se primbla fumînd și glumind; alții căta să mîngîie pe unul din marineri carele plîngea pe frate-său înecat în cabină, și să deie agiutor nenorocitului ce fusese rănit la cap și la picioare în izbitura vapoarelor. Cei mai mulți însă se grămădiseră pe lîngă foc și se lăuda că nu le-au fost frică nicidecum!

Frigul era mai cumplit și umezala mai pătrunzătoare cu cît se apropia zorile; iar noi, în nerăbdarea de a videa ziua, țineam ochii țintiți asupra unei dungi albe ce se ivise la poalele ceriului, peste Dunărea. Răsăritul soarelui era pentru mulți din noi un spectacul nou și îl doream ca o veste bună. Însuși cîrmaciul îl aștepta cu vie dorință, căci el și începuse a cînta:

Oliolio! soare rotund,
De-ai răsări mai curînd!

Soarele se ivi îndată la glasul lui, răspîndind un snop de raze aurite peste noi, iar noi îl priimirăm ca pe un oaspe iubit, cu o lungă urare de bucurie. După el se arătară îndată pintre stuh vro patru dorobanți de la pichetul megieșit și vro zăce țărani români, care ne spuseră că ne găseam chiar în dreptul Călărașilor, și în lungă depărtare de orice sat. Această aflare ne desperă, căci toate proviziile noastre se înecaseră!

A scăpa de apă și a muri pe uscat de foame era un lucru care nu ne venea la socoteală nicidecum.

Căpitanul, însă, care se îngrijea mai mult de lucruri decît de stomahuri, puse îndată oamenii ca să descarce vaporul și trimise o stafetă la Brăila ca să înștiințeze compania despre întîmplarea acestii nopți. În curînd lucrurile noastre fură aduse pe mal.

Iată că pe luciul Dunării se ivi o ghimie cu pînzele umflate! Ea ni se arătă ca corabia lui Noe în mijlocul potopului! Atunci, toți de laolaltă începurăm pe loc a striga în gura mare, a trage clopotul vaporului, a face semne, pentru ca să cerem agiutor. Ghimia cîrni spre mal, coborî pînzele, se opri puțin, ne luă pe vro cîțiva pe dînsa, plecă din nou, căci avea vînt bun, și ne aduse păn-în sară la Brăila.

De acolo, a doua zi, mă dusei la Galați cu o căruță jidovească în două ceasuri, și de la Galați venii la Iași în patru zile, *cu cai de poștă și pe șosea!*"

Astfel s-au întîmplat cu vaporul Seceni, carele în două rînduri mai-nainte s-au stricat pe Dunărea, și care în sfîrșit s-au perdut în ființa mea, pentru ca să mă puie în nevoie de a istorisi înecarea lui de 27 ori păn-acum.

(La sfîrșitul acestii povestiri, intră stăpîna casii, și toți cavalerii se scoală în picioare, aruncînd țigaretele.)

Stăpîna casei: Domnilor, domnilor, cotilionul se începe și damele se plîng că le-ați părăsit.

Cavalerii: Domnul X. e pricina șederei noastre aici.

Stăpîna: Cum?

Cavalerii: Ne-au povestit înecarea sa în Dunărea.

Stăpîna: Așa, domnule X.? d-ta îmi smomești cavalerii din bal? Am să te pedepsesc, țiindu-te prizonier lîngă mine până la sfîrșitul balului. Dă-mi brațul.

Domnul X *(dînd brațul)*: Pedeapsa d-tale e cea mai dulce răsplătire pentru mine, doamna mea!...

(Ies cu toții ca să se întoarcă în salonul balului.)

(*România literară*, 1855)

ROMÂNII ȘI POEZIA LOR

D-lui A. Hurmuzachi, redactorul foaiei Bucovina

I

În trecerea mea prin Bucovina, am petrecut cu tine cîteva zile, de a căror plăcere îmi aduc ades aminte. Multe am vorbit noi atunci despre aceste frumoase părți ale Evropei, care se numesc *Țările Românești*, și despre poporul frumos ce locuiește în sînul lor. Aprinși amîndoi de o nobilă exaltare, deși poate cam părtinitoare, am declarat într-o unire că patria noastră e cea mai drăgălașă țară din lume, și neamul romănesc unul din neamurile cele mai înzăstrate cu daruri sufletești!

Ce puternice sîmțiri se deșteptase atunci în noi, la dulcele și sfînt nume de patrie! Ce entuziasm măreț ne cuprinsese la falnicul nume de român! Cît eram de veseli; cît eram de fericiți atunci! Îți aduci și tu aminte?

În ceasurile acele de scumpă nălucire, munții noștri ni se părea cei mai nalți și mai pitorești de pe fața pămîntului; văile noastre, cele mai îmbelșugate cu holde și cu flori; apele noastre, cele mai limpezi; ceriul nostru, cel mai senin; frații noștri de la munte, cei mai voinici și copilele romănce, cele mai frumoase la privit, cele mai drăgălașe la iubit decît toate zidirile lui Dumnezeu.

În ceasurile acele de patriotică pornire, oricare faptă istorică a strămoșilor creștea în închipuirea noastră cu proporții uriașe; oricare faptă vitejească a vreunui român din zilele noastre, fie măcar hoț de codru, ne însufla o tainică mîndrie; orice se atingea, într-un cuvînt, de România: obiceiuri naționale, port național, danțuri naționale, cîntice naționale... toate aprindea în sufletele noastre o electrică scînteie și ne făcea să zicem cu fală :

Sînt român! și tot român
Eu în veci vreu să rămîn!
România să trăiască
Și-n veci steaua să-i lucească!

În ceasurile acele de sperări măgulitoare, presîmțirile inimii noastre, pătrunzînd veacurile, vestea României un viitor măreț, și, prin negurile aurite acelui viitor, sufletul nostru întrevidea umbre de eroi români mișcîndu-se pe cîmpul gloriei, precum odinioară Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. Zăream noi, ca printr-un vis, țările noastre ajunse iarăși în vechea lor putere, și nația noastră rîdicată iarăși pintre cele mai însămnate nații ale lumei.

O! vis dulce! o! vis neprețuit! care tînăr, cu inimă adevărat românească, nu s-au înfrățit cu tine o dată măcar în viața lui? care tînăr nu te-au dismierdat cu dragoste într-această epohă în care toate popoarele se deștept la soarele civilizației și a libertății?!

O! vis poetic! o! vis mîntuitor! arată-te ades în ochii românilor și le însuflă credința că tu te vei împlini. Spune-le că Dumnezeu le-au dat tot ce le trebuie pentru ca să se facă vrednici de numele lor de români: pămînt bogat, spirit deștept, inimă curată, minte dreaptă și o răbdare destoinică de a-i face să izbutească la oricare țăl, cît de greu.

Spune-le că un popor care, supus fiind veacuri întregi la tot soiul de întîmplări crude, știe să-și apere naționalitatea ca românul, păstrîndu-și, ca dînsul, năravurile, portul, limba și legea părinților; că un popor ca acela este menit a să urca pe treaptă cît de naltă; că un popor ca dînsul este chemat la o soartă măreață și vrednică de el.

Spune-le că stejarul deși se usucă, trunchiul său rămîne tot puternic; și că din a sa tulpină cresc alți stejari nalți ca el și ca el puternici! ....

....

....

Mie mi-e drag românul și știu a prețui bunătățile cu care l-au dăruit natura. Mi-e drag să-l privesc și să-l ascult, căci el e simplu și frumos în înfățoșarea lui; căci e curat, ințălept, vesel și poetic în graiul său.

Îmi plac obiceiurile sale patriarhale, credinţele sale fantastice, danţurile sale vechi şi voiniceşti, portul său pitoresc care, la Roma, se vede săpat pe coloana lui Traian, cînticele sale jalnice şi melodioase şi mai ales poeziile sale atît de armonioase!

Eu îl iubesc şi am multă sperare într-acest popor plin de sîmţire, care respectează bătrîneţile, care-şi iubeşte pămîntul şi care, fiind mîndru de numele său de român, îl dă ca un sămn de cea mai mare laudă oricărui om vrednic, oricărui viteaz, fie măcar de sînge străin.

Am multă sperare într-acest neam a cărui adîncă cuminţie e tipărită într-o mulţime de proverburi, unele mai înţălepte decît altele; a cărui închipuire minunată e zugrăvită în povestele sale poetice şi strălucite ca însăşi acele orientale; al cărui spirit satiric se vădeşte în nenumăratele anecdote asupra tuturor naţiilor cu care s-au aflat el în relaţie; a cărui inimă bună şi darnică se arată în obiceiul ospeţiei pe care l-au păstrat cu sfinţenie de la strămoşii săi; al cărui geniu, în sfîrşit, luceşte atît de viu în poeziile sale alcătuite în onorul faptelor măreţe. Şi spre dovadă:

Care din noi nu au fost legănat în copilăria sa cu dulcele cîntic de *Nani, puiule* şi cu poveşti pline de zmei ce alungă pe Făt-logofăt, cu o falcă în cer şi cu una în pămînt?

Care nu au fost îngrozit cu numele de strigoi, de tricolici, de stahii, de rusalii, de babe-cloanţe, carele ies noaptea din morminte şi din pivniţe pentru spaima copiilor nesupuşi?

Care nu au rîs şi nu rîde încă ascultînd întîmplările ţiganilor ce şi-au mîncat biserica sau a jidanilor pin codrul Herţii, sau a sîrbilor pe malul Dunării, sau a nemţilor care au degerat de frig în Moldova, zicînd că le era *kald?* ş.c.l.

Cine, agiungînd noaptea la o casă ţărănească, au întrebat: *bucuros la oaspeţi?* şi n-au auzit îndată: *bucuros!* sau trecînd pe lîngă o masă de *ţărani*, au zis: *masă bună!* fără a fi poftit îndată la dînsa? sau, fiind faţă la o nuntă din sat, n-au fost *cinstit* de cuscrii voioşi şi nu s-au încredinţat de respectul tinerilor cătră bătrîni?

Cine au întrat la vorbă frăţeşte cu locuitoriul de la cîmp şi nu s-au mirat de ideile, de giudecăţile lui şi nu au găsit o mare plăcere a asculta vorba lui împodobită cu figuri originale? De pildă:

Vrea să grăiască de un om bun? El zice: E bun ca sînul mamei.

De un om nalt și frumos? E nalt ca bradul și frumos ca luna lui mai.

De un om rău? Are mațe pestrițe.

De un om urît? Urît tată au avut.

De un om prost? El socoate că cîte păsări zboară, toate se mănîncă.

De un isteț? Scoate pe dracul din pămînt.

De o femeie frumoasă? E ruptă din soare.

De un întrebuințat mic? Om cu trii parale în pungă și cu pept de o mie de lei.

De un lăudăros? Întră în doi ca în doisprezăce, și nu-l scot nici douăzeci și patru.

De un tînăr cu părul alb? L-au nins devreme.

Ș.c.l., ș.c.l., ș.c.l.

Cine s-au amestecat pintre flăcăi și fete la clacă sau la șăzătoare și n-au petrecut ceasuri de mulțămire auzind glumele tinerilor, pîcîlirile lui Pîcală și Tîndală, povestile lui Sfarmă-Peatră, Strîmbă-Lemne și ale lui Statu-Palmă-Barba-Cot, istoria vacariului care s-au mîniet pe sat și mai ales cimiliturile propuse fetelor ca să le gîcească?

Cui nu-i place să vadă alergînd pe un șes întins o poștă românească cu opt cai? Caii aleargă cît le apucă piciorul; postașii chiuiesc cît le ține gura, pocnind necontenit din harapnice, și căruța sau caleașca ce coboară văile, trece podurile, suie dealurile cu o răpegiune a drumului de fer... din Austria. Tot drumul e un vîrtej spăimîntător în care călătoriul are prilej de a-și videa capul frînt de zece ori pe ceas; dar n-aibă frică el, căci, deși drumurile sînt răle, deși caii sînt mici, deși hamurile sînt slabe, deși, într-un cuvînt, primejdiile sînt multe, postașii români sînt ghibaci, sînt voinici. Fie noapte oarbă, fie glob, fie costișă, fie vale sau prăpastie... n-aibă grijă călătoriul cînd postașul îi zice: *Nu te teme, domnule, că ești cu mine!*

Cine au văzut o horă veselă învîrtindu-se pe iarbă la umbra unui stejar, sau danțul vestit al *călușăilor*, sau *munteneasca*, sau *voiniceasca* și s-au putut opri cu sînge răce în fața acelor veselii a poporului atît de vii, atît de caracteristice?

Și, mai cu seamă, care român nu și-au dorit patria cu lacrimi, cînd s-au găsit în străinătate? și care nu se sîmte pătruns de o jale tainică și nesfîrșită, cînd aude buciumul și doinele de la munte?

O! trebuie să nu aibă cineva nici o picătură de sînge în vine, nici o scînteie de sîmțire în inimă, pentru ca să nu se înduioșeze la privelиștea patriei sale și să nu iubească pe fratele său, poporul român.

Aruncă-ți ochii la oricare român, și-l vei găsi totdeauna vrednic de figurat într-un tablou.

De va ședea lungit pe iarbă, la poalele unui codru; de va sta pe picioare, răzimat într-un toiag, lîngă o turmă de oi; de va sălta în horă, vesel și cu pletele în vînt; de se va coborî pe o cărare de munte, cu durda sa pe spinare; de se va arunca voinicește pe un cal sălbatic; de va cîrmui o plută de catarguri pe Bistriță sau pe Olt ș.c.l.;. . . oricum l-îi privi, fie ca plugar, fie ca cioban, fie ca postaș, fie ca plutaș, te vei minuna de fireasca frumusețǎ a pozei lui și te vei încredința că un zugrav n-ar putea nicăire să-și îmbogățească albumul mai mult și totodată mai lesne decît în țările noastre.

Vezi-l pe român cînd vine primăvara, cum i se umple sufletul de bucurie! cum îi crește inima în pept ca frunza în pădure! cu cîtă mulțămire el cată la noua podoabă a naturii ce acopere locul nașterei sale, cu cîtă veselie el vede luncile înverzite, cîmpiile înflorite, holdele răsărite!

Românul se renaște cu primăvara! El întinerește cu natura, căci o iubește cu toată dragostea unui om primitiv. De aceea și toate cînticele lui încep cu *frunză verde.* Lui îi place să se rătăcească pin desișul pădurilor; îi place să pocnească și să cînte din frunze; îi place să-și puie flori la pălărie, să asculte cînticele păsărilor și să zică atunci cîte o doină de jale, de dragoste sau de hoție.

Pentru dînsul primăvara este un timp de sîmțiri puternice și adimenitoare. Jingașele flori ale cîmpului îi aduc aminte de copile românce cu ochii mari și vioi, cu fețe rotunde și albe, cu guriți rumene și glumețe, și atunci, fără de voie, el începe a cînta:

Frunză verde sălcioară!
Puiculiță bălăioară,
Vin' degrabă păn' te-aștept
Să te strîng în braț' la pept ...[1]

---

[1] Vezi *Puica bălăioară*, în vol. III al ediției noastre, p. 269.

sau:

Hai, Ileano, la poiană,
Să săpăm o buruiană,
Buruiana macului,
Ca s-o dăm bărbatului ...[1]

sau:

Pentru tine le fac toate,
Ș-apoi zici că nu se poate!...

Dar totodată desimea înverzită a codrilor, prin care șerpuiesc și se perd tainice potici, deșteaptă în inima lui un dor ascuns de voinicie și îl îndeamnă a zice:

Frunza-n codru s-au desit;
Sufletu-mi s-au răcorit!
Hai, voinice, la ponoară
Păn' ce-i iarba crudișoară,
Unde calci,
Urmă nu faci;
Unde șezi,
Nu te mai vezi ...

sau:

Rămîi, taică,-n veselie;
Eu mă duc în haiducie!

Și dacă acele doruri ale inimii sale se împlinesc, dacă norocul îi aduce în brațe o puicuță bălăioară, *el îi giură în cosițe* c-a s-o ieie de nevastă și s-o ție tot pe brațe și la sîn cît a trăi cu dînsa.

Și dacă întîmplările îl aduc a să face voinicel cu tăiușul de oțel, el nu merge în haiducie numai pentru dorința de a cîștiga bani, ci pentru că sîmte în sineși un îndemn neînvins cătră o viață de lupte și o ură neîmpăcată *împrotiva ciocoilor*. Și la aceasta avem marturi însuși cînticele lui:

Măi stăpîne, măi stăpîne!
Nu-ți tot bate gioc de mine,
Că-a veni vara ca mîne,
Și te-oi prinde-n lunca mare ...[2]
ș.c.l.

---

[1] Vezi *Ileana*, în vol. III al ediției noastre, p. 351.
[2] Vezi *Doina lui Ion Petreanu*, în vol. III al ediției noastre, p. 287.

sau:

Ah! dușmane de ciocoi!
De te-aș prinde la zăvoi,
Să-ți dau măciuci să te moi,
De pele să te despoi ...[1]
ș.c.l.

El se duce la hoție pentru ca să vînture țara și să-i iase vestea-n lume, și să-l îndrăgească nevestele, și să-l binecuvinteze săracii, și să se facă, într-un cuvînt:

Păunașul codrilor,
Voinicul voinicilor,
Drăgălașul mîndrelor,
Și groaza ciocoilor.[2]

Acesta este visul care frămîntă închipuirea lui! acesta este dorul care îi arde sufletul! Cît pentru averi, el cum le cîștigă așa le și răspîndește. Banii luați din chimirul bogatului trec în mîna săracului, căci românul, deși se face hoț, el nu trece cu viderea pe cei ce-i poate agiuta la nevoie.

Bujor, Codreanu, Voicu, Tunsul și alți hoți de demult și din vremile noastre nu întîlnea sărman nenorocit fără a-i da bani să-și cumpere boi; nu videa văduvă săracă fără a-i face bine. De aceea, poporul nostru au avut totdeauna o simpatie nemărginită pentru voinici. El îi găzduiește, îi cîntă, îi admiră și îi tînguiește amar cînd ei pică în mîna potirei.

În ochii poporului hoțul este un erou la al căruia fapte și nenorociri el se interesază ca la un copil al său. Amîndoi se iubesc unul pe altul, se ocrotesc la vreme de nevoie și sînt uniți prin o strînsă legătură de aceleași sîmțiri și de același interes, poate.

În urmare, cele mai frumoase cîntice sînt alcătuite de popor în iubirea și în pomenirea hoților; cele mai frumoase româncuțe se îndrăgesc după dînșii, căci tot au mai rămas la românii de astăzi oarecare slabe aduceri-aminte de dumnezeii romanilor celor vechi, Venus și Mars, care se iubea împreună în Olimp.

---

[1] Vezi *Ciocoiul*, în vol. III al ediției noastre, p. 277.
[2] Vezi *Păunașul Codrilor*, în vol. III al ediției noastre, p. 42.

Dar spre o mai deplină încredințare de acea iubire frățască ce au hoții și poporul între ei, să cercetăm în treacăt cînticele, poeziile alcătuite de improvizatori și care sînt știute în toată românimea. Aceste cîntice au îndoitul merit de a cuprinde în sînul lor și notiții istorice, și flori de poezie vrednice de a atrage admirarea noastră.

În vremea lui Matei Ghica V. V. se arată la Movilău un hoț vestit, anume Codreanu... Să videm în ce chip îl descrie cînticul poporal:

Mult e mîndru, sprintinel,
Cel voinic, cel voinicel,
Și tot cată-un roibuleț,
Roibuleț cu părul creț
De-a lui Codrean drăguleț.[1]

Care mumă poate să-și dismierde copilul cu mai multă dragoste?... Pentru poporul român, Codreanu nu e numai un voinic, ci un voinic iubit, un voinic frumos, un voinicel mîndru și sprintinel!

Hoțul își găsește în sfîrșit un cal după inima lui, se aruncă pe el și...

Tri rugine că-i trăgea,
Astfel roibul mi-și fugea...
Văile se limpezea!

Ce descriere poate fi mai simplă, mai energică și mai poetică? Care cuvînt din limba noastră poate arăta o icoană mai lămurită de iuțala calului și de repegiunea fugăi lui, decît *limpezirea văilor?* Poezia românilor este o comoară nesfîrșită de frumuseți originale, carele dovedesc geniul poporului.

Codreanu, după multe izbînzi, întinde masă mîndră în rădiul Breazului, deasupra Copoului, chiar în fața Iașului:

Și mi-și bea și veselea;
De potiră nici gîndea!

Este de însămnat că în toate baladele voinicești se găsesc aceste două versuri. De unde vine asta? și ce dovedește repetarea lor?

---

[1] Vezi *Codreanul,* în vol. III al ediției noastre, p. 106.

Hoțul e atît de sigur în puterea lui că nu-i pasă de nimic; dar poporul care se îngrijește de viața lui și care, știind că potira îi este cea mai aprigă dușmană, prevede soarta ce-l așteaptă din pricina nepăsării sale, poporul, zic, îl tînguiește amar prin acele două versuri, și adeseori, nemaiputînd stăpîni presimțirea și grija sa, îl îndeamnă pe hoț să se ferească de dușmani și îi zice:

Bea, voinice, și nici prea,
Că-i potira ici-colea!

Să ne întoarcem însă iarăși la Codreanu. Pe la mijlocul mesii, iată că sosește potira și-l încungiură.

Iară el cum o videa,
Plosca la gură punea,
Și mai tare-nveselea.
Arnăuții îi zicea:
„Dă-te, Codrene, legat,
Să nu te ducem stricat."
Iar Codrean le răspundea:
„Mielu-i gras, ploscuța-i grea;
De sînteți niscaiva frați,
Iată masa și mîncați!"

Răspuns falnic și caracteristic! În el e zugrăvită natura întreagă a hoțului român: fală, nepăsare, voinicie și dărnicie.

Ei pistoalele-și scotea
Și-n Codrean le slobozea!
Peptul lui Codrean sărea ....
Iar el rănile-și strîngea,
Plumbii din carne-și scotea,
Cu ei durda-și încărca,
Și din gură-așa striga:
„Alelei! tălhari păgîni,
Cum o să vă dau la cîni,
Că de-atîta sînteți buni!"
Codrean durda-și întindea
Și-n plin durda lui pocnea.
Potirașii gios cădea,
În sînge se zvîrcolea...

În cît se atinge de faptele eroului său, poporul nu trece nimică cu viderea. Îi place să descrie toate mișcările lui și să rezică toate cuvintele sale:

Iar Leonti Arnăutul,
Înghiți-l-ar pămîntul !
Nasturi de-argint că scotea,
În pușcă mi-i ascundea,
Și-n Codrean îi slobozea...
Pe Codrenaș mi-l rănea!

Iată, în sfîrșit, cele mai puternice dovezi de sîmțirile poporului pentru haiduci. Începutul și sfîrșitul acestii strofe cuprind toată inima lui:

Iar Leonti Arnăutul,
Înghiți-l-ar pămîntul!

Blăstăm și ură asupra dușmanului, asupra nvingătorului dragului său Codrenaș!

Pe Codrenaș mi-l rănea!

Acest MI-L este un poem întreg de dragoste, de jale și de desperare.

Să videm acum ce fel răspund hoții la atîta iubire și ce fac ei ca să o cîștige? Faptele lor voinicești sînt în adevăr destoinice a minuna închipuirea poporului, dar prin care fapte ei știu a atrage așa de bine simpatia lui? Să cercetăm dar iarăși cînticele lor și ne vom tălmăci lesne acea problemă.

Iată ce găsim în baladele celor mai mulți hoți de codru și de drumul mare:

Tot acel Codrean de care am vorbit mai sus, după ce se luptă ca un leu, e prins, legat și dus spre cercetare înaintea domnului Matei Ghica:

— Măi Codrene, voinicele,
Spune tu domniei-mele,
Mulți creștini ai omorît,
Cît în țară mi-ai hoțit?
— Domnule, măria-ta,
Giur pe Maica Precista!
Eu creștini n-am omorît
Cît în țară-am voinicit.

Om bogat de întîlneam
Averile-i împărţeam ;
Iar de-ntîlneam săracul,
Îmi ascundeam băltagul,
Şi-n chimir mîna băgam
Şi de cheltuială-i dam.

Cînticul lui Bujor zice:

Frunză verde de lior,
Răsărit-au un bujor,
La ciocoi îngrozitor
Şi la săraci de-agiutor.

Voicu, întrebat de giudecători şi cercetat despre averile ce adunase el în vremea hoţiei lui, răspunde aşa:

Averile nu voi da.
Că pe Voicu-ţi spînzura,
Şi voi galbini-ţi lua,
Cu cărţile îţi giuca,
Cu droştile îţi primbla,
Cu muierile-ţi mînca.
I-am ascuns pe la copaci,
Să-i găsească cei săraci,
Să-şi cumpere boi şi vaci!

Destule sînt aceste pilde ca să ne arăte totodată şi caracterul voinicesc a hoţilor români, şi caracterul iubitor şi recunoscător a poporului român, şi în sfîrşit caracterul original a geniului său poetic.

(*Bucovina,* 1849)

II

Eu fac întocmai ca neguţitorii de petre scumpe, carii cînd îţi arată vreun briliant minunat să sîmt fără voie îndemnaţi a rosti mii de laude asupră-i, deşi el însuşi se recomandă destul ochilor prin frumuseţile sale. Nu pot să-ţi trimit vreo baladă mai însămnată fără a o întovărăşi de cîteva rînduri pline de entuziasm pentru dînsa. Ce să fac?. . . M-am înamorat de poezia poporală ca de o copilă din Carpaţi, tînără, mîndră, nevinovată și așa de frumoasă că, după cum zice vorba românească, *pe soare ai putea căta, iar pe dînsa, ba!* Iată dar că, dezvălind astăzi la lumina soarelui comoara nesfîrșită a poeziei românești, aleg din colecția baladelor și a cînticelor ce am adunat prin munții și văile Moldovei trii balade și cîteva hore destinate a apărea în coloanele foaiei *Bucovinei*. Cea dintîi baladă este a lui *Mihu copilul.*

Acest Mihu este un adevărat cavaler-trubadur din veacul de mijloc. Voinic vînturel de țară și jingaș cîntăreț, el trezește codrii vechi, trecînd ca o nălucă înarmată prin desișul lor, pe la ceasul cînd toată suflarea doarme, pe la mezul nopții!

Mult e frunza deasă,
Noaptea-ntunecoasă,
Și calea petroasă.[1]

Zice balada, dar lui Mihu nu-i e grijă nici de fantasmele spăimîntătoare ale întunericului, nici de fiarele crude ale codrului. El merge voios pe murgușoru-i mic care, cînd se urca la dealul Bărbat și călca în peatră,

Peatra scăpăra,
Noaptea lumina,
Noaptea ca ziua!

Se duce Mihul meu *dismierdînd codrii* prin dulceața unui cîntic armonios, unui cîntic de voinic ce suna așa de duios, încît mult în urmă-i codrii vuia tainic și se clătina ca la suflarea unui geniu nevăzut.

Și tot merge, merge,
Ș-urma li se șterge
Pintre frunzi căzute,
Pe cărări perdute.

În zădar calul său cearcă a lăsa drumul și a apuca colnicul! În zădar murgul năzdrăvan zice:

Că s-ațin pe-aici
Patruzeci și cinci,

---

[1] Vezi *Mihu Copilul,* în vol. III al ediției noastre, p. 81.

Cincizeci fără cinci
De haiduci levinți,
Duși de la părinți
De cînd era mici.

Mihul nu-și numără dușmanii niciodată; lui nu-i pasă de-ar fi *patruzeci și cinci*, *cincizeci fără cinci*, de-ar fi chiar haiduci *levinți;* de-ar fi chiar *duși de la părinți de cînd era încă mici;* de-ar fi, într-un cuvînt, acei dușmani, lipsiți de orice sîmțire omenească, ca ființi ce de mult s-au depărtat de la izvorul îndulcitor al inimii omenești, de la sînul părintesc, Mihu răspunde cu fală:

Murgule, te lasă
Istor brațe groase,
Groase și vînoase;
Istuia pept lat,
Lat și-nfășurat;
Istui pălușel,
Tăiuș de oțel!

La aceste cuvinte Murgul se supune, lasă colnicul și apucă iar drumul, *căci murgu-i ca gîndul,* zice balada; dar iată că în fundul codrului, la o muche de stîncă, benchetuiește un ungur bătrîn cu patruzeci și cinci de nepoți de ai lui, și iată că deodată el tresare, auzind:

Un mîndru cîntic,
Cîntic de voinic,
Ș-un glas de cobuz
Dulce la auz,
De cobuz de os
Ce cîntă frumos.

Acesta e Ianuș cel vestit! Ianuș care domnește în codri cu o ceată de voinici *cu chivere nalte și cu cozile late, lăsate pe spate!* Ianuș care poroncește la haiduci *făr'de leafă:* hoțoman bătrîn și neîmpăcat,

Cu barba zburlită,
De rele-nvechită!
Pănă-n brîu lungită,
Cu brîu învălită!

El are *săbii lucitoare*, are *durdă ghintuită*, are *inimă oțălită*, dar sufletul lui e măreț, căci măreață e poronca ce dă el voinicilor lui *haramini*. Mergeți, le zice, și-i ațineți calea la pod, la hîrtop etc.

De-a fi vrun viteaz,
Să nu mi-l stricați!
Iar vrun fărmăcat,
De muieri stricat...
O palmă să-i dați
Drumul să-i lăsați.

O parte din unguri merg de ies în calea Mihului și cad uciși de paloșul lui, căci le-au zis Mihu:

Cine v-au mînat
Capul v-au mîncat!

Pe urmă Mihu purcede iar pin cel codru verde, cîntînd duios din cobuz, și merge de se înfățoșază deodată în ochii lui Ianuș. Ungurul se înfurie, și cu glas de răzbunare poroncește nepoților să deie cu flintele, să deie cu lăncile. „Lăsați lăncile“, le zice Mihu,

Că eu Mihu sînt!
Și vreu să vă cînt
Un mîndru cîntic,
Cîntic de voinic,
Din cobuz de os
Ce cîntă frumos!

Ungurii se opresc la glasul lui, și însuși Ianuș rămîne mut. Aici vine o scenă vrednică de geniul lui Ossian! În fundul unui codru vechi ca pămîntul și tăcut ca mormîntul, în fața unui bătrîn ce pare a fi chiar zeul fantastic al codrului, în mijlocul unui mare număr de hoți turbați de dorul răzbunărei, la razele stelelor ce lunecă și se răsfrîng pe arme lucitoare. . . un voinicel singur, privind moartea cu nepăsare, începe a cînta, și deodată natura întreagă se trezește, bătrînul se îmblînzește, și hoții stau porniți pe gînduri, uitînd mînia lor. Dar cine cîntă așa? Mihu copilu! Și ce fel cîntă Mihu?. . . Balada zice:

Iată, mări, iată
Că Mihu deodată

Începe pe loc
A zice cu foc,
Începe ușor,
A zice cu dor
Un cîntic duios,
Atît de frumos,
Că munții răsună,
Vulturii s-adună,
Brazii se clătesc,
Frunzele șoptesc,
Stelele sclipesc
Și-n cale s-opresc!

Cine nu s-ar fi înduioșat la asemine armonie încîntătoare, dacă însăși stelele s-au oprit din calea lor ca să o asculte, ele care aud melodiile cerești? cine n-ar fi zis în urmă, ca Ianuș:

Vin' tu, Mihule,
Vin', voinicule,
Să benchetuim
Și să veselim,
Ș-apoi amîndoi
Ne-om lupta noi doi.

Ianuș și Mihu se pun la masă și benchetuiesc, și ciocnesc pahare, deși ei fac acum praznicul morții. Unul din doi trebuie să moară, căci nu poate încăpea pămîntul doi viteji ca Mihu și Ianuș. Iată dar că se scoală și

Deoparte se duc,
La luptă s-apuc!

Cine va fi oare învingător? Lupta le e de moarte! De vroiești s-o afli, citește balada, căci ar fi păcat să-i dezvălesc eu toate tainele.

Cea a doua baladă se numește *Păunașul codrilor*. Ea se deosebește de cînticele numite haiducești prin un caracter romantic ce îi dă o mare asămănare cu baladele cavalerilor din veacul de mijloc. Subiectul ei de dragoste și de vitejie, precum și chipul cu care este tratat de necunoscutul ei autor, te face a cugeta la unele scene din poemul lui Tasso [1], la luptele eroilor cîntați de acest geniu nemuritor al Italiei, la vitejiile nobililor cavaleri, care avea drept deviză două sîngure cuvinte: *Amor și glorie*! și care murea cu mulțămire pentru apărarea iubitelor lor.

---

[1] *Gerusaleme liberata* (Ierusalimul liberat).

Așa în balada românească, videm un voinicel trecînd cu mîndra lui pe culmea unui colnic, la o margine de codru. Amîndoi sînt tineri, uimiți de dragoste. Ea-i pruncuță bălăioară, cu cosița gălbioară; el e voinicel mîndru și cu statul tras pintr-un inel. El o roagă să cînte și-i tot zice:

Cîntă-ți, mîndro, cînticul,
Că mi-e drag ca sufletul![1]

Prunca ar împlini cu bucurie dorința iubitului ei, dar se teme ea însași de puterea fărmăcătoare a cînticului, căci presîmte că acel cîntic va răsuna în codri și le va scoate în cale pe un viteaz vestit, neînvins încă, Păunașul codrilor! Inima-i spune că frumuseța ei ar fi pricină de luptă periculoasă și nepotrivită între un voinicel tinerel ca bădițul ei și un păunaș de codru, care și-au dobîndit falnicul titlu de voinicul voinicilor. Însă, deși nu vrea să cînte îndată, ea nu mărturisește de-a dreptul frica ce o stăpînește, căci o nobilă sîmțire de delicatețã o oprește a lovi amor-propriul iubitului ei, ci îi dă numai a înțălege de departe despre periculul ce l-ar amenința cînd și-ar cînta ea cînticul:

Eu, bădiță, l-oi cînta,
Dar codrii s-or răsuna
Și pe noi ne-a-ntîmpina
Păunașul codrilor,
Voinicul voinicilor ...

Această strofă este vrednică de însămnat ca dovadă de ființa sîmțirilor celor mai delicate în inima poporului român și de precunoștința instinctivă a poeților poporali în ceea ce privește finețele artei poetice.

La răspunsul copilei, voinicelul, cetind în inima ei, se înduioșază și, în exaltarea dragostei lui, îi dă numirile cele mai dismierdătoare:

Aurică, drăgulică,
Nici n-ai grijă, nici n-ai frică.

---

[1] Vezi *Păunașul codrilor*, în vol. III al ediției noastre, p. 42.

Cuvîntul *aurică* cuprinde ideea de frumusețe, de preț mare, de raritate, de lucire și de toate calitățile aurului. Voinicelul nostru (căruia negreșit aurul i se părea un metal foarte rar) nu putea dar găsi un termin mai bogat, mai original și mai potrivit cu iubita lui, ce avea cosiță gălbioară. Amoriul e neolog în țara noastră.

Cuvîntul *drăgulică* ne îndeamnă a observa aici asămănarea ce se află între limba românească și cea italiană, în privirea diminutivelor. Așa, din *dragă,* românul face *drăguță,* ș-apoi *drăguliță* sau *drăgulică,* precum face italianul din *caro, carino, carinetto.* Una din calitățile cele mai vederate ale poporului nostru este caracterul său blînd, simpatic și dismierdător.

Să ne întoarcem însă la șirul baladei.

După cea întîi izbucnire a inimii sale, voinicelul nostru urmează a zice cu o falnică bărbăție, sprijinită de însași puterea dragostei lui:

Să n-ai grijă pentru mine,
Cît oi fi eu lîngă tine!
Să n-ai frică pentru tine,
Cît îi fi tu lîngă mine!

Iată că prunca începe a cînta și, precum ea presîmțise, iată că dulceața cînticului trezește răsunetele depărtate și le scoate în cale pe Păunașul codrilor! Cine-i el? Ce soi de ființă este acest om care poartă un nume atît de poetic și care este cunoscut în lume de voinicul voinicilor? Îl vom afla în cele întîi cuvinte ale lui, cuvinte făloase, poroncitoare și amenințătoare:

Măi băiete, băiețele,
Măi voinice, voinicele,
Dă-ne nouă mîndra ta,
Ca să scapi cu viața ta...

Pentru un păunaș de codru ca dînsul, pentru voinicul voinicilor toți ceialalți oameni i se par negreșit băieței, voinicei; în urmare, cînd vorbește de dînsul, el zice: Noi, Nouă! întocmai ca un stăpînitor, și crede că toți trebuie să se supuie la poroncile lui, căci almintrilea amar de ei!

Care este însă soiul dorinții lui? O dorință născută din dragoste. El vrea pe mîndra care l-au tras din codri prin glasul ei și care acum îl farmecă prin frumuseța sa. Poronca este scurtă și hotărîtoare. Răspunsul asemine este scurt și energic:

Ba! eu mîndra nu ți-oi da
Păn' ce capul sus mi-a sta!

Îndrăzneață mîndrie a tinereții! bărbăție însuflată prin focul dragostei! nobilă pornire a inimii fără frică... toate aceste sîmțiri sînt tălmăcite în două versuri. În ele domnește un ce cavaleresc, care rapoartă mintea la veacul de mijloc. Se pare a videa doi cavaleri înzeuați, cu lăncile în mîni, cu coifurile pe frunte și provocîndu-se la luptă în gloria unei dame iubite de amîndoi. Dar, deși acele cuvinte dau baladei un caracter mai deosebit, versurile ce urmează îi adaug o nouă podoabă prin colorul lor de naționalitate netăgăduită.

Că de cînd o am luat,
În cosițe i-am giurat
Să n-o las de lîngă mine
Și s-o apăr de oricine!

A giura dragoste în cosițele copilelor este un obicei țărănesc cunoscut și întrebuințat de toți holteii cîmpiilor și ai munților noștri. Giurămîntul în cosițele fetelor înfățoșază ideea șoaptelor amoroase și tainice, care se fac pe furiș la șezători, la scrînciobe, la sărbători, atunci cînd ochii părinților încetează de a privighea mișcările copiilor.

Poeziile poporale sînt, precum videm, comori neprețuite, în care putem descoperi icoane vii și poetice de obiceiurile și de prejudițiile neamului românesc. Așa, mai departe, cetim în baladă că voinicii *se apucă de brîie și se ieu la luptă.* Lupta trupească era la romani un exercițiu zilnic, care slujea a forma ostașii pentru războaie și care era totodată o petrecere precum și un mijloc de a pune sfîrșit sfezilor particulare. La romani era luptători publici ce da reprezentații mari. Asemine și la românii de astăzi lupta trupească au rămas din vechime un obicei care domnește pretutindine la munți și la cîmpi, și biruitoriul este încungiurat de stimă și respect, precum odinioară la Roma gladiatorii cei mai vestiți.

Trînta gioacă un rol mare la sărbătorile poporale și adeseori ea hotărăște înclinarea inimilor fecioare. În vreme ce bătrînii stau culcați pe iarbă, povestind despre vremea veche, în vreme ce nevestele și însurățeii gioacă în horă, mulți din flăcăi fac rămășaguri pe trînte, se apucă la luptă, și copiii îi imitează pinpregiurul lor. Trîntele dar sînt împărțite în deosebite categorii precum:

Trînta voinicească,
Trînta mocănească,
Trînta ursărească,
Trînta pe dreptate ș.c.l.

Și cine au văzut acele ale românilor din veacul nostru cunoaște de înainte tablourile și statuiele ce înfățoșează luptele gladiatorilor romani. Aceleași poze, aceleași apucări, aceleași mișcări se reproduc la strănepoții lor, după două mii de ani.

Lupta voinicească consistă a să apuca trupul cu brațele cruciș și a să arunca la pămînt, aducîndu-se unul pe altul peste mînă; iar cea mocănească consistă a să prinde de brîie, a să frînge mijlocul și a să pune unul pe altul în genunchi sau a să aduce peste cap. Puterea luptașilor stă dar în tăria șelelor și a brațelor precum și în strînsa legătură a brîielor. Iată pentru ce balada zice:

Ei la luptă s-apuca
Și de brîie se lua.

Și mai departe adauge:

Voinicelul mi-și slăbea,
Brîul i se descingea....

Acum lupta între amîndoi voinicii se apropie de sfîrșit. Păunașul frînge mijlocul badiului, care slăbește cu cît i se desface legătura șelelor; și acesta, simțind că în curînd a să fie dovedit, zice în desperare:

Mîndro, mîndrulița mea,
Vin' de-mi strînge brîul meu,
Apăra-te-ar Dumnezeu!

Pănă în minutul cel de pe urmă gîndul lui este preocupat de soarta iubitei sale, și dacă el dorește a mai prinde la putere, este numai pentru ca s-o poată apăra pe dînsa. De viața sa el nu se îngrijește. Deși pericolul e mare pentru dînsul, rugăciunea ce face el cătră Dumnezeu pomenește numai de ea:

Vin' de-mi strînge brîul meu,
Apăra-te-ar Dumnezeu!
Că-mi slăbesc puterile,
Mi se duc averile!

Care sînt averile unui voinic?... Puterile lui! Ce zici de un popor cu asemine sîmțiri cavalerești? Să videm acum ce răspunde copila la acele cuvinte. Vine ea în agiutoriul badiului sau nu?

Ba nu, nu, bădiță frate,
Că vă-i lupta pe dreptate,
Și oricare-a birui
De bărbat eu l-oi primi!

Poporul român are un respect nemărginit pentru dreptate. Fie în orice întîmplare, el pleacă capul dinaintea ei. În ochii poporului dreptatea este o dumnezeire, și cînd vorbește de dînsa, el o numește *sfînta dreptate*! Iată pricina pentru care mîndrulița baladei nu vroiește a lua parte la lupta badiului cu Păunașul, căci lupta *e pe dreptate*! Totodată acea luptă voinicească ce se face sub ochii săi pentru dobîndirea ei măgulește natura sa de femeie și de romancă. Ca femeie, îi place a vide că frumuseța ei naște porniri atît de aprinse în inimile vitejilor; ca femeie, ea sîmte milă pentru voinicelul ce-și perde puterile și, vroind a-i da agiutor prin un chip oarecare, ea îl îmbărbătează, zicînd că va priimi de bărbat pe cel care va fi biruitor, căci negreșit asemine cuvinte sînt în stare a da putere de leu oricărui tînăr înamorat; dar, cercetînd bine înțălesul acestor cuvinte, se descopere lesne tragerea instinctivă a inimii sale de romancă pentru cel mai viteaz dintre îmbii luptători.

În urmare, lupta se începe cu mai mare furie; dar în curînd unul din doi luptași cade biruit. Balada zice:

Din doi unul dovedea:
Din doi unul gios cădea!
Cine că mi-și dovedea
Și cu mîndra purcedea? ...

Poetul necunoscut al acestei poezii pare a fi compus aceste patru versuri înadins pentru ca să ațîțe curiozitatea ascultătoriului și să mărească interesul subiectului prin o prelungire premeditată.

Cine că mi-și dovedea,
Și cu mîndra purcedea?
Păunașul codrilor!
Voinicul voinicilor!

Tablou viu al vitejiei răsplătite prin biruință.

Cine-n luptă mi-și cădea,
Și-n urmă-le rămînea?
Voinicel tras prin inel
Moare-n codru singurel!

Tablou trist ce varsă în suflet o tainică sîmțire de jale. În adevăr, poetul cel mai ingenios nu ar putea să sfîrșească un poem mai bine și mai frumos decît precum se sfîrșește balada prin contrastul vieții și al morții.

Viață cu dragoste! moarte pentru dragoste!

*

Cea a treia baladă, întitulată *Miorița*, este o veche cunoștință a ta.

Îți aduci aminte de o sară din luna lui iulie a anului trecut, cînd ne aflam mai mulți prietini adunați la moșia voastră, la poetica Cernauca? N***, R***, C***, tu și eu ne porniserăm de la curte cu gînd de a face vînat la rațe și, sosind pe malul iazului de lîngă casă, ne lungiserăm pe iarbă, așteptînd ca rațele să vie la buza puștii. Zic *buza puștii*, căci, deși eram patru vînători, numai o singură armă aveam!

Soarele, culcîndu-se în dosul pădurilor Cernaucăi, răspîndea valuri de raze înfocate, carele luneca pintre frunzele copacilor ca niște șerpi de aur și venea de a se giuca pe fața iazului. Aerul era lin, ceriul împodobit cu văpseli de minune, și natura întreagă cufundată într-o tăcere adîncă în fața măreții apuneri a soarelui. Pămîntul părea a zice cel de pe urmă adio luminei cerești și a să pregăti de sărbat tainele nopții. Frumoasă sară era aceea! frumoasă și plină de sîmțiri dulci pentru noi! Nu se zărea altă mișcare împregiur decît clătinarea papurei din iaz, pricinuită prin trecerea vreunei păsări de baltă ce își căuta cuibul. Nu se auzea alt sunet decît glasul lung, tainic și pătrunzător al unui bucium, care răsuna din partea Moldovii. Acel sunet trezi fiori ferbinți în inimile noastre, căci părea a fi glasul țării chemîndu-și copiii rătăciți în străinătate!

Atunci, ca totdeauna, începurăm tuspatru o lungă și mult interesantă disertare asupra neamului românesc. Unul vorbi despre istoria lui atît de bogată în fapte eroice, încît ar putea sluji de izvor la sute de romanuri istorice, dacă s-ar naște vreun Walter Scott la noi. Altul făcu analizul proverbilor ce culesese din gura poporului și care sînt de natură a da o mare și minunată idee de cuminția lui, dacă este adevărat că: *les proverbes sont la sagesse des nations*[1]! Un al triilea descrise obiceiurile și năravurile românilor, căutînd a face o alăturare comparativă între ele și ale vechilor romani, și ne dovedi în multe puncturi că locuitorii țărilor noastre au păstrat mai multe rămășiți strămoșești decît locuitorii Romei de astăzi. În sfîrșit, veni rîndul meu, și fusei rugat a zice balada *Mioarii*. Deși eu nu o știam întreagă pe de rost, totuși vă spusei cîteva părți din ea, carele deșteptară în voi o mare admirare pentru poezia poporală.

Iată dar că, în memoria acelei sări minunate de la Cernauca și în sperare de a discoperi la lumină comorile de dulce poezie ce stau ascunse în sînul poporului român, iată, zic, că îți trimit acum întreaga baladă a *Mioarei*. Oricare român o va ceti în gazeta ta va avea dreptul de a se făli de geniul neamului său!

Această baladă, al cărei subiet e foarte simplu, începe prin două versuri ce sînt, totodată, și o minunată icoană poetică, și o dovadă de dreapta prețuire ce poporul știe a face de frumusețile țării sale.

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai.

Românul își iubește pămîntul unde s-au născut ca un rai, din care nici tiraniile cele mai crude nu sînt în stare a-l goni. Cîte năvăliri de barbari au trecut peste biata țară! cîte palme dumnezeiești au căzut peste bietul român!... și cu toate aceste, poporul au rămas neclintit pe locul său, păstrîndu-și naționalitatea în mijlocul aprigilor nevoi și zicînd spre mîngîiere: *apa trece, petrele rămîn*!

---

[1] Proverbele sînt înțelepciunea popoarelor (fr.)

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trii turme de miei
Cu trii ciobănei! ...

Strofa aceasta ne arată un tablou viu de emigrările (pribejirile) turmelor ce se cobor în fiecare an din vîrfurile Carpaților și trec prin Moldova de se duc să ierneze peste Dunărea. Sute și mii de oi, mînate de mocani îmbrăcați cu sarice albe, ies din gurile munților îndată ce frigul toamnei sosește prevestind iarna și merg să găsească pășuni în cîmpiile țării turcești, sub poalele Balcanilor. Unele vin de la Vrancea, altele de pe coastele Ceahlăului, altele de pin văile Bistriței și a Moldovei, iar cele mai multe de peste Carpați, din Transilvania. Deosebitele turme se adună la un loc și înformează caravane numeroase, ce se coboară încet spre Dunărea, unind zberatul lor jalnic cu lătratul cînilor de pază, cu sunetul telincilor aninate de gîtul magarilor și cu șuieratul pătrunzător al mocanilor călăuzi. Viață simplă și patriarhală! tablou vrednic de veacurile acele nevinovate, pe cînd regii nu era decît niște păstori!

Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrîncean!

Adică, unu-i de pe valea Moldovei, unu-i de la Vrancea și unu-i din Ardeal. [. . .]

Puțini sînt la număr între români, care au cunoștință de întinderea neamului lor, și mai puțini încă acei care sînt convinși de puterea ce ar dobîndi acest neam nenorocit, cînd toate ramurile lui ar fi readunate pe lîngă vechea lor tulpină. Străinii ne cunosc mai bine decît noi înșine, și prevăd viitoriul nației noastre cu *deosebite simțiri*!... Zi c *nație*, căci avem dreptul de a pretinde acest nume, fiind opt milioane de glasuri românești care îl putem revendica în fața lumei.[...]

Toți laolaltă români de aceeași religie, de același trecut și de același viitor!

Oiță bîrsană!
De ești năzdrăvană,

Și de-a fi să mor
În cîmp de mohor ...

Poporul român are mare plecare a crede în fatalitate, în soartă. El își împarte viața în zile bune și în zile răle, și prin urmare, nenorocirile îl găsesc totdeauna pregătit la lovirile lor. Așa, nici o întîmplare cît de aprigă nu-l poate dărîma, căci el se mîngîie și se întărește cu ideea că: *așa i-au fost scris*!. . . *așa i-au fost zodia*!. . . *așa i-au fost menit să fie*!

Să le spui curat
Că m-am însurat
Cu-o mîndră crăiasă,
A lumei mireasă.

Nu poate fi vreo zicere mai poetică și totodată mai potrivită pentru descrierea morții! Moartea este o mîndră crăiasă care domnește peste omenirea întreagă, și totodată ea este *mireasă lumei*! Tot omul e logodit cu moartea din minutul ce întră în viață.

Că la nunta mea
Au căzut o stea.

Stelele au o mare înrîurire asupra închipuirei poporului român. El crede că fiecare om are cîte o stea, care, din minutul ce el se naște și până ce moare, este tainic legată cu soarta lui. Steaua românului *se întunecă* cînd îl amenință vreo nenorocire și *cade din cer* cînd el se apropie de gura morții. Sînt iarăși stele ce se arată din vremi în vremi ca o prevestire de mari întîmplări între popoare. Așa sînt unele stele roșii ca de sînge, care apar, zice românul, înaintea războaielor. . . ș.c.l.

Soarele și luna
Mi-au ținut cununa;
Brazi și păltinași
I-am avut nuntași;
Preoți, munții mari,
Paseri lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii!

Poetul necunoscut al acestei balade priface cu puterea închipuirei lui tot universul într-un templu luminat de făcliile cerești și aduce toate constelațiile și toate podoabele pămîntului față la cununia omului cu moartea!...

Giudece oricine, fără pătinire, sublimul unui tablou atît de măreț și hotărască, dacă se poate, cît e de adîncă, cît e de bogată comoara poeziei românilor. Totodată, în privirea sîmțirei înduioșătoare, cît și în privirea frumuseții limbei noastre, însămneze cetitoriul cîtă dragoste este cuprinsă în descrierea dismierdătoare ce face muma de copilul ei, cînd zice:

Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mîndru ciobănel,
Tras pintr-un inel?
Fețișoara lui,
Spuma laptelui!
Mustecioara lui,
Spicul grîului!
Perișorul lui,
Pana corbului,
Ochișorii lui,
Mura cîmpului!

Asemine nu mai puțin este de însămnat cu cîtă îngrijire dulce și fiască ciobănelul se roagă Mioriței ca să spuie mamei lui că el nu s-au însurat cu o mîndră crăiasă, a lumei mireasă, ci *cu o fată de crai, pe-o gură de rai*!, nici să-i spuie *că la nunta lui au căzut o stea*! ș.c.l., căci inima unei mame nu se înșală niciodată. Biata mamă ar înțălege că fiul ei au murit!

Iată, iubite, toată balada Mioriței, precît am putut-o descoperi. Eu nu cred să fie întreagă, dar cît este măcar, ea plătește în ochii mei un poem neprețuit și de care, noi, românii, ne putem făli cu toată dreptatea.

*

Într-o epohă ca aceasta, unde țările noastre au a să lupta cu dușmani puternici care cearcă a întuneca nu numai drepturile politice dar și chiar naționalitatea românilor, poezia poporală ne va fi de mare agiutor spre apărarea aceștia; căci oricît de măiestre să fie manifesturile cabinetului de Petersburg, românii tot români vor rămînea și vor dovedi că sînt români prin limba lor, prin tradițiile lor, prin obiceiurile lor, prin chipul lor, prin cînticele lor și chiar prin giocurile lor.

Așa, spre pildă, de vom cerceta aceste din urmă, vom găsi pe lîngă nenumăratele dovezi de origină romană a poporului ce locuiește pămîntul vechei Dacii, că danțurile lui sînt de mare însămnătate.

Două din aceste mai cu samă și anume: *giocul Călușăilor* și *Hora* păstrează pănă în ziua de astăzi un caracter antic, care răstoarnă toate săcile pretenții ale acelora ce se cearcă a întuneca naționalitatea românilor. *Giocul călușăilor* este un danț alegoric, care înfățoșază *răpirea sabinelor;* iar *Hora* este adevăratul danț roman, *chorus*, și se gioacă în România cu aceeași rînduială horegrafică precum se văd săpate în marmurile antice, horele vechilor romani!

Flăcăii și fetele, bărbații și nevestele dintr-un sat, sau din mai multe sate adunate într-o zi de sărbătoare, se prind cu toții de mîni și fac un cerc larg, care se învîrtește încet din stînga în dreapta și din dreapta în stînga pe măsura cînticului. Aceasta este hora! gioc simplu și patriarhal! simbol al unirei tuturor în o sîngură familie!

Înlăuntrul cercului stau lăutarii, care umblă necontenit pe lîngă dănțași, improvizînd strofe șăgalnice pentru fete, vesele pentru flăcăi și adeseori atingătoare de bărbații însurați. Aceste improvizații trecătoare, care se tipăresc în mintea poporului și rămîn cu vreme proprietatea sa poetică, se numesc iar hore. Ele ațîță veselia giocului și adeseori, dizvălind tainele inimilor, slujesc de misterioasă coînțălegere între acei ce se iubesc.

Așa, de pildă, lăutariul, carele este geniul însuflețitor al horei, trecînd pe lîngă o copilă din cercul danțului, îi cîntă:

> Zis-au badea c-a veni
> Luna-n cer cînd s-a ivi[1] ș.c.l.

Pe urmă, alăturîndu-se de badea în altă parte a cercului, îi arată mîndra cu ochiul și zice în treacăt:

> Să te duci, voinice, duci
> În livada cea de nuci,

---

[1] Vezi *Zis-au badea*, în vol. III al ediției noastre, p. 387.

Că te-aşteaptă nu ştiu ce,
Şi-i găsi o florice ... ş.c.l.

Badea şi cu fata se întîlnesc cu ochii; copila se roşeşte şi cată-n gios; voinicul rîdică capul şi-şi răsuceşte musteaţa... iar lăutariul trece mai departe cîntînd unui bărbat:

Sărmanul bărbatul prost!
Bun odor la casă-o fost.
Orice vede,
Nu mai crede ... ş.c.l.

Bărbatul se mînie; dănţaşii rîd cu hohote şi se uită la femeia *odorului*, lîngă care s-au oprit lăutariul zicînd:

Ilenuţă de la Peatră,
Cu percica rătezată,
De-ţi e drag bărbatul tău,
Ie-i sama că-i nătărău,
Şi-i dă-n mînă o vărguţă,
Să se apere de mîţă ...[1] ş.c.l.

Afară de lăutariul care este plătit ca să cînte cîte ştie şi cîte nu ştie, adeseori vreunul din dănţaşii horei începe a rosti în cadenţă versuri potrivite cu vro întîmplare nouă sau cu starea inimii lui. Fiecare îşi cîntă dorurile în auzul tuturor, căci ce are românul pe inimă o are şi pe limbă.

Un flăcău care-i sîngur pe faţa pămîntului îşi răvarsă necazul în strofa următoare:

Frunză verde alunică,
Rău îi făr' de mîndrulică!
Dar mai rău făr' de nevastă,
Că n-ai unde trage-n gazdă!

Altul, om cărunt, care-i lîngă dînsul, urmează şirul cînticului pe cuvintele ce se potrivesc cu pofta inimii lui:

Cît e omul de bătrîn,
Tot ar mînca măr din sîn!
Cît e omul alb la plete,
Tot îi place-a pişca fete![2]

---

[1] Vezi *Ilenuţa de la Peatra*, în vol. III al ediţiei noastre, p. 359.
[2] Vezi şi *Moş bătrîn*, în vol. III al ediţiei noastre, p. 353.

Vecinul său, Pepelea, taie improvizația moșneagului și-i răspunde rîzînd, făr-a întrerupe aria horei:

De-acum sapa și lopata,
Iar nu mărul, iar nu fata,
Că de-acum, ți-ai trăit traiul,
Ți-ai mîncat, badeo, mălaiul!

După toate aceste pilde se înțălege caracterul poeziilor numite hore. Ele sînt improvizații din fugă, cugetări rostite în versuri în răpegiunea danțului, destăinuiri naive ale dorinților inimii, pîcîlituri șăgalnice între dănțași. Prin urmare și forma acestor poezii este neregulată ca ideile improvizătorilor.

Unele hore sînt lungi și corecte, precum a *Zoiții*, a *Ilenuții* și altele; dar cele mai multe sînt scurte de zece, de opt, până și de patru versuri. În cît privește însă originalitatea ideilor, frumuseța espresiilor și calitățile lor poetice, oricine poate mărturisi că atît horele din Moldova, cît și cele din Transilvania, din Bucovina și din Valahia sînt vrednice surori ale baladelor. Geniul poporului român, fie din orice provinție, este pretutindine bogat de poetice comori.

(*Bucovina*, 1849)

III

Spre a completa aceste studii asupra țărilor noastre și asupra poporului român, socot că nu este de prisos a adăugi aici cîteva fragmente dintr-un cuvînt ce am ținut la 1848, în Paris, dinaintea unei societăți de străini filo-români:

Domnilor!

Dați-mi voie a vă espune aici un răpide tablou de provințiile Dunărei locuite de români. Ca fiu al României, mă propun să vă slujesc de călăuz în primblarea ce vroiți a face prin acele țărmuri depărtate și așa puțin cunoscute încă de Evropa occidentală.

Să trecem în grabă Ghermania, Galiția și Bucovina (provinție mănoasă pe care Austria au despărțit-o de Moldova la 1775 și au încorporat-o Imperiului) și să agiungem în acele locuri cărora locuitorii lor dau numele de România, și pe care străinii le cheamă *Provinții Danubiene*. Acum pășim Molnița, pîrău ce slujește de hotar între Bucovina și Moldova, și iată-ne în sfîrșit pe acest colț de pămînt atît de necunoscut, încît mulți diplomați și mulți vestiți învățați l-au confundat cînd cu pămîntul Turchiei, cînd cu pămîntul Rosiei. Iată-ne într-o țară cu totul nouă, dar unde vom avea plăcere a găsi o mulțime de cunoștinți făcute de noi în cărțile Istoriei Romane.

În sînul acestor văi atît de bogate și mănoase, pe vîrfurile acestor munți urieși, pe malurile acestor rîuri limpede, auzim deodată pronunțîndu-se nume antice, carele deșteaptă în mintea noastră mari suveniruri, și răpoartă închipuirea la epoha glorioasă a Împărăției Romane: numele lui Traian, Aurelian, Ovidie, Caracala, Septim-Severus etc., ieșind din gura unui țăran simplu și neștiitor! Ochii noștri întîlnesc pretutindene urmele Poporului Suveran! Iată: *valea lui Traian pe Dunărea, Romanu, Caracal, Cetatea-Albă, Gherghina, Iașii* (Municipium Jassiorum), *Turnul Severin, Băile lui Ercul* (Mehadia din Banat), *Lacul lui Ovidie* (în Besarabia, altă provinție a Moldovii luată deRosia la 1812). Acest lac au văzut adeseori pe Ovidie primblîndu-se pe malurile lui și meditînd poate poemul Metamorfozelor, pe cînd el era exilat în Dacia. Tradiția poporală spune încă în zilele noastre despre acest mare poet al vechimei că era un frumos bătrîn cu pletele albe, și că graiul lui dulce curgea ca mierea din buzele sale. Aceste nume aduc negreșit o adîncă mirare, auzindu-le într-o țară perdută ca Moldo-Valahia în fundul Evropei, și ca o stîncă în sînul mării, necontenit bătută de valurile a trii neamuri mari, neamurile gherman, slav și otoman. Firește dar străinul își face întrebare, cum aceste nume romane s-au rătăcit așa departe de Roma și ce furtună le-au azvîrlit aici? Și atunci el își aduce aminte de luptele romanilor cu dacii și de duelul eroic ce au fost între marele împărat a Romei, Traian, și marele rege a Daciei, Decebal, care s-au otrăvit în ziua cînd au fost învins! Îmi aduce aminte totodată că multe colonii romane au venit ca să împoporeze aceste țărmuri pustiete prin desfacerea dacilor, spre a forma cu pepturile lor un zid puternic împrotiva năvălirilor de barbari. Și astfel, încet-încet, adevărul iese la lumină, și acel adevăr arată că *există în lume o Românie, deși ea nu figurează pe hărțile de geografie!*

Vechii romani înțăleseseră bine interesele imperiului lor, așezînd cele mai viteze legioane ale Italiei ca sentinele despre răsărit. Ei știa că provințiile Daciei era porțile naturale pe unde trecea năvălirile popoarelor asiatice asupra Evropei, și pentru dînșii era o chestie de viață sau de moarte așezarea de garnizoane tari pe pragul acelor porți.

Dacia Traiană se făcu deci cea mai sigură fortificare pentru cetatea Cezarilor și se împrotivi mulți ani valurilor de barbari care se zdrobiră de ea ca de un mal stîncos. Acum 2000 de ani poporul roman înțălesese ceea ce astăzi Evropa civilizată, Evropa învățată nu vroiește a înțălege. Și însă, după 2000 de ani, rolul provințiilor Danubiane este în totul același ca în timpul romanilor. Ele se găsesc ca în vechime espuse la cele întîi loviri a unei puteri năvălitoare ce caută a să răvărsa peste Evropa.

Să aruncăm ochii asupra surfeței acestor șesuri nemărginite a țărilor românești, și vom videa o mulțime de movili singuratice. Ce sînt aceste movile? Ele sînt paginele istoriei năvălirilor, căci cuprind oseminte de barbari! Fiecare *tumulus* e un monument a trecutului rîdicat pentru priceperea viitoriului, o lecție spăimîntătoare pentru popoarele Asiei care țin ochii țintiți asupra Evropei, și o prevestire pentru aceasta. Fiecare pare a zice: că ceriul au destinat această țară a fi bulevardul civilizației și mormîntul barbarilor!

Pe lîngă acele movili istorice, găsim cîmpuri de bătălii a cărora nume amintesc luptele eroice susținute de poporul român împrotiva goților, a hunilor, a turcilor, a tătarilor, a leșilor etc. Iată *Valea-Albă*, poreclită astfel de tradiție, fiindcă în vreme de giumătate de veac au fost coperită cu osemintele a nenumăratelor mii de turci ce cotropiseră Moldova sub domnia lui Ștefan-Vodă: iată *Dumbrăvile roșii*, arate cu leșii înhămați la giuguri; iată *Războienii*, *Călugărenii*, *Baia*, *Valea Tutovei*, *ruinele Tîrgoviștei*, *ruinele Cetății Neamțului* etc ... De pe zidiurile aceștii cetăți Doamna Ruxandra, mama lui Ștefan-Vodă, au refuzat de a deschide porțile fiiului său alungat de o armie numeroasă de turci, și i-au poroncit să moară mai bucuros, decît să-și scape viața cu rușine prin mila unei femei! De pe zidiurile aceștii cetățui, 18 plăieși români s-au împrotivit mai multe zile armatei întregi a lui Sobiețki, riga Poloniei, mîntuitoriul Vienii!

În toate părţile unde vor alerga ochii, ei vor videa adevărul scris cu litere de sînge, şi acest adevăr este că Ţările Româneşti au fost, în vechime cît şi în veacurile de mijloc, pragul templului civilizaţiei, şi că poporul român s-au ţinut totdeauna cu tărie în poziţia sa de sentinelă al acestui templu.

Şi însă! Evropa pare că nu vrea nici măcar să ţie socoteală de tot sîngele vărsat pentru apărarea ei! Ce-i pasă Evropei de această ţară slăbită prin atîte războaie şi atîte nenorociri! Ce-i pasă de naţionalitatea acelui popor român care vroieşte astăzi să se rîdice din căderea sa, pentru ca să-şi ieie din nou postul ce Dumnezău însuşi i-au încredinţat! Acest popor, această ţară, merită oare de a trage luarea-aminte a Occidentului?

Veniţi cu mine, domnilor, ca să cercetăm împreună adevărul la izvorul său, şi sînt încredinţat că în sfîrşit veţi zice: Bună ţară! bun popor!

Şi mai întîi să trecem Carpaţii pentru ca să ieşim în văi. Aceşti munţi, adevărate tării în privirea strategică, sînt acoperiţi cu păduri frumoase în care se găsesc copaci de catarguri cît de nalte. Ei cuprind în sînul lor băi de fer, de pucioasă, de aramă, de argint, şi de aur, încă nedescoperite şi izvoare minerale pentru vindecarea boalelor.

Văile sînt formate de un pămînt producător care ar putea hrăni o populaţie întriită de aceea care le locuieşte. Ochiul se rătăceşte în depărtare pe orizonuri albastre care vădesc o climă sănătoasă şi fericită. El pătrunde în lunci pline de vînaturi de tot soiul; întîlneşte rîuri, iazuri, pîraie pline de peşti; livezi frumoase încărcate cu pomăt; colnice cu podgorii carele produc vinaţe minunate; şi zăreşte în văzduh roiuri de albine ce fac o miere albă şi parfumată ca acea vestită a muntelui Himet din Grecia. Pe întinsul cîmpiilor pasc turme numeroase de oi şi vite mari carele sînt una din cele mai mari bogăţii a ţării; herghelii de cai voinici; sate acoperite cu stuh, în toată simplitatea arhitecturală a timpurilor patriarhale; oraşe în care civilizaţia se arată la tot pasul, în forma caselor, în mobilarea lor, în hainele locuitorilor, în manierile lor, în graiul lor ce au adoptat limba franţeză, şi chiar în defectele lor. Mai departe se zăresc frumoase locuinţi de ţară, albind între copacii grădinilor şi pe şosele nouă, caleşte de Viena, trecînd cu repegiune în fuga cailor de poștă și în chiotul sălbatic a postașilor. Ele trec pe lîngă șiruri lungi de care *(carru)* trase de boi, ca la romani.

Căci trebuie să o mărturisim. Această țară este țara contrasturilor. Deosebitele veacuri sînt aici reprezentate prin deosebitele clase a poporației. Locuitorul țăran au rămas tot același de 2000 de ani și înfățoșază antichitatea. Nobilii bătrîni (boierii) cu ideile și obiceiurile lor feudale, înfățoșază veacurile de mijloc și noua generație, ce au fost crescută în străinătate și mai cu samă în Franța, înfățoșază al XIX veac.

Țara aceasta este dar, precum vedeți, domnilor, destul de interesantă a o vizita, și cuprinde mari sujeturi de studie pentru filosofi și pentru artiști. Ea este frumoasă, avută și bine înzăstrată de Provedință în toate privirile. Dar ceea ce aș dori eu ca să vă fac a înțălege este farmecul adimenitor a acestor părți a lumei, care face pe românii din Moldova să zică în iubirea lor de Patrie:

La Moldova cea frumoasă
Veața-i dulce și voioasă!
L-al Moldovei dulce soare
Crește floare lîngă floare!

Și tainica atragere ce au ele pentru inimile străinilor, încît românii din Valahia zic:

Dîmboviță, apă dulce,
Cine bea nu se mai duce!

Astfel este România, numită de români *gura raiului*. Să cercetăm acum poporul care o locuiește.

Ce este el? De unde vine? Care e limba sa? Care sînt tradițiile lui? Ce trecut au avut? Ce viitor va avea?

Ce este? El însuși ne va spune într-o limbă pe care chiar d-voastră, domnilor, o veți înțălege lesne, căci el ne-a grăi în limba romană veche. Iată-l dinaintea noastră, în costiumul său giumătate dac și giumătate roman: cușma de oaie a dacilor pe cap, și opincile romane în picioare. Iată-l cu poza sa antică, cu tipul său roman ce l-au păstrat de 2000 de ani. Să-l întrebăm acum ce este el, și să ascultăm răspunsul său:

„Eu sînt român. Împăratul Traian a venit în vechime cu multă putere de a învins pe daci, locuitorii țării aceștia. Toată averea mea este o casă, un cîmp, o fîntînă, un car, o vacă, doi boi de jug și un cal. Am o femeie bună, frumoasă și lucrătoare. Ea nu lasă furca din mîni cît e ziua de lungă, nici nu perde din ochi fiiul ce ne-a dat Dumnezeu . . . etc. etc."

De agiuns sînt aceste cîteva cuvinte ca să vă dovedească, domnilor, că poporul ce grăiește astfel e de neam latinesc, iar nu slav precum au îndrăznit a o pretinde campionii Panslavismului care s-au înșălat a crede că naționalitățile se pot scamota prin cîteva note și manifesturi diplomatice.

De nu vă veți mulțămi însă cu atîta, vă propun să mergem mai departe cu cercetările noastre, spre a descoperi nouă dovezi despre romanismul românilor. Aceste dovezi le vom găsi:

1. În obiceiul oaspeției care s-au păstrat din vechime; în respectul tinerilor pentru bătrîni; în ceremoniile nunților și a înmormîntărilor etc.

2. În credințele superstițioase ale țăranilor.

3. În povestile poporale ce sînt pline de zeii paganismului, purtînd titlul de sfinți, precum: Sfînta Vinere (Venus), Sfînta Joe (Jove), Sfînta Mercure (Mercur) etc.

4. În cînticele poporale care pomenesc de împărații Traian și Aurelian.

5. În tradițiile istorice ale țării.

6. În nevinovata mîndrie cu care poporul dă titlul de *români* tuturor eroilor, chiar străini de-ar fi.

7. În plecarea firească ce are către dulcele *far niente* ce caracterizază pe italieni etc. etc. etc.

Îmi pare foarte rău, domnilor, că lipsa de materialuri mă oprește de a mă întinde, precît aș dori, asupra acestei chestii, spre a vă putea da o idee completă de toată originalitatea obiceiurilor poporului român, de toate comorile de închipuire ce strălucesc în basnele sale, de toată poezia armonioasă ce răsună în cînticele sale și de adînca cuminție ce domnește în proverburile sale.

Fie-mi iertat deocamdată a vă supune cîteva notiții generale asupra țărilor noastre:

România întreagă se compune din 6 provinții ce cuprind aproape la 9 milioane de oameni de același sînge, de același nume, de aceeași limbă și care se numesc frați. [...]

Istoria revoluţiei românilor vă este cunoscută prin gazetele ce au publicat actele ei. Nu-mi rămîne mie a vă observa decît ca să nu vă miraţi că glasul patriei voastre au găsit un răsunet atît de grabnic și de puternic în patria mea, căci dintre toate conchetele Franției, cea mai frumoasă, cea mai trainică și mai neștiută de dînsa poate, este concheta morală a nației române.

(*Paris*, 1848)

O PRIMBLARE LA MUNŢI

De mult doream a videa portretul lui Alexandru-vodă Lăpuşneanul şi, aflînd că se găsea la monăstirea Pîngăraţi, mă hotărîi a face o primblare păn-acolo. Mă pornii deci într-o amează de la Peatră, întovărăşit de doi tineri poeţi şi de un tînăr giudecător, care, avînd norocire de a nu fi cît de puţin poet, se îngriji de viitor şi luă cu el doi harbuji groşi ca cei de Bender şi o pungă mare plină de tutun. Aceste provizii ne părură cam dişănţate pentru o primblare de două ceasuri, însă urma ne încredinţă că, în privirea mulţămirilor trupeşti, e mult mai priitor de a fi cineva giudecător decît amorezul muzelor.

Ne pornirăm pe la sfinţitul soarelui, plini de veselie şi de sperare, şi, grămădiţi ca vai de noi! într-o brişcă de Braşov, carea, urmînd obiceiului surorilor sale numite braşovence, ne scutura ca pe nişte saci de nuci; dar ce ne păsa nouă! Lumea întreagă atunci era a noastră! ceriul era atît de limpide şi de albastru, priveliştea în toate părţile se arăta atît de veselă şi măreaţă, toată firea ne zîmbea cu un farmec atît de dulce! Ce ne păsa nouă! . . . În ceasul acela nime dintre noi nu şi-ar fi dat locul său nici măcar pe un tron, pentru că deşi struncinăturile briştei se înmulţea cu cît ea se înainta pe petrişul drumului de pe malul Bistriţii, cu atît creştea şi mulţămirea noastră.

Convorbirea noastră se putea asămăna fără greşală cu un sabaş jidovesc: toţi vorbeam deodată făr-a mai aştepta răspuns şi toţi ne porneam delaolaltă la rîs ca nişte nebuni, unul într-o notă scîrțiitoare, altul cu un ton de *bas-taille* [1], un al triile imitînd ruladele oarecării demoazele vădane ce are obicei a cînta prin adunări. Românii ce întîlneam sta în drum și se uita la noi, făcîndu-și cruce, iar unii, luînd pildă fără voie, trîntea niște hohote de se răsuna cîmpul. Acest lucru îmi aduse aminte de un provincial cu frica lui Dumnezău, carele fiind întrebat la teatru de ce rîdea mai tare decît toți, de vreme ce nu înțălegea nimic, el răspunse cu nevinovăție că rîdea de rîsul celorlalți și mai ales pentru că plătise zăce lei.

Cu toate aceste, fiindcă tot lucrul în lume trebuie să aibă un sfîrșit, convorbirea noastră atît de ferbinte începu a slăbi și se prefăcu încet-încet într-un quatuor muzical, vrednic de a încînta urechile îngerești, dacă nu ar fi avut o deplină asămănare cu un concert drăcesc. Unul din noi suspina cu duioșie o bucată dintr-o simfonie a lui Mozart; altul, mai tare la suflet, îi răspundea prin vestitul și voinicescul cîntic a lui Bujor: *frunză verde de năgară*; al triile șuiera ca o mierlă un valț șfăbesc și al patrule striga în gura mare horul dracilor din opera *Robert diavolul* [2]. Această armonie, alcătuită din atîte armonii deosăbite, înforma un soi de dihanie muzicală, vrednică de însămnat în analele cacofoniei.

Din vorbă în vorbă, din hohot în hohot și din cîntic în cîntic, ne trezirăm deodată în mijlocul Bistriții. Atunci, ca și cînd o putere nevăzută ne-ar fi strîns de gît, glasurile noastre se stinseră și se făcu între noi o adîncă tăcere. Cîteva fețe schimba fețe, căci Bistrița clocotea împregiurul nostru, pare că ar fi dorit a ne trimite în fundul ei ca să ne sfîrșim concertul; valurile se izbea cu răpegiune turbată asupra roților și clătina trăsura ca cu o mînă de urieș; fieștecare dintre noi se cumpănea în toate chipurile pentru ca să nu se prăvale brișca, mai ales că malul era cam departe și bolovanii din fundul apei cam mari. Cu cît însă ne înaintam, valurile clocotea, roțile luneca pe petre, caii se spăria, vezeteul îndesa cu țipetele și cu biciul, și Bistrița se suia mereu! Iară noi. . . noi nici cîntam, nici rîdeam. Știu însă că atunci am fi schimbat cu bucurie locurile noastre pe tronuri.

---

[1] Voce între bas și bariton (fr. *basse-taille*).

[2] Operă de mare popularitate de Meyerbeer (1832).

Iată-ne pe mal dincolo; slavă Domnului! am scăpat; pare că ne răsuflăm mai lesne. Ne oprim puțin ca să se răsufle și caii și să ne aprindem țigarele. Următoarea convorbire naște între noi:

— Măi, măi, grozavă-i Bistrița!
— Răpide apă!
— Frică v-au fost?
— Frică? Nicidecum.
— Dar pare că erați schimbați la față.
— N-ai văzut bine.

Pas de nu te încrede după aceasta că graiul au fost dat omului ca să-și răstălmăcească gîndul!

Ne pornirăm peste un șfert, aruncînd cîte o căutătură posomorîtă locului pe unde trecusem, și agiunserăm în curînd la alt vad mai mic; însă în tot drumul acesta ce se întinde pe malul drept a Bistriții și care trece prin satul numit Vaduri, ne-am arătat mult mai cuminți în faptă și în vorbă. Fieștecare grăia pe rînd, povestind cîte o întîmplare tristă sau grozavă, în care apa giuca rolul cel mai însămnat. Cîte înecări am știut, toate s-au istorisit cu un talent deosebit, mai ales că suvenirul Bistriții era încă viu.

Acel al doile vad l-am trecut cu o nepăsare eroică, fiindcă acum ne deprinseserăm cu primejdiile. Omul se deprinde cu toate lucrurile în lume. Cei mai vestiți eroi au sîmțit un ce care sămăna cu frica la cele întîi bătălii; în urmare, ni se poate ierta neliniștirea care ne-au cuprins la cea întîi luptă a noastră cu o apă atît de înșălătoare ca Bistrița, mai ales că acea mică tulburare nu ne-au oprit nicidecum de a admira mai tîrziu frumosul și mărețul apus a soarelui. Un entuziasm poetic ne-a pătruns pe toți, pănă și pe giudecător; căci priveliștea era vrednică de a încînta sufletele cele mai adormite și vrăjmașii cei mai aprigi ai naturei. În dreapta noastră un lanț de munți pintre care Scăricica se înălța cu mîndrie; în stînga alt lanț de dealuri îmbrăcați cu tufari sălbatici; în urmă-ne, ca o strajă depărtată, Petricica, ce pare că păzește tîrgul Petrei culcat la picioarele ei; în fața noastră, un amfiteatru de alți munți acoperiți cu brazi nalți, care se zugrăvea ca o armie întreagă pe ceriul înflăcărat de razele cele de pe urmă ale soarelui. Din toate părțile tot înălțimi, și înălțimi adevărate, care te fac și mai mic decît ești și la care trebuie să te uiți cu capul gol pentru că-ți cade căciula de la sineși. Cum să nu se mire cineva! Cum să nu i se aprindă închipuirea!

Noi, în ciuda celor ce se fac că nimic în lume nu poate fi destul de frumos pentru ei, noi, zic, am găsit o mare mulțămire la privirea acelor locuri mărețe și negreșit am fi strigat: *mari sînt minunele tale, Doamne*! dacă nu ne-am fi adus aminte tocmai atunci de un străin care, văzînd șlicul unui logofăt mare, au zis tot acele cuvinte.

Acum amurgise mai de tot, caii obosiseră, și noi începuserăm a sîmți oarecare dureri prin șolduri, cînd sosirăm la Pîngărați [1]. Preacuviosul egumen acestii vechi monăstiri, om verde de trup și de suflet, ne priimi cu o bucurie și cu o bunătate ce îi cîștigară îndată dragostea și respectul nostru. De-abia ne așezaserăm în casă pe un pat lung, și îndată ni se înfățișă un frate purtînd o tablă încărcată de chisele cu dulceți și de pahare cu apă răce. Atunci, tuspatru am zis într-un glas: binecuvîntat să fie în toate veacurile acel om înțălept care au întrodus în țara noastră un obicei atît de dulce și răcoritor! Dulcețile, cafeua (în felegene) și ciubucul turcesc alcătuiesc o triime nedespărțită, care în toate întîmplările vieții aduce mulțămire trupului și mîngîiere sufletului!

După ce sfîrșirăm cu toată pompa cuvenită ceremonia numitei treimi, ne adusărăm aminte de țălul primblării noastre și îndată am rugat pe sf.-sa egumenul să ne aräte portretul lui Alexandru-vodă Lăpușneanul.

— Acea icoană — ne răspunse sf.-sa — au fost rîdicată de-aici și dusă la monăstirea Slatina, ce este zidită tot de acel domn.

Cuvintele aceste îmi pricinuiră o tulburare întocmai ca și cînd mi-ar fi picat pe cap vreun fes din cele patru care împodobesc turnurile Mitropoliei! Vrui să vorbesc, în zădar!... glasul mi se tăiese. După atîte osteneli și primejdii, să-mi văd deodată toată dorința nimicită! Nu, nu-mi rămînea altă de făcut decît să ... ies în cerdac ca să mă răcoresc.

---

[1] Această monăstire a fost zidită de domnul Alexandru Lăpușneanu spre prăznuirea hramului sf. mare mucenic Dimitrie, izvorîtorul de mir (anul 1564—1569). Se zice că pe locul acela trăia un pustnic cuvios și că după sfătuirea lui ar fi zidit Lăpușneanul monăstirea Pîngărați, pe care totodată a și înzestrat-o cu multă avere și moșii; iar pe pustnic l-au făcut egumen acolo pe toată viața [V.A.].

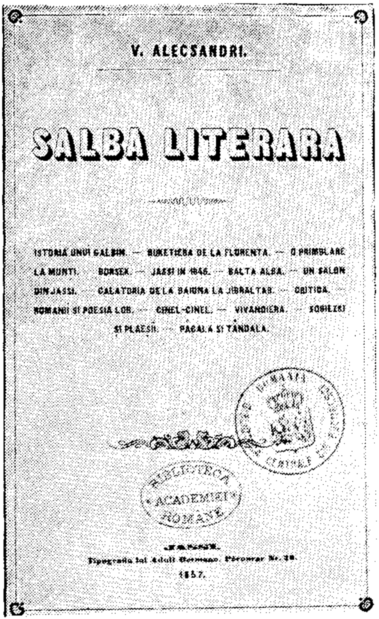

V. ALECSANDRI.

SALBA LITERARA

ISTORIA UNUI GALBIN. — BUKETIERA DE LA FLORENTA. — O PRIMBLARE LA MUNTI. — BORSEK. — JASSII IN 1846. — BALTA ALBA. — UN SALON DIN JASSI. — CALATORIA DE LA BAIONA LA JIBRALTAR. — CRITICA. — ROMANII SI POESIA LOR. — CINEL-CINEL. — VIVANDIERA. — SOBIEZKI SI PLAESII. — PACALA SI TANDALA.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

JASSII.
Tipografia lui Adolf Bermann. Păcurar Nr. 20.
1857.

Pagina de titlu a volumului *Salba literară,* 1857 (BAR).

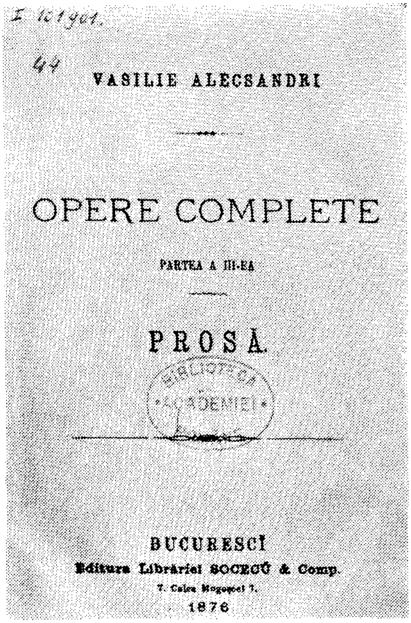

I 121901.

44

VASILIE ALECSANDRI

OPERE COMPLETE

PARTEA A III-EA

PROSĂ.

BIBLIOTECA ACADEMIEI

BUCURESCI
Editura Librăriei SOCECŬ & Comp.
7. Calea Mogoșoei 7.
1876

Pagina de titlu a volumului de *Prosă,* 1876 (*Opere complete.* Partea a III-a — BAR).

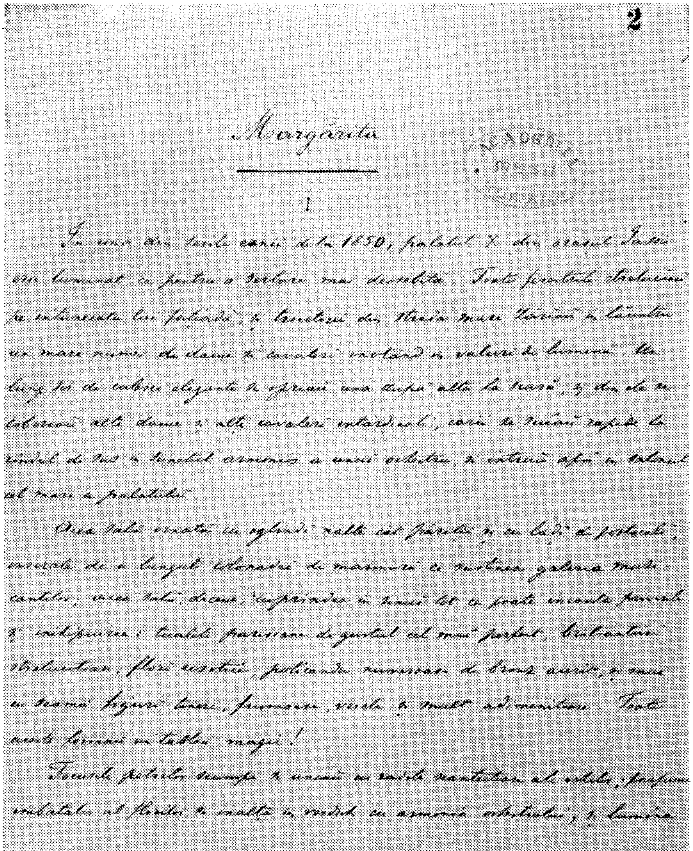

2

Margărita

I

Începutul nuvelei *Margărita* (ms. 817, f. 2^r—BAR).

Ceriul era senin; cîteva stele lucea deasupra bisericii și unele se ivea pintre copacii ce acoperea vîrful munților. O tăcere înfricoșată domnea în toată monăstirea și numai din vreme în vreme se auzea în vale urletul a unui cîne din sat sau țipetele spărioase a unei bufnițe ascunse în rîsipuri. Mă pusei pe gînduri. Cîte idei triste și vesele trecură în cîteva minute prin minte-mi! cîte năluce se arătară ochilor mei și se perdură în întunericul depărtării!...

Tovarășii mei veniră după mine în cerdac; visul ce mă îngîna se șterse și ne duserăm cu toții să vizităm chiliile călugărilor.

Ne îndreptarăm prin întuneric spre o ferestuică de-abie luminată ce se zărea în șirul chiliilor de lemn [1]; cu cît însă ne apropiam de ea, ni se părea că auzeam un soi de gemet slab, care se prefăcu la urmă într-o psalmodie tristă și monotonă. Aprinși de curiozitate, ne acățarăm ca mîțile pe o scară ce se îndoia scîrțiind sub picioarele noastre și ne găsirăm deodată cu toții înșirați pe un dulap îngust ce slujea de cerdac pe dinaintea acelor chilii. Poziția noastră era cu atît mai ciudată că trebuia să călcăm pin întuneric, lipindu-ne cu mînile și cu trupul de zid, făr-a ști unde punem piciorul; și dacă perdeam cît de puțin cumpăneala, negreșit că am fi făcut pănă gios un *salto mortale* foarte vătămător capetelor noastre; în sfîrșit, găsind o ușă deschisă lîngă noi, am dat năvală înlăuntru, făr-a mai zice după obicei: *blagoslovește, părinte.*

Călugărul ce ședea în acea chilie era un om ca de șeizeci de ani, cu barba albă și lungă pănă la brîu; el ținea într-o mînă o psaltichie veche și afumată, și în ceealaltă, o păreche de metanii de lînă neagră. Fața lui brăzduită de vreme și de patimi vădea în el un suflet ce au fost tulburat de dureri; însă în toată persoana lui era zugrăvită o sfințenie măreață ce îi da un aer de profet.

Un pat de scînduri acoperit cu o cergă roasă, un scaun cu trii picioare și o masă pe care se videa o cruce săpată de lemn, două prescuri și un ceaslov alcătuia tot mobilierul acelei chilii luminate de razele unui mic jaratic și a unei mici lumînări de ceară galbînă. Însă lucrul cel mai curios de însămnat în acel simplu locaș era un pistol vechi și ruginit ce sta spînzurat la părete deasupra patului. Îl luai în mînă, mă uitai la el cu mirare și nu mă putui opri de a rîde, întrebînd pe călugăr dacă ținea acea armă pentru tălhari? Călugărul se posomorî și îmi răspunse cu glasul schimbat:

---

[1] La monăstirea Pîngărați sînt două rînduri de chilii: cele din stînga, cum întri pe poartă, sînt zidite de peatră, încă din vremea domnului A. Lăpușneanul, ctitorul monăstirei; cele din dreapta sînt făcute de lemn; aceste trebuie să fie vechi ca de o sută de ani [V.A.].

— Ba nu, fiiule, nu-l țin pentru tălhari, pentru că tălharii n-au ce căuta la mine; dar îl păstrez ca un lucru ce au pricinuit toată nenorocirea vieții mele!

Auzind aceste cuvinte, ne-am apropiet toți de călugăr. El își lăsase capul pe pept, și două lacrimi îi curgea pe obraz. L-am rugat să ne tălmăcească vorbele lui, și el, după o scurtă tăcere, își scutură capul ca să alunge ideile triste și zise:

— Acum or fi mai douăzeci și doi de ani, pe vremea cînd au întrat turcii în Moldova ca să deie goană volintirilor[1], eu eram vînător de munte și pot zice fără fală că în tot ocolul Bistriții nu se găsea alt român mai verde și alt chitaș mai sigur decît mine. Atunci să mă fi văzut cînd mă iveam pe vîrful unui munte cu pletele-n vînt, cu peptul gol, cu fața rumenă și cu durda pe umere! Toți care mă cunoștea nu mă chema altfel decît Păunașul codrilor, Voinicul voinicilor. Atunci să mă fi văzut cînd dam de urma unui cerb, sau a unui urs, cum săream din stîncă în stîncă, pe la guri de prăpăstii adînci; cum întram sîngur fără frică în vizunia fearelor sălbatice. Acum însă nu sînt de nimică; capul mi s-au făcut alb, puterile mi-au slăbit și aștept moartea din zi în zi, din ceas în ceas. Facă-se-n voia Domnului! Călugărul își făcu cruce. La 1821 eu mă însurasem și trăiam mulțămit de soarta mea. Nevasta-mi era cea mai frumoasă femeie de la munte; pare că o văd încă, după ațîța amari de ani, cu părul ei negru ca pana corbului și lung păn' la călcăie, cu ochii săi muri și veseli, cu fața ei albă, cu trupul său nalt și mlădios. Sărmana Elenuță, sărmana Elenuță!... cum îi rîdea ochii cînd mă zărea pe deal, întorcîndu-mă acasă cu vînatul de-a umere! cum alerga ea degrabă înainte-mi ca o pasere voioasă! cît îmi creștea mie inima-n pept auzind glasul ei! Dumnezeu s-o ierte, căci bune zile am petrecut cît am trăit cu dînsa.

---

[1] Aluzie la evenimentele anului 1821. Adăugînd cei 22 de ani scurși de la această dată, rezultă că această „primblare la munți" s-a petrecut în toamna anului 1843.

Călugărul, zicînd aceste, ținti ochii în gios și stătu puțin afundat în gînduri; tot trupul lui părea împetrit; numai buzele i se mișca, și, din vreme în vreme, pronunța cu un glas slab: „bune zile, bune zile“. În sfîrșit, el se trezi și sări deodată pe picioare, tulburat, aprins; părul i se zburlise pe cap, mînile-i tremura, mușchii obrazului i se încordaseră.

— Într-o zi, răcni călugărul, iată că mă întorc acasă de la vînat și găsăsc casa pustie; caut, strîg nevasta... nime; ies afară, mă duc la vecini să-i întreb; casele lor ca și a mea era părăsite. Alerg ca un nebun în toate părțile, chiui prin munte... muntele sîngur îmi răspunde. În sfîrșit, dau peste un biet cioban care îmi spune că pe la amează au trecut pin sat o mînă de turci. Atunci, inima m-au povățuit, mă arunc turbat pe urmele cailor, agiung într-o dumbravă pe malul Bistriții, și deodată aud răcnitele nevestei mele. Sărmana se zbătea cu desperare în brațele unui turc nelegiuit!.. Într-o clipă, făr-a ști ce fac, slobod pușca și văd păgînul zvîrcolindu-se în sînge. Ceilalți trii tovarăși ai lui sar la iartagane, dar nu le dau vreme, ci mă izbesc între ei ca un leu turbat și fac proașcă cu stratul puștii. Pe care-l agiungeam, era mort! Pare că-i văd tuspatru lungiți la pămînt, unul cu fălcile strămutate, altul cu capul sfărîmat! Priveam la ei cu o mulțămire crudă, rîdeam ca un nebun și strîgam în gura mare: am ucis păgînii!... dar mă înșălam; toți nu muriseră; unul din ei era numai amețit.

Trii zile după acea întîmplare, mă găseam cu nevasta în căsuța mea. Afară era un întuneric de nu-ți puteai zări mîna; nici o stea nu strălucea pe cer și bătea un vînt rece, care șuiera pintre crăpăturile ușii. Elenuța era îngrijită, și din vreme în vreme își făcea cruce. Eu însumi mă sîmțeam neliniștit, căci o presîmțire uricioasă mă tulbura. Deodată, auzii în depărtare urletul unui lup și nechezirea spărietă a unui cal. Luai degrabă pușca și vrui să ies, însă Elenuța mă opri, zicîndu-mi: Nu te duce, bărbate, nu te duce că-mi vestește inima a rău; nu mă lăsa sîngură. Dar eu n-am ascultat-o și am ieșit. Ah! blăstămat să fie ceasul în care am trecut pragul ușii! căci de șideam acasă nu mi s-ar fi întîmplat ceea ce vă povestesc eu acum.

Două ceasuri am alergat pe cîmpi după glasul lupului, cu dorință de a-l găsi; dar cu cît mergeam spre dînsul el se depărta; în sfîrșit, negăsindu-l, m-am întors spre casă. Ușa era deschisă, și înlăuntru se auzea un vaiet slab ca de om care moare. Întru și văd pe biata nevastă lungită gios la pămînt, plină de sînge și dîndu-și duhul.

Atunci durerea m-au turbat, desperarea m-au făcut nebun și nu-mi aduc altă aminte din ceasul acela decît cuvintele cele de pe urmă a Elenuții: De ce nu ai șezut cu mine, Gheorghi ? îmi zicea sărmana, că poate acum eu n-aș muri. Bine îți spuneam că inima-mi prevestea de rău!. . . Cum te-ai dus, peste puțin au întrat aici unul din acei patru turci care ai ucis, cînd m-ai scăpat, s-au uitat la mine cu ochi de fează și fără milă au tras cu pistolul în mine. Ah! Gheorghi, de ce nu m-ai ascultat? Acum vezi că-mi dau sufletul. Rămîi sănătos, dragul meu; nu uita pe Elenuța.

Călugărul plîngea și se bocea ca un copil, povestindu-ne moartea femeii lui; iar după ce se liniști puțin, el luă în mînă pistolul ce ne mirase atît de mult și urmă așa:

— Lîngă trupul Elenuții am găsit pistolul acesta; el au răpit viața nevestii mele, el mi-au răpit și norocirea mea! Iată de ce îl păstrez, iar nu pentru tălhari!

Sfîrșind, bătrînul ieși iute din chilie; pasurile lui se auzиră sunînd pe lespezile din ogradă și se perdură în depărtare. Am aflat a doua zi că el au petrecut noaptea rătăcind ca o nălucă pe malurile Bistriții ș.c.l.

Ne întoarserăm măhniți și pe gînduri la arhondaric, unde ne aștepta o masă vrednică de a îndestula niște stomahuri de poeți și de giudecători, carele, de cînd e lumea, sînt cunoscute de flămînde și lacome; și fiindcă din nenorocire materialismul[1] înădușă foarte ades idealismul, priveliștea acelei mese ne-au împrăștiet îndată ideile triste și au trezit în noi oarecare gîdilire stomahică ce avea multă asămănare cu foamea. Ne-am pus deci boierește împregiur, am ospătat frumos și, fără a mai prelungi cu vorba, ne-am dus la culcat ca niște creștini ce aveam de gînd a ne scula dimineață spre a ne întoarce la Peatră. Somnul însă nu vine lesne la patru tineri cînd ei sînt culcați într-o sîngură cameră; căci afară de glumele vesele și de nebuniile ce au de făcut între ei pănă a nu stînge lumînarea, adeseori ceasurile lor trec răpide în povestiri de întîmplări interesante.

---

[1] Aici cu înțelesul de interese materiale.

Astfel se istorisiră între noi următoarele anecdote:

TOADER ȘI MĂRINDA. În satul Mircești de pe Siret era un biet copil ca de vro 18 ani, fără nici o rudă care să fi avut cea mai mică grijă de el; acest băiet se numea Toader și slujea de văcari satului. Toată ziua el o petrecea pe cîmpi cu vitele ce ducea la păscut, și sara, cînd le întorcea în sat, sărmanul copil se culca unde putea, cînd într-un coșer, cînd într-un zămnic părăsit, cînd subt un copac, căci n-avea nici masă, nici casă.

Cum se mizea de zi, Toader se scula degrabă, își arunca sucmanul pe umere și se ducea în cîmpi cu fluierașul la gură și cu măciuca subsuoară; acolo, după ce da vitele la iarbă, el se întindea la pămînt și cînta din fluier cîte cîntice știa; acesta era tot traiul lui. Sîngur toată ziua și toată noaptea, pentru că nici un flăcău din sat nu vroia să se amestece cu dînsul sau, deși se apropia vreunul de el, o făcea numai pentru ca să-l ieie în rîs. La hore nime nu-l îndemna să între în gioc, și măcar că era cel mai frumos dintre toți flăcăii, nici o fată nu se uita la el, pentru că era sărac, pentru că n-avea cămeșă cu altițe și pălărie cu mărgele.

Într-o zi de primăvară, cum sta Toader culcat pe iarbă, iată că vede o fată fugind cătră el, și după dînsa o vacă neagră ce o alunga. Cît pe ce era să o agiungă pe biata copilă, cît pe ce era s-o ieie în coarne, cînd Toader, sărind într-o clipă, se aruncă cu măciuca înaintea vacei și o izbi atît de tare în frunte, încît pe loc ea pică amețită gios.

Sărmana fetică era mai moartă de frică; inima i se bătea de-i cutremura peptul și de-abie se putea răsufla. Toader alergă iute la un pîrău aproape, aduse apă rece în pumni și-i stropi fruntea; încet-încet, copila se liniști și își veni în sîmțiri.

În vremea asta Toader se uita la ea cum era culcată pe iarbă și sîmți deodată că se tulbură și că i se bate și lui inima mai tare decît altă dată. Nu se putea dumeri el ce era pricina; însă nu-și putea întoarce ochii de la fată, și din vreme în vreme îi venea să ofteze fără voie.

Avea dreptate să se tulbure bietul Toader, pentru că Mărinda (așa se numea copila) era cea mai frumoasă fată din sat; ea avea șeisprezece ani, părul negru ca pana corbului și fața albă ca omătul, gurița mică și ochii mari, plini de foc;

ea mai avea și un trup mlădios ca o salcie, glasul dulce ca un glas de păsăruică, și cînd se împodobea duminica cu flori pe cap, cu salbă la gît, cu catrințe nouă și cu cămeșă subțire cusută cu altițe de fir, toate fetele se făcea slute de ciudă și toți flăcăii îi sărea în cale pentru ca să șuguiască cu ea.. Iar cînd Mărinda giuca la horă, moșnegii își trăgea barbele, privind la dînsa, babele o săruta care de care, iar flăcăii se apuca la bătaie, pentru că Mărinda giuca și cu trupul, și cu inima, și nici se cunoștea locul unde călca piciorul ei. Avea dar dreptate Toader să nu-și poată întoarce ochii de la dînsa.

— Cum ți-i, Mărindo?... au zis el peste puțin. Ea se uită la el cu niște ochi ce-l pătrunseră la inimă și-i răspunse:

— Mai bine acum, Toader. Slavă Domnului c-ai sărit de m-ai scăpat; căci de nu erai pe-aici, acum aș fi moartă.

— Să ferească Dumnezău! strigă Toader, oțărindu-se; mai bine să mor eu... tot nu-s de vro treabă... un biet văcar fără tată, fără mamă; dar tu, Mărindo, tu ai neamuri; pe tine te iubesc toți sătenii; mîni-poimîni, te-i mărita... te-i mărita...

— Nu vreu să mă mărit așa degrabă, și măcar că păn-acum m-au cerut mulți, dar nu m-au îndemnat inima s-aleg pe nici unul din ei.

— Nici măcar pe Ion Ghiurca? întrebă Toader.

— Ion Ghiurca?... Și cine-i Ion Ghiurca de mă întrebi de el ca și cînd ar fi Făt-Frumos?... Ce? pentru că are mai multe oi și mai mulți boi decît alții, socoți că numaidecît trebuie să-l ieu de bărbat?

— D-apoi el s-au lăudat că-ți este drag și că n-are decît să te ceie pentru ca să mergi după dînsul.

— Minciuni au spus, minciuni au spus el. Ion Ghiurca-i un ticălos, un minciunos.

Zicînd aceste, copila se sculă în picioare de mînie și ochii i se umplură de lacrimi. Toader cu bucuria în față se apropie de dînsa, o luă de mînă și căută să o împace. După puțină vreme fata începu a rîde și toate fură uitate.

Ceasurile trec răpide între doi tineri cînd încep a sîmți dragoste unul pentru altul, și se vede că Mărinda și Toader avea multe taine a-și spune, pentru că mai se făcuse noapte cînd ei se întoarseră în sat.

A doua zi, Mărinda se trezi cu poftă de a culege flori, și se porni îndată la cîmp, dar nu știu cum se rătăci, că nimeri iar lîngă Toader, și în urmare iar înnoptase cînd au apucat amîndoi drumul spre sat.

A tria zi, Mărinda își aduse aminte că în oarecare loc își prăpădise un cercel și alergă îndată ca să-l găsească; însă nezărindu-l nicăiri, îi veni în cap să meargă să întrebe de el pe Toader. Toader nu găsise cercelul, dar propuse Mărindei să-l caute amîndoi prin cîmp; ei l-au căutat atît de mult, încît se făcuse iar sară cînd au fost ca să vie acasă.

Așa, în toate zilele Toader și Mărinda găsea pricini de a să întîlni. Cît era ei de fericiți atunci! cu cîtă dragoste se uita unul la altul! cu cîtă plăcere Mărinda asculta pe Toader cîntînd din fluier doina de la munte!... Amîndoi era așa de pătrunși de mulțămirea ce gusta, că nici nu gîndea la vremea viitoare; nu gîndea că nimic în lume nu e mai nestatornic ca norocul!

Într-o zi, Ion Ghiurca, unul din fruntașii satului, care de mult căuta să se însoare cu Mărinda, au zărit pe aceasta împreună cu Toader și îndată au alergat în sat de au înștiințat pe părinții fetii. „Veniți, le zise el, de vedeți pe Mărinda cea cuminte cum se drăgostește cu văcariul satului, ea, care se fudulea cu ceialalți flăcăi".

Părinții Mărindei, împreună cu vro cîțiva bătrîni săteni, călăuziți de Ghiurca, au alergat cu grabă și au văzut în adevăr pe copilă culcată pe iarbă lîngă Toader.

Din ceasul acela soarta lor își schimbă fața, și toată fericirea lor se stinse!... Mărinda, ocărîtă de tatăl său și de muma sa, fu închisă zi și noapte în cămara casii lor, și Toader fu alungat din sat ca un rău.

Bietul copil, văzînd că nu mai avea nici o sperare de a mai videa pe draga lui Mărindă, veni la Iași și se scrise la oaste.

Peste trii luni după sîlnica ei despărțire, Mărinda, fiind iertată de părinți, se primbla pe marginea luncii care este pe malul Siretului. Ea era cufundată în gînduri triste, căci gîndea, sărmana, la Toader. De trii luni nu auzise nimic despre el și nu știa ce se făcuse.

Tocmai atunci o țigancă bătrînă și strențeroasă ieși din luncă și veni drept la ea cu mîna întinsă, zicîndu-i:

— Dă-mi o părăluță, draga mea, că de trii zile n-am mîncat și mor de foame; dă-mi o părăluță, că ți-oi căuta în oglindă și ți-oi spune sorții!

Mărinda căută colțurile naframei ce purta în mînă, dar văzînd că nici unul nu era înnodat, dezlegă salba de la gît, scoase un bănuț din ea și îl dete țigăncii.

— Na, babă, îi zise ea; dar te rog să-mi cauți în oglindă și să-mi spui unde-i iubitul meu, că de trii luni nu l-am văzut.

Țiganca scoase îndată din sîn o cutie mică de plumb ce avea înlăuntru o oglinzioară, deschise capacul și, cătînd în ea, începu a discînta. După cîteva minute, ea se întoarse cătră fată și-i zise cu glasul tulburat:

— Mîndrul tău se află acum departe de aici, într-un tîrg mare, mare cît nouăzeci și nouă de sate, unde sînt case nalte de domni și de boieri mari; acolo-i mîndrul tău.

— Dar oare socoți că l-oi mai videa? întrebă Mărinda.

— O dată numai l-îi zări, draga mea, și apoi nu l-îi mai videa.

— De ce, mătușă?

— Pentru că s-au pus deodată o ceață neagră deasupra oglinzii, cînd mă uitam în ea. Dar de vrei să m-asculți, fata mea, să fugi de el, să nu-i mai ieși în cale.

Zicînd aceste, bătrîna se făcu nevăzută în luncă, iar Mărinda rămase cu ochii plini de lacrimi. Toată ziua ea gîndi la vorbele țigancii, făr-a le putea înțălege; toată noaptea ea întoarse în mintea ei fel de fel de planuri de întîlnire cu Toader și în sfîrșit hotărî a fugi în noaptea viitoare de la casa părintească și a să duce prin toate tîrgurile pentru ca să caute pe iubitul ei.

A doua noapte, cum se culcară părinții ei, Mărinda, puind cîteva lucruri de trebuință într-un sac mic, ieși pe furiș din casă, și, după ce își făcu trii cruci, apucă drumul spre Tîrgul-Frumos.

Ceriul era plin de stele și luna plină de lumină. Mărinda, sprijinită de sperarea că va videa în curînd pe Toader, mersă cu un pas răpide din sat la luncă, trecu podul Siretiului, lunca Teiușului și pădurea Strungăi, și agiunse în zori de zi la marginea Tîrgului-Frumos.

Acolo ea se opri vro cinci zile, alergă prin toate ulițile, întrebînd despre Toader; însă toate cercetările sale fură zădarnice. Fără dar a mai perde vreme, copila se porni spre Iași, și a doua zi dimineața capitalia Moldovei i se arătă cu toată pompa ce o împodobește... cînd o vede cineva de departe.

Mirarea ei au fost mare cînd au văzut acea adunătură de case mari ce se înalță una deasupra altia, cînd au zărit clopotnițele bisericilor și mai ales cînd au auzit acel vuiet fără nume, care iese din sînul orașului ca dintr-o răsuflătură a iadului.

Mărinda au stătut puțin de s-au pătruns de frumuseța panoramii ce înfățișază poziția capitaliei noastre și pe urmă au întrat în ea.

Nu am trebuință să mai spun ce vîrtej o apucă pe biata copilă cînd se văzu deodată în ulițile Iașului, în mijlocul a sute de oamini străini, ce trecea pe lîngă dînsa, în hăul acel de răcnite, de țipete, de urlete, de pocnete și de hodorogiri de trăsuri. Ea, care nu ieșise niciodată din satul ei, care nici putea să-și închipuiască ce este un tîrg mare locuit de mii de oamini, ochii ei se painginiseră, urechile-i țiuia și inima i se bătea de spaimă.

Copila mergea dinaintea ei făr-a ști unde se ducea și se uita necotenit la toți pe care îi întîlnea, cu sperare că va da cu ochii de Toader. Agiungînd la poarta palatului criminalicesc, ea însămnă o mulțime de trăsuri și de persoane pe gios, carele se îndrepta spre Copou; se luă și ea după dînsele și peste puțin trecu bariera Podului-Verde și se găsi în cîmpul Copoului.

Acolo, nu departe de Prăvărie, era adunați toți ostașii de la cazarmie, îmbrăcați în uniforma cea de paradă, și sta cu toții înșirați pe linie și cu armele în mîni. Pedestrimea și călărimea, împărțite în deosebite cete, sta gata a purcede pentru ca să treacă pe dinaintea comandanților, și tot poporul ce îi privea aștepta cu nerăbdare ca să înceapă marșul. Deodată, un glas puternic răsună, dînd sămnalul de pornire: soldații puseră armele la umere, și tobele începură a bate. Pedestrașii trecură cu un pas regulat, și în urmă-le se înaintară călăreții, mîndri, voinici ca niște adevărați români, ținînd sulițile lor nalte, în a cărora vîrf fîlfîia stegușoare giumătate roșii și giumătate albastre.

Mărinda, perdută pintre popor, se uita cu mirare și cu luare-aminte la soldați și deodată, țipînd cu desperare, pică la pămînt leşinată. Sărmana! ea zărise în mijlocul călăreţilor pe Toader, pe dragul ei!...

Cîţiva oamini ce se găsea lîngă dînsa au sărit să-i deie agiutor şi cu mare greu au adus-o în sîmţiri; dar ce folos, nenorocita se trezi nebună! În zădar toţi căuta s-o liniştească cu vorbe blînde; Mărinda se uita la ei cu ochi sălbatici şi pe urmă începea a rîde sau sta puţin de asculta, ca şi cînd i-ar fi grăit un glas din altă lume, ş-apoi se apuca zîmbind a giuca hora. Aceasta era toată nebunia ei. Numai din vreme în vreme biata copilă începea a plînge şi a se boci, zicînd: „Ah! Toadere, Toadere, ce-ai făcut?!"

Aşa se sfîrşiră dragostele Mărindei şi a lui Toader; aşa se împliniră prorociile ţigancii. Copila muri peste doi ani la Golia, în casa nebunilor, iar Toader niciodată n-au ştiut nimică din cele ce s-au întîmplat.

O INTRIGĂ DE BAL MASCHE. Domnul A. este o persoană de spirit, tînăr încă şi elegant, deşi însurat. Vorbirea lui e foarte plăcută şi necontenit presărată de anecdote vesele, întîmplate lui în voiajuri ce au făcut pe cînd avea douăzăci de ani; într-un cuvînt, A. este înzăstrat cu multe calităţi; dar fiindcă nici un om nu-i perfect în lume, el are sau, mai bine zicînd, avea defectul de a să socoti un diplomat desăvîrşit şi în urmare credea că nime nu-l putea prinde cu vorba sau cu fapta.

Această idee se înrădăcinase atît de tare în mintea lui, încît într-o sară bînd ceai cu femeia lui, tînără persoană de mare isteţime şi de o minunată frumuseţă, au îndrăznit a-i zice că nici ea însăşi nu l-ar putea înşăla. Dama i-au răspuns zîmbind:

— Ştii, dragă, că acest soi de rămăşag e totdeauna cam primejdios pentru bărbat?

— După cum e şi bărbatul, iubita mea, au zis A. cu un aer de fanfaronadă.

Femeia lui i-au aruncat o căutătură foarte poznaşă şi, puind ceaşca de porţelan pe masă, au adăugit serios:

— Au venit la Miculi[1] cîteva şaluri de preţ, dintre care unul îmi place foarte mult; vrei să-l punem rămăşag?

---

[1] Negustor vestit în Iaşi, pe la 1844, importator de mărfuri scumpe de la Lipsca şi din Orient.

— Dacă mi-i înşăla, şalul să fie al tău.

— Trimit dar să-l şi aducă îndată, pentru că sînt sigură să cîştig.

— Nu te grăbi, draga mea; haideţi mai bine la bal masche.

— Eu nu pot să merg; dar tu ai de gînd să şăzi mult acolo?

— Cîteva ceasuri.

— Adio dar; nu uita să spui lui Miculi să trimită şalul.

A. au ieşit rîzînd din casă, s-au suit în droşcă şi au mers la teatru. Acole, în zădar s-au primblat cîtăva vreme cu sperare că va fi poate intrigat de vreo mască; nici una nu s-au apropiet de el să-i vorbească. În sfîrşit, ostenit de atîta zădarnică primblare, înăduşit de căldura salei, asurzit de ţipetele trîmbiţilor, s-au hotărît a să duce aiure ca să caute vro petrecere.

Cum ieşea însă pe uşă, iată că un domino bogat şi elegant îl opreşte de mînă şi-i zice:

— Domnul A. se duce din bal? Se vede că sala-i plină de dobitocie în astă-sară.

— În astă-sară, ca mai totdeauna, au răspuns A., cătînd cu luare-aminte la acel domino, dar neputînd descoperi altă decît că avea mîni foarte delicate, picioare foarte mici şi talie foarte plăcută.

— Nu te miri, domnule A., de sărăcia balurilor noastre, cînd le asămăluiezi cu balurile măscuite din alte ţări, cu cele de la Paris, de pildă?

— În minutul acesta nu pot să mă plîng de balul nostru, fiindcă mi-au prilejit o întîlnire atît de plăcută cu o persoană de spirit şi care . . .

— Şi celelalte; mă rog, lasă complimentele deoparte dacă doreşti să-mi placi.

— Sînt gata a face ce-i poronci; a spune şi minciuni, de vreme ce mă opreşti a spune adevăruri.

Zicînd aceste, A. au întrat într-o lojie cu masca necunoscută şi s-au pus aproape de ea, sperînd că doar va zări măcar un sămn care să-i descopere persoana; dar toate cercările lui au fost zădarnice. Peste puţin, dama s-au întors spre el şi i-au zis:

— În zădar cauţi să afli cine sînt; acest lucru nu-l vei şti niciodată.

— Socoți? Eu, dinprotivă, sînt sigur să te cunosc pănă peste un ceas, mai ales că am discoperit păn-acum...

— Ce-ai discoperit?

— Că ai spirit, că ai un glas de înger, că ai o talie de silfidă.

— Dacă n-aș ști că ești de mult însurat, aș crede că ai ieșit ieri din Academie; cu toate aceste, bravo, domnule, acum sînt încredințată că ești bun diplomat și că poți pătrunde secretele cele mai adînci.

— Rîde-mă cît ți-a plăcea; numai îmi spune de eşti frumoasă, ca să știu de trebuie să te iubesc din tot sufletul.

— Mă poți iubi și mai mult dacă vrei, pentru că în adevăr sînt destul de frumușică.

— Și ești măritată?

— Sînt și măritată.

— Mai mult nu vreu să aflu; te iubesc acum cu atît mai ferbinte cu cît îmi ești mai necunoscută; misteriul acesta mă încîntă și-mi aduce aminte de întîlnirile curioase și de intrigile plăcute care nasc și se disfac în carnavalurile Parisului și a Italiei. Ce fericire, ce mulțămiri puternice pătrund inimile celor ce se iubesc numai cîteva ceasuri, făr-a să cunoaşte și fără a să videa. Cîtă frumuseță, cîtă poezie revarsă atunci închipuirea noastră asupra ființii necunoscute care ne face să gustăm plăcerile raiului; și pe urmă ce suveniruri dulci rămîn de ne dismeardă sufletul necontenit!

— Domnul A., pre cît înțăleg, vrea să gioace rolul lui Satan lîngă Eva.

— Fă încalte și d-ta ca Eva; înduplecă-te la glasul lui.

— Cu o singură condiție, că te-i supune la toate vroințile mele.

— Priimesc orice condiție vei pune.

— Haideți dar să ieșim.

— Cît sînt de fericit!...

A., mîndru ca un păun umflat în pene, au ieșit din lojie cu masca la braț și s-au suit cu ea într-o caretă pe care nu au putut-o bine deosebi, fiindcă era foarte întuneric afară. Trăsura se porni de la scara teatrului, tocmai pe cînd orologiul de la Trii-Ierarhi ar trebui să bată 12 ceasuri.

— Iubitul meu A., au zis masca, mi-ai făgăduit să te supui la orice-oi dori...

— Poroncește.

— Stăi să-ți leg ochii.

— Ai dreptate; cu cît misteriul e mai adînc, cu atît plăcerea e mai mare.

Masca i-au legat ochii cu batista sa, și A., ca un cavaler binecrescut, i-au sărutat mînile de sute de ori. În vremea asta careta trecuse prin o mulțime de uliți, făcînd un încungiur mare prin deosebite mahalale; însă A. nu era în stare să observeze nimic; atunci el era îndoit orb, și de fericire și din pricina batistei ce-i astupa ochii.

— Oare ce-a fi făcînd acum soția d-tale? au zis masca.

— Dar bărbatul d-tale? au răspuns A.

Și amîndoi au început a rîde căinîndu-se unul pe altul cu mii de vorbe vesele. Deodată, trăsura s-au oprit, și masca, ținînd de mînă pe norocitul ei amorez, s-au coborît și au întrat cu el într-o sală întunecoasă, de unde l-au vîrît în altă cameră tot fără lumină; pe urmă, într-o a triia, și în sfîrșit s-au oprit zicîndu-i: „Așteaptă-mă aici puțin, dar să nu faci vuiet", și au ieșit pe o ușă ascunsă.

Inima lui A. se bătea ca într-un pept de optsprezece ani, sîngele-i clocotea și îi venea să cînte de bucurie. Nu au trecut însă două minute, și masca s-au întors lîngă dînsul, zicîndu-i cu glasul spăriet:

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu te mișca din loc, că sîntem perduți! Bărbatul meu au sosit de la țară în lipsa me; nu te mișca de-aici pănă mîni dimineață, dacă mă iubești.

Nenorocitul A. era să pice amețit auzind aceste cuvinte, și cînd au vroit să răspundă el s-au trezit sîngur în cameră pin întuneric, făr-a ști unde se găsea. Atunci l-au apucat o desperare cumplită. El, care era să guste atîta fericire în brațele unei persoane ce-l fărmăcase așa de mult, deodată să se vadă prădat de toate acele năluciri plăcute! și prădat prin cine? . . . tocmai printr-un bărbat! Ideea aceasta mai ales l-au făcut să blăstăme pe toți bărbații din lume, măcar că și el era din numărul lor.

Poziția lui era foarte ciudată; de-ar fi cercat să fugă, putea să se rătăcească prin casă, să deie vrun mobil gios și să trezească bărbatul; în urmare, să se compromiteze. Au fost silit dar a să hotărî să aștepte acolo păn-a doua zi dimineață și, găsînd aproape de el o canape, s-au întins pe ea, zicînd: fie-n voia soartei!

Au trecut un ceas de noapte, două, și bietul amorez nu putea închide ochii; cînd i se părea că auzea pasuri pe lîngă ușă, cînd rîsuri în camera de lîngă el; și de-abie cu un ceas păn-a nu să miji de zi, el au adormit făcînd o mie de visuri poznașe.

A doua zi, tîrziu, cînd au deschis ochii, A. era să nebunească de mirare, trezindu-se în casa lui, și încă tocmai în salonul de lîngă ietacul femeiei lui; fel de fel de idei îi trecea prin minte, fără a-și putea tălmăci deosebitele întîmplări ce avuse în vreme de cîteva ceasuri; însă cînd au zărit la picioarele lui o mască de catifea și o batistă boțită; cînd au văzut mai ales și pe masă un șal nou, atunci și-au adus aminte de rămășagul ce făcuse cu femeia lui și au înțăles că acel domino plăcut și elegant nu au fost altă persoană decît singură ea.

A., văzîndu-se înșălat cu atîta istețime, au luat șalul în mînă și au întrat în ietac; femeia lui era încă culcată și, cum l-au văzut, au început a rîde din toată inima.

— Cum ai petrecut astă-noapte? l-au întrebat ea.

— Am perdut un șal, dar am cîștigat o bună lecție de care mi-oi aduce aminte cît oi trăi.

Nu am trebuință să mai adaug că pacea s-au închiet între amîndoi prin o dulce sărutare.

*

— Boieri d-voastră, zise giudecătoriul, de vreme ce ne-am pus pe povestit, am să vă spun și eu o anecdotă giudecătorească foarte curioasă: Logofeția Dreptății, în pricina căminariului . . .

— Destul, destul! strigarăm cu toții și lumînarea se stinse în ciuda giudecătoriului.

De-abie puseserăm capetele pe perne, de-abie începuse somnul a ne fura și iată că unul din noi se scoală iute, strigă cît poate să ne trezim, aleargă prin cameră, aprinde lumînările, face în sfîrșit o zvoană atît de mare, încît cu toții sărim din paturi, socotind că s-au aprins monăstirea sau că ne calcă tălharii.

— Ce este? îl întrebăm.

El însă cu o față liniștită ne poftește foarte serios să ne aprindem ciubucele și să ne așezăm grecește pe divan. Fieștecare din noi, giumătate spăriet, giumătate rîzînd, urmează după poftirea lui; toți ne punem în rînd ca niște boieri divaniști, și tulburătoriul atunci, luînd un aer de Mirabeau, ne zice:

— Boieri dumneavoastră, trebuie să vă mărturisăsc că orice întreprindere neîmplinită din partea unui om mi s-au părut cea mai vie dovadă de slăbăciunea caracterului său; în urmare noi patru, care ne-am pus viața în primejdie pentru ca să videm portretul domnului Alexandru Lăpușneanul, sîntem amenințați de a fi cuprinși în categoria mai sus pomenitului, adică a omului fără caracter, de vreme ce proiectul nostru au picat în apă sau, mai bine zicînd, au rămas baltă. De datoria noastră este dar a face toate chipurile spre a scăpa de o astfel de rușine; și eu vă propun, onorați boieri, să întreprindem o faptă mult mai îndrăzneață decît cea dintîi, adică să ne hotărîm a merge la Ceahlău, spre a ne acăța pe vîrful lui. Acolo, fiecare va fi liber a improviza fel de fel de ode, elegii sau alte asemine parascovenii și bocituri poetice, și pe urmă va putea întrebuința tot acea libertate spre a să da de-a rostogolul pănă în vale, pentru deplina sa încredințare că pămîntul are o mare atragere asupra atomelor și că e mult mai lesne a cădea decît a să înălța ... Cine din d-voastră priimește propunerea me, să rîdice mîna.

Opt mîni deodată s-au rîdicat în aer, și o salvă de bateri în palme au adeverit priimirea noastră. După această seanță parlamentară, toți ne-am dus la culcat și păn-a doua zi ne-am îngînat cu o mulțime de visuri ciudate. Lucru de însemnat. Toți am visat apa Bistriții!

Cînd se răvărsa zorile, noi ne și luaserăm ziua bună de la sf.-sa egumenul ce ne ospătase atît de bine, și ne acățam voioși pe cărarea îngustă care suie dealul Grohotișului. Trăsura noastră se auzea durduind în fundul valei pe petrișul pîraielor, și pocnitele biciului vezeteului răsuna din stîncă în stîncă, din deal în deal, din codru în codru, ca niște împușcături de pistoale. Noi însă ne suiam mereu cu ciubucele de-a umere, strigînd, rîzînd, chiuind prin codru, pocnind în frunze, plecînd crengile alunișilor, făcînd nebuniile ce ne trecea prin cap, fără a ne îngriji de prăpăstiile grozave pe lîngă care șerpuia cărărușa. Trebuie însă să mărturisesc că negura ce acoperea muntele ca un văl vînăt ne oprea de a videa cu ochii primejdia acelui drum. Cu cît lumina se ivea pe cer, aburii de prin fundul văilor se rîdica în văzduh și da lucrurilor o privire fantastică. Cînd și cînd, un stejar nalt, răzbătînd pîcla, ni se arăta ca o nălucă din altă lume, cu brațele întinse, cu trupul învăluit de un giulgiu alb; și din vreme în vreme cîte un vultur spăriet bătea din aripi și se izbea în sus, umplînd codrul de țipete furioase.

De mult mergeam, iar vîrful Grohotișului nici că se mai zărea.

— Măi fraților, zise unul din noi, cine din voi are arme cu el?

— Eu, răspunse altul; am un pistol mic.

— Și ce-ai face cu pistolul dacă ne-ar ieși un urs înainte?

— Auzi întrebare! Aș trage în el.

Cel dintîi clătină din cap, zicînd:

— Să deie Dumnezău! dar pare că n-aș crede. Mulți voinici se arată după bătălie, dar și mai mulți se arată înainte. Nu rîdeți și ascultați mai bine ceea ce mi-au povestit un moșneag de la Vrancea; pe urmă vă veți încredința dacă îi vine cuiva în gînd să tragă cu pistolul sau cu pușca, cînd i se întîmplă să se găsească bot la bot cu un urs care nu înțălege de *diha, Catrino*. Nevasta unui pădurar se dusese într-o zi pin codru, să culeagă fragi; cum culegea, biata femeie aude mornăind la spatele ei, se întoarce iute, și ce să vadă? O dihanie fioroasă, un urs grozav de mare ce se rîdicase pe două picioare și da din cele denainte, ca și cînd i-ar fi făcînd sămn să vie ca să-l sărute. Femeia nu-și perdu cumpătul, ci, răcnind o dată din toată puterea, îi aruncă coșciugul cu fragi în cap. Ursul meu, rușinat, se vede, de o priimire atît de rea din partea sexului frumos, se duse fugînd să-și ascundă rușinea în fundul codrilor, și pădurărița, pe de altă parte, își luă iute tălpășița, după cum zice vorba, și păn-acasă ținu numai o fugă; însă cum au agiuns au și picat la pat bolnavă de friguri. Cîte babe din sat, toate au discîntat-o, au căutat-o, dar degeaba, căci mergea din zi în zi mai rău; în sfîrșit, o cloanță bătrînă o sfătui să se afume cu păr de urs, zicînd că nu era alt chip de scăpat. A doua zi de cu noapte pădurariul, luînd pușca pe spate, se porni în codru ca să-i aducă păr de urs; el se suia pe o cărărușă îngustă ca aceasta a noastră și gîndea întocmai ceea ce gîndim noi acum, adică: cum să facă și ce să facă dacă s-ar întîlni cu o jiganie mîrîitoare. Tot mergînd și gîndind, iată că agiunge la vîrful dealului, ce era foarte greu de suit, de pildă ca piscul pe care ne acățăm noi acum, și cum se urca pe brînci, deodată se lovește cap în cap cu un urs...

— Iaca ursu! au strigat deodată cel ce mergea înaintea noastră pe cărare și s-au oprit tremurînd ca o vargă. Acest țipet ne-au înfipt pe loc, și ochii noștri s-au țîntit înainte asupra unei matahale negre ce se zărea de-abie prin pîclă. Cel ce avea pistolul îl uită frumos în buzunar, și nimărui nu-i veni în gînd ca să-l îndemne a să înarma cu el. Din norocire acea grozavă matahală au început a șuiera peste puțin, căci nu era altă decît un român care sta lungit pe iarbă. Mare rușine ne-au cuprins atunci pe toți, aflînd că ne spărieserăm degeaba și mărturisesc cu umilință că din galbini la față ce eram, ne-am înroșit ca niște demoazele de pansion.

— Iată, domnilor, ne-au zis atunci povestitoriul, iată cum se face că-și uită cineva armele-n brîu la vreme de nevoie. Nu mai am trebuință dar a urma istoria pădurariului.

Acolo era tocmai vîrful Grohotișului. Ne-am pus gios să ne odihnim, și în vreme de giumătate de ceas am stat față la una din cele mai frumoase priveliști. Razele soarelui începea a răzbate pintre copacii de pe creștetul munților și da negurei ce-i cuprindea o văpsală roșietică; iar în fundul văilor, unde pîcla era încă deasă, abie se zărea, ca printr-un vis, apa Bistriții, ce părea ca o dungă albă. Acea dungă se făcea din minut în minut mai lată și mai limpide; și, deodată, cînd soarele s-au ivit pe cer, umplînd toată întinderea de lumină, deodată frumoasa vale a Bistriții au steclit ca o panoramă, cu rîul său răpide pe care se coborea vreo cîteva plute, cu munții nalți și tufoși ce o împregiură, cu satele sale sămănate pe costișe ca niște giucării și, într-un cuvînt, cu tot farmecul care împodobește natura sa mîndră și sălbatică. Nu voi uita niciodată impresia ce am priimit la acea minunată priveliște! Admirarea noastră negăsind cuvinte ca să se tălmăcească, s-au răsuflat prin vro două duzini de a! și de o!, carele s-au rîdicat spre ceriuri ca niște imne de laudă.

Multe soiuri de peisajuri am văzut prin deosebite țări, dar rareori am întîlnit acea frumusețâ măreață și sălbatică, prin care se deosebesc munții Moldovei. Acole pămîntul, codrii, stîncele, pîraiele sînt încă în starea primitivă a naturii și nicăiri nu se vădește mîna omului cu prefacerile ei uricioase și prozaice. La munte omul este mai simplu, viața lui este mai în liniște, năravurile sînt mai nevinovate. Munteanu-i curat la suflet, liber la gînd și la vorbă și verde de trup ca brazii subt care trăiește. Munteanca-i naltă de boi, albă, veselă, sprintenă, isteață și frumoasă. Cum să nu-ți bată inima de bucurie și de mulțămire în sînul unor locuri atît de mărețe și de poetice, locuite de un neam de oamini a căror înfățișare îți umple ochii și sufletul! locuri pline de aducere-aminte a strămoșilor noștri, de povești fantastice și mai ales de doine armonioase!

Multe mici întîmplări am avut păn-a nu agiunge la Ceahlău; dar cadrul acestui articol nu mă iartă a le povesti pe toate. Voi trece dar subt tăcere întîlnirea noastră cu o tînără și frumoasă românca ce se suia călare la munte și care, auzindu-ne cîntînd un cîntic vechi:

Ie-mă, leliță, călare,
Că nu mai pot de picioare,
Și nu pot merge pe gios
Că mi-i drumul grunzuros ...[1]

ne răspunse rîzînd și totodată cîntînd:

Eu, puiule, te-oi lua
Cînd a face plopul pere
Și răchita micșunele.

Asemine nu voi pomeni nimic despre nedelicateța unui cîrd de boi de frunte, care, întîlnindu-se cu noi pe podul de la Răpciuni, vroia numaidecît să ne arunce cu coarnele în Bistrița, sub cuvînt că boii trebuie să aibă pasul asupra boierilor și feciorilor de boieri, fiindcă și ei au fost feciori de *boi ieri*, și că astăzi sînt boi întregi.

Tot asemine voi păstra cea mai adîncă taină asupra unui război omeric ce am avut cu niște amazoane în catrințe, care culegea poame într-o livadă și care, văzîndu-ne că sărim peste gard și că ne înaintăm spre ele ca niște zmei, spre a le lua cîteva poame, au început a ne împroșca cu coarne, rîzînd și strigîndu-ne: „Nu șuguiți, domnilor, cu coarnele, că vi se pot prinde de frunte“. Noi am răspuns cu marinimie că nu sîntem însurați și am dat înainte întocmai ca un zid de aramă, făr-a ne îngriji de glonțurile și ghiulelele ce ploua asupra noastră; zic ghiulele, pentru că fetele, văzînd eroica noastră îndrăzneală, începuseră a adăugi și mere pe lîngă celelalte mai mici împroșcături de care se slujea în sistemul lor de bătălie. Atacul nostru au fost vrednic de admirare, dar și apărarea fetelor merită nu mai puține urări de glorie; și găsesc de datoria mea a mărturisi că dacă amazoanele noastre nu și-ar fi mîntuit proviziile de război, biruința ar fi plecat în partea lor.

---

[1] Vezi și *Blăstemul*, în vol. III al ediției noastre, p. 35.

Lupta se sfîrși în favorul nostru. Noi, însă, ca niște biruitori cu inimă măreață, departe de a pune subt robie pe frumoasele dușmance, le-am lăudat, le-am mîngîiat, le-am dat cîte o frățască sărutare și pe urmă ne-am urmat drumul nostru, fără a fi mai fuduli decît înainte, dar mult mai voioși la suflet, pentru că fetițele:

Erau mîndre, mîndrulițe,
Cu flori galbine-n cosițe,
Cu flori roșii pe gurițe;
Ș-aveau glas de păsărică,
Ș-aveau ochi de porumbrică,
Ș-aveau suflet de voinică.

Mă voi grăbi a agiunge la schitul Hangului, pentru două pricini de căpitenie, adică: foamea și osteneala. De două ceasuri de cînd ne primblam apostolicește prin dealuri și prin văi, nu ne hrănisem decît cu priveliști poetice și cu aer curat; aveam deci toată dreptatea de a dori o gazdă bună și o masă creștinească, precum le-am și găsit la maica M. Ce folos, însă! căci în ziua aceea eram goniți de o soartă poznașă, care avea de gînd să ne prifacă în antropofagi.

De-abie începuserăm a ne odihni puțin, pregătindu-ne fălcile cu sperarea unui borș călugăresc, cînd iată, nu știu cine se apucă de pomenit schitul Durău, zicînd că se găsea cale de giumătate de ceas numai de locul unde ne aflam, și noi îndată, ca niște nebuni, uitînd și foamea, și masa ce se gătea, fără a ne îngriji nicidecum că amurgise, îndată zic, ne și pornirăm spre Durău, cu hotărîre să ne întoarcem mai tîrziu la Hangu. Giudecătoriul însă, mai cu minte decît toți, rămase și ne dovedi încă o dată prin această faptă înțăleaptă că în privirea științei mulțămirilor trupești, superioritatea spiritului giudecătoresc asupra celui poetic este netăgăduită, și că deosebirea între amîndouă este ca de la pămînt la cer.

În vreme de giumătate de ceas voiajul au fost destul de vesel, mai ales că Ceahlăul ni se arăta în toată mărirea lui, ca un urieș ce și-ar fi întins capul pe deasupra munților ca să privească apusul soarelui. Umbrele se suiseră treptat, ascunzînd în întuneric stîncele mari și codrii sălbatici de pe coastele lui, și numai Panaghia, stînca cea piramidală de pe creștetul său, era încă luminată de razele aurite ale soarelui. Unul din noi, privind Ceahlăul în minutul acela, îl asămănă cu un urs negru, purtînd pe cap un coif de aur; altul iar, țîntindu-și ochii asupra Panaghiei, ne ținu un cuvînt foarte tainic în înțălesul lui, vroind a găsi oarecare asămănare între ea și între legea creștinească, care au ieșit din întunecimea păgînismului plină de lumina adevărului... Stînca se perdu în umbră foarte apropo pentru orator. Noi însă începeam a ne căi că ne porniserăm de la Hangu, fiindcă noaptea se îndesa la tot pasul și că de-abie mai puteam cunoaște drumul și bolovanii ce slujea de punți firești pentru trecerea pîrăielor.

Nu am trebuință să mai adaug că ne-am rătăcit. Lucrul acesta deși cu adevărat nu ni s-ar fi întîmplat, totuși l-aș iscodi din capul meu pentru interesul acestei povestiri; căci în ziua de astăzi, o primblare la munți, fără cea mai mică rătăcire, pare ca o călătorie pe marea fără furtună, sau ca o nuntă fără lăutari. Poftesc dar pe onorații cetitori, iubitori de adevăr, să binevoiască a-și închipui trii tineri zdrobiți de osteneală, șovăind pe la guri de prăpăstii adînci ca niște umbre rătăcite pe malul Aheronului și neavînd altă sperare înaintea ochilor decît de a petrece o noapte flămîndă în adunarea urșilor și a mîților sălbatice.

Poziția noastră era cît se poate de uricioasă; însă provedința, care se îngrijește de soarta celor buni și nevinovați, binevoi a ne socoti și pe noi din numărul acestora, și ne trimise întru agiutor un cioban tînăr și voinic, care ne sluji de călăuz pănă la Durău. Agiungînd însă acole, soarta ne dete cea de pe urmă și mai grozavă lovitură. Egumenul se dusese la tîrg, luînd și cheile de la cămară! Am rămas trăsniti pe loc cînd am aflat această veste înfricoșată; și unul din noi s-au culcat cu fața în sus, zicînd că au și murit. Dacă ceream ceva, călugării ne răspundea:

— N-avem nimic, fiilor; noi sîntem niște sărmani ce ne ținem numai cu Domnul.

— N-aveți măcar o picătură de vin?

— Nu, fiilor, nici vin, nici mîngîiere! Prin mîngîiere călugării înțăleg rachiul.

— Și cu ce vă hrăniți, părinte?

— Cu Domnul.

Îmi venea să-i strîng de gît în numele Domnului. Am stat puțin să mai prindem la putere și, vizitînd din fugă monăstirea, ne-am pornit înapoi spre Hangu, întovărășiți de un călugăr ce-l luasem ca să ne arăte drumul și care ducea în mînă un fînar aprins. Tovarășii mei, fiind mai buni de picior decît mine, mergea pe gios înainte, cîntînd *Marseillaise: Allons, enfants de la patrie*[1], iar eu îi urmăream de departe pe un cal fără șea, ce găsisem la poarta schitului și carele, nesuferind frîul, căci era sălbatic și iubitor de libertate, se lăsa să-l cîrmuiesc de o funie sadea ce-i legasem de gît mai mult spre podoaba lui.

Nu voi uita cît oi trăi acea primblare fantastică pin întunericul codrului; toate lucrurile ce ne încungiura lua o privire spărioasă sub razele luminii fînariului; iar mai ales umbrele noastre, prin mișcările lor deosebite, producea o fantasmagorie cumplită. Ori încotro ne uitam, părea că se rîdica înaintea noastră tot urieși; mii de arătări trecea iute aproape de noi, fugea de se ascundea în fundul codrului și apoi iar se ivea și iar perea în văzduh. Freamătul frunzelor avea un sunet misterios, care da fiori și mă făcea să-mi închipuiesc că auzeam șoapte jalnice din altă lume. Mai cu samă cînd țipa în depărtare vro bufniță spărietă, atunci sîmțirile mi se exalta atît de mult, că mă credeam alungat de duhuri adevărate; părea că le videam cum mă îngîna și cum căuta să mă rătăcească în sînul codrului. Se vede că foamea are multă înrîurire asupra închipuirei; sfătuiesc deci pe poeții noștri să facă dietă douăzeci și patru de ceasuri cînd or vrea a să apuca de vro compunere.

Cum mergeam cu toții pe lîngă călugăr, ascultînd cu luare-aminte o istorie de hoți ce ne povestea, și pe care, cu agiutorul lui Dumnezău, o voi povesti-o și eu altă dată cetitorilor mei, deodată zărirăm înaintea noastră un foc mic, care se legăna în văzduh cu o mișcare regulată, ca o limbă de clopot. Am întrebat pe călugăr ce putea să fie, dar păn-a nu apuca el a ne răspunde, ne trezirăm față-n față cu un român ce ținea un lemn aprins în mînă și pe care-l clătina necontenit dinaintea lui, pentru ca să cunoască drumul.

---

[1] Haideți, copii ai patriei (fr.).

— De unde vii, Gheorghi? îl întrebă călugărul.

— De la hora din sat, părinte; am cîntat din cimpoi păn' ce-au înnoptat bine; și acum mă duc la stînă în deal.

Auzind vorbă de cimpoi și de horă, m-am apropiet de cioban și l-am îndemnat să ne cînte o doină; îndată el și-au scos cimpoiul din desagi, l-au umflat, l-au pregătit și, răzămîndu-se de un brad, au început a suna cînticul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce am auzit eu pe lume: doina de la munte, acea melodie curat românească, în care toată inima omului se tălmăcește prin suspinuri puternice și prin note dulci și duioase; doina jalnică, care face pe român să ofteze fără voie, și care cuprinde în sînul ei un dor tainic, după o fericire perdută. Eu, de cîte ori aud doina, îmi pare că aud Moldova plîngînd după gloria sa cea veche.

După ce sfîrși, îl rugai pe cioban să cînte și din gură; și el, împreunîndu-se cu cimpoiul, începu, cu un glas limpide și puternic, a cînta următoarele versuri pe muzica doinei:

Frunză verde de alună;
Trece voinicul pe lună
Și codrul voios răsună.

Trece hoțul șuierînd,
Pe cărare coborînd
Și din frunze împușcînd.

Măi voinice, voinicele,
Ie-ți tăiușul de plăsele
Și cea durdă de oțele,

Că se primblă gios, în vale,
Trii desagi plini de parale
Şi nu le stă nime-n cale.

Frunzuliţă de brad mică,
Iese hoţul din potică,
Fără grijă, fără frică,

Şi le zice: „Cale bună!
Unde mergeţi împreună,
Dragii mei, noaptea pe lună?

Decît în curtea domnească,
Sau în punga ciocoiască,
Mai bine-n cea voinicească.“

Frunză verde stejar tare;
Hoţul intră-n codrul mare,
Cu desagii de-a spinare ş.c.l.[1]

Nu am trebuinţă să mai descriu mulţămirea ce ne-au pricinuit acest conţert original la mezul nopţii, în mijlocul unui codru. Tot acela ce sîmte în peptul său o inimă de român mă va înţălege de la sineşi.

Puţin mai tîrziu ne găseam împregiurul unei mese mult dorite, în schitul Hangului, mîncînd întocmai ca lupii din Valahia şi binecuvîntînd ospăţul creştinesc a maicei M. A doua zi de dimineaţă eram pe drum întorcîndu-ne la Peatră, fiindcă giudecătorul ce era cu noi trebuia să se afle numaidecît sara pe scaunul giudecătoriei, pentru ca să hotărască soarta unui împricinat. Ne întoarserăm deci la Peatră în brişca numitului Temiso-fiu, precum ar zice oarecine, trudiţi ca vai de noi şi făcînd o mie de meditări triste asupra deşărtăciunei omeneşti şi asupra soartelor răle, care se amestecă în planurile oamenilor, le încurcă, le împedică și le prifac după caprițiile lor.

---

[1] Variantă a poeziei *Hoţul şi domniţa* din ciclul *Mărgăritărele* (vezi vol. I al ediţiei noastre, p. 208).

Noi ne-am pornit de la Peatră ca să videm portretul domnului Alexandru Lăpușneanul; ne-am pornit de la Pîngărați cu gînd să ne suim pe Ceahlău, și nici un proiect, nici celalalt nu l-am putut împlini. Așa sînt mai toate proiectele omenești, mai ales acele ce se ating de voiajuri. Le faci iarna, și cum răsare soarele de primăvară se topesc ca omătul.

(*Propășirea*, 1844)

BORSEC

Iarna au venit aducîndu-ne cu ea plăcerile strălucite ale balurilor, primblările în sănii, conțertele încîntătoare, petrecerile teatrului, și mai ales privelіștea drăgălașă a focului în sobe. Dulci sînt minutele în care poetul, culcat pe un jîlț elastic, dinaintea unui jăratic bogat, își simte trupul pătruns de o plăcută căldură, în vreme ce închipuirea lui plutește în visuri misterioase și dă viață întîmplărilor trecute. Iarna și bătrînețile sînt epocele suvenirilor. Cînd pămîntul este acoperit cu zăpadă, omul gîndește cu drag la frumoasele și călduroase[le] zile ale verii, la iarba ce înviοșea cîmpii, la frunzele ce împodobea pădurile, la cerul albastru, la cînticele voioase ale păsărilor. Asemine și nenorocitul ce au agiuns în vîrsta bătrîneților trăiește numai cu aducerea-aminte a anilor tinereții sale.

Eu care, slavă Domnului! sînt încă departe de a fi în numărul celor ce jălesc primăvara vieții, găsesc o mare mulțămire a mă pune sara în fața sobii și a privi giocul fantastic a focului. Îmi place să reînviez în închipuire icoanele depărtate ce s-au șters odată cu trecerea zilelor și să le înfățișăz ca o panoramă dinaintea ochilor mei. Franția, Italia, Germania ș.c.l. mi se arată atunci cu tot farmecul de care le împodobesc puterea suvenirelor și dorul încă mai puternic de a le revidea în ființă. Cîte planuri de fericire, cîte casteluri de Spania rîdic în ceasul acela! Mă prifac îndată într-un arhitect atît de măiestru, că mă mir eu însumi de frumusețile operilor mele; și cu toate că rîd în sfîrșit de toate acele *nebunii* ce-mi vîjie prin minte, dar mărturisăsc că mă sîmt cîteva minute fericit de ele. Zic cîteva minute numai, căci realitatea, cea mai aprigă dușmană a închipuirei, vine de se pune necontenit dinaintea ei și o întunecă fără milă. Visul se șterge, și inima încetează de a bate; corona cade și omul rămîne acea ce este. *Le masque tombe, l'homme reste et le héros s'évanouit !* [1]

Dar vroiam să vorbesc de Borsec, și văd că m-am adîncit în idei filosofice asupra omului. Așa sînt gîndurile ce se nasc în fața focului, noaptea, cînd toată lumea odihnește. O idee aduce pe alta și într-o clipală face giurul pămîntului. Să venim însă la sujetul acestui articul.

Numele de Borsec îmi pricinuiește totdeauna un amestec de sîmțiri, cu atît mai curios că ele sînt de naturi cu totul străine. Dintîi îmi aduce un soi de fiori răci, care îmi încrețește pelea întocmai ca și cînd ar fi să întru într-o apă cu gheață. Pe urmă mă desfătează prin înfățișarea unor figuri gingașe și plăcute și, în sfîrșit, mă face să rîd din toată inima, de oarecare întîmplări comice și de oarecare ridicule, care au giucat un rol însămnat în soțietatea Borsecului din vara trecută.

Acea societate era împărțită în trii clase foarte deosebite prin manierile lor: 1. Adunarea românească, 2. Adunarea ungurească și 3. Adunătura armenească. Și fiecare din aceste era subdivizată iarăși în alte trepte, potrivite după stare și ranguri; căci aristocrația, deși mult mai poporală aici decît aiure, din pricina frăției sîlite ce leagă negreșit între ei vremelnicii locuitori ai băilor, dar tot păstra oarecare depărtare între ea și între gloată. Sistemul egalității, ce niciodată nu va prinde de tot rădăcină pe pămînt, are însă acole o părticică deloc neînsemnată unde el domnește în toată puterea sa. Acel loc se numește *Lobogo* [2] și este o baie răce în care ferbe necontenit gazul carbonic. Șăse oameni pot de-abie să încapă în el, dar nenorociții! d-ar fi trii împărați și trii ciubotari, nu i-ai cunoaște unii de alții, atît de mult răceala apei și pișcătura gazului i-ar zgîrci și i-ar strîmba deopotrivă. Lobogo, după definirea unui prieten al meu, este tronul egalității în privirea fizionomiei ridicule ce cîștigă fiecare, cînd se scaldă în el, și egalitatea este o plîntă ce nu poate înflori decît în apă și mai ales în apa grozavului *Lobogo.*

---

[1] Cade masca, rămîne omul și eroul dispare! (fr.)

[2] În flăcări (magh.).

Borsecul e un ce care nu se poate numi nici tîrg, nici sat, pentru că n-are nici uliți, nici magazii, nici locuitori. El este o adunătură de vro cincizeci de case de lemn pustii și are multă asămănare cu muștele, care stau moarte toată iarna, pentru ca să învieze în primăvară. Trii părți a anului Borsecul este o cușcă deșartă, pe care numai urșii din munți o viziteză poate; iar cum sosește luna lui iunie, atunci, ca o persoană leșinată ce își vine în simțiri, el începe a prinde la suflet sau, mai bine zicînd, la suflete. Casele se locuiesc încet-încet, și în puțină vreme el se transformează într-un tîrgușor viu și plin de tot soiul de figuri străine. Munții de pîmpregiur perd sălbătăcimea lor, pentru ca să se prifacă în primblări misterioase, și în locul unde cîrîia cioarele mai înainte, acum o bandă de muzicanți de la Cronstat [1] cîntă fel de fel de simfonii: valțuri pentru nemți, ungureasca pentru maghiari și *Tu-mi ziceai odată* [2] pentru români. Cu toate aceste însă, vai și amar de nenorocitul ce are păcatul de a sosi cel întîi în Borsec! El are toată vremea a să încredința că, în contra opiniei lui Cezar, e mult mai bine a fi al doile într-o capitalie decît cel întîi într-un sat.

Dar mă veți întreba, poate, cum și ce fac călătorii pentru ca să poată găsi gazde și alte neapărate lucruri pentru viețuire, de vreme ce Borsecul este pustiiu? La această întrebare vrednică de toată lauda voi avea onor a răspunde că, precum fieștecare zidire are un înger nevăzut care o ocrotește, asemine și pomenitul loc are îngerul său ce, în contra altor ființi scutitoare și înaripate, îl privighează de gios, iar nu de sus, fiind locuința lui cu cîteva sute de stînjini mai în vale decît Borsecul. Acel zeu binevoitor, ce este vestit prin micul său cal, se numește d. Vermeș. El e factotum plenipotent, care închiriază casele și care înlesnește, precît se poate, mulțămirile bolnavilor, vreu să zic, a persoanelor ce sub pretext de boală merg de gustă borvizul. El e personajul cel mai însămnat în toată vremea băilor, și cînd trece călare pe dinăintea caselor, nime nu lipsește de a i să închina. După acesta, în numărul persoanelor de căpitenie din Borsec, vine vestitul bărbier Figaro, numit astfel pentru numeroasele meșteșuguri ce cunoaște, afară de al său. El e mîna dreaptă a d-lui Vermeș și are un talent deosebit pentru ca să deie foc artifițiilor cu care acesta se îndeletnicește foarte ades. În urma lui Figaro, ia rînd comendantul, care este însărcinat cu paza bunei orînduieli și cu siguranția obștiei, pentru a cării ocrotire el are drept agiutor zece țărani secui ce poartă nume de soldați. Și, în sfîrșit, după acești trii, se înșiră străinii ce vin să beie sănătate la izvorul tămăduirei.

---

[1] Brașov.

[2] Cîntec pe versurile lui C. A. Rosetti, *A cui e vina?* (1839).

Cît pentru doctor, dacă mă veți întreba, voi avea iarăși onorul a răspunde că, deși ar trebui să fie ca la alte băi, aici însă s-au socotit de prisos, pentru că orișicine este în stare a vă lămuri chipul de a face cura. Tot metodul se cuprinde în două articule: 1. a bea cîtă apă se va putea mai multă; 2. a lua baie la Lobogo, sau la Șaroș, sau la Elisaveta, sau la Lazăr. Aceste sînt cele patru basinuri din Borsec. Puteți alege pe care v-a plăcea. Șaroșul însă este orînduit mai cu samă pentru revmatismuri, și Lobogo pentru slăbăciuni.

Străinul ce merge la Borsec trebuie să-și reguleze ceasurile după un nou sistem. Somnorosul este sîlit a să scula odată cu soarele, și leneșul a umbla pe gios până ce nu mai vede bine. Aceste îndatoriri tiranice sînt neapărate pentru folosul curei. La șăse ceasuri de dimineață, țipetul trîmbiții, miorlăitul clarinetii și bumbuitul tobei îl trag din brațele somnului și fără întîrziere el trebuie să părăsească dulcea căldură a patului, pentru ca să meargă la *fîntînă* să-și răcorească trupul prin băutura *borvizului.*

Acea fîntînă, ce este izvorul tămăduirei atîtor patimi, se află în mijlocul Borsecului și nu e mai mare decît de un cot cvadrat; adîncimea ei poate să fie cel mult de doi coți, după cum m-au încredințat un negutitor de postav. Și cu toate aceste, nu numai că ea îndestulează pe fieștecare zi sute de stomahuri, dar apoi totodată din sînul ei se umple sute și mii de stecle mari ce se împrăștie în lume. Ea este îngrădită cu ostrețe de lemn și are în stînga un loc ce se numește grădină, iar în dreapta un șopron lung ce se cheamă galerie. Amîndouă aceste locuri sînt menite spre a sluji de primblare persoanelor care fac cura.

În adevăr e un spectacul foarte curios a privi pe toți bolnavii viind din toate părțile dimineața la fîntînă, cu ochii încă umflați de somn și cu paharele lor în mînă. Ei samănă niște vinovați duși la locul osîndei. Pe fața lor e zugrăvită o înfiorare comică ce se mărește cu cît se apropie mai mult de izvor; dar mai ales cînd se hotărăsc a duce la gură cel întîi pahar plin de burcut, tabloul ce înfățișază este vrednic de penelul vestitului Gavarni[1]. Mușchii obrazului se zgîrcesc, sprincenile se încrețesc, ochii se dau peste cap, buzele se strîng ca pentru o dulce sărutare, și toată fizionomia se priface într-o nevinovată și neprețuită caricatură. Și nu socotiți că acole, ca la război, numai cea întîi cercare e grea. Nu! Apa e mai înfricoșată decît focul. Cu cît sporește numărul paharelor, cu atît dezgustul crește și, în urmare, cu atît espresia figurii se face mai ciudată. Fiind însă că după legile naturii, defectele obștești nu sar în ochi așa de tare ca acele particulare, de aceea și nenorociții ce sînt supuși la băutura sîlită a burcutului nu se mai ocupă de ridiculul ce se tipărește pe fața lor. Toate gîndurile lor țintesc deocamdată numai asupra fîntînii, și convorbirea lor asupra apei.

— Bre! da' ră-i apa astăzi!

— Nu-mi merge pe gît nici de frică.

— Eu mai bucuros aș bea șampanie.

— Cîte pahare ai băut păn-acum, mademoazelă?

— Nouă, și mai am vro trii.

— Cum se poate! douăsprezece pahare, d-ta care ești atît de delicată!...

— *Comment trouvez-vous l'eau ce matin, madame la baronne?*[2]

— *Tedesdaple!*[3]

Vizita la fîntînă ține de la șase până la opt ceasuri, în care vreme muzica cîntă necontenit tot soiul de arii vesele; și cu cît razele soarelui se mai încălzesc, cu atît fețele bolnavilor se mai înseninează. Zîmbetul se ivește pe buzele lor; șăgile veselitoare zboară în văzduh; cavalerii și damele se formează în grupe, și convorbirile se fac mai interesante. Atunci încep criticele între deosebitele cete; un soi de război spiritual naşte pretutindene, şi locul primblării dinaintea fîntînii este un adevărat cîmp de bătălie, unde mulţi nenorociţi rămîn ucişi de săgeţile sarcasmului. Însă, o! ticăloşie ominească! Vine o vreme, un minut, unde fieştecare luptaş din acel război, pănă şi cel mai mare erou, se vede sîlit a părăsi cîmpul gloriei şi a să face nevăzut ca un fugari... Grupele se deşiră, duşmăniile se uită şi toţi în sfîrşit se depărtează de la fîntînă cu pasuri răpizi.

---

[1] Desenator și caricaturist francez (1804—1866), cu numele adevărat Suplice-Guillaume Chevalier.

[2] Cum vi se pare apa în dimineața asta, doamnă baroană? (fr.)

[3] Detestabilă! (Pronunțare germană a fr. *détestable*.)

După cura de apă, fieştecare pătimaş se odihneşte vro două ceasuri de chinurile ce au suferit la fîntînă. Vai însă de acea odihnă! Ea samănă cu cea de pe urmă noapte a unui osîndit la moarte. Tot soiul de oţeriri îl cuprind cînd gîndeşte la baia răce care-l aşteaptă, şi pănă ce scapă de dînsa, el este cufundat într-o necurmată nelinişte, ce se măreşte sau se micşurează de zece ori pe ceas, din pricina nestatorniciei atmosferii. Ochii lui stau ţintiţi cu grijă asupra muntelui numit Capul Popii, ca asupra unui barometru sigur, şi dacă vede fruntea acestuia acoperită cu aburi, atunci un fior îngheţat îi trece pin trup, căci este încredinţat de a avea vînt sau ploaie în vremea băii; iar dacă ceriul e senin deasupra muntelui, un fel de curaj mincinos vine de-l mîngîie, dîndu-i sperare că va fi soare cînd s-a scălda. În sfîrşit, zece ceasuri şi giumătate au sunat; el trebuie să meargă la Lobogo! Se porneşte cu faţa schimbată şi cu tulburarea în suflet!... picioarele îl poartă cu greu; dar iată-l că au agiuns! Acum merită a fi privit.

Îndată ce soldatul care e de pază au închis uşa băii după dînsul, un dezgust înfricoşat de apă se zugrăveşte în ochii lui şi îi dă un aer de om turbat. Toate lucrurile ce-l împregiură şi care se arată lui îi aduc sloiuri de gheaţă pe spinare. Basinul unde are să între i se pare o gură a iadului; clocotirea gazului în apă sună la urechea lui ca rîsul dimonesc a unui geniu fantastic, şi nenorociţii ce-i vede strîmbîndu-se în Lobogo îi închipuieşte ca nişte suflete muncite de draci. Un amestec grozav de gemete şi de răcnite se rîdică de la picioarele lui şi merge de se perde în văzduh, suflînd în peptu-i o spaimă copilărească, care îi zburleşte părul pe cap. Şi mai ales cînd gîndeşte că acea armonie dureroasă este produsă prin înrîurirea unor suferinţi ce însuşi are să pătimească în curînd, atunci soarele chiar se întunecă pentru dînsul.

Pentru orișicare altul tabloul ce înfățișază Lobogo plin de bolnavi ar fi un izvor bogat de petrecere și de rîs, fiindcă fieștecare din aceștia gioacă un rol cît se poate de comic. Unul chiuiește ca un postaș; altul miorlăiește o arie jalnică de la *Lucia*, hăcuită prin clănțănirea fălcilor; altul se roagă italienește la soare ca să fie mai ferbinte, zicîndu-i *Sore amico* [1]! Un al patrule se sfădește cu feciorul lui pentru numărul minutelor; și toți împreună, tremurînd, țipînd, cîntînd, șuierînd și văitîndu-se, produc un totul ridicul foarte vesel pentru un privitor, dar foarte puțin încurajător pentru pătimașul nostru.

Iată-l însă dizbrăcat, gata de a să arunca în brațele groaznicului Lobogo. Face un pas spre el... inima-i bate! mai face unul... ochii i se painjinesc!... încă unul... picioarele-i slăbesc și el pică în genunchi pe marginea basinului, ca un vinovat ce ar cere iertare. Un vînt răce se stîrnește tocmai acum, lunecă pe trupul lui și prin neplăcuta lui dismierdare îl silește a întra mai degrabă în apă. La acest sămn urît, el își udă capul iute, se freacă pe subsuori și, oftînd din greu, și făcîndu-și cruce, se azvîrle înainte cu ochii închiși și cu dinții strînși. Un trup mai mult mort de frică cade și se acufundă în apă; dar deodată, înviet prin frigul de gheață ce-l cuprinde, acel trup iese afară hemesit, spăriet, turbat; fuge ca o mașină, dă din mîni, sare pe loc, se bate cu palmele pe pele, ca și cînd ar alunga niște albine de pe dînsa și într-un cuvînt dă toate semnele de un om scos din minte, pănă ce razele soarelui, liniștindu-i sîngele, îl aduc iar în sîmțiri. Dar ce folos!... aici începe un alt șir de ticăloșii. Sărmanul nu au scăpat pentru că au ieșit din baie, căci un tremur ca de friguri îl apucă îndată și îl oprește de a să putea îmbrăca răpide, pentru ca să se mai încălzească. Hainele întră cu greu, colțunii se trag pe dos, ciubotele nu vreu să-l încalțe, jiletca se îmbumbie strîmb și toate par că și-au dat cuvînt pentru ca să-i prelungească chinul. Slavă Domnului! În sfîrșit s-au gătit! El se depărtează, fugînd de Lobogo, și apucă spre munții de pe-mpregiur; aleargă tremurînd și gîfîind ca un gînsac, pănă ce, umplîndu-se de suflet, cade gios de osteneală și de căldură, la rădăcina unui brad.

---

[1] Prietene soare! (ital.: *Sole amico.*)

Dar cum s-au răcorit, o mulţămire necunoscută naşte în sînul lui; trupul i se uşurează, ideile i se lămuresc, inima-i sîmte o dulce plăcere şi ochii lui, primblîndu-se vesel împregiur, se opresc cu dragoste asupra fragilor preseraţi prin iarbă. Cîte idei se deşteaptă atunci în minte-i şi cîte pofte în peptu-i! Priveliştea acelor milioane de fragi îi însuflă gusturi pastorale şi sentimentale. Iată-l că se apucă de-i culege şi-i adună în bucheturi pentru dama care îl încîntă. Guriţa lui suspină în vremea asta un vers de amor; dar foarte ades tot acea guriţă mănîncă pe drum bucheturile pregătite cu atîta trudă pentru fiinţa slăvită. O! lăcomie ominească!

Toată dimineaţa, precum am spus, de la şăse şi pănă la douăsprezece ceasuri, locuitoriul vremelnic al Borsecului trece pintr-un şir de necazuri, de spaime, de suferinţi morale şi trupeşti; iar cum au scăpat de grija fîntînii şi a băiei, ceasurile se fac nesîmţite pentru dînsul, şi fiecare din ele îi aduce o nouă plăcere, ca răsplată la cele ce au pătimit mai înainte. Toată ziua se trece în adunări fără pretenţii, în convorbiri prietineşti, în primblări încîntătoare şi mai ales în sînul acelei frăţii nepreţuite, ce nu se găseşte aiure decît la băi, şi în acea linişte de minte pe care nu o ameninţă nici necazurile casnice, acei ţînţari înveninaţi care scurtează viaţa unui om sîmţitor, nici şicanurile unei societăţi supusă etichetii.

La Borsec toţi sînt fraţi, de nu în Hristos, dar în borviz. Dame şi cavaleri fac toate chipurile pentru ca să-şi pricinuiască mulţămire şi, în urmare, naşte între ei o unire, pe care ani întregi nu o pot forma prin tîrgurile cele mari. Cînd soseşte un străin, el este îndată îmbrăţişat cu dragoste, şi de la cea întîi prezentare el are drit să trateze pe toţi ceialalţi ca şi cînd i-ar cunoaşte de mult; şi cînd se porneşte cineva, ce jălanie pe cei care rămîn! ce măhniciune! ce dovezi de iubire îl întîmpină din toate părţile! În adevăr, unul din meritele cele de căpetenie a Borsecului este de a însufla oamenilor sîmţiri omeneşti!

Puţine sînt petrecerile de la Borsec, dar tocmai pentru că numărul lor e mic, preţul lor e mare pentru acei care le gustă. Ele se cuprind mai mult în primblări la Steclărie, la Cascadă, la Peşteră, la Stînci ş.c.l., şi în balurile ce se dau de două ori pe săptămînă, joia și duminica; dar fieștecare din aceste are plăcerea sa deosebită.

Peștera merită mai mult decît toate curiozitățile Borsecului a fi vizitată; dar pentru ca să fie văzută în toată sălbatica sa frumusețǎ, trebuie ca persoanele ce vor intra înlăuntrul ei să poarte torții. În acest chip priveliștea e cu adevărat minunată. Lumina, împrăștiindu-se pe păreții umezi a stîncilor și răsfrîngîndu-se pe fețele persoanelor, informează un tablou fantastic, ce te face să te crezi într-o altă lume. Umbrele ce se întind în toate părțile ca niște urieși, giocul, mișcările lor răpizi și spăimîntătoare îți insuflă un soi de groază ce mărește efectul acelei fantasmagorii; și deosebitele glasuri, unindu-se împreună și găsind o înzecită putere în ehoul peșterei, produc un vuiet ce te înfiorează, un vuiet fără nume ce pare că iese dintr-o gură a iadului.

După Peștera de care am vorbit, cele mai interesante lucruri de privit la Borsec sînt balurile. Închipuiește-ți o șală de lemn fără nici o altă decorație decît niște fofeze de brad în care ard vro douăzeci de lumînări de său; iar înlăuntrul ei o societate alcătuită de tot soiul de neamuri, un amestec de tot felul de toalete: dame romånce în rochii delicate și gătite după modele Parisului; baroane și contese ungurești îmbrăcate cu pretenție, dar fără gust; armence necioplite în haine de jupînese de casă; și pe urmă fel de fel de frace civile și militare, unele elegante, dar cele mai multe cu talii scurte și cu cozile pănă la călcăie. Închipuiește-ți, pe deasupra tuturor acestora, figuri de toată făptura, de tot calupul, strîmbe, triste, vesele, mojicești, unguresti, șvăbești, dobitocești; într-un cuvînt, o bogată galerie de caricaturi, pintre care de-abie zărești cîteva fețe ominești. Acum înfățișază-ți toate acele ființi giucînd, sărind, învîrtindu-se ca niște titirezi, bătînd din pintini; iscodește în minte-ți suciturile de trup cele mai ciudate, strîmbările de obraz cele mai poznașe și așa vei avea o idee de balurile Borsecului.

Și cu toate aceste, o veselie mare e zugrăvită pe fețele tuturor. În vreme de cinci sau șăse ceasuri toți gioacă cu plăcere, petrec cu mulțămire, și cînd vine vremea de a să sparge balul, e mare părerea de rău ce cuprinde pe toți iubitorii de danțuri.

Am spus la începutul acestui articul că luna lui iunie este pentru Borsec epoha în care el începe a prinde la suflete!

Trebuie dar să adaug că apropierea lui septembrie este asemine epoha în care aceste îl părăsesc. Fieștecare zi atunci vede pornindu-se cîte unul sau mai mulți bolnavi însănătoșiți. Soțietatea se dezbină și necontenit sîmte cercul său micșorîndu-se, până cînd cel de pe urmă străin, zicînd un trist adio locului unde și-au petrecut vara atît de bine, se depărtează de el și îl părăsește pustietății. Borsecul rămîne iarăși sîngur, deșărt și trist ca un mormînt, până la vara viitoare. Cît pentru persoanele care l-au vizitat, ele gîndesc totdeauna cu mulțămire la dînsul, ca la un prietin bun și iubit.

(Calendarul Foaiei sătești, 1845*)*

P.S. Tradiția veche spune că un cioban ce-și avea turma de oi în Besarabia, îmbolnăvindu-se de curgere de sînge pe gură și viind în țara lui, în Ardeal, au căzut lîngă izvorul borvizului și că, bînd apă din el, au aflat în sînul lui izvorul tămăduirei. Astfel s-au făcut, din întîmplare, descoperirea apelor minerale de la Borsec.

BALTA-ALBĂ
(1847)

D-lui I. Bălăceanu

Într-o sară din luna trecută eram adunați mai mulți prietini, toți lungiți pe divanuri, după obiceiul oriental, și înarmați de ciubuce mari, carele producea o atmosferă de fum vrednică de sala *selamlicului* a unui pașă. Afară cerul era învălit de nori vineți, care se spărgea deasupra Iașului, cu gînd de a-l spăla de glod și de păcate; dar în zădar ei își vărsa sudorile!... Eforia nu încuviințase proiectul lor!

Pintre noi se găsea un tînăr zugrav franțez, care pentru întîia dată ieșise din țara lui spre a face un voiaj în Orient.

— Domnilor, ne zise el, vă mărturisesc cu rușine că, păn-a nu veni în țările d-voastre, nici nu prepuneam că se afla în Evropa o Moldavie și o Valahie. Dar nu mă plîng nicidecum, de vreme ce, ca un nou Columb, am avut plăcere a descoperi eu însumi aceste frumoase părți ale lumei și a mă încredința că, departe de a fi locuite de antropofagi, ele cuprind în sînul lor o soțietate foarte plăcută.

— Domnule, răspunse unul din noi, nu te încrede așa lesne în descoperirea d-tale, pentru că cine știe dacă păn-în sfîrșit nu-i fi pus în frigare și ospătat de sălbaticii acestor țări!

— Domnilor, adăugă străinul rîzînd, vă înștiințez că, de-oi mai ședea multe zile la masa de la tractirul d-lui Regensburg, sălbaticii ce-or vroi să mă prefacă în friptură nu or găsi pe mine decît pelea și oasele. Cu toate aceste, păn-a nu mă face jertfa descoperirei mele, dați-mi voie să vă istorisesc și eu partea cea mai curioasă din călătoria mea.

Plecînd din Paris spre a întreprinde un voiaj în Orient, lucru ce, precum știți, s-au făcut astăzi de modă, am agiuns bun sănătos la Viena; și de aici m-am îmbarcat pe un vas de vapor cu gînd de a coborî Dunărea păn-în Marea Neagră, făr-a mă opri nicăire.

Cred că nu e nici unul din d-voastră care să nu fi făcut voiajul Dunărei și să nu se fi mirat ca mine de sălbatica frumuseță a malurilor acestui rîu între Banat și Serbia. E de prisos dar să vă mai vorbesc de acei munți plini de peșteri adînci și învăliți cu păduri vechi, precum și de Porțile-de-Fer, și de Turnul-Severinului, și de rămășițile podului lui Traian.

Voi mărturisi însă că, cu cît mă depărtam de centrul Europei și mă apropiam de țările d-voastre, curiozitatea mea creștea. În toate părțile videam o altă lume, pe care nici o visasem. Din toate părțile auzeam răsunînd pe podul vaporului cuvintele: valah, Valahia și, în neștiința mea vrednică de veacul de aur, nu înțălegeam ce însămna acele enigme, pentru că eu eram încredințat că, de la granița nemțască și pănă în Marea Neagră, se întindea numai Turcia Evropei.

În sfîrșit căpitanul, ce vorbea puțin franțuzește, îmi tălmăci că pămîntul ce se videa de-a stînga noastră se numea Valahia și că era locuit de un neam de oamini cu totul străini de nația otomană!... Să vă spun mirarea mea la această descoperire e peste putință! Atîta numai voi mărturisi că, de aș fi avut atunci sub mînă pe profesorul meu de geografie, l-aș fi aruncat în Dunărea!

Din ceasul acela mă sîmții cuprins de un dor nemărginit de știință și hotărîi a studia cu de-amăruntul această țară necunoscută mie și acel neam de oamini atît de nou pentru mine. În urmare, țîneam necontenit privirile mele pironite pe malul stîng a Dunărei, cu sperare de a zări ceva care să-mi înmulțească cunoștințile asupra Valahiei; dar se vede că această provinție vroia să mă pedepsească, căci ea nu-mi arăta altă decît șesuri pustii ce se unea cu ceriul în depărtare.

Din vreme în vreme însă zăream cîte o ființă rătăcită pe acele cîmpii fără margini sau cîte o adunătură de bordeie coperite cu stuh; dar nu puteam înțălege de departe dacă acea ființă era om și dacă acele locuinți primitive înforma un sat. Îmi închipuiam deci Valahia ca un soi de pustiiu vînturat de cîrduri de feare sălbatice și de oamini pribeji ca în sînul Africei... Rîdeți, domnilor? dar bun e Dumnezău! m-oi întîlni eu vrodată cu profesorul meu de geografie!

Oprindu-se vaporul la Brăila, mă hotărîi a mă coborî pe uscat și a întrerupe călătoria mea în Orient, pentru de a mă rătăci cîtăva vreme în cîmpiile Valahiei. Speram să întru într-o viață nouă și plină de întîmplări originale. Mă pregăteam a-mi apăra zilele împrotiva fearelor primejdioase și a cetelor de hoți ce gîndeam că aș întîlni în calea mea. Îmi încărcai deci pistoalele și sării din corabie pe pămînt, cu gînd de a răsturna gios pe cel întîi valah ce s-ar înainta spre mine... Nici unul din oaminii adunați pe mal nu mă băgă în samă, și, în loc de dușmani, mă trezii față-n față cu consulul franțez din Brăila, carele, cunoscîndu-mă de compatriot, mă pofti la dînsul acasă.

La consulat se afla adunați mai mulți străini care vorbea cu mare entuziasm de o baltă făcătoare de minuni ce se descoperise în Valahia, de vro cîțiva ani, și care se numea Balta-Albă.

După zisa acelor prietini a domnului consul, peste zece mii de oamini se găsea acum împregiurul acelei bălți și se lecuia, văzîndu-i cu ochii, de tot soiul de patimi. În acel izvor de tămăduire orbii cîștiga vederile, surzii auzul, ologii picioarele, bătrînii puterile! și c.l.

Cum auzii pomenind de o asemine minune, rugai pe d. consul să-mi înlesnească vreun chip de a mă duce îndată la Balta-Albă și, peste o giumătate de ceas, un arnăut întră în salon vestindu-mi că trăsura era gata. Îmi luai un sac de drum și mă coborîi iute în uliță.

Cînd acole, ce să văd?... În loc de malpost sau de diligență, o cutioară plină de fîn, pe patru roți de lemn cu schițile stricate. Patru cai mici, numai oasele și pelea, pe care era săpate urme adînci de bici, și un om sălbatic, bărbos, strențeros și înarmat cu un harapnic lung de un stînjin!... Acesta era echipajul meu! Rămăsei încremenit la o așa de ciudată priveliște, dar consulul ce se coborîse după mine începu a rîde și, încredințîndu-mă că acela era chipul de a călători în Valahia, mă îndemnă a mă sui în căruță.

— N-ai grijă, adăugă el; cu trăsura aceasta primitivă și cu caii aceștia care samănă mai mult a niște mîțe postite, îi face un drum de care ți-i aduce aminte cît îi trăi. Ține-te bine, însă!

Priimii aceste sfaturi ca o glumă din partea compatriotului meu și, clătinînd din cap, drept sămn de îndoială, mă aruncai în cutie, strigînd la postaș: *allons*[1]!

Deodată căruța fugi de sub mine ca un șerpe! iar eu, făcînd în aer o tumbă neașteptată, mă trezii pe pave. Ce se întîmplase? nu știu. Atîta numai îmi aduc aminte că, în vreme cît m-am sculat din colb, amețit și zdruncinat, echipajul meu se făcuse nevăzut.

Consulul își ținea șoldurile de rîs, și oamenii din uliță, care fuseseră față la această întîmplare comică, zicea hohotind: *neamțo dracoli.*

Peste zece minute căruța veni înapoi ca să mă ieie de a doua oară. Postașul se zbuciuma de rîs pe cal; iar eu, astfel eram de tulburat, încît mi se părea că și roțile rîdea scîrțîind de mine!

Mă urcai în sfîrșit de iznoavă pe cuibul acel de fîn; dar astă dată mă apucai cu mînile țapăn de căruță: *Allons.*

— *Alon, domnule*! strigă postașul și, înțepenindu-se în scări, și chiuind ca un furios, și pocnind grozav din harapnic, el porni ca o bombă.

Ce să vă spun, domnilor?...... De cînd sînt nu mi-am închipuit o alergare așa de infernală, un lucru atît de original!

Într-un nor de colb ce zbura pe fața pămîntului, caii alerga ca și cînd a fi intrat dracul într-înșii; căruța fugea încît nu mai avea vreme să scîrție; roțile se alunga, săltînd din hopuri în hopuri și azvîrlindu-mă în sus ca pe o minge; surugiul țipa, vorbea, pocnea de asurzea cîmpii; iar eu . . . dacă mi-ar fi fost cu putință să mă las cu mîna de trăsură și s-o bag în buzunariul cu pistoalele, aș fi intrat într-un păcat, negreșit. Un vîrtej grozav mă cuprinsese în sînul acelui *steple-chasse*[2] diavolesc; ochii îmi ieșea din cap, crierii mi se clătina ca o apă într-o garafă, șoldurile mă durea, dinții îmi clănțănea, urechile îmi țiuia; și de cîte ori mă văitam la vreun hop mai adînc, de cîte ori strigam: *ai, ai!* postașul îmi răspundea: *hai, hai, domnule!* și bătea caii din nou, și chiuia încă mai sălbatic, și căruța fugea încă mai iute, și eu amețeam încă mai tare.

---

[1] Haidem! (fr.)

[2] Cursă cu obstacole (engl. *steeple-chase*).

Deodată, cum ne coboream pe o costișă, șăuașul se poticni; roata de dinainte se izbi de el în repejiune și se sfărîmă pe loc; iar căruța, răsturnîndu-se cu mine și lăsîndu-mă lat în mijlocul drumului lîngă bietul cal ce-și sclintise piciorul, fugi înainte la vale, cu trii cai, cu trii roți și cu postașul aninat ca un scai de coama lăturașului.

Această de pe urmă întîmplare mă făcu să blăstăm impresiile de voiaj din Valahia. Două sprăvălituri într-o zi, fără a socoti tot colbul ce înghițisem, durerile ce cîștigasem în tot trupul și mai ales perspectiva ce-mi rămînea de a sta pe gios, sîngur, în cîmpiile acele pustii! Toate aceste împregiurări mă aduseseră într-o astfel de furie, că aș fi mîncat atunci cu mare mulțămire carne de valah!

Stam în drum lîngă nenorocitul șăuaș care gemea la pămînt și mă gîndeam ce o să mă fac, încotro să-mi îndreptez picioarele? pentru că de giur împregiurul meu nu zăream altă decît șesuri goale!... Cînd mă trezii iarăși cu postașul lîngă mine. El nu pățise nimic, pentru că, precum v-am spus, se aninase de coama lăturașului cînd i se poticnise calul.

Cătam la dînsul, întrebîndu-l prin semne ce avea de gînd să facă? dar el, bodogănind din gură ca un urs supărat și apăsîndu-și căciula pe ochi cu mînie, se descinse de brîu, legă cu el schițele roții celei stricate și o așeză la locul ei; pe urmă, scoțînd șaua din spinarea calului celui căzut, o puse pe lăturaș și, mai adăugînd vro cîteva noduri la frînghiile ce slujea de hamuri, încălecă și-mi făcu sămn să mă sui în căruță.

Ce puteam să fac?... Mă urcai de iznoavă, cu capul plecat ca un osîndit la moarte ce s-ar sui pe carul ghilotinei, și pornii iarăși în fuga mare, deși căruța nu mai avea decît trii roți și giumătate, deși postașul nu mai avea de bătut cu harapnicul decît trii cai, adică doi înainte și unul la oiște, pe care el era călare. Cît pentru nenorocitul dobitoc ce-și sclintise piciorul, el rămase sîngur în urma noastră, neavînd altă mîngîiere decît cuvintele ce-i zise postașul cînd se despărți de dînsul, adică: *manca-te-ar lup!*

Soarele acum asfințise, și luna împreună cu stelele se arătaseră pe cer, întocmai ca niște privitori pe băncile unui teatru. Mi se părea că toate planetele se uita cu ochii strălucitori la mine și asista la epizodul voiajului meu ca la cea mai poznașă comedie de pe fața pămîntului. Și astfel îmi vuia capul din pricina zdruncinărilor ce suferearn, că mi se părea că aud din vreme în vreme un hohot lung și răsunător deasupra capului meu!

Cu toate aceste, tîrziu, pe la vro zece ceasuri de noapte, am agiuns pe malurile unei bălți late, care steclea ca o tabla de argint la razele lunii. Postașul mă întrebă prin sămne unde să mă ducă? Eu, care credeam că *Balta-Albă* era numele unui tîrg, precum Marienbad, sau Ems, sau Baden, îi răspunsei: *à Balta-Alba*. Și mărturisesc că în acest răspuns era cuprinse toate sperările mele: sperarea de a scăpa de salturile mortale a căruții; sperarea de a mînca un biftec la tractir și mai ales dulcea sperare de a mă odihni o noapte întreagă pe un pat elastic ș.c.l. Uitasem acum că mă găseam într-o parte a lumei în care, cu cîteva ceasuri mai înainte, visasem lupte cu sălbatici și cu feare răpitoare.

Încă o fugă bună de cal și am sosit într-un sat alcătuit de bordeie coperite cu stuh și coronate de cuiburi de cocostîrci. Forma bizară a acelor locuinți, pintre care se înălța o mulțime de cumpene de fîntîni, ca niște gîturi de cucoare urieșe; urletul cînilor ce alerga pe sub garduri; ciocănitul barzelor care-și da capul pe spate la razele lunii și, într-un cuvînt, amestecul acel de umbră și de lumină, care da lucrurilor o privire fantastică, mă făcură să mă cred în altă lume. Cînd mă trezii însă din acea uimire plăcută, mă văzui sîngur în mijlocul unei piețe neregulate și plină de schini. Postașul îmi descărcase bagajul lîngă mine și se făcuse nevăzut cu căruță cu tot.

Închipuiți-vă, domnilor, poziția mea. Străin, într-un colț de pămînt necunoscut mie, rătăcit într-un sat unde nu se zărea nici țipenie de om, încungiurat de vro douăzeci de cîni care vroia numaidecît să afle ce gust are carnea de franțez, neștiind nici limba, nici obiceiurile locului! Închipuiți-vă toate aceste împrejurări pe capul unui om și mă veți crede lesne dacă v-oi spune că admirarea poetică ce mă cuprinsese deocamdată, se prefăcu într-o grijă, vară primară cu spaima.

Fiind însă că țălul meu, viind la Balta-Albă, nu era de a petrece noaptea în convorbire sufletească cu stelele, îmi făcui drum cu bățul pintre claia de cîni ce îmi aținea calea și mă hotărîi a-mi căuta, eu sîngur, vreo ospeție. Pornii deci pin sat, ţiindu-mi sacul de drum într-o mînă şi avînd drept tovărăşie un escadron de cîni ce-mi arăta dinţii lor ascuţiţi, ca dovadă de plăcerea ce ar fi avut a-i înfige în mine.

Un ceas întreg am umblat ca o nălucă pintre gardurile satului, cînd sărind peste o vacă culcată în mijlocul uliţii, cînd trezind vreun cucoş adormit, care sărea spăriet de pe gard pe casă, cînd împedecîndu-mă de giugul unui car lăsat în drum, cînd ferindu-mă de a pica într-o fîntînă, pentru că am păcatul de a nu videa prea bine noaptea. Dar în zădar! nici una din acele case nu avea înfăţoşare de tractir; şi, după o lungă primblare, rămăsei încredinţat că ceea ce căutam nu se afla în Balta-Albă!

„*Diable!* ziceam în mine, se vede că sînt osîndit a împlini, în astă noapte, rolul lui Acteon din mitologie!“ Şi de ciudă începusem a-mi descărca mînia asupra cînilor ce se obrăznicea mai mult în privirea persoanei mele, cînd deodată zării o caleaşcă cu şese cai şi întovărăşită de un călăreţ care venea în partea mea.

Abie avui vreme a mă da în laturi, şi echipajul şi omul cel călare trecură ca un fulger pe lîngă mine, lăsînd în văzduh cîteva note armonioase de glasuri femeieşti şi cîteva fragmente de o veselă convorbire ce mă pătrunseră de mirare şi de bucurie... Acele cuvinte ce auzisem în treacătul trăsurii era franţeze!

Ah, domnilor! nu poate cineva să-şi închipuiască fericirea ce umple inima unui om rătăcit într-o ţară străină, cînd el aude deodată limba patriei sale!... Eu am nebunit cînd am auzit fără veste: *ah, c'est charmant! c'est adorable! c'est original!* şi, în exaltarea mea, am început a alerga după caleaşcă, răcnind: *arrêtez!* [1]

Echipajul nu se opri, dar cavalerul se întoarse înapoi şi, alergînd spre mine, strigă: *qui appele?* [2]

— *Un compatriote,* îi răspunsei, *un français!*

Cavalerul se apropie.

— Ce pofteşti? mă întrebă el.

— Iubite compatriotule, îi zisei, fiindcă Dumnezău au binevoit ca să ne întîlnim în fundul Evropei şi într-un pustiu ca acesta, îndreaptă-mă, te rog, la vreun tractir, pentru că de vro două ceasuri, de cînd am sosit aici, nu am întîlnit altă zidire însuflețită decît cînii de care mă vezi încungiurat.

---

[1] Opriţi! (fr.)

[2] Cine strigă? (fr.)

— Domnule, nu am onor a fi compatriotul d-tale și totodată nu pot să te duc la tractir, după cum dorești, pentru că nu s-au rîdicat nici unul păn-acum la Balta-Albă; dar dacă vrei să găzduiești într-o casă țărănească, ca toată lumea, pot să te slujesc.

— Cum nu, domnule? Îți voi rămînea prea recunoscător, mai ales că m-am săturat de stele.

Tînărul cavaler puse atunci mînile la gură în formă de trombă și strigă: *străjer*! La răcnitul lui cînii lătrară din toate părțile, cocostîrcii spărieți ciocăniră în toate cuiburile și un om se ivi de după un gard; dar ce om! o matahală naltă, groasă, spătoasă, bărboasă, fioroasă!

Acea nălucă, înarmată cu un ciomag cu care ar fi turtit un buhai, își scoase căciula dinaintea noastră și ascultă poroncile călărețului cu un aer de supunere, aruncînd din vreme în vreme o căutătură sălbatică în partea mea.

Ce vorbea amîndoi împreună? Ce punea ei la cale pentru mine? Nu știu; dar căutăturile posomorîte a străjeriului deșteptară în inima mea oarecare sîmțiri de îndoială și mă siliră a băga mîna în buzunariul cu pistoalele.

Peste cîteva minute, călărețul îmi zise: „Domnule, altă casă neocupată nu se află acum aici decît bordeiul acestui străjer; mergi cu dînsul și noapte bună". După aceste, el se închină zîmbind, răpezi calul în galop și se depărtă în cîmpii, fără a-mi da măcar vreme de a-i mulțămi.

Iată-mă-s de a doua oară într-o poziție destul de critică; fața-n față cu un soi de urieș îngrozitor, care căta la mine, pare că ar fi vroit să mă înghiță dintr-o îmbucătură. Dar nu-mi perdui cumpătul astă dată, căci, făcînd două pasuri îndărăpt, mă pusei într-o poză teatrală și-l măsurai cu ochii de cîteva ori, vroind a-l face să ințăleagă că nu-mi era frică de dînsul. El, însă, nebăgînd în samă pantomima ce făceam, se porni cu mare liniște către casa lui, zicîndu-mi ca postașul: *hai, domnule!*

Hai, domnule! îi răspunsei dîrz și cu un glas pe care căutam a-l face cît se putea mai gros, și mă dusei pe urma lui. Agiunserăm curînd la un bordei a cărui descriere nu voi face-o pentru că, dintăi, mi-ar fi peste putință, și, al doile, fiindcă pentru d-voastră ea ar fi de prisos. Cît în privirea impresiilor ce-mi făcu acea locuință primitivă, vi le pot lesne tălmăci, fiindcă și acum păstrez suvenire proaspete de ele. Și spre dovadă vă rog, domnilor, să priviți sămnul roș care îmi decorează fruntea.

Această impresie am priimit-o cînd am întrat înlăuntrul casei străjerului. Ușa fiind prea gios și fruntea mea prea sus, amîndouă s-au ciocnit ca două bile pe un biliard, făcînd un carambol, care, prin efectul său retrograd, m-au trimis să cad în ogradă, cu zece pasuri în urmă.

Amețit de această lovire neașteptată, am întrat șovăind în sîngura cameră ce alcătuia apartamentul străjerului și bojbăind pin întuneric, m-am aruncat cu desperare pe sîngurul pat ce-i slujea de mobile; dar îndată am și răcnit așa de tare, încît străjerul au alergat lîngă mine, spăriet și cu un tăciune aprins în mînă... Îmi sfărmasem toate ciolanele din trup, căci patul era de lemn, fără așternut, fără perne, fără nimic!

Străjerul, însă, ințălegînd pricina văitărilor mele, începu a rîde ca un urs, zicînd: *nu-i nimic, nu-i nimic,* aduse din tindă un țol și o cergă, pe care le așternu pe scîndurile patului. Pe urmă ieși din casă, adăugînd iar: „*Neamțo dracoli!*" și se depărtă în sat. El își făcuse datoria de gazdă; îmi dase tot ce avea: *casă, pat, așternut și noapte bună!* Ce-mi trebuia mai mult?

Această de pe urmă gîndire și mai ales truda ce pățisem toată ziua mă făcură să mă liniștesc peste cîteva minute; și dar, înarmîndu-mă cu răbdare, stîlcit, flămînd, năcăjit, îmi așezai sacul de voiaj drept pernă și mă culcai încet, ca și cînd aș fi fost de steclă. Un somn adînc mă și cuprinse îndată și mă prefăcu într-un butuc păn-a doua zi.

Dimineața, pe la opt ceasuri, mă trezii într-un vuiet înfricoșat, într-o harhalaie infernală de sunete, de clopote de cai, de pocnite de bice și de răcnite de oamini! Ce putea fi acel zgomot!... Casele ardea? Sau o bandă de sălbatici dușmani daseră năvală în sat?

Giumătate spăriet și buimăcit de somn, ieșii iute afară, cu pistoalele în mîni; dar în loc de cele ce gîndeam, văzui, plin de mirare, vro triizeci de trăsuri de toată forma: briște, brașovance, carete, calește, toate înhamate cu cîte patru, șese sau opt cai, și toate îndreptîndu-se, în fuga mare, cătră o baltă ce steclea departe la razele soarelui.

Acea baltă era izvorul minunilor de care auzisem vorbind la Brăila cu atîta entuziasm! Mă pornii și eu îndată pe urma trăsurilor, fără a ști lămurit ce făceam, pentru că de cînd pusesem piciorul pe pămîntul Valahiei, îmi perdusem de tot șirul ideilor.

Și asta nu trebuie să vă mire, domnilor, dacă vă veți aduce aminte prin cîte sîmțiri deosebite și improtivitoare trecusem eu în vreme de cîteva ceasuri. Giudecați chiar sînguri. Întru în Valahia ca într-o țară pustie, și deodată aud vorbind de o societate de zece mii de suflete adunate la niște băi, aproape de Brăila. Această aflare mă sîlește să-mi schimb ideea și să cred că Valahia ar putea fi o țară mai civilizată de vreme ce are băi carele trag atîta lume la dînsele. Însă căruța poștii și întîmplările neplăcute ce întîmpin pe drum și în satul de la Balta-Albă mă fac a mă întoarce iarăși la ideea mea cea dintîi și, în urmare, mă culc cu încredințare că mă găsesc într-o țară sălbatică. Închipuiți-vă dar ce revoluție s-au făcut în crierii mei cînd a doua zi dimineață am văzut o mulțime de calește evropienești pline de figuri evropienești și de toalete evropienești! Nu puteam crede că eram treaz și mă socoteam a fi față la vreo fantasmagorie nepricepută; fantasmagorie cu atît mai curioasă că îmi înfățoșa tot soiul de contrasturi, precum: baloane de Viena cu înhămături necunoscute pe la noi; pălării de Franția cu șlice orientale; frace cu anterie; toalete pariziane cu costumuri străine și originale. Mai adăugiți la aceste pocnitele și răcnitele postașilor, mișcarea a triizeci de trăsuri ce se întrecea pe cîmp, mulțimea cailor înhămați la dînsele, clopoțeii ce suna la gîtul lor și, în sfîrșit, efectul noutății acestor lucruri în ochii unui străin, ș-așa vă veți putea lesne închipui espresia comică a figurei mele în fața unui spectacul atît de neașteptat.

Mă pornii precum v-am spus pe urma trăsurilor, cu presîmțire de a întîlni în drumul meu alte nouă minuni; și, în adevăr, acea presîmțire nu mă înșălă; căci lucrurile ce văzui mă aruncară într-o mirare și mai adîncă!

Pe marginea unei bălți late zării deodată un soi de tîrg ce nu era tîrg, un soi de bîlci ce nu era bîlci; o adunătură estraordinară, o înșirare neregulată de corturi, de căsuți de scînduri, de vizunii, făcute în rogojini, de brașovence, de cai, de boi, de oamini, care înforma de departe una din priveliștile cele mai originale de pe fața pămîntului. Lîngă o cutie de scînduri, unde bogatul trăgea ciubuc, se clătina de vînt o șatră de țoluri rupte, în care săracul se pîrlea la soare. Aproape de aceasta, se rîdica o cușcă de rogojini lipită de o brașovancă ce slujea de cameră de culcat. Mai încolo, un car mare, coperit de un lăicer, figura ca un palat cu două rînduri, căci la rîndul de sus, adică în car, sta grămădiți o femeie cu trii copii, iar la rîndul de gios, adică sub car, găzduia bărbatul împreună cu un cîne ș.c.l.

Ce să vă spun, domnilor, în sfîrșit? Nu cred să fie alt spectacul în lume care să-mi poată face o impresie mai mare decît acea ce mi-au pricinuit privirea acelui tîrg nou, care la cel mai mic vînt era în primejdie de a să preface în ruine. Pe de o parte ticăloșia sa pitorească, pe de altă parte luxul echipajelor ce alerga pe malul bălții; acel amestec de toate contrasturile mă silea să mă cred cînd într-o insulă din Oceania, cînd într-o capitalie a Evropei, și prin urmare nu știam cu siguranție dacă acele ce videam era un vis a închipuirei mele sau lucruri în ființă.

Mă înaintam chiar ca o mașină pintre toate acele minuni, oprindu-mă cîteodată spăriet în fața unor trupuri de oamini lungite goale pe marginea drumului și mînjite cu glod din cap păn-în picioare. Mi se părea că acele trupuri, culcate la soare, erau leșuri de morți, dar mă încredințai pe urmă că acei nenorociți era pătimași ce înadins se ungea cu glodul din baltă ca cu alifia cea mai vindecătoare.

Balta era plină de scăldători și vuia de răcnite și de rîsuri. Toți, din toate părțile, bărbați și femei, venea de se arunca în apă, la un loc, cu o nepăsare vrednică de timpurile cele mai nevinovate ale lumei și cu o veselie ce mă îndemnă și pe mine a lua o baie. Întrai deci în baltă și mă înaintai cale de vro două sute de pași, călcînd printr-un glod negru și unsuros, în care mă cufundam până în genunchi la fieștecare pas.

Cum mă depărtam de mal, deodată mă trezii între patru femei, carele, întocmai ca niște naiade, era coperite numai cu vălul cristalin al apei!... E de prisos să adaug că mă depărtai iute de ele, rușinat și cerîndu-le *pardon*.

„*Maladroit*![1] ziceam în mine, se vede că am întrat tocmai în locul de scăldare hotărît pentru sexul frumos!“ Și apucai în stînga, cu gînd de a ieși din hotarele împărăției femeiești; dar în curînd mă găsii iarăși față-n față cu vro trii sirene albe și vesele ce se împroșca una pe alta cu apă. De iznoavă fugii înapoi rușinat, de iznoavă cerui pardon și apucai în dreapta, neștiind încotro mă îndreptam, pentru că răsfrîngerea soarelui pe suprafața bălții mă orbise de tot.

---

[1] Neîndemînatic! (fr.)

Împregiurul meu auzeam fel de fel de glasuri, unele bărbătești, altele dulci și armonioase, care cînta melodii străine pe cuvinte necunoscute mie; și cu cît pășeam înainte, mă întîlneam cu ființi de sexul frumos sau cu ființi de sexul nefrumos; și cu cît făceam acele întîlniri apropiete, rămîneam încredințat de starea sălbatică a Valahiei, pentru că numai într-o țară sălbatică puteam videa acel amestec nevinovat de sexuri.

Dar în vreme ce mă adînceam atît în baltă, cît și în gînduri, rămăsei deodată încremenit pe loc, căci auzii lîngă mine o convorbire franțeză!

Trii tineri ce zării aproape vorbea împreună: unul purtînd o cealma de glod pe cap, altul avînd o mască iarăși de glod pe obraz, și al triile făcîndu-și pe pept o giletcă tot de glod.

— Aflat-ați — zise unul — cele de pe urmă minuni ale bălții?... O damă de la Moldova, care de doi ani nu se putea sluji nicidecum de mîna sa cea dreaptă, după ce au luat vro triizeci de băi, au făcut astăzi cruce cu însași mîna de care pătimea. Asemine, doi surzi au cîștigat auzul, și un ficior al meu, ce era plin de răni peste tot trupul, s-au vindecat de ispravă prin întrebuințarea glodului acestei bălți!

— Nu e de mirare — răspunse altul — căci balta în care ne găsim este adevăratul izvor al tămăduirei... Dar nu știți ce întîlnire curioasă am făcut astă-noapte în satul Balta-Albă, după ce m-am despărțit de voi? Cum treceam călare prin sat, aud deodată strigînd: *arrêtez, arrêtez!* și zăresc un om alergînd în partea mea. Ce era? un biet străin, un francez, carele sosise de un ceas acolo și care de un ceas se primbla pe uliți încungiurat de o claie de cîni, căutînd un tractir.

La aceste cuvinte ale tînărului, mă apropiei de dînsul, plin de bucurie, și-i zisei, apucîndu-l de mînă: „Eu sînt, domnul meu, acel străin de care ți-au fost milă astă-noapte și sînt recunoscător soartei că te întîlnesc de a doua oară pentru ca să-ți mulțămesc!"

Nu am trebuință, domnilor, să vă mai adaug că acei trii tineri mă priimiră îndată în societatea lor și că, prin manierele lor plăcute, mă siliră a mă crede în Valahia iarăși ca într-o țară civilizată.

Ieșind din baltă tuspatru, ne duserăm să vizităm cu de-amăruntul curiozitățile așezate de-a lungul malului și, în vreme ce treceam pe dinaintea lor, unul din tovarăși mi le tălmăcea, rîzînd:

— Iată, domnule, zicea el, o lume nouă, vrednică de a deștepta închipuirea d-tale de artist. Iată un tîrg de cîteva mii de suflete, un tîrg ce s-au înființat în cîteva zile și care peste cîteva săptămîni se va șterge de pe fața pămîntului, întocmai ca Babilona, ca Niniva ș.c.l.; un tîrg în care nici o taină casnică nu se poate ascunde, din pricina lipsei zidurilor, a ușilor și a ferestrelor; un tîrg, în sfîrșit, cu totul necunoscut Evropei, dar în care civilizația ei este reprezentată prin magaziile de scînduri a două marșande de mode! Iată o lume ce în ochii d-tale pare a fi sălbatică, dar care are soiul ei de civilizație deosebită. Aici ne găsim în împărăția contrasturilor celor mai originale; aici luxul și sărăcia, durerea și veselia, ideile nouă și ideile vechi, costiumele Evropei și costiumele românești, toate sînt unite la un loc, sînt mestecate la un loc și produc un efect neînchipuit atît ochilor cît și mintei; aici. . .

—Aici, adăugă altul, privirea se îndestulează, dar stomahul rămîne deșert! Haideți mai bine aiure să șidem la masă.

Îndată ne și suirăm într-o droșcă cu șăse cai și în curînd agiunserăm în satul Balta-Albă, la o casă țărănească. Camera în care intrarăm era tot așa de mică și de bine mobilată ca aceea a străjerului meu.

— Domnilor, zise rîzînd stăpînul vremelnic acelei case, vă poftesc să fiți cu cea mai mare luare-aminte în privirea mobilelor și a oglinzilor ce acopăr păreții. . . Cu astă condiție vă poftesc la masă!

Și, zicînd aceste, el întinse gios la pămînt o rogojină, puse în mijloc o măsuță rotundă cu picioarele scurte, aruncă pe dînsa patru șervete și patru linguri de lemn și ne îndemnă pe toți să ne așezăm turcește împregiurul mesei. Pe urmă bătu în palme și trii slugi intrară aducînd, unul o tabla cu pîne albă, al doile un castron cu borș, iar al triile cîteva butelci de Bordeaux.

— Domnilor — ne zise iar tînărul ce ne ospăta — fiindcă paharele sînt de prisos în satul acesta, fiecare din noi să se înarmeze de o butelcă și să facă cu ea ce va socoti de cuviință spre a-și stînge sătea.

Noi urmarăm îndată sfatul acesta și ne puserăm a mînca din castron, cu o frăție orientală vrednică de foamea noastră. După borș, feciorii aduseră alte bucate, care îmi plăcură mult, deși îmi era cu totul necunoscute.

Nu voi uita niciodată acea masă originală, și poziția noastră la pămînt, și veselia ce au domnit între noi până la sfîrșit, și răcnitele țiganilor lăutari ce cînta la ușă, și entuziasmul cu care tovarășii mei au purtat un toast Franției, și danțurile naționale ce au giucat ei, și dărnicia lor către lăutari, și luptele în glumă ce s-au iscat între noi după masă și care au ținut până la cinci ceasuri.

Înspre sară ne duserăm călări iarăși pe malul bălții, cu gînd de a face o primblare cu *vaporul!* Înțălegeți prea bine, domnilor, că ideea unui vapor pe Balta-Albă era în stare să-mi aducă o mirare nemărginită; dar cînd zării mașina ce purta un nume atît de falnic, începui a rîde ca un nebun. Vaporul Bălții-Albe era o plută de grinzi, avînd un cort mare drept coperiș și două roți mici de moară aninate pe laturile ei. Acele roți, care îi meritaseră numele de vapor, erau învîrtite în apă de patru oamini și, prin mișcarea lor, purta încet pluta pomenită pe fața bălții.

Ne suirăm pe dînsa vro triizeci de persoane, dame și cavaleri, precum și o bandă de lăutari țigani și, până pe la opt ceasuri de sară, făcurăm o primblare sentimentală sub razele lunii ce se rîdicase în cer. Damele se cam temea de furtuni și alte întîmplări a navigărei, dar cavalerii care sta pe lîngă dumnealor le făcură giurămînt de a le scăpa înot din orice primejdie, și așa ne întoarsărăm la mal teferi, voioși și gata de a merge la balul ce se da în satul Balta-Albă.

Acel bal, care era menit spre a-mi răsturna toate ideile mele asupra stării sălbatice a Valahiei, mă aduse într-o încîntare neașteptată! Peste două sute de persoane adunate într-o sală mare ce purta nume de Cazino alcătuia o soțietate cu totul evropienească, atît prin toaletele lor plăcute, cît și prin a lor maniere civilizate. Vă las dar să gîndiți, domnilor, ce impresie îmi făcu acea adunare, mie care eram încă asurzit de strigările furioase a postașului din Brăila, mie care eram încă stîlcit de patul casei străjerului, mie, în sfîrșit, care asistasem la scenele din tîrgul așezat pe malul bălții! Dar, mai cu samă, cînd făcui cunoștință cu cîteva dame romånce tinere și frumoase și cînd le auzii pe toate vorbind limba franțeză întocmai ca niște pariziane, credeți-mă că mă socotii în palatul încîntat al unui vrăjitor.

Ochii damelor atît de fărmăcători, zîmbetele lor grațioase, glasurile lor dulci, taliile lor bine făcute și care se mișca răpide în figurile contradanțului, sau trecea ca fantasme albe în vîrtejul valțului; acel amestec de flori, de toalete scumpe, de lumine și de muzică, mă îmbătaseră atît de mult, încît uitasem de tot că mă aflam în fundul Evropei, pe marginea Orientului. Și cînd se sfîrși balul și cînd ieșii din sală și mă găsii iarăși într-un cîmp pustiiu, nu mă putui opri de a zice cu cea mai adîncă încredințare: „În adevăr, Valahia este o țară plină de minuni! una din țările care sînt descrise în Halima!“

După vro două ceasuri, îmi luai adio de la prietinii mei de baltă și mă pornii spre Galați într-o brișcă jidovească, cu gînd de a mă sui în vaporul Țarigradului. Lăsai satul în urma me și mă afundai în cîmpii, după ce întîlnii în cale-mi vro două companii de cavaleri și de dame ce se primbla cu lăutari pe lună.

Iată, domnilor, istoria voiajului meu la Balta-Albă. În 24 de ceasuri am văzut atîte lucruri nepotrivite, atîte contrasturi originale, că nu știu nici acum dacă Valahia este o parte a lumei civilizate sau de este o provinție sălbatică! Dumneavoastră, domnilor, care mă încredințați că nu-i nici o deosebire între Valahia și Moldova, puteți să-mi tălmăciți acest problem.

(Calendarul Albinei, 1848*)*

CĂLĂTORIE ÎN AFRICA

DE LA BIARITZ LA GIBRALTAR

D-lui I. Alecsandri

Iubite frate! — De 12 ani acum, de cînd călătoresc prin deosebitele părți ale lumei, tu mă urmărești cu ochii și cu sufletul. Dulcea iubire de frați, care ne leagă împreună, naște în inima ta o grijă tainică asupra soartei mele de călător, soartă espusă la tot soiul de întîmplări, și adeseori de pericule. De aceea preocuparea mea cea mai necontenită este de a-ți scrie din toate colțurile pămîntului unde mă aflu, pentru ca să-ți dau sămn de viață și să te îndemn a fi liniștit în privirea mea, căci este un Dumnezău priitor pentru călători. Eu acum am sosit la Gibraltar, această stîncă uriașă acoperită cu tunuri engleze; și peste cîteva ore plec la Maroc, spre a vizita în grabă coastele Africei, păn-a nu întra în Spania. De vroiești a cunoaște cum am făcut drumul pănă aici, îți trimit jurnalul meu de călătorie. Adio; ie-ți copilița pe brațe și spune-i că moșul ei are să-i aducă de giucărie pe sultanul de Maroc.

(Gibraltar, 1853*)*

I

TOVARĂȘUL MEU DE DRUM

Mă aflam de o lună la Biariț, oraș mic, perdut în fundul golfului de Gasconia, pe țărmurile Oceanului, și îmi petreceam zilele într-o necurmată plăcere. De la fereasta salonului meu, ochii mei se primblau fără sațiu, cînd pe albastra și mult măreață întindere a mărei, cînd pe tainica nemărjinire a ceriului. Închipuirea mea, urmînd zborul ochilor, se legăna pe vîrful argintiu al valurilor și, lunecînd până în fundul orizonului, mergea adeseori de se oprea, ca o pasere călătoare, pe catargurile corăbiilor ce treceau în depărtare. Cîte voiagiuri plăcute am făcut astfel! cîte țărmuri frumoase am vizitat, fără a mă mișca de pe jîlț!

Cînd răsărea soarele și întindea un văl de aur pe fața oceanului, mă coboream degrabă pe malul năsipos și mă aruncam în valuri. Răcoarea lor mă pătrundea și îmi cauza o mulțămire nespusă; mișcarea lor mă legăna ca pe un copil în brațele mamei sale. Însă, deși cîteodată îmi treceau pe deasupra capului valuri mari și mă făceau să înghit fără voie apă amară și sarată, deși altă dată ele, zdrobindu-se chiar în peptul meu, îmi frîngeau șelele și mă da peste cap, aceste mici întîmplări adăugeau o nouă mulțămire petrecerii mele de înotător.

Într-o zi, însă, marea fiind liniștită și limpide, mă depărtai de mal mai mult decît obicinuit, înotînd pe spinare fără a videa încotro mă îndreptam, căci ochii mei, țintiți pe bolta cerească, admirau formele fantastice ale norilor.

Deodată capul meu se ciocni de un alt cap ce venea spre mal, și carambolul fu atît de tare, încît mă cufundai amețit, până ce atinsei fundul. Fiind însă că nu aveam gust nicidecum de a rămînea acolo, mă izbii puternic în sus, și într-o clipală părui în fața apei, boldind ochii de giur împregiur cu oarecare spaimă. Atunci văzui chiar lîngă mine, ieșind din mare, capul cu care mă ciocnisem și care era dreapta proprietate a unui tînăr englez.

Ne uitarăm unul la altul cu multă mirare și puțină mînie și, închinîndu-ne apoi ca într-un salon, legarăm o convorbire foarte interesantă între noi:

— Frumos carambol am făcut împreună! Oceanul a slujit de biliard și capetele noastre de bile.

— O! *ies*.

— Te-am lovit tare?

— O! *ies*.

— Îmi pare foarte rău. Te-ai cufundat adînc?

— O! *ies*, până în fund.

— Ca și mine; și ai înghițit ceva apă sărată?

— O! *ies*, ca vro două litre.

— Și eu nu mai puțin. Ești englez, domnule?

— O! *ies*; dar d-ta?

— Român!

— De la Roma?

— Ba de la Moldova.

— *Hau!*

Trebuie să fac aici o observare. În convorbirea englezilor cuvîntul afirmativ *O! ies!* (așa) și esclamarea *hau!* joacă un rol foarte mare; ele corespund cu caracteristicul *îhî* și cu poznașul *elei* al românilor.

După această scurtă convorbire, englezul și eu plecarăm către mal, înotînd unul lîngă altul, și, păn-a nu agiunge, tovarășul meu zise:

— M-am scăldat astă-primăvară la Cadix în Marea Mediterană și m-am înecat de două ori...

— Și n-ai murit niciodată?

— Nu.

— Bravo! Ești tare la viață.

Englezul meu începu a rîde cu mulțămire și mă întrebă de cunoșteam Cadix?

— Nu-l cunosc încă, îi răspunsei; dar am de gînd a pleca din Biariț peste trei zile, pentru ca să întreprind un voiaj în Spania.

— *Hau!*... Ai de gînd să mergi în Spania?

— Dar; am de mult dorința de a videa această țară plină de minuni.

Englezul se opri puțin, înotînd în loc, și îmi zise:

— Domnule, am făcut cunoștință împreună prin un chip neobicinuit, lovindu-ne în capete și înecîndu-ne pe giumătate, păn-a nu ne videa la față. Toate aceste împregiurări mă fac a dori cunoștința d-tale mai de-aproape și mă îndeamnă a te ruga să-mi dai voie ca să te întovărășesc în călătoria d-tale.

Această propunere neașteptată mă făcu și pe mine să mă opresc în loc și să arunc un *hau* englezesc.

— Bine, domnule, îi zisei, nu este o lună de cînd ai vizitat Spania, și acum vrei iar să începi acest voiaj?

— O! *ies!* dacă mă primești ca tovarăș de drum.

— Te priimesc cu mare mulțămire.

— Cînd plecăm?

— La 18 a lunei, adică peste trei zile.

— Şi unde ne întîlnim în ziua plecărei?

— În Baiona, pe Piaţa de Arme.

— Prea bine; adio.

— A revedere.

Iată cum se întîmplă de-mi găsii un tovarăş de călătorie tocmai în fundul Oceanului.

II

MALPOSTA

A treia zi după această întîmplare, îmi luai ziua bună de la bătrînul marineri care mă găzduise în vreme de patru săptămîni la Biariţ şi, zicînd adio măreţului Ocean, plecai la Baiona, unde agiunsei după o oră de cale. Fiind însă că mai aveam vreme de aşteptat până la plecarea malpostei, o întrebuinţai primblîndu-mă prin oraş, cu gînd de a găsi pe noul meu tovarăş de călătorie.

De la ciocnirea capetelor noastre în sînul mărei, nu mai dasem cu ochii de el şi, prin urmare, dacă n-aş fi ştiut cît e de serioasă parola unui englez, aş fi considerat propunerea lui de a mă întovărăşi în Spania ca o propunere făcută în apă şi căzută în baltă. În curînd însă îl zării pe piaţa teatrului, aşezat la o masă dinaintea unei frumoase cafenele şi bînd un grog[1] ferbinte. El mă aştepta în costiumul său de turist, costium demn de însemnat prin mulţimea buzunarelor şi prin mărimea bumbilor.

Cum mă zări, englezul îmi dete un *gud morning*[2] şi mă strînse de mînă cu o amicie care îmi sclinti degitele.

— Unde mergem mai întîi? îl întrebai.

— La Tuluza, ca să vizităm vestitul Capitul.

— Şi de la Tuluza?

— La Nima, ca să videm ruinele romane.

— Şi în sfîrşit?

— La Marsilia, ca să ne îmbărcăm pentru Spania.

— Foarte bine; însă nu socoţi c-ar fi mai simplu, fiindcă ne găsim pe marginea Spaniei, să întrăm îndată pe pămîntul ei?

---

[1] Băutură specific englezească, făcută din apă fierbinte, zahăr, lămîie şi alcool.

[2] Bună dimineaţa (engl.: *good morning*).

— Cu adevărat ar fi mult mai simplu; dar nu-mi place să fac ca toată lumea. Iată planul ce propun: de la Marsilia mergem de vizităm toată coasta Spaniei: Barcelona, Valenția, Cartagena, Malaga etc., până la Gibraltar. De aici ne îndreptăm spre Cadix, și de la Cadix începem adevăratul nostru voiaj în Spania, vizitînd: Sevilia, Cordova și Grenada. Pe urmă agiungem la Madrid, unde ne oprim cîtă vreme ne-a plăcea, până a nu ne întoarce în Franța. Acest plan îl socot mai nimerit; însă dacă voiești ca să trecem îndată munții Pirenei, eu sînt gata să te urmez ori pe unde vei merge.

— Planul d-tale este prea bun și îmi place, cu atît mai mult că eu am obicei a călători fără marș-rută hotărîtă de înainte, ci numai după îndemnurile fantaziei mele. Haideți dar pe la Marsilia, și să ne fie călătoria fericită!

— *Ol rait!*[1] răspunde tovarășul meu. Și amîndoi veseli, sprinteni ca niște școlari în vacanție, ne ducem la biuroul malpostei, ne suim în trăsură și plecăm din Baiona pe la 11 oare.

Caii pornesc ca niște zmei, pavelele răsună sub copitele lor, și în curînd ambele orașe Baiona și Saint-Esprit, despărțite prin rîul Adur, rămîn în urma noastră cu fortificările lor pline de tunuri.

Dintre toate modurile de călătorit, cel mai plăcut și mai comod este fără îndoială malposta; și dintre toate voiajurile din Europa, unul din cele mai frumoase este voiajul de la Baiona la Tuluza, în departamentul numit Bas-Pirenei.

Malposta nu priimește decît doi călători, fiind menită a duce corespondențiile cu cea mai mare răpegiune; ea face tot drumul în fuga cailor, zi și noapte, fără a să opri nicăire mai mult de cinci minute. Călătorii trebuie dar să se îngrijască a lua cu ei provizii, căci altmintere ar fi espuși a rămînea nemîncați și nebăuți 24 de oare întregi, împregiurare critică, ce este foarte vătămătoare entuziasmului.

Șoseaua trece de-a lungul munților Pirenei, în mijlocul unui șir necurmat de grădini frumoase, de livezi îmbelșugate și de cîmpii răcorite prin rîurile Adur și Gava. Oriîncotro se îndreaptă ochiul, întîlnește priveliști romantice, casteluri nouă și elegante, parcuri pline de o veselă verdeață, în vreme ce fundul orizonului este cuprins de minunata panoramă a Pireneilor. Adaogă pe lîngă aceste o climă plăcută, un cer limpide și albastru, o șoșea curată, o trăsură comodă înhamată cu cinci zmei voinici și o inimă voioasă de călător. Ce poate dori un om mai mult pentru ca să fie mulțămit și să uite toate necazurile vieții?

---

[1] Bine (engl. : *all right*).

Tovarășul meu părea pătruns de o adîncă mulțămire sufletească și începuse a cînta o arie engleză foarte originală, deși puțin armonioasă. Caii, spărieți, se vede, de acel cîntic, alergau cît ce puteau; roțile zburau pe petrișul luciu al șoșelei; clopoțeii aninați de gurile hamurilor zuruiau vesel; postașul pocnea din bici necontenit și glumea cu toate nevestele ce întîlnea pe drum; copacii de pe marginea șoșelei fugeau în urma noastră ca o armie pusă în rîsipă; iar noi, lungiți pe perinele trăsurei, fumam cu plăcere și priveam prin fumul albastru al țigaretelor cîmpiile și munții carii păreau că se învîrteau împregiurul nostru.

După puțină tăcere, tovarășul meu și eu ne uitarăm mai cu luare-aminte unul la altul, cu gînd de a face o cunoștință mai de aproape și, după un examen desăvîrșit de vro cinci minute, rămîind mulțămiți de fizionomiile noastre, începurăm a grăi:

— Minunat început de călătorie! Nici cald, nici frig, nici colb, nici glod. Cum e mai bine.

— Cu adevărat; și pe lîngă aceste avantajuri, adaugă că trecem prin una din cele mai frumoase părți ale Franției, sub un cer limpide și albastru care se întinde deasupra noastră ca o boltă de smarald.

— Ești poet, domnul meu?

— Cîteodată ... cînd vreu să uit lumea; dar d-ta?

— Și eu cînt din vreme în vreme, însă nu din liră, ci din trîmbiță.

— Plăcut instrument!

— Îți place?

— Foarte mult ... de departe.

— Te cred. Știi pentru ce am învățat a suna din trîmbiță?

— Pentru ca să alungi *splinul*[1], poate?

— Ai gîcit. Sînt acum doi ani de cînd mă apucase această boală grozavă, care aduce pe om încet-încet la desperare și îl face să dorească a scăpa de viață prin orice chip. Splinul îmi abătuse sufletul, îmi întunecase mintea, îmi adusese dezgust de toate plăcerile lumei și, într-un cuvînt, mă împinsese chiar pe margina mormîntului, căci hotărîsem a mă împușca.

---

[1] Splinul, boala urîtului de care englezii pătimesc mult în țara lor [V.A.]

— Și cum ți-ai schimbat hotărîrea?

— În minutul în care era să mă trimit pe ceea lume; cînd era să trag cocoșul pistolului îndreptat spre fruntea mea, am auzit deodată o trîmbiță sunînd o bucată jalnică din opera *Lucia* a lui Donizetti; însă într-un chip astfel de ciudat, încît m-au umflat rîsul ca pe un nebun și mi-au răcorit splinul.

— Și drept recunoștință pentru acest instrument care ți-au scăpat viața, ai hotărît să te faci trompetaș?

— Dar; și de atunci îmbuc trîmbița și rup urechile celor ce mă ascultă, de cîte ori vine de mă cearcă urîtul.

— Cred că nu-i avea nevoie să faci muzică cît vom fi împreună.

Englezul începu a rîde și îmi făgădui că m-a scuti de acea plăcere în toată vremea cît vom călători amîndoi. Eu îl încredințai asemine din parte-mi că nu-i voi ceti nici o poezie, și astfel ne făcurăm cei mai buni amici din lume. După închierea acestui tractat între noi, aprinserăm două țigare rumene de Havana, carele ne făcură să gîndim firește la ciubucul turcesc și, prin urmare, la voiajurile în Orient.

— Fost-ai în Asia? mă întrebă englezul.

— Am fost cu un compatriot al d-tale, sir Dicson.

— Dicson? doctorul Dicson.

— Dar; un tînăr foarte plăcut, adevărat jentlman, nalt, purtînd ochelari.

— Ochelari de aur?

— Întocmai; îl cunoști?

— Cunosc o persoană asemine precum zici, dar să numește Covlei . . . Nu-i el.

— Acest Dicson era mare amator de cafe turcească și cunoștea toate cafenelele cele mai vestite de pe Bosfor, atît din partea Evropei, cît și de pe malurile Asiei; însă îmi mărturisa că nime în lume nu știa să facă cafe mai bună decît dervișul Abdalah-Osman, pe care îl întîlnise el în drumul ce duce la Brusa. Dicson făgăduise dervișului să-i trimită o păreche de metanii de calembec, drept mulțămire pentru minunatul felegean de cafe ce gustase la el; dar nu găsise încă nici un prilej ca să-și împlinească făgăduința. Aflînd în sfîrșit că eu era să mă pornesc de la Constantinopoli ca să merg la Brusa, îmi încredință părechea de metanii și mă rugă ca să o dau din parte-i lui Abdalah-Osman, dacă l-aș întîlni cumva în călătoria mea.

— Și l-ai găsit?

— L-am găsit.

— Cum, unde și cînd?

— La anul 1845, între Ghemlic și între Brusa, în Asia. Plecasem din Constantinopoli pe un vapor turcesc, cu gînd de a merge să vizitez Brusa, vechea capitală a Imperiului Otoman, vestită prin numărul minarelelor ce se înalță din sînul ei ca lăncile unei armii de urieși, precum și prin frumoasele materii de mătasă lucrate în fabricile sale. Dezbărcînd la Ghemlic, sat mic de pe malul asiatic a Mărei de Marmara, tovarășii mei și eu ne suirăm pe cai și luarăm drumul Brusei.

Cărarea ce duce la acest oraș, bătută de copitele cailor și ale cămilelor, trece peste cîmpii și colnice acoperite cu o iarbă sălbatică și mirositoare, și călătoriul este expus, în vreme de șese oare, la razele arzătoare a unui soare de foc, ce îl coace chiar ca pe un ou în pelea lui.

Fețele noastre se roșiseră ca niște rodii coapte și ni se părea că aveam fiecare cîte un boț de iască în gît. Setea ne muncea fără milă și ne silea să răcnim turcește: *aman!* cînd din norocire sosirăm la mijloc de cale, pe malul unui mic pîrău. Cîțiva paltini mari și frunzoși formau un verde oazis chiar lîngă cărare și împrăștiau o umbră drăgălașă împrejurul lor.

Îți poți închipui bucuria noastră!

Ne coborîm îndată de pe cai și dăm năvală la izvor; dar păn-a nu apuca a bea, un bătrîn ce sta culcat sub copaci aleargă spre noi și ne oprește de a face o asemine nebunie, căci, osteniți și înferbîntați cum ne găseam de pe drum, ne-am fi îmbolnăvit pe loc de înghițeam cît de puțină apă răce. El ne sfătuiește să ne odihnim mai întîi vro cinci minute la umbră și ne poftește pe niște rogojini curate care îi serveau lui de pat.

Bunătatea întipărită pe fața acestui om ne îndeamnă a primi invitarea lui, și dar, fără întîrziere, ne și lungim sub paltini, așteptînd cu nerăbdare învoirea lui, pentru ca să sorbim dintr-o dușcă pîrăul întreg. Fiecare secundă ne pare un an, fiecare minută, un secol! În sfîrșit cinci minute se împlinesc!... Săltăm în picioare cu ochii țintiți spre izvor; dar iată că bătrînul derviș ni se înfățișază cu o cutie de rahatlocum și cu o tabla de pahare cu apă.

Evalah! Ișalah! Mașalah!... Într-o clipală cutia și paharele sînt deșerte, setea noastră stînsă, și mulțămirea noastră cu atît mai mare că bătrînul ne aduce îndată pe o altă tabla mai mică cîteva felegene de cafe; dar ce cafe! o minune de cafe, plăcută, parfumată, demnă de un sultan! Fiecare picătură cuprindea o comoară de mulțămiri necunoscute; credeam că sorbeam raiul lui Mohamed topit în felegeanuri.

Numai un sîngur om pe lume era în stare să facă asemine cafe, și acel om trebuia să fie Abdalah-Osman de care îmi vorbise Dicson la Constantinopoli. Adresîndu-mă deci la dervișul bătrîn, îl întrebai:

— Nu ești d-ta Abdalah-Osman?

— *Benim*[1], răspunse dervișul.

— Cunoști pe Dicson-Bei?

— *Evet*[2].

— Dacă ești Abdalah-Osman și cunoști pe Dicson-Bei, iată o păreche de metanii de calembec ce m-au însărcinat amicul nostru ca să ți le aduc, ca un suvenir pentru minunata cafe ce au băut la d-ta. Zicînd aceste, am dat metaniile bătrînului Abdalah-Osman; iar el își dismierdă barba cu o adîncă uimire și îmi făcu trei temenele, în vreme ce încălecam pentru ca să-mi urmez drumul la Brusa.

Englezul meu mă asculta cu mare luare-aminte și, deodată, lovind tare cu pumnul în trăsură, făcu giurămînt ca să meargă la anul viitor în Asia și să se oprească la giumătate cale a Brusei, pentru ca să guste cafeua vestită a lui Abdalah-Osman. Nu știu de mai există încă acel pustnic cuvios, care de mai mulți ani acum viețuia sîngur pe malul unui pîrău necunoscut din Asia și care avea de mulțămire a da tuturor călătorilor rahatlocum, apă proaspătă și cafe *gratis*; dar ce știu de sigur este că, dacă el nu s-au dus încă să-și priimească răsplata cuvenită în raiul lui Mohamed, negreșit are să facă cunoștință cu englezul meu la anul viitor.

---

[1] Eu sînt (turc.).

[2] Da (turc.).

În vreme ce istoriseam această anecdotă, soarele se coborea spre apus într-un ocean de flacări, și razele lui străbăteau ca niște săgeți de aur pintre frunzele copacilor. Munții Pirenei se înväleau treptat cu o mantie roșietică, iar vîrfurile lor, acoperite de omăt, păreau încununate cu diademuri strălucitoare. Umbrele se luptau cu lumina și se rîdicau pe poalele dealurilor; ceriul limpide și transparent se întindea deasupra noastră ca un văl subțire și albăstriu, prin care se zărea, ca prin vis, lucirea argintie a cîteva stele. Un sîngur nor, ce avea forma unui vultur urieș, se îndrepta spre culmea munților și părea că zbura cătră cuibul său, ascuns în naltele stînci a Pireneilor. Era acum momentul tainic cînd toată natura se pregătește pentru odihna nopții; ora în care sufletul se pătrunde de o dulce melanholie și se înalță pe plaiurile cerești de merge să se închine lui Dumnezeu.

Englezul meu scoase dintr-un buzunar un fes roș împestrițat cu feliurite cusături și, acoperindu-și capul, se înfundă în colțul caleștei, unde începu curînd a horăi. Eu însă, care cu greu pot să adorm la drum, căzui pe gînduri și, în dulcele leagăn a malpostei, mă răpezii până la Moldova.

Îmi revăzui țara, familia, amicii cu o duioasă bătaie de inimă și, supus farmecului acelei dulci reverii, mă sîmții rătăcind în lumea drăgălașă a suvenirelor . . . Însă un hop a trăsurei mă trezi din acel vis frumos lîngă tovarășul meu de drum, ce avea un aer de mandarin hinezesc sub fesul țuguiet ce îi cădea pe nas.

Acum umbrele nopții acoperiseră pămîntul, și copacii se zăreau ca fantasme din altă lume ce se alungau pe cîmpi, pănă ce se perdeau în întunericul depărtărei. Mii de stele străluceau pe bolta cerească; unele cădeau de-a lungul ceriului, lăsînd o urmă argintie după dînsele; altele se oglindeau în apa Adurului; altele păreau că lunecă ca niște mari briliantūri pe omătul din vîrfurile Pireneilor.

Tot era în lume tainic și adînc-pătrunzător; iar în tăcerea cumplită a naturei, în nemișcarea obiectelor ce ne încunjurau, răpegiunea malpostei sămăna îndoită, tropotul cailor și sunetul zurgalăilor aveau ceva fantastic. Fanarele trăsurei aruncau înaintea lor, pe șosea, o pată lungă de lumină, în care caii se zăreau călcînd în picioare umbrele lor ce se încolăceau sub dînșii ca niște balauri negri.

Îmi închipuiam că mă aflam în împărăția fantasmelor, răpit de carul unui geniu de noapte și urmărit de hîrîitul grozav a unor balauri nevăzuți. Însă luna se rîdică încet pe marginea orizonului, și, la gingașa sa lumină, fantasmagoria peri într-o clipă. Umbrele fioroase se făcură nevăzute, balaurii intrară în pămînt, și cruntul lor hîrîit se prefăcu în nevinovatul horăit al englezului ce dormea cît șepte la spatele mele.

De-ar putea cineva să stenografieze toate gîndurile care trec prin mintea omului într-o noapte frumoasă de călătorie, ar produce volumuri întregi de idei înalte și de prostii. Spre zori de ziuă, somnul veni să-mi închidă ochii. Adormii ca un fericit, pentru ca să visez pe Alexandru Macedon giucînd parola cu Papură-vodă. A doua zi mă trezii în Tuluza.

III

TULUZA, NIMA, MARSILIA

E un spectacul foarte curios pentru un călător de a asista la deșteptarea unui oraș și de a-l surprinde în toaletă de noapte.

Cum începe ziua a să ivi, orașul începe a bui de niște sunete surde și depărtate, carele încet-încet se tot măresc ca fluxul mărei. Ici-cole, se arată cîte un om de-abie deșteptat din somn și care trece răpide și dispare ca o stahie în umbra deasă a stradelor. Unde și unde cîte o fereastră sau cîte o ușă de magazie descopere forme omenești învălite în halaturi și încoronate cu scufii de noapte; iar cu cît lumina crește, stradele se umple de suflete ca un mare furnicar. Toate casele dau drumul afară unui număr de locuitori carii se răspîndesc prin oraș și, lucru demn de însămnat! deodată, ca și cînd ar fi ieșind din pămînt, se înaintează din toate părțile mulțime de vite, de căruțe și de oameni încărcați cu provizii. Atunci vuietul se preface în zgomot; mii de glasuri, mii de răcnite se rîdică în văzduh, unindu-se cu tropotul cailor și cu durduitul carelor pe paveua orașului. Unii strigă marfa ce au de vîndut, alții se sfădesc pentru preț și toți delaolaltă ascuțesc glasurile lor; iar mai ales dacă în acel vălmășag vine de se adauge și ragetul magarilor încărcați cu panere pline de legumi; dacă în vremea acestui conțert asurzitor se întîmplă să treacă pe uliți un regiment de soldați conduși de sunetul darabanelor, apoi nu-ți rămîne alta de făcut decît să-ți astupi urechile și să împungi de fugă în lume.

De la ferestrele otelului în care mă oprisem și care se află pe piața Capitolului, am asistat la un asemine spectacul. Acea piață mare, din pustie ce era cînd sosirăm în Tuluza, se acoperi în curînd cu sute de panere pline de provizii și cu o poporație întreagă de precupeți veniți de la țară. Un ocean de verdețuri se întindea sub ochii noștri, și grămăzi nalte de ouă se rîdicau în mai multe punturi a pieței, ca niște stînci de marmură albă; dar peste două ore, ouă și verdețuri, păsări și poame, într-un cuvînt, toate acele provizii se făcură nevăzute, căci sute de servitoare și de bucătari se aruncaseră asupra lor ca un nor de locuste pe un lan de grîu verde.

Englezul meu privea această scenă cu o nespusă melancolie ominească! Cea dintîi grijă a omului, cea mai neapărată nevoie a acestei ființi, ce se crede de neam îngeresc, este a să îndopa ca oricare alt dobitoc. Stomahul este tiranul ominirei!

Eu făceam alt soi de observări mult mai puțin filosofice, dar totuși întristătoare. Privind mărimea pieței și regula care prezida la vînzarea proviziilor zilnice ale orașului, îmi aduceam aminte de medeanul glodos al Sfîntului Spiridon din Iași, unde, cînd vezi carnea zvîrlită pe tărăbi și poamele ascunse într-un nor negru de muște, îți vine să te hotărăști a muri de foame!

Vestitul Capitol a Tuluzei nu răspunde nicidecum la ideea ce naște numele lui, căci, departe de a avea vro asămănare cu monumenturile romane, el este un simplu palat ca toate palaturile moderne și servește de curte judecătorească. În sînul său gîgîiește claia vorbariță a avocaților, de dimineață și păn-în sară. Avocații din Capitolul Tuluzei țin locul gîștelor care au scăpat Capitolul Romei.

Tuluza e un oraș destul de mare și frumos, așezat pe malul Garonei. Numele acestui rîu este foarte cunoscut în Franța, căci locuitorii de pe malurile lui au reputația de a fi palavragii. *Gascon* sau copil a Garonei însămnează fanfaron. Cu toate aceste, Garona e un rîu măreț și are destulă apă pentru ca să-și poată spăla copiii de asemine pată.

În alergarea noastră prin oraș, dăm fără veste de o alee largă de copaci, care este locul favorit de primblare a tuluzenilor. În capătul ei, asistăm la rîdicarea statuiei lui Paul Riket, plănuitorul canalului de Langedoque, ce unește oceanul cu Marea Mediterană. Ferice de acei carii, într-o țară ca Franția, cîștigă recunoștința nației; numele lor este înscris pe marmură și pe bronz, ca un titlu de glorie pentru patria lor. Cînd oare românii vor îndeplini datoria lor de a rîdica statui acelor eroi carii, prin faptele lor mărețe, au adus strălucire neamului românesc?

Plecăm din Tuluza pe la ameazi, și a doua zi, la 6 oare dimineața, sosim buni teferi la Montpellier, de unde, făr-a perde vreme, ne îndreptăm spre Nima cu drumul de fer, trecînd pe la Arlu și Boquer, două orașe vestite în Franța, cel întîi prin frumuseța femeilor și cel al doile prin frumuseța iarmaroacelor.

Nima a fost în timpul domnirei romanilor în Galia un oraș mare, frumos și împodobit cu o mulțime de monumenturi ce îi meritaseră falnicul nume de a doua Romă. Patru seculi întregi Nima a înflorit sub ocrotirea împăraților: Cezar August, Agripa, Caius și Lucius Cezar, Traian și Adrian; dar numeroasele năvăliri de barbari, în al V secul, și luptele crîncene cu vandalii și cu vizigoții, precum și chiar cu maurii, carii biruiseră Spania, au despoiat-o de toate averile sale.

Un șir de crai barbari, precum: Enric, Alaric, Almaric, Teodoric, Hilderic, veniți de la meazăzi, și alții veniți despre meazănoapte, precum: Zama, Ambiza, Abderam, Iusif, Amozoz etc. au căzut asupra ei ca un cîrd de lupi flămînzi și au ruinat-o de tot.

E un lucru surprinzător cum s-au mai putut păstra ruinele ce se văd în ziua de astăzi și care servesc de marturi a mărimei, a puterei și a geniului romanilor. Priveliștea acelor gigantice rămășiți a unei civilizații perdute umple sufletul de o adîncă admirare și îl face a să închina dinaintea măreței umbre a trecutului.

Mare popor a fost acela care a lăsat în urmă-i asemine mari și glorioase monumenturi!... Și în ochii mei el are un prestigiu mult mai adimenitor, căci se numea poporul roman. Cît de puternici au fost părinții! cît de căzuți sînt coborîtorii lor!

De-o durere fără margini al meu suflet e pătruns
Cînd gîndesc ce-am fost odată și-n ce stare am ajuns!

Monumente urieșe! marturi de-un măreț trecut!
Plîng, jălesc cu-amărăciune a românilor cădere,

Însă sufletu-mi e mîndru la a voastră revedere,
Cînd măsor eu înălțimea de la care am căzut!

Dintre toate monumenturile romane din Nima cele mai demne de însămnat sînt:

Arenele. — Amfiteatrul rotund, lucrat în peatră săpată, și care servea pentru spectacoluri publice. El putea să cuprindă în sînul său 40 000 de privitori și este cel mai bine păstrat dintre toate Colizeele vechi.

Casa cvadrată. — Templu ornat cu coloane elegante și cu săpături minunate; un capodoperă de arhitectură antică.

Turnul Magnus, Templul Dianei, Băile Romane. — Cel dintîi, așezat pe culmea unui deal ce domnește asupra orașului, iară celelalte două, aflătoare în capătul grădinei publice. Toate merită de a veni cineva cît de departe spre a le vizita.

Săvîrșind vizitarea orașului Nima, ne suim iară în vagonurile drumului-de-fer și, după o călătorie de 6 oare prin cîmpiile Provenției, sosim noaptea la Marsilia și tragem la otelul „Coloniilor“.

Marsilia este portul cel mai însămnat al Franției și chiar al doilea oraș după Paris. Cîteva strade ale sale, și mai cu samă acea numită Canebiera, sînt demne de a figura în capitală. Marsiliezii se fălesc atît de mult de orașul lor, că zic: „Dacă Parisul ar avea o Canebieră ar fi o mică Marsilie“. Adevărul este că dacă Parisul ar avea portul Marsiliei, ar fi cel întîi oraș din lume, sub toate privirile.

Oricît de pompoasă este pretenția marsiliezilor, trebuie să mărturisim că orașul lor este frumos, însuflețit și foarte vesel. Miile de corăbii ce întră și ies din porturile lui îi dau o mișcare comercială din cele mai importante și îi aduc o poporație de treacăt foarte curioasă. Călătoriul ce se primblă pe cheiurile portului și în stradele apropiete de marea întîlnește tipuri de tot soiul, costiumuri din toate țările și aude răsunînd la urechile sale toate limbile de pe fața pămîntului.

În Marsilia are cineva prilej și de-a face avere prin comerț, și de a o cheltui în petreceri, căci el poate găsi în sînul ei toate înlesnirile unei viețuiri de lux și de plăcere. Primblările sînt frumoase, mai cu samă acea numită Prado, care se întinde pănă la malul mărei, trecînd prin un șir de grădini și de case de vară foarte plăcute. Teatrurile sînt bune; cafenelele ornate după modelul celor din Paris, și magaziile pline de marfă pariziană.

Cît pentru mine, primblarea mea favorită era pe marginea portului, unde mergeam în toate zilele de priveam, oare întregi, formele diverse ale corăbiilor și lucrul marinerilor ce încărcau sau descărcau mărfuri. Fiecare din ele înfățișa închipuirei mele țărmurile de unde venise și mă făcea să visez la acele locuri necunoscute mie. Lîngă un vas din India se înălțau catargurile unei corvete americane; aproape de un vapor englez se legăna o corabie spaniolească; mai departe flutura pavilionul norvegian, lîngă pavilionul român; și toate la un loc alcătuiau un soi de hartă geografică ce îmi atrăgea privirile cu o putere magnetică și îmi însufla tainice dorinți de a urma zborul lor pe valurile mărei. Mai cu samă o mare corabie franțeză, nouă, sprintenă și cochetă ca o sirenă, îmi fărmăca mințile prin forma ei ușoară și elegantă. Ea era gata a pleca la Ceilan, raiul Indiei!... La Ceilan!... Mă mir, zău, cum de mă aflu încă în Evropa!

Planul nostru era de a vizita toată coasta Spaniei și de a ne ambarca pe unul din vapoarele ce fac voiajul între Marsilia și Lisabona, trecînd pe la Barcelona, Valenția, Almeria, Alicanta, Malaga și Gibraltar; dar fiindcă nu se afla nici unul din acele vapoare în port, nevoind a perde vro 15 zile, așteptînd în Marsilia, ne hotărîrăm a pleca de-a dreptul la Gibraltar, pe vaporul englez „Livorno“, comendat de căpitanul Campbel.

Așa, la 23 septembrie, amicul meu și eu, sprinteni, veseli și cu pălării de Panama pe urechi, luarăm o barcă care ne duse la vapor prin un dedal de corăbii. Acest vas era încărcat cu poloboace de pucioasă și cu balerce de rachiu, două materialuri aprinzătoare, care, de-ar fi luat foc în mijlocul mărei, am fi ars într-o clipală și ne-am fi stîns de pe fața pămîntului! Din această cauză, vro două familii spaniole, ce era să plece cu noi, rămaseră la Marsilia, preferînd a aștepta alt vapor mai sigur.

— Ce hotărăști? mă întrebă englezul meu, cînd ne suirăm pe „Livorno". Mergem cu vaporul acesta?

— Mergem; de-a lua foc corabia, nu vom avea lipsă de apă.

— Care vra să zică, de-om scăpa de foc, nu vom scăpa de apă. Foarte bine; hai, într-un noroc.

— Hai, căci norocul ține cu cei nebuni.

Pe la 6 ore după ameazi, căpitanul se suie pe puntea de lîngă hornul mașinei și începe a da ordin de plecare. Îndată marinerii trag ancora; mașina se pune în mișcare, și cîrmaciul se așează la roata cîrmei. Căpitanul Campbel strigă *olrait!* și corabia, supusă puterei aburilor, lunecă pe nesîmțite între celelalte vase grămădite în port; ea agiunge în curînd la gura portului, fortificată cu două cetăți pline de tunuri, iese și se îndreaptă spre orizonul nemărginit, lăsînd în urmă-i o lungă coloană de fum negru.

Adio, Franție iubită!... Mă depărtez de tine și D-zeu știe de te-oi mai videa, căci mașina vaporului poate să se spargă de vro stîncă ascunsă sub valuri; căci pucioasa și spirtul pot să ieie foc... și, oricum s-ar întîmpla, marea stă gata să ne înghită. Dar, într-un noroc! fie ce-a fi!... A revedere! Franție frumoasă și multiubită!

IV

PE MAREA

De multe ori am călătorit pe mare și de cîte ori m-am depărtat de marginea pămîntului am sîmțit în inima mea deșteptîndu-se un dor ferbinte de familie și de patrie. În cele dintîi momente ale plecărei, mă cuprinde o jale adîncă ce îmi aduce descurajare în suflet și o presîmțire dureroasă ce mă face a crede că nu voi mai videa țărmurile și ființile iubite mie, dar în curînd vîntul răcoritor al mărei, legănarea molatică a corăbiei și întinderea orizonului îmi schimbă șirul ideilor și îmi însuflă o mulțămire nespusă. Atunci îmi pare că mă prefac într-o nouă ființă, că toate puterile-mi sufletești se măresc și că mă aflu în adevăratul element al naturei mele.

Nemărginirile ceriului și a mărei între care mă găsesc dau aripi închipuirei mele și o îndeamnă să se rătăcească în spațiurile lor. Atunci, ca o pasăre voioasă, ea se înalță în seninul ceriului, zboară peste hotarele orizonului, se cufundă în noianul mărilor și cearcă a descoperi în depărtare plaiuri necunoscute și a pătrunde tainele ascunse în sînul valurilor.

Rari mulțămiri în lume pot fi de măsura acelei neprețuite mulțămiri ce gust la începutul călătoriilor pe mare, cînd mă sîmt aruncat afară din calea obicinuită a vieții!

Vaporul se înaintează cu răpegiune spre apus și în urmă-i țărmurile Franției, orașul Marsilia și castelul de If, ce se rîdică pe o înălțime aproape de el, par a să cufunda treptat în marea. Nu se mai zărește în fundul orizonului decît un nor lung și îngust, care se face nevăzut. Soarele se culcă ca o bombă înflăcărată, ce ar cădea și s-ar stînge în valuri; razele lui lunecă pe fața apei și se retrag, lăsînd lumea în stăpînirea nopții. În curînd stelele se arată ca o ninsoare de diamanturi, și marea, perdută în întuneric, ia o privire îngrozitoare.

Mii de gînduri mă impresură în zestimpul amurgului, cînd natura-ntreagă se acopere cu o haină fantastică; mii de visuri vin de mă îngînă cu-ale lor poetice adimeniri, și, pintre gînduri și pintre visuri, țara mea se arată mie ca o mamă iubitoare ce mă cheamă la sînul ei.

O! țară iubită, o! raiul meu drag,
Oriunde voi merge, prin lume pribeag,
De scumpa-ți icoană eu sînt însoțit,
De glasul tău dulce sînt gingaș uimit.

Mă primblu sîngur pe podul vaporului, cumpănindu-mi pasurile după legănarea lui și petrecînd în minte-mi toate scenele interesante a vieții mele de călător: scene vesele din Franția, scene poetice din Italia, scene pitorești din Orient, carele alcătuiesc albumul suvenirelor mele. Și acea primblare sînguratică s-ar prelungi poate păn-în zori, dacă glasul lui sir Angel, tovarășul meu de drum, nu m-ar deștepta din vis.

Mă cobor în salon, unde căpitanul mă aşteaptă cu un vas de punci înflăcărat pe masă.

— Vină lîngă mine, îmi zice sir Campbel; vină, domnul meu, să bem împreună în fericirea voiajului nostru. Domnul Angel mi-a istorisit cum aţi făcut cunoştinţă bînd apă sărată... Eu doresc să legăm cunoştinţă bînd punci.

— Acest chip de a face cunoştinţă este mult mai plăcut decît celalalt, domnule căpitan, şi vreu să-ţi probez că ştiu a-l preţui.

Zicînd aceste, mă pun pe un scaun lîngă căpitanul, care, înarmat cu o lingură de argint, aţîţă para romului cu un talent de om foarte ispitit în asemine îndeletnicire. Angel se aşează în faţă cu mine şi aruncă din vreme în vreme galişe căutături asupra băuturei ce se pregăteşte.

— Ştiţi — ne întreabă el — care ar fi cea mai minunată şi mai măreaţă privelişte din lume?

— Care?

— Priveliştea oceanului întreg schimbat într-un vas nemărginit de punci înflăcărat.

— Cu adevărat! răspunde Campbel. Ideea d-tale îmi aduce aminte de sărbarea unei nunţi din India, în oraşul Singapur. Lordul E..., care este avut cît şepte milionari, se însurase cu fata unui nabab şi, în noaptea nunţii lui, el prefăcuse toate basinurile din grădina palatului său în vase de punci. Cine n-a văzut acea luminaţie fantastică, n-a văzut nimică! Toţi locuitorii din Singapur au închinat în noaptea aceea pentru fericirea tinerilor căsătoriţi, şi nici unul nu s-a putut întoarce acasă teafăr.

— Îmi aduc şi eu aminte de o luminaţie fantastică în soiul acelei de care vorbeşti, domnule căpitan. Am văzut-o în Italia, pe vîrful munţilor Apenini; însă asta-i o istorie lungă, şi punciul d-tale nu ne iartă de a perde vremea în povestiri.

— Din contra; punciul se îmbunătăţeşte prin farmecul conversaţiei. Spune dar istoria d-tale, domnule, căci nouă, marinerilor, nimic nu ne face mai mare plăcere decît povestirea întîmplărilor de călătorii. Începe, şi vă promit că voi povesti şi eu o întîmplare foarte comică ce au avut o mare înrîurire asupra vieţii mele şi au fost chiar cauza ce m-a îndemnat a îmbrăţişa cariera de marinar.

— Iată dar că încep:

MUNTELE DE FOC

Într-amurgul unei frumoase zile de vară din anul 1839, amicii mei C . . . N, N . . . D[1] și eu coboram încet munții Apenini care despart Toscana de văile Lombardiei. Un vînt ușor se rîdicase, și plăcuta lui dismierdare ne trezea din apatia în care ne cufundase căldura nesuferită a atmosferei. Toate sîmțurile noastre se învioșeau sub înrîurirea acelui vînt răcoritor. Natura ni se părea mai veselă, seninul ceriului mai limpide, cîntările păsărilor mai dulci! Părea că ni se rîdicase de pe ochi un văl întunecos și de pe inimă o greutate apăsătoare. Într-un cuvînt, apusul soarelui ne făcu să gustăm una din acele tainice mulțămiri ale sufletului, atît de puternice la vîrstă de 19 ani, încît mintea plutește în mii de visuri aurite și închipuirea se exaltă pănă a crede că aude cete de îngeri serbînd sfîrșitul zilei pe harpe de aur.

În curînd am agiuns la satul Petra-Mala, ce se găsește între Giogo, muntele cel mai nalt al lanțului de Apenini ce petrecusem, și între Filigare, hotarele Toscanei. Cînd am intrat în sat, noaptea căzuse și stelele sclipeau vesel pe bolta cerească.

Veturinul nostru, adică stăpînul și totodată vezeteul trăsurei cu care plecasem de la Florența, ne duse la cea mai bună locantă; iar proprietariul aceștia, sinior Antonio, ne priimi cu toată țeremonia măgulitoare care ațîță și mărește galantomia călătorilor. Complimentele și titlurile de *altețe* cu care ne stropi el, cînd ne-am pogorît din trăsură, ne înduplecară cu totul în favorul lui; iar cînd, după o plecată închinăciune, el ne luă de subsuori ca să ne suie la rîndul întîi, atunci sinior Antonio cîștigă toată încrederea și toată simpatia noastră, două nobile sîmțimente de care el făcu abuz, încărcîndu-ne gros la socoteală a doua zi! Noi am plătit fără a-i face vro observare cît de mică, fiindcă fusesem tratați de altețe, dar ne-am decis de atunce a ne pogorî sînguri din trăsură și a ne sui scările locantelor fără agiutor, căci mai aveam încă de întîlnit mulți siniori Antonio în drumul nostru pănă la Moldova.

---

[1] C.N., N.D. sînt: Costache Negri și Nicolae Docan.

La masă, locantierul ne vorbi despre un vulcan ce s-ar fi aflînd în apropierea satului și pe care locuitorii din Petra-Mala îl numeau Monte di Fo (Munte de Foc). Ne-am hotărît îndată de a-l vizita, și sinior Antonio, gata la poroncile noastre, ne-au și găsit pe la vecinii lui trei zmei cu urechile lungi, înșăuați și înfrîuați, precum se cuvinea la niște altețe. Ne suirăm călare fără întîrziere, și caravana noastră se porni la pas, cîrmuită fiind de sinior Antonio și urmărită de vro doi copilași din sat, carii, țipînd și sărind cu picioarele goale pe petrele stradelor, zădărau zmeii noștri cu vergi subțiri; însă aceștia, făr-a-i băga în samă, își urmau drumul foarte liniștiți, întocmai ca niște filosofi ce ar fi trecînd cu fruntea senină pintre necazurile lumei!

Cărarea ce duce la Muntele de Foc șerpuiește pintre stînci fărîmate și pe maluri de rîpi adînci; și fiindcă străinii s-ar putea primejdui pe jos, locuitorii din Petra-Mala și mai ales sinior Antonio au pentru trebuința călătorilor locomotive sigure, ce se numesc magari în limba veche și *asini* în cea nouă. Acest animal este trebuitor locuitorilor de munte ca și cămila arabilor. Blînd, supus la glasul stăpînului, el îl duce în spinare pe vîrfurile cele mai nalte ale stîncelor, pe gurile celor mai adînci prăpăstii, fără a-l pune vreodată în pericul. Răbdarea lui nemărginită, caracterul său flegmatic și cumpănirea pasurilor sale sînt calități cunoscute și care ar face din el o ființă perfectă, dacă el nu s-ar abate cîteodată la un narav ominesc, la îndărătnicie! Cu toate aceste, însă, marele poet al vechimei, Omir, l-a comparat cu Aiax, unul din cei mai viteji eroi a poemului *Iliadei*, și Delille, poetul francez care a tradus pe Virgile și pe Milton, a făcut portretul magariului în versuri foarte măgulitoare, zicînd pintre altele că:

„Il sert de Bucéphale à la beauté peureuse!“ [1]

Cîți oamini trec pe fața pămîntului făr-a merita de a fi asămănat cu Aiax și cu Bucefal!

Cu cît ne depărtam de sat, greutățile drumului se înmulțau, însă bucefalii noștri își cumpăneau mersul cu un tact vrednic de laudă; la fiecare pas ei pipăiau drumul cu copitele, făr-a să îngriji de petrele care fugeau sub picioarele lor și care se duceau de-a dura în fundul prăpastiilor. În zădar sinior Antonio îi îndemna cu glasul, și copiii din urmă cu vergile!... ei da numai din urechi, iar din pas nu ieșeau! În fine, după o cale acrobatică prin tot soiul de rătăcănii, ne-am găsit deodată lîngă vulcan.

---

[1] „Servește de Bucefal frumuseții temătoare!“ (fr.)

Acest Munte de Foc este unul din fenomenele cele mai curioase a naturei! Pe o suprafață de trei stînjini cvadrați ard mii de limbi de foc ce samănă a ieși din pămînt, pe mii de țăvii subțiri; și, lucru de însămnat! acele pări nu se rîdică mai mult decît de o palmă și au toate însușirile parei acestui punci, care arde acum dinaintea noastră, colorul și chiar parfumul ei; astfel, încît de ar sta cineva împrotiva vîntului și ar răsufla duhoarea acelui foc, în curînd s-ar îmbăta.

Ne puserăm cu toții împregiurul acestui vulcan; ne aprinserăm țigaretele la para lui, și unul din noi începu a grăi cu sinior Antonio:

— Ce crezi d-ta de focul acesta, siniore?

— Eu? răspunse Antonio, cred ceea ce zic bătrînii din Petra-Mala.

— Și ce zic ei?

— Că Muntele de Foc trebuie să fie vro răsuflătură a iadului. La cuvîntul de iad, sinior Antonio își făcu cruce.

— Foarte bine; dar ce dovadă aveți că iadul se află tocmai sub munții Apeninilor?

— Probe avem multe: 1° că pe la mezul nopții se aud pe-aice glasuri de cucuveici și gemete grozave, carele par că ies din fundul pămîntului; 2-le, că *padre Bertolomo* și-au ars barba și sprincenile chiar aice unde ședem noi.

— Care padre Bertolomo?... Ce i s-au întîmplat?

— El este un călugăr capuțin de la Verona, care, ca și d-voastră, nu credea că Muntele de Foc este hornul iadului, ci din contra socotea că ar fi cuprinzînd comori nesfîrșite... Într-o noapte, iată-l că vine sîngur aice și, ațîțat de demonul lăcomiei, se apucă de săpat. Sapă el, sapă mereu de cu sară și pănă pe la mezul nopții; iar Satan îl lasă de se muncește pănă ce face o groapă adîncă cît un stat de om. Atunci Duhul-răului dă drumul focului din iad, și sărmanul padre Bertolomo se vede deodată cuprins de pară! Strigă, se zbuciumă, cearcă să iasă... în zădar! Focul îl învăluiește din toate părțile și îi arde și hainele, și barba, și sprincenile. Din norocire, un călător, trecînd pe acolo, aude răcnitele caputinului, aleargă și îl scapă, căci altmintere Satan îl prefăcea în friptură pentru ospățul dracilor.

Zicînd aceste, sinior Antonio își mai făcu o cruce, iar copilașii așăzați pe lîngă el ziseră cu spaimă: *Santa Maria!*

— Dacă voiești numaidecît, sinior Antonio, să dai în sama lui Satan pîrlirea lui padre Bertolomo... fie! spune-mi însă, de mult s-au ivit acest foc pe munte?

— Ivirea lui se ține de o întîmplare ce mi-au istorisit bunul meu, care și el o știa de la bunul său, Dumnezeu să le ierte păcatele!

— Amin!

Sinior Antonio tuși de trii ori, își drese glasul și ne spuse următoarea legendă, în vreme ce para vulcanului răspîndea lumini fantastice pe vîrfurile stîncilor de pe-mpregiur.

— Pe cînd Veneția se bucura de avuțiile și de libertatea sa, Petro Foscari era unul din cei mai nobili și mai însămnați patrițiani din Lombardo-Veneția. Veniturile sale de milionari, poziția și numele lui îl puneau în cea întîi linie din soțietățile aristocratice; dar pe cît soarta îl înzăstrase cu tot ce poate contribui la fericirea unui om, pe atîta natura îl tratase fără milă, dîndu-i o figură uricioasă, doi ochi mici carii pătrundeau cu răutate, niște buze vinete și subțiri, ce sămănau văpsite cu venin, și o peliță zbîrcită ce bătea în două flori, în galbîn și în verde.

Această nedreptate a naturei avu o fatală înrîurire asupra contelui Foscari. Toate plăcerile lumei erau amărîte pentru dînsul prin ideea sluțeniei sale. Nu avea, sărmanul! nici un minut de liniște, căci, oriunde mergea, i se părea că aude în vorbele altora aluzii crude asupra nenorocirei sale. Dacă întra într-un salon și da cu ochii de vro oglindă, ideile sale se tulburau; el își închipuia că stăpînul casei ar fi așăzat înadins oglinda în locul acela, pentru ca să-i aducă aminte de asămănarea lui cu un strigoi rătăcit pintre cei vii. Dacă vreo damă zîmbea tocmai cînd el se apropia de dînsa, Petro își mușca buzele de mînie și țintea asupra nenorocitei dame o căutătură grozavă ce o înfiora; iar dacă împingea păcatul pe un bărbat să-i zică măcar un cuvînt cît de puțin atingător, atunce stiletul său căuta îndată răzbunare în vărsare de sînge.

Toți se fereau de el ca de un ciumat; toți se dau în laturi cînd îl videau; convorbirile se întrerumpeau; veseliile se stingeau. Apropierea înfricoșatului Bravo din Veneția nu producea un efect atît de respingător, precum ivirea contelui Foscari!

El însămna toate scenele tăcute ce se petreceau împrejurul lui, și mizantropia sa creștea în proporție cu ura ce însufla el societății venețiane. Într-un cuvînt, nenorocitul conte ajunsese a să urî chiar pe sineși și a fi nesuferit nu numai străinilor, dar chiar lui însuși.

Într-o zi, contele Foscari zări la o primblare de gondole, în Canalul de Judeca, pe fata ducăi Orloni, ce sosise numai de trei zile de la Neapoli, și frumuseța ei îl înnebuni. Din minutul acela el o iubi ca pe o madonă! o iubi mai mult încă... ca pe un chip frumos! el, care și-ar fi dat toate comorile, toată nobleța, toată strălucirea numelui său pentru un chip frumos! Din minutul acela el sîmți un nou șir de suferinți necunoscute lui până atunci: sperarea înșălătoare și gelozia crudă! Însă, ca un om ce păn-în ora de pe urmă tot se măgulește că va scăpa de moarte, contele uita ades nenorocirea lui și se lăsa a fi adimenit de cele mai drăgălașe năluciri, căci era vecinic îngînat de glasul sufletului său, ce îi vorbea de Letiția, fiica ducăi.

Cum se întinseră umbrele nopții pe canalurile Veneției, contele Foscari se sui într-o gondolă și se duse sub ferestrile palatului Letiției. Nefericitul! își pusese în gînd să deie o serenadă tinerei ducese și să-i răpească sufletul prin farmecul glasului său, căci am uitat a vă spune, domnilor, ridicului cel mai mare a bietului conte. El se credea a fi muzic desăvîrșit și își închipuia că are un glas îngeresc, cînd, demprotivă, avea un glas de motan răgușit.

Apucînd dar o mandolină în mîni și rîdicîndu-și ochii spre balconul Letiției, unde se zărea o umbră, el începu a miorlăi o barcarolă venețiană foarte cunoscută pe atunci în Veneția:

Marea-i lină
Ca zîmbirea-ți
Și senină
Ca privirea-ți
Vină, vină
Fără frică
Să te primbl-în luntrea mică. ș.c.l.

Nu sfîrși bine versul de pe urmă a barcarolei, și pe balcon se ivi o altă umbră mai mare, care, plecîndu-se pe canal, împreuna finalul cînticului cu un hohot de rîs răsunător!... Mandolina căzu din mînile contelui, glasul i se tăie pe loc, și el rămase ca un om trăsnit de fulger, în vreme ce umbrele amîndouă din balcon se făcură nevăzute.

— Amalteo! Amalteo! strigă deodată contele, amenințînd balconul deșert cu stiletul său; Amalteo! rîs-ai tu de mine, dar te-oi face eu să plîngi amar!

Rostind această amenințare în turbarea ce-l cuprinsese, nenorocitul conte pică obosît pe perinele gondolei și se depărtă de acel loc, făcînd și desfăcînd o sută de planuri de răzbunare asupra lui Amalteo.

Cine era însă acest Amalteo?

Amalteo Peroni se trăgea din una din cele mai mari familii din Neapoli; tînăr, frumos, elegant și bogat, el venise de vro două luni în Veneția și se făcuse favoritul tuturor damelor prin delicateța purtărei sale, prin gustul distins ce prezida la toate faptele lui și prin o gingășime copilărească, de care era întipărită natura sa delicată. El era iubit de multe patrițiane, pre cît nobile pre atît frumoase, dar mai cu samă era iubit de fata ducăi Orloni, care îl cunoscuse la Neapoli.

Asemine Amalteo admira multe frumuseți venețiane, dar mai cu deosebire el adora pe Letiția, căci Letiția le întrecea pe toate cu minunile îngereștei sale figuri și cu încîntările spiritului său. Toți străinii îi priveau pe amîndoi cu o mulțămire adevărată și îi admirau, așteptînd ziua nunții lor ce era să se facă în curînd. Contele Foscari sîngur le purta pizmă și căuta mijloace de a dărîma fericirea lor!

A doua zi după scena balconului, el se duse la palatul ducăi Orloni și suind scările cu repegiune, se găsi deodată față-n față cu Letiția, în cel întîi salon. La viderea lui, tînăra copilă îngălbini, tremurînd de spaimă; iar contele Foscari, perzîndu-și mințile, se aruncă în genunchi dinaintea ei, cu mînile întinse spre dînsa.

— Letiție, Letiție, îi zise, ie stiletul și mă ucide, căci fără tine viața-i o pedeapsă nesuferită... Toate chinurile iadului le sîmt în sufletul meu de cînd te iubesc, căci te iubesc cu desperare, cu gelozie, cu nebunie...

Cum declama însă aceste cuvinte deșănțate, o mînă străină se înaintă pe deasupra lui și îi puse în față o oglindă mică.

Contele se văzu într-însa cu tot ridiculul poziției sale, își întoarse iute capul și zări pe Amalteo! Înfuriet la viderea rivalului său, el răcni ca un tigru rănit și se izbi crunt asupra lui. Tînărul căzu gios, străpuns de stiletul contelui, iar contele, din ziua aceea, se făcu nevăzut din Veneția.

Un an după această întîmplare, pe locul unde arde acum focul ce videți aici chiar, erau așezați vro doisprezece hoți înarmați din cap păn-în picioare. Toți stau grămădiți împregiurul căpitanului lor, Marco Brojio, care de o bucată de vreme împrăștia spaimă în toată partea aceasta a munților Apenini și în văile îmbelșugate ale Lombardiei.

Nu era pe atunci vorbă în toată Italia decît despre sumețiile și cruzimile lui Marco Brogio. Unii ziceau că el era nalt cît un brad de munte, că avea brațe groase de urieș și o barbă neagră ce îi acoperea obrazul întreg; alții spuneau că el era mic de stat, cu ochi de veveriță, cu buzele subțiri și galbine, cu părul roș ca para focului. Iar deși opiniile asupra acestui hoț vestit erau deosebite, nime nu-i pomenea numele fără a-și face cruce!

În noaptea agiunului de Crăciun, Marco Brojio, precum am spus, sta lungit cu tovarășii lui pe iarba verde ce acoperea locul din care acum ies limbi de foc. Nori negri se întinseseră pe ceriuri, aducînd groaza și împrăștiind o întunecime cumplită în lume; tunetul vuia din vreme în vreme în partea munților despre Giogo; iar fulgerile se alungau pe fața norilor ca niște săgeți înflăcărate și acopereau codrii, munții, prăpăstiile cu o lumină fantastică.

O mare furtună se pregătea!... Dar Marco Brojio părea că nici însămna amenințările ceriului. El răspundea la tot tunetul prin un răcnet îngrozitor și deșerta cîte o cupă de vin de Monte-Fiasconi în onorul fiecărui fulger. Fizionomia sa lua o espresie mai diavolească, cu cît furtuna lua o întindere mai mare; și cu cît vîntul vîjîia mai fioros, cu atît glasul hoțului răsuna mai puternic prin munți, cîntînd așa:

„Varsă-n cupa mea de aur
Acest vin ce desfătează
Și m-aprinde, mă turbează,
Precum sîngele pre taur!

Varsă, varsă tot aice,
Și cînd eu *destul* voi zice,
Pe-al meu cap trăsnitul pice!

Beți, voinici! până la moarte!
Și-n ceas vesel de plăcere,
Să uităm orice durere,
Orice chin a relei soarte!

Beți, copii, toți după mine,
Și-nchinați cupele pline
L-a fulgerilor lumine!

Ceriul tună și rästună,
Munții urlă, Satan rîde;
Iadul acum se deschide
Și cu noi cîntă-mpreună!

Vîntul geme, vîjîiește,
Lumea-ntreagă se-ngrozește,
Inima-mi saltă și crește!

Tremure-se tot în lume
Cît va ferbe sînge-n mine!
Facă-și cruce și să-nchine
Cel ce-aude de-al meu nume!

Eu sînt Brojio ..." ș.c.l. [1]

Cînticul hoțului fu întrerupt prin sosirea grabnică a unui om învălit într-o manta neagră și care, oprindu-se dinaintea lui Marco Brojio, îi zise:

— Sinior capitane! tovarășii care sînt rînduiți la pîndă pe drumul despre Jiogo au oprit o carîtă înhămată cu șese cai.

---

[1] Vezi *Muntele de foc*, în vol. I al ediției noastre, p. 205.

— Și în carîtă nu era nime? întrebă Brojio.

— Ba se găseau înlăuntru un cavaler și o damă.

— Și unde sînt?

— Iată că-i aduc tovarășii dinaintea exelenției voastre. La noi, în Italia (adăugi sinior Antonio), titlul de *exelenție* se dă fără osebire la toți acei care au mijloace de a plăti asemine titluri. Aici, oricare om bine îmbrăcat are drept la numire de exelenție, și, mai ales pentru mine, tot călătoriul care trage la locanta mea, îl socotesc de alteță... Dar să ne întoarcem la Marco Brojio.

În curînd se auzi în apropiere un vuiet de mai multe pasuri și de arme, și șese hoți se iviră ca niște fantasme din întuneric, aducînd în fața căpitanului pe nenorociții care căzuseră în mînile lor. Un fulger atunci lumină ceriul, și Marco Brojio cunoscu pe Amalteo Peroni și pe frumoasa Letiția.

Hoțul sări ca un leu pe picioare, ținti asupra tinerilor ochii săi prefăcuți în două limbi de foc și se porni deodată la un rîs spasmodic, care îi zbuciuma tot trupul și da figurii lui o espresie de fiară sălbatică. Amalteo și Letiția se țineau strînși unul de altul, cuprinși de groază și de cumplite presîmțiri.

— Ha! strigă în sfîrșit Brojio, cu un glas de altă lume; Satan v-au adus în ghearele mele!... Momentul răzbunărei au sosit pentru mine!

Și iar îl apucă acel rîs nebunesc atît de grozav, încît hohotele sale, răsunînd prin codrii munților, înfiora chiar pe tovarășii lui.

— Amalteo Peroni! zise hoțul turbat, îți aduci aminte de o noapte la Veneția, cînd, de pe balconul Letiției Orloni, ai îndrăznit a răspunde cu un rîs batgiocoritor la o serenadă ce se da tinerei ducese?

Amalteo Peroni! Îți aduci aminte de oglinda ce ai îndrăznit a pune sub ochii contelui Petro Foscari, cînd el sta în genunchi dinaintea Letiției Orloni?

Atunci ai priimit o dreaptă răsplătire, spălînd cu sîngele obrăznicia ta; dar se vede că moartea n-au voit atunci de tine; se vede că soarta îți păstra alte chinuri, un sfîrșit mai aspru, de vreme ce te-a adus iarăși în fața mea!

— Dar cine ești tu? întrebă Amalteo tulburat.

— Cine sînt eu?... Eu sînt contele Petro Foscari!... Eu, căpitanul hoților cu care viețuiesc acum sub numele de Marco Brojio; eu, care mi-am părăsit familia, poziția și patria, pentru ca să mă răzbun asupra oamenilor ce m-au adus în desperare... Știi tu, Amalteo, ce te așteaptă? Nu socoti că vreu să-ți rîdic viața, nu!... Vreu să te fac a suferi toate muncile iadului, privind pe Letiția ta jertfită hoților ce rîd acum de tine, fără milă, precum ai rîs tu de mine.

— Ticălosule! strigă Amalteo. Cine din voi a pune mîna pe Letiția, îl întind mort la picioarele ei.

— Ucide-mă dar pe mine mai întîi, dacă poți!... răspunse contele Foscari, răpezindu-se ca să răpească pe Letiția din brațele lui Amalteo; dar nu apucă a face un pas și căzu trăsnit de un fulger ceresc! Tot muntele se cutremură!... și de atunci se aprinse pe locul acesta focul ce vedeți.

Astfel se mîntui țara de un hoț care nu visa decît omoruri; așa scăpară Amalteo și Letiția de prigonirile contelui Foscari. De aceea și credem noi, locuitorii din Petra-Mala, că locul unde au fost fulgerat Marco Brojio și din care ies acum mii de limbi de foc nu poate fi alta decît o răsuflătură a iadului!

Sfîrșind această anecdotă, închin un păhărel de punci căpitanului Campbel, ce mă ascultase cu mare luare-aminte, și adaug: Punciul d-tale e de minune! însă un lucru îi lipsește pentru ca să fie perfect.

— Care lucru? întrebă Campbel.

— Povestirea întîmplărei comice care au fost cauza că te-ai făcut marinar.

— Dacă doriți a o cunoaște... eu sînt gata a vă o spune, mai ales că nici nu avem altăceva de făcut mai interesant în astă sară. Marea-i lină; vaporul merge bine; punciul e ferbinte. *Ol rait!*... Iată ce mi s-au întîmplat cu vro douăzeci de ani mai înainte.

CEL ÎNTÎI PAS ÎN LUME

Aveam 19 ani cînd ieșii din Universitatea de la Oxford, unde petrecusem multe nopți visînd plăcerile lumei și descriind în versuri înfocate nesățioasele dorinți ce mă munceau. Eram, precum știți, domnilor, la acea vrîstă de năluciri aurite și de prezumție fără margini, vrîstă în care omul, încă necopt, este expus la o sută și o mie de întîmplări de tot soiul, triste sau vesele, poetice sau ridicule.

Iar de sînteți curioși a avea o idee de persoana mea la acea epohă... închipuiți-vă un butuc uscat, înfipt pe alți doi butuci ciotoroși, ce purtau prin contrabandă numire de picioare: adăugiți de o parte și de alta ale trupului două brațe lungi, care se legănau și bălăbăneau în toate părțile; puneți pe umerile lui un lucru rotund sub nume de cap, cu părul lins pe tîmple, cu urechile stacoșii și cu plete în floarea morcovului degerat... și astfel veți avea portretul daghereotip al căpitanului Campbel, ce are acum plăcere de a călători cu d-voastră. De atunci m-am schimbat mult... dar atunci mai aveam și nenorocirea de a fi nepotul unui moș, care prin slăbiciunea lui de rudă pregăti o crudă lovire amor-propriului meu.

El era cel mai bun și cel mai onorabil om din lume, dar avea un defect grozav! Mă iubea cu o așa de mare orbire, încît mă socotea un geniu ca Lord Byron și frumos ca un Adonis. La orice cuvînt rosteam, moșul meu cădea în admirare nemărginită și mă încredința că numele meu era menit a face epohă în secolul acesta; el mai adăugea că toate inimile femeiești din Englitera, precum și de pe continent aveau a să înflăcăra și a să topi după mine.

Într-o dimineață, iubitul meu moș întră în apartamentul meu cu un aer misterios.

— Campbel! îmi zise el, bucură-te! Ai făcut fără știre o conchetă!...

— Cum?... întrebai plin de mirare și de mîndrie.

— Ai aprins sufletul frumoasei ladi V.

— Ce zici? Ladi V. nu m-a văzut niciodată.

— Dacă nu te-a văzut cu ochii capului, te-a văzut cu ochii sufletului! zise bătrînul cu o zîmbire triumfală.

— Nu te înțăleg bine, iubitul meu moș.

— Vreu să zic că au cetit minunatele produceri ale geniului tău, și acum ea visază cu dragoste la autoriul lor.

— Bine, dragul meu unchișor, de unde și pănă unde poeziile mele au agiuns în mînile frumoasei ladi V.?

— Eu i le-am dat!

— Dacă-i așa... spune-mi, te rog, cum ai aflat că ea mă iubește?

— Nu vreu să-ți spun alta decît să te gătești ca să mergem desară în adunarea ce ladi V. a hotărît înadins să deie astăzi, pentru ca să aibă prilej de a face cunoștința ta.

Zicînd aceste, moșul meu ieși de la mine, aruncîndu-mi o căutătură espresivă, care voia să zică: O! scumpul meu Campbel! ai să întreci și pe Lovelas[1], și pe Don Juan, și pe toți cei mai vestiți biruitori de inimi femeiești!

Nu am nevoie să vă descriu sîmțirile diverse ce se deșteptară în mine la o veste atît de interesantă; voi spune numai că, prin un efect comic a mîndriei ce mă cuprinsese, sprincenile mi se rîdicaseră de două degite, capul mi se plecă înapoi pe spate și, în această poziție maiestoasă, toți ceilalți oamini mi se păreau pitici.

— De vreme ce sînt iubit de o ladi atît de nobilă și frumoasă (îmi ziceam cu mulțămire), se înțălege că sînt demn de a fi iubit; și dacă sînt demn de a însufla așa pasiune, se înțălege că negreșit am multe și mari merite personale!

În adevăr, ladi V. avea pentru mine, păn-a nu mă cunoaște, o admirare ce s-ar fi putut lesne schimba într-un amor înflăcărat. Romantismul vărsat cu îmbelșugare în versurile mele și, mai ales, laudele ce-i făcuse moșul meu de persona mea exaltaseră închipuirea sa. Ea îmi adresa în taină cele mai drăgălașe visuri ale sufletului său, căci sufletul ei mă împodobise cu toate darurile cerești. Pentru ladi V., eu trebuia să fiu o ființă fragidă, cu părul aurit, cu ochii albaștri ca ceriul Italiei, cu fața palidă și melancolică, și zău! nu sînt sigur că nu i-am apărut cîteodată sub forma unui înger înaripat și zburînd pin văzduh cu o liră de aur în mînă.

Amoriul e un zugrav ce are mania să facă portreturi minciunoase.

Ladi V. fusese măritată, la vrîstă de 16 ani, cu un om care putea să-i fie tată și care o nenorocise, cît au trăit, prin caracterul său aspru și nemulțămitor. Ea încă nu se îndulcise de fericirile lumei, și inima sa, însetată de dragoste, era ca o floare lipsită de căldura soarelui. . .

Această figură de retorică e veche, domnilor, de cînd retorica. . . dar ceea ce-i mai adevărat și decît dînsa este că ladi V. era de o minunată frumuseță și că, deși a trecut 20 de ani de atunci, totuși îmi aduc aminte de ea cu o dulce bătaie de inimă. Domnilor!. . . cine vrea să închine cu mine în sănătatea frumoasei ladi V.?

---

[1] Lovelace, erou al romanului epistolar *Clarisse Harlowe* de Samuel Richardson (1689—1761).

(Zicînd aceste, căpitanul Campbel rîdică păhărelul său de punci și, salutîndu-ne după moda englezască, îl deșartă și apoi urmează așa cu povestirea:)

Cum veni sara, mă îmbrăcai cu haine nouă, după cum se purtau pe atunci. Îmi pusei un frac cu cozile lungi pănă la călcaie; pantaloni strîmți și scurți pănă la glezne! giletcă galbînă cu flori late, cusute pe ea; guler crohmolit și vîrtos, care îmi gîdila urechile; și, ascunzîndu-mi mînile într-o păreche de mănuși verzi, mă pornii cu moșul meu spre otelul ladii V.

Pănă atunci nu fusesem niciodată în adunări mari, și măcar că moșul se extazia dinaintea toaletei mele, eram tulburat fără voie. Mulțămirea și sperarea măgulitoare ce sîmțeam, gîndind că aveam a mă înfățișa unei persoane care mă iubea, erau amestecate cu o presîmțire neînțăleasă, ce amorțea săltările bucuriei mele; și ideea de a mă găsi într-o societate numeroasă, compusă de cele mai elegante dame din Londra și din cei mai fașionabili[1] gentelmani, îmi cauza o sfială foarte nesuferită. Nu știam cum trebuia să mă prezentez stăpînei casei și ce să-i zic cînd m-a recomenda moșul meu.

Prin urmare, îmi închipuii un dialog între ladi V. și mine și alcătuii în minte-mi o sută de întrebări și de răspunsuri nimerite, încît, sosînd la otelul acestei dame, mă suii scările cu hotărîre de a-i rosti fraza următoare: Ladi! de mult căutam prilej de a avea norocire și onor a fi recomendat unei persoane atît de distinse, ale cărei înalte sîmțiri se unesc cu o frumuseță rară și poetică, pentru ca să compuie un înger rătăcit pe fața pămîntului spre fericirea omenirei!...

Acest compliment de colegian era menit, după socotința mea, să producă un efect minunat, căci, la vîrsta de 19 ani, noi credem că meritul unui compliment stă în lungimea lui.

Cînd se deschiseră ușele salonului, mă apucă un soi de amețală, care mă făcu să rămîn înfipt pe prag. Salonul era plin de lumină, de flori, de cordele, de diamanturi, de zîmbete fărmăcătoare și de figuri vesele și plăcute, carele cu toate înotau în acel fluid magnetic ce plutește în atmosfera unui bal. Ladi V. se găsea în fund pe o canape de stofă argintie; trebuia dar să trec prin tot salonul, pentru ca să mă apropii de ea și să-i fiu prezentat. Atunci sîmții toate închieturile mele slăbind, ca și cînd m-ar fi pătruns o scînteie electrică; aş fi iubit mai bine să trec printre glonţurile a două armii duşmane decît prin mijlocul grupelor de dame şi de cavaleri împrăştiete în dreapta şi în stînga.

---

[1] Elegant, monden (engl.: *fashionable*).

Nimic nu este mai greu pentru un tînăr de 19 ani decît de a să prezenta bine într-un salon şi a înainta cu un pas sigur, fără a da motivuri de observări ironice persoanelor străine. Dacă se întîmplă să fie neîndrăzneţ, amar de el!... îi perdut. Uimirea lui se face într-o clipă subiectul favorit de luare în rîs a tuturor celor ce n-au decît un spirit rîzător. Închipuiţi-vă dar în ce poziţie falşă mă găsam eu: sămănam cu un lup într-o claie de zăvozi.

Moşul meu mă luă de mînă, mă trase după el de-a lungul salonului şi, adresîndu-se ladii V., mă prezentă el după toate formele uzitate. Frumoasa ladi V. se îngălbini, auzind numele meu, şi îmi zise cu glas tremurător:

— Sir Campbel, sînt prea fericită de a priimi în adunarea mea un tînăr poet de un talent aşa de frumos ca a d-tale.

La aceste cuvinte mă tulburai cu totul; salonul începu a să învîrti împrejurul meu şi îmi aduc aminte că rămăsei cu trupul plecat înainte, cu ochii ţintiţi pe parchet şi mormorăsînd din buze cîteva cuvinte din complimentul ce pregătisem. „Ladi! sîmţirile trupeşti şi frumuseţa înaltă... care m-au făcut... să doresc de multă vreme... pentru fericirea ominirei... de a mă înfăţişa... alcătuiesc un înger..."

Nu putui zice mai departe, căci sîngele mi se suise în cap şi îmi ţiuia urechile grozav. Moşul meu mă trase de cozile fracului şi îmi şopti ca să-mi rîdic capul. Tocmai atunci ladi V. se cam plecase înainte pentru ca să deie nişte ordini unui lacheu ce adusese o tabla cu limonadă. Cînd vrui să urmez sfatul moşului meu, lovii cu nasul în fruntea frumoasei ladi V., şi o lovii astfel de tare, încît sărmana femeie căzu pe canape, giumătate ameţită.

Această tristă întîmplare adună îndată pe toţi lîngă ladi V. şi mă făcu să salt înapoi cu înfiorare, ca un om ce, din greşală, ar fi împins pre altul într-o prăpastie. Din nenorocire, lacheul cu tablaua de limonadă se găsa tocmai din dosul meu, şi mişcarea mea îl lovi peste mîni. Paharele atunci începură a giuca polca, a sări în sus, a să răsturna zînghenind, şi multe din ele se vărsară pe rochiile damelor!

Era să nebunesc!... din toate părţile se rîdicau ţipete şi plouau ocări asupră-mi; damele nu ştiau cum or şterge petele de limonadă de pe toaletele lor și se uitau la mine cu ochi de pantere furioase, cavalerii păreau gata să se arunce ca să mă sfâșie; moșul meu, sărmanul! alerga de la unii la alții, cerînd iertare pentru greșala mea, și numai ladi V. sămăna pătrunsă de milă pentru poziția mea atît de critică!

Cît pentru mine, turbat de rușine, mă aruncai ca un nebun pintre dame și cavaleri împingînd pe toți, călcîndu-i pe picioare făr-a mai cere pardon, mă trîntii cu desperare pe un jîlț, în colțul salonului, dar răsării îndată cu înfiorare, căci sîmțisem ceva plesnind pe jîlț și dînd un sunet jalnic.

Gîciți, domnilor, ce era?... Bucățile zdrobite ale unei ghitare, pe care mă trîntisem fără a o zări. Nenorocitul instrument sta acum lățit ca o turtă, cu toate strunele sale rupte!

Dacă ați văzut vreodată un chip de idiot, vă puteți imagina aerul dobitocit ce se tipări pe fața mea la acea priveliște. Toate sîmțirile, toate ideile mă părăsiseră; mă prefăcui în statuie.

Salonul vuia de hohote ațîțate prin luarea în rîs a adunărei.

— Iată un poet plin de melodie! zicea un tînăr gentelman, arătîndu-mă la dame.

— Însă el pare a fi foarte desperat — adăugea altul — căci a rupt strunele lirei sale.

— Și chiar lira sa au zdrobit-o sub picioare! Damele rîdeau de leșinau, iar eu, păcătosul! priimeam în tăcere acele trăsnete pe capul meu, căci mă credeam bun de spînzurătoare. Bietul moșul meu, roș ca o sfeclă și ștergîndu-și fruntea, sta deoparte, cufundat într-o posomorîtă meditare. Numai nobila ladi V. nu rîdea, ci căuta să potolească împroșcarea acelor sarcasme; însă neputînd reuși prin rugăminte, ea se apropie de mine, mă luă de mînă și zise cavalerilor: Domnilor! ieu pe sir Campbel sub protecția mea!

Îmi venea să mă arunc în genunchi dinaintea ei, dar ea mă opri prin o căutătură răce, care îmi îngheță inima. Nu oi uita niciodată acea căutătură, în care era scrisă soarta mea! Ea îmi arătă o prefacere cumplită în sîmțirile frumoasei ladi. Sărmana!... Își pierduse, într-o clipă, toate nălucirile cele mai încîntătoare asupra mea, și acum poate că se rușina de slăbiciunea ce avusese pentru un colegian ridicul.

Moșul meu, înțălegînd acea schimbare în ideile ei, făcea toate chipurile ca să redobîndesc favorul ce perdusem; și, cînd liniștea se restatornici în salon, el căută în mai multe rînduri să aducă vorba asupra poeziei, sperînd că poate voi fi rugat de a rosti versuri de ale mele, dar în zadar! Soțietatea grăia despre cea de pe urmă operă a lui Rossini.

— Apropo, strigă moșul meu, cunoașteți romanța cea mai nouă a lui Auber[1]?

— Care? întrebară damele.

— O romanță foarte frumoasă, răspunse bătrînul, și foarte sentimentală. Nepotul meu o cîntă prea bine, și dacă voiți s-o ascultați...

La această propunere, damele și cavalerii căutară unii la alții cu un aer ironic și, voind negreșit să mai aibă motiv de rîs, mă rugară ca *să binevoiesc a-i încînta prin glasul meu*. Eu blăstămam în mine ideea moșului meu, dar n-avui ce mă face, căci o damă mă luă de mînă ca pe un copil și mă duse la piano, făgăduindu-mi să mă acompanieze chiar însași.

După multe bătăi de inimă, mă hotărîi să încep și deschisei o gură largă pentru ca să atac notele în plin. O! prigonire a soartei!... O! fatalitate grozavă!... Tocmai atunci o muscă rătăcită se spăria de sunetul clavirului și, năvălind chiorîș în gură-mi, se opri bîzîind în gît!

Vă las să gîndiți rîsul adunărei, desperarea moșului meu și disprețul scris în ochii ladii V. Iar eu, domnilor, cuprins de nebunie, mă aruncai cu capul gol afară din salon. Cîtă vreme am alergat pe ulițile Londrei și pe malurile Tamizei, nu știu; dar, cînd se făcu ziuă, mă trezii pe podul unei corăbii ce pleca la India!... Astfel am început călătoriile mele pe mare, și de atunci n-am mai văzut nici pe moșul meu, nici pe frumoasa ladi V.

Cine știe care ar fi fost soarta mea pe lume dacă nasul meu n-ar fi făcut carambol cu fruntea unei dame elegante; dacă nu vărsam o tabla cu pahare de limonadă pe toaletele unei adunări întregi; dacă nu turteam un instrument menit a împreuna cîntice de amor și dacă o muscă chioară nu și-ar fi ales loc de scăpare în gîtul meu!... De nu mi s-ar fi întîmplat toate aceste catastrofe, poate că nu aș fi agiuns căpitan a vaporului ce comandez și n-aș avea acum plăcere de a vă umplea paharele cu mîna mea... Dar frumoasa ladi V. unde să fie acum?... Oriunde s-ar găsi, în lumea aceasta sau în ceea lume, domnilor, beau încă o dată în suvenirul ei!

---

[1] Daniel-François Auber (1782—1871), compozitor francez.

*

Povestirea nenorocirilor căpitanului Campbel ne făcu mult să rîdem, și convorbirea noastră, ațîțată prin plăcuta înrîurire a punciului, se prelungi pănă la două ore după mezul nopții. Cu toate aceste, a doua zi, noi eram pe podul vaporului la răsăritul soarelui, răsuflînd aerul învietor a dimineții și privind în dreapta noastră malurile Spaniei. Marea limpide și albastră se întindea pănă la poalele munților ce se înșiră de-a lungul orizonului, de la marginea Franției și pănă la hotarele Portugaliei. Ea oglindea seninul ceriului, și iluzia era atît de mare, încît ni se părea că pluteam între două ceriuri.

În călătoriile pe mare, unde pasurile omului sînt mărginite în lungimea podului corăbiei, unde ochii lui nu întîlnesc de giur împregiur decît întinderea pustie a valurilor; unde toată viața e concentrată pe niște scînduri plutitoare și numai prin ele este despărțită de prăpastia îngrozitoare a mărei... acolo cea mai mică întîmplare este interesantă și atrage luare-aminte. Răsăritul voios al soarelui, corăbiile ce se zăresc trecînd în depărtare cu pînzele lor albind în lumină, lucrul marinerilor acățați pe funiile catargurilor, giocul peștilor în fața apei, sosirea unei păsăruici rătăcite ce se oprește puțin pe vîrful catargului, cîntă drăgălaș și apoi se face nevăzută în văzduh... toate aceste incidenturi dobîndesc o mare importanță în ochii călătorului, căci ele rup monotonia zilelor. Pe marea omul devine un copil, căruia lucrul cel mai neînsămnat produce mirare și prilejește o nevinovată petrecere. Din această cauză mai toate jurnalurile călătorilor pe mare cuprind aceleași însămnări, de pildă:

24 sept. — Soarele se rîdică măreț din sînul valurilor, și, razele lui poleind orizonul cu o linie strălucitoare, marea limpide și albastră pare ca un smarald încadrat într-un inel de aur.

Un vînt răcoritor începe a sufla: întinderea mărei se acopere de lungi șiruri de valuri ce se înaintează asupra corăbiei ca o armie dușmană; dar corabia, însuflețită prin geniul omului, dă năvală pintre movilele de apă, se înalță pe vîrfurile lor, se clatină în văzduh și apoi, lunecînd cu repegiune, pare a să adînci în fundul prăpăstiilor.

Mișcarea vaporului îmi produse deocamdată un efect desplăcut; mă sîmt puțin amețit și de-abie pot să-mi cumpănesc pasurile pe pod.

Un arap de la Fez, care călătorește cu noi, pătimește de *boala mărei* și se vaietă, invocînd pe Allah! Mă apropii de el și îl întreb turcește: *Chief ioc?*... El se mînie și îmi întoarce spatele.

Angel rîde cu căpitanul Campbel, cercînd a giuca polca în clătinarea corăbiei, în vreme ce marinerii, acățați pe funiile catargurilor și legănați în văzduh, desfac pînzele.

Spre sară, vîntul contenește, marea se liniștește, și cînd stelele răsar, ele se prevăd pe fața apei ca într-o oglindă.

Un fenomen foarte curios se produce în întunecimea nopții: mii de globuri luminoase strălucesc împregiurul vaporului, ieșind din valuri și dispărînd în brazda largă și spumegată ce lăsăm în urma noastră. Acel fenomen, netălmăcit pănă acum, se numește: *fosforescența mărei.*

25 sept. — Zi frumoasă; marea albastră; orizon luminos. Mulțime de corăbii se zăresc în depărtare, unele mergînd spre răsărit, altele spre apus; unele avînd forma de paseri urieșe cu aripele întinse, altele sămănînd cu niște catedrale.

Zărim insula Ivice de-a stînga noastră, și, pe la 8 ore, trecem între insulele Baleare și coastele Spaniei, în fața capului San-Martin și în canalul Balearelor.

Cu cît ne apropiem de capul San-Martin, malurile se arată mai viderat în limpezimea atmosferii. Un lanț de munți goli și arși de soare închide orizonul de-a dreapta noastră și se confundă în depărtare cu norii ceriului.

Cîteva păsărele vin de ne vizitează. Arapul cearcă să prindă una din ele, suindu-se ca o mîță pe scările de frînghie care spînzură de-a lungul catargurilor; dar, agiungînd la giumătatea scării, perde cumpătul și rămîne aninat în văzduh, deasupra valurilor, vro cinci minute. Angel și căpitanul pun rămășag că a cădea și că n-a cădea... dar, în sfîrșit, bietul Haji-Ab-el-Rahma-Lahlo își adună toate puterile în desperarea sa și scapă din poziția primejdioasă în care se găsea. Angel a prăpădit rămășagul, adică două butelci de șampanie, și ne poftește ca să le deșărtăm în sănătatea arapului.

26 sept. — Podul corăbiei, spălat cu sopon și grijit, lucește ca parchetul ceruit al unui salon; bronzurile și alămurile de la cutia busolii strălucesc în razele soarelui ca bucăți de aur.

Mulțime de goelanzi (păsări de mare) zboară pe deasupra valurilor și deodată se azvîrl în ele cu răpegiune și apoi ies cu peștișori în pliscuri. Aripele lor mișcate în albastrul mărei par ca o spumă argintie.

Vaporul lasă în urmă-i o brazdă verde, iar împregiuru-i plutesc pete albe de spume care samănă cu vinele marmorelor.

Un curcan bătrîn, menit de a fi prefăcut în friptură, iese din cușcă, și, pentru ca să scape de foc, se azvîrle în apă! Îl videm plutind pe valuri, și, după o luptă eroică de cîteva minute, sărmanul! cufundîndu-se în noianul mărei, ne amintează trista imagină a lui Leandru. O mare jale cuprinde tot vaporul la o priveliște atît de dramatică! iar mai cu samă bucătariul nostru rămîne desperat peste măsură!

27 sept. — Pe la 8 ore dimineața, o minunată panoramă se înfățoșază ochilor noștri. La lumina aurită a soarelui zărim, în dreapta, țărmurile Andaluziei, în față, stînca măreață a Gibraltarului, și în stînga, munții Africei, dintre care cel mai înalt se numește arăpește: *Jvelmussa* [1]. Spectacul maiestos! Două continenturi, Europa civilizată și Africa sălbatică, despărțite prin canalul de Gibraltar, și două mări, Oceanul și Mediterana, unite prin același canal într-o tainică însoțire. Munții Spaniei și ai Marocului, formînd în fundul orizonului un măreț amfiteatru, samănă a fi marturii urieși ai acelei însoțiri.

Stînca Gibraltarului ni se arată încinsă cu un brîu de nori trandafirii, în vreme ce creștetul ei alb se scaldă în seninul albastru al ceriului, și poalele sale în albăstrimea valurilor. Ea samănă, de departe, cu un leu gigantic culcat pe labele sale la picioarele Spaniei.

Peste două ore de o plutire nesîmțită, trecem lîngă capul Europa, pe care este rîdicat un far, și întrăm în baia Gibraltarului, ce se îndoaie ca un arc, format de munți arși de soare și de capurile Europa și Cabruta.

---

[1] Munții Rif-Atlas din Africa, în fața Gibraltarului.

Vaporul se înaintează de-a lungul fortificărilor engleze rîdicate pe maluri, și în curînd sosește și aruncă ancora dinaintea orașului Gibraltar, în față cu tîrgul Algesiras, ce albește dincolo de baie, pe coasta Spaniei.

Ne coborîm într-o barcă și, trecînd prin o mulțime de corăbii venite din toate părțile lumei, sosim la mal și sărim pe cheiuri, în mijlocul hamalilor lungiți la soare. Trecem pe sub două porți de cetate și întrăm voioși în oraș, după îndeplinirea formalității pasporturilor.

Întîlnim un mare corp-de-gardie de scoți, în îmbrăcămintea lor neisprăvită, adică purtînd căciuli mari cu pene negre, spențere roșii, fuste scurte de materie în dungi, ghetre, și *altă nimică*. Apucăm strada mare a orașului, ce are cu totul fizionomia orașelor engleze și, în fine, sosim la locanta numită *Club house* (clob hauz) pe piața *Commercial Square*.

Ferestrile salonului meu se deschideau asupra mărei și asupra țărmurilor Africei și, de cînd sosisem la locantă, nu mă puteam sătura de priveliștea minunată ce se desfășura în fața mea.

— La ce gîndești? mă întrebă Angel.

— Gîndesc că Africa e foarte aproape, că Marocul ne întinde brațele și că mare greșală am face să trecem alăture făr-a-l băga în samă.

— *Au!*... vrei să mergem la Maroc?

— Astfel de mult o doresc, că de-ar fi vro barcă gata de plecat, aș purcede chiar astăzi.

— Este un vapor franțez care merge la Tanger.

— Cînd?

— Peste trei ore.

— Hai dar cu el și vom vizita Gibraltarul la întoarcerea noastră.

— Bucuros; eu merg și în Hina, dacă vrei.

— Poate să dăm o raită și pe acolo, mai tîrziu; dar acum deodată, hai să videm marocanii de-aproape.

— *Ol rait!* strigă Angel cu bucurie, sărind ca un copil pin casă. Și în adevăr, peste puține ore, ne îmbarcam amîndoi pe vaporul franțez „Honfleur“, care face călătorii regulate între Gibraltar și Tanger [1].

---

[1] N. B. Această primă parte a uvragiului a fost scrisă în 1855 și publicată în *România literară* [V.A.].

TANGER ȘI MAROC[1]

(1853)

În ziua de 1 octomvrie 1853, amicul meu Angel și eu, purtînd fiecare cîte un sac de voiagiu în mînă, ieșim veseli din otelul englez *Club house*, ce se rîdica pe piața centrală din orașul Gibraltar, și ne coborîm la port. O barcă sprintenă ne duce prin mulțime de corăbii la vaporul francez „Honfleur", care pleacă în curînd, lăsînd în urmă-i stînca urieșă a Gibraltarului și se îndreaptă spre țărmurile Africei.

Ieșiți din golf, întrăm în canalul larg care unește marea Mediterană cu Oceanul și trecem pe lîngă Tarifa, oraș vechi așezat pe coasta Spaniei dinaintea căruі răsare din valuri o insulă fortificată. Vîntul suflă puternic, marea-i tulburată și spumegătoare, ceriul e limpide ca o boltă de *lapis-lazzuli*. Întîlnim mai multe vase făcînd bordaje, pentru a naviga contra curentului și a vîntului; una din ele lunecă alăturea cu vaporul și marinarii acățați pe catarguri ne salută în treacăt cu strigăte voioase, la care noi răspundem prin urări de călătorie bună.

Nimic mai fantastic și mai interesant decît aceste răpizi întrezăriri de oameni necunoscuți și acele preschimbări de cuvinte amicale pe întinderea mărilor!

Mai departe, o barcă mare, venind despre Tarifa, abordează vaporul nostru și ne aduce o familie întreagă de evrei, compusă de tatăl, două fete mari, un copil de vro cinci ani și un tînăr ca de 25 ani. Bătrînul poartă pe umeri un cap mic cît o portocală de Malta; însă acest cap ce ar putea servi de minge copilului, este ornat cu un nas lung coroiat, cu ochi de vulpe și cu buze subțiri care se mișcă neîncetat.

Căpitanul vaporului pretinde că evreul calculă dobînda ce ar lua pe valurile mărei, dacă ar putea să le deie în împrumut lui Dumnezeu!

Fata cea mai mare e naltă, neagră, uscată și are o fizionomie de cămilă. Copilul samănă cu o maimuță spărietă, iar tînărul este îmbobocit în vîrful nasului cu un negel monstruos, ce aduce mult cu tromba elefantului. Acest muc curios pare a fi înzăstrat cu o mare sîmţire, căci atît prin coloritul, cît şi prin diferitele sale mişcări el destăinuieşte tot ce se petrece în sufletul stăpînului său.

---

[1] Deși acest capitol din *Călătorie în Africa* se află, în ed. 1876, la sfîrșitul istorisirii, noi îl plasăm aici, pentru ca cititorii să poată urmări călătoria în desfășurarea ei în timp.

În mijlocul acestei menagerii evreieşti, copila cea mai tînără străluceşte însă ca o minune. Frumoasă, zîmbitoare, veselă, ea produce o dulce impresie asupra tuturor călătorilor. Angel, cuprins de uimire, se apropie în grabă de această fiinţă drăgălaşă, rătăcită pintre dihanii şi începe a-i grăi cu multă simpatie. Copila îi răspunde graţios, iar *negelul* dă semne de o gelozie furioasă, văpsindu-se cînd în galbîn, cînd în verde, cînd în patlageniu. Monstruozitate! nelegiuire! lucru de nepovestit şi de necrezut! Evreul trombagiu este logodnicul copilei încîntătoare!!!

Cu toate aceste, vaporul legănat de valuri înaintează răpide între munţii Africei, acoperiţi cu verdeaţă, şi acei ai Spaniei, arşi de soare. Cîţiva delfini se gioacă împregiurul lui, sărind pe faţa apei şi rostogolindu-se în fund; ei ne întovărăşesc astfel pănă în baia Tangerului, unde sosim după patru oare de o minunată preumblare.

Oraşul Tanger, numit de arabi Tangia, prezintă un tablou foarte original prin clădirile sale albe, carele se rîdică treptat pe coastele a două culmi apropiete. Împregiuru-i se înşiră un brîu de ziduri nalte cu metereze ruinate; iar în mijlocul lui se înalţă două minarele patrate, a cărora cărămizi smălţuite formează felurite arabescuri. Toate casele sînt coronate cu terase, pe care locuitorii petrec nopţile de vară, şi din depărtare ele înfăţoşază aspectul unei scări gigantice lipită de coasta culmelor. Albeaţa păreţilor[1] şi lipsa de ferestre produc o uniformitate care ar osteni vederea, dacă acea uniformitate nu ar fi întreruptă prin cîţiva copaci, prin coloritul minarelelor şi prin locuinţele consulilor Europei, văpsite în galbîn, vînăt, pembe şi verde.

Îndată ce aruncăm ancora, zărim venind de la mal un lung caic condus de vro zece arabi cu picioarele şi braţele goale. El se apropie de vapor, săltînd pe vîrfurile valurilor, iar arabii dau năvala la pod ca o ceată de piraţi, pentru ca să înhaţe atît pe călători cît şi bagagiul lor şi să-i coboare în caic. Operaţie grea, periculoasă şi spăimîntătoare; căci barca se clatină grozav, acum rîdicîndu-se mai sus de podul vaporului, acum dispărînd în fundul unei adînci prăpăstii.

---

[1] În ediţia 1876 greşit: *ferestrelor*.

În momentul de a să decide ca să coboare scara vaporului, evreul cel bătrîn, cuprins de un tremur spasmodic, începe a murmura mai iute din buze, calculînd negreșit folosul ce i-ar aduce suma de groază ce are în suflet, dacă ar putea să o speculeze. Copilul cel mic sare pe umerii lui, strîmbîndu-se la noi, și deodată amîndoi lunecă și cad de-a rostogolul în fundul caicului; atunci *trombaciul* logodit, cu un devotament demn de o soartă mai bună, se răpede ca să deie agiutor celor căzuți; însă pornirea lui nefiind bine cumpănită, el se duce de-a dreptul alăturea cu caicul, în mare, unde se cufundă țipînd. Pe loc doi marinari francezi se aruncă după dînsul, îl pescuiesc în grabă și-l urcă pe caic, buimăcit de spaimă și botezat în salamură.

La această privire un răcnit răsună pe pod, un răcnit de adîncă desperare! Ne întoarcem iute și vedem leșinînd fata cea mai mare în brațele surorei sale! O dramă tainică și profundă se desfășură atunci în ochii noștri, un mister sufletesc se descopere... Cămila e înamorată de elefant, viitorul ei cumnat!...

Pe cînd aceste scene se petrec pe vapor, o altă barcă sosește de la mal ca să ieie călători, dar nemaigăsind nimica de înhațat, arabii ambelor caice se apucă la ceartă, țipînd, gesticulînd, sărind peste bance, amenințîndu-se cu lopețile și espunîndu-ne astfel de a fi răsturnați în apă. Angel perde răbdarea sa de englez, se mînie, boxează în dreapta, boxează în stînga și, în fine, arabii noștri, spăimîntați de pumnii lui, se pun la vîsle. Caicul pleacă spre mal, însă, la o distanță de 30 pași departe de el, se oprește, căci au dat de fund; iată-ne pe un banc de năsip! Arabii sar iute în mare și ne ieu în cîrcă pe umerii lor.

Angel, văzînd că nu se poate cufunda mai mult decît pănă la genunchi, propune copilei celei frumoase ca să o poarte pe brațele sale, și, făr' a mai aștepta răspuns, el o rîdică pe sus, întră în valuri și, fericit de a strînge la pept un odor atît de prețios, el pășește falnic prin apă ca un Cesar triumfător. Noi cu toții călări pe spatele arabilor, îi facem un cortegiu demn de nobila și cavalereasca sa purtare.

Această călărie maritimă îmi amintește versurile următoare ale unui poet romantic din școala bucureșteană:

Trăiască libertatea! Eu vreu să merg călare
Pe cîmpul lui Filaret, pe munți și chiar pe mare ... etc.

Dezbărcarea noastră pe pămîntul Africei este întîmpinată de o populație întreagă, compusă de arabi învăliți cu burnuse stremțeroase, de copii cu capetele rase, care lucesc la soare ca niște tingiri spoite, și de evrei ce se furișează prin gloată, dominați de frică și de setea cîștigului. Toți ne încungiură pe mal, privesc la noi cu o curiozitate comică, și ne grăiesc delaolaltă, unii arăbește, alții spaniolește, făr' a să îngriji dacă îi înțălegem sau ba. Angel și eu le răspundem serios englezește și românește, și astfel reînnoim scena confuziei limbelor din turnul Babelului, scenă ce s-ar fi prelungit mult, dacă dragomanul Consulatului Britanic nu ar fi venit să întrerumpă interesanta noastră conversare.

În fine, facem o întrare triumfală în oraș, trecînd pe sub o poartă cam dărîmată a cetății, și apucăm a ne sui pe o hudiță rău pavată, dar foarte gunoioasă, care face zigzaguri între două ziduri goale. Această stradă îngustă unește portul cu centrul orașului, prin urmare ea este mai importantă decît toate celelalte. În ea întîlnim o mulțime de indigeni pe gios sau călări pe măgari, coborînd la vale și strigînd: *balac! balac!* adică: feriți! feriți! și în adevăr ne ferim iute de dînșii, lipindu-ne de păreți; căci fețele lor palide, ochii lor scînteitori, barbele lor zburlite, trupurile lor uscate, mișcările lor dișănțate, graiul lor răgușit și stremțele lor ce-i descoper mai mult decît îi acoper, produc o impresie respingătoare. Icicolea, dinaintea unei uși ce se deschide în zid sau la colțul unei hudiți, vedem cîte un nenorocit culcat pe pave într-o nemișcare de cadavru sau șăzînd ghemuit, cu capul pe genunchi și ochii țîntiți pe vîrfurile babușilor săi.

— Cum îți pare Tangerul? mă întreabă Angel.

— Curios și extraordinar! îi răspund. Lipsa de ferestre în păreții stradelor și lipsa de coperișuri pe case mă fac să cred că am întrat într-un oraș ars de un foc mare, zguduit de vreun cutremur și care acum adăpostește în ruinele sale văruite o populație întreagă de bolnavi și de smintiți. Cîți indigeni am întîlnit păn-acum au un aer de suferință și de mizerie care atristă; nu am zărit încă o singură figură voioasă...

— Și eu nici o păreche de babuși întregi! adauge tovarășul meu, oftînd cu jale. . . După o alergare fantastică prin o încîlcitură de hudiți strimte, sosim la locanta numită „English family hotel" și ținută de o văduvă engleză, mistress Ashton. Casa e curată, camerile răcoroase și mobilate cu crivaturi de fer, ascunse sub muschitere de gază; scările, precum și parchetele camerilor sînt plăcuite cu faenză smălțată, care înveselește vederea și ține răcoare. Salonul este ornat cu un piano vechi și hîrbuit, ce pare a fi oftigat de dorul Europei. Îl găsim ocupat de două domnișoare palide, fetele doamnei Ashton, care, îmbătrînind în singurătate, se sting sărmanele de dorul europeilor. Flori exotice și uscate de soarele Africei, ființi predestinate a trăi și a muri în haine de vestale, ele poartă zulufi ce atîrnă de-a lungul obrazilor, de-a lungul gîtului și de-a lungul sînului pănă la stomah. Ochii lor de un azur spălăcit privesc cu melancolie prin ferestrele salonului munții ce se-naltă dincolo de baia Tangerului și marea ce se întinde spre țărmurile Spaniei, dar în zadar! Tot în zadar!... nici o umbră de mire nu se zărește în fundul orizonului!...

Cînd întrăm în acel sanctuar de durere virginală, ambele fecioare se scoală deodată, ca prin efectul unui resort mehanic, se închină maiestos și părăsesc salonul ca niște năluce înspăimîntate.

Pintre curiozitățile acestei locante mai descoperim un servitor arab, care-și închipuiește că știe englezește ca Lord Byron, cînd jargonul său se compune din cîteva cuvinte spaniole, portugheze și turcești; un papagal care de dimineață pănă-n sară repetează frazele: *hau du iu du, ai lov iu*[1], învățate de la stăpînele lui, precum și *mille tonères*[2], deprinse negreșit de la vrun călător francez, și în fine două june servitoare sprintene, frumușele, cu ochii mari africani, cu părul negru nepeptănat și cu pelea aurită de razele soarelui. Ele rîd vesel de cîte ori Angel cearcă a glumi cu dînsele, și astfel ne arată șiragurile lor de dinți albi și ascuțiți. Amicul meu, încîntat, declară că nimic nu înveselește mai mult inima omului ca nechezatul unui cal de soi și ca rîsul armonios a unei copile de 16 ani.

Cu toate aceste, poeticul Angel ordonă lui Hamed, servitorul otelului, ca să pregătească dejunul și să-i aducă jambon, beefteacuri, cartofe, stilton, porter etc., adică tot ce constituie hrana unui englez prozaic. Prînzul fiind gata, ospătăm cu acea poftă de mîncat ce dau călătoriile pe mare, și apoi ne suim pe terasa locantei pentru ca să bem cafeua și să ne facem *chieful*.

---

[1] „Ce mai faci, te iubesc" (engl.: *how do you do, I love you*).

[2] O mie de tunete (fr.).

Cine a gustat viața orientală știe că *chieful* este partea cea mai importantă a vieței; deci aprinzîndu-ne țigarele și așăzîndu-ne pe jîlțuri americane în formă de leagăn, dăm drumul ochilor să rătăcească pe împregiurimile Tangerului și lăsăm închipuirea să zboare în lumea fantaziei. Sub picioarele noastre se cobor până la malul mărei terasele caselor arăbești, ca niște grădini gigantice superpuse treptat; iar în depărtare strălucește baia, acoperită cu spume argintii, și în mijlocul ei se leagănă vaporul „Honfleur".

— Cunoști istoria Tangerului? mă întreabă Angel.

— Iat-o în scurt, îi răspund. Acest oraș a fost fondat la o epohă necunoscută; el a trecut sub domnirea romanilor și a goților; iar la începutul secului al VIII a căzut în mînile arabilor. La anul 1471 a venit portughezii carii l-au ocupat până la 1662; pe urmă englezii l-au stăpînit în curs de 22 de ani; însă fiind supărați de necontenitele atacuri ale maurilor, ei s-au retras și l-au părăsit sultanului de Maroc.

— Compatrioții mei nu s-au arătat oameni practici în cazul acesta, observă Angel, aruncîndu-și țigara cu mînie.

— Pentru ce?

— Pentru că lucrul luat nu se dă îndărăpt.

— Frumos princip! dar fie, să urmăm cursul istoriei. În 6 august 1844, Tangerul a fost bombardat de flota franceză, sub comanda prințului de Joinville, din cauza protegerei ce sultanul de Maroc, Mulei-Abder-Raman, da pe ascuns califului Abd-el-Cader, care atunci se găsea în luptă cu Francia pentru apărarea Algeriei.

— Atunci negreșit s-a dărîmat o parte din zidurile cetății?

— Ai gîcit: prin urmare haidem să facem o preumblare în oraș păn-a nu să culca soarele.

Întovărășiți de Hamed ne ducem prin un labirint de strade înguste să vizităm... nu saraiuri mărețe și aurite, nu grădini feerice cu basinuri de marmură, nu minunile halimalei orientale, dar o piață mică ce se găsește în centrul orașului și care prezintă un tablou viu de viață arăbească.

Pe această piață se înșiră două rînduri de dughene, adică de vizunii strimte, scobite în ziduri, unde stau negustorii cu picioarele crucite și cu metanii de calembec în mînă. Arămii la față și uscați la trup, ei apar în umbră ca niște mumii dezgropate; fizionomia lor păstrează o nemișcare absolută, cît nu trece nimic pe lîngă dînșii; dar cum se ivește un străin în depărtare, ochii lor se aprind ca jaraticul și gurile lor înarmate cu dinți lungi încep a striga: *agiaragel, agiaragel!* Setea cîștigului învie acele mașini acoperite cu pele zvîntată la soare și le comunică niște mișcări atît de deșănțate, niște gesticulări atît de hrăpitoare, încît îți vine a te crede într-o menagerie de orangutangi. În centrul pieței stau întinse cîteva rogojini, pe care sînt aruncate grămăzi de curmale putrede, de harbuzi necopți, de smochine de India și de alune negre ca pămîntul. Mulțime de arabi, de berberi, de negri și de evrei se ceartă, se împing, de la acele ticăloase merinde, ce zac într-un roi de muște; iar de-a lungul pieței doi *santuni* aleargă sărind și amenințînd pe toți trecătorii cu vîrful lăncilor ce poartă în mînă; un al treilea stă la soare tremurînd și zberînd ca o capră, un al patrulea se dă de-a tumba, zdrobindu-și trupul de petrele pavelei în onorul lui Mohamed, și un al cincilea strigă toată ziua cuvintele: *Sahailic mlihi*, împreunîndu-și glasul cu sunetul unei cobze cu două strune, numită *ghiumbrea.* Toate aceste se petrec pe un loc încadrat cu păreți goli, fără ferestre, fără uși și unde soarele Africei varsă torente de foc.

Dezgustați de spectacolul pieței, ne depărtăm, apucînd pe o stradă care duce afară din oraș. Lîngă poarta pe care trecem se întinde un cîmp, pe care se face tîrg *(sauc)* de două ori pe săptămînă și unde sosesc caravanele dinlăuntrul Africei; iar alăturea, de-a lungul zidului cetății, pămîntul răsună sub picioare, fiind scobit cu gropi adînci, în care arabii păstrează grîul. Hamed ne arată în treacăt una din acele gropi părăsită și prăbușită, care a servit odinioară de mormînt la sute de tidve de evrei, descăpățînați pentru plăcerea nu știu cărui sultan de la Fez. Capetele au fost răscumpărate de neamurile acelor nenorociți și duse în cimitirul evreiesc, iar groapa a rămas ca o pomenire îngrozitoare, cu care și astăzi încă înspăimîntă pe strănepoții lui Abraham.

De atunci poate israeliții marocani au adoptat următoarea zicală spaniolă :

„Con los Moros plomo o plata.“

Însă neîndrăznind să arunce plumb în capul arabilor, ei dau bani pentru ca să cumpere dreptul de a fi tiranizați pe pămîntul Africei. În adevăr ei pun toată silința de a nu să despărți de idolul lor, aurul, și dezvălesc un geniu rar întru apărarea lui; însă barbaria indigenilor face adeseori crunte *razzia* în colonia israelită. Cu cît un evreu e mai bogat, cu atît el caută să-și deie o aparință mai săracă; cu cît el ar putea să trăiască mai bine, cu atît se osîndește la o viață de lipsuri și de mizerie; căci de cum se naște și pănă ce moare el e dominat de o groază neîncetată. Sîmțirile care nu adorm niciodată în sufletul lui sînt spaima și zgîrcenia; prin urmare cînd întîlnești un evreu în hudițile Tangerului, îl vezi trecînd ca o umbră de-a lungul păreților, cu ochiul pîndaci, cu urechea dreasă, cu inima-n dinți, ca un om ce ar fi comis o crimă și s-ar teme de a fi recunoscut. Obligat de a-și scoate babușii cînd trece pe lîngă o geamie, el îi ține totdeauna în mînă, atît de economie cît și de frică, temîndu-se ca vuietul pașilor săi să atragă luarea aminte a vreunui arab mahmur, și să-i aducă maltrătări, sau mai cu samă pagubă!

Evreul din Tanger, precum și acel din toate orașele Africei, este ființa cea mai îngrijîtă din lume; pentru el chiar umbra unei paseri trecătoare este un motiv de spaimă! El nu grăiește, ci șoptește, nu rîde, ci zîmbește, nu calcă, ci lunecă pe pămînt, căci nu are curagiul ființei sale; vecinic prigonit, vecinic umilit, el își răzbună însă prin viclenie, speculînd lenea apăsătorilor săi și parvenind încet, încet a monopoliza tot comerțul orașelor.

În zadar arabii îi despreţuiesc și-i închid noaptea într-un cvartal deosebit, ca pe niște vite în ocol; în zadar îi pradă și-i măcelăresc din timp în timp; coborîtorii lui Solomon pleacă capul cu răbdare și reîncep traficul lor, făr-a avea de scop nici îmbunătățirea soartei, nici luminarea neamului lor, ci numai și numai strîngerea de aur! Prin urmare ei se găsesc încă într-un grad de superstiție ridiculă, confundînd pe Moisi cu Cabala și pe profeți cu rabinii.

Un călător francez, d-nul Charles Didier, zice: „Prejudiciile cele mai nebune sînt pentru evrei articole de lege și de credință, și chiar cînticele sublime ale psalmistului sînt traduse în niște harhalaie atît de monstruoase, încît ascultîndu-le crede cineva că aude sălbaticii din Oceania urlînd și zberînd împregiurul fetișelor la care se închină".

Și însă femeiele lor sînt frumoase, precum au trebuit să fie Agar, Iudita, regina de Saba și toate poeticele figuri din istoria antică a evreilor. Nalte, albe, grațioase, ele reprezintă tipul adevăratelor fiice ale Răsăritului. Talia lor mlădioasă și elegantă ca trestia verde mișcată de boarea dimineței, părul lor stufos și luciu formează o mîndră cunună pe frunte; ochii lor negri și lungăreți ard ca o flacără misterioasă; zîmbirea lor are un farmec atrăgător care uimește inima, mînile lor fragede și albe țin cheia fericirilor raiului, după o expresie arăbească.

Cum se face dar că evreii, cu aseminea frumoși tovarăși de viețuire, să nu aibă cele mai nobile sîmțiri? cum de nu li se înalță sufletul, și nu li se preface caracterul în compania acelor ființi încîntătoare? Mister psihologic neînțăles!! Departe de a priimi înrîurirea cerească a frumuseței, evreii le-au comunicat ei din contra mîrșavele lor instincte, și astăzi strănepoatele reginei de Saba întind mînile cu lăcomie, pentru ca să culeagă aurul oriunde l-ar găsi. Angel le numește Schillve în rochii, deși el le aprețuiește mult, foarte mult.

La întoarcerea noastră în oraș avem prilej a ne convinge de acest trist adevăr, întrînd în mai multe case evreiești. Aceste locuinți se compun de o tindă, care dă într-o curte mică parchetată cu cărămizi smălțuite. În curte se deschid cîteva camere întunecoase, care servesc de bucătărie, spălătorie, salon etc.; iar pe dinaintea camerilor se întinde o galerie cu coloane, unde familia petrece ziua și nopțile de vară.

Evreii din Maroc grăiesc spaniolește, fiind originari din Spania, de unde au fost izgoniți la diferite epoce. Ei poartă anteree de postav închis cu nasturi mulți și rotunzi, brîie de mătasă și chitii negre. Cît pentru femei, cele mai sărace sînt îmbrăcate cu rochii de cit și legate la cap cu tulpane simple; iar cele bogate au un costium mult mai elegant, brîiele lor fiind de fir, legăturile capului de mătasă și rochiile lor de stofe grele cu broderii de aur; aceste haine însă ies la ivală numai în zile de sărbători mari.

Mai în toate saloanele unde întram, avem plăcerea de a vedea două sau trei femei, unele mai frumoase decît altele, care ne primesc foarte grațios, privesc la noi cu ochi galiși, ne dau zîmbirile lor cele mai dulci, și apoi mișcînd buzele ca niște frunze de flori trandafirii . . . ne cer parale! Grecii vechi aveau între dumnezeiri pe Afrodita, fărmăcătoare; evreii de astăzi au pe Afrodita cerșitoare!

Noaptea cade fără veste și ne surprinde pe hudiți, căci în Africa amurgul este necunoscut; ne întoarcem deci la locantă, încîntați de ideea ce am avut de a veni la Tanger și promițîndu-ne de a vizita a doua zi castelul ce dominează orașul, precum și Alcsarul, adică palatul sultanilor de Maroc. La otel sîntem primiți cu demonstoări foarte expresive din partea papagalului, care ne asigură că ne inbește, repetînd: *ai lov iu, mille tonères!* și dar uimiți de această declarare de amor, ne suim iarăși pe terasă, pentru ca să asistăm la răsăritul lunei.

Palida făclie a umbrelor se rîdică în orizon cu numerosul său cortegiu de stele, întocmai ca o regină strălucită în mijlocul curții sale de dame elegante. Ea răspîndește pe munții Africei și a Spaniei un văl luminos și fantastic; iar pe sînul mării întinde o punte de aur, care unește orizonul depărtat cu malul pe care ne găsim. O dulce răcoreală adie împregiurul nostru și ne îmbată de plăcere, făcînd a crede că pe lîngă noi fîlfîie aripele nevăzute ale geniilor de noapte.

— Ascultă! îmi zice Angel, apucîndu-mă de braț.

— Ce?

— N-auzi pe valuri glasul armonios al copilei celei frumoase din vapor?

— Visezi, amice, îi răspund. E glasul unui marinar francez.

— Dar nu zărești o barcă în razele lunei?

— Ba zăresc.

— Și în barcă nu vezi o umbră de femeie?

— Văd doi marineri carii vîslesc; dar chiar așa să fie cum zici, crezi că o femeie ar îndrăzni să facă serenadă în baia Tangerului? mai cu samă o israelită?

— Ea-i! . . . strigă Angel fără a asculta observările mele și, strigînd, el dispare pentru cîteva minute; apoi se întoarce iar pe terasă, aducînd instrumentul său favorit, cornetul de argint.

— Ce vrei să faci? îl întreb cu mirare.

— Vreu să dau un concert marocanilor și să răspund grațioasei cantatrițe din caic.

Dominat de această idee fixă, Angel începe a suna din cornet o arie din *Lucia*, neauzită încă de urechile africane. Notele jalnice și melodioase se răspîndesc în tot orașul, făcînd pe arabi a-și închipui că aud trompeta lui Anael. Ca prin un efect magic, toate terasele caselor se acoper cu oameni, carii, cînd se mișcă spărieți, cînd se opresc înmărmuriți. Însăși vestalele doamnei Ashton, atrase de farmecul armoniei, apar la lună lîngă noi, întocmai ca fantasmele care ies din morminte în scena monăstirei din opera lui Meyerbeer, *Robert diavolul*. Ele stau în extaz, suspinînd adînc și exprimînd uimirea lor prin clătinarea zulufilor și prin un *haao* foarte prelungit.

Succesul artistului este deplin; un oraș întreg îl ascultă, două vestale îl admiră și chiar junele servitoare din locantă, Asterica și Lunica, ghemuite într-un colț al otelului, arată la lumina stelelor mărgăritarii ce poartă în locul dinților.

Pe la o oră după mezul nopții, Angel, finind concertul și primind aplauzele noastre, își ia adio de la umbrele teraselor, prin cîteva note care imită foarte bine cucurigul cocoșilor; apoi ne coborîm cu toții în salon, ne zicem noapte bună în diferite limbi și ne retragem în camerile noastre de culcat.

— *Good night, my dear Alecsandri.*

— *Good night, dear Angel.*

— *Are you sleepy?* [1]

— *Oh, yes*! Noapte bună și somn dulce!

A doua zi Hamed vine de ne trezește și cu un aer serios de lord ne zice spaniolește: *buen dies, seniores*, crezînd că ne dă ziua bună englezește, pe urmă el ne propune să ne întovărășească la Alczar. Cererea lui e încuviințată cu majoritatea absolută a voturilor, și îndată după dejun plecăm tustrei, Hamed înainte și noi după el. Reîncepem dar din nou o babă-oarbă prin încîlcirea hudiților orașului și în fine ne suim pe culmea coronată de ruinele vechiului castel ce domină Tangerul.

Poziția lui e foarte frumoasă și înlesnește ochilor un zbor întins pe un orizon nemărginit. În depărtare se arată ca niște nouri munții Andaluziei și stînca Gibraltarului; în dreapta se înaltă munții Africei și se zărește drumul care duce la Fez, capitala Marocului; la picioarele noastre strălucește în soare marea, brăzduită de corăbii, și albește orașul Tanger cu casele sale cubice. Cîțiva arbori, cîțiva butuci de vie, cîteva malduri de stuh verde, precum și văpselele caselor consulare complectează acest tablou învestit cu diferite culori. După un lung repaus și o lungă admirare a priveliștei, întrăm în castel prin o poartă dărîmată și apoi în curtea Alczarului, încungiurată cu ziduri nalte și metereze. Palatul sultanilor de Maroc se rîdică în stînga curții; trecem pe din dosul lui, apucăm prin niște hrube întunecoase și deodată ne găsim într-un *patio*, salon mare, descoperit, pavat cu place de cărămizi smalțuite și ornat pe laturile lui cu coloane de marmură albă. Aceste coloane formează de giur împregiur galerii, în care se deschid ușele mai multor camere săpate în stil mauresc. Tot geniul oriental se arată în frumuseța boltelor de lemn scobit și în fantazia arabescurilor de pe păreții acelor camere.

---

[1] Ți-e somn? (engl.).

Vizitînd cu de-amăruntul rîndul de gios al palatului, ne suim la cel de deasupra pe scări smălțuite, ca să vedem haremul așezat deasupra mărei. Cîte mistere, cîte suspine înfocate, cîte daruri tainice, cîte scene dramatice au avut ființă odinioară, în această închisoare strălucită! Cîte minuni de frumuseți au vestezit acole! cîte suflete june și amoroase s-au stîns ca stelele ceriului; cîți ochi drăgălași au zburat de sus pe întinsul valurilor și al orizonului, urmărind un vis plăcut, o sperare înșălătoare!

În sînul acestui pustiu palat închipuirea se exaltă și recheamă trecutul strălucit, pentru ca să peardă din vedere mizeria timpului de față; ea întrevede pe acei mauri cavalerești, carii au domnit în Andaluzia și au zidit geamia cu sute de coloane din Cordova, Alczarul și Giralda din Sevilia și mai cu samă Alhambra din Grenada, trei minuni de arhitectură feerică. Iar cînd de la măreţul tablou al trecutului, ochii se cobor pe litoralul Africei de astăzi, ce văd ei oare? Văd sate mizerabile și orașe compuse de hudiți stricate și pline de gunoi; [. . .]

Guvernatorii orașelor, pașii, sînt tirani absoluți; iar sultanul de la Fez este considerat ca umbra lui Allah! El trăiește închis în saraiul său ca un zeu misterios, la al cărui nume toți tremură și se închină. Rareori acest personagiu se arată în public, și cînd se întîmplă ca el să facă vreo scurtă călătorie sau să-și schimbe reședența, iată cortegiul ce-l însoțește:

1) În capul cortegiului un escadron de mauri ai gardei împărătești.

2) Doi călăreți purtînd haine scumpe și lănci otrăvite.

3) Sultanul cu manta albă și cu cealma verde.

4) Sclavii carii agită apărători pe lîngă sultanul, pentru răcorirea atmosferei.

5) Patru funcționari mari ai statului, purtînd: cel întîi cortelul, cel al doilea ornicul, cel al treilea lancea și cel d-al patrulea sabia sultanului.

6) Miniștrii.

7) Medicii.

8) Doi *imami*, preoți cu sămnele rangului lor.

9) Doi oficeri mari ai imperiului.

10) Patru calăi, avînd denumirile caracteristice de: *intendentul, biciuitorul, înțepătorul* și *despintecătorul*. Mai mulți sclavi duc instrumente de moarte dinaintea lor.

11) Garda neagră cu săbiile goale în mîni, precedată de muzică.

12) Două escadroane de gardă maură.

13) Două baterii de artilerie ușoară, purtată pe spinare de cămile.

14) Sclavii, servitorii și femeiele.

Femeiele în urma cortegiului, ca unele ce nu au nici o însămnătate în ochii marocanilor!

Un asemenea ceremonial grotesc nu exprimă oare îndestul starea de barbarie în care se găsește această parte a Africei? . . . Și dacă Marocul megieșit cu Europa prezintă acest spectacul, în ce grad de sălbătăcie trebuie să zacă popoarele dinuntrul continentului Africei?

Sub impresia acestor gînduri, Angel și eu părăsim Alczarul, destinat a cădea în ruine cu toate monumentele mahomedane, și ne coborîm în oraș. La colțul unei strade ne împedecăm de o rogojină întinsă pe pave, lîngă o scobitură făcută într-un zid dărîmat și menită de a servi de cafenea. Pe rogojină stau ghemuiți cîțiva arabi învăliți în burnuze rupte și un turc mai alb la față și mai curat îmbrăcat decît tovarășii lui.

Cum îl zăresc încep a-i debita toate cuvintele cîte le învățasem în diferitele mele preumblări prin Orient; iar el, lăsînd să mă încurc în *hoj ghioldum, safa ghioldum, efendi*[1], îmi replică franțuzește:

— *Bonjour, monsieur; voulez-vous prendre une tasse de café?*[2]

Cuprins de mirare, îl întreb de este francez.

— Ba nu, îmi răspunde el rîzînd: eu sînt turc de la Algeria și am servit în regimentul 1 de zuavi.

— Cum te numești?

— Hadji-Mustafa-Ben-Aali-Cuniali.

— Ai călătorit înuntrul Marocului?

— Am fost de trii ori la Fez.

— Poți să ne întovărășești ca dragoman într-o preumblare ce vroim să facem prin munții Uadras?

— Bucuros; cînd plecăm?

— În curînd; ocupă-te să ne găsești cai, să ne pregătești provizii de drum și să ceri de la pașa un soldat vrednic care să vie cu noi.

— Toate vor fi gata pe poimîne. Acum poftim cîte o cafe.

Invitarea cordială a lui Hadji-Mustafa ne decide a lua loc pe rogojină. Angel cearcă a-și cruci picioarele, pentru a imita pe arabi, însă nu reușează decît a cădea răsturnat pe spate. În timpul acesta sosesc, alergînd, vro patru băieți ca să ne ceară cîte un *felu*, ban prost de aramă. Mustafa le aruncă cîteva de aceste monete, care devin pe loc un motiv de război; băieții se răped ca să le culeagă de pe gios, se împing, se înjură și se apucă la bătaie; dar ce bătaie? Bătaie de berbeci! Retrăgîndu-se îndărăpt cu trei-patru pași, ei se aruncă unii asupra altora și se ciocnesc cap în cap cu o pornire furioasă; tidvele răsună grozav, dar nu se sfărîmă; căci ele fiind rase și expuse necontenit la soare și la ploaie, dobîndesc o tărie extraordinară. Pentru un *felu*, fiecare băiet din Tanger e în stare să strîce pe capul său o cărămidă de cele mai groase și mai bine arse. Cîte capete de europei ar zdrobi el pentru o sumă de 20 de franci? Angel caută să rezolve acest problem de statistică și găsește cifra colosală de 9 876 543 210 (?).

Osteniți de preumblarea noastră pedestră, ne întoarcem la otel, unde ne iesă înainte drăgălașa Asterica și ne spune cu un aer cam îngăimat că stăpînele ei, domnișoarele Ashton, ar fi prea recunoscătoare, dacă am vroi să le dăm un concert sara în salon.

---

[1] Bun sosit, bun sosit, domnule (turc.).

[2] Bună ziua, domnule; doriți o ceașcă de cafea? (fr.)

— Nu numai un concert, dar și un bal; răspunde Angel, dismierdînd bărbia copilei care se depărtează veselă; apoi el mă întreabă dacă știu să cînt din piano?

— Nici o notă, îi răspund.

— Prea bine, replică el, deseară îi improviza un vals.

De pe la 9 ore, salonul fiind iluminat à giorno, domnișoarele Ashton întră în el, urmărite de Lunica și de Asterica. Vestalele s-au prefăcut în silfide, îmbrăcate cu rochii albe de tiul, strînse la mijloc cu cordele albastre și încoronate cu ghirlande de flori falșe. Cea mai mare poartă subsuoară un album, iar sora ei aduce pe umăr papagalul Ghioali, care-i ciugulea urechea dreaptă și-i zice cu dragoste *I love you, mille tonères senorita.* Junele servante, peptănate astă dată, țin în mîni dairele și merg de se pun gios într-un colț al salonului, șoptind și chicotind între ele, ca două maimuțe grațioase.

Concertul începe! Angel execută din cornet mai multe arii din operile lui Rossini și Meyerbeer; apoi, deodată și fără nici o tranziție, sună o polcă zburdalnică. În auzul acestor note vesele, ochii vestalelor se aprind, figurile lor se iluminează și pepturile lor suspină cîte un *haaaao* lung și înduioșat. Sărmanele! de cinci ani erau postite de plăcerile dansului.

Dorul exprimat prin acea exclamare ieșită din fundul inimei mă pătrunde adînc; compătimirea îmi dă curajul devotamentului și mă îndeamnă să fac începutul balului. Ambele vestale sar pe rînd în salon, abandonînd brațelor mele talia lor virginală și îmbătîndu-se de plăcerea polcii, pănă ce mă obosesc ca pe un cal de poștă. Angel însuși nu mai are destulă suflare în pept pentru ca să continue funcția de orhestru, și prin urmare, el mă roagă să mă pun la piano asigurînd pe nobilele dănțuitoare că aș fi un artist de mare talent. Un nou *haaao* răsună în salon; o nouă compătimire mă cuprinde, și dar făr-a mai sta la îndoială deschid vechiul piano.

O! geniu al armoniei! tu care ai inspirat pe Mozart, pe Weber, pe Bellini, pe Meyerbeer, pe Rossini și mai cu samă pe Strauss, îndreaptă degitele mele pe tușele clavirului, pentru ca să improvizez un vals necunoscut încă în analele muzicei instrumentale!! După această invocare întind mînile și las să cadă într-un noroc pe bucățelele de fildiș îngălbinit... Ce monstruozitate cacofonică produc în timp de giumătate de oră, nu se poate spune; însă știu că Angel a profitat de aceste acorduri sălbatice, pentru ca să învîrtească fericitele vestale în vîrtejul unui vals fantastic.

Balul ține tot astfel până dincolo de mezul nopții, animat neîntrerupt și condus, cînd de sonurile metalice ale cornetului, cînd de sunetele discordante ale clavirului. Însăși Asterica și Lunica ieu parte la această petrecere improvizată, dănțuind împreună un soi de pas original, giumătate spaniol, giumătate arăbesc, o mimică în care șoldurile lor se leagănă și se mlădie cu o mișcare foarte expresivă și voluptoasă. Însuși Ghioali dă semne de o mare mulțămire, rîzînd cu hohot, bătînd din aripi și debitînd un nou vocabular de cuvinte poliglote precum: *Very vel*...[1] *Coco... joli, joli, cocorico, sacrebleu!*

În fine se aduce ceaiul!... picioarele se astîmpără, și limbele întră în dans la rîndul lor. Timidele vestale au reîntinerit, ele devin comunicative, grațioase, și după o convorbire interesantă asupra țării mele, ca asupra uneî insule necunoscută din Oceania, ele mă roagă să scriu în albumul lor cîteva versuri române.

— Ce soi de poezie doriți? le întreb.

— O romanță! îmi răspund amîndouă.

— Bucuros! însă vă mărturisesc că zbuciumările balului nostru au cam spăriet muza și că mi-a fi greu de a o găsi, neștiind unde s-a ascuns.

— *Cocorico!*... replică papagalul.

Nemaiputînd nimica răspunde la un asemenea puternic argument, deschid albumul și compun următoarele strofe:

ROMANȚĂ TRISTĂ DUPĂ UN BAL VESEL

Îmi place pe mare să fiu legănat;
Îmi place prin lume s-alerg nencetat,
Să văd țări și oameni, și munți și cîmpii,
Și albe deșerturi, și mări albăstrii.

---

[1] Foarte bine (engl.: *very well*).

Departe de țărmul acel înflorit
Pe care m-așteaptă un înger iubit,
Ca valul de spume eu sînt călător
Și vecinic mă-ngînă al patriei dor.

Văzut-am Europa cu-a sale minuni,
Și Asia Mică și marea-n furtuni;
În Africa neagră venit-am acum
Și peste tropicuri doresc să-mi fac drum;

Dar cît de departe voi fi pribegit
De țărmul poetic în care-s iubit,
Ca valul de spume, sărman călător,
Ah! vecinic mă-ngînă al patriei dor!

După mine, Angel scrie cîteva versuri engleze, pe care le-am tradus cît se poate mai literal, pentru a păstra originalitatea improvizării amicului meu. Iată-le:

Ce-i mai plăcut decît un bal?
    Un cal!
Și cal și bal, te duc în zbor
    Ușor!
Ferice de cine-i condus
    Pe sus
Lîngă un sîn alb și tinerel!...
                                ... Angel!

*

3 octomvrie. Această zi este întreagă consacrată domnului Reade, viceconsul englez din Tanger, care vine să ne viziteze după dejun și ne învită la masă, promițîndu-ne vestitul *cuscusu*, mîncarea favorită a indigenilor africani.

Reade este un tînăr de o înfățoșare blîndă, însă melancolică. Șăderea lui de patru ani în Maroc i-a învăluit fața cu o umbră de tristeță; *spleenul*, această boală engleză, cunoscută la noi sub numele de *urît*, a pătruns în sufletul lui ca un verme ascuns, care-l roade pe nesîmțite. Pentru el zilele sînt de o lungime desperătoare, și lumea-i un deșert fără umbră, fără flori, fără nici o atragere. În starea morală în care a agiuns bietul Reade, se vede pe fiecare zi adîncindu-se într-un neant care îi seacă facultățile; ideile sale și-au îngreuiat zborul, graiul său e trăgănat ca o plîngere monotonă, și toate frazele lui sînt punctate cu suspinuri și cu căscări, care te adorm încetișor și te fac să întri cu ochii giumătate deschiși în lumea visurilor. Dacă am crede în metampsihoză, am putea afirma fără îndoială că sufletul lui Reade a locuit într-un mac, păn-a nu să rătăci în trupul lui de om. În timp de patru ani traiul său a fost o lungă, lungă, lungă căscare ce i-a diformat fălcile și i-a dat o aparință de mastodont. Sărmanul! sîngura lui distracție pe pămîntul barbar al Africei a fost vînatul; nu însă vînatul la lei, la tigri, la hiene, la elefanți, dar un vînat comic și original, vînatul la mîțe! Înaintea sosirei lui Reade în Tanger, acest oraș foia de motani roși și de mîțe albe, vinete, negre și chiar albastre, care, bucurîndu-se de o libertate absolută, sărea de pe o casă pe alta, miorlăind de amor în întunericul nopților. Arabii adormeau cu mulțămire în acel miaut general, și fiecare din ei avea satisfacerea de a recunoaște notele motanului său favorit în concertul general. Fatalitate! fatalitate! de trei ori fatalitate! acea stare fericită trebuia să înceteze. Decretul prin care maiestatea-sa regina Victoria numi pe Reade viceconsul la Tanger fu verdictul de moarte a neamului felin din acest oraș:

Consulul vine, pășește pe al Africei pămînt
Ș-a lui Raton seminție se coboară în mormînt!

Pușcă, pistoale, lațuri, capcane, măciuci, arcuri, până și hapuri de pîne otrăvite, toate instrumentele de ucidere au fost întrebuințate de neîmpăcatul Reade spre stîrpirea animalelor miorlăitoare. Și ce este mai grozav încă!... Acest Nemrod britanic a avut cruzimea să deprindă a imita chiar suspinele cele mai amoroase a motanilor cu scop de a înșăla pe naivele pisici și de a le atrage astfel în cursele lui. Cîte nenorocite gingașe de inimă au fost jertfa acestei stratageme perfide și ademenitoare!... Cîte drame tainice s-au petrecut prin întunericul ulițelor Tangerului!

Hecatombe întregi au fost sacrificate în patru ani de nopți, și astăzi peile victimelor, dubite, tăiate, cusute cu măiestrie, îmbrăcă mobilele calăului ce le-au scurtat viața. Pe fiecare divan este întins un covor de pei, formînd desenuri variate, împregiurul unui medalion, unde zace blana întreagă a unui frumos motan. Taburetele sînt acoperite cu adevărate mozaicuri din bucățile de blăni; căci Reade este un artist de întîiul ordin. El a trimis la expoziția de la Londra un tapet, product al vînatului său și lucrat de el însuși, care a fost admirat de o lume întreagă, și astăzi acest cap d-operă de blănărie figurează, de nu mă înșăl, în salonul Clubului de vînători.

Iată personagiul curios în a cărui companie aveam să petrecem ziua. Tot ce dorim este ca el să nu aibă vreo distracție, în timp cît vom fi împreună, și să nu-și închipuiască că sîntem motani!

Ne ducem dar mai întîi de-i vizităm casa, un adevărat muzeu de arme orientale, de obiecte de marochin cusute cu fir, de narghilele arăbești, de felegeane lucrate în filigramă, de dinți de elefant, de pene de struț etc. și mai ales de toate varietățile de pei de mîțe, întinse pe păreți. Acea casă este de stil mauresc, cu uși în ogive sculptate, ca acele din Alczar, și cu o curte mică în mijlocul ei. De giur împregiurul acestui salon descoperit se înșiră coloane de marmură ce formează o galerie cu balcon deasupra; toate camerile se deschid pe balcon și primesc lumina din curtea interioară.

Pășind pragul acelui cafarnaum, sîntem salutați de nechezatul puternic a unui armasar roib, favoritul lui Reade ce are privilegiul de a locui în salon. Ochii lui mari și inteligenți, nările sale largi și trandafirii, picioarele lui subțirele și nervoase, coarda lui pletoasă, neastîmpărul său sălbatic și totodată blîndeța lui sub mîna omului sînt probe vederate de sîngele arăbesc ce curge în vinele lui. Și în adevăr, Boabdil este un fiu curat al Africei, născut dincolo de deșertul de Sahara.

— Iată, ne zice Reade, singurul meu amic în astă țară blăstămată. Boadbil este sufletul meu și nu l-aș schimba chiar pe tronul sultanului de Maroc.

Nobilul armasar pare că a înțăles cuvintele stăpînului său, căci el răspunde prin o nechezare veselă și răsunătoare.

— Mai am încă doi cai frumoși, adauge Reade.

— Unde? întreabă Angel, în camera d-tale de culcat?

— Ba nu; Boadbil sîngur are dreptul de a ședea în apartamentul meu; ceilalți sînt într-un grajdi alăturea cu casa. Vroiți să-i videți?

— Bucuroși! răspundem Angel și eu.

Ceilalți doi armasari, unul alb și altul negru, sînt de aceeași talie ca Boadbil, bine potriviți, vioi, sprinteni, cai de lux, care s-ar plăti scump în Europa. Reade ordonă lui Aali, seizul ce-i grijește, ca să puie șelele pe dînșii.

Acest Aali trăiește zi și noapte în grajdi, în compania cailor și a trei șacali domesticiți; el a vizitat Franția și Englitera, cu prilegiul trimiterei unor cai arăpești regelui Ludovic-Filip și reginei Victoria, de către sultanul de la Fez. Aali a văzut productele geniului european; a fost purtat pe la teatruri, pe la grădini, prin muzeuri etc., și s-a întors în patria sa, după o absență de patru luni. Negreșit că acest om trebuie să fi primit o impresie mare în sufletul lui, găsindu-se deodată în centrul luminelor; el care până atunci viețuise în întunericul barbariei; mintea lui a fi luat o dezvoltare fericită la razele civilizației.

— Ce impresie ți-a făcut Europa? îl întreb.

— O grozavă durere de cap! îmi răspunde Aali.

— Și altă nimic?

— Și dorința de a mă întoarce la Maroc.

— Ca să fii seiz?...

— Dar; ca să-mi petrec viața cu Hafir și cu Aslan, numele cailor.

Iată efectul ce produc minunile secolului nostru asupra naturelor musulmane; o mare durere de cap! Răspunsul lui Aali îmi aduce aminte de un ambasador turc care asista la o operă din Paris întîia oară:

— Cum v-a plăcut, exelență? îl întreabă ministrul afacerilor străine.

— Frumos, prea frumos! răspunse ambasadorul; pe urmă, întorcîndu-se către secretarul lui, îi zise oftînd: unde-i caraghiosul nostru!!...

În curînd caii sînt gata; încălecăm tustrei. Reade pe Boabdil, Anghel pe Aslan și eu pe Hafir și plecăm urmăriți de șacali ca de niște cîni. Paveua suna sub copitele armasarilor, orașul răsuna de nechezatul lor, iar noi, ca cei trei Crai de la Răsărit, trecem mîndri prin strîmtoarea hudiților și ieșim din cetate. Fugarii noștri, văzîndu-se la largul lor, se încordează, se aprind, mușcă zăbala și privesc orizonul cu mare neastîmpăr. Ei se frămîntă în loc, zburdă, saltă din tuspatru picioarele în văzduh ca niște mingi elastice; nu mai e chip de a-i stăpîni; trebuie să le lăsăm frîiele.

— *Avay!* strigă Reade, și Boabdil se izbește ca un vultur. Aslan și Hafir deschid nările, aspiră puternic aerul viu a mării și pleacă într-un zbor.

> Alalah! cai arăpești!
> Alalah! cai voinicești!
> Cum mișcau copitele
> Ca șoimii aripele.
>
> *(Balada lui Serb sarac)*

După o alergare de zece minute pe malul năsipos a mării, ne întoarcem și ne îndreptăm spre un deal acoperit cu maslini, smochini, captuși, palmieri, fistici etc., din a cărui vîrf se arată o priveliște minunată. Calea ce urmăm e mărginită cu captuși și cu trestii înverzite și trece alăturea cu mormîntul unui santun. Cîteva femei, învălite în burnusuri albe și ascunse la față, stau în nemișcare lîngă acel *Marabu*; ele apar ca niște statuie.

Nu departe de Tanger se găsește capul Spartel, vechiul Ampelunium; el privește Marea întunecimelor, *Bahr-el-Dholva* după cum arabii numesc oceanul. Acest promontoriu se coboară în valuri ca un zid de stîncă și este scobit cu multe peșteri, dintre care cea mai spațioasă era odinioară consacrată lui Ercules.

Odihnim caii la umbra unui mare arbor ce încunună capul Spartel, ascultăm mugetul bătrînului ocean, fumăm cîte o țigaretă în onorul coloanelor lui Ercules, și apoi, zicînd adio acelui măreț spectacul a naturei, luăm drumul către oraș. Reade însă ne conduce pe o altă parte a muntelui, pentru ca să trecem pe la grădinele consulului Europei. El are mai cu samă interes a să abate la grădina consulului de Svedia; căci prin aleele de portocali, de alămîi, de lauri, de crini roși, strălucește un crin alb și drăgălaș cu ochii albaștri, cu părul auriu și cu dulcele nume de miss Lucy, fiica consulului.

O! taină a inimei omenești! Fie un om cît de barbar, fie cît de crunt, fie în stare de a ucide cu nepăsare o poporîme întreagă de motani, destul e ca să întîlnească în cale-i o copilă cu primăvara pe frunte, pentru ca sufletul lui să se îmblînzească, pentru ca asprimea caracterului său să dispară!

Reade, care a făcut să tremure o lume întreagă de mîțe, tremură acum dinaintea frumoasei miss Lucy!!

Pe la cinci ore sîntem sosiți la casa noului nostru amic și ne punem la masă foarte bine dispuși a ospăta după preumblarea ce am făcut. Vestitul *cuscusu* apare pe un blid de argint, adus fiind în triumf de însuși Aali. Această mîncare arăpească e făcută cu un soi de grisă feartă cu legume și cu carne de pasăre sau miel; gustul ei nu e rău, însă Angel declară că se împacă mai bucuros cu rosbeeful și cu friptura de fazan. *De gustibus non disputandum!*

După fructe se așază o altă față de masă și se aduce un paner cu diferite vinațe străine și un pachet de țigări havane. Acum începe adevărata petrecere, butelcele se deșartă pe rînd, țigările se consumă, producînd un nour albiu, și mesenii se afundă în convorbiri variate, pănă ce, amețiți, ei cad sub masă.

— În sănătatea dumneavoastră! zice Reade, rîdicînd un pahar de Malaga.

— În sănătatea frumoasei miss Lucy! răspunde Angel.

— În sănătatea lui Boabdil! adaug eu.

— În sănătatea reginei de Englitera! reîncepe Reade.

— În sănătatea viceconsulului care o reprezintă la Tanger!

— În memoria numeroaselor victime ale cărora pei dubite se înșiră aici pe păreți ca literile de foc ce au tulburat festinul lui Baltazar!

— În sănătatea lui Baltazar! etc., etc., etc.

Toasturile se succed cu răpegiune, luînd forme din ce în ce mai bizare. Angel într-o pornire entuziastă agiunge păn-a striga: în sănătatea sănătăților! Închipuirea ia aripi, limbile se dizleagă, inimile se distăinuiesc; toți grăim delaolaltă, făcînd observări judicioase asupra cailor arăpești, asupra frumuseței evreicelor din Tanger, asupra politicei Franciei și a Engliterei, asupra comodității babușelor orientali etc. După aceste vin la rînd anecdotele comice, apoi povestirile scandaloase și, în fine, fiecare spune ce-i trece prin minte, fără a mai da ascultare altuia. Astfel Angel, cu ochii scînteietori și cu fața roșietică, istorisește incidentele celei din urmă alergări de cai de la Epsom[1]. Reade, palid, cu fruntea pe mînă și cu genele plecate, ne mărturisește tragic că adeseori, în tăcerea nopței, un grozav concert de miorlăituri se deșteaptă în cugetul său înspăimîntat. Eu descriu o întîmplare curioasă din voiagiul meu în Asia.

---

[1] Orășel în Anglia, vestit pentru cursele de cai.

Iată un specimen de acel trio vorbareț.

Eu: Scumpii mei amici!...

Reade *(întinzîndu-mi mîna)*: *Oh yes,* amici... scumpii mei amici...

Angel *(deșărtînd un pahar de șampanie)*: În sănătatea amiciei!...

Eu: Ascultați ceea ce mi s-a întîmplat în Asia...

Angel: În ziua alergării de cai de la Epsom am avut un noroc neașteptat... Închipuiți-vă... Ai fost vreodată la Epsom? Închipuiți-vă că în ziua aceea sir Arthur Holvay a perdut zece mii livre sterling.

Eu: La anul 1845 sau 46 am fost să vizitez vechea capitală a Imperiului Otoman. Cunoașteți Brusa cu numeroasele sale geamii, cu băile sale antice, cu pădurea sa de aguzi? Nu o cunoașteți? prea bine! Aveam doi companioni, doi tineri belgi, cu carii am mers de la Brusa, cale de patru zile înlăuntrul Asiei, trecînd prin văi romantice, prin păduri umbroase și prin sate mizerabile de musulmani.

Reade: *O! yes,* mizerabile!... parcă le văd expirînd sub ochii mei.

Eu: Satele?

Reade: Ba, mîțele... mîțele!

Angel: Peste patru sute de mii erau față la acel spectacul.

Reade *(tresărind)*: 400.000 de mîțe?

Angel: Ba, de spectatori, căci era să alerge celebrul cal Plum al lordului Derby; tribunele erau înghesuite cu *ladies* și cu *gentlemani* purtînd ochene. Mii de trăsuri stau înșirate de-a lungul ipodromului. și mii de amatori cu butelci de șampanie sau de *pale-ale* în mîni așteptau începutul alergării.

Reade: *(adîncit în gînduri)*: *O! yes!* alergau sărmanele ca să scape de moarte, dar măciuca mea le agiungea din fugă și le oprea pe loc!

Eu: Timpul însă nepermițîndu-ne a înainta mai mult în fundul Asiei, am hotărît a ne întoarce la Ghemlic, oraș mic de pe malul Mării de Marmara, spre a ne sui pe vaporul ce duce la Constantinopoli. Revenind deci la Brusa, am tocmit cai odihniți și am plecat spre Ghemlic. Drumul sau, mai nimerit zicînd, cărarea ce unește aceste două localități trece peste cîmpii goale și pustii; iar spre paza călătorilor este așezat pe o culme un pichet de albanezi, înarmați cu șușanele și iartagane. Înfățoșarea lor însă e prea hoțască pentru ca să inspire cea mai mică garanție în contra hoților... Cătră sară auzim în urma noastră un tropot răpide de cai și în curînd sîntem agiunși de un curier turcesc pe care-l întovărășește un *cavas* încărcat de arme. Ei veneau în fuga mare, căci astfel se face serviciul postei în Imperiul Otoman.

Reade *(melancolic)*: Mai cu samă una! o pisică albă! ea se găsea de-abia în primăvara vieței! grațioasă, dizmierdătoare, crescută negreșit pe brațele unei frumoase copile din harem... *oh! horror! horror! horror!* iată pelea ei,... iat-o colo în covorul cel din față.

Angel: Deodată bariera ipodromului se deschide...

Eu: Caii noștri, auzind acel tropot, mișcă urechile, prind zăbala în dinți și se pun pe fugă... Ce fugă!

Angel: Deodată bariera se deschide...

Eu: Cîmpul părea că se întoarce împregiurul nostru, aerul vîjîia pe la urechi; aș fi giurat că un vîrtej ne luase pe aripele sale...

Angel: Deodată bariera se deschide!... 14 alergători ies în arenă, purtînd pe spinarea lor jochei îmbrăcați cu jiletce de diferite culori. *Hurra!* toți pleacă întocmai ca un cîrd de grauri; 400. 000 spectatori țintesc ochii lor la dînșii și fiecare urmărește cu sufletul calul pentru care a pariat.

Reade *(întunecat)*: Astfel, sufletul meu le urmărește în lumea fantastică a umbrelor, o! ființă inocentă!...

Eu: Însă chingile de la șeua mea slăbindu-se, mi-am oprit calul, lăsînd pe tovarășii mei să-și urmeze drumul înainte. Aproape de locul unde mă găseam, era un izvor limpide; mi-am răcorit obrazul, mi-am adăpat calul, l-am închingat bine și m-am suit pe el; dar cînd am aruncat ochii pe cîmp, n-am mai zărit pe nime, companionii mei și curierul dispăruse în orizonul întunecat!... Închipuiți-vă poziția mea critică; eram singur, perdut în cîmpiile Asiei, fără știință de limba turcească, ca să mă pot explica, fără arme, ca să mă pot apăra... Ce să fac?

Angel *(cu entuziasm)*: *Hura! hura! hura!*
Reade *(cu durere)*: *Alas! alas! alas!*

Eu: Lumina scădea; pămîntul începea a să învăli cu acea culoare fantastică, care dă obiectelor forme înspăimîntătoare... Nu-mi rămînea timp de perdut... Răped deci calul pe o movilă apropietă și din vîrful ei îmi fac ochii roată împregiurul orizonului. *Vivat!* în depărtare zăresc niște umbre ce mi se par a fi un grup de călăreți; inima mi se înveselește și prinde la curagiu. Ei sînt! tovarășii mei!... o fugă bună de cal, și-i agiung! Calul mă înțelege, pleacă, și în cîteva minute sosește, nu lîngă amicii mei, ci lîngă o caravană de opt cămile poposite; cîțiva turcomani stau întinși pe iarbă alăturea cu ele și se pregăteau de somn; însă, cum mă văd, ei sar în picioare, se apropie de mine, și cel din frunte pune mîna pe zăbala calului. Eu strîng frîul, cu stînga, iar cu dreapta trag o vargă de nerf de bou peste capul turcomanului, și pe loc răped calul îndărăpt. Hoții, furioși de a scăpa o pradă sigură din gheare, se ieu la fugă după mine, răcnind, înjurînd, descărcînd vro două pistoale: însă eu fiind călare și ei pe jos, dispar lesne din ochii lor!

Reade: Ea însă nu dispare din conștiință... nu dispare de pe părete! Iat-o pe covor... colo, ca o vecinică mustrare!... *O!... God!*

Angel: *Hip, hip, hura!* Caii se întrec în zbor ca rîndunelele. Unii rămîn în urmă, alții fug înainte ațîțați de aplaudele privitorilor. Giletcele jocheilor strălucesc în arenă ca niște fluturi colorați; toți aleargă cu inimă și se apropie de barieră... O lume întreagă stă în uimire, care cal va sosi mai întîi? *That is the question!*

Reade: *Oh, yes! To be or not to be, that is the question!.... Miaau. Oh! Shakespeare!*

Eu: În fine mă opresc!... Acum noaptea căzuse, mii de stele clipeau deasupra mea; însă misterioasa lor lumină nu-mi arăta nici un drum bătut în pustietatea acelor cîmpii... La aseminea cazuri cea mai nimerită măsură este să te încrezi instinctului animalelor. Am lăsat deci frîul pe gîtul calului și pe loc inteligentul meu tovarăș, mirosînd aerul, pleacă încet prin întuneric și după o oră mă scoate chiar la malul Mării de Marmara.

Angel: Doi se află în frunte: Plum și Ghipsi! Încă zece pași și învingătorul va face a să perde și a să cîștiga rămășaguri de milioane de shelingi în toată Englitera. Încă cinci pași, încă trei, încă doi, încă unul... *Hura!* Plum iesă înaintea lui Ghipsi cu o lungime de patru degete; Plum este triumfătorul! 400.000 de glasuri se rîdică în văzduh cu entuziasm, și mii de butelci se deșartă în onorul lui! Hura! în sănătatea lui Plum!

Eu: La poalele acelui mal foarte nalt, valurile se legănau molatic, cu un vuiet surd; pe suprafața lor razele stelelor presară scîntei argintii, iar în dreapta mea să zăreau luminele caselor din Ghemlic. Calul se apropie de muchea malului, întinde un picior, cearcă pămîntul cu copita, și apoi începe a să coborî încet pe o cărărușă de capre. Voiagiu spăimîntător și periculos!... Mi se părea că la fiecare pas o să cădem împreună de-a lungul stîncelor, pănă în fundul prăpastiei. Inima tremura în mine, peptu-mi să răsufla greu, ochii se paingineau... Deodată....

Angel: Cît pentru mine...

Reade *(cu ochii închiși)*: *Oh! miss Lucy!*

Eu: Deodată mă trezesc cu calu-n valuri! El sosise devale și apucase pe năsip în direcția Ghemlicului; însă prin unele locuri era sîlit să treacă prin apă; căci marea se întindea pănă sub mal. În fine am întrat teafăr în oraș și am găsit pe tinerii belgi lungiți pe taraba unei cafenele, foarte îngrijiți de soarta mea și mîngîindu-se cu două narghilele turcești.

Angel: Cît pentru mine, Plum mi-a adus o mie de livre sterling, cîștigate de la amicul meu Arthur Holvay. *Hip, hip!* în sănătatea lui Arthur!

Reade *(lunecînd de pe scaun sub masă)*: *Miss Lucy! miss Lucy! Miaaau!!!*

……

Astfel se mîntui convorbirea noastră! Un orologiu ascuns bate două ore după mezul nopții. Angel, rîdicînd fața de masă și adresîndu-se la Reade, îi zice cu glas uimit: „Adio, scumpule amice!... Umbrele victimelor tale să te lase în pace, și frumoasa miss Lucy să-ți răsplătească cu amoriul ei îngeresc momentele de plăcere ce tu ne-ai făcut să petrecem în casa ta, noi călători rătăciți pe țărmurile Africei... Adio!"

După această poetică și călduroasă improvizare, Angel și eu ne întoarcem la locantă, bojbăind prin întunerecul hudiților, ne culcăm obosiți, și până în zori ne luptăm în vis cu motanii uciși de Reade. Somnul nostru însă nu ținu mult, căci trebuie să ne sculăm și să plecăm. Hadji-Mustafa-Ben-Aali-Cuniali, întovărășit de un soldat marocan, aduce caii sub ferestrele noastre, doi pentru noi, doi pentru ei, și unul pentru panerile cu merinde. Totul fiind deci gata de pornire, ne coborîm în stradă, strîngem mînile domnișoarelor Ashton, dăm cîte un bănuț spaniol de aur Lunicăi și Astericăi, ne închinăm papagalului Dgiali și încălecăm.

Iată-ne ieșiți din Tanger!... Africa cu misterele sale se întinde dinaintea noastră. Dumnezeu știe ce întîmplări ne așteaptă! Fie într-un noroc și cale bună!!!

DE LA TANGER LA TETUAN PRIN MUNȚII UADRAS

5 octombre 1853. — În plăcuta răcoreală a dimineței, bine dispuși atît oameni cît și dobitoace, ne coborîm de-a lungul zidurilor orașului Tanger până la malul mării și ne jucăm caii pe un covor de năsip galbăn, ce se întinde sub copitele lor; apoi, lăsînd Mediterana în stînga și orașul în urma noastră, apucăm drumul spre Tetuan. Acest drum sau, mai bine zicînd, această cărare duce prin locuri sterpe, în care apar ici-cole cîteva mici ogoare de popușoi. Sîngura vegetație ce se prezintă ochilor consistă în niște tufe de palmieri pitici, ce acoper colnicii și unde nu se aude nici o ciripire de pasăre. Căldura crește la tot minutul, ea devine tot mai arzătoare, fără ca să întîlnim vreun adăpost de umbră, și setea începe a ne munci, fără ca să zărim cît de mic izvor împrejurul nostru. Chin nesuferit, ce se mărește de cîte ori ne apropiem de patul unui pîrău, care se anunță de departe prin șirurile de lauri înfloriți și de rodieri crescuți pe malurile lui. Pîrăul e sec, și ca dînsul sperarea noastră seacă!... Trebuie să ne mulțămim numai cu ghirlandele de flori roșii ce culegem de pe crengile laurilor și cu care ne încunună fruntea. Chiar sub arșița cea mai mare a zilelor de vară florile au în sînul lor o răcoreală învietoare foarte plăcută.

La stînga noastră, în depărtare, vedem două sate arăpești, așezate pe coastele colnicilor; casele lor sînt acoperite cu stuh și livezile îngrădite cu captuși mari. Ele au o asămănare curioasă cu acele din țara de jos a Moldovei. Un al treilea sat se ivește în calea noastră pe la 11 oare. . . Trebuie să trecem prin el, și după recomandația dragomanului nostru, Hagi-Mustafa-Ben-Aali-Cuniali, să nu facem nici un zgomot pentru ca să nu atragem atenția arabilor; însă de-abie întrăm în el și Angel, tovarășul meu de voiaj, îmbucînd cornetul său de argint, sună o fanfară răsunătoare. Pe loc toți locuitorii caselor ies în grabă cu somnul în ochi și, indignați de sumeția unor ghiauri ca noi, încep a ne batjocori și a ne amenința cu pumnii; femeile stupesc și copiii aruncă petre după noi.

Fără prezența soldatului pașii din Tanger ce ne întovărășește, nu cred că am scăpa teferi din mijlocul acestei horde de barbari; dar la glasul poroncitor a soldatului, arabii reîntră în bordeiele lor ca niște cîni înfuriați, și noi ne depărtăm rîzînd de figura spărietă a dragomanului.

— Hagi-Mustafa, îi zic, ce faceți cînd vă e sete prin pustiurile aceste?

— Ducem dorul apei și pronunțăm de trei ori numele lui Allah! răspunde Mustafa.

— Eu, deși nu sînt mohametan, aș invoca de șese ori pe profetul vostru, dacă aș fi încredințat că mi-ar scoate acum în cale un izvor de apă răce.

— Gîndul omului e în mîna lui Allah! replică dragomanul. În curînd o să ajungem la izvorul Cămilelor, și acolo ne vom potoli focul din pept.

— *Well! well!* strigă Angel cu bucurie, auzind această bună veste, și dă pinteni calului. Noi imităm exemplul său și iată-ne alergînd pe aripile sperărei până ce sosim la acel multvestit și multdorit izvor. . . Caii se opresc de la sine, noi descălecăm și ne punem a căuta cuibul apei. . . dar unde-i?

Nu vedem decît un loc glodos și călcat de dobitoace, iar cît despre apă, găsim ceva negru, cald și puturos, care chiftește în urmele copitelor.

Cu toată setea ce ne arde, nu avem curaj a înghiți acel noroi apos, ci ne mulțămim numai a uda batiste în el și a le lipi de obraz cu partea nemînjită. Răsuflînd apoi prin pînza subțire, aspirăm un aer umed care ne răcorește puțin. Hagi-Mustafa și soldatul, mai esperimentați însă decît noi, întră cu picioarele goale în glod și stau neclintiți cîteva minute;

pe urmă ies la uscat, jurîndu-se pe Allah că li s-a stins focul setei.

În vreme ce ne dedăm la această operație, sosesc trei arabi stremțeroși, dar înarmați cu șușanele lungi și merg de se tupilă în umbra unui copac de maslini. Ochii și fizionomia lor sînt hoțești; căutăturile lor, țîntite asupra noastră cu o expresie hainoasă, ne dau a înțelege că ei ar avea mare poftă să ne prăde și chiar să ne ucidă, *par dessus le marché*[1], dar că sînt stînjiniți de prezența soldatului pașii din Tanger.... În adevăr, un european sătul de viață nu poate găsi mai bun mijloc de a scăpa de dînsa decît cercînd a călători sîngur în imperiul Marocului. El e sigur de a-și procura ucigași de bunăvoie, chiar la marginele orașelor.

Cu toate aceste, Angel, apropiindu-se de arabi, scoate un revolver, trage în aer șese descărcături, își pregătește din nou arma și se duce de încalecă, făcînd un semn de adio arabilor; iar aceștia, holbind ochii asupra revolverului cu o groază vederată, se grăbesc a părăsi locul și a să face nevăzuți în tufari.

— Mare greșală că ți-ai arătat revolverul! observă Hagi-Mustafa.

— Pentru ce?

— Pentru că ai trezit în ei pofta de a-l căpăta cu orice preț, chiar cu prețul vieței d-tale.

— Vie să-și cerce norocul, dacă li s-au urît zilele! răspunde amicul meu cu nepăsare; apoi, deschizînd un cortel, se alătură de mine și fără a mai întîrzia plecăm în direcția munților Uadras.

Soarele varsă dușe de foc pe capul nostru, pasul cailor se lenevește, iar Hagi-Mustafa și soldatul cu fes nalt de postav roș pe cap încep a cînta *sotto voce* manele algeriane. Acum e ameazi! plîntele își beu umbra, și natura întreagă înoată, obosită, într-un ocean de lumină înflăcărată. . . Angel mă asigură că-și sîmte crierii ferbînd și chiar clocotind în titva capului; eu mă lupt cu un bulgăr de iască ce-mi stă în gît, și amîndoi ne căptușim cortelurile pe dinuntru cu toate fulardele ce posedăm, dar în zadar!. . . Razele soarelui pătrund prin stofă și se înfig în pelea noastră ca niște ace roșite în foc. Supliciul e demn de vechii inchizitori ai Spaniei!. . .

---

[1] Pe deasupra (fr.).

și însă dinaintea cailor aleargă pe jos un pui de arab, ca de doiprezece ani, anume Ali, *cu capul gol și ras!*... Creștetul lui steclește ca o oglindă, și el nu se tînguiește de ferbințeala soarelui.

— Știi la ce mă gîndesc? îmi zice Angel.

— La ce?

— Îmi propun să ieu cu mine în Europa și să duc în Englitera pe arabul acest mic.

— Vrei poate să-l înfiezi?

— Ba, vreu să mă serv de tidva lui strălucitoare la vînat de ciocîrlii [1].

Ideea lui Angel e destul de comică, și în alte timpuri m-ar face să rîd, dar acum ea nu parvine a împrăștia melanholia în care m-a cufundat căldura atmosferei, melanholie ce se mărește la tot pasul, în auzul unui glas depărtat de păstor nomad, care cîntă o complîngere lungă și monotonă pe cuvintele *imma, imma, malli, malli!* (mama mea, soarta mea!).

Pe la o oră după ameazi începem a întra în munții Uadras, pe un drum presărat cu bolovani ca albia unui șivoi de munte. Caii poticnesc urcîndu-se pintre petre și se răsuflă greu; noi ca și dînșii suferim de lipsa de aer și ne coacem în pele, căci acum ne găsim expuși și la focul soarelui și la ferbințeala petrelor. Ni se pare în acest hăugaș stîncos că trecem prin o flacără nevăzută, dar în fine sosim la una din culmele dealului, și aici abordăm o pădure de maslini, de carubi, de lauri și de rodieri.

Un ufff! colosal iese din pepturile noastre.

Fericire neașteptată, surpriză încîntătoare!... Iată umbră drăgalașă, iată mușchi verde la tulpina copacilor, iată și un izvor! împăratul izvoarelor!... un pîrău întreg de apă răce și cristalină, ce curge din mijlocul unor stînci cu o clăbucire veselă și mult armonioasă.

A descăleca, a ne răpezi la izvor, a ne băga obrazii în apă e treabă de un minut; însă Hagi-Mustafa ne roagă să nu bem îndată, fiind încă prea înferbîntați. Urmăm sfatul lui; dar după cîteva scurte momente ne punem a înghiți izvorul, servindu-ne drept pahar de o scoarță de plută găsită pe stîncă. Angel e însă de părere că apa-i mult mai bună cînd e sorbită cu gura din pîrău și rîvnește botul cailor.

---

[1] Ciocîrliile sînt atrase de tot ce lucește, și astfel devin jertfă vînătorului care întrebuințază oglinzi pentru a le atrage din aer, unde ele se-nalță ciripind [V.A.].

După această adevărată orgie de apă, ne întindem pe mușchi, sub un maslin cu frunzi smălțuite și dăm ordin dragomanului să ne aducă merindele... În fața noastră se rîdică munți sălbatici, carii se prăjesc la soare de la începutul lumei; iar alăture cu noi, pe coasta unei stînci, se mișcă un șerpe lung, pe care îl ochește de sus un vultur ce zboară în cercuri deasupra lui. Reptilul are pete negre și galbine; ochii lui aprinși strălucesc întocmai ca doi rubini și se îndreaptă cînd spre noi, cînd în aer cătră vultur. El pare că presîmte un dublu pericul și se încordează, pregătindu-se de luptă.

La vederea lui eu rămîn fascinat, încremenit, înfiorat!... Fac această mărturisire fără nici o rușine, căci totdeauna șerpii, ca și lingușitorii sau alte animale tîrîtoare, mi-au produs o impresie de profund dezgust; Angel însă, în calitatea sa de englez fiind mai flegmatic, apucă degrabă șușaneua soldatului, se apropie de stîncă, chitește, trage... și reptilul, lovit de glonte la cap, se rîdică drept ca o suliță, apoi cade mort și rămîne aninat de colțul unei petre.

Ali se răpede în fugă, se acață pe stîncă întocmai ca o momiță, dar cînd să puie mîna pe trupul șerpelui, vulturul trece ca un fulger pe lîngă el, îl lovește cu aripa și se depărtează peste dealuri cu șerpele în plisc... Angel e furios contra hoțului înaripat ce i-a prădat vînatul, Ali plînge de ciudă, Hagi-Mustafa dă semne de mirare, iar eu, ținînd parte vulturului, mă pun la masă, adică mă așez turcește lîngă proviziile grămădite pe mușchiul verde.

O pîne albă, doi pui de găină rumeni, un cașcaval de Holanda și două butelci de Xeres compun un festin care ar seduce chiar pe vestitul mîncău Balthazar, dacă acest rege gastronom ar fi postit ca noi din faptul zilei până după ameazi. Cu atît mai mult spectacolul ziselor obiecte de hrană atrage pe Angel cu o putere magnetică și-l face a uita și pe vultur, și pe șerpe, și pe toate celelalte animale de pe fața pămîntului... El vine, înhață un pui, destupă o butelcă și o pune la gură, zicînd:

— *All right!*... în sănătatea șerpelui!

Apoi se așază pe ospătat cu o poftă ce se comunică la toți. Nu se aude în curs de un cart de oră decît un clănțănit de măsele în mare activitate, și... proviziile dispar fără a fi urmate de vreun desert, precum se obicinuiește la mese mari.

Ne rămîne însă cheful țigaretelor și murmurul veselitor al izvorului. În Africa nu poate fi mai dulce simfonie decît șoptirea apei!... Deci, lungiți pe spate, cu ochii rătăcind pe albastrul cerului, ne facem digestia, fumînd tutun de Latakie și privind în aer spiralele fumului parfumat.

— Cum îți place traiul acest oriental? mă întreabă Angel.

— Îmi place de minune! Răcoarea umbrei și cîntecul izvorului mă adorm, îi răspund căscînd.

— Pe mine m-au și adormit! replică amicul meu cu glas trăgănat, și pe loc acel glas se schimbă într-un horăit răsunător.

După o dulce odihnă, Hagi-Mustafa ne trezește, și caii fiind bine hrăniți, bine adăpați, plecăm la deal pe o cărare misterioasă ce șerpuiește pintre copaci. Căldura e mare, lipsa de aer preface pădurea într-o baie turcească; dar încalte sîntem feriți de săgetarea periculoasă a razelor soarelui. Întîlnim mai multe caravane de cămile și mulți arabi încălecați pe magari, însă observăm că bipezii au o aparență mai animală decît patrupezii. În fiecare din ei presimțim un dușman dispus a ne ataca, și dar, fără a ne răzleți unul de altul, continuăm drumul nostru cu mare luare-aminte și cu revolvele în mînă. Trei ore întregi urcăm dealul în pasul cailor și, în sfîrșit, sosim pe vîrful lui, unde găsim o *funda* (caravanserai).

Această casă de adăpost consistă într-o curte patrată și închisă cu ziduri nalte, văruite. Pe dinuntru se înșiră galerii boltite de jur împrejur, iar lîngă poartă cîteva magazii întunecoase și încuiete cu uși tari. Ograda e destinată pentru dobitoace, galeriile pentru oameni și magaziile pentru mărfuri; însă magazii, ogradă și galerii sînt într-un grad de necurățenie atît de mare încît nu avem curajul a deveni măcar pentru un moment oaspeții fundăi. Toate soiurile de vermine foiesc în acest locaș de ospitalitate și așteaptă cu nerăbdare pe nenorociții călători, pentru ca să le facă o primire plină de dragoste și de usturime.

Sîntem deci obligați a ne decide sau să urmăm calea înainte până la Tetuan, sau să petrecem noaptea sub copaci alăture cu funda. Însă caii sînt obosiți și nu ne rămîne destul timp până la asfințitul soarelui pentru ca să ajungem la porțile acelui oraș. Ele se închid pe la șepte ore, și, o dată închise, nime nu mai poate să între sau să iasă, păzitorii lor avînd obicei a le părăsi pe sama Profetului și a să duce la cafenea... Pentru adepții Islamului, Mohamed e un personagiu foarte comod. El e însărcinat a îndeplini tot ce un mahometan dorește și tot ce lenea și fanatismul îl opresc de a face pentru sine sau pentru alții. Noi însă, necredincioșii, avînd mai puțină confiență în bunăvoința Profetului și neașteptînd de la el serviciul de *Oberkellner*, ne alegem sînguri locul unde o să petrecem noaptea.

Un mare și frumos carub, ale cărui crengi compun o boltă minunată, ne primește la tulpina lui, pe un pat de mușchi molatic. Acolo întindem mantalele, așezăm sacii noștri de voiaj, cu destinare pentru ei de a ne servi de saltele și de perine. Hagi-Mustafa, soldatul și Ali se grupează aproape sub un maslin și adună vreascuri pentru foc, avînd de gînd a veghea toată noaptea și a-și alunga somnul prin o serie neîntreruptă de cafele și de narghilele. Ei își examinează armele, reînnoiesc praful în tigăițele puștelor și a pistoalelor, își șterg iartaganele și ne îndeamnă să dormim liniștiți până a doua zi.

Angel propune ca *să dăm putere somnului!* Deci începem a-l hrăni cu fălii gustoase de rostbeaf rece, a-l îndulci cu o cutie de curmale și a-l adăpa cu vin de Xeres. Pe urmă în timp de o oră îi pregătim o ușoară mistuire prin o primblare plăcută împrejurul fundăi, scăldîndu-l în lumina amurgului și înveselindu-l cu imaginea salvărei sale din ghearele milioanelor de jigănii mușcătoare și sugătoare ce se ațin la pîndă în caravanserai. În sfîrșit, mergem cu mulțămire în *camera noastră*, cameră fără păreți, în adevăr, dar curată, bine aerită și foarte confortabilă, deși cam primitivă în soiul ei, deși cam expusă la vizite nocturne de șerpi, de arabi și de alte lighioi nu mai puțin desplăcute.

Acole, răzemați pe coate, începem o lungă convorbire asupra o mie și una de subiecte, atingîndu-le numai din treacăt, cu acea ușurință caracteristică a persoanelor care știu toate fără a ști nimic și, din vorbă în vorbă, abordăm în domeniul limbei arăpești.

— Am învățat pe de rost — zice Angel — mai multe cuvinte cu care am să mă fălesc în clubul meu din Londra și să cîștig un renume de orientalist profund... ca unii din cunoscuții mei.

— Și eu — îi răspund — am făcut o mică provizie de vorbe curioase și grele de pronunțat, care ar putea servi la un joc favorit al copiilor din țara mea, joc ce se numește: *frînturi de limbă.* Așa, de esemplu: *l'mra* — femeia, *n'sa* — femeile, *l'hobz* — pînea, *l'ma* — apa, *l'hlib* — laptele, *l'ham* — carnea, *l'hmar* — magarul, *l'jmel* — cămila, *jbel* — munte, *jben* — cașcaval, *țben* — pai etc. Acum, dacă vrei, îți propun un rămășag.

— Care?

— Zece livre sterling dacă îi pronunța de trei ori de-a rîndul răpide și fără a te greși fraza următoare: „*Lmransalhobzlmalhliblhamlhmarljmeljbeljbențben*"[1].

Angel cearcă, dar îl apucă tusa și se oprește, zicînd:

— *Goddam*! ai ales cuvinte care dau oftică; dar eu am deprins încalte fraze de care să mă pot servi în compania damelor. Așa, cînd voi întîlni o hurie din raiul lui Mohamed, fie chiar în saloanele din Londra, îi voi zice:

— *Lella*, doamnă, sau *Benț*, domnișoară, *n'zișeba n'hăbîc*, ești frumoasă, te iubesc. — *Eia n'țiașco l'zuj*, hai să facem amor împreună. — *Rac călbi, nafsi, ămri*, ești inima mea, sufletul meu, viața mea. — *Andăc ras mziana*, ai cap frumos — *aininzrăc*, ochi albaștri — *fum enuar*, gură de floare — *snen bid*, dinți albi — *șaar cal*, păr negru. — *Rac sems, kmar, n'jium*, ești soare, lună, stele. — *M'buz idîc, m'buz fumăc, m'buz ainîc*, îți sărut mînele, gurița, ochii. Pe lîngă aceste fraze armonice, mai păstrez în arsenalul meu de seducere două versuri compuse de însuși Ali, ginerele lui Mohamed:

Hateni amanțilla,
Lella Mațcolișilla!

Adică: iubește-mă, te rog, doamnă, și nu zice ba!

Disertarea noastră limbistică ne aduce pe nesîmțite într-o somnolență, care în răcoarea nopții, sub scînteierea stelelor, are o dulcime pătrunzătoare. Genele se apropie, dar pănă a nu să închide, zăresc prin ele jocul luminei focului pe frunzele copacilor și pe figurele păzitorilor noștri. Ei stau grupați împrejurul vreascurilor înflăcărate și foarte ades întorc capul pentru ca să examineze fundul întunecos al pădurei. Caii mai departe adorm încet pe picioare și apar în umbră cu proporții colosale. Din cînd în cînd răsună în apropiere țipetul misterios a unei paseri de noapte...

---

[1] Alecsandri așază, de fapt, unul după altul, fără nici o legătură între ele, cuvintele explicate mai înainte.

> Mpsaahir lella! psaalhir sidi!
>
> Noapte bună, doamnă! noapte bună, domnule!

6 octombre. — Cine va putea să explice misterul formărei visurilor și tainica lor corelație cu lumea exterioară?... Cine îmi va spune cum și pentru ce cornetul lui Angel, în dimineața de 6 oct., a jucat pentru mine rolul trompetei cerești la judecata cea de pe urmă? În faptul acestei zile memorabile, mă visam pe vîrful unei coloane nalte cît jumătatea scărei lui Iacob și care se găsa rîdicată chiar în mijlocul valei Iosafatului. Priveam de jur împrejurul meu un ocean nemărginit de valuri omenești ce ieșeau din pămînt în giulgiuri albe, creșteau și se înaintau spre coloană. Mișcarea lor, deși mișcare de umbre, producea un zgomot de furtună, dominat prin sunetul metalic al unei colosale trompete ascunsă în cer... Deodată lumina se întunecă! Un vultur monstruos trecu în dreptul soarelui, se răpezi cătră mine, mă lovi cu aripa și se depărtă în fundul orizonului.

Atunci, cu o răpegiune amețitoare, începui a cădea, executînd în văzduh o serie de tumbe pe notele fanfarei îngerești ce răsuna deasupra mea... Cad mereu, cad de-a vălătucul, fără a mă putea opri, nici de a pica, nici de a măsura cu ochii distanța ce mă despărțea de pămînt, nici de a-mi închipui halul deplorabil în care o să mă găsesc, după ce m-oi zdrobi de vreo stîncă!... În sfîrșit, sosesc la capătul acelui voiaj aerian, deschid ochii spăriet, și ce văd lîngă mine?... Văd pe Angel sunînd din cornet o tarantelă napolitană! Mai departe zăresc pe Hagi-Mustafa și pe soldatul pașii alergînd pe după copaci, ca și cînd s-ar fi jucat de-a baba-oarba și căutînd un lucru perdut.

— Ce este, Angel? întreb pe amicul meu.

— Nimic important, îmi răspunde el. Astă-noapte ne-a vizitat niște *pickpockets*[1] arabi și au furat panerile cu provizii.

---

[1] Hoți de buzunare (engl.).

— Ce spui, frate?... și alta n-au furat?... au lăsat caii neatinși?

— Privește! iată bucefalii noștri în complect. Ei ne fac sămn din urechi ca să profităm de răcoarea dimineței, pentru ca să ne continuăm voiajul.

Mulțămiți de nobila discreție a hoților, care au binevoit a respecta caii și persoanele noastre, plecăm păn-a nu răsări soarele, mîngîind pe Hagi-Mustafa, pe soldat și chiar pe Ali de rușinea ce au pățit... Sărmanii! au vegheat o mare parte a nopții; însă despre ziuă au fost învinși de somn și *s-au lăsat,* după cum zice românul. Tălharii, pîndaci, au profitat de somnul lor și acum ei beu vin de Xeres în sănătatea noastră și în ciuda Profetului... Să le fie de bine!... Ne depărtăm de funda și mai cu samă de furnicarul ei, ca să ne urcăm pe vîrful altui deal apropiat; iar cînd ajungem acolo, ne oprim extaziați de mărețul spectacul ce se prezintă admirărei noastre. Soarele apare splendid, acoperind de o lumină feerică lanțul munților Uadras, valea desfășurată de la poalele lor pănă la orașul Tetuan, și în orizon marea albastră, mărginită de munții Spaniei. Verdeața codrilor, zidurile albe a Tetanului, stîncele roșii de pe creștetul dealurilor, albăstrimea cerului și a Mediteranei, toate contopindu-se în focul soarelui produc un tablou de o rară frumusețã.

Noi ne sîmțim uimiți și ne înclinăm cu smerenie dinaintea minunelor puterei creatoare; iar Hagi-Mustafa, soldatul și Ali cad în genunchi și cu fața la răsărit fac rugăciunea lor de dimineață. Angel, adînc impresionat, stă cîteva minute în tăcere, apoi strigă cu glas puternic: „Orbi! orbi! și de trei ori orbi acei ce nu cred în Dumnezeu!“

La Allah, illa Allah u M'hamed Rasul Allah![1] esclamă totodată arabii noștri, sculîndu-se în picioare.

Astfel, încîntați de splendoarea panoramei, animați de o tainică mulțămire sufletească, plini de viață și de sănătate, reluăm calea spre Tetuan. Orașul strălucește în distanță de 5 ore și nu în zadar arabii îl numesc Țtaun, cuvînt sinonim de *cochetă*; căci el atrage de departe și te înșală prin efectul mirajului . . . Ne coborîm pe sub crengile unor maslini bătrîni, a căror frunze au o coloare verde-închisă, și întîlnim din nou șiruri de cămile încărcate cu teancuri grele. Nalte și flegmatice, ele sînt conduse de berberi cu picioarele goale pănă la genunchi, arămii, sprinteni și care necontenit scot pe gît țipete răgușite și sălbatice, sub cuvînt de a îndemna mahalii patrupezi. Aceștia însă pășesc liniștit, mișcînd în cadență picioarele lor lungi și nodoroase, iar ochii lor exprimă o mirare naivă... Pare că ei se întreabă în gîndul lor pentru ce cornacii lor își dau atîta osteneală ca să imiteze ragetul magarilor? Cîteva femei, răzlețite pintre caravane și învălite în feregele rupte, își ascund fețele îndată ce dau cu ochii de noi, și, după ce trec mai departe, ele întorc capul pentru ca să stupească pe urma noastră. O grațiozitate a sexului frumos din Maroc!

---

[1] Dumnezeu este mare și Mohamed e profetul său [V.A.].

Căldura și setea, sora ei, încep iar a face parte din cortegiul nostru; însăși foamea începe a ne aduce aminte că sîntem lipsiți de provizii; dar geniul binevoitor care privighează asupra noastră nu ne părăsește la nevoie. El ne scoate în cale pe un berber așezat la umbră cu un paner de poamă coarnă. Cumpărăm panerul atît pentru fericirea negustorului, cît și mai cu samă pentru potolirea setei ce ne muncește.

După o oră pomenitul geniu are bunătate a ne duce în prezența unei familii complecte de englezi, carii sînt ocupați a face dejun pe iarbă. E familia lui sir Arthur Isquare, ce vine de la Fez, capitala Marocului, și se compune de șese persoane; 1) sir Arthur, 2) mistress Caroline (pronunță *Carlain*), 3) două misses, fete mari și lungi, 4) doi John-Bull scurți, frații lor... toți îmbrăcați curat, spălați, peptănați, ca și cînd ar fi ieșiți acum din cabinetele lor de toaletă; și însă! ... de opt zile sînt pe drum. Douăzeci de soldați aleși îi întovărășesc, avînd ordin de la sultanul ca să-i apere de orice pericul, să le procure orice ar dori; căci la caz contrar îi așteaptă o descăpățînare generală!... și aceasta, pentru că sir Arthur Isquare este consulul grațioasei sale maiestăți, regina Engliterei, pentru că mistress Carlain este soția consulului și pentru că cele două misses și cu frații lor sînt copiii consulului și ai consulesei.

Cel mai puternic talisman pentru un europeu în imperiul Marocului este de a fi *inghiliz*.

Amabila familie, cum ne vede și recunoaște în noi gentlemani europeni, ne priimește cu vii demonstrări de bucurie și ne invită a lua parte la dejun. Noi, fără a mai aștepta o a doua invitare, ne așezăm alăture cu tinerele misses și dăm ordin lui Hagi-Mustafa ca să aducă panerul cu poamă pentru desert. Mulțămire nespusă!... Copilele, demne fiici ale Evei, se aruncă asupra panerului cu sperare de a găsi *mere*, dar negăsind decît struguri, se mîngîie rîzînd cu bobițele lor aurite. În sfîrșit, după un ospăț foarte confortabil și după ceaiul final luat în porcelane chineze (ceai în codrii Africei!), ne depărtăm, preschimbînd cărțile noastre de vizită și dîndu-ne *rendez-vous* la Nagazaki, în Iapon, unde sir Arthur Isquare a fost numit consul de curînd. Pănă a nu pleca însă, Angel intonează pe cornet imnul național englez: *God save the queen*! [1] și familia întreagă îl acompaniază din gură cu entuziasm. Arabii însă cred ca au nebunit!

Astfel, restaurați și recunoscători geniului nostru protector, coborîm vesel munții Uadras. Apropiindu-ne de vale, auzim dincolo de un colnic ce ne mai desparte de ea un zgomot mare de răcnete, de tropote și de împușcături!...

Într-o fugă parvenim pe creștetul colnicului și de aici asistăm la o fantazie executată de vro sută de arabi încălecați pe ageri armasari. Hagi-Mustafa ne spune că e un *gum* de buidiri, locuitori din munții ce se înalță în dreapta noastră.

Arabii, învăliți în burnusuri albe de lînă, sînt împărțiți în două cete, care se izbesc una în contra alteia în răpegiunea cailor, se chitesc din fugă cu șușanele lungi, trag, se depărtează, încărcînd din nou armele lor, fără a să opri; apoi se întorc de ieu parte la acest simulacru de război. Unii învîrtesc șușanelele pe deasupra capului, scoțînd din gît chiote furioase și dau foc pintre urechile cailor; alții, simulînd o goană din partea dușmanilor, se culcă pe coarda armasarilor și așa plecați, împușcă în urma lor; alții, mai dibaci, aruncă armele lor înainte ca niște djeriduri și, aninîndu-se cu mîna stîngă de coamă, se pleacă pănă la pămînt de le culeg de jos...

Nimic mai curios, mai interesant, mai bărbătesc decît acest joc războinic. Nimic mai pitoresc decît alergarea cailor înspumați, fîlfîirea burnuselor în văzduh, lucirea armelor în focul soarelui. Nimic mai sălbatic, mai înfiorător decît răcnetele luptătorilor, scîrșnirea dinților și încruntarea ochilor în acel amestec de oameni îndrăzneți și de falnici armasari!

---

[1] Dumnezeu s-o apere pe regină! (engl.).

Angel nu-și poate stăpîni entuziasmul și găsește apropo să sune o arie militară... Pe loc zece arabi, detașîndu-se din gum, se răped spre noi, ne încunjură și ne poroncesc să mergem cu dînșii. În zadar Hagi-Mustafa și soldatul întervin, cercînd a le explica în gura mare că sîntem inghilizi... etc., trebuie să ne supunem voinței buidirilor!... Ne supunem dar fără mai multă împrotivire și, coborînd colnicul, ne ducem la un cort de pîslă, unde se află șeicul, adică șeful gumului... O! surpriză neașteptată! Șeicul este însuși Hagi-Ab-el-Rahman-Lahlo, tovarășul nostru de călătorie dintre Marsilia și Gibraltar, pe corabia căpitanului Campbel!

El se bucură văzîndu-ne, pune mîna la pept și la cap, ne primește cu formula orientală de bună sosire și ne învită lîngă dînsul. Abia am reușit a ne cruci picioarele, așezîndu-ne pe covor, și îndată cortul se umple de arabii cei mai însămnați din acest gum. Ei ne privesc pe noi cu demnitate, noi pe dînșii cu admirare; căci unii au figuri foarte expresive și ochi de vulturi. Ni se aduce cafele și narghilele, apoi un harbuz mare și roș ca sîngele, care se împarte între toți, și, în sfîrșit, după o jumătate de oră ne este permis a părăsi cortul; însă păn-a nu ne despărți, Hagi-Ab-el-Rahman Lahlo, voind să ne deie o probă de învățătură și de stimă, scrie în portofoliul meu numele lui cu litere arabe. Eu îi fac prezent o călămare de voiaj și o duzină de condeie de metal aurit, care îi produc o nespusă mulțămire, căci șeicul este poet.

Ieșind în cîmp, Hagi-Ab-el-Rahman-Lahlo dă ordin să-i aducă armasarul favorit, El Rbîa, un fugar de patru ani, subțirel în picioare, negru la păr, cu nările largi și trandafirii, cu ochii înteligenți, cu urechi mici, o minune demnă de a fi expusă într-un salon, sub glob de cristal, pe un camin de marmură. Atît e de frumos că nu ne putem sătura de a-l admira; iar șeicul mîndru, netezindu-și barba, începe a declama cu emfaz următoarea poezie compusă de dînsul și pe care ne-o traduce dragomanul nostru:

EL RBÎA[1]

(Calul de patru ani)

Ah! a încăleca un *rbîa* și a-l răpezi la fugă
Și a să răzbuna înainte de a dispare!
A încăleca un *rbîa* și a-l strînge cu genunchii,

Și a strînge frîu-n mînă, și a cerca adresa lui,
Și a vedea toate cetele adunate la un sîngur cuvînt,
Din Modenia pănă la Barka!..

Un rbîa care-și schimbă părul
Și zboară cu zborul paserei de frunte!..
Și a vedea pușca plină strălucind, a auzi zinghetul săbiilor,
A vedea pe cei ce și-au perdut averile regăsindu-și averile!...

Un rbîa ce nu știe nimic,
Care nu știe ce este obstacolul!...
Și a vedea revenind libertatea de altădată
Și a zvîrli scorpia la cîni!

Un rbîa înșăuat,
Care să fugă cu fuga unei gazele,
Și să ardă în dorul de a măsura spațiul pe pămînt!
Tatăl său e din plaiul Tellului, și mumă-sa e Zerka!!

Un rbîa viclean ca o vulpe,
Care să știe a-și prinde prada cum înhață cînele carnea!
Care să treacă peste ziduri ca o ghiulea
Izbită de un tun încărcat cu o ocă de praf!...

Un rbîa din Maui,
Care să zboare zborul vulturului cu gheare albastre,

---

[1] *„Uelli ierkeb aîber rbîa u djikka*
U khales dinho kbil maïtekka“ ... etc., etc., etc. [V.A.].

Care în puterea alergărei să-și sfarme potcoavele!
Și să facă a sări scîntei din izvorul lor!

Răsară fulgerul din izvorul său!...
Din țara Barka până la munții Targuna,
Curgă ploi de potop pe pămîntul îngrozit,
Și cine a sămănat o ură, culeagă o sută!...

În vreme ce șeicul declamă acest imn, ceilalți arabi stau pe-mpregiurul calului, îl netezesc pe coapsă, îl dismiardă ca pe un copil, și nobilul animal răspunde prin vesele nechezuri. . . Pentru un arab nu e nimic pe lume mai prețios decît un cal bun și frumos. El trăiește cu dînsul în adevărată frăție, îl ține sub cortul lui ca pe un membru al familiei sale și împarte cu el hrana și apa.

Arabul judecă pe om după *tovarășul lui*. Arabul zice: *"Arată-mi calul tău ca să-ți spun cine ești tu!"* precum francezul zice *„Dis-moi qui tu hantes, je te dirai qui tu es"* [1]. Proverbul arab e mult mai caracteristic, mult mai poetic decît cel francez.

În sfîrșit, ne luăm adio de la Hagi-Ab-el-Rahman-Lahlo, și la trei ore după ameazi agiungem la malul unui rîu numit Busfella, pe care se zidește acum un pod de peatră și cărămidă foarte curios. Boltele lui nu sînt rotunde ca acele din Europa, ci în formă de litera V răsturnată cu unghiul în sus Λ și se razimă pe picioare masive, ornate cu coloane. La mijlocul lui, acest pod se rîdică întocmai ca o spinare de cămilă pentru înlesnirea curgerei apelor în lunile de ploaie. Vreo patruzeci de arabi lucrează la el sub arșița soarelui, jumătate goi și băgați în apă până la genunchi. Ei rîd, grăiesc ca niște surzi și fac un zgomot straniu ce seamănă de departe cu lătratul unei claie de dulăi.

Caii noștri apucă prin rîu și se opresc în mijlocul lui ca să se adape. Mulțămirea lor se traduce prin sforăiri de nări și mai ales prin o tendință vederată de a să culca în apă cu călăreți cu tot, dar îi oprim de a-și împlini pofta și ieșim la celalt mal. Aici mă întîmpină un negru nalt, gros, spătos, păros, cumplit de uricios, care îmi cere *tohan*, tutun, apoi îmi mulţămeşte rînjindu-se grozav şi sărind ca un orangutang.

---

[1] Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești (fr.).

Drumul nostru se dirige pe malul stîng al acestui rîu, lăsînd în dreapta Munţii Buidirilor, îmbrăcaţi cu păduri şi coronaţi cu stînci. Pe coastele lor cîteva sate albesc ca nişte grămăzi de marmoră; iar cîmpia ce ne desparte de ei, arsă, pustie, lipsită de vietăţi, are un aspect trist şi monoton. Şi însă! ar putea deveni o vale verde şi fertilă sub mîna unei colonii de agricultori harnici. Arabii se mulţămesc a cultiva numai puţin popuşoi, ovăs şi bob, după metodul cel mai primitiv. În sfîrşit, ne apropiem de Ţtaun; pe la 5 ore, ocolind satul Samsa, perdut între grădini la poalele unor stînci roşii, trecem de-a lungul unui apăduc ruinat, ce varsă o coloană de apă în mijlocul drumului, şi sosim la zidurile oraşului.

Intrăm în el pe o poartă largă, la care stau de pază cinci soldaţi adormiţi, şi ne îndreptăm către o a doua poartă, pe un drum rău pavat ce şovăieşte între ziduri şi între o livadă de aguzi. Iată-ne acum pe o piaţă colburoasă, încungiurată cu păreţi nalţi, văruiţi şi bortiliţi, ici-cole, de ferestre cu gratii de fer. S-ar crede cineva în ograda unor temniţi mizerabile! În dreapta se înşiră vreo douăzeci de bolţi întunecate, unde arabii făuresc arme. Goi până la brîu, ei apar ca nişte ciclopi în mijlocul scînteilor ce sar de sub ciocanul lor.

În fundul pieţii se deschid alte două porţi, una în partea oraşului locuit de mahometani şi cealaltă în mahalaua evreilor, soi de ghetto misterios, ce formează un oraş întreg şi separat; căci el adăposteşte peste 4 000 de suflete. Creştinilor nu le este permis a trece noaptea în foburgul arăpesc; ei sînt dar obligaţi a să refugia în acel evreiesc; prin urmare ne ducem în ghetto, la casa lui Solomon Nahon, care servă de locantă. Trecem pe o stradă înghesuită de lume, adică de jidani nespălaţi şi stremţeroşi, carii fabrică şireturi de matasă, ceaprazuri sau broderii de fir pe pele de Maroc. Ei îşi întrerump lucrul la vederea noastră, aleargă din toate părţile, ne încungiură şi ne propun diverse obiecte de vîndut. Cei mai îndrăzneţi opresc caii noştri, ne sărută genunchii, rugîndu-ne să nu cumpărăm de la alţii, ci numai de la ei. Înghesuiala devine prea mare, dar e curînd împrăştietă de gîrbaciul soldatului, și astfel descălecăm la pragul ușei lui Nahon.

Aici ne dispărțim cu destulă regretare de tovarășii noștri Hagi-Mustafa, soldatul și Ali, carii fiind plătiți bine și bine tratați, ne adresară urări de fericire, dorindu-ne mai cu samă favoarea de a bea cafe pe ceea lume în sala de Selam a profetului Mohamed.

Solomon Nahon, evreu cunoscut în tot imperiul Marocului, om de o fizionomie plăcută și demnă, lucru rar pintre coborîtorii lui Avraam, ne întroduce cu ceremonie în casa lui. După ce ne afundăm într-un pasaj întunecos, ieșim deodată într-o curte luminată, plăcuită cu mozaic de faiență și încungiurată de camere fără ferestre. Nevasta lui Nahon ne primește cu măgulitoare complimente de bună sosire, apoi dă ordin unei june servitoare să ne ducă în apartamentul destinat pentru călătorii *de înaltă distingere*. Apartamentul însă se compune numai de o singură cameră, situată la rîndul de sus, și se deschide pe o galerie ce dominează ograda. Străinul asistă astfel vrînd, nevrînd, la toate ocupațiile patriarhale ale familiei lui Nahon și fără osteneală poate să facă un studiu etnografic, comparînd traiul evreilor actuali cu acel antic.

De-abie instalați, ni se aduce prînzul compus de ciorbă de găină, de găină cu orez, de găină cu nohot și de găină friptă, patru găini scăpate negreșit din corabia lui Noe, judecîndu-le după vîrsta lor. Noi ne luptăm cu ele în puterea dinților, și pentru a le mistui, ne ocupăm cu descifrarea unor autografe curioase dintr-un album expus pe o măsuță maurescă. În el călătorii înscriu numele lor, precum și diversele lor impresii. Îată cîteva din ele:

„Dacă Halimaua pomenește de somptuozitatea festinelor orientale, noi declarăm că am aflat acea somptuozitate în locanta jupînului Solomon Nahon“.

„D-nul August B. recomandă mai cu deosebire adevăraților gastronomi oarecare ciorbă de pui, a cărei suvenir îi va fi totdeauna plăcut și *scump*!“

„D-nul Coquauz mărturisește că în această locantă nu a fost despoiat așa precum *spera* să fie în casa unui adorator al vițelului de aur!“

„D-nii C. și X. găsesc că juna servitoare, Clara, e grăsuță, frumușică, albă și melanholică. Ea-i logodită cu un portughez refugiat la Tetuan, căci Clara e creştină. Cununia ei se află întîrzietă din cauza lipsei de 50 franci pentru complectarea zestrei sale. D-nii C. şi X. o recomandă generozităţei călătorilor, mai cu samă că ea posedă un glas foarte armonios şi cunoaşte multe cîntice arabe, portugheze şi chiar ebraice . . ."

Etc., etc., etc.

Această de pe urmă notiţă atrage atenţia noastră, şi fiindcă sîntem cam osteniţi, ne decidem a lăsa pe a doua zi vizitarea oraşului şi a petrece sara la locantă. Soarele asfinţise, părăsind cerul în stăpînirea lunei. Jumătatea ogrăzii e perdută în umbră şi jumătate acoperită de o palidă lumină. Familia lui Nahon, culcată pe rogojini, se bucură de răcoarea nopţei în faţă cu galeria noastră. Oraşul pare adormit, nici o lătrare de cîne şi nici un ţipet de om nu se aude în vecinătate sau în depărtare. Deci gentila Clara, rugată de noi, îşi aduce o ghiumbre, să pune pe un covor în galerie şi ne încîntă pănă la mezul nopţii cu glasul ei melodios . . .

7 octombre. — Logodnicul Clarei se numeşte don Pedro Camoens y Guypuscoa şi pretinde că se coboară din familia marelui poet al Portugaliei, nemuritorul autor al Luziadelor. Genealogia lui poate să fie cam problematică, dar ceea ce este necontestabil e că don Pedro s-a *coborît* din înălţimea familiei sale pănă la Presidio de la Ceuta [1], unde a fost închis timp de doi ani şi de unde a scăpat cu cinci alţi nobili *cabaleros*, ucigaşi de meserie. Viaţa lui e un adevărat roman, o odisee plină de întîmplări extraordinare, de pericule, de lupte şi de mizerii, şi însă el nu are mai mult de 30 de ani!... Oacheş, de o fizionomie energică, bine proporţionat, ager la minte, meşter la vorbă, lui nu i-a fost greu de a captiva inima Clarei, şi Clara, orfană din copilărie, sătulă a trăi printre evrei, s-a grăbit să-i deie toată dragostea ei, în sperare de a deveni dona Camoens y Guypuscoa.

Cununia lor se va celebra în curînd şi poate că din această însoţire vor răsări mlădiţe mai demne de numele ce vor moşteni.

---

[1] Ceuta — oraş de pe coasta septentrională a Africei, în faţă cu Gibraltarul; el aparţine Spaniei şi are fortificări solide; 9200 locuitori; loc de exil şi de închisoare pentru criminali. Alăture cu oraşul se rîdică un munte numit în vechime Abyla, care cu muntele Calpe din Spania formau Coloanele lui Ercul [V.A.].

Don Pedro ne propune să fie ciceronul nostru în orașul Tetuan; noi îl acceptăm cu mulțămire, deși sîntem informați prin Solomon Nahon că el ar avea pe cuget moartea unui vameș din Cadix, care cercase a contraria obiceiurile sale de contrabandist. Însă asemine crime nu sînt considerate ca fapte infamante în fericitele țări ale Portugaliei și ale Spaniei, și încă mai puțin pe țărmurile Africei. Don Pedro apare în ochii noștri ca o victimă interesantă a soartei, și numele ce-l poartă îl acopere de un prestigiu care pledează puternic în favoarea lui.

Astfel păzitorul palatului Alhambra din Grenada este un condemnat pe viață la muncele publice!... iarăși o victimă a asprimei legilor!... însă opinia publică l-a disculpat de mult, căci el n-a ucis decît un simplu gendarm! Considerația de care se bucură acest asasin l-a rîdicat la postul onorabil de păzitor al Alhambrei. El conduce pe vizitator pintre minunele acestui palat feeric, și, grație amabilității lui, fiecare străin poate să dezlipească din părete cîte o placă de făiență văpsită și să comită astfel un act de vandalism pentru cinci franci.

Deci, întovărășiți de don Pedro, mergem să îndeplinim datoria noastră de turiști. Dentîi începem cu foburgul evreiesc traversat de strade pavate și drepte, însă foarte gunuioase. Casele sînt cu două rînduri, judecîndu-le după înălțimea păreților, dar fațadele lor sau mai bine zicînd dosurile lor (căci ele par că întorc dosul la strade) nu arată decît ziduri goale, văruite și slutite prin ferestuici cu gratii de fer. Pe laturele lor se deschid niște bizunii strîmte și întunecoase, sub nume de dughene, iar pe deasupra, din distanță în distanță, se văd suspendate în văzduh arcade de peatră pentru întărirea păreților. Peste 4 000 de evrei locuiesc și se plodesc în acest ghetto, dominați zi și noapte de groaza arabilor, umiliți sub desprețul lor și deznaturați prin superstițiile ridicule a unui fanatism secular. Ei sînt tolerați numai ziua să circuleze afară din furnicarul lor; iar cum asfințește soarele, sărmanii! sînt închiși ca niște vite în ocol. Un arab, ce poartă numele de *Ihîd-Capu-Bașa,* se aține pe pragul ghettoului, și la un sămnal dat prin o descărcătură de tun, el întoarce cheia în broască . . . Evreimea-i întemnițată până a doua zi!

Partea orașului ce aparține arabilor se compune de strade înguste, încîlcite și tot așa de neîngrijite ca și acele din ghetto.

Poporîmea însă, în număr de 10 000, are o înfățișare mai puțin sălbatică decît acea din Tanger; căci Tetuanul e mai mare, mai industrial și mai comercial. În el se fabrică arme scumpe, mătăsării, obiecte de pele galbănă și roșie, cunoscută în Europa sub numele de marochin, cusuturi măiestre de fir pe catifea, mozaicuri de farfurie, lăzi de lemn zugrăvite, etagere cu colonete subțiri, destul de artistic lucrate, pălării mari de paie pentru arabii dinlăuntrul Africei... etc. Prin urmare bazarul e plin de mărfuri variate și are cu ce să îndestuleze curiozitatea vizitatorilor.

Angel e încîntat! el ar vrea să cumpere tot bazarul; și în adevăr își golește punga pe tapeturi, pe babuși, pe iatagane, pe narghilele arabe, pe teasuri de aramă cizelate cu arabescuri minunate... formînd astfel un teanc colosal pe umerii lui don Pedro... Însă obiectul care îl transportă de bucurie este o mînă mică de fildiș, cu unghiile fine și aninată de o vargă de abanos. Acest obiect de artă, sculptat cu multă măiestrie, are o menire stranie, dar cu totul orientală, și Angel speră că va obținea mare succes în Londra... Arabii îl întrebuințază pentru ca să-și scarpine spinarea!

După bazar, curiozitățile cele mai importante sînt pașa și Kasba, saraiul lui. Don Pedro ne duce prin un soi de labirint de hudiți și ne dă de știre că toți străinii sînt obligați de a să prezenta și a să închina dinaintea pașei... Bucuros! Angel și eu sîntem nerăbdători de a vedea fața lui Hagi-Ahmet-el-Hedet, favoritul sultanului de Maroc, acestui puternic subtiran, care face a tremura necontenit 15 000 de oameni, locuitorii Tetuanului.

Sosim în curînd la o casă mare fără ferești și cu totul lipsită de orice aparință de palat. Poarta ei se deschide sub o boltă mobilată cu laiți de peatră, în față cu o bizunie misterioasă de zaraf, ce se tupilă peste drum ca un cuib de fează pînditoare. Cîțiva soldați ,purtînd pe capuri fesuri nalte și în mînă nevre groase de bou, stau lungiți pe rogojini de-a lungul păreților Kasbei!

Don Pedro, văzînd mirarea noastră, ne dă următoarele esplicări: fiecare împricinat din Tetuan sau de prinprejur se găsește expus într-o parenteză formată pe de o parte de ghearele zarafului, și pe cealaltă parte de gîrbacele soldaților. El e ținut a să prezenta pașii cu mîna plină; prin urmare trebuie mai întîi să treacă prin bizunia lui Ben-Aali, *ban-*

cherul autorității; căci la caz contrar e sigur de a sîmți nevrele sale puse în contact cu acele de bou... Iată cum se aplică dreptatea în orașele imperiului Marocului. Metodul e simplu, franc, productiv; el ar putea fi adoptat și aiure!

Astăzi e tocmai *zi de tîrg pentru pașa,* după expresia pitorească a lui don Pedro; adică astăzi favoritul sultanului ține taraba dreptății deschisă!... și în adevăr găsim pe Hagi-Ahmet-el-Hedet tronînd sub bolta porții saraiului. El șede turcește pe o laiță, cu mîna stîngă jucînd metanii și cu dreapta scărpinîndu-și talpele goale...

Lîngă dînsul stă ghemuit un bătrîn ce scrie teșcherele pe genunchi, după maniera orientală, și mai departe se ține drept un negru colosal, buzat, cu ochi albi și cu sabia în mînă.

Hagi-Ahmet-el-Hedet pare a avea peste 50 de ani. Smolit, sbîrcit și gîrbovit, el se bucură de o asămănare perfectă cu lăieșii din Moldova; iar cînd grăiește în limba lui, el imitează în perfecție lătratul unui șacal. Noi ne închinăm lui, deși în gîndul meu îl tratez de cioroi, și el, zîmbind grațios cu o rînjire de hienă, ne întreabă spaniolește ce căutăm în Africa?

Don Pedro răspunde pentru noi că sîntem nobili englezi carii am venit la Tetuan în primblare.

— În primblare? fără nici o afacere de negoț? replică pașa, țintind asupra noastră niște ochi mărunți dar vicleni.

— Fără! zice don Pedro.

Pașa, cuprins de mirare, scoate pe gît o esclamare răgușită, se întoarce cătră bătrînul de alăture și îi spune cîteva cuvinte clănțenitoare. *Chetibul* ne privește puțin cu dispreț, rîdică din umeri și se apucă de scris teșcherele. Apoi Hagi-Ahmet-el-Hedet întreabă dacă ducem lipsă de apă în țara noastră.

— Din contra, răspunde ciceronul, acolo sînt rîuri mari, pîraie vii, fîntîni, cișmele și vin mult.

— La Allah! ei au apă la dînșii, apă cu îndestulare, și ei vin la noi, în țara setei! Mari nebuni!

După acest compliment, sîntem invitați să-i vizităm palatul și dați pe sama negrului celui buzat, cu ochii albi și cu sabia goală. Trecem dar pe sub poartă și întrăm înăuntru, adică într-o curte încadrată de galerii cu coloane foarte curioase, fiind ele îmbrăcate în mozaicuri de faiență. În mijlocul curții o fîntînă cu apă tulbure, comoara Kasbei! Ne suim la rîndul de sus și parcurăm mai multe camere spațioase, dar goale și fără nici un ornament. Tot pare pustiu! Sub galerii însă vro 20 de jidani încarcă în lăzi mari prezenturile ce pașa este îndatorit a trimite pe tot anul sultanului la Fez, prezenturi luate gratis din foburgul evreilor.

Negrul cel buzat, cu ochii albi și cu sabia tot goală, ne coboară în fine pe o scară misterioasă, în grădina saraiului. Nouă decepție! În loc de iarbă, prund și năsip ferbinte; în loc de copaci, stîlpi de lemn boiți roș și destinați pentru un cort... Mă înșel... Un sîngur copăcel de iasomie zace trist ca un oftigos însătat pe ruinele unui basin fără apă. El mai are două flori veștede, pe care negrul cel buzat etc. le rupe și ne le prezintă cerînd bacșiș cu un aer amenințător.

„Oare preumblatu-s-a vreodată în această grădină una din acele cadîne frumoase, care devin hurii pe ceea lume? Oare scăldatu-s-a în acest basin vreo fiică a Orientului, luminînd cristalul apei cu albimea formelor sale rotunde? Oare acest mic arbor de iasomie fost-a martorul unor visuri de amor în tăcerea nopților, sub razele melancolice ale lunei? Oare petrecutu-s-a vreo dramă sîngeroasă în sînul acestor ziduri părăsite? etc."

Aceste întrebări ce ne adresăm unul altuia, Angel și eu, sînt întrerupte deodată prin niște țipete de usturime ce răsună la poartă. Ne grăbim a ieși din grădină și videm în mijlocul stradei pe un nenorocit evreu, lungit la pămînt și măsurat de-a lungul spinărei cu patru nevre de bou. Sărmanul! Uitase de a trece prin bizunia zarafului, pănă a nu să arăta în ochii pașii!... Pașa rîdea... și sorbea cafea!

Ne depărtăm în grabă de acest spectacul înfiorător... pentru ca să dăm peste altul și mai crunt!

În vecinătatea Kasbei este un loc sterp unde se opresc caravanele ce vin de la Fez, plin de gunoiuri, de stîrvuri și de cîni. Atmosfera e împuțită de miasme fetide și conține germinii tuturor boalelor ciumașe... Avînd a trece pe laturea acelei piețe, pentru ca să mergem în partea nordică a orașului, zărim în mijlocul ei patru pari nalți, purtînd fiecare în vîrful lui cîte un cap de om. O potaie de cîni sta împregiurul parilor și privea cu poftă la acele capete sîngeroase; unii urlau, alții săreau pe pari și alții lingeau năsipul în care erau înfipți!

O răce înfiorare se strecură prin sînul nostru la această grețoasă priveliște... Fugim îngroziți departe de acest loc blăstămat și aflăm de la Don Pedro că descăpățînații au fost niște hoți vajnici din munții Uadras. Ei uciseseră, cu 15 zile mai înainte, pe doi neguțitori portughezi, carii călătoreau fără a fi întovărășiți de soldați. Cine știe dacă cei trei arabi carii ne-au întîmpinat la izvorul Cămilelor, nu făceau parte din banda hoților prinși și executați?

În urma acestor impresii, Angel și eu ne sîmțim dezgustați de Tetuan, sătui de Africa și decidem a ne întoarce în Europa cît mai curînd; însă aflăm de la ciceronul nostru că de-abia peste 12 zile are să treacă un vapor pe lîngă țărmul unde ne găsim. Angel, furios de a fi obligat a prelungi atît de mult șederea lui între arabi și evrei, întreabă pe don Pedro dacă nu este de vîndut vreo barcă, fiind decis a trece canalul Gibraltarului chiar și într-o pirogă de sălbateci. Propunere estravagantă, la care înțeleptul portughez răspunde că este o felucă a unui amic al lui, căpitanul Andrea Spadacelli, care a să plece a treia zi către țărmurile Spaniei și ne îndeamnă a ne înțelege cu dînsul. Acceptăm! Și după ce însărează, ne ducem prin stradele întunecoase a ghettoului la locuința căpitanului.

Locuința lui e într-o hrubă subterană, care samănă cu un gîrlici de pivniță părăsită!

Împrejurul unei mese încărcate cu pahare ciocîrtite și cu butelci deșerte, la lumina unei lampe care răspîndește mai mult fum decît raze și în umezala puturoasă acelei bolți, cinci oameni stau pe scaune despărechete... zic oamini, pentru ca să nu zic bandiți. Unul e spaniol, unul din insulele Baleare, unul maltez, unul de la Zanta, și căpitanul genovez; însă toți au întipărită pe fețele lor acea expresie de vîntură-lume, de spînzurați scăpați din ștreang, carii sînt vecinic în luptă cu legile omenirei; ei formează un grup pitoresc și de multă originalitate pentru un pictor; însă pentru noi carii nu știm a desemna macar un simplu nas, fără a-i da forma unei cazmale, ei apar în ochii noștri ca niște bolnavi ce pătimesc de nostalgia crimei.

Căpitanul Spadacelli, a cărui figură ascuțită samănă cu o bardă, întră la învoială cu noi și ne închiriază feluca, deși a mai închiriat-o cu o zi mai înainte unei familii de evrei. Apoi ne cere arvună, promițîndu-ne că va pleca negreșit a treia zi, pe orice timp, fie marea liniștită sau furtunoasă. Deci mulțămiți de această tocmeală, ne grăbim a părăsi bîrlogul căpitanului și ne întoarcem la locantă.

Grațioasa Clara ne aștepta în galerie. O rugăm să ne mai cînte ce-a ști, pentru ca să împrăștie cu glasul ei impresiile triste ce am cules în vizitarea orașului, și ea, scoțînd acorduri sonore din ghiumbrea, cîntă următoarele poezii arabe:

HÂAB ENNȚA	AMORUL UNEI FEMEI
Haab ennța mtel el Gamra	Amorul femeiei e ca luna,
Tcbah'a ibît șîghi.	Cine-o urmărește adoarme ostenit.
La ghers fihî tamra	E un copăcel care nu produce curmale;
La aïn tidjri suaghi.	E un izvor care nu formează pîrău.
Djrîli bahal dhib aîmra	S-a întîmplat cu mine ca șacalului de Amra,
Atșan lu met baghi!	Însătat și mort de sete!

EL HABB	AMORUL
El Habb la uaș bes sif,	Amorul nu se cîștigă prin sabie,
La uași bel ghanzeria.	Nu se cîștigă prin viclenie.
Khiar el habb idji îl el kif	Cel mai bun amor vine din capriciu.
Letnin îl ferd nia.	Amîndoi au aceeași soartă!

CÎNTEC

Compus de o tînără fată din neamul Metelilor, a cărei iubit fusese ucis într-o razzia.

Ia khil selem baș rahukhtuli?	O! cavaleri ce reveniți teferi! Cum îmi reveniți?
Bîma udju tghiblu, Gululi?	Cu ce obraz vă prezentați mie? Răspundeți.
Fikumș' men'hô Nîui?	Este vreunul pintre voi care să voiască a mă răzbuna?

Fikumș' men'hô ierkeb eddernaui?	Este vreunul pintre voi care să știe a pune piciorul în scară?
Fikumș' men'hô sedr'hô îl rețas ilaui?	Este vreunul pintre voi a cărui pept să răspingă glonțurile?
Seddekt îlih habbi u uțuli?	Acelui voi prodiga amorul și sărutările mele.

8 octombre. — Zi de odihnă, consacrată corespondenței. Angel scrie următoarea circulară în mai multe exemplare, destinate amicilor lui din Englitera:

„*Poimîne plec din Tetuan. Un căpitan de felucă, anume Spadacelli, fost pirat de meserie, s-a tocmit cu mine ca să mă ducă la Gibraltar. Dacă, din întîmplare, el m-ar ucide, sau dacă mă voi îneca în canalul ce desparte Europa de Africa, cred că ai da o probă de mare istețime de spirit neașteptîndu-mă în zadar...*

Amicul tău SHERRY ANGEL“

— Cărui curier ai de gînd să încredințezi aceste circulări? îl întreb... căci serviciul poștal nu este încă organizat în imperiul Marocului.

— Am de gînd să le țin în portofoliu pănă la Gibraltar!... îmi răspunde amicul meu cu sînge rece.

— Minunată idee! Răspunsul tău naiv îmi aduce aminte de un răvaș trimis de la Moldova în Franția, cu adresa: *Fiului meu iubit... la Paris!...* Peste o lună se prezintă un tînăr la biuroul poștei și zice împiegatului francez: *Domnule, nu cumva a venit o scrisoare de la tatăl meu? — Cum nu!?* răspunse împiegatul rîzînd: *Numai părintele unui fiu ca d-ta a putut fi în stare să-ți scrie sub o asemenea adresă. Iată răvașul!*

Angel rîde cu hohot, după obiceiul lui, încît sparie copiii lui Nahon, apoi replică:

— Altă naivitate!... În anul 1846 plecasem din Englitera, fără a spune părinților mei în care parte a lumei voiam să călătoresc. Avînd un mare interes de a sta două luni de zile în Veneția și a face ca să mi se peardă urma, vorbisem cu fratele meu, ce se afla în Paris, să vestească amicilor noștri că eu aș fi dus în Egipet; iar în privința corespondenței, ne pusesem la cale împreună ca să-i trimit lui scrisorile mele cu data din Alexandria sau din Cairo. Fratele meu avea a le expedui apoi la Londra părintelui meu, ca scrisori aduse de un călător sosit din Egipet... Astfel s-a și urmat; însă închipuiește-ți mirarea mea primind deodată chiar în Veneția răspunsurile tatălui meu!... Ele începeau așa: *Am cetit cu bucurie răvașele tale din Cairo, scrise în Veneția* etc. Un amic al său mă întîlnise într-o zi pe Rialto și îl înștiințase de prezența mea *incognito* în Veneția!

— Altă istorie! adaug eu; însă aceasta are ceva miraculos, în care hazardul joacă un rol extraordinar!... La anul 1838 un amic al meu, venit de curînd la Paris ca să-și facă studiile, îmi zice într-o dimineață de toamnă:

— Plec mîne la America.

Eu, crezînd că glumește, îi răspund: călătorie bună!

— Să-mi scrii, adauge el.

— Bucuros, dar cum și unde?

— Prin poștă și în America... adio!

Și în adevăr el plecă a doua zi... Trei luni în urmă, făcînd cunoștință cu un căpitan de corabie, d-nul Langlois, care avea a să duce la Filadelfia, îl întrebai dacă voiește a să însărcina cu un răvaș. Căpitanul primi și, rîzînd, bagă în buzunar scrisoarea mea adresată: *Domnului Eugenie Alk... în America!*

După un an, găsindu-mă la Iași, văd pe amicul meu dînd busta în camera mea. El îmi sare în brațe, strigînd: „Am primit-o!“

— Ce ai primit?

— Scrisoarea ta... Iat-o!

Ieu răvașul și constat că e întocmai acel încredințat căpitanului Langlois. Mirarea mea nu se poate exprima.

— Dar cum s-a întîmplat de ți-a căzut la mînă această scrisoare fără adresă, în fundul lumei?

— Iată cum! răspunde Alk... așezîndu-se pe canape: După multe alergări prin Staturile Unite, ajunsesem la Filadelfia și în timp de șese săptămîni mă duceam în toate zilele la poștă ca să caut scrisori, deși nu așteptam nimic; căci în străinătate dorul de a primi vești de acasă devine o monomanie. În toate zilele mă întîlneam dinaintea biuroului cu un necunoscut care, ca și mine, căuta în zădar răvașe din Europa. Decepția noastră comună fu un motiv natural de a face cunoștință împreună și de a ne plînge de neglijența amicilor noștri.

— De unde aștepți d-ta scrisori?... mă întreabă într-o zi acest străin, ieșind cu mine de la poștă.

— De la Moldova, îi răspund.

— Cum? replică el, oprindu-se în loc. Ești român?

— Dar, domnule.

— Nu cumva te numești Eugenie Alk...?

— Tocmai.

— Iată dar o scrisoare pentru d-ta! Și zicînd aceste cuvinte, d-nul Langlois scoate din portofoliu și-mi dă răvașul tău... Era să cad în mijlocul stradei amețit, ca de damla!...

Angel, nevrînd să rămîie în urmă de mine cu anecdotele extraordinare, îmi narează o întîmplare foarte bizară a unui curier trimis din Englitera în India. Eu cerc a-l întrece prin un roman închipuit, el își frămîntă mintea ca să iscodească o minciună gogonată, și astfel o ducem, atît în cameră, cît și pe strade, într-un șir neîntrerupt de povești.

Spre sară don Pedro y Guypuscoa vine de ne propune ca să asistăm la un bal de nuntă evreiască. Ne pogorîm și videm strada plină de lume. O mulțime de evrei, barbați, femei și copii, cu lumînări aprinse în mînă, trec în procesie, precedați de un orhestru; dar ce orhestru!... o vioară, două tobe mici în formă de căușe acoperite cu pele de măgar, și mai multe daierele văpsite în verde. Muzicanții produc o cacofonie sălbatică, evreii cîntă un soi de psalmodie trăgănată, copiii sar țipînd sau se dau de-a roata, și vreo trei femei, înarmate cu badanale, merg de văruiesc pragurile tuturor caselor din stradă, precum și păreții casei unde s-a făcut nunta cu o zi mai înainte. În fine toți întră și se tixesc într-o cameră, și balul începe:

Din grupul nevestelor se detașază pe rînd cîte una, vine în mijlocul spectatorilor și, întorcîndu-se în loc, se rățoiește, se șoldește, își frînge șelele, rîdică brațele în sus și dă ochii peste cap; pe urmă se retrage obosîtă, lăsînd rîndul alteia, care o imitează cu aceeași lipsă de grație.

Iar în vreme ce dănțuitoarele se zbuciumă astfel, invitații se apropie de ele, se fac a aduna *bani* în perii lor și aruncă cîte o monedă de aramă într-un talger. Ni se spune că această colectă e destinată muzicanților și așa trebuie să fie; căci harhalaia lor cacofonică crește treptat în proporție cu colecta. După danț se aduce o masă cu tablale pline de nuci uscate, de turte azămii și de dulceți de harbuz. Toți gustă din ele și beu cîte un păhăruț de rachiu în fericirea și plodirea tinerilor căsătoriți. [. . .]

Nemaiavînd a petrece decît o noapte în Tetuan, Angel se pune a studia arii arabe și a le executa pe cornet; iar eu mă ocup de coordonarea unui mic vocabular romano-marocan. Acest rod științific al voiajului meu pe țărmurile septentrionale din Africa îl dedic compatrioților mei, avînd deplina convingere că ei nu-și vor bate capul cu dînsul. Însă unele cuvinte din el, le supun spiritului investigator, critic și analitic a sapienților filologi, etimologiști și limbistici, carii negreșit se vor servi de ele, pentru ca să probeze că arabii marocani se trag din strămoșii noștri romani, de exemplu:

Lella, sinonim de *lelea* română, precum *Nena-Saïb* din India a fost *Nenea* Saïb.

Ard, pămînt, așa-numit pentru că *arde* focul vulcanic în sînul lui.

Phar, marea. — Ce este oceanul decît un vas imens, un *pahar* plin de salamură?

Ras, capul. — Arabii își rad capul; *ergo*: fiecare poartă pe umeri un *cap-ras.*

Fum, gura. — Arabii fumează necontenit, *gura* lor e numai *fum.*

Nif, nas. — Cuvînt de origină latină, din care francezii au format verbul *renifler*, adică a trage pe *nas.*

Enuar, floare.—Sub clima Africei plîntele înfloresc în luna *enuar, ienuar, ianuar.* Numele floărei caracterizază timpul înflorirei.

Lira, flaut. — Cuvînt latinisim!

Ihîd; jidov — adică e *hîd,* uricios etc.

M'buz, sărutat. — Lipire de buze, îmbuzare... Arabii sărută mult mai etimologic decît noi românii etc., etc.

9 octomvrie. — Pe la 10 oare, don Pedro ne aduce doi cai frumoși, carii umplu cartierul de nechezuri și de tropote de copite pe pavea... Ne luăm adio de la familia lui Salomon Nahon și lăsăm pe gentila Clara fericită de complectarea zestrei sale. Angel scrie numele noastre pe albumul locantei și adauge un distic în versuri engleze, pe care eu le traduc alăture în limba română:

Am văzut în Tetuan
Un hagiu despot, țigan,

Patru capete tăiete
Și gîrbace pentru spete!...
Deci în grabă fug de el,
Subsemnatul, eu, Angel!

Ieșind din oraș, apucăm pe un șes năsipos, mărginit în stînga de colnici acoperite cu livezi și cu tufe de captuși colosali, iar în dreapta apărat de munții Beni-Hasan, munți de formă bizară și învăliți cu păduri. În fața noastră steclește la soare marea albastră și lină, ca un lac de smarald licvid. Ea ne atrage cu farmecul ei misterios... O fugă de cal, și iată-ne la vamă, adică la o hardughie ruinată și înghesuită de cai, de magari [...] și de alte multe lighioi. Această companie puțin sociabilă ne obligă a căuta un refugiu sub un copac, pe malul unui rîu ce curge aproape, rîul Uad-Marțin, ca să așteptăm barca ce ne va duce la feluca lui Spadacelli. Dincolo de apă stau culcate pe genunchi vro zece cămile, rumegînd în liniște; mai departe, trece în zbor un cîrd de păsări de marea, ce se întorc de la păscuit și se duc să se odihnească în cuiburile lor. Un vultur colosal se rotește deasupra noastră, la o înălțime unde apare de-abia cît un porumb. Peștii se alungă pe sub mal și prin mișcările lor ne fac a uita că așteptăm de mai multe ore.

În fine, barca sosește, ne suim în ea și, aruncînd o ultimă privire asupra panoramei de pimpregiurul nostru, observînd că de aici orașul Tetuan are aspectul unui șioi de ziduri albe, ce s-ar pogorî între două dealuri, începem a luneca pe nesîmțite în cursul apei. Rîul Uad-Marțin ne duce lin până la vărsătura lui în marea, și marea ne primește cu blîndeță.

Un orizon larg și limpide se deschide în calea noastră; pare că răsuflăm mai ușor, cu cît ne depărtăm de țărmurile barbare ale Africei... Zece lovituri bune de vîsle și abordăm feluca, adică o mică corăbioară ce nu are decît un catarg. Iată-ne acum pe pod, în prezența căpitanului Spadacelli și a tovarășilor lui, carii ne primesc fără nici o demonstrare de mulțămire, dar ce ne surprinde mult este că regăsim acolo pe evreul cel cu muc de curcan pe nas și pe juna evreică frumoasă, care făcuseră voiajul cu noi de la Tarifa până la Tanger. Ei se cununaseră la Tetuan și se duceau acum să se așeze la Algesiras, în față cu Gibraltarul. Feluca era închirietă de dînșii, prin urmare, înghesuită de boccelele lor cu zestre, mărfuri și obiecte de menagiu, până și cuști pline de găini.

Angel se bucură mult reîntîlnind pe grațioasa Rahila și devine pe loc cavalerul ei servant. El îi promite să o scoată înot până la marginea Spaniei, dacă ar face naufragiu feluca lui Spadacelli; însă adauge că pe bărbatul ei l-ar lăsa bucuros în sama peștilor amatori de carne cușer. Rahila se roșește puțin, dar în fine rîde și pare că nu descuviințază sîmțirea egoistă a lui Angel. Cît pentru giupînul Manas, gelozia lui de însurățel e înădușită prin grija ce-l domină în privirea boccelelor.

Pe la asfințitul soarelui feluca întinde două pînzi triungulare, ca o pasere care-și deschide aripele, și se îndreaptă de-a lungul malurilor spre Capul Negru. Vîntul suflă destul de tare și-i dă o mișcare destul de răpide. Ea trece alăture cu un fort vechi, rotund, și se apropie de *Insula Porumbilor.* Mii de hulubi și-au ales domiciliul pe această stîncă îngustă și nelocuită, însă ades vizitată de ofițerii garnizoanei din Gibraltar, carii iubesc vînatul... În față cu Capul Negru, vîntul cade, iar feluca se leagănă molatic între fosforescența mărei și fosforescența stelelor. Luna răsare pe creștetul munților Africei, întocmai ca un monolit înfocat și azvîrlit în văzduh de un vulcan. Noaptea e lină, caldă, poetică și îndemnătoare de visuri plăcute. Toți pasagerii stau pe pod, unii fumînd, alții cîntînd încet, alții șoptind, fiecare alegîndu-și tovarășul sau tovarășii săi: căpitanul Spadacelli cu oamenii lui lîngă cîrmă, Angel cu Rahila în capătul felucei, iar giupînul Manas cu boccelele lui aproape de catarg. Din timp în timp țipete de păsări legănate pe valuri surprind auzul și deșteaptă cotcodăcitul găinilor din cuști.

Din distanță în distanță, pe maluri, clipește cîte-o lumină misterioasă. Una din ele arată stînca de care s-a zdrobit o corabie franceză în săptămîna trecută; iar celelalte sînt focuri împregiurul cărora se ațin la pîndă arabi carii trăiesc din prada vaselor naufragiate.

Dincolo de Capul Negru vîntul se stîrnește din nou, însă astă dată cu furie; răcoarea nopții devine pătrunzătoare, luna se ascunde după un nour lung, marea se încrețește și feluca saltă ca o strecheată, luînd direcția spre orașul Ceuta, ce apare ca o fantasmă prin întuneric. Pasagerii se ghemuiesc de-a lungul podului, Spadacelli și marinerii lui aleargă, răcnesc, se înjură în toate dialectele neolatine, sub pretext de a schimba poziția pînzelor, găinile țipă, ca și cînd le-ar fi apucat istericale, iar giupînul Manas se vaietă de stomah, fără a să preocupa de soarta Rahilei... și a lui Angel. Amîndoi au dispărut!... Unde?... Căzut-au în marea?...

Eu mă pogor sub pod și mă întind pe o pătură de bob uscat, care, urmînd plecările felucei, curge ca o apă și se grămădește cînd pe-o lature, cînd pe cealaltă a corăbioarei, strămutînd cu ele teancurile de mărfuri a giupînului Manas. La lumina unei mici lămpi mă afund în visuri, reamintind diversele incidenturi a primblărei mele pe litoralul Marocului, apoi gîndirea mea zboară la Moldova, în mijlocul persoanelor legate de mine cu tainicele lanțuri ale iubirei.

Legănarea felucei mă aduce pe nesîmțite într-o somnolență ușoară, prin care aud două glasuri șoptind în taină. Unul zicea:

— Cum gîndești, Antonio?. . . Manas e bogat?

— Foarte bogat, răspundea celalalt, toată marfa din felucă e a lui.

— Știi una, Antonio?

— Dacă i-am arunca în marea pe jidan cu tot neamul lui, marfa ar rămînea a noastră.

— M-am gîndit și eu la asta, însă...

— Ce însă?...

— Englezii cei doi ne stinghiresc.

(N.B. Acei englezi eram Angel și eu).

— *Corpo di Bacho!...* De n-ar fi ei în felucă, bună treabă am face și nime n-ar ști nimică.

— *Sangue de la Madona!...* Din cauza lor perdem o comoară întreagă!

Această conversație mă deșteaptă, însă un sîmțimînt de curiozitate mă face a simula că dorm. Privind printre gene, văd pe doi dintre tovarășii lui Spadacelli ghemuiți între boccele. Ei se încearcă a le deschide, pentru ca să fure obiecte din ele; dar neizbutind și temîndu-se de a fi surprinși, se apucă de o altă operație. Luînd fire de bob uscat, le tăciunează la focul lămpei, și cu acești cărbuni zugrăvesc tot soiul de cruci pe învălitoarele teancurilor; apoi, săvîrșind această lucrare artistică, ei se duc pe pod, rîzînd și zicînd: să vezi mîni dimineață ce strîmbături are să facă Manas, cînd și-a vedea averea creștinită!

Gluma acestor doi asasini mă trezește și-mi alungă somnul. Ies pe pod și zăresc în stînga un deal nalt cu orașul Ceuta în poale. E mezul nopții! orașul doarme, pasagerii dorm, găinile dorm, chiar giupînul Manas stă lungit lîngă cușcă și horăiește amețit de boala mărei. Însă Angel și cu Rahila nu apar nicăiri. Negreșit și ei dorm acum în fundul mărei.

De-aici feluca, zgîlțîită ca de friguri, cîrnește în dreapta, avînd a traversa canalul de Gibraltar și a să feri de numeroasele corăbii ce trec din Mediterana în ocean și viceversa. Pericolul e mare, neîncetat, căci la tot momentul sîntem amenințați de a vedea un vapor sau o corabie cu trei catarguri trecînd peste noi și trimețîndu-ne în lumea stacoșilor!... Dar, în fine, geniul protector care ne-au scăpat din mîna arabilor ne scapă și de această rușine.

Peste cîteva ore de o navigație grea și tulburată, răsare în ochii noștri stînca măreață a Gibraltarului, cu farul ei aprins în frunte. Ne mai luptăm cîtva timp cu valurile și cu vîntul ce ne împotrivesc, și o dată cu faptul zilei intrăm în port... Hosanna! iată-ne iar în Europa civilizată!

Feluca lasă ancora în mijlocul unei flote întregi de vase de război și de negoț; toți pasagerii se trezesc în mulțămire; însuși Angel mi se arată, ieșind de nu știu unde... însăși drăgălașa Rahila apare trandafirie ca raza dimineței...

Iar cît pentru jupînul Manas, în vreme ce amicul meu și eu desbarcăm din felucă, îl auzim scoțînd țipete de curcan șuierat la vederea crucilor zugrăvite pe marfa lui! Decît sămnul crucei, el ar fi preferat mai bine coarnele dracului!

Post-scriptum. — După voiajul nostru în imperiul Marocului și după vizitarea stîncei Gibraltarului, unde în loc de vegetație cresc tunuri, 800 de tunuri, ne decidem a intra în Spania. Luînd dar adio de la amicii noștri din garnizoana Gibraltarului, bravii ofițeri Ingham, Hancooke și Derey, cu carii am făcut minunate primblări la Algesiras și la San-Rocco, două orașe mici spaniole din vecinătate, ne îmbarcăm pentru Cadix pe vaporul francez „Pericles“.

Iată itinerarul acestei nouă și mult interesante călătorii:

De la Cadix la Seviglia, pe rîul Guadalquivir.

De la Seviglia la Cordova, în diligență înhamată cu 12 catîri.

De la Cordova la Baylen și Grenada.

De la Grenada la Jaen, Val-de-Penas, Aranjuez, Madrid.

De la Madrid în Franția, prin Biscaia.

Însă acest voiaj îl voi descrie pentru petrecerea amicilor mei, cînd a binevoi condeiul să mai alerge pe hîrtie, cum am alergat eu vesel și bine dispus în patria lui Cid-Campeador și a lui Don Quichotte.

STANȚE EPICE DE DL. ARISTIA

PRINȚUL ROMÂN

Bateți din palme, românilor, și strigați ura, căci, în sfîrșit, după o *lung-largă* așteptare de vro cîteva mii de ani, v-ați învrednicit a dobîndi un poem epic! Veacul vostru de glorie a sosit sub figura unui tom în 8°, plin de versuri sucite și idei încă și mai sucite. Bucurați-vă, patrioților, dacă nu vă este frică a întra în categoria acestei strofe minunate, ce se deosebește prin o bogată sărăcie de armonie poetică:

„Nu poate fi patriot!
Acela răpește tot;
N-are nici patriotism,
Are mare egoism!"

Iar cît pentru voi, umbre slăvite! care ați domnit pănacum asupra sîmțirilor omenirei; voi, Omir, Virgil, Milton, Dante și ceilalți mulți, întrați în întunericul uitărei, în hăul nopții, pentru că pe orizonul poeziei înalte s-au ivit acel pomenit tom în 8°, care vă acopere de umbră, acea minune din al XIX veac acel

„Soare în slavă cu stele-nălțat."

Voi ați cîntat eroii, dracii, raiul, îngerii, dar nu i-ați lingușit; destul dar ați înșălat lumea prin concertele voastre. Acum ne-au venit și rîndul nostru: deci *retro*[1], Satana! periți ca niște umbre mucezite ce sînteți, dinaintea poemului

---

[1] Înapoi (lat.).

Stanțelor epice, pentru a cărui tipărire de-abie au putut agiunge două tipografii, anume: a d-lui Valbaum pentru scoarțe și precuvîntare, și a sf. Sava pentru rămășiță. Noi în el găsim de toate, ca într-un mare bazar; dar mai ales, precum am zis mai sus, găsîm versuri și idei încorno-popoțate.

De vreți, iubiților ascultători, să vi se gîdile urechile de *duioși toni plîngeroși,* poftim de întrați în cafarnaumul acesta, și deodată voi poronci

„Să bată-n ronda gură d-aramă sunătoare
O limbă ce-n jos cată și zvon e vestitor."

Îi voi poronci să bată cu *puterea cea mai foarte,* și făr-a vă aștepta cît de puțin, veți auzi:

„Eco din adîncime răspunde-n răsăltare,
și lungă, lung răvarsă sămnalul domnitor."

Atunci la acel sămnal, din toate părțile, din turnuri vîrfoși ș.c.l. se vor porni ca prin *un fir electric înfocat,*

„Răsunete mai multe prin sute coarde-ntreamă
Mici, mari, subțire, pline ..."

carele, unindu-se cu cele întîi două mari armonii, vor face un zgomot și o cacofonie poetică, din care nu cred că-ți scăpa cu urechile sănătoase. Nu perdeți curagiul, căci ceea ce o să videți are să fie și mai ciudat. Acum fantasmagoria începe. Îndată ce s-au potolit armonia sămnalului, ni se arată o vedenie plăcută. Deschideți bine ochii și vă uitați cu luare-aminte, pentru că în bazarul nostru domnește o mare întunecime.

Iată că se înaintează o *Pandoră creștină!* Nu socotiți însă că nu-i pare rău că s-au botezat. Dinprotivă, sărmana ar vroi să fugă de creștini și să se întoarcă la dumnezei păgîni; dar nu poate, căci o urmează de-aproape poliția cu *strejile-n despargeri.* Cum să scape biata Pandoră din mijlocul acelui norod numeros, care

„..................Vesel pornește
Potop, și foarte mare, și limpide și greu?"

Din toate părțile ea este prinsă; înainte-i răsună

„Un tropot de-nferite copite de cai ageri."

Și în urmă-i

> „Resclîncă-n zdruncinare-i oțelul relucios."

Ori încotro se întoarce, ea dă de *modeluri de sculptură*, de *ostași floarea vitejiei*, de *diplomați*, de *patricii*, de *zburlite spăngi în sus*, de *capii comandiri*, de *capii ofițeri*, de *capii adiutanți*, de *capii de custodie*, de *cruciați pedestri*, *călăreți*, care arunc:

> „Luciri, văpăi din umeri, din pepturi înzălate,
> Din brațe fără pete ... ș.c.l."

Ori încotro nenorocita își întoarce ochii, ea vede

> „Pept, brațe, coaste, pulpe, albastră relucire,"

Și, în sfîrșit, un *țapăn buzdugan* care o amenință de departe.

Trageți-vă iute înapoi, iubiților privitori, să nu vă lovească armasariul care trece acum. El e cam cu nărav, măcar că au fost a lui Ahil și au tras pe Ector mort împrejiurul Troadei. Unii zic că el n-au fost a lui Ahil, ci a lui Alecsandru Macedon care s-au bătut cu racii, cu căpcăunii și cu Poriu-împărat; zic că este vestitul *frunte-cornul* Ducipal sau Bucefal, de cornorată pomenire. Alții sînt de idee că-i Balion, pe care nu am onor a-l cunoaște; alții iar spun că-i zmeu. Pare-mi-se că-i cal sade, mai ales de vom lua îndeaproape luare-aminte înțelesul versului ce sfîrșește strofa descrierei acelui dobitoc.

> „Se simte parcă duce un prinț viteaz ăst *Cal!*"

Mă rog, domnilor care priviți cu mine la acest spectacul neprețuit, nu cumva se găsește pintre d-voastră vreun șlicar, care să-mi tălmăcească ce poate fi acel *Fund-dalb-samureu-rondul*, ce s-au ivit acum ochilor noștri?

> „.................. Nu e coif, nici turban,
> Nici chivără, nici cucă, tiară persiană.
> Căpușul este vechiul domnescul gujuman
> .... cu pană asiană!"
> „Tăcere! stați cu toții ... aci tăcute toate!"

Ce e de văzut?... Minuni! *un duh de duhuri sute; abisul deschis, marea pe tăcute.* O să videm o parte din istoria jidovească: amoreneanii rimînd cu israileanii; pe Gavaon, Faraon și Sion; pe Eco *fugînd sub vînt*, și pe muza română într-o poziție rușinată, la care ea încă n-au agiuns păn-a nu să încurca în poemul Stanțelor Epice, adică îngenunchetă!

„Jos trupul ... mai sus ochii ... sus inima mai drept."

O! mult nenorocită și mult vrednică de jale, muză română! încă așa rușine n-ai pățit! Tu care de-abie ai început a-ți cerca aripele la lumina soarelui; tu care privești viitoriul cu ochii falnici și plini de o măreață sperare, în ce soartă ai picat! Te ucide fără milă și-ți zice că ești moartă tu de sine!... Dar să lăsăm aceste triste rînduri și să ne întoarcem la vedenia noastră.

Iată că vine de-a rostogolul

„Un glob de trupuri, floarea țării toate."

El se coboară de sus pe o pînză ce

„Fîșie lungă punte de purpură văpsită",

și care se întinde de la poarta Mitropoliei până la altar, despărțind lumea-n două și slujind de a conduce la rai. Nu știu dacă înțelegeți ce poate fi această pînză-punte. Cît pentru mine, mărturisesc că de cîte ori îmi bat capul ca să mă lămuresc asupra ei, oftez din greu, zicînd: Vai de noi, păcătoșii, dacă drumul raiului este așa de încurcat!

Faceți cruce cu toții, rugați-vă cu rîvnă

„La Sfîntul-Gură-d-aur, Ioan răsăritean,"

și afumați-vă iute cu

„Liban, aloe, smirnă, tămîiele mereu,"

pentru că se înaintează *Cruntul mult boios!...* Dar iată-l că au trecut. O! Doamne, slavă ție!

„Sfînt-Tatăl-Fiiul-Duhul, noi ție dăm mărire
Acum și totdauna și-n veci de veci ... Amin!"

Știți, domnilor privitori, cine au fost Longhin? Dacă nu-l cunoașteți... să vi-l spun eu sau, mai bine zicînd, poemul. *Iată-l, ia!*

„Roman a fost sutașul Român
Din colonii ce Roma pămîntul a umplut
Precum și Palestina ...
Întîi creștin acolo românul s-au văzut."

Acest pămîntean, după ce au fost sutaş în ţara lui, s-au dus de s-au făcut sutaş de îngeri în cer, pentru ca să nu-şi uite breasla, şi de acolo, nu ştiu după care privilegiu, el au fost iarăşi cel întîi care au avut noroc a videa

„Întîia antică hîrcă în fundul Golgota."

Tot acest Roman-Român, se presupune că ar fi deschis în cer o fabrică de catifea foarte minunată şi totodată foarte scumpă; căci însuşi poemul ne spune despre sămnele mărirei că sînt din cer aduse

„Pe două perne roşii de scumpă catifea
Cu ciucuri tot de aur ..."

Iată că se înaintează acum o armie de jîlţuri, care de care mai mîndru şi mai ţanţos:

„Un jeţ şi-n jos în dreapta ţinut regulamentul,"

care, două versuri mai în urmă, se loveşte în cap cu *Spatarul ecselentul*. După el vine alt jeţ ce duce în spate steagul înălţat. Acest steag e totodată şi *copac de nădejde*. Sperăm că poamele lui vor fi mai lesne de mistuit decît versurile cu care este descris. În urmă-i lunecă scîrţiind un al treile

„Jeţ roş cu para de foc lină"

care, pentru mai multă înţălegere, este lămurit în următorul chip:

„Pe tronul foc acela, pe soare întreg văzduhul,
Pătrundere mai naltă de mii de sori mai sus ..." ş.c.l.

După jeţul roş aleargă jeţul negru, a cărui poziţie şi proporţie sînt descrise şi cuprinse în cimilitura aceasta:

„Un jeţ aci se vede mai mic, dar e mai mare,
La dreapta domnitoare mai jos, dar e mai nalt."
Gîci gîcitoarea mea.

Umiliţi-vă, îngenucheţi-vă, domnilor spectatori, pentru că vedenia noastră este acum întreruptă de cîntări religioase, puse în versuri după chipul vestitului Pralea, Dumnezeu să-i ierte păcatele! Acum toată slujba sfintei Liturgii, cu

„Sfînta Evanghelie de la Matei cetire,"

are să vi se înfățișeze după toate regulele bisericești. Nu am trebuință să vă înștiințez că Heruvimii și Serafimii au să joace o mare rolă și au să rimeze tot împreună. Începem:

„Cu dreaptă-nțelepciune la toți pace să fie,
Cu duhul tău, stăpîne, creștini să ascultăm! ..."

1° Se aude cîntarea:

„Cuvine-se drept Sfîntă-stăpînă-prea-curată
Și pururea ferice, să te tot fericim ...

Că tu ești mai cinstită și decît Heruvimii,
Tu, Doamnă, mai slăvită și decît Serafimii, ș.c.l."

2° Cînticul de nuntă

„.......................Isaia dănțuiește
Că Pre-sfînta-fecioară în pîntece avu ..." ș.c.l.

3° Binecuvîntarea sf. păstor.

„Puternice încinge pe coapsa t-arma ta ..." ș.c.l.

4° Doi arhidiaconi, slobozind glas din coardă sănătoasă, zic:

„Blagoslovește, Stăpîne! ... naltul ton."

5° Din altar răspunde atunci o suflare cuvioasă:

„Slavă Sfintei Treime acei de o ființă,
În veacul de toți vecii tu tot blagoslovi-l-vei,
Tu, fața-bucuriei-nestinsă, fața ta.
Tu, mila-n cuviința-prea-naltă-nveseli-l-vei;
Urgia ta, mînia, pre ei înturbura-va!
Că focul tău pre dînșii pornindu-se mînca-va."

6° Diaconul cu coarda sănătoasă, zice:

„Și iar și iar cu pace, cu minte cuvioasă
La unul Dumnezeu noi ție ne-nchinăm.
Pre Prea-sfînta-curată și prea-blagoslovită
Stăpîna-Născătoare-de-Dumnezeu, mărim." ș.c.l.

7° Vine sfînta Evanghelie de la Matei cetire:

„Sfat Fariseii-n vremea aceea ei făcură ..." ș.c.l.

Și Iisus le răspunde:

„La ce ispit-aceasta fățarnicilor crește?" ș.c.l.

În sfîrșit ies cu darurile sfinte, se rostește Crezul și Tatălnostru în *stihuri*, și:

„Acum și liturghia și jertfa e sfîrșită!"

Spuneți-mi acum, vă rog, în curățenia cugetului, dacă se poate afla vreun tipic mai bun și mai lămurit decît partea aceasta a poemului Stanțelor Epice? Dar să ne grăbim iarăși a ne întoarce la vedenia noastră, pentru că are să înceapă a patra parte.

Căutați, vă rog, în sus și vedeți cu ce răpegiune vine spre noi *frumoasa dogorătoarea stea!* Ea se duce să se oglindeze în Marea albă care doarme pe *timpul zeferin.*

Ce zgomot se aude în depărtare? De unde să vie acest miros de flori care bate la cap? Ce minune! Mitologia antică au renviat. Iată *Dafneul român-argintarcat* ce-i mai zic încă și *picior-ager* și *feb-Apolon*; iată-l vine încungiurat de cinstite fecioare și matroane, și de o mulțime de muze, care au scăpat acum din

„Grădina-ntică numită Parnasia"

pentru ca să asculte Stanțele Epice. Iată Polimnia și Talia, precum și Arhangelii Mihail și Gavriil. Ferește-te, duducă Talie, să nu te apuce oarecine de *talie.* Aud mai departe pe *grația Aglaia,* vorbind cu *Erato* despre *batalionul de cinste.* Se vede că v-au cam plăcut flăcăii români, duducelor? *Urania* are de gînd să se pocăiască, căci o aud strigînd cu entuziasm: *Vedeți stăpîna cruce* ș.c.l. Îmi place să văd Păgînismul ieșind din calea rătăcirei și aruncîndu-se pe cea adevărată a legii creștinești. Te rog, duducă Uranie, să mă alegi pe mine de nînaș, cînd a fi să te botezi.

Încotro alergați așa de iute cu cununi de flori, o! voi *Melpomeno, Sibilo Italică, Eritrea, Tiburia, Efterpa, Efrosina, Caldea, și tu Sibil-antică Elespondină,* încotro îți duci bătrînețile? Voi toate cîte sînteți și nu sînteți, *Sibile Romane și străine, grații, muze-nvățate, nimfe braț-albe,* încotro? Nu cumva mergeți să vedeți pe *Flegon Canarinul*

„Ce-i soț cu Brondes, Lambon, cal unic, lăudat?"

și care, precum am văzut mai sus, au fost a lui Ahil și se numește

„Flegon-Ducipal-Lambon-Balion-Brondes?"

Sau mergeți să vedeți *nava pîntecoasă c-un singur însă țapăn catarg?* Sau, în sfîrșit, vă duceți ca să aflați de la *Cruntul mult boios* că *Curțiu Marcus* au *perit* în *haos?* Duceți-vă iute, dar căutați să nu pățiți și voi ca Curțiu Marcus.

Actul al 4-lea s-au sfîrșit; acum actul al 5-lea petrece pe *peatra zisă Pio,*

„La cincisprezece-a lunei din zilhije, și an
O mie două sute cincizeci și opt."

Întroducția se începe prin

„.............. Suflare de surle, de trompete
Cu spaimă retezat ..."

Iată că întră cel întîi personaj,

„De sine botezatul anume Prometeu"

împreună cu *Socrat atenianul* și cu *Temistocle ce și-au găsit pășune.* Ei se înaintează cu un pas măreț, și puțin mai în urmă îi agiunge claia următoare:

„Camil, Epaminonda, Dimostene, Focion,
Aristides, Ciceron, Solon, Licurg, Numa,
Atila, Caton, Muțiu, așa și Dion."

După ce s-au închinat unul la altul cu multă plecăciune, ei se apucă cu toții la o sfadă care ține multă vreme, și care, în sfîrșit, se încheie prin descoperirea următoarelor aforisme:

1° Să lase vițelușul să pască unde naște,

2° Că e patriot ce paște;

3° Că România este întocmai ca mlădița lipită!!! ș.c.l.

Sfîrșind aceste, droaia pomenită se înarmează de cîteva cununi scăpate din mînile fecioarelor și a matroanelor, și aleargă, într-un mare entuziasm, de acopere cu ele poemul Stanțelor Epice.

Acesta este vestitul poem, iubiților cetitori! De ați înțeles ceva, îmi pare bine; iar de nu, îmi pare și mai bine, pentru că astfel m-aș încredința că critica mea au întrat cu totul în spiritul Stanțelor Epice. Păn-a nu sfîrși, însă, mai am a zice două vorbe autoriului:

„Broasca mică cît un ou
Au văzut odată-un bou
Și s-au tot umflat, umflat
Până ce au și crăpat."

Prin această fabulă veche dar înțeleaptă, vreu să zic că cu *resclîncăiri* și cu *zdruncenări*, poate cineva dobîndi *ce paște*, pentru

„Ca să moară păscut,"

iar nu se face Omir, nici merge la nemurire.

P.S. Domnule autor, nu te *zburli* pe mine pentru că și eu sfîrșesc ca și d-ta:

Ale tale dintru ale tale.

(*Propășirea*, 1844)

CÎNTICE DE STEA ȘI POVESTEA VORBEI
DE
ANTON PAN

Există la noi o carte foarte prețioasă și de o mare însemnătate, un adevărat tezaur de spiritul și de înțelepciunea poporului român; și însă acea carte, necunoscută de acei carii ar trebui să o cunoască, zace lepădată în fundul librăriilor!

Ca și dînsa, autorul ei, perdut în umbră, a fost pe timpul lui victima superbiei ignorante, și chiar astăzi, cînd societatea noastră s-a democratizat, astăzi, cînd oamenii literați și-au dobîndit un loc la soare, numele lui Anton Pan deșteaptă mai mult imaginea unui psalt de strană, decît suvenirul unui poet.

Cine a fost Anton Pan?

— Un simplu cîntăreț de biserică.

Iată ce răspund indiferenții! — Ce a scris Anton Pan?

— *Spitalul amorului:* — Iată ce răspund ignorenții! E timpul dar a spune adevărul și a face lumina pe mormîntul unui om de merit, care în cursul vieții sale modeste a scris fără a să gîndi la recompensă, și a cules, coordonat, publicat *Proverburile* noastre, acele cugetări ieșite din cuminția românului, sub forme concise și originale, acele aforisme născute la școala experienței seculare, acele adevăruri

de prin lume adunate
și iarăși la lume date.

Ne pare mult rău că nu posedăm notiții biografice asupra *dascalului* Anton Pan, pentru ca să le publicăm aici; căci tot ce privește viața unui autor este interesant. Ne lipsește asemene lista complectă a scrierilor sale și nu putem înșira deocamdată decît următoarele, pe care ne le aducem aminte. Lăsăm dar altora, mai bine informați, mulțămirea și datoria de a umplea această lacună.

Anton Pan a publicat un poem în mai multe tomuri, tradus din limba grecească în versuri românești, sub titlul de *Erotocrit.*

— *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea.*

— *O șezătoare la țară,* tablou viu de obiceiuri cîmpenești, în care sînt diverse hore poporale.

— *Cîntice de stea,* sau versuri ce se cîntă în seara nașterei Domnului Cristos, cu un adaus de *cîntice morale* și de note bizantine de muzică, numite *glasuri.*

— *Spitalul amorului,* colecție de cîntice de lume și de cîteva hore și balade poporale.

— *Cîntătorul beției* și *diata bețivului pocăit.*

— *Povestea vorbei,* sau culegere de zicale românești (3 tom.[1])

În toate aceste volumuri și broșuri autorul dă probe de un spirit adevărat românesc, de cunoștința deplină a limbei poporului și de o mare facilitate de versificare, și chiar unele pasagiuri din broșura *cînticelor de stea* au meritul lor.

Așa, în cîntarea a XIX găsim răstignirea lui Cristos:

Atunci iuzii l-au luat,
L-au bătut, palme i-au dat,
Cu spini l-au încununat,
Și în obraz i-au scuipat.
De haine l-au dezbrăcat,
Cu crucea l-au încărcat
Și mergînd l-au răstignit,
Cu cuie l-au pironit,
Cu oțet l-au adăpat,
Fiere i-au dat de gustat!
Și sufletul cînd și-a dat
Un ostaș a alergat,

---

[1] Afară de acestea a mai publicat: *Epitaful* sau *Prohodul* Domnului nostru Iisus Cristos, *Proschinătorul* sau închinătorul sfintelor locuri și *Doxastarul* [V.A.].

Cu sulița l-a împuns.
Sînge și apă au curs!
Aceste cerul văzînd,
Și pămîntul nerăbdînd
Din temelii s-a clătinat,
Soarele a înnegrit,
Petrele s-au despicat! etc.

În cîntarea XX, care urmează, găsim o descriere a iadului, precum se vede zugrăvit în pridvoarele unor biserici vechi:

Văzui balaur căscînd
Și din gură foc vărsînd,
Curgînd ca un rîu întins
Înflăcărat și nestins.
Văzui popi mulți eretici
Cu dascali și gramatici
Aruncați cu capu-n jos
În focul cel flăcăros,
Și draci îi împingeau
Cu suliți îi împungeau.
Văzui împărați tirani,
De gîturi cu bolovani.
În văpaia cea de foc
Draci bătîndu-și de ei joc.
Văzui negustori în rînd
Care-nșel și lipsă vînd,
Unii cu măsuri de gît
Se tînguiau amărît;
Alții cu cîntare-n nas,
Se văitau cu mare glas,
Alții cu foarfeci și cot
Îi ducea para înot.
Văzui și muieri în munci
Care-și leapădă-a lor prunci
Sau fără milă și dor
În pîntece îi omor.
Văzui arzînd în vulvori
Bogați neîndurători
Care tot s-au veselit
Și săraci n-au miluit!... etc.

După această descriere a iadului, vine ca un contrast veselitor tabloul raiului:

Văzui raiul cel frumos,
Ca soarele luminos,
Și mese întinse de rînd,
Pe ele făclii arzînd;
Iar împrejur drepții stau
Și bucurie gustau.
Văzui sfinți prea luminoși
Apostoli și cuvioși
Și cete de mucenici,
De tineri, bătrîni și mici.
Văzui și sfinte muieri
Petrecînd în mîngîieri
Cu cununi de diamant
Și podoabe de briliant
Împreună dănțuind;
Și pre Dumnezeu slăvind.

În adausul de *cîntări morale* se află unele strofe luminate de razele poeziei. În cîntarea III *Primăvara:*

Ah! iată a sosit iară
Frumoasa primăvară
Cu flori și cu verdeață
Și plină de blîndeață
Precum noi o dorim.
. . . .
Dumbrava-nrămurată
Ce fuse scuturată
Acum întinerește
Și frunza se mîndrește
Clătindu-se de vînt.
. . . .
Prin pomi, prin rămurele
Stînd fel de păsărele
Cu bucurie mare
Răsun' dulce cîntare
Cu toate melodind.
. . . .

În cîntarea a IV: *Viața omului:*

Omul este ca iarba,
Zilele ca o floare
Ca timpul trecătoare...
Așa va înflori!..
Cînd e în tinerețǎ
Se află-n primăvară... etc.
Cînd e în bărbăție
În toamnă se ivește... etc.
Cînd e în bătrînețe
Atunci întră în iarnă,
Cînd nori încep să cearnă
Și se-nălbește tot.
Ca floarea cea uscată
Și-n samă nebăgată
Se perde sub zăpadă
Ca și cînd n-a mai fost...
Astfel dar este omul
De orice stare-n lume,
Aibă orișice nume,
Astfel e trecător.
Cît să se ostenească
Slavă să dobîndească,
Zadarnice sînt toate
Căci este muritor!

În cîntarea VIII: *Dragostea:*

Ca dragostea mai scump nume
Nu e pe acest pămînt.
Ea-i împărăteasă-n lume,
Ei toate supuse sînt
Dragostea în orice casă
Stă ca o floare pe masă
Și zîmbește tuturor... etc.

În cîntarea X: *Pustnicul:*

Am lăsat mărire, lume,
Am lăsat lux și palat,
Am lăsat și rang și nume
Și-n pustiiu m-am depărtat,

Unde amuțita stîncă
Și nesîmțitorul crîng,
La-ntristarea cea adîncă
Nu pot auzi cînd plîng.
Unde vînturile sună
Prerumpînd al meu suspin
Și-l duc ca o jertfă bună
Cătră cel căruî mă-nchin... etc.

După aceste cîteva exemple se poate cunoaște natura sîmțirilor, precum și stilul lui Anton Pan; iar din toate operile sale, cea mai importantă este *Povestea vorbei*, la care el a trebuit să consacre mai mulți ani de lucrare; căci pe lîngă proverburi a adăugit multe anecdote poporale, scrise în versuri care se leagă strîns între ele. Trei volumuri formează acea minunată colecție, ce se poate cu drept cuvînt numi *Filosofia poporului român*. Ele cuprind șiruri lungi de *zicale*, unele, în mic număr, traduse din limbe străine, iar cele mai multe culese din gura poporului nostru, și acele șiruri sînt coordonate cu inteligență; căci deși numărul lor e considerabil, nu există nici o confuzie între dînsele. Astfel, de pildă, într-un șir găsim toate proverburile relative la *frică* sau la *vitejie*, în altul acele ce se rapoartă la *nerozie*...etc. și de fiecare sînt lipite anecdote originale, povestite cu destul talent.

Să răsfoim acele trei volumuri ale lui Anton Pan, și, de vom alege ce-i mai caracteristic în fiecare șir de proverburi, vom compune o comoară de cugetări, care ne va face mîndri de profunda cuminție a neamului românesc[...][1]

Aceste estrageri din *Povestea vorbei* sînt de natură a convinge că, în adevăr uvragiul lui Anton Pan este o operă națională de un foarte mare preț, atît pentru noi cît și chiar pentru filologii străini; iar judecînd după varietatea anecdotelor adăugite pe lîngă proverburi, precum și după felul celorlalte publicații, adică: *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea, Moș alb* sau *O șezătoare la țară, Spitalul amorului, Cîntătorul beției, Cîntice de stea* etc., venim a cred că Anton Pan cunoștea cu desăvîrșire datinele naționale, că el era vîrît deplin în pelea românului, și că mintea lui era o comoară de cîntice, de cimilituri, de pîcîlituri și de istorioare de tot soiul. El a fost negreșit un om ce știa multe, și care știa a le spune; un tip de român vesel, glumeț, spirituos, pîcîlitor, cîntăreț, povestitor, o carte plină din scoarță-n scoarță, un Pîcală literat, bun de gură, bun de petrecere, precum le plăcea părinților noștri.

---

[1] Exemplificările din opera lui Anton Pann, foarte numeroase, nu le reproducem aici.

Asemene oameni sînt cronici în picioare, ei cunosc pe de rost *Alexandria* și *Arghir*, cunosc sute de povești poporale pline de minciuni frumoase și mii de anecdote asupra țiganilor, asupra evreilor, asupra nemților, asupra rușilor, asupra sîrbilor, asupra ungurilor, asupra turcilor, asupra grecilor, într-un cuvînt, asupra tuturor neamurilor străine cu care a avut a face românul. Ei vorbesc de *Ileana Cosinzana*, de *Făt-Frumos*, de *Sfarmă-Peatră*, de *Strîmbă-Lemne*, de *Statu-palmă-barba-cot*, de *zmei*, de *balauri*, de *pajuri*, de *cai năzdrăvani*, de *Sfînta Joe*, de *Sfînta Mercuri*, de *Sfînta Vinerea*, de *Mama pădurei*, de *stihii*, de *stafii*, de *strigoi*, de *moroi*, de *tricolici*, de *vîrcolaci*, de *carul lui Sf. Ilie*, de *drăciile lui Pepelea*, ca și cînd ar fi copilărit în acea lume fantastică creată de închipuirea poporului.

Însă din nenorocire asemene oameni devin din zi în zi mai rari; ei dispar sub nivelul uniform al civilizației și sub năvălirea preocupărilor timpului de față.

Dacă Anton Pan ar fi mai trăit, el singur ar fi fost în stare să scrie poemul național al lui Pepelea, acest tip poporal de spiritul glumeț al românului; el singur ar fi putut să aștearnă în versuri ușoare nenumăratele pîcîlituri dintre Pîcală și Tîndală; însă el și-a dus veselia pe cea-lume, lăsînd în urmă un monument neperitor: *Povestea vorbei!*

În Panteonul literar al României, imaginea lui Anton Pan poartă un sigil caracteristic și mult interesant! Ea ne apare cu înțelepciunea filosofică a strămoșilor pe frunte, și cu rîsul malicios al lui Pepelea pe buze.

(Mircești, ianuarie 1872)

UN EPISOD DIN ANUL 1848

Încercarea de răscoală din ziua de 28 martie 1848, care avu în Iași o nereușire atît de tristă, grație unor șefi buni de gură și mai buni încă de fugă, a obligat pe mulți tineri din Moldova, victime entuziasmului patriotic, a să deștăra, pentru ca să scape de persecutările unui guvern cuprins de spaimă.

Unul din ei, pe care-l vom numi Vali, era mai cu deosebire amenințat de a resîmți efectul acelei spaime domnești, ce se traducea în acte de cruzime, însă el parveni a să refugia în munții Hangului. Visul său, în urma evenementelor din capitală, nu țintea la mai puțin decît la deșteptarea poporimei muntene, pe care el voia să o reverse ca un torent asupra tronului. Vis naiv a unei închipuiri de poet!

Acel tron devenise în adevăr un simplu scaun rusesc, după zisul mulțimei; dar prestigiul său nu se stinsese încă de tot în ochii țării; căci țara zăcea în amorțire și întuneric.

Vali, sosind la Hang, după multe greutăți, găsi în curtea casei boierești o adunătură de vro două sute de români înarmați cu topoare, cu lănci, cu coase și cu puști; inima lui sălta de bucurie la acel spectacul neașteptat: „Iată, zise el în sine, începutul realizării visului meu!“

Prințul C., proprietarul Hangului, întîmpină pe Vali cu îmbrățișări și-l rugă să facă un cuvînt elocuent țăranilor, pentru ca să-i înflacăre și să-i pregătească de luptă; tînărul refugiat primi cu mulțămire sacra misie de orator revoluționar și, după obiceiul oratorilor, își drese glasul mai întîi, căutînd a produce note vibrante care să pătrundă adînc în sufletele ascultătorilor.

Era înspre seară, pe cînd natura pare că e în așteptare de un evenement misterios; soarele, coborîndu-se după creștetul munților, părea că regretează de a nu putea asista la o scenă atît de nouă în plaiurile Carpaților; iar cîteva raze răzlețite printre brazi se încolăceau pe crengi ca niște șerpi de aur. În vale vuia Bistrița pe patul de bolovani, și pe cărările de pe coastele dealurilor se zăreau șiruri de plăieși urcîndu-se spre curte la chemarea unui bucium.

Țăranii formaseră un rond mare, în mijlocul căruia întrase Vali. Exaltat și uimit, junele nostru erou admira tipurile frumoase și caracteristice de care se vedea încunjurat; în fiecare plăieș el privea pe un demn pogorîtor din vitezele legioane ale lui Traian, pe un adevărat strănepot de-a vitejilor lui Ștefan-vodă! El improviză dar un discurs colorat de poezia iluziilor sale, grăind de Patrie, de glorie, de libertate, de egalitate, de fraternitate, de virtuțile strămoșilor, de viitorul măreț al României etc.; apoi, voind să încheie prin o perorație aprinzătoare, el se adresă de-a dreptul la țărani, zicîndu-le:

— Ați aflat ce s-a întîmplat la Iași?

— Am aflat, răspunse un vînător nalt și spătos, anume Crețu; ci-că vodă a prins pe ciocoi și le-ar fi tras o sfîntă bătaie... cum s-ar zice, bătaia popușoiului. Bieții ciocoi!... nu le-a fi fost pre îndămînă.

Un hohot răsunător se rîdică și făcu într-o clipă jurul rondului. Vali se mira mult de acest vis produs prin ideea suferințelor boierești, însă judecînd că vestea întîmplărilor din Iași ar fi ajuns desfigurată în sînul munților, el întreprinse a face istoricul zilei de 28 martie, sub colori vii și înfiorătoare. El spuse în cuvinte bine alese cum feciorii de boieri, indignați de abuzurile guvernului, se întruniră cu gînd de a cere de la domn vindecarea suferințelor țării, îmbunătățirea stării claselor de jos; respectarea dreptății fiecărui om; egalitatea pentru toți dinaintea legii; desființarea privilegiurilor; libertatea gîndirei și a presei etc.; cum guvernul trimise în contra lor mai multe sute de soldați amețiți de băuturi spirtoase și o ceată de arnăuți deghizați în haine militare; cum nenorociții amici ai poporului fură înșelați cu promiteri false, prinși, legați, zdrobiți de straturile puștelor, tîrîți de păr de-a lungul stradelor și închiși la cazarmă ca niște făcători de rele; cum bandele arnăuților luaseră cu pradă orașul, năvălind noaptea prin casele oamenilor sub pretext de a căuta revoltanți, și furînd arme, argintării, tot ce le cădea în mînă; cum lumea se înspăimîntase, crezîndu-se în timpul ienicerilor și cum, în fine, adevărații patrioți erau desemnați a fi victimele răzbunării domnești. Vali se înălțase la culmea elocuenței și spera a produce o impresie... însă un om cărunt îl întrerupse, întrebîndu-l:

— Pentru ce s-au răsculat boierii?

— Pentru ca să scape țara de o domnie tirană și degradată...

— Hum! Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor! replică bătrînul, clătinînd din cap.

Oratorul rămase încremenit!

Necompătimirea țăranilor pentru soarta boierilor îi smulse de pe ochi un văl ce-i ascunsese adevărul păn-atunci, tristul adevăr că distanța socială dintre clasa priviligiată și popor dezvoltase în inima poporului o indiferență absolută în privirea boierilor și că abuzurile impiegaților făcuseră pe români a stigmatiza cu porecla insultătoare de *ciocoi* pe toți acei carii nu erau din rîndul lor.

Vali începu a să cam îndoi de concursul gloatelor la realizarea dorințelor sale și, sub îndemnul amărîrei ce-i inundase inima, el era acum să apostrofeze pe țărani într-un mod violent: *O! voi, nedemni urmași ai lui Traian, strănepoți degenerați ai lui Ștefan cel Mare!... voi!...* cînd deodată un străin apăru călare în curte, aducînd o scrisoare de la Peatra.

Prințul C. se retrase deoparte cu amicii lui și le ceti scrisoarea. Toți se întristară și căzură pe gînduri, căci, printre multe alte vești rele, corespondentul mai adăugea: că poliția din Iași ar fi arestat un mare număr de persoane pe care le supunea la torture în întunericul închisorilor, că o samă de tineri ar fi fost expeduiți spre Dunăre în căruțe de poștă, iar că sosind în pădurea de la Poieni, nu departe de Iași, ar fi fost uciși de arnăuții care-i escortau; în fine, că unul din șefii miliției, prințul G., plecase la munți cu un regiment de soldați și cu o ceată numeroasă de slujitori pentru ca să calce Hangul în ajunul Învierii etc.

Știrile aceste provenite din *izvor sigur*, ca toate veștile ce se nasc și se împrăștie în timpi de tulburări, erau de natură a inspira îngrijire. Prințul C. formă îndată cu amicii săi un soi de consiliu de război pentru a chibzui mijloacele de împotrivire și de apărare.

Unul dintre membrii acelui consiliu propuse a merge cu țăranii devale, pe malul Bistriței și a să ațineа la capra podului de la Răpciune pentru a opri trecerea dușmanului; un al doile, unindu-se cu acest plan, adăugi cu prudență că ar fi destul de nimerit să se dărîme chiar podul.

Un al treile, mai fantazist, opină de a să înainta până pe culmea Dealului Doamnei și acolo de a așeza pușcași prin copacii de pe marginele drumului, pentru a ploua de sus cu gloanțe în capetele soldaților, însă un al patrulea pretinse că nu ar fi o mișcare strategică de a alerga înaintea periculului cu o mînă de oameni rău înarmați și nedeprinși cu războaiele, prin urmare, el găsi mult mai avantagios de a sta locului pe piscul unde era clădită casa boierească, fiind această poziție foarte greu de luat cu asalt.

De față la acest consiliu războinic se afla și un vechi ienicer, anume Mehmed-aga, care făcea de cîțiva ani negoț de chereste; el asculta serios toate opiniile, cumpăni toate planurile, apoi, luînd cuvîntul, zise cu un accent turcesc destul de comic:

— Boieri, dumnevoastre! Să mergem la pod, la Răpciune, bun este; *ama* dacă dușmanul trece Bistrița pe aiurea și ne încunjură pe la spate, noi ne găsim deodată între foc și apă, și asta rău este!... Să ne suim pe Dealul Doamnei și acolo să ne acățăm ca momițele prin copaci, bun este, *ama* dacă dușmanul dă foc pădurii, noi sîntem fripți, și asta rău este!... să stăm aici pe loc închiși în curte, pe vîrful piscului, bun este, *ama* la război omul se-nferbîntă, are sete, trebuie apă la dînsul. Aici apă nu-i! cișmea nu-i! aici apa se aduce cu sacaua din vale!... Ce facem noi dacă dușmanii ne taie izvoarele? Cînd a începe focul, bumba, bumba, bumba, cum stingem setea la noi? Foc la pușcă, foc la pept, foc la gît, asta rău este!! Eu cred că am nimeri mai bine dacă ne-am retrage mai în fundul munților, în schitul Hangului, unde sînt ziduri, unde sînt patru turnuri și unde apă este. Acolo stăm la meterez și împușcăm tot în plin, bumba, bumba, bumba, ha!

Planul lui Mehmet-aga, deşi expus astfel într-un mod original, păru cel mai cuminte şi fu adoptat în unanimitate. Deci se ordonă pregătirile necesare pentru retragerea pe a doua zi la schitul Hangului, iar spre paza nopţii se aşezară sentinele pe la diferite locuri învecinate cu casa, se trimise zece puşcaşi călări la capătul podului de la Răpciune şi se împărţi merinde la oamenii adunaţi în curte.

Acum noaptea se lăţise ca un văl negru cusut cu diamanturi; o lună plină poleia valurile Bistriţei şi îmbrăcase munţii cu o draperie fantastică de lumină. Românii aprinseseră mai multe focuri în curte şi se grupaseră cete, cete împrejur, grăind, povestind, glumind şi rîzînd de pîcîliturile ce-şi adresau după obiceiul lor. Vali se primbla printre grupe, raportîndu-se cu gîndul la timpurile acele de bărbăţie, unde poporul nostru era dedat cu viaţa războinică. Adeseori el cercase a-şi imagina o tabără de ostaşi români, pe timpul lui Ştefan, şi o convorbire dintre acei oameni tari carii trăiau în frăţie cu moartea şi carii îşi oţeliseră natura în focul luptelor necurmate. Îmbătat de poezia munţilor şi a nopţii, răpit de aripele nălucirei afară din domeniul realităţii, el crezu un moment că-şi vede visul cu ochii. I se păru că există cu patru seculi în urmă, că se găsea în ajunul bătăliei de la Valea-Albă şi asculta, uimit, şoaptele de pe-mprejurul focurilor. Iată ce auzi:

— Măi flăcăi! înţeles-aţi voi ce ne-a spus boierul cel fugit de la Iaşi?

— Ba cît hîciu; el grăia păsăreşte.

— Cică să ne ducem ca să alungăm pe vodă pentru că vodă au prins pe boieri umblînd cu mîţa-n sac şi i-a pus la pedeapsă.

— Ce-avem noi cu boierii? Ei ne ciomăgesc pe noi, vodă pe dînşii, parte dreaptă.

— Bătaia-i din rai!

— Dar dacă ar veni oamenii stăpînirei ca să ne calce în locurile noastre?

— Pentru ce să vie, fîrtate?

— Pentru ca să ne ieie sama de ce ne-am adunat cu arme la curte.

— Le-om spune că ne-au poroncit stăpînul.

— Dar dacă nu s-ar mulţămi cu atîta ş-ar căta să ne facă vreo daună?

— Atunci i-om ciomăgi și noi pe dînșii!

La acest răspuns simplu dar cuprinzător puse a cînta:

Mult mi-e drag, mult mi-e drag
Frățiorul de ciomag,
În dușmani cu el mă bag
Și le trag, și le trag ... etc., etc.

Vali se deșteptă din visu-i și se apropie de grupele damelor C. ieșite în balcon. Aici se vorbea de o reprezentare ce se dase pe teatrul din Iași în folosul săracilor și de talentul cu care persoanele din societatea aristocrată jucaseră rolurile lor. Frumoasa princesă Olga, sora prințului C., rugată de toți, cîntă un cuplet vesel dintr-un vodevil francez: *Le poste d'honneur*, iar Vali, inspirat de armonia glasului, improviză un sonet, plin de poezia cea mai delicată. Din nenorocire, el nu se gîndi a-l pune pe hîrtie și până a doua zi îl uită; însă junele improvizator se mîngîia de perderea acelui cap-d-operă observînd că mai bine e pentru un poet să-și uite singur versurile, decît să le uite lumea.

A doua zi un lung șir de calește cu dame elegante, de briște cu servitori, de care cu merinde, de țărani pe jos și de cîțiva călăreți carii precedau cortegiul, se îndrumau pe valea ce duce la Ceahlău, trecînd pe la schitul Hangului.

Acest schit, odinioară adăpost de călugărițe, era acum părăsit și începea a să degrada. Ca toate monăstirile vechi, ascunse între munți, era întărit cu ziduri nalte și cu patru turnuri rîdicate pe la unghiuri. Unul din aceste turnuri, sub care se deschidea poarta, servea de clopotniță. Înlăuntrul zidurilor se găsea o biserică mică de peatră și cîteva chilii prin care șuiera vîntul pustietății. Iarba crescuse mare în ogradă și acoperise lespezile mormintelor de pe-mprejurul bisericei; cîteva cruci de lemn zăceau răsturnate, prin buruiene, ca o tristă mărturie de părăsire.

Ajungînd în acest loc singuratic, pe care moartea pusese acum stăpînire și care inspira sufletului o adîncă tristeță, damele se adăpostiră într-o chilie, iar bărbații se ocupară cu pregătirile de apărare. Mehmed-aga fu însărcinat să dezvolteze și să puie în practică toate cunoștințele sale de strategie, ca unul ce, în calitatea sa de ienicer, trebuia să fie deprins cu luarea și cu apărarea cetăților. El așeză îndată cîte opt pușcași în fiecare turn, puse jur împrejurul schitului sentinele deștepte, alese vreo zece plăieși voinici de-i postă ca o avangardă la 200 pași departe de ziduri, la marginea unui rediu de molivi prin care trecea drumul, iar gloata înarmată cu lănci și cu topoare el o înșiră pe dinuntru, de-a lungul zidului dărîmat ce era în față cu rediul.

— Cînd s-a ivi dușmanul, zise el țăranilor, și a da asalt schitului, voi să-l împroșcați cu bolovani. Asta artilerie este!

Ziua întreagă se petrecu în așteptare. Un nou răvaș, din *izvor sigur*, aduse vestea *sigură* că o armată numeroasă ar fi plecat din tîrgul Petrei, că ar fi și început a sui Dealul Doamnei. Un om necunoscut se oprise cîteva minute la poarta schitului, lăsînd în mîna unui plăieș un sac mic plin de praf și se depărtase răpide spre Durău. Un cioban, coborîndu-se din vîrful munților, pretindea că zărise în depărtare strălucind ceva care sămăna cu puștile soldaților. Aerul era plin de vești îngrijitoare, însă liniștea cea mai perfectă se arăta pe fețele românilor; ei păreau a nu avea conștiința pericolului ce-i amenința și continuau glumele lor ca în ajunul unei sărbători.

Cu cît însă lumina scădea, cu cît umbrele serii se întindeau pe văi, o umbră de seriozitate acoperi frunțile Hanganilor, căci amurgul aduce spiritul meditării pe aripele sale. Amurgul e pragul nopții, anunțătorul nopții, anunțătorul misterelor întunericului, balaurul ce înspăimîntă soarele și-l face a să retrage în grabă, cu toată pompa lui de raze aurite și veselitoare.

Încă o clipă și cerul se întunecă, și munții luară forme fantastice, și codrii începură a răsuna de niște urlete bizare. Toate buhnele și cucuveicele se treziră între ruine, chemîndu-se cu țipete înfiorătoare. Țăranii își făcură cruce.

— Semn rău, observă unul.

— Semn de moarte! adăugi altul.

Tocmai atunce se rîdică în văzduh și urletul lung al unui cîne, afară din ziduri.

— Măi, alungați haita ceea, strigă un pușcaș din clopotniță. Nu auziți cum urlă a morțiu?

Cîțiva flăcăi se alungară după cîne, aruncînd cu petre după dînsul, însă cînele fugea pe-mprejurul schitului, și iar se oprea și iar urla cu jale.

— A cui e cînele? întrebă prințul C.

Nu sfîrși bine întrebarea și deodată se auzi o împușcătură într-una din chilii. Prințul C. și amicii lui alergară iute la acea chilie și găsiră împlîntat în sînge pe un biet leah care, voind să-și descarce arma, se rănise cumplit. Nenorocitul expiră după o jumătate de oră.

Cînele ce urlase atît de jalnic era al lui, el presîmțise moartea stăpînului său!

Această nenorocită întîmplare produse o impresie descuragiatoare în spirite.

— Sărmanul om! ziceau țăranii; cum a murit de grabnic departe de țara lui, fără împărtășenie, fără lumînare! Rău început! Cine știe dacă n-om peri și noi tot astfel!

— Ce sînteți proști! spuse Crețul cu glas puternic. Nu vedeți voi că urletul cînelui și vaietul cucuveicilor au fost o prevestire pentru bietul leah? Primejdia ce zbura prin văzduh s-au strecurat ca fulgerul pe capul lui.

— Bine zice Crețul; adăugi Udrea bătrînul. Ne facem spaimă degeaba, ca niște copii; cui au fost scris să moară a murit. Dumnezeu să-l ierte!

— Amin! ziseră cu toții.

— Ian vezi dracul! observă cimpoierul; leahul tot cu cap; el a răposat spre înviere cu nădejde ca să reînvie dintre morți la mezul nopții, odată cu domnul Hristos.

— Taci, afurisitule, strigă Crețul indignat, nu te atinge de cele sfinte că-ți sfărm capul cu ghioaga.

— Știi una, măi Crețule? replică cimpoierul; de mureai tu în locul leahului, mi-aș fi durat un cimpoi nou cu pelea ta... Numai asta-i dracu că o fi sunat a dogit.

Țăranii rîseră cu hohot la această observare, dar rîsul lor fu curmat prin sunetul clopotului care cheamă pe creștini la biserică. Un preot de la schitul Durăului deschisese altarul părăsit și începuse celebrarea serviciului divin. În curînd biserica se umplu de credincioși veniți ca să asiste la sacrul mister al învierei Domnului.

În față cu altarul se închina venerabila princesă C., încunjurată de numeroasa ei familie; în strane, culcați pe mici saltele, dormeau trei copilași ca niște îngeri, obosiți de calea depărtată a cerului, iar fundul bisericei era ocupat de țărani perduți în umbră.

Tăcerea adîncă ce domnea în locașul dumnezeiesc avea un caracter misterios, cu atît mai impozant că din vreme în vreme era întrerupt prin strigătele sentinelelor dinafară. Toate capetele stau plecate, toate sufletele stau pătrunse de uimirea dulce a rugăciunei, toate gîndurile își luaseră zborul către plaiurile cerești. Deodată altarul se deschise!... preotul apăru pe prag cu sf. cruce în mînă și glasul său răsunător vesti îndeplinirea marelui mister.

— Hristos a înviet!

— Adevărat a înviet! strigară cu bucurie toți creștinii.

Pe loc biserica se lumină ca prin un efect magic și prezentă un spectacul de un caracter cu totul nou. Princesele aprindeau zîmbind, una de la alta, lumînări de ceară albă și poleită, iar din mijlocul bisericei și pănă în fund mulțime de plăieși, răzămați pe armele lor, țineau cu mîna stîngă lumînărele mici de ceară galbănă. Figurele lor expresive, pletele lor lungi, costumul lor pitoresc, topoarele, lăncile, puștele ce străluceau printre ei, compuneau un tablou demn de penelul unui mare artist.

Serviciul era acum pe la sfîrșit, cînd unul din păzitorii turnurilor veni în grabă de spuse că s-ar fi auzit împușcături în direcția Hangului. La această veste se făcu o mișcare zgomotoasă în biserică; țăranii ieșiră zicînd: Vine dușmanul, pe luptă de-acum, băieți! Femeile se retraseră în altar ca într-o cetate apărată de însuși Dumnezeu, iar prințul C. cu amicii lui se opriră în pridvor ca să împartă praf și plumbi la pușcași.

Aici se petrecu o scenă spăimîntătoare! Praful era într-o ladă neagră în care el se împrăștiese; Vali, îngenucheat dinaintea lăzii deschise și încunjurat de plăieși carii se îndesau și se plecau deasupra ei cu lumînările aprinse, le da pe rînd fiecărui cîte o mînă de praf, zicîndu-le:

— Tot în plin să trageți, copii! fără a să gîndi nici el, nici ei, la periculul ce-i amenință. O singură scînteie căzută dintr-o lumînare ar fi zvîrlit în nouri și biserică și oameni.

— Mare noroc a avut la voi! observă Mehmed-aga după ce se termină împărțirea.

— Pentru ce, efendi? întrebă Vali.

— Pentru că norocul e frate cu nebunii, răspunse ienicerul îndreptîndu-se spre poartă.

Prințul C. se urcă în clopotniță și auzi în depărtare un vuiet de împușcături ce părea a să tot apropia; el ordonă îndată unui călăreț ca să se răpeadă spre Hangu și să aducă știre de ce se petrecea acolo. Călărețul plecă în fugă și se făcu nevăzut în întunerecul rădiului de molivi. Totodată Vali, întovărășit de doi plăieși, se duse ca să cerceteze sentinelele pe-mprejurul zidurilor. Ieșind din schit, el se îndreptă spre locul unde Mehmed-aga așezase avangarda, însă nu găsi pe nime în calea lui.

— S-au spăriet ticăloșii și au fugit! zise el în gura mare.

— Cine au fugit? întrebă un glas din marginea rădiului.

— Pușcașii rînduiți aici de pază.

— Noi? replicară mai mulți oameni culcați sub copaci; noi să fugim!

— Voi sînteți? De ce v-ați retras aici?

— Ne-am dat la umbră, răspunse unul sculîndu-se, pentru că bătea luna în plin pe locul unde ne pusese jupînul Mehmed și am chitit așa că de-a fi să vie dușmanul el ne-ar fi luat la ochi ca pe niște rațe de baltă, cînd noi n-am fi văzut în cine să tragem; mai bine să fim noi în umbră și el în lumină.

— Bine, dar de ce v-ați pregătit de somn?

— Ba nu; ne-am lipit urechea de pămînt ca să auzim de departe pasurile soldaților.

— Și ați auzit ceva?

— Dar; niște răcnete surde și cîteva lovituri de pușcă. Poate că s-au luat la harță cu slujitorii cei zece plăieși trimiși de ieri la capra podului de la Răpciune.

— Se poate . . . însă să știți că dacă s-or înainta soldații până aici să vă retrageți înlăuntrul schitului.

— Ne-om retrage după ce ne-om descărca flintele în ei ca să le mai răcorim.

— Rămîneți cu bine, flăcăi!

— De bine să auzim, cucoane!

Vali se depărtă mulțămit și ajungînd lîngă turnul despre pîrăul Hangului găsi acolo pe Crețu răzămat într-o ghioagă monstruoasă de stejar.

— Ce faci aici, Crețule? îl întrebă.

— Stau de strajă, cucoane.

— Singur, singurel?

— Ba cu astă ghioagă.

— De ce n-ai luat mai bine o pușcă?

— Ce să fac cu ea? să trag o dată ș-apoi să-mi perd vremea cu încărcatul?... Mai de folos mi-e ghioaga; cît mă întorc într-un picior, sfărm cîte cinci tidve cu o lovitură.

— Bravo, Crețule, ești un voinic!... dar spune-mi: ai auzit ceva spre Hangu?

— Auzit niște împușcături.

— Și ce crezi să fie?

— Știu eu?... însă precît mă duce mintea, nu cred să vie dușmanul ca să ne calce chiar acum.

— Pentru ce?

— Pentru că doar nu-i el tocmai așa de prost ca să-și închipuiască că-l așteptăm cu colaci calzi. Și lui i-e grijă ca și nouă, mai mult încă decît nouă, pentru că a să treacă prin strîmtori, prin păduri, unde și-ar putea găsi pe dracul... De-a fi să-și cerce norocul, el a să vie pe furiș în faptul zilei, cînd om fi cu toții obosiți de osteneală și de somn; astfel se vînează cucoșii de munte.

— Dar dacă or veni, ce-i zice?

— De venit poate să vie, iar de întors nu știu cum s-or întoarce.

Vali lăsă în urmă-i pe voinicul plăieș șuierînd o doină, și, după ce făcu jurul schitului, se întoarse la poartă unde găsi pe prințul C., pe amicii lui și pe Mehmet.

— Toți oamenii sînt la posturile lor, zise el.

— Și cum le stă inima? întrebă prințul.

— Bine de tot.

— Aferim! strigă ienicerul sucindu-și musteața.

Timpul însă trecea și călărețul trimes nu se mai întorcea; vîntul de noapte aducea din cînd în cînd vuiete de larmă care deveneau îngrozitoare și nedumerirea dă pericolului nevăzut proporții uriețe. Un al doile călăreț fu răpezit pe drumul Hangului, dar nici acesta nu se întoarse.

— Ce li s-au întîmplat oare? se întrebau cu toții.

— I-a fi ucis soldații!

— Ascultați! zise Vali.

Toți tăcură; acum acea larmă se înainta cu repegiune, fiind formată de răcnete, de pocnete, de tropote de cai înmulțite prin sonoritatea văilor.

Un pușcaș din avangardă alergă spre poartă, răcnind: Iată-i că vin! iată-i că vin!

— Gata sînteți, copii? strigă C. la țărani.

— Gata! răspunse sute de glasuri și, în adevăr, sub razele lunei se iviră la ferestrele turnurilor cete de plăieși cu puștele întinse, iar pe ruinele zidului dărîmat se înșirară ca niște umbre oamenii înarmați cu topoare și cu lănci. Prințul C., Vali și prietinii lor își pregătise armele, Mehmet-aga își scoase iartaganul din seleaf zicînd: *La Allah, illa Allah, u Mhamed rasul Allah!*

Apoi se făcu o tăcere de mormînt, o tăcere în sînul căreia tot omul își auzea bătăile inimei. Larma răsuna acum la vecinătatea schitului; ea pătrunsese în rediul de molivi; încă puține minute și dușmanul avea să apară... Deodată vro zece împușcături vuiră între copaci, urmate de răcnete sălbatice și pe loc se ivi pe marginea rediului... un cupeu înhămat cu opt poștalioni și încunjurat de un pîlc de călăreți!

Era o cumnată a prințului C.! Acea damă venea de la Peatra și, negăsind pe nime la curtea de la Hangu, ea luase pe lîngă trăsura ei plăieșii postați la capra podului de la Răpciune, și toți acești oameni împreună cu călăreții trimiși de la schit, vrînd să celebreze serbarea Învierii, chiuiră și împușcară tot drumul.

Chiotele lor și ale surugiilor, pocnetele armelor și ale harapnicilor, tropotul cailor pe prundiș produseseră larma ce de două oare ținea în uimire pe apărătorii schitului, apărători imaginari, căci toate veștile sosite de la Peatra erau falșe, fiind provenite din *izvor sigur.*

Astfel se termină lupta neîncepută de sub poala Ceahlăului! Noaptea întreagă se petrecu în veselie și cîntări. Cimpoierul mai cu samă avu mare succes prin cînticul următor:

ȘTEFAN ȘI CODRUL

Ștefan-vodă rătăcit
Întră-n codrul înfrunzit.
Codru-i zice: Domn viteaz!
Îți curg lacrimi pe obraz.
— Dar! îmi plîng ostașii mei
Morți, luptînd ca niște zmei!

Codrul zise: Dragul meu,
Mîngîie sufletul tău,

Că din brazii mei trufași
Face-ți-oi voinici ostași!...
— Fă! răspunse mult voios
Domnul nostru inimos.

Codrul puse a vui
Brazii a-și însufleți;
Pe loc brazii mari și mici
Se schimbară în voinici
Și spre domn se-nainta:
— Să trăiești, măria ta![1] etc.

A doua zi boierii și țăranii se întoarseră la satul Hangului. Schitul rămase iar în părăsire, avînd un mormînt mai mult, un mormînt pe care sta un biet cîne plîngînd!...

---

[1] Vezi *Ștefan-vodă și codrul,* în vol. I al ediției noastre, p. 409.

DICȚIONAR GROTESC

Episodul confuziei limbelor din turnul Babel este o metaforă poetică ce exprimă efectul influenței pedantismului în omenire.

În adevăr acea influență cînd năvălește asupra societăților începătoare ia adeseori caracterul unei calamități fatale; căci ea amețește mințile, deznaturează înțelesul cuvintelor, turbură cugetele și întipărește pe fruntea adepților ei o expresie pretențioasă, precum iezuitismul dă fizionomiilor o aparență de ipocrizie.

Se spune în povești că, la nașterea copiilor de împărați, zînele raiului se adună împrejurul leagănelor și înzestrează pe noii născuți cu daruri prețioase: vitejie, putere, mîndrie pentru băieți; frumusețe, gingășie, farmec dulce pentru fete.

Pedanții români, cloanțe infernale, asistînd la nașterea României, au deocheat-o cu ochii lor de buhne cobitoare. Lipsiți de orice sîmț estetic, ei au întreprins de la sine educația fetei împăratului Traian și au învățat-o, sărmana! a rosti unele cuvinte create de dînșii, care poartă semnele trivialității celei mai revoltante. Nenorocita s-a deprins astfel a comite monstruozități limbistice, fără a avea conștiință că păcătuiește în contra bunului sîmț, în contra esteticei și în contra poeticei armonii a graiului român.

Nimic mai regretabil decît a vedea un popor ce se deșteaptă din întunerecul barbarismului să cadă în ghearele pedantismului! El este expus la cea mai cumplită nenorocire, la nenorocirea de a deveni grotesc!

Iată cîteva fructe culese din pomul științei pe care l-au sădit pedanții în pămîntul mănos al patriei noastre.

Onoare. — La toate popoarele de sînge sau de rudire latină, acest sentiment are un caracter de bărbăție și este exprimat prin cuvinte de soi masculin.

Latinul zice *honor.*
Francezul zice *l'honneur.*
Italianul — *l'onore.*
Spaniolul — *el honor.*

Era deci foarte logic și foarte natural ca și românul să zică *onor;* însă nu; căci pedanții au găsit de cuviință... gramaticală a schimba sexul acestui sentiment de demnitate energică, a-i da o natură muieratică, a-l înfățișa în poale lungi și a-l boteza *onoare.* Urmînd astfel voit-au oare să facă un act de grațiozitate către sexul frumos? Nicidecum, pentru că nu sînt aprețiatorii frumuseței și armoniei; ei nu au altă credință, alt Dumnezeu pe lume decît sistemul gramatico-filologico-etimologico-ablativico-burlesco etc., la care se închină orbește ca bonzii din India în numele lui Vișnu.

Iată dar cel mai important dintre cuvintele nouă-române desfigurat! De aceea auzi pe mulți adăugînd la toată fraza: *pe onoarea mea!* precum mai-nainte cei carii își băteau joc de lege ziceau: *pre legea mea!* Acest jurămînt, atît de sacru în gura unui om onorabil, a devenit o formulă ușoară și comodă, care servea de umplutura frazelor celor mai seci. Am auzit la București următorul fragment de convorbire:

— Ticălosul! a îndrăznit, *mon cher,* să-mi deie o palmă!
— O palmă!... Ți-a dat o palmă? Nu se poate.
— *Pe onoarea mea,* nene!... m-a pălmuit.

……………………………………………

Cuvîntul *onoare* este pluralul cuvîntului *onor,* precum *popoare* pluralul lui *popor, topoare, topor* etc. El are deci înțelesul de măriri, ranguri, avantagele unei poziții înalte, lucruri ce se dobîndesc adeseori cu sacrificiul onorului, adică a demnităței personale. Francezul zice:

Vous briguez *les honneurs* aux dépens de *l'honneur.*
Alergînd după *onoare,* perzi adesea *onorul* tău.

A zice dar *onoare,* în loc de *onor,* este o probă de corumpere morală într-o societate; căci *onoarele* se cîștigă chiar și prin înjosire, cînd *onorul* e un ce sacru, care se naște cu omul, se dezvoltă cu îngrijirea educației și niciodată nu se poate înfrăți cu înjosirea.

Armata română a luat ca deviză cuvintele *onoare și patrie (honneurs et patrie!)* deviză greșită; căci ea pune onoarele, adică avantajele rangurilor, înaintea patriei. Ar fi de demnitatea armatei ca să dea pasul patriei și să înscrie pe stindardele sale: *Patrie și onor!*

În fine, atîtea acte dezonorabile s-au comis în România sub regimul *onoarei*, că pentru a păși într-o eră mai demnă de numele ce purtăm, e timpul să ne lepădăm de *onoare* și să ne înfrățim cu *onorul.*

Pudoare. Un cuvînt cacofonic care exprimă cea mai delicată sîmțire dintr-un suflet virginal; însă trebuie să fie pronunțat de persoane ce nu pătimesc de gutunar; căci altmintere el exprimă un defect, de care să ferească cerul pe toate româncele.

Locuitorii de la țară îi zic pe românește *rușinie*, observînd astfel o nuanță fină între pudoare și rușine.

Copilă cu rușinie-n frunte, copilă rușinie, în loc de *copilă cu pudoare pe frunte, copilă pudică.*

Substantivul devine adjectiv la femenin și sună la auz mult mai armonios decît cuvîntul *pudoare*, mai cu seamă cînd aceasta s-ar rătăci în gura unui austriac.

După o noapte crudă, ah! dulce-i să zărești
O rază-a dimineței pe culmea unui munte,
Dar mult mai lin străluce în ochii sufletești
Gingașa rușinie pe-a inocenței frunte.

Amoare. În loc de *amor*, precum *onoare* în loc de *onor;* iarăși o schimbare de sex. Zeul Cupidon nu mai e băiet înarmat cu tolbă de săgeți, ci o fetică la gherghef. Pedanții nu respectează nimic în lume, nici chiar mitologia! Ei ar merita soarta lui Acteon. *Amoare* are pe lîngă multe alte dezavantaje și acela de a raporta gîndul la postul Crăciunului și a supăra delicatețea mirosului. Un băiet de peste Carpați a zis:

Amantul tău ferice, la tine vrînd să zboare,
În aer vede, sîmte și mirosă *a moare!*

Amare — *a iubi!* Un cuvînt inutil și care produce conjugări comice; de pildă:

Eu am! în loc de *eu iubesc*, este un calambur grotesc.

Am amat! în loc de *am iubit*, este o bîiguială ridiculă.

Eu te am, doamnă! în loc de *te iubesc, doamnă!* Este o impertinență care expune pe nenorocitul pedant a fi dat afară cu amoru-i cu tot; însă ce-i pasă pedantului! Nu-i rămîne gramatica drept mîngîiere? El o strînge la pept cu *amoare* și-i zice: Tu, fidela mea consoartă, ești universul meu! Te am, te-am amat, te amai, te amam, te voi ama, ama-te-voi etc.

Amorul spăriet își astupă urechile și fuge.

Beleță. *Frumuseță pedantescă!* Închipuiască-și fiecine efectul ce ar produce asupra unei dame delicate o strofă ca aceasta:

Ah! doamnă, ești *belă* ca roza ce crește,
Și fruntea-ți divină treptat se *belește!*
Ah! lasă-mă a-ți spune cît sum fericit,
Văzînd dulcea-ți față c-astfel s-a *belit!*

Iată una din cele mai *bele* flori din estetica pedanților. Tot acestora sîntem datori cu *belele-arte* și cu *foile beletristice*. Sărmană limbă, în ce belele ai căzut cu Trisotinii carii te *belesc* astfel!

— ciune. *Aberăciune!* Poate cineva să creadă că s-ar fi găsit un om pe lume a cărui unică ambiție să consiste în a anina o codiță la toate cuvintele românești, precum copiii leagă căldări de coada cînilor? Dar, s-a găsit! acel fenomen comic există sub forma cea mai serioasă. Deviza lui este: *ciune* sau *periciune!* Cred că după moartea lui va fi împaiat și păstrat în cabinetul istoriei naturale, ca un specimen de pedantomania cea mai turbată! iar pe vitrina în care el va fi expus, posteritatea va citi următoarea înscriere:

FRACCIUNE DIN NĂCIUNEA CIUNIȘTILOR

Specimen unic!

(*Publicul este rugat a respecta*
pussăciunea sa, ferindu-se de el.)

— țiune. Vară-primară cu păcătosul *ciune;* însă o rudă șireată, care a escamotat tronul vărului său. Această terminare s-a furișat pe nesimțite în convorbirea română și a năvălit mai cu seamă în ziaristică și în elocuența parlamentară.

Ea dă graiului o întonare țiuitoare, care produce în urechi o gîdilire nesuferită; prin urmare îi este cu neputință a găsi calea inimei.

În zădar un june țiunist ar căuta să înduioșeze pe îngerul adorărei sale, zicîndu-i cu glas tremurător: Ah! doamnă, *aparițiunea* d-voastră mă aduce într-o *emoțiune*... mă pătrunde de o *senzațiune*... mă pune într-o *confuziune,* cît nu pot să vă fac o *declarațiune* demnă de... etc., etc.

Îngerul și-ar freca urechile cu mînile sale trandafirii și ar cădea numaidecît în spasmuri!

Camera deputaților și Senatul răsună adeseori de țiuituri și mai accentuate. De pildă: Domnilor! *Cestiunea* a dat loc la multe *discuțiuni* în *secțiuni* și la multe *interpelațiuni* asupra *intrepretațiunei constituțiunei. Protestațiunile* majorității au produs adîncă *senzațiune* în sînul *reprezentațiunei* naționale și ele au cauzat frecuente *intreruptiuni* în *discuțiunea propozițiunei* ministeriale... etc., etc.

Ar jura fiecine că asistă la glumele flăcăilor de țară în nopțile de șăzători și că aude o limbă păsărească. Să fie oare Camera o șăzătoare?!

N. A. Nici un poet cu talent și cu simțul armoniei nu îndrăznește a să servi de *țiune* în versuri. Pentru ce dar în proză? Să fie oare acest *țiune* ca o manta de vreme rea? Pentru ce asemenea *umiliațiune* pe capul lui?

Pentru că are un ce desplăcut, care produce tonuri discordante în armonia limbei; pentru că, oricît de gramatical să fie *țiune,* românul îi preferă alte terminări care îi sună mai bine la auz; așa mai lesne se împacă el cu *admitere* decît cu *admisiune,* mai voios cu *proclamare* decît cu *proclamațiune,* mai mulțămit cu *contribuire* decît cu *contribuțiune* etc., etc.

Bietul *ciune* de pocită memorie a răposat! astfel va răposa și țiuitorul *țiune;* căci simțul estetic al românului nu-i dă dreptul de împămîntenire în țară. Este dar de temut că multe scrieri moderne împestrițate cu *țiuni* vor avea aceeași soartă ca unele opere de pe timpul lui Rabelais în Francia.

Aviz la autorii noștri prozatori și poeți.

— **țione.** Altă terminare ambițioasă, dar timidă încă. De-abie își arată nasul pe ici, pe cole și se retrage degrabă îndărăt; însă nu perde sperarea de a detrona la rîndul ei pe *țiune*. Ea are multă asămănare cu unii pretendenți foarte *fini* din țările noastre, carii trag cu coada ochiului spre tronul României.

Lasciate ogni speranza!... [1]

Ei bine! O buruiană părăsită în grădina retoricei parlamentare. Sînt discursuri patriotice, în care *ei bine* figurează așa de des, încît, susträgîndu-l din sînul lor, nu ar rămânea nimic.

Ei bine! repetat cu emfaz are un ce pretențios și grotesc, care dă oratorilor un aer ridicul și probează sărăcia elocuenței lor.

Inimici. Nu-i destul că românii au avut *neprietini*, au avut *dușmani*, au avut *neamici*, grație pedanților, ei mai au și *inimici*, *inimi-mici*.

O! voi, pedanți ridiculi, ai limbei venetici! [2]
De cînd o naibă crudă adusu-v-au pe-aici
Românii, mari la suflet, se lupt' cu inimi-mici!

— minte. O codiță destinată a forma sau mai bine zicînd a deforma adverburi nouă. Ea are și meritul de a face din români un popor de minciunoși. Esemplu:

D-l ministru lucrează *sincera-minte* la dezvoltarea progresului.

Deputatul țării vorbește *leal-minte...*

Tribunalul decide *legal-minte...* etc., etc.

Minciuni și iar minciuni! și tot minciuni! Părinții noștri întrebuințau terminarea *ește* și vorbeau mai *omenește*, sau se serveau de adiective sub formă de adverburi, și se exprimau *limpide, frumos, înțelept, adevărat-românește:* căci se fereau *necontenit* de păcatul minciunei.

Lăcrimioare. — Acest nume de floare, prin asemănarea lui cu cuvîntul *lacrimi*, a dus în eroare pe mulți poeți de peste Milcov și i-au îndemnat a comite un galimatias grotesc în versurile lor. De pildă:

Inima mea sîmțitoare
Varsă triste lăcrimioare!

---

[1] Lăsați orice speranță!... (ital.).

[2] Alecsandri se referă aici la latiniștii ardeleni care denaturau limba.

Lectorul își închipuiește fără voie un tablou grotesc; el vede inima poetului sub forma unui vas răsturnat, din care se varsă flori.

Aurora-n lăcrimare
Udă-a luncei lăcrimioare,
Și soarele ce apare
Soarbe-ale ei lăcrimioare.

Ce udă aurora? flori sau lacrimi?

Ce soarbe soarele? lacrimi sau flori?

Afară de acest galimatias, amanții muzelor și-au făcut provizii de *lăcrimele* și *lăcrimițe*, pentru ca să se stropească parterul poeziei lor. Să nu desperăm că în curînd ei vor vărsa și *lăcrimațiuni:*

Cuprins de descepțiuni,
Eu vărs lăcrimațiuni!

O! mult gingașe fiice ale primăverei! lăcrimioare iubite! nici pe voi pedanții nu v-au lăsat în pace!

Poezii noi. Substantiv femenin împreunat cu adiectiv masculin, total ermafrodit!

Autorii de peste Milcov practică mult aceste apropieri de sexe în cuvinte; mizerie foarte compromițătoare!!

Redaptor. Fabricant de articole în oficina unui ziar, singur *apt* a produce *apte* patriotice, a fi *exapt* în știrile ce publică, a fi *compapt* în stilul său, a avea *tapt* politic și care a făcut *contrapt* și a încheiat un *papt* cu pedanții, căci se pune ades în *contapt* cu dînșii.

Întrebarea naturală ce-și face oricine este: pentru ce redactorul acela, un om inteligent, voiește numaidecît să fie *redaptor*, cînd toți publiciștii însămnați din țările civilizate sînt simplu redactor? Răspunsul nu poate fi altul decît că zisul *redaptor* are curioasa ambiție de a fi unic în soiul său, de a nu fi înțeles și încă mai puțin citit.

Rumân. În loc de român! popor rumân sinonim de *peau-rouge* [1], adică sălbatic.

România este datoare cu denumirea oficială de *Roumanie* unui consul francez, domnul B**, care pretindea că românii își ziceau rumâni. El își formase negreșit această convingere de pe pronunțarea unor țigani dezrobiți, de la carii a căutat să afle originea românilor.

---

[1] Piele-roșie (fr.).

A quoi tient la destinée des empires. [1]

Uă! Sughiț dizgrațios, întrodus în ortografia română de vreun pedant ce nu-i deprins a păzi regulele bunei-cuviințe în societate.

Mai multe foi politice și literare, precum *Trompetta Carpaților*, *Foaia societății din Bucovina* etc., pătimesc rău de acest spasm stomahic și fac un mare abuz de sughițuri puțin ortografice, dar și mai puțin armonioase.

Moașa-n pod, moașa-n pod!

Vergură! *Fecioară* după limba veche; *virgină* după limba nouă.

Latinește: *virgo, virginitas*. Franțuzește: *vièrge, virginité*. Italienește: *vergine*. De unde dar cuvîntul *vergură?*

Aș da toate sistemele limbistice de peste Milcov, de peste Molna și de peste Carpați (nu adaug și de peste Prut, pentru că Basarabia a scăpat până acum de asemenea epidemie), aș da, zic, toate acele sisteme și ceva încă pe deasupra, ca să văd și să studiez, cu ajutorul științei frenologice, conformarea titvei din care a ieșit *vergura*. Curios și mult grotesc trebuie să fie acel calup, unde se deformează astfel tot ce este mai grațios!

Dacă fiicele drăgălașe ale României ar sămăna cu acest cuvînt, prin care un pedant grosolan le-a stigmatizat, negreșit că ar îmbătrîni sărmanele! și ar muri în *verguritatea lor!* căci lumea ar fugi de ele ca de niște dihănii spăimîntătoare și scăpate din bizuniile stafielor.

> Tu, dintr-al cărui crieri, în oră de tortură,
> A izbucnit la soare hidoasa ta vergură!
> Să aibi parte de dînsa și-n veci să fii iubit
> De iasma care poartă un nume-așa pocit!

Animă. Pedantul care într-o pornire *animală* s-a lepădat și de suflet, și de inimă, pentru ca să le înlocuiască cu *anima*, nu s-a gîndit că astfel, lunecînd într-un mod absurd pe calea latinității, s-a pogorît în rîndul animalelor. Prin urmare, dacă acel pedant ar cerca să destăinuiască unei dame sîmțirile sufletului său, el ar trebui să-i zică în proza lui: *doamna*

---

[1] De ce atîrnă soarta împărățiilor (fr.).

mea, ai deșteptat în mine un amor animal, sau, mai bine zicînd, *o amoare demnă de calitățile animale, ce te disting între toate belele universului* etc.

Dama, puțin măgulită de acest compliment grosolan, ar fi în drept să-i răspundă următoarele patru versuri *ejusdem farinae* [1]*:*

Acea sîmțire animale
Ce anima-ți încinge
Din celelalte animale
Nicicum nu te distinge.

Ce ar ajunge societatea română cînd, grație pedantismului, ar fi compusă de animale, și în ce mod s-ar exprima? ar miorlăi, ar hămăi, ar zbera, sau ar rage?... sau ar vorbi pedanticește.

A încinge. Tot românul poartă cingătoare și știe ce va să zică a încinge. Pedantul însă, voind a fi mai român decît românul și avînd ambiția de a proba lumei că a învățat cîteva cuvinte latine (lucru de care lumea nu se uimește nicidecum), a întrodus terminul de *incendiu* și a croit verbul a *încinge* [2], pentru ca să exprime focul și arderea. Fericit și glorios de această invocare, ce-l pune în categoria incendiarilor, el n-a reușit decît a produce un galimatias grotesc în limba română; de pildă:

De cînd cu-a mele brațe, pe tine te-am încins,
De un incendiu mare tu, belo, m-ai *încins.*

Codul penal a rezervat aspre pedepse pentru incendiarii de case etc., el însă nu a prevăzut cazul incendiarilor limbei. Aviz la legislatori!

Un cîntic poporal zice:

Mărioara de la Prut
Brîu-n apă și-a perdut
Și pe gînduri a căzut.
Atunci jalea m-a cuprins,
Brațele mi le-am întins
Mijlocul i l-am încins,

---

[1] Din același aluat, de aceeași calitate (lat.).

[2] Adoptîndu-se cuvîntul *incendiu,* era mai logic verbul *a incendia* decît *a încinge,* însă logica și pedantismul se întîlnesc foarte rar [V.A.].

Și la peptul meu l-am strîns
Sufletul de mi-am aprins.

Cine vorbește mai limpide, mai românește și mai armonios? Poporul, sau pedantul? Românul simplu, sau acel ce se crede mai român decît românul?

Garanță (fr. *garance*). O plîntă din care se fabrică coloarea roșie pentru văpsitul postavului; însă pedantismul o confundă cu garanția.

În Constituția României, votată de Cameră la 20 iunie 1866 și publicată în imprimeria Statului, găsim, nu cu puțină mirare, fraza următoare, adresată Domnitorului de către Președintele Adunărei:

„Această zi de 10 mai, care a întemeiat pentru țară începutul unei nouă ere, țara a salutat-o ca data înaugurării regimului monarhic, care singur poate da *garanță* României etc." (trad. *Qui seule peut offrir de la garance à la Roumanie !*)

Un om de spirit a făcut observare că e lucru prea natural de a vedea figurînd garanța într-o Constituție sub influența partidului poreclit Roș.

Prospect. În loc de aspect: cuvînt întrebuințat cu o simplicitate beoțiană de unii scriitori de peste Carpați. Exemplu: Cîmpia înflorită sau mai bine *florelinte* prezintă cel mai frumos prospect!... Frază care s-ar traduce în limba franceză: *la campagne fleurie offrait le plus beau prospectus.*

Acest *lapsus calami* [1] îmi aduce aminte un *lapsus linguae* [2] al unui amator de neologisme, care confunda totdeauna adiectivele *respectiv* și *respectabil.* El zicea de un bătrîn că este respectiv și de un atribut respectiv că este respectabil.

Puțini muritori îl înțelegeau; chiar el însuși... însă era mulțămit!

Văzută. În loc de vizită; un alt beotism tot de peste munți, care pe lîngă alte defecte mai are și pretenția naivă de a fi clar. Exemplu:

— Am făcut o *văzută* doamnei X.

— Și ai văzut-o?

---

[1] Greșeală de scriere (lat.).

[2] Greșeală de vorbire (lat.).

— Ba nu, căci se făcuse nevăzută cînd m-a văzut venind în *văzută*.

Ţinută. Traducere liberă a cuvîntului francez: *tenue*, adoptată pentru îmbrăcăminte: *mare ţinută* — grande tenue; *mică ţinută* — petite tenue: *ţinută gala, ţinută neglesă* etc. Exemple:

Armata e ţinută de a fi în mare *ţinută* la paradă.

O damă în ţinută de bal e ţinută de a nu scoate mănuşile cînd e ţinută de mînă la contradanţ etc. Aş pune rămăşag că creatorul, voi să zic croitorul, ţinutei se numeşte Calamburescu.

De vreme ce românii au haine, straie, îmbrăcăminte, uniformă şi diverse toalete, pentru ce şi ţinute? Voiesc oare pedanţii să facă din români nişte manechini?

Tele, sele. În loc de tale, sale. O nenorocită şi dizgraţioasă ţigănitură întrodusă de unii poeţi în limba noastră pentru înlesnirea rimei.

Exemplu:

Blînd înger printre stele
Văd graţiile tele.

Alt exemplu mai puţin poetic:

— Măi ţigane: ai furat opincele noastre.

— Nu se află, rumânică.

— Şi ce-ai făcut cu ele?

— Le-am băut.

— Pentru ce le-ai băut, balaure?

— Pentru ca să nu-mi încarc sufletul de păcate cu lucrul altuia; decît cu opincile *tele* sau ale *sele*, mai bine cu picioarele goale, că-ncalte-s ale *mele*.

Ered. În loc de clironom, moştean!... termin întrodus în limba română de liberul şi independentul traducător al Codului civil. Aş dori să ştiu cum se formează verbul acestui substantiv grotesc? A erede, a ereda sau a eredita? De unde pot să derive erezii? negreşit de la erezie (clironomie)! Iată dar moştenirea devenită o erezie la români graţie ignoranţei unui simplu traducător! şi de aici se poate conchide că ignoranţa şi pedantismul produc aceleaşi efecte pernicioase.

Negles. — În loc de negligeat; prin urmare, s-ar cuveni să se zică *redes* în loc de *redigeat*. Însă ar fi mai bine să se şteargă asemenea barbarism din vocabularul pedanţilor, atît de bogat în barbarisme. De vreme ce s-a adoptat cuvintele redactor, redacție, e mult mai natural a să servi cu termenele de redactare, a redacta, decît cu redigeare, a redigea. E natural?... prin urmare pedantismul va continua a zice negles și redes.

Regres. În loc de regret sau regretare. Asemănarea de sunete a cuvintelor franceze *progrès* și *regret* au indus în eroare pe nelegiuitul pedant și l-a făcut să zică regres, precum a zis progres.

Progres însămnează propășire.

Regres trebuie dar să însămne retropășire, pășire înapoi, și nicidecum regretarea sufletească, pe care părinții noștri o numeau dor sau părere de rău.

Am cetit o epistolă amoroasă în versuri și-mi voi aduce aminte cît voi trăi de pasagiul următor:

> Credeam că în iubirea-ți eu am făcut progres,
> Dar mă-nșălai... o spun nu cu puțin regres.

Morb, morbos, morboasă, morboși. Noua boală inventată și răspîndită între români de acei ce pretind a lucra la înaintarea neamului românesc. Corpul medical a declarat că acea boală este de aceeași categorie ca *cholera-morbus*, ca *pedanto-morbus* etc.

— Ce face domnișoara X?

— E morboasă!

— O!... ce aud, îngerul vieței mele e morbos...

C'est à dégouter d'être malade. [1]

Ord, orduri. În loc de decorații. Așadar, persoanele care prin serviciile lor au meritat aceste semne de destingere poartă la pept sau la gît orduri (*ordures* [2]). Ce mai poate aștepta cineva de la niște pedanți, carii, neștiind a sămăna flori, aruncă *orduri* în cîmpul literaturei noastre!

Resbel. Pe timpul vitejilor noștri strămoși nu existau ministere de război; astăzi avem un ministeriu de resbel!

Ostașii lui Ștefan și Mihai erau războinici (vezi cronicele vechi); ostașii de acum caută să fie resbelnici, după botezul pedanților.

Ostașii vechi se războiau ca niște lei.

---

[1] Ți se face lehamite să te îmbolnăvești (fr.).

[2] Murdării (fr.).

Ce vor face ostașii noștri, pedanticește vorbind?...

Prin urmare bătălia de la Războieni ar trebui să se numească bătălia de la *Resbeleni*, dacă ar fi luat parte la dînsa modernii resbelnici, conduși la resbel pentru a să...

Pro pudor!...[1]

Popul. Acest cuvînt a fost negreșit întrodus în limba română de vreun cimpoier deprins cu vocabularul păpușarilor din Tatarași. Înlocuind cu el vechiul cuvînt de popor, popoare, sub falșul pretext de latinitate, zisul cimpoier a trebuit să rîdă mult de oarba naivitate a contimpuranilor săi, carii l-au imitat întocmai, ca și copiii ce învață a rosti obscenități, fără a le pricepe. E timp însă a curăți cîmpul literaturei noastre de asemenea plînte mojicești, de asemenea termini disonanți, carii, înmulțindu-se, lovesc delicateța auzului și armonia limbei române.

Președinte — *ședință* în loc de prezident, seanță. Pentru ce președinte? pentru ca să preșeadă sau să președinteze o adunare? însă a președea însămnează a ședea dinainte, iar nicidecum a prezida; și a președința nu are nici un sens.

Dumnezeu prezidă la cursul planetelor.

Soarta prezidă la faptele oamenilor.

Prezidentul prezidă la lucrările Camerei.

Un demon grotesc prezidă la clocirile pedanților!

Încă o dată dar, pentru ce președinte, pentru ce ședință, cînd terminii de prezident și seanță au devenit universali? Nu cumva pentru că românului îi place să șeadă, să pre-șeadă?

Întreabă oricînd pe un român ce face? El îți va răspunde: șed! adică rămîn pe loc, cînd alții pășesc înainte. Șed! adică mă dau în dragoste și fac casă bună cu lenea!

Prezidenții parlamentelor engleze, franceze, americane, italiene etc. prezidă. Prezidentul Camerei și prezidentul Senatului român sînt condamnați de pedanți a președea sau a pre-șede. Trist și grotesc!

ROMÂNISM

Statul român
Monitorul român

Ziarul Românul
Passagiul român

---

[1] Ce rușine!... (lat.: *prob pudor*).

Strada română
Teatrul român
Ateneul român
Academia română
Camera română
Senatul român
Otelul român
Cafenea română

Croitor român
Crîșmar român
Cașcaval român
Domnii Romănescu
,, Romanovici
,, Romanoff
,, Romanemberg
,, Romanopulos

etc., etc., tot român, toți români și încă și în veci români!
În prezența acestui nume de român, care a ajuns a fi o mască pusă și pe instituții, și pe dughene etc., cu o profusie ridiculă, fiecine este în drept a să întreba dacă nu cumva românii se tem să fie confundați cu chinezii în țara lor?

În nici un oraș din Francia nu se găsește o stradă numită *rue française.*

În nici un oraș din Germania nu există o stradă cu numele de *Deutsche Strasse.*

În București însă este *strada română!*

Comic, comic și grotesc!

BIOGRAFII

NECOLAE BĂLCESCU ÎN MOLDOVA

Oamenii de măsura lui Necolae Bălcescu sînt încă rari între românii de astăzi. Acei carii ca dînsul, în tot cursul unei existențe de luptă, au fost însuflați numai de nobila simțire a amorului de patrie și carii au visat și lucrat cu neîncetare la reînvierea și la mărirea neamului lor, merită să atragă respectul și simpatiile urmașilor. Tot ce se atinge de acei oameni de frunte, diversele întîmplări ce au trecut peste dînșii, actele lor publice și chiar incidentele vieței lor private devin, după moarte, de un mare interes pentru cine știe a-i prețui și îi admiră. E o datorie sacră pentru amicii și contimpuranii lor de-a face apel suvenirelor, spre a feri de uitare toate notițiile ce pot contribui la completarea biografiei lor.

Această idee m-a îndemnat a vorbi astăzi de Necolae Bălcescu ca de un om al cărui nume onorează România și ca de un amic scump și jălit. Am petrecut luni întregi cu el, nu numai în țară, dar și în străinătate; am avut adeseori ocaziunea de a cunoaște frumoasele aspirări ale inimei sale; l-am văzut lucrînd cu entuziasm la *Istoria românilor sub Mihai-vodă Viteazul*; am călătorit împreună prin romanticele văi ale Moldovei; ne-am preumblat pe golful poetic a Neapolei, în nopțile luminoase din Italia; am admirat flacăra urieșă ce-ncunună fruntea Vezuvului; am respirat aerul parfumat a Siciliei, rătăcind amîndoi pe malurile mării; am trăit o parte a timpului de exil de la 1848 în mijlocul minunelor Parisului și am făcut, la un loc, pretutindenea multe proiecte mărețe, multe visuri aurite pentru gloria și independența nației noastre. Sîmt dar o mulțămire adîncă, o plăcere duioasă a mă-ntoarce cu gîndul pe cărările șterse ale trecutului și a întîlni în acest pelerinagiu fantastic dulcea imagină a lui Bălcescu.

O, Doamne! de ce trebuia oare să-l văd, în sfîrșit, singur, părăsit, palid, descuragiat, suferind de o crudă boală și murind pe malul acel înflorit a Palermei, unde am trăit cu el atîtea zile îngînate de falnice sperări? Cine-și poate închipui amarul ultimei ore a vieței sale! Cine va spune dorul cumplit de țară cu care s-a luptat atunci, sărmanul! în agonia morții?

O, suflet blînd și iubitor! tu, care ai chemat gloria strămoșească din mormintele eroilor noștri! tu, care ai înălțat cătră ceruri cele mai nobile urări pentru viitorul patriei române! lasă-mă a traduce în limba poporului tău cea de pe urmă gîndire a ta pe pragul veciniciei!

N. BĂLCESCU MURIND

De pe plaiu-nstrăinării
Unde zac și sîmt că mor
De amarul desperării
Și de-al țării mele dor,
Văd o pasere voioasă
Apucînd spre răsărit,
Și o rază luminoasă,
Și un nour aurit.

— „Păsărică zburătoare,
Unde mergi cu dorul meu?"
— „Am solie-ncîntătoare
De la sfîntul Dumnezeu
Să duc glas de armonie
Țărmurilor românești,
Să vărs dulce veselie
Inimelor ce jălești".

— „Rază vie călătoare,
Unde mergi cu dorul meu?"
— „Am solie-nvietoare
De la sfîntul Dumnezeu,

Să depun o sărutare
Pe al țării tale sîn
Și s-aduc o alinare
Jalnicului tău suspin."

— „Nouraș pătruns de soare,
Unde mergi cu dorul meu?"
— „Am solie roditoare
De la sfîntul Dumnezeu
Să mă las în Românie
Ca să crească mii de flori
Pe frumoasa ei cîmpie
Ce o plîngi adeseori!"

— „Du-te, rază strălucită,
Du-te, mică păsărea,
Și pe țara mea iubită
Mîngîieți-o-n lipsa mea!
Iar tu nour de rodire,
Fă să crească-n sînul său
Cu verzi lauri de mărire
Floarea sufletului meu." [1]

Am făcut cunoștința lui Bălcescu în anul 1845, la moșia lui Costachi Negre, fostul agent al Principatelor Unite lîngă Înalta Poartă. Numele noastre nu erau străine unul altuia; căci ele se întîlniseră sub coloanele *Foaiei științifice și literare*, o publicare periodică care începuse a apărea la Iași în anul precedent și al cărui titlu primitiv, *Progresul,*[2] fusese șters din frunte-i de către guvernul de atunci, fiind considerat ca o denumire *revoluționară!*[3] Bălcescu tipărise în ea lucrarea sa atît de erudită asupra *Armatei române,* și eu dasem la lumină cîteva încercări de poezie și articulul întitulat *Istoria unui*

---

[1] Vezi vol. I al ediției noastre, p. 224.

[2] E vorba de *Propășirea.*

[3] Multe lucruri neînsemnate aveau pe atunci privilegiul comic de a fi privite cu ochi răi; pletele lungi, cravatele roșii, de exemplu, se considerau ca semne revoluționare și deveneau, pentru șeful statului și pentru consulul rus, motivuri de serioase preocupări [V.A.].

galbîn. Exista dar între noi o confrăţie literară care era menită a să preface lesne în o prietenie strînsă.

În acea epocă o frumoasă mişcare de renaştere se producea în ambele ţări surori. Tinerimea Moldovei, întoarsă de la universităţile Germaniei şi Franciei, adusese cu dînsa în societate o comoară preţioasă de idei nouă şi de sîmţiri patriotice, comoară care nu întîrzia a să răspîndi în generaţia cea jună de prin oraşe. Demnitatea personală, onorul de familie, onestitatea în funcţii, patriotismul înfocat, independinţa de caracter în faţa guvernului, năvăliră deodată cu o pornire învingătoare asupra cetei numeroase de vechi eresuri şi de obiceiuri vicioase clocite sub caftanul fanariotic şi încurageate de politica Protectoratului.

O luptă neîmpăcată şi amară începu dar între oamenii neieşiţi din ţară şi între tinerii crescuţi în străinătate şi porecliţi în sînul patriei lor cu numele caracteristic de *bonjurişti;* zic luptă amară, căci nenorocitul *bonjurist* avea în contra lui nu numai pe guvern şi pe agenţii puterilor învecinate, nu numai o societate întreagă deprinsă cu moravurile vechiului regim, dar uneori chiar şi pe rudele lui cele mai de aproape. În fiecare familie se găseau faţă-n faţă obiceiurile trecutului cu ideile civilizaţiei moderne. Prin urmare, însaşi sfinţenia legăturelor celor mai intime era expusă înrîurirei unei stări de lucruri foarte delicată şi ades foarte critică. Şi aici sînt fericit de a putea declara, în onorul damelor de la Moldova, că ele au avut un rol providenţial în mijlocul acelei drame sociale!

Ca mame sau ca surori, sub îndemnul inimei lor iubitoare, ele au ştiut a preveni, a stinge neînţelegerile fatale dintre părinţi şi fii, îndulcind pe de o parte asprimea uneori despotică a bătrînilor şi, pe de altă parte, potolind iuţeala nerăbdătoare a tinerilor. Ele au fost îngerii păzitori a păcii de familie şi au contribuit mult, prin tactul lor admirabil, a înlesni triumful progresului.

„Bucură-te! zicea o mamă înţeleaptă cătră bărbatul ei, bucură-te dacă eşti învins, căci învingătorul este însuşi fiiul nostru cel iubit!“

Bătrînii cu vreme se primiră a recunoaşte că trebuia să dea *rîndul copiilor*, mai cu seamă că în o asemenea concedare generoasă, ei gustau măgulirea unei mîndrii puternice, mîndria părintească! Astfel lucrarea sublimă de regenerare, întreprinsă de un mic număr de apostoli ai civilizaţiei, găsi de la început un mare ajutor în dragostea mamelor, în părtinirea entuziastă a sororilor, și, mai tîrziu, pe nesîmțite, chiar în amorul propriu al părinților. Astfel, țara, sătoasă de reforme salutare, făcu în cîțiva ani pași uriești pe calea îmbunătățirei morale.

Printre acei apostoli ajunși de-abia în primăvara vieții lor, N. Bălcescu era unul din cei mai convinși, din cei mai înfocați, din cei mai cu abnegare. Presîmțind viitorul României, el se cerca a grăbi pășirea românilor către acel viitor, purtîndu-le pe la ochi prestigiul strălucitor a gloriei strămoșești și făcînd să pătrundă în sufletul lor glasul fărmăcător a istoriei trecutului. Pe fruntea lui largă și curată se videau trecînd gîndiri mărețe; în ochii lui limpezi și negri lucea o flacără tainică, ce părea a înota într-o rouă de lacrimi la cuvintele de Patrie, glorie și independință națională! Vorba lui era dulce și convingătoare, ca graiul multor oameni destinați de soartă a muri în floarea tinereții. Constituția sa părea delicată și mai mult suferindă, căci fusese adînc vătămată în timp de doi ani de închisoare la Monăstirea Mărgineni, sub domnia lui Alexandru Ghica-vodă. Într-un cuvînt, toată persoana lui inspira simpatie și dor de împrietinire, sîmțiri la care el răspundea din parte-i printr-o frăție sinceră și statornică.

Am spus că am văzut întîia oară pe Bălcescu la anul 1845. Până la acel timp Principatele Moldovei și Valahiei, deși vecine, deși locuite de același neam, erau cu totul străine una de alta. Foarte rareori ieșenii și bucureștenii treceau linia hotarului, linie imaginară în adevăr, dar în realitate nestrăbătută ca zidul ce desparte China de celelalte imperii ale lumei. Românii se cunoșteau împreună mai mult din auzite, sub nume de moldoveni și munteni, și cînd din întîmplare vreun împiegat al statului și mai cu seamă vreun boier moldovan făcea vro călătorie la București, acel incident al vieții lui dobîndea proporția unui mare eveniment în ochii locuitorilor de dincoace de Milcov. [1] Curagiosul călător profita de privilegiul celor veniți de departe, spre a povesti minuni de capitala *Țărei Muntenești* și de traiul *muchelef* al boierilor de acolo. Asemenea se vorbea în București de *gospodăria* boierilor și mai ales a cucoanelor de la Moldova.

---

[1] Am avut un unchi care, în vremea guvernării generalului Kisseleff, fiind exilat pe trei luni la București, a vorbit toată viața lui de acea împregiurare și a fost considerat de contimpuranii lui ca un soi de *hagiu* [V.A.].

Două punte existau însă pe fața pămîntului, două punte foarte depărtate, în care românii generației nouă începură a să întîlni; unul în Francia, la cartierul studenților din Paris, și celalalt în Moldova, la moșia lui Costachi Negre.

O inspirare dumnezeiască îndemnase pe părinții noștri a-și trimite copiii în străinătate, la universitățile de la München, Heidelberg și Paris, spre a dobîndi învățături folositoare țării lor. Deși pe atunci mergerea în Francia era privită ca o ducere pe ceea lume, căci drumul acel lung ținea, din lipsa de căi ferate, peste douăzeci de zile și douăzeci de nopți în diligențe; deși durerea despărțirii era crudă pentru bieții părinți, ei stăpîneau jalea sufletului lor amărît, își împărtășeau copiii la picioarele altarului dumnezeiesc, și apoi, cu ochii plini de lacrimi, îi îndreptau spre Apusul luminat al Europei, ca pe niște nemernici recruți, destinați a deveni soldații viitorului.

Faptă sublimă a generației trecute! tu, care ai fost izvorul renașterei neamului românesc, rîdică glasul de apără mormintele părinților noștri în contra insultei orbilor și nebunilor ce nu știu a le respecta.

Pe plaiul străinătății, trimișii din ambele Principate adevereau zicerea poporală: *Sîngele apă nu se face!* Ei se legau împreună de la cea întîi videre, ca niște frați buni ce s-ar întîlni după ani mulți de despărțire; trăiau la un loc, încurajîndu-se la studii, ajutîndu-se la nevoi și deprinzîndu-se astfel la ideea mîntuitoare a *Unirei* românești. Din nenorocire, însă, înturnarea lor în patrie punea iar între dînșii distanța fatală, și rareori străbătută, ce se întindea ca o cale părăsită, de la Iași la București!

Sărmanii înstrăinați! Cîte deziluzii îi așteptau la marginea țării! Cîte lupte, cîte loviri în frumoasele lor sperări!

Unii, carii cîștigaseră diplome de doctorat în jurisprudență, rămîneau părăsiți de guvern, sau cel mult rînduiți a servi în cele de pe urmă posturi ale ramurilor administrative sau finanțiare. Nici unul nu se videa pus la locul lui. Alții, carii în neastîmpărul unei imaginații aprinse, se încercau a păși pe cîmpul ademenitor a literaturei și fondau, cu mii de greutăți, vreo foaie periodică, erau expuși a privi în curînd suspendarea ei pentru cel mai ușor motiv[1] și uneori a fi chiar ei înșuși rîdicați de poliție din sînul familiei și trimiși în exil la monăstiri, fără nici o formă de proces, dar numai după placul arbitrar a domnitorului sau numai din capriciul unui ministru. Alții iar, carii, dorind a crea un teatru național, compuneau piese originale ori făceau traduceri din repertoriul francez, erau siliți a pune acele lucrări sub ascuțitul foarfecilor unei cenzuri aspre și oarbe. Ferice de dînșii dacă și după asemenea tristă formalitate ei nu se trezeau osîndiți la închisoare, sub cuvînt de atac în contra moralei de la 1840![2] Iată sub ce soi de sistem despotic tinerii *francezi* și *nemți*,

---

[1] La Moldova, *Alăuta românească*, foiță literară, fundată în 1839 de d-l M. Cogălniceanu, a fost oprită chiar de la începutul apărerei sale, din cauza unui articol întitulat *Filosofia vistului*, articol tradus din rusește și considerat de guvern ca atingător politicei rusești.

După un an, *Dacia literară*, revistă mensuală în care s-a publicat mai multe bucăți de proză de mare merit, fu închisă pentru elogiul făcut de d-l Cogălniceanu domniei lui Alexandru cel Bun, elogiu ce a părut o aspră critică pentru guvernul de la 1840.

Foaia științifică și literară a fost suspendată în a noua lună a vieței sale, sub pretext de atac în contra religiei, fiindcă d. C. Negruzzi, într-o mică novelă numită *Toderică*, îl poartă pe acest jucător de cărți prin fundul iadului, îl face a juca stosul cu Satan și a-i cîștiga și a scăpa de la pedeapsă douăsprezece suflete.

În anul 1852, *România literară* a fost ucisă până a nu apuca a să naște de tot, din cauza unui adevăr istoric. Articolul din capul publicării, scris de N. Bălcescu sub titlu de *Răzvan-vodă*, pretindea că acest domn a fost de neam țigan; și convenințele de pe atunci nu iertau a arăta un țigan pe tron! Mai tîrziu, la 1855, *România literară* primi din nou învoirea de a să publica; însă cu condiție de a șterge din biografia lui Răzvan-vodă partea genealogică; și cu toate aceste sărmana foaie fu suspendată a doua zi după ce se promulgase legea dizrobirei țiganilor; căci într-un articol foarte lăudăros acelei măsuri creștinești se lunecară următoarele cuvinte: *„Astăzi cade și se desființază sclăvia cea neagră; mîne caută să cadă și să se desființeze șerbia cea albă!"* [V.A.].

[*Alăuta românească* a apărut nu în 1839, cum își amintește Alecsandri, ci în 1837 — n. ed.]

[2] D-l M. Cogălniceanu a fost rîdicat de poliție și dus în exil la monăstirea Secul, sub domnia lui Mihai Sturza, pentru că îndrăznise, ca avocat, să apere în divanul domnesc drepturile municipale a orașului Botoșani în contra lăcomiei și actelor arbitrare a unor călugări ce pretindeau că monăstirea lor avea drept de proprietate asupra locului orășenesc.

Domnul Costache Negruzzi a fost exilat la moșia lui de pe malul Prutului, pentru că, fiind deputat, avea tendinți liberale.

Domnul Alecu Russo, dînd la teatrul național, tot sub domnia lui *bonjuriști* și *duelgii* erau chemați a începe și a urma fără descurageare solia lor civilizătoare.

Aceste deosebite porecle erau date de către boierii reacționari studenților din Francia și Germania, și atît unii cît și alții inspirau oarecare groază, avînd reputația de dueliști, de oameni nemerși la biserică, de antropofagi etc. În adevăr, denumirea cam turcită de *duelgii* era meritată până la un grad; căci în anii dintîi, adică de la 1839 până la 1845, *francezii* și *nemții* formau două partide rivale, cercînd fiecare a lua pasul în societate și a face să predomine ideile țărilor în care-și primiră educația. Acea discordie da loc necontenit la o mulțime de neînțelegeri, de discuții și de provocări. Duelul era la ordinea zilei, încît, fără cît de puțină dușmănie, campionii germanismului și ai francismului, sub îndemnul unui amor propriu copilăresc, se băteau pentru motivuri de nimic, și pot zice mai mult pentru plăcerea de a practica duelul. În zadar domnul da poronci poliției ca să oprească întîlnirile din pregiurul Iașilor; duelurile urmau chiar sub ochii neodihnitului agă.

Timpul, însă, relațiile sociale din zi în zi mai strînse, comunitatea de aspirări către același viitor și înrîurirea amicală exercitată de Costachi Negre asupra inimei tinerilor făcură a să stînge dintre aceștia rivalitatea ce îi înarmase de atîtea ori pe unii în contra altora. Costachi Negre, iubit de toți pentru înțelepciunea sa dreaptă, pentru blîndeța și nobleța caracterului său, fu recunoscut ca decanul tinerimei și chemat de atunci până astăzi cu denumirea drăgălașă și respectuoasă de *Moș Costachi*, sau cu acea mult mai caracteristică de *Uncheșul*.

Mihail Sturza, o mică farsă, în care un țăran cînta:

„De la Iași, la Dorohoi
Țara-i plină de ciocoi;"

fu aruncat într-o căruță de poștă și dus pe un ger aspru la schitul Soveja, în munții despre Vrancea. Acolo el petrecu trei luni întregi, păzit de aproape cu geandarmi, și se îndeletnici în timpul exilului cu adunarea de cîntice poporale de la un bătrîn lăutar ce se afla adăpostit la acea mică monăstire. Tot în noaptea arestării lui Alecu Russo, nenorociții actori carii avură roluri în piesa autorului fură luați grămadă, ticsiți într-o căruță evreiască și trimiși spre pocăință la deosebite schituri de la munte. Iașii rămase o iarnă întreagă lipsit de trupa națională: dar societatea era scăpată!... de cine?... de ce?... de trupă! [V.A.]

Prin urmare, ziua de Sfîntul Constantin și Sfînta Elena era nu numai o sărbătoare pentru dînsul, dar și pentru amicii lui. Pe tot anul, la acea zi, veneau mulți tineri de la Iași și de la București ca să ia parte la sărbarea de familie de la Mînjina, sărbarea frumoasă, patriarhală și care în curînd luă un caracter național. Mulți din acei carii trăiesc încă și cîțiva din acei carii au murit, precum N. Bălcescu, C. Filipescu, A. Russo, Coradini etc. au asistat la praznicele homerice, la vînătorile întocmite cu mare număr de călăreți, înșirați pe cîmpiile nemărginite ale țării de jos, la horele vesele de țărani și țărance amestecați la un loc, mînă în mînă, cu cavalerii și damele saloanelor din ambele capitale.

Costăchiță Filipescu ducea hora cu pornirea voinicească a unui fecior de munte; A. Russo ațîța glumele româncelor cu spiritul său șagalnic și N. Bălcescu, cuprins de entuziasm la privirea flăcăilor ce dănțuiau cu pletele în vînt, zicea: „O! mîndră oaste va avea România cînd i-a veni rîndul pe lume!..." Nobil suflet!... El nu putea gusta o veselie, nu putea simți o fericire fără de-a face părtașă la dînsele pe mult iubita și neuitata lui Patrie.

Vizitele noastre la Mînjina pentru ziua lui Negre, petrecerea frățească în sînul familiei sale, înzăstrată cu cele mai frumoase calități ale spiritului și ale inimei vor rămînea suvenire neșterse din memoria noastră. Acele pelerinage în țara de gios a Moldovei au avut o neprețuită influință în favorul mișcărei naționale de la 1848. În Mînjina tinerii, osteniți și descurageați de greutățile misiei lor, prindeau o nouă putere pentru luptele viitoare; moldovenii și muntenii aveau ocaziune a să cunoaște de aproape, a să stima, a să iubi, a pune la un loc sperările lor, a face proiecte mărețe pentru renașterea Patriei comune, a să înțelege pentru formarea opiniei publice în țară. Zic *Patrie comună,* zic țară, pentru că la Mînjina nu mai erau moldoveni și munteni, dar români; nu erau două țări pentru români, dar o singură țară, o Patrie comună!... Unirea exista în inimi, ea se tălmăci în cuvinte și prinse rădăcină, ca o plîntă cerească, pe acel loc ars de soare și lipsit de plîntele umbritoare ale pămîntului.

Necolae Bălcescu, în vara anului 1845, petrecu împreună cu noi cîteva zile și, plecînd la București, ne zise îmbrățișîndu-ne cu lacrimi:

„Plec de aici cu sufletul plin de convingere că ne va agiuta Dumnezeu și va rîdica nația română la rangul ce i se cuvine pintre celelalte mari neamuri ale lumei. Adio! sînt fericit!“

Postscriptum: — În iarna anului 1847 am petrecut trei luni cu Bălcescu la Palerma și la Neapoli, unde el venise ca să găsească o climă favorabilă sănătății sale. Peste un an, după revoluțiile din București și din Iași, am trăit împreună la Paris în cea mai deplină conformitate de idei și de sîmțiri; căci el avea un caracter foarte blînd și amical. În fine, l-am mai zărit pentru ultima oară în carantina de la Galați trist, abătut, suferind, desperat în suflet; căci, întorcîndu-se din exil, i se refuzase întrarea în Patria lui. Nenorocitul s-a întors amărît la Palerma, unde a murit pe mîni străine.

Iată o scrisoare care ne arată pe Bălcescu în orele sale de suferință. Ea a fost scrisă de o damă[1] din Moldova, care întrunește toate calitățile spiritului și ale educației perfecte, și conține un portret fidel a inimei bietului exilat.

„Cher ami, au mois de novembre 1851, je reçus une lettre de Balcesco, qui m'appelait auprès de lui à Hyères. Comme toutes les natures vraiment grandes, auxquelles la reconnaissance ne pèse pas, il ne craignait pas d'accepter le dévouement de ses amis. Sa confiance en eux était si entière, qu'on se sentait tout naturellement porté au sacrifice vis-à-vis de lui.

Je le trouvai dans un état de santé qui ne laissait aucun espoir de guérison; mais soit qu'il ne voulut pas attrister la joie du revoir, soit qu'il se fit illusion, il me parut plein de courage et me parla de ses projets d'avenir. Il travaillait avec une ardeur qui temoignait pourtant de ses craintes; il se levait souvent la nuit pour écrire à son histoire de Michel le Brave. *Ces efforts l'épuisaient!... Je lui proposai d'écrire sous sa dictée... Le souvenir de ces heures de travail, entremêlées de causeries, est un des plus précieux que j'aie conservé de notre intimité fraternelle... Son esprit juste et pénétrant, son imagination ardente, son âme enthousiaste et aimante donnait à chaque sujet un intérêt tout particulier, et que l'on fut ou non de son avis, il forçait l'attention et ne laissait jamais indifférent. Son thème favori était l'amour de la famille, l'amour d'une*

---

[1] Maria Cantacuzino.

femme telle qu'il la rêvait, l'amour des enfants !... Absorbé dans les premières années de sa jeunesse par des questions politiques et par des préocupations de réformes liberales pour son pays, son coeur avait conservé une fraîcheur et une vivacité d'impressions extraordinaires ; mais ses aspirations étaient grandes et allaient toujours au plus beau.

Je lui demandai un jour quel type de femme il aimait le mieux. Il me répondit ; M. de Rolland ! Cette âme amoureuse de l'héroïque était très sensibile à la grâce et à l'esprit; mais quelque grand que fut son culte pour l'amitié, on sentait qu'elle avait besoin d'un autre sentiment, qu'elle aspirait ardemment vers la réalisation d'un rêve plus attrayant, plus complet. C'est à ce rêve, entrevu et non atteint, que j'attribue l'horreur de notre pauvre ami, et je dirai presque son épouvante de la mort. Il se révoltait comme d'une injustice à l'idée de mourir, mais ses révoltes n'avaient ni fiel ni durée: il reprenait vite possession de lui-même et me disait alors avec ce sourire de détachement que les mourrants ont seuls: Qu'importe aprés tout ! Să trăiască țara noastră !

Ce voeu résume toute sa vie !

Il est bon, noble et juste que sa mémoire soit honorée et que son souvenir vive dans le coeur de tout roumain."[1]

---

[1] Vezi tălmăcirea românească a scrisorii la p. 458–459.

COSTACHE FILIPESCU

Maiorul Costache Filipescu, unul din cei mai frumoşi şi mai eleganţi tineri din societatea Bucureştilor, avea un suflet entuziast şi o elocvenţă naturală, care-şi lua izvorul în comoara sîmţirilor patriotice ale inimei sale, în argumentele unei logice sănătoase şi în farmecul plăcut a unui spirit tînăr, vesel, îndependent. Acel nepreţuit dar a avut ocaziunea de a să arăta într-o împregiurare foarte critică pentru ţara românească, şi a contribuit puternic a feri viitorul acestei provincii de un mare pericul. Cine nu-şi aduce aminte de propunerea făcută în Camera Valahiei de un agent rus anume Trandafiroff, poreclit de Eliad *Trandafir cu off în coadă,* pentru exploatarea minelor din Carpaţi şi pentru aducerea în ţară a unui mare număr de mineori muscali? Guvernul de pe atunci (1844) sprijini orbeşte acea fatală propunere, şi poate că ar fi izbutit în planurile sale dacă nu ar fi găsit pe băncile adunării un luptător curagios, un elocvent apărător a drepturilor naţionale. Costache Filipescu înspăimîntat pentru Patria lui de scopul ascuns şi perfid a lui Trandafiroff luptă trei zile ca un leu, în contra lui şi a guvernului, electriză maioritatea deputaţilor, prin cuvintele sale de adevărat orator, şi sărmanul agent rus văzu toate ţesăturile planului său rupte şi spulberate de vînt. Mare pagubă că pe atunci nu erau stenografi, căci am putea azi admira procesele-verbale ale şedinţelor acelei epoce interesante, şi unii din oratorii noştri moderni, carii vorbesc atît de mult fără a zice nimic, ar putea lua lecţii din cuvintele lui Costache

Filipescu, pentru ca să învețe a fi elocvenți, logici și folositori Patriei lor!

După acea frumoasă victorie, tînărul deputat român veni în Iași, unde primi cele mai călduroase felicitări din partea tinerimei din Moldova. Un mare banchet se organiză în onorul iubitului oaspete, și toată societatea îi făcu o primire ce sămăna cu o adevărată ovație.

La anul 1848 Costache Filipescu fu însărcinat de guvernul provizor a revoluției cu portofoliul Ministeriului de finanțe, dar nu avu timp a pune în lucrare cunoștințele sale administrative și finanțiare; căci năvălirile armatelor ruse și turce în Valahia îl siliră a să desțăra. El se duse la Triest, unde petrecu singur mai bine de doi ani; apoi merse în grabă în Svițera, unde avu durerea ca să asiste la moartea fiului său, care-și făcea studiile la Lausana, și în sfîrșit veni în Paris.

Acea crudă perdere a singurului său copil îi sfâșiase amar inima; descurageаrea îl cuprinse în ghearele sale și vărsase în sufletul lui un dezgust cumplit de lume și de viață. Cercînd din parte-mi să-i rîdic moralul abătut, îl îndemnai să caute distracții în lucrări literare, și avui mîngîierea de a videa consiliul meu adoptat cu mulțămire. Fostul cavaler elegant din saloanele Bucureștilor, acel om care petrecuse cea mai mare parte a tinereței deșertînd cupa plăcerilor, se încungiură cu o bibliotecă colburoasă, se puse a consulta autorii vechi și moderni, carii au scris asupra Orientului, și după ce publică o broșură în cestiunea Principatelor, începu a compune în limba franceză o scriere importantă sub titlul: *Le Danube historique, commercial, militaire et pittoresque*. Însă de-abia terminase partea întîi, și moartea veni de-l seceră în toată maturitatea minței sale. După o boală de nouă zile, amicul meu muri și fu înmormîntat în cimitirul Montmartre din Paris!... România perdu unul din cei mai demni, unul din cei mai nobili copii ai săi.

[ALECU RUSSO]

Alecu Russo, născut în munții Moldovei, făcuse studiile sale în Svițera. Încă de foarte tînăr, el da semne de un caracter original, de un spirit viu și cam sceptic, de o inimă generoasă. Înzăstrat de natură cu o imaginație bogată, crescut în aerul liber al Elveției, pătruns de principiile republicane ale acestei țări, A. Russo adresă o odă franceză lui Alibaud, unul din fanaticii carii au cercat să ucidă pe regele Franciei Ludovic-Filip. Acea izbucnire exaltată a minții sale necoapte îi cauză multe supărări din partea poliției de la Viena, cînd se întorcea la Moldova. Muza tînărului republican își strînse aripele pentru totdeauna din ziua trecerei sale peste hotarul Patriei. Și nici nu putea fi altmintrele, de vreme ce guvernul inteligent de la 1840 rînduise pe bietul poet într-un post judecătoresc de la Peatra.

Russo profită de poziția acestui oraș la poalele Carpaților, pentru ca să vizite partea munților sălbatici și să cunoască de aproape obiceiurile poporale și natura românilor țărani. În acele primblări el adună multe notiții, scrise cîteva articole de călătorii pe la monăstiri, la Ceahlău și de-a lungul Bistriței; din nenorocire însă toate erau compuse în limba franceză și se perdură după moartea autorului. Tîrziu numai el începu a scrie în românește și dete probe de talent, logică și erudiție, într-o serie de articole tipărite la 1855 în *România literară*, sub titlul de *amintiri* și *cugetări*, prin care pedantismul croitorilor de limbă nouă și de ortografie încîlcită primi loviri serioase.

La 1848 Alecu Russo fu silit a să desțăra, ca toți amicii lui. [. . .]

Cîteva luni după această scenă, Transilvania fiind teatrul războiului civil, A. Russo, însetat de aventuri, întreprinsă o periculoasă primblare pintre spînzurătorile și țepile rîdicate de unguri și de români împregiurul orașelor și satelor. Sosind într-un tîrg cuprins de cetele maghiare, el fu arestat și pus la închisoare; căci se găsise asupră-i mai multe exemplare tipărite din poezia întitulată: *Deșteptarea României*, care cheamă pe toți românii la înfrățire. Strofa următoare mai cu seamă puse în cumpănă zilele compatriotului nostru; căci el fu considerat ca un emisar revoluționar în contra pretențiilor de unire ale maghiarilor.

„Sculați fii de-același nume! Iată timpul de frăție!
Peste Molna, peste Milcov, peste Prut, peste Carpați
Aruncați brațele voastre cu-o puternică mîndrie
Și de-acum pe vecinicie
Cu toți mînile vă dați!“[1]

A. Russo, fără a-și perde curagiul, se mîngîia în singurătatea închisoarei cu citirea poeziilor lui Théophile Gautier, ce le purta totdeauna cu el și cu dismierdările unui cîne străin ce-l împrietinise. Pe marginile volumului îi plăcea a scrie deosebitele cugetări inspirate lui de poziția critică în care se afla, și a face educația tovarășului său [. . .] Iată cîteva din cugetările lui, de care-mi aduc aminte:

„Le chien est la plus sublime expresion de la perfection humaine!“

„Pour certains peuples pendards, le mot révolution veut dire: pendre les hommes et suspendre la véritable liberté au mât de cocagne de la licence.“

„O! Vlad Tzepech! que n'est-tu là pour garnir convenablement tous ces pals fichés en terre roumaine par les ennemis des roumains“ [2] etc.

---

[1] Vezi vol. I al ediției noastre, p. 179.

[2] Cîinele este cea mai sublimă expresie a perfecțiunii omenești!

Pentru anumite popoare ticăloase, cuvîntul revoluție înseamnă: să-i înalți pe oameni în ștreang, iar adevărata libertate s-o spînzuri ca un steag, îndărătul căruia poți face orice poftești.

O! Vlad Țepeș, de ce nu ești aici ca să împodobești cum se cuvine toate aceste țepe înfipte în pămînt românesc de dușmanii românilor (fr.)

Într-o noapte i se azvîrli pintre gratiile ferestrei un mic bilet în care era scris:

„Demin une conseille de guer vat déçider de votre sort!" [1]

A. Russo ceru îndată o coală de hîrtie și redactă următoarea protestare ce o trimise a doua zi dimineață prezidentului consiliului de război.

„Messieurs! Je viens d'apprendre que vous allez vous occuper aujourd'hui même de la manière la plus expéditive, dont vous comptez me faire passer dans un monde meilleur. Quelques membres charitables de votre conseil penchent pour la potence d'autres, plus artistes dans leur goûts, opinent pour le pal. Je comprends combien le spectacle d'un roumain pendu ou même empalé doit être doux et agréable aux yeux d'un maghyare, mais je ne proteste pas moins hautement, au nom du droit des gens, et surtout au nom du Cossuth, contre n'importe quel genre d'exécution appliquée à ma personne.

Je n'ai de goût prononcé ni pour le pal ni pour la potence et, en vous faisant cette déclaration, avec toute la franchise qui me caractérise, je me flatte, messieurs, de l'espoir que vous partagez complètement mes répugnances. En foi de quoi je signe d'un main ferme:

A. Russo, citoyen libre de la Roumanie, particulièrement connu du grand Cossuth!" [2]

Această energică și nu mai puțin comică protestare produse o mare impresie în consiliul de război. Judecata se amînă până la primirea de nouă instrucțiuni de la Pesta și, după cîteva zile, compatriotul nostru fu scos din închisoare și lăsat în libertate. Pe pragul temniței, el adăugi încă o cugetare în volumul lui Gautier:

---

[1] Mîine un consiliu de război vă va hotărî soarta (într-o franceză foarte aproximativă).

[2] Domnilor! Adineauri am aflat că astăzi chiar vă veți ocupa de modul cel mai expeditiv prin care socotiți a mă face să trec într-o lume mai bună. Cîțiva membri caritabili ai consiliului dumneavoastră înclină pentru spînzurătoare; alții, mai artiști în gusturile lor, opinează pentru țeapă. Îmi dau seama cît de plăcută trebuie să fie în ochii unui maghiar priveliștea unui român spînzurat sau chiar tras în țeapă, dar asta nu înseamnă că voi protesta cu mai puțină tărie, în numele dreptului ginților, și mai cu seamă în numele lui Cossuth, împotriva oricărui fel de execuție aplicată persoanei mele.

Nu am o preferință deosebită nici pentru țeapă, nici pentru spînzurătoare și, făcîndu-vă această declarație, cu toată franchețea care mă caracterizează, mă flatez, domnilor, cu speranța că-mi împărtășiți întru totul repulsia față de ele. Încredințat de asta, semnez cu fermitate:

A. Russo, cetățean liber al României, cunoscut îndeaproape al marelui Cossuth (fr.).

„*On a beau échapper au noeud-coulant de la potence, on est toujours à moitié étranglé le premier jour. Est-ce un effet de la peur? Non. C'est un effet de la gorge. Ah! si l'on n'avait pas du col, comme on rirait de la potence!... Reste le pal, il estvrai!*“[1]

Prizonierul avu norocirea a cunoaște mîna miloasă și nedeprinsă cu ortografia franceză care scrisese biletul aruncat prin gratiile ferestrei și, după ce o împodobi cu un inel de rubin, drept suvenir, el merse de asistă la cele de pe urmă evenimente ale revoluției din București; apoi veni la Paris de petrecu doi ani în emigrare. După întoarcerea sa în Moldova, Russo se făcu advocat, pentru ca să vadă de aproape, zicea el, trista comedie a nedreptății!

Sărmanul, nu asistă mult la acel spectacul! El muri de oftică în Iași, la începutul anului 1859. Cele de pe urmă cuvinte ale lui au fost:

„*Courage, mes amis! réveillez la Patrie, si vous voulez que je m'endorme content!*“[2]

---

[1] Dacă ai scăpat ca prin urechile acului de lațul spînzurătorii, a doua zi te simți încă pe jumătate spînzurat. Este oare un efect al fricii? Nu. Este o senzație a gîtlejului. Ah! dacă n-am avea gît, cum ne-am mai bate joc de spînzurătoare!... Ce e drept, rămîne țeapa! (fr.).

[2] Curaj, prieteni! deșteptați patria, dacă vreți să adorm liniștit! (fr.).

[CORADINI]

Coradini (pe care îl pun în rîndul morților, fiindcă de la 1848 el s-a făcut nevăzut) era născut în Moldova, din o mamă română și dintr-un tată italian. Natură fină, creștere bună, spirit, imaginație, talente nimic nu-i lipsea.

După ce își îndeplini studiile la Florența și în Francia, după ce la vîrsta de 18 ani el luă parte la evenementele Poloniei din 1830, după ce făcu mai multe voiagiuri prin statele Germaniei, Coradini intră în Moldova, precedat fiind de un volum de poezii franceze: *Les chants du Danube.* Petrecerea sa în Iași contribui la răspîndirea ideilor nouă și a principiilor civilizătoare în societatea foastei capitale și negreșit influența lui ar fi fost mult mai folositoare dacă el ar fi scris în românește toate operele literare ce compunea cu o înlesnire prea mare în limba franceză. Însă, deși manuscrisele lui deveniseră numeroase în cîțiva ani, compatrioții lui nu cunosc din ele decît două ode, una pentru disrobirea țiganilor, tipărită în *Foaia științifică,* și a doua în *Spicuitorul moldo-român,* intitulată *Lumînărică.* Un singur articol în românește a ieșit de sub pana lui și a apărut într-un calendar; articol plin de vervă, ce purta în frunte cuvintele: *Hai la vorbă!*

Ce s-au făcut atîtea poezii, romane, cugetări care umpleau conțuri întregi de hîrtie pe masa lui Coradini? Ce a devenit el însuși? Dumnezeu știe! căci eu, care am trăit cu dînsul într-o strînsă legătură de amicie, n-am putut afla nimic de la 1848 până astăzi, cu toate cercetările ce am făcut despre el în deosebitele mele călătorii.

CONSTANTIN NEGRUZZI

ÎNTRODUCERE LA SCRIERILE LUI

I

Pentru a judeca și a prețui meritul unui autor, trebuie a cunoaște bine timpul în care el a scris, gradul de cultură a limbei în care el a fost îndemnat a scrie și dificultățile de tot soiul, prin care geniul său și-a făcut drum pentru ca să iasă la lumină. Să vedem dar în ce epocă C. Negruzzi a creat pe *Aprodul Purice* și pe *Alexandru Lăpușneanu*, acest cap d-operă de stil energic și de pictură dramatică, în ce epocă el a tradus cu atîta măiestrie *Baladele* lui V. Hugo și a compus acea colecție de *Păcate ale tinereților*, ce sînt de natură a pune pe C. Negruzzi în pleiada de frunte a literaților români.

A sosi pe lume într-o țară liberă și civilizată este o mare favoare a soartei; a găsi în acea țară o limbă cultă și avută, pentru a-și exprima ideile și sîmțirile, este un avantagiu imens pentru acei chemați a culege lauri pe cîmpul înflorit a literaturei. Un geniu muzical are facilitatea de a produce efecte admirabile de armonie atunci cînd el posedă instrumente perfecționate; un cultivator harnic și priceput are posibilitate a produce mănoase recolte pe locuri deschise, ce au fost nu de mult acoperite cu păduri spinoase; însă dacă meritele acelui muzic și ale acelui cultivator sînt demne de laudă, nu se cuvine oare cunună de lauri acelui care a inventat și perfecționat instrumentele armoniei, nu se cuvine un respect plin de recunoștință curagiosului pionier care a abătut pădurile sălbatice și a pregătit pămîntul pentru holdele viitorului?

Demnul de multă regretare C. Negruzzi a fost unul din acei pionieri literari din România care a înzestrat patria lui cu produceri atît mai prețioase, că ele au fost rodul unui timp contrar dizvoltării spiritului.

Iată un tablou fidel a timpului în care C. Negruzzi a viețuit, a luptat și a produs. El va părea fabulos în ochii oamenilor tineri din generația actuală; însă mulți sînt încă în viață carii îl vor recunoaște și-l vor declara exact. Acel tablou arată societatea semiorientală în care C. Negruzzi s-a găsit rătăcit chiar la primii pași ai juneței sale, el, ce avea o inimă ferbinte și un spirit luminat de razele soarelui occidental.

II

În capul guvernului un domn ieșit din monstruoasa împreunare a suzeranității turcești cu protectoratul rusesc, un soi de pașă purtînd chiveră muscălească, puternic, despotic, dispunînd de profunda supunere a locuitorilor țării, încunjurat de o temere respectuoasă, și însuși tremurînd dinaintea unui firman din Constantinopoli, tremurînd mai mult dinaintea unei simple note din Petersburg, tremurînd încă și mai mult dinaintea împărătescului consul a maiestății sale Necolae Pavlovici. Acel domn, deși înfășat *pro forma* în pelincile Reglementului Organic, deși față cu o putere legiuitoare numită *Obșteasca Obicinuită Adunare,* sămăna cu un arbor mehanic, de la care atîrnau toate ramurile administrative, finanțiare, judecătorești și chiar bisericești, ramuri destinate a hrăni trunchiul prin sucul ce absorbeau din vinele țării. El făcea și disfăcea mitropoliți și episcopi după *cuviința sa*; el numea funcționarii statului pe termin de *trei ani,* în care aceștia aveau tacit învoirea de a să îmbogăți prin orice mijloace; el da ultimul veto în materie de procese; el era cenzorul arbitrar a orice produceri intelectuale, a orice aspirări liberale; el prin urmare suspenda pentru cel mai mic pretext foile ce se încercau a răspîndi gustul literaturei (presa politică fiind mărginită numai în dare de seamă a balurilor de la curte și a ceremoniilor din ziua Sf. Necolae). El, în fine, stavila zborul gîndirii după placul său, și ades înfunda chiar pe gînditori la o monăstire, fără nici o formă de proces alta decît prin o simplă poroncă verbală dată agăi de oraș.

La picioarele tronului se înşira treptat o boierime împărţită în diferite clase.

Clasa I, poreclită greceşte *protipenda*, fiindcă era compusă de cinci ranguri înalte: logofeţi mari, vornici, hatmani, postelnici şi agi, carii singuri aveau dreptul de a purta barbe. Ea forma o bogată oligarhie de cîteva familii greco-române, ce-şi atribuise de la sine calificarea de aristocraţie, calificare nebazată nici pe fapte glorioase, nici pe moştenirea titlurilor, ca la celelalte corpuri aristocrate din Europa occidentală. Totuşi în acea clasă şi numai în sînul ei domnul alegea consilierii săi şi funcţionarii mari ai statului. Astfel miniştrii, preşedinţii divanului domnesc, generalii miliţiei etc. nu puteau fi alţi boieri decît numai acei din protipenda şi chiar tinerele odrasle din tulpina *evghenistă* păşeau triumfal peste toate treptele ierarhiei, pentru ca de-a dreptul să între în posturile de ispravnici şi de vornici de aprozi.

Clasa II, formată de ranguri secundare, precum: spatari, bani, comişi, paharnici etc., era mult mai numeroasă, însă totodată şi mărginită în aspirările ambiţiei sale. Din corpul ei în adevăr ieşeau *diacii de visterie* [1], cei mai iscusiţi, cei mai cu *bun condei*; însă rareori, chiar după mulţi ani de serviciu, un favorit a soartei parvenea a să furişa în mîndra protipenda, şi acolo sărmanul era supus la supliciul lui Tantal. Deşi acum era boier cu barbă, deşi tolerat în *ecpaeaoa* [2] *privileghiată*, el făcea zîmbre, privind cu jale la jîlţurile ministeriale; căci nu-i era permis să aspire decît la modestul scaun de *şef de masă* sau cel mult la *scaunul de director de minister!*

Clasa III, *miluită cu cinuri* (ranguri) de: slugeri, şatrari, medelniceri, ftori-vist, ftori-post etc., era mişină de *cinovnici,* funcţionari subalterni, carii umpleau cancelariile şi mînjeau conţuri groase de hîrtie vînătă cu *docladuri, otnoşanii, anaforale* etc., scrise cu *slove* încălecate unele deasupra altora; căci pe atunci literele latine erau tot aşa de cunoscute în neamul latin a românilor ca şi hieroglifele egiptiane sau ca sămnele alfabetului chinez. Clasa III visa la splendoarele boierilor clasei II, neputînd închipuirea ei să se rîdice până la înălţimea olimpică a clasei I, şi izbutea din cînd în cînd a să acăţa de poalele antereilor boiereşti.

---

[1] Funcţionarii Ministeriului de Finanţe [V.A.].

[2] Cuvînt turcesc ce însemnează *partea* [V.A.].

După boierime veneau breslele negustorilor și a meseriașilor, lipsite de orice drept municipal, însă foarte esploatate de funcționarii Agiei și Eforiei. Singura prerogativă ce le mai rămăsese consista întru a prezenta domnului la Anul nou o pîne mare și sare. Aceste bresle au dispărut sub vălul năvălitor al jidovilor, alungați din Rusia și Austria.

În fine se perdea în umbră, în părăsire, în ignoranță poporul!... poporul șerbit boierescului, poporul pe capul căruia toți erau stăpîni, toți: vătavi, arendași, proprietari, slujitori, cenușeri, țîrcovnici, revizori, sameși, ispravnici, judecători, directori, miniștri, domn, sultan și împărat!... poporul supus la *beilicuri*, supus la biruri, supus la dare de flăcăi la oaste, supus la bătaie cu biciul, supus la supliciul fumului prin temnițe, expus la toate capriciile crude ale soartei, la toate mizeriile morale și fizice, plecat la toți, fie indigeni sau străini, sărăcit, înjosit, cuprins de groază din copilărie pănă la moarte și neapărat de lege nici măcar în contra crimelor!

Iar după acel popor român, în fundul tabloului rătăcea un neam de origină străină, căzut în robie, gol, nomad, batjocorit, desprețuit: *țiganii numărați pe suflete*, proprietate monstruoasă a statului, a boierilor și chiar a sfintei Biserici, îngenucheați sub biciul plumbuit al nazîrului, vînduți la mezat ca pe vite, despărțiți cu violență de părinții și de copiii lor, schingiuiți crunt de unii proprietari ce se intitulau creștini cu frica lui Dumenzeu, puși în obezi, în zgarde de fer cu coarne, purtînd zurgalăi!... Țiganii asupra cărora puternicii zilei exercitau dreptul arbitrar de viață și de moarte; țiganii carii reprezentau spectacolul înfiorător a sclăviei negre, precum țăranii români reprezentau șerbirea albă!

Și între clasele privilegiate și între acele dezmoștenite, un cler ignorant, superstițios, îngrășat cu mana averilor monastirești, aplecat mai mult la plăcerile lumești decît la smerenia apostolească; un cler care, în loc de a căuta să apropie turmele între ele prin cuvinte de frăție, în loc de a exercita un sacerdoțiu sacru și mîngîitor, conform moralei lui Cristos, prefăcuse sfîntul potir în cupă de plăcere, și talgerul de naforă în disc de parale.

Așadar, în vîrful scării sociale un domn cu topuzul în mînă și cu legea sub picioare; pe treptele acelei scări o boierime ghiftuită de privilegiuri, bucurîndu-se de toate drepturile, până și de ilegalități, și scutită de orice îndatorire către țară; alăture cu acea boierime un cler[1] a cărui șefi, veniți de la Fanar și din bizuniile muntelui Athos, se desfătau într-o viață de lux trîndavă și scandaloasă; iar jos, în pulbere, o gloată cu cerbicea plecată sub toate sarcinele! sus, puterea egoistă, jos, șerbirea și mizeria fără protecție, și totul mișcîndu-se într-o atmosferă neguroasă de ignoranță, de superstiții, de pretenții, de lăcomie și de frică.

III

După această răpide ochire asupra întregului tablou, să examinăm acum unele părți în detail și să studiem țara în privirea morală, socială și intelectuală.

Moralitatea pe la 1828-40 consista mai mult în observarea unor practici religioase, în îndeplinirea unor datorii de creștin, precum se înțelegeau atunci acele datorii, adică: în mergerea regulată la biserică duminicele și zilele de sărbători, în dare de leturghii, în facere de paraclise prin case, în ofrande de pască și ouă roșii în sîmbăta Paștelor, în trimitere de bucate și băutură osîndiților din închisori, la ajunul sărbătoarei numită Moși, și mai cu seamă în împărtășenii anuale. Însă adevăratele principii ale moralei lui Cristos erau destul de negrijite.

Mituirea, departe a fi considerată ca un delict sau ca un *păcat,* cum se zicea atunci, întrase adînc în obiceiuri, grație corumperei de moravuri lățite în țară prin fatala domnire a fanarioților, și producea, pe lîngă lefi, venituri sigure și permise funcționarilor. Ea forma rodurile cele mai mănoase din ramurile administrației și a justiției, astfel că un *slujbaș* al statului care în trei ani de serviciu nu-și făcea avere cădea sub disprețul guvernului. Însusi clerul se îndulcea de păcatul mituirii, prin fabricarea plătită de preoți și protopopi și mai cu seamă prin înlesnirea despărțeniilor pronunțate de *Dicasterie.*

Schingiuirea țăranilor și a țiganilor făcea parte din obiceiurile zilnice și era o prerogativă a proprietarilor atît de absolută, încît dacă s-ar trezi din morminte toate nenorocitele victime care au perit în schingiuri aplicate lor fățiș, ne-am înspăimînta de acel nour de umbre sinistre ce au rămas nerăzbunate!

---

[1] Vom detașa din acest trist tablou imagina îngerească a mitropolitului Veniamin, carele a fost expresia cea mai pioasă și cea mai fidelă a moralei creștine [V.A.].

Și însă... oamenii carii comiteau acele delicte și crime nu erau răi la suflet, nu erau cruzi în natura lor, ci, din contra, erau blînzi, generoși, iubitori de saraci; dar aveau dreptul de cruzime și îl exercitau fără a avea conștiință de fapta lor criminală, fără grijă de răspundere, fără teamă de pedeapsă. Astfel era timpul, astfel era starea morală a societății. Inimi bune, fapte crude!... Și cum putea fi altfel, cînd pe stradele orașelor se petrecea adeseori un spectacul ce era de natură a le împetri: un nenorocit, gol pănă la șeale, legat cu o frînghie lungă și mînat din urmă de Gavril calăul, precedat de un *darabancic*, încunjurat de slujitori cu săbiile scoase, tremurînd, șovăind, oprit la toate răspîntiile stradelor, lungit la pămînt, bătut de Gavril cu un harapnic, apoi iară sculat pe picioare cu sila și iară pornit pe strade, pentru ca să fie iară bătut mai departe!

Laissez passer la justice du roi!
Lăsați să treacă dreptatea domnească!

Deschiderea cu plată a frontierelor țării la năvălirea jidovilor, alungați din Rusia și din Austria, devenise un izvor de bogăție, nu numai pentru funcționarii subalterni de pe la hotare, dar și pentru alte persoane, de pe treptele cele mai înalte ale societății: *toleranța* acordată lor de a specula mizeria poporului, prin dezvoltarea fatală a patimei beției, era un al doile izvor de înavuțire pentru autoritățile ținutale, și *periodica exploatare* făcută asupra *lipitorilor străine*, prin amenințări de izgonire, un al treile izvor care producea sume colosale oferite pe tablale de aur...

Desproprietărirea răzeșilor ajunsese o manie încurageată și ajutată chiar de brațele puternice ale administrației și justiției(?). Mulțime de procese se iscau din senin în contra acelor nenorociți moșneni, se aduceau la împlinire prin măsuri arbitrare, caliceau mii de familii, pentru ca să îngrașe un vecin căftănit, și produceau uneori scene foarte dramatice.

Un proprietar mare și atotputernic avea alăturea cu moșia lui niște răzeși întețiți, carii țineau la pămînturile lor, dreaptă avere întemeiată pe hrisoave domnești. Orice propunere din parte-i pentru schimb sau vînzare rămăsese fără rezultat. Ce se întîmplă? Într-o zi, *ispravnicul ținutului*, însoțit de o ceată de *slujitori*, aduse un plug și, urmînd poroncilor ce primise de la Iași, ordonă a trage brazdă prin mijlocul pămîntului răzeșesc. Boii pornesc, ferul plugului începe a lăsa o brazdă neagră în urmă-i, cînd dintr-un rădiu apropiet se ivește o romancă naltă, ce purta un copilaș la sîn. Ea vine sumeață în fața ispravnicului, depune copilul dinaintea boilor și zice: „De vreme ce ați venit hoțește, ca să ne luați moșia strămoșească, na! trageți brazda peste copilul meu, pentru ca să nu rămîie pe lume peritor de foame la ușele străinilor!"

Toți stătură încremeniți!... afară de ispravnic, care răcni înfuriat la slujitori să deie copilul în lături:

— Nu vă atingeți de el, că-i amar de capul vostru! strigă romanca, și în adevăr deodată se văd ieșind din rădiu vro două sute de țărani înarmați cu topoare și coase. Ei veneau răpide și amenințători către *părintele* ispravnic; dar acesta, negăsind de cuviință a-i aștepta, își luă ceata și se făcu nevăzut: „La oarba! la oarba!" strigau romanii din urmă, rîzînd de spaima lui, și astfel ei rămaseră stăpîni pe moșia lor... până la anul viitor.

De pe atunci s-a răspîndit în țară cînticul răzeșilor, ca un semn caracteristic a timpului:

Frunză verde de scumpie,
Ard-o focul răzeșie!
Eu chiteam că-i boierie,
Și-i numai o sărăcie[1]!
Etc., etc.

Legăturile de familie erau în genere strînse și bazate pe sîmțirile de dragoste între soți și de respect din partea copiilor către părinți. (Respect manifestat zilnic prin sărutatul mînii și prin multe mici nuanțe în obiceiuri casnice, dispărute astăzi din societate.) Căsătoria, considerată ca una din tainele cele mai sacre ale legii creștinești, se consolida sub scutul credinței, și prin urmare multe menajuri erau adevărate modele de bună înțălegere, de bună purtare și de bun trai.

---

[1] Fragment cu mici modificări din *Cînticul răzeșului*, *Poezii populare*, 1866 p. 227 (vezi și vol. III al ediției noastre, p. 256).

Din nenorocire lesnirea *fructuoasă*, cu care sfînta Dicasterie din Mitropolie dezlega ce era legat de sfînta Biserică, a fost principala cauză a multor despărțenii din acea epocă. Alte două cauze nu mai puțin importante au contribuit a ajuta pe Dicasterie în traficul său: 1 — căsătoriile silite, după placul părinților, fără nici o considerare pentru dorința copiilor; 2 — disproporția de educație ce exista între generația femeiască și acea bărbătească.

În adevăr, începutul civilizației îl datorim sexului frumos (termin foarte potrivit pentru damele societății de la 1828, care au fost înzăstrate cu o frumuseță proverbială). Ele mai întîi au primit o educație îngrijită în pensioanele din Iași și chiar în institutele din străinătate, învățînd limbele franceză și germană, studiind muzica, deprinzînd manierele europene, adoptînd costumele și ideile nouă și sîmțindu-se, în fine, create pentru a fi regine, pentru a exercita o influință salutară în societate, pentru a păși triumfal pe calea unei existențe demne de calitățile lor fizice și morale. Din contra, tinerii, meniți a deveni consorții lor, erau crescuți la școalele grecești a lui Govdala, Cuculi, Kirica, școale în care varga și chiar falanga serveau de mijloc de emulație pentru învățarea verbului *tipto, tiptis*[1]. Sîmțul de demnitate personală rămînea astfel ucis sub falangă; dar elevul devenea elin desăvîrșit.

Afară de cîteva esceptii, acei tineri rămîneau în păturile neștiinței, precum rămîneau în antereiele orientale și nu erau în stare de a răspunde nici la visurile poetice, nici la aspirările sufletești ale gingașelor soțioare ce se videau aruncate în brațele lor prin o absolută autoritate părintească. Din această nepotrivire de idei și de sîmțiri nășteau o mie și una de scene displăcute, pe care sfînta Decasterie le exploata în beneficiul ei. Despărțeniile, ajunse astfel la un grad de necesitate socială, se înmulțeau, și au mers tot înmulțindu-se, mai cu seamă după întoarcerea în țară a tinerilor crescuți în străinătate. Sub o aparență de imoralitate, societatea își lua nivelul său moral; căci inteligențele dezvoltate prin o educație egală și inimele deopotrivă sîmțitoare se apropiau, și pe ruinele căsătoriilor silite formau nouă, libere și trainice legături.

---

[1] Eu fur, tu furi (grec.).

IV

În privirea socială, spectacolul nu era mai puţin curios [. . .]

Confortul consista în îmbelşugarea *camarei* şi a *gerghirului* cu feluri de mezelicuri, dulceţuri, vutce etc., toate fabricate în casă, sub privigherea cucoanelor *gospodine ;* căci pe atunci *gospodăria,* deşi cuvînt slavon, exprima însă o calitate ce făcea gloria românilor. Luxul se manifesta prin mulţimea servitorilor, mai toţi ţigani, prin scumpetea blanelor, a şalurilor turceşti şi a hainelor de mătasă, prin frumuseţa cailor ieşiţi din hergheliile ţării, prin eleganţa echipagelor cu patru cai şi prin arnăuţii îmbrăcaţi în dulămi aurite, carii din ostaşi domneşti ajunseseră a fi potiraşi, şi din potiraşi slugi de paradă, acăţate dindărătul caleştelor.

Atelajul cu patru cai, *faleturi,* părea însă a fi o prerogativă a clasei I, căci o cucoană din starea II, permiţîndu-şi într-o zi a ieşi la primblare cu faleturi, a produs un mare scandal şi a păţit o mare ruşine. I s-au tăiat hamurile de la caretă în mijlocul stradei.

După acest incident comic, se poate lesne întrevedea mulţimea nuanţelor distinctive ce existau între diferitele clase ale societăţii, nuanţe în gesturi şi întonări protectoare din partea celor mari către cei mai mici, nuanţe în alegerea locurilor şi a persoanelor la baluri, acei din starea I dănţuind împreună în fundul salonului, iar ceilalţi lîngă uşă, în sunetul asurzitor a lăutarilor sau a muzicei militare; nuanţe în proprietatea lojelor de la teatru, boierii mari ocupînd esclusiv rîndul numit *bel-étage;* nuanţe comice, însă caracteristice chiar în purtarea, în convorbirea şi în corespondenţa unora către alţii.

Aşa, de pildă, un boierenaş de starea III săruta poala antereului unui logofăt mare; boierul de starea II îi săruta peptul, iar cei deopotrivă în ranguri se sărutau pe barbe. Cel mic sta în picioare, cu giubeua strînsă la pept şi într-o postură umilită dinaintea logofătului; altul, ceva mai căftănit, se punea cu sfială pe un colţ de scaun după mai multe îndemnări quasi poroncitoare; altul avea dreptul de a şedea pe jîlţ, şi altul pe divan. Cel mic, adresîndu-se către puternicul zilei, îi zicea: *milostive stăpîne, măria-ta, luminarea-ta;* altul întrebuinţa cuvintele greceşti: *evghenestate, eclambrotate, file* etc., la care magnatul răspundea: *arhonda, frățică,* sau *mon cher,* după persoane. Cel mic scria celui coborît cu hîrzobul din cer: *sărutîndu-ți tălpile, sînt al măriei-tale preaplecat și supus rob* și i se răspundea cu un *al d-tale gata;* iar formula: *al d-tale ca un frate* se uzita numai între egali. Chiar damele aveau un vocabular ad-hoc, cele mai mici în ranguri dînd celor mai mari titlul de *cucoană* și primind în loc un simplu: *kera mu.*

Pe lîngă aceste nuanțe, care împestrițau tabloul relațiilor sociale, mai erau și altele nu mai puțin comice și ridicule, precum forma și proporțiile calpacelor boierești, numite șlice sau ișlice, precum prerogativa de a să închina pe la icoane și a lua naforă la biserică înaintea tuturor (trufie grotescă chiar în locașul lui Dumnezeu, unde toți oamenii sînt deopotrivă), precum dreptul de a fi ras pe cap și la ceafă de bărbier-bașa, bărbierul domnesc, precum obiceiul oriental de a fi rîdicat de subsuori pentru a sui scările, precum favoarea, adeseori scump plătită, de a lua dulceți, de a bea cafea turcească și de a fuma ciubuc la curte! etc. etc.

Mărimea șlicelor, care de-abea se țineau în echilibru pe creștetul boierilor, arăta înălțimea rangurilor; așa unii purtau calpace mici și rotunde de pelcică de miel, alții jumătăți de șlicuri cu fund verde de postav[1]; iar protipendiștii se coronau cu oboroace atît de colosale, încît nu se găsea în Iași rădvan destul de încăpător ca să conție doi logofeți mari în costumul lor de paradă. Cînd o păreche de postelnici se urca în aceeași caleașcă, șlicele lor erau expuse a să turti sub desele caramboluri ce făceau între ele pe stradele podite cu grinzi de lemn[2], și, pentru a le feri de o deformare inevitabilă, bieții boieri se îndemnau a rămînea numai în fesuri, așezînd baloanele lor pe banca de dinainte a trăsurei. Nimic nu putea fi mai comic decît acea *sintrofie* de capete fără șlice și de șlice fără capete.

De pe timpul acela a rămas cîteva fragmente de un cîntec poporal:

Ciocoiașul, boier mic,
Poartă șlic cît un mirtic.
Evghenistul oboroacă
Unde șoarecii se joacă ... etc.

---

[1] Vestitul Barbu Lăutarul a purtat toată viața asemenea șlic [V.A.].
[2] Din această cauză stradele se numeau poduri [V.A.].

Precît dar damele societății prezentau aspectul unui buchet grațios, elegant, seducător, pe atît consorții lor formau un grup, asupra cărui Orientul și, mai bine zicînd, Fanariotismul suflase o ceață bizară. Precît *ele*, cu spiritul dizvoltat, cu inima plină de aspirări frumoase, străluceau de luciul civilizației, pe atît *ei* rămăseseră acoperiți de vechea rugină. Crescuți în idei de mîndrie boierească, victime acelui sistem fanariot de corumpere, care avea drept țel și efect degenerarea românilor, nimicirea demnității personale și stîngerea sîmțului de patriotism în sînul lor, *ei* nu puteau înțelege progresul omenirii, decît ca o pășire pe calea averii și a onoarelor. Trist rezultat a influenței unui șir de guverne bastarde, care de un secul se abătuseră ca niște corbi hrăpitori, ca niște omizi otrăvitoare asupra țărilor noastre. Orientul ne trimitea ciuma, Fanarul ne adusese cangrena morală, mai fatală decît toate epidemiile ucigătoare, și din acea cangrenă se născu *Ciocoismul*, se născu *umilirea servilă*, se născu *ambiția egoistă* și toate celelalte stafii funeste, care și până astăzi există pintre români, deși însă acum tupilate și ascunse.

Ciocoismul îndemna a fi mare cu cei mici și mic cu cei mari; el avea obraz de săftian, după vorba românului; primea zîmbind insulte cît de grave și chiar palme, fără a sîmți nevoie de vreo satisfacere. Acele palme se spălau cu apă din ibric; căci duelul, întrodus în societate de tinerii crescuți în Germania și Franția, inspira o groază salutară ce nu-i da drept de împămîntenire. Ciocoismul bine exercitat își da însuși diplomă de *ischiuzarlîc* (dibăcie), servind de treaptă spre acățare, și atît de puternic el rodea sămînța bună din inimă, cît devenise din înjosire o înălțare, din rușine o fală. Mulți erau carii declarau în gura mare că sînt ciocoi de casa cutărui boier mare. . . și mulți îi pizmuiau!

Politica ciocoismului consista în ferventa adorare a numelui împăratului rus, în vizite dese la consulat, în ambiția de a juca vistul sau preferanțul cu d-l consul, spre a cîștiga nu banii, ci protecția lui. Iar mica opoziție compusă de cîțiva competitori la tron, adresa în taină memoare la Petersburg sau jalbe la Poartă, cerînd intervenții străine; zic în *taină*, căci, dacă manoperele sale parveneau la urechea domnească, întreaga opoziție era trimisă la monăstire spre pocăință. Servilitatea, ciocoismul, sub mască de fineță diplomatică, făcuse din Camera deputaților anticamera domnului, compusă din reprezentanți devotați orbește guvernului. Aleși prin varga magică a corumperei electorale, ieșiți din urne prin un nămol de decrete de boierii, și de *rînduiri* în *slujbe*, clociți sub o atmosferă de intrigi, de promiteri, de amenințări și de hatîruri, ei deveneau umiliții sateliți a tronului și, bun sau rău, folositor sau păgubitor țării, ei votau cu entuziasm tot ce li se prezenta de sus. Apoi, cuprinși de recunoștință, adresau acte de mulțămire Părintelui Patriei[1], pentru *patrioticeasca sa oblăduire*, hărăzindu-i drept recompensă, pe lîngă lista civilă, și economiile budgetului anual, ofrandă depusă pe altarul Patriei!

Sărbarea cea mai solemnă pentru ciocoism era ziua sf. Necolae, ilustrată cu ceremonii la curte, vizite oficiale la consulat, Te-Deum la Mitropolie, sunări de muzică militară, discărcări de tun (*exista numai unul*), bal mare la palat și luminație în oraș. Pe strade se înălțau transparente cu portretul-caricatură a Împăratului; iar pîmprejurul lui ardeau cu palalaie balerce de păcură și sunau din cobze bande de lăutari.

Cît pentru vreo serbare națională nici nu se pomenea; căci sîmțul de naționalitate, pentru cei mai mulți, amorțise de tot, și pentru un mic număr de *patrioți* nu se întindea mai departe decît până la hotarele țării. Stranie prefacere a lucrurilor, stranie schimbare a oamenilor! Cine ar crede, privind țara de astăzi, că acum treizeci de ani, o mare parte din ideile, sîmțirile și principiile moderne, care au prins rădăcină adîncă în societatea noastră, erau litere moarte, ba chiar lipseau și cuvintele din limbă pentru exprimarea lor, așa:

Onestitatea nu găsea un substantiv analog în jargonul ce se vorbea, cuvîntul *omenie (om de omenie)* fiind desprețuit ca un termin uzitat pintre țărani. Un om onest se zicea pe grecește *timios* sau *om de treabă*... de care treabă?

Amorul propriu era poreclit *filotimie* și prin o bizarerie limbistică, *mita* sau *rușfetul* rusesc se chema *filotim.*

Onorul... cinste!

Gloria... slavă!

Libertatea... slobozenie!

Românismul avea un înțeles insultător pentru tagma *evghenistă,* căci o apropia de clasa locuitorilor de la țară: „Român e țăranul, eu sînt boier moldovan", declamau cu mîndrie elevii lui Cuculi și Chiriac.

---

[1] Titlu oferit din lingușire de Obșteasca Adunare domnitorului Mihai Sturza.

Unirea?... Un vis nevisat încă de nime.

Independența? Alt vis îngropat în mormintele lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul.

Egalitate, libertate? Utopii ieșite din sînul Goliei și menite a duce pe utopiști iarăși în Golia, dacă ar fi existat asemene vizionari.

Și precum sacrele principii de drepturile și îndatoririle omului în societate zăceau sub pîcla ignoranței, asemene și limba și literatura și artele frumoase se resîmțeau de influența pîclei. Barbaria turcească, corumperea grecească și desele ocupări rusești lăsară urme deplorabile în moravurile și în spiritul societății și caracterul ei român dispăruse precum dispare pămîntul sub zăpada iernei. Soarele României era palid și fără căldură națională! Limba, păstrată cu sfințenie de străbunii noștri și de popor, devenise un *tutti frutti*, împestrițat cu vorbe grecești, turcești, rusești și franceze. Sub domnirea pașalelor ea se corcise cu *ogeaguri*, cu *calemgii*, cu *tacliturí*, cu *muchelefuri*, cu *chefuri*, cu *temenale*, cu *huzmeturi* etc.; sub fanarioți se încuscrise cu *evghenii*, cu *filotimii*, cu *takismata*, cu *englendisiri*, cu *aporii*, cu *filo to heri*, cu *istericale*, cu *baclavale*, cu *arhontologii*, *parigorii* etc. În fine, studiul limbei franceze întrodusese în biata limbă nenumărate cuvinte terminate în *arisit: amorarisit*, *menajarisit*, *amuzarisit*, *pretindarisit*, *perfecționarisit*, *constituționalizarisit* etc.

Un adevărat român rătăcit în societate pe atunci rămînea cu gura căscată și se putea crede transportat într-o lume cu totul străină sau mai bine în turnul lui Babel. Ce putea fi dar literatura unui asemenea timp?

Pe la începutul secolului s-a ivit în Moldova o pleiadă de poeți, carii au lăsat urme adînci în memoria contimpuranilor. Acea pleiadă compusă de: Tăutu, Conachi, Beldiman, Bălșucă, Pogor, Bucșănescu etc., toți boieri și feciori de boieri, erau înzăstrați cu învățăturile clasice ale limbelor: elină, latină și franceză. Ei se îngînaseră cu imaginile poetice ale mitologiei antice și primiseră totodată reflectul depărtat a ideilor volteriane, pe care revoluția cea mare din 1793 le răspîndise în Europa; însă distanța nestrăbătută ce exista între patria lor și izvorul acelor idei, precum și mai cu seamă poziția lor socială îi opriră de a să pătrunde de principiile radicale ale Franciei. Spiritul lor lua deci o altă direcție; el se îndrepta cu tot focul tinereței pe cîmpul înflorit al poeziei, cîmp ce îi ducea în templul amorului.

În curînd Moldova fu inundată de satire, cîntice amoroase și elegii, în care dumnezeii mitologici și mai cu seamă Afrodita ocupau locul cel mai important, precum în poeziile franceze de la aceeași epocă. Acele *stihuri* descriau în cadențe lungi jalnica stare a inimelor și chiar, sub forma de acrostihe indiscrete, publicau numele *zînelor* adorate.

Satirele erau foarte mult gustate, căci ele corespundeau cu natura spiritului rîzător al românilor; dar, mai presus de toate, *cînticele de lume* erau bine primite, fiind cîntate de lăutari la mese, nunți, petreceri prin grădini și vii.

Pe atunci breasla lăutarilor dobîndise o mare însemnătate, căci fiecare boier ce poseda suflete de țigani avea și banda sa de muzicanți deprinși a suna din viori, din cobze și din naiuri; iar diversele bande se întreceau care de care a compune melodii mai duioase pe versurile boierești și a scoate din pepturi ahturi mai prelungite, mai pătrunzătoare în folosul dragostei stăpînilor. Lăutarii serveau de tainici curieri a inimelor, căci declarările de amor se făceau prin gurile lor; prin urmare un ah! sau un of! bine trăgănat plătea pungi de bani și adeseori înstărea pe fericitul țigan, care poseda pept sănătos și răsuflare lungă.

Astfel era obiceiul! Să-l respectăm, ca unul ce a contribuit la fericirea părinților noștri și a păstrat, în lipsă de tipar, producerile poetice ale generației trecute. Acele produceri au patru caractere distincte și se împart în: 1) *Cîntice de lume* (poezii amoroase); 2) *Epistole;* 3) *Satire* și 4) *Meditații filosofice;* însă mai putem adăugi cîteva încercări de soiul epic și cîteva traduceri în versuri din autorii străini, precum:

Plîngerea Moldovei sau *Jalnica tragedie,* poem compus de Beldiman asupra revoluției grecești de la 1821.

Orest, tragedie de Voltaire, tradusă de Beldiman.

Henriada lui Voltaire, poem tradus de Pogor.

O parte din poemul lui Pope, tradusă de Conachi.

Epistolele Eloisei către Abeilard, traduse din Baur Lormian, de Conachi... etc., etc.

Toate aceste scrieri au meritul lor în privirea versificării și a limbei, ades mlădietă cu mult talent; dar nu a putut exercita vreo influență salutară asupra gustului pentru literatură în epoca de care vorbim fiind nerăspîndite în public. Ele probează că pintre părinții noștri existau spirite cultivate distinse, ce simțeau nevoia de a-și lua zborul în sfera ideilor înalte, însă nu erau seduse de prestigiul gloriei; căci lipseau mijloacele publicității. Poeții scriau pentru mulțămirea lor, precum diletanții fac muzică în singurătate, și nu se îngrijeau de soarta manuscriselor. Consecința inevitabilă a unei asemene nepăsări a fost perderea multor din autografe, care după moartea autorilor au servit a acoperi gavanoasele cu dulceți. Cămara se îmbogățea cu paguba literaturei.

În adevăr, demnul de laudă Asachi se încercase a funda o tipografie și un jurnal: *Albina românească*, însă acea tipografie zăcea în nelucrare din cauza lipsei de materie și biata *Albină* era condemnată a culege miere numai din florile grădinei domnești. Îi era oprit de a deștepta *opinia publică*, care pe la 1840 se prezinta în ochii guvernului sub forma unui monstru amenințător; dar îi era permis și chiar impus a relata numai ceremoniile de la Curte și de la consulatul rusesc. În adevăr, Asachi publică din cînd în cînd cîte o cărticică de învățătură elementară pentru școale și cîte un calendar la începutul fiecărui an; dar și în acele publicații inocente el se găsea constrîns de asprimea unei cenzuri neinteligente. Foarfecile cenzurei țineau locul spadei lui Damocles deasupra capului fiecărui autor.

Dezvoltarea ideilor și purificarea gustului literar se resîmțeau dar foarte amar de sistemul apăsător al guvernului, și avîntul scriitorilor își frîngea aripele, lovindu-se de indiferința publică ca de o stîncă. Bătrînii nu citeau decît *viețele sfinților;* iar tinerii nu citeau nimic, desprețuind cărțile românești, și pintre acei tineri numai un Alexandru Hrisoverghi și un Costachi Negruzzi:

rari nantes in gurgite vasto [1]

---

[1] „Cîțiva naufragiați plutind în vastul abis" (lat. — sfîrșitul versului 118 din Virgil, *Eneida*, cartea I).

se băteau cu mîna pe frunte, zicînd cu desperare ca Chénier în ora morții lui: *Et pourtant je sens que j'ai quelque chose là!*[1]

V

Tabloul de mai sus va părea poate depins cu culori cam mohorîte. Societatea este prezentată sub o lumină puțin favorabilă; timpul este arătat cu un nămol de defecte și de ridicule. E drept, prin urmare, să examinăm și părțile avantagioase ale tabloului, pentru ca să ne facem o idee exactă de epoca părinților noștri, epocă interesantă, de care ne ținem noi înșine prin legături intime[2].

Am pretins că până la 1840 și chiar mai încoaci cu cîțiva ani, ideile și principiile moderne înrădăcinate astăzi la noi nu pătrunseseră încă în țară, că societatea purta sigiliul oriental, că spiritul și inima se luptau și amorțeau sub suflarea otrăvitoare a fanariotismului, că precum guvernul nu avea altă ambiție decît aceea de a fi bine văzut la Petersburg, asemene boierimea nu avea altă preocupare decît a fi bine văzută și protegeată de guvern.

---

[1] „Și totuși, simt că am ceva aici!" (fr. — Poetul André Chénier, care a fost decapitat, rostește aceste cuvinte înainte de execuție, referindu-se la capul său.)

[2] Un bătrîn înțelept cu care vorbeam cîteodată de starea de înapoiere a timpului trecut în comparație cu progresul timpului prezent (progres ce-l numea *pripit*), îmi zicea prin o zîmbire malicioasă:

„Nu zic ba, pe vremea mea erau multe rele; oamenii se găseau cam *turcomeriți*, procopsiții nu umpleau ulițile ca în ziua de astăzi, nu se striga în gura mare: *liberta, egalita, ke ta lipa*, precum strigă irozii la sărbătorile Crăciunului; dar cum se face că pe atunci, cu slabele mijloace de care dispunea țara, cu un budget de *nouă milioane de lei vechi* numai, toate lefile și pensiile erau plătite regulat, toate cheltuielele statului se găseau acoperite la sfîrșitul anului, școalele și spitalele se țineau în bună stare, în Iași se înființau o academie și o școală de meserii, prin orașele din provinții se deschideau stabilimente de învățătură publică, stradele se *paveluiau*, se luminau cu fînare; pompierii se organizau pretutindenea în cea mai bună orînduială, poduri de peatră se clădeau peste rîuri, de pildă cel de pe Bahlui și cel de la Docolina, șosele foarte bune se croiau de-a lungul țării cu *măsuri economicoase* etc. Și cu toate aceste, deși noi eram ruginiți, deși sameșul visteriei ținea întreaga contabilitate a statului pe o simplă coală de hîrtie, nici un deficit nu se ivea la sfîrșitul anului, ba încă rămînea un *prisos*, pe care boierii deputați îl prefăceau în *prinos* pentru vodă? Astăzi lumea s-a civilizat mult, e adevărat, veniturile țării s-au mărit peste măsură, și însă nime nu-i plătit la vreme și deficitul budgetului a ajuns a fi spăimîntător... Pentru ce? Știi pentru ce? pentru că lumea nouă e amețită de teorii, cînd lumea vechea avea sîmțul practic, ce se dobîndește la școala esperienței, iară nu la acele din străinătate" [V.A.].

Am spus că generația *stătută* era înțelenită în vechiurile datine și privilegiuri, fără nici o dorință de a ieși vrodată din cercul lor; vom adăugi că tinerimea ce reprezinta viitorul țării nu avea nici o însămnătate, nici o aspirare, nici o inițiativă și negreșit ea ar fi rămas perdută în hăugașul trecutului dacă unii din părinții noștri nu ar fi avut ideea de a-și trimite copiii la universitățile din Francia și Germania.

Această idee providențială, acest act revoluționar, putem zice, a deschis porțile României la toate reformele civilizătoare ce au năvălit la noi și s-au împămîntenit cu o răpejiune fără exemplu în oricare altă parte a lumei. Să fim drepți și să ne închinăm cu respect și recunoștință dinaintea memoriei părinților. Ei prin traiul lor păreau a face parte din secolul XVI, dar au avut meritul sublim de a întroduce în Patria lor un secul de progres și de regenerare, seculul XIX, adus din străinătate prin copiii lor. Glorie și onor părinților noștri! Ei au pregătit viitorul, un viitor plin de frumoase promiteri, care s-au realizat în parte, și din care se bucură generația de astăzi.

Acei oameni venerabili au undit în inima lor cea mai sublimă aspirare: căci ei păstrau cu sfințenie în fundul inimei calitățile moștenite de la străbuni și neatinse de cangrena fanariotismului. Pentru acei boieri demni, țara, numită moșie, era cel mai scump odor, cea mai sacră avere strămoșească. Demnitatea lor personală îi ținea pe picioare și amenințători în fața puternicilor intriganți de la Fanar, sîmțul lor de naționalitate îi făcea a plînge, privind înjosirea Patriei lor, căzută din culmea gloriei la rangul de un simplu pașalîc. Respectul lor pentru persoana împăratului Rusiei era izvorît din recunoștință, căci Rusia pusese capăt domnirii fanarioților, ea reînviese tractatele vechi ale țărei cu Turcia și dotase România cu o constituție mult mai liberală decît ale imperiilor vecine[1]. Ei au fost singurele coloane rămase a timpului naționalității noastre; pe fruntea lor venerabilă aurora viitorului reflecta razele sale; însă amar de naturele alese, de inteligenţele nerăbdătoare care trăiau în aşteptarea acelui viitor depărtat!

---

[1] Regulamentul Organic.

C. Negruzzi a fost una din acele naturi.

Crescut în ţară sub privigherea părintelui său, el îşi dezvoltă spiritul, îşi înmulţi cunoştinţele prin cetirea autorilor clasici, atît elini, cît şi francezi, şi de la sine se înfrăţi cu şcoala romantică, a căreia şef era Victor Hugo. O oprire destul de lungă în Basarabia şi Rusia de sud, punîndu-l în relaţie cu vestitul poet Puşkin, gustul său pentru literatura modernă se afirmă încă mai mult şi, ca prin un efect magic, el se trezi deodată cu o avere bogată de idei nouă, de poezii armonioase şi de stil curat românesc. Avea, sărmanul, o comoară, şi nu se putea bucura a o împărţi cu nime, căci împrejurul său nime nu era în stare să o preţuiască la adevărata ei valoare.

Efect curios a legei de contraste! efect natural a sistemului de opresie! Pe cînd stilul general arlechinat cu grecisme, slavonisme, francisme, mirosea a biurocraţie, modelîndu-se pe fraza stereotipă de *aşa precum* şi *în urmarea celor mai sus pomenite;* pe cînd poezia lîncezea în versuri trăgănate de 16 picioare şi şchiopăta sub forma de ode linguşitoare cătră ministru, domn şi împărat, C. Negruzzi traducea cu o măiestrie artistică *baladele lui V. Hugo* şi minunata poezie a lui Puşkin: *Şalul negru.* Limba lui era corectă, versificarea armonioasă şi traducerea demnă de original.

Pe cînd clerul ţinea într-o mînă discul drăgălaş şi în cealaltă fulgerele afuriseniei, C. Negruzzi îndrăznea a scrie pe *Todirică, jucătorul de cărţi*[1] şi să traducă, în colaborare cu A. Donici, *Satirile prinţului Antioh Cantimir*[2], în care se găsesc pasage ca următorul:

De vrei să fii episcop, c-o mantie vargată,
Înfăşură-ţi trufia, îţi pune lanţ de aur,
Sub mitră strălucită ascunde-ţi capul tău
Şi sub o barbă lungă stomahul îmbuibat,
Diaconul să meargă cu cîrja înainte.
Te-ntinde-ntr-o caretă şi tot blagosloveşte
În dreapta şi în stînga cînd eşti plin de venin etc.

---

[1] *Dacia literară,* în care a apărut această nuvelă, a fost suspendată după reclamarea clerului, şi C. Negruzzi a fost exilat [V.A.].

[2] Volumul, apărut în 1844, la Iaşi, se intitula *Prinţul Antioh Cantemir: Satire şi alte poetice compuneri.*

Pe cînd tradițiile istorice căzuseră în uitare și faptele glorioase ale strămoșilor noștri se perdeau în întunericul ignoranței, C. Negruzzi avu nobila dorință de a deștepta sîmțul național prin poemul istoric: *Aprodul Purice.* Acest mic poem cuprinde tablouri de o rară frumusețâ și se deosebește atît prin armonia versurilor, cît și prin o energie de stil necunoscută încă pănă la dînsul. Începutul e pastoral și încîntător:

> Ciocîrlia cea voioasă prin văzduh se legăna
> Și-nturnarea primăverei cu dulci ciripiri serba,
> Plugarul cu hărnicie s-apucase de arat etc.

Iară cu cît poetul întră mai afund în sujetul său, versul devine oțelit, și cînd descrie lupta de pe malul Siretului, între ostașii lui Ștefan-vodă cu armia ungurească a lui Hroiot, poemul ajunge la înălțimea epică. În acel pasagiu poezia descriptivă produce efecte de minune în ochii și în auzul cititorilor prin nechezarea cailor, prin zingănitul armelor și mai ales prin eroismul domnului. Se cunoaște că nu fără intenție Negruzzi colora atît de viu tabloul său; lui îi plăcea să puie în fața tronului imagina sublimă a lui Ștefan, ca un contrast amar; îi plăcea să arăte boierilor degenerați din timpul său cum erau acei de pe timpurile vitejiei, carii, în loc de a trăi în trîndăvie, știau să moară cu sabia în mînă pentru apărarea țării. *Aprodul Purice* a fost o palmă dată de trecutul glorios prezentului mișelit.

Pe cînd palatul domnesc era considerat ca un soi de templu, iară domnul ca un soi de Buda nefailibil, C. Negruzzi avea curagiul a scoate la lumină imagina cruntă a lui *Alexandru Lăpușneanu* și a spune boierilor un mare adevăr: *„Poporul e mai puternic decît boierimea!“*

„Proști, dar mulți!“ răspunde Lăpușneanu vornicului Moțoc, în scena măcelului din palat, atunci cînd poporul adunat la poarta curții striga: *„Capul lui Moțoc vrem!“* Acel răspuns al domnului: *„Proști, dar mulți!“* cuprindea în trei cuvinte o adevărată revoluție socială. Prin urmare nuvela istorică fu rău văzută la palat, rău primită de boieri; însă ea își dobîndi pe loc rangul cel mai înalt în literatura română, și va rămînea totdeauna un model perfect de stil, de limbă frumoasă, de creație dramatică și de o necontestată originalitate.

Nu mai enumăr celelalte *păcate ale tinerețelor*, toate spirituale, atrăgătoare și plăcute ca păcatul; însă voi declara fără nici o părtinire de veche amicie că valoarea scrierilor lui C. Negruzzi, mare prin calitățile lor, se mărește în proporție colosală cînd gîndirea mea se rapoartă la timpul de sterilitate în care ele au fost produse. În anii de secetă rodurile copacilor sînt mai cu seamă prețioase.

Bagajul literar al lui Negruzzi este mai puțin voluminos, precum a fost și acel a lui Prosper Mérimée în Francia; însă cîștigă în calitate ce-i lipsește în cîtime. El zicea: *„Mai bine vreu un armasar arăpesc decît o herghelie tătărească“* și *„decît un cîmp de măcieși, mai bine un singur trandafir“*. Avea multă dreptate și zicea un mare adevăr în limbagiul său original: căci mai bucuroși să fim de a poseda în bibliotecă un singur volum de *păcatele* lui Negruzzi, decît o sută de tomuri a unor literați păcătoși.

Am asămănat pe Negruzzi cu Mérimée în privirea cîtimei operelor; acea asămănare o găsim și în natura talentului și chiar a spiritului lor. Amîndoi aveau condeie de oțel mlădios, cu care știau a cizela foarte fin limba de care se serveau. Ei aveau deopotrivă simțul estetic în producerile lor și posedau același farmec de narație. Orice întîmplare zilnică, orice istorioară cît de neînsemnată, Negruzzi știa să o prezinte sub forme interesante, și atît convorbirea lui variată, cît și tactul purtărei, modestia și blîndeța caracterului său l-a făcut a fi mult simpatic contimpuranilor săi.

Ca om politic, deși rolul lui nu a fost însemnat, e de ajuns să amintim aici că fiind deputat sub domnia lui Sturza-vodă, el a fost exilat de două ori la moșia sa Trifești de pe malul Prutului, pentru *crima neiertată* că avea idei liberale și făcea opoziție guvernului.

Însă și diversele posturi ce a ocupat, de la simplu *diac de visterie,* post în care întrau întîi feciorii de boieri pe atunci, pănă la postul de ministru de finanțe, și cariera politică erau contrare gustului și tendințelor sale literare. În nămolul de dele, adunate împrejurul lui de șicana proceselor, în mijlocul lucrărilor seci de cancelarie, la care a fost condemnat o mare parte din viață, el găsea timp a comite plăcute *păcate,* colaborînd la toate foile ce se iveau pe orizonul literar. Astfel: *Curierul de ambe sexele* a lui Heliad, *Albina* lui Asachi, *Alăuta românească, Dacia* lui Cogălniceanu, *Progresul*, *România literară* a lui Alecsandri, *Lumina* lui Hîjdău și chiar *Convorbirile literare* s-au ornat cu mărgăritare ieșite din șireagul său. Însuși repertorul teatrului național se îmbogăți cu două piese originale, care au avut mare succes pe scenă: *Doi țărani și cinci cîrlani* și *Muza de la Burdujeni*; această muză a rămas un tip în panorama noastră socială. Așadar, ca membru a societății, C. Negruzzi a fost o individualitate marcată printre contimpuranii săi.

Ca om politic, a fost liberal într-un timp unde liberalismul era periculos, căci îl amenința exilul.

Ca om de litere, a fost, este încă și va fi mult timp în fruntea prozatorilor români.

Ca român cu simțul de adevărată naționalitate, să-l lăsăm însuși a să exprima:

„Francez, neamț, rus, ce firea te-a făcut,
Pămîntul tău e bine-a nu uita,
Oricui e drag locul ce l-a născut;
Eu, frații mei, oriunde-oi căuta,
Nu mai găsesc ca dulcea Românie
De-o și hulesc cîți se hrănesc în ea,
Corci venetici!... Dar oricum va fi, fie,
Eu sînt român și-mi place țara mea." [1]

Mircești, Ianuarie 1872

---

[1] Prima strofă din poezia *Eu sînt român ...*, publicată de C. Negruzzi pentru întîia oară în *România literară*, în anul 1855.

PROSPER MÉRIMÉE

I

Pentru cine apreciază frumusețele literaturei franceze, pentru cine înțelege calitățile stilului și finețа spiritului, moartea celebrului autor Prosper Mérimée e considerată ca un foarte trist eveniment, ca o perdere importantă pentru domeniul literelor. Iară cine a cunoscut personal pe acest bărbat eminent prin științele filologice va regreta nu numai pe literatorul distins, pe filosoful amabil, dar și pe unul din cei mai adevărați reprezentanți ai spiritului de conversație franceză.

Bagajul său literar nu este voluminos; însă are mare preț în ochii amatorilor estetici de scrieri ce pot servi de model, precum: *Colomba, la Venus d'Ille, l'enlèvement de la redoute, le vase étrusque, les chroniques de Charles IX* etc. și mai multe studii asupra literaturelor slave și spaniole.[1] El a fost cel întîi care a făcut cunoscut în Francia pe celebrul Pușkin, traducînd diverse opere de ale acestui poet rus și a scris un șir de epistole foarte interesante asupra Spaniei[2], unde îi plăcea ades să călătorească.

Tot ce a ieșit de sub pana lui este cizelat cu măiestrie, ca obiectele artistice ale lui Benvenuto Cellini; însă cine poate spune talentul său de narator? cine poate descrie finețа observărilor spirituoase, care străluceau cu atîta profuzie și atîta farmec în conversația lui! Eu am avut norocirea de a-l cunoaște în călătoria din Spania, la anul 1853, și a-l întîlni în mai multe rînduri, atît în Paris, cît și la Cannes, unde-și petrecea lunile de iarnă; și dar găsesc de o plăcută datorie a spune compatrioților mei că Prosper Mérimée a fost unul din acele personage eminente din Francia care s-a interesat mult la soarta României.

---

[1] Ca: *N. Gogol* (1831), *La littérature et le servage en Russie* (1854), *Les arts en Espagne* (1847), *Don Quichotte et deux héritages...* (1850) ș.a.

[2] Publicate în *Revue de Paris* în 1840.

— România — zicea el — este acum ca o fetiță de 12 ani, neformată încă; frumuseța ei nu s-a dezvoltat, și nime nu o bagă în seamă. Lasă ca să mai crească, să agiungă la epoca tinereței, unde formele copilei se desemnă grațios, unde calitățile ei fizice și intelectuale se afirmă, unde frumuseța ia un caracter de splendoare *regală*, și ochii lumei se vor îndrepta cu admirare spre dînsa. Tot ce doresc pentru România, este ca să aibă nu 12, dar 20 de ani!

II

După întoarcerea mea de la Maroc, întrînd în Spania pe la Cadix și vizitînd Sevilia, Cordova și Grenada, m-am dus de am petrecut o lună de zile la Madrid în compania amicului meu, marchizul de Bedmar. Începutul iernei mă prinsese în acest oraș și mă îngrijeam în privința dificultăților ducerei mele la Paris; căci pe la 1853 călătoriile în Spania se făceau cu deligențe trase de cîte 10 și 12 catîri, prin locuri lipsite de orice confort. Mergînd deci ca să mă sui în deligență, am fost prezentat lui Mérimée, chiar în momentul cînd conductorul ne chema pe nume, pentru ca să luăm locurile în cupeu. Norocul făcuse ca să am de tovarăș pe autorul *Colombei*, care se întorcea în Francia.

În noaptea aceea n-am preschimbat mai nici o vorbă împreună, căci eram despărțiți prin o matahală groasă ce purta favoriți englezi, favoriți stacoșii, carii se rîdicau între noi ca doi tufari ruginiți de brumă. A doua zi dimineață, plecîndu-ne pe după acei tufari, am cercat a ne videa la față și am legat cunoștință.

— Cum ai petrecut noaptea? întrebă Mérimée.

— Rău și cald din cauza vecinătății, am răspuns arătînd pe englez, care dormea horăind.

— Noroc că avem o asemenea sobă în cupeu, căci afară frigul e aspru.

— Așa este, însă găsesc că soba ține prea mult loc în apartamentul nostru.

— Ce vrei? Englitera a fost totdeauna o putere năvălitoare; dar acest trist adevăr nu ne poate opri de a dejuna. Luat-ai ceva provizii de drum?

— Bedmar mi-a purtat de grijă; am cu mine un *paté* rece și vin de Xeres.

— Bedmar își cunoaște țara și nevoile călătorului în țara lui.

— Cum? Spania?...

— Spania sună din ghitară, Spania dănțuiește bolero și caciucia, Spania face pronunciamenturi, dar nu știe a să hrăni. În tot voiajul nostru, până la frontiera Franciei, nu o să găsim decît ouă clocite și pui oftigoși prăjiți cu untdelemn de lampă.

— Untdelemn de lampă! Pentru ce nu untdelemn proaspăt?

— Pentru că așa e gustul spaniol. Închipuiește-ți că un amic al meu, consulul de la Alicante, neputînd a să deprinde cu gustul național, a scris la Marsilia de i-a trimis două balerci de untdelemn de Provence, foarte limpide și bun; fiind însă că avea o prea mare cîtime, el a încunoștiințat amicilor săi spanioli din oraş că voia să se desfacă de una din balerci. Amatorii alergară îndată din toate părțile, dar se întoarseră și mai iute îndărăpt, fără a cumpăra untdelemnul, pentru că-l gustaseră și-l găsiră fără arom... adică fără iz de lampă... Amicul meu se consultă cu colegul său, consulul englez, și după sfătuirea acestuia el desfundă una din balerci și o espuse la soare în timp de două săptămîni; apoi invită din nou pe amatorii indigeni ca să guste marfa. Perfect! strigară ei cu entuziasm, și umflară balerca pe sus... Adevărul este că untdelemnul nu mai era bun nici chiar pentru lămpi, dar căpătase izul local... Astfel este patria lui Cid Campeador în privirea gastronomică! Însă ca o mulțămitoare compensare o să auzim tot drumul nostru sunetul castanietelor... Îți plac castanietele?

— Îmi plac, cînd ele sînt mişcate de o frumoasă fiică a Grenadei.

— Mie-mi produc o impresie curioasă...

— Care impresie?

— Mi se pare că aud măselele spaniolilor clănțănind de foame.

Începui a rîde cu hohot și trezii pe englezul de alăturea. Matahala privi în dreapta și în stînga cu buimăceala unui om amețit de somn și, văzîndu-ne ocupați cu dejunul, dete semnele cele mai îngrozitoare de foame. Îndată el scoase de sub picioare o torbă plină de cărnuri fripte și se puse a le întroduce în gura lui, cu o metodă mașinală, înlesnind această operație gastronomică prin agiutorul unei mari butelci de Madera.

Mérimée îl admiră cîteva minute; apoi mă întrebă dacă am fost la Grenada și dacă am văzut familiile de gitanos (țigani) pe dealul din față cu Alhambra?

— I-am vizitat în vizuniile lor săpate în stînci și am observat o mare asămănare între dînșii cu țiganii din România.

— Și cu acei din Rusia, adăugi Mérimée. Poetul rus Pușkin i-a descris prea bine într-un mic poem foarte original, pe care l-am tradus în limba franceză.[1] Am admirat mai cu deosebire în el un cîntic țigănesc plin de o energie sălbatică.

— Vi-l aduceți aminte?

— Dar; eroina poemului zice: arde-mă pe cărbuni; eu voi muri fără a spune numele iubitului meu! etc.

— Cum? observai întrerumpîndu-l; aceste versuri au fost compuse de Pușkin?

— Negreșit!

— Vă înșălați, domnule Mérimée; acesta e un cîntic poporal de la noi. Iată versurile:

Arde-mă, frige-mă,
Pe-un cărbune pune-mă!
De mă-i pune pe-un cărbune
Ibovnicul nu ți-oi spune.
De mă-i bate cu o vărguță
Peste ochi și peste țîță,
Tot m-oi duce la portiță
Să dau altuia guriță.
De m-ăi bate cu gardul
Tot m-oi iubi cu altul.
Via-n vară înflorește,
Iar în toamnă cum rodește
Vine-un graur de-o ciupește.

---

[1] Poemul *Țiganii*.

Eu de ieri am înflorit,
Sînu-mi încă n-a rodit
Și el arde-n foc cumplit[1]!

Mérimée ascultă traducerea franceză acestei hore, apoi zise zîmbind:

— *Diable de Pouchkine!* L-am admirat 15 ani cu un giuvaer străin la gît.

Astfel conversația noastră se prelungi până la Paris sub nasul englezului cu favoriții morcovii. Poezia poporală a românilor îl interesa foarte mult, căci el însuși în tinerețe compusese o colecție de cîntice croate și montenegrene pe care le publicase sub titlul de *Guzla*[2], și găsea că în adevăr poezia noastră cuprinde frumusețe de un ordin superior.

— Grație românilor, observa el ades rîzînd, nu mai cred în simplicitatea proverbială a țăranilor de la Dunărea.

III

În iarna trecută, pe la fevruarie, găsindu-mă la Cannes, m-am dus într-o zi frumoasă cu soare să vizitez grădina numită *Jardin des Hespérides*[3]. Acea grădină, plîntată cu portocali pe malul Mediteranei, merita deplin numele ei; căci prezenta un aspect feeric prin sutele sale de copaci acoperiți cu poame aurite. Lumina soarelui poleia verdeața frunzelor și răspîndea pe frunte o culoare veselă care-ți fura ochii. Parfumul ce umplea aerul cald era îmbătător, și vuietul lin al mărei avea un ce armonios, care încînta auzul și îndemna sufletul la o dulce reverie. În depărtare se întindea albastrul valurilor până sub insula *Santa Margarita* și se zăreau cîteva barce, lunecînd cu o mișcare nesîmțită. Eram în cele mai bune condiții de trai plăcut: soare luminos, natură înflorită, cer senin, mare admirabilă, și mă preumblam cu o vie mulțămire prin aleele parfumate ale grădinei. Deodată zării pe o bancă un om palid, trist, suferitor, care se răsufla greu și privea cu jale splendoarele naturei; era Prosper Mérimée!

---

[1] Cîntecul se află în culegerea lui V. Alecsandri, *Poezii populare* (1866) sub titlul *Hora țigănească* (p. 334); vezi și vol. III al ediției noastre, p. 360.

[2] Apărută în 1852, este traducerea unei culegeri de cîntece populare atribuită de Mérimée unui Hianciant Maglonovici.

[3] Grădina Hesperidelor (fr.).

Mă apropiei de dînsul; el mă cunoscu și-mi zise cu o zîmbire amară:

— Ce zici de mine, amicul meu? Nu ți se pare că reprezint dragonul spăimîntător care în vechime păzea grădina Hesperidelor? Privește în ce stare m-a adus boala de inimă ce mă ucide de cînd nu ne-am văzut! Am să mor în curînd în floarea... bătrîneței!

— Nu crede aceasta, domnule Mérimée, căci clima de la Cannes face minuni cu bolnavii.

— Așa spun doctorii, însă aștept minunea de mai mulți ani și nu o văd venind.

Mérimée petrecea toate iernele la Cannes, întovărășit de două surori engleze, care se devotaseră lui cu o abnegare admirabilă și se îngrijeau de el ca de un copil. Ele știau să aline suferințele lui și să-i susție moralul cînd boala îl obosea de tot. Adeseori am făcut partide de vhist cu acele *misses* și cu iubitul lor bolnav în serile lunei lui fevruarie, și m-am încredințat că suferințele nu stinseseră cît de puțin briliantul spiritului său.

Într-o zi Mérimée îmi arătă o sabie de Damas cu litere arabe încrustate pe lamă.

— Știi să citești arăpește? mă întrebă el.

— Ba nu.

— Pune-ți în gînd că nu am găsit încă pe nime care să-mi explice această inscripție, și însă am mulți amici carii se bucură de renumele de orientaliști și țin cursuri de limbi orientale la Sorbona. Pățesc și eu cu sabia mea cum a pățit-o sora regelui Ludovic-Filip cu o materie de rochie ce avea de jur împregiurul poalelor un șir de cuvinte turcești cusute cu aur. Acea princesă se adresă la d-l C., profesor de limba sanscrită, ca să aibă traducerea exactă a broderiei, și el îi răspunse că broderia conținea un verset din Coran: *„La Allah illa Allah, u Mhamed rasul Allah!“* adică: „Dumnezeu este mare și Mohamed e profetul său!“ Doi ani în urmă un alt profesor orientalist prezentîndu-se la Tuileries, princesa dorind a să convinge de științele sale, îi arătă rochia sa favorită, și noul sapient, examinînd poalele, traduse pe loc cusuturile lor în modul următor: „Nime nu-i mare ca Ali, ginerele lui Mohamed, nimic nu-i tare ca sabia lui Ali!“ Îți închipuiești mirarea princesei! În fine, la un bal de la curte, ambasadorul turcesc apropiindu-se de sora regelui ca să o salute, princesa îi zise:

— Domnule ambasador! n-ați fost niciodată profesor la Sorbona?

— Niciodată, alteță.

— Minunat!' Binevoiți dar a-mi traduce inscripția rochiei mele. Ambasadorul citi hieroglifele aurite și răspunse: „Aceste litere însemnează: Abdalah, fabricant de materii de mătasă la Brusa, alăturea cu geamia lui Osman".

Prosper Mérimée ocupă în patria lui o poziție înaltă: el era inspector monumentelor din Francia, era senator, era membru Academiei Franceze, era în legătură amicală cu toate ilustrațiile artistice, literare și politice, era iubit și aprețiat la palatul Tuileries pentru spiritul său, și, cu toate dignitățile sale, era ferit de defectul fuduliei, era simplu și afectuos în manierele lui, era serviabil și încurageator pentru tinerii literatori. El regreta mult de a nu putea întreprinde un voiagiu în țările noastre, se ocupa din cînd în cînd cu studiul filologic al limbei române și avea de gînd să scrie o disertare asupra poeziilor noastre poporale; însă moartea l-a secerat ca pe mulți alți contimpurani de ai lui, precum Lamartine, Alexandre Dumas etc.; și el a închis ochii ca să nu mai vadă cumplitele nenorociri care bîntuie de șese luni iubita lui patrie!... [1]

(1871)

---

[1] Alecsandri se referă la dezastrele suferite de Franța în timpul războiului cu Prusia din 1870—1871.

II

DIN PERIODICE, BROȘURI ETC.

CRITICĂ

SATIRE ȘI ALTE POETICE COMPUNERI DE PRINȚUL ANTIOH CANTEMIR

În sfîrșit, iată o carte bine alcătuită, bine tradusă și bine tipărită! o carte ce mulțămește mintea prin tablourile satirice și prin duhul filosofic care cuprinde; o carte ce încîntă auzul prin armonia versurilor și prin bogăția stilului adevărat românesc; o carte ce desfătează vederea prin frumuseța formatului și a tiparului: *Satirile prințului Antioh Cantemir* traduse din rusește de d.d. A. Donici și C. Negruzzi, și ieșite de curînd la lumină la *Cantora Foaiei sătești.*

Acele Satiri care au făcut atît vuiet în Rosia cu un veac mai înainte și care au fost atît de mult prețuite și sprijinite de însași împărăteasa Elisaveta Petrovna, căreie au fost dedicate; acele Satiri care zugrăvesc atît de viu și lovesc atît de aspru relele naravuri. . .[1] acele Satiri care au dobîndit autorului cinstitorul nume de Boileau al Nordului, trebuie să fie primite cu atît mai mare entuziasm din partea românilor, că prințul Antioh Cantemir au fost însuși român și cu atîta mai mare recunoștință că pare să fi fost scrise pentru veacul nostru și pentru noi!

Noi am tipărit în no. 4 al *Foaiei* noastre una din acele satire frumoase, ca exemplu și ca dovadă de geniul autorului și de vrednica de laudă nimerire a traducătorilor, dar și cu prilejul acestii critici, găsim o mare plăcere a supune cetitorilor cîteva pasajuri din ele.

---

[1] Punctele de suspensie din articol marchează pasajele cenzurate în *Propășirea*.

În Satira I, precum am văzut, Cantemir difaimă ignoranța clerului; ....

....

În Sat. II arată pre boierul ce se fălește cu slava strămoșească, ca cioara cu penile străine, și care pretinde necontenit ranguri, slujbe și chiverniseli ....Cantemir, cu toate că însuși era prinț și fecior de domn, disprețuia pre acei nobili îngîmfați ....

....

el înțălegea nobleța așa precum trebuie să fie, o „răsplată a meritelor și a vredniciilor personale“, iar nu un drit săc, moștenit de la părinți.

Dar să-l ascultăm mai bine pe dînsul vorbind prin organul lui Filaret.

„EUGENIE

Dar, simt cîtă rușine, cît de cumplit afront
E pentru noi boierii, cînd văd un prost țăran
Ce poartă semnul muncei pe mînile-i asprite... ș.c.l.

....

Cum au ajuns să fie în cele mai mari trepte,
Iar vechea mea nobleță tînjește amărîtă!
Din vremea Olgăi încă avem strămoși magnați;
De-atunce, pănă astăzi ei *fură* tot în slujbe,...

....

Vezi diplomele mele, hrisoave, spițe lungi;
Mai jos decît *namesnic* nici un străbun nu am... ș.c.l.

FILARET

Spune-mi, lăsîndu-ți lenea, povara de oștean
Purtat-ai vreodată? Gonit-ai pre vrăjmași?
Asigurat-ai țara lățind a ei putere?
La masa judecății uitat-ai părtinirea?
Norodul ușurat-ai de dări, de asupriri?
Sporit-ai cu-al tău merit al statului venit?
Cu pilda ta-ndemnat-ai pre oameni la virtute,
Stîrpind prin sfaturi bune naravurile rele?
Știi a-ți păstra curate și cugetul, și mîna?
Nu-ți sînt supărătoare a celor săraci lacrimi?
De ești drept, nezavistnic, îndurător și blînd,
De crezi că e ca tine fieștecare om,
Atunci cu bună samă poți zice că ești nobil,

Poți crede că cu Ector și cu Ahil ești rudă;
Cezar și Alexandru și toți barbații mari
Că-ți sînt strămoși socoate-i de-ți plac și de-i voiești.
Dar nu te folosește de-ai fi chiar fiu de rigă
Cînd n-ai întru naravari d-un cîne osebire!"

Iată simtimenturi cu adevărat nobile; iată idei drepte și de care trebuie să se pătrundă tot acela ce vrea să fie cunoscut de *nobil.* Dea Domnul ca aceste maxime sfinte să se tipărească în minţile românilor și ca boierii noștri să le învețe copiilor lor, o dată cu *Crezul* și cu *Tatăl nostru.* La sfîrșitul acestii satiri poetul face următoarea încheiere:

„Adam boieri pre lume nu a născut nici unul:
Doi fii avu, din care unul era păstor,
Iar altul în sudoare cu sapa se hrănea;
Și Noe, cînd potopul a înecat pămîntul,
Scăpă plugari ca dînsul ce-avea naravuri bune;
Dintr-înșii toți ne tragem" ș.c.l.

Voiți să videți pe *ipocritul* în toată fățărnicia lui, îl veți găsi în Satira III. El

„Cînd intră într-o casă se-nchină pănă gios,
Pre toți îi salutează și-ntr-un ungher se pune,
Plecîndu-și în gios ochii, grăind din vîrful limbii
Metaniile trage, pășește-ncetinel... ș.c.l.
....
El carne nu ia-n gură la mesele străine.
Nici vin nu vrea să guste, dar nu e de mirat;
Un gras clapon acasă întreg îl ospătă,
Spălîndu-l cu-o butelcă de vin unguresc dulce.
Pre cei supuși la pofte trupești îi tînguiește,
Deși el pe subt gene cu ochi scînteitori
La sînul alb și gingaș se uită pe furiș;
Eu însă-mi spun păcatul, nu mi-aș lăsa nevasta
C-un cuvios ca dînsul să facă cunoștință."

În această satiră găsim pre *zgîrcitul,* care

„Cînd vinde, este ieftin numai la jurămînt."

Pre *cheltuitorul desfrînat* care

„De-a purure plăcerii deschide drumuri nouă."

Pre *curiozul limbut* care din zori de zi

„... aleargă, urmărește,
Ascultă ce să face prin case și prin tîrg;
....
Apoi cînd novitale destule-au adunat,
Întocmai ca o bute umplută cu vin nou
Ce ferbe, sfîrîiește și dînd afară dopul
Spumosul vin cu vuiet pe vrană năbușește,
Asemene Meandru nu poate mistui
Nimic de cîte știe.
....
Minciuna lui o crede adese însul el
.... și crede-n gîndul său
Că limbă n-ai în gură, ești totul o ureche."

Pre *lingușătorul îngiosit* care

„Păn' și ce pute zice că are miros bun."

Și, în sfîrșit, alte cîteva portreturi asupra căror Cantemir au vărsat cu îmbelșugare colorul ridicolului.

Satira IV e adresată către muza poetului și cu toate că este o imitație despre Satira lui Boileau către muza sa, dar se deosăbește ca și celelalte prin idei ghimpoase și prin versuri bine întocmite, ce cuprind totodată și îndreptarea autorului, și difăimarea naravurilor rele. Însă bucata prin care Cantemir s-au rădicat la cea mai naltă treaptă în arta Satirei și prin care s-au încoronat de laurele lui Pers, Iuvenal, Orațiu și Boileau este Satira V.

E cu neputință a arăta naravurile în toată sluția lor și a descrie urmările beției cu colore mai vii și mai fioroase. Iată un tablou a norodului prost în vreme de sărbătoare:

„Unii amețiți numai se-mpedecă-n picioare,
Mergînd fără să știe în care parte-aleargă;
În danțuri desfrînate alți spulberă gunoi,
Pre trecători mînjindu-i, în glod se tăvălesc.
Uitînd rușinea toată și buna-cuviință,
Se dezgolesc de haine și cu obrăznicie
Nu dau macar cinstire la sexul rușinos.
Ici unul plin de drojdii pășește șovăind,
Cu capul se izbește d-un zid ce-i stă-nainte;
De sînge umple locul și toți de dînsul rîd.

Iar dincolo un sfadnic se-ncaieră la pumni
Cu cine se-ntîlnește; în luptă-și scuipă dinții
Cu vinul dinpreună, din gura-i puturoasă.
Cîntările cu chiot, strigările cu zgomot,
Păn' și pe-un surd îl face să-i țiuie urechea" ș.c.l.

Satira VI zugrăvește defectele ambiției, necazurile și supărările la care ea este supusă și din împrotivă mulțămirea unei vieți liniștite și mărginită în gusturi simple.

„Acela este numai ferice în viață,
Ce știe a petrece în liniște și pace,
Și cu puțin ce are se află mulțămit!"

Satira VII ne arată neîngrijirea părinților la educația copiilor și ideea ruginită a unor bătrîni ce nu nădăjduiesc nimic de la cei juni și îi disprețuiesc pentru că nu au barbe albe.

„Cînd văd pe unul care ceaslovul nu mai lasă,
Biserica păzește, se-nchină, ține postul,
Nu doarme cu nevasta și duce lumînări,
Dar ia chiar și cămeșa de pe un biet sarac,
De-i zic: «ascultă, frate, te rătăcești cu mintea,
Mergînd pe astă cale în rai nu poți să intri;
Iar dacă ai dorință ca să te mîntuiești,
Dă înapoi aceea ce ai luat nedrept».
Atunce l-a mea rîvnă el mînios răspunde:
«Nu-i treaba ta, băiete, să dai bătrîne sfaturi!»
Și bine zice omul; eu încă n-am ajuns
A iernii înturnare să văd de treizeci ori,
Și nici un păr din capu-mi nu și-a schimbat colorul;
Cum dar în așa vrîstă să-ndrept eu barbe albe
Și căzături cinstite ce poartă ochelari?
Aș răgușa zadarnic vrînd să le dovedesc
Că mintea-n om nu crește cu lunile și ani.

....

... Mulți nătîngi în lume vor crede nencetat,
Că un bătrîn cu mintea întrece pe trei juni!"

Această satiră e plină de sfătuiri înțălepte pentru creșterea copiilor și de maxime filosofice pentru educația lor.

În Satira VIII poetul își zugrăvește portretul său; el ne spune însuși cîtă cumpănire pune în lucrarea versurilor sale.

„Ca nu defăimînd aspru naravul acel rău,
Să dezvălesc că singur sînt rău și pătimaș.“

Satiristul se aseamănă însuși cu un hirurg cînd sloboade sînge unui bolnav. „Văzut-ați, zice el:

..................Cu ce luare-aminte
La mîna cea legată tot pipăie cercînd
Să afle unde-i vina, apoi lovește-ncet.
Păzind cu scumpătate ca rana să nu fie
Mai mare de cît trebui. Această îngrijire
Și eu cînd scriu la versuri întocmai imitez:
Îmi pare că ieu sînge la demoralizați.“

Aceste sînt satirile prințului Cantemir! Numărul lor e mic, dar cuprinsul și meritul lor e mare. Ele, afară de însușirile poetice de care sînt pline, au întreita cualitate de a înfățișa portreturi vii, de a lovi în naravuri cu tot duhul cel mai iscusit al satirei și, în sfîrșit, de a rosti maxime înțălepte după care să se poată îndrepta societatea.

Celelalte poezii tipărite în acest volum sînt vro cîteva ode în lauda ziditorului, vro două epistole, către prietini, și vro cîteva fabule și epigrame, toate compuse după regulile acestor deosebite soiuri de poezie și cuprinzînd idei înalte, naive sau șagalnice, fieștecare în feliul său. Pre aceste, domnii traducători le-au pus în versuri rimate, și isprava le-au fost asemine deplină.

Volumul în întregime înformează o carte neprețuită și vrednică de a deștepta interesul românilor; ea este îmbogățită cu portretul prințului Cantemir, litografiat la Leipțig, și cu viața sa pe care d. C. Negruzzi au scris-o cu condei iscusit. Acum ne rămîne a vorbi de traducție! Ea este foarte bine nemerită în toate privirile; stilul e limpede, bogat și înțăles; versurile sînt bine întocmite, armonioase și vădesc că au fost lucrate de doi poeți; cadința lor e pretutindene plăcută. Mulțămim deci domnilor traducători care au intreprins un lucru atît de greu și l-au desăvîrșit atît de bine; d-lor prin aceasta au dovedit că versurile albe sînt foarte plăcute la cetire cînd sînt bine lucrate (acest soi de versificație au fost de neapărată trebuință la traducerea Satirilor, spre a nu se depărta de compunere), și că limba românească este o limbă bogată, sonoră și plină de frumuseți originale.

D-nii A. Donici și C. Negruzzi, cunoscuți între români prin compuneri literare, au adăogit prin acest uvraj un nou stîlp literaturei românești; și aceasta le va fi recunoscătoare, atît pentru lucrul lor vrednic de laudă, cît și pentru scoaterea la lumină a unei scrieri minunate, alcătuită de un prinț mare și înțălept, ce face cinste neamului său.

V. A.

MELODIILE ROMÂNEȘTI

Cu o nemărginită bucurie facem știut că o parte din cele mai duioase melodii a poporului român au ieșit la lumină într-un Album foarte elegant, tipărit la Leopol[1] și cuprinzînd 48 de arii de tot soiul: doine, hore, cîntice de lume, cîntice hoțești etc.

Unul din compatrioții noștri din Bucovina, un artist de frunte, elev a vestitului pianist Chopin, d-l Șarl Miculi, pe care societatea ambelor capitalii, a Moldovei și a Valahiei, au avut plăcere de a-l asculta și a aplauda minunatul său talent, este alcătuitorul și totodată editorul acelui Album neprețuit. În voiajul ce au făcut, la 1850, în provințiile noastre, d-l Șarl Miculi, deși deprins din copilărie cu armoniile evropienești, totuși s-au simțit cuprins de un adevărat entuziasm la auzirea melodiilor poporale a românilor și au și hotărît a le prescrie pentru ca să le scape de noianul uitării. Cu o răbdare și un tact de artist înamorat de frumusețile artei, el au ascultat pe cei mai vestiți lăutari din Iași și din București și au știut a deosebi ariile adevărat românești din mulțimea de arii străine ce au năvălit de vro cîțiva ani la noi, trecînd prin gurile și instrumentele țiganilor și agiungînd la urechile noastre într-un hal de dihanie muzicală fără formă și fără nume.

Mulțămită fie dar d-lui Miculi din partea românilor pentru fapta sa patriotică și vrednică de toată lauda, căci, în mijlocul grozavelor nenorociri ce au căzut ca un potop negru asupra neamului romănesc, acest neam au știut a feri de înecare toate odoarele naționalității sale, portul, limba, credințele, poezia, cînticele și numele său atît de falnic! Și oricare om îi vine într-agiutor, oricare îi întinde o mînă frățească pentru ca să scoată în lumina soarelui acele neprețuite odoare face o faptă bună și nobilă, o faptă ce merită recunoștința patriei.

---

[1] Lwow.

Albumul d-lui Miculi are îndoitul merit de a fi întocmit cu gust și știință, și mai cu seamă de a se ivi la vreme priincioasă. Astăzi, cînd Evropa întreagă se ocupă de soarta Prințipatelor, cînd mai toate publicațiile periodice tipăresc articole interesante despre dînsele, cînd o mulțime de broșure și volumuri scrise în toate limbele iesă pe fiecare zi, tratînd despre chestia Orientului și, prin urmare, despre viitorul României; astăzi, cînd țările noastre au deșteptat nu numai curiozitatea, dar și chiar simpatia lumei; cînd oamenii politici cercetează istoria tractatelor încheietă între Poarta Otomană și Prințipatele Dunărei; cînd economiștii studiază izvoarele de avuție a pămîntului nostru; cînd pictorii ilustrează unele publicații cu o mulțime de desinuri ce înfățișează priveliștele cele mai pitorești a cîmpiilor, a munților, a orașilor și a costiumurilor românești; astăzi, zic, Albumul d-lui Miculi e binevenit, căci aduce un contingent de mare preț la comoara cunoștinților Evropei în privirea naționalitățeі noastre.

Pănă acum am fost, noi, românii, uitați și neștiuți de lume; dar de la 1848 am început a ieși din întunericul în care eram cufundați, și frații noștri de la Apus, și toate națiile civilizate au îndreptat privirile lor în partea Răsăritului, ca să vadă ce este acest neam romănesc, rătăcit de două mii de ani pe marginea Evropei! Revoluția din Valahia, mișcările din Moldova, ocupațiile armiilor rosienești au tras asupra acestor provinții luare-aminte acelor care nu vroia să priceapă importența acestor țări neînsemnate în cumpăna politicei; pe de altă parte, împrăștierea prin lume a exilaților de la 1848 au deprins urechile străinilor cu numele de român și, încet cîte încet, agiutați prin scrierile autorilor ce se interesa de soarta noastră, precum și prin minunatele desinuri a d-lui Buke[1] și alții, românii au izbutit a ieși puțin la ivală.

---

[1] E vorba de pictorul Michel Bouquet.

Chestia Orientului de astăzi ne-au scos cu totul la lumină, și acum sîntem un suget de studii interesante pentru Evropa; istoria patriei noastre, obiceiurile poporului, poeziile sale, tot ce se atinge [de] naționalitatea românilor au deșteptat curiozitatea publică; sîntem astăzi o nație nouă, descoperită de puțin timp, și avem tot prestigiul noutăței; trebuie dar să ne arătăm evropenilor cu ce avem mai frumos și mai vrednic de a-i interesa.

În Franția, Germania și Anglia poeziile noastre poporale, traduse și tipărite, au produs o mare plăcere și au recomandat cît să poate de mult geniul poetic a românilor. Nu rămîne îndoială că melodiile noastre naționale vor dobîndi locul ce merită în admirarea acelor ce prețuiesc frumuseța originală a melodiilor poporale și care știu a cunoaște sufletul unui neam în tainele acelor melodii.

Nu-mi este iertat mie ca să hotărăsc despre meritul și armonia cînticelor românești, căci poate aș cădea în prepus de părtinire. Mărturisesc eu însumi că pentru mine unele din melodiile românești, unele doine, unele hore, unele cîntice de lume cuprind o lume întreagă de armonie dulce și duioasă, care îmi pătrunde inima de lacrimi; las dar să se esprime asupra lor un om competent și nepărtinitor, un pianist de mare talent ce au petrecut cîțiva ani pintre noi, d-l Hanri Erlich. Iată ce zice acest artist în prefața colecției de arii românești ce au tipărit în Viena, la 1850:

„Strigătul de naționalitate și de drepturi egale au aflat un răsunet puternic în poporul român carele lăcuiește Valahia, Moldavia, Besarabia, Bucovina, precum și cea mai mare parte din Transilvania și Banat și cîteva comitaturi din Ungaria".

„Ocupînd el singur un teritoriu [de] peste 5000 mile patrate, poporul român prezentează un element național compact, tare și unit.

Am trăit mai mult de trei ani pintre acest popor. Am avut prilej a-i învăța limba, a-i cunoaște obiceiurile, năravurile și ariile naționale; și fiindcă pămîntenii m-au încredințat că am nimerit bine caracterurile acestor melodii atît de originale și atît de interesante, cred că îndeplinesc o datorie de recunoștință pentru priimirea favorabilă de care totdeauna m-am bucurat lîngă români, contribuind din partea mea prin publicarea acestei colecții care este o probă mai mult că naționalitatea acestui popor se pronunție curată și necontestabilă nu numai în limba și datinile sale, dar încă și în muzica sa, care se deosebește de oricare alta cunoscută până acum.

Negreșit, aceste arii se vor părea foarte curioaze la întăia vedere pentru melodia lor cu totul originală și cîteodată sălbatică, pentru acompanimentul lor, carele uneori cuprind acordurile cele mai caprițioase, cele mai bizare, și alteori e cu totul simplu și chiar monoton.

Și cu toate aceste nu ne sfiim de a spera că, cu cît își va da cineva osteneala de a le giuca, cu atît va prețui espresia de melanholie, dulce, și dureroasă chiar, care se pronunție mai în toate ariile de cîntic ale românilor. Sînt în muzica națională a acestui popor de acele pasajuri misterioase care fac să se presimță dorinți înfocate și ascunse în fundul inimei și care se manifestează prin plînset numai.

De altă parte, ariile de danț răsună acea veselie nebunatică, zgomotoasă, la care nenorocitul se aruncă cu totul în aceste momente de plăcere.

Instrumentele ce întrebuințază românii sînt: buciumul, fluierul păstorilor, cimpoiul și naiul. Sînt mulți țărani carii mai gioacă și din vioară, dar artiștii de acest instrument se află mai cu seamă pintre țigani, carii sînt adevărații muzici a orașilor. Aceștii se slujesc și cu naiul, și cu cobza, un soi de mandolină cu coarde de metal, pe care le ating cu o pană. Capul trupei esecută melodia pe vioară; naiul face să se audă mai tare, în sunete ascuțite, pasajurile cele mai pătimașe; cobza ține loc de bază, și mai totdeauna e giucată de către cel mai în vîrstă dintre artiștii țigani, carele esecută pe acest instrument acompanimentele cele mai grele cu o îndemînare vrednică de mirat.

Pe acești lăutari îi întîlnești în toate sărbătorile; ei poartă mai totdeauna haine orientale. Cînd cineva îi aude esecutînd în chip serios și melanholic, carele niciodată nu-i lasă, ariile naționale române într-o societate aleasă, adăogind muzicei instrumentelor lor un cîntic plin de tristeță, și cînd vede cineva impresia ce produce asupra auziturilor, atunci pricepe că, deși toți românii carii au priimit o educație cît de puțin îngrijită au luat manierile și naravurile societăței moderne, cu toate aceste sentimentul național există în toată virtutea la dînșii și pătrunde lustrul modelor străine.

Cît pentru caracterul și ritmul muzical al ariilor române, să cade să mărturisesc curat că este tot ce e mai greu de a deprinde și de a înțelege dacă cineva nu le-au auzit giucate în țară de cătră lăutarii indigeni. Mă voi încerca însă de a explica, pe cît se va putea, deosebitele geniuri și nuansele cele mai caracteristice a muzicei naționale române.

Ariile române se împart în doine sau balade, în cîntice de lume sau romanțe, în cîntice de gioc sau hore și altele și în marșuri antice naționale.

Baladele sînt arii vechi ale cărora cuvinte totdeauna amintesc vreun suvenir istoric sau vreun roman de amor. Țăranii de la munte, carii sînt adevărații barzi români, cîntă aceste balade cu un glas plîngător foarte lin, cu un *muvement*[1] de muzică cu totul neregulat, stăruind asupra notelor de cîntic și iuțind pe cele de fantazie. Ei știu să deie acestor arii o espresie de întristare visătoare, de un efect extraordinar. Adeseori, cînd cineva umblă în munții țărilor române, aude de departe un fluier care fluieră cu dulceață un cîntic de dor. Atunci se oprește fără voie ca dominat de un farmec necunoscut spre a asculta mai mult timp aceste suspine ale muntelui. Am întîlnit mulți călători străini în țările române carii, nefiind deloc de școala romantică, mi-au mărturisit că aste cîntice atît de simple și atît de espresive le-au făcut o impresie mai vie și mai adîncă decît toate gambadele muzicale ce se aud azi în salele de conțert și de teatru și care sînt priimite cu aplaude frenetice.

Cînticele de lume (romansele) sînt melodii făcute pe poezii mai nouă și au mai tot acel caracter ca al baladelor. Ele se deosebesc de balade în aceea că, giucate cu un muvement mai iute, ele slujesc asemine ca arii de gioc. Cînticele de gioc sînt melodii înadins pentru danț.

Danțul cel mai obicinuit în orașe este hora. La țară să gioacă hora, giocul de brîu, călușarii etc.

Hora să gioacă astfel: dănțuitorii, atît oameni, cît și femei, al căror număr nu este mărginit, se apuc de mînă și formează un cerc unde fiecare poate intra și ieși după plac. Să gioacă în rînd, îndoind un picior, în vreme ce celalalt face un pas înainte sau îndărăpt; totdeodată brațurile se clatină încet; dănțuitorii se apropie sau întind cercul tot cu acele mișcări, ceea ce dă horei un oarecare aer de indolență și de o lene care nu se întrerumpe decît de către vreun vesel dănțuitor ce-și manifestează veselia bătînd cu piciorul în pămînt. Această legănare grațioasă să cuvine mai cu seamă de a se esprima în muzică; de aceea trebuie să se apese mai mult baterea dintăi a fiecărei măsuri, iar a doua foarte puțin.

---

[1] Mișcare, ritm (fr.: *mouvement*).

Cu cît mișcările horei sînt line, egale și liniștite, întru atît cele ale giocului de brîu sînt vioaie și zgomotoase: dănțuitorii se țin cu mîna stîngă de încingătoare, rezămîndu-se cu mîna dreaptă de umerile vecinului, și execută acest danț cu cea mai mare iuțeală.

Danțul Călușarilor are o semnificație cu totul istorică pentru români; țăranii păstrează în memoria lor fapte confuze din istoria vechilor romani, ai căror sînt urmași, și răpirea sabinelor este unul din înaltele fapte cele mai memorabile ale glorioșilor lor străbuni, a cărie suvenir ei îl celebrează prin giocul Călușarilor. Ei alerg la sunetele fluierului, a vioarei și a cimpoiului, înarmați cu amblemele anticilor arme romane, măciuci, lănci, securi, și sar, strig, ieu poziții rezbelice, încît, prin aceste mișcări și prin zinghenitul armelor, ei își reprezentează suvenirul acestui cavaleresc epizod al analelor primitive ale Romei antice. Săptămîna Rusaliilor este cu totul consacrată acestui gioc al Călușarilor, carele ține loc de capitul de istorie.

Cetitorul îmi va ierta că m-am oprit la descrierea tuturor astor amărunturi. Am socotit că era neapărat a zice cîteva cuvinte asupra caracterului unei muzici naționale care, fiind necunoscută artiștilor precum și amatorilor pînă acum, nu va lipsi, după cum sperez, de a lua unul din cele întăi rînduri pintre ariile naționale ale altor popoare ce au fost priimite cu favor. . . etc."

PRIETINII ROMÂNILOR

Cînd mintea își ie zborul de se afundă în hăul de suferinți, de prigoniri și de palme dumnezeiești ce de cîteva veacuri au trecut și încă trec pe capul acestui neam român odinioară atît de mare și puternic, ea rămîne înspăimîntată ca și cînd s-ar găsi la poarta care duce la lăcașul vecinicilor chinuri, și nu poate să înțeleagă cum acest neam au răbdat cu bărbăție atîte furtuni grozave și cum se mai află încă astăzi pe picioare! Năvăliri de limbi străine, războaie crîncene și necurmate, împilări de tot soiul, înrîuriri fatale de corupție, prigoniri sistematice, focuri, săcete, epidemii crude și, mai presus decît toate, dezbinări chiar între frați de același sînge și nume, nimic nu i-au lipsit, nici una dintre aceste grozave rele nu au încungiurat pămîntul locuit de români, încît două mari adevăruri se înfățișează mintei omenești la priveliștea acestui negru tablou de calamități: cea întăi, că mult greșiți au fost romanii în ochii dumnezeirei dacă, după atîte veacuri, strănepoții lor sînt încă astfel pedepsiți; cea al doile, că dumnezeirea pregătește un mare viitor acestui neam strecurat prin atîte chinuri, căci furtunele cele mari lovesc fruntea munților celor mai înalți, și cercările cele aspre a soartei lovesc sufletele cele mai tari.

Veacuri întregi acest neam român așezat la porțile răsăritului pe un țărm care, în privirea sa topografică, seamănă cu o insulă bătută de vînturi și de valuri din toate părțile, s-au împrotivit furtunelor și au izbutit a-și păstra moșia, sau mai bine zicînd o parte din moșie. Încungiurat de mari puteri, cuprins pretutindene de neamuri străine, slavi, germani, unguri și turci, cu care el nu are nici o rudire, fiind de viță latină, românul s-au făcut punte și munte în mijlocul greutăților prin care s-au strecurat, și au scăpat din noian sfîntul odor a naționalității sale. În zădar campionii Panslavismului au cercat chiar prin acturi ofițiale a întuneca adevărul! adevărul e un soare luminos care străbate puternic prin negurile minciunei, fie aceasta cît de pompoasă, și în sfîrșit Evropa s-au încredințat astăzi nu numai de adevărata noastră naționalitate, dar și chiar de drepturile noastre politice.

E mult aceasta pentru noi și mult ne va fi de folos pentru asigurarea viitorului nostru, căci păn-acum nenorocirile Prințipatelor Dunărei s-au tras din neștiința marelor puteri a Occidentului în privirea istorică, comerțială și etnografică ale acestor Prințipate. Până acum ele să socotea chiar de oameni eminenți ca o parte din pămîntul Imperiului Rusesc, sau ca o provinție de raiale turcești precum Bulgaria etc. și puțini din publiciștii străini pricepuseră importența unei *Românii* bine organizate în cumpăna chestiei Orientului.

Națiile apusane de viță latină au trăit un lung șir de veacuri fără măcar a visa că avea chiar pe marginea Evropei, la porțile Răsăritului, zece milioane de frați, și făr-a auzi glasul suferinților lor; dar acest glas au găsit în zilele noastre un răsunet în inimele generoase a cîțiva oameni care, cu un curagiu vrednic de toată recunoștința noastră, s-au făcut apostolii României.

Printre acești nobili campioni a drepturilor și a naționalității noastre sînt de însemnat:

1. Dl. *St. Marc de Girardin* care la 1836 au vizitat Prințipatele Dunărei, le-au studiat cu luarea-aminte unui filosof și au publicat în jurnalul *Débats* mai multe scrisori asupra stărei morale a provințiilor noastre, asupra relațiilor Rosiei cu ele, asupra influenței puterilor suzerane și protectrițe, asupra reglementului organic etc.

2. Dl. *Felix Colson* care la 1839 au publicat un volum de mare preț intitulat: *De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie, suivi des traités de la Turquie avec les Puissances Européennes et d'une Carte des Pays Roumains.* Acest uvraj este cel mai aprețiat de politicii străini, iar cît pentru noi, românii, nu trebuie să uităm niciodată aceste cuvinte prin care Dl. Colson sfîrșește prefața cărței sale: „În fața atîtor umiliri și atîtor suferinți necunoscute

Evropei, conștiința mea îmi impune datoria de a rădica glasul în favorul românilor!“

Dl. *I. A. Vaillant*, care la 1844 au scos la lumină un uvraj mare în trei tomuri, sub nume de: *La Romanie ou histoire, langue, littérature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or, Ardialiens, Valaques et Moldaves résumés sous le nom de Romans.* — Dl. Vaillant au locuit mai mulți ani la București unde au fundat deosebite școli, și cînd s-au despărțit de români, iată cuvintele ce le-au adresat: „Adio! fiți fericiți; redobîndiți dignitatea și virtutea voastră antică; lucrați cu toții pentru Patrie; pătrundeți-vă de simțirea puterei voastre și astfel veți deveni iarăși o nație mare precum au fost strămoșii voștri!“

Dl. *H. Desprez* care la 1848 au publicat mai multe articole importante în *Revue des Deux Mondes* asupra revoluției românilor și asupra deșteptărei naționalităților orientale.

Dl. *Arthur Baligot de Beynes*, fondatorul jurnalului din Constatinopoli *Presa de Orient*, care de la 1848, în curs de mai mulți ani, au sprijinit drepturile românilor prin cele mai însemnate gazete din Paris.

Dl. *A. Billecocq*, fostul conțul-general a Franției în Prințipate, care necontenit au căutat a lumina oamenii de stat a Franției asupra interesurilor Evropei în provințiile noastre și asupra rolului ce este chemat a giuca neamul român în chestia Orientului. Dl. Billecocq s-au arătat necontenit unul din cei mai ferbinți prietini a românilor, și au avut meritul a prevedea chiar de la 1848 întîmplările politice de astăzi. El au publicat un album foarte interesant intitulat: *Album Moldovalaque* și ilustrat cu desinuri de Dl. Bouquet.

Dl. *Michelet*, unul din cei mai mari scriitori a Franției, care în volumul său: *Légendes du Nord*, vorbește de biata Românie cu toată îndurarea unei inimi adînc simțitoare și cu tot entuziasmul unui mare poet. Dl. Michelet numește țara noastră *Italia orientală* și au știut a gîci chiar din poeziile sale poporale comoarele sufletului român.

Dl. *Ubicini*, autorul *Scrisorilor asupra Turchiei*, un uvraj de mare preț în ochii tuturor oamenilor de stat, și director unei publicații ce iesă în Paris sub titlul de *Revue d'Orient*. Dl. Ubicini s-au aflat în București în vremea revoluției de la 1848 și, cunoscînd prea bine țările noastre, au scris multe articole prin gazete în favorul drepturilor românilor.

Am început această enumerație prin Dl. Girardin și vom sfîrși-o iarăși prin Dl. Girardin, arătînd că acest înalt scriitor au publicat mai multe articole în *Débats* atingătoare de Prințipate, de la începutul complicărilor de astăzi, și, pentru ca să dăm o idee de sentimentile Dl. de Girardin în privirea viitorului țărilor noastre, iată ce găsim scris de D-lui în jurnalul franțez *Débats*, din 18 martie 1855:

„Sîntem încredințați că noul congres de la Viena, care este chemat a alege chipurile de a da Orientului pe lîngă binefacerile pacei și un regim soțial potrivit cu civilizația Evropei, va lua în mare băgare de seamă dorințile Prințipatelor Dunărei. Nu putem ști lămurit care va fi viitoriul acestor țări ce au în Orient aceeași poziție ca *les Pays-Bas*[1] în Occident și care, ca și aceste, trebuie a fi declarate neutre chiar de la început, dacă Evropa nu vroiește ca ele să slujească de teatru și de pricină războaielor; însă sperăm că congresul de la Viena, cînd a fi să ieie o hotărîre asupra soartei Prințipatelor, nu va trece cu vederea dreapta cerere a moldo-valahilor în ceea ce privește naționalitatea lor consfințită prin vechi tractaturi. Prințipatele au apărat neatîrnarea lor împrotiva năvălirilor turcești la al 15 și 16 veac, și cînd ele s-au văzut silite a se închina armelor sultanilor, chiar atunci ele au făcut pe învingători ca să recunoască naționalitatea lor, priimind suzeranitatea, iar nu giugul acestora. Articolul 1 din tractatul de la 1392 între valahi și Baiazid I recunoaște Valahiei dreptul de a se guverna prin înseși legile sale precum și dritul de a face război și a încheie pace; afară de aceasta, prințul Valahiei au păstrat totdeauna putere de viață și de moarte asupra supușilor săi, ceea ce este unul din atributurile suveranității. Articolul 2 din acelaș tractat încuviințează Valahiei un drept care dovedește că, fiind nevoiți a priimi suzeranitatea sultanilor, voivozii Valahiei se gîndea și la soarta creștinilor din Orient. Toți creștinii, zice acel articol, care după ce or fi îmbrățișat religia lui Mahomed vor trece din locurile supuse sultanului în Valahia, și se vor creștini din nou, nu vor putea fi nici reclamați, nici atacați. La 1460[2], după luarea Constantinopolului, un nou tractat este încheiat între Mahomed II și între Valahia. Acest tractat recunoaște asemine drepturi Valahiei.

---

[1] Țările de Jos: Belgia și Olanda.
[2] În *Rom. lit.* greșeală de tipar: 1860.

Neatîrnarea și autonomia neamului moldo-valah este deci un drept vechi și legiuit. Acest drept au fost solemnel recunoscut prin articolul 5 din tractatul de Andrianopol, și negreșit că va fi luat în seamă de congresul Vienei.

Patrioții din Moldo-Valahia avea toată dreptatea de a se rezăma pe acele tractaturi cînd, în anul trecut, cerea arme Turchiei și Evropei ofițeri pentru ca să se armeze împrotiva armiilor năvălitoare a Rosiei și să mute teatrul războiului chiar în sînul Besarabiei. Ei vroia să puie în lucrare dreptul de a face război pe care nici tractaturile de la 1392, nici acele de la 1460 și de la 1512 nu l-au contestat. Poate că dacă această propunere ar fi fost priimită, espediția din Crîm nu ar fi fost neapărată. Această slujbă din partea românilor ar fi interesat mai mult Evropa la cauza lor, căci ei ar fi conlucrat de la sine la hotărîrea soartei lor în loc să o aștepte ca acum din mîna străinilor. Ei ar fi dat de o parte rolul de nemișcare ce li se împune totdeauna și pentru care, mai tîrziu, li se face nedrepte mustrări. Cetesc într-o scrisoare ce mi-au trimis unul din cei mai vrednici patrioți români: «Noi, românii, avem dreptul de a avea o armie națională. Acest drept niciodată nu ne-au fost contestat păn-acum. Însă din pricina înrîuririlor apăsătoare a străinilor, armia noastră este atît de redusă și astfel de rău organizată, că ea nu au putut sluji păn-acum la alta decît ca să constateze dreptul nostru de a fi înarmați și de a face pace și război.»

Chestia unei armii românești are mai multă importență decît s-ar putea socoti; nu însă în privire că ea ar putea vreodată să se împrotivească armiilor rusești sau altor armii vecine. Prințipatele nu sînt în stare de a avea viață decît, precum Belgia și Svițera, prin agiutorul unei neutralități recunoscută și respectată de Evropa. Cu toate aceste, deși neutralitatea de care vorbim ar fi sprijinul lor cel mai puternic, totuși ar trebui să fie reprezentată prin o putere militară, precum ea este reprezentată în Belgia și în Svițera, și aceasta nu cu ideea măgulitoare ca să se lupte împrotiva unor vecini prea puternici, dar pentru ca să constateze călcarea privilegiurilor lor prin o apărare de cîteva zile măcar, și pentru ca să asigureze buna orînduială din lăuntru a țărei.

Noi credem că Franția și Englitera trebuie să se intereseze foarte mult la organizarea unei armii românești și să favoreze și să sprijine drepturile și neutralitatea Prințipatelor în toate privirile.

E mare chestia fundărei acestor staturi care, precum am spus, sînt menite a fi *les Pays-Bas* din Orient, și nu cred că va fi mai ușoară decît au fost fundarea staturilor *Pays-Bas* de la apus. Dacă congresul Vienei va izbuti, precum sperăm, a dezlega pentru Răsărit acest problem care pentru Apus au ținut aproape de 300 ani de războaie, aceasta va fi unul din cele mai frumoase triumfuri a diplomației și una din cele mai mari dovezi de biruință a civilizației moderne! etc."

Mulțămită fie din partea românilor acestor vrednici campioni a României! Numele lor sînt adînc săpate în inimele noastre și nu se vor șterge niciodată, căci inima românului nu e uitită, și ea păstrează pentru vecinicie suvenirul facerilor de bine. Dintre toate misiile omenești, cea mai nobilă este de a întinde o mînă prietină națiilor căzute care aspiră a se rădica în picioare și a lua rînd pintre celelalte nații mari, glorioase și puternice!

V. A.

LAMARTINE

Unul din cei mai mari poeți a Franciei, omul care prin geniul său a fost și va rămînea o glorie pentru secolul nostru, Lamartine, a murit! Această tristă veste va deștepta un răsunet dureros în sufletul acelor cari au gustat încîntările armoniei măreţului poet.

Cît pentru noi, românii, e bine să ne aducem aminte încuragiările ce ne-au dat Lamartine în anul 1848, cînd el ţinea ochii lumei întregi ţintiţi asupra lui, și adresa cuvinte mângăitoare naţiilor ce aspirau la libertate.

În istoria misiilor mele politice din anul 1859, găsesc următoarea notiţă scrisă după o vizită ce făcusem lui Lamartine; această notiţă e de natură a interesa publicul român, și dar este timpul de-a o scoate la lumină:

„D-l Lamartine, dulcele poet a inimelor tinere, eroul poetic a revoluţiei din 1848, deși ajuns acum în vrîstă înaintită, totuși încă poartă pe frunte-i aureola geniului. Convorbirea sa armonioasă și fermecătoare răpește auzul și sufletul. Simţirile înalte, ideile sublime, reflecţiile filosofice, sînt exprimate de el în forma cea mai corectă, în stilul cel mai nobil, și cu o abundanţă care minunează pe ascultători.

Elocuenţa sa naturală încîntă chiar în vorbirile zilnice a vieţei private, iar în împrejurările cele mari a vieţei politice, ea devine o putere care poate să oprească omenirea pe malul prăpăstiilor sau să o împingă în fundul lor.

O oară întreagă, cît a ținut vizita mea, am crezut că asist la un concert melodios, și cînd a fost ca să mă retrag, îmi zise:

— Domnul meu, deșteptarea unei nații e cel mai sublim spectacul ce omenirea poate să arăte creatorului, însă cînd o nație are norocul de a atrage asupră-i ochii Providenței, ea trebuie să se menție la înălțimea rolului ce este chemată a avea pe lume.

Eu fac sincere urări pentru prosperitatea și mărirea românilor, căci mi-a plăcut totdeauna a vedea pe urmașii popoarelor mari pășind falnic pe urmele glorioase ale strămoșilor!

V. ALECSANDRI“

ALECU RUSSO

I

A. Russo, trimis de copil într-un institut din Elveţia, săvîrşi studiile colegiale şi se întoarse în Moldova la 1838 cu o colecţie de încercări poetice scrise în limba franceză. Pintre aceste bucăţi inspirate de amorul libertăţii se găsea şi o *imprecare violentă contra tiranilor,* ce-i cauza oarecare supărări în Viena din partea poliţiei. Soarta lui îl puse chiar din prima-i junie în faţă cu prigonirea guvernelor despotice, însă această prigonire nu putu să schimbe întru nimic vesela nepăsare a caracterului său.

După întoarcerea sa în ţară, Russo locui vreo doi ani la o moşie părintească din munţi, şi acolo, trăind în frăţie cu natura, el se îndrăgi mult de tot ce purta sigilul naţionalităţii: obiceiuri, costumuri, danţuri şi mai cu samă legende şi poezii poporale. Chiar de pe atuncea, adecă la 1839, el începu să adune cîteva fragmente de cîntece bătrîneşti şi să scrie impresiile în limba franceză, însă toate acele manuscripte s-au perdut.

Singura compunere importantă ce a scăpat, pentru gloria literaturei noastre, este admirabila *Cîntare a României,* tradusă mai tîrziu în româneşte de N. Bălcescu şi publicată la anul 1855 în *România literară.* Acel poem în proză a inspirat următoarele strofe adresate lui Russo de către un profesor francez, d-nul Storhas:

„Oh! vous qu'un noble zèle a jeté dans l'arène
Pour écrire en passant une histoire de feu,
Marchez sur les hauteurs où l'âme vous entraine
Sous le regard de Dieu.

L'Europe aura ses yeux ouverts sur le Moldave,
Sur le Roumain longtemps endormi, malheureux,
Qui s'éveille sans peur de son sommeil d'esclave!...
Peuples! formez des voeux
Pour la jeune patrie encore dans ses vieux langes,
Pour la liberté sainte et puis pour l'avenir.
Pour les hommes de coeur ici bas, vrais archanges
Qui meurent sans mourir!" [1]

Etc., etc., etc.

A. Russo era poet în toată puterea cuvîntului; natura lui avea nevoie de orizonuri întinse, de aerul munților, de sunetul doinelor, și însă guvernul găsi de cuviință a-l rîndui în slujbă și a-l închide între pereții unei judecătorii. Prin decretul domnesc din 22 mai 1843, Russo fu trimis în calitate de membru al tribunalului la Neamț și apoi la Peatra.[2] Cîțiva ani mai în urmă, adecă la 1851, Grigori Ghica-vodă îl numi candidat la Divanul de apel în Iași; însă cariera judeciară nu convenea nicidecum aspirărilor sale intime: „Prefer de o mie de ori cărarea de la munte, decît cariera deschisă dinaintea mea!" zicea el adeseori glumind; prin urmare în loc de a mucezi în nămolul *delelor judecătorești,* el se furișa pintre dînsele de cîte ori o putea face, pentru ca să cutriere munții și să descopere legende.

Jurnalul său de toate zilele trebuie să fi fost o comoară... însă au avut soarta comorilor! s-au perdut, nelăsîndu-ne decît o singură legendă: *Peatra corbului,* culeasă la Bicaz.

---

[1] ... O! tu pe care o nobilă ardoare te-a aruncat în luptă
Ca să scrii în fugă o pagină de foc,
Mergi pe culmile spre care sufletul tău te împinge
Sub priveghere lui Dumnezeu.

Europa va privi la moldoveanul,
La românul mult timp adormit, nefericit,
Care se scoală fără teamă din somnul său de rob! ...
Popoare! faceți urări
Pentru noua țară, încă în vechile-i scutece,
Pentru sfînta libertate și apoi pentru viitor,
Pentru oamenii de inimă, adevărați arhangheli pe pămînt
Care-și dau viața, dar nu mor...." (fr.).

[2] După date mai noi, rezultă că Russo a fost numit judecător la Piatra la 4 octombrie 1841.

La 1846, Russo compuse pentru teatrul românesc din Iași o mică piesă intitulată: *Jicnicerul Vadră*, în care un țăran cînta următoarele două versuri:

Din Focșani la Dorohoi
Țara-i plină de ciocoi.

Îndrăzneala-i fu mare de a emite o asemene idee într-o epocă de aristocrație, precum era sub domnia lui Mihail Sturza! Autorul dramatic o plăti cu un esil de două luni la monăstirea Sovegea.

Fost-a el însă condemnat de vreun tribunal? Nicidecum! Pe atuncea voința domnească ținea locul procedurei; domnul era legea — iată copia de pe *Luminatul ofis gospod*[1] din 26 fevruarie 1846, care dispunea de libertatea individuală a lui Russo. El e un document curios pentru istoria „regimului regulamentar“:

„Încredințîndu-ne că Alecu Russo a urmat prin ale sale îndemnări de a se pune în *tulburare liniștea obștiei*, îndemnînd mai ales și pe actorii teatrului național la *rostiri scandaloase* pe scena teatrului. Noi am hotărît a se închide pe *această față* spre înfrînare în monăstirea Sovegei; deci poroncim ispravnicului de Focșani ca, îndată ce numitul va sosi acolo, să-l întovărășească însuși cu paza cuviincioasă până la locul însemnat, unde, încredințîndu-se egumenului monăstirei, să puie la cale de a se ține cu cea mai de aproape privighere *pe post și rugăciuni* în toată vremea cît se va afla acolo. Se va regula totodată ca numitul A. Russo nu numai să fie cu desăvîrșire oprit de a ieși din cuprinsul monăstirei, dar și de a *corespondui* sau de a se întîlni cu nime. Iar dacă se va așeza aceasta prin înțelegere cu egumenul, apoi se vor rîndui doi vrednici și deștepți slujitori spre pază, poroncindu-le sub aspră răspundere de a fi cu neadormită privighere. . .“ etc.

Pe temeiul acestui decret, ce merită a fi arătat ca un model de despotism burlesc, A. Russo fu dus la Sovegea; însă dreptatea din anul 1846 nu se mulțămi numai cu atîta; un alt *Luminat ofis gospod* trimise totodată la altă monăstire întreaga trupă românească! Ridiculul unit cu arbritrariul!

Pe cînd tronul se credea astfel în pericul, pe cînd guvernul lua niște măsuri atît de aspre în contra teatrului național, pedepsind orbește autor și actori, eu mă aflam la București. Întorcîndu-mă la Iași, găsii următoarea scrisoare a amicului meu; ea va da o idee esactă de caracterul său nepăsător și de spiritul cu care el trata împrejurările cele mai critice:

---

[1] Luminatul decret domnesc.

„Iubite!

Nu-mi rămîne decît timpul necesar ca să-ți vestesc că guvernul și-a pus în gînd să facă din mine un om important și demn de esil. I s-au năzărit guvernului, precum se năzare cailor cu nărav, și dar el a găsit de cuviință a mă aresta și a mă condemna ca să capăt simțiri religioase în fundul unei monăstiri. O! guvern părintesc! el nu are alt vis decît fericirea noastră, nu are alt țel decît a ne face demni de împărăția cerului. Iată pentru ce el ne înfundă așa de ades în sînul sihăstriilor.

Peste un ceas plec cu nepusă masă, *cum zic românii, și întreprind un voiaj gratis, mulțămită îngrijirei guvernului; așadar, iubite, tu nu mă vei găsi, la întoarcerea ta, lungit pe divanul tău și dîndu-mi aer de pașă. Cînd te vei revedè cu plăcere sub cerul patriei și sub tavanul apartamentului tău, vei simți un mare deșert în suflet, căci amicul tău Russo îți va lipsi. Ah! această idee m-ar face să vărs lacrimi amare dacă nu mi-ar plăcè* mai bine să rîd în fața prigonirei! *Măngăie-te, frate, căci toți cei ce poartă numele de Russo sînt destinați a fi persecutați; omonimul meu* Jean-Jacques *a pătimit multe în viața lui!... Ce asemănare măgulitoare pentru mine!*

Lucrurile mele sînt în boccea; *căruța de poștă mă așteaptă în curtea ministrului din lăuntru, de unde am să plec; aga fumează ciubucul său de iasomie și mă îndeamnă să mîntui această scrisoare, în vreme ce fratele tău îmi cîntă din vioară aria franceză:* Partant puor la Syrie[1]. «Alea jacta est!» *a zis Cezar cînd a trecut Rubiconul; eu am să trec Bahluiul! prin urmare voi zice: amice! gîndește la bietul esilat și declamă ades versul celebru:*

«L'amitié d'un grand homme este un bienfait des cieux.»[2]

Adio! Mă duc să gust plăcerile vieței contemplative a sfinților apostoli și mă despart de lume fără amărime în contra oamenilor, fie domn sau... creditori!

---

[1] Plecînd spre Syria (fr.).

[2] Prietenia unui om mare este o binefacere a cerurilor (fr.).

Singura mustrare de cuget ce cearcă a mă munci în acest moment este că bieții actori împărtășesc osînda mea. Teatrul românesc la monăstire!... Ferice de țara al cărei guvern luminat produce asemene deșănțate întîlniri!

Adio! încă o dată, spune amicilor că îi scutesc de a se îmbrăca în haine negre...“ etc.

....

Russo *gusta plăcerile vieței apostolice* pănă în primăvară, însă el nu se mulțămi numai cu estasul contemplărei, ci profită de timpul arestărei sale pentru ca să culeagă cîteva balade de la un bătrîn lăutar ce se găsea în monăstire și scrise totodată *Jurnalul unui prizonier*, care s-a publicat în *Revista română* din București.[1]

II

Mișcarea din Iași de la 1848 sili o mare parte din tinerimea Moldovei să emigreze. A. Russo fu din numărul proscrișilor. El trecu în Bucovina și merse la Viena, unde se întîlni cu alți români, ce veneau din Paris ca să intre în țară. Plecînd cu toții pe Dunăre, ei se găsiră pe vapor în societatea zgomotoasă a unui mare număr de maghiari înarmați. Ungaria răsuna de tocsinul revoluționar și strănepoții lui Arpad făceau visuri de cucerințe. [. . .]

În luna lui iulie trecînd prin Transilvania, el fu arestat la Dej și condus sub escortă în închisoarea de la Cluj; [. . .] Deși viața lui era în pericul într-o epocă unde toate orașele și satele erau ilustrate cu numeroase spînzurători și țepe, totuși el nu-și perdu cumpătul.

„Iubite A... îmi scrise el din închisoare, în Ungaria liberă mi-am perdut libertatea! Strigătul maghiar: *Ellyen sabaciag*[2] însemnează: *lanțuri pentru români*. Ergo, am fost arestat la Dej, și chiar acum mi se pregătește un alai de *naționaliști-gardiști* ca să mă ducă la Cluj; însă nu fi îngrijit, dragul meu, căci am o tainică și sigură presimțire că nu mi se va întîmpla nimic. Această siguranță îmi vine din credința că românul nu piere cu una cu două... Furia ungurească e atît de deșanțată și de comică; lungimea pintenilor și a mustețelor maghiare e atît de esagerată încît, departe de a mă înspăimînta, ele îmi inspiră un rîs nebunesc... etc."

---

[1] E vorba de lucrarea lui A. Russo intitulată *Soveja*.

[2] Vivat libertatea! [V.A.].

Pentru ce însă Russo a fost arestat? Aceasta o aflăm din pasagiurile unei lungi protestări adresate de el contelui Vay, comisarului din Cluj.

„Domnule conte! — Refugiat de trei luni în Ungaria, am asistat ca un spectator la evenimentele acestei țări, bucurîndu-mă de *ospeția* ce-o primisem, și dorind în fine ca să mă întorc în patria mea, am luat drumul cel mai drept, adecă pe la Dej; se vede însă că în Ungaria drumul cel mai direct nu-i nici cel mai scurt, nici cel mai sigur, căci deodată m-am trezit arestat, despoiat de lucrurile mele, cercetat până la pele, și întemnițat! Trist și neașteptat efect al ospeției maghiare!

În zadar am protestat, în zadar am cerut să mi se spuie motivul unei asemene maltratări; nici un membru al autorității nu a găsit cu cale să-mi răspundă oficial. Iată însă prepusurile geloșilor impiegați, care mi-au deschis porțile închisorii:

1—iul prepus. — O femeie m-a văzut făcînd semne misterioase în Dej!... Cui?

2-le prepus. — Sînt român!

3-le prepus. — Corespondența găsită în valiza mea este în limba franceză!

4-le prepus. — În acea corespondență nici nu se pomenește numele de Ungaria!

5-le prepus. — Trebuie să fiu comisar rus!

6-le prepus. — Trebuie să fac parte din Comitetul croato-slovaco-sîrbo-valaco-saxon format în contra Ungariei!

Pe temeiul acestor grave prepusuri domnii judecători își frecară mînile cu mulțămire și mă întemnițară cu convingerea cel puțin naivă că și-au salvat patria!

Domnule conte! veți găsi, negreșit, că am tot dreptul să protestez în contra unui asemene act arbitrar al autorităților subalterne din Dej, care, după ce a pus mîna pe mine, și-au apropiat totodată și valiza mea, *ca una ce*, după socotința lor, *conținea destinul și viața Ungariei!*

Protestez dar în numele legilor, în numele libertății individuale, în numele dreptului ginților, și cer o satisfacere deplină în contra agenților, care au atacat în persoana mea principiile cele mai sacre ale dreptății etc., etc.

Această protestare a mea va păre poate cam lungă, domnule conte, însă nu cred să vă pară atît de lungă precum mi-au părut mie lungi aceste opt săptămîni de captivitate etc., etc."

Pe cînd Russo protesta din fundul închisorii și adresa Comitetului revoluționar din Cluj scrisoarea sumeață, ce este publicată în *Revista română*, amicii lui emigrați în Cernăuți scriau guvernului din Pesta cerînd libertatea captivului, și în sfîrșit porțile se deschiseră dinaintea lui.

— Nu e nimic mai dulce pe lume decît o dușcă de aer liber, ne zise el cînd ne revăzurăm.

III

În timpul captivității sale, Russo avea obicei să scrie pe bucățele de hîrtie cugetările care îi treceau prin minte. Multe din ele s-au perdut și e o mare daună, căci amicul meu avea o judecată profundă și un spirit cu totul original.

Nepăsarea caracterului său l-a susținut necontenit în lupte victorioase cu soarta. O singură dată, cît a fost el în închisoare, puterea sufletească l-a părăsit și atunci el a început o scrisoare tristă către amicii săi, însă nu au sfîrșit-o...

„Fraților! li zicea, nenorocirea care prigonește țara noastră mă apasă și pre mine. De săptămîni întregi stau închis fără a cunoaște culpa mea. Am așteptat dreptatea, și dreptatea nu vine!

Iubiții mei! Socotiți-mă de azi ca mort, căci de nu voi muri de măhnire sau de boală, perderea libertății mele mă oprește de a fi țărei de folos... și dar eu mă consider ca un om șters din cartea vieței.

De trei zile cînt necontenit aceste versuri din balada lui Toma Alimoș; să fie oare o presimțire?...

„Închinare-aș și n-am cui,
Închinare-aș murgului;
Dar mi-i murgul cam nebun
Și de fugă numai bun.
Închina-voi ulmilor,
Uriașii culmilor,
Că sînt gata să-mi răspunză
Cu freamăt voios de frunze

Ulmii că s-or clătina,
Frunza că s-a scutura,
Trupul că mi-a astupa."

Afară de aceste rînduri, găsesc între puținele hîrtii rămase de la el următoarele fragmente[1], demne de a fi publicate ca unele ce cuprind cugetări adînci.

A. Russo avea multe scrieri începute, însă cruda moarte nu i-au permis să le termine. La anul 1859 el s-a stins cu zîmbirea pe buze în mijlocul entuziasmului național de pe atuncea și a lăsat o dureroasă jale în inimele celor ce l-au cunoscut și l-au iubit.

Trecut-au junele poet ca un meteor de-abia zărit pe cerul patriei sale, însă numele lui va crește cu timpul și va străluci glorios în fruntea poemului *Cîntarea României.*

V. ALECSANDRI.

---

[1] Alecsandri se referă la o serie de fragmente din scrierile lui A. Russo nepublicate de acesta în timpul vieții și găsite de scriitorul nostru la diverși cunoscuți, fragmente pe care le trimite pentru a fi publicate în revista *Convorbiri literare*, unde au și apărut (în același număr cu această evocare). Se înțelege, fiind vorba de scrieri ale lui Russo, (*Peatra Corbului, Decebal și Ștefan cel Mare, Studii naționale, Cugetări*), noi nu le mai reproducem aici.

DRIDRI

Ziarul francez *Teatrul*, cu data 25 iuniu 1851, conține liniile următoare:

„O tînără artistă, cea mai frumușică din toate cîte le-am zărit pe scenele teatrelor de pe bulevarde, a murit în floarea tinereței! Veselă și grațioasă, ea poseda calitățile inimei și ale spiritului. Toți acei cari au cunoscut-o regretă în persoana sa o artistă de talent și un model perfect de eleganță și de istețime pariziană. Ea purta între amici gentila denumire de Dridri, însă numele ei adevărat era:

Marie-Angélique Chataignez!"

……………………………………………………

Cetind aceste rînduri, mulți din românii cari au fost emigrați la Paris în anul 1848 își vor aduce aminte de acea drăgălașă copilă atît de pariziană în spiritul său, atît de română în inima sa!... Ea s-a unit la toate aspirările patriotice ale generației entuziaste de acum 20 de ani, care a dat semne de viață națională în Iași și București; ea a împrăștiat adeseori cu farmecul veseliei sale negurile posomorîte de pe fruntea celor descuragiați și a lucit ca o dulce rază de soarele patriei în ochii multor emigrați din țările noastre.

Prin care mister însă caprițioasa natură sădise o inimă română în gingașul sîn al unei pariziane?

Pe cînd publicul francez se găsea în cea mai deplină ignoranță despre Moldova și Valahia, pe cînd aceste țări erau considerate ca pămînturi aflătoare în fundul Asiei, pe cînd un deputat al Constituantei din Francia declara că Bucureștii era capitala Bucariei, și un ministru al republicei confunda Cronstadtul din Ardeal cu portul de lîngă Petersburg, Dridri cunoștea România mai bine decît compatrioții săi și chiar decît mulți dintre compatrioții noștri. Ea era părtașă la toate secretele politicei românilor din Paris și se simțea mîndră de a o putea servi prin influența ce avea asupra unor corifei ai presei franceze. Acea jună artistă admirată pe scenă, urmărită de un cortegiu de adoratori, deprinsă a trăi în luxul și în plăcerile modernei Babilone, părăsi deodată calea aurită pe care călca de patru ani cu nepăsarea tinereței și se retrase în sanctuarul inimei sale. Regina banchetelor pariziane abdică de bunăvoie, și lumea o perdu din vedere fără a înțelege motivul dispariției sale. În ziua cînd s-a decis a face acest pas atît de serios în viața unei femei, Dridri a scris amicilor săi un soi de circulară enigmatică în care le zicea:

„Adio! Plec într-o călătorie la care am visat adeseori; mă duc să cunosc o lume nouă de unde nu cred că m-oi întoarce printre voi. Nu vă încercați însă ca să ghiciți care-i acea lume; cunoștințele voastre geografice nu se întind pînă la marginile ei!“

Pînă a nu descrie însă realizarea visului frumoasei călătoare, să aruncăm o privire asupra fazelor existenței sale trecute, precum ne-am uita într-o grădină înflorită ce am întîlni în calea noastră.

Domnișoara Marie Chataignez să născu la Bordeaux și rămase orfană de mică copilă. Ea fu crescută de o mătușă a ei, cu care veni la Paris cînd copila împlini 18 ani... La Paris! la Paris!... Cine poate spune iluziile, sperările, visurile seducătoare care flutură prin mintea unei tinere fete care se simte în primăvara vieței și în deplina înflorire a frumusețelor atunci cînd ea intră în atmosfera îmbătătoare a Parisului!

Mătușa ei era amică de pension cu celebra actriță Déjazet, care pe atunci parvenise la culmea talentului și fermecase publicul parizian. Ambele amice se revăzură cu mare bucurie după un șir de mulți ani, și chiar de la prima întîlnire Déjazet simți mare simpatie pentru Dridri.

— Draga mea — îi zise ea — ești tînără, ești grațioasă, ai tot ce trebuie unei femei ca să placă, însă îți lipsește pedestalul de pe care să poți atrage ochii mulțimei. Fie o femeie înzestrată cu darurile cele mai frumoase, dacă ea nu are norocul a se face cunoscută în Paris, sărmana! rămîne părăsită, deoparte, ca o comoară neștiută. Tu însă, Angelică, fii fără nici o grijă; eu mă însărcinez de viitorul tău și prin mine promit că vei reuși a deveni o personalitate în Paris.

— Eu? replică Dridri cu glasul uimit.

— Tu!... Însă, spune-mi, ai gust pentru arta dramatică?

— Nepoata mea nu visează decît teatru, răspunse mătușa ei cu grăbire.

— Minunat! zise Déjazet. În curînd ea va debuta pe scena „Varietăților". Directorul este amicul meu, și el va fi preafericit de a priimi în trupa lui o actriță prezentată de mine. Pînă atunci, draga mea, să vii în toate zilele aicea, pentru ca să-ți dau cîteva lecții de declamare și să repetezi cu mine rolul prin care ai să-ți inaugurezi cariera dramatică.

Dridri, fericită de astă propunere neașteptată și cuprinsă de recunoștință, apucă mîna protectriței să o sărute; însă Déjazet atrase pe gingașa copilă în brațele sale și o sărută pe ochii săi umezi de lacrime.

În adevăr, după șease luni, afișul teatrului „Varietăților" anunță debutul d-rei Marie-Angélique Chataignez într-un rol de subretă, compus înadins pentru dînsa de autorii Duvert și Lausanne[1].

Mari lupte între ambiție și spaimă se petrec în sufletul unei june artiste la începutul carierei sale, atunci cînd sala e plină de spectatori, cînd celelalte actrițe privesc la dînsa cu ochi pizmași și întrebuințează toate manevrele pentru ca să împiedice succesul ei. Sărmana! În acel moment critic, mintea i se tulbură, inima i se bate iute, glasul i se întunecă. Ea ar voi să fugă, să se ascundă în fundul pămîntului, însă nu! ea trebuie să înfrunte pericolul, trebuie să iasă pe scenă, chiar de ar fi să cadă moartă de uimire... Orchestrul esecută uvertura, cortina se ridică, lumina policandrelor inundă teatrul, publicul numeros așteaptă cu nerăbdare ca un judecător aspru care are să-și dea sentința... E un moment îngrozitor, căci de la el depinde succesul sau căderea, adică: viața sau moartea bietei artiste!

---

[1] Felix-Auguste Duvert și ginerele său Lausanne, vodeviliști francezi din secolul al XIX-lea.

Cu toate aceste, Dridri avu norocire de a produce o impresie favorabilă asupra publicului chiar de la prima sa intrare pe scenă: un murmur încorajător să ridică în sală cînd ea apăru cu figura sa vie, cu talia sa elegantă, cu farmecul tinereței sale. Ea-și jucă rolul foarte natural, și la cel întîi cuplet ce cîntă, glasul ei argintiu deșteptă un răsunet voios în inimile spectatorilor. Celebra Déjazet dete semnalul aplaudării din lojă, și toți o imitară, bătînd din palme cu entuziasm. Dridri se simțea nebună de bucurie, căci succesul ei era astfel consacrat chiar de la începutul piesei; iar cînd cortina se coborî, publicul rechemă pe fericita copilă, care se prezintă cu modestie, salută lojele și parterul, zîmbindu-le grațios, și primi un frumos buchet de roze de China aruncat la picioarele ei de însăși Déjazet.

Între acturi juna debutantă veni să mulțumească protectriței sale, care o sărută în prezența publicului, felicitînd-o de succesul ce avuse. Toate lornetele din sală să țintiră spre acea lojă, și cavalerii declarară în unanimitate că d-ra Marie Chataignez nu perdea nimic din grațiile sale afară din scenă; damele însă, din contră, îi descoperiră multe defecte închipuite, cari erau de natură a face din copila drăgălașă un monstru spăimîntător.

Nu trecură zece minute și-n loje se prezentă un cavaler de o aparință nobilă și plăcută: era contele de Farol, unul din membrii de la Jockey-Club, unul din fashionabilii Parisului. El avea o figură care esprima calitățile inimei și maniere de un adevărat gentilom. Intrînd, contele dete mîna d-nei Déjazet după moda engleză și-i zise:

— Vin să salut luceafărul scenei pariziane.

Déjazet îi mulțumi cu o zîmbire și replică: „Salută, domnule conte, și pe d-ra Chataignez, o nouă stea care răsare pe orizonul artei dramatice". Contele să închină tinerei artiste, zicînd: „Am admirat pe domnișoara din stala mea: am rupt o pereche de mănuși aplaudînd-o și sînt mîndru de a fi cel întîi a o complimenta". Apoi adăogi, adresîndu-se direct la Dridri: „Domnișoară, ați făcut în astă-seară mulți fericiți și totodată mulți nefericiți... Cavalerii v-ar duce în triumf ca pe o grațioasă regină, însă damele v-ar scoate ochii fără milă... și zău! ar comite o mare crimă, căci nu-i nimic mai încîntător și mai dulce la privit ca doi ochi frumoşi cari înot în flacăra triumfului."

Dridri răspunse, roşindu-se: „Doamnele cari ar voi să mă orbească m-ar nenoroci foarte mult, condamnîndu-mă astfel a nu mai putea admira graţiile lor".

— Bravo, domnişoară! strigă contele; am să duc damelor răspunsul d-voastră, pentru ca să afle că pe cît sînteţi de gentilă, atît sînteţi şi generoasă.

— Adaoge şi din parte-mi, observă d-na Déjazet, că dumnealor au prea multă ocupaţie cu ochii bărbaţilor pentru ca să-şi peardă timpul cu ochii copilelor...

— Mă duc îndată să înfig cu mulţumire această săgeată în sînul lor, zise contele rîzînd, dar, pînă a nu ieşi din lojă, se adresă încă o dată la Dridri cu următoarele cuvinte: „Domnişoară, sînt unul din cei mai sinceri admiratori ai talentului d-voastră; daţi-mi voie a spera că veţi primi a mă număra şi între amicii d-voastră cei mai devotaţi".

După finitul spectacolului, Déjazet conduse pe Dridri la otelul unde locuia tînăra actriţă şi pe drum ea-i zise cu amicie: „Draga mea, iată-te acum pe cale de a-ţi face nume, avere şi poziţie. Să te gîndeşti totdeauna însă că o bună reputaţie este pentru o artistă coroana talentului şi a carierei sale!"

E de prisos să mai observăm că noaptea întreagă Dridri n-a închis ochii. Triumful alungă somnul. A doua zi directorul veni să-i propuie un angajament de 500 franci pe lună. „Suma, zise el, nu e mare, dar va creşte în proporţie cu rolurile ce veţi crea". Contractul fu subsemnat, şi d-ra Marie-Angélique Chataignez fu anunţiată prin gazete ca una din pensionarele „Varietăţilor".

Fericită de poziţia ce cîştigase, Dridri se ocupă cu ardoare de arta sa, şi pe fiecare zi atrăgea mai mult favorile publicului. Autorii dramatici scriau roluri vesele pentru dînsa, siguri fiind de succes; jurnalele o lăudau numind-o Déjazet II, însă camaradele sale o considerau cu invidie ca pe o rivală nesuferită. Şi, în adevăr, sărmanele aveau bune cuvinte de a fi îngrijite, căci toţi adoratorii lor începuseră a flutura împrejurul ei. Una din ele mai cu seamă, Estera, îi declarase război neîmpăcat din cauza admirării ce avea contele de Farol pentru Dridri.

Estera, o celebritate a Parisului de pe atunci, purta în trăsăturile figurei sale sigiliul frumuseței ebraice. Ochii săi negri și lungăreți aruncau săgeți înfocate; părul ei forma o ghirlandă bogată pe frunte-i; talia sa era majestoasă, umerii săi albi erau de un model perfect, însă gura ei avea o espresie disprețuitoare, care producea un efect displăcut. Ea se deprinsese a primi omagele tuturor bărbaților cari îi erau prezentați, și această deprindere îi dase un aer măreț. Echipagele sale luxoase, briliantele de preț cu care se arăta în public îi rădicaseră un pedestal în ochii parizianilor. Aceștii o numiseră regina de Saba, nume potrivit cu soiul frumuseții sale și care îi înspirase atîta superbie cît nu putea suferi nici o rivală alăturea cu dînsa. Prin urmare, chiar din seara cînd Dridri se urcase pe scenă, Estera simți pentru juna actriță o antipatie instinctivă, antipatie care cu timpul se prefăcu într-o ură de moarte. Mîndră de luxul ce afișa pretutindenea, ea găsea mulțumire a umili pe modesta ei camaradă, făcînd observări puțin generoase asupra simplității tualetei sale, și de cîte ori o întîlnea pe stradele Parisului, Estera, culcată pe pernele caleștei, arunca din treacăt ochiri fudule asupra bietei Dridri, ochiri la cari copila răspundea prin un zîmbet foarte malițios. Astfel se născu între ambele artiste o luptă surdă și neîncetată, care trebuia numaidecît să producă scandal la cea întîi ocazie.

Într-o zi de repetiție generală Estera veni la teatru în cupeul ei, după obicei, fără a să îngriji de ploaia care cădea pe strade, și intră în foișor purtînd o rochie lungă de catifea vișinie. Dridri, ca o modestă pensionară de 500 de franci pe lună, veni alergînd sub coperișul unui cortel; tualeta ei se resimțea de furtuna care domnea afară și botinele sale umede lăsau urme după ele pe parchetul foișorului. Toți artiștii, precum și mai mulți amatori care aveau liberă intrare în culise erau adunați pe lîngă cămina de marmură și rîdeau cu zgomot ascultînd glumele vestitului actor comic Odry. Deodată, rîsetele conteniră la glasul Esterei, care, trecînd pe dinaintea rivalei sale, zise cu insolență:

— Cînd nu are cineva nici doi franci ca să poată lua o birjă pe un timp ploios, ar trebui cel puțin să-și lase botinele la ușă și să intre desculță în foișor.

Dridri, la această grosolană aluzie, se roși pe obraz și observă cu glas indignat: — că e mai lesne de a poseda un cupeu decît delicateța inimei. Estera, astfel săgetată, ținti ochii săi aprinși asupra copilei și, apropiindu-se de ea, răcni ca o furie:

— Sărmano! m-aș înjosi poate a-ți răspunde dacă nu mi-ar fi milă de mizeria în care te afli... Privește, nenorocită; ești muiată ca și cînd ai fi scoasă din mare...

— Care mare? replică Dridri, Marea Roșie în care s-au botezat strămoșii dumitale?

Un hohot general răsună în foișor la auzul acestei malițioase întrebări. Estera, înciudată, ieși ca o bombă fără a găsi ce răspunde, în vreme ce toți actorii înconjurară pe Dridri ca s-o complimenteze. Contele de Farol îi luă brațul și-i zise cu amicie:

— Estera a voit să vă insulte, dar insulta a căzut pe fruntea ei, căci ați știut a răspunde cu spirit și cu mult tact; primiți felicitările mele, domnișoară... Acum permiteți-mi a vă grăi ca un adevărat amic: nu e destul de a avea talent în Paris pentru a-și crea o poziție precum o meritați, căci directorii de teatru sînt niște esploatatori cari gîndesc mai mult la punga lor decît la viitorul artiștilor...

— Nu înțeleg, domnule conte...

— Binevoiți, domnișoară, a mă asculta cu răbdare și a pune cuvintele mele pe sama simpatiei ce mi-ați inspirat... Aveți acum 500 franci pe lună și poate peste vreo doi ani să cîștigați îndoit. Ce sînt însă 12000 de franci pe an în viața pariziană? o picătură de apă în mare, fie chiar în Marea Roșie a Esterei!... O femeie tînără și frumoasă nu poate trăi într-o atmosferă de zilnică și strictă economie; ea este chemată a domni în toată splendoarea luxului, a face pe publicul parizian a se ocupa necontenit de dînsa, a eclipsa mai cu seamă pe toate elegantele orașului, pentru ca să rămîie singura stea strălucitoare în ochii lumei.

— Și pentru a veni la acea culme ce este de făcut? întrebă Dridri.

— Unicul chip, răspunse contele cu puțină sfială, este de a-și alege un amic devotat, care să fie fericit a consacra viața și averea lui la realizarea dorințelor...

— Domnule conte, întrerupse Dridri, eu am doi amici cari mă opresc de a dori un al treilea.

— Doi! esclamă contele cu mirare.

— Unul de vreme bună și unul de vreme rea.

— Și cum se numesc? Cine sînt?

— Cel de vreme bună este caracterul meu nepăsător și neambițios.

— Și cel de vreme rea?

— Este cortelul mătușei mele, care mă apără și de ploaie și de ispite.

— Aveți răspuns la toate și vă găsesc adorabilă! zise contele oprindu-se, însă tot sper că într-o zi voi avea satisfacerea de a vedea pe Estera învinsă chiar prin armele cu care se fălește.

— Care arme?

— Splendoarea luxului de care aș dori să vă văd înconjurată.

— Adio, domnule conte.

— La revedere mai bine! replică el, sărutînd mîna grațioasei artiste.

Astfel de scene se petreceau mai în toate zilele în foișorul teatrului; altele mai scandaloase se produceau cîteodată chiar dinaintea publicului. De pildă, într-o piesă în care Dridri și Estera aveau roluri principale, aceasta, voind să compromită succesul rivalei sale, întîrzie înadins intrarea sa pe scenă. Dridri, așteptînd-o în zadar, deși o zărea între culise, se văzu nevoită a improviza cîteva fraze pentru ca să-și prelungească rolul; și între alte cuvinte ea zise foarte apropo: „Așteptarea e nesuferită atunci, mai cu seamă, cînd persoana care trebuie să vie este lipsită de simțul bunei-cuviințe". Publicul, înțelegînd aluzia, făcu să răsune sala de aplaudări și dete astfel o lecție aspră Esterei.

Puțin timp după convorbirea contelui de Farol cu Dridri, juna artistă primi biletul următor:

Domnișoară,

Paveaua Parisului nu merită să fie călcată de picioare delicate ca ale d-voastră. Dacă poliția m-ar îngădui, aș întinde covoare de la poarta otelului d-voastră pînă la teatrul „Varietăților", însă poliția nu înțelege actele de galanterie și s-ar împotrivi sub cuvînt de dezordine publică. Nu-mi rămîne dar decît a lua îndrăzneala să depun la picioarele d-voastră un cupeu, care va aștepta la scară pînă vă veți decide a vă urca în el. Iapa înhamată la acel cupeu poartă numele de Lady, *însă fiind proprietatea d-voastră sînteți liberă a o chema Estera, drept probă de amicie pentru amabila camaradă care vă iubește atît de mult!*

CONTELE DE FAROL

P.S. Echipagiul vă va conduce, cînd veți ordona, la o mică bombonieră din strada Magdalena, care poartă numele de otelul „Chataignez", fiind asemine proprietatea d-voastră.

Cetind acest bilet original, Dridri se apropie de fereastră și zări în curte un foarte elegant cupeu galben. Vizitiul în livrea căta să liniștească zburdările iepei de soi care frămînta paveaua sub copitele ei, iar alăturea cu oblonul se ținea un groom ca de vro 15 ani, țanțuș și serios ca un personagiu important. Dridri se uită lung la acel echipagiu... Imaginea Esterei zbură pe dinaintea ochilor ei ca o fantasmă furioasă... însă copila, retrăgîndu-se iute de la fereastră, zise în gîndul ei:

„Nu mă voi sui în cupeul contelui!... mai bine pe jos, dar onestă și liberă!"

Zece zile de-a rîndul ea trecu alăturea cu echipagiul fără a ceda dorinței ce prindea tainice rădăcini în inima sa. Zilele erau senine, aerul dulce, preîmblările încîntătoare.

— Nu, zicea Dridri, niciodată! și însă la tot momentul ea se ascundea după perdele și admira cupeul, admira iapa sură care nechezea, mușcîndu-și zabala plină de spume. Mărul raiului sub formă de echipagiu luxos începea a produce influența-i seducătoare asupra fiicei Evei!

Un nou bilet de la contele de Farol veni s-aducă o nouă tulburare în mintea fragedei copile. Iată cuprinsul lui:

Domnișoară,

Biata Lady se plînge de indiferența d-voastră! Ea, care e deprinsă a fi desmierdată și hrănită cu zahar, nu a primit încă din parte-vă nici o probă de simpatie! Ce v-a făcut, sărmana, de sînteți așa de aspră cu dînsa?... Lady e blîndă, inteligentă, celebră în Paris pentru calitățile sale aristocrate. Dacă ar avea grai, ea v-ar spune multe lucruri interesante și s-ar prinde cu d-voastră a întrece totdeauna caleașca Esterei.

Mîine este tocmai sărbătoarea Longchamp; *mîine ies la Cîmpii Elizei toate elegantele Parisului. Faceți mulțumire fru-*

moasei Lady ca să vă plimbe și să se mîndrească de stăpîna ei supt ochii parizianilor... Estera a invitat două dintre camaradele sale cele mai impertinente și s-a lăudat că va trece cu echipagiul ei somptuos pe sub ferestrele d-voastră, înadins pentru ca să vă umilească. Dacă ați asculta pe Lady, Estera ar căpăta mîine gălbinare de ciudă, căci numai cupeul d-voastră e de coloare galbină în tot orașul!

Secretarul intim al Lady-ei:
CONTELE DE FAROL

Elocuința perfidă a secretarului aduse o mare schimbare în ideile junei artiste... Dridri își umplu buzunarile cu bucățele de zahar, coborî iute scările și merse drept la Lady ca să o desmierde. Iapa necheză vesel sub mîna ei și luă zaharul; apoi întinse gîtul ca să fie netezită. Vizitiul observă că Lady cu nimeni nu se arată așa de familiară, iar groomul replică serios:

— Își cunoaște stăpîna!...

— Așa este — adăogi vizitiul — însă de o mai sta două zile astfel înfiptă pe picioare, fără a face preumblare, mă tem că s-a beteji...

Auzind aceste observări, Dridri atrase capul iepei lîngă sînul ei, o sărută gingaș, apoi se întoarse zburînd ca o păsărică speriată în apartamentul ei.

Ziua sărbătorii Longchamp se anunță de dimineață ca o zi splendidă, cerul era albastru, soarele luminos, aerul cald! Și cer, și aer, și soare învitau pe oameni a ieși afară din casele lor, pentru ca să se bucure de farmecul timpului. Jumătate din locuitorii Parisului se îndrumau spre Cîmpii Elizei în tualete elegante și răspîndeau veselie în atmosferă.

Ca în toate zilele, cupeul galben aștepta la scara d-rei Chataignez, însă ea, decisă a merge pe jos, își făcuse o tualetă simplă și de foarte bun-gust. Mulțumită de dînsa, Dridri se apropiase de oglinda dintre ferestre, cînd auzi trecînd pe stradă o caleașcă răsunătoare; ea deschise una din ferestre și zări pe Estera cu amicele ei, cari, aruncînd ochii spre dînsa începură a rîde cu hohot.

— Sărmana! strigă Estera, așteaptă să-i cadă o birjă din cer!

La o așa insultă, copila simți tot sîngele suindu-i-se la creieri; ea-și puse mîna pe inimă ca să-i aline bătăile, apoi, într-un acces de nebunie, fără a mai avea conștiința de ce face, se coborî iute la scară, ordonă groomului să deschidă oblonul și se aruncă în cupeu!... Lady, auzind vuietul oblonului, se ridică pe două picioare și plecă în zbor.

În cîteva minute cupeul sosi la Cîmpii Elizei și prezența lui atrase pe loc atenția tuturor. Forma lui elegantă, coloarea lui originală și mai ales gentileța persoanei închisă în el produse un efect estraordinar. Toți pietonii se îndesau să-l esamine mai de aproape și toți gentlemanii călări părăsiră îndată celelalte echipagii și înconjurară cupeul artistei; unii o salutau cu amabilitate, și ea le răspundea prin o zîmbire cochetă, care-i încînta; alții mai fericiți i-adresau complimente și-i prezentau buchete de violete de Parma. Într-un cuvînt, eroina noastră fu proclamată regina de Longchamp, și, în adevăr, judecînd după cortegiul de fashionabili cari o urmăreau, ea părea o adevărată regină.

Cupeul se sui încet pînă la Arcul de Triumf, care se înalță majestos în fundul Cîmpiilor Elizei; iar de acolo, întorcîndu-se îndărăpt, să întîlni cu caleașca Esterei. Patru capete aprinse de curiozitate se plecară ca să vadă cine era obiectul unei asemine ovații și deodată îngălbeniră, ca și cînd ar fi zărit fața îngrozitoarei Meduze.

Dridri începu a rîde și le zise din treacăt:

— S-a coborît birja din cer!

Preumblarea continuă pînă la 6 ore, și tînăra artistă se bucură de un triumf foarte măgulitor. Ea era deplin răzbunată de insolența Esterei! Apoi, cînd ea ordonă vizitiului să plece de la Cîmpii Elizei, Lady porni iarăși cu repegiunea unei căprioare și în curînd se opri dinaintea unui otel din strada Magdalena.

— Unde te oprești? strigă Dridri la vizitiu; dar deodată oblonul se deschide și la oblon apăru contele de Farol care răspunse:

— La otelul d-voastră.

— Domnule conte! zise copila uimită, asta-i o trădare!

— Ba-i un simplu omagiu către suverana inimei mele.

Și zicînd aceste cuvinte, contele întinse mîna pentru ca să ajute copilei a se coborî. Dridri sta neclintită în fundul cupeului, dar contele adăogi: „Biata Lady n-a mîncat nimic de azi-dimineață; fie-ți milă de dînsa, dacă nu de mine".

— Fie, replică în fine Dridri, vă sînt datoare cu o prea mare mulțumire ca să mai am dreptul de a refuza.

— Sînteți un înger, esclamă contele cu fericire.

— Un înger căzut! gîndi biata copilă cu un suspin înădușit.

. . . .

Din momentul ce d-ra Chataignez păși pragul acestui otel, ea intră pe cărarea unei nouă esistențe de lux, de plăceri, de nebunii pariziane, o viață în care amor-propriul găsea toate satisfacerile dorite, fără însă ca inima-i să fie părtașe la ele.

Otelul pus la dispoziția ei de contele de Farol era un cap d-operă de arhitectură italiană; mobilarea lui realiza minunile Halimalei. Salonul principal se deschidea pe o grădină plină de plante exotice și umbrită de copaci mari de Paulonia, un adevărat colț de rai. Acel salon era ornat cu oglinzi înalte și cu tablouri lucrate de cei întîi pictori moderni; el comunica prin porți de cristal cu alte două mai mici salonuri, unul mobilat în stil persian și celălalt în stil pompeian.

Camera persiană era îmbrăcată pe pereți cu stofă citarie de Brusa și pe parchet cu un covor de Smirna, care producea sub picioare efectul unui gazon molatic. În unghiurile lui se rotunzeau patru divanuri acoperite cu șaluri în dungi de diferite colori. O lampă de argint de forma maurescă se cobora din mijlocul tavanului și răspîndea o lumină misterioasă în acel cuib de visuri orientale. Camera pompeiană era întreg ornată cu mobile romane de bronz, care-i dau un aer de antichitate și care deșteptau în minte imaginea traiului casnic de pe timpul împăratului August, pe cînd artele frumoase ajunseră la gradul cel mai înalt de perfecție.

Sala de prînz, spațioasă, bine luminată cu trei ferestre mari, era învălită cu piele nohotie de Cordova și conținea un asortiment frumos de mobile de stejar sculptat, toate adunate de prin casteluri cu multă dificultate și cu prețuri fabuloase. Iar mai cu seamă camera de culcat înfățișa o adevărată feerie! Patul de abanos avea forma paturilor regale, purtînd un baldachin pe patru coloane lucrate la strung cu o măiestrie perfectă și fiind capitonat cu brocart vișiniu de Lion. La colțurile acestei camere delicioase se iveau statuete de marmură de ale celebrului sculptor Pradier, una reprezentînd amorul, a doua inocența, a treia cochetăria și a patra voluptatea. Pe păreți erau aninate oglinzi de Veneția și pe cămină strălucea o pendulă de argint încrustată cu lapis lazzuli.

E de prisos să mai cercăm a descrie numeroasele obiecte de artă răspîndite prin apartament: etagere de palisandru înghesuite cu mii de bagatele prețioase precum: filigrane de Genova, coraliuri de Neapole, cutii de lac de Iapon, porțelane de China etc.; e de prisos să mai enumărăm lampele de malachit, argintăria masivă de prin bufeturi, lăzile de porțelană de Saxa, în cari înfloreau arbori de camelia și de naramze. Vom adăogi numai că grajdurile otelului conțineau șease cai de preț, doi de călărie și patru de ham, și că în șură se găseau un landau, o victorie și faimosul cupeu galben, care a jucat un rol atît de important în viața eroinei noastre.

Totul era somptuos și perfect! Dridri se afla în elementul ei! În fiecare crisalidă este ascuns un flutur strălucitor! În fiecare femeie este ascunsă o regină! Femeia se naște cu instinctele eleganței și frumosului; ea simte că toate odoarele pămîntului sînt create pentru dînsa: flori, parfumuri, petre scumpe, arte, industrie ornamentală etc. și nu e departe de a crede că însuși soarele a fost aprins în ceruri numai și numai pentru ca să lumineze grațiele ei. Pe cînd bărbatul are nevoie de ani întregi spre a se ciopli și a ajunge la oarecare grad de distingere, femeia în cîteva săptămîni să metamorfozează ca prin vărguța unei zîne și se apropie de perfecție. Crisalida se deschide, fluturul iese zburînd și strălucitor la soare.

Dridri, care trăise pînă atunci în simplitatea unei viețe lipsită de avere, deveni în curînd una din primele dame elegante din Paris. Pe cît era plăcută ca artistă la teatru, cu mai mult încă ea dobîndi renume de castelană amabilă în otelul ei. Gustul perfect al tualetelor sale servea de model societăților bogate din capitală, încît multe din obiectele de lux purtau numele ei. Așa cusătoresele vindeau mantale și capele *à la Chataignez,* orfevrii lucrau medalionuri *Chataignez,* caretașii fabricau cupeuri *Chataignez* și coloarea galbenă fu declarată coloare de modă chiar din ziua sărbătoarei de la Longchamp.

Dridri avea loje cu anul la Opera Italiană și la Teatrul Francez; ea asista în avanscene la toate primele reprezentări de piese nouă; ea nu lipsea niciodată de la alergările de cai de la Chantilly, și cînd un domino elegant intriga cu spirit pe fashionabilii de la foișorul operei celei mari în nopțile de carnaval, toți se jurau că e Dridri.

În adevăr, nimic nu lipsea eroinei noastre pentru ca să strălucească în toată splendoarea pariziană, căci contele de Farol pusese toată averea lui la picioarele iubitei sale amante, fiind mîndru și fericit de concheta sa. El se credea cu misie de a-i împlini toate capriciurile ei și prin urmare nu se trecea o zi fără ca să-i aducă nouă obiecte de tualetă sau de artă: șaluri, mătăsării, bijuterii, dantele, tablouri etc., etc., astfel încît Dridri îi dase în glumă porecla de contele de Bazar.

Jună, veselă, spirituală, seducătoare în deplină putere a cuvîntului, ea avea, lucru lesne de înțeles, un cortegiu foarte numeros de adoratori; puțini însă se bucurau de favoarea de a pătrunde în sanctuarul divinității lor, și aceștii erau numai amicii intimi ai contelui. Dominați de un farmec neînvins, ei ar fi părăsit orice adunare aristocrată din cuartierul Saint-Germain pentru ca să petreacă seara în saloanele otelului Chataignez, și ar fi schimbat chiar masa lui Luculus pe un supeu animat de spiritul frumoasei artiste. Toți făceau împrejurul ei un concert de complimente, de suspinuri, de declarări amoroase, încît Dridri îi numea *orchestrul meu*, precum o regină zice *curtea mea*. Acea denumire era cu atît mai potrivită că vesela copilă atribuise fiecărui din adoratori caracterul unui instrument: așa, de pildă, unui gros financier care se lăuda necontenit cu milioanele lui ea-i zicea *la grosse caisse*[1]; unui marchez care se făcea că are vedere scurtă, pentru ca să nu salute pe nimeni, ea-i dase porecla de *clarinette*, clarineta fiind instrumentul favorit al orbilor din Paris; unui lung și uscat cavaler de Malta, care ofta mereu lîngă dînsa, îi lipise titlul comic de *flautul fermecat* etc. Unul însă dintre ei, un englez din cele mai însemnate familii din Scoția, lord Arthur B., era mai serios înamorat de Dridri și totodată mai rezervat în purtarea lui. El locuia în Paris de patru ani, era amicul celebrului lord Seymour, care a fost tipul englezului elegant și escentric, și devenise unul din oaspeții cei mai esacți ai otelului Chataignez. Fiind în relații intime cu contele de Farol, lord Arthur nu lăsa să treacă o zi fără a face vizita sa respectoasă tinerei artiste, mulţumindu-se numai de a o privi în tăcere şi păstrînd necontenit o fizionomie demnă şi rece. Dridri îl numise *lord Nord*.

---

[1] Casa de bani cea mare (fr.).

O singură dată el cercă a pune conversaţia pe calea înflorită a sentimentului, dar găsi calea prea îngustă pentru doi şi se retrase cu prudenţă îndărăpt. Era într-o seară din luna lui mai; d-ra Chataignez se afla în grădină, culcată într-un hamac aninat de doi salcîmi înfloriţi, şi admira efectul lunei asupra frunzelor copacilor. Lord Arthur se puse pe o canapea de bronz şi după cîteva minute de contemplare zise:

— Frumoasă seară!

— Frumoasă ca luna care o luminează, răspunse artista.

— Mai frumoasă încă!... frumoasă ca d-voastră! replică lordul cu jumătate de glas.

Dridri privi cu mirare la el şi zise zîmbind:

— Mylord, iată cel întîi compliment ce-mi adresezi de cînd ne cunoaştem... Are să se schimbe vremea.

— Ba nu, domnişoară, căci de ar fi după dorinţa mea, toate zilele şi nopţile ar fi pentru d-voastră pline de lumină, de fericire, de...

— Şi de ce alta? întrebă copila cu puţină cochetărie.

— De amor! răspunse lord Arthur, făcîndu-şi coragiu.

Dridri căzu pe gînduri; englezul se apropie de dînsa şi-i zise uimit:

— Spuneţi-mi drept, domnişoară, iubiţi pe contele de Farol?

— Contele-i cel mai bun amic al meu.

— Între amicie şi amor distanţa e mare!... Însă dacă aş veni şi eu la rîndul meu ca toţi ceilalţi să vă spun că vă iubesc, ce mi-aţi răspunde?

— Mylord, am declarat ducelui de Valmont că nu-l pot iubi pentru că-i însurat; am declarat marchezului de Brenis că nu-l pot iubi pentru că-i holtei; am declarat prinţului Osticoff că nu-l pot iubi pentru că-i rus, şi d-tale ţi-aş declara că nu te pot iubi pentru că eşti englez. Eu mă aflu fericită de amicia contelui şi nu doresc nimic mai mult.

— Vă înţeleg, replică lord Arthur cu tristeţă, şi vă mulţumesc de francheţă... Oricare să fie soarta noastră, eu rămîn acelaşi către d-voastră, domnişoară, şi vă stimez încă mai mult.

Zicînd aceste, lord Arthur sărută mîna artistei și ieși din grădină. Rămasă singură, Dridri se simți pătrunsă de melancolie; un fragment din conversația precedentă trecea necontenit ca o fantasmă prin mintea ei: *între amicie și amor distanța e mare!*

„Amorul, gîndea copila, amorul! ce să fie această patimă puternică? ce fericire necunoscută mie trebuie să producă în realitate, cînd chiar pe scenă, în comedii imaginare, ea produce așa de profundă impresie!" Și, tot lăsîndu-și cugetarea pe valurile acestei reverii fermecătoare, ea suspină și începu a cînta încet o romanță cu refrenul următor:

Amor, amor
Încîntător!
Amor, amor,
Te chem cu dor.

Un axiom pretinde că: *a vorbi de amor este a face amor.* S-ar putea cu drept adăogi că: *a cînta amorul este a-l dori!...* Tînăra noastră eroină se găsea acum în acea criză sufletească unde femeia simte că-i lipsește adevărata viață a inimei, adevăratul țel al misiei sale pe pămînt, iubirea, coroana femeii!...

Lord Arthur, întorcîndu-se la otelul său, chemă îndată pe intendentul lui și-i zise:

— Sir Brown, cum stau trebile contelui de Farol?

— Rău! răspunsă Brown. Dupe ordinele ce mi-ați dat, am luat informări esacte și am aflat că averea sa este în deficit. Contele a subsemnat mai multe obligații ale căror termine sînt espirate și nu cred să aibă cu ce să le plătească.

— Cumpărat-ai toate biletele sale?

— Am cumpărat pîn-acum pentru suma de 368.000 fr.

— Prea bine! Reclamă îndată prin tribunalul de comerț lichidarea acestei sume, în numele d-tale, și dacă debitorul va întîrzia cu plata, cere închiderea lui la Clichy[1].

— Bucuros, mylord.

Sir Brown ieși, iar lord Arthur, aruncîndu-se pe un divan, zise în sine cu mulțumire: „Secfestrînd pe contele, rămîne locul vacant în otelul Chataignez, și poate să-l ocup eu!"

---

[1] Pe vremuri, la Paris, închisoarea datornicilor insolvabili.

Parisul e un chaos în care se prăbușesc răpide averile cele mai mari, pozițiile sociale cele mai solide; el este un balaur care înghite zilnic mulțime de existențe tinere și de reputații neatinse. Patrimoniul contelui de Farol, patrimoniu de un milion și jumătate, se risipi în timp de patru ani, și deodată gentilomul se trezi ruinat, prigonit de creditori și amenințat de a-și perde libertatea. Deșteptare grozavă dintr-un vis încîntător!

Contele luă pe loc o decidere supremă și scrise amantei sale:

Iubita ma contesină!

Cunoscînd nobleţea inimei tale, nu vreu să-ți ascund poziția critică în care am ajuns. Sînt ruinat! Mai mult decît ruinat, sînt falit! căci vînzînd tot ce am, nu-mi rămîne cu ce să lichidez datoriile mele... Falit! Aceasta mă desperă, fiind o pată pe numele părinților mei!... Două drumuri îmi sînt deschise pentru ca să ies din starea mizerabilă în care am căzut: să mă împușc sau să mă fac soldat. Ucigîndu-mă, nu șterg pata; angajîndu-mă în oaste, am mîngăierea de a plăti macar datoria mea către patrie.

Adio dar, scumpa mea contesină!... Chiar în moment plec la Alger ca să intru în armata Africei. Dea Domnul să fiu ucis la cea întîi lovire cu arabii! Am coragiul ca să mor și nu am coragiul să-ți zic adio din viu grai... Adio! Gîndurile mele vor fi cu tine pînă în ultimă oră a vieței mele... Adio!...

FOSTUL CONTE DE FAROL

Dridri primi acest bilet a doua zi dupe o masă mare ce dase contele amicilor săi și în care el se arătase mai vesel decît totdeauna. D-abia copila uimită finise de cetit biletul, și otelul se împlu de oameni ai tribunalului de comerț, cari veneau să aresteze pe contele. Dridri avu prezența de spirit a le spune că contele ar fi plecat la Belgia pentru ca să asiste la duelul unui amic al său, și astfel ea făcu să i se pearză urma. Dupe dînșii se prezentă sir Brown, omul de confiență al lordului Arthur, și reclamă suma de 368. 000 fr.

— Contele-i absent, îi zise domnișoara Chataignez.

— Vreți să ziceți că-i fugit? observă sir Brown.

— Ce te face a crede?

— Contele a fugit pentru că nu mai are mijloace de a solda creditorii lui, și noi rămînem pe pavea, caliciți din cauza lui!... Cine ar fi crezut că un gentleman ca d-lui, cu tradiții de familie onorabilă, își va compromite astfel numele, declarîndu-se falit, fără a se îngriji de scandalul ce va produce această veste în publicul parizian!...

— Scandalul?... strigă copila spăimîntată.

— Negreșit, domnișoară. Toate jurnalele au să relateze nu numai ruinarea și dispariția contelui, dar și chipul cum s-a ruinat prin cheltuieli mai presus de averea sa. Vă las a gîndi ce comentarii scandaloase au să se publice asupra onorabilității contelui. Cel mai puțin la care d-lui se poate aștepta este de a se vedea tratat de cavaler de industrie.

— Sir Brown!? observă Dridri indignată, nu uita că ai onorul de a vorbi de contele de Farol.

— Mă iertați, domnișoară, răspunse Brown, cu umilință, mă iertați... Poate că în desperarea mea să fi întrebuințat vreo calificare cam supărătoare pentru domnul conte; însă gîndiți-vă că eu rămîn păgubaș de suma considerabilă de 368.000 franci, întreaga starea mea și a familiei mele!...

Aice sir Brown se făcu a plînge, ascunzîndu-și ochii cu mîna; apoi, schimbîndu-și tactica, el atacă o altă strună, în vreme ce observa pe furiș fizionomia d-rei Chataignez.

— Ce trăsnet pentru familia contelui! esclamă el pe un ton tragic. Falit! Falit unul din cei mai însemnați membri ai aristocrației franceze! Ce durere de moarte mai cu seamă pentru sora d-sale, ducesa de Briennes, care-l iubește cu adorare!... Sărmana! cînd a ceti gazetele de mîine a fi în stare să nebunească!...

Dridri simți un fior rece prin inimă și, într-un acces de sublimă generozitate, ea întrebă:

— Nu mai rămîne nimic din averea contelui?

— Nimic!... Contele a vîndut pe rînd moșiele sale și a aruncat banii pe fereastră cu nepăsarea unui nobil răsipitor... Singur otelul acesta mai rămîne; însă acesta este înscris pe numele d-voastre și creditorii nu pot să rădice nici o pretenție asupră-i... Otelul este proprietatea d-voastre, cu tot ce cuprinde în el, și d-voastră nu sînteți responsabilă de nebuniile contelui.

— Te înșeli, sir Brown! replică Dridri. Chiar astăzi, eu l-oi scoate la vînzare și sinetele contelui vor fi toate achitate.

D-ta mergi de oprește orice măsuri ar fi de natură a compromite cît de puțin numele contelui și liniștea surorei sale. Eu pun garanție pentru el.

Sir Brown salută pe Dridri cu respect și se duse îndată să înștiințeze pe lord Arthur de rezultatul misiei sale; iar Dridri, agitată ca de friguri, se ocupă fără întîrziere cu formalitățile vînzării otelului Chataignez. Ea parveni a realiza în puține zile o sumă considerabilă pe acest imobil și plăti datoriile contelui. Nobila copilă se desfăcu fără multă mîhnire de luxul prințiar în care se deprinsese a trăi de patru ani, dar nu se putu opri de a plînge cînd se despărți de Lady. Săvîrșind acest act de sublimă abnegare și mutîndu-se într-un apartament din strada Havrului, Dridri trimise contelui de Farol următorul bilet, la Alger:

Iubitul meu conte,

Fii liniștit! onorul d-tale este ferit de orice pată, creditorii d-tale sînt plătiți. De vreme ce soarta ne-a despărțit pentru totdeauna, îți trimit un adio de cea mai sinceră amicie și rog pe Dumnezeu să-ți păstreze zilele în cariera periculoasă ce ai adoptat ca un adevărat gentilom brav și onorabil.

Amica d-tale
MARIE-ANGÉLIQUE CHATAIGNEZ

Contele îi răspunse aceste trei cuvinte: „*Mulțumesc, sora mea*“.

……………………………………………………

Să lăsăm acum pe Dridri mulțumită de nobilul ei sacrificiu și să facem cunoștință cu un alt personagiu care a ocupat un loc important în esistența junei artiste. Vom vedea cum soarta conduce prin un șir de întîmplări estraordinare două ființe una către alta și le face a se întîlni pe calea vieței.[1]

---

[1] În *Revista contimporană* și ms. 817 urmează, cu unele schimbări nu lipsite de însemnătate mai ales literară, capitolul II, care, sub titlul *Un episod din 1848*, a fost publicat în *Convorbiri literare* înainte de tipărirea romanului în *Revista contimporană*, și a fost apoi introdus în sumarul volumului de proză apărut în 1876, în cadrul căruia l-am păstrat și noi în volumul de față (p. 307–319). Textul care urmează este reprodus de noi după ms. 2253, f. 64^r – 66^r, în care se află încercarea lui Alecsandri, nedusă la capăt, de a încheia romanul său.

*

Peste 15 zile Vali priimi următorul răspuns:

Londra, ... 1849

Ah! scumpul meu Vali, îmi tremură mîna scriindu-ți aceste rînduri și inima-mi se bate astfel de tare că pare a vroi să-mi iasă din sîn pentru ca să zboare la tine. Scrisoarea ta iubită e dinaintea mea, dulce, spirituală, plină de simțire, plină de soarele Orientului: ea mi-au adus cîteva raze ferbinte, care au luminat pentru mine ceriul întunecat sub care mă aflu de cîteva zile, căci nu știi? Soarta mea bizară m-au adus la Londra!

Îți închipuiești, iubitul meu, pe biata Dridri perdută în negurile Engliterei, tristă, regretînd trecutul și neștiind ce-i pregătește viitorul? Oh! pentru ce destinul ne face să gustăm încîntările fericirei depline dacă este ca mai tîrziu să le perdem pentru totdeauna! pentru ce te-am întîlnit eu pe tine în viața mea dacă nu mi-au fost permis să mor înainte de a cunoaște amarul despărțirei!... Dar ce vorbesc de mine, cînd tot sufletul meu e aproape de Vali? Nu vreu să mai plîng, nu vreu să te mai întristez cu jelaniile mele, nu vreu să mă arăt ochilor tăi almintere decît cum m-ai cunoscut, veselă și rîzătoare.

Ce voiagiu încîntător am făcut în compania ta pe Marea Mediterană, pe la Napoli, pe la Malta, pe la Smirna, pe Bosfor, prin toate acele locuri dizmierdate de razele soarelui, unde viața cu tine ar fi atît de dulce!... Viața cu tine!... iar mi se împle ochii de lacrimi...

Napoli! ai văzut Napoli, dragul meu, și ai avut curagiu să te duci mai înainte?... Eu, în zilele mele de splendoare, am cunoscut pe un nobil napolitan, contele Giuseppe Morri, care era foarte îngîmfat de frumusețea lui și repeta necontenit faimosul proverb: Vedi Napoli, e poi Mori.[1] *El îmi spunea că luna din patria lui e mai caldă și mai luminoasă decît soarele Parisului. Așa să fie?*

Ai observat, iubite Vali, cît mă preocup de soare? De cînd ne-am despărțit îmi e tot frig și am căpătat nostalgia soarelui, mai cu seamă aice, în Londra, unde el este înlocuit prin gazul fănarelor. Ce oraș trist e Londra! Ce nație mașinală,

---

[1] Să vezi Napoli și apoi pe Mori (ital.), parafrazare a cunoscutelor cuvinte italiene, al căror sens cel mai răspîndit este: „Să vezi Napoli și apoi (poți) să mori!"

ce obiceiuri diferite de-ale noastre! Aice veselia pare o importație străină, căci singurii oameni care se aud grăind și rîzînd pe strade sînt francezi. Englezii nu se primblă, ci toți alerg după trebi, cu gîndul la bani și urmînd preceptul lor favorit Times is monney, *căci englezii au monetizat chiar și timpul. Aice e locul contrasturilor celor mai esagerate, a bogăției fabuloase și a mizeriei sordite; aristocrația se arată la Hyde-Parc în carete strălucite cu cîte doi lachei pudruiți îndărăpt și saracii cu picioarele goale sînt înveliți în niște rufe peticoase, care întrec mantaua arlechinului prin împestrițarea lor.*

Am văzut într-o dimineață de la ferestrele mele măturătorii stradelor în frace, dar ce frace! și femeile lor cu șaluri și capele, dar ce capele, ce șaluri!... Am crezut că fac un vis fantastic și că asistez la carnavalul mizeriei. Însași atmosfera umedă și plină de fum de cărbune de pămînt părea că plînge de mila lor, stropindu-i cu lacrimi... de cerneală.

Iată, iubitul meu, în ce iad sînt exilată eu, vesela ta Dridri, care n-a mai rîs de cînd am rămas singură... Îți aduci aminte de rîsetele noastre nebunești din Paris? Răsunetul lor departat vine cîteodată de mă trăzește din somn; atunci deschid ochii, te caut împregiurul meu cu o dulce bătaie de inimă... dar au fost un vis — și eu cad suspinînd cu capul pe perne...

Am întrerupt această scrisoare în timp de cîteva oare pentru ca să mă liniștesc și să-ți pot spune pentru ce mă găsesc la Londra, însă înainte vin să te sărut ca o soră și să reclam indulgența ta. Acum ascultă:

Zece zile în urma plecărei tale, lord F. se prezentă la mine și îmi zise:

— Domnișoară, iată trei ani de cînd te cunosc, trei ani de cînd te iubesc, trei ani de cînd aștept să perzi ura ce ai în contra englezilor. Cînd locuiai în otelul d-tale, ai respins propunerile mele sub cuvînt că erai fericită de amicia contelui și că nu doreai nimica mai mult. Amicia contelui ținu cît averea lui, și într-o zi el dispăru, atrăgîndu-te în ruina lui.

— Te înșeli, mylord, i-am răspuns.

— Știu, replică lordul, că singură ai sacrificat tot ce era a d-tale pentru ca să scăpi numele contelui de pata de falit. Ai făcut un act sublim, dar și o nebunie totodată, și astfel ai răsturnat toate planurile mele.

— Ce planuri?

— Contele fiind un obstacol între d-ta și între mine, am

cătat să-l înlăturez și am contribuit mult la ruina contelui, îndemnîndu-l la cheltuieli mai presus de averea lui... Nu te indigna, domnișoară, căci am o scuză triumfantă în amorul ce mi-ai inspirat din ziua cum te-am văzut.

Aice, lordul tăcu puțin, plecînd capul cu tristeță și apoi continuă:

— Soarta mea e amară și neînțeleasă!... Sînt tînăr, am o avere colosală, fac parte din aristocrația cea mai înaltă a Engliterii, sînt membru Parlamentului și cu toate acestea nu am nici destul merit, nici destulă elocuență pentru ca să înduplec în favorul meu inima unei copile! Mărturisesc, domnișoară, că merit măcar de-a fi jălit... După disparirea contelui ai rămas singură și te-ai mutat în strada Havrului, unde ocupai un apartament modest. M-am prezentat și atuncea dinaintea d-tale și ți-am oferit un otel mult mai luxuos decît acel ce ocupaseși, punînd toată averea mea la picioarele d-tale. Îți aduci aminte cuvintele ce mi-ai răspuns? Mie îmi stau înfipte în inimă ca niște pumnare; „Prea tîrziu, mylord, mi-ai zis cu o zîmbire grațioasă dar crudă; acum cunosc distanța care există între amicie și amor!“

Lord F. îngălbeni și urmă cu glasul uimit:

— În adevăr, nenorocirea care mă prigonește făcu și astă dată ca să vin prea tîrziu; un străin emigrat din țara lui știuse să găsească calea inimei d-tale!... Îl iubeai cum iubește o femeie pentru întîia oară în viața ei, cu abnegare, cu credință, cu toate iluziile tinereței. El însă te iubea cum meritai să fii iubită?

— De mă iubea Vali? am zis, sculîndu-mă în picioare. Privește în ochii mei, mylord, dacă vrei să te convingi cît am fost de iubită!

— Nu mă îndoiesc, răspunse lord F., că îi daseși toată inima, și tocmai aceasta m-au desperat mai mult atunce. Îmi fusese cu putință să ruinez o avere ca a contelui pentru ca să te despart de el, dar nici Dumnezeu nu ar fi putut să răsipească comorile de dragoste ce se dezveliseră în sufletul d-tale... și însă trebuia să fii a mea, căci mintea și viața îmi erau în pericol; trebuia să fac pe d-l Vali a părăsi Parisul!

— Cum, mylord, ai avut cruzimea să contribui la plecarea lui Vali? am strigat cu indignație.

— Te rog, domnișoară, liniștește-te și mă ascultă până la sfîrșit... D-l Vali era emigrat, Moldova era ocupată de armia rusească. Singurul chip de a păstra amicia d-tale era

de a contribui la dezrobirea patriei sale. Am alergat la Londra, am contribuit prin toate chipurile a pregăti opinia publică în favorul românilor; cîțiva amici ai mei au luat cuvîntul în Parlament pentru ca să silească pe minister a cere de la curtea de St. Petersburg evacuarea Prințipatelor, și nu am părăsit Londra până ce nu am văzut nota guvernului englez cătră țarul Neculai plecînd de la Foring Office... Acum un nou prinț este ales în Moldova, el au și deschis otarele țării emigraților din străinătate și d-l Vali au plecat ca toți ceilalți moldoveni în patria sa. Astfel și d-lui este fericit de a-și revedea parinții și eu sînt fericit de a te revede iarăși singură.

— Însă eu, mylord, eu mai pot fi vreodată fericită? am zis năbușindu-mi lacrimile.

— D-ta, Dridri, ești jună, ai cunoscut toate încîntările amorului, ai gustat din cupa fericirei lumești și poți să-ți încununi viața prin un act de generozitate îngerească contribuind la realizarea dorințelor unui om care te iubește de trei ani... Ascultă-mă, te rog, fără a mă întrerupe; d-l Vali e dus din Paris și negreșit perdut pentru d-ta. El este chemat a giuca un rol oarecare în patria lui, a prinde rădăcină în ea, a se însura poate... dar, a se însura, căci e tînăr și prin urmare supus la furtunele vieței... Care este perspectiva ce se desfășură dinaintea d-tale? Singurătate și jălirea? Perspectiva e tristă și eu te iubesc prea mult pentru ca să nu cerc tot în lume spre a te feri de un asemine viitor...

Aice lord F. se apropie de mine, îmi luă mîna și îmi zise cu multă simpatie:

— Dridri, vrei să scapi de singurătate? Vrei să cunoști nemărginita mulțămire de a ferici zilele unui om onorabil?... Dridri, vrei să fii soția mea?... dar, soția mea legitimă!... Zi un cuvînt, și în curînd te vei numi lady F. Îți cunosc cualitățile inimei și știu cît ești de demnă a intra cu fruntea naltă în societatea cea mai respectabilă... Înțeleg că propunerea mea te surprinde și că ai poate nevoie să consulți pe... Ei bine... fie!... Îți dau timpul necesar ca să te gîndești, și, pentru ca să te las cu totul liberă în deciderea ce vei lua, eu plec astăzi la Londra. Acolo te va aștepta un apartament în casa unei dame respectabile, care m-au crescut de mic... Cînd te-i hotărî să-mi acordezi grația pe care ți-o cer, îi trece Manșa și vei veni la Londra; eu voi merge în toate zilele la Miss Howard ca să cercetez dacă ai sosit și să-ți aduc coroana de duchesă...

Zicînd aceste cuvinte, lord F. îmi sărută mîna și se duse, lăsîndu-mă sub o impresie adîncă!... Scumpul meu Vali! Am luptat cu mine două săptămîni de-a rîndul, în sperare că voi primi de la tine vreun răvaș care să-mi vestească întoarcerea ta în Paris, dar, în fine, perzînd orice sperare și văzîndu-mă amenințată de a cădea, ca multe din cunoștințele mele, în valurile unei vieți zvînturate spre a învinge zilnicele nevoi, mi-am pus mîna pe inimă, zicîndu-ți ție, amicul meu, un adio dureros și iată-mă-s la Londra.

Lord F. face acum pregătirile necesare pentru cununia noastră. În ziua cînd vom fi uniți, vom pleca împreună ca să ne așezăm în Italia... Iată, scumpul meu, tot adevărul!... Acum, cu lacrimile-n ochi, vin să te rog ca să-mi răspunzi: bine sau rău am făcut? Oricum să fie însă, sufletul meu va fi în veci cu tine, Vali, tu, care mi-ai dat cea mai mare fericire pe pămînt.

Adio, iubitul meu, adio! Permite-mi în viitor ca să am, ca în trecut, un loc cît de mic în inima ta... O, Vali! O! dragul meu, nu mai văd ce scriu, lacrimile mă înădușă... Adio... Scrie-mi... Îți dau ultima mea sărutare și pun tot sufletul meu în ea.

Constantinopoli, 1849

Scumpa mea Dridri, ți-am promis să-ți fac descrierea călătoriei mele până la Constantinopoli, și dacă m-aș asculta, ți-aș trimite un volum întreg, astfel mă simt fericit de a convorbi cu tine. Îmi pare că ești lîngă mine, cu gentileța ta de veselă păsărică; îmi pare că te văd zîmbind cu arecare malițiozitate în vreme ce-ți povestesc cele ce-am făcut și văzut de cînd am plecat din Paris; îmi pare că aud glasul tău mult iubit aplicîndu-mi proverbul francez: A beau mentir qui vient de loin[1]. *Cu toate aceste, încep mai întîi a te săruta, apoi te ieu pe genunchi, ca pe un copil zburdalnic, și îți promit o lungă și frumoasă poveste, dacă îi fi cuminte".*[2]

---

[1] Poate minți cel ce vine de departe (fr.).

[2] Manuscrisul lui Alecsandri este, după cum se vede, neterminat.

DIN ALBUMUL UNUI BIBLIOFIL

I

BOIERII AȘEZATE DE ALEXANDRU-VODĂ CEL BUN ȘI BĂTRÎN

Logofăt mare — judecător și alegător de ocine. Ispravnic pe o samă de oameni de frunte ce sînt *curteni la țară,* și judecător tuturor cine sînt cu strîmbătăți în țară și luător de samă tuturor ispravnicilor ce sînt la curtea domnească.

Vornic mare în țara de jos — judecător tuturor din țară și globnic de morți de om și de șugubini ce se fac la partea lui și vornic Bîrladului.

Vornic mare de țara de sus — judecător tuturor din țară cine au strîmbătăți, și globnic de morți de om și de șugubini ce se fac la partea lui; și vornic Dorohoiului.

Pîrcălab de Hotin — la margine despre țara Leșească și Căzăcească; judecător tuturor la acel ținut.

Hatman și Parcalab de Suceava și Ispravnic pe toate oștile țărei.

Postelnic mare — dvorbitor înaintea domnului și Parcalab de Iași, și talmaci în limbi străine.

Spatar mare — și staroste de Cernăuți, și este obicei să se îmbrace la zile mari cu haine scumpe domnești; dvorbitor cu arme domnești încins la spatele domnului întru acele zile.

Paharnic mare — și Parcalab de Cotnar și de Hîrlău; are obicei să direagă (să verse vin) domnului la zile mari, la masă, cu paharul.

Visternic mare — Ispravnic pe socotele ce se fac să se ieie din țară, și grijind și îmărțind lefile slujitorilor, și purtător de grijă a toată cheltuiala curții și a oaspeților ce ar veni în țară și are toate *catastijele* în mîna lui.

Stolnic mare — cu obicei la zile mari și la veselii domnești îmbracat în haină domnească, să vie înaintea bucatelor domnești; le tocmește pe masă înaintea domnului cu tipsiile; și dvorbitor întru acele zile.

Comis mare — Ispravnic pe *povodnici* și pe toți caii domnești; merge înaintea domnului și a povodnicilor.

Medelnicer mare — cu obicei îmbrăcat în haină domnească la zile mari; dvorbitor la masa domnului; taie fripturile ce se aduc la masă.

Clucer mare — Ispravnic pe beciurile domnești, pre unt, pre miere și pre colacii ce vin din orașe la *născut.*

Sulger mare — Ispravnic pre toate oboroacele ce se dau la curtea domnească, și carne la slujitorii curții.

Jitnicer mare — Ispravnic pe toate oboroacele de pîne ce se dau la curtea domnească și la slujitorii curții și la oaspeții ce vin din țară.

Vameș mare — ce ține schelele țărei pentru vămi; are obicei să ducă dulceți și cofeturi în zile mari la masa domnului. — Ispravnic pre negustori.

Șatrar mare — pre corturi domnești și în oști și în alte *căli* (?) și purtător de grijă tunurilor.

Ușer mare — purtător de grijă tuturor solilor și talmaci străinilor la județ.

Armaș mare — Ispravnic și purtător de grijă pentru toți acei ce fac rău și cad în închisoarea țărei; îngrijitor de temnițe și pedepsitor acelor judecați de moarte, dați în mîna lui să-i omoare.

Aga — Ispravnic pe dărăbani și pre tîrg pre Iași județ.

Logofăt al doile — hotărîtor de ocine în toată țara.

Postelnic al doile — în toată vremea dvorbitor înaintea domnului: *fecior de boier ales.*

Logofăt al treile — cărturar, scriitor bun, credincios la toate tainele domnului, și cărți ori din țară ori de la prietini de unde ar veni toate în mîna lui merg, și cu învățătura domnului de la dînsul ies răspunsurile; și pecetea țărei în mîna lui stă; și orice *judeață* și îndireptări se fac oamenilor fără pecetea domnului nu pot fi; care pecete îi în mîna logofătului al 3-le.

Postelnic din al doile înainte — cîți vrea domnul să facă, deprinzîndu-i la această cinste, ies și la alte cinste mai mari.

Spatar al 2-le și al 3-le — Cel al 2-le *svorește* (servă) la masă cînd cel mare nu svorește; și este îmbrăcat și cu spata (spada) încins, și cu buzduganul în mînă la spatele domnului. Iară spatarul al 3-le svorește peste toată vremea.

Paharnic al 2-le — după dvorba Paharnicului celui mare dvorește la masă și direge pahar cu băutură la domn.

Paharnic al 3-le — cînd nu direge al 2-le, direge el.

NOTA

Adevărul ce răsare din această întocmire de boierii este că titlurile de Logofăt mare, Postelnic mare, Vornic mare, Parcalabi, Spatari etc. nu au constituit niciodată titluri de nobleță, ci au servit numai a desemna diversele funcții din țară. Nefiind moștenitoare, copiii boierilor nu puteau trage din ele alt avantaj decît acela de a fi numiți feciori de boieri, iar copiii acestora reintrau în gloată, dacă nu-i favoriza norocul ca să intre în clasa funcționarilor.

Pe timpul domnilor vechi, unele familii au conservat prestigiul lor din tată în fiu prin valoarea lor personală în luptele țărei cu vecinii, însă numele lor odinioară faimoase au căzut din culme și au rămas acum pierdute printre răzeși; astfel Șerpe, Moțoc, Arbore, Purice, Movilă etc. Nobleța dar, așa precum este înțeleasă de popoarele occidentale, nu au existat în țară, și dacă mai tîrziu s-au introdus în societatea română oarecare pretenții de nobilime bazată pe titlurile funcționarismului, aceste tendințe de îngîmfare ridiculă au fost aduse de fanarioți. Ei au pus în circulare terminii greco-turcești de *celebi, afthenta, beimu, eclamprotate, evghenestate* etc., meniți de a ridica un piedestal personalității lor de parveniți. Căzînd însă ei de la putere, s-au dărmat și toată clădirea cu dînșii, iar românii au revenit la datinele democratice ale strămoșilor. Iată cum se explică avîntul generos care au îndemnat pe boierii și pe feciorii de boieri din generația actuală să sacrifice în Divanul ad-hoc atît privilegiile legate de titlurile boierești cît și însuși acele titluri.

Şi, în adevăr, ce izvor de măgulire putea să fie pentru un român în titlurile de Paharnic, de Stolnic, de Comis, de Medelnicer etc., cînd boieria acestora nu era decît o slugărie travestită.

Paharnicul mare, îndeplinind funcţia de *échanson,* diregea cu paharul, adică vărsa domnului vin şi apă la masă.

Stolnicul mare servea de *maître d'hôtel,* căci el preceda în sala de prînz blidele cu bucate şi le aşeza dinaintea domnului.

Comisul mare (écuyer) îşi rezăma boieria de ieslele grajdului domnesc.

Slugerul domnea asupra cuhnei.

Medelnicerul avea importanta funcţie de a tăia fripturile.

Jitnicerul (grand panetier) era mai mare peste pîni.

Vameşul se bucura negreşit de favoarea domniţelor şi a beizadelelor, căci el aducea dulceaţă şi cofeturi la masă.

În realitate, precum vedem, toţi aceşti boieriţi făceau parte din categoria ciocoilor, cunoscută la curtea Franciei sub denumirea grotească de *officiers de bouche.*

Un personaj însă care avea o fizionomie mai caracteristică era Armaşul mare; el inspira groază tuturor şi prezenţa lui tăia pofta de mîncare chiar acelor *officiers de bouche. Îngrijitor de închisori şi pedepsitor acelor judecaţi de moarte şi daţi pe mîna lui ca să-i omoare!* Iată titlurile şi funcţiile Armaşului! La cîte scene tragice el era condemnat să asiste şi chiar să ieie parte activă! Ce fizionomie de calău boierit!

Se zice că mai toţi Armaşii au fost străini: greci, arnăuţi etc., căci românul nu au avut niciodată tragere de inimă pentru meseria de *gîde.*

Apropos (unii zic *apropozito,* însă pentru ce şi cum s-au adoptat aceşti termini? Posteritatea va decide). Apropos de gîde, binevoiască sapienţii fabricanţi de dicţionare etimologice, sau chiar *electicii fisători* a limbei române, să ne lămurească dacă acest cuvînt nu este cumva rădăcina cuvîntului *gîdilire?* Gîdele are meseria de a descăpăţina şi de a spînzura, două operaţii care au a face cu gîtul şi care la un moment oarecare trebuie negreşit să procure pacientului o *gîdilire* destul de stranie.

Substantiv: gîde — verb: a gîdili.

Aşa să fie?... Nu ştim, dar să nu perdem sperarea că vom vedea această ingenioasă etimologie publicată într-una din fasciculele sau fașele sub care unele doici academice pretind a crește și a înfrumuseța limba română.

P.S. În Letopisiți găsim terminii de *rudă aleasă,* sinonim de boier. Acele rude alese se bucurau de privilegiul de a nu fi „supuse pedepsei cu *caterga* sau cu *ocna,* ci pentru greșeli mici erau gonite de pe moșiile lor pe cîtăva vreme. Pentru greșeli mari erau descăpățînate. Un boier vinovat și hotărît la moarte nu se purta pe uliți ca pe cei proști, nici era supus necinstei de a fi ca ei spînzurat în furci sau înțăpat. Un boier era spînzurat numai cînd se afla dovedit de *hiclenie* împotriva domnului, de *hainlic* către țară, și așijderea cînd era prins la război. Atîta numai că furcele spînzurătoarei se făceau mai nalte decît pentru un prost."

Avantaj destul de iluzoriu pentru pacient! însă măngăitor pentru vanitatea rudelor alese ale spînzuratului!

II

FORMULĂ DE AFURISENIE

„Ferul, petrele și toată firea neputrezitoare să putrezească și să se risipească, iar trupurile acelor fără credință să steie întregi și sufletele lor niciodată să nu vadă lumină! Să-i omoare pe dînșii dumnezeiasca sabie! Să se facă ei mîncarea vulturilor și a corbilor! Să cadă asupra lor cărbuni de foc! Fiii lor să fie saraci și femeile lor văduve! Diavolul să steie în dreapta lor! Să dobîndească bubele lui Ghiezi și zugrumarea lui Iuda! Să-și peardă inima și fața de om [. . .]! Să fugă de el și om și vită, și răcoarea și căldura, și umbra și soarele, și tot ce este bun pe pămînt!"... etc. *(Estras dintr-o carte veche).*

Crîncen blăstăm și de o sălbatică energie! Accentul neîmpăcat ce-l caracter[iz]ează esplică luptele și cruzimile fanatismului religios. Dar ceea ce inspiră o mirare dureroasă este că toate acele formule de afurisenii și acte de cruzime au fost pretutindene dictate și esecutate în numele lui Christos care a căutat să propage simțirea de frăție pre pămînt, în numele lui Moisi și a lui Mahomed și a tuturor fondatorilor de religii.

III

[...]

IV

EPITAFUL LUI PRALE

Un bătrîn dascal de biserică din monastirea Fromoasa, care cunoștea bine pe vestitul Prale, autorul escentric al Evangheliei în versuri, mi-au spus că poetul din Tîrgușor își făcuse singur epitaful următor:

Toată grija mi-am luat
Și de lume am scăpat,
Eu de dînsa, ea de mine
Și ... să ne fie de bine!

V

FRAGMENTE DINTR-O POVESTE

Cînd ascultă cineva cu luare-aminte modul cu care țăranii povestesc basmele răspîndite în popor, el constată perioade întregi, rimate, și nu se refuză de a crede că poveștile sînt poemuri antice ce s-au prozait cu timpul trecînd prin memoria generațiilor succesive. De exemplu, iată cîteva pasajuri din povestea lui *Cal galbăn de sub soare:*

Cic-au fost un împărat
Mare, mîndru, luminat,
Și avea un cal frumos
Cu păr negru și lucios.
Cînd încăleca pe el,
Se simțea mai tinerel,
Cînd pe el încăleca
Lumea-ntreag-o alerga.
El de cale s-au gătit
Și la slugi au poruncit
De cal bine să grijească
Și cu ochii să-l păzească

Căci de nu l-or îngriji
Vai ș-amar de ei va fi,
Şi le-or sta capetele
Unde stau picioarele!
....
„Luminate împărate,
Fă-ți cu paloșul dreptate!
Noi fugarul l-am perdut
Făcutu-s-au nevăzut
În fundul pămîntului
În vîrtejul vîntului!"
....
Împăratul se-ncrunta,
Puse crainici a striga:
Care-n lume s-a afla
Lumea de-a cutriera,
Nouă ani să nu s-oprească,
Nouă să nu odihnească,
Cît e noapte, cît e zi,
Păn'ce calul va găsi,
Acelui parte să fie
Jumătate-mpărăție
Și o fată-mpărătească
Care-a fi cea mai aleasă.
....
Făt-frumos au și plecat
Pe-un cal negru și țintat
Și s-au dus, s-au dus, s-au dus
Tot drept soare spre apus
Ca cuvîntul din poveste ...
Înainte mult mai este.
Mers-au mersul vîntului
Pe fața pămîntului
Ș-au călcat în pribegie
Multă lume,-mpărăție,
Dumnezeu numai o știe!
Mers-au peste nouă mări,
Nouă mări și nouă țări,
Peste munți, peste ponoare,
Peste cîmpuri cu izvoare

Unde iarba verde crește
Și în patru se-mpletește
Și-n vîrf se găităněște,
etc. etc.

VI

RIME DEFECTUOASE

Fiecare cetitor este în drept a se întreba pentru ce unii oameni se întețesc a scrie numaidecît în versuri atunci cînd, voind a face parte din pleiada autorilor, mult mai bine ar nimeri să se ție de proză. Iar dacă acești nenorociți ce pătimesc de infirmitatea versificătoare nu se pot apăra de accesurile ei, pentru ce încalte nu se preocupă a face versuri corecte și pentru ce se alunecă a împreuna rime nepotrivite. — A înhama alăture un cal cu un bou este o exentricitate ce denotă o lipsă de estetică din partea automedonului ce are ambiție de a se lua pe urmele lui Apolon.

Arta poeziei admite oarecare licențe, dar nu permite ca ele să treacă peste marginile așezate de bunul simț și de bunul gust. Nu este dar permis de a călca peste regulele bunei cuviințe literare, precum nu este admis a desprețui regulele bunei cuviințe sociale. În cazul dentăi un autor probează că nu-și cunoaște arta, precum în cazul de-al doile un om denotă că au fost rău crescut.

Așa cu multă mirare și părere de rău vedem pe unii versificatori și chiar pe unii poeți cu renume căzînd în defectul negligerii în privirea rimelor, fără a se preocupa de paguba produsă armoniei versurilor prin asociarea rimelor defectuoase, de exemplu:

„Scînteie, mîntuie — cunună, spumă — dulce, duce — teme, nedemne — dărîma, țărîna — strălucind, argint — frunte căzute — valuri, noianuri — azi, popas — unge, cruce — merge, drege — slab, cap — lacrimi, flăcări — brav, praf — florilor, ploilor — tun, cum — sălbatică, artistică — noastre, proaste — șoapte, poate — languoare, splendoare — etc".

Aceste rime sînt sălbatice și rimează cu prostatice.

VII

CÎTEVA CUGETĂRI

Nimic mai duios și mai poetic ca o floare crescută pe un mormînt și ca un copilaș jucîndu-se pintre morminte. Viață din moarte! Viață pintre morți!

*

Figurele tiranilor sîngeroși sînt mai aparente, căci ele apar pe un fund roș în cadrul istoriei.

*

Multe glasuri rugătoare, puține urechi ascultătoare!

*

Floarea cu mai multe picături de rouă scoate mai dulce parfum; inima cu mai multe lacrimi scoate plîngeri mai duioase.

*

Vai de turma unde cînii sînt ocupați a roade oase!

*

Tăcerea mormintelor e mai pătrunzătoare decît zgomotul lumei.

*

Sînt frați în Hristos; sînt și în Satan.

*

Turbarea luptătorilor nu e adeseori decît o spaimă turbată.

*

Cîteodată un limpede părău se perde-ntr-un tău glodos. Astfel și omul!

*

Trist e de țară cînd sceptrul devine furcă sau bici.

*

Lăcomia regilor produce foametea popoarelor.

*

Geniul, ca să fie complet, trebuie să aibă suflet de bărbat și inimă de femeie.

*

O limpede picătură de rouă reflectă mai mult cer decît pămînt.

*

Cerul, sătul de a privi neghiobiile oamenilor, își pune vălul nopții pe ochi.

*

Cîntarea adevăratului poet începînd pe un mod nedecis deși armonios, merge crescînd și devine puternică, vibrantă, genială. Astfel faptul zilei palid precede soarele strălucitor.

*

A pretinde de a scrie pentru viitor este cea mai ridiculă prezumție și cea mai vie probă că este necetit de contimpuranii săi.

*

Noaptea e sora blîndă a morții, moartea e sora cruntă a nopții.

CUVINTE VECHI FRANCEZE DIN XV SECOL

Renumitul autor francez Rabelais, născut în Turena la 1438, au scris în limba uzitată pe timpul său istoriile fantastice a lui Gargantua și Pantagruel, doi giganți. Acele opere pline de erudiție și de filosofie ascunse sub un șir de tablouri cinice au avut un mare răsunet în Franția și sînt mult apreciate de filologii moderni.

Rabelais, într-o epohă de persecutări religioase, cînd ideile de reformă în materie de credință expuneau pe adepții lui Calvin la supliciul arderii de vii, au avut curajul a strivi sub biciul satirei abuzurile, ereziile, prejudețele și mai cu samă pedantismul și bigotismul ce domneau în secolul XV. Înfruntînd fulgerii Vaticanului și ai Sorbonei, el trata de *cagots, bigots, papegots, papelards, caphards* etc. pe călugării ce esploatau lumea în numele religiei, iar pe pedanți, care se încercau a latiniza într-un mod grotesc limba franceză, îi numea: *rapetasseurs de vieilles ferailles latines.*

Este de observat că un fenomen foarte straniu se produce la toate popoarele în epoca lor de regenerare sau de decadență și acel fenomen este ivirea *pedantismului* în domeniul literar. Astfel plăntele părăsite năvălesc în grădini, umplu gazoanele, acoper drumurile năsipite și înădușă florile pe straturi. În Franția, pe timpurile lui Rabelais, *ca și la noi astăzi,* această calamitate se lățise mult și produsese o școală de pedanți întețiți care vorbeau și scriau o limbă neînțeleasă de nime, nici chiar de înșuși, exemplu:

„Mon genie n'este point apte nate pour escorier la cuticule de notre vernacule gallicique, mais vicevercement je gnave opere er par veles et rames je me cuite de la locupleter de la redundance latinicome etc.“

Ce ar fi devenit oare gracioasa limbă franceză dacă rîsul puternic a lui Rabelais nu ar fi împrăștiat în vînt fasciculele laureatului Helcienne de Crene, șeful școalei de *rapetasseurs de vieilles ferailles latines !*

O! Rabelais, fie-ți țărîna ușoară și memoria neperitoare! Căci nu te scoli din mormîntul tău, neîmpăcatule biciuitor de ridicole, ca să te arăți un moment pintre noi și să faci a reintra în întunericul lor Trisotinii și Vadiușii români, acești demni strănepoți a lui Helcienne de Crene!

Nația franceză se mîndrește cu drept cuvînt de geniul profund și de spiritul galic a lui Rabelais, căci scrierile lui sînt un adevărat tezaur de erudiție, dar acele scrieri au totodată și pentru noi un interes neprețuit fiindcă ele conțin mulțime de cuvinte românești uitate astăzi în Franția și uzitate la noi cu propriul lor înțeles. Iată aici o mînă de termini vechi care sper că vor deștepta spiritul de investigare a filologiei noastre:

A. — *abscons,* ascuns
ains, însă
aer, aer
absters, sters

ardz, ars — arse, arsă
accrésté, crestat, cu creastă
adiouda my, ajută-mă
aigrest, aguridă
apostole, apostol
aspre, aspru
arev, a ara, a brăzdui
aurée, de aur
angust, îngust
angariez, angării
alinter, a alinta. N.B. Comentatorii franceji confundă înțelesul acestui cuvînt, atribuindu-i aceeași origine ca verbului *ralentir*.
B. — *barde*, bardă
baste, basta
botte, bute
bubelette, bubușoară
bouc, gură — a îmbuca
basme, basmă. N.B. Comentatorii îl confundă cu *beaume*, balsam.
C. — *cere*, ceară
cabres, capre
calloïer, călugăr
coubte, cot
crediteur, creditor
coudignac, chitonac
christian, hristian, creștin
cobbit, scobit
crud, crud, necopt
ceste, aceste, ceste
couppe, cupă
coste, coastă
caprimulge, mulge-capră
calandre, macaleandru, pasere fantastică
cza ! interjecție identică cu acea a țăranilor noștri către boi: tza Boian! tza Prian!
D. — *diavol*, diavol
decours de la journée, decursul zilei
tous dis, totdeauna, toate zilele
draco, dracul
dateur, dătător

despriz, dispreț
dispare, dispare
dea! interjecție identică cu dé!
à la dévallée, de vale
desrobber, (?) să existe oare vreo analogie între acest cuvînt și cuvîntul *desrobire?* Răspundă etimologiștii.
E. — *éscorce d'ulmeau*, scoarță de ulm
éscapper, a scăpa
ésventer, a svînta
éstouper, *destouper*, a astupa, a destupa
éspic, spic
s'ésclaffer, a se sclăfăi
F. — *faseolz*, fasole
furt, furt
floc, floc
G. — *gualimart*, călămări
geline, găina, galină
gyrer, a îmbla în jur
H. — *hayt*, *hayt*, hait
haye, *haye*, hai, hai
J. — *judicature*, judicătorie
jus, jos
L. — *laudateur*, lăudător
locuste, locuste
M. — *moult*, mult
moust, must
mutte, mută
maistre, măestru
marmoner, a mormăi
mascarayt, măscărea, mînjea
meshaing, mehengiu
N. — *numereux*, numeros
O. — *ond* — *d'ond*, unde, de unde
oust — *ost*, oaste
occis, ucis
P. — *Prime-vere*, primavară
paulme, palmă
pennes, pene
plasmateur, plăsmuitor
pal, par

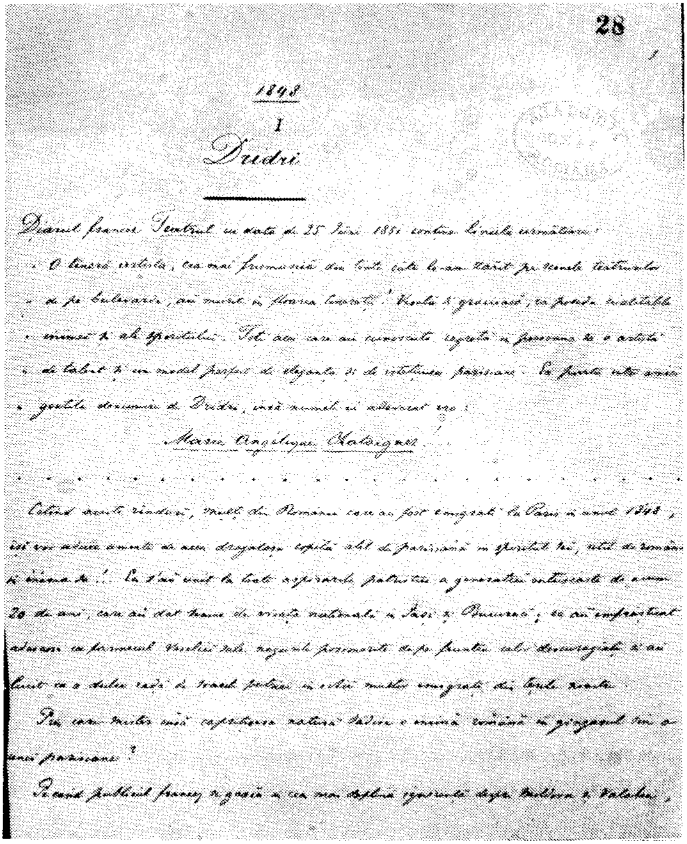

28

1848

I

Dridri

Începutul romanului *Dridri* (ms. 817, f. 28^r—BAR).

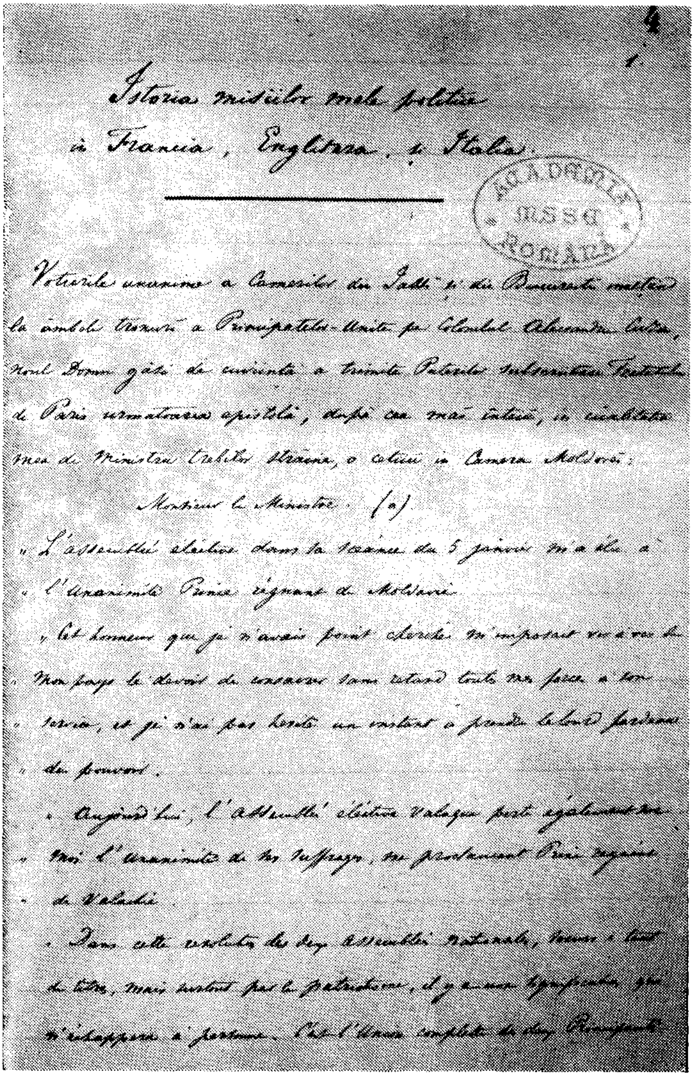

4

1

Istoria misiilor mele politice
în Francia, Englitera, și Italia.

ACADEMIA
R.S.R.
ROMÂNĂ

Votările unanime a Camerilor din Iassi și din Bucuresti înălțând
la ambele tronuri a Principatelor-Unite pe Colonelul Alexandru Cuza,
noul Domn găsi de cuviință a trimite Puterilor subscriitoare Tratatului
de Paris următoarea epistolă, după ce mai întâi, în calitatea
mea de Ministru Trebilor Străine, o citii în Camera Moldovei:

Monsieur le Ministre. (a)

„L'assemblée élective dans sa séance du 5 janvier m'a élu à
„l'unanimité Prince régnant de Moldavie.
„Cet honneur que je n'avais point cherché m'imposait vis-à-vis de
„mon pays le devoir de consacrer sans retard toutes mes forces à son
„service, et je n'ai pas hésité un instant à prendre le lourd fardeau
„du pouvoir.
„Aujourd'hui, l'Assemblée élective valaque porte également sur
„moi l'unanimité de ses suffrages, en proclamant Prince régnant
„de Valachie.
„Dans cette résolution des deux Assemblées nationales, comme à tant
de titres, mais surtout par le patriotisme, il y a une signification qui
n'échappera à personne. C'est l'Union complète des deux Principautés

Începutul *Istoriei misiilor politice* (ms. 822, f. 4ʳ—BAR).

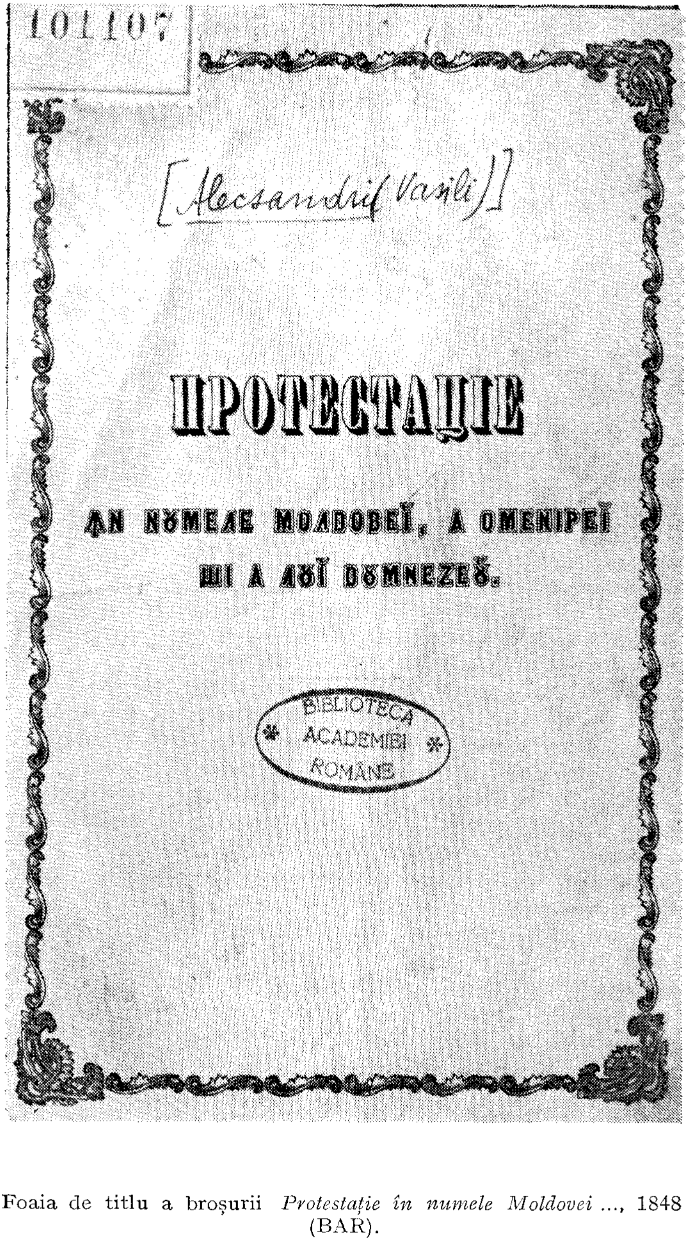

101107

[Alecsandri (Vasili)]

ПРОТЕСТАЦІЕ

ꙟN NꙊMEЛE MOЛDOBEĬ, A OMENIPEĬ
ШI A ЛꙊĬ DꙊMNEZEꙊ.

BIBLIOTECA
ACADEMIEI
ROMÂNE

Foaia de titlu a broșurii *Protestație în numele Moldovei* ..., 1848 (BAR).

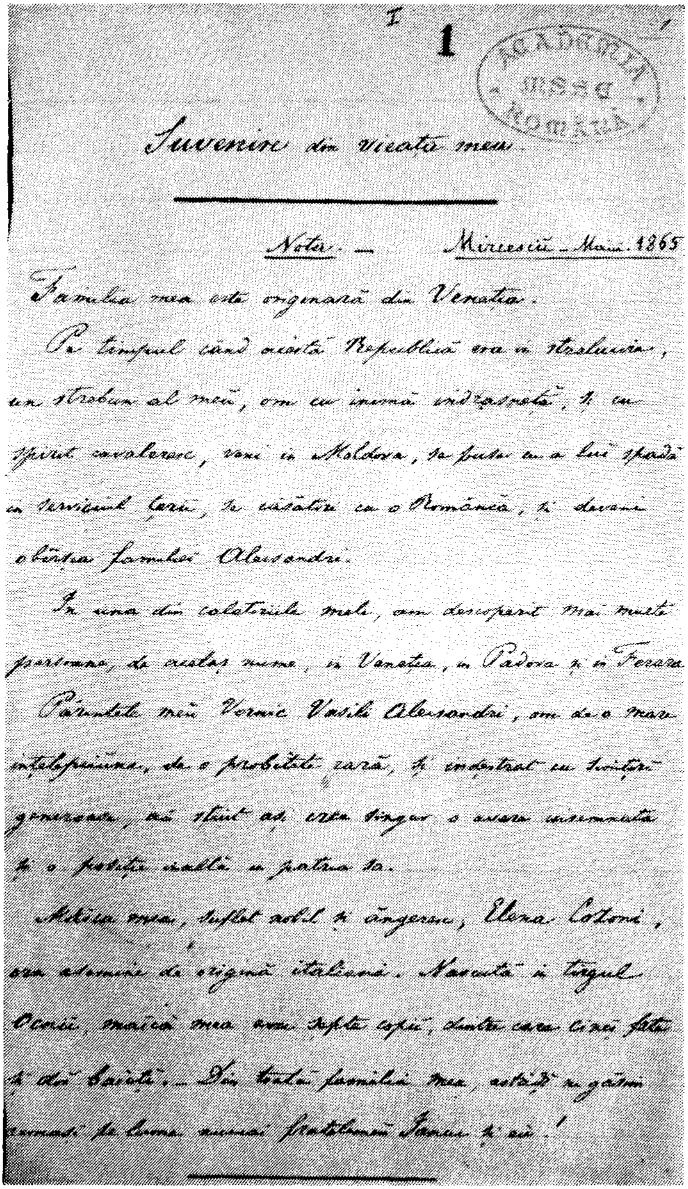

I 1

Suvenire din vieaţa mea

Note. — Mircesci – Maiu 1865

Familia mea este originară din Veneţia.

Pe timpul când această Republică era în strălucire, un străbun al meu, om cu inimă îndrăzneaţă, şi cu spirit cavaleresc, veni în Moldova, se puse cu a lui spadă în serviciul ţării, se căsători cu o Românca, şi deveni obârşia familiei Alecsandri.

În una din călătoriile mele, am descoperit mai multe persoane de acelaş nume, în Veneţia, în Padova şi în Ferara.

Părintele meu Vornic Vasile Alecsandri, om de o mare înţelepciune, de o probitate rară, şi înzestrat cu simţiri generoase, au ştiut a-şi crea singur o avere însemnată şi o poziţie înaltă în patria sa.

Maica mea, suflet nobil şi îngeresc, Elena Cozoni, era asemine de origină italiană. Născută în târgul Ocnii, maica mea avu şepte copii, dintre care cinci fete şi doi băieţi. — Din toată familia mea, astăzi ne găsim rămaşi pe lume numai frate-meu Iancu şi eu!

Începutul notei autobiografice (ms. 822, f. 1^r—BAR).

panerot, paner
partir, a împărți
phlosque, ploscă
patac, monedă de aramă, pitac.
puputz, pupăză
R. — *roupte*, rupt. — *Fuir à la roupte*, a fugi în ruptul capului.
S. — *sugce*, suge
soubz, sub
sarpe, șarpe, șerpe
sus, sus, deasupra
soror, suroră
sagette, săgeată
strige, strigoi
T. — *tourte*, pîne de sacară, turtă
temple, tîmple
targon, tarhon
teil, tei
tumba (tomba), căzu (?) de aice să se tragă oare tumba*?
trestous, toți (?) să existe oare vreo analogie între forma acestui cuvînt și forma cuvintelor compuse: tustrei, tuspatru etc.?
U. — *umbre*, umbră
ulmeau, ulm
V. — *vester*, a investi
verrat, ver, porc sălbatic
verde, verde
vene, vînă
verge, verigă
vitrice, vitrigă
verme, verme
vicinite, vecinatate
ventir, a vîntura
Y. — *yssit*, ieși

Pe lîngă aceste cuvinte ce atestă antica legătură de familie a românilor cu francezii, se mai găsesc în Rabelais și în ceilalți vechi autori unele credințe poporale, unele locuțiuni precum și unele forme gramaticale identice cu ale noastre, de exemplu:

---

* D. Cihac arată în adevăr în Dicționarul său (p. 290) că etimologia acestor cuvinte este comună. Nota Red. [Conv. lit.]

— *Il vous mettra la tête au rez de pieds.* — Ți-a sta capul unde-ți stau picioarele.

— *C'este là où me deult.* — Acolo mă doare.

— *Ainsi m'aist Dieu.* — Așa să mă aibă Dumnezeu.

— *Part joyeuz, part faché.* — Parte vesel, parte supărat.

— *Lui touchant maintenant les jeux, maintenant le front.* — Atingîndu-i acum ochii, acum fruntea.

— *Couvercle digne du chaudron.* — După tingire și capac.

— *Femme à mauvaise tête a bon vinaigre en son menage.* — La nevasta iute oțetu-i tare.

— *Sans mot dire de bouche.* — Făr-a zice un cuvînt din gură.

— *Le char flamboyant d'Elie.* — Carul sfîntului Ilie.

— *L'herbe qui ouvre les serrures qu'on lui présente.* — Iarba ferului despre care se pomenește în poveștile poporale.

— *Ils fouettaient magistralement les éscholiers comme on fouette les petits enfants en nos pays quand on pend un malfaiteur a fin qu'il leur en soubvienne.* — La noi este obiceiul de a bate copii, cînd să fac hotarnicii de moșii pentru ca ei să-și aducă aminte de locurile hotarelor.

— *Ils s'emanciparent, ils conspirarent, ils jurarent* etc. — se emancipară, conspirară, jurară etc. — N.B. Verbii en *er* se terminau în *arent,* la a treia persoană de plural, în loc de a se termina în *erent,* precum se obicinuiește astăzi.

— *Que mille millions de griphes mordent pendant l'éternité les charnières de celle qui ha faiet celluy qui sema le chène dont fut construite la chaise* etc. adică: O mie de milioane de căngi să muște pentru eternitate încheieturile acelui care au născut pe acel ce au semănat stejarul din care au fost durat scaunul etc.

Cine nu-și aduce aminte de surugiii noștri care blăstemau ghinda din care au crescut stejarul, din care s-au făcut scîndura, din care s-au durat corabia ce au adus în țară pe întreprinzătorul poștelor; sau blăstemau albina care va strînge ceara din care s-a face lumînarea ce va arde la căpătîiul lui etc., etc.

STOICISMUL ROMÂNULUI

Dacă nepasarea de moarte este o probă de mare putere sufletească, trebuie să recunoaştem că românul este înarmat cu un stoicism admirabil cînd el se apropie de marginile vieţii sale. Aşteptînd ultimul moment fără a fi dominat de cea mai mică îngrijire, privind cu ochi liniştiţi venirea morţii, el îşi face singur pregătirile de plecare pe calea necunoscută a Eternităţii, cere a i se pune o lumînare aprinsă la căpătăi, îndeplineşte datoriile sale de creştin prin sfînta împărtăşenie, şi aşteaptă *să-i vie ceasul!*

Nevasta, copiii, rudele, amicii lui stau pe lîngă dînsul, unii plîngînd, alţii ocupîndu-se de pregătirile comîndului, şi el, neuimit, grăieşte cu toţi, le dă sfătuiri înţelepte, îi măngăie cu vorbe blînde, pune la cale avutul său cu *limbă de moarte,* şi cînd simte că se stinge, el aruncă asupra lumei o lină privire, zice: *Rămîneţi cu bine, oameni buni!* şi închide ochii, dîndu-şi ultima răsuflare.

Această mărime de suflet în faţa morţii nu e rezultatul fanatismului, nici al degustului de lume, dar efectul acelui stoicism sublim care aparţinea vechilor romani şi care s-a transmis la poporul român prin firul secular al tradiţiei. Este dar a se întreba: La ce grad de putere morală ar ajunge acest popor prin îngrijirea unei creşteri inteligente, unei educaţii ce ar scoate la lumină calitatea naturei sale şi le-ar dezvolta pentru practica vieţei pe aceeaşi măsură cu care ele se ivesc în ora morţii?

ARGHIR

Limba este tezaurul cel mai preţios pe care-l moştenesc copiii de la părinţi, depozitul cel mai sacru lăsat de generaţiile trecute şi care merită de a fi păstrat cu sfinţenie de generaţiile ce-l primesc. Ea este cartea de nobleţă, testimoniul de naţionalitate al unui neam; semnul caracteristic prin care membrii aceleiaşi familii se recunosc în marea diversitate a popoarelor din lume; lanţul tainic ce-i leagă împreună şi-i face a se numi fraţi; altarul împrejurul căruia toţi se adună cu inimi iubitoare şi cu simţirea de devotament unii către alţii.

A se atinge fără respect de acest altar este o profanare; a cerca de a-i schimba forma sa originală, spre a-i da o apărență străină este un act de pedantism și chiar de nebunie; într-un cuvînt, a dezbina marea familie introducînd diverse jargonuri în diversele ramuri ale ei, este un fapt de les-naționalitate, căci el naște o fatală neînțelegere între frați și poate cu timpul să producă înstrăinare între dînșii.

Cînd dar vedem unele scrieri de peste munți ieșite la lumină în zilele noastre, ne mirăm de forma limbei lor, lipsită de adevăratul sigil românesc, și ne întrebăm dacă totdeauna au dominat în spiritul autorilor ardeleni și chiar bucovineni acea manie de schimosire limbistică, sub pretext de o absolută latinizare? Însă la întrebarea noastră vine eroul Arghir și ne răspunde că pe la 1800 se uzita în Transilvania o limbă limpede și armonioasă, pe care toți românii din toate colțurile țărilor noastre o înțelegeau cu lesnire, căci o ferise încă Dumnezeu de contactul pedantismului.

Cine nu au cetit poemul lui Ion Barac din Brașov, care începe cu această poetică invocare?

Te visai mișcînd din buze
O! prea dragalașă muză!
Verși glas îngeresc din gură
Care inimile fură,
Fură și le amăgește
După ce le îndulcește.
Te rog, muză măngăioasă
Care cînți cîntări frumoase,
Pică-mi puțintică miere
Din maiastra ta putere
Să pot cînta cu simțire
A lui Arghir pribegire!

Cine nu s-a înduioșat la cetirea întîmplărilor acestui erou care s-a iubit cu Elena prea frumoasă, și a perdut-o din ochi și a cătat-o

Prin locuri care se schimbă
În necunoscută limbă
Tot prin locuri necălcate,
Și prin păduri neumblate,
Tot prin văi necunoscute ... etc.
O! Arghire! lungă cale!
Lungi necazurile tale!

Arghir lasă casa părintească, lasă frați, părinte, mamă, deși mama lui, sărmana, îi zicea cu lacrimi:

O! fiule cu dulceață!
Cît te-am purtat eu în brațe,
Ți-am fost maică grijitoare,
Mi-ai supt țîța hrănitoare;
Sînul meu a ta dulceață
Leagăn ale mele brațe.
Te apăram de tot vîntul,
Te învățam cu cuvîntul.
O! vai! o vai! nu te duce,
Tu fiul meu cel prea dulce!

El părăsește tot pentru ca să meargă pe unde n-a umblat nici paserea măiastră, și să găsească pe frumoasa lui ursită.

Calcă locurile toate
Pănă nici cum nu mai poate
Deci în partea pustnicească,
Cînd era să nimerească
Dintru o peșteră mare
Vede fum că iese tare
Și într-acolo grăbește;
În case dacă privește
Vede un om mare foarte,
Cît s-au spăimîntat de moarte!
A se-ntoarce nu cutează,
Gîndind, fricos să nu-l crează,
Ci și-au făcut îndrăznire
Gîndind: sau trai, sau perire!
Iară omul cel prea mare
Dă o groaznică strigare:
— Cine este? Cine vine?
Cine ce cată la mine?
Și cînd slobozea cuvîntul
Se cutremura pămîntul.
El avea un ochi în frunte
Și părea că-i cît un munte.
Arghir tremură de frică
Și nu ascundea nimică,
Ci se ruga de iertare ... etc.

Urieșul se îmblînzea, vorbea lui Arghir cu vorbă mai *așezată* și pregătea cina ca să-și mulțămească oaspele.

Masa lîngă foc o pune
La lumină de tăciune,
Și se pun pe lîngă vatră,
Pe cîte un jgheab de peatră,
Arghir până să îmbuce
O ploscă de vin aduce
Dintr-ale sale merinde
Care foarte bine prinde.
Urieșul dacă-l gustă
Cu stomah ca de locustă
I-ar fi plăcut ca să tragă
Pe gît o. bute întreagă etc.

A doua zi Arghir pleacă iar în lunga sa pribegire ca să descopere Cetatea în care stă ascunsă Elena, iubita lui care nu are seamăn pe lume

Nici cantarețele muze
Ce scot cîntece din buze
Nu sînt așa drăgostoase
Ca Elena cea frumoasă.
Păr de aur strălucește,
Pre pămînt se tîriește;
Precum luna cea ivită
E nouă și neplinită
Așa-i fruntea cea suită
Cu sprincene cercuită.
Ochii privesc cu jindire
Ca a stelelor sclipire.
Trandafirul înflorește,
Și pe fața ei roșește.
Iar albeața-i de pe față
E și-n sînu-i cu dulceață
Unde două merișoare
Stau ascunse rotunzioare,
Ca crinul cel prea supțire
Și înalt la a sa fire
Așa oabla ei făptură
Și mîndra-i căutătură.

Vestmintele ard ca focul
Care-mpodobesc mijlocul.
Al amorului săgeată
Să vezi cum stă agățată
Cam pe lîngă subțioară
De unde la Arghir zboară
Și se-nfige aurită
În inimă nimerită! etc.

După multă cale și multe necazuri Arghir ajunge la Cetatea Elenei și intră în o grădină cum nu mai văzuse Crăișorul:

Cîte flori împodobite,
Cîte rîuri limpezite!
Oh! cîți trandafiri miroase
Cu foi rumene frumoase!
Rosmarinii au verdeață
Și garofele roșeață.
Aici crinul se albește.
Colea nardul frumos crește.
Codrul ramurile-și tinde
Care mult văzduh cuprinde
Ciprul frunza înverzește
Și văzduhul le clătește.
Izvoarele curg răcite,
Ca cristalul limpezite.
Scaune vezi două sute
Tot din pajiște făcute,
Cu lastre acoperite,
Toate crăiesei gătite.
Arghir se culca pe ele
Să-i treacă de ostenele. Etc.
Ș-au adormit tare foarte
Ca o părere de moarte etc.

În sfîrșit ambii amorezi se întîlnesc după un șir de întîmplări care i-au despărțit necontenit, fac nuntă împărătească la care

Foarte mulți oaspeți adună
Făcîndu-și inima bună.

Strălucesc mesele-ntinse
Tot cu flori cu sîrmă prinse,
Sclipesc vase-argintuite
Și pahare aurite.
Beau, mănîncă, ospătează,
Toată firea înviează.
Sună lăute voioase
Și fluieri, cimpoi frumoase. Etc.
Ospățul șese luni ține,
Toți cu inimele pline,
Apoi toți în hore saltă
Cu bucurie înaltă.

Iar Elena cu Arghir, ajunși acum pe pragul fericirii după atîta amar și jale,

Trăiesc fără supărare
În dragostea cea mai mare.
După chin dulce viață
Și după amar dulceață.
Ce fu uscat înverzește.
Amarul se îndulcește!
Acum e lumea întreagă
Cînd le e viața dragă. Etc.

Iată cum se scria limba românească peste munți la anul 1800! Pentru ce urmașii lui Barac s-au abătut așa de mult din calea lui Arghir și a prea frumoasei Elene! Un autor francez a zis că nimic nu e mai ușor decît de a nu face o tragedie; am putea să zicem și noi: nimic nu ar fi mai ușor decît de a nu scrie ungro-latinește.

NECULAI BĂLCESCU

Cetind în zilele aceste broșura foarte interesantă a d-lui Gr. Tocilescu, apărută de curînd în București, sub titlul de: *Viața, timpul și operele lui N. Bălcescu*, m-am gîndit a complecta articolul ce am publicat în *Revista română* din anul 1863 asupra amicului meu răposat în Palerma. Voi cerca dar să-mi adun suvenirile și să le înscriu în albumul meu, făcînd apel la toți acei ce cunosc particularități din viața lui Bălcescu sau care posedă corespondențe de-ale lui să le publice pentru ca astfel să se poată într-o zi completa biografia unui om a cărui memorie onorează nația română.

În iarna de la 1847, aflîndu-mă la Neapoli, m-am întîlnit cu el pe malul mării, la Chiaia, însă bucuria mea de a-l vedea a fost întunecată prin aerul de preocupare posomorîtă ce era întipărit pe fruntea lui. El făcuse voiajul de la Marsilia până la Livorno cu un doctor napolitan, cu care avuse o ceartă, în urma căreia îl provocase la duel. În calitatea mea de compatriot, datoria mea era să-i serv de secondant, deși împrejurările în care mă găseam nu-mi permiteau să primesc acest rol. Bălcescu era foarte aprins, foarte neîmpăcat și vroia numaidecît să deie o lecție de politeță napolitanului, dar o lecție de care să-și aducă aminte cît a trăi dacă ar fi mai trăit. Adversarul lui nu părea dispus a se supune la o asemene catastrofă și preferă să facă toate scuzele ce am pretins de la el. Astfel numai amicul meu se liniști și plecă la Palerma ca să petreacă restul iernii sub soarele binefăcător al Siciliei.

În curînd m-am îmbărcat și eu ca să caut o climă mai favorabilă pentru d-na N. care pătimea de pept; am abordat la Palerma, ne-am așezat afară din oraș la Villa Delfina, și am petrecut lunile ghenar, fevruar și mart 1847, împreună cu Bălcescu, care locuia aproape, în căsuța unui contadin. În toată dimineața el se punea dinaintea ușii pe un scaun, la soare, și cetea cărți vechi în care descoperea notițe pentru istoria românilor sub Mihai Viteazul la care lucra cu mult entuziasm, iar peste zi venea la Villa Delfina. Societatea lui era plăcută, manierele lui afectuoase, convorbirea lui foarte atrăgătoare, căci ea dezvălea visurile frumoase ce făcea el necontenit pentru viitorul patriei sale.

Villa Delfina poseda o terasă largă pe care se plecau crengile încarcate de fructe a doi portocali mandarini. Privirea se întindea pe grădini pline de flori exotice ce răspîndeau parfumuri îmbătătoare, și mai departe pe muntele Pelegrin în al cărui vîrf se găsește peștera Sfintei Rozalii, patrona Palermei. În dreapta ochii se primblau pe întinderea albastră a Mărei Siciliane brăzduită de barce ușoare.

Pe acea terasă ne adăposteam de ferbințeala soarelui și gustam dulceața serilor poetice, ascultînd în depărtare cînticele păscarilor. Fiecare din noi aducea partea sa de inteligență spre a înlesni trecerea zilelor, iar mai cu samă d-na N., prin varietatea cunoștințelor sale și prin observările sale fine și spirituale ne făcea a nu simți nicidecum zborul timpului. Cînd Bălcescu ne întreținea de descoperirile ce făcuse în bibliotecile Italiei și ale Franției[1], el ne cetea un pasaj din istoria românilor; cînd eu recitam vreo poezie nouă, și amica noastră ne încuraja cu o zîmbire grațioasă sau ne corecta cu acel tact fin și delicat care distinge naturele alese.

Cîte zile încîntătoare am petrecut noi astfel în cercul nostru intim! Cîte primblări am făcut pe malul mării, sau pe împrejurimile Palermei admirînd bogata vegetație de cactuși, de portocali, de chitri etc. a Siciliei! Cîte planuri am așternut împreună pentru deșteptarea neamului românesc! Cu ce entuziasm și cu ce credință Bălcescu vorbea de tot ce se raporta la patria lui! În inima lui patriotismul ocupa atîta loc că e de mirat cum de se puteau adăposti în ea și alte simțiri.

Dar în sfîrșit sosi timpul despărțirii și Bălcescu rămase singur la Palerma, zicînd doamnei N. un trist adio cu ochii plini de lacrimi.

Doi ani în urmă evenimentele politice din 1848 împrăștiind tinerimea Moldovei și a Valachiei în toate colțurile Europei, am regăsit pe Bălcescu la Paris, unde am locuit împreună, Place de la Madeleine, mai multe luni de zile; însă sănătatea lui era acum foarte zdruncinată. Oftiga făcea progresuri spăimîntătoare și îi rupea plămînele, dar nu-l oprea de a lucra la *Istoria românilor sub Mihai Viteazul* și de a susținea prin cuvintele lui patriotice curajul emigraților. Doctorii îi rînduiră să părăsească clima umedă a Parisului și să petreacă iarna de la 1851 la insulele Hyères.

Iată o scrisoare ce pe atunci mi-au adresat o damă compatriotă care a mers să viziteze pe Bălcescu la Hyères:

„În luna lui noiemvrie am primit un ravaș de la amicul nostru bolnav care mă chiamă lîngă el. Ca toate naturele mari ce nu consideră recunoștința ca o sarcină supărătoare, Bălcescu nu se refuza de a primi devotamentul amicilor săi. Încrederea lui în ei era așa deplină cît fiecare se simțea gata și mulțămit de a-i face sacrificiuri.

---

[1] În Biblioteca din Paris a descoperit portretul lui Mihai Viteazul, iar în cea de la Genova el a găsit trei lăzi pline de corespondențe asupra țărelor noastre, corespondențe foarte prețioase, căci ele au fost făcute de impiegații Companiei Genoveze care avea multe stabilimente pe malurile Mărei Negre și ale Dunării [V.A.].

L-am găsit într-o stare ce nu mai permitea vreo sperare de vindecare; dar fie că el nu vroia să întunece bucuria de a ne revedea, fie că poate își făcea iluzii asupra sănătății lui, el mi-a părut plin de curaj și mi-au vorbit necontenit de planurile sale în privirea viitorului. El lucra cu o ardoare ce se mărea cu cît puterile îi slăbeau; se scula adeseori noaptea pentru ca să adaogă cîteva pagini la *Istoria românilor sub Mihai Viteazul.* Însă această lucrare silită îi scurta zilele.

I-am propus să scriu eu sub dictarea lui. Suvenirile acelor oare de lucru, întrerupt prin convorbiri amicale, este unul din cele mai scumpe ce am păstrat. Spiritul său just și pătrunzător, imaginația lui ardentă, sufletul său entuziast și iubitor, răspîndeau pe fiecare sujet de convorbire un interes atrăgător. Tema sa favorită era amorul. El o abordă totdeauna cu o simțire de regretare duioasă.

Absorbat fiind din primii ani ai tinereții sale de chestii politice și de preocupări privitoare la țara lui, Bălcescu conserva în inimă-i o fragezime și o vivacitate extraordinare, însă aspirările îi erau mari și îndreptate cătră tot ce e mai nobil și mai frumos. — L-am întrebat odată care tip de femeie îi place mai mult. El mi-a răspuns: d-na Rolland.

Acest suflet înamorat de eroism era foarte iubitor de tot ce este grațios și spiritual, dar oricît de mare era cultul său pentru amicie, se cunoștea că inima lui simțea nevoia de un alt simțimînt, că aspira de toate puterile cătră un simțimînt mai complet, mai intim. Acestui vis, întrevăzut numai și nerealizat, se cuvine să atribuim oroarea și chiar spaima de moarte care îl cuprindeau cîteodată. El se revolta, ca de-o nedreptate, la ideea de a muri, însă revoltele lui se liniștau răpede și nu lăsau după ele nici o amărăciune. Într-o zi, după un moment de desperare, mi-a zis cu acea zîmbire ce se ivește pe buzele oamenilor condemnați de a muri: Vie moartea pentru mine... numai țara să-mi trăiască!

Aceste cuvinte rezumă toată viața lui Bălcescu. Etc., etc., etc."

În toamna anului 1852, aflîndu-mă la Galați, Directorul Carantinei mă înștiință că un amic al meu sosise cu vaporul de la Constantinopol și că dorea să mă vadă. Alergai la Carantină și găsii într-o cămăruță pe N. Bălcescu. Sărmanul, în ce stare ajunsese! Palid, slab, gîrbov, obosit de friguri și de opintirile tusei, el părea un schelet ce-și caută mormîntul.

Ne aruncarăm în brațele unul altuia cu lacrimele în ochi, și amicul meu, după ce își mai potoli emoțiunea, îmi zise:

— Vezi în ce hal am ajuns? Nu-mi rămîne viață decît numai ca să mă apropii de vatra părintească și să mor în sînul familiei mele. Ah! mult am pătimit de cînd ne-am despărțit!... Multe zile amare am petrecut departe de țara mea!... Multe deziluzii am întîmpinat în calea mea!... dar în sfîrșit o să răsuflu încă o dată aerul patriei mele. Și murind oi să am măngăierea de a fi înmormîntat în pămîntul strămoșesc.

Nenorocitul! nu știa că soarta era să-i refuze și această ultimă măngăiere! Ordinele lui Vodă Știrbei îi deteră lovirea de moarte chiar pe pragul țărei lui! Căci nu-i învoiră nici măcar a se coborî din vapor și a pune piciorul pe țărmul românesc! Cu moartea în suflet, Bălcescu reluă drumul exilului și merse de muri singur, pe mîna străinilor, la Palerma, în ziua de 16 noiemvrie 1852.

Astfel dispăru din lume unul din cei mai nobili fii ai României, unul din cei mai mari scriitori, martir al patriotismului!

Zece ani după moartea lui, cel întăi decret ce am supus lui Cuza Vodă în calitatea mea de ministru, a fost decretul relativ la aducerea rămășițelor lui N. Bălcescu în patria lui. Dar prigonirea soartei nu încetase încă pentru el. Rămășițele lui nu s-au găsit!

P.S. — În broșura d-sale d. Tocilescu pare a avea oarecare îndoială aupra adevărului că poemul în proză *Cîntarea României* a fost compus de A. Russo și *tradus numai* de N. Bălcescu. D-lui zice: „Această taină literară se vede că s-a împărtășit numai de Alecsandri, pentru că toți ceilalți amici ai lui Bălcescu recunosc pe acesta de autor al *Cîntării României*“.

D. Tocilescu nu știe că acea lucrare s-a făcut în urma unei înțelegeri între Bălcescu, Russo, și Eu, cu scop de a exalta spiritul și a dezvolta simțul de românism a tinerilor studenți din Paris. Traducerea s-a publicat la 1851 în *România viitoare* și, după ce a produs efectul așteptat, a fost din românește tradusă în limba franceză pentru a deștepta simpatiile francejilor în favoarea românilor.

Pe atunci se întrebuințau toate mijloacele, chiar și subterfugiuri inocente, pentru a ne face cunoscuți Europei și de a interesa partea inteligentă a ei la soarta României. Iată pentru ce A. Russo nu s-a refuzat de a sacrifica dreptul său de paternitate asupra poemului menționat; dar acum țelul fiind atins și România, scoasă din întuneric, luîndu-și locul ce i se cuvinea la soare, e un act de justiție de a da lui Cezar ce este a lui Cezar. Meritele și gloria lui Bălcescu nu scad pentru că nu ar figura *Cîntarea României* în bagajul său literar, dar numele lui A. Russo primește de la acest poem o strălucire care îi revine cu drept.

Manuscrisul francez, adică manuscrisul *primitiv* al poemului se găsește la mine, împreună cu alte hîrtii ale lui A. Russo. Fie dar bine încredințat d. Tocilescu că *taina literară* ce l-a mirat este un adevăr... foarte adevărat.

V. ALECSANDRI

Mircești, martie 1876.

CÎNTICUL BUCOVINEI

Dintre toate cînticele poporale din Bucovina nu-i nici unul mai elocuent și mai expresiv decît acesta care începe cu versul: *Plină-s, plină de străini!* În opt rînduri e cuprins un poem întreg de durere și de regretarea independenții perdute. Poetul necunoscut care le-au improvizat, negreșit în urma ocupării țărei sale de către austriaci, simțea în sufletul lui o mare iubire de patrie și au trebuit să sufere cumplit cînd au văzut pe pămîntul strămoșesc împlîntîndu-se stîlpi cu pajura nemțească! Păcat că nu știm numele lui pentru ca să-l înscriem în pleiada poeților meritorii ai României... Nu volumuri numeroase constituie gloria unui autor, ci ades o pagină numai, ieșită din inimă și inspirată de adevăratul geniu. Rouget de Lisle au compus numai *Marseileza* și au rămas nemuritor!

Plină-s, plină de străini
Ca șesul de mărăcini!
Plină-s, plină de dușmani
Ca Putna de bolovani!
De cînd neamțul m-au luat
Multe lacrime-am vărsat
Ș-am făcut fîntînă-n sat
Dușmanii de adăpat!

CORADINI

Pe coperta unei publicații ilustrate, apărută la Paris sub titlul de: *Diable à Paris*, figura desinat un diavol calcînd pe harta capitalei Franciei, însă un diavol elegant, fașionabil, avînd un chip artistic, fin, frumos și spiritual. Coradini semăna cu el la față. Născut la Iași dintr-un tată italian și o mamă română, el întrunea calitățile ambelor ramuri din marea familie latină: spirit vioi, talente pentru muzică și desin[1], geniu poetic menit a se dezvolta; pe lîngă aceste poseda cunoștința mai multor limbi: italiană, germană, polonă și franceză, în care îi plăcea a compune scrierile sale. Un singur articul au scris în limba românească și l-au publicat într-un calendar din Iași sub titlul: *Hai la vorbă!*

Coradini, până a nu veni la Moldova, luase parte la revoluția polonă fiind încă foarte tînăr, și publicase în Paris un volum de poezii franceze: *les Chants du Danube*, dintre care una au fost tradusă, pusă pe muzică și cîntată de toate bandele de lăutari de pe la 1841. Iată acel cîntec:

În zadar alerg pămîntul,
În zadar mă ostenesc,
Chipul tău în tot minutul
Înaintea mea-l privesc.

Tu ești raza vieții mele,
Eu pe tine te iubesc,
Pentru tine cat mărire,
Pentru tine pătimesc.

Ah! iubito, cătră tine
Eu m-am prins cu jurămînt
Să-ți păstrez a mea iubire
Și-n viață și-n mormînt.

---

[1] Mulți se înșală a scrie *desemn* în loc de *desin* fără a observa că cuvîntul *semn* se traduce în limba franceză prin cuvîntul *signe* și prin urmare a *desemna* însemnează *designer*, iar nu *dessiner* [V.A.].

Peste marginele lumii
Soarta de m-ar depărta
Gîndul meu va fi la tine
Şi în veci nu te-oi uita.

Iată-mă acum aproape
Lîngă tine-înger ceresc!
Vin din lume, de departe
Ca să pot să te-ntîlnesc,

Şi să-ţi zic încă o dată
Că tu eşti al meu odor,
Şi pe sînul tău, iubito,
Să trăiesc, să cînt, să mor!

Această traducere fost-au ea făcută de însuşi Coradini sau de altul careva, nu se ştie, dar ceea ce se poate constata din volumul *les Chants du Danube*, este că autorul avea scînteie poetică. Mai multe din bucăţile cuprinse în el se deosebesc prin o inspiraţie puternică: precum acele intitulate *à Rome, Rome au poète, à Napoleon* etc.; altele iar prin o vie simţire de patriotism, precum acele *à la Moldavie, la patrie*, altele iar prin un lirism plin de emoţiune şi de fantazie.

Venirea tînărului poet în ţară au fost bine primită de toţi, fie bătrîni sau tineri, şi ideile sale liberale au adus un util concurs propagandei întreprinsă de junimea din anul 1840. În timp de şepte ani cît au stat la Iaşi, Coradini au compus multe opere în versuri şi în proză: balade, poezii diverse, romanuri, maxime, însă toate aceste manuscripte s-au perdut împreună cu dînsul după ce intrarea ruşilor în Moldova, la 1848, l-au obligat a se depărta din ţară. De atunci nu se mai ştie ce au devenit poetul şi bagajul său literar.

Ultima dată ce am avut mulţămire a-l mai videa au fost în toamna anului 1848, la Visbaden, unde l-am întîlnit în treacăt. În urmă, toate cercetările mele nu au izbutit a afla adevărul în privirea lui. Diverse vuiete au circulat despre dînsul: că ar fi murit la Napoli, că ar fi plecat în Rusia în cualitate de secretar a unei princese, că ar fi devenit fotograf și s-ar fi stabilit la Tobolsc etc.; însă nici una din aceste vești nu s-au adeverit. Ne rămîne dar trista alternativă de a considera pe Coradini ca pe un român cu totul perdut pentru noi, fără a se ști măcar în care colț de pămînt se află mormîntul său, și totodată profunda regretare de perderea prețioaselor sale manuscripte.[1]

GEANTA LUI MOȘ COSMA

Moș Cosma era pe la 1872 (zic *era* pentru că nu știu de mai trăiește încă) un bătrîn ca de 60 de ani, cu fața curată ca inima lui, cu barbă și plete albe, cu ochi vioi de om de munte, cu spirit glumeț dar înțelept, cu graiul vesel și dismierdător. El locuia din copilărie la Vrancea și era cunoscut sub denumirea de Moș Cosma Vioară, căci era lăutarul nunților și a horilor și purta pretutindene cu el o mică vioară, pe care o ținea într-o geantă de pele împreună cu niște hrisoave de o veche răzeșie perdută prin judecăți. Acest instrument primitiv compunea toată averea lui, însă mai avea el o comoară neprețuită care plătea milioane în ochii mei, și acea comoară era memoria rară în care se păstrase mulțime de cîntece bătrînești, balade, legende, tradiții istorice, tot ce caracterizează pe un bard poporal.

Moș Cosma, în primavara anului 1872, veni la Mircești, trimis de un fost servitor al meu, care îmi cunoștea gusturile, și care se așezase de trei ani în munții Vrancei. Acea vizită neașteptată am considerat-o ca o favoare căzută din cer, căci zilele ce am petrecut cu el mi-au amintit frumosul timp al tinereței, pe cînd am cutrierat o parte de munți și de văi ai Moldovei pentru descoperirea tezaurului de cîntice poporale ce s-au publicat la București.

L-am ținut două săptămîni cu mine, dîndu-i de mîncat și de băut, dăruindu-l cu haine și cu bani, și primind de la el o colecție de balade și de diverse alte poezii vechi, pe care le-am prescris din fugă în vreme ce el mi le-au cîntat. În toată dimineața, ne așezam la umbră și îi ziceam în glumă: Moș Cozma, ce mai ai în geantă?

---

[1] Agentul nostru de la Roma ar putea să facă oarecare cercetări, prin ajutorul guvernului italian. Poate că mai există vreo rudă de-a lui Coradini la Florența și prin ea să se afle ce au devenit poetul dispărut [V.A.].

— Multe! coconașule; îmi răspundea uncheșul. Geanta mea îi ca izvorul cel bun; cu cît scoți din el, cu atît el dă apă mai multă și mai limpede.

Și apoi, acordîndu-și vioara, bardul meu începea a cînta cu un glas dulce, deși cam răgușit de timp, și pe fiecare zi comoara ce adunam din gura lui creștea, creștea, fără ca să mă pot sătura de frumusețele ei. Astfel se face că acum am dinaintea mea o movilă de petre scumpe amestecate la un loc, unele cam șterse, altele cam știrbe, însă toate păstrînd o valoare necontestabilă. Trebuie să le curăț, să le dau forma și lustrul lor primitiv, să le coordonez precum am făcut cu cele publicate pănă acum; și mărturisesc că perspectiva acestei lucrări îmi produce aceeași mulțămire ce trebuie să o simtă un amator de tablouri, care ar descoperi sub coloarele afumate ale unei pînzi lepadate un tablou de a lui Rafael.

Însă ce-a fi devenit Moș Cozma? Ce-a fi devenit vioara lui? Poate că astăzi au devenit cenușă! Iată una din sculele gentei lui:

STROE PLOPAN

Sus pe muchea dealului[1]
Merge-n voia calului
Un bujor de Căpitan
Căpitan Stroe Plopan
Care poartă buzdugan.
El aruncă ochi de sus
Cînd pe valea din apus,
Cînd pe șesul înflorit
Din a dreapta-n răsărit;
Și tot cată ca să vadă
N-a zări cumva o pradă
Ici în zare, colo-n zare
Dup-a inimei oftare.
Ciocîrlia sus cînta,
Iar voinicul tot căta
Și din gură cuvînta:

---

[1] Este de însemnat că toate drumurile vechi treceau pe muchea dealurilor și aceasta din două cauze: una că la timpuri ploioase, apele scurgîndu-se pe coaste, muchea rămînea goală și se usca mai degrabă; cealaltă că de pe înălțime românii zăreau de departe pe dușmani, și astfel erau feriți de surprinderi [V.A.].

„Căci nu am aripa ta
Ciocîrlie nevăzută,
Păsărică-n cer perdută!
Căci nu am eu zborul tău
Să mă-nalț în cer și eu
Ca să văd în depărtare
De vin oardele tătare
Să rîpească și să fure
Fete mari cu ochi de mure,
Și copii de patru ani
Copilași de cei balani![1]
Cum mergea și cum grăia
Iată, măre, că zărea
Lîng-o apă, chiar pe mal
Un foc mare strălucind
Pintre sălcii pălpăind,
Și-mprejurul focului
Trei tatari stînd locului,
Și frigînd un miel furat
Într-o furcă aninat;
Caii lor păşteau de-o parte:
Iar la umbră, nu departe
Se bocea o mîndră fată
De o salcie legată,
Și plîngea biata copilă
De umplea crîngul de milă!
Dar păgînii o priveau
Și privind-o crunt rîdeau
Și ziceau în limba lor:
„Mult plătește ist odor,
Căci e fată de bun soi
Și-i ca trestia la boi
Și-i ca luna la obraz,
Numai bună de-un viteaz.
Ghirai Hanul pentru ea
Ne va da chiar ce n-om vrea
Și caftane de sultani
Și cincizeci de pungi de bani!"

---

[1] Copilașii români, cît sînt în vîrstă fragedă, au părul de tot balan [V.A.].

Cît Plopan îi auzea
Calul iute-și răpezea:
„Buna ziua, măi tatari!
Voi, de fete buni prădari!
Spuneți mie fără teamă,
Fără teamă dați-mi samă:
Ori vi-i roaba de vînzare?
Ori ve-i roaba de schimbare?
De-i pe schimb, eu mult voi da,
Căci cu zile v-oi lăsa;
De-i pe plată, eu sînt gata
De la voi să cumpăr fata
Nu cu aur și caftan,
Ci cu dări de buzdugan."
Tătarimea iar rîdea;
Din trei unul răspundea:
„Auzit-ați, auzit
Pe românul îndrăcit?
Ci-că-i prins de mare dor
Ca să meargă plutitor
Cînd sub valuri, cînd în soare
Pe sub apa curgătoare,
Păn-în Dunărea cea lată,
Păn-în marea tulburată!..."
Vai de lume, vai de ea!
Bine vorba nu sfîrșea
Buzduganul se-nvîrtea
Ca un uliu s-abătea
Pe păgîni în loc turtea;
Apoi mîndru se-ntorcea,
La copilă se ducea
Și cu glas voios zicea:
„Cine-mparte, parte-și face
Cum îi dorul cum îi place.
Pe tatari i-am împărțit.
Ție, dragă fată-mare,
Îți fac parte de scăpare,
Și-mi las parte pentru mine
Ca să mă însor cu tine."
Iar copila ce zicea?
Zău! că nu se mai bocea

Păru-n față-și aducea[1],
Cu voinicul se ducea!
Fie calea lor ușoară
Cu foc lin la inimioară
Cum e scris, cum e menit
Cînd e timpul de iubit.

V. ALECSANDRI

---

[1] A-și aduce părul în față, sau a-și acoperi gura cu mîna, este un semn de rușini pentru romănce [V.A.].

[VASILE POROJAN]

Mircești, 1880

Amice,

Am perdut în zilele trecute un tovarăș de copilărie care purta un nume mai mult de șatră decît de salon, căci se numea Porojan! El a fost unul din robii noștri, țigan lingurar de soiul lui, însă pitar de meserie.

Mărturisesc că m-am simțit cuprins de-o adîncă mîhnire cînd am aflat că el s-a mutat cu șatra pe ceea lume, ca mulți din contimporanii mei, boieri, țărani și țigani, cu cari m-am încălzit la soarele Moldovii timp de jumătate de secol și mai bine! — Am perdut în Vasile Porojan pe cel de pe urmă martur al începutului vieții mele, rivalul meu în jocul de arșice și în azvîrlitura de petre pe deasupra bisericei Sfîntului Ilie din Iași, vecină cu casa părintească.

Valurile lumii și treptele sociale ne-au despărțit de mult unul de altul; eu înălțîndu-mă pe scară mai pînă în vîrful ei[1], și el rămînînd jos fără a putea pune piciorul nici măcar pe întîia treaptă; însă acum 50 de ani eram amîndoi egali dinaintea soarelui, fiind deopotrivă pîrliți de dînsul, și formam o păreche nedespărțită de cum răsărea lumina zilei pînă ce apunea. Poamele din grădină nu apucau niciodată a se coace din cauza noastră, căci amîndoi știam a ne acăța ca veverițele pe vîrfurile cele mai nalte ale copacilor roditori.

---

[1] În 1858 Alecsandri figura pe lista celor 38 de boieri dintre care în ianuarie 1859 avea să fie ales domnul Moldovei și la un moment dat s-a pus destul de serios problema alegerii lui.

Evreii nu mai îndrăzneau a trece pe strada casei noastre din cauza zburătăirilor de petre cu cari îi împroşcam.

Meşteri în arta de a fura merele şi perele de pe crăngi; îndrăzneţi la asaltul stogurilor de fîn, din vîrful cărora ne plăcea a ne da de-a rostogol; neobosiţi la „puia-gaia", la „poarca", la „ţîrca" şi chiar iscoditori de nouă jocuri, eram mîndri unul de altul!... Singura deosebire ce exista între noi doi consista într-aceea că pentru fărdelegile noastre copilăreşti, numai Porojan era pedepsit de către jupîneasa din casă, mama Gahiţa! Cîte bătăi a mîncat el, sărmanul, pe socoteala mea!... De-abia scăpat din mînile jupînesei cu chica topor şi cu obrajii bujoraţi de palme, el alerga la mine şi, uitînd usturimea, mă îndemna să ne jucăm în puf. Eu îl mîngîiam, dîndu-i cîteva parale turceşti ca să cumpere halviţă şi simit, două *friandize*, cum zic francezii, două *Delicatessen*, cum zic nemţii, pentru cari Porojan era în stare să-şi vînză căciula dacă ar fi avut-o, şi eu în stare să-mi dau papucii din picioare.

Ce talent avea el pentru confecţionarea arcelor de nuiele cu săgeţi de şindrilă! Cum ştia de bine să înalţe zmeii de hîrtie poleită pînă sub nori şi să le trimeată răvaşe pe şfară!.... Acei zmei, cu cozi lungi, erau fabricaţi de dascălul bisericei şi purtau pe faţa lor următoarele cuvinte scrise cu slove cirilice:

„Afurisit să fie cu tot neamul lui şi să ardă în jeratecul iadului acel care ar găsi acest zmeu căzut şi nu l-ar aduce în ograda Sfîntului Ilie".

Zmeul sforăind purta acest blestem pe deasupra oraşului, fiind pîndit de toţi băieţii mahalalelor, şi cînd i se întîmpla să cadă din văzduh, devenea prada lor; blăstemul nu producea nici un efect, din cauză că hoţii nu ştiau carte; însă Vasile Porojan pleca îndată ca să-şi găsească paguba, sărea peste zaplaze, peste garduri, pînă ce da de hoţi, începea ceartă cu ei, şi cîteodată izbutea a se întoarce cu o bucăţică din coada zmeului în mînă, iar mai adeseori el venea cu părul vîlvoi şi cu cămeaşa ruptă.

Atunci faţa lui se posomorea şi ochii lui se aprindeau de dorul răzbunării. Cu o iscusinţă de sălbatic, el îşi pregătea armele, adică o piatră rotundă legată de capătul unui pac de şfară, şi cînd vedea pe deasupra capului înălţîndu-se vreun zmeu străin, deodată azvîrlea peatra în văzduh şi o azvîrlea cu atîta măiestrie, încît peatra zbura totdeauna pe deasupra sforii zmeului și cădea iar lîngă el.

— Al nostru-i, cuconașule!... striga Porojan cu glas triumfător; și, în adevăr, trăgînd șfara lui încîlcită de acea a zmeului, acesta în curînd cădea în mînile noastre.

Ce bucurie!... Nici o comoară nu putea plăti acea izbîndă.

Tovarășul meu, pe lîngă aceste dispoziții de știință strategică, mai poseda și aplecări artistice; el suna din drîmbă cu un talent la care nu am putut ajunge niciodată și pe care îl admiram mai mult decît am admirat mai tîrziu talentul lui Liszt... știa să imiteze șuierul șerpilor și să-i cheme astfel la el cînd ne rătăceam împreună prin fînațele înflorite din lunca de la Mircești... și însă toate aceste aptitudini ale lui fiind nesocotite, el a fost destinat a deveni pitar.

Într-o bună dimineață Porojan a fost dat pe mîna unui brutar pentru ca să învețe a plămădi pîni, ciurecuri, colaci, cozonaci etc., și eu am fost trimis la pansionul d-lui Victor Cuénim[1] ca să învăț tot ce se învăța pe atunci: un pic de franțuzească, un pic de nemțească, un pic de grecească și ceva istorie, și ceva geografie pe deasupra.

Adio, nepăsare a copilăriei! adio libertate! adio fericire!

Ce-a fi pățit tovarășul meu sub lopata brutarului, nu știu, dar cît pentru mine, îmi aduc aminte că, lipsit de Porojan, îmi părea că eram o ființă fără umbră.

Acea viață nouă de școlar închis în sala de studiu, ghemuit pe un pupitru și condamnat a învăța pe de rost verburi franceze, germane și grecești[2]; obligația de a ne trezi dimineața în sunetul unui lighean de alamă lovit ca un tam-tam chinezesc de doamna Cuénim; sila la cari elevii erau supuși de a mînca bucate cu cari nu erau deprinși; o mie de mici mizerii ce sînt legate de bietul copil ieșit din casa părintească, foamea, frigul, neodihna și esamenele zilnice a profesorilor mă adusese la o desperare amară... Deși luam parte la jocurile camarazilor mei cînd suna oara de recreație, însă cea mai scumpă petrecere a mea consista întru a mă sui pe capra unei trăsuri vechi și părăsită sub o șură deschisă din toate părțile. De-acolo priveam cu melancolie dealurile Socolei, mișcarea nourilor pe întinderea cerului, trecerea cîrdurilor de cucoare prin aer, drumul vestit a Bordii ce ducea în țara de jos și mai ales orizonul albastru, orizonul necunoscut și plin de-o atragere misterioasă... Dorul de călătorii se deșteptase în mine de cînd într-o noapte, doi școlari, frații Cuciuc, ne povestiseră nenorocirile lui Robinson Cruzoe, și de-atunci mintea mea devenise un muzeu de tablouri ce reprezentau corăbii sfarmate de stînci, valuri de mare umflate cît munții, cete de sălbatici cari frigeau oameni pentru ospățul lor etc.

---

[1] Școală particulară din apropierea Iașilor, întemeiată în martie 1828 de francezul Cuénim, fost ofițer în armata lui Napoleon.

[2] Obiceiul era la pansion de a învăța lecțiile pe de rost. Elevii cei mari, studiind istoria, ajunseseră la secolul al XVII și recitau în gura mare pasajuri din istoria Germaniei. Sala răsuna de cuvintele: *paix de Westphalie* ... *paix de Westphalie*, care mi se tipărise în creieri, fără ca să știu ce însemnează, dar ele mai tîrziu mi-au fost de mare ajutor într-un moment foarte critic. La 1836, trecînd esamenul de bacalaureat la Paris, profesorul de istorie mă întreabă cum se numește pacea care au pus capăt războiului cunoscut sub numele de războiul de 30 de ani? N-aveam nici o cunoștință de istoria evului mediu și rămăsei mut dinaintea profesorului. Moment grozav, căci de la răspunsul meu atîrna soarta esamenului!... Deodată începu să-mi răsune capul de cuvintele „*paix de Westphalie*", auzite cu patru ani mai

Mare înrîurire au exercitat asupra imaginației mele de copil întîmplările lui Robinson povestite de frații Cuciuc! Acești elevi aveau o memorie extraordinară și aptitudine la învățătură, două calități care erau de natură a-i duce departe... dacă nu i-ar fi dus în spînzurătoarea de pe Cîmpul Frumoasei, ca paricizi, îndemnați la crimă de însași mama lor[1]...

Un rege alungat din țara lui și-a fi aducînd adeseori aminte de tronul său aurit. Astfel îmi aduc aminte eu de capra trăsurei de sub șopron. În momentele ce stam urcat pe ea, imagina lui Porojan trecea pe dinaintea ochilor mei țintiți, însă nu neagră și veselă, ci pudruită cu făină și umilită de această albeață nefirească. După dînsa veneau figurile celorlalți robi, servitori din casa părintească, și anume:

înainte și, în nedomerirea ce mă cuprinsese, am rostit cu glasul uimit: „*Paix de Westphalie*!"

— *Très bien! mon ami* ... a replicat profesorul și mi-a dat o bilă albă.

Mult am binecuvîntat pansionul d-lui V. Cuénim cînd am aflat că am fost primit *bachelier ès lettres* [V.A.].

[1] V. și G. Sion, *Proză. Suvenire contimpurane*, București, E.S.P.L.A., 1956, p. 166–191.

Stoica, vizitiul tătîni-meu, care avea mania de a fura tingirile cu bucate din curţile boiereşti pe unde părintele meu se ducea în vizită şi le ascundea în lădiţa trăsurei, fără a se gîndi că va fi trădat de mirosul bucatelor şi de zinghenitul tingirilor urducate pe pavea. Ana, femeia lui, pe care el cerea să o lese sub cuvînt că: *i s-a învechit ţiganca.* Costachi, bucătarul, care nimerea foarte bine sarmalele, ihnelele, ostropăţurile etc., dar se încurca în blanmangele, căci le da un miros de sopon... *inde*[1], era obligat să le mănînce întregi. Casandra, Maria şi Zamfira, trei fete frumoase pe cari mama Gahiţa le luase cu de-a sila din ţigănimea de la Mirceşti, pentru ca să le crească în casă, să le deprindă a coase la gherghef etc. — Casandra, albă ca o fată de boier, se înamorase de Postolachi, cobzarul de la ţară, şi dorea să se mărite cu el, însă jupîneasa o căsători făr' de voie cu Costachi bucătarul, obligînd pe Postolachi să-i cînte la nuntă! — Zamfira, mai norocită, izbuti a fugi cu Didică scripcarul, de la care am adunat mai multe cîntece poporale, şi a duce o viaţă nomadă cu iubitul ei pînă a murit, nu se ştie cum şi unde.

Cît pentru Porojan, el deveni un pitar de frunte sub ciomagul profesorului său şi fu ridicat la rangul de ciurecar a casei. Cariera lui fu astfel desemnată pe gura cuptoriului cu litere neşterse de cărbune! . . . Domnii ţării puteau să se mazilească, datinile puteau să se schimbe în Moldova, faţa lumii putea să se prefacă în orice mod; eu, tovarăşul lui de odinioară, puteam să devin, din simplu comis ce eram, postelnic mare, ministru, domn chiar! . . . Porojan avea să rămîie pitar şi numai pitar pînă la sfîrşitul vieţii sale! . . . Stranie nedreptate a soartei!

Din ziua tristă a despărţirii noastre, numai duminicile ne mai întîlneam în curte, cînd ne întorceam de la *pansioanele* noastre, şi atunci recîştigam tot timpul perdut cu studiul. . . Ambiţia noastră era de a chiti şi a zburutăi cu petricele late şi rotunde pe palamarul bisericei Sfîntului Ilie, cînd el, suit în clopotniţă, bătea toaca, esecutînd variaţii fantastice cu ciocanul de lemn pe scîndura spînzurată alăture cu clopotele. Într-o zi avui satisfacerea de a-l lovi peste mînă tocmai cînd obţinea un admirabil efect de toacă. Auzirăm un răcnet în naltul cerului şi pe urmă o grindină de ameninţări care cădeau de sus pe capul nostru. Fiind însă că distanța ce ne despărțea de palamarul virtuos era mare, i-am răspuns prin o nouă bombardare și, ca parții, am rupt-o de fugă voinicește. Victima noastră se plînse la dascăl, dascălul la diacon, diaconul la preot, preotul la jupîneasa Gahița. Rezultatul acestor plîngeri succesive a fost că îndată furăm prinși pemprejurul bisericei și duși dinaintea maicei mele, care mă dojeni puțin cu blîndețe, și apoi mă șterse de sudoare pe obraz... Iar Porojan plăti gloaba pentru amîndoi... Sărmanul! Mult l-a costat onorul de a fi tovarășul de nebunii a cuconașului!

---

[1] De aici (lat.); aici cu sensul: drept urmare.

Asemenea o păți și înainte de a fi dați la învățătură. Pe la 1827 aveam de profesor pe călugărul Gherman[1], acel care a vîndut lui Gr. Ghica-vodă manuscriptul lui Șincai[2]. El ședea la noi și, afară de mine, avea și alți elevi externi, dintre cari pe M. Cogălniceanu. Acesta venea în toate zilele, îmbrăcat în antereu de cutnie și purtînd un işlic rotund de pele de miel sură... Vai de nenorocitul işlic! El devenise o minge în mînile noastre și ne atrăgea ocări aspre din partea părintelui Gherman, ba uneori chiar și palme. Cum să ne răzbunăm? Vasile Porojan găsi modul de răzbunare!... Dascălul nostru avea obicei să doarmă după amiazi și să horăiască de se răsuna ograda. El atunci se afla într-un soi de letargie din care nu l-ar fi trezit nici tunul. Profitînd deci de această împrejurare, ne-am apucat de am zugrăvit cu cerneală vișinie sprincenele, barba și mustățele călugărului. Efectul produs a fost de minune!... Părintele Gherman nu mai îndrăzni să iasă în lume vro două luni de zile pentru ca să scape de glumele oamenilor, iar bietul Porojan făcu pentru prima oară cunoștință cu sfîntul Neculai din cui.

Sînt dator însă a mărturisi că amicul meu știa să rabde suferințele cu un stoicism antic. Nici țipa, nici vărsa lacrimi, dar plîngeam eu pentru dînsul.

În sfîrșit sună oara unei despărțiri complete!... În vara anului 1834 d-nul Cuénim dusese elevii săi pe malul Prutului pentru petrecerea vacanțiilor. Eram în gazdă pe la casele țărănești din satul X... și ne găseam la largul nostru: veseli, nebuni, zburdalnici ca rîndunelele. Între sat și rîu se ridica un buchet de copaci rari și pletoși, care devenise arena jucăriilor noastre. Adăpostiți la umbra lor, priveam cazacii de pe cela mal, înarmați cu suliți lungi, și cînd ne scăldam strigam la ei: *zdraste ciolovec*[1], ca și cînd am fi salutat pe Cesar.

---

[1] Gherman Vida, maramureșean de origine, autorul *Gramaticii practice române-franțuzești*, tipărită la Buda în 1833.

[2] *Hronica românilor și a mai multor neamuri* ...., publicată abia la 1853, la Iași, după manuscrisul adus de acest Vida.

Ședeam într-o amiazi culcat la tulpina unei răchiți, crezîndu-mă că-s Robinson Cruzoe, și așteptînd să apară de după copaci o ceată de sălbatici, cînd zării deodată figura lui Porojan.

— Vasile!... am strigat cu bucurie... Vasile!...

— Eu, cuconașule, răspunse Porojan. Am adus o scrisoare a boierului lui domnul Cuénim.

— Și te-a trimis pe tine?

— Ba nu; dar m-am luat pe urma slujitorului de la Visterie, care a fost însărcinat cu scrisoarea. Îmi era dor să te mai văd o dată, cuconașule, păn-a nu te duce la Paris.

— La Paris? eu?

— Așa... am auzit vorbind fetele de sus, că boierul a hotărît să te trimeată la carte, tocmai în fundul lumii... și am venit să te rog ca să mă iei cu d-ta.

— Lasă pe mine, Vasile... făr' de tine nu mă duc, am răspuns cu siguranță.

Însă peste vro zece zile mi-am luat adio de la maica mea, care plîngea, de la tatul meu, care se stăpînea ca să nu plîngă, de la frate, de la soră, de la mama Gahița, de la servitori și am plecat, lăsînd în urma mea pe bietul Vasile Porojan... Ochii lui se umpluseră de lacrimi pentru întîia oară de cînd îl cunoșteam. Am plecat o dată cu Alexandru Cuza, căruia norocul îi rezerva tronul României, cu vărul său, N. Docan, și cu pictorul Negulici, care a murit la Constantinopole în urma evenimentelor de la 1848. Conducătorul și guvernatorul nostru era însuși secretarul vestitului Corai[2], d-nul Filip Furnasaki.

Cinci ani întregi am stat în Paris, cercînd, după dorința părintelui meu, să mă pregătesc pentru studiul medicinei, apoi pentru studiul dreptului... Cercare zadarnică, fiind contrară imaginației mele vagabonde și aplecării mele pentru literatură...

---

[1] Noroc, băieți (rus.).

[2] Korais Adamantios (1748—1833), filolog grec.

La întoarcerea mea în țară, pe la sfîrșitul anului 1839, după o plăcută călătorie prin Italia, am găsit casa părintească completă... Porojan singur lipsea, căci fugise a doua zi după plecarea mea la Paris și nu se mai întorsese la stăpîni de frica zgardei cu coarne de fer și mai cu seamă de groaza polițaiului Urzică, prin mînile căruia era obicei ca să treacă toți țiganii leneși, talhari sau prea iubitori de libertate... Nu trecu însă mult timp și el apăru în curte, căci auzise de întoarcerea mea. Dorul de mine îl făcu să înfrunte asprimea pedepsei ce meritase... dar am avut nespusă mulțămire de a-l scăpa și de a-l reintegra iarăși în postul său de pitar al casei.

După moartea părinților mei, am eliberat toți robii noștri, voind astfel să recunosc amicia lui Porojan pentru mine. Frumoasă zi a fost aceea cînd, din balconul casei de la Mircești, am declarat țiganilor adunați că sînt liberi! Că nu li se vor mai lua copiii pentru a fi crescuți și deprinși ca servitori în casa boierească și că pot să meargă unde le place fără împedecare din partea nimărui.

Surprinderea lor s-a manifestat prin o esclamare sălbatică, și bucuria lor prin o mie de sărituri deșanțate, ca oameni mușcați de tarantelă. Vro trei bătrîni însă au început a plînge și a-mi zice:

— Stăpîne, stăpîne, ce ți-am greșit ca să ne urgisești astfel, păcătoșii de noi?!... Ne faci slobozi?... Cine o să ne poarte de grijă de azi înainte?... Cine o să ne hrănească, cine să ne îmbrace, cine să ne cunune, cine să ne îngroape?... Stăpîne, nu te îndura de noi și nu ne depărta de mila măriei-tale!

Vorbe deșarte pentru mulțimea ce intrase în paroxismul beției!... Toți, părăsindu-și bordeiele, plecară a doua zi cu tot avutul lor ca să meargă... Unde?... Nu o știau nici ei, dar se porniră ca să calce peste orizon și să afirme dreptul lor de oameni liberi... Laia se opri la cea întîi crîșmă, pentru ca să celebreze noua lor poziție socială, apoi se opri la a doua crîșmă, pentru ca să cinstească în sănătatea cuconașului, apoi se opri la a treia, pentru ca să boteze cu vin *libertușca*, apoi la a patra, pentru ca să guste dacă rachiul *liber* e mai bun decît celalalt etc., etc., și astfel au dus-o într-una pînă ce, bîndu-și pînă și căciulele și apucîndu-se de furturi, au ajuns în închisorile de la Roman, de la Peatra și de la Bacău.

Peste șease luni, s-au întors cu toții la Mircești, goi, bolnavi, morți de foame, înghețați de ger, și au căzut în genuchi cu rugăminte ca să-i primesc iar robi *ca în vremile cele bune*, după cum spuneau ei... Această reîntoarcere de bunăvoie la sclăvie m-a făcut a cugeta mult asupra modului de a libera popoarele ce sînt sclave din născare și m-am convins că pre cît e de neomenos faptul de a lipsi pe un om de libertate, pe atît e de necumpătat faptul de a libera deodată pe un sclav fără a-l pregăti la fericirea ce-l așteaptă și a-l feri de neajunsurile unei libertăți pripite.

Porojan însă nu împărtăși soarta celorlalți țigani. Devenit liber, el se duse să exerciteze în ținuturi meseria lui de pitar și în sfîrșit se stabili la Peatra. Astfel ne perdurăm din vedere ani îndelungați... Mi se spusese chiar că ar fi murit!...

Într-o zi, pe cînd ședeam la masă în umbra copacilor din grădina de la Mircești, zăresc un străin cu surtuc de nankin și cu picioarele goale... Figura lui nu-mi părea necunoscută... o privesc cu luare-aminte... Ce să văd?... Porojan!... Cine poate spune bucuria mea?... Tovarășul meu de copilărie! trăiește! iată-l!... iată-l plîngînd și sărutîndu-mi mînele!... Nu știam ce să-i dau ca să-i fac mulțămire... Îmi venea să-l poftesc la masă; să-i propun o partidă de arșici.

După cele întîi momente de uimire, el îmi povesti odiseea lui, un lung șir de mizerii omenești, apoi se rugă să-l primesc a fi pitar la Mircești, zicînd că voiește să moară unde s-a născut. Am primit cu recunoștință, l-am îmbrăcat din cap pînă-n picioare, i-am hotărît o leafă bună și i-am gătit o odaie deosebită în ogradă. El s-a instalat și după două zile s-a făcut nevăzut împreună cu un cal a vatafului!

De-atunci l-am mai întîlnit o dată la Peatra, slăbănogit, plin de reumatisme, plecat spre pămînt de aspra mînă a bătrîneței și dezgustat de lume. Sărmanul! a părăsit-o în sfîrșit, luînd cu el partea aceea din tabloul social care ne arată familiile boierești înconjurate de servitori țigani, precum erau casele patricianilor romani pline de sclavi aduși din lumea întreagă.

MARGĂRITA

I

În una din serile iernii de la 1850, palatul X din orașul Iașii era luminat ca pentru o serbare mai deosebită. Toate ferestrile străluceau pe întunecata lui fațadă, și trecătorii din strada mare zăreau înlăuntru un mare număr de dame și cavaleri înotînd în valuri de lumină. Un lung șir de calești elegante se opreau una după alta la scară, și din ele se coborau alte dame și alți cavaleri întîrziați, carii se suiau răpide la rîndul de sus, în sunetul armonios a unui orhestru și intrau apoi în salonul cel mare a palatului.

Acea sală ornată cu oglinzi nalte cît păreții și cu lăzi de portocali, înșirate de-a lungul colonadei de marmură ce susținea galeria muzicanților, acea sală, zicem, cuprindea în sînu-i tot ce poate încînta privirile și închipuirea: tualete pariziane de gustul cel mai perfect, brilianturi strălucitoare, flori exotice, policandre numeroase de bronz aurit și mai cu seamă figuri tinere, frumoase, vesele și mult adimenitoare. Toate aceste formau un tablou magic!

Focurile petrelor scumpe se uneau cu razele scînteitoare ale ochilor; parfumul îmbătător al florilor se înalța în văzduh cu armonia orhestrului, și lumina candelabrelor se revărsa ca un val de aur pe fruntele, pe brațele și pe umerile albe a damelor. Strălucită era într-adevăr acea adunare, căci venise să asiste la cununia celei mai frumoase flori din aristocrația Moldovii, a domnișoarei Margărita X.

În așteptarea acelei serbări, damele așezate pe canapelele de giur împregiurul salonului vorbeau cu cavalerii de frumsețile miresii și se pregăteau vesel pentru balul ce era să urmeze după ceremonia nuntei. Deodată ușele unui alt salon mai mic se deschiseră și Margărita, întovărășită de maică-sa, se arată în toată pompa tualetei de mireasă și în toată mareața ei splendoare. Damele se sculară răpide ca să o vază mai bine, iar cavalerii, adunați gramadă în fața ei, se închinară ca dinaintea unei tinere regine. Un lung fior de uimire trecu prin inimile tuturor.

Margărita și cu maica sa, după o scurtă oprire, se îndreptară cătră ușa din fund care ducea la capela palatului. Agiungînd însă la acea ușă, copila se opri și se îngălbini pe față dînd cu ochii de un tînăr care, galbîn ca și dînsa, i se închina profund pentru ca să-și ascundă tulburarea. Această scenă mută, ce cuprindea un mister adînc, trecu nevăzută de nime, și mireasa, urmînd după maica sa, care o trăgea de mînă, ieși din salon. Damele și cavalerii se îndreptară în grabă spre capela unde era să se celebreze cununia, iar tînărul, rămas singur, căzu pe un jîlț cu inima zdrobită de o crudă suferință; ochii i se umplură de lacrimi, și moartea îi apăru ca o binefacere dumnezeiască!

După o oară, societatea se întoarsă în salon, felicitînd pe socri și pe tinerii însurați, după vechiul obicei. Socrii plini de bucurie și noul însurat, glorios de fericirea lui, mulțămeau în dreapta și în stînga, pe cînd Margărita se ținea deoparte, în tăcere, ca o statuie de marmoră albă; numai ochii săi dedeau încă semne de viață prin două lacrimi dureroase în care se reflecta veselia adunărei.

Tînărul de care am vorbit și pe care îl vom numi Alexis se apropie de dînsa și îi zise cu glas uimit:

— Dați-mi voie, doamna mea, să adaog și eu felicitările mele pe lîngă toate complimentele cîte ați priimit în astăseară. Toți v-au adresat urări de fericire; eu vă doresc împlinirea dorinților ce ați avut necontenit de a călători în Francia și în Italia.

Margărita privi la tînărul ce-i grăia cu o cătătură lungă și întristată; apoi zise:

— Primit-ați un buchet de flori?

— Da, mi l-au dat domnul M., barbatul d-voastre, cînd am intrat în salon.

— Și v-au spus că-i din partea mea?

— Nu.

— Acel buchet l-am compus eu însami pentru d-voastră, adăogi ea roșindu-se pe obraji.

— Și eu mă giur să-l pastrez toată viața mea ca un suvenir neprețuit!... răspunse Alexis, tremurînd de uimire.

Cîteva persoane se apropiară de Margărita; iar Alexis se retrase încet, strîngînd la peptu-i un mic buchet de flori de trandafir, de viorele și de rezeda. Din cea mai adîncă desperare, el trecuse pe loc în cea mai vie bucurie.

— Mă iubește! gîndi el, mă iubește! Ah! de-acum nu-mi pasă de suferinți, nu-mi pasă de moarte! mă iubește Margărita!...

Pe cînd Alexis improviza în sine acel monolog poetic și naiv, pe care toți înamorații îl repetează de cînd există amorul, domnul M. îl observa de departe și zîmbea, văzîndu-l rătăcind prin salon ca un om ce nu ar avea conștiință de sine. El veni în fața lui, îl atinse cu mîna pe umăr și îi zise glumind:

— Trezește-te, poetule, și te coboară pe pămînt din regioanele lumei ideale, căci balul a să înceapă în curînd.

Alexis tresări la glasul ce-l apostrofa astfel și rămase puțin tulburat; însă d-l M., luîndu-l de sub braț, puse a se primbla cu el pin mijlocul salonului și urmă a glumi asupra naturei fantastice a poeților, pretinzînd că ei sînt vînători de visuri nebune și de rime ne-bune. D-l M. cultiva cu destul succes soiul acel de spirit francez care se introdusese în societatea Iașilor și care consista întru a face giocuri de cuvinte și calambure.

— În adevăr, observă Alexis, lumea ne crede pe noi, poeții, cam nebuni, fiindcă noi videm lucrurile printr-un văl magic ce le înfrumusețează; însă nu mergem cu nebunia până la gradul de a nu recunoaște defectele și ridicolele societăței.

— Nu mă îndoiesc despre aceasta; însă mărturește că dacă societatea are unele părți urîte și blamabile, ea posedă și avantagiuri de o mare valoare.

— Care? întrebă Alexis, oprindu-se lîngă una din coloanele galeriei.

— Poeți de talent ca d-ta, amici sinceri ca mine și mai cu seamă ființi îngerești ca Margărita. Privește cît e de frumoasă sub cununa ei de peteală. Ce asemănare poetică ai putea găsi pentru ea? Un înger încoronat cu raze de soare? Un crin zîmbitor sub roua dimineții? Un... urmează d-ta, care ești poet, căci eu nu mai găsesc nimică.

— Nici eu, spuse Alexis, privind cu admirare pe Margărita în mijlocul amicilor sale.

— Cum?... Muza d-tale îți face infidelități? întrebă d-l M. rîzînd.

— Muza mea, am obicei să o culc frumușel acasă cînd mă duc la baluri.

— Și ea doarme în tot timpul cît ești absent?

— Doarme dusă pe ceea lume.

— Bună casă țineți împreună! Am să spun Margăritei istoria muzei d-tale și chipul ce ai descoperit de a trăi cu dînsa în bună armonie.

— Cred că nu ai de gînd a întrebuința cu doamna M. același sistem...

— O! nu, nu încă... mai tîrziu... vom videa. Însă spune-mi în toată sinceritatea, ce ai face în locul meu dacă te-ai fi însurat d-ta cu Margărita?

— Eu? întrebă Alexis tulburîndu-se. Nu înțeleg...

— Vreu să zic, cum ai urma în timpii cei dintîi a căsătoriei?

— Aș urma moda engleză; adică mi-aș lua soția la finitul balului, m-aș sui cu dînsa într-un cupet de voiagiu și m-aș duce întins la Napoli sau aiure, pentru ca să-mi petrec luna numită de francezi luna de miere. Astfel aș realiza un vis plăcut a d-nei Margărita și...

— Cum, ai petrece pe drumuri zilele cele dintîi a fericirei casnice? O! poet, poet! ești sublim! mă duc să te spun Margăritei.

Zicînd aceste, d. M. alergă rîzînd lîngă juna lui soție și începu cu ea o convorbire în vremea cărie aruncau împreună priviri deosebite asupra lui Alexis, el cu o espresie sardonică, și ea cu o espresie de jale adîncă.

Semnalul balului se dete; orchestrul preludă prin un valț nou de-a lui Strauss, și mai multe părechi de dame și cavaleri se răpeziră vesel în vîrtejul danțului. Margărita, obligată de a începe balul, făcu de două ori giurul salonului, strînsă la peptul barbatului său. După valț veni un contradanț. Margărita avea astădată pe Alexis de cavaler; amîndoi însă erau într-un neastîmpăr sufletesc astfel de mare, încît mînele lor tremurau; lor li se părea că toată lumea îi observa cu maliție și că cetea în inima lor. După figura întîi, Margărita zise lui Alexis:

— Adevărat e că ești decis a pleca din țară?

— Adevărat.

— Și pentru mult timp ai de gînd să te departezi?

— Pentru mai mulți ani.

Ea coborî ochii și după o scurtă tăcere întrebă iar:

— Cînd ai hotărît să pleci?

— Peste două luni, la primavară.

— Ai să petreci vara în Paris?

— Nu cred, fiindcă voi merge negreșit la Londra, ca să vizitez palatul expoziției universale, și apoi din Englitera poate că mă voi îmbărca pentru ca să mă duc în America.

— Tocmai în America!... singur! replică Margărita cu durere.

— Singur în America, sau singur în Europa nu e totuna pentru mine? observă Alexis suspinînd.

Deodată, Margărita își rădică ochii, îi ținti drept în ochii lui Alexis și zise, inspirată de-o gîndire adimenitoare:

— Dar... dacă voi veni și eu la primavară în Paris... sau la vară... sau la iarna anului viitor, îmi promiți că te-oi găsi acolo?

— Promit să mă aflu în orice parte a lumei vei merge și oriunde îi dori ca să fiu.

Figura Margăritei se lumină de focul unei bucurii nemărginite; și cînd la finitul contradanțului Alexis o duse la locul ei, tînăra mireasă îi zise strîngîndu-l de mînă:

— Mă încred în cuvîntul d-tale.

El se închină în tăcere și peste puțin timp ieși din bal, purtînd în sufletul lui o comoară de simțiri vesele și dureroase, cari îi aduceau în ochi cînd lacrimi amare de desperare, cînd dulci lacrimi de fericire!

II

Cu patru luni înainte de scenele descrise în capitul[ul] precedent, Alexis se întorcea din străinătate, unde își terminase studiile. Era pe la finitul toamnei, atunci pe cînd în țara noastră ploile încep a fi în două cu zapadă și drumurile devin nepraticabile. Caii harabagiului pe care-l luase la Mihaileni, plini de glod pănă la urechi, înghețați, căzuți de osteneală, de-abie mai puteau trage trăsura pe cîmpul moale în care roțile intrau pănă la butuc, căci din cauza întunecimei vezeteul rătăcise drumul. Din zece în zece pași caii se opreau suflînd greu și păreau că nu mai simt loviturile biciului ce lăsa urme dese pe umeda lor spinare.

— Unde ne găsim? întrebă Alexis pe harabagiu.

— Dumnezeu știe, răspunse acesta. Eu nu mai văd nimic înaintea mea.

— Ei bine, ce facem acum?

— Nu știu, zău! Să așteptăm pănă s-a mai rădica pîcla, ca să ne putem găsi calea.

— Fie! zise Alexis și, învelindu-se bine cu mantaua, el se ghemui în colțul trăsurii.

Pierdut astfel, noaptea, pe locuri necunoscute, tînărul călător se puse a gîndi la țările civilizate de unde venea și a face o tristă asemănare între starea de înflorire acelor părți ale Europei și starea de mizerie a patriei sale. Acolo, orașe mari, bine îngrijite, bine luminate, bine zidite, ornate cu monumenturi de artă, cu muzeuri, cu universități etc., la noi, orașe păcătoase, glodoase, întunecoase [...], și lipsite de cel mai mic confort al vieții; acolo, șosele minunate, poduri frumoase, canaluri largi, drumuri-de-fer pretutindene, la noi, drumuri cu hăugașe, podețe de lemn putred, crîșme mizerabile pe ici, pe cole; acolo, cai nalți, tari, bravi, mîndri, vite grase, bine ținute în grajduri de peatră; la noi, cai mici, nesăcelați, stîlciți de bătaie, vite slabe, chircite, părăsite pe cîmp la toate asprimile timpului; acolo, în fine, oameni care, bucurîndu-se de binefacerile civilizației, au sentimentul demnității personale, la noi, un popor îngenuncheat dinaintea impiegaților guvernului, dinaintea stăpînului moșiei, dinaintea arendașului și a vatavului și a feciorilor boierești etc.!

Toate aceste gîndiri îl atristau adînc, însă el se găsea la acea epocă frumoasă a tinereții unde iluziile, ca un cîrd de paseri primăvăroase, zbor în calea omului și-l îngînă cu melodii încîntătoare! Prin urmare, tristeța lui nu ținu mult, căci el se mîngîie îndată cu ideea de a fi unul din pionerii civilizației în patria lui, misie nobilă și visată de fiecare tînăr, însă misie grea și descuragiătoare pentru mulți!

Vezeteul se coborîse din capră și se depărtase de trăsură pentru ca să caute drumul, iar caii, cu capetele plecate și cu urechile lăsate, se clătinau în glod, putînd de-abie să se ție pe picioare. În curînd Alexis auzi un tropot aproape de locul unde se afla și un glas străin care striga:

— Măi, cel cu trăsura! ce te-ai băgat în arături?

Vezeteul veni iute prin întuneric și răspunse:

— Ne-am rătăcit, ș-acum caut să găsesc drumul.

— Da' încotro mergeți?

— La Iași.

— La Iași?... Ați lăsat calea Iașului departe!

— Cum se poate? zise Alexis, scoțînd capul din manta. Și unde ne aflăm aici?

— Pe moșia cucoanei Elencu.

— Care Elencu?

— Dorianca.

— Departe-i satul?

— Ba nu! cît cole.

— Și este cineva la curte?

— Este cucoana și duduca.

— Poți să ne îndrepți spre casa boierească?

— Cum nu? Eu sînt chiar din curte; sînt pușcaș.

— Minunat!... fii călăuzul nostru și ți-oi da un bacșiș bun.

— Sărut mînele... Hai!

Călărețul apucă înainte peste cîmp, și trăsura puse a-l urma încet, suind și coborînd din brazdă în brazdă. Peste o giumătate de oară se auziră latraturi de cîni și se zăriră cîteva lumini slabe prin ferești afumate de case țărănești; apoi se ivi o poartă mare ce se deschidea într-un zid, și trăsura, intrînd într-o curte spațioasă, se opri la scara unui castel cu două rînduri.

Mai mulți servitori alergară să deschidă oblonul, iar unul din ei conduse pe Alexis într-un mic apartament în care domnea tot confortul ospitalității bine înțelese.

— Pe cine să anunț cucoanei? întrebă servitorul cu un aer respectuos.

— Pe d-nul Alexis V., răspunse călătorul nostru carele rămas singur, își drese tualeta și-și peptină părul, privindu-se într-o mare oglindă de părete.

Nu trecură zece minute, și servitorul se întoarse zicînd că este invitat de cucoană a se prezenta ei. Alexis sui la rîndul I pe o scară îmbrăcată cu covor și luminată de un policandru cu patru lampe, apoi intră în salonul unde îl aștepta stăpîna castelului. El se găsi în prezența unei dame ca de 45 de ani și a unei tinere domnișoare, avînd amîndouă tipul distins al adevăratei aristocrații. D-na Elencu Dorian, deși în vîrstă, conserva încă urmele unei frumuseți care acum luase un caracter de maiestate, iar cît pentru fiica sa, Margărita, ea produse lui Alexis efectul unei minuni. Și în adevăr, talia sa de regină și espresia grațioasă, inteligentă și atrăgătoare a figurei sale fărmecau ochii la cea întîi privire.

Alexis se închină respectuos dinaintea damelor și zise, adresîndu-se către d-na Dorian:

— Vă cer o mie de scuze, doamna mea, pentru libertatea ce am luat de a căta un adăpost în casa d-voastră, neavînd onorul de a fi cunoscut...

— Vă înșelați, domnul meu, îl întrerupsă d-na Dorian; dacă vă văd acum pentru întîia oară, este că v-ați dus de mic în străinătate, însă am bună cunoștință cu părinții d-voastră, și fiica mea Margărita e amică de pansion cu sora d-voastră.

— Și puteți adaogi, maman, o amică iubită, zise d-ra Margărita cu un glas dizmierdător, căci Alina și eu eram nedespărțite la pansion.

— Atunci sînt fericit de a mă introduce lîngă d-voastră sub auspiciile sorei mele, spuse Alexis, și cînd m-oi întîlni cu dînsa, oi săruta-o de-o mie de ori pentru serviciul ce-mi face în momentul acesta.

Doamna Dorian se puse pe o canape și arătă lui Alexis un jilț alăture; apoi ea zise Margăritei ca să ordone a se aduce ceaiul.

Salonul în care intrase Alexis nu era mare, însă prin mobilarea lui arăta că era locuința favorită a unor dame deprinse cu luxul vieții elegante; covoare pe parchet, flori exotice în jardiniere de lemn de trandafir, oglinzi în cadruri poleite, albumuri și note de muzică pe gheridoane, mulțime de mici obiecte de artă pe etagere de palisandru, un frumos piano de Pleyel între ferești și un papagal verde, care se primbla pe canapele, făcînd monologuri în limba lui. Un foc vesel ardea în sobă, răspîndind căldură plăcută în salon, iar dinaintea gurei de la sobă se ținea serioasă o mîță albă, care torcea de mulțămire.

După o scurtă tăcere în timpul căria Margărita dase ordin pentru ceai și venise de se puse pe un scaun în față cu

Alexis, doamna Dorian întrebă pe tînărul ei oaspe ce impresie i-au produs revederea patriei sale după o absență îndelungată.

— Doamna mea, răspunse Alexis, voi mărturisi că am simțit o mare bătaie de inimă cînd mă apropiam de frontiera Moldovei. Toate suvenirile din copilărie se deșteptaseră în minte-mi și formaseră un cortegiu adimenitor, care mă îmbătase prin imaginile farmecătoare ce-mi prezentau. Eram, într-un cuvînt, încredințat că aveam să intru în rai, nici mai mult, nici mai puțin. Însă cînd am sosit la Mihaileni am găsit raiul cam glodos și locuitorii lui cam nespălați [...]. Raiul se prefăcu în purgatoriu.

Damele începură a rîde, iar Alexis, încuragiat, urmă descrierea voiagiului său cu harabagiul, voiagiu comic și plin de mici incidenturi, care ațîțau rîsul. Doamna Dorian și cu Margărita găseau multă plăcere a-l asculta, căci el avea un spirit original și o conversație fină și variată. El vorbi de Paris cu entuziasm, mai cu seamă că Margărita manifestase o mare dorință de a vizita capitala Franției și nălță până la ceri pe Alfred de Musset, căci acest poet era poetul favorit a Margăritei. Astfel, pe nesimțite, începu a se naște o comunitate de idei și de simpatii între amîndoi.

Un servitor aduse tablaua cu ceaiul și o așeză pe gheridon. Margărita împlu tasele de porcelană și oferi una lui Alexis, întrebîndu-l dacă îi place ceaiul dulce sau fără zahar, precum obicinuiesc chinezii.

— Chinezii, răspunse tînărul, au dreptate să prefere această băutură sadea, căci aromul ei este astfel mai tare, însă eu sînt de părerea papagalului d-voastră, care vă cere o bucățică de zahar.

În adevăr, papagalul zburase pe gheridon și se rotea grațios pe dinaintea stăpînei lui, bîiguind toate cuvintele ce învățase. Margărita îl sărută și-i dete partea lui de zahar.

— Ce pasere curioasă! observă d-na Dorian; este astfel deprinsă cu fiica mea, că nu vrea să priimească mîncare decît numai din mîna ei. N-am văzut încă așa simpatie!... Pe toți, și chiar pe mine, ne mușcă rău cînd vrem să-l luăm pe deget, iar cînd vede pe Margărita, își întinde penele, se gudură și face toate gentilețile.

— Îmi dați voie, domnișoară, să cerc și eu a lega amicie cu el? întrebă Alexis pe Margărita, luînd o bucățică de zahar în mînă.

— Bucuros, însă luați seamă să nu vă muște.

Alexis începu a zice cu glas blînd: „Giali, Giali... îi frumos Giali!..." și pe loc papagalul, cătînd la el cu coada ochiului, se apropie încet repetînd: „Coco, Coco", se sui pe degetul lui Alexis și luă zaharul fără nici o sfială.

— Maman, maman! strigă Margărita: privește minune! Giali se arată amic și cu d-nul V.!

— În adevăr, e lucru de mirare! adăogi doamna Dorian. Se vede că domnul Alexis are talentul de a îmblînzi fiarele sălbatice.

— Giali, fiară sălbatică! Auzi, Giali, cum te ocărăște maman?... Giali frumos, Giali drăgalaș, Giali gentil... Vin-aici, Giali, vin!...

În zadar Margărita îi prodiga dizmierdări și îi arăta bucățele de zahar, paserea alintată își plecase capul, și Alexis îi ciugulea cu degetul penele de pe gît. El răspundea încet la glasul stăpînei lui, însă nu se mișca din loc.

— Pare-mi-se, observă d-na Dorian, că favoritul tău îți face infidelități și că s-au dat în dragoste cu domnul V. El nici mai vrea să știe de tine, Margărită; și tu ești geloasă, o văd în ochii tăi... ești geloasă!...

Zicînd aceste, începu a rîde cu hohot.

Papagalul se trezi deodată, ridicîndu-și capul, își întinse aripele ca un evantai și imită rîsul vesel a d-nei Dorian; apoi își luă zborul și se puse pe umărul Margăritei.

— Vezi, maman, că l-ai calomniat pe Giali? observă Margărita. Giali tot mă iubește.

— Te iubește, dar, răspunse maică-sa, însă iubește deopotrivă și pe d-l V. El vă unește pe amîndoi în aceeași simpatie.

La aceste cuvinte, copila, întîlnind ochii espresivi a lui Alexis, se tulbură puțin, iar acesta, vrînd să deie o esplicare naturală incidentului, se rătăci într-o dizertare psihologică din care nu mai putea să iasă. Doamna Dorian îl ascultă zîmbind și îl întrerupse, zicîndu-i:

— Efectul simpatiei nu se poate esplica!

Atunci el schimbă șirul conversației și luă de pretext elegantul piano din salon, pentru ca să vorbească despre muzică.

— Știți a giuca din clavir? îl întrebă Margărita.

— Puțin, foarte puțin, domnișoară, răspunse el. În vreme cît am fost student, îmi variam studiile serioase cu muzica, însă n-am parvenit a fi artist.

— E destul să fie cineva simplu diletante pentru ca să producă mulțămire ascultătorilor, replică Margărita. Cred că sînteți macar diletante....

— Pentru mine, dar!... însă pentru alții... mă îndoiesc.

— Să videm, zise d-na Dorian mergînd să deschidă clavirul. Pune-te aice și execută ce știi mai nou.

Alexis, fără a face multe dificultăți, se așeză dinaintea clavirului și execută cu gust și precizie una din compunerile amicului său Charles Miculi, o simfonie elegantă asupra melodielor românești. El încîntă damele prin talentul său și primi sincere complimente din parte-le.

— Sînteți artist, d-le V.!... îi zise Margărita, și ce e mai rar, artist modest.

Alexis se roși de bucurie și răspunse că e fericit de a priimi acest atestat din partea unei persoane atît de amabile; apoi, după îndemnul ei, continuă a giuca diverse bucăți, dintre care una mai cu seamă plăcu prea mult.

— Ce melodie-i asta? întrebă Margărita.

— E o romanță nouă ce se cîntă acum în toate saloanele Parisului.

— Cunoașteți și cuvintele?

— Dar, mi le aduc aminte.

— Nu ați vroi să le cîntați pentru ca să le învăț și eu?

— Le-aș cînta bucuros pentru ca să vă fac plăcere, însă am un glas care mă tem că v-a face să fugiți.

— Vă asigur că maman și eu sîntem foarte curagioase, replică Margărita zîmbind.

— Dacă este așa, iată romanța. Ea poartă numele de *L’oiseau bleu*[1]... însă în privirea gentileței papagalului d-voastră, o vom numi-o *L’oiseau vert*[2].

Glumind astfel, Alexis cîntă cu un glas simpatic următoarele cuvinte pe o melodie delicioasă:

---

[1] Pasărea albastră (fr.).

[2] Pasărea verde (fr.).

L'OISEAU BLEU

Il est un bel oiseau volage,
Qui rarement reste en sa cage,
C'est le bonheur,
Hôte joyeux de notre coeur.

Chacun de nous voudrait le prendre,
Mais lui, dit-on, ne veut se rendre
Qu'au doux appel
Des coeurs aimants, des voix du ciel.

Chantez, aimez et, sur mon âme,
Auprès de vous soudain, madame,
L'oiseau viendra
Et jamais ne s'envolera.[1]

Tînăra copilă ascultă cu multă luare-aminte, și cînd Alexis se sculă de la clavir, rugînd-o ca să cerce a cînta romanța, ea răspunse că nu poate, nefiind bine dispusă în astăseară, dar se angajă a cînta în seara viitoare.

— Atunci nu vreți ca să am și eu mulțămire de a vă auzi? observă Alexis.

---

[1] PASĂREA ALBASTRĂ

Este o frumoasă pasăre flușturatică,
Care nu rămîne decît arareori în colivia ei,
E fericirea,
Oaspe zglobiu al inimii noastre.

Fiecare dintre noi ar vrea să pună mîna pe ea,
Dar ea, se spune, nu vrea să se dea prinsă
Decît dulcii chemări
A inimilor ce iubesc, a glasurilor cerești.

Cîntați, iubiți și, pe sufletul meu,
Doamnă, pasărea va veni
De îndată alături de dumneavoastră
Și nu va mai zbura niciodată (fr.).

— Pentru ce? întrebă Margărita.

— Pentru că mîini dimineață trebuie să vă zic adio și să plec.

— Să pleci așa degrabă? zise d-na Dorian. Nu se poate.... În astă-seară ți-am dat ospitalitate pentru d-ta; mîini ți-o ofer pentru mine și pentru fiică-mea.

— Dacă îmi permiteți să rămîn, răspunsă Alexis închinîndu-se, eu primesc cu recunoștință.

— Și noi îți mulțămim pentru oarele plăcute ce ne-ai făcut să petrecem, replică d-na Dorian, întinzînd mîna lui Alexis. El sărută mîna respectuos și se retrase în apartamentul lui tocmai pe cînd pendula din salon suna miezul nopții.

„Ce nobilă damă e doamna Dorian! Ce înger grațios e d-șoara Margărita!“ zise el în mintea lui păn a nu adormi.

„Ce amabil tînăr!“ zise și Margărita cînd se găsi singură în camera ei.

III

Peste noapte iarna sosi la Moldova și întinse pe suprafața ei un tapet de zăpadă albă. Cîmpiile dispăruseră sub acel văl strălucitor în razele soarelui și răsunau de croncănitul cîrdurilor de corbi ce zburau în aer. Alexis, trezindu-se dimineața și privind pe fereastră, văzu copacii grădinei coronați cu țurțuri argintii, bazinul înghețat și pe straturile de flori mulțime de stigleți care cătau semințe pentru hrana lor. O simțire de bucurie îl cuprinsă în prezența soarelui ce strălucea pe ceriul senin; el ar fi dorit să facă o primblare prin aleele parcului, însă nu singur... ci cu domnișoara Margărita; ar fi fost fericit să vadă pasurile ei lăsînd urme mici și delicate pe omăt.

Pentru ce astă fantazie?... Răspundă tot omul care cunoaște începutul amorului.

Suindu-se în salon pe la 11 oare, el găsi pe d-na Dorian și pe Margărita în tualete de iarnă, adică în rochi de catifea, și pe Giali ciugulind cu pliscul peptul mîței culcată lîngă sobă.

— V-am adus iarnă, doamna mea, zise Alexis intrînd și salutînd damele.

— Așa este, răspunse d-na Dorian, însă e iarnă cu soare.

— Și cu una din cele mai mari plăceri ale iernii: cu concerturi, adăogi Margarita.

— Dacă aş fi poet, domnişoară, aş zice că, auzindu-vă, aud primavara făcînd panegiricul iernii, şi acest sujet graţios mi-ar inspira un sonet foarte poetic.

— Cine ştie dacă nu cumva sînteţi şi poet, domnul meu!? observă Margarita.

— Asta o ştiu eu, domnişoară, replică Alexis cu veselie.

— Ce ştiţi? Că sînteţi, sau că nu sînteţi unul din favoriţii muzelor? întrebă doamna Dorian.

— Mie nu-mi este iertat să vorbesc de mine, dar să întrebăm pe Giali, zise tînărul rîzînd.

Însă până a nu-i adresa această întrebare, Giali puse a rosti: *oui, oui, oui, oui.*

— Ce pasere inteligentă! observă Margărita... Nu vă mai puteţi apăra în contra deciderei lui Giali! Iată-vă proclamat poet prin urmare; luaţi iute condeiul şi improvizaţi un catren în onorul paserei mele favorite.

Alexis deschise un album şi scrise următoarele patru versuri:

Un papagal, prin naltul său decret,
M-au înalţat la rangul de poet.
Să-i fac un imn? Ar fi cam în zadar.
El are gust mai bun ... pentru zahar.

— Iată, zise el, demisia mea din cualitatea de poet.

Damele cetiră rîzînd aceste versuri şi apoi d-na Dorian, luînd braţul lui Alexis, îl dusă în sala de prînz, zicîndu-i:

— Se spune că poeţii sînt adeseori cu stomahul gol; sper dar că vei împărţi cu mulţămire dejunul meu.

Masa, după obiceiul ţării noastre, era acoperită cu o mare varietate de comestibile numite de bătrîni mezelicuri, făcute în casă: smîntînă, murături, păstrămuri, dulceţuri etc., aşezate în ordin pe farfurii de Saxa, semne vederate şi gustoase de îmbelşugarea camarii, probe de spiritul de gospodărie a stăpînelor castelului.

După dejun, Margărita propuse o primblare cu sania, şi fără întîrziere se suiră cu toţii într-o sanie elegantă, la care erau înhamaţi doi cai negri de o rară frumuseţă. Telegarii, aţîţaţi prin gerul atmosferii şi prin clinchetul zurgalăilor. plecară ca nişte zmei, rădicînd un nor de pulbere de omăt sub copitele lor.

— Vă place primblarea cu sania? întrebă Margărita pe Alexis.

— O găsesc răpitoare ca un vis, domnişoară. Visat-aţi vreodată că zburaţi prin aer? Întocmai acest efect îmi produce lunecatul saniei pe zapadă.

— Şi mie tot asemine mulţămire îmi face. Îmi pare că mă găsesc într-o lume fantastică, unde sînt condusă pe aripile unui zmeu, chiar ca în poveşti.

— Margărită, întrebă d-na Dorian, se află şi lupi în lumea ta fantastică?...

Şi, fără a aştepta răspunsul fiicei sale, ea ţinti ochii cu grijă spre marginea pădurei pe lîngă care treceau în răpegiune. Caii dedeau semne de spaimă, sforăind şi muşcînd zabalele, iar vezeteul, strîngînd frîiele cu putere, cerca să-i liniştească cu glasul.

— Gheorghi, Gheorghi! strigă d-na Dorian, ce se vede alergînd spre noi de la pădure?

— Or fi niscaiva cîni, cucoană, răspunse vezeteul.

— Ba sînt lupi, lupi, Gheorghi!... Vai de mine, sîntem perduţi.

— Nu vă temeţi, zise Alexis, nu vă temeţi, căci nu-i nici un pericol. Am revolverul cu mine.

El se sculă pe picioare şi văzu alergînd spre sanie trei lupi.

— Gheorghi, adăogi el către vezeteu, poţi să stăpîneşti caii?

— Pot, cucoane.

— Ţine-i vîrtos în mîne, ca să nu rapească sania.

Lupii veneau mereu cu gure căscate ca la o pradă sigură.

— Domnule Alexis, suspină plîngînd d-na Dorian, scapă pe Margărita!

— Apără pe maman, domnule Alexis! strigă copila, îmbrăţişînd pe maică-sa; şi amîndouă, strînse pept la pept, se uitau la tînărul lor tovarăş, ce sta gata a se lupta de moarte cu fiarele sălbatice.

Alexis, conservînd toată prezenţa de spirit în acel moment critic, aşteptă să se apropie lupii, apoi întinse revolverul, chiti şi dete foc. Una din fiare se rostogoli ucisă în omăt, şi celelalte se opriră lătrînd.

— Mînă acum, Gheorghi, dar ie sama la prăvălişuri.

Vezeteul pocni din bici şi telegarii se izbiră la fugă; cei doi lupi rămaşi se luară iar la goană şi în cîteva minute fură alăture cu sania. Colții lor se vedeau sîngerați și răsuflarea lor se auzea hîrîind. Damele, îngrozite, scoaseră un țipăt fioros, iar Alexis, chitind lupii cu sînge rece, discărcă revolverul în ei. Amîndoi se zvîrcoliră în loc, fiind răniți, și începură a se mînca între dînșii, luptînd cu furie și patînd omătul cu sîngele lor. Sania se depărtă cu o răpegiune amețitoare și sosi în curînd la castel.

Cine poate descrie manifestările de recunoștință a d-nei Dorian și ochirea îngerească cu care Margărita recompensă purtarea lui Alexis? D-na Dorian îl sărută cu dragoste ca pe copilul ei, iar Margărita îi strînsă mîna zicînd:

— Ne-ai scăpat, pe maică-mea și pe mine, dintr-un pericol de moarte; din momentul acesta te consider ca un frate iubit!

Alexis era astfel de uimit, că nu găsi nimic a răspunde. El rădică frumoasa mînă a Margăritei și o sărută, fără a ști ce face; iar din acel sărutat inocent izvorî scînteia menită de a-i înflăcăra inima pentru toată viața lui. Însași Margărita simți un fior ferbinte în sînul ei, fior prevestitor al unui amor nemărginit!

Ziua întreagă se trecu în convorbiri asupra incidentului ce transformase pe Alexis în erou; iar seara, cînd lampele aprinse împlură salonul de o dulce lumină, tinerii, prin îndemnul d-nei Dorian, se puseră a face muzică. Clavirul răsună armonios sub degitele febrile a copilei, în vreme ce Alexis, cuprins de estaz, întorcea foile notelor; pe urmă frumoasa diletantă începu a cînta o arie napolitană foarte originală, precum sînt toate melodiile populare a Italiei.

— Minunat! strigă Alexis cu entuziasm; îmi pare că mă găsesc la Neapoli. A! domnișoară, ce glas dulce și armonios aveți! Și cu cîtă espresie știți a cînta!... Nu vă fac complimente; vă mărturisesc adevărul cu toată francheța... rareori mi s-au întîmplat să fiu astfel de pătruns în suflet...

Copila se roși de o tainică mulțămire, ce-i producea admirarea lui Alexis, iar d-na Dorian, adresîndu-se fiicei sale, zise:

— Vezi, Margărită, că ai un glas de primadonă? Tu nu vroiai să mă crezi pe mine.

— Ba te cred, scumpă maman [replică Margarita], sculîndu-se și sărutînd pe maică-sa cu veselie.

— Dacă-i așa, cîntă pentru mine melodia cea fără cuvinte, care îmi place mie atît de mult. Amicul meu va giudeca de am gust bun.

— Oi cînta-o bucuros, răspunsă Margărita, dacă dl. Alexis a promite să compuie cuvintele ce-i lipsesc. Și grăind astfel, grațioasa copilă se uită cu amicală zîmbire la tînărul nalt.

— Promit tot, domnișoară, numai să am mulțămire de a vă mai auzi cîntînd.

Margărita se puse din nou la clavir și cîntă o melodie pătrunzătoare, ce deștepta mii de visuri poetice în suflet. Glasul ei cînd se accentua puternic, cînd se reducea la o suspinare armonioasă, cînd esprima cu foc tainicele aspirări ale inimei, și produse în sufletul lui Alexis o profundă tulburare.

Fără a zice un cuvînt, el luă albumul de pe gheridon, se retrase deoparte și scrise următoarea poezie, în vreme ce Margărita urma cîntecul ei:

Auzit-ai, frate, de un plai frumos
Care-n veci răsună de cîntări iubite?
Unde se-mpreună ceriul luminos
Cu albastrul marei cei nemărginite?
Acolo mi-e dorul, acolo mă vreu,
Pe-ale tale brațe du-mă, dragul meu!
etc., etc.

(vezi pagina 278 în volumul *Mărgăritărele*)

Finind de a scrie această romanță, Alexis depuse albumul sub ochii Margăritei și zise:

— Iată versurile ce mi-au inspirat melodia d-voastră; cercați, vă rog, domnișoară, de a le cînta, pentru ca să videm dacă se potrivesc pe măsura muzicei.

Doamna Dorian ieșise din salon ca să deie ordine pentru ceai. Margărita ceti versurile cu o gingașă uimire și mulțămi lui Alexis, asigurîndu-l că ele esprimau visurile și aspirările inimei sale; apoi ea aplică melodia pe acele cuvinte și le găsi conforme cu caracterul poetic și înduioșitor al muzicei.

— Ce titlu să-i dăm romanței? întrebă ea cu o mică sfială.

— Fiindcă versurile mele au norocire de a vă plăcea, răspunse Alexis, cu giumătate de glas, vă rog să priimiți pentru această romanță titlul de *Cînticul Mărgăritei*.

— Priimesc și încă o dată îți mulțămesc de plăcerea ce mi-ai făcut, replică Margărita, dînd mîna lui Alexis și lăsînd a se destăinui în ochii săi simțirile care înfloriseră de curînd în sufletul ei.

Tinerii priviră lung și cu dulce dragoste unul la altul, și prin razele amoroase a ochilor ei legară soartele lor împreună.

Serata se continuă pănă tîrziu; iar cînd Alexis își luă adio de la dame, căci avea a pleca a doua zi dimineață, o umbră de mîhnire se întinse pe fața lui.

— D-le Alexis, îi zise doamna Dorian, n-am nevoie să te îndemn a considera casa mea ca a părinților d-tale. Cred dar că-i veni ades să ne vezi la Iași, unde o să ne întoarcem în curînd. Adio! Te-aș mai opri aice vro cîteva zile, dar trebuie să fii așteptat acasă cu nerăbdare... Mergi de-ți îmbrățișează familia și nu ne uita pe noi.

— Cît oi trăi, doamna mea, răspunsă Alexis, îmi voi aduce aminte de oarele prețioase ce am gustat aice și...

El nu putu zice mai mult, ci sărută mîna d-nei Dorian, care îl sărută pe frunte, apoi se întoarse spre Margărita. Dragalașa copilă era cam palidă pe frunte.

— A revedere, domnule Alexis!... îi zise ea... Spune Alinei că o sărut de o mie de ori... A revedere!

— A revedere, bîigui Alexis, amețit și îndreptîndu-se spre ușă.

— Dar lui Giali nu-i spui nici un cuvînt amical? adăogi Margărita.

— Îl uitasem!... El se întoarse de la ușă, luă paserea în mînă, o netezi pe pene, îi adresă cuvinte dismierdătoare, o sărută pe cap și o dete Margăritei; apoi el ieși urmărit de d-na Dorian păn-în în capătul scărei.

Trebuie, oare, să descopăr un secret?... Margărita, găsindu-se un moment singură în salon, sărută pe furiș capul fericitului Giali!...

IV

Alexis, după multe dificultăți cauzate prin starea ticaloasă a drumurilor, sosi în fine la Iași, însă deși cîmpiile erau acoperite cu mantia geroasă a iernii, lui se părea că lumea-i înflorită ca în frumoasele zile din mai; însuși croncănitul corbilor, singurele paseri ce zări el în cale-i, avea ceva armonios; căci inima lui deșteptată răsuna de acele tainice și îmbătătoare melodii ce cîntă amorul în anii tinereții. Imagina grațioasă a Margăritei răspîndea colori și raze fărmecătoare pe tot ce se arăta dinaintea ochilor lui, încît deși roțile trăsurei scîrțiau pin omăt, tînărul poet declama cu entuziasm:

În țara mea dulce sînt drumuri de flori,
În dulcea mea țară zbori, murgule, zbori ![1] etc.

Reintrînd în sînul familiei sale după lungi ani de absență și întroducîndu-se în societatea Iașului, Alexis deveni simpatic tuturor persoanelor care-l cunoscură; părinții lui erau fericiți și mîndri de dînsul, căci el le arăta o afecție respectuoasă, iar mai cu seamă sora lui, Alina, îi prodiga cea mai dulce și ingenioasă probă de iubire, grăindu-i necontenit de Margărita. Ore întregi petreceau împreună, ea povestind și repovestind toate incidentele vieții de la pansion, și el ascultînd-o fără sațiu, căci Alina vorbea mai mult de amica ei decît de dînsa. Dragalașa copiliță gîcise secretul fratelui său și încet-încet devenise chiar confidenta lui.

Nimic mai gentil pe lume ca importanța ce-și atribuie o fetiță grațioasă și inteligentă, care surprinde un secret amoros; natura ei îngerească îi inspiră un tact delicat în toate cuvintele și în toate faptele sale. Ea găsește espresii dizmierdătoare, care dau glasului său o intonare mai dulce și mai armonioasă; ea se transformă în geniul mîngăierei!

Într-o dimineață, ca o veselă rază de soare, Alina intră în camera fratelui său și îi zise, sărutîndu-l:

— Astă-noapte mi s-au arătat prin vis un înger frumos care mi-au vorbit de Margărita.

— Și ce ți-au spus? întrebă Alexis, zîmbind.

— Mi-au spus că amica mea se urăște mult la țară de o bucată de vreme, că ea cîntă necontenit o romanță foarte poetică și că are să vie în curînd la Iași.

— Draga mea Alină! zise Alexis, rădicînd în brațe-i pe gingașa lui sorioară și sărutînd-o pe ochi; ești tu însași îngerul care l-ai visat și îmi aduci vestea cea mai fericită... Are să vie, zici?... cînd?... azi? mîini?

---

[1] Versuri din poezia *Întoarcerea în țară,* scrisă de Alecsandri la întoarcerea din exil (după 1848).

— Inima-mi vestește că au și sosit! replică Alina cu o dragalașă maliție.

— Sosit! răcni Alexis, devenind palid de uimire... Ești sigură?

— Iată proba! adăogi copila, aratînd un bilet mic și elegant.

— Un bilet de la Margărita!

— Deschide-l și-i videa.

Alexis deschise iute plicul și ceti:

„Scumpa mea Alină!

Am sosit chiar acum de la țară, unde mă luase urîtul: doresc să te îmbrățișez. Vină degrabă pentru ca să te sărut pe tine mai întăi de celelalte amice; te aștept cu nerăbdare. Vină. Complimente fratelui tău din partea lui Giali.

Amica ta, MARGĂRITA“

Alexis simțea inima lui bătînd puternic la viderea acestor linii scrise din răpegiune. El îndemnă îndată pe sora lui ca să se gătească și dete ordin ca să înhame caii la cupet.

— Vii cu mine? întrebă Alina.

— Aș veni... însă nu știu de se cuvine... așa de dimineață... Ce socoți tu, dragă Alină?

— Socot că nu e nici un rău să mă întovărășești într-o vizită amicală.

— Ba nu; oi merge singur mai tîrziu... Acum du-te tu și-i spune...

— Ce?

— Ce ți-a spune inima.

— Dar biletul meu... nu mi-l dai? întrebă copila, zîmbind.

— Îl vrei?

— Ba nu; ține-l la tine pentru ca să nu-l perd.

Și zicînd aceste, Alina ieși rîzînd, sprintenă și grațioasă ca o floare înaripată.

Rămas singur, Alexis deschise din nou biletul, îl reciti mai multe ori și-l sărută. Apoi el se puse a se primbla de-a lungul camerii, gîndind la vizita ce avea să facă Margăritei și închipuindu-și o convorbire amoroasă cu dînsa, convorbire compusă de fraze perfecte și conforme cu dorințele sufletului său.

Acea vizită multașteptată avu loc a două zi, însă el se simți atît de tulburat în prezența Margăritei, că uită toate frazele ce le pregătise și convorbirea se ținu asupra unor obiecte cu totul indiferente. Noroc pentru el că ochii lui avură o elocuență rară și grăiră, *aparte*, cu ochii Margăritei despre un obiect mult mai interesant, de starea inimei lor. Astfel, cînd buzele trandafirii a copilei ziceau că stăpîna lor petrecuse în liniște zilele de pe urmă la țară, frumoșii săi ochi protestau în contra acestei inocente minciuni și declarau că a lor stăpînă murea de dor de a se întoarce la Iași pentru ca să se apropie de Alexis, și ochii acestui esprimau o fericire nemărginită, o recunoștință adîncă, un amor demn de îngereasca ființă ce purta nume de floare.

Asemine vizite se repetau ades, grație legăturilor amicale ce existau între Margărita și Alina și care înlesneau dese întîlniri între Margărita și Alexis, atît în salonul d-nei Dorian, cît și în alte saloane din Iași, pe la vizite, pe la serate, pe la teatru, pe la baluri. Îmbele amice erau nedespărțite pretutindene, și Alexis, profitînd de această nedespărțire, videa în toate zilele pe Margărita, și cu cît o videa mai mult, cu atît el îi descoperea mai frumoase cualități și se exalta mai tare în simțul adorării sale. Prezentul era așa de strălucitor, că răspîndea raze aurite chiar pe întunecimea viitorului, și acel viitor se arăta lui Alexis ca o lume nouă, plină de încîntări și de dorinți realizabile. . . Într-un cuvînt, Margărita și fratele Alinei plutiră în regioanele cerești, pre aripele visurilor farmecătoare ale iubirei și aspirau la unirea soartei lor prin sacrele legături a căsătoriei.

Însă!... O! cuvînt fatal! peatră nesimțitoare, pe care vin de se zdrobesc proiectele și sperările omului! Ce geniu răuvoitor te-au pus în calea dorințelor noastre! . . .

Alexis fu obligat a se absenta din Iași, timp de o lună, fiind trimis de tatul său la București, și în lipsa lui se dărmă palatul feeric al visurilor sale!

O amică a d-nei Dorian, una din acele dame care după ce îmbătrînesc își impun misia de pețitoare, găsi de cuviință a se ocupa de căsătoria Margăritei și propusă de mire pe un nepot al ei, d-l M., care într-adevăr unea toate condițiile de poziție, de avere și de bună educație. Propunerea conveni sub toate privirile d-nei Dorian, și aceasta exerță toată influența sa de mamă asupra Margăritei pentru ca să obție consimțimîntul ei.

Sărmana copilă cercă în zadar să lupte în contra destinului care-i ucidea fericirea. Zile și nopți întregi ea plînsă lacrimi amare, dar nu avu putere să refuză rugămintea maicei sale cînd o văzu în genunchi, cerîndu-i sacrificiul tinereților și al inimei...

Margărita se cunună cu d-l M. zicînd un adio dureros iluziilor veselei junii!

V

Cîteva zile în urma cununiei, Alexis trimise Margăritei un mic medalion smălțuit, ce cuprindea frunzi din florile buchetului compus de dînsa pentru iubitul ei (precum s-au văzut în capitul I); și tînărul primi în aceeași zi din partea iubitei lui o mică crucilița de briliant ce din copilăria ei, purtată la sîn, fusese marturul misterios a tuturor simțirilor inimei sale de vergină...

....

Primavara sosi!... cu dînsa veni timpul de plecare în străinatate pentru Alexis. El făcu o vizită de adio Margăritei, dar nu avu norocul de a o găsi singură; salonul ei era plin de persoane străine. În zadar el prelungi vizita lui vro două oare, cu sperare că i s-ar prezenta ocazia de-a zice iubitei sale un cuvînt neauzit de nime altul decît ea! Salonul, departe de a se deșărta, se împlea încă mai mult de vizi[ta]tori, și atît Alexis cît și Margărita erau munciți de un neastîmpăr sufletesc pe care de-abie îl puteau ascunde în ochii străinilor.

În fine, Alexis, desperînd de a pute îndeplini dorința inimei sale, se pregăti de plecat; deodată, Margărita, inspirată de geniul amorului, ieși iute din salon și se întoarse în curînd cu medailonul aninat la pept. Alexis îi mulțămi prin o căutătură plină de dragoste și de recunoștință; apoi își luă adio și plecă. Margărita rămase cufundată într-o dureroasă melanholie, în vreme ce persoanele adunate în salonul ei ziceau, vorbind de Alexis: „Original tînăr! în veci pe drumuri, în veci pe marea! Trebuie să fie înamorat!"

Alexis se porni de la Moldova în luna lui mart, luînd pe sora lui cu dînsul pentru ca să-i arate minunile civilizației în

Germania, Francia și Englitera, și pre cît Alina se estazia la privirea acelor minuni, pe atît fratele ei era nesimțitor în fața lor, căci gîndirea lui zbura necontenit aiure, fiind preocupată de suvenirul Margăritei. În zadar gingașa copilă căta să distragă mintea lui prin veselia haracterului ei, el zîmbea numai cîteodată, și chiar acea zîmbire era mîhnită.

Primavara, vara și toamna trecură fără știri de la Margărita, căci nici un răspuns nu veni de la dînsa la toate scrisorile ce-i adresase Alina din străinătate. Deși ea promisese că va veni la Paris, barbatul ei nu se găsi în poziție de a îndeplini dorința ei de călătorit, și prin urmare ea fu silită a petrece o mare parte din an la moșie. Perzînd deci sperarea de a o videa în Paris, Alexis decise a se întoarce în țară, mai cu seamă că Alina începea a simți dorul de părinți, și pe la finitul lui noiemvrie agiunse în Iași.

Revederea Margăritei cu Alexis fu pentru amîndoi un izvor de chinuri, căci barbatul junei femei se găsea față. După o lungă și dureroasă despărțire, după o lungă și ferbinte dorință de a se revedea și a-și comunica sîmțirile cele mai gingașe ale inimei, soarta îi osîndi a se prezenta unul altui ca niște străini și a-și cumpăni vorbele și a-și ascunde uimirea de care erau cuprinși. Conversația lor nu avu nici un interes, deși Alexis, ca un călător nou sosit, avea multe de spus, multe observări de făcut asupra țărilor ce vizitase și mai ales asupra minunilor espoziției universale din Londra.

— Adevărat e, întrebă d-l M. pe Alexis, că ai făcut un voiagiu cu balonul?

— Adevărat! am avut curiozitate a cunoaște impresiile unei asemine călătorii în aer.

— Cum? zise Margărita, v-ați espus la un așa pericol? și nu v-au fost frică?...

— Frică? replică barbatul ei, rîzînd. Amicul nostru e deprins să zboare prin nuori; în cualitatea sa de poet nu se înalță el în toate zilele pin ceriuri, călare pe Pegaz?

— Cu toate aceste, observă Alexis, nu aș fi îndrăznit poate a mă risca prin nuori, precum zice foarte malițios d-l M., dacă nu aș purta la sînu-mi un talisman neprețuit, care mă apără de orice pericol.

Margărita înțelese că Alexis făcea aluzie la crucilița ce-i dase ea, și toată figura ei se lumină de razele acelui soare tainic ce răsare în inimele iubitoare cînd ele sînt patrunse de o neașteptată fericire. D.M., însă, începu a rîde cu hohot și adaogi glumind:

— Zău! Ai slăbiciunea a crede ca orientalii în puterea talismanilor?!

— Mărturisesc, răspunse Alexis, că am această slăbiciune.

— O! poet, poet, poet!

— Nu rîde, dl. meu, căci dacă ai fi avut norocire să capeți un talisman ca al meu, și mai cu seamă tocmai talismanul meu, te-ai considera omul cel mai ferice din lume...

Barbatul, intrigat, încetă de-a rîde; Margărita zîmbi, aruncînd lui Alexis o ochire espresivă; iar acesta, închinîndu-se, ieși din salon.

— Ce talisman să aibă? întrebă d-l M. pe Margărita cînd se găsiră singuri.

— Cine știe?... poate vro cruciliță!... răspunse juna femeie, deschizînd un album.

— Nu se poate... Alexis e crescut în Paris, și Parisul nu-i fabrică de bigoți. Mai lesne îmi vine a crede că a fi vreo viță de păr de la o persoană iubită, căci poeții sînt peruchierii amorului.

Margărita, supărată pin această observare ridicolă, se sculă și se retrase în camera ei de tualetă, iar barbatul ei începu a cînta încet și se duse la un amic al său, unde își petrecea zilele cu giocul de cărți.

Iarna întreagă trecu fără ca îmbii amorezi să aibă prilej de a se întîlni aiure decît la teatru și la baluri, sub ochii unei numeroase adunări. Toate cercările lor de a se găsi împreună erau zadarnice, căci într-un oraș ca Iașii, unde purtarea fiecărui e controlată de toți, ei erau obligați a se feri cu multă luare-aminte de a nu da prepusuri. Prin urmare, vizitele lui Alexis în casa Margăritei se răreau cu cît iarna înainta, și grație acestei tactici ei reușiră a păstra secretul lor negîcit de nime, însă numai Dumnezeu știa cîte suferinți pătimeau ei în tăcere.

Astfel anul 1852 găsi pe Margărita și pe Alexis în luptă necurmată cu iubirea lor, iubire ce creștea cu atît mai tare cu cît ei căutau a o comprima.

....

Cînd soarele lui mai aduse naturei o nouă întinerire, Alexis decise a merge să viziteze munții și monastirile Moldovii.

El se duse la Folticeni, oraș vestit prin iarmaroacele lui, și de-acolo la Slatina, unde piosul mitropolit Veniamin muri după retragerea sa din scaunul eparhiei. De aice, Alexis se îndreptă spre Tîrgul Neamțului prin Rîșca și se opri cîteva ore pe ruinele cetăței, ascultînd în uimire glasurile tainice care șoptesc între ziduri cu suflarea vîntului și amintesc de gloria strămoșilor noștri.

Înspre seară, el apucă drumul ce duce la Agapia și agiunse o dată cu noaptea în sînul acestei misterioase monăstiri așezată între munți. Întunecimea, străpunsă de cîteva raze argintii a stelelor ce se iveau pintre brazii de pe culmele înalțate, răspîndea un văl de tristeță asupra acelui sfînt locaș. Tăcerea adîncă ce domnea în el era îngînată prin curgerea pîrăului Agapia și prin țipătul înfiorător a paserilor de noapte, care zburau din clopotniță pe streșinile monastirei și de pe acoperiș în codri.

Alexis fu primit la arhondaric de maica iconoamă și dus într-o chilie simplu mobilată ce se găsea în fundul unei tinzi întunecoasă. Bătrîna călugăriță îl întrebă de numele lui și dacă avea neamuri în monastire. El răspunse că avea o vară primară, numită Evghenia S., pe care nu o văzuse tocmai din copilărie, și că dorea prea mult să se întîlnească cu dînsa.

— Prea bine, fiule, zise iconoama; mă duc să-i dau de știre c-ai venit; și ieși din chilie. Alexis se duse în balconul de lemn al arhondaricului, balcon care se prelungea pe dinaintea chiliilor de giur împregiurul ogrăzii. El se simți pătruns de o melanholie adîncă privind vîrfurile munților ce pareau a cadea pe monastire, biserica perdută în întunericul nopții și zidirile acele tăcute, care serveau de locuință călugăriților. Din timp în timp, el zărea umbre negre ce se furișau de-a lungul galerielor, sau pe cărările care duc de la chilii la biserică și i se părea că se găsește sub impresia unui vis fantastic.

„Iată, zise el în sine, o colonie întreagă de femei și numai de femei, condemnate a duce o viață monastică, a stinge toate glasurile inimei lor, a opri zborul imaginației, a-și îngropa tinerețile, a se lipsi de mulțămirile lumei și a trăi numai cu sperarea de a merita intrarea lor în rai! Curios și puternic efect al bigotismului asupra omenirei! cum desnaturează chiar legile dumnezeiești!... Femeia a cărei misie pre pămînt e atît de frumoasă și sacră! femeia destinată a fi amantă, a fi soție, a fi mamă, a fi mîngăierea cea mai scumpă a omului, iată-o redusă la un rol contrariu naturei sale iubitoare, iat-o agiunsă în starea unei flori veștede, descolorată, fără parfum și fără viață!"

Gîndurile lui ar fi mers departe dacă nu ar fi fost distrase prin sosirea a două umbre ce se opriră lîngă el. Erau maica iconoama și vara lui Alexis.

— Domnule, zise bătrîna, iată maica Evghenia! și se depărtă în întuneric.

— Dumneata ești, vere Alexis? întrebă un glas dulce și tînăr.

— Eu, măicuță... am venit să vizitez Agapia și am dorit să te văd.

— Și eu demult o doresc, căci sînt ani de cînd nu ne-am mai întîlnit.

— Haideți dar în chilia mea, observă Alexis, pentru ca să ne videm la față.

Intrînd în acea chilie și aruncîndu-și ochii la călugăriță, el rămase uimit de frumusețea ei și de espresia adevărat îngerească a figurei sale. Albă ca un crin, albeața ei era mult mai strălucitoare sub comănacul și neagra îmbrobodire a hainelor călugărești. Ochii săi albaștri ca floarea inului aveau o limpezime care reflecta verginitatea sufletului, gura ei mică și grațioasă se desemna sub o zîmbire de bucurie, și genile sale lungi lăsau umbre ușoare pe rotunzimea obrazilor. Într-un cuvînt, ea păru atît de admirabilă în lumina lampei, că Alexis nu se putu opri de a zice:

— Ah, verișoară, cum de te-ai călugărit fiind așa de frumoasă?

Juna măicuță coborî ochii și răspunse:

— Nu m-am călugărit de bunăvoie, verișorule!

— Cum? strigă Alexis, luînd-o de mînă, o mînă delicată de copil.

— M-au silit părinții mei să pun rasă.

— Ce nelegiuire! N-au milă de tinerețile tale?

— Nu! Am varsat șiroaie de lacrimi, le-am căzut la genunchi, i-am rugat, le-am declarat că nu mă trăgea inima să mă îngrop de vie în monăstire... toate au fost în zadar! Într-o zi m-au amenințat că m-or blăstema dacă m-aș împrotivi dorinței lor, și atunci au trebuit ca să plec capul. Eu, care eram mîndră de lungimea și de frumseța părului meu, am fost tunsă ca un făcător de rele; eu, care mă numeam în lume Lucia, m-am trezit deodată despărţită de această lume sub numele de Evghenia.

Zicînd aceste, maica începu a plînge şi căzu pe un scaun. Alexis, înduioşet, cătă să o liniştească prin cuvinte mîngăietoare, dar nu putu să reuşeze decît pomenindu-i de zilele copilăriei lor.

— Îţi aduci aminte, dragă verişoară, de teiul cel mare din ograda de la moşia noastră?... îţi aduci aminte cum ne giucam la umbra lui şi cum ne spăriam unul pe altul, ascunzîndu-ne după trunchiul său?

Copila, auzind aceste cuvinte, îşi rădică ochii plini de lacrimi, îi ţinti cu drag asupra lui Alexis şi zise zîmbind:

— Îţi aduci şi tu aminte, verişorule, cînd te-ai suit în copac pentru ca să-mi rupi o creangă înflorită şi ai căzut lîngă mine?... Doamne! cît m-am spariat atunce!... Chiar acum, după trecere de atîţi ani, încă îmi bate inima cînd gîndesc că puteai să te ucizi.

— Ah! observă Alexis. Ştii că lucrul rău nu piere.

— De aceea poate n-am perit nici eu cînd m-au călugărit, replică măicuţa, rîzînd încet. Dar spune-mi, verişorule, ce te-ai mai făcut din copilăria noastră? Ştiu că ai fost multă vreme în străinătate! Ai studiat în Francia... Sînt şi acolo monastiri şi calugăriţe?

— Sînt, dragă, în toate ţările persoane nenorocite, căci prostia omenească nu are hotare.

— Dar tu, fost-ai încalte şi eşti fericit?

— Eu, dragă? răspunsă Alexis suspinînd, deşi trăiesc în lume, duc zile mai negre şi mai amare decît voi, care sînteţi închise în monastiri.

— Eşti nefericit tu, Alexis? zise copila, apropiindu-se de vărul ei şi apucîndu-l de mînă... Cum?... Ce durere poţi să simţi cînd parinţii tăi au iubire pentru tine, cînd toată lumea trebuie să te stimeze şi să-ţi arate simpatie?... Iubeşti poate vreo persoană pe care împregiurările nu-ţi permit de a o lua de soţie!?... Dar... inima-mi spune că nu este altă cauză durerei tale.

— O! Suflet îngeresc! ai citit în sufletul meu şi ai descoperit adevărul! răcni Alexis cu desperare. Aşa este, Lucio, iubesc o fiinţă înzestrată cu toate darurile naturei, şi ea-i condemnată a face bucuria altui.

— Ah! replică Evghenia, ești mult mai de jălit decît mine, dragă Alexis.

Amîndoi rămaseră cîtva timp cufundați într-o dureroasă tacere, cînd sunetul unui clopot îi trezi din cufundarea gîndurilor.

— Ce este? întrebă Alexis. Pentru ce trage clopotul la miezul nopții?

— Trage pentru utrine, răspunse maica... Merg la biserică... Vii și tu, verișorule?

— Vin să te văd în strană.

— Și să mă auzi cîntînd, adăogi ea, că sînt eu de rînd în astă-noapte.

Peste un cuart de oră, Alexis coborî scările arhondaricului și apucă pe-o cărărușă în sunetul toacei batută de o călugăriță pe-mpregiurul bisericei. El intră în sfîntul locaș luminat de o singură lampă aprinsă dinaintea icoanei Maicei Domnului. De la ușă pănă lîngă stranele cîntărețelor, biserica era plină de calugarițe perdute în umbră, unele culcate pe lespezi, altele dormitînd pin strane, iar aproape de ușa altarului sta maica Evghenia, acoperită cu o mantie lungă și creață. Ea cînta psalmele rugăciunei, cu ochii rădicați spre icoane și luminați de flacara slabă a lampii de argint. Glasul ei melodios răsună sub bolta întunecată și vărsa în inimă simțirea pietăței. Alexis o privi cu o respectuoasă admirare și crezu că vede un palid serafim coborît din ceriuri pentru ca să continue pe pamînt imnul de adorare către Dumnezău.

Rezămîndu-se de strana mitropolitului, el căzu într-o reverie profundă și adresă ceriului ferbinte rugăminți pentru fericirea Margăritei; căci imagina iubitei sale îi aparea în toate tablourile mărețe ce se prezentau ochilor lui. La finitul serviciului, Evghenia întovărăși pe Alexis până la scara arhondaricului unde își ziseră adio, căci el avea a pleca a două zi de dimineața.

— Cînd ne-om mai videa, verișorule? întrebă maica.

— Dumnezău știe! răspunse Alexis, căci sînt decis a pleca iar în străinătate.

— Vrei să fugi de durere? zise copila; în zădar, ea-i umbra omului.

— Sau poate că omul e umbra durerei! Adio, dragă Lucie!

— A revedere dar, verișorule, cînd a vrea Dumnezeu! adăogi ea cu glas întristat și dispăru ca o nălucire.

VI

Plecînd în faptul zilei de la Agapia, tînărul călător se duse la Varatic, altă monastire de călugărițe, așezată în poalele unui munte, apoi trecînd prin satul Balțatești, el sui Dealul Doamnei, se coborî la Hangu, și acolo luă o plută ca să meargă la Peatră pe apa Bistriței. El făcu această primblare încîntătoare fără a fi distras din tristele cugetări care îi frămîntau mintea, căci în acel frumos period al vieții, unde inima omului domnește în toată suveranitatea sa, lumea se luminează și se întunecă după starea inimei. Un cîntic poporal zice:

Inima-i voioasă,
Lumea-i luminoasă.

De la Peatră, Alexis se decise a merge la moșia unde se găsea Margărita de cîteva zile. El sosi acolo pe o minunată dimineață de primavară și se coborî în grădină pentru ca să aștepte momentul fericit în care va vedea pe iubita lui singură, căci astă dată barbatul ei era absent. După o rătăcire prelungită prin aleele și prin desimea parcului, el căzu pe o laiță la umbra unui stejar batrîn și cercă în zadar să aline bătăiele inimei sale; minutele-i pareau lungi, verdeața naturei posomorîtă, cînticul păserilor monoton, cînd deodată, prin un efect magic, totul se înveseli în ochii lui! Soarele deveni splendid, verdeața frunzelor și a gazonului se înviosă, ciripitul păserilor se schimbă în armonie plăcută, căci Margărita intrase în grădină.

Îmbracată într-o rochie albă de gază, tînăra femeie venea iute prin o alee năsipită și strălucea ca o apărire cerească în umbra deasă a copacilor. Alexis, uimit, se sculă și se răpezi înaintea ei, mînele lor se strînseră tremurînd și ochii lor se împlură de o lumină aurită.

— Ai venit, zise ea cu glas febril, inima-mi spunea că ai să vii! . . .

— Am venit, răspunse el, căci nu mai puteam trăi fără să te văd.

Zicînd aceste, ei se apropiară de un boschet și se puseră pe banc.

Cine poate inventa o limbă atît de espresivă care să fie în stare de a descrie lămurit simțirile sufletelor lor, cînd ei se văzură amîndoi singuri în misterul acelui boschet de flori? Bucuria, mirarea, uitarea suferinţelor trecute, îmbătarea fericirei prezente şi chiar o tainică timiditate se concentrau la un loc cu aspirările cele mai înfocate ale amorului. Tăcerea lor avea o elocuenţă nerizistibilă, şi privirile lor aveau electrice luciri.

— O! Margărită, scumpă Margărită! zise în fine Alexis; aş vrea să mor în momentul acesta, pentru că nu cred să găsesc în viaţa mea alt moment mai divin. După atîte suferinţi te văd singură, te admir în deplină libertate şi pot să-ţi spun cît te iubesc şi cîtă înrîurire ai asupra soartei mele...

— Ah, amicul meu! replică Margărita cu tristeţă; daca ai muri, nu mi-ar rămînea multe zile de trăit!... căci sînt foarte nenorocită, şi datoriile mele de soţie nu-mi permit a realiza visul inimei mele. Mă iubeşti, Alexis, o ştiu, şi aceasta este singura mea mîngăiere în viaţă, însă... Ea tăcu şi plecă capul plîngînd.

— Te înţeleg, iubita mea; legăturile căsătoreşti nu-ţi permit a dispune de soarta noastră; ele sînt ca nişte ziduri nalte, care ne despart pentru totdeauna... Ce-mi rămîne dar de făcut mie, care nu pot suferi mai mult viaţa fără tine? Să şed în ţară ca să fiu necontenit marturul fericirei altui? Nu, nu-mi simt destulă mărinimie pentru asemine sacrificiu, nici destulă putere pentru a răbda asemine chin.

— Şi ce ai de gînd să faci? întrebă ea, rădicîndu-şi ochii plini de lacrimi.

— Nu-mi rămîne decît să mă depărtez de tine şi să mă duc în fundul lumei!

— Iar să mă laşi singură? strigă ea, apucîndu-l de braţ cu o mişcare convulsivă, iar să te arunci în valurile periculoase a vieţii vagabonde? Ce-oi să mă fac eu în lipsa ta, cînd ştii că de cînd m-am măritat nu am nici o mulţămire alta decît aceea de a te videa din vreme în vreme?

— Ascultă-mă, dragă Margărită, replică Alexis, cuprinzînd-o cu braţele şi lipind-o de inima lui, numai Dumnezeu ştie cîtă iubire mi-ai inspirat şi cîtă amară desperare se adună în mine cînd gîndesc a mă depărta de tine; dar ceea ce vreu să afli este că te iubesc de o mie de ori mai mult pentru tine decît pentru mine şi că nici un sacrificiu pe lume nu m-ar opri de a-ţi asigura liniştea şi a-ţi feri reputaţia de clevetirile străinilor.

— Și ce-mi pasă de clevetirile lor, strigă Margărita; amorul nostru e mai presus decît răutatea oamenilor. Tu mă iubești, Alexis... lumea îmi este indiferentă.

— Te iubesc cum meriți de-a fi iubită, scumpa mea! ca pe o ființă îngerească, care au deșteptat în sufletul [meu] cele mai gingașe și mai nobile simțiri. Amorul ce ai aprins în mine au deschis înaintea mea raiul unei fericiri la care nu-mi este permis de a aspira, căci în poarta acelui rai stă îngerul virtuței, blînd și frumos ca tine. Tu ai făcut pentru mine ceea ce numai provedința era în stare să facă, mi-ai dat o nouă viață, și eu nu pot să-ți arăt recunoștința mea decît numai prin sacrificiul inimei mele. Trebuie să fug de tine pentru ca să rămîn demn de tine.

— Nu vreu! Nu vreu să mă lași singurătăței! Nu vreu să mă parasești pradă suferinței! suspină Margărita, plecîndu-și capul pe umărul lui Alexis.

Uimit, nebun de dragoste, tînărul depuse o înfocată sărutare pe fruntea iubitei sale. La acest contact fiebinte ea se trezi din amețeala ce o cuprinsese, se smunci din brațele lui Alexis și, cu ochii rătăciți și cu glasul tremurător, ea zise:

— Ai dreptate... trebuie să ne despărțim... de ai rămînea mai mult, simt că aș fi perdută... Adio! și vru să se depărteze.

Alexis o ținu de mînă.

— Adio! adăogi el. Adio pentru totdeauna!

— Pentru totdeauna!... Ah! Alexis, acest cuvînt e moartea pentru mine! și, nemaiputînd rezista îndemnului inimei sale, Margărita se aruncă în brațele lui Alexis. Buzele lor se încleștară într-o lungă și voluptuoasă sărutare. Sufletele lor se întîlniră în acel dulce sărutat, și soarele străluci mai splendid pe limpedele senin al ceriului.

În curînd, Alexis luă calea străinătăței!

VII

La Galați, unde era să se îmbarce pentru Viena, el scrise următorul bilet Margăritei și i-l trimise la țară:

„Scumpa mea Margărită!

Cînd îi întreprinde vreo călătorie departată și te-i găsi ca mine în momentul de a părăsi patria ta, îi cunoaște una din *simțirile cele mai amare și îi afla atunci cîtă mîngăiere gustă bietul călător adresînd ultima lui gîndire ființei ce iubește. Acest adio a inimei în ora plecărei cuprinde un amestec de jăliri dureroase și de tainice prevestiri, care îl mîhnesc adînc și îl înfiorează, căci i se pare că zice adio pentru totdeauna!... Fericit acela care într-un asemine moment găsește în fundul inimei sale o imagină frumoasă, un suvenir dragalaș, un nume adorat cărora să poată închina comorile sufletului său!*

Nu știu, cît pentru mine, ce-mi rezervă destinul și cum are să fie viitorul, dar ce știu bine este că, zicînd acum adio țării mele, simt o dulce mîngăiere de a gîndi la tine, îngerul meu, și de a-ți trimite în aceste rînduri tot ce este mai gingaș, mai nobil, mai iubitor în inima mea.

Marinerii au un obicei foarte poetic. Păn-a nu se arunca în pericolele mărilor, ei merg de ornează cu flori altarul Maicei Domnului, dinaintea cărui îngenunchează și se roagă. Eu, a cărui soartă seamănă cu a lor, am aceleași crederi ca dînșii și îmi place să încunun scumpul tău suvenir cu toate minunele cele mai grațioase ale închipuirei și cu toate dizmierdările unui amor nemărginit.

Adio dar, Margărită! Adio, îngerul meu!... Plec muncit de o cumplită durere, dar oricum să fie, sînt mulțămit de a sacrifica fericirea mea în favoarea liniștei tale, căci precum ți-am declarat din viu grai, te iubesc de o mie de ori mai mult pentru tine decît pentru mine. Dacă socoți însă că merit o recompensă, fă ca să o găsesc în Paris, sub forma unui răvaș scris de tine cu toată încrederea și sinceritatea amorului puternic ce m-au supus ție pentru viața întreagă.

ALEXIS V.“

Iată răspunsul Margăritei, ce găsi el la posta din Paris:

„Scumpul meu Alexis,

La iubitul răvaș ce mi-ai scris din Galați, mă grăbesc a-ți trimite aceste rînduri; nu ți le trimit însă ca o recompensă, precum zici, ci ca o rugăminte și ca o destăinuire. Află, scumpul meu amic, că dacă m-am ferit de amoriul meu în timpul cît te găseai aproape de mine, au fost pentru că simțeam cît de puternic domnea el în sufletul meu și pentru că nu mă credeam în stare de a rezista îndemnurilor lui; dar de cînd te-ai departat, de cînd al tău adio au deșteptat în sînu-mi durerea despărțirei, simt că am nevoie de toată dragostea ta pentru ca să mă susție *în cruda singurătate în care m-ai părăsit. Acel adio, care cuprinde un sacrificiu atît de mare din parte-ți în favoarea liniștei mele, au adus o dulce apropiere între noi și mi-au dat o vie încredere în amoriul tău, amori devotat, mare și nobil ca inima ce-l conține.*

Iată, dragul meu, taina ce de mult doream a-ți descoperi; ea îți va esplica tot ce au putut să-ți pară neînțeles în purtarea mea către tine. Spune-mi dar acum că nu mai păstrezi nici o îndoială asupra simțirilor mele, încredințează-mă că te depărtezi de mine pătruns de fericirea ce gustă tot omul care se știe iubit !

Ai văzut cum soarta nemiloasă au stins visul cel mai frumos a juniei mele. Trebuie să mai adaog că neîmplinirea acestui vis de fericire m-au aruncat într-o descuragiare adîncă? O ! scumpul meu Alexis ! fericirea mi s-au arătat de departe ca o fantasmă înșelătoare și au dispărut iute din ochii-mi, pentru ca să o jălesc cît oi trăi ! Sperarea m-au părăsit, și nu mai văd înaintea mea decît un orizon întunecat.

Crede-mă, Alexis, trist e lanțul ce te leagă de mine ! Singura idee ce mă susține este că ființele care trăiesc fără nici un țel în viața lor mor în floarea tinereții... Fie ca șirul zilelor mele să se curme cît mai curînd, dacă sînt condemnată de legile sociale a trăi făr' de tine !

Adio !... Aud pasuri în sală... de-abie pot găsi un minut unde să fiu singură cu suvenirul tău... Adio ! îți trimit în acest adio partea cea mai iubitoare a inimei mele zdrobită.

MARGĂRITA“

Alexis ceti pintre lacrimi acest răspuns duios al iubitei sale și, cu lacrimile în ochi, el scrise următoarea epistolă și o espedui surorei lui, cu rugăminte de a o înmîna Margăritei:

„Scumpa mea iubită !

Scrisoarea ta e de natură a nebuni pe un om de fericire; ea conține cuvinte de acele ce vibrează în inima lui, îl încîntă, îl înduioșează și îl înalță mai presus de ceilalți oameni... Și, însă, trebuie oare să spun întregul adevăr?... După ce am cetit-o de multe ori, după ce am analizat fiecare frază, fiecare cuvînt, am descoperit în ea o mâhniciune atît de mare, că toată veselia mea s-au stins într-o clipă.

Tu îmi vorbești de fericirea ce produce încredințarea de a fi iubit în lume, și cu toate că această cugetare ar trebui să fie pentru tine un puternic apărător în contra suferinței, totuși, scrisoarea ta respiră o descurajare fără margini. Ești tristă! tristă până a te gîndi la soarta celor ce mor în floarea tinereții!... Cum vrei dar ca după o asemine mărturire din parte-ți să mai pot fi fericit?...

Nu, draga mea; am fost crud înșălat cînd m-am crezut în stare de a răbda chinurile despărțirei. Zicîndu-ți adio, am sperat că voi asigura liniștea vieții tale și chiar, poate, pe a mea, dar văd că în zadar am pus o lungă distanță între noi doi! Departe de tine, inima mea se luptă cu dorul neîmpăcat, dorul care cuprinde o lume întreagă de suferințe. Îl cunoști și tu, Margărită, acel chin ce sfîșie inima și știi cît e de crunt! Crede-mă, însă, că el e mai puțin dureros decît durerea ce simț gîndind la tristeța ta.

Iubirea mea pentru tine este un cult de adorare și dar numai daca te-aș ști fericită, aș putea gusta vreo slabă alinare. Imagina ta, strălucitoare și veselă, ar răspîndi asupra singurătăței mele luciri mîngăietoare, dar, întunecată sub vălul măhniciunei, ea întunecă lumina zilelor mele. O! scumpa mea Margărită, fă ca amoriul meu să fie pentru tine un soare splendid; fii zîmbitoare, fii radioasă la razele lui, și astfel îți promit să uit prezentul, uitîndu-mă chiar pe mine însumi.

Dacă ai videa ce se petrece în sufletul meu, ai fi mîndră că ai deșteptat în el atîte mari și frumoase simțiri: iubirea, dorința gloriei, devotamentul, indulgența și aspirarea către un viitor ce ți l-am hărăzit numai ție. Tristeță sau veselie, toate îmi vin de la tine, căci în fiecare din cugetările mele tu domnești singură, și singură ai o dragalașă înrîurire. Ai produs în mine o înviere morală și îți sînt dator mai mult decît cu viața, îți sînt dator cu dezvoltarea cualităților inimei mele.

Ah! dacă am trăi pe timpul zînelor, pe cînd aceste grațioase zeități protegeau destinul celor ce se iubeau și cînd ele ne-ar fi adunat la un loc pe amîndoi, cu ce mîndră aureolă de fericire aș corona fruntea ta! Cît de bine aș ști să realizez visurile tinereții tale! Ce inspirări minunate aș undi în zîmbetul tău! Ce nume strălucit de poet aș dobîndi pentru ca să fiu demn de tine. Viața împreună ar fi pentru noi doi o comoară nesfîrșită de cele mai gingașe simțiri, de cele mai ferbinte dizmierdări. Lumea nu ar mai exista pentru noi și noi nu am mai exista *pentru lume, căci am uita tot, și chiar pe noi înșine ne-am uita în beția încîntătoare a amoriului!*

Cîte minunate visuri de aceste am făcut în cursul călătoriilor mele! În frumoasele seri a primaverii, pe cînd pluteam pe Dunărea, de cîte ori închipuirea mea te-au adus lîngă mine pe podul vaporului și, prin efectul acelei iluzii dragalașe, măreața priveliște a Carpaților îmi părea de-o mie de ori mai poetică. La Dresda am vizitat cu tine galeria de tablouri. În vreme ce mă primblam în saloanele muzeului, te simțeam rezemată pe brațul meu, și admirarea mea pentru tablourile artiștilor renumițı creștea, căci tu mă făceai să descoper în ele frumuseți necunoscute de mine pănă atunce.

Ce să-ți spun, iubită Margărită? în prezența minunelor naturei, precum și în fața productelor geniului omenesc, inima mea te-au asociat la toate uimirile sale, și pretutindine iubirea mea te-a înalțat pe tine deasupra tuturor făptuirilor dumnezeiești și tuturor operilor care onorează geniul omenirei.

Astfel te iubesc și astfel te-oi iubi păn-în momentul cînd mîna morței mi-a închide ochii și mi-a îngheța inima.

ALEXIS V.“

Peste o lună de zile Alexis primi un mic bilet în care Margărita îi anunța sosirea ei la Paris pentru iarnă și îl ruga să nu-i mai scrie, căci barbatul ei începuse a da semne de gelozie. Alexis așteptă iarna cum așteaptă un bolnav primavara; însă la finitul toamnei toate sperările lui căzură ca frunzele copacilor. Margărita îi trimise aceste cîteva rînduri, care îl făcură să zacă trei luni de zile pe patul durerii:

„Alexis!

Cu moartea-n suflet îți scriu aceste linii!... Uită pe Margărita, care de azi nu mai există pentru tine... Sînt mamă!... Să întindem un văl negru asupra trecutului și asupra promiterilor viitorului... Adio!... Adio pentru totdeauna!

MARGĂRITA“

VIII

Cum se terminară fazele acestui amor atît de mare și de înflăcărat?

Francezii, cu caracterul lor vesel, zic: *Tout finit par des chansons dans ce monde!*[1]

---

[1] Totul se sfîrșește cu cîntece pe lumea asta! (fr.).

Iată cînticul final al romanului Margăritei:

ADIO

Adio! ah! niciodată
N-am gîndit că pre pămînt
A mea inimă-ntristată
Va rosti acest cuvînt.
Dar tu însaşi, tu, pe care
Te-aveam tainic Dumnezeu,
Ai vroit fără-ndurare
Ca să sting amorul meu!

. . . .

Adio, rămîi ferice!
Şterge din inima ta
Pe cel ce adio-ţi zice,
Deşi-n veci nu te-a uita.
Te-am iubit cu dor ferbinte
Ş-astfel te iubesc că vreu
Să văd stins din a ta minte
Întreg suvenirul meu! ....

(vezi volumul *Margaritărele* [1])

În urma acestui strigăt suprem şi dureros al inimei, Alexis întreprinse o lungă călătorie prin Africa şi America, iar în lipsa lui de mai mulţi ani, Margărita, prinsă în sloiurile vieţii căsătoreşti, deveni mamă de o gentilă şi numeroasă familie. Cînd se revăzură amîndoi în salonul Alinei, care se măritase de curînd, focul patimei lor părea cu totul potolit, şi fiecare din ei părea că au făcut un vis frumos, la care se gîndea cîteodată cu o zîmbire înduioşată.

Margărita, încungiurată de copilaşii săi, întinsă o mînă amicală lui Alexis şi-i zise cu glas sincer:

— Alexis! vrei să fii fratele meu?

Alexis îi răspunse depuind pe acea mînă tremurîndă un sărutat respectuos!

1870

---

[1] Prima şi ultima strofă din poezia *Adio*, publicată pentru întîia oară în cadrul bucăţii *Un salon din Iaşi* (1855) şi introdusă apoi în ciclul *Mărgăritărele* (vezi volumul I al ediţiei noastre, p. 243).

TARDE VENIENTIBUS OSSA[1]

Moșia Mircești, unde locuiesc, se află situată pe parcursul calei ferate dintre Iași și București. Ea posedă o gară, la care mulți amici se cobor pentru ca să-mi facă plăcerea de a mă vizita în tot cursul anului. Pintre acești străini sînt unii destul de interesanți, iar alții neînsemnați, însă căsuța mea este deopotrivă ospitalieră pentru toți, căci ospeția e unul din cele mai sacre obiceiuri ale poporului român. El s-a conservat întreg de la moși-strămoși, în mijlocul reformelor de tot soiul cari au năvălit în țară cu o rapejiune de torent înecător.

În ajunul sărbătorilor Crăciunului, am primit vizita unui domn ce se anunțase sub numele de Petru Sfiiescu, om tînăr încă, deși cu părul sur, om nalt, slab, de un caracter jumătate vesel, jumătate melanholic și de o timiditate de fată mare crescută la țară. El aparținea unei familii vechi, dar își schimbase numele și adoptase o poreclă potrivită cu natura lui care a fost cauza numeroaselor neajunsuri ale vieții sale.

Aceste serii de oameni, dacă nu sînt încuragiați, susținuți, împinși cu de-a sila în lumină, stau retrași în umbră, perduți în mulțime și dispar din lume luînd uneori cu dînșii comori întregi de simțiri nobile, de cugetări înalte, de cualități superioare și de talente frumoase.

Petru Sfiiescu se prezintă mie cu ochi plecați la pămînt și se încurcă în scuze pentru îndrăzneala ce avuse de a veni la Mircești, fără nici o scrisoare de recomandație etc.... Uimirea de care se simțea cuprins era atît de mare, încît glasul i se întunecase. L-am primit cu multă cordialitate, însă nu am parvenit a-i dezlega limba pănă după masă.

---

[1] Întîrziaților la ospăț nu le rămîn decît oasele (lat.).

Cîteva pahare de vin vechi de Cotnar au împrăștiat negura de pe fruntea lui, l-au adus într-o stare de plăcută veselie și astfel, perzînd nenorocita lui timiditate, el deveni vorbareț și chiar elocuent, glumeț și chiar poetic din cînd în cînd. Figura sa luase o espresie mai vioaie, se colorase mai călduros și uneori căpăta o stranie originalitate la lumina lampelor.

Îl priveam și îl ascultam cu multă plăcere, căci glasul lui dobîndise note armonioase și convorbirea sa devenise foarte interesantă.

— Domnule A., zicea el, pregătindu-și țigareta, mulți ani sînt de cînd nu am simțit facultățile mele morale și fizice într-un echilibru atît de perfect. Sînt fericit în momentul acesta, căci mă simt om ca toți oamenii, dezbarat de trista mea infirmitate, de sfială! Dă-mi voie să grăiesc vrute și nevrute pentru că am multe pe inimă...

Mărturisește domnul meu, că la prima videre m-ai luat de un prost sau de un cerșetor? E bine, nu-s nici cerșetor, nici prost, dar aparența, această zînă înșelătoare, mă prigonește fără milă, din copilăria mea!

...Sînt de o familie veche, mă numesc Petru Cercel și dacă aș avea ridicola vanitate a unor oameni ce-și ascund obrazul sub masca strămoșească, aș pretinde că mă trag din vestitul Petru Cercel, fiiul lui Petrașcu-Vodă, fratele lui Mihai Viteazul... însă la ce mi-ar servi o asemene origine, cînd nu aș fi în stare de a susține lustrul ei! Ce ar însemna o așa glorioasă etichetă pe fruntea mea, cînd eu am ajuns atît de mic!... Crezi dumneata că nimicirea persoanei mele m-a făcut a mă rușina de numele de Cercel, și că, considerîndu-l ca o răspundere prea mare pentru mine, l-am schimbat pe strania poreclă de Sfiiescu? Sfiiescu!... Pentru ce Sfiiescu?...

Pentru că sfiala este fondul naturei mele! Pentru că această boală a dezorganizat toate elementele vieței mele! Pentru că ea mi-a încurcat cărările, mi-a încîlcit ghemul, m-a făcut stîngaci în toate faptele, m-a osîndit a fi totdeauna în întîrziare cu norocul, cu succesul, cu realizarea dorințelor, cu gîndul și cu vrointa.

Cadranul lumei întîrzie necontenit cu cîteva oare pentru mine și pe cînd alții ajung scopul lor, eu rămîn vecinic în urmă!... Ce vrei?... Fatalitate!

Cînd sînt poftit undeva la masă, sosesc pe la sfîrșitul mesii și nici mai îndrăznesc a intra în sală. Rămîn flămînd!

Cînd vreu să plec cu drumul de fer, fie graba mea cît de mare, mă prezent la gară cu cinci minute după plecarea trenului! Rămîn pe jos!

Cînd vreu să ieu parte la o convorbire, las să treacă momentul favorabil de a lua cuvîntul și îmi perd ideile... Rămîn mut!

Odată am vroit să capăt un post de subprefect și am comis greșeala de a adresa cererea mea a treia zi după ce postul fusese acordat unui amic al meu.

Am avut, acum doi ani, ideea să mă însor, ca să scap de singurătate și să am un tovarăș care să-mi deie ajutor în luptele mele cu soartea, pentru că d-ta, domnule, ai zis:

Unde-i unul nu-i putere
La nevoi și la durere!
Unde-s doi puterea crește etc., etc.

Iubeam o copilă, un înger ca toate copilele iubite, pentru care am compus multe elegii amoroase... căci am și păcatul de a scrie versuri!... Ea se numea Catincuța, iar eu o botezasem Erato, urmînd obiceiului poeților care caută cai verzi pe pareți... Trei luni de zile și mai cu seamă de nopți am visat la ea, am împodobit-o în fantazia mea cu toate darurile cele mai straordinare, i-am adunat declarări de amor... în gîndul meu, dar niciodată nu am îndrăznit a-i spune în două cuvinte că o iubesc... Ea, sărmănica! a tot așteptat să o cer de la părinți, însă perzînd răbdarea și negreșit cîștigînd în fine o proastă opinie de mine, s-a măritat cu un alt amic al meu, un amic în care aveam cea mai deplină încredere și pe care îl făcusem chiar confidentul sperărilor mele!...

Și iată-mă tot singur pe pămînt, tot holtei!

Bietul Sfiiescu, esclamînd aceste cuvinte, oftă din greu și căzu pe gînduri. Ochii lui se țintiră pe globul de cristal al lampei cu o dureroasă espresie.

Păreau că privesc tragica dărîmare a palatului de visuri din care stăpînul lor fusese alungat.

Peste cîteva minute el își ridică fruntea și zise:

— Am spus că am și eu slăbiciunea de a scrigeli hîrtia cu condeiul pentru a înșira linii rimate?... Așa este!... Fiindcă am început mărturisirea păcatelor mele ca la un confesional, trebuie să-mi desăvîrșesc portretul arătîndu-mă d-tale și sub fizionomia de poet.

În nămolul de neajunsuri a vieții mele, singura mîngîiere ce m-a susținut este poezia!... și voi zice mai mult... singura ambiție ce am avut pe lume este de a produce un volum de versuri din care să-mi fac piedestal... Ce fericire de a ieși la iveală prin meritele sale, de a-și crea un nume glorios, de a se înălța alăture cu genii, fala omenirei!

Am umplut 75 de coale mari de hîrtie cu elegii, ode, balade, legende etc., dar într-o zi de cumplită descurajare le-am aruncat în apa Moldovei. Ele s-or fi dus în Siret și din Siret în Dunăre și din Dunăre în Marea Neagră, unde cred că s-or fi înecat, precum odinioară corăbiile lui Xerxes!

Două bucăți singure au scăpat de acest naufragiu, dar ce folos?... Ele sînt ca și moarte, căci nu și-au văzut lumina la timp... din cauza sfielii ce mă persecuta. Una este o odă scrisă în ajunul trecerei armatei noastre peste Dunăre. Toți oratorii noștri făcuseră asalt de elocuență în privirea războiului pentru independența României; și acum venise rîndul tunului ca să declame cu glasul lui detunător... M-am adresat deci la el cu exaltarea care mă cuprinsese în acele momente și i-am consacrat patru strofe...

Ai curiozitate și răbdare să le asculți? Iată-le! Bucata este intitulată: *Ultimul orator* sau *Ultima ratio.*

Petre Sfiiescu își drese glasul și declamă următoarele versuri cu foc și cu o dicțiune perfectă, fără a compromite prin emfas armonia strofelor:

După secoli de-așteptare
Tun! năprasnic orator!
Pentru-a țărei apărare
Ești chemat în ajutor,
Să-ți ajute Domnul-Sfîntul!
Iată-acum e rîndul tău,
Ca să-ți iei, tunînd, avîntul
Să grăiești pe dorul meu!

Salte-ți glasul cu urgia
Răsunînd din val în val!
Meargă-n crîncenă solia
Groaza ta la cela mal!
Elocuența ta-i de-acele
Ce răzbat în orice loc,
Drept cuvinte ai ghiulele
Ce duc moarte și dau foc!

Cînd din pept răpezi cuvîntul,
O! Sublim răzbunător!
Tu pe loc deschizi mormîntul
Dușmanului trădător.
Pas la lupta triumfală
Bronz! ostaș fulgerător,
S-ascultăm, români, cu fală
Glasul tău învingător.

Tună, bubuie și spune
Osmanliului turbat,
Că virtuțile străbune
La noi încă n-au secat.
Spune Dunării, la soare
Să străluce-n lung și-n lat,
Ca măreața cingătoare
Unui țărm neatîrnat!

Ceealaltă bucată este un soi de cîntec militar ce l-am compus cu ocaziunea intrărei armatei austriece în Bosnia. Aflînd că și regimente de români făceau parte din acea armată, entuziasmul meu național m-a îndemnat a scrie următoarele strofe:

CÎNTECUL CATANELOR ROMÂNE

Cine pleacă de pe munte?
Cine pleacă de pin văi,
La război, la lupte crunte
Cu păgînii de calăi?

Pui de zmei din românime,
Veseli, tineri, vii ostași,
Ageri, buni de călărime
Cît și ageri pedestrași!

De pe dealuri cine-i cheamă?
Cine-i cheamă din cîmpii?
Cine-o fi ... lor nu le-i teamă
De-ale luptii vijelii.

Că sînt zmei din românime,
Veseli, tineri, vii ostași,
Ageri, buni de călărime,
Cît și ageri pedestrași.

Cine pasă tot în frunte?
Cine-n foc sînt cei întîi?
Șoimii sprinteni de la munte
Cu vălenii sprintenei.

Toți copii din românime,
Veseli, tineri, vii ostași,
Ageri, buni de călărime,
Cît și ageri pedestrași.

Și merg mîndrele catane;
Zbor, se duc într-un noroc,
Și prin țările dușmane
Trec ca fulgerul de foc.

Căci sînt pui de românime,
Veseli, tineri, vii ostași,
Ageri, buni de călărime,
Cît și ageri pedestrași!

Ce zici, domnul meu, de ganguriile mele poetice?... Eu nu-mi fac mari iluziuni asupra meritului lor, dar cred că ar fi putut și ele să găsească un loc în foile periodice din țară, ca multe alte care s-au strecurat prin ajutorul oportunității și au scos în undă numele autorilor... E bine, sfiala mea păcătoasă m-a oprit de a bate la ușa redactorilor de jurnale și astfel am scapat prilegiul de a mă face și eu cunoscut țării mele. Am rămas în urmă ca totdeauna, întîrziat pe calea gloriei și am meritat sentența vechilor romani.

Tarde venientibus ossa!

Iată, domnule, în scurt, Odiseea vieții mele! Sînt obosit, descuragiat și m-am convins că nu servesc la nimica alta decît a face umbră pămîntului de azi pănă mîne... De aceea m-am decis a mă retrage din valurile lumei pe o stîncă solitară unde să nu mă ajungă stropurile lor. Mă duc să mă închid într-un schit din muntele Athos, pentru ca să scap și eu de lume și lumea de mine.

A doua zi Petru Sfiiescu a plecat de la Mircești și peste o lună am primit acest mic răvaș de la dînsul.

Domnul A.,

Am sosit la muntele Athos... Schitul de a mă închide în zidurile sale arsese cu două zile înaintea sosirei mele... Iar întîrziat!... Plec mîni la Ierusalim!...

Mircești, 12 ianuarie 1881 V. ALECSANDRI

ÎN LOC DE PREFAȚĂ[1]

Mircești, 1882

Domnule Ispirescu,

Privind la volumul de povești poporale ce mi-ai trimis la țară, îmi pare că mă aflu în față cu o comoară pe care aș fi perdut-o de mult și am regăsit-o într-o zi de noroc.

Un geniu farmecător iese din cuprinsul lui și vine de mă ia pe aripele sale ca să mă transpoarte în timpul copilăriei mele și în lumea acea mult adimenitoare, locuită de zmei, de balauri, de pajuri, de cai năzdrăvani, de paseri măestre, de Strîmbă-Lemne, de Sfarmă-Piatră, de Feți-frumoși, de fete de împărați cu plete de aur etc., într-un cuvînt, de toate minunile ce-mi povestea manca (doica) în nopțile de iarnă la gura sobei.

Drăgălașe povestiri, care îmi îngînau somnul cu visuri încîntătoare și care au avut o fericită înrîurire asupra închipuirei mele de cînd sînt pe lume. Ele au contribuit a mă face poet!

În adevăr, aceste fantastice roduri ale imaginației poporului român au un caracter de originalitate, care le ridică mai presus decît basmele altor neamuri, căci sînt și înavuțite de tradițiile mitologice ale anticilor noștri străbuni și viu colorate de razele soarelui oriental. Ele, dar, sînt de natură a naște mirarea și admirarea străinilor culți, care se ocupă cu studiul producerilor intelectuale ale semințiilor răsăritene.

---

[1] Aceste pagini au apărut, sub forma unei scrisori particulare, în fruntea culegerii de basme a lui Petre Ispirescu *Legende sau basmele românilor*, 1882.

A se interesa de aceste basme feerice este un lucru natural; a le feri de nimicirea, la care ar fi espuse cu timpul, este o dorință patriotică; însă a ști de a le păstra naivitatea poetică a graiului povestitorilor de la șezători este o operă din cele mai meritorii.

Acest merit l-ai avut d-ta, domnule Ispirescu, și eu te felicit cu toată sinceritatea unui adorator al poeziei poporului nostru pentru modul iscusit cu care ai cules și ai publicat importanta colecție ce ai întreprins cu multă osteneală și mari sacrificii.

Ai făcut un bun serviciu neamului românesc adunînd într-un șireag mulțime de petre scumpe din averea națională, un șireag care nu mai este amenințat de a se perde. Recunoștința noastră îți este dar cîștigată pentru totdeauna. Prețiosul d-tale volum trebuie să se afle în fiecare casă; căci în el generațiile nouă vor învăța a cunoaște valoarea inteligenții și a naturei poporului român.

Cea mai scumpă recompensă pentru d-ta este de a-ți vedea numele legat de comoara poveștilor din țară și de a-ți putea zice cu fală că ai îndeplinit o sacră datorie către Patrie!

Al d-tale servitor și amic,
V. ALECSANDRI

DIMITRIE RALLET

Dimitrie Rallet a debutat în cariera literară prin cîteva scrieri ușoare și umoristice, care au fost publicate într-o broșură ce se găsește foarte rar și prin vro trei canțonete, dintre care una sub titlul de *Clopotarul* a obținut un succes meritat pe la anul 1849-50. El a conlucrat și la *România literară* prin o serie de aforisme amestecate cu jocuri de cuvinte; apoi, în timpul războiului de la Crimeea, fiind trimis de Gr. Ghica-vodă, împreună cu Negri la Constantinopole ca să trateze chestia averilor monăstirești, el a profitat de șederea lui pe malurile Bosforului ca să scrie un volum de studii foarte esacte asupra Turciei și asupra turcilor. Acest uvraj a fost publicat în Paris și chiar s-a tradus în limba franceză, dar este foarte puțin cunoscut între români, deși prin calitățile sale merită un loc distins în toate bibliotecele publice și particulare.

Dimitrie Rallet, contimpuran și părtaș la lucru al generației ce a pregătit introducerea marelor reforme sociale și politice în țară, a ocupat diverse posturi judecătorești și a fost, împreună cu Negri, Rolla și Cogălniceanu, unul din cei întăi tineri cărora li s-a încredințat portofoliuri de miniștri... Ca ministru de justiție, Rallet a dat probe de cunoștinți serioase și de onestitate recunoscute de țara întreagă.

Reîntors în Moldova după misiunea ce avusese la Constantinopole, deși sănătatea lui era acum rău zdruncinată, Dimitrie Rallet a luat o parte foarte activă la luptele electorale de sub căimăcămia lui Vogoridi și la acele începute de tinerimea Moldovei pentru Unirea Principatelor.

Adunările comitetului instituit pentru acest scop se făceau chiar în apartamentul lui Rallet, la Cabinetul de Istorie naturală, unde el își avea locuința. În acel muzeu exista o sală mare unde se afla scheletul unui elefant; de aceea întrunirile unioniștilor erau cunoscute sub denumirea de „Adunările de la Elefant".

Rallet a contribuit mult la anularea alegerilor de deputați făcute de guvernul căimăcămiei lui Vogoridi. Procurîndu-și corespondența acestui căimăcam cu Constantinopole și cu Musurus[1] din Londra, el o încredință consulului francez Place, care o trimise la Paris. Acolo aceste scrisori au fost publicate în jurnalele care susțineau aspirările junimii din Moldova.

D. Rallet a fost iubit și apreciat de toți contimpuranii săi prin caracterul său simpatic, prin spiritul său umoristic, prin cunoștințele sale întinse și mai cu samă prin patriotismul său neadormit.

El era un om de spirit și de inimă și a ocupat un loc însemnat pintre bărbații politici de la 1848.

După războiul oriental, Rallet, nemulțămit de stipulațiile tractatului de Paris privitoare la Principatele dunărene, scrise o broșură în versuri, *România după tractat*, pe care însă nu o subsemnă și scoase un foarte mic număr de exemplare. Acest opuscul curios atît prin forma sa, cît și prin materia pe care o tratează merită să nu se peardă, fiind un document ce se leagă cu una din epocele cele mai interesante ale istoriei noastre moderne. El este de tot necunoscut generațiunii actuale și ne facem o plăcere de a-l publica în coloanele revistei noastre[...][2]

---

[1] Musurus-pașa, ambasador al Turciei la Londra în timpul luptei pentru realizarea unirii țărilor române.

[2] În *Convorbiri literare* urmează pamfletul în versuri al lui Dimitrie Rallet, intitulat *România după tractat*, pe care considerăm că nu e cazul să-l reproducem aici.

[INTRODUCERE LA SCRISORILE LUI ION GHICA CĂTRE VASILE ALECSANDRI]

Prințului Ion Ghica

Mircești, decembre 1883

Iubite amice,

Iată-ne cu iarna în țară! Ea a sosit noaptea, pe furiș, și s-a grăbit să-și scuture cojoacele pe fața pămîntului pentru ca să afirmeze stăpînirea ei... A doua zi românii s-au trezit vasali acestei regine aspre a cărei miniștri sînt crivățul și gerul, a cărei curtezani sînt lupii și corbii, a cărei armată sînt fulgii de zăpadă și țurțurii de gheață, a cărei palaturi sînt clădite cu troian. Baba cochetă și sulemenită se mirează în oglinda rîurilor înghețate și poartă pe frunte-i o coroană de brilianturi ce te pătrunde de fiori cînd o privești și te preface în sloi cînd te atingi de dînsa.

E timp de a se culege pe acasă și de a se adăposti la gura sobii în așteptarea altei regine mult mai atrăgătoare, Primăvara, care va detrona în curînd pe bătrîna uzurpătoare. Sperare drăgălașă!... Ea ne face a răbda despotismul îngrozitor al iernei fără nici o încercare de răscoală în contra ei, căci orice manifestare răzvrătitoare ar luneca pe gheață și ar cădea slăită sub un număr înfiorător de graduri de frig.

Pădurile apar ca niște pete negre pe fundul alb al tabloului iernatic. Copacii desfrunziți au aerul de schelete pîrlite în foc, și pintre crengile lor zboară ciripind mulțime de păsărele, stigleți, pițigoi, vrăbii, ciocîrlani etc., cătîndu-și hrana, pe cînd sub cerul nouros cîrduri lungi de corbi fac manevre prevestitoare de vijelii. În toate zările, pe toate cîmpiile se întinde o pătură albă ca o pînză pe un mort, iar pe drumurile dispărute sub zăpadă se văd mișcîndu-se încet sănii încărcate cu lemne *de la pădure. Vitele par chircite, pasările zgrebulite, și oamenii vineți la față. Iarna găsește o petrecere de artist lipind pe geamuri flori fantastice de gheață și văpsind cu coloare patlaginie urechile și nasurile omenești. Ea simte mulțămire de a pune natura în suferință și de a face ca însuși aerul să pară tremurînd de ger cînd privești fulgii spulberați de suflarea vîntului.*

Eu, amice, deși mare admirator a frumuseților Iernii, splendide la lumina soarelui și fermecătoare sub razele lunei, mă feresc de contactul ei prin întrebuințarea unui număr, ajuns a fi legendar, *de paltoane și de blăni. Cînd o văd sosind, o întîmpin cu batrînescul cîntec poporal:*

Soră-mi ești, soră să-mi fii,
Iar la noi mai rar să vii.

Și ea, drept mulțămire, întoarce cheia în broasca ușii mele, trîntindu-mă astfel la închisoare pînă la epoca sosirei nagîților. Trei, patru și uneori cinci luni de zile, retras în căsuța mea, îmi închipuiesc că sînt într-o corabie prinsă de sloiurile Mării Baltice. Părere negreșit, dar părere așa de întețită în mintea mea, că zăresc chiar urși albi trecînd pe cîmp!... Cît despre lupi, îi aud noaptea urlînd în marginea satului și ziua îi recunosc în impiegații fiscului.

Cît ține timpul aspru, cît termometrul face gimnastică sub linia de la zero ca sub un trapez ideal, îmi umplu zilele cu îndeletniciri intelectuale și cu întreținerea focului din sobe. Am ajuns în arta aceasta la înălțimea vestalelor și acum știu a da clădirii despicăturilor de lemne forme arhitectonice cari ar merita medalie de aur, dacă asemene talente s-ar recompensa în țara noastră.

Dimineața îmi place să mă scol de cu noapte și să găsesc cabinetul meu de lucru bine încălzit și vesel luminat de un candelabru aprins. Ceaiul e gata pe masă; cățeii mei sar prin cameră cu mii de jocuri și de desmerdări, așteptînd porțiile lor de zahar; biuroul mă cheamă lîngă el, arătîndu-mi calamara plină, condeiul zburdalnic, hîrtia albă. „La lucru!" îmi șoptește un glas ce iese din tuspatru colțuri a cabinetului și cu plăcere ascult adeseori îndemnul său; încep prin corespondența cu Londra, cu Parisul, cu Bucureștii, cu Iașul, cu Montpellier, chiar și cu America; apoi mă apuc de vreo lucrare mai serioasă *și ziua trece făr-a băga de seamă dacă ninge și dacă suflă crivățul.*

Sînt zile în cari... însă te văd zîmbind și clătinînd din cap... sînt zile în cari ies pe afară, învelit cu blana nr. 3, *și fac o primblare scurtă, de tot scurtă, pe cărările trase în omătul din grădină. Admir în treacăt ceriul oțelit, zăpada cristalizată ce scîrție sub picioare, păsărelele ce zboară împrejuru-mi țipînd de mirare (?)... clătinarea copacilor în semn de căinare pentru imprudența mea și mă simt cuprins de un avînt eroic înfruntînd dușmana lumei, Iarna!... dar să ne grăbim a ne întoarce în casă, căci îngheț cu tot eroismul meu!*

Seara, cînd perdelele sînt trase, cad pe gînduri, privind la salamandrele din sobă. O melancolie adîncă pătrunde în sufletul meu, pe cînd viscolul vîjiește prin horn; iar pentru ca s-o alung, adun cu mintea împrejuru-mi pe unii din contimpuranii mei ce se bucură încă de viață și răsfoim împreună albumul suvenirilor noastre.

Tu ești unul din cei chemați și mai aleși. Iată dar un raport ezact de cele ce am grăit cu tine, ieri seară, în ajunul sfinților Tirs, Lefkie și Filimon. Amice, cînd vine vîrsta nemiloasă și ne spune că e timp de astîmpărat pornirile inimei și de strîns aripele închipuirii, cînd zburdalnicele zboruri prin lumea nălucirilor atrăgătoare devin periculoase și călătoriile depărtate prin lumea reală o întreprindere obositoare, ne rămîne o ultimă și neprețuită petrecere pentru mîngîierea zilelor din apusul vieții. Ea consistă întru aducerea-aminte a trecutului și reînvierea prin povestire a diverselor epoce prin cari am trecut întîlnind în calea noastră tipuri originale și luînd parte la fapte cari se ating de istoria țării. Acest voiaj în jilț are avantagiul de a fi și comod și încîntător.

Tu mi-ai povestit adeseori întîmplări interesante pe cari le auziseși din bătrîni și mi-ai zugrăvit cu un adevărat talent de pictor unele figuri din generația ce ne-a precedat, întrevăzute de tine în copilărie. Eu însumi am cercat să fac a zbura pe sub ochii tăi un stol de suvenire variate, și astfel oarele noastre de întîlnire au fost totdeauna pline de veselie sau de uimire, pline de încîntări culese în grădina trecutului, sau de visuri patriotice vînate pe cîmpul viitorului necunoscut. Am îmbătrînit însă fără a perde patima acestui vînat, căci dintru toate pasiunile omenești amorul de patrie este singurul care nu se stinge niciodată.

Dacă am fi avut o mașină stenografică de buzunar, mașină ce se va inventa negreșit în secolul nostru de avocați și de deputați elocuenți, ea ar fi produs o mică bibliotecă de anecdote, de schițe ușoare, de memorii istorice și de portrete bine colorate, cari formau un soi de muzeu demn de a fi vizitat; iar generația actuală, a cărei cunoștință de trecut nu se întinde peste limitele celor din urmă treizeci de ani, ar găsi în el multe subiecte de studiu atrăgător și folositor... Cîte romanuri, cîte piese de teatru, cîte scrieri fiziologice s-ar putea clădi cu materialul adunat în el! Și cîte spirite sănătoase s-ar retrage cu mulțămire în sanctuarul său spre a se odihni de luptele zilnice și de preocupările, zise politice, ale epocei de față!...

Tipuri pentru tipuri, sînt de preferat acele dispărute din societatea română, în locul acelor de venetici alungați din țările lor și adăpostiți astăzi între noi cu pretențiile lor ridicule de critici și de reformatori, în locul acelor de Don-Juani de trotoires, *acelor de salvatori patentați de patrie, acelor de invidioși cari stupesc veninul lor spre tot ce-i mai sus decît dînșii, chiar deși sînt convinși că stupitul cade tot pe obrazele lor etc., etc. Fapte pentru fapte... istoria va judeca valoarea acelor care s-au desăvîrșit cu sacrificiuri de avere și de viață chiar, și acelor săvîrșite sub îndemnul ambiției personale sau a dobîndirii de averi colosale.*

Această idee m-a îndreptat către tine, amice, cu propunerea ca să începem între noi o corespondență menită de a continua convorbirile noastre și să le publicăm într-o foaie literară pentru plăcerea noastră intimă. M-am măgulit totodată cu slaba sperare că acea corespondență va fi bine primită de unii din compatrioți cari binevoiesc a recunoaște puține merite predecesorilor și ceva măriri evenimentelor petrecute înainte de venirea lor pe lume.

Tu ai admis propunerea mea și ai realizat-o în parte cu o activitate de care s-au folosit cetitorii foaiei Convorbirilor literare. *Mi-ai trimis din București și din Londra un șir de epistole cari în curînd vor fi adunate într-un volum demn de a figura în bibliotecile bine compuse. Oaspe iubit, el va veni să ia loc în familiile române, spre a le povesti cu graiul său limpede, vesel, plăcut, cîteva scene de la începutul secolului nostru, sau din zilele noastre, și a desfășura o galerie originală de figuri ce poartă sigilul caracteristic al epocii lor.*

Sînt încredinţat, amice, că ai găsit o mare plăcere de a rechema la viaţă acele umbre cari din zi în zi se afundă mai mult în pustiul uitării şi a nepăsării. Nu mai puţin sînt convins că volumul tău va procura o deplină satisfacere persoanelor inteligente ce-l vor ceti din scoarţă în scoarţă şi vor fi călăuziţi de el prin regiunile unei lumi necunoscută lor. În epoca de astăzi e mare meritul unei opere literare care poate să distragă spiritul omenirei din vîrtejul ce o conduce cu repegiune spre ţinta intereselor materiale.

Cît pentru mine, locuitor de ţară, retras în pacinica singurătate de la Mirceşti, apreţiator şi iubitor de roduri intelectuale, îţi mulţumesc cu sinceritate pentru corespondenţa ta îmbelşugată. Totodată însă mă îngîn cu adimenitoarea speranţă că vei da un frate gemine volumului tău, dacă nu mai mulţi. Tu ai încă un tezaur de suveniri cari foiesc în capul tău cu dor de a ieşi afară precum se bat păsărelele de gratiile coliviei. Fă-ţi milă cu ele şi le deschide colivia, pentru ca să se bucure de încîntarea libertăţii şi ele, spre mulţămire, să ne încînte cu glasul lor armonios. Din parte-mi îţi promit să urmez exemplul tău precît îmi vor permite puterile şi împrejurările vieţii.

Spune-mi dar anii tăi petrecuţi în insula Samos în cualitate de bei, guvernator acestei insule[1]*, şi călătoriile tale prin Asia Mică. Din acea epocă a vieţii tale eu nu-mi aduc aminte decît unele trăsături povestite mie de veselul nostru amic, răposatul locotenent de marină Laurent, care a primit ospăţ în casa ta de pe malul Mării Egeei... Pe atunci, în timpul războiului de la Crîm, pirateria luase o mare dezvoltare în Archipel. Grecii, ostili armiilor aliate franceză şi engleză cari făceau asediul Sevastopolului, atacau adeseori corăbiile încărcate cu provizii pentru Kamieş şi Balaclava, le prădau şi le cufundau în adîncul mării. În zadar vapoarele de război a Franţiei le dedeau goană aprigă printre insule! Îndrăzneţii imitatori a lui Canari*[2] *ştiau a se adăposti pe sub maluri şi în peşterile stîncilor, fiind ajutaţi de toţi compatrioţii lor... Nici o pedeapsă, nici ameninţarea de moarte nu înduplecau pe aceştia de a trăda locul ascunderii, şi bieţii căpitani de vapoare se întorceau*

---

[1] Ion Ghica a fost guvernator al insulei Samos (insulă cu populaţie greacă în Marea Egee, lîngă coasta Asiei Mici, pe atunci sub stăpînire turcească), din 1854 pînă în 1859.

[2] Canaris Constantin, marinar grec, erou al luptei pentru eliberarea Greciei de sub jugul turcesc, mai tîrziu prim-ministru al Greciei.

totdeauna fără izbîndă din espedițiile lor, retrăgîndu-se furioși în portul de la Samos. Laurent rîdea de ei, poreclindu-i amirali Bredouille[1].

Una din acele bande de pirați devenise mai cu seamă o calamitate pentru corabiile de transport. Ea, fiind urmărită de aproape de către vaporul pe care se găsea Laurent în cualitate de ofițer de marină, și tu în cualitate de amator de vînat, dezbarcase în insula Leros și se făcuse nevăzută într-o peșteră adîncă din sînul ei... Vaporul ajuns în port după pirați, comandantul chemă autoritățile locale și le ordonă să-i predea în mîna lui. Toți grecii se jurară pe toți sfinții din calendarul ortodox că nu sînt gazde de hoți, deși ei se găseau în buza puștelor întinse spre dînșii de marinarii francezi. Un semn numai a căpitanului, și cădeau morți fără a-și încărca sufletul cu mîrșavul păcat al trădării!

Atunci, după spusa lui Laurent, tu te-ai apropiat de comandat și, domolindu-i mînia, l-ai sfătuit să dezbarce oamenii lui în insulă pentru ca să cerceteze cu de-amănuntul toate malurile și toate stîncile. Sfatul tău fu ascultat, dar cercetările rămaseră zadarnice!... În fine, întîlnind o turmă de capre, ați întrebat pe păstorul lor, un băietan de vro 16 ani, unde stau ascunși pirații? El răspunse mîndru că nu știe!... Căpitanul iar se înfurie și porunci să-l împuște. Grecul se puse dîrz în fața armelor încărcate, fără a deschide gura, făr-a-și pierde liniștea, deși da ochi cu moartea. El era sublim de abnegare și de eroism!

— Căpitane — ai zis tu în acel crîncen moment — nu ucide păstorul; ucide caprele lui, de vrei să afli adevărul.

Așa s-a și întîmplat... Abia marinarii francezi împușcaseră vreo zece capre, și păstorul uimit mărturisi că pirații se găseau într-o peșteră apropiată, care comunica cu un turn părăsit din timpul cavalerilor de Rhod. Asediul stîncii se facu după toate formele strategice; lupta se începu cu înverșunare; trăgeau pirații cu desperare, omorîse trei marinari și rănise patru și după cîteva oare banda fu nimicită! Unul singur din ei toți scăpă cu viață și fu găsit peste cîteva zile plutind pe mare într-o cutie de scînduri fabricată de el și condusă prin valuri de o lopată ruptă... Sărmanul fu prins, însă grațiat, și merita să fie!

---

[1] Plouat — de la fr. *revenir bredouille.*

Spune-mi cum la aceeași epocă ai oprit flotila lui Saltafero, care venea de la Chalris să abordeze la Samos cu scop de a răscula pe samioți în contra sultanului, pe cînd Franța și Englitera apărau drepturile și esistența Imperiului Otoman. Măreață a trebuit să fie scena întîlnirii tale cu șeful energic al în capătul insulei Samos, la Calabaetas, avînd de cadru cerul flotilei,albastru al Asiei și întinderea albăstrie a mării; avînd tu, în urma ta, poporul adunat din Samos, și Saltafero, avînd în urma lui flotila cu steaguri jumatate albe și jumatate albastre! În asemenea împrejurări și-ntr-un asemenea tablou poetic conversația voastră a avut negreșit un caracter epic, căci Saltafero se depărtă de Samos fără a-și împlini scopul, și tu rămași stăpîn pe insula ta.

Spune-mi cum ai arestat pe vestitul Hiotoglu, născut în satul Seftidikios de lîngă Smirna, acel hoț îndrăzneț care, după ce făcuse multe morți de om și atacase în trei rînduri caravanele de la Meca, se retrăsese în insula Samos, îmbogățit, liniștit și foarte considerat de compatrioții lui și trecut între ofițerii de jandarmerie ai insulei? Ordinul de arestare a lui sosise de la Constantinopol, dar autoritățile locale se sfiau de a-l îndeplini, căci Hiotoglu nu era comod de prins. Pentru el viața chiar a beiului nu plătea nici o lețcaie.

Laurent mi-a povestit că tu, suindu-te călare și întovărășit numai de un singur jandarm, fost și el palicar, adică hoț de soiul lui, te-ai dus în casa lui Hiotoglu, prin care jandarmii chiar se cam fereau de a trece. Toți locuitorii se aflau în piață, căci era o zi de sărbătoare, iar Hiotoglu, purtînd la pept un seleaf bogat de arme, sta mîndru sub un maslin. El își făcea chieful cu ciubuc și cafea, după obiceiul oriental, pe cînd fruntașii satului stau în picioare dinaintea lui smeriți și respectuoși.

Tu, descălecînd, te-ai apropiat de el și i-ai zis:

— Bre Hiotoglu! Am venit să-ți spun că am ordin de la Poartă să te arestez și să te trimit la Stambul... Deci te gătește să vii cu mine... nu te arestez, de te-i purta bine nu va fi rău de tine, dar de-i căuta să fugi te-oi găsi în fundul pămîntului și atunci va fi rău de tine.

— Eu? întrebă hoțul încruntîndu-și ochii.

— Peste două săptămîni eu mă duc la Constantinopole; să te cobori la malul mării ca să ne îmbarcăm împreună. Ai auzit?

Cuvintele tale au căzut ca un fulger în gloata ce te înconjura. Hiotoglu te avea la cheremul lui, după cum zic turcii, căci avea la îndămînă un arsenal întreg. Cu toate aceste, el se stăpîni, și cătînd drept la tine cu ochirea lui de vultur, răspunse: Bine!... apoi ceru calul său și te întovărăși pînă la jumătatea drumului. Acolo v-ați oprit lîngă un izvor, ca să adăpați caii, și Hiotoglu îți adresă aste cuvinte:

— Bei mu[1], *ai auzit de mine? Am mîncat zilele multor turci. Sînt neîmblînzit cînd mă aprind de mînie, ucid tot ce-mi stă în cale... Și însă tu ai îndrăznit să-mi spui mie verde-n ochi că ai de gînd să mă dai pe mîna turcilor!... Privește! sîntem acum singuri; aș putea să te sting de la lumina soarelui și apoi să trec în Asia ca să mă fac nevăzut. O știi?*

— O știu! ai răspuns tu; însă dacă ai comite această crimă, dacă m-aș lăsa ca un mișel ca să-mi răpești tu viața, nu ai scăpa de urgia guvernului nici în sînul maicei tale, căci eu sînt guvernatorul de Samos, stăpînul tău... și privește, am cu ce să te culc la pămînt pînă a nu pune tu mîna pe seleaf.

Zicînd aceste, ai scos din buzunar un revolver cu șease încărcături.

Hiotoglu privi revolverul zîmbind și replică:

— Nu arma ta mă dămolește, ci dîrzia ta față cu mine!... Ești palicar și creștin ca mine... să trăiești! cînd vei fi să pleci m-oi afla la malul mării la Vathy.

Hoțul atunci dispăru, și la ziua hotărîtă se afla la malul mării.

Cîți oameni de meseria lui Hiotoglu și chiar de alte meserii mai puțin periculoase s-ar găsi între popoarele civilizate capabili de a urma pilda lui? Orientalii nu au obicei să anine un parole d'honneur *la promiterile lor; ei zic un simplu:* pola cala *pe grecește, sau un* peki *pe turcește, adică un simplu* bine *pe românește, și chiar dacă aceste cuvinte le-ar scurta viața, ei se feresc de a le călca. Și pe la noi, în vremile de demult, se țineau legăturile cu sfințenie, însă de cînd obiceiurile noastre s-au altoit cu* parole d'honneur, *altoiul a corupt în parte vechea și curata lor simplitate.*

Pe vestitul tău vînător de caravane am avut eu însumi prilejul de a-l cunoaște. Îți aduci aminte de întîlnirea noastră

---

[1] Prințul meu (gr.).

neașteptată pe vaporul mesageriilor de Ioudain ce pleca de la Smirna la Constantinopoli, în toamna anului 1854 sau 1855? Tu veneai de la Samos cu Hiotoglu și cu jandarmii Cara-Vasili și Themistocli; eu veneam de la Paris cu scop de a mă duce să asist la asediul Sevastopolului și să vizitez ruinele acestui oraș. Hoțul tău era de talie naltă, însă părea conformat cu mușchi și cu nervi de oțel; fața lui uscățivă și arsă de soare avea un nas coroiat ca un plisc de uliu și niște ochi negri, înfocați, pătrunzători, cari îi da un aspect de vultur hrăpitor. Învălit într-o burcă mohorîtă, el sta pe podul vaporului ghemuit lîngă catarg și părea nepăsător de soarta ce-l aștepta. Privirea lui era pironită pe întinderea mării și părea că vînează fantastice caravane în fundul orizonului... I-am adresat cuvîntul în mai multe rînduri, dar el nu mi-a răspuns decît prin monosilabele grecești né, ohi[1], *și acest mod de convorbire m-a descurajat de a lega o mai strînsă cunoștință cu el.*

După două zile de călătorie, sosind la Constantinopole, ne-am suit tuspatru într-un caic, am abordat la Tophane și de-acolo ai trimis pe viteazul mîncător de turci la cancelaria de Samos din Galata, liber și fără pază alta decît cuvîntul său. Știind că a doua zi era să fie dat ministrului de Marină. Mărturisesc că am simțit atunci în mine o neînvinsă părere de rău, căci oamenii energici de soiul lui Hiotoglu mi-au inspirat totdauna multă simpatie. Am aflat, însă, mai tîrziu că după stăruințele tale pe lîngă fiorosul Mehemet Ali-pașa s-a arătat îndurător către dînsul, primind din parte-i cuvîntul că va lăsa în pace caravanele de la Meca, și l-ai trimis îndărăt la Samos, unde mi-ai spus că se făcuse tutungiu.

Grăiește-mi de epoca aceea din tinerețe cînd ședeai cu mine în casa părintească din Iași, pe ulița Sfîntului Ilie, astăzi numită strada Alecsandri[2]. *Îți amintești pe nedespărțitul nostru tovarăș de locuință, frumosul pudel Caro, și festele ce jucam numeroșilor noștri creditori? Cum alungam pe cei mai întețiți dintre evrei cu zburdările nebune a cînelui care la un semn sărea pe dasupra lor smulgîndu-le chitia neagră de pe cap?... Admirabil Caro!... deși el avea oarecari apucături de comunist, și fura din bacalii provizii ce le ascundea sub patul tău,*

---

[1] Da, nu (gr.).

[2] V. Ion Ghica, *Opere*, vol. I, Buc., 1956, p. 194: *O călătorie de la București la Iași înainte de 1848.*

el pricepea misiunea lui de a ne scăpa de fiarele nesățioase ce ne importunau, pe cînd eram ocupați cu redactarea foii Progresu *fundată de Negruzzi, Kogălniceanu, tu și eu. El era considerat de noi ca cel mai activ și mai prețios colaborator al nostru și se bucura de o stimă fără margini din partea tuturor. Mărturisește, amice, că dacă ar mai trăi Caro, nu l-ai da pe mulți literatorași de astăzi, lătrători ca dînsul, dar nu ca dînsul inteligenți. . .*

Prin îndemnul tău atunci am scris și publicat critica mea glumeață asupra Stanțelor epice *a răposatului Aristia, în care vodă Bibescu era comparat cu un* singur și țeapăn catarg*. . . Nenorocitul poet s-a dus pe cea lume fără să mă ierte. Fie răspunderea ta* in seculum seculorum[1]!

Descrie-mi tabloul societății ieșane sub domniile lui Sturza și Ghica-vodă, cu tinerimea ei vioaie, elegantă, entuziastă, patriotă; cu boierii săi bătrîni îmbrăcați în haine bizantine și înspăimîntați de avîntul ideilor moderne, cu buchetul ei de dame frumoase, simțitoare, nobile, spirituale, părtașe a visurilor noastre de independență și de mărire pentru patrie. Ce înrîurire puternică au avut ele asupra mișcării naționale și cît au contribuit a introduce la noi tot ce distinge pe o societate civilizată! Multe figuri grațioase de acum 30-40 de ani ar merita să formeze o galerie încîntătoare și numele lor să fie înscrise în litere de aur pe table de marmoră.

Împrospătează în minte-mi un alt tablou de un caracter mai prozaic, acela a falansterului nostru la Pera, în timpul războiului de la Crîm; șefii acelui falanster erați tu, Negri și Rallet, iar adepții lui erau toți ofițerii francezi din lagărul de la Maslac, așezat aproape de Constantinopole. Negri și Rallet se luptau cu călugării greci în chestia averilor monastirești și răbdau multe neajunsuri din partea politicei mișelești a Divanului turcesc față cu românii; noroc pentru ei că locotenentul Laurent, căpitanul avizoului ambasadei franceze, venea în toate zilele ca să-i facă a-și uita necazurile. El reprezenta veselia și spiritul glumeț a compatrioților lui Rabelais și poseda un repertoriu bogat de anecdote umoristice, afară de talentul estraordinar de a imita, sau cîntînd sau șuierînd, toate instrumentele unui orhestru întreg. Uvertura lui Guillaume Tell *o ese-*

---

[1] În vecii vecilor (lat.).

cuta în deplină perfecție, împestrițînd-o cu niște note false de clarinetă, care produceau efectul cel mai comic.

În asediul orașului Sevastopol el comandase o baterie și cîștigase un reumatism ca și dînsul de poznaș. Boala lui se dezvoltase mai tîrziu într-un mod straniu, aducîndu-l în starea jalnică de a nu putea păși înainte, însă lăsîndu-i facultatea de a merge îndărăt și a coborî astfel scările cu o repejune miraculoasă. Cu toate acestea spiritul lui nu perduse nici o părticică din vechea-i veselie... Îți aduci aminte balul dat de stăpîna casii ce locuiam la Pera? Laurent, în uniforma lui de căpitan de marină militară, făcu o intrare splendidă în salon și, apucînd de la ușă, se adresă pe rînd la toate damele, asigurîndu-le că semănau cu împărăteasa Franței, Eugenia. Amicul nostru a fost sublim de elocuență în seara aceea și a devenit eroul preferat al sexului frumos din Pera. Mi se pare că el a și abuzat de o favoare atît de binemeritată.

Istorisește-mi întrevederile și convorbirile tale cu oamenii politici din Turcia și din Englitera în chestia intereselor noastre, și modul cu care fostul guvernator al Caucazului, generalul Graben, trimisul împăratului Neculae, a surprins aderarea Înaltei Porți la tratatul de la Balta Liman. Generalul pe care îl cunoscusem la Iași, căci era căsătorit cu una din surorile cumnatului meu Rolla, ajungînd la Constantinopole, adresă Divanului mai multe cereri gogonate, cum se zice la țară: precum dreptul de trecere liberă prin Bosfor flotei rusești de război, dreptul de protecție ortodoxă pentru împăratul asupra tuturor creștinilor din Peninsula Balcanică, dreptul de a cumpăra flota vice-regelui de Egipt și alte asemenea enormități. Divanul, susținut în taină de către ambasadorii puterilor occidentale, răspunse prin un refuz categoric, pe care generalul Graben se făcu că-l înțelege ca un act de ostilitate în contra Rusiei și pomeni cuvîntul de declarare de război.

În zadar noi, românii aflători la Constantinopole, noi cei cu durerea, ne încercarăm să asigurăm pe turci și pe ambasadori că era o simplă comedie ce avea de țintă numai tratatul de Balta Liman. Marii politici orientali și apusani ne tratară de țărani de la Dunăre. Generalul Graben simulă pregătirile sale de plecare, însă pîn-a nu se îmbarca avu o ultimă întîlnire cu vizirul și-i zise: „Ce răspuns să duc eu împăratului? Ințețirea nejustificată a Divanului are să fie privită de maiestatea sa ca o ofensă personală și, martor mi-e Dumnezeu, că eu doresc *a feri Turcia precum și pe Rusia de calamitățile unui război. Tot ce v-am propus în numele împăratului, l-ați respins după îndemnul ambasadorilor străini. Ei bine, puneți-mă măcar în posibilitatea de a domoli mînia Maiestății Sale, ducînd la Petersburg tratatul de Balta Liman sub-semnat de Sultanul.“ Turcii se consultară cu ambasadorii și a doua zi tratatul era învestit cu toate formele uzitate. Graben plecă din Constantinopole rîzînd în barbă, iar faimoșii diplomați, convinși că au dat probe de o măiastră dibăcie diplomatică, trimiseră pe la guvernele lor respective o notă identică care proclama în cuvinte pompoase pretinsa lor victorie contra politicei rusești în Orient!*

Descrie-mi în tot adevărul lor evenemintele de la 11/23 fevruarie 1866, cari, oricum ar fi caracterul lor, formează o pagină importantă în istoria țării.

Spune-mi, în fine, tot ce știi din trecut prin alții și prin tine însuți. Te gîndește, amice, că dintre contimpuranii noștri tu ai fost și încă ești unul din cei mai activi pe tărîmul politic și posezi prin urmare un tezaur de suveniri cari cer imperios să iasă la lumină în ochii generației actuale și a celor viitoare. Urmează dar șirul epistolelor tale cu acea vervă fericită ce distinge coprinsul volumului tău, și să-ți ajute Dumnezeu a lăsa în urma ta un complet de schițe pitorești, de memorii istorice, de tablouri sociale cari să îmbogățească analele Academiei noastre și comoara literaturei române. Ele vor adăogi un titlu mai mult la acele dobîndite de tine în ochii țării ca unul din introducătorii României în era sa de lumină, de mărire și de glorie.

V. ALECSANDRI

MANIFESTE ȘI AMINTIRI POLITICE

PROTESTAȚIE ÎN NUMELE MOLDOVEI, A OMENIREI ȘI A LUI DUMNEZEU

Fraților români din toată România! Vă chem să fiți marturi la nelegiuirile guvernului prințului Moldovei, Mihail Sturza, carele de patrusprezece ani s-au arătat prin toate faptele sale dușmanul cel mai aprig al nației noastre! Veniți cu toți să protestăm în fața lumei împrotiva sistemului varvar și corumpător ce au întrebuințat până acum acest domnitor pornit de patimi, spre a ținea Moldova în lanțuri și în întunecime! Veniți cu toți să protestăm în numele Patriei, a Omenirei și a lui Dumnezeu, împrotiva tiraniei machiavelice acestui om, care nu respectează nici Patrie, nici Omenire, nici Dumnezeu!

De 14 ani, Mihail Sturza, stăpînit de nesațiul iubirei de argint, se slujește de măsurele cele mai arbitrare și de chipurile cele mai nerușinate pentru de a-și îndestula patima răpirei; dar, spre nenorocirea țării, acea patimă este neîndestulată, căci ea nu are hotare.

De 14 ani, Mihail Sturza, înarmat cu otrava corumperei, stinge simțirele de omenire și de cinste din inimele supușilor săi, degradează caracterul nației, îl comprometează în ochii Evropei și îi dă o direcție care îl duce pe calea peirei.

De 14 ani, Mihail Sturza răstălmăcește și calcă cuprinsul Reglementului Organic în interesul său particular. El vinde rangurile boieriei; vinde posturile statului de la cele mai mici până la cele mai nalte; vinde scaunele clerului, vinde hotărîrele judecătorești; vinde măsurele administrative; vinde cinstea, vinde cugetul *oamenilor;* vinde drepturile patriei noastre! El vinde orice se poate vinde sau nu, și adună aur piste aur, milioane piste milioane, pe care le scoate afară din ţară, pentru ca să o sărăcească încă mai mult!

De cînd s-au suit pe tron, Mihail Sturza au luat Moldova în arendă, şi aşa de straşnic au stors-o în mînele sale *părinteşti*, că din venitul de 12.000 galbini ce avea la anul 1834, el au izbutit a avea în ziua de astăzi, 1848, un venit de mai mult de 200.000 galbini.

De cînd au apucat sceptrul în mînă, Mihail Sturza, nemulţămindu-se numai cu înmulţirea averilor sale din averea ţării, au ţintit necontenit la dărîmarea naţiei noastre. Pe toţi oamenii cu iubire de dreptate i-au depărtat din slujbele statului sau, deşi au încredinţat posturi la unii din ei, au căutat să-i comprometeze în ochii obştiei, pentru ca nici un moldovan să nu rămîie nepătat şi pentru ca toţi să fie instrumenturi oarbe a patimilor sale. Pe toţi bunii patrioţi ce s-au împrotivit sistemului său de corumpere i-au prigonit şi îi prigoneşte încă cu o duşmănie neîmpăcată. Pe mulţi răi huliţi de opinia publică i-au adunat pe lîngă tronul său şi le-au înlesnit mijloace de prădăciuni fără margini. Pe ţarani i-au adus în cea mai crudă şi mai jalnică stare prin asupriri nesfîrşite, şi la cel mai de pe urmă grad de ticăloşie, prin biruri grele şi rău împărţite. Toate mijloacele de propăşire a neamului românesc din Moldova le-au nimicit; şcoalele le-au lăsat în neîngrijire; Academia din Iaşi au desfiinţat-o pe jumătate; lanţuri tiparului au pus; foile publice cele mai bune le-au închis; întreprinderile de îmbunătăţiri publice le-au oprit! şi toate aceste fapte nelegiuite le-au desăvîrşit prin poronci arbitrare şi împrotivitoare atît obiceiurilor şi pravelilor pămîntului, cît şi cuprinsului Reglementului!

Fraţilor! în mijlocul atîtor nenorociri, în sînul atîtor rele, ţara noastră gemea cu durere, ţara, împinsă pe calea peirei de *părintească* mîna a domnului, se zbuciuma în agonie, cînd deodată soarele libertăţii ce s-au rădicat asupra Evropei au aruncat o rază şi în părţile noastre.

La acea lumină mîntuitoare, toate clasele societăţii s-au trezit ca dintr-un somn adînc şi dureros şi văzînd rănile de care era coperite au simţit într-o unire nevoia de o grabnică vindecare. Oamenii care sînt în stare de a-şi scăpa Patria de sub asuprire au început a-şi aduce aminte că sînt români, şi mai ales tinerimea Moldovei, care varsă lacrimi de sînge în preajma suferinţelor obşteşti, s-au simţit deodată însufleţită de o falnică nădejde. Atunci deodată un mare număr de persoane au alergat la Iași de prin provinții spre a se uni cu frații lor din capitalie și a căuta împreună lecuirea boalei ce muncea pe români de atît amar de ani!

La această mișcare, însă, ocîrmuirea în loc de a liniști obștia prin măsuri înțălepte de îmbunătățiri s-au cuprins de groază, ca una ce se cunoștea vinovată, și în urmare Mihail Sturza, *părintele Patriei*, îngrijindu-se mai mult de averea sa decît de siguranția publică, au adunat într-ascuns pe toți arnăuții și pe toți răii din tîrg, le-au împărțit arme, le-au hotărît lefe și ș-au înformat cu ei o gardă personală și tăinuită.

Care au fost gîndul său, alcătuind acea ceată număroasă de hoți în sînul capitaliei, cînd avea miliția pămîntească comenduită de însuși fiul său, hatmanul Dimitrie Sturza, pentru ținerea bunei orînduieli? Care au fost planul său, încunjurîndu-se de asemine ceată de streini fugiți sau alungați din țările lor? Judece lumea și hotărască!

Ceea ce știm este că asemine dispoziție dușmănească, amerințînd siguranția publică a orașului, au adus mare împiedecare relațiilor comerțiale și au silit pe neguțitori a se pune sub ocrotirea consulaturilor streine pentru apărarea averii și a vieții lor. Ceea ce sîntem siguri este că vodă, cu toate făgăduințile sale către domnii consuli, au ținut într-ascuns pe arnăuți înarmați și că s-au slujit cu ei pentru ca să maltrateze pe frații noștri și să le calce și să le prade casele în noaptea de 29 mart [1].

Ceea ce cunoaștem este că înarmarea vagabonzilor de către ocîrmuire, această măsură nelegiuită într-un stat întemeiat pe legi și ocrotit de două curți suverane, au deșteptat grija poporației întregi a capitaliei; că duhurile au început a ferbe cu ură; că boierii au început a se gîndi serios la soarta ce aștepta pe toți; că mulți din cei mai însemnați amploiați, precum ministrul dreptății, ministrul trebilor streine, prezidentul divanului domnesc, prezidentul divanului apelativ, mai mulți judecători și cîțiva deputați și-au dat îndată demisiile din posturi, nevroind a fi instrumente de peire pentru ţară în mînele lui Mihail Sturza; şi în sfîrşit că deosebite mici adunări au început a se întruni cu gînd de a găsi chipurile legale de pază pentru fiecare lăcuitor.

---

[1] Dovadă la aceasta avem călcarea casii cneazului Gheorghi Cantacuzin și prădările de ceasornice, de bani și de alte lucruri ce s-au făcut de către arnăutul lui beizade Grigori ... Și alte multe [V.A.].

În preajma acestor simptome de nemulţumire obştească, domnul, urmînd pornirelor sale de despotism, au scos un ofis împrotiva adunărilor, dar văzînd că acea poruncă nu se băga în seamă de către obştie şi temîndu-se de a o aţîţa pe aceasta mai mult, a socotit să-şi puie iar masca de *Părinte a Patriei* spre a înşăla iarăşi pe acei ce-i numea copiii lui; şi pentru ca să izbutească mai sigur la acest ţel, au însărcinat pe domnul ministrul dinlăuntru ca să afle dorinţele obştiei şi să-i facă tot soiul de făgăduinţe în numele lui.

D-l ministru s-au adresat îndată către d-nii C. Rolla, Lascar Rosetti, M. Epureanu, P. Cazimir, N. Ghica şi V. Alecsandri, şi, încredinţîndu-i de bunăvoinţă a stăpînirei pentru de a împlini dorinţele obştiei, i-au întrebat care sînt acele dorinţi?

Ei au răspuns că nu putea lua asupră-le însărcinarea de a vorbi în numele obştiei întregi păn-a nu împărtăşi aceştie întrebarea ocîrmuirei şi păn-a nu consulta glasurile tuturor fraţilor lor. — Deci pe la 7 ceasuri de seară, adunîndu-se un mare număr de persoane de toate treptele şi de toate neamurile în sala lui Regensburg, d-nii Rolla, Rosetti, Ghica şi ceilalţi s-au înfăţişat dinaintea lor, le-au încunoştiinţat propunerea făcută lor de d-l ministru, şi în urmare adunarea întreagă au ales îndată un comitet însărcinat de a redija cererile obştiei pentru îmbunătăţirea stării românilor din Moldova. Însuşi d-l ministru şi d-l aga au fost faţă la acea adunare şi s-au putut încredinţa că toţi mădularii ei s-au arătat însufleţiţi de respectul legalităţii[1].

Comitetul s-au adunat a doua zi dimineaţă, 28 mart, în casele logofătului C. Sturza şi au înaintit lucrarea de care era însărcinaţi, cu toată nepărtinirea cugetului curat şi cu toată iubirea de binele obştesc.

Iată, fraţilor, cercetările făcute de el asupra stării nenorocite a tuturor claselor din Moldova şi articolele propuse pentru îmbunătăţirea acelei stări. Voi toţi, lăcuitorilor săteni care gemeţi sub asupririle cele mai straşnice; voi, militarilor care sînteți înstrîmbătățiți cu răsplătirea slujbelor voastre; voi, nevoieșilor, care v-ați perdut sau vă perdeți averile în mrejile judecătorești; voi toți, care iubiți Moldova și-i doriți binele, ascultați și judecați dacă acei ce au lucrat pentru binele vostru au fost niște netrebnici tulburători, precum ei sînt numiți în ofisurile domnești din 29 și 31 mart.

---

[1] V. şi scrisoarea lui G. Sion către Gh. Bariţ, publicată în *Anul 1848 în Principatele Române*, tom. I, Bucureşti, 1952, p. 223 şi urm.

1. Fiindcă Reglementul Organic a Moldovei este temelia pe care stă așezată constituția noastră și fiindcă Mihail Sturza au călcat la prilejuri de interes personal articolele acestui Reglement, precum se dovedește prin chipurile întrebuințate de el la formarea Camerilor de deputați, adecă: prin împărțire de decreturi, de posturi și de bani la alegători; — precum se dovedește prin sîlnica depărtare din sînul Camerei a domnului Lascar Rosetti, deputatul ținutului Fălciu, și prin numirea arbitrară a altui deputat în locul său; — precum se dovedește prin înființarea unei aspre țenzuri de care nici se pomenește în Reglement; — precum se dovedește prin toate zilnicele nelegiuiri ce domnesc atît în ramurile judecătorești și administrative, cît și în întrebuințarea banilor budgetului; — precum se dovedește prin slobozirea arbitrară de ofisuri, fără de a fi mai întîi supuse Adunării; precum se dovedește prin o mulțime de pedepsi făcute fără judecată pravilicească și c.l.t.: — Obștia, vroind a pune sfîrșit unor asemine urmări vătămătoare drepturilor poporului, cere: *„Sfînta păzire a Reglementului în tot cuprinsul său și fără nici o răstălmăcire!“*

2. Fiindcă prin sistemul lui Mihail Sturza, corumperea s-au întins în toată țara, au pătruns în toate și au ajuns la gradul cel mai primejdios pentru viitorul Moldovei, precum se dovedește prin nerușinatele vînzări a hotărîrelor judecătorești și a măsurelor administrative, lucruri cunoscute de toți; — precum se dovedește prin obiceiul mituirei, carele în vreme de 14 ani au prins mai adîncă rădăcină în țară decît însuși în vremea domniei fanarioților; — precum se dovedește prin numeroasele pilde de nepăsare cu care mulți din alegători își vînd voturile, fără a se gîndi că își vînd cugetul și patria: — Obștia, spre a stavila întinderea unui rău ca acela care degradează caracterul nației și îl acopere de rușine în fața lumei, cere: *„Săcarea corumperei prin praveli inadins făcute și a abuzurilor ce izvorăsc din acea corumpere“*.

3. Fiindcă în ochii lui Mihai Sturza, cinstea oamenilor, siguranția personală și păzirea formelor sînt nesocotite și fiindcă în mai multe împrejurări au arătat în faptă o mare lipsă de respect pentru drepturile oricărui moldovan, precum se dovedește prin arestuirea și trimiterea la mănăstirea Rîșcăi a domnului Mihail Kogălniceanu, fără nici o cercetare formală și fără nici o judecată pravilicească[1], — precum se dovedește prin arestuirea și închiderea în cazarmia din Galați a domnilor Toader Sion și Tuchididi, fără nici o cercetare formală și fără judecată pravilicească[2], — precum se dovedește prin arestuirea, închiderea în cazarmia de la Galați și maltratația neomenească ce s-au făcut domnului Panu, prezidentul de Huși, fără nici o cercetare formală și fără nici o hotărîre pravilicească[3], — precum se dovedește prin exilarea de demult a logofătului Costachi Sturza, visternicului Neculai Roznovanu și alții, pe la moșiile lor sau pe la mănăstiri, tot fără cercetare și fără judecată pravilicească: — Obștia, vroind a feri în viitor pe fiecare lăcuitor de asemine acte arbitrare, ce sînt neiertate de Reglement și nepotrivite cu legiuirile unei țări constituționale ca Moldova, cere: *„Siguranția personală, adecă: nime să nu mai poată fi pedepsit decît pe temeiul legilor și în urmarea unei hotărîri judecătorești"*. — Totodată, pentru de a feri pe fiecare arestuit de a aștepta judecata ce i s-ar cuveni luni și ani întregi, prin închisori, precum adeseori s-au văzut pilde, Obștia cere: *„Ca fiecare arestuit să fie înfățișat în vreme de 24 ceasuri dinaintea tribunalului competent"*.

4. Fiindcă lăcuitorii săteni au ajuns la gradul cel mai mare de ticăloșie prin nepăsarea a mai multor proprietari și mai ales prin măsurile de asuprire a guvernului lui Mihail Sturza, precum se dovedește prin dările de bani la care sînt supuși, sub cuvînt de plată pentru soldați, plată pentru slu-

---

[1] D-l Kogălniceanu au fost trimis la mănăstire pentru că au apărat drepturile tîrgului Botoșani împrotiva unor călugări greci [V.A.].

[2] D-l Toader Sion și Tuchididi au fost închiși în cazarmie pentru că au apărat drepturile nenorociților lăcuitori a ținutului Vaslui ce au fost asupriți prin măsurele catagrafiei trecute [V.A.].

[3] D-l Panu au fost pedepsit pentru că, nevroind a-și vinde cugetul stăpînirei, au ales de deputat pe d-l Lascar Rosetti, ce este cunoscut de om cu iubire de patrie.

N.B. Domnul A. Rusu și alții au fost încă jertfe a nedreptății domnești! [V.A.]

jitori, plată pentru cutiile satelor, plată pentru foaia sătească, plată pentru peceţi ş.c.l. (toate aceste pe deasupra birului hotărît de Reglement); — precum se dovedeşte prin nenumăratele beilicuri ce ei sînt siliţi a face în orice timp, atît pentru proprietari, cît şi pentru stăpînire, adecă: podvozi grele, cărături de peatră, de lemn şi de păcură pentru pavelile din Iaşi, sau din tîrgurile ţînutale; cărături de var, de peatră şi de cherestea pentru zidirile particulare a domnului în tîrguri şi pe la moşii; lucrul nemăsurat a boierescului, lucrul şoselilor, lucrul podurilor ş.c.l., toate aceste sub bicele slujitorilor, pe care ei sînguri îi ţîn cu banii lor; — precum se dovedeşte prin asuprirele cunoscute a unor arendaşi, şi mai cu seamă prin tiranicile schingiuiri ce însuşi beizade Grigori Sturza face lăcuitorilor de pe moşiile ce el au luat în arendă; schingiuiri care au înfiorat ţara întreagă, dar pe care domnul Moldovei le-au îngăduit ca un părinte bun şi iubitor de... popor; precum se dovedeşte, într-un cuvînt, prin plîngerile acestui popor fără ajutor şi fără nădejde, plîngeri drepte, de care se răsună ţara şi care au răzbătut în toată Evropa civilizată: — Obştia ce cunoaşte pe ţărani ca fraţi buni de acelaşi sînge şi de acelaşi nume, vroind a curma suferinţele lor, cere: *„Grabnica îmbunătăţire a stării lăcuitorilor săteni, atît în relaţiile lor cu proprietarii moşiilor, cît şi în acele cu ocîrmuirea, precum şi contenirea tuturor beilicurilor cunoscute sub nume de plată şi celelalte"*.

5. Obştia cere ca: *„Mazîlii, ruptaşii, ruptele Visteriei şi celelalte clase privilegiate să fie ocrotiţi potrivit Reglementului şi să nu mai fie întrebuinţaţi în trebi particulare"*.

6. Tot în privirea uşurării nevoilor ce sînt în spetele ţăranilor, Obştia cere ca: *„Privighitorii să se aleagă după glăsuirea Reglementului, fără nici o înrîurire din partea ocîrmuirei"*.

7. Fiindcă prin abuzurile catagrafiii trecute multe nedreptăţi s-au întrodus în plata birului şi fiindcă prin urmare mulţi din lăcuitori ce sînt apăraţi de Reglement pentru acea plată se găsesc astăzi sîlnic cuprinşi între birnici, precum se dovedeşte prin nenumăratele jalbe ce sînt în arhiva Visteriei, şi mai cu seamă prin obşteasca jăluire a lăcuitorilor ţînutului Vasluiului, în urma cărie d-l Toader Sion şi d-l Tuchididi, împuterniciţii lor, au fost închişi la cazarmia din Galaţi — Obştia cere: *„Alcătuirea unei nouă catagrafii, spre*

a scăpa de împilare pe toți nenorociții lăcuitori care sînt asupriți prin abuzurile catagrafiei trecute".

8. Fiindcă școalele, sîngurul mijloc de luminare pentru popor, au fost totdeauna neîngrijite de ocîrmuire și fiindcă Mihail Sturza nu numai că nu au urmat glăsuirei Reglementului despre înformarea școalelor, ci dimpotrivă au înădușit pre cît au putut dizvoltarea învățăturilor în țară, precum se dovedește prin desființarea claselor celor mai însemnate din Academie și prin nepunerea în lucrare a reformelor propuse de către comisia școalelor — Obștia cere: „*Reforma școalelor pe o temelie largă și națională, spre răspîndirea luminelor în tot poporul*" — căci acum învățarea limbei românești este disprețuită, și întrarea în Academie este iertată numai celor care au bani, iar nu poporului sărac.

9. Fiindcă prin armarea arnăuților, Mihail Sturza au călcat Reglementul, au batjocorit miliția pămînteascâ și au pus în pericol atît averile, cît și viețile oamenilor, împiedecînd totodată și relațiile comerțiale lipsite de orice siguranție prin asemine măsură primejdioasă, Obștia cere: „*Dezarmarea grabnică a arnăuților și a altor inși ce s-au înarmat de către ocîrmuire și închezășuirea lor pe viitor că nu vor mai fi pricină de tulburare publică*".

10. Fiindcă ostașii românești însărcinați cu paza Patriei merită a fi sub cea mai de aproape îngrijire a ei și fiindcă până acum ei au fost supuși unui sistem de disciplină aspru și îngiositor caracterului militar, precum și înstrîmbătățiți în răsplătirea slujbei lor prin nedreptatea favorului, Obștia cere: „*Rădicarea pedepsilor trupești, îngiositoare caracterului, din disciplina miliției naționale; îmbunătățirea hranei sale și mai ales dreapta înaintire în ranguri, după vechimea slujbei și după meritele personale*".

11. Totodată spre a îndemna pe lăcuitori a nu mai fugi de ostășie, Obștia cere: „*Ca militarii care au slujit patriei și care au cîștigat recunoștința obștească să fie scutiți de orice dăjdii, cînd vor ieși din slujbă*".

12. Fiindcă până acum miniștrii nu au fost altă decît împlinitorii vroințelor domnului, deși după Reglement ei au fost răspunzători de toate lucrările lor, și fiindcă o asemine anomalie au fost totdeauna vătămătoare interesurilor țării, Obștia cere ca: „*Miniștrii să aibă deplina libertate*

pravilicească în lucrările lor, pentru ca să poarte cu drept răspunderea acestor lucrări“.

13. Fiindcă banii rădicaţi asupra poşlinei grînelor împiedecă pe de o parte înlesnirea comerţului şi înflorirea agriculturei, iar pe de altă parte nu aduc nici un folos ţării, ci numai domnului singur, căruie acei bani sînt hărăziţi de cătră adunarea obştească, Obştia cere: *„Desfiinţarea poşlinei ca una ce este vătămătoare agriculturei şi comerţului“.*

14. Tot pentru înlesnirea negoţului, Obştia cere, potrivit Reglementului: *„Îmbunătăţirea portului Galaţii, ca cel mai mare canal a înflorirei comerţului şi agriculturei Moldovei“.*

15. Fiindcă clerul Moldovei se află în cea mai proastă stare prin neîngrijirea ocîrmuirei; — fiindcă Mihail Sturza nu şi-au împlinit, în vreme de 14 ani, datoria sa de domn creştin, datorie sfîntă, ce îi poroncea să rădice starea morală, socială şi intelectuală a preoţilor, adecă: a acelor oameni ce sînt îndatoriţi prin misia lor de a propovădui popoarelor iubirea de oameni, de Patrie şi de Dumnezeu; — şi fiindcă în urmarea acelei nepăsări a ocîrmuirei poporul Moldovei au perdut tot respectul cătră tagma preoţească de astăzi, Obştia cere: *„Rădicarea morală, socială şi intelectuală a clerului“.*

16. Fiindcă prin neorînduielile ce domnesc în ramurile judecătoreşti şi administrative şi prin sistemul de hatîruri adoptat de ocîrmuire, creditul public s-au desfiinţat cu totul; — fiindcă o mulţime de datorii rămîn neplătite la vadele şi piste vadele din pricina nepăzirei legilor; — fiindcă împrumutările de bani au ajuns a fi nesigure, deşi ar fi legalizate de judecătorii şi închezăşuite pe amaneturi; — şi, în sfîrşit, fiindcă asemine neorînduieli sînt menite a dărîma negoţul ţării, Obştia cere: *„Păzirea cu sfinţenie a legilor pe care se razemă creditul public, şi aceasta în privirea tuturor, fără osebire, pentru siguranţia relaţiilor comerţiale“.*

17. Tot spre înlesnirea negoţului, Obştia cere: *„Informarea unui tribunal de comerţ în Iaşi şi tălmăcirea în limba naţională a codului de comerţ franţez ce este primit de Reglement“.*

18. Fiindcă Mihail Sturza, nemulţămindu-se de toate mijloacele legiuite şi nelegiuite ce întrebuinţează spre mărirea averilor sale, au pus mîna şi pe o parte însemnătoare din banii ţării, intrigînd prin obştească adunare ca să i se hotărască şi banii Rezervii, sumă de mai mult de un milion,

afară de lista țivilă și de banii poșlinei; și fiindcă rezerva în oricare țară este hotărîtă pentru îmbunătățiri obștești, iar nu pentru îmbogățiri particulare, Obștia cere ca: *„Banii de rezervă să fie întrebuințați în formarea unei bance de scomt pentru înlesnirea negoțului țării"*.

19. Fiindcă pănă acum hrana obștiei de prin tîrguri au fost speculată de oamenii ocîrmuirei, de ispravnici și de agicarii avînd puterea în mînele lor au fost volnici de-a face tot soiul de abuzuri, spre cîștigul lor particular; și fiindcă prin îngăduirea acelor neorînduieli din partea ocîrmuirei, lăcuitorii tîrgurilor au fost totdeauna nedreptățiți — Obștia, spre a opri asemine abuzuri, cere ca: *„Hrana obștiei de prin tîrguri să fie sub cea mai de aproape îngrijire a guvernului, pentru de a nu se mai face un mijloc de îmbogățire particulară"*.

20. Fiindcă poliția este în cea mai mare neorînduială, încît comisarii au ajuns a fi tiranii claselor de jos; și fiindcă soarta arestanților, supusă vroințelor acelor comisari, înfiorează omenirea, Obștia cere: *„Așezarea poliției pe principii omenești în privința nenorociților arestuiți"* [1].

21. Fiindcă guvernul, călcînd legile, au îndrăznit a pedepsi fără a-i judeca pe toți cîți s-au cercat a manifesta în public dorințele lor de îmbunătățiri obștești; — și fiindcă au îndrăznit a se arăta atît de arbitrar în actele sale, până și de a rădica drepturile politice a unor din boieri, precum se dovedește prin publicarea în *Buletin* a rădicării drepturilor politice a hatmanului Alecu Aslan[2] și a d-lui Moldovanu, Obștia cere: *„Liberarea tuturor arestuiților civili și militari în pricini politicești și reîntoarcerea drepturilor politice acelora căror li s-au rădicat nedrept pentru asemine pricini"*.

22. Fiindcă s-au văzut multe pilde de scoatere din slujbă a amploiaților vrednici și cinstiți, care nu au vroit a fi instrumenturi oarbe a nedreptăților ocîrmuirei — precum se dovedește prin depărtarea din postul de prezident a domnului Panu (pentru că acesta au ales deputat pe d-l Lascar Rosetti); precum se dovedește prin o mulțime de alte pilde cunoscute de

---

[1] Acești nenorociți, bătuți și schingiuiți ca în vremile cele mai barbare, mor de foame și de neîngrijire în întunericul temniților [V.A.].

[2] Hatm. Alecu Aslan fără a avea altă vinovăție decît pentru că au vroit a se alege deputat la Bacău, în contra poroncei stăpînirei, și făr-a fi nicidecum judecat potrivit Reglementului, i s-au rădicat drepturile politice [V.A.]

toți; și fiindcă asemine nelegiuri sînt menite a stinge simțirile de cinste din inimile amploiaților care se țin cu slujba, Obștia cere: *„Nestrămutarea din posturi a amploiaților vrednici și cinstiți și înaintirea lor în posturi mai înalte potrivită meritelor și cuprinsului Reglementului“*. Totodată spre a pune pe amploiați în stare de a nu fi sîliți să primească mită de la împricinați, Obștia cere: *„Sporirea lefilor amploiaților pentru de a le înlesni mijloace de viețuire cinstită și neatîrnată“*.

23. Asemine, spre contenirea abuzurilor ce s-au întrodus în administrație, Obștia cere: *„Ca toți amploiații să fie răspunzători pentru faptele lor în lucrările slujbelor ce le vor fi încredințate“*.

24. Fiindcă, din lipsa unui banc național, toată înlesnirea bănească a negoțului se află în mînele zarafilor jidovi care speculează cu camete nelegiuite, Obștia, spre a dărîma acel sistem de tălhării ce domnește în toată țara sub ochii ocîrmuirei, cere: *„Înființarea unui banc național pe cel mai sigur temei“*.

25. Fiindcă Codica criminală și Procedura cer o reformă radicală și fiindcă sistemul pedepsitor, adecă starea ticăloasă a închisorilor, lipsa de hrană îndestulătoare pentru arestuiți, bătăile de biciul calăului pe uliți și celelalte sînt acturi ce degradează omenirea în veacul acest de civilizație, Obștia cere: *„Grabnice reforme de îmbunătățiri în Codica criminală, în Procedură și în sistemul pedepsitor“*.

26. Fiindcă banii pensiilor, în contra cuprinsului Reglementului, s-au împărțit nedrept și pe hatîruri și fiindcă multe persoane înavuțite primesc pensii mari, iar nevoieșii, care prin slujbele lor au cîștigat dreptul de ajutor, sînt nedreptățiți — precum se dovedește prin pensiile de zece lei pe lună ce sînt hotărîte pentru unii din soldații răniți în deosăbite întîmplări, unde s-au purtat cu vitejie; — precum se dovedește prin o mulțime de alte pilde, Obștia cere: *„Împărțirea dreaptă a banilor pensiilor și îndreptarea abuzurilor ce s-au întrodus în împărțirea acelor bani“*.

27. Fiindcă, după cuprinsul Reglementului, ofisurile domnești nu pot avea putere pravilicească păn-a nu fi supuse cercetării obșteștii Adunări și fiindcă Mihail Sturza de mai mulți ani sloboade necontenit ofisuri și le pune în lucrare, ca cînd Moldova nu ar fi o țară constituțională, ci o monarhie absolută — Obștia, dorind contenirea de asemine călcări în

drepturile Patriei sale, cere ca: „*Ofisurile slobozite până acum de ocîrmuire în ramurile judecătoresc și administrativ să se supuie voturilor obșteștii Adunări, și pe viitor să să contenească de a se slobozi asemine ofisuri fără de a fi cercetate de Adunare*“.

28. Fiindcă sfînta Dreptate trebuie să domnească la lumina soarelui și, în urmare, fiindcă lucrările judecătorești trebuie să nu se facă în taină, Obștia cere ca: „*Seanțele tribunalelor să fie publice*“.

29. Fiindcă după Reglement toți românii au dreptul de a fi față la lucrările obșteștii Adunări, lucrări ce privesc însuși pe soarta lor, și fiindcă stăpînirea au cercat în mai multe rînduri a opri publicului întrarea în sala Camerii, Obștia cere ca: „*Seanțele obșteștii Adunări să fie publice*“. Totodată, potrivit Reglementului, cere ca: „*ținerea bunei orînduieli în sînul Camerii să atîrne de aceasta însași, iar nu de vornicia de aprozi*“.

30. Fiindcă obșteasca Adunare este reprezentația nației și are de sfîntă îndatorire întemeierea fericirilor Patriei și sprijinirea drepturilor fiecăruie român, Obștia cere ca: „*Tot pămînteanul să aibă dreptul de a adresa jalbă obșteștii Adunări*“ (spre a putea găsi ocrotire împotriva nedreptăților ce ar pătimi din partea stăpînirei).

31. Fiindcă prin împărțire de posturi, de ranguri și de răsplătiri bănești la deputați, domnul are mijloace de a-și forma o majoritate favoritoare interesilor sale și vătămătoare interesilor țării, precum se poate dovedi prin actele Camerilor trecute care, fără nici un drept, au hărăzit lui Mihail Sturza banii poșlinei și a rezervii, și care, mărindu-i lista țivilă, i-au mai încuviințat încă a lua din Visterie suma de aproape de 40. 000 galbini, sub cuvînt de chirie de palat, Obștia, spre a pune stavilă corumperei deputaților, cere ca: „*Deputații să nu poată fi în slujbă și să nu poată primi nici ranguri, nici răsplătire bănească în vremea deputăției lor*“.

32. Fiindcă chipurile întrebuințate de ocîrmuire în alegerea deputaților obșteștii Adunări de acum au fost cu totul ilegale și împrotiva glăsuirei Reglementului, adecă: fiindcă Mihail Sturza au trimis în ținuturi pe d-l visternic și pe d-l postelnic ca să înfluieze voturile alegătorilor prin împărțire de bani, de posturi și de decreturi; — și fiindcă afară de aceste mijloace de corumpere au mai întrebuințat încă și

îngrozirea, trimițînd la Bacău pe d-l aga din Iași[1] cu arnăuți și pompieri înarmați, ca să fie față la alegere; — și fiindcă fără nici o dreptate Mihail Sturza au depărtat din sînul Camerii pe d-l Lascar Rosetti, deputatul Hușului, și au numit de la sine pe altul în loc; și fiindcă o asemine Adunare alcătuită prin chipuri arbitrare și nelegiuite nu însuflă nici o încredere țării, Obștia cere: *„Desființarea acestii Camere* (ce nu poate exista, după Reglement fiind ilegală) *și închegarea unei nouă Adunări, fără nici o înrîurire asupra alegătorilor din partea guvernului, pentru ca aceasta să fie adevărata reprezentație a nației și adevărata închezășuire a fericirei Patriei“.*

33. Fiindcă pănă acum articolul 57 din Reglement au fost nebăgat în seamă, Obștia cere ca: *„În puterea acelui articol, Camera să aibă dreptul de-a face domnului punere înainte a tot felul de lucru privitor la folosul obștesc“.*

34. Fiindcă Mihail Sturza, urmînd sistemului său de dărîmare a nației, au căutat a opri dezvoltarea inteligenții, spre a ținea pe popor în întunecime; și fiindcă de cînd s-au suit pe tron, el au înădușit orice încercare de propășire prin înființarea unei țenzuri aspre și despotice (de care nici se pomenește în Reglement) și prin închiderea arbitrară a acelor mai bune foi publice, precum *Alăuta românească, Dacia literară* și *Propășirea*[2], Obștia, dorind luminarea poporului și înflorirea literaturei românești, cere: *„Rădicarea țenzurei în privirea tuturor trebilor și a interesilor dinlăuntrul țării“.* Și aceasta pentru ca pe viitor toate actele ce s-ar face împrotiva legilor să fie supuse publicității, iar nu să rămîie ascunse și necenzurate de obștie.

35. Fiindcă înarmarea arnăuților de către stăpînire au arătat vederat țării întregi care sînt simțirile adevărate a părintelui Moldovei, Mihail Sturza, pentru obștie și fiindcă sumeția unei asemine măsuri dușmănești au îngrijit pe toți lăcuitorii atît pentru vremea de față, cît și pentru viitor, Obștia, spre a se pune în stare de apărare a averilor și a vieții, cere: *„Înformarea grabnică a unii garde cetățene prin toate tîrgurile țării, alcătuită atît de români, cît și de streini proprietari“.*

---

[1] Toderiță Ghica [V.A.].

[2] Asemine și *Foaia de Transilvania* au fost oprită de a mai întra în țară [V.A.].

Aceste sînt, fraților, cererile obștiei pentru folosul și siguranția Patriei — judecați acum, în cuget curat, care a fost dușmanul vostru? Obștia ce le-au propus domnului, sau Mihail Sturza care nu au vroit să le încuviințeze?

După săvîrșirea redacției acestor articole, lucrate în grabă, pentru că stăpînirea amerința adunările obștiei, s-au făcut cetirea lor în fața unui mare număr de boieri însemnați, de neguțitori și de streini adunați în sala logofătului Costachi Sturza și încuviințîndu-se ele de către toți, cu toții au cerut să adaoge iscăliturile lor la iscăliturile mădulărilor comitetului. Piste 800 de nume s-au subscris păn-în seară și au întărit valora acelei lucrări. Însuși preasfinția-sa mitropolitul Moldovei au consfințit prin a sa iscălitură dreptele cereri a obștiei[1].

A doua zi, comitetul au împărtășit ministrului copie de articolele pomenite, pentru ca să o arăte domnului, nădăjduind că domnul s-ar ținea de făgăduința ce dase de a împlini dorințele poporului.

Însă Mihail Sturza, care acum își pregătise puterile armate bizuindu-se în oarecare notă a Rosiei atingătoare de Prințipatele Dunării, își azvîrle deodată masca de părinte a Patriei și deodată s-arată în toată furia sa. Ura lui asupra bunilor patrioți, ațîțată prin reclamațiile drepte a nației, se trezește mai înveninată decît oricînd! Stăpînit de interesul său particular, temîndu-se de a perde mijloacele sale de îmbogățire prin încuviințarea acelor 35 de puncturi, și mai cu seamă îngrozindu-se la ideea de a fi silit prin o nouă Cameră să deie socoteală de toți banii țării în vreme de 14 ani, Mihail Sturza se face surd la plîngerile Patriei sale, disprețuiește cererile ei și poruncește fiilor săi, beizadelile Dimitrie și Grigori, să pornească miliția asupra obștiei, oriunde ar găsi-o adunată! Părintele Patriei, făr-a se îngriji de ideea războaielor țivile, poruncește uciderea între frați de același sînge, de același nume, de aceeași lege!

O dată cu această poruncă, el fuge de la palat, se închide în cazarmie, și acole, ațîțînd soldații prin băuturi îmbătătoare și prin răstălmăcirea punctului glăsuitor despre garda cetăţeană; făcîndu-i să crează că obştia vroieşte să desfiinţeze miliţia prin formarea acelii garde; înşălîndu-i cu tot soiul de clevetiri împrotiva acelor ce vroia binele lor, îi răpede asupră-le ca asupra unii bande de *hoţi răzvrătitori*.

---

[1] Am auzit că vro cîțiva din acei ce au iscălit în hîrtia obștiei s-au dus de și-au cerut iertare de la vodă, zicînd că au fost siliți să iscălească. Nenorociți acei care și-au pătat numele familiei prin asemine faptă îngiositoare și prin o minciună atît de ticăloasă! [V.A.]

Şese sute de soldaţi, întovărăşiţi de pompieri cu topoare, de arnăuţi înarmaţi şi de un tun, se pornesc sub comanda beizadelilor, merg de calcă casa logofăt. Costachi Sturza şi, negăsînd acolo decît pe stăpînii casii, se înaintează spre locuinţa d-lui Aleco Mavrocordat.

În vremea aceasta, un mic număr de persoane, adunate la d-l Mavrocordat, aştepta răspunsul ocîrmuirei, făr-a avea nici un prepus de măsurile ce se pregătea la cazarmie; cînd deodată cîţiva mădulări a comitetului, întorcîndu-se de la d-l ministrul, le spun că Vodă nu vroieşte a încuviinţa unele din cele mai drepte cereri a obştiei. Totodată soseşte vuietul că miliţia s-au înarmat şi s-au pornit din cazarmie!

La aflarea acestor veşti o indignaţie grozavă pătrunde pe toţi. Toţi într-un glas strigă: „La arme, fraţilor! Vodă ne-au înşelat! Vodă vrea să ne omoare! La arme, la arme, să ne apărăm viaţa!“ Dar păn-a nu apuca încă de a se pune în stare de apărare, miliţia soseşte şi, urmînd poroncilor lui beizade Grigori, se aruncă asupra tinerilor neînarmaţi ce găseşte în casa lui Mavrocordat şi măcar că aceştii striga la soldaţi: „Fraţilor! noi vream binele vostru! noi sîntem fraţii voştri!“ soldaţii turbaţi îi lovesc cu straturile şi cu baionetile puştelor, rănesc vro cîţiva din ei, îi leagă ca pe nişte hoţi şi îi duc la cazarmie, după ce au sfărîmat toate mobilile din casă![1]

După această izbîndă în care şefii miliţiei au cîştigat hula lumei prin cruzimea poroncilor lor, oamenii poliţiei comenduiţi de aga şi soldaţii cu arnăuţii comenduiţi de beizade Grigori încep a se abate ca cete de hoţi pe la birturi şi pe la casele boierilor, stric uşele, sfarmă mobilele, pradă lucrurile şi leg pe toţi cîţi găsesc înlăuntru. Tîrgul întreg este luat în asalt de bande de slujitori beţi şi de arnăuţi aprinşi de dorul prădăciunei.

---

[1] Tinerii maltrataţi în casa lui Mavrocordat fac parte din cele mai bune familii şi sînt anume: A. Muruzi, A. Cuza, Iorgu Sturza, Romalo, Filipescu, A. Catargiu, Nicu Catargiu, A. Mavrocordat, D. Cuza şi alţii [V.A.].

Casa cneazului Gheorghi Cantacuzino este călcată noaptea, deși stăpînul casei este sudit rusesc. Armele cneazului, ceasornice de preț și alte, tot ce se găsește sub mînele arnăuților este prădat. — Casa Rosetteștilor este călcată și truspatru frații arestuiți și închiși la cazarmie. Casele lui Neculai Docan, a logofăt. Lupu Balș, a lui Harnav și alte multe sînt călcate fără sfială ; și într-o singură noapte piste 200 de oameni sînt prinși, legați și aruncați în închisori. Iar 13 din tinerii cei mai însemnați din Moldova sînt legați în căruțe de poștă și duși la Galați, făr-a li se da nici apă măcar într-un drum de 14 poște, făr-a li se da nici mantale de coperit, spre a fi feriți de răceala nopții![1] — De la cazarmia din Galați ei sînt transportați la cetatea Măcin de pe malul drept a Dunării, fără să fi fost nici judecați, nici osîndiți de vreun tribunal după pravelile țării. — Cît pentru ceilalți nenorociți de prin temnițile Iașului, numai ei, și Mihail Sturza, și Dumnezeu știu ce necazuri au pătimit, ce pedepsi au suferit și sufăr încă, poate, pentru că au manifestat nobila dorință de îmbunătățiri în patria lor!

Iată, fraților! rezultatul făgăduințelor lui Mihail Sturza! Înșălăciuni, nelegiuiri, călcări de case, prădăciuni, răsipiri, schingiuiri, închideri prin temnițe, bătăi cu bicele prin închisori, exiluri, călcări de drepturi a tuturor, disprețuirea legilor țării, osînde fără judecată pravilicească, pedepsi barbare împrotiva tuturor așezămîntelor țării noastre!

Și încă nu-i tot! — Mihail Sturza, nemulțămindu-se cu toate jertfele ce au picat de mînele sale, și vroind a se dizbăra o dată pentru totdeauna de tinerimea țării, de acea *bandă de răzvrătitori* ce avea curaj a protesta împrotiva nelegiuirilor ocîrmuirei, Mihail Sturza, zic, vroind a săcera cu o singură lovitură toată nădejdea Patriei, face liste de proscripții și le trimete pe la ținuturi cu poronci aspre de prigonire asupra celor cuprinși în ele ; închide granițele pentru ca nime să nu poată scăpa de zbirii lui, nici să poată întra în țara lor tinerii ce se întorcea din streinătate[2] ; — făgăduiește prețuri mari pentru capetele unora din frații noștri, anume: Costachi Moruzi, V. Ghica și alții — și totodată, profitînd de groaza obștească și întrebuințînd toate mijloacele de corumpere și de amerințare, adună pin țară iscălituri de mulțămire pentru *părinteasca lui oblăduire!*

---

[1] Aceștii sînt Alecu Moruzi, Lascar Rosetti, Raducanu Rosetti, Dimitrie Rosetti, Alecu Cuza, Romalo, M. Epureanu, Moldovanu, N. Catargiu, Filipescu, V. Cantacuzin, P. Balș și S. Miclescu [V.A.].

[2] Sînt poronci înadins pentru tinerimea din Paris ca să-i oprească întrarea în Moldova [V.A.].

Iată, fraților, faptele cu care domnul Moldovei s-au făcut răspunzător cătră Omenire și cătră Dumnezeu. Aceste sînt petele neșterse cu care el s-au acoperit în ochii lumei de față, și a viitorimei!

Acum Mihail Sturza triumfează, căci au ajuns la scopul său! Tinerimea, nădejdea țării, este proscrisă! Patrioții cei mai vrednici sînt depărtați de la sînul Patriei, încît cei dintre dînșii care sînt încă pe loc au rămas fără ajutor și fără putere! Acum domnul Moldovei triumfează, căci Moldova poartă doliul copiilor săi!

Fraților români din toată România!

Voi lăcuitorilor săteni din Moldova, a căror drepturi au fost disprețuite de acel ce se numește Părintele Vostru;

Voi negutitorilor, care ați fost jîgniți în interesile voastre prin pustierea capitaliei;

Voi boierilor, care ați cîștigat cinstirea lumei întregi, sprijinind drepturile poporului;

Voi toți care vă jăliți frații, părinții, rudele și copiii depărtați de la sînurile voastre prin tirania ocîrmuirei;

Veniți să unim cu toții glasurile noastre și să protestăm împrotiva lui Mihail Sturza! Să protestăm în numele fraților noștri, care au fost și sînt încă pedepsiți prin închisori și exiluri, fără de a fi fost judecați! — În numele Patriei noastre ce este în agonie! — În numele Omenirei batjocorite! — În numele lui Dumnezeu care ne privește!

Veniți să unim cu toții glasurile noastre și să le înălțăm la ceruri, pentru ca să se coboare în Patria noastră Sfînta Dreptate ce judecă pe cei răi și îi supune la pedepsi înfricoșate spre a-i face pilde de îngrozire omenirei în toate veacurile!

VASILI ALECSANDRI
(*Mădular a comitetului ales de obștie pentru redacția cererilor sale.*)
Mai — 1848

ESTRACT DIN ISTORIA MISIILOR MELE POLITICE

VICTOR EMANOIL – CAVOUR– LAMARMORA

Sînt acum nouăsprezece ani, un mare entuziasm înflăcărase inimile românilor!

Cuvîntul magic de unire răsuna în toate gurile. Hora Unirii se cînta, se dănțuia de poporul întreg și fiecare om își uitase nevoile pentru ca să se îngîne voios cu sperările unui viitor plin de adimeniri. Eu însumi, părăsind cîmpul înflorit al literaturei și aruncîndu-mă în torentul ideilor politice, îmi culcasem muza în fundul unui portofoliu ministerial și o acoperisem sărmana! cu un teanc de hîrtii oficiale, de memuare, de note consulare etc., etc.

Voturile unanime ale Camerelor din Iași și din București înălțînd pe tronurile Moldovei și Valachiei pe colonelul Alexandru Cuza, noul Domn găsi de cuviință a trimite Cabinetelor europene acea memorabilă declarație prin care zice că: „deși pe tronurile Principatelor-Unite, el era gata a depune ambele sale coroane pe fruntea unui Principe străin, dacă marele Puteri ar voi să realizeze dorințele nației române exprimate de Divanurile ad-hoc din anul 1858"[1].

Șepte exemplare din acest document istoric fură subscrise de Domnitor și expeduite Puterilor semnătoare tratatului de Paris. Măria Sa îmi făcu onorul a mă număra între persoanele însărcinate de a le duce la destinația lor și îmi adresă oficial următoarea scrisoare:

---

[1] Această epistolă se va publica, împreună cu alte documente importante, în volumul complect al istoriei misiilor mele politice [nota lui Alecsandri la publicarea acestui capitol în *Convorbiri literare*].

„Domnule ministru,

Trebuința cerînd că să trimitem o persoană de încredere spre a transmite diverse depeșe importante înaltelor curți a Franției, a Marei Britanie și a Sardiniei, am găsit de cuviință a-ți încredința o asemene misie delicată. Făcîndu-ți dar cunoscut această decizie a noastră, te rog să te pregătești a pleca îndată, după ce vei primi instrucțiile noastre.

Dumnezeu să te ție în a sa sfîntă pază.

ALEXANDRU IOAN“.

Instrucțiile ce-mi dete Domnitorul se cuprindeau în aceste singure cuvinte ce-mi zise la momentul pornirii mele: „Du-te și fă cum te-or povățui inima și conștiința!“

Apoi îmi mai încredință două scrisori, una către împăratul Napoleon și alta către contele Walewski, ministrul afacerilor străine a Franției, pe lîngă epistolele adresate contelui Cavour și lordului Malmersbury.

Astfel dar, înfășurat în haina serioasă a diplomației, am plecat în misie politică la Paris, la Londra și la Turin pe la începutul lui fevruarie 1859.

Moldova, Galiția și o mare parte din Germania erau albe de zapadă, gerul foarte aspru, drumurile troienite, multe poduri daramate de sloiuri, calea foarte grea sub toate privirile, însă avîntul patriotic ce-mi aprinsese sufletul, făcu să nesocotesc viforii iernii, să înving toate greutățile călătoriei și să sosesc la Paris a șeptea zi după plecarea mea din Iași.

Aveam mult serioasa și mult delicata însărcinare de a apăra pe lîngă cabinetele Franției, Engliterii și a Sardiniei actele săvîrșite în Moldova și Valachia la începutul anului 1859, precum alegerea de Domn a colonelului Alexandru Cuza în aceste două provincii etc., acte care erau să fie discutate în viitoarele conferințe din Paris. Misie importantă! răspundere mare și spăimîntătoare!. . .

Eu, un biet țaran de la Dunărea, aveam a mă găsi în contact cu capacitățile cele mai recunoscute din Europa! cu oamenii cei mai însemnați!. . . Nu dar fără griji mă întrebam de voi putea să mă ridic și să mă susțin la înălțimea misiei mele?. . . însă găseam o îmbărbătare în tainica și deplina convingere ce aveam de mult că Dumnezeu ține cu românii.

Și în adevăr, reușind atît în Londra cît și în Paris mai presus de toate sperările mele, grație bunătății și marinimiei împăratului Napoleon, veni rîndul să-mi cerc norocul și la Turin.

Am plecat deci din Paris cu drumul de fer a Lionului și mulțămită ordinelor marchizului de Vilamarina, ministrul plenipotențiar al Sardiniei pe lîngă curtea Franției, am găsit toate înlesnirile în călătoria mea pănă la Turin. Vameșii din Savoia m-au lăsat să trec la frontieră fără a cerceta bagajul meu, și la St. Jean de Norienne, am găsit o caleașcă de curier ce mă aștepta ca să mă ducă peste muntele Cenis pănă la Suza. Afară de aceste atenții delicate ale guvernului piemontez, am fost întîmpinat la Chambery de un magistrat care primise ordin să mă întovărășească de-a lungul Savoiei.

Am sosit la Turin în faptul zilei și am tras la otelul Trompeta unde mi se pregătise un frumos apartament, și am fost acolo întîmpinat de cavalerul Vegezzi Ruscalla ce avuse bunătate să vie înaintea mea la acea oară matinală. D. Ruscalla este unul din acei oameni privilegiați a căror tinerețã sufletească se conservă pănă la cele mai adînci bătrînețe. Deși părul său e cărunt, figura sa e vie, inteligentă, mișcătoare ca o figură de june conspirator italian, căci ea esprimă pornirile entuziaste ale iubirii de patrie. Filolog erudit, el cunoaște mai multe limbi și literaturile lor. Patriot ardent, el visează neîncetat la unirea și neatîrnarea Italiei, și visurile sale se înaltă pănă la culmea ideei de reînviere a întregei familii latine.

Aceste tendențe de panlatinism l-au îndemnat a studia dialectele tuturor popoarelor ce se rudesc cu neamul italian, încît astăzi el e singurul literator din Italia care să cunoască limba, literatura și aspirările românilor, el, prin urmare, au și întreprins nobila misie de a le face cunoscute compatrioților săi. Cercetează toate gazetele, toate publicațiile moderne din Italia și or în care vei găsi un articul politic sau filologic asupra Principatelor noastre, fii încredințat că e scris de Ruscalla. Noi, românii, îi sîntem mult datori și s-ar cuveni să-l recunoaștem de cetățan român, fiind el nu numai unul din cei mai ferbinți patrioți ai Italiei, dar și unul din cei mai devotați patrioți ai României.

După o lungă și interesantă conversație asupra întîmplărilor din Principate și din Piemont, amicul meu d. Ruscalla mă lăsă să mă odihnesc, făgăduindu-mi că va înștiința pe contele Cavour de sosirea mea și că va veni mai tîrziu să-mi anunțe oara audienței ce mi se va acorda.

Pe la ameazi, d. Vegezzi mă înștiința că voi fi primit chiar în aceeași zi de d. ministru al afacerilor străine, și dar mă îndreptai spre aripa Palatului regal în care se află toate ministeriele.

Găsii pe Escelența Sa într-un mic cabinet, dinaintea unui biurou încărcat de hîrtii, espeduind ordine și telegrame în toate unghiurile Italiei. — Cine nu cunoaște astăzi numele acestui om mare, acestui ministru care prin talentele sale de administrator, prin tactul său politic, prin energia sa înțeleaptă, prin cunoștințele sale întinse, prin știința cumpănirei intereselor Italiei cu ale Europei, a reușit a ridica regatul Sardiniei la nivelul staturilor celor mari și a îndrepta aspirările italienilor cătră un țel unic: Neatîrnarea și Unirea Italiei!

Contele Cavour e de stat mijlociu și în puterea vîrstei. Figura lui rotundă, albă, puțin colorată pe obraz, se luminează de scînteile ochilor săi albaștri, deși aceștia stau ascunși din dosul unor ochelari de aur, și se înviosează prin farmecul zîmbirii sale fine și plăcute. Contele mă primi cu o simplitate afectuoasă, mă puse lîngă dînsul pe canapea, ceti scrisoarea domnească ce-i adusesem și apoi îmi zise:

— V-aș complimenta bucuros pentru actul patriotic ce ați desăvîrșit în țara d-voastră, dacă n-aș ști că complimentele sînt de prisos unui popor ce se simte mîndru și fericit de faptele sale. Românii, acești frați depărtați ai italienilor, au dat mare probă de patriotism, un exemplu admirabil de Unire, pe care noi italienii sîntem gata de a-l urma.

„Domnule conte, răspunsei, dacă am izbutit a realiza dorința noastră seculară, această reușire o datorim în parte și Escelenței Voastre care ați apărat cu atîta căldură drepturile Principatelor la Congresul din Paris."

— Am făcut, apărîndu-le, un act potrivit cu convingerea mea și conform intereselor familiei latine, și voi continua aceeași politică din toate puterile mele. Unirea Principatelor și consultarea votului poporului este începutul unei ere nouă în sistemul politic al Europei. Ele vor pregăti prin triumful lor unirea tuturor italienilor într-un singur corp, căci astăzi nime nu se poate împotrivi ca faptul minunat ce s-a realizat la poalele Carpaților să se realizeze și la poalele Alpilor.

„Cu un rege valoros ca Victor Emanoil și cu un ministru energic ca contele de Cavour, observai, ce nu poate îndeplini o nație inteligentă ca nația italiană!“

Contele zîmbi și-mi adresă o mulțime de întrebări asupra țărei mele, la care răspunsei cu franchețǎ fără a exalta calitățile și fără a ascunde defectele noastre, căci mi se părea că vorbesc nu cu un străin, ci cu un compatriot. Apoi rugai pe d. ministru să grăbească trimiterea unui consul sard în Principate și să binevoiască a-mi înlesni transportul a zece mii de puști dăruite nouă de împăratul Napoleon. Contele îmi anunță că a și numit în postul de reprezentant al Sardiniei pe Cavalerul Strambio și îmi promise că va pune la cale nolisarea de vase de comerț pentru transportul armelor la Galați.

„Acum, d-nule conte, adăogii, după toate bunătățile ce ați avut pentru noi, îmi ieu libertatea de a vă adresa o întrebare foarte serioasă și de o mare importanță pentru Principate, la care vă rog să-mi răspundeți categoric: bine sau rău am face dacă am proclama noi înșine Unirea definitivă a Moldovei și a Valachiei, după ce am ales un singur Domn pentru ele?“

Contele îmi răspunse *nu*, căci, prin o nouă complicație politică, ar compromite actul alegerii de la al cărui succes atîrna viitoarea noastră Unire.

După aceste cuvinte ce se potriveau cu acele a lui Napoleon, contele trimise ca să invite în cabinetul său pe generalul Lamarmora, ministrul de război, și mă prezentă Escelenței sale, anunțîndu-i totodată că aveam misii de la Prințul Cuza de a mă înfățișa regelui. Generalul, nalt de stat, înzestrat cu o figură marțială, se ocupa cu o neîncetată activitate de reorganizarea oastei în prevederea luptelor viitoare pentru independența Italiei, și era cel mai energic auxiliar al contelui de Cavour, avînd încrederea deplină a regelui și bucurîndu-se de o mare popularitate ce o dobîndise în Crimeea. El a fost comandantul micei armate piemonteze care au cooperat la luarea Sevastopolului, împreună cu armatele aliate franceză și engleză.

Generalul Lamarmora mă strînse militărește de mînă și mă îndemnă a merge a doua zi la palat, asigurîndu-mă că voi fi primit îndată de Maiestatea Sa.

— Mîni, zise el, avem consiliu la regele. Găsiți-vă în salonul adiutantului de serviciu cînd vom ieși de la Maiestatea Sa, și vă voi introduce eu însumi.

„Vă mulțămesc, d-nule general, de această amabilitate, răspunsei, și totodată vă esprim adînca satisfacție ce simt de a vă revedea în ajunul marelor evenimente ce se pregătesc."

— A mă revedea? întrebă generalul cu mirare... Unde ne-am mai văzut?

— În cuartierul general al Mareșalului Pelissier.

— Ați fost în Crimeea?

— Dar, și am vizitat lagărul artistic al armatei piemonteze.

— La ce epocă?

— Cîteva zile în urma luării Sevastopolului.

— Sîntem dar cunoscuți vechi... A revedere în curînd pe un alt cîmp de război mult mai important pentru noi, însă pînă atunci, a revedere la palat.

Mulțămind ambilor miniștri de buna lor primire mă întorsei la otel, unde găsii pe cavalerul Strambio, căruia contele de Cavour pusese însărcinarea de a-mi înlesni vizitarea curiozităților de Turin, și deschiderea logiilor ministeriale în teatruri etc. — Am făcut împreună o lungă primblare prin oraș, admirînd fizionomiile vesele, vioaie și entuziaste ale generației tinere.

Capitala Piemontului este unul din orașele cele mai considerabile de peste Alpi. Așezată la poalele acestor munți, pe malul stîng al rîului Po, ea cuprinde o populație activă de 180.000 de suflete. Stradele sale sînt drepte, casele nalte, magaziile elegante, însă afară de strada numită Po, care este formată de arcade, toate celelalte strade nu au nici un sigil particular. Turinul e lipsit de monumente importante în privirea artei, precum le posedă Genova, Florența, Veneția, Roma etc., însă el răsuflă un aer de libertate ce-i dă o superioritate măreață asupra surorilor lui. Pe piețe nu se înalță catedrale monumentale precum Domo la Milan, Santa Maria de Fiore la Florența, San Marco la Veneția, San Petro la Roma etc., dar se ridică statui de eroi-martiri ai libertății naționale. Astfel pe piața Castello albește la soare o statuie de marmură ce reprezentă, în suvenirul nenorocirilor de la 1848, un ostaș piemontez în lupta pentru apărarea Italiei, și pe piața San Carlo, cea mai frumoasă și mai regulată dintre toate, se naltă statua equestră de bronz a regelui Emanoil Filibert, lucrată de vestitul Marochetti etc.

Palatul regal e o zidire naltă, lipsită de orice ornamente arhitecturale și ridicată în fundul pieței Castello. Apartamentul Regelui se găsește la al doile rînd unde duce o scară de peatră, largă și măreață. Cea întăi cameră în care intri e o sală spațioasă și destul de goală, a căreia fereastre dau pe grădina palatului; ea-i ocupată de servitori în livrea și de cîțiva militari de serviciu. Ușa din fund se deschide într-o a doua cameră mică și întunecoasă unde stă adiutantul însărcinat cu introducerea persoanelor ce au audiențe. Aceasta e vecină cu salonul regelui, salon simplu mobilat, îmbrăcat pe păreți cu stofă de matasă vișinie. Un singur obiect de artă ornează salonul, dar el merită admirarea privitorilor. E un grup de marmură albă ce reprezentă pe tustrei copiii lui Victor Emanoil jucîndu-se cu un cîne de Terre-Neuve.

Nu așteptai mult în camera adiutantului, a doua zi cînd mă dusei la palat, și văzui pe miniștrii care ținuseră consiliu cu regele. Generalul Lamarmora, zărindu-mă, veni să-mi deie mîna, apoi îmi zise să intru în cabinetul Maiestăţii Sale. Trecui prin salon și găsii pe Victor Emanoil în picioare, purtînd haine civile de coloare neagră, însă avînd un aer militar și cavaleresc foarte impozant. Regele e nalt, are forme erculane ochi semeți și pătrunzători și o figură căreia mustețele sale stufoase și răsucite dau un caracter de nobilă și energică bărbăție.

Mă închinai respectuos dinaintea Maiestăţii Sale.

— Bine ai venit, domnul meu!... îmi zise regele cu glas puternic. Ce face prințul Cuza?

„Măria Sa, răspunsei, depune omagele Sale la picioarele tronului Maiestății Voastre și așteaptă cu încredere continuarea generoaselor simțimente a M. Voastre pentru Principatele Române.“

— Are dreptate prințul, căci am stimă și simpatie pentru nația română.

„Nația română presimte această simpatie, Sire, și privește în persoana Maiest. Voastre pe șeful familiei latine din care face și ea parte.“

— Nu am putut încă face nimică pentru dînsa, dar am sperare în Dumnezeu și în poporul italian că în curînd voi îndeplini ceea ce părintele meu au cercat la 1848. Atunce am fost nenorociți însă nenorocirile noastre au dat un caracter sacru cauzei Italiei.

„Această sfîntă cauză, Sire, va triumfa, credem noi românii, pentru că are pentru succesul ei spada Maiestății Voastre și simpatiile nației franceze."

— Ai văzut pe împăratul la Paris? întrebă regele, după o scurtă tăcere.

„Am avut onorul a fi primit de două ori de Maiestatea Sa," răspunsei.

— Crezi că Franția va veni în ajutorul Piemontului dacă acesta ar începe ostilitățile?

„Opinia publică, Sire, este pentru participarea Franției în favoarea Italiei."

— Oricum să fie, replică regele, punînd o mînă în șold, eu nu voi da înapoi vis-à-vis de Austria; și chiar de-oi fi părăsit de ajutorul Franției, voi ținea lupta singur, cu armata mea. Poporul sard e brav și deprins cu războiul. Am astăzi o sută de mii de ostași, și, de va fi nevoie, alți o sută de mii vor alerga la un semn al meu, ca să ieie rînd sub steagul patriei.

Rostind aceste cuvinte, figura lui Victor Emanoil se luminase de acea sublimă flacără a entuziasmului ce inspiră sufletelor viteze simțirea amorului de patrie. În acel moment geniul său părea că pătrunde misterele viitorului și a întrevedea realizarea glorioaselor aspirări ale Italiei.

„Sire! zisei în admirarea ce-mi inspira regele, Providența ajută inimelor mari. Cauza Italiei va triumfa, căci întreaga Italie va răspunde la apelul Maiestății Voastre. Nația italiană știe acum unde merge, căci ea știe cine o conduce. În scurtul timp de cînd mă aflu aice, am observat în fizionomia poporului un aer de convingere și de hotărîre energică care îmi probează că oara luptei au sunat. Tot italianul astăzi pare convins de triumful principiului mîntuitor al independenței și pare gata a reîncepe lupta de la 1848, ca să răzbune pe părintele Maiestății Voastre."

— Așa este și așa va fi! replică regele cu glasul răsunător.

După aceste cuvinte, Victor Emanoil se informă de starea spiritelor în Ungaria și în Principate, apoi mă congedie zicîndu-mi:

— Arată complimentele mele afectuoase prințului Cuza și spune-i din parte-mi că toate școalele civile și militare din regatul meu sînt deschise pentru români, care vor fi primiți ca niște frați!

Mă închinai profund și ieșii entuziasmat de caracterul eroic al regelui. Cuvintele sale răsunară puternic în mintea mea, ca niște profeții de mari evenimente. Ce se va întîmpla oare în viitor? Dumnezeu singur o știe! Tot ce se poate prevedea este că de se va începe lupta cu Austria, Piemontul, condus de Victor Emanoil, va ști a face minuni de vitejie, spre a răzbuna suvenirul amar al catastrofei de la Novara.

NAPOLEON III
TREI AUDIENȚE LA PALATUL TIUILLERIILOR
1859

I

Îndată după sosirea mea în capitala Franției (fevruar 1859) cerui audiență de la d. ministru afacerilor străine, contele Walewski, și a doua zi mă prezentai la palatul ministerial ce se ridică pe malul stîng al Senii. Ușierii mă introduseră într-un mare salon ornat cu tot luxul palaturilor regale: mobile aurite și îmbracate cu catifea roșie, perdele lungi de stofă de Lyon cu torsade de fir, bronzuri artistice așezate pe cămine de marmură albă, covoare groase împestrițate cu diferite desenuri etc., etc. Iar dintre toate ornamentele acelui salon de primire cele mai demne de admirare sînt portretele împăratului Napoleon și al împărătesei Eugenia, lucrate de celebrii pictori Winterhalter și Diubiuf; tablouri minunate în privirea artei și a semănării! Ele au totodată meritul de a reprezenta, unul, maiestatea imperială îmblînzită prin espresia de bunătate a figurii lui Napoleon, și celalalt, prestigiului împărătesc strălucind de tot farmecul frumuseței încoronate.

Un ușier veni să-mi anunțe că Exelența sa d-nul ministru mă aștepta în cabinetul său. Intrai dar în acel sanctuar atît de important unde astăzi se înoadă și se desnoadă firurile încîlcite ale politicei europene și mă găsii în fața contelui Walewski. Exelența sa mă primi cu multă amabilitate și se puse a ceti scrisoarea ce-i adusesem de la Prințul Cuza; apoi îmi zise:

— Simțimentele de abnegare a Domnului român merită toată lauda, însă ele nu pot simplifica chestia Principatelor.

Este de netăgăduit că actul alegerii sale, săvîrșit de români, e de natură a recomenda patriotismul lor, dar totodată el e și de natură a produce grele complicări în politica Orientului. Știți prea bine, domnul meu, cîte dificultăți au avut a întîmpina guvernul Maiestății Sale Împăratului în sînul Congresului din Paris, prin urmare vă este negreșit cunoscut că Turcia și Austria sînt împrotivitoare Unirii Principatelor, că Englitera sprijină sistematic politica Turciei, că Prusia nu are nici un interes de a fi favorabilă dorinței românilor; cît pentru Rusia, cred că nu mai aveți nici o îndoială despre caracterul politicei sale în privirea d-voastre.

— Așa este, domnule conte, răspunsei; însă oricît de mari împrotiviri poate găsi chestia românilor în unele cabinete ale Europei, noi nu perdem curajul, încît vom fi siguri că Exelența voastră va susținea interesele noastre în conferințele ce au a se deschide în curînd, precum le-au susținut și în Congresul trecut.

— Dar ce poate face Franția singură în contra Turciei, Austriei, Engliterii și celorlalte puteri?

— Franția, domnule conte, e mai puternică astăzi decît poate se crede însași. Ea poate arunca în cumpăna politicei europene o greutate nemăsurată, numele lui Napoleon.

— Așa este; însă mărturisește, domnul meu, că actul alegerii colonelului Cuza este cam abătut din calea Convenției.

— Mărturisesc ori ce veți voi, domnule ministru, încît voi fi încredințat de sprijinul Exelenții voastre... Acel act, deși considerat ca rebel Convenției, are avantajul de a ne deschide calea Unirii, prevăzută de însași Convenție, și dar noi credem că am făcut un act conform cu spiritul ei și chiar cu politica Franției. Credința noastră nestrămutată este că Franția nu ne va părăsi, căci ea nu va voi a lăsa neîndeplinit dorul de renaștere al unui popor întreg, un popor de viță latină ce se rudește cu marele popor francez.

— Nu perdeți din vedere că Franția e singură.

— Singură, însă în capul celorlalte Puteri. Dacă ea va recunoaște actul alegerii Prințului Cuza, Europa va imita marinimia sa.

Contele Walewski începu a rîde și observă că popoarele tinere nu se îndoiesc de nimică.

— Ferice de dînsele, răspunsei, căci izvorul faptelor mari este credința!

După o scurtă tăcere contele mă întrebă, cătînd drept în ochii mei, dacă este adevărat că ambele Principate doresc deopotrivă unirea lor într-un singur stat?

— Adevărat — răspunsei în deplină convingere.

— Adevărat e că alegerea Domnitorului atît în Moldova cît și în Valachia au rezultat din voința unanimă a Camerilor, iar nu din vreo înrîurire ocultă, exercitată asupra deputaților?

— Adevărat!

— Însă precît știu, în timpul alegerii erau mai mulți pretendenți la tron.

— Acei pretendenți au cercat a se pune în iveală, dar ei nu reprezentau decît ambiția lor personală, și nația era sătulă, dezgustată chiar de asemene ambiții egoiste. Ea aspira la încoronarea unui principiu mîntuitor, iar nu la simpla înălțare a unui om. De aceea, cînd au sunat ora alegerii, toți deputații au fost animați de adevăratul patriotism și s-au arătat demni de mandatul lor.

— Domnul actual era șeful unui partid politic pănă a nu fi ales?

— Nicidecum; el era simplu soldat în rangurile partidului național, ca noi toți.

— Și credeți că reprezintă în conștiință principiul pentru care v-ați luptat cu atîta energie? Credeți că va respecta Convenția?

— O credem.

Contele se puse a gîndi. Eu îl priveam cu luare-aminte, cercînd a gîci impresia produsă de răspunsurile mele, însă nu putui descoperi nimica.

— Domnule conte, zisei sculîndu-mă de pe scaun, dați-mi voie a vă adresa o întrebare: În urma convorbirii ce am avut onorul a ținea cu Exelența voastră, putem noi, românii, avea sperare în sprijinul Ei pentru actul alegerii săvîrșite în Principate?

— Aceasta, respunse contele zîmbind, atîrnă de la împăratul.

— Prea bine: putea-voi dar să am onorul de a vedea pe Maiestatea Sa?

— Aveți vreo scrisoare pentru Ea?

— Am și scrisoare din partea Domnului Cuza și însărcinare de a prezenta verbal omagele sale respectuoase.

— E greu de a fi prezentat împăratului în zilele aceste, îmi observă contele, căci Maiestatea Sa e foarte ocupată, și nu cred să fii primit înainte de 15 zile.

— Voi aștepta până cînd Maiestatea Sa va putea dispune de cîteva minute în favoarea mea; tot ce vă rog însă, d-le ministru, este să aveți bunatate de a spune împăratului că sînt venit înadins cu o misie pentru Maiestatea Sa.

— Bucuros. Chiar astăzi l-oi informa despre sosirea d-voastre. A revedere, domnul meu.

Ieșind din cabinetul ministrului, mă simții cuprins de o tainică grijă. Cu cît îmi repetam convorbirea mea cu contele Walewski, mi se părea că adevăratul caracter al ei nu era încurăjător. Ministrul se arătase în adevăr foarte amabil, însă nu mai puțin diplomat cu mine, căci se ferise de a se lega prin vreo promitere cît de mică. *Totul atîrnă de la împăratul!* îmi zise el drept concluzie... Fie. Mai bine să ai a face cu Dumnezeu decît cu sfinții, spune românul în înțelepciunea sa; însă cînd oare va sosi ziua acea fericită în care voi putea aborda geniul încoronat care ține soarta noastră în mînile sale?...

Mă dusei să fac o primblare la Bois de Boulogne pentru ca să-mi alin neastîmpărul și mă întorsei la otel pe la cinci oare. Portarul îmi dete un plic în care găsii următorul bilet:

„Maiestatea Sa împăratul va primi în audiență particulară pe d. Alecsandri mîni, la unsprezece oare.

DUCA DE BASSANO.“

II

La ora indicată mă prezentai la poarta pavilionului din mijloc a palatului Tuilleriilor, numit Pavilionul Orologiului. Sub peristil se aflau cîțiva *Cent-gardes* în uniforma lor strălucitoare, precum și mai mulți ușieri, care purtau lanțuri de argint pe deasupra fracelor negre. Unul din aceștia, aflînd că aveam o audiență la împăratul, mă introduse îndată în salonul adiutanților. Aici mă întîmpină un șambelan care, cetind cartea mea de vizită, mă invită să intru în alt salon cu ferestre mari deschise pe grădina Tiuilleriilor. Acest salon are o însemnătate glorioasă, fiind sanctuarul stindardelor guardei împărătești.

De-abie mă așezasem pe o canape îmbracată cu covor de Gobelini și auzii sunînd într-o cameră laterală un timbru argintiu; șambelanul deschise îndată o ușă mare de lemn de mahon și în curînd veni să mă cheme în numele împăratului. Inima-mi începu a bate de o mare uimire. . . Trecui prin două saloane mici și mă găsii în prezența lui Napoleon.

Maiestatea Sa făcu doi pași spre mine, în vreme ce mă închinam, și zise cu bunătate:

— Domnule A. . . am aflat cu mulțămire sosirea d-tale în Paris. Cred că-mi aduci vești bune din Principate.

Glasul plin de blîndeță, zîmbetul încurăjător, căutătura binevoitoare, care împreunară cuvintele împăratului, alinară pe loc neastîmpărul inimii mele. Ca prin un efect magic ideile mele luară un zbor mai liber și mai înalt în atmosfera imperială în care mă găseam, și cauza patriei mele, încredințată mie, se prezentă atunci înaintea ochilor mei în toată mărimea sa.

Împăratul luă din mînele mele scrisoarea autografă a Prințului Cuza, se puse pe un jilț de marochin aproape de biurou și îmi făcu semn să șed pe un scaun alăture.

În vreme ce Maiestatea Sa cetea scrisoarea domnească, eu examinam cu o curiozitate nesățioasă trăsăturile acestei figuri mărețe care răspîndește o lumină atît de glorioasă în istoria secolului nostru. Napoleon e de stat mijlociu; părul său începe a cărunți; tipul obrazului nu samănă cu acel al moșului său Napoleon I, însă are un caracter de energie însoțită cu o blîndeță fărmecătoare. Fruntea e nobilă; ochii albaștri au o espresie adîncă și visătoare; graiul e simpatic, convingător, și îndulcit prin efectul unei zîmbiri amicale care atrage inimile.

Toate persoanele ce trăiesc în contact cu împăratul sînt subjugate de neîncetata bunătate a sufletului său și îl adorează mai mult decît pe un om încoronat, îl adorează ca pe un binefăcător, ca pe un părinte. Generozitatea sa nu are margini; ea se manifestează la toate cazurile atît în favorul amicilor dinastiei napoleoniane, cît și în ajutorul străinilor.

Cabinetul împăratului e simplu mobilat; păreții sînt acoperiți cu hărți geografice și cu portrete de familie. Între ferești, pe o consolă de marmură, este bustul lui Napoleon I, iar pe camină bustul reginei Hortensia, mama împăratului actual.

Sfîrşind cetirea scrisorii domneşti, împăratul se întoarse spre mine cu un aer de satisfacere şi zise:

— Simt o mare simpatie pentru naţia română şi pentru Domnul Cuza, şi văd cu mulţămire că nu m-am înşelat cînd am judecat cauza Principatelor demnă de sprijinul Franţiei. Actul patriotic ce aţi desăvîrşit de curînd prin înalţarea unui singur om pe ambele tronuri a Moldovei şi a Valachiei, tactul politic ce aţi probat săvîrşindu-l îmi dau încredere că meritaţi viitorul la care aspiraţi. Nu-mi rămîne decît a vă felicita şi a vă asigura că ajutorul Franţiei, că simpatiile mele nu vor lipsi pe calea înţeleaptă ce aţi apucat.

La aceste cuvinte atît de măgulitoare mă simţii pătruns de o adîncă uimire şi răspunsei:

— Sire! Cuvintele binevoitoare a Maiestăţii Voastre sînt de natură a insufla mîndrie sufletelor române. Nu zic a mări recunoştinţa lor, căci românii au un cult entuziast pentru numele Maiestăţii Voastre. În ţara mea, de la mic pănă la mare, toţi binecuvintează pe împăratul Franţiei ca pe geniul mîntuitor al României; şi chiar în ora cînd s-au săvîrşit actul alegerii Domnului, o presimţire puternică îndemna pe reprezentanţii Naţiei a îndeplini cu toată încrederea acel act, ca unul ce le părea şi conform dorinţei Maiestăţii Voastre şi avantajos interesurilor româneşti.

Împăratul zîmbi cu multă bunătate la acest răspuns, aprinse o ţigaretă şi replică:

— Cunosc simţirile românilor pentru naţia franceză, căci afară de chestia politică ce au contribuit a dezvolta acele simţiri, există şi o legătură de familie între ambele naţii. Sînteţi de viţă latină, şi mulţi din d-voastră, chiar prinţul Cuza, mi se pare, v-aţi făcut studiile în Paris?

— Adevărat, Sire; conformitatea de caracter, de gusturi şi de idei cu francejii ne îndeamnă a veni de preferinţă în sînul Franţiei pentru ca să primim lumina civilizaţiei. Prinţul Cuza au fost unul din cei întăi tineri români care au studiat în universităţile Parisului.

— Ce vîrstă are prinţul?

— Patruzeci de ani, Sire.

— Păn' a nu fi ales Domn, era colonel?

— Dar, Sire!. . . Şi acum că au ajuns la cea mai înaltă poziţie în patria sa, ambiţia sufletului său este de a fi în Orient cel întăi locotenent al Maiestăţii Voastre.

— Care este starea actuală a Principatelor în privirea administrației, a finanțelor și a puterii armate?

— Sire! Principatele se află într-o deplină dezorganizare administrativă în urma deosebitelor guverne provizoare ce s-au succedat în timp de doi ani; finanțele sînt reduse la zero, și armata regulată, compusă de 10. 000 oameni, este rău organizată, căci ea se resimte de regimul vechi, și rău armată, căci nu are decît puști și săbii vechi aduse din Rusia.

— Cum? N-aveți fonderii de tunuri, fabrici de capsule și de praf?

— N-avem nimică, Sire; ne găsim săraci de toate, și de arme bune, și de ofițeri cu experiență. Singura noastră sperare se razămă în generozitatea Maiestății Voastre. Am dori să aducem din Franția ofițeri instructori pentru toate ramurile artei militare și să introducem în oastea română administrația, disciplina și mai cu samă acel spirit militar care face din armata franceză o armată de eroi.

— Prea bine, răspunse împăratul; aprobez dorința românilor și le dăruiesc 10. 000 de puști cu capsule. Totodată le promit a trămite ofițeri instructori de toată arma, precum și oameni speciali pentru înființarea fonderiilor și fabricelor trebuitoare oastei.

Mărturisesc că auzind această făgăduință neașteptată, nu găsii cuvinte ca să esprim în deplin simțirea recunoștinții mele. Uimit, mă închinai în tăcere.

— Aveți ceva artilerie? mă întrebă iar Maiestatea Sa.

— Am avut, Sire, vreo cîteva tunuri păn' a nu se aprinde războiul Orientului; însă cînd s-au retras rușii din Principate, ei au ridicat mica noastră artilerie cu a lor. Pe urmă austriecii, ocupînd Principatele, au găsit prilej a vinde guvernelor de atunce cîteva tunuri vechi precum și o sumă de săbii de pe timpul Mariei Tereze.

Napoleon începu a rîde și adaogă:

— V-aș da și două baterii de artilerie dacă ar fi înlesnire de a le transporta în Principate.

— Sire, răspunsei, guvernul Maiestății Voastre nu va avea nici o supărare întru aceasta; eu însumi mă însărcinez cu transportul armelor.

— Prea bine; ocupă-te deocamdată cu espediția acelor 10. 000 de puști și a munițiilor lor; eu voi da instrucțiile necesare ministerului meu de război. Cît pentru artilerie, vom aviza mai pe urmă.

Împăratul luă condeiul și făcu un semn pe o coală de hîrtie; apoi urmă întrebările sale:

— Mi-ai spus că finanțele d-voastre sînt în proastă stare. N-ați gîndit a face un împrumut în străinătate?

— Sire, păn' a nu pleca din țară, ministrul elabora un proiect de împrumut de 6. 000. 000 fr. cu gînd de a-l supune Camerilor; și prințul Cuza m-au însărcinat a cerceta dacă un asemenea împrumut s-ar putea efectua aice.

— 6. 000. 000 numai? Nu cred să poată ajunge o asemine sumă la nevoile unei nații care voiește a renaște și a se organiza. Care sînt garanțiile ce ați înfățișa pentru asigurarea împrumutului?

— Avem, Sire, mai multe venituri mari ale statului, precum vămile, ocnele, exportația grînelor etc., care sînt în stare a garanta un împrumut mult mai important.

— De este așa, hotărîți-vă mai bine a contracta un împrumut de 12. 000. 000 franci, și încît privește înlesnirea efectuării sale, voi vorbi eu însumi cu unul din cei mai mari bancheri din Paris, cu Pereire; însă nu uita a scrie îndată Prințului Cuza ca să-ți trămită o împuternicire legalizată pentru a putea începe asemine negociare, precum și titlurile garanției împrumutului.

— Sire, răspunsei închinîndu-mă, voi urma întocmai povățuirilor Maiestății Voastre.

Napoleon mai făcu un semn pe coala de hîrtie, aprinse o a doua țigaretă și zise:

— Mi-ai spus iară că armata română se suie numai la 10. 000 de oameni. Pentru ce acest mic număr de soldați într-o populație de 4. 000. 000?

— Pentru că pănă acum am fost strîns legați în fașele Regulamentului organic; cu toate aceste însă, noi am găsit chipul de a mări puterea noastră armată prin înființarea de deosebite corpuri neregulate, precum dorobanți, plăieși, grăniceri, a căror număr se suie la 15. 000; încît socotind unii cu alții, avem 25. 000 de oameni purtători de arme.

— Bun soldat e românul? întrebă împăratul.

— Precît îmi este iertat a judeca asemine chestie în neștiința mea de artă militară, eu considerez, Sire, soldatul român ca pe unul din cei mai buni din Europa, căci este disciplinat prin însași natura sa, deprins cu toate greutățile vieții, cu foamea, cu osteneala, cu căldura, cu gerul, și are o aplecare la soldăție. În vremea cînd rușii au organizat cel întăi batalion românesc, ei se minunară astfel de lesnirea tinerilor recruți a deprinde mînuirea armelor, cît îi numeau *franzuski*, adică francezi. Ceea ce le lipsește ostașilor români este o organizare înțeleaptă, o instrucție militară care să deștepte în sufletul lor acel simț de demnitate personală, acel amor fanatic al steagului carele insuflă inimele militarilor francezi și îi îndeamnă a face minuni de vitejie.

Împăratul mă asculta cu luare-aminte. Mă oprii din zborul entuziasmului ce mă apucase în privirea soldaților români și a armiei franceze, căci aș fi putut vorbi o aoră întreagă, asupra acestui sujet.

— Văd cu plăcere, observă Maiestatea Sa, că ai o sinceră admirare pentru armia mea.

— Sire, admirarea mea pentru dînsa este așa de adîncă, că în ochii mei armata este partea cea mai nobilă a nației, adevărata cavalerime din secolul nostru, căci religia sa e întemeiată pe cele mai sublime simțiri: onor, bărbăție, glorie și abnegare!

Napoleon făcu semn de aprobare și, sculîndu-se de lîngă biurou, mă invită a mă apropia de-o mare chartă geografică întinsă pe păretele din fața ferestrelor.

— Vină, îmi zise Maiestatea Sa, de-mi arată configurarea provinciilor ocupate de români.

Atunci în vreme de un patrar de oară debitai un curs întreg de geografie românească, arătînd cu degetul mai întăi Principatele Unite, apoi Banatul, Transilvania, Bucovina și Basarabia ce le încunjoară, apoi satele românești răspîndite pe malul drept al Dunării, vorbind de omogeneitatea poporului ce locuiește aceste părți ale Orientului, de rodirea pămîntului, de desimea pădurilor, de bogăția minelor, de tăria Carpaților ca punct strategic, de mulțimea rîurilor etc., și sfîrșii, zicînd cu un entuziasm bine simțit:

— Vedeți, Sire, cît e de întinsă adevărata Românie, și ce Regat important ar constitui cu a sale 9.000.000 de români, dacă Providența ar realiza visul și aspirările lor. Pus de o mînă puternică în cumpăna politicei moderne, el ar hotărî pentru totdeauna soluția atît de grea a chestiei Orientului.

Împăratul ținti ochii săi pătrunzători asupra mea; apoi schimbînd șirul convorbirii mă întrebă de am a pleca în curînd la Londra?

— Cît mai în curînd, Sire, răspunsei; căci afară de misia mea în Englitera, am însărcinare a merge și la Turin.

— Te îndemn dar, zise Maiestatea Sa, a nu întîrzia nicidecum călătoria d-tale la Londra, căci acolo este adevăratul cîmp a misiei d-tale. Aice ai găsit calea ușoară fiind politica mea favorabilă chestiei Principatelor; însă la Londra vei găsi oarecare prevenții în contra alegerii Domnului ce e considerată ca o calcare a Convenției și poate chiar ca un act de premeditare în contra integrității imperiului otoman. Misia d-tale e delicată și grea, însă nu perde curajul. Mergi, păn' a nu pleca, de te sfătuiește cu contele Walewski, și cînd vei ajunge la Londra, du-te de vezi pe ambasadorul meu, Duca de Malakof, care îți va da bune povățuiri.

— Sire, răspunsei pătruns de atîta bunătate, mă aștept la mari greutăți de înfruntat în Englitera, și chiar poate la o tristă neizbîndă în negocierile mele, dar bunătatea ce mi-au arătat Maiestatea Voastră îmi dă curajul a aborda orice lupte, orice împrotiviri.

Napoleon îmi făcu onorul neașteptat de a-mi da mîna, congediindu-mă, și replică:

— Cum te-i întoarce din Englitera, să vii la Tiuillerii.

Mă închinai cu recunoștință. Împăratul adăogi:

— Scrie Prințului Cuza că are toată simpatia mea, și arată compatrioților d-tale deplina mea satisfacere pentru actul politic ce au desăvîrșit cu patriotism, curaj și spirit.

— Sire, replicai cu glasul cam tremurător, deie-mi voie Maiestatea Voastră a depune la picioarele Sale mulțămirile românilor pentru aceste cuvinte atît de încurăjătoare și totodată a-i espune nedumerirea critică în care ei se găsesc.

Napoleon îmi făcu semn de a vorbi liber:

— Sire! Sîntem un popor tînăr, fără nici o ispită de viață politică, și dar precum am fost luminați de un instinct providențial a face un act ce au atras laudele Maiestății Voastre, am putea comite și greșeli. Fie generoasă Maiestatea Voastră și binevoiască a ne arăta calea ce trebuie să urmăm. Noi în ora de față ne găsim în exaltarea izbîndei. Am făcut un pas mare, care ne mîndrește și ne împinge a păși tot înainte. Trebuie oare să cedăm acestei porniri entuziaste *proclamînd Unirea definitivă a Principatelor?* Cu un singur cuvînt, cu un semn, Maies. Voastră ne va conduce cît de departe sau ne va opri pe loc.

— *Nu*, răspunse împăratul; nu se cuvine acum deodată să faceți un al doile pas, căci însași Franția, deși vă este favorabilă, nu v-ar putea apăra în contra acuzării de calcare a Convenției. Această Convenție este un act oficial european, subsemnat de șepte puteri; el trebuie respectat! În alegerea Domnului, românii au avut spiritul de a profita de o lacună ce există în Convenție, nefiind prevăzut cazul numirii aceluiași Domn în Principate; însă prin proclamarea intempestivă a Unirii ați răsturna deodată tot lucrul Congresului de Paris, și atunce chiar au însumi nu aș mai putea să vă țin parte. Ceea ce se cuvine să faceți acum este să așteptați în liniște viitoarele Conferințe și să vă ocupați cu seriozitate de reorganizarea administrativă, financiară și militară a Principatelor. *Cătați a vă recomanda Europei prin înțelepciunea reformelor din lăuntru, precum v-ați recomandat prin patriotismul de care ați dat dovadă, și vă pregătiți nu a silui evenementele, ci a profita de cursul lor.*

— Sire, întrebai, Maiestatea Voastră îmi permite de a scrie aceste Prințului Cuza?

— Negreșit, răspunse împăratul, și-i veți adăogi că îl sfătuiesc să păstreze ordinul cel mai deplin în Principate!

Pe urmă congediindu-mă cu o zîmbire binevoitoare îmi zise:

— A revedere după întoarcerea d-tale din Englitera.

Mă închinai respectuos și ieșii din cabinetul împărătesc, încîntat și transportat de grațiozitatea cu care Maiestatea Sa mă tratase timp de o oră. Salonul de alăture era plin de persoane în cravate albe care așteptau audiențe de la împăratul. Ne salutarăm cu toții, și în sfîrșit alergai la fratele meu pentru ca să-l însărcinez cu operația transportării armelor. În nime altul nu mă puteam încrede mai bine pentru o asemine misie delicată, care reclama o inteligență vie și unită cu o mare discreție.

A doua zi vizitai pe contele Walewski după ordinul Împăratului. Exelența sa mă povățui de a fi foarte restrîns în vorbă cu oamenii de stat ai Engliterii și de a susținea alegerea prin argumente doveditoare de respectul românilor pentru Convenție și de a lor credință cătră suzeranitatea Înaltei Porți; apoi mă asigură că Duca de Malakoff va fi înștiințat prin telegraf de sosirea mea la Londra.

Așadar plecai din Paris sara la opt ore, după ce mai întăi am scris Prințului Cuza toate detailurile audienții mele la Împăratul și după ce am stenografiat toate cuvintele Împăratului Napoleon, pentru ca să cunoască mai tîrziu românii cît de generos și de afectuos au fost pentru noi Napoleon III.

III

La întoarcerea mea din Englitera[1] unde misia mea avu o reușită satisfăcătoare, cerui audiență și mă prezentai îndată la palatul Tiuilleriilor după ordinul ce primisem de la Împăratul. Napoleon se găsea în cabinetul său împreună cu mareșalul Vaillant, ministrul de război, și mă primi cu bunatatea sa obicinuită, mă onoră cu darea sa de mînă și mă invită să ieu un scaun; apoi, adresîndu-se cătră bătrînul mareșal, îi zise:

— Domnule ministru, vei ști că am dăruit zece mii de puști[2] cu munițiile lor armatei române. Vei da ordinele necesare, pentru de a le ținea gata la dispoziția domnului A. care se însărcinează cu transportul lor. Totodată vei alege un număr de ofițeri instructori de toată arma, cu destinare pentru ei de a merge în Principate îndată ce va veni cererea oficială de la guvernul Prințului Cuza.

Mareșalul întrebă dacă nu ar fi necesar de a se trămite și un ofițer superior cu cunoștinți de înaltă strategie? Apoi, adresîndu-se de-a dreptul la mine, îmi zise:

— Aveți în țară oameni capabili de a purta comanda unei armate întregi și de a pune Principatele în stare de apărare la caz de nevoie?

— Avem, răspunsei, puțini tineri care au făcut studii militare, dar cărora le lipsește practica, experiența.

— Nu e destul, replică mareșalul. Precît înțeleg, aveți elemente de buni șefi de batalioane cel mult, iar nu încă de ofițeri superiori, de generali.

— Pe cine socotiți, domnule ministru, să însărcinăm cu asemine misie? întrebă Împăratul.

Mareșalul stătu pe gînduri, iar Împăratul îmi făcu întrebare dacă cunoșteam vreunul din ofițerii superiori care ar primi să meargă în Principate?... Numii pe generalul Rose, unul din cei mai bravi și mai tineri militari, ajunși la un grad așa de nalt prin meritele lor.

---

[1] Detailurile misiei mele la Londra se vor publica mai tîrziu [V.A.].

[2] Acele 10.000 de puște se găsesc în arsenalul din București [V.A.].

— Rose? replică Maiestatea Sa zîmbind, îmi trebuiește mie; nu pot să vi-l dau.

— Rose? adaogă mareșalul, bravo! Văd că știți a alege, însă Rose e necesar armatei franceze. Sire! Mă voi ocupa însumi a găsi un ofițer capabil pentru Principate și voi raporta îndată Maiestății Voastre.

Mareșalul se sculă, adunînd într-un mare portofoliu mai multe hîrtii de pe biurou. Împăratul zise:

— Prea bine! Domnul A... se va adresa de acum de-a dreptul către d-voastră atît pentru arme cît și pentru ofițeri instructori.

— Sire! îndrăznii atunci a zice; deie-mi voie Maiestatea Voastră a cere o nouă grație în favoarea organizării armatei noastre.

— Care? întrebă Napoleon.

— Învoirea Maiestății Voastre de a se primi studenți români în școalele militare de la Saumur și de la Metz, precum și la școala politehnică și a statului maior.

La această propunere cam îndrăzneață mareșalul se întoarse răpede spre mine, voind negreșit să facă o observare; însă Împăratul nu-i dete timp, căci îmi acordă cererea cu generozitate, zicînd ministrului ca să ieie notă de dînsa. Bătrînul mareșal se închină și ieși din cabinet; atunci Napoleon se apropie de camină, își aprinse o țigaretă și mă întrebă care au fost rezultatul misiei mele la Londra?

Mă grăbii a face în scurt istoricul audienței mele la lordul Malmersbury, ministrul Foring-Oficiului, și adăogai:

— Sire! Am buna sperare că Englitera va fi de opinia Maiestății Voastre în chestia Principatelor.

Napoleon mă ascultă cu atenție și curiozitate, apoi binevoi a mă felicita de rezultatul fericit ce obținusem și zise:

— Încît Franția și Englitera vor fi în acord, orice chestie e sigură de a triumfa.

După aceste cuvinte memorabile, M. Sa mă întrebă dacă în timp cît m-am găsit la Londra am observat vreun simptom de îngrijire în privirea complicărilor politice dintre Austria și Italia?

— Mai toate persoanele ce am cunoscut în Englitera răspunsei, mi-au părut preocupate de iminența unui război austro-italian. Mi s-au făcut pretudindene întrebare dacă în caz de agresie din partea Austriei, Franția ar merge în ajutorul Piemontului; însă m-am ferit, Sire, de a emite vreo opinie personală în această chestie importantă.

— Ai văzut pe lord Palmerston?

— Nu, Sire, căci era absent din Londra; însă am făcut vizită lorzilor Clarendon și John Russel.

— Care e opinia lor asupra cauzei d-voastre?

— I-am lăsat în cele mai bune dispoziții pentru noi.

Napoleon sună un timbru de argint. Șambelanul de serviciu intră și primi ordin de a trămite să cheme la Tiuillerii pe contele Walewski. Pe urmă Maiestatea Sa, așezîndu-se lîngă biurou mă întrebă dacă cunoșteam armia austriacă?... etc. ....

....[1]

În sfîrșit, împăratul se informă despre rămășițele arheologice a romanilor în țările noastre precum: monumente, medalii, inscripții, urme de lagăre etc. și aducînd conversația asupra limbei noastre, mă invită să scriu o frază românească pe o coală de hîrtie, pentru ca să poată judeca despre latinitatea ei.

— Iată, Sire, am zis, două versuri dintr-un cîntec popular păstrat în România de pe timpul unchiului Maiestății Voastre, Napoleon I, — și am scris:

Bunăparte nu-i departe
Vine să ne dea dreptate!

Împăratul cunoștea acest cîntec, căci la 1855 răposatul Ioan Voinescu, unul din exilații de la 1848, luîndu-l de la mine, îl comunicase împreună cu traducerea lui bibliotecarului împărătesei Eugenia. Maiestatea Sa părea a se interesa mult la acel glas departat din fundul Carpaților, care celebra legenda napoleoniană.

Această a doua audiență ținu o jumătate de oră, în care m-am convins și mai mult de simțirile, pot zice, părintești ale împăratului pentru români; apoi congediindu-mă, Maies. Sa îmi zise cu multă bunătate:

---

[1] Punctele în textul lui Alecsandri din *Convorbiri literare*.

— Știu că ai să pleci în curînd la Turin. Observează, cît vei fi în Piemont, starea spiritelor, și cînd te-i întoarce la Paris, vină iar la Tiuillerii ca să-mi comunici observările d-tale.

Mă închinai respectuos și, întors la otel, îmi făcui pregătirile de plecare în Italia.

IV

....[1]

După săvîrșirea misiei mele în capitala Piemontului, plecai la Genova. Drumul de fer trece prin acea vale minunată care se întinde la poalele Alpilor până-n Marea Mediterană, unindu-se cu cîmpiile atît de mănoase a Lombardiei de la malurile Tesinului până la poalele Apeninilor. Acea cale ferată pune în comunicație Turinul și Genova prin Alexandria, oraș întărit cu fortificații gigantice și așezat la confluentul rîurilor Bormida și Tanaro.

Viaducurile, tunelurile, podurile aruncate pe torentele Scrivia și Traversa între Genova și Novi sînt demne de a fi considerate ca zidiri romane.

Am vizitat Genova cu mult interes, căci acest oraș păstrează încă sigiliul evului mediu. Am admirat palaturile acele înalte care încununează amfiteatrul portului și împodobesc stradele Balbi, Nuova, Nuovissima etc.; piața Carlo Felice pe care este clădit teatrul ce poartă același nume; palatul ducal, vechea reședință a Dogilor; catedrala zidită în marmură albă și neagră; primblarea numită Acqua Sole etc. și mai cu samă am rămas încîntat de acea coloare locală, de acel aspect măreț, ce amintește epoca înfloririi și a puterii foastei republice genoveze.

De aice m-am îmbarcat pe un mic vapor, care m-au transportat în 12 oare la Nița, acel caravanserail feeric, ridicat pe malul Mediteranei pentru pătimașii bogați ce vin să cumpere în timp de iarnă razele binefăcătoare a soarelui. De la Nița, luînd un elegant cupeu înhamat cu cai de poștă, m-am îndreptat spre Marsilia și am trecut prin vestita și poetica vale a Canei, a cărei vegetație se compune de maslini, rodii, lauri, portocali și lămîi.

---

[1] Punctele în textul lui Alecsandri din *Convorbiri literare*.

Între Marsilia și Paris nu m-am oprit decît la Avinion pentru ca să vizitez pe generalul Rose ce comanda garnizoana și vechiul palat a Papilor, astăzi transformat în cazarmie. Generalul mi-au promis că se va ocupa în curînd cu redactarea unui proiect de reorganizare a armatei române, și, din parte-mi, nu găsii mai bun chip de a-i mulțămi, decît repețindu-i cuvintele măgulitoare ce rostise împăratul despre dînsul.

Cînd am sosit la Paris, am constatat o mare tulburare în lumea politică. Neînțelegerile dintre Austria și Piemontul luaseră de cîteva zile un caracter amenințător; războiul părea iminent, căci regimentele austriace se înaintaseră pănă la hotarele Sardiniei și se pregăteau a trece Tesinul.

Mă prezentai la Palatul Tiuillerii și fusei introdus îndată în cabinetul împăratului. M. Sa veni din salonul de alăture și-mi zise:

— Domnule A., nu pot să-ți dau astăzi decît zece minute, căci prezidez consiliul mareșalilor. Ce veste îmi aduci din Italia? Cum ai aflat spiritele în Piemont?

— Sire! răspunsei; Maiestatea Sa regele Victor Emanoil e gata de luptă și contează pe ajutorul Maiestății Voastre. Nația italiană de la nord e decisă a secunda voința regelui. Ceea ce m-au convins despre hotărîrea poporului este că nu am văzut ca la 1848 manifestări de un entuziasm teatral, ilustrate cu steaguri, cu eșarpe tricoloare, cu cocarde și cîntece patriotice, ci un entuziasm tăcut, adînc, întunecos, pot zice, ca un cer negru înainte de furtună. Piemontezii așteaptă numai un semn pentru ca să pășească înaintea dușmanului și țintesc ochii pe vîrfurile Alpilor ca să zărească stindardul glorios al Franției.

— Bine, replică împăratul, îl vor zări în curînd. Eu plec peste trei zile în Italia. Acum un singur lucru cer numaidecît de la Prințul Cuza: menținerea ordinului celui mai deplin în Principate pe cît timp va ținea războiul de peste Alpi.

— Voința Maiestății Voastre, Sire, va fi împlinită, răspunsei închinîndu-mă.

— Voiesc asemine să faci cunoscut românilor că sînt mulțămit de ei și că mă voi îngriji totdeauna de soarta lor. Astăzi poziția politică a Principatelor e asigurată prin diversele interese ale Puterilor, căci Rusia le va apăra în contra Turciei, Englitera și Austria în contra Rusiei, și Franția în contra tuturor. *Organizați-vă în liniște, dezvoltați resursele voastre financiare, agricole și militare și așteptați cursul evenimentelor în pace.*

— Vom urma, Sire, instrucțiile Maiest. Voastre.

După această mică, dar importantă convorbire, Napoleon se apropie de mine și mă întrebă zîmbind cu blîndeță:

— Nu mai ai nimic a-mi cere pentru țara dumitale?

La această întrebare făcută cu un glas atît de încurăjător, o idee luminoasă îmi trecu prin minte:

— Sire! răspunsei, am două cereri de făcut, însă nu îndrăznesc . . .

— Grăiește! replică împăratul.

— Cea dintăi, Sire, este ca guvernul Maiestății Voastre să admită înființarea în Paris a unei agenții oficioase a Principatelor Unite.

— Și a doua?

— A doua, Sire, este învoirea Maiestății Voastre pentru franceji ca să poată primi și purta decorațiile ordinului ce Prințul Cuza are de gînd a institui.

Napoleon stătu puțin a se gîndi. Cererea aceasta din urmă țintea la nu mai puțin decît la recunoașterea suveranității Principatelor, căci un decret împărătesc, publicat de vreo doi ani, autoriză pe franceji a primi decorații *numai de la statele independente și suverane.* Cu toate aceste, împăratul în marinimia lui se uită la mine cu blîndeță, îmi dete mîna și răspunse:

— Încuviințez cererile Prințului Cuza și promit să-i trămit ordinul Legiunii de onoare, îndată ce mă voi întoarce din Italia.[1]

Mă închinai pătruns de recunoștință și făcînd în mine cele mai sincere urări pentru gloria Franției și pentru păstrarea zilelor lui Napoleon.

A treia zi în adevăr asistai la plecarea împăratului din Paris. Maiestatea Sa în uniformă de general și, avînd pe grațioasa împărăteasă la dreapta sa, ieși din curtea palatului într-o caleașcă cu patru cai. Strada de Rivoli era ticsită de lume care striga cu frenezie:

„Trăiască împăratul! Trăiască împărăteasa!“

---

[1] Diverse evenemente au împedecat realizarea acestei promiteri [V.A.].

Caleașca înainta în pasul cailor. Unii din privitori, animați de un entuziasm nestăpînit, se suiau pe scara trăsurii ca să deie mîna cu împăratul și răcneau:

— Mergi Sire, și de vei avea nevoie de noi, cheamă-ne; vom alerga cu toții.

Napoleon zîmbea, iar împărăteasa uimită avea ochii plini de lacrimi.

Astfel plecarea salvatorului Italiei din Paris au avut caracterul unui adevărat triumf.

....[1]

Iată relația audiențelor mele la palatul Tiuileriilor, relație din care sînt obligat a omite multe părți de un mare interes, dar pe care convenențile politice actuale nu-mi permit a le publica. În cursul misiilor mele am găsit pretutindene laude și simpatii pentru români; pretutindene am primit cele mai favorabile promiteri. Deie Domnul ca să știm a profita și a ne arăta demni de ele!

În adevăr, un popor necunoscut pănă ieri nu poate să aibă mai mult noroc! Și un reprezentant al lui nu poate avea o primire mai onorabilă în palaturile regale, decît aceea ce am întîmpinat în Franția și în Italia, în numele Nației Române!

MISIA MEA LA LONDRA

MAREȘALUL PELISSIER. – LORDUL MALMERSBURY.

1859[2]

Comunicațiile între Paris și Londra se fac astăzi cu o mare răpegiune. Zece oare sînt de ajuns spre a te transporta din capitala Franției la Calais, de la Calais pe marea la Douvres. și de la Douvres cu drumul de fer în capitala Engliterei, Vaporul era plin de călători ce se întorceau din toate unghiurile lumii, iar dintre toți cel mai interesant în ochii mei era un John-Bull scurt, gros, roș la față ca o rodie, roș la păr ca un morcov și care venea tocmai de la Honcong în primblare... O primblare de trei luni de la China prin India!... Fericit roșcovan!

---

[1] Punctele se află în *Conv. lit.*

[2] În *Conv. lit.* urmează mențiunile: (*Estract din istoria misiilor mele politice*) (*urmare*).

Sosind la Londra am scris îndată lordului Malmersbury, ministrul afacerilor străine, înştiinţîndu-l că sînt însărcinat de Prinţul Cuza a-i aduce o scrisoare autografă şi rugîndu-l să binevoiască a-mi acorda o audienţă. Totodată am trămis şi două bilete lorzilor Clarendon şi John Russel de la care reclamam favoarea de a fi primit ca trimis extraordinar al Prinţului. Voiam a cere asemene primire şi de la lordul Palmerston, însă acest mare personaj lipsea din Londra. Răspunsurile dorite îmi veniră numai după o săptămînă de lungă aşteptare, timp de care profitai pentru a face vizita mea ducelui de Malacoff, ambasadorul Franţiei, şi pentru a mă primbla ca un simplu turist prin toate părţile oraşului.

Palatul ambasadei franceze se află lîngă poarta principală a lui Hyde-Parc, pe strada Piccadily. Mă prezentai a doua zi după sosirea mea la Londra şi fusei introdus într-un mare salon-cabinet unde găsii pe ducele de Malacoff. Mareşalul Pelissier, al cărui nume s-au ilustrat prin luarea Sevastopolului, este un om mic de stat, însă are umeri largi şi zdraveni; părul său e cărunt şi tuns scurt; figura lui energică exprimă un caracter de bronz. El e tipul militarului francez ars de soarele Africei şi oţelit de focul războaielor.

Cînd intrai în acel cabinet lung şi spaţios, un cîne de Terre-Neuve ce şedea culcat lîngă mareşalul, cu capul pe genunchii lui, se sculă, veni spre mine, se ridică pe labele de dinapoi şi răzemă cele de dinainte pe peptul meu. Dihania acea neagră era mare cît un urs!

— Nu vă temeţi, d-nule A... zice ducele răspunzînd salutării mele.

— N-am frică de cîni, d-nule Mareşal, replicai, căci îmi sînt foarte dragi.

Ca şi cînd ar fi înţeles cuvintele mele, cîinele începu a se gudura sub desmerdările ce-i făceam, apoi, ascultînd de poronca stăpînului său, el merse încet la fereastră şi se puse a privi în Hyde-Parc.

După complimentele obicinuite, ilustrul mareşal îmi zise:

— Aţi venit la Londra spre a susţinea evenementele din Principate? ... Rolul d-voastre e greu şi chiar desplăcut căci miniştrii reginei sînt foarte preveniţi contra actelor ce aţi desăvîrşit în Camerele din Iaşi şi din Bucureşti.

„O știu, d-nule Mareșal; Maiestatea Sa împăratul și contele Walewski m-au luminat asupra greutății misiei mele, însă am speranță că prin ajutorul povățuirilor ce veți binevoi a-mi da, voi reuși a combate prevențiile cabinetului englez.

— Cu greu! Cauza d-voastre au fost răstălmăcită aici cu multă dibăcie de ambasadorul Turciei, d-nul Musuri.

— Nu mă îndoiesc de aceasta, căci d. Musuri e fanariot, și în toate nenorocirile țării mele, în toate persecutările ce au pătimit românii, cei mai neîmpăcați agenți au fost fanarioții.

— Se poate, însă nu trebuie să vorbiți astfel cu miniștrii engleji. Aici politica de simțimînt nu-și are loc. Grăiți-le pozitiv și catați a le arăta că interesele Engliterii sînt legate cu chestia actuală a Principatelor; probați-le că sînteți oameni practici și că voiți a respecta tractatele ce aveți cu Imperiul Otoman, altmintere veți perde timpul în zadar.

— Vă mulțămesc, d-nule duce, pentru aceste povățuiri și vă încredințez că voi profita de ele.

Convorbirea mai urmă cîtva timp asupra acestui subiect, apoi își luă zborul spre țărmurile Crîmului unde văzusem întăia oară pe mareșalul Pelissier, în timpul războiului.

— Ați fost la Crîm? mă întrebă mareșalul.

— Am fost, după luarea Sevastopolului, și am găzduit la colonelul de Vernon în cuartierul general, alăture cu locuința Exelenței Voastre.

— Și de ce nu v-ați prezentat mie?

— N-am îndrăznit fiindcă aveam de tovarăș un jurnalist.

— A! Dacă-i așa ... bine ați făcut, zise rîzînd mareșalul Pelissier care nu putea suferi jurnaliștii. El pretindea că un jurnalist indiscret poate să fie pernicios asemenea unui spion în cursul unei campanii; de aceea cît au comandat asediul Sevastopolului el dase ordin a nu se primi jurnaliști pe țărmurile Crîmului ocupate de armia franceză.

Luîndu-mi adio de la ducele de Malacoff, mă dusei să fac o primblare în Hyde-Parc.

Acest parc întins cît o moșie și verde ca smaraldul era plin de echipajuri strălucite cu cîte doi sau patru cai înhamați *à la Daumont*, cu cîte unul sau doi lachei purtînd peruci pudruite; cît pentru birje nu se zărea nici una, căci Hyde-Parcul fiind o primblare aristocrată, birjele sînt oprite de a intra în el; și prin urmare cine nu are caleașca sa proprie se vede silit a mări numărul pietonilor ce se înşiră de-a lungul aleei Amazoanelor. Spectacol răpitor! Cele mai frumoase fiice ale Engliterii pe caii cei mai frumoşi de călărie trec în zbor ca nişte visuri graţioase. Amazoanele cu obrajii îmbobociţi ca nişte trandafiri, îndeamnă caii cu glasul lor armonios, iar fugarii înfocaţi de alergare joacă în loc, necheează, se alintă sub desmerdările mînilor albe, şi bieţii pietoni stau într-un extaz destul de comic, în prezenţa acelui vîrtej fărmecător de graţii, de tinereţă şi de eleganţă.

Duminecile în Englitera sînt consacrate religiei; locuitorii se ocupă cu cetirea Bibliei în sînul familiei; toate trebile încetează, toate dughenile se închid, toate petrecerile zgomotoase sînt oprite, încît oraşele, de la cele mai mici pănă la cele mai mari, devin triste şi nesuferite pentru un străin.

Mă agăţai, în cea întăi duminecă după sosirea mea în Londra, pe un omnibus care mergea la Rişmond.

Rişmond este un rai de verdeaţă! Parcul său e vestit între cele mai minunate din lume, însă ce mi-au plăcut şi mai mult decît parcul, este amfiteatrul de culmi coronate cu case de ţară ce se ridică pe malul Tamisiei. Acele case numite *cottage* au o arhitectură variată şi elegantă care formează un tablou încîntător. Grădinile lor se coboară pănă în apă cu buchete de copaci, cu straturi de flori şi cu verzi covoare de gazon frumos ca o catifea. Mulţime de luntrişoare înguste pluteau pe oglinda Tamisei legănînd copilaşi bălăiori şi trandafirii la faţă; altele erau conduse de tinere şi răpitoare misses, adevărate figuri de *keepseak*. Spectacol poetic ce încîntă privirea şi face a crede la realizarea visului de perfecţie a omenirii! Cine îl vede nu se poate opri ca să dorească de a trăi şi a muri în acel loc de linişte, în sînul acelei naturi zîmbitoare!

Petrecui o mare parte a zilei pe malul Tamisei, căci nu mă puteam despărţi de acea privelişte poetică, şi plecînd la Londra spre sară, am vizitat în treacăt grădina botanică numită *Kew* (kiu), unde sînt de admirat un turn chinezesc şi mai multe sere de fer şi de cristal. În una din aceste revăzui vestita plantă tropicală Victoria a căreia frunze sînt largi şi rotunde ca nişte mari tipsii, precum şi grădinarul ce se ocupă special de cultura ei.

Acest grădinar trăieşte cu planta sa favorită într-o atmosferă de treizeci grade de căldură; el o cloceşte cu ochii pentru ca să o vadă înflorind, și cînd planta răspunde la dorința lui, el are mulțămirea de a primi vizita întregei populații din Londra. Adevărul e că toți englejii vin să admire floarea îmbobocită, însă grădinarul se măgulește că o mare parte din admirarea compatrioților săi este pentru dînsul, și astfel el se simte omul cel mai mulțămit din regatul Britaniei.

La anul 1851, cînd am fost cu fratele meu la cea întăi Espoziție, Victoria se găsea în deplină înflorire. Fratele meu întrebă pe grădinar dacă planta avea nevoie totdeauna de o așa ferbinte temperatură.

— *Oh, yes!* răspunse grădinarul cu un aer de profesor de botanică.

— Și d-ta trăiești necontenit în această atmosferă tropicală?

— *Oh, yes!*

— Ie sama, d-nul meu, să nu crești și d-ta odată cu planta, fiind espus la același regim, și tot crescînd pe tot anul, să te trezești într-o zi mare cît un urieș.

Grădinarul, mic de stat ca Ghemiș din baladă, trînti niște hohote care produseră un adevărat cutremur în seră, și de atunci el spune la toți vizitatorii că s-au închis la căldură înadins pentru ca să dobîndească proporții gigantice; însă, departe de a crește, sărmanul! nu face decît să scadă, și de va urma tot astfel cu scăderea, peste cîtiva ani el are să ajungă a fi piticul cel mai pitic din Englitera.

Întorcîndu-mă la Murley-otel, Trafalgar Square, unde ședeam, prin șirul acel de strade care nu se mai sfîrșesc și care poartă numele de Piccadily, Regent-Street, Oxford-Street, Pall-Male etc., găsii un bilet de la secretarul lordului Malmersbury prin care mi se anunța că voi fi primit de Exelența-Sa d-nul ministru, a doua zi la o oară după ameazi, *însă nu ca o persoană oficială, nefiind încă recunoscută alegerea Domnitorului* etc.

Acest bilet foarte categoric mă puse pe gînduri și îmi dete oarecum cheia politicei engleze în privirea Principatelor. Împăratul Napoleon îmi făcuse onorul de a mă primi ca pe un ministru, lordul Malmersbury nu voia a-mi recunoaște nici un caracter de oficialitate, ci mă reducea la rolul simplu de un trămis particular. Poziția mea devenise foarte delicată; însă nu era loc de a da îndărăt; trebuia să merg înainte și să sacrific amorul propriu personal în interesul cauzei noastre comune.

În sfîrșit sosi ziua, sună ora întîlnirii mele cu lordul Malmersbury! Mergînd la Foring-office, secretarul ministerului mă introduse în cabinetul Exelenței sale. Mă găsii în față cu un personaj nalt, demn și sever cărui adresai următoarele cuvinte:

— Mylord, am fost însărcinat de Înălțimea sa Prințul Cuza a vă aduce această scrisoare pe care vă rog să o primiți.

Lordul Malmersbury păn-a nu lua scrisoarea îmi observă că dacă mi-au acordat o audiență au făcut-o ca pentru o persoană particulară, iar nu ca pentru o persoană oficială, fiindcă titlul de Domn nu au fost recunoscut de Puteri colonelului Cuza; că prin urmare însași scrisoarea ce-i prezentam o primește ca de la simplul colonel și nu ca de la Prințul Cuza.

— Binevoiți, îi răspunsei, a o primi ca de la colonelul Cuza, scrisă pe tron.

— Mă iertați, replică lordul, convenienţile diplomatice nu-mi permit a considera încă pe colonelul Cuza decît ca simplu colonel, nici a privi această scrisoare decît ca scrisoarea particulară a unui colonel.

— Fie, zisei; aveți însă bunătate a o primi pentru ca să nu fiu silit a o duce înapoi la Moldova.

Exelența Sa o luă, însă nu o deschise dinaintea mea, ci o puse într-o cutie, lăsînd un colț a scrisorii ieșit afară, și mă încredință că o va ceti mai tîrziu cu toată luarea-aminte. După această operație, mă invită să mă pun pe un scaun și se așeză pe jilțul de lîngă biroul său.

Se făcu o scurtă tăcere, după care lordul luă cuvîntul cu un ton foarte sever și zise:

— Domnul meu... cele de pe urmă evenemente din Principate au avut un caracter de neorînduială și de despreț pentru Convenție care ne-au surprins din partea unui popor ce invocase protecția puterilor occidentale. Sub înrîurirea unui partid violent, voturile Camerilor s-au rătăcit din calea prescrisă și au ridicat același Domn pe ambele tronuri ale Principatelor, act contrar Convenției care stipulează că fiecare Principat va avea prințul său stăpînitor! Acest act nu poate fi aprobat de guvernul Maiestății Sale Regina Engliterii, căci afară de caracterul său ilegal, el ţinteşte la lovirea intereselor Curţii suzerane; el ameninţă integritatea Imperiului Otoman prin o lucrare tainică şi revoluţionară ce caută a dezlipi Principatele de acest imperiu. Domnul meu, românii au comis o mare greşală politică, căci prin nerăbdarea lor, prin dorul de independenţă ce-i dominează, prin visul de cuceriri cu care se îngînă, ei nu numai că nu vor cîştiga nimică, dar încă vor perde simpatiile Europei. Englitera, de a căreia bunăvoinţă Principatele au avut bune dovezi, să vede astăzi silită a face mari rezerve în privirea lor, fiindcă ele au trecut peste limitele prerogativelor acordate lor, alegîndu-şi un singur Domn şi pregătindu-se, pe cît ştiu, a proclama Unirea lor definitivă. Raporturile ce am primit de la Constantinopoli nu-mi lasă nici o îndoială despre spiritul revoluţionar ce animă pe români şi vă declar, domnul meu, că Englitera nu poate suferi dezvoltarea unui asemenea spirit periculos într-un stat aliat; de aceea nu e dispusă a recunoaşte alegerea colonelului Cuza ca Domn pe ambele provincii.

În faţa unei asemine formale declarări înspirată de cuprinsul unor raporturi calomniatoare ţării mele, mă cuprinse o dureroasă indignare. Îmi ridicai fruntea privind drept în ochii ministrului şi răspunsei cu o linişte perfectă:

— Mylord, raporturile de la Constantinopoli cuprind acuzări foarte grave în contra naţiei mele, dar nu mă miră fiind venite de la Constantinopoli, unde chestia Principatelor e rău înţeleasă. Daţi-mi voie dar a răspunde la acele învinovăţiri pe care le-am despreţui dacă ele nu ar fi de natură a ne lipsi de simpatia şi protecţia Guvernului binevoitor a Engliterii. Acei ce au interes a compromite cauza noastră au răspîndit vorbe mari pentru ca să fie crezuţi mai bine, şi au atribuit românilor planuri gigantice care, norocire pentru noi, sînt astfel de rău inventate încît ele cad şi dispar sub ridicul. Ei au zis că ne hrănim cu visuri de independenţă absolută, că ţintim la răsturnarea Imperiului Otoman, că avem proiecte de mari cuceriri şi celelalte. Pentru ca să susţie asemenea idei, negreşit ei trebuie să creadă că noi nu am avea nici o cunoştinţă de interesele noastre, şi tocmai aceasta probează sărăcia imaginaţiei lor. Toate popoarele au un simţ instinctiv de nevoile şi de conservarea lor. Românii asemenea au acel simţ mîntuitor şi cred din vechime într-acest adevăr politic, adică: că soarta lor e strîns legată cu soarta Imperiului Otoman, că integritatea țării lor e atîrnată de integritatea teritorului turcesc. Peirea ce i-au amenințat păn-acum nu se află peste Dunărea, și prin urmare ei s-au arătat totdeauna credincioși Curții Suzerane. Istoria însași o probează: la 1821, cînd au intrat Ipsilant în Moldova ca să înceapă revoluția grecească, din poronca împăratului Alexandru al Rusiei, luat-au românii armele împrotiva turcilor? Nu, deși proclamațiile lui Ipsilanti erau redactate în numele religiei și a independenții. Din contra, ei să răsculară contra grecilor care sub steagul libertății făceau prădăciunile cele mai barbare. Mai tîrziu, la 1828, cînd Rusia au declarat război Turciei, cînd armiile sale au cuprins Principatele, luat-au parte românii la acel război în contra suzeranului? Nu, ei au suferit în tăcere toate rălele unei ocupații de șepte ani. Douăzeci de ani mai pe urmă, la 1848, cînd toată Europa, afară de Englitera, au fost zguduită de paroxismul revoluționar, care au fost caracterul mișcării din Principate? Românii au ars în piața publică Reglementul organic impus de Rusia și au strigat: jos protectoratul moscălesc și să trăiască Sultanul! Divanul ad-hoc la care au asistat Sir Henry Bulwer, comisarul englez, manifestat-au vreo dorință contra intereselor Turciei? Nicidecum; ele au cerut Unirea cu un Domn străin și respectarea tratatelor cu Înalta Poartă. În sfîrșit acum, cu prilejul alegerii Prințului, care au fost cea întăi lucrare a Camerilor? Cererea de investitură la Constantinopoli! Ce probează toate aceste acte? Spiritul revoluționar al românilor împrotiva Sultanului, sau dorința lor de a sta lipiți de Imperiul Otoman pe baza tractatelor? Judece însași Exelența Voastră. Că românii au visuri de independență, cine poate să-i mustre? Este oare oprit unei nații deștepte de a dori îmbunătățirea soartei sale, și încît acea nație se poartă cu înțelepciune și nu atacă interesele nimărui, merită ea oare de a fi osîndită? Iar că românii visează cuceriri, această invenție e cu atît mai sublimă că de la sublim la ridicul nu e decît un pas. Cuceriri? Cu ce? Cuceriri? Care? Nu cumva ei voiesc să încorporeze Rusia, sau Austria, sau Turcia Europei de care sînt încunjurați, ca un pitic între trei urieși? Poate că țintesc mai departe? La cucerirea Parisului, a Londrei? Cine știe?

Pe o asemene cale de glumă toate presupunerile sînt permise.

Lordul Malmersbury începu a zîmbi, și-mi făcu semn să urmez, dînd o mare atenție la cuvintele mele.

— Într-adevăr, mylord, urmai după o scurtă pauză, este o cucerire la care aspirăm cu o vederată ambiție, mai cu samă de la anul foametei Irlandei; singura cucerire despre care negreșit Musurii din Constantinopoli și din Londra nu au pomenit în raporturile lor; vreu să zic cucerirea bogățiilor noastre teritoriale, cucerirea deplinei libertăți de a dezvolta lucrul pămîntului nostru, cu gînd de a schimba productele agricole ale țării românești pe acelea ale manufacturei engleze. La 1846, cînd foametea Irlandei au fost ușurată prin ajutorul grînelor din Principate, Parlamentul britanic au răsunat de un mare adevăr; s-au zis atunce că Principatele Dunării sînt magaziile de abondență ale Englitérii! Noi voim a consacra acest adevăr și a profita de rodul pămîntului nostru spre a introduce la noi, prin canalul schimbului comercial, confortul civilizației reprezentat de productele minunate ale industriei engleze. Dacă o asemene ambiție, dacă un asemene dor de cuceriri sînt simptome revoluționare, apoi merităm în adevăr a perde simpatiile și protecția Guvernului Grațioasei Sale Maiestăți.

Lordul Malmersbury avu bunătatea a răspunde că încît românii se vor ocupa de îmbunătățirile din lăuntru și de dezvoltarea comerciului lor, Englitera le va conserva stima ce merită oamenii practici; însă, adăogi lordul:

— Cum se face că un popor insuflat de idei sănătoase s-au alunecat a uita respectul cuvenit unui act oficial european, al Convenției, alegînd un singur Domn pentru ambele Principate?

— Mylord, răspunsei, actul alegerii săvîrșite de români este din contra cel mai mare semn de respect al lor către Convenție și către înaltele puteri ce au subscris-o.

— Cum asta? întrebă ministrul zîmbind.

— Dați-mi voie să mă esplic. Acea convenție poate fi sau avantajoasă sau neavantajoasă intereselor Principatelor; prin urmare, românii sînt în dreptul lor sau de a o aplica în țară sau de a nu o aplica, și în cazul din urmă Europa generoasă i-ar lăsa în voia lor, căci în epoca de astăzi legile nu se mai impun cu sila popoarelor. Păn-a nu li se da noua

Convenție, românii aveau Reglementul organic; ei puteau dar alege între aceste două șarte, și, găsind lucrarea Conferințelor de la Paris neaplicabilă, să o lese deoparte și să urmeze a se guverna după regimul trecut. Dacă am fi urmat astfel, atunci negreșit că am fi probat o lipsă flagrantă de respect către marile Puteri ce au binevoit a se ocupa de soarta noastră; însă ce am făcut noi? Plini de recunoștință către Ele, am primit Convenția cu entuziasm și am voit să o aplicăm în conștiință, mai cu samă că ea părea a cuprinde elementele de realizarea dorințelor noastre, a Unirii. Ei bine, Mylord, vă mărturisesc că de la cele întăi pasuri pe calea regimului nou, am înțeles, cu toată simplicitatea noastră de țărani ai Dunării, că am intrat nu pe un drum neted, ci în sînul unui labirint îngrozitor, un labirint din care desfid pe oamenii de stat cei mai practici ai Engliterii și ai Franției de a putea ieși. Și în adevăr, Mylord, ce garanție de bună orînduială și de progres înfățișează un regim guvernamental în care dominează influențele contrare a cinci puteri independente una de alta: doi Domni, două Camere și o Comisie centrală! Cum se va acorda pășirea Principatelor către Unire, cu voințele, cu interesele de dinastie a doi Prinți, cu spiritele de partid, cu luptele parlamentare a două Camere, și cu rolul de legislator, cu dreptul nelămurit de control al Comisiei centrale? Ca și cînd s-ar fi înhămat cinci cai la o trăsură, trei dinainte, doi îndărăt, care trăgînd în două părți contrare, rup hamurile și sfărîmă trăsura. Cu toate aceste, noi nu ne-am descurajat; decişi de a arăta bunăvoință din parte-ne, și respectul nostru către actul oficial al Europei, am cercat a simplifica resoartele mașinei guvernamentale spre a o pune în stare de a funcționa mai ușor. Ne-am răzămat dar pe o maximă a codului politic ce declară că tot ce nu-i oprit este permis, și văzînd că Convenția nu ne oprește de a alege acelaşi Domn în ambele Principate, am înlesnit aplicarea ei prin reducerea numărului Puterilor constituționale a noului nostru regim. În loc de cinci, precum am avut onorul a vi le enumera, domnule ministru, le-am redus la patru; adică în loc de cinci cai rău înhamați, am lăsat numai patru, destinați a trage cu toții înainte spre a urni carul statului. Carul e greu într-adevăr, calea e nebătută, plină de pedici, caii nu sînt încă bine deprinși, dar în sfîrșit, cu chipul acesta, nu sîntem amenințați de a sta locului; cu chipul acesta procedăm macar cît de încet la aplicarea stipulaţiilor Convenţiei şi probăm respectul nostru pentru voinţa marelor Puteri.

Lordul Malmersbury stătu puţin a gîndi, apoi zise:

— Se poate ca Convenţia să aibă oarecare defecte, căci nu e lucru uşor de a face legiuiri pentru ţări depărtate, însă trebuie să credeţi că intenţiile Puterilor au fost toate în favorul d-voastre.

— Noi o credem, Mylord; de aceea am acceptat noua legiuire fără a da semne de vreo nemulţămire, însă e cu drept ca şi Puterile să ne creadă.

După aceasta, conversaţia se întinse asupra vîrstei şi caracterului *colonelului Cuza*, precum şi asupra nemulţămirii ce ar fi produs în Principate suirea sa la Domnie, după cuprinsul raporturilor făcute de partizanii separatismului, turci, greci şi austriaci. Încredinţai pe d-nul ministru că cea mai mare linişte domneşte în ţară, că entuziasmul locuitorilor români e nemărginit şi că de la 5—24 ianuarie Principatele, departe de a fi în doliu, sînt în sărbătoare şi aşteaptă cu toată încrederea de la dreptatea Puterilor mari recunoaşterea actului patriotic ce au desăvîrşit.

La aceste cuvinte lordul se sculă, se uită la mine cu o espresie de figură mult mai blîndă şi zise:

— D-nule A... sînt foarte mulţămit de vizita D-voastre şi de informările ce mi-aţi dat asupra evenementelor din ţara d-voastre. Englitera e patria libertăţii şi prin urmare ea nu are nici un interes de a se împrotivi la dezvoltarea fericirii şi a libertăţii altor naţii. Dacă este adevărat, precum m-aţi încredinţat, că aspirările românilor nu sînt contrare intereselor Imperiului Otoman, că ei vor să păstreze legăturile lor cu Curtea Suzerană, că gîndul lor e de a respecta Convenţia şi de a se ocupa, ca oameni înţelepţi şi practici, de îmbunătăţirea instituţiilor din lăuntru, vă declar cu lealitate că Guvernul Maiestăţii Sale vă va da cele mai vii probe de a sa stimă şi bunăvoinţă. El va arăta chiar în viitoarele conferinţe cele mai favorabile dispoziţii în chestia alegerii Prinţului Cuza.

— Vă mulţămesc, Mylord, în numele compatrioţilor mei, răspunsei închinîndu-mă, şi adaog mulţămirile mele personale pentru bunătatea cu care m-aţi ascultat şi mai cu samă pentru graţiozitatea cu care aţi dat chiar acum titlul de Prinţ colonelului Cuza.

Exelenţa Sa zîmbi şi-mi dete mîna, replicînd: „De astăzi nu-i voi mai da alt titlu".

Ieşind din cabinetul lordului, bucuria mea era atît de zburdalnică încît puţin au lipsit ca să-mi uit gravitatea rolului meu de sol şi ca să încep a cînta în gura mare: *God save the Queen*! Am alergat numai într-un suflet la otel, am raportat Înălţimii Sale rezultatul conferinţii mele cu ministrul reginei Victoria, şi a doua zi am plecat la Paris ca să raportez împăratului rezultatul fericit al misiei mele în Englitera.

PRINŢUL NAPOLEON

CONTELE KISSELEFF — MARCHEZUL DE VILAMARINA — CAVALERUL NIGRA — BARONUL HÜBNER — D-NUL THOUVENEL — LAMARTINE.

1859[1]

În intervalul călătoriilor mele la Londra şi la Turin, am făcut vizite la mai multe persoane ce ocupau înalte posturi sociale şi politice, persoane a căror influenţă putea să aducă o greutate favorabilă în cumpăna intereselor noastre.

Cea întăi vizită au fost pentru prinţul Napoleon, vărul împăratului. Alteţa sa imperială locuieşte în Palatul Regal (Palais-Royal) împreună cu augustul său părinte, fostul rege Jérome Bonaparte. Figura prinţului poartă vederat sigilul napoleonian; manierele sale au o francă apucătură; spiritul său este deschis şi luminat; opiniunile sale liberale şi favorabile principiului naţionalităţilor.

Alteţa Sa mă primi îndată ce-i cerui audienţă, se exprimă într-un mod încurăjător asupra evenementelor din ţara noastră, arătă simpatie pentru poporul român şi pentru Domnul Cuza; apoi începu a vorbi cu entuziasm de cauza Italiei, întrebîndu-mă dacă această cauză găseşte răsunet în România.

---

[1] Şi aici *Conv. lit.* menţionează: (*Estract din istoria misiilor mele politice*).

La sfîrşit se află, ca şi la celelalte însemnări, menţiunea: *(va urma)*.

Am răspuns că o cauză atît de justă și importantă au atras atenția tuturor popoarelor de viță latină și că noi, românii, sîntem frați cu italienii.

— Îmi place de a vă ști animați cu asemine simțiri, zise prințul, căci e cu putință ca Italia să aibă nevoie de concursul d-voastre. Pentru a merita de a fi liber, un popor trebuie să fie gata la mari sacrificii.

Peste cîteva zile am primit o invitare la masă din partea d-lui Bixio, un amic intim al prințului Napoleon. Alteța Sa imperială, avînd de soție pe fiica regelui Victor Emanoil, Prințesa Clotilda, și respectînd ideile sale religioase se ferea de a da mese în palatul regal pe tot timpul cît ținea postul mare; cînd voia să onoreze pe un străin cu o invitare, d-nul Bixio punea casa lui la dispoziția prințului.

Convorbirea flutură asupra diferite subiecte interesante și în mare parte asupra țării noastre, ieșită deodată din undă ca o insulă din fundul oceanului. Fiecare exprima cunoștinți geografice și etnografice mai mult sau mai puțin greșite în privirea acestui colț de pămînt perdut în umbră de atîția seculi, însă fiecare făcea urări binevoitoare în privirea viitorului său. Prințul Napoleon singur dezvoltă un șir de idei esacte despre importanța întîmplărilor de la noi, aprobînd alegerea colonelului Cuza ca domnitor pe amîndouă Principate și considerînd poporul român ca o guardă înaintată a civilizației latine în Orient.

După prînz veniră mai multe persoane cunoscute; căci salonul d-nului Bixio era locul de întîlnire al tuturor notabilităților politice, literare, artistice, științifice și sociale atît din Franța cît și din întreaga lume. Astfel în acea sară avui mulțămirea de a cunoaște pe poetul Ponsard, pe d-nul Charton, editorul *Călătoriilor împrejurul lumii*, pe unul din frații ilustrului astronom Arago și pe generalul Trochu care a fost guvernatorul Parisului după căderea împăratului Napoleon III. Acest general avea o elocuență naturală foarte atrăgătoare, mai cu samă cînd el descria caracterul vesel și eroismul soldaților franceji.

— *Vous êtes orfèvre, Mr. Josse,* îi observă prințul Napoleon cu amabilitate, aplicîndu-i o frază din Molière. Pe urmă Alteța Sa imperială, în momentul de a se retrage, avu bunătatea de a mă îndemna să mă adresez bunăvoinței sale orișicînd și pe orișice aș avea nevoie.

Atît de mare și de generoasă era pe atunce simpatia familiei imperiale pentru juna Românie!

A doua zi m-am dus la ambasada Rusiei unde am găsit pe contele Kisseleff fumînd dintr-un ciubuc turcesc. Eram foarte curios de a vedea pe acest om de stat care a jucat un rol atît de important în țările noastre pe timpul ocupației rusești de la 1828. Suvenirul administrației sale și Reglementul organic redactat sub inspirările sale *personale* ațîțaseră de mult în mine dorința de a-l cunoaște.

Contele e de stat înalt, are părul și musteața albe; iar portul și înfățișarea sa au un caracter mai mult militar decît diplomat.

Cum mă văzu, d-nul ambasador îmi zise:

— Vizita d-voastre, d-nule A., îmi face mare plăcere, căci am cunoscut pe părintele d-voastre la Iași.

— Sînt fericit, d-nule conte, am răspuns, de a vedea că vă aduceți aminte de Principate și de locuitorii lor, căci suvenirul Ex. Voastre nu s-a șters din mintea românilor. Părintele meu mi-au vorbit adeseori de contele Kisseleff.

— Am cunoscut și pe tatul prințului Cuza, la Galați; am cunoscut pe toți boierii din Moldova și din Valachia.

— Mulți din ei nu mai există, d-nule conte. Moartea au secerat fără milă timp de 30 de ani.

— Dar!... acum ați rămas voi, copiii, în locul bătrînilor; voi pe care v-am văzut, pot zice, în fașă; voi, generația cea nouă, cea revoluționară, observă rîzînd contele.

— Noi, școlarii Exelenței Voastre, replicai, căci Exelența Voastră au fost cel întîi revoluționar în țara noastră.

— Eu, revoluționar!

— Aduceți-vă aminte de reformele ce ați introdus în țară în timpul administrației Ex. Voastre. Fiecare din acele reforme era menită a produce o revoluție radicală în starea socială a Principatelor. Aduceți-vă aminte mai cu samă că Reglementul organic prevede și consacră chiar principiul unirii lor. Noi n-am făcut alta decît a-l traduce într-un fapt național; de aceea și avem bună sperare că la viitoarele conferințe contele Kisseleff, astăzi ambasador, va susținea ideile contelui Kisseleff ex-guvernator al Principatelor.

— Vom vedea, vom vedea, însă, adăugi contele cu veselie, nu mă pot opri de a rîde la ideea că eu trec în ochii românilor de revoluționar.

— Revoluţionar ultra! Dacă vi s-ar ridica vreodată o statuie, ea va purta următoarea inscripţie: *Contele Kisseleff, întăiul reformator revoluţionar al Principatelor Dunărene!...* Şi mai jos, între parenteze, va figura în litere de aur articulul din Reglement care prevede Unirea lor.

— Însă acel articul au fost şters în urmă din Reglement, dacă nu mă înşel?

— Însă nu a fost şters din inimele românilor.

— A!... zise contele după o scurtă tăcere; am păstrat scumpe suvenire de Iaşi şi de Bucureşti!... drept probă, iată ciubucul meu favorit; îl am tocmai de cînd eram guvernator şi de cîte ori fumez din el, gîndul meu zboară spre trecut... Ce femei frumoase erau în Moldova şi în Valachia! ce contraste de obiceiuri! ce popor viu, inteligent şi vesel! Era o mulţămire de a lucra la îmbunătăţirea soartei lui chiar în contra ordinelor de la Petersburg!... A! credeţi că am făcut tot ce mi-au fost prin putinţă ca să fie administraţia mea folositoare moldovenilor şi valachilor şi să deştepte în ei avîntul progresului.

— O ştim, d-nule conte, şi vă sîntem recunoscători; însă vă este şi acum prin putinţă de a vă arăta amicul nostru şi de a vă complecta opera începută la 1828.

— Cum?

— Apărînd cauza românilor şi susţinînd alegerea Domnului Cuza în sînul conferinţelor.

— Vom vedea, vom vedea, replică ambasadorul; însă dacă vreţi ajutorul Rusiei, trebuie să vă liniştiţi spiritele şi să nu vă mai gîndiţi la revoluţii.

— Credeţi, d-nule conte, că vom deveni oamenii cei mai pacinici cît ne-om vedea ţara intrată pe o cale de autonomie şi de libertate; dar pentru ca să se aline ferberea spiritelor noastre avem nevoie de recunoaşterea faptelor ce am săvîrşit, avem, prin urmare, nevoie de sprijinul Ex. voastre.

— Dacă ar fi să urmez numai după dorinţa mea, observă contele cu un aer de franchetă, v-aş face cea mai sigură promitere; însă ştiţi că ambasadorii nu sînt totdeauna stăpîni pe voinţele lor... cu toate aceste nu trebuie a despera de nimică pe lume... simpatiile mele personale le aveţi, ele mă vor conduce, pe cît îmi va fi iertat, pe calea cea mai favorabilă acelor ţări iubite în care am petrecut anii cei mai plăcuţi ai vieţii mele.

Zicînd aceste cuvinte, contele Kisseleff mă însărcină ca să esprim complimentele sale Prinţului Cuza, şi astfel ne despărţirăm în terminii cei mai convenabili. Ambasadorul de atunce al împăratului Alexandru II înţelegea politica Rosiei într-un mod mult mai larg şi mai demn decît oamenii de stat actuali.

De la ambasada rusească mă îndreptai către Legaţia de Sardinia spre a vizita pe marchezul de Vilamarina. Reprezentantul Maiestăţii Sale regelui Victor Emanoil este un vechi colonel de cavalerie şi are o fizionomie cu totul italiană; ochi negri şi espresivi, musteaţă însoţită de imperială şi acel sigil particular ce se întipăreşte cu vremea pe faţa oamenilor dedaţi artei militare. Marchezul mă primi cu o politeţă foarte amicală, vorbi cu entuziasm de naţia română şi termină zicînd că: italienii sînt mîndri de fraţii lor de la Dunărea.

— D-nule marchez, am răspuns, românii sînt astăzi fericiţi de a se vedea astfel îmbrăţişaţi de naţiile civilizate ale Europei, dar numai atunce fericirea lor a fi deplină cînd ei vor vedea întreaga gintă latină strîns unită şi ridicată iar la locul ce i se cuvine în lume.

— Această nobilă dorinţă se va realiza în curînd, asigură d. de Vilamarina, căci triumful cauzei italiane va urma de aproape triumful cauzei române.

După o convorbire întinsă asupra intereselor atît de identice ale celor două surori departate ce poartă numele de Italia şi România, marchezul se informă de ziua plecării mele la Turin şi îmi promise de a anunţa prin telegram sosirea mea în capitala Piemontului; apoi, luîndu-şi adio de la mine, mă invită să merg a face cunoştinţă cu cavalerul Nigra, primul secretar a Legaţiei şi ginere al filoromânului Vegezzi Ruscalla.

Găsii un tînăr nalt, cu părul balai, cu musteaţa fină, cu o figură simpatică şi plăcută, un adevărat secretar de ambasadă, elegant, gentilom, învăţat şi poet. La cea întăi privire ne împrietenirăm şi începurăm a ne destăinui sperările noastre, dorinţele noastre, ca şi cum ne-am fi cunoscut de 20 de ani. Nigra şi eu avem aceleaşi gusturi, acelaşi amor pentru poezia populară; ca şi mine el a făcut o colecţie de cîntece a poporului italian; ca şi mine el au părăsit ocupaţiile sale literare pentru calea spinoasă a politicei spre a servi cauza patriei sale, dar ca și mine el aspiră a vedea sfîrșitul luptei pentru ca să se poată retrage în sînul familiei, în liniștea cabinetului, în domeniul înflorit și fărmecător al literaturei. Vis dulce și nerealizabil poate pentru Nigra, căci acest tînăr este unul din cei mai apreciați de contele de Cavour și cred că el e destinat la un viitor însemnat.[1]

După vizita mea la reprezentantul Sardiniei, găsii o plăcere originală de a merge la reprezentantul Austriei. Baronul Hübner este tipul diplomatului ce-și cumpănește vorbele de trei ori păn-a nu le pronunța. Obrazul său e ras cu totul: fizionomia sa denotă o finețӑ care îi disimulează chiar anii. Ex. Sa mă primi într-un cabinet elegant, spațios, mobilat cu un gust sever, și luminat de mari ferestre ce se deschid pe grădina otelului Ambasadei.

Scena ce jucarăm amîndoi în timp de jumătate de ceas ar putea figura într-o înaltă comedie de salon. Voi cerca a o reproduce aice cu cea mai deplină esactitate, ca un model de strategie diplomatică:

Baronul *(cu o politeță perfectă):* Sînt pre onorat de vizita d-voastră, d-le A. Binevoiți a lua un jilț.

Eu *(închinîndu-mă):* Tot onorul este pentru mine, d-nule baron... Înălțimea sa Prințul Cuza m-au însărcinat a aduce complimentele sale tuturor personajelor însemnate ale diplomației europene, și m-am grăbit a mă prezenta Ex. voastre.

Baronul *(salutînd):* Mă simt foarte măgulit de această atenție din partea Prințului... De curînd ați sosit la Paris?

Eu: Chiar ieri m-am întors din Londra.

Baronul: Cred că a trebuit să faceți o călătorie prea grea de la Moldova păn-aice în timpul iernii?

Eu: În adevăr am avut ceva greutăți însă am putut călători destul de răpede. Aveam mare grabă a sosi în Paris pentru ca să arăt cui se cuvine adevărul asupra evenementelor din Principate și să reclam bunăvoința oamenilor de stat ce au a hotărî în conferințele viitoare chestia alegerii domnului român... De aceea chiar una din primele mele vizite s-au cuvenit cu drept Ex. Voastre.

---

[1] În adevăr cavalerul Nigra au ajuns, după reorganizarea Italiei, a ocupa postul de ambasador în Paris până după căderea lui Napoleon, și astăzi el ocupă aceeași poziție înaltă la Petersburg [V.A.].

Baronul *(zîmbind):* Ce vîrstă are Prinţul Moldovii?

Eu: Domnul Principatelor-Unite are 40 de ani.

Baronul *(cu puţină mirare):* A!... şi ce caracter are?

Eu: Un caracter conform cu împrejurările politice ale ţărei; un caracter ce dă toate garanţiile de menţinerea ordinei în lăuntru şi de cea mai deplină armonie cu puterile vecine. Avem dar bună sperare că guvernul Maiestăţii Sale împăratului Austriei va recunoaşte fără dificultate alegerea colonelului Cuza ca domn al ambelor Principate.

Baronul: Prinţul Moldovei e de vreo familie mare?

Eu: Familia domnului Principatelor-Unite este una din cele mai vechi dintre familiile române.

Baronul: În ce stare se găsesc partidele la d-voastră?

Eu: Partidele toate s-au contopit într-un singur partid, precum este probat prin voturile unanime ale ambelor Camere din Iaşi şi Bucureşti. Liniştea cea mai perfectă domneşte pretutindene, căci toţi românii aşteaptă cu încredere aprobarea Europei civilizate pentru actul politic săvîrşit de ei... Românii, d-le baron, cunosc mai cu samă cîte interese de comerţ şi de vecinătate îi pune în contact zilnic şi, pot zice chiar, îi leagă cu imperiul Austriei, şi sînt cu toţii încredinţaţi că acele interese vor pleda puternic în favoarea cauzei lor prin organul reprezentantului austriac în sînul conferinţelor.

În zadar întindeam undiţa, peştele nu voia să muşte; în zadar aduceam vorba la chestia Principatelor, Baronul şovăia împrejurul ei ferindu-se de a se atinge de dînsa. În loc de a da un răspuns oarecare, el se închisese, ca într-o cetate, într-un sistem de întrebări care îi evitau nevoia de a da cea mai mică esplicare asupra politicei austriace. Admiram această strategie diplomatică deşi ea contraria aşteptarea mea, şi mă credeam că asistam la o comedie jucată în perfecţie de personajul ei principal.

Baronul răspunse la cuvintele mele din urmă iarăşi printr-o întrebare:

— Trecut-aţi prin Viena, domnul meu, cînd aţi venit la Paris?

Aici, mărturisesc că nu mă putui stăpîni de a rîde puţin şi răspunsei:

— Ba nu, domnule baron, n-am trecut prin Viena, căci un amic al meu a fost însărcinat de Prinţul Cuza a duce scrisoarea Înălţimii Sale adresată d-lui ministru al afacerilor străine din Viena, însă la întoarcerea mea în ţară negreşit mă voi abate prin capitala Austriei spre a vă prezenta omagele mele, dacă Ex. Voastră s-ar afla din întîmplare acolo.

Baronul mă asigură că ar fi încîntat de a mă revedea, şi după o salutare foarte politicoasă ne despărţirăm zîmbind amîndoi, el cu puţină maliţie, eu cu puţină ciudă.

Pintre persoanele însemnate ce am mai văzut la acea epocă nu voi trece sub tăcere pe d-nul Thouvenel, ambasadorul Franţiei la Constantinopoli şi pe ilustrul poet Lamartine.

D. Thouvenel care ne-a fost de mare ajutor în lupta noastră pentru alegerea deputaţilor sub caimacamia lui Vogoridi este un spirit înalt, un caracter drept şi energic, unul din acei oameni pe care o naţie întreagă se poate răzăma cu încredere. Ex. Sa a manifestat o adevărată mulţămire pentru curajul şi patriotismul ce au arătat românii în ultimele evenemente şi au adăugit:

— De mult aşteptam ca naţia română să deie semne de viaţă şi sînt fericit că aşteptarea mea nu va fi înşelată. Încît un popor nu dă acele semne, el nu merită de a atrage atenţia şi simpatia lumii.

D-nul Lamartine, dulcele poet al inimelor tinere, eroul poetic al revoluţiei de la 1848, deşi ajuns acum în iarna vieţii, totuşi poartă pe a sa frunte largă aureola geniului. Conversaţia sa e armonioasă şi fărmăcătoare ca un rîu limpede ce curge între maluri înflorite. Simţirile înalte, ideile sublime, cugetările filosofice curg din buzele sale sub forma cea mai corectă a limbei franceze şi cu o bogăţie ce minunează pe ascultători. Nu cred să se găsească aiure ca în Franţia asemenea oameni care să posede o facilitate atît de mare de a-şi exprima gîndirile. Lamartine are o elocuenţă răpitoare chiar în convorbirile vieţii private, şi care în împrejurările cele mari ale vieţii publice devine o putere ce opreşte omenirea pe malul prăpastiei sau o împinge în fundul ei. L-am ascultat, timp de o oră, cu nesaţiu, făcînd o mult ingenioasă disertaţie asupra poetului Béranger, şi mai cu samă l-am admirat cînd a desfăşurat dinaintea noastră minunata panoramă a

Orientului întrevăzut de el prin vălul geniului său. Dezvoltînd o teorie strălucită și mult seducătoare asupra viitorului oriental, marele poet s-au adresat către mine și au rostit aceste cuvinte, demne de meditat:

— Domnul meu, deșteptarea unei Nații este cel mai sublim spectacol ce-l poate da omenirea cerescului Creator; însă cînd o nație are norocul de a atrage privirea lui Dumnezeu, ea trebuie să se menție la înălțimea poziției și a demnității sale. Eu, d-nul meu, fac sincere urări pentru prosperitatea și mărirea românilor, căci mi-a plăcut totdeauna a vedea pe copii pășind pe urmele onorabile și glorioase ale străbunilor!

III

POSTUME

[DESPRE LITERATURA ROMÂNĂ][1]

Les ouvrages les plus anciens que l'on ait trouvés en Moldavie sont les chroniques de Siméon Movila [2], du Vornik Oureke etc., écrites en langue roumaine et datant du 14ᵉ, 15ᵉ et 16ᵉ siècles. Mr. Michel Cogalniceano les a recueillies, mises en ordre et publiées à Jassy en 1846—47.

Plus tard, le prince regnant de Moldavie, Demetrius Cantemir, le même qui a suivi la fortune de Pierre le Grand, homme de grande instruction et très versé dans les langues latine, grecque, turque, russe et française, a écrit plusieurs ouvrages remarquables, tels que: *l'Histoire de l'Empire Ottoman; les Us et coutumes des habitants de la Moldavie; les Règles de la musique orientale* et plusieurs autres opuscules philosophiques dont les manuscrits se perdirent dans un naufrage sur la Mer Noire.

Au commencement de ce siècle surgit tout-à-coup une pléïade de poètes que créèrent une école à part. Composée de jeunes gens élevés par des hellénistes savants, et nourris dans la lecture de oeuvres littéraires françaises du siècle dernier, cette pléïade inonda le pays d'une foule de *romances amoureuses*, de *satires* et *d'élégies*, écrites dans un style simple et harmonieux, mais dans une langue incorrecte et trop mélangée de grecisme. Ces productions légères eurent un grand succès à l'époque où elles parurent en feuilles volantes, malheureusement comme telles, elles disparurent en grande partie, et l'on en découvre rarement quelque morceau aujourd'hui dans la bouche des bohémiens *lautari.*

---

[1] Titlu dat de noi.

[2] Alecsandri se referă, probabil, la Simion Dascălul.

Cependant à côté de ces poésies légères, d'autres travaux plus importants furent entreprises à cette époque: tels sont la *traduction* de *la Henriade* par Basile Pogor; la *traduction du poème de Pope sur l'homme* par Conaki, celle des *lettres d'Héloïse à Abeillard* par le même; celle de *la tragédie d'Oreste de Voltaire* par Beldiman etc. . . .

Ces deux derniers: Conaki et Beldiman[1] ainsi que Teuto, poète de grand talent, dont on ne connait qu'un petit nombre de productions[2], occupent le premier rang de la pléïade qui a paru au commencement de ce siècle.

Plus tard, vers 1830, apparraissent 1° Chrisovergy, auteur de plusieurs élégies amoureuses et d'une ode remarquable sur les ruines de la forteresse de Niamtzo, 2° Negruzzi, poète romantique et prosateur de premier ordre; il debute par un petit poème historique intitulé *l'Aprode Purice* et acquiert bientôt une réputation d'écrivain distingué par ses nouvelles historiques et humouristiques, ttelles que: *Alexandre Lapuşniano, Sobieski et les roumains; la Course de chevaux en Bessarabie; le Postelnik Zambolici* etc. Il traduit en outre les ballades de Victor Hugo ainsi que les satires du prince Antioche Cantemir (écrites en russe), avec autant de goût que de talent.

Georges Asaki apparait à la même époque et suit en Moldavie la même ligne qu' Eliade en Valachie; il crée une feuille hebdomadaire, politique et littéraire, intitulée *l'Abeille roumaine* qui se soutient jusqu'aujourd'hui. Ses productions manquent d'élégance et d'originalité, il faut en excepter cependant un *itineraire au Mont Tcheahleou* qui est écrit d'inspiration. Asaki a composé beaucoup de fables et d'articles insignifiants; aussi doit-on l'estimer moins comme littérateur que comme un homme de bonne volonté qui a éssayé de tout, sans en avoir le bonheur de réussir; directeur de l'instruction publique pendant un grand nombre d'années, il a formé une école littérarire où l'affectation se mêle à l'ignorance. Proprietaire d'une imprimerie médiocre il a entrepris la publication de plusieurs revues mensuelles, telles que: le *Glaneur Moldovalaque* rédigé en français et en roumain; l'*Osiris, journal d'agriculture* etc., mais aucune de ces publications n'aboutit à un résultat satisfaisant.

---

[1] Beldiman a écrit aussi un poème sur les malheurs de la Moldavie en 1821 à l'époque de la révolution grecque [V.A.].

[2] Teuto avait entrepris un poème épique sur le prince Etienne, mais le manuscrit s'est perdu [V.A.].

Vers 1844 un mouvement intellectuel inattendu se manifeste en Moldavie, et il en résulte la création du *Progrès*, feuille scientifique et littéraire, la meilleure publication de ce genre qui ait vu le jour dans ce pays. Les redacteurs en chef sont:

Jean Ghika — possédant des connaissances solides en économie politique et en instruction publique.

P. Balche — versé dans la connaissance de la législation.

Alecsandri. —

Michel Cogalnicean — auteur d'une histoire de la Valachie et d'un opuscule sur l'origine des tzigains, écrits en français. (Cogalnicean semble appelé à devenir l'historien de la Roumanie; il a recueilli les Chroniques Moldaves, les a mises en ordre et publiées); plein d'enthousiasme, il crée une imprimerie en 1844 et publie une série d'ouvrages intéressants de divers auteurs; avant l'apparition du *Progrès*, il avait entrepris la publication mensuelle de la *Dacie littéraire*, recueil d'articles originaux et bien redigés qui eut un grand succès pendant une année jusqu'à ce que le gouvernement influencé par le consul russe en eut suspendu l'impression. Il a écrit plusieurs articles historiques qui se distinguent par un style aussi facile qu'élégant aussi que par des élans de noble patriotisme.

Le *Progrès* eut pour collaborateurs en Moldavie: Mr. Donitche, le Lafontaine de la Moldavie, qui a composé une foule de fables charmantes et traduit les meilleurs fables de Krilow (fabuliste russe).

Mr. Negrutzi dont nous avons parlé.

Mr. C. Negri, poète charmant et prosateur distingué, il a publié dans ce recueil quelques poésies légères et trois articles fort intéressants intitulés les *Soirées de Venise*.

La Valachie fournit au *Progrès* la collaboration de ses meilleurs écrivains.

On compte encore parmi les jeunes gens de talent Mr. Sion, imitateur souvent heureux de Béranger.

Mr. Codresco, le rédacteur de la feuille politique et littéraire le *Bison.*

Mr. Millo, auteur dramatique et plusieurs autres qui ont de l'avenir.

[ÎNSEMNĂRI DE CĂLĂTORIE DIN 1845]

9 AOÛT 1845. – À BORD DU „FERDINAND“

C'est un sentiment étrange que celui qu'en éprouve à s'embarquer la nuit sur un vaisseau et à voir la terre ferme disparaitre dans l'obscurité avec tout ce qui vous est cher. Un regret indéfinissable vient tout-à-coup vous serrer le coeur et l'imagination à moitié frappée de tout ce qui vous entoure entremêle les images qu'elle évoque aux scènes nouvelles et originales qui se passent sous les yeux. C'est une confusion fantastique des traits bien connus qui se montrent à vous dans la vague de la pensée, et des figures inconnues qui brillent à la luer des lampes ou qui s'effacent dans la nuit. C'est un mélange étonnant de souvenirs voltigeant à travers des tableaux curieux que forment les divers groupes des passagers, les mouvements variés des matelots, les objets parsemés sans ordre sur le pont, les mâts qui se dessinent à peine sur le ciel sombre, avec leur cordages, la roue du gouvernail etc.; tableaux frappants d'originalité et dont la teinte fantastique s'augmente par les effets mystérieux de la lumière des lampes. — On croit faire un de ces rêves étranges qui vous poursuivent longtemps encore après que l'on est éveillé et qui sont à mon avis les plus belles créations de l'imagination. Jamais l'esprit réveillé et [. . .][1] à toutes les distractions de la vie ne pourra donner à ses créations cette couleur poétique et surprenante, ce désordre admirable d'effets qui sont l'apanage des certains rêves.

---

[1] Cuvînt ilizibil.

J'ai entrevu sur le pont plusieurs figures des moines grecs étendus sur la tente des 3es places ; — mauvais signe. — Nous auront sans doute de l'orage [. . .] [1]. Je me rappelle la nuit orageusse de Civita-Vecchia à Livorno — 1839 [. . .] [2]. J'éprouve un véritable plaisir à me promener sur le pont, mon cigarre à la bouche, et à me livrer à mes pensées au bruit sourd des chuchotements des passagers couchés sur le pont, et aux cris monotons des sentinelles qui gardent le rivage en repetant de temps en temps **аскȣлтъ**. Les flots du Danube murmurent autour de notre bateau ; [. . .] [3].

— *De gustibus non disputar.* — J'ai fait remarquer à mon jeune Peintre[4] un tableau de nuit magnifique. La ville de Galatz parait comme une masse noire au front de laquelle brillent une cinquantaine des lumières. Ces sont celles des maisons qui bordent les quais ; leurs rayons tracent des sillons lumineux dans lesquels on voit le mouvement des flots calmes du Danube. Quelques vaisseaux apparaissent dans le lointain, comme des tours noires, et la Lune à moitié couchée dans des masses de nuages se montre au dessus. — Mon jeune artiste a été pris à cette vue d'un grand enthousiasme et m'a promis de rendre toutes ces beautés sur la toile. Heureux les peintres de talent ! La nature leur appartient. Plus heureux encore les peintres à illusions ; ils possèdent jusqu'au surnaturel.

10 Août. Je me suis réveillé au bruit des roues qui communiquaient au bateau un certain tremblement peu propre à favoriser le sommeil. En montant sur le pont, j'ai apperçu Galaţi dans le lointain, s'effaçant peu à peu comme un souvenir. Hier, j'était là riant avec ma charmante cousine et avec Miss Murly et aujourd'hui en pleine navigation pour des pays inconnus où Dieu sait ce que m'attend. Arrive que pourra [. . .] [1]. A Toultchea nous avons pris à bord le pacha de cette petite ville accompagné de son secrétaire, jeune homme qui a été elevé à Kissingen, qui a vécu plusieurs années à Paris, qui a visité une grande partie de l'Europe et qui après avoir gouté tous les charmes de la civilisation, a été condamné à expier son beau passé dans une misérable bourgade. Quel rapport entre le sort de ce pauvre jeune musulman et quelques autres malheureux [. . .] [2] sur les bords [. . .] [3]. Il est de nation tatare, mais français de coeur. Il affectionne par-dessus tout les grisettes de Paris; il donnerait, dit-il, toutes les houris du Mahomed pour une modiste parisienne. Il nous a quitté à Soulina plein de regret quoiqu'il ne nous ait connue que quelques instants.

---

[1] Urmează trei rînduri şterse.

[2] Urmează cinci rînduri şterse.

[3] Urmează patru rînduri şterse.

[4] E vorba, probabil, de pictorul francez Charles Doussault, care stătuse peste un an în Valahia şi care, în 1853, scriind despre ţara noastră, îşi aminteşte cu plăcere de întîlnirea cu Alecsandri (v.G.C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 115; cf. si lista persoanelor cunoscute de poet în cursul acestei călătorii, vol. de faţă, p. 622).

De Galatz à Soulina le Danube traverse des plaines déserts qui se changent en immenses marécages à mesure qu'on approche de la Mer, à peine voit-on quelques cabanes de pecheurs parsemées ça et là à des grandes distances, ainsi que les figures des gardiens russes. On recontre en revanche beaucoup de vaisseaux qui remontent au-dessus de la fleuve, et l'on voit voltiger au-dessus des marécages des milliers d'oiseaux acquatiques. Les russes ont quatre chaloupes canonières qui gardent les rivages [. . .][4].

Nous passons Soulina sans aucune difficulté et nous entrons en mer. — Ici commence le grandiose, l'immense, le sublime et le mal de mer qui refroidit tout accès d'enthousiasme. J'en ei souffert un peu. Lucain a dormi pendant toute la traversée pour échapper aux tourments d'un purgatif forcé. — Nous avons très peu de passagers à bord aux premières. En revanche les troisièmes, c'est-à-dire le pont est couvert de turcs etc. La Capitain Bellen est un homme distingué, et ses deux lieutenants sont des braves jeunes gens. Nous rions beaucoup ensemble d'un certain soi-disant professeur des langues [5], grec de nation, et dont le savoir est basé sur d'énormes lunettes qui ont la prétention de prouver les nombreuses occupations de leur maître. Ce petit homme gros, court et d'un blond de feu se carre majestuesement dans sa robe de chambre trouée aux coudes et semble plus fier de son bonnet de coton, que d'une couronne. C'est une espèce de philosophe qui se contente pour le moment de la philosophie, n'ayant rien de mieux pour s'en contenter.

---

[1] Urmează un rînd şters.

[2], [3] Manuscrisul este ilizibil.

[4] Urmează cîteva cuvinte şterse.

[5] Je l'ai rencontré ensuite deux ou trois fois dans Constant. [V.A.].

Le temps est magnifique; les vagues ne sont pas fortes et le bateau se balance gracieusement, ce qui produit sur les figures des plusieurs passagers des contorsions fort peu gracieuses.

Rien n'est si beau qu'une belle journée en mer, si ce n'est une belle nuit bien calme et mystérieusement éclaircie par la Lune. Qu'on se moque tant qu'on voudra de cette planète. En mer elle est admirable et j'aime beaucoup à la voir glisser avec les étoiles parmi les cordages du vaisseau; et puis les rayons jettent une clarté si molle et si fantastique sur les flots que je ne peux m'empêcher de l'admirer en dépit de Md^{me} ...... qui se moque d'elle avec tant d'esprit.

Nous passons le Cap Kalapri[1] et nous nous arretons en face de Varna, où nous changeons de bateaux; nous montons sur le „Croissant", petit paquebot fort sale. Je suis fort mécontent du changement. Il me semble sortir du bas de Bosfor pour aller en tourné chez Md^{me} Pergu (?).

Le transbordement des effets d'un bâtiment à l'autre nous retient en vue de Varna jusqu'au milieu de la nuit [. . .][2].

Varna est presque toute bâtie à neuf. C'est la plus belle des villes turques que j'ai vues jusqu'à présent.

Je me suis recontré en pleine mer avec un moldave, avec Follesco.

Nous voguons toute la journée de mardi par un temps magnifique, mais par une mer un peu agitée. Les passagers souffrent beaucoup et particulièrement le harem d'un turc à belle barbe noire et à calotte rouge entourée d'un turban vert qui s'est embarqué à Varna avec toute sa famille. Celle-ci se compose de deux jeunes femmes assez jolies et d'une vieille affreusement laide. Elles sont toutes les trois étendues sur le pont et font semblant de se cacher la figure sous les voiles blancs dont leur têtes sont complètement couvertes.

---

[1] Cuvîntul e adăugat cu creionul.

[2] Urmează cîteva rînduri șterse.

Le rest de leurs costumes est assez pauvre et n'offre rien de pittoresque.

Les turcs et les grecs ont conservé l'habitude de voyager avec tout leur ménage; ils portent leurs dîners avec eux dans des paniers et des boîtes à halva, de l'eau dans des ibriks en terre cuite, et se gardent bien d'oublier leurs lits, meuble indispensable à la vie nonchalante de ce peuple.

Depuis Varna nous apercevons presque continuellement la côte de la Roumélie.

Voici le Bosphore, nous y entrons vers sept heures. Le Bosphore resserré entre les côtes arides de l'Europe et de l'Asie ressemble à l'embouchure de quelque fleuve immense qui se jetterait dans la Mer Noire. À mesure qu'on avance dans l'intérieur du Bogaz, les chateaux forts turcs parsemés comme des véritables joujoux d'enfant sur les deux côtes apparaissent aux yeux étonnés avec leurs formes pittoresques et semblent promettre quelque chose d'innattendu et de fantastique. Et en effet rien de plus beau, de plus surprenant, de plus féerique que tout ce que l'on voit pendant qu'on avance vers Constantinople. Les faubourgs de Terapia, Arnaout Kioi, Jeni Kioi etc., etc. enchantent, transportent, étonnent par la nouveauté du style tout-à-fait oriental des leurs maisons, peintes de différentes couleurs, par leurs jardins féeriques où s'élèvent majestueusement les pins de l'Asie, d'un vert sombre et sevère.

Partout règne un je ne sais quoi mystérieux qui excite votre curiosité. On n'a pas assez d'yeux pour voir, pas assez de sens pour sentir. Il semble que l'on est incomplet pour pouvoir se pénétrer de tout le charme qui s'étale devant vous. Enfin la vue du Bosphore avec ses nombreux faubourgs si élégants, avec ses beaux jardins [. . .] [1], avec ses mosquées qui ressemblent à des grands vaisseaux à deux ou plusieurs mâts, avec ses cimetières-promenades, avec ses forteresses enfantines, avec ses mille vaisseaux, ses milliers des barques qui asillonnent en tout sens, avec ce charme de la nouveauté, et cette teinte orientale si inconnue des européens; tout ce tableau sublime et élégant qui semble avoir été jetté sur les deux rives de l'Asie et de l'Europe par quelques génies de la féerie orientale, ce tableau dis-je a depassé en réalité tout ce que j'ai pu créer dans mon imagination. Constantinople est la plus magnifique et la plus éclatante victoire de la réalité sur l'imagination. Jamais de ma vie je n'ai éprouvé un enthousiasme aussi fort et aussi vrai; jamais panorama ne m'a le plus frappé.

---

[1] Urmează cîteva cuvinte șterse.

L'Orient avec tous ses enchantements voilà devant moi et je crois faire un rêve. Mais quel rêve [. . .] [1].

Il fait nuit; la Lune se joue mollement sur le Bogaz, et projette ses pâls rayons sur le quartier et la tour de Galata qui est située vis-à-vis de Stamboul. Le faubourg est au contraire perdu dans l'obscurité et l'on ne voit que les dômes de ses mosquées se dessinant sur le ciel en voûtes noires, et ses nombreux minarets apparaissant comme les mâts énormes de quelques vaisseaux fantastiques à travers la forêt des autres mâts véritables qui se balancent dans le port. Les rives de Galata et de Stamboul résonnent de chants divers parmi lesquels se font entendre les aboisements des chiens. Quelques barques traversent le Bogaz de temps en temps, et notre bateau déferle lentement d'une côté et de l'autre, s'approchant tantôt de nombreux vaisseaux amarés devant Galata, tantôt de ceux qui sont à l'ancre devant Stamboul. Notre bateau semble un beau coursier qui se repose [. . .] [2] après une longue course, en se promenant lentement. Que de pittoresque, que de poésie, que de fantastique. Ici tout concourt à faire croire que l'on est mort pour se réveiller dans un pays de fées. Cet ensemble confus de maisons construites avec tant de fragilité et d'élégance, de forteresses curieuses, de mosquées, de sérails, de jardins, de vaisseaux, de cris, de chants etc., ce mélange extraordinaire de toutes les nations qui se coudoient sur les flots et sur les bords, ces deux côtes d'Asie et d'Europe qui semblent se sourire comme deux huries de Mahomed à travers la limpidité des ces belles soirées et des ces poétiques nuits de l'Orient, tout ce tableau si vaste, tout ce panorama éclairé par les teintes rougeâtres des derniers rayons du soleil, ou par la molle clarté de la Lune et des étoiles est fait pour donner du génie à celui qui n'en a pas, et pour l'ôter à celui qui le possède tant les impressions sont puissantes. Pourquoi faut-il que malheureusement toute médaille ait son revers, que tout rêve ait son réveil poignant et que Constantinople lui-même ressemble de loin à une fille gracieuse et attrayante qui se change de près en une vieille sorcière toute ridée et toute couverte de haillons? On dit de Naples *Vedi Neapoli e poi mori*. On devrait dire de Constantinople *Vedi Constantinopoli e poi fugi*. Je connais ces anglais qui viennent de Londre jusque dans le Bosphore sans débarquer; ils agissent en hommes prudents qui ne veulent rien perdre de leurs illusions. Quant à moi, à vrai dire je ne suis pas faché d'être descendu à terre car avec ma folle disposition d'esprit, je trouve du pittoresque partout, puisque dans la misère.

---

[1] Urmează cîteva cuvinte șterse.

[2] Cuvînt ilizibil.

Je suis arrivé mardi soir dans le Corne d'Or, mais je n'ai pu débarquer que le mercredi matin. Mimiko, le garçon de place de l'hôtel de Md^{me} Giusepina, est venu à 5 heures du matin me prendre en bateau. Il m'avait annoncé la veille que le Dr. Dickson que j'ignorais l'adresse demeurait justement dans leur hôtel.—Nous mîmes pied à terre devant un café assez sale où fumaient le narguillé plusieurs capitaines de vaisseaux grecs, un *hamal* vint enlever tout notre bagage sur son dos, et nous nous acheminâmes à travers des rues étroites et fangeuses vers le quartier de Pera. Ce faubourg est situé près de Galata. C'est, dit-on, le plus propre de tout Const., ce qui signifie que les autres doivent être abominablement sales. Nous sortîmes de la forteresse animée de Galata, et toujours en montant, nous entrâmes dans le *Petit Champ des Morts*. Ce cimetière sans ordre est un vaste espace de terrain parsemé de pierres fichées en terre et de bosquets de grands pins d'Asie. Au reste il est tout à fait négligé sous le rapport de la propreté. Enfin nous arrivons à l'hôtel de Md^{me} Giusepina. Cette maison, située sur le susdit cimetière, est toute en bois, mais se distingue par une grande propreté et beaucoup d'ordre; les chambres sont commodes; meublées moitié à l'européenne et moitié à l'orientale; les fenêtres, comme toutes celles des maisons de Const., sont fermées de jalousies qui maintiennent la fraicheur. . . etc. On y a toutes les confortables. Déjeuner à toute heure; table d'hôte à 5 heures. Md^{me} Giusepina est une grande femme brune, grecque de naissance, parlant passablement le français, fort bien l'italien et tenant beaucoup à l'ordre de sa maison. Elle m'a beaucoup parlé de C. et des deux dames qui ont logé chez elle un mois avant mon arrivée. Elle m'a raconté aussi les blagues de Mitika Ghika qui entr'autres avait attribué la blessure qu'il a reçu en duel de Lascar R.[1] à une intrigue d'amour où il s'agissait d'un enlèvement fort bien inventé. Peu après Mr. le Dr. Dickson est venu [. . .] [2], me mettre au courant *de tout*. C'est un jeune homme très distingué et qui possède en même temps la noblesse froide des anglais et l'amabilité des français. Il s'exprime très bien et a de très belles manières [. . .] [3].

J'ai été visiter le quartier de Pera mercredi. J'ai visité Stamboul et ses nombreux bazars jeudi — le bazar des negresses — Chakir Effendi —. Jeudi dans l'après-dîner j'ai été chez le prince de Samos [4] et chez Ahmet Feti Pacha. Chez le 1er j'ai rencontré le Dr. Mangasug. — Commandé chez Chakir Effendi des chapelets en aloès.[5] — Pour 7#chaque.

Vendredi à midi j'ai été voir le Sultan à la mosquée du Koulelli en Asie, et de là je me suis rendu aux Eaux-Douces d'Asie, promenade favorite des femmes turques. Tableau pittoresque des chariots trainés de boeufs et chargés de femmes.

Samedi — j'ai visité quelques mosquées par dehors n'ayant pas eu de firman pour les voir au dedans. La mosquée du sultan Ahmed m'a beaucoup plu. — Sainte Sophie, située près de la Sublime Porte, n'a aucun aspect [. . .] [6] par dehors. Mosquée du sultan Bajazet, autrement dite mosquée des pigeons — Sublime Porte — Eglise de Santa Irena[1] où se trouvent les anciennes armes des turques — Hôtel de la Monnaie — immense platane dans la cour.

---

[1] Este vorba de Lascăr Rosetti-Răducanu (1816—1884), participant la revoluţia de la 1848 la Iaşi, militant pentru Unire.

[2] Urmează cîteva cuvinte şterse.

[3] Urmează cîteva cuvinte şterse.

[4] Vogoride, cumnatul lui Mihail Sturza şi soţul Cocuţei Conachi, care ajunge în 1857 caimacan al Moldovei; adversar al Unirii.

[5] Aşa cum i se notează pe primele file ale carnetului: „N'oubliez pas de m'acheter un chapelet en bon bois d'aloès", şi cum notează şi el însuşi: „Acheter pour mon oncle Branisteano *un souvagé singipié* avec de petites broderies, ainsi qu'un fèse" — Alecsandri trebuia să aducă mici daruri celor apropiaţi.

[6] Urmează două cuvinte şterse.

Hippodrome situé près de la Mosquée du sultan Ahmed. Vaste emplacement qui servait anciennement aux courses et qui aujourd'hui est un terrain inégal traversé de quelques bandes de mauvais pavé; on y voit un obélisque de l'Empereur Théodosie et un autre monument ruiné[2] qui a aussi la forme d'un obélisque. L'hippodrome est intéressant par le souvenir du massacre des janitsaires.

Place du Seraskier située près de la Mosquée du sultan Bajazet[3]. Grand emplacement entouré de mauvaises barraques et de misérables cafés.

Tour du Seraskier, d'une grande hauteur; à son porte se trouve un Kiosque transformé en corps de garde. Plusieurs soldats veillent au feu et en cas d'incendie dans la ville, ils hissent un grand panier rouge pour signal. Du haut de cette tour on voit tout Constantinople en panorama. — La mer de Marmara, les côtes de l'Asie, les îles des Princes, Nalio. . . etc. . . puis Scutari avec son immense caserne et son vaste hôpital. Le Bosphore avec ses faubourgs, Galata avec sa tour, le Corne d'Or chargé des vaisseaux, l'Arsenal etc., etc. et au-dessous de soi un vaste amâs des toits rougeâtres parmi lesquels percent les mosquées et les minarets. En descendant de la tour du Seraskier j'ai traversé encore une fois les bazars qui sont la partie la plus curieuse de Const.

L'après-dîner de samedi j'ai fait une belle promenade sur le Bosphore, et j'ai écouté la musique militaire jouant des airs orientaux devant le palais où reste le sultan à Beilerbey. C'était d'un effet surprenant.

Dimanche. — Visité les promenades de Const. et les faubourgs — l'Echelle du Grand Seigneur et les Eaux-Douces en Asie — Bebec et le Calender en Europe — promenades mesquines. J'y ai vu quelques jolies figures des femmes arméniennes. J'ai manqué ce jour là attraper un coup de soleil.

---

[1] Inițial scrisese Elena.

[2] Urmează cuvintele: *et criblé de boulets* șterse cu creionul.

[3] Urmează cuvintele: *C'est le Ministre*, șterse apoi cu cerneală.

Lundi soir va Constantinople illuminé pour le commencement du Ramazan. Les minarets entourés à leurs portes de lampions paraissaient sur le ciel comme des [. . .] [1]. Les vaisseaux de guerre dans l'Arsenal étaient eux-mêmes illuminés et leurs lumières se reflétaient dans l'eau.

Mardi à 5 heures de l'après-midi parti de Constantinople par le bateau à vapeur americain le . . . . .[2] et arrivé à 7 heures aux îles des Princes. Descendu à l'hôtel de Giaccomo, italien qui a fait un séjour de deux ans en Moldavie avant 1821. Son petit hôtel est situé hors du village sur le sommet de la falaise. On y jouit d'une vue magnifique. En face l'Asie, à gauche au fond Constantinople, et plus à gauche encore les îles de Chalki et Antigone, peu distantes de celles des Princes; et enfin la mer, partout la mer immense et belle. Le bateau à vapeur part tous les jours de la belle saison, à 5 heures du soir de Const. pour les îles; passe la nuit près du rivage de l'île de Prinkipo et répart le lendemain à 7 heures du matin pour Const.[3]

Nous menont ici un genre de vie exemplaire. Levés à 5 heures du matin nous prenont notre bain dans la mer à $7^{1/2}$ heures, puis nous déjeunons et comme les chaleurs commencent déjà à se faire fortement sentir à 8 h. nous restons presque toute la journée enfermés dans nos chambres, occupés l'un à écrire, l'autre à dessiner. Vers $5\,^1/_2$h. du soir nous échappons à notre emprisonnement forcé et nous nous rendons au delà du Magïar attendre avec la plupart des habitants de l'île l'arrivée du paquebot. Nous promenons jusqu'à 7 heures; puis nous allons dîner. — À $8\,^1/_2$ h. nous nous rendons an Magĭar, petit emplacement situé devant deux cafés, et là nous tournons sur place avec tout le monde sous prétexte de promenade. Quand il fait nuit, quelques uns des fashionables de l'île font allumer des chandelles romaines suspendues à de longues ficelles devant les cafès et jouissent de cette manière de la vue des belles qu'ils courtisent, puis, à mesure que leurs ésperances augmentent, ils font lacher des fusées, des pétards etc., comme allégorie de l'explosion que pourrait faire leur passion. C'est une manière toute neuve de déclarer son amour.

---

[1] Cuvînt indescifrabil.

[2] Alecsandri nu dă numele vasului.

[3] Maintenant c'est le petit bateau à vapeur envoyé par Mahomed Ali au sultan Mahmoud qui fait le trajet chez elles [V.A.].

Nous avons été visiter à cheval le couvent de St. Georges situé sur le sommet le plus élevé de l'île. Il n'est remarquable que par sa position et par la vue qu'on y jouit.

Il servait anciennement comme maison de fous.

Lucain toute malade, et quelques jours après moi aussi. Le séjour dans l'île devient insupportable. Nous regrettons le pays de bon coeur, et nous attendons avec impatience le moment de pouvoir partir d'ici. Il nous semble y être en exil.

Mercredi le 10 sept. revenu à Constantinople chez Md^{me} Giusepina Vitali.

Visité les derviches tourneurs[1]. Spectacle fort original et tout-à-fait intéressant.[2]

---

[1] G. Călinescu (în *Vasile Alecsandri*, 1965, p. 15) face confuzie între *derviches tourneurs* (dervişi învîrtitori), pe care îi vizitează poetul, şi *derviches hurleurs* (dervişi urlători), alt ordin religios musulman.

[2] Filele care urmează (23^r — 24^v) conţin vocabularul francez-turc, cu termenii turceşti în chirilice:

„Bonjour — Sabacsaĭrosom [sabah *sau* sabahmız hayır olsun]
Bonsoir — Auşĭamîz sairosom [akşammız hayır olsun]
Soyez le bien venu — Sefa gheldinis [sefa geldiniz]
Soyez le bien trouvé — Sefa bulduc [sefa bulduk]
Comment vous trouvez-vous ? — Chefinizeim ? [keyfiniz eyi mi ? „sînteţi

Visité les Eaux-Douces d'Europe
les murailles de Constantinople
le palais de Eptomon.
la mosquée de Joup où les
sultans daignent le sabre
la mosquée du sultan Ahmed
la Atmedian. Hippodrome.
les Bazars—Bezesten bazar des armes—Chakir Effendi—
le bazar des esclaves noirs —
le tombeau du sultan Mahmoud.
— la mosquée de Bajazet —
— la *Ste* Sophia —
— la Sublime Porta —

---

sănătos *sau* bine?“]
Très bien — Șiuchiur [sükür „slavă Domnului!“]
Aujourd'hui — bĭoiuc [büyük, *dial.* böyük „mare“; buyün „azi“]
Indisposé — Chefim ĭoc [keyfim yok „sînt indispus, n-am chef“]
Qu'est-ce cela coute (sic)? — Caș curușadîr bu? [kaç kuruşadır bu? „cîți piaștri costă asta?“]
Cela — bu
Vous — sis [siz]
Lui — o
Il dit — o der
Moi — ben
Je dis — ben dedim [„eu am zis, zisei“]
Piastre — Kuruș
1 — bir
2 — ichi [iki]
3 — iuci [üç]
4 — diort [dört]
5 — beș
6 — altî [altı]
7 — iedi [yedi]
8 — sechis [sekiz]
9 — docuz [dokuz]
10 — on
11 — on-bir [onbir]
20 — irmi [yirmi]
30 — otuz
40 — cîrc [kırk]
50 — elli
60 — altmîș [altmış]
70 — ietmiș [yetmiș]
80 — secsîn [seksen]
90 — docsan [cu *a* corectat peste ϰ; doksan]
100 — ius [yüz]

Promenade fantastique dans le grand champ des morts, en compagnie du Dr. Dickson; effet de lune sur le Bosphore. Vue de Skutari (Iuscudar) et des mosquées illuminées pour le Ramazan.

— Mosquée et place de Tophana
— le Karagïoz.

Visité la mosquée de Pïali-Pacha, beau-fils et grad trésorier du sultan Suleiman le Magnifique dont la mosquée connue sous le nom de Sulimanie Gïamie est la plus grande de tout Constantinople. Celle de Pïali est d'un style arabe, elle est ornée tout autour de grandes galéries à pilastres

---

1 000 — bin
Le pain — ecmec [ekmek]
avez-vous du pain? — ecmec-var? [ekmek var „este pîine?"]
L'eau — su
Donnez-moi — ver bana [„dă-mi!"]
Feu — ateș
Allons — ghidelim [gidelim]
Ensemble — ber-a-ber [beraber]
Venez ici — ghel buraïa [gel buraya „vino aici!"]
La mer — denis [deniz]
Sur — iustiundé [üstünde]
Sur vous — senin iustiunde [senin üstünde „pe tine"]
Je viendrai — ghelegeim [geleceğim]
Dedans — icerie [içeriye]
Je vous prie — rigia iderim [rica ederim]
Maison — ev
L'homme — adam
La femme — carî-hanîm [karı, hanım — sinonime]
J'ai vu — ghïordium [gördüm]
Cheval — at
Superbe — csîragiat [? grafie greșită]
Miroir — aina [ayna]
La montre — saat
Quelle heure est-il [anulat apoi de Alecsandri] — saat caci? [saat kaç]
Papier — chehat [kâgıt]
Arbre — agaciŭ [ağaç]
Le temps est beau — havasî ei [havası iyi — *dial.* eyi]
Le lit — dïoșec — carïola [döșek „saltea; așternut"; karyola „pat" — cvasisinonime]
Fenêtre — pengire [pencere]
Voleur — hîrsîz [hırsız]

carrés ; et en dedans d'une foule d'oeufs d'autruche et de lampes suspendues ; et d'un autel en faïence à fleurs. — Cette mosquée a six coupoles et un minaret. Les coupoles ont une forme plus élancée que celle des autres mosquées. Elle a de plus deux immenses colonnes dans son intérieur. On voit de grands arbres dans la cour. Cette mosquée a 272 ans de date. De là j'ai été a l'Ok Medïan — colline parsemé de pilliers en pierre qui marquent les distances parcourues par les flèches lancées par les différents sultans. — L'Ok Medïan est la place chekir à l'arc. On voit de là un superbe panorama du côté de Stamboul. Revenu à l'hôtel par le nouveau faubourg de Pera.

Connu Mr. Guaraccino, ami de Dr. Dickson, consul anglais à Betune.

Visité Scutari (**іȣскіȣдар**) en compagnie de Mr. Czoernig, conseiller de la cour d'Autriche. Monté sur la montagne de Boulgourlou d'où l'on jouit de la vue dn Bosphore jusqu'à Bouioukderé, de Stamboul, de Galata, des plaines qui se prolongent hors de Constantinople ; de la mer de Marmara, des îles des Princes, des Montagnes de Broussa ; enfin d'une

---

Trop cher — bu cioc paalî [bu çok pahalı „acesta e foarte scump"]
Bon marché — cioc ugius [çok ucuz „foarte ieftin"]
Vous avez acheté — aldînîz [aldınız]
J'achète — alîrîm [alırım]
Je veux prendre — isterim almac [almak]
Acheter — satîn almac [satın almak]
Venez avc moi — ghel benim ile beraber
[gel ... „vino împreună cu mine"]
J'ai faim — agim [acım]
J'ai soif — susami şim [susamışım]
Je veux manger — isterim iemec [... yemek]
Un peu — bir parcïa [bir parça „o bucată ; un pic de..."]
Rue — iol [yol]
Par ici — bundan."

Verificarea acestui vocabular şi indicarea formelor corecte turceşti le datorăm prof. univ. Vladimir Drimba, care a răspuns cu deosebită bunăvoinţă solicitării noastre. Îi aducem şi pe această cale cele mai vii mulţumiri.

vaste étendue de terrains parsemée de collines dans l'intérieur de l'Asie et de la route qui conduit à la Mecque. — Vu la grande caserne de Scoutari, la place de Haydar Pacha, où se réunit la caravane de la Mecque avant de partir en pélérinage; c'est à Scoutari qui vient le fameux raisin Tcheaouch.

Visité l'hôtel de la Monnaie dans l'intérieur de la cour du Sérail Bournou.

Visité intérieurement les mosquées de Ste Sophie — de Soulimanie — du sultan Ahmet et de Nouri-Osmanié, ainsi que le Sérail Bournou. (Salle du trône — bibliothèque — écuries — cuisines — jardins — bains — etc.).

Visité le grand palais de Tchiragan, le jardin, le harem, salle des ambassadeurs, grande salle de réception etc., etc.

Assisté le jeudi [...][1] 7bre[2] à la parrade du Baïram. Le sultan couvert de pierres précieuses; — chevaux superbes, richement enharnachés. Musique turque. — Entre deux rangées de soldats de marine et de cavalérie défilent d'abord les majors, puis les colonels, puis les généraux, puis les ministres, puis le vizir, et enfin le sultan entouré d'un corps de Baltadjïi richement [....][3].

Parti de Constantinople mardi le 16/23 octobre — à midi.

Arrivée à Galatz le 18/30 8bre[4] à 10 heures du soir après une très belle traversée pendant laquelle j'ai souffert du mal de mer.

---

[1] În ms. este loc gol; probabil că Alecsandri nu-și mai amintea data exactă.

[2] Septembre (septembrie).

[3] Foaia care urmează e ruptă din caiet înainte de a fi numerotat.

[4] Octobre (octombrie).

10 Août — 21
30—8bre — 30
30
———
81 jours

Traversée agréable sur la Mer Noire en compagnie de Mr. d'Yvry—Feidel—Tabacopoulos—le consul autrichien de Galatz, Mr. Hubert — de Schükur, évêque arménien — etc. Temps superbe — mer calme pendant le jour, forte[1] pendant la nuit — course à cheval autour des fortifications de Varna.

En quarantaine avec Mr. Hubert, grand amateur de médailles, et profond connaisseur en numismatique.

*

Nulle part on ne voit une plus grande concurrence entre les hommes et les animaux comme à Constantinople. — Les hamals et les ânes se surpassent en force par les charges énormes qu'ils portent sur leurs épaules, et il faut l'avouer à la gloire de l'espèce humaine, les bipèdes l'emportent souvent sur les quadrupèdes. — Les hamals sont des ânes à deux pieds, et les ânes sont des hamals à quatre.

Civiliser les turcs d'après le système de réforme adopté en Turquie, c'est leur enlever leur cachet d'originalité pour les couvrir de tout le ridicule européen.

On a habillé les turcs de redingotes, sans tâcher d'anéantir leur fanatisme, cause unique de leur haine contre les chrétiens, et on croit les avoir un peu civilisés. — Il me semble au contraire que la colère des musulmans contre les européens s'est augmentée de toute la gêne qu'ils subissent malgré eux sous les habits européens.

---

[1] Inițial, Alecsandri scrisese *orageuse*.

Un pantalon étroit qui empèche un turc de se mettre à son aise les jambes croisées est pour lui une cause de haine contre les européens bien plus grande que la cause politique la plus grave.

On ne saurait s'imaginer combien les sous-pieds ont attiré de blasphèmes sur l'Europe et quelle immense fureur rencontre journellement des pieds au coeur d'un turc.

Avant la réforme du costume oriental, les turcs n'avaient qu'un seul terme de mépris pour designer tout ce qui n'était pas de leur réligion: c'était le mot *giaour*, mais depuis l'époque des habits européens ils en ont deux: *giaour* et *franco*.

Avant cette réforme la Turquie était une belle princesse à l'oeil hautain, à la démarche fière et imposante. Maintenant elle est tout simplement une bourgeoise endimanchée, mais une bourgeoise chez qui la haine franche et grandiose n'est que de la méchanceté mesquine et tracassière.

Nul peuple n'a autant d'aplomb et d'expression dans les gestes comme le peuple turc.

Un turc aimable et de manières délicates est tout ce qu'on peut voir de plus gentil au monde [1].

---

[1] Urmează cîteva file albe. Apoi, f. 36^r — 38^r conțin diverse nume de persoane pe care Alecsandri le-a cunoscut cu prilejul acestui voiaj:
Mr. Geisenheim — Haute Allemagne
Dickson — Const. Tripoli
Guaraccino — Consul à Bethune
Baron Berr, ministre de Belgique
le General Jousouf Pacha au service de Turquie
le Conseiller aulique Czoernig — Vienne
Mr. Ardouin médecin en chef du Gouv.
grec dans les Cyclades — France-Aix.
Le Marquis de Bois Guilbert — Paris

Le prophète a suspendu son sabre d'or dans le ciel, pour qu'il serve de phar à l'humanité pendant les ténèbres de la nuit. — (Le croissant).

N.B. — À traiter l'épisode de l'Aveugle de Bouïok Megarlik (Grand champ des Morts). —

Mr. Doussot — artiste — Bucharest *
le 1er lieutenant de l'Hecla, bateau de
guerre à vapeur — anglais.
Mr. W.G. Crowder. R.N. — Londres,
membre du Club de la Marine, St. James Square.
Capitaine et proprietaire du bateau à vapeur
la Nouveauté (vice [?] d'Archimède) —
Mr. Duroni — médecin — Constantinople
Mr. Gino — son beau-frère — id.
Mr. [...] ** Lafontaine — id.
Mr. Caimakan — Chef de la poste russe à Const.
Mr. Pisany
le lieut. Rowles. R.N. — Londres ***
le Docteur Edouard Dickson
aux soins de Mr. Hanson H. [...]****
Mr. d'Ivry — Vendée — France
Mr. Feidel — Leipzig
Mr. Eugène Borée à Constantinople
ou à Tchiflik. — Auteur d'un itineraire en Perse.
S'adresser à Mr. Cort à l'Ambassade française pour avoir
l'adresse de Mr. Borée.
Rechid Pacha — Ministre de l'Intérieur
Ministre de la guerre —
Ahmed Feti Pacha — à Tophana
Amiral — Mehmed Ali *****

* Cuvîntul e adăugat cu creionul.

** Cuvînt indescifrabil.

*** Cuvîntul e adăugat cu creionul.

**** Cuvînt indescifrabil.

***** Fila 39 este albă, iar după ea un număr de file au fost rupte înainte de numerotare. După fila 40, toate filele rămîn albe, cu excepția f. 44^r, pe care se află notate următoarele trei versuri:

Sur le Bosphore
Jusqu'à l'aurore
J'aime à rêver,

și a f. 62^r, pe care se află notate cu creionul cîteva cuvinte răzlețe, cu chirilice, aproape șterse de vreme.

Un jeune chanteur penètre dans un harem sous prétexte d'être aveugle et est surpris par le chef des eunuques entre les bras de la favorite. — Les noirs lui arrachent les yeux, et font jeter la favorite dans le Bosphore enfermée dans un sac. Au moment où le corps plonge, un Elkovan sort de l'eau; c'est l'âme damnée de la victime.

Traiter Marco Brogio en vers.

[EXCURSIE – MAI 1846]

Mai 1846

Excursion faite aux monastères de Niamtzo, de Varatico et Agapia en compagnie des Rossety[1], *Rousso, Jora, Varnav, Tornbourg et Jean.*

Partis des Iassy dans l'après-midi en galants équipages, nous arrivons à peine vers 11 heures a Tîrgo-Froumos en équipages fort sales à cause de la pluie à verse qui nous surprend en route. Ce déluge inattendu nous fait perdre la route et nous errons pendant deux heures sur les bords d'un étang par un chemin coupé d'ornières. Nous risquons nos têtes à chaque pas, sans pourtant discontinuer de rire et de chanter. Tornbourg descend de voiture de crainte de verser et s'accroche aux roues pour ne point glisser dans la boue. Il glisse enfin, il tombe et nous crions tous en chouer en le voyant: *„Dass Gott verlasst kein Deutscher nicht"*.

A Tîrgo-Froumos nous bivouacquons tous dans une même chambre, à côté d'un petit cabinet où l'on entendait le [râle][2] d'une pauvre femme qui se mourait.

Souper improvisé par les Rossety; combat singulier de Tornbourg et de Rousso à propos du lit.

Nuit blanche. Vers les 3 heures du matin nous voyons arriver Léon Cantacuzène et un certain mr. Spinelli, tous deux blessés grièvement en route. Le premier ayant la clavicule du bras gauche cassée et le second ayant le front fendu.

---

[1] Frații Răducanu, Lascăr și Mitică Rosetti, participanți la mișcarea de la Iași din 1848; au ocupat diverse funcții politice în țară.

[2] Aici manuscrisul este deteriorat.

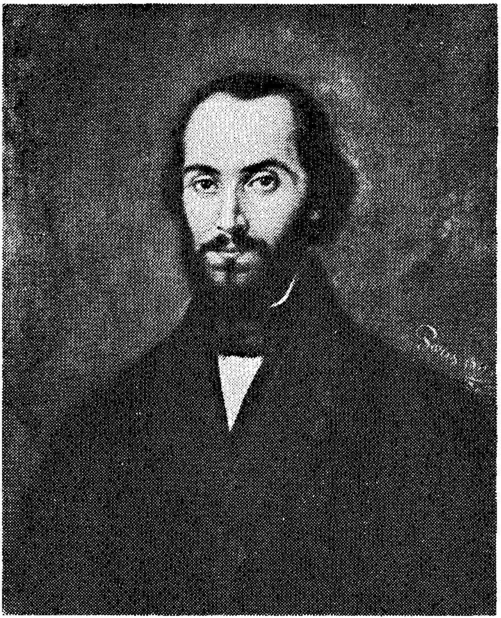

N. Bălcescu (BAR–Stampe).

Alecsandri pe la jumătatea veacului al XIX-lea (BAR – Stampe).

VASILE ALECSANDRI

Vasile Alecsandri pe
la 1867
(BAR – Stampe).

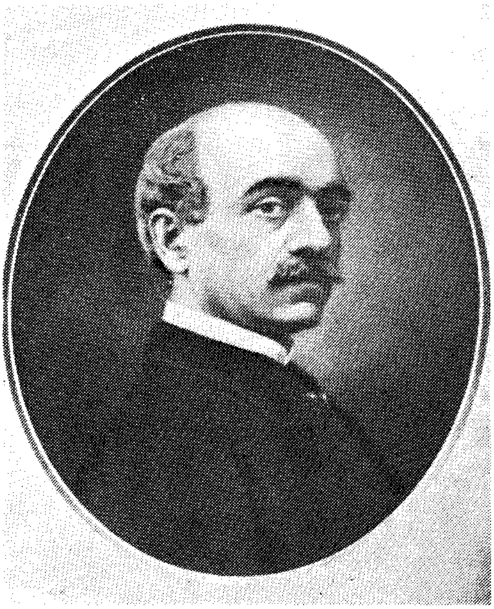

Alecsandri pe la
1873
(BAR – Stampe).

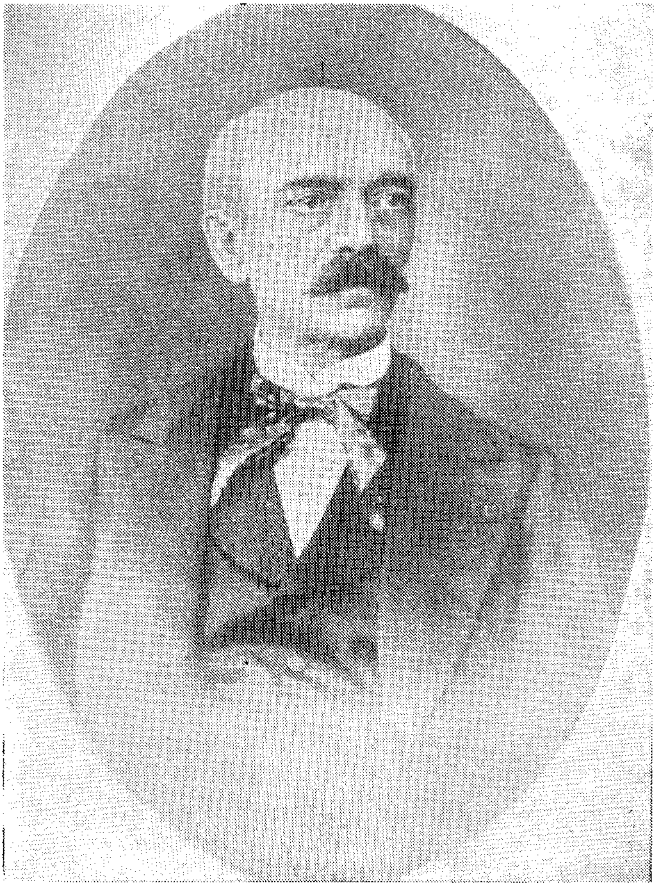

Alecsandri pe la 1877 (BAR—Stampe).

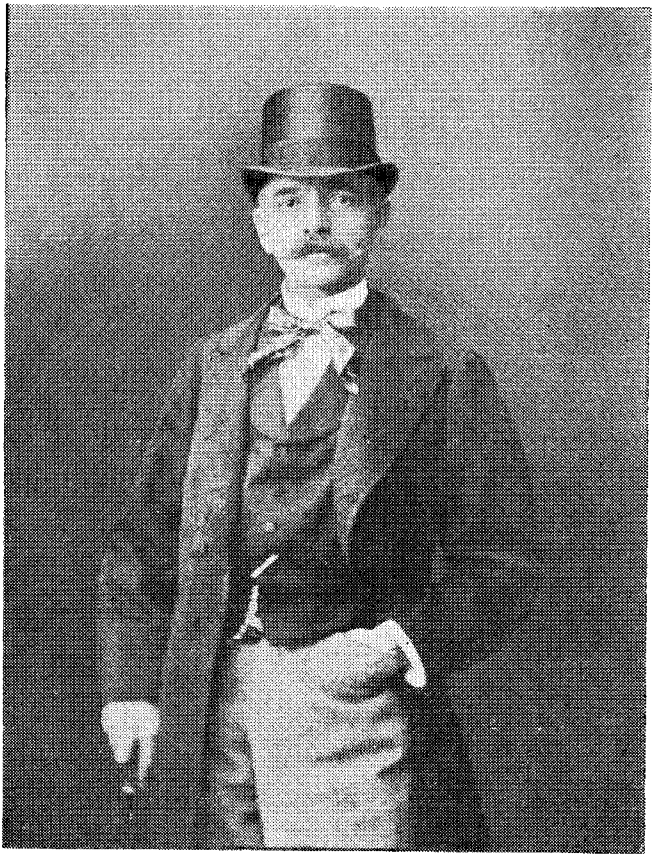

Alecsandri pe la 1880 (BAR—Stampe).

Ils avaient versé non loin de Tîrgo-Froumos. Nous leur prodiguons tous nos soins, en attendant le médecin qu'on avait envoyé quérir à Iassy, et enfin nous partons pour Niamtzo.

Nous visitons en passant le jardin de Paschkany et nous arrivons le soir-même à la foire de Niamtzo. A peine établis au han de Belliboou, nous allons visiter la forteresse. Mitika et mon frère risquent leurs têtes en voulant escalader la montagne par un sentier trop rapide pour des pieds de gentlemans. Arrivés à une certaine hauteur, leurs forces manquent, leurs têtes tournent et ils restent pendant plus de dix minutes accrochés aux petits cailloux du sentier pour ne pas rouler dans les précipices d'à côté. Enfin, ils sont sauvés par deux paysans qui sont accourus à leurs cris.

Je rencontre dans la ville de Niamtzo madame Pulchérie C., plus amaigrie par le sentiment que jamais. Elle était accompagnée de son beau-frère Basile, lequel me fait l'effet d'un trait d'union entre elle et son mari.

J'y ai vu aussi madame Pulchérie Catargi et son époux et, dans le fond du tableau, la figure sinistre, piteuse et en même temps sournoise de Z. Cata.

Rencontre des nonnes de Varatico et d'Agapia. Grande joie.

Le lendemain nous arrivons à Neamtzo pour assister à la cérémonie de *l'eau bénite*. Affluence immense de peuple, de marchands et de voitures attelées à la moldave. Grand bruit de cloches, de fouets, de cris de postillons, de plaintes des pauvres. Largesse au peuple. Tous les pèlerins sont nourris et logés pendant trois jours aux frais du monastère. Scènes populaires. Moeurs patriarcales.

Masă bună — Poftim la dînsa. Măriuca de la Pipirig,[1] belle montagnarde, que je rends toute joyeuse en lui achetant un collier de perles. Curiosités des monastères. Le charnier. La bibliothèque, les cloches, la maison des fous, la cuisine, la boulangerie, le trapezar, les trésors etc., etc. et le staritz Neonil.

Partis le même jour de Niamtzo, nous allons au couvent de Varatico, où nous passons deux jours en compagnie de Negry, qui y est venu pour voir sa soeur, avant de partir pour Vienne. Rires continuels, folies, extravagances, chants d'amour, chants d'église. Le spatar semble un veritable garçon parmi nous. Nous logeons chez la Eugénie [1].

---

[1] În românește în ms., cu chirilice.

Tornbourg perd la tête pour le spatar, tandis que celui-ci lui fait des yeux doux et se moque de lui. Scènes de sentiment entrecoupées de phrases allemandes fabriquées par moi à l'usage de notre apothicaire. P. ex.: *Herr Landsmann, du bist ein Hungemeiner Don Juan, diese sind inconvenentisches Geschichte* ... etc.

Tornbourg finit par se fâcher contre moi et par déclarer avec une véhémence tragi-comique qu'il est suédois, et non allemand. Il prétend que j'ai monté un complot pour faire échoir ses intentions lovelaciennes.

En somme, beaucoup de plaisir.

Nous assistons, avec Negry, à une messe de minuit. Tableau nocturne. Impressions tristes. L'église, pleine de nonnes habillées en noir, semble un vaste tombeau habité par des ombres.

Nous allons à Agapia. Excursion la *Stînca lui Aron-vodă* [2]. Escalade extravagante. Halte pittoresque. Paris pour jeter des pierres à grandes distance. Choeur général, de la *Frumoasă copiliță* [3]. Negry imite la lecture de *l'Evangile*. Incident. En partant de Varatico pour aller à Agapia, les chevaux de Lascar Rossety ont pris le mors aux dents. Tornbourg, effrayé, a sauté de la voiture, en faisant plusieurs culbutes fort pittoresques. Il a manqué se casser une jambe, mais *dass Gott verlasst immer kein Deutscher nicht.*

Retour à Varatico. Le lendemain nous partons en grande caravane et nous allons à Neamtzo. Les nonnes nous suivent jusque là. Nous écrivons chacun quelque chose dans l'album du spatar; je lui trace ces vers au crayon:

Frunză verde viorele,
Dragă, dragă spătărele,
Fă ades rugăciuni sfinte
Ca să poți prinde la minte
Și de mine-ți adă aminte.[4]

---

[1] Sora lui Costache Negri, care era călugăriță.

[2], [3], [4], În românește în ms., cu chirilice.

Nous tenons grand conseil, en déjeunant dans la cour de l'hôtel de Belliboou pour nous décider d'aller passer le jour de la St. Constantin à Menjina; et, après nous être donné rendes-vous à la campagne de Negry, nous nous dispersons. Les uns prennent la route de Piatra; les autres — celle de Iassy; Mitika et moi nous nous dirigeons sur Falticheny. Les nonnes reprennent le route du couvent après de touchants adieux.

Arrivée à Falticheny. Mitika escamoteur. Départ le lendemain avec des chevaux de poste. Course au clocher à travers la haute Moldavie. Passage par Roman, Bakeou. Pluie à verse. Arrivée à Menjina, séjour charmant, folies. Partie de plaisir à Poutheny chez A. Morouzy. Départ pour Iassy. Nuit blanche en route. Souper comique dans la voiture fermée de Radoucano. Tableau pittoresque dans le hangar des postillons à Docolina. Entrée à Iassy par la pluie. Impression désagréable, sous tous les rapports.

[JURNALUL DE CĂLĂTORIE ÎN ITALIA]

Le 7/19 juin 1846, parti de Iassy par la route de Roman. A moitié poste, les chevaux, lancés à grande carrière, touchent sur des chariots des paysans et le timon de ma voiture se casse. Je m'arrête à Podou-Léloae pendant quatre heures pour faire raccommoder l'équipage, et le soir je vais demander l'hospitalité à mr. Millo, qui me reçoit avec son amabilité ordinaire. Sa maison est un véritable joujou; elle est d'une propreté fabuleuse.

Le lendemain, 8/20, je pars pour Minjina et j'y arrive le soir après avoir passé par Bakeou. J'y trouve seulement madame Zulnia, car m-me Cathinka était partie pour les montagnes. Je passe quelques heures délicieuses à causer et lui fais mes adieux le soir même, car je devais partir de grand matin. En effet, à quatre heures j'étais déjà en route pour Galatz. Mais à une poste de Minjina je m'aperçois que j'ai oublié mon passeport dans la chambre de Négry. Désappointement cruel, embarras terrible! Aussitôt arrivé à Galatz, chez ma cousine [1], j'expédie un homme a Minjina avec une letre pour m-me Zulnia, et cinq heures après je reçois mon passeport. Jamais chiffon de papier ne m'a causé plus grand plaisir, car j'étais sauvé d'un séjour forcé de huit jours à Galatz.

Je vais dans la journée sur le bateau de Steriadi, j'y rencontre A. Couza et nous faisons tous une promenade sur le Danube en compagnie de Varnav. Enfin, vers neuf heures du soir, je m'embarque sur le Baron Eihoff. En entrant dans le salon des premières, j'y trouve la princesse Mavrojeni et sa fille, avec lesquelles je passe deux heures d'un conversation très agréable en nous promettant bien de nous sauver mutuellement en cas de naufrage dans la Mer Noire.

---

[1] Poate Esmeralda Gardeev, de la Galați, vară cu poetul.

....

Parti de Constantinople le 19 août par le Montrosa, bateau à vapeur anglais. Arrivé à Smyrne le 20, pendant la nuit. Descendu à l'Hôtel de Mille. Embarqué le 22 sur le Baron Eihoff. Capitaine Millanovitz. Arrivé à Trieste le 29 au soir. Passé la journée du 30 à bord, en quarantaine. Débarqué le 31 matin a l'Hôtel de Metternich.

Parti le 8 de Trieste et arrivé à Venise. N. est arrivée à Trieste le 5 sept. à 2 heures de l'après-midi.

Trieste. Hôtel du prince Metternich

5 7-bre 1846. Dès le matin j'ai des pressentiments si forts, que je ne puis me tenir en place. Je cours deux fois à la poste où N. doit arriver, mais c'est toujours trop tôt. Je rentre dans une agitation impossible à maîtriser. Une voix me parle en secret et m'annonce l'arrivée de N. Je parcours ma chambre en long et en large, comme un fou, je me mets vingt fois à la fenêtre. Enfin, le garçon vient me dire tout-à-coup qu'elle est arrivée. Je vais à sa chambre et je la presse sur mon coeur avec toute l'ardeur d'un amour exalté par deux longs mois d'absence. Pendant ce temps nous avons fait tous les deux plusieurs centaines de lieues à la rencontre l'un de l'autre. Elle a parcouru une grande partie de l'Allemagne soux prétexte de soigner sa santé, et moi j'ai traversé plusieurs mers sous le prétexte non moins véridique d'un voyage en Orient.

Partis tous deux du même point, nous sommes arrivés à notre but en nous moquant bel et bien de la crédulité des curieux. Notre bonheur commence. N. est arrivée à 2 heures, fatiguée et souffrante. Cependant, nos caresses et notre bonheur de noux revoir après tant d'absence la remettent bientôt en bonne santé.

Notre première sortie ensemble en voiture. Sensations curieuses. Il nous semble que tout le monde à les yeux sur nous. Cependant, après cette première épreuve, nous nous habituons si complètement à notre position, qu'il nous semble n'avoir jamais vécu séparément. Après la promenade en voiture au bord de la mer, nous descendons pour faire un tour à la villa Murat, transformée depuis quelques années en restaurant, pour la grande jubilation des Birmans.

Le 8, à 6 h. du matin. Départ de Trieste pour Venise sur l'Archiduc Frédéric par un temps superbe. Rencontre inattendue et non moins désagréable de compatriotes valaques. Madame Elisa Stirbey [1] et ses enfants, qu'elle envoie à Paris. En outre, mr. Anagnosty, plus affecté que jamais. Nous faisons bonne mine à mauvais jeu pendant toute la traversée, qui se passe, du reste, en riant et en plaisantant beaucoup sur mon projet d'établir des postes à chameaux en Moldavie. Vers 2 heures nous entrons dans le port de Venise et nous jetons l'ancre tout près du Palais des Doges. Tableau sublime et désolant tout à la fois. N. éprouve une tristesse involontaire et une émotion augmentée par ses souvenirs de 1841 [2]. Nous descendons dans une gondole (celle que nous avons toujours gardée pendant notre séjour à Venise) et, après plusieurs courses inutiles à différents hôtels, nous descendons à celui de la Italia.

Aussitôt N. installée, je vais retenir une cambre à l'Hôtel de l'Europe sur le Canal Grande et je reviens en toute hâte près de N.

Venise, 8 7-bre, à la Italia. Enfin, nous sommes à Venise, dans cette cité féerique vers laquelle nous nous sommes dirigés, N. et moi, par des routes si différentes; *mais nous ne sommes pas encore chez nous.*

Le chanteur et sa barcarolle pendant que nous dînions en tête à tête. Joie enfantine. Les deux servantes: l'une, véritable sorcière de *Macbeth*, dont N. a peur, l'autre, véritable italienne aux allures franches et décidées. *Diavolo!*

Première promenade en gondole sur le Canal de la Giudecca au coucher du soleil. Sensations indescriptibles occasionnées par le doux balancement de la gondole et par le sentiment de notre solitude à deux. Nous éprouvons en silence tout ce que deux coeurs jeunes et ardents peuvent contenir de bonheur vrai...

---

[1] Eliza Știrbei, născută Cantacuzino-Pașcanu, soția domnitorului Barbu Știrbei.

[2] În 1841 Elena Negri vizitase Veneția împreună cu familia sa.

Le lendemain je cours à la découverte d'un appartement, et je fais celle de madame Spaletta, chez laquelle N. et sa famille ont logé en 1841. Nouvelle promenade en gondole avec N. sur la Giudecca; impressions nouvelles de joie et de bonheur. Notre amour embellit tout ce qui nous entoure, il donne aux objets des proportions sublimes.

Nous parcourons une partie du Canal Grande en admirant la majesté sombre des palais qui l'encadrent et nous apercevons la Piazzetta éclairée au gaz. Nous trouvons que le fantastique de son architecture s'accorderait bien mieux de la lueur mystérieuse des étoiles que du reflet trop vif du gaz. La Vénitienne a perdu son plus grand charme en abandonnant le voile noir; de même, la Piazzetta fait preuve de manque de goût en changeant le voile de la nuit contre le réseau blafard que les becs de gaz projettent sur son front. On dirait à la voir que c'est une malheureuse prostituée qui, ayant perdu tout sentiment de pudeur, fait parade de sa misère sous des parures de clinquant.

Le 10, madame Stirbey et son fils, Georges[1], charmant jeune homme de manières distinqueés, viennent faire visite à N. et, pour leur donner le change, je leur promets de partir en même temps qu'eux de Venise pour me rendre à Trieste et de là à Alexandrie.

Le **11.** Nous allons avec N. chercher des appartements. Visite chez m-me Spaletta, qui reconnaît N. et *nous félicite [de] notre mariage*. N. se trouve un peu gênée, mais moi je joue mon rôle de mari avec une assurance qui ferait croire que je n'ai pas fait autre chose pendant toute ma vie.

Nous choisissons peu après un appartement de trois chambres avec salon sur le Canal Grande au palais Benzon; et le jour même nous y déménageons tous les deux.

Enfin, nous sommez chez nous et à Venise! 11 septembre 1846 et 8 mars 1845[2]. Toute ma vie de coeur est dans ces deux époques!

---

[1] George Știrbei, fiul domnitorului Barbu Știrbei; a fost ministru de externe în anii 1866—1867.

[2] Cele două date marchează momentul întîlnirii cu Elena Negri la Mînjina și momentul regăsirii lor la Veneția.

Le 12, à 5 h. du matin, je quitte N. et, à travers les vapeurs du matin, je me rends au bateau qui part pour Trieste. Je quitte le bonheur réel pour la comédie. Peu après arrive m-me Stirbey, pleurant de quitter ses enfants. Adieux touchants, qui me rappellent ceux que je fis à ma mère en 1839[1], lors de mon départ pour Paris. Les larmes m'étouffent. Georges me prie de prendre soin de sa mère. Enfin, le bateau se met en marche, et Venise avec tout ce que j'ai de plus cher disparaît derrière nous. Pendant la traversée je tâche de consoler madame Stirbey, qui ne cesse de pleurer. Pauvre mère ! Elle se résigne, malgré sa douleur, à l'absence de ses enfants dans l'intérêt de leur avenir.

Arrivés à Trieste, je promène madame Stirbey dans les rues pour la distraire. Elle fait des emplettes pour la nombreuse famille qui l'attend à Bucarest. Deux cent jeunes filles, dont elle est le seul soutien, prient pour elle et la bénissent journellement. Elle sera récompensée par le bonheur que ses enfants à elle lui apporteront à leur retour de Paris.

Le lendemain soir elle part de Trieste, accompagnée de mr. Anagnosty (lequel me semble être le bagaje le plus embarrassant que l'on puisse avoir en voyage). Je charge m-me Stirbey d'une lettre pour mon pére et l'accompagne à la diligence. Je reste seul à Trieste, triste, ennuyé et n'ayant qu'une seule pensée, celle de retourner à Venise auprès de N.

Je recontre mr. et m-me Katzavatis, ainsi que mr. Ziziniаs, avec lesquels j'ai fait le voyage de Smyrne à Trieste, et j'apprends de ce dernier qu'après avoir terminè son voyage en Orient il a fini par se désorienter[2] ici en se mariant. Je lui souhaite toutes sortes de choses et le quitte pour aller prendre à la poste les dernières lettres que N. m'a écrites d'Ems.

Le 14 je reviens à Venise en compagnie de plusieurs anglais et d'un caméléon d'Egypte, qui sert pendant plusieurs heures de prétexte à la coquetterie de deux jeunes italiennes. C'est, je crois, la première fois qu'un caméléon a joué un si beau rôle. Cependant, il paraît que ni la nombreuse société du bateau, ni les caresses agaçantes des deux jeunes et innocentes coquettes ne lui ont fait impression, car il ne s'est trahi par aucun changement de couleur. Il aura compris sans doute que les susdites agaceries s'adressaient plutôt à son maître. Il a même bâillé plusieurs fois, ce qui fut expliqué à l'unanimité par tous les allemands présents à cette scène qu'il avait sommeil. Preuve évidente de l'inteligence du caméléon et de la perspicacité des allemands. Entr'autres animaux qui chargent le bateau, certain dandy allemand n'est pas le moins réjouissant. Il accoste toutes les femmes pour leur demander des nouvelles de leur estomac par rapport au mal de mer, et une fois la question posée et la réponse reçue, il se retire en rougissant et en se rengorgeant avec beaucoup de contentement personnel. J'ai bien envie de lui dire: *„Herr Landsmann, du bist ein Hunzgemeiner Kerliches Don Juan“* [1].

---

[1] Anul este notat greșit. În 1839, Alecsandri se întorcea de la Paris, de la studii, prin Italia. Despărțirea de mama sa avusese loc cu cinci ani mai înainte, în 1834, la sfîrșitul lui iulie, începutul lui august (cf. Marta Anineanu în V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, 1964, p. 236 și 245, n.1).

[2] Joc de cuvinte: *Orient — désorienter.*

A peine arrivé dans le port de Venise, j'aperçois notre gondolier Antonio, qui me salue de loin. Je saute dans la gondole et quelques minutes après je presse N. dans mes bras. Les trois jours d'absence m'auraient paru de véritables siècles si N. Rosnovano [2] n'avait[...] [3]

Ici commence véritablement notre vie à deux sans entraves, sans inquiétudes, tout entiers à notre bonheur, à nos folies d'enfant. Les heures passent, les journées s'écoulent, les semaines s'agglomèrent derrière nous avec une telle rapidité, que nous en sommes presque effrayés. Nous craignons de vieillir trop tôt, sans nous apercevoir de la fuite du temps. Jamais prêts avant une ou deux heures de l'aprés-midi, nous causons de tout et de rien, nous rions de même et nous nous embrassons toujours à propos de tout et de rien, ce qui fait de nos heures une longue chaîne de baisers et de caresses non interrompue. Enfin, nous prenons la sérieuse décision de devenir sages; nous nous habillons à la hâte et nous faisons notre entrée au salon avec un soi-disant bon ton comique que nous oublions de garder, car, au lieu de tenir salon tous les deux comme nous nous le promettons chaque fois, nous nous surprenons courant comme des enfants dans les chambres, chantant, riant à grands éclats de rire; le tout scellé chaque fois d'un baiser délicieux, suivi de plusieurs autres.

---

[1] În ms., cu caractere gotice, într-o ortografie aproximativă.

[2] Inițial scris: *„N. Rosnovanu“*.

[3] În ms. urmează cîteva cuvinte șterse.

Le seul sujet que nous traitons sérieusement c'est celui de notre ménage. En fait d'ustensiles, nous possédons déjà six feljans et six zarfs [1], ainsi qu'un petit ibrik apporté par N. Il nous faut encore une machine à café pour le déjeuner du matin. En fait de provisions, N. a fait acheter en mon absence du sucre et des oranges, dans l'intention de faire des confitures; mais les oranges sont dévorées avant l'exécution de cet estimable projet. Je cours sur la place St. Marc faire emplette de ce [2] qui nous manque, et quand tout est complété, nous nous trouvons avoir pour notre ménage:

1. 6 feljans, 6 zarfs.
2. 1 ibrik pour le café turc. plus du moka.
3. 1 machine à café au lait.
4. 1 oka de sucre, ainsi que de la vanille.
5. 1 pot de moutarde française.
6. 1 boîte de sardines de Nantes.
7. De la Mortadella [3] et du fromage.
8. Des fruits à l'infini.

Le tout contenu provisoirement dans une petite armoire appelée *notre mobilier*, que nous achetons et que nous destinons à Antonio.

N.B. Toutes les provisions sont fort souvent renouvelées par la raison qu'au lieu de dormir comme tout le monde aux heures les plus communément consacrées au sommeil, nous nous levons régulièrement chaque nuit à deux heures du matin pour faire de petits soupers, auxquels nous apportons toujours beaucoup de gaieté et non moins d'appétit. N. surtout se distingue par une prestesse de mognitzika tout à fait charmante et enfantine. Elle mange en babillant et babille en mangeant, avec tant de gentillesse et de mognitzerie, qu'il n'y a que mes baisers qui puissent l'arrêter. Le matin, à 9 heures, la fille de chambre de N., Annunziata, qui répond toujours par „*Eccomi*" à notre appel, entre avec le plateau du déjeuner et se retire fort discrètement après nous avoir souhaité le bonjour (usage italien). Aussitôt N. s'empare de la machine à café, la dispose convenablement, met le feu à l'esprit de vin et pendant que le café s'écoule dans nos deux tasses, je confectionne des tartines avec toute la gravité d'un spatar de l'ancien regime et toute la science qui distinguait Charlotte aux yeux de Werther[1]. N. m'a confié l'importante occupation des tartines pour m'habituer, dit-elle, à nourrir mes enfants quand je serai marié, et pour apprendre les moyens de les calmer lorsque leurs cris discordants viendront troubler l'harmonie de mes rêves poétiques.

---

[1] Cești de cafea și suporturile lor metalice (tr.).

[2] Inițil scris: „de *tout* ce qui ..."

[3] Salam de Italia, fabricat mai ales la Bologna.

Après le déjeuner viennent nos longues et douces causeries qui se traînent sans nous en apercevoir jusq'à une ou deux heures de l'après-midi, passant du sujet le plus sérieux aux futilités les plus folles, de l'analyse la plus sceptique sur les sentiments humains aux expressions les plus vraies et les plus caressantes de notre amour, des souvenirs tristes ou gais de notre passé aux promesses brillantes de notre avenir, et cela en nous tenant tantôt blottis sur le canapé, tantôt en nous promenant dans la chambre, tantôt en courant autour des meubles comme des collégiens. Mais ce qu'il y a de remarquable c'est que tout en causant, en courant, en riant, nous nous approchons toujours insensiblement l'un de l'autre, *și cînd ne trezim,*[2] je me surprends tenant la mognitzika sur mes genoux, et nous embrassant instinctivement, sans nous en apercevoir, pendant tout le reste de la discussion. Une parole et un baiser: c'est la devise de notre conversation.

Antonio apporte chaque jour des lettres pour N. C'est déjà quelque chose que de trouver le temps de les lire. Quant à y répondre à toutes, c'est autre chose. On n'a pas le temps! Madame n'est pas venue à Venise pour consacrer ses moments à la correspondance. Attendez donc, mesdames et messieurs, on vous fera la grâce de vous écrire plus tard! La plume et tout l'attirail du bureau nous sont en horreur pour j'instant; malgré tout l'attachement que nous vous portons, nous n'avons pas une minute de disponible à votre égard! Toutes nos heures sont occupées aux folies et à notre ménage. Ainsi, veuillez attendre!

---

[1] Aluzie la romanul lui Goethe, *Suferințele tînărului Werther.*
[2] În românește în ms., cu chirilice.

N. reçoit une letre de son frère qui la fait pleurer, mais je lui essuie les yeux avec mes baisers et le sourire paraît; c'est que pour nous deux, nous remplaçons mutuellement tout: monde, famille et patrie. Nous avons tout en nous, ayant l'un l'autre, et nous possédons, par-dessus tout, l'amour.

Vers deux heures nous sortons ordinairement faire un tour de promenade tantôt en gondole, tantôt à pied. Quand c'est en gondole, nous faisons mettre toujours la *coperta* afin d'être plus cachés, même dans cette Venise presque déserte, où nous sommes complètement inconnus. Il est vrai que de cette manière nous pouvons nous embrasser tout à notre aise, et c'est ce qui nous convient avant tout, quoique, dans l'ordre des choses, nous devrions, comme voyageurs, prêter plus d'attention aux palais majestueux que nous longeons. Mais nous savons toujours trouver des raisons excellentes à notre manière d'agir. D'abord, nous connaissons tous deux Venise de longue date; ensuite, nous ne nous sommes pas donné rendez-vous chez elle comme voyageurs, et enfin nous avons tout le temps nécessaire devant nous. Ce dernier argument surtout qui nous paraît le plus puissant nous engage à persévérer dans notre système.

Quand c'est à pied que nous sortons, il nous semble avoir des ailes aux pieds (nous, qui en Moldavie n'avons pas de jambes, mais des roues). Tant nous éprouvons du plaisir à marcher ensemble, nous tenant étroitement par le bras, nous soutenant mutuellement, mesurant nos pas les uns sur ceux des autres et traversant la foule des rues sans la regarder et sans l'entendre.

Nous ne nous apercevrions même pas de l'existence de tous ceux qui nous entourent si de temps en temps quelque malencontreux passant ne marchait sur la robe de N. Car ici les robes longues, ainsi que tout ce qui est élégant en fait de toilette sont inconnus et, de plus, les vénitiens ne regardent jamais à leurs pieds. Ce qui expliquerait assez pourquoi ils sont tombés dans un tonneau de bière *Kaiserliche* și *Königliche*[1].

---

[1] În ms., în germană și română, cu chirilice. Aluzie la anexarea Veneției de către Imperiul austro-ungar, prin tratatul de la Campo-Formio (1797).

Vers quatre heures nous rentrons après avoir fait une visite au Rialto, et nous nous plaçons sur le petit balcon qui a vue sur le Canal Grande. Nous admirons à gauche, au fond, le superbe palais Foscari, dont la façade semble de la dentelle; en face de nous, le palais Tiepolo, à droite, le palais Grimani (aujourd'hui dégénéré en poste autrichienne), Manini [1], dont le nom rappelle de si douloureux souvenirs à ceux qui aiment Venise, et au fond, à droite, le Pont Rialto, dont l'arche majestueuse se jette avec tant de hardiesse d'une rive à l'autre; puis, sous nos pieds, une foule de gondoles, qui glissent rapidement à la surface du canal, s'évitent comme des hirondelles dans leur vol et vont disparaître dans les canaux latéraux. Tableau mouvant, éclairé par les derniers rayons du soleil et animé par les chants des gondoliers ou par les cris de *siastarli*, de *caprami*, de *isaè*, de *remo*, de *riva* [2] qu'ils jettent en débouchant d'un canal dans un autre. Nous remarquons particulièrement un petit gamin de gondolier qui se dispute avec tous les autres et finit toujours par leur enlever les passants d'une rive à l'autre. Vers cinq heures, Gaspar, le garçon de la maison, vient mettre la table dans le salon et bientôt après nous apercevons la gondole d'Antonio sortant du canal St.-Luca en portant triomphalement certain panier du *Caféhaus*. Malgré tout l'intérêt que nous attachons à ce panier, nous ne pouvons cependant, N. et moi, [ne] prêter trop d'attention à la manière élégante dont Antonio manie la rame et aux ondulations gracieuses de son corps qui semble à chaque instant prêt à tomber dans l'eau, tant il se penche hardiment hors de la gondole. C'est un joli garçon de 21 ans, aux cheveux roux parfaitement bien fait et d'un caractère très doux. Pendant nos promenades, il nous dit les noms des palais de Venise, ainsi que l'histoire des familles qui les ont habités, et pendant ses heures de loisir il fait la lecture des poètes italiens. Il aime beaucoup Alfieri, et m'a déjà parlé de sa tragédie de Saül avec un enthousiasme bien senti. Pour un simple gondolier cela paraît d'abord surprenant, mais à Venise les gondoliers sont plus lettrés que la plupart des membres de notre savante Académie !

---

[1] Ludovico Manini (1726—1803), ultimul duce al Veneției, de al cărui nume se leagă prăbușirea, în 1797, a acestui atît de înfloritor oraș odinioară.

[2] Strigăte specifice gondolierilor; apar atestate numai *remo* = lopată, ramă și *rivo* = mal.

Nos dîners se passent assez sagement par la raison que le garçon entre à chaque instant dans le salon pour nous servir, sans quoi j'avoue *că nu s-ar alege nimic de masa noastră*[1]. Nous discutons bien un peu avec N. au sujet des choses aigres que, par raison de santé, je veux l'empêcher de prendre, mais elle fait[2] toujours de telle sorte, que je finis par céder continuellement ; ce qui me convainc tout à fait au sujet de la vérité psychologique que mon ami Kog[ălniceanu] a répandue[3] sur la faiblesse de mon caractère. Après avoir été influencé par tant de monde, y compris mon ami Kog, je le suis en dernier lieu par N., et cela sans me plaindre nullement. Je me trouve vraiment admirable, n'en déplaise à mon ami Kog.

Aussitôt levés de table, nous allons dans le petit balcon couvert, où Annunziata nous apporte du café turc, que N. lui a appris à faire dans les premiers jours de notre installation au palais Benzonus. C'est pour nous moins une jouissance matérielle, que le plaisir de conserver hors du pays un usage adopté en Moldavie. Aussi, pour me servir de l'expression de certain grand personage de chez nous, nous dégustons nos petits felgians avec *un certain recueillement.* Chaque goutte réveille chez nous un souvenir de notre patrie, de sorte que la Moldavie ne peut pas nous accuser d'oubli envers elle, en égard aux nombreuses gouttes contenues dans une tasse et aux nombreuses tasses que nous consommons journellement. Nous appelons cela nos *libations en l'honneur du pays*. Il est vrai que pour ma part je pense bien aussi un peu à Constantinople et à l'Asie, pendant que j'absorbe mon café. Mais afin de n'avoir rien à me reprocher, je fume en même temps une pipe turque et je fais de cette manière part égale: l'encens pour l'Orient et la libation pour la Moldavie.

A cette heure-là la lumière décroît sensiblement, l'obscurité s'avance comme un traître. Ce n'est plus le jour et ce n'est pas encore la nuit; c'est un moment morne où la nature semble être à l'agonie, où le ciel n'a pas d'étoiles, il est triste comme un trône vide, où chaque chose s'enveloppe d'une teinte indécise. Le coeur est comme dans une attente douloureuse; il éprouve des angoisses indéfinissables. La pensée flotte incertaine comme une barque sur une mer sans bornes; elle souffre comme sous l'impression d'un rêve pénible quoiqu'insaisissable. C'est une heure où je sens des tristesses infinies, où il me semble assister [1] de loin à la mort d'une personne que j'aime. J'ai des abattements involontaires et je deviens soucieux. N. devient rêveuse de son côté, et pendant quelques minutes nous ne sommes plus méconnaissables, mais tout à coup nous nous apercevons avec horreur que depuis près de deux heures nous ne nous sommes pas embrassés, et nous voilà en un clin d'oeil gais, les yeux brillants de joie et nous vengeant ensemble pour tout le temps perdu.

---

[1] În românește în ms., cu chirilice.

[2] Inițial scris: „elle *se prend* toujours ..."

[3] Inițial scris: „Kog. a *fait* répandue ..."

La nature nous a doués de caractères plus ou moins heureux, par rapport à chacun de nous mêmes en particulier, mais l'amour en a fait les caractères les plus convenables entre eux. La gaieté de l'un chasse la tristesse de l'autre, et cela sans efforts aucuns; il suffit d'un mot, d'un regard, d'un sourire. Et de leur parfaite conformité dans la plupart des points, ainsi que de leur différence sur plusieurs autres, il résulte pour nos coeurs l'union la plus douce, pour nos esprit le charme le plus délicieux et pour notre existence le bonheur le mieux compris et senti.

Sitôt que les étoiles paraissent, nous nous dirigeons en gondole vers la Giudecca. Antonio noux y conduit, d'ailleurs sans même attendre notre ordre; il connaît déjà nos goûts. Nous avançons lentement vers les lagunes, bercés par un balancement doux et candencé qui fait flotter nos pensées au sein de vagues rêveries. Etendus l'un près de l'autre sous la *coperta*, nous parlons à voix basse de notre bonheur, des efforts que nous avons faits et des obstacles que nous avons franchis pour y parvenir, du bien-être moral que nous juissons dans notre amour et surtout du cadre sublime que nous avons su lui donner en nous rendant à Venise; puis, à mesure que nous envisageons ainsi à deux dans le silence de la nuit toute la grandeur de notre beau rêve réalisé, nos voix faiblissent, se taisent, et nous revenons lentement vers la place St.-Marc, enivrés des émotions les plus suaves. Heureux ceux qui aiment! Bien plus heureux encore ceux qui se retranchent du monde et qui peuvent, comme nous, ajouter au charme de leur amour celui de Venise! Lord Byron a dit vrai: „*La foi fait monter l'homme au ciel, l'amour fait descendre le ciel à l'homme*".

---

[1] Inițial scris: „semble *être* assister ..."

La place St.-Marc est pleine de monde. C'est dimanche et la musique militaire y joue. Les arcades des Procuraties [1] sont encombrées de promeneurs. Le gaz brille partout dans toute sa force. Devant les cafés, les consommateurs font foule, et devant ces derniers, de malheureux chanteurs italiens crient avec [2] le désespoir de la misère des morceaux d'opéra. Tout le pathétique qu'ils mettent dans leurs voix provient plutôt de l'estomac que du coeur. C'est le vide du 1er qui donne du vibrant à leurs notes et nullement le trop-plein du second. Nous passons outre, sans nous arrêter et nous admirons la façade de St.-Marc dessinant sur le ciel étoilé les dentelures et les petites tourelles à jour qui ornent son front. La lune paraît entre les colonnes frêles de l'une d'entre elles et met une auréole lumineuse sur la tête de la statue qui y siège. C'est un tableau que les grands peintres vénitiens auraient dû bien plutôt faire que de gâter leurs pinceaux à tracer les figures sèches et jaunes de tout le calendrier. Que de temps, que de génie perdus en l'honneur des caricatures sacrées qui composent notre paganisme chrétien!...

Avant de quitter la place, nous faisons un tour sur la Piazzetta, la favorite de N. et la mienne, et, après avoir donné un coup d'oeil au Pont des Soupirs, qui se dessine lugubrement entre le Palais des Doges et les prisons, nous retournons chez nous par le Canal Grande, admirant de loin la S-ta Maria de la Salute avec ses nombreuses statues, les rives du Canal perdues dans l'obscurité, avec ses sombres palais couverts de marbre, et surtout le palais Foscari, le plus vénitien de tous après celui des Doges. En nous retrouvant dans notre appartement, il nous semble que nous sortons d'un rêve. Encore sous l'impression de notre promenade et des oscillations enivrantes de la gondole, nous laissons prendre à nos pensées un cours sérieux et nous donnons toute notre admiration à la vieille patricienne Foscari, qui préfère vivre misérablement d'une pension de 10 sous par jour que le gouvernement de Venise lui fait, plutôt que de vendre le palais de ses ancêtres, comme tant d'autres l'ont fait sans rougir et, peut-être, sans regret. C'est grand et digne des vertus antiques!

---

[1] Procurații erau principalii demnitari din republicile Veneția și Genova.
[2] Inițial scris: „avec *tout* . . ."

Nous l'avons souvent dit, N. et moi, et nous le dirons encore bien souvent: tant que nous vivrons, et dussions-nous vivre mille ans, nous n'oublierons jamais nos belles[1] soirées de Venise! Tout ce que deux imaginations ardentes peuvent sentir de poétique rêverie, tout ce que deux âmes peuvent éprouver d'élans sublimes, tout ce que deux coeurs qui s'appartiennent franchement peuvent connaître de doux bien-être à l'âge des fortes impressions nous l'avons éprouvé, senti, connu pendant nos délicieuses courses en gondole dans les lagunes. Notre séjour de deux mois à Venise vaut toute une existence de bonheur, car le plus beau rêve de notre jeunesse, les plus brillantes espérances de notre amour se sont réalisées jour par jour, heure par heure. Nous nous connaisons maintenant autant qu'il est donné à l'esprit[2] de se juger, et nous savons quelle immense quantité de félicités divines sont enfouies dans le coeur de l'homme; mais ces jouissances morales y sont cachées comme la chaleur au fond de la terre. Il faut le soleil pour attirer celle-ci à la surface; il faut l'amour pour vivifier celles-là.

Notre premier mois a passé avec une telle rapidité, que nous avons pu trouver à peine le temps, dans l'espace de trente jours, d'aller deux fois aux jardins publiques, d'entrer deux fois dans la basilique de St.-Marc et de visiter en passant l'église St.-Salvator, ainsi que le musée d'antiquités, situé vis-à-vis. La seule grande excursion que nous avons faite c'est celle du Lido. La mer était calme et pure comme le ciel, et le soleil nous engageant à nous souvenir d'un usage caractéristique du peuple moldave, celui *de a se prăji la*

---

[1] Inițial scris: „belles *et poétiques ...*"
[2] Inițial scris: „L'esprit *de l'homme ...*"

soare,[1] nous avons parcouru l'intérieur du Lido pendant une heure visitant avec curiosité les tombeaux des juifs et nous promenant avec plaisir sur le sable de la plage doucement caressée par les vagues de l'Adriatique. *Le coquillage.*

Tout est beau, calme et brillant autour de nous; tout nous sourit.

Les plaintes molles des vagues deviennent pour nous des chants caressants. C'est que le coeur de celui qui aime est un foyer ardent qui projette sa lumière sur toute chose; c'est que l'âme est un instrument divin qui change tout bruit en harmonie.

Incidents, découvertes et occupations importantes du premier mois de notre séjour à Venise:

Mr. Padron est un larron qui prétend nous faire payer 1 fr. par jour pour le loyer d'un Psyché transporté[2] de l'appartement voisin dans le notre. Ce qui dans une vie moyenne de 50 ans lui ferait une somme de 18. 250 fr., rien que pour une glace, sans compter les bougies, qu'il met à 1 fr. la pièce, et les dîners, qu'il fait payer double, et les comptes, qu'il charge... par distraction! Cet homme-là deviendra millionaire ou forçat!

Un nouveau chanteur de rues fait notre découverte et vient tous les deux jours nous servir comme dessert à table une barcarolle vénitienne que N. aime beaucoup.

Découverte d'un cadre en filigrane de papier chez un marchand de bric-à-brac. Nous en faisons l'acquisition pour rien et il se trouve, par le plus heureux des hasards, tout à fait juste pour le portrait en miniature. Cet incident, très simple du reste, nous sert de point de départ à l'énumération de toutes les chances que nous avons eues depuis notre arrivée à Venise — telles que: le retour inattendu de mon père en Moldavie, au lieu de se rendre à Venise, comme il l'avait décidé. Le bonheur de n'avoir pas été reconnus par mr. et m-me Manesco[3] lors de notre rencontre sous les Procuraties. Celui plus grand encore de leur départ subit de

---

[1] În româneşte în ms., cu chirilice.

[2] Inițial scris: „Psyché *qu'il transport*[ait] ..."

[3] Poate membri ai familiei Mănescu din Țara Românească, înrudită cu familia Odobescu.

Venise par la raison probable que cette ville ne possède pas des objets de toilette convenables à m-me.

N. fait des confitures. Grand remue-ménage dans la cuisine. Tout notre monde est sur pieds. N. arrange le feu en se brûlant les doigts. Moi je découpe les oranges en prélevant la dîme sur chacune au grand scandale de N. Antonio coupe le bois[1]. Annunziata pèse le sucre. Et enfin, après une bonne heure de peines et de travaux, les confitures sont terminées et attendent d'être achevées!

Elles font leur apparition dans un immense bocal en verre, surnommé pot, et nous procédons à la cérémonie de l'épreuve avec toute l'importance voulue en pareille circonstance. Les confitures sont trouvées excellentes à l'unanimité des voix, mais, hélas, deux heures après, elles se transforment en une pâte cristallisée, qui se refuse obstinément à faire nos délices. N. accuse le feu trop vif du charbon, la forme du vase dans lequel elles ont été confectionneés etc., et pendant que nous voulons reconnaître la cause de leur métamorphose, le vase de verre se brise en ricanant de notre désappointement, et nous nous trouvons dans la cruelle nécessité de jeter tout dans le canal.

Correspondance de N. souvent interrompue par moi et miraculeusement continuée par un personnage singulier.

Apparition du susdit personnage sous la couverture du lit et à table, entre N. et moi.

Le même, jouant le rôle de nourrice auprès de notre petit enfant... en albâtre, avec une tendresse particulière à sa race.

Malheurs arrivés au même. Il se fend la tête et se casse une patte, au grand regret de ceux qui le connaissent.

Fin tragique au milieu des flammes d'un petit balai, pour faire suite à la précédente.

Chant du Rataplan avec accompagnement, ayant quelques rapports avec la balai.

Lettre d'Alfred de Courcy, dans laquelle N. fait une découverte inattendue. Ma perspicacité y trouve son compte.

La gondole d'Antonio s'embellit d'un magnifique tapis rouge, que nous lui destinons en souvenir de nous.

L'album !

---

[1] Inițial scris: „bois (*le nôtre*)".

Vers le commencement du second mois de notre séjour à Venise, le ciel se couvre de nuages, le temps devient humide et froid; la pluie tombe à verse pendant des journées tout entières, mais nous ne nous en apercevons pas[1]. Enfermés chez nous, ne sortant presque plus, nous faisons ensemble de la lecture, quand les folies nous en laissent le temps, et nous créons [2] tous les deux un avenir magnifique à *notre amiral.*

N. lui prodigue les noms les plus caressants et pleure comme un enfant en parlant de lui. Elle s'identifie même tellement avec cette pensée, qu'elle croit le tenir réellement quelquefois dans ses bras, elle le berce avec amour sur son sein; elle lui chante naani, et moi, en la regardant, je me sens venir les larmes aux yeux [3].

Le ciel nous doit encore cette grâce, non pour compléter notre bonheur, car il est complet, mais pour concentrer nos deux amours en un sentiment unique qui ferait de notre enfant l'être le plus heureux du monde.

Un enfant serait pour nous comme un bel arbre en fleurs, sur lequel nos pensées les plus douces et les souvenirs les plus charmants de notre amour se rencontreraient à toutes les époques de notre vie.

Espérons! Notre bonne étoile est là.

Nous décidons de faire nos portraits par mr. Felice Schiavoni [4], frère de celui qui a été chez nous. Mais en attendant son retour de Vicence, je prends froid et je souffre horriblement des reins. N. devient mon médecin et me guérit en deux jours au moyen d'un médicament moldave. Bientôt, cepedant, sa santé à elle, qui avait parfaitement repris pendant le premier mois, s'altère; la toux la reprend; des maux de tête affreux la tourmentent et elle tombe gravement malade au lit. Mon inquiétude est à son comble. Je fais venir un médecin, mr. Namias, dont la vue et les questions font rire N. comme une folle. Mr. Namias observe qu'un malade qui rit est à moitié guéri et, en effet, quatre jours après, N. sort du lit.

---

[1] Inițial scris: „apercevons *même* pas ..."

[2] Inițial scris: „nous *bâtissons* tous ..."

[3] Inițial scris: „sens *capable de plus grands sacrifices pour lui donner le bonheur*".

[4] Felice Schiavoni (1803—1881), cunoscut pictor din Triest, stabilit la Veneția, frate cu Giovanni Schiavoni (1804—1848), care a lucrat și la la Iași, Odesa și Petersburg.

Mon portrait étant déjà commencé, N. fait commencer aussi le sien. Nous allons poser à l'atelier de Schiavoni, et quand les séances sont terminées, nous profitons de quelques rares heures de beau temps pour visiter S-ta Maria de la Salute, l'Académie des Beaux-Arts, la fabrique de verre à l'île de...[1] et le Palais des Doges, y compris les Plombs [2] et les prisons.

Pendant cet intervalle N. reçoit la caisse de ses effets de Vienne et trouve la plupart d'entre eux moisis et gâtés par l'humidité. Quelques livres moldaves, et entres autre la *Propășirea* [3], avaient pris un certain air de vétusté et une certaine odeur de science très flateurs pour leur contenu, mais très peu pour l'odorat et la vue. Nous faisons la lecture de quelques poésies d'Alexandresco, des soirées de Venise de Negry et des différents articles insérés dans le [4] volume de la *Propășirea* [5]. Lectures intéresantes, il est vrai, mais souvent interrompues par des baisers et des folies comme à l'ordinaire; puis, quand tout a été parcouru légèrement, nous nous mettons à faire nos plans de voyage. Nous flottons entre la Sicile et l'Algérie pour le choix de notre quartier d'hiver, et finalement nous [6] inclinons forcément pour la première, en décidant toutefois que nous irons d'abord à Paris pour consulter Andral. Ce projet arrêté et la fin de notre second mois de séjour à Venise approchant à grands pas, nous nous hâtons de faire nos dernières courses et nos dernières emplettes dans cette ville. Nous choisissons deux albums de vues de Venise, nous commandons deux vues du palais Benzon et une de notre chambre. J'offre à N. une jolie petite gondole en filigrane. En retour, elle m'achète un délicieux porte-cigares en filigrane doré et quand tout est teminé, N. les arrange savamment dans notre album, en y insérant en tête le dessin de notre ménage et de notre mobilier, chef d'oeuvre provenant de mon fait et dédié sans emphase à N.

---

[1] Poate Murano. În ms. e lăsat loc gol.

[2] Închisori cu celule de plumb, în care osîndiții mureau otrăviți de emanații.

[3], [5] Românește în ms., cu chirilice.

[4] Inițial scris: „dans *cette* ..."

[6] Inițial scris: „nous *nous* ..."

C'est ainsi que notre temps se passe en plaisirs de tous les instants, en conversations folles, en rires continuels, en douces rêveries, en petites occupations de ménage, charmantes par leurs futilités. Qu'il pleuve au dehors, qu'il vente, qu-il y ait orage, dans nos chambres il fait toujours beau! Le soleil ne nous quitte jamais. Quand[1] le ciel est clair, ce qui est très rare, nous allons entendre la musique sur la place St.-Marc et nous parcourons les différents quartiers de Venise à pied ou en gondole; et pendant les journées pluvieuses nous restons chez nous au coin du feu, parlant souvent de notre pays et bien plus souvent encore de nous-mêmes et de notre enfant, de notre brave *amiral*, car nous lui avons déjà choisi une carrière belle et noble. Nous avons décidé qu'il serait marin et, en attendant, nous lui avons octroyé le titre de grand amiral.

Le moment de notre départ est presque arrivé. Nous emballons à la hâte nos effets et nos ustensiles de ménage dans deux caisses, l'une destinée pour Galatz et l'autre pour Naples. Antonio devient triste et Annunziata pleure à grosses larmes en nous voyant faire nos préparatifs de voyage. Pauvres gens! Ils se sont attachés à nous, ils voudraient nous suivre partout, car N. a été pour eux d'une bonté toute naturelle chez elle, mais souvent étrangère à la plupart des maîtres.

Notre départ est fixé au 12 nov., juste deux mois après notre installation au palais Benzon. Tout est prêt, malles, passeports etc. Nous allons visiter la basilique de St.-Marc en détail, mais quant à l'Arsenal, nous nous consolons de n'avoir plus le temps de le voir, en disant que nous le connaissons de longue date.

N. B. Dans l'espace de 65 jours nous n'avons [pas] eu le temps de vistier ni les églises, ni les palais, ni les îles, ni les lagunes (exceptée celle de Ca[na]regio, par un superbe coucher du soleil), ni les *murazzi*, ni la fabrique de glaces, ni celle de chaines de Venise etc., etc., ni d'aller à Mestri, ni d'aller à Padoua en gondole comme nous l'avions projeté etc.

En 65 jours nous n'avons eu que juste le temps de faire quelques belles et poétiques promenades en gondole et de goûter tout ce que la jeunesse et l'amour peuvent donner de bonheur. Bien plus, nous aimons à avouer notre crime, tant nous sommes contents de l'avoir commis.

---

[1] Inițial scris: „Quand *il fait de* ciel clair ..."

Par exemple, dans ces deux mois nous avons acquis la triste expérience que mr. Padron était le plus impudent larron de Venise, ce qui n'est pas peu dire, car ici les étrangers sont traités comme dans une forêt. Il nous a demandé 20 francs pour le simple loyer d'une baignoire, dont N. s'est servie deux fois. J'ai donné à mr. Larron 2 fr. et l'ai appelé dix-huit fois voleur. Ce qui a paru faire son compte, car il m'a répondu: „*Merci*".

Seconde expérience non moins triste que nous faisons la veille de notre départ à propos des beaux-arts; la voici: le prix des beaux-arts à Venise est en raison inverse de leur décadence. Mr. Felice Schiavoni, lequel pour ne pas être un Titien n'en est pas moins un très mauvais portraitiste, après nous avoir beaucoup trop parlé des tableaux que la duchesse Hélène[1] lui aurait commandés, après nous avoir fait compliment sur les beautés artistiques de nos figures et sur le bon goût de nos costumes, après nous avoir bien fait entendre qu'il ne travaillait pas le portrait pour gagner de l'argent, mais plutôt par amour de l'art, a fini par faire de nos deux portraits deux caricatures achevées, tant sous le rapport de la finesse du travail, que sous celui de la non-ressemblance. Le tout pour la somme minime de 40 napoléons d'or. C'était mettre à un trop grand prix sa mauvaise plaisanterie. Donc, pour ne pas nous laisser duper ainsi niaisement et, en même temps, pour ne pas manquer à notre délicatesse nous lui renvoyons la moins maltraitée de nos caricatures, accompagnée de 17 nap. (prix qu'il avait réduit en dernier lieu), et je lui[2] écris une lettre, dans laquelle je lui[3] dis fort poliment que s'il ne sait pas faire les portraits, en revanche il estime beaucoup trop cher ses œuvres. Nous gardons l'autre pièce comme pièce à conviction.

Le 11 nov. dans la journée, en faissant l'emplette d'une chaine vénitienne pour N., j'aperçois Douka[4] et sa femme passant tout près du magasin où je me trouvais. Heureusement, ils passent tous deux sans me voir[1]. Nouvelle chance! Je fais part de cet incident à N., qui me répond en riant qu'il est temps décidément de quitter Venise, car nous sommes menacés d'une invasion de compatriotes et de connaissances. Nous avons recontré deux jours auparavant mr. Feidel sur la place St.-Marc, qui a eu la maladresse de nous reconnaître et de venir nous parler.

---

[1] Ducesa Elena Pavlovna.

[2] Inițial scris: „lui *ai* écri[*t*]..."

[3] Inițial scris: „lui *ai* di[*t*] ..."

[4] E vorba, probabil, de soții Ion și Euharia Duca, vară cu poetul (fiica Saftei, sora vornicului Alecsandri).

Le 12 nov. Je paie nos dettes en ville, je fais transporter nos effets à bord de l'Archiduchesse Sofie et je reviens près de N., pour jouir ensemble des derniers moments que nous avons à passer au sein de notre appartement du palais Benzon. Nous nous sommes si bien familiarisés avec ce joli réduit où nous avons goûté des heures si délicieuses, si complètement exemptes des moindres soucis, que nous devenons tristes à la seule pensée de le quitter. Que de mystères du coeur, que de joyeux épanchements, combien de scènes[2] douces ou folles, sérieuses ou enfatines se sont passées en deux mois entre les murs de cet appartement! Là, c'est le canapé sur lequel nous avons fait nos parties joyeuses de dominos, le soir, et nos petits soupers à deux heures après minuit. Là, c'est le bureau autour duquel nous avons tant de fois couru comme des enfants, avec de grads éclats de rire. Là, sont nos deux petits balcons sur lesquels nous nous sommes tant de fois placés, pour admirer le palais Foscari, éclairé par les derniers rayons du soleil, et le mouvement des gondoles glissant sur le canal.

Chaque meuble a son souvenir, chaque coin a pour nous sa petite histoire, connue de nous deux seulement. Chaque fenêtre nous présente une image, un tableau[3]. Sous l'une, le *chanteur des rues* chantait notre barcarolle favorite: sous l'autre, criait chaque matin un petit enfant frais et gentil, qui souriait à N. De cette autre fenêtre nous avons aperçu un jour un gracieux enfant qui passait en gondole et dont le souvenir a si souvent fait battre le coeur de N. Enfin, il faut tout abandonner[4]. Nous faisons une dernière visite dans nos trois chambres et nous les quittons avec un regret véritable. Annunziata embrasse les mains de N. en sanglotant et nous prie de ne pas l'oublier si jamais nous passons à Bologne où elle demeure (à l'hôtel de mr. Broun). Pauvre fille! Elle nous suit jusqu'à la gondole, ainsi que Gaspar et sa soeur, et nous souhaite un bon voyage avec des larmes dans la voix et dans les yeux. Au même moment apparaît près de nous le gondolier Bennetto, qui a servi Negri et sa famille en 1841. N. le reconnaît et lui donne de l'argent pour boire à notre santé. Sept heures sonnent, notre gondole s'éloigne du perron et le palais Benzon disparaît derrière nous dans l'obscurité.

---

[1] Inițial scris: „sans *m'apercevoir* ..."
[2] Inițial scris: „*quelles* scènes ..."
[3] Inițial scris: „tableau. *C'est* ... "
[4] Inițial scris: „tout *quitter* ..."

Antonio prend la direction de la Giudecca; nous longeons en silence le palais Foscari et après avoir traversé plusieurs canaux nous débouchons dans notre canal favori. La gondole flotte doucement à la surface de l'eau; les mouvements sont lents et conformes à nos pensées. Tout est calme et obscurité autour de nous. Nous n'entendons que le bruit cadencé de la rame[1]. Nous ne voyons à travers les glaces de la gondole qu'une brume blafarde laquelle semble plus loin unir[2] le ciel à la terre. C'est notre dernière promenade à la Giudecca. N. pleure. Adieu, la Giudecca! Nous retournons tristement vers la place St.-Marc.

Le vent d'hiver siffle dans les cordages des vaisseaux que nous longeons. Les falots des rives jettent une lueur pâle et faible dans l'eau; de petites vagues clapottent sur les flancs de la gondole. Notre silence n'est interrompue que par ces mots de N.: *„Je quitte Venise à regret, car*[3] *ici tu m'as donné plus de bonheur que je n'en ai jamais pu rêver!“*

Nous doublons la douane avec sa superbe statue en bronze de la Fortune et nous descendons sur la place St.-Marc. Quelques promeneurs passent comme des ombres sous les arcades des Procuraties, mais la place est vide. Tout nous paraît triste ce soir. Nous faisons quelques tours en admirant pour la dernière fois la façade de la basilique qui semble avoir été ciselée par Benvenuto Cellini, et N. se trouvant fatiguée nous allons nous reposer une demi-heure dans un petit café, en attendant l'heure du départ de notre bateau.

---

[1] Inițial scris: „rame *qui frappe* ...“

[2] Inițial scris: „loin *toucher* le ciel ...“

[3] Inițial scris: „car *c'est* ici *que* tu ...“

Huit heures et demie sonnent ; nous faisons un tour sur notre chère Piazzetta ; nous donnons un dernier coup d'oeil au féerique Palais des Doges et au Pont des Soupirs, et nous remontons dans la gondole, tristes comme des éxilés. Adieu, donc, St.-Marc et la Piazzetta !

Nous redescendons le Canal Grande à travers ses nombreux et magnifiques palais ; nous revoyons de loin les fenêtres sombres de notre cher appartement au palais Benzon, et après avoir passé sous le Rialto, nous allons nous embarquer sur le bateau à vapeur, qui doit partir dans une demi-heure. Antonio, notre brave gondolier, nous fait ses adieux en nous embrassant les mains et se perd bientôt avec sa gondole danns les vapeurs de la nuit.

Tout ce qui nous a été cher et ataché pendant deux mois à Venise, hommes et choses, sont séparés en ce moment de nous. Et c'est peut-être pour toujours ! Qui le sait ? Il ne nous reste plus qu'à sortir de Venise elle-même. En effet, à 10 h., le bateau se met en mouvement, et bientôt notre[1] Venise disparaît comme un rêve derrière nous. Adieu, donc, à toi aussi, notre Venise bien-aimée !

Certes, il est impossible à deux coeurs jeunes et animés par un seul et même amour de sentir plus de douces émotions, plus de bonheur véritable que ceux que nous avons connus pendant nos deux mois de séjour à Venise ! Il est impossible à deux imaginations ardentes de puiser de plus délicieux souvenirs dans la vie que ceux que nous avons recueillis dans le cours de notre solitude[2] à deux ! Il est impossible de créer un rêve plus beau que celui qui s'est réalisé pour nous en quelques jours, et cependant, tant N., que moi, nous ne sommes jamais tombés dans la ridicule exagération du sentiment ! Nous moquant, au contraire, sans pitié de ceux qui croient aimer passionnément, en affectant des poses tragiques et en mettant dans leurs expressions tout le ronflant burlesque du drame moderne, nous nous sommes laissés aller doucement à notre vie délicieuse et à nos chères impressions, sans soubresauts, sans crispations sentimentales. Point de promesses entre nous d'amour éternel, jamais de serments, jamais d'emphatiques exclamations. Nous nous sommes aimés tout naturellement, nous avons parlé de notre amour en peu de mots, en peu de phrases, car ce qui est bien senti[1] s'exprime tout simplement. Tantôt, sérieux comme des vieillards, nous avons causé sur la vie avec toute la froide impartialité de l'expérience. Tantôt, jouissant des privilèges de notre âge, nous avons envisagé le monde avec toutes les brillantes illusions de notre jeunesse. Tantôt, sceptiques jusqu'à l'extrême, nous avons plongé le scalpel de l'analyse au plus profond des choses et des sentiments avec l'impitoyable sang-froid de celui qui ne croit plus à rien. Tantôt, et la plupart du temps, enfants, nous sommes remontés à cet âge de folies et de caresses, oubliant le monde et le temps et nous livrant ensemble[2] aux folies les plus gaies et les plus extravagantes. Courses joyeuses, étourderies enfantines, grands éclats de rire, discussions sérieuses, scepticisme, caresses d'amour, toutes ces scènes se sont succédées, coudoyées, mêlées sans s'influencer en aucune façon, car notre amour a été toujours là, présent à tout et nous rappelant à lui avec sa voix irrésistible.

---

[1] Inițial scris: „notre *bien-aimée* disparaît ..."
[2] Inițial scris: „dans *la solitude* ..."

Voilà comment nous avons vécu et aimé pendant ces deux mois. Voilà comment nous nous sommes connus N. et moi et compris qu'avec nos caractères nous serions partout heureux, tant que nous serions ensemble.

P.S. Une de nos occupations les plus chères, dans les premiers jours de notre séjour au palais Benzon, a été la lecture et la mise en ordre de notre correspondance. Occupation adorable, dans laquelle nous avons puisé les plus douces sensations en relisant, lettre par lettre, l'histoire de notre amour et des faits particuliers qui le caractérisent et qui en font un amour tout à fait à part. N. est entièrement dépeinte dans ses lettres: admirable de noblesse, de grâce et de sentiments vrais.

Aveu. Ma conscience m'oblige à avouer que si les premières confitures que N. a faites ont été manquées à cause de la chaleur trop vive du charbon et de la forme du vase ... etc., en revanche, les confitures de cédrat qu'elle a confectionnées en dernier lieu ont été excellentes ... grâce à la fleur d'oranger que j'ai chioisie moi, en ville. Et la preuve de cela c'est qu'elles ont disparu en très peu de jours, à notre grand regret. Je fais cet aveu non que je sois mû en ce moment par une velléité de flatterie envers N., mais afin de constater un talent de plus parmi ceux que je lui ai déjà reconnus dans les affaires de ménage.

---

[1] Inițial scris: „*et* senti ..."
[2] Inițial scris: „ensemble à *toutes les* folies ..."

Enumération des talents de N. connus de moi jusqu'à présent jour du mois de nov., 1846.

1. Elle sait faire du café turc excellent avec le caïmac obligé.

2. Des confitures délicieuses, quand le feu n'est pas trop vif et que le vase est convenable à l'opération... et surtout quand je m'en mêle.

3. De la pâte de riz pour le blanchissage du linge fin.

4. Divers médicaments d'un effet certain pour guérir en 24 heures.

5. De la pommade plus efficace que celle qui fait pousser les cheveux jusque sur les pavés... *quand l'huile de laurier est fraîche.*

6. Elle sait tricoter des bourses avec une lenteur qui ferait envie aux chemins de fer de l'Autriche.

7. Elle arrange la salade avec un talent supérieur à celui de Costaky; chose constatée par celui-ci, mais victorieusement averée par le plaisir que N. trouve à manger ses chefs-d'oeuvre.

8. Elle est si savante en mathématiques, qu'elle a trouvé que 6 fois 0 font 6 et que 21 plus 1 font 8.

Il est vrai d'ajouter que, reconnaissant d'elle-même son erreur, elle s'est reprise, en me disant: *„Parole d'honneur que j'ai voulu dire que 21 plus 1 faisaient 28! La langue m'a tourné"*.

9. Toujours à propos de langue tournée, elle m'a appris une foule de dictons et de proverbes moldaves, par ex.: *„casă potcovită joacă pe mîță șindilită"*[1].

10. Elle a commis un fait de *lèse-tragédie* sans que l'amour-propre en ait souffert.

etc... etc... etc...

Pendant une de nos promenades en gondole, Antonio nous a montré un palais que lord Byron a occupé à Venise et qui est situé sur la même ligne que le palais Benzon, du côté des Foscaris. A ce nom, tous mes doutes sur moi-même sont revenus me décourager touchant mon avenir. N. a été admirable comme toujours pour moi en cette circonstance. Elle m'a dit des paroles si douces et si encourageantes, que mes idées se sont calmées sans effort et que je repris ma gaieté à l'instant. C'était le soir du 27 7-bre.

---

[1] În românește în ms., cu chirilice.

En partant de Venise, nous avons emporté deux petits poignards antiques en fer ciselé, lesquels nous donnent certains airs fort terribles et non moins comiques à la fois.

12 nov. 1846. Le petit bateau à vapeur l'Archiduchesse Sophie, qui doit nous transporter à Trieste, n'étant que de la force de 50 chevaux, et de plus nullement solide, en outre le capitaine n'en ayant pris le commandement que depuis deux jours seulement, enfin, le sirocco (que nous avons entendu N. et moi bruire sourdement sur la plage du Lido quelques jours auparavant), le sirocco soufflant avec force, et l'Adriatique se trouvant très agitée, nous jetons l'ancre à l'entrée du port de Venise et nous y passons toute la nuit. Après avoir couché N. dans la petite cabine, je monte sur le pont pour apercevoir encore une fois Venise, mais je ne vois plus qu'une lueur pâle sur le ciel du côté de la place St.-Marc.

Le lendemain, à 5 h. du matin, nous nous mettons en route par un vent très violent et par une mer très agitée. Le bateau à vapeur peut à peine tenir la mer et avancer; il est ballotté en tous sens comme une coquille de noix. Les voyageurs commencent à se plaindre du mal de mer; les dames surtout en souffrent d'une manière si indiscrète, que N. est forcée de quitter sa cabine pour monter sur le pont. Elle est très bien portante pendant toute la traversée, tandis que moi j'éprouve tout-à-coup des vertiges et me sens pris comme les autres mortels du désagréable mal de mer. Nous restons tous les deux blottis sur le pont, regardant les vagues qui viennent soulever notre navire et les bateaux pêcheurs que nous côtoyons à petite distance; N., riant et plaisantant sans ressentir la moindre peur, malgré les craintes visibles du capitaine, hélas, et moi, grimaçant sous mon malaise. Enfin, 24 h. après notre départ de Venise, nous arrivons dans le port de Trieste, à la grande satisfaction de tous les passagers et particulièrement du capitaine, lequel nous assure avoir échappé cette fois au voyage le plus difficile et le plus dangereux qu'il ait jamais fait dans ses voyages au long cours. Pour un trajet de huit heures, nous en avons mis vingt-quatre.

Le 13, à 11 h. du soir, nous descendons à l'Hôtel du prince Metternich. Le garçon nous reconnaît et nous procure deux excelentes chambres; mais, comme nous n'avons rien mangé pendant toute la traversée, qu'en outre mon appétit s'est ouvert à la suite du mal de mer, nous nous faisons servir un copieux dîner, lequel nous donne à tous deux des indigestions. N., qui a été si bien portante en voyage, se trouve tout-à-coup sérieusement indisposée et souffre continuellement pendant les deux jours de notre halte à Trieste. Mais elle a une qualité excellente, celle de ne jamais se laisser abattre par la maladie et[1] de la dompter, au contraire, de manière à pouvoir toujours se remettre en route. En effet, le 15 nov., à 10 h. du matin, après avoir expédié nos deux caisses, l'une à Galatz, par le canal de mr. Planger, et l'autre à Naples, par celui des frères Baumgartner et Sancowitz, nous montons dans le *Eilwagen* [2] qui part pour Gratz. Nous faisons gaiement la montée de la superbe chaussée qui serpente en zigzag sur la montagne de Trieste, nous regardons le magnifique panorama qui s'étend à nos pieds avec ses étages de vignes, de jardins, de terrasses et de maisons de campagne, avec la belle ville de Trieste et son port au fond et la mer Adriatique au loin. Nous portons surtout nos regards dans la direction de Venise, et bientôt le chemin tournant à droite, tout disparait à nos yeux et nous nous trouvons dans un pays rocailleux, bordé au loin par les montagnes de l'Illyrie et de la Styrie. N. souffre toujours un peu et je crains qu'elle ne prenne froid, car nous entrons déjà dans les neiges, mais elle est plus aguerrie que moi. Le soir nous arrivons à Laibach pour souper, et N. me montre le garçon-phénomène (il écorche le français) qu'elle a traité d'imbécile en bon français lors de son passage dans cette ville au commencement de 7-bre. Le lendemain, 16 nov., à 9 h. du matin, la diligence s'arête à Cilly, dans la cour des chemins de fer et, deux heures après, nous nous embarquons dans le vagon des I^{res} pour nous convaincre par nous-mêmes de l'importance que le mot *Langsam* occupe en Autriche, jusque dans les chemins de fer. Ceux-ci ne vont presque pas plus vite que les diligences ordinaires, mais les autrichiens croient voyager avec la rapidité de la pensée. Je suis d'accord si l'on entend par cette vitesse celle de leurs pensées à eux! Nous traversons un pays magnifique, très peuplé et parfaitement bien cultivé; l'aisance générale du peuple nous frappe partout et nous fait voir aussi le bon côté du gouvernement de ce pays en ce qui concerne le matériel de la vie.

---

[1] Inițial scris: „maladie, *mais* ..."

[2] Scris cu caractere gotice.

Le même jour, à $3^1/_2$ h. de l'après-midi, nous prenons possession d'une chambre commode à l'Hôtel de Conrad Dornbuch (zur Stadt Triest)[1] à Gratz. Nous restons deux jours dans cette ville, pendant lesquels N. souffre beaucoup d'une quinte qui lui brise la poitrine. Elle a des maux de tête insupportables, cependant, comme toujours, le courage ne l'abandonne nullement, tandis que moi, en la voyant se torturer ainsi, je me désole et je perds la tête.

Malgré sa faiblesse, N. est prête à repartir le 18 nov., au soir, pour Vienne. Je vais retenir sa place au bureau des chemins de fer et je n'y trouve aucun employé. Ils sont tous à dîner. Je me rends de là au bureau des diligences pour[2] m'y inscrire pour Salzburg; personne. Ici encore on est à dîner. Le lendemain, mêmes courses, mêmes réponses. Les employés des deux bureaux sont toujours à dîner! Décidément, ils ne font que manger ces malheureux ! Je cours à la police pour les passeports. . . la police est absente, elle dîne. Je deviendrai furieux si ces incidents burlesques [ne] me faisaient rire comme un fou. Force m'est, de patienter jusqu'à ce que ces mrs. aient fini de se bourrer et je me promène en attendant sur les glacis, faisant mille réflexions psychologiques sur les allemands par rapport à leurs insatiables estomacs.

L'estomac d'un autrichien *surtout* est une meule sous laquelle son coeur et son intelligence sont réduits en une pâte incohérente et indigestive. Cette pâte humectée de bière s'appelle: *K.K. oesterreichisches Hunsgemeine Kerl*[3].

Enfin, trois heures sonnent. C'est l'heure où les employés sont après dîner. C'est l'heure aussi où ces importants petits personnages, qui ont toujours soif, éprouvent surtout celle du respect. Ils sont de mauvaise humeur à cette époque de la journée à cause de l'opération difficile de leur digestion et des fumées plus ou moins orthodoxes qui leur montent au cerveau, y compris celle de l'ambition.

---

[1] Inițial scris: „Triest) *sur le Mehlplatz* a Gratz."

[2] Inițial scris: „pour *prendre* ..."

[3] În germană în ms., cu caractere gotice.

Gare, donc, alors aux malheureux qui oseraient se présenter devant eux poliment! Il faut leur montrer de l'humiliation, sans quoi ils deviennent véhéments, enragés comme des bouledogues, ils grognent pendant une heure sans vous regarder en face toutefois et débitent un tas de phrases mêlées de *K.K. Offizier*, surtout quand ils voient qu'on ne les comprend pas. Comme je ne trouve pas indispensable, pour ma part, de faire des courbettes et de prendre un air piteux devant mrs. les employés autrichiens, j'ai eu à subir au bureau de la police tout un sermon en allemand de la part d'un petit chef de bureau lequel s'est trouvé offusqué[1] de ma manière de me présenter devant lui. Mon crime était de ne m'être pas découvert avant d'ouvrir la porte de la salle des passeports, mais tout simplement en y entrant. Pendant plus de dix minutes il a gesticulé comme un furieux et m'a parlé sans me regarder, malgré ou peut-être à cause que je n'y comprenais rien. A la fin, ayant appris d'un autre employé, qui parlait le français, le sujet de cette colère, j'ai chargé celui-ci de dire à mon enragé de ma part que s'il éprouvait tellement le besoin d'être respecté, il avait tort de se démener ainsi à vide devant un étranger qui ne le comprenait pas, car, au lieu de devenir respectable, il devenait, au contraire, très amusant... et cela gratis.

Cette réponse et surtout mon malheureux titre de GR. SPATHAR qu'il a vu sur mon passeport lui ont fermé la bouche comme une trappe de théâtre et lui ont fait adopter à l'instant même des manières plus que polies envers moi. Grand merci, mon cher grand ban mr. Codriano, d'avoir inséré mon titre sur mon passeport et de l'avoir *grandi* en lettres majuscules. En retour de votre prévoyante obligeance, je vous proclame de bien bon couer le plus grand ban de la Mold[avie]...

En retournant à l'hôtel, nous rions beaucoup N. et moi de mon aventure, et le 18, à 6 h. du soir nous quittons Gratz pour nous rendre par le chemin de fer, N. à Vienne, et moi jusqu'à Bruck, et de là à Salzburg par la diligence. Après $2^{1}/_{2}$ h. de trajet, je fais mes adieux à ma chère N. et je descends à Bruck[1]. C'est la première fois depuis deux mois et demi que je suis seul, et la situation me paraît étrange, mais je n'ai pas le temps de m'arrêter trop longtemps à cette pensée, car peu [2] après le départ du convoi pour Vienne je monte dans la diligence, et fouette, cocher... c'est-à-dire... *Langsam, Kutscher* [3] *!*

---

[1] Inițial scris: „offusqué *que je* ..."

Pendant toute cette nuit il m'est impossible de me faire une idée du pays que je traverse, pas même de la figure de mon compagnon de voyage, que j'entends ronfler auprès de moi; mais le lendemain, en jetant les yeux à droite et à gauche, je m'aperçois qu'autant cette partie de la Styrie est belle, pittoresque et majestueuse, autant la tête de mon voisin est laide, commune et ignoble, quoique cependant, par un effet curieux de l'imagination, je finisse par découvrir certains rapports entre les accidents de terrain, qui se déroulent sous nos regards, et la difformité des traits, qui s'épanouissent à mes côtés. En effet, la bouche de mon compagnon ressemble au ravin profond que nous avons franchi au point du jour; les lèvres tombantes et gercées de l'une imitent les éboulements des bords escarpés de l'autre. Le nez du voisin est enrichi de certains bourgeons monstrueux qui représentent en miniature les rochers parsemés sur les flancs des montagnes d'alentour; et ses cheveux en désordre qui se dressent de froid simulent parfaitement une forêt de sapins après un violent orage. Décidément, mon compagnon de voyage est un morceau curieux d'histoire naturelle, et je me livre à des études de géologie fort intéressantes pendant le trajet, en examinant les nombreuses sinuosités de sa figure.

Le soir nous soupons à Ischl en compagnie de quelques personnages impotants de l'endroit, lesquels parlent de Napoléon avec un certain air vainqueur qui me fait regretter d'avoir négligé la langue allemande *in der Herr Cuénim*[4].

J'arrive le 20 à 5 h. du matin à Salzburg et je descends à l'Hôtel des Trois Alliés, vis-à-vis la maison de Mozart,

---

[1] Inițial scris: „Bruck *en attendant que j'aille l'attendre à Salzbourg*".
[2] Inițial scris: „peu *de temps* ..."
[3], [4] În germană în text.

Mozarts Geburtshaus. Voici trois jours déjà que j'attends ici ma chère N., et pendant ce temps j'ai trouvé le moyen de tromper mon impatience en rappelant mes beaux souvenirs de Venise etc. et en consignant une partie sur ces feuilles. Cette occupation délicieuse m'a fait oublier pendant ces trois jours que je me trouvais seul parmi des allemands — bienfait immense — et m'a prouvé victorieusement que celui qui possède un trésor de souvenirs doux et charmants possède tout un monde d'illusions dans lequel il peut vivre content [1] sans jamais s'apercevoir de sa solitude. A plus forte raison encore est-il heureux lorsqu'au charme du passé il peut y joindre comme moi la perspective d'un joyeux avenir.

Salzburg, 22 nov. 1846

J'ai manqué d'être asphyxié le matin de mon arrivée à *Salzburg.*

Hier, 21 nov., j'ai *reçu une* lettre de N. de Vienne.

A propos de lettre je me souviens de celles que j'ai écrites la veille de mon départ de Venise. Elles portent toutes la date d'Alexandrie.

1. Un billet à Rolla et à ma soeur. } Moldavie
2. Une lettre à mon père. }
3. Idem à mr. Jani Scaramanga [2] à Trieste.
4. Idem de la part du comte de Farelles au précédent (de Paris).

La Ire était contenue dans la seconde; celle-ci, dans la 3e, le tout venant d'Alexandrie. Les trois premières, enfermées dans une 4e ... de la part du c-te de Farelles, mon soi-disant ami du voyage d'Egypte, envers mr. Scaramanga. Enfin, cet immense paquet envoyé à Paris à Jean [3], dans une lettre de N., qui le charge de le réexpédier aussitôt à Trieste.

N.B. Dans la lettre de Rolla était en outre un billet pour Jean Docan [4] toujours écrit d'Egypte.

---

[1] Inițial scris: „content *et libre* ..."

[2] Gheorghe Scaramanga, bancherul vornicului V. Alecsandri de la Triest.

[3] Fratele poetului, Iancu Alecsandri, aflat la Paris.

[4] Ion Docan (1825–1896), om politic, deputat și ministru al lucrărilor publice în cabinetul liberal (1877).

Salzburg est une ville qui porte très justement son nom, en raison de la grande dose de sel que l'on sert aux étrangers dans les mets, probablement pour exciter leur soif et les obliger, malgré eux, à consommer du vin ou de la bière. Elle possède plusieurs vastes places ornées de fontaines assez belles, une résidence impériale, une cathédrale de bonne architecture, un collège etc. et beaucoup de mauvaises peintures tant sur les façades d'une foule de maisons, que dans l'intérieur des églises. Dans une de celles-ci j'ai remarqué différents tableaux très comiques, représentant des scènes de la vie et de la mort du Christ, numérotées et classées par stations comme les débarquadères des chemins de fer. Chaque tableau porte au bas ces mots tracés en grosses lettres: *I Station*... *IV-e Station*... *X-e Station* etc. Sans doute, le génie allemand, en partageant ainsi les souffrances de n. Seigneur en plusieurs stations, a voulu faire comprendre aux fidèles que le chemin du supplice a été pour le Christ un véritable *chemin de fer*! Parbleu! On dit bien un *siècle de fer*, ainsi, notre germain a eu là une bonne idée et je l'en félicite.

Je regardais tout-à-l'heure la maison de Mozart[1] et je fixais mes yeux sur la lyre en plâtre doré qui brille au-dessus du troisième étage où ce grand homme est né. Mes pensées, exaltées en présence d'un nom aussi célèbre, se préparaient tout naturellement à se plonger dans les flots d'harmonie que Mozart a su tirer de son âme et répandre sur le monde, lorsque tout-à-coup, à la fenêtre de l'étage inférieur de celui du *maestro*, je vis un couple allemand apparaître en riant et en se faisant toutes sortes d'agaceries sentimentales. Le jeune homme était une espèce de Werther aux cheveux frisés en queue de paon, et fumait ignoblement dans une petite pipe d'écume de mer, en jetant des phrases empestées de fumée au nez de sa Charlotte. Celle-ci, petite de taille, trapue de corps, possédait, par la grâce ou la disgrâce du ciel, une de ces boules enluminées de couleurs véhéments qui semblent être toutes pétries de tartines, et enduites de bière. Bientôt, ce couple séduisant, après avoir regardé dans la rue et au ciel, sans doute dans la crainte des indiscrets, avança ses quatre lèvres, comme par un ressort mécanique, et s'octroya d'un baiser aussi froid que niais. La lyre dorée resta muette, sans répondre harmonieusement à cette preuve d'amour. Le buste de Mozart, placé au-dessous, et qui, par sa position, devait recevoir ce baiser sur la tête comme une tuile, resta plus pétrifié que jamais. Moi seul je fis écho à cet acte de tendresse ... mais ce fut par un grand éclat de rire, qui fit rentrer mes tourtereaux, comme par un coup de baguette. Pauvre Mozart, tu as eu bien tort de venir au monde par la porte de Salzburg!

---

[1] Inițial scris: „Mozart *dont le buste figure au-dessus de la porte cochère*...“

Je ne puis pas comprendre à quel titre et dans quelle intention les gens du peuple en Allemagne accrochent de petites branches de chêne à leurs chapeaux pendant les jours de fête; et pourquoi surtout ils prennent un air si important quand ils sont cocardés ainsi. Se figureraient-ils, par hasard, porter des couronnes de lauriers? Ou bien auraient-ils la naïveté de croire à certains rapports entre eux et le chêne qui est l'emblème de la force? Ce fait me rappelle qu'en général les allemands qu'on rencontre dans les vagons des chemins de fer portent les billets de leurs places accrochés triomphalement à la ganse de leurs chapeaux. C'est sans doute pour être plus sûrs de ne pas les égarer, car un allemand perd plutôt sa tête que son chapeau.

Nous avons observé avec N. que chaque peuple en voyage porte avec lui quelque objet qui le caractérise. Ainsi:

L'anglais — est toujours et partout armé d'un ou plusieurs guides. On dirait qu'il voyage pour vérifier leur contenu.

Le français — est inséparable de son cigare, de son journal, de la gaieté aimable et quelquefois de son fusil ... quand même il ne serait pas chasseur.

L'allemand — voyage toujours en chapeau, souvent en habit et jamais sans pipe puante.

Le russe — porte en tout lieu ses titres et une odeur de Cuir de Russie, qui le trahit à cent pas.

Le turc — a toujours sa belle pipe propre et souvent ses pistolets.

Le moldave — est inséparable de sa pelisse et souvent de sa pipe et de ses confitures.

Le grec — n'a pas de caractère distinctif.

L'italien — chantonne jour et nuit.

etc..., etc..., etc...

N.B. Parmi les monuments que nous avons visités à Venise, l'église de S-ta Maria dei Frari nous a fortement frappés tant par son architecture grandiose, que par les nombreux et admirables travaux en marbre qui la décorent intérieurement. Le monument en marbre blanc de Canova est celui de tous qui nous a le plus impressionné par sa simplicité [1] et par sa grandeur. La pensée qui en a tracé le plan appartenait certes à un génie. C'est Canova lui-même qui a fait le dessin de ce monument sublime, dans l'intention d'en faire le tombeau du Titien.

La statue vivante [2] de St.-Jérôme, chef-d'oeuvre de ... [3] figure aussi dans cette église.

Le choeur est un travail admirable de sculptures en bois et de marqueteries fines.

Entre autres curiosités, on nous a montré un grand tableau tout noirci par le temps et endommagé par l'humidité, dont l'auteur est un Négri.

N.B. A la poste de Trieste j'ai trouvé des lettres pour un certain mr. Charles Alexandry.

Pendant notre séjour à Venise, nous avons entendu plusieurs fois des choeurs de gondoliers chantant la première strophe de la *Jérusalem délivrée* du Tasse.

Le mendiant des canaux. La porteuse d'eau.

Venise a l'air de s'enterrer chaque jour, tant le bruit lamentable et incessant de ses innombrables cloches bourdonne jour et nuit au-dessus de sa tête. Ce brouhaha est si étourdissant du matin au soir et vice-versa, qu'il est capable de ressusciter les morts tout en faisant mourir les vivants.

1. *O seară la Veneția* [4]
2. *Dorul Niniței* [5]
3. Petite chansonette à l'occasion de la grande invasion des petits Soutzos en Moldavie en 1846.

---

[1] Inițial scris: „simplicité *de ses ornements* ..."
[2] Inițial scris: „statue *admirable* ..."
[3] În ms. e lăsat loc gol.
[4], [5] În românește în ms., cu litere chirilice.

PETITE CHANSONETTE

Sautez, pères!
Dansez, mères!
Jetez tous de joyeux cris.
Le ciel verse
Une averse
De vilains petits maris.

Vite au coffre,
Faites offre,
De vos filles et de dots
A ces princes
Sans provinces . . .
Et sans habits sur leurs dos.

Phanariotes;
Gueux sans bottes
Qui sont à peine rouverts
De peaux d'ânes
Diaphanes
Parchemins rongés de vers.

Allons, vite;
Qu'on s'agite,
Qu'on avance en se courbant;
Ça s'achète
Tant par tête
Et se vend au plus offrant.

Cette horde
Qui déborde
Sur notre sol généreux
N'a sur terre
Que misère
Habillée en titre creux.

Elle arrive
D'une rive
Qui malgré tout son Amour
A ses fades
Miltiades
Ne peut donner que bijoux.[1]

Allez, faites
Des courbettes
Pour pouvoir les saisir mieux,
Et les prendre
Pour les pendre . . .
A vos collets ambitieux.

Car la Grèce
Qui sans cesse
Fabrique des Princillons,
Vous les taille
A la taille
De vos sottes ambitions.

Vous que l'âge
Et l'usage
A rendus de vrais pantins,
Grâce aux hordes
Princillardes
Vous serez des Arlequins.

Allez, pères!
Courez, mères,

---

[1] Urmează o strofă anulată de Alecsandri:

A la dite
Commandite
Sans brevet, ni millions
Fournit titre
Et bélitres
En état de gendrillons.

Acheter titres et nains
Pour vos belles
Demoiselles
Qui sourient aux parchemins.

Pauvres biches!
Dans leurs niches
Où bâ ... âille la vertu,
Leur jeune âme
Veut, reclame
Un petit turlututu.

Ange frêles,
Tourterelles
Au romoulement si doux,
Plus d'un rêve
Les enlève
Aux bras d'un tardif époux.

Fût-il nègre,
Fût-il maigre,
Laid, stupide, vieux cafard;
Fût-il même
(*Chance extrême*)
Un vrai pur sang du Phanar;

Toute fille
Bien gentille
De lui d'abord est tout haut; [1]
Puis, contente,
L'innocente
Devient . . . princesse Soutzo.[2]

---

[1] Variantă marginală: „*En rit d'abord sans pitié*".
[2] Variantă marginală: „*Devient la digne moitié*".

Car le blâme
D'être femme
D'un sot grec dont on a ri
Est minime
Près du crime
De refuser un mari!

Courez, pères,
Courez, mères,
A la foire aux Princillons,
Prendre Gilles
En guenilles
Et gendrillons en haillons!

BARCAROLĂ [1]

Pe marea lină
Care suspină,
Stelile toate plutesc ușor;
De ce, vai mie,
Steluță vie,
Lipsești tu numai din horul lor?

Dintre canaluri
Și de pe maluri
Se-nalț-un cîntec melodios;
De ce iubită,
Liră slăvită,
Nu se aude glasu-ți duios? [2]

Tainica noapte
Cu blînde șoapte

---

[1] În original, textul poeziei cu litere chirilice. Cf. ciclul *Lăcrimioare: Barcarola venețiană* (v. vol. I al ediției noastre, p. 112).

[2] Variantă marginală: „*De ce Ninița/A ta gurița/Nu se aude cîntînd voios?*"

Te cheamă, dragă, s-o încununi.
Gondola geme,
Căci multă vreme
N-au fost cu tine pintre laguni.

Ah, te coboară,
Veselă,-ușoară,
Dintr-al tău negru *și trist* palat[1];
Vin de zîmbește,
De strălucește
Ca un luceafăr *din cer picat*[2].

Privește-acuma,
Despicînd bruma,
Luna din valuri se-nalță în cer.
Ah, răsai, vină,
Scumpă lumină,
Să mîngîi dulce pe gondolier[3].

Căci în gondolă
Cu-o barcarolă
Visul tău gingaș va îngîna,
Și noaptea-ntreagă,
Niniță dragă,
Încet pe mare te-a legăna.

Salzburg, 24 noemvrie

BARCAROLA (NINIȚII)[4]

(Cîntec venițian)

Cu Ninița-n gondoletă
Cînd mă primblu-ncetișor,
Trecătorul din Piațetă
Ne privește-oftînd de dor.

---

[1] Variantă marginală: *„palat crăiesc ...“*

[2] Variantă marginală: *„Ca un luceafăr dumnezăesc ...“*

[3] În subsolul paginii poetul dă varianta: *„Să mîngîi tristul tău gondolier“*.

[4] În original, textul poeziei cu litere chirilice. Cf. ciclul *Lăcrimioare, Gondoleta* (v. vol. I al ed. noastre, p. 119).

Atunci cerul se-nsenină
Zîmbind vesel l-amîndoi;
Ş-Adriatica s-alină,
Se alină pentru noi.

În lagună de ne place
A pluti pe-al mării val,[1]
Pentru noi siroco tace
Pe-a lui Lido verde mal,
Şi sub lunga sa lopată
Gondoleta saltă lin
Cu Niniţa legănată,
Legănată pe-al meu sîn.

Mînă vesel, lopătare,
De la Lido la San-Marc,
Mînă pe Canalul Mare,
Ce se-ndoaie ca un arc.
Mergi, cît draga mea Niniţă,
Stînd la peptu-mi înfocat,
Îmi va da dulce guriţă,
Guriţă de sărutat.

Cît va fi în ceruri lună,
Cît va fi senin pe cer,
La Giudeca, spre lagună,
Zbori, voinice gondolier.
Du-ne, Toni,-n linişţire
Pân'ce, stînd gondola ta,
Viaţa noastră de iubire
Cu iubire va-nceta.

Salzburg, nov. 24[2]

N.B. De Trieste à Laibach on traverse les Alpes Juliennes. De Laibach à Gratz et à Bruck, les Alpes Styriennes;

---

[1] Iniţial scris: „pluti, *sau în canal* ..."
[2] Urmează cîteva încercări de vers făcute cu creionul, din care unele

de Bruck à Salzburg, les Alpes du Nord, les plus pittoresques et les mieux accidentées. Les Alpes Styriennes sont les mieux cultivées, et les Alpes Juliennes, les plus rocailleuses. Partour les chaussées sont très bien entretenues, surtout celle de la montagne de Trieste etc.

N. est arrivée à Salzburg le 23 nov. à 6 h. du matin par un temps affreux: pluie et neige à la fois. Je suis allé à sa rencontre à la poste en pataugeant dans les ruisseaux au sein de l'obscurité des rues, mais pendant que j'attendais l'arrivée de la diligence dans un café à côté de la cour des messageries, N. s'est rendue à l'Hôtel des Trois Alliés en se mouillant les pieds comme une simple dame, malgré le titre de comtesse dont mr. Martyrt l'a gratifiée dans sa lettre de change pour Paris, à raison d'un prix passablement usurier. Le plaisir de nous revoir nous rend fous comme des enfants, et nous agissons en conséquence.

Je lui ai lu mes notes sur notre séjour à Venise et mes barcarolles. Pendant cette lecture, elle a passé successivement des larmes au rire et du rire aux larmes avec toute la grâce enfantine qui la caractérise. Elle était horriblement fatiguée de la route, mais nos baisers ne lui ont pas donné le temps de se reposer... comme toujours.

Nous partons de Salzburg le 24 nov. à 1 h. de l'après-midi pour München. Tout notre bagage se compose de deux valises en cuir, de deux sacs de voyage, d'une cassette [appartenant] à N. et d'un petit sac de nuit à moi.

On ne saurait s'imaginer jusqu'à quel point certains désagréments de voyage, certains incidents inattendus influent sur les impressions du voyageur... Ainsi, l'arrivée dans une ville par un mauvais temps et à une heure avancée de la nuit, la grossièreté des employés auxquels on a affaire, la contrainte où l'on se trouve quelquefois d'accepter une cham-

---

au intrat în redactarea definitivă a *Barcarolei venețiene* în penultima strofă:

„Plutind prin ceață,
Cu blînda-i față,
Luna ...
Acum din mare,
În depărtare,
Luna ...
Acum prin ceață,
Cu blînda-i față“ ..

bre petite, froide et obscure à un étage trop voisin du ciel, la difficulté de s'expliquer dans la langue du pays qu'on traverse, le désagrément de courir dans les rues par la pluie à la recherche d'un hôtel avec tout son bagage etc., etc. sont autant de causes capables souvent de prédisposer en mal et d'inspirer des préventions aveugles. A-t-on éprouvé une *partie de ces petites misères du voyageur* en entrant dans une ville? C'en est fait, la ville est d'avance condamnée à vos yeux! En vain les monuments s'élèveront-ils majestueusement devant vous, en vain les rues s'étendront-elles belles et larges devant vos pas, rien ne trouve grâce à vos yeux! Tout est mesquin, lourd, de mauvais goût, froid, vide, prétentieux, en un mot, ennuyeux au plus haut degré, et vous n'aspirez qu'au moment de vous sauver d'un endroit qui vous rappelle ce que vous avez souffert [1] etc.

Souvent encore le manque d'un bon guide de voyage vous joue les plus mauvais tours. Vous passez à côté d'une foule de chefs-d'oeuvre de l'art et de la nature sans vous en douter seulement. C'est ce qui nous est arrivé à Salzburg à N. et à moi. Habitués comme nous sommes aux beaux-arts de l'Italie, nous avons l'injustice de pousser quelquefois un peu trop loin notre indifférence pour ceux de l'Allemange. (Il est vrai que nous avons d'excellentes raisons pour cela. C'est qu'en général le simple appartement que nous occupons dans un hôtel est bien plus intéressant pour nous que tout le reste de la ville, car chez nous, nous sommes seuls, tandis que hors de là nous nous trouvons par *devant témoins*.)

Toujours est-il que pendant nos trente heures de séjour à Salzburg, ayant trouvé dans le mauvais temps qui régnait dans les rues un excellent prétexte pour rester enfermés dans notre appartement et pendant ce temps n'ayant pas eu le temps de feuilleter notre guide à l'endroit de Salzburg, nous sommes remontés en diligence sans avoir payé notre tribut d'admiration aux curiosités de cette ville. Quel a été cependant notre [2] étonnement, lorsqu'en approchant de *la porte neuve* nous nous sommes aperçus qu'elle n'était rien moins qu'une oeuvre colossale, digne d'exciter l'admiration! En effet, cette magnifique porte est une immense voûte gothique taillée dans le roc à pic au-dessus duquel s'élève la forteresse de Hohensalzburg. Elle a 150 pas de longueur, 24 pieds de hauteur et 22 de largeur. Elle est ornée du côté de la campagne d'une magnifique statue en marbre, haute de 16 pieds, représentant l'archevêque Sigismond, qui a achevé cet ouvrage hardi en 4 années, de 1763 à 1767. Au-dessous de la statue on a gravé cette inscription: *Te Saxa loquantur* [1]. N. et moi nous avons été vraiment frappés d'étonnement à la vue de cette immense voûte, ainsi qu'à l'aspect des travaux herculéens qu'on a dû faire pour tailler à pic tout le rocher qui encadre cette partie de la ville.

---

[1] În original „*offert*".

[2] Inițial scris: „notre *grand* étonnement ..."

A deux heures de Salzburg, nous passons la frontière de l'Autriche en traversant la rivière de Sale et nous entrons en Bavière. Grâces à Dieu! nous voici échappés au K.K., aux aigles noirs à deux têtes, aux couleurs incohérentes, du jaune et du noir, et surtout aux autrichiens. Voici les couleurs gaies de la Bavière: le bleu et le blanc, voici ses deux lions! Tout change d'aspect, hommes et pays. Les figures sont plus humaines, les costumes plus portables. C'est beaucoup, car en voyage les impressions nous arrivent principalement par les yeux, et ma foi, le jaune, ni le noir de l'Autriche ne sont pas des nuances à nous donner des idées couleur de rose! Le pays que nous traversons est tout parsemé de bouquets de sapins et s'allonge en plaines doucement accidentées devant nous. Nous laissons à notre gauche les montagnes de la Bavière perdues dans les vapeurs et le lendemain de notre départ de Salzburg nous arrivons à Munich à 8 h. du matin.

Pendant la nuit, nous avons longé le beau lac de Vallé par un clair de lune qui pénétrait faiblement les brouillards des montagnes.

A Munich nous logeons à l'Hôtel de la Croix d'or et le matin même de notre arrivée je suis arrêté et conduit à la police, par un sergent de ville, sous prétexte que j'avais fumé dans la rue. Je me présente devant le commissaire de police, lequel après avoir écouté mes explications et s'être convaincu qu'en ma qualité d'étranger j'ignorais les usages de Munich, a la complaisance de me rendre *gratis* à ma liberté, en ajoutant toutefois cette phrase: *„Ce sera pour une autre fois“*. Brave commissaire! Il croit qu'on a du plaisir à faire des visites à la police et il ignore sans doute que lorsqu'on y a déjà été une fois c'est trop pour qu'on ait des velléités d'y retourner *une autre fois*. N. rit beaucoup de ma mésaventure et me menace à chaque instant de me faire arrêter à propos des folies que je fais avec elle.

---

[1] Pe tine te vor pomeni pietrele (lat.).

Dans l'après dîner nous faisons une promenade dans la ville et nous restons enchantés de tout ce que nous voyons.

Munich est devenue depuis quelques années une ville qui mérite qu'on vienne de loin pour admirer ses monuments, car le roi actuel de la Bavière, aidé des célèbres artistes Klenze, Gaertner (architectes), Peters Cornélius Hess et Schnorr (peintres), Thorwaldsen, Schwanthaler (statuaires) et Stieglmayer (fondeur) etc., a doté son pays d'une foule de monuments en pierre et en bronze qui se distinguent tant par leur grandeur, que par leur beauté classique. Tels sont les bâtiments de l'Exposition de l'industrie, la glyptothèque et le théâtre en styles grec et romain. L'Académie, la bibliothèque, l'église de St.-Louis, la basilique etc. en styles gothico-mauresque ... Plusieurs statues en bronze fondues par Stieglmayer, élevées [1] sur les places publiques, l'obélisque en bronze érigé à la mémoire de 30.000 bavarois morts en Russie etc., etc., etc.

Enfin, telle est l'impression faite actuellement par l'aspect de Munich, qu'on ne peut s'empêcher de reconnaître dans le roi Louis I[2] un véritable ami et protecteur des beaux-arts, dont le nom sera dans l'avenir un des plus beaux et des chers monuments de la gloire de la Bavière.

Nous avons visité le lendemain la glyptothéque où entre autres chefs-d'oeuvre de l'antiquité nous avons admiré *Le faune endormi* de Barbarini, de même que parmi les ouvrages modernes nous avons été frappés des beautés remarquables de *l'Adonis* et de la *Vénus* de Canova.

La pynacothèque est un monument unique en Europe sous le rapport de sa destination et contient une foule de tableaux des grands maîtres de toutes les écoles et particulièrement de Rubens.

---

[1] Inițial scris: „élevées *à la mémoire* ...“

[2] Ludovic I, Carol-August (1825—1848).

Il faudrait des volumes pour décrire en détail, ainsi qu'ils le méritent, les monuments de Munich, et nous regrettons, N. et moi, de ne pouvoir nous arrêter plusieurs jours dans cette ville, pour satisfaire complètement notre curiosité. Obligés de partir le plus tôt, nous quittons la capitale de la Bavière le 27 nov. a 10 h. du matin en prenant le chemin de fer qui conduit en deux heures à Augsburg.

Ici la beauté de débarcadère nous frappe comme une preuve du goût exquis qui règne en ce moment en Bavière touchant l'architecture: mais bientôt[1] le génie inconstant qui dirige et gouverne les impressions du voyageur nous fait assister à un *drame intime* qui se passe à la table d'hôte où nous dînons, en attendant le départ de la diligence pour Ulm.

Les personnages de ce drame sont:

1. Un niais . . . jaloux, timide, quoique ténébreux et de plus frisé.

2. Un mr. à grosses moustaches qui se pose en important en narguant le 1er.

3. La demoiselle de l'auberge — *fată tare mare și roșie*[2].

A $3^1/_2$ h. nous montons en diligence et à minuit nous passons la frontière de la Bavière en entrant à Ulm, où nous changeons de diligence. Les couleurs bleu et blanc se changent en rouge et noir, et quoique nous ne gagnions nullement au change, ni sous le rapport de la voiture, ni sous celui du pays etc., nous arrivons sains et saufs à Stuttgart après avoir passé par Esslingen [3], célèbre par la bataille qui en porte le nom.

Le 28, à 8 h. du matin, nous entrons dans Stuttgart par une superbe allée de peupliers et nous descendons à l'Hôtel de Russie. Visité Stuttgart à la hâte. Aucun monument ne nous satisfait entièrement, si ce n'est le vieux palais qui porte au moins la physionomie du temps où il a été bâti. La statue de Schiller pèche par sa pose, et la colonne de la Residenzplatz, par sa destination.

Le 29 à 10 h. du matin nous quittons Sttutgart sans regret. Malgré ses nombreuses fontaines, qui semblent faire concurence à la grande quantité de marchands de vins, le Würtemberg étant trés vignoble et en même temps très riche en divers eaux courantes. Le Neckar baigne les murs d'Esslingen et forme une petite cascade près de la porte de cette ville.

---

[1] Inițial scris: „bientôt *comme* le génie ..."

[2] În românește în ms., cu chirilice.

[3] Bătălia din mai 1809, dintre armatele lui Napoleon și armata boemă.

Dans la nuit du 28, N. souffre terriblement de sa toux, compliquée d'un rhume de poitrine; cependant, le lendemain elle est tout à fait en état de se mettre en route. A 10 h., donc, le 29 au matin, nous continuons notre voyage, malgré l'humidité de l'atmosphére et la neige qui tombe à gros flocons. Le pays que nous traversons est couvert d'arbres fruitiers, de forêts de sapins et de vignes qui montent de terrasses en terrasses jusqu'au sommet des collines, de sorte que chacune de ces dernières ressemble à un immense escalier, dont les gradins seraient plantés de vignes. Nous passons la frontière du Würtemberg tout près de Pforzheim-sur-Enz, petite ville célèbre par ses 400 bijoutiers, et nous entrons dans le duché de Bade. Nous quittons à Pforzheim un petit jeune homme qui avait voyagé avec nous depuis Munich, et jusqu'à Karlsruhe nous avons pour compagnons deux anglais. Près de Pforzheim nous apercevons la lisière de la fameuse Forêt Noire. Enfin, à 6 heures du soir, nous arrivons à Karlsruhe par une magnifique et large allée de peupliers. Descendus à l'Hôtel de la Croix d'or; chambre excellente.

Le 30, dans la matinée, nous visitons la ville de Karlsruhe; nous voyons en passant la Place de la Résidence, le palais, les orangeries etc. Mais les cahotements du fiacre sur le mauvais pavé des rues incommodent N. à tel point, que nous sommes obligés de finir bientôt notre course dans la ville, pour nous rendre au magnifique débarcadère du chemin de fer qui va à Strasbourg. Pendant que nous attendons dans le salon le départ du convoi, un mr. âgé vient nous adresser la parole, et bientôt après, à $2^1/_2$ h., nous montons tout les trois dans le vagon des I^{ères}. Notre intention à N. et à moi est de nous rendre le soir même à Strasbourg, mais pendant que nous approchons de Baden-Baden le mr. en question, après nous avoir raconté les morts récentes de sa soeur et de son vieux domestique Louis, ainsi qu'un trait admirable de l'histoire du roi actuel de Würtemberg, finit par nous engager de visiter Baden, où il demeure depuis six ans. Nous n'hésitons pas un instant de nous décider à visiter ces bains si renommés en Allemagne, d'autant plus que nous apercevons déjà à gauche, entre les montagnes, les maisons de cette ville. Aussitôt dit et fait [1]. Au lieu de suivre notre premier projet, nous changeons de wagons à ... [2] et par un petit chemin latéral nous arrivons à Baden en huit ou dix minutes.

Avant d'entrer dans la ville, on nous montre à droite la grande allée de peupliers qui conduit à la maison de chasse du grand duc de Bade et à gauche le vieux château de ... [3], dont les ruines paraîssent sur le sommet d'une haute colline boisée comme un nid délabré. Et à peine installés au Grand Hôtel de Zalringen, nous profitons de derniers rayons du soleil pour visiter en voiture la jolie petite ville de Bade avec ses immenses et nombreux hôtels, la maison de Conversation, grande bâtisse sans goût, la *Trinkenhalle*, la villa de la duchesse Stephanie etc. Notre course nous enchante. De tous côtés on ne voit que jardins, promenades, belles maisons, sources magnifiques etc., le tout encadré dans un amphithéâtre de hautes collines richement boisées et accidentées d'une manière tout à fait pittoresque. Après la promenade, nous allons à pied par un beau clair de lune pour faire une visite à notre compagnon de voyage (le mr. âgé), promesse que nous lui avons faite en nous séparant au joli débarcadère de Baden. Il demeure chez madame Skosgniowski. Pendant tout le temps que nous passons chez lui, il se montre d'une amabilité touchante; il nous montre confidentiellement les portraits de sa soeur, de son beau-frère, celui de son cheval et le sien, puis une foule de vues [4] de la Suisse (il [5] y est naturalisé) et des broderies en perles sur portefeuilles etc. Il est bon, affectueux, tantôt triste de ses douloureux souvenirs, tantôt gai. Il nous raconte l'aventure du célèbre violoncelliste Romberg [6] à Bucarest en 1813 et enfin, après une heure de conversation très amusante, nous échangeons nos cartes. Il se nomme W. de Birckhahn. Il a beaucoup voyagé et vit de ses rentes; il est natif du duché de Baden. *Birckhahn: Coq de bruyère.*

---

[1] Inițial scris: „fait. *Nous* ..."

[2], [3] Loc gol în manuscris.

[4] Inițial scris: „foule de *gravu*[res] ..."

[5] Inițial scris: „*car* il ...".

[6] Se știe că muzicianul Bernhard Romberg a călătorit în 1807 în Rusia. În 1849 (*Arhiva românească*, XXI, nr. 89) Asachi afirma că „sînt mai mult de 40 de ani de cînd faimosul Romberg au încîntat pe locuitorii din Iași". E posibil ca în 1813 Romberg să se fi aflat și în București.

Notre carte à N. et à moi porte: m-me et mr. Alexandri de Valachie.

En rentrant à l'hôtel, nous faisons la lecture fort amusante d'une description de Baden, écrite en allemand et traduite en français, dans laquelle, entre autres drôleries de style, nous remarquons les suivantes: „*Baden ne manque pas de beaucoup d'hôtels où les étrangers trouvent des commodités. Les environs de Baden offrent l'attrait frèmissant du sauvage romantique.*"

Le lendemain, à 8 h. du matin, nous nous embarquons sur le chemin de fer de Kehl, d'où nous prenons l'omnibus qui fait le trajet entre Strasbourg et Kehl. Le temps est mauvais, pluvieux depuis le matin; après 20 minutes de marche, nous traversons le Rhin sur un immense pont de bateaux et nous entrons en France. Ah! nous respirons enfin librement. L'Allemagne et ses mines piteuses, et ses ridicules, et son bien-être matériel, et ses lenteurs etc. restent en arrière. Dieu soit loué, nous en avions déjà assez! Maintenant que nous sommes en France, il nous semble être dans notre élément. Tout nous paraît animé, élégant, spirituel, jusqu'au douaniers inclusivement. Est-ce partialité? [1] A nos yeux un douanier français a la mine plus fière, il est plus élégant dans ses manières qu'un dandy de Vienne. Nous descendons à Strasbourg à l'Hôtel de la Fleur le 2 décembre. (Ici nous appelons m-me N. et son frère.)

N.B. Effet de la langue tournée chez N.: *fusilliation* ou *fusillement* pour *fusillade. Brodure* pour *broderie.*

N.B. Entre Baden et Kehl, N. a de nouveau commis le crime de *lèse-tragédie.*

Constantinople — Broussa — Smyrne — *Trieste* — *Venise* — Gratz — *Salzburg* — *Munich* — Stuttgart — Karlsruhe — *Baden* — *Strasbourg* — *Paris* [2].

---

[1] Inițial scris: „partialité? *Je l'ignore.*"

[2] Itinerarul călătoriei pe care o făcuseră.

Aujourd'hui, 2 déc. sont juste six mois depuis que N. a quitté le pays. Elle est partie de la Mold. le 2 juin.

N. souffre beaucoup pendant toute la journée du 2, surtout pendant la nuit, à la suite d'un bain qu'elle prend. Cependant, le lendemain, malgré sa faiblesse et malgré le temps humide et froid, nous partons pour Paris, à trois heures, après avoir d'abord visité la cathédrale, ainsi que les places Kléber et Gutenberg et l'église St.-Thomas, où se trouve le monument admirable du maréchal de Saxe [1]. Dans cette même église on nous a montré le corps embaumé d'un chevalier, qui nous a rempli de dégoût. Je ne comprends pas pourquoi les hommes se donnent tant de peine pour trouver des moyens de conserver des cadavres hideux, car je pense qu'il n'est pas de fils adorant sa mère, il n'est pas d'amant adorant sa maîtresse qui puissent résister à un sentiment d'horreur ou même de dégoût à la vue des [2] personnes qu'ils ont aimées, à l'état de momies jaunes, sèches et cadavéreuses.

Nous prenons place dans le coupé à côté d'une vieille grosse maritorne de Lunéville, laquelle semble être venue à Strasbourg dans l'intension (louable, du reste), d'acheter des joujoux à en juger par l'énorme paquet de poupées et de chevaux de bois qu'elle tient constamment sur ses genoux. Elle me donne des nouvelles de l'abbé Lhomel, qui vit encore et se conserve *comme une rose*, d'après l'expression de notre compagnone. Enfin, le lendemain, 4 déc., à 6 h. du matin, nous sommes débarrassés d'elle à Lunéville, et jusqu'à Paris nous jouissons tout seuls du coupé. Les pays de l'Alsace et de la Champagne pouilleuse que nous traversons rapidement ne nous offrent rien de remarquable si ce n'est sous le rapport de la culture. Les villages nous parraissent bien inférieurs, touchant la propreté et l'aissance, à ceux de l'Allemagne. La ville de Bar-le-Duc mérite à juste titre la réputation de ses confitures (dont nous faisons provision). Nancy est la plus belle, la plus grande et la plus régulière de toutes les villes qu'on traverse de Strasbourg à Paris, mais le conducteur *trop hâté* ne nous donne pas le temps de la visiter.

---

[1] Hermann Maurice, mareșal de Saxa (1696—1750), înmormîntat la Strasbourg, în celebrul mausoleu executat de Pigalle.

[2] Inițial scris: „des *momies des* ..."

Enfin, le 5 déc. à cinq h. du soir, nous entrons dans Paris par la Barrière du Trône après avoir aperçu en passant les fortifications de cette capitale près de St.-Maur et après avoir traversé la forêt de Vincennes par une superbe chaussée pavée qui longe le fort de ce nom. Il fait sombre, car, malheuresement, nous faisons notre entrée à l'heure oú l'on commence à allumer le gaz; aussi n'apercevons-nous que très faiblement les rues de St.-Antoine, de St.-Honoré etc., les places de la Bastille et du Châtelet, les quais et les monuments que nous laisons derrière nous. La seule chose qui nous frappe distinctement c'est le bruit immense de cette capitale, qui s'élève autour de nous dans l'obscurité et les exhalaisons fétides des rues. Enfin, nous entrons [dans la] cour des messageries St.-Honoré, et après une heure de désagréments de toutes sortes, provenant du désordre qui y règne, nous acceptons la proposition d'un maître d'hôtel qui nous conduit à l'Hôtel de Belgique, rue St.-Thomas du Louvre.

Nous sommes à *Paris!!* Phrase magique![1]

---

[1] Pe verso filei 45, scris: „13 décembre 1846 — Paris (rue Monsigny 5)" și diverse socoteli: „Tout compte fait, nous avons le 2.X^{bre}
95 ducats et 33 napol. d'or/*660 fr.*

Deux places de Strasbourg à Paris — coupé	120 fr.
Un album de Strasbourg	4 —^{50}
Voiture..................................	2 —
L'incident du poids du bagage	17 fr.
Une boîte de pâte pectorale	1 —^{50}".

Textul jurnalului continuă de la fila 46^r—49^v.
Filele 51^v—50^r conțin și ele însemnări și socoteli în legătură cu itinerarul acestei călătorii:
„Antonio Gin — (Castelano) gondolier de l'Europe — Gond. No. 52.
Anunziata — fille de chambre à Bologne, à l'hôtel de Mr. Broun.
Chargé Mr. Plancher — Trieste — via dei Forni, d'expédier une caisse à Vienne, à l'adresse de Madame Philisdorf Cr. 14 nov. 1846.
Chargé Mr. Samowitz d'expédier une grande valise à Naples, même jour.
Hôtel de Georges Nelpock aux trois Alliés — Salzburg.
17 nov. — Gratz — N.B.
Hôtel de Trieste — à Gratz.

Compte des dépenses à Venise — 2 mois

Loyer pour deux mois au palais Benzon — du 11 7bre au 11 9bre à 400 fr. par mois	66 # 10 Zw.
Au gondolier pour 66 jours à 4 Zw. la journée..	18.— 12—

Paris, déc., 1846. Arrivés le 5 déc. au soir, descendus à l'Hôtel de Belgique, rue St.-Thomas du Louvre. Aussitôt installés, je cours enlever mon frère.

Le 8 nous changeons de logement. N. va demeurer à l'Hôtel de Hollande, rue Neuve des bons-enfants, et moi, rue Monsigny 5. Bientôt après, N. vient occuper mon appartament et moi je remonte de deux étages dans la même maison.

A la fille de chambre 2. mois	5.—	—
Dîners pris au Cafehaus depuis le 19. 7bre jusque 12.8^{bre} incl.	10.—	6.—
Dépenses dans l'hôtel Benzon du 11. 7bre au 31	13.—	—
Pour lait — fruits, dois-ports des lettres depuis le 23. 7bre jusqu'au 2. 9bre	12.—	4.—
Idem du 2. 9bre au 12. inclus.	4.—	—
Dîners du Cafehaus du 12. 8bre au 12. 9bre incl.	13.—	4.—
Dépenses dans l'hôtel Benzon du 1. 8bre au 12. 9bre	8.—	5.—
à l'hôtel de l'Europe 4 jours	1.—	7.—
à l'hôtel de l'Italie	8.—	—
	=161.	6.—

1 Album en velour	10.#	10.
1 boîte en carton	2.—	8.
1 cadre en filigran de papier	—	8.
1 gondole en argent	10.—	—
1 porte-cigare. idem	4.—	6.
2 vues du palais Benzon 1 idem de la chambre	10.—	—
2 Albums de Venise	1.—	2.
1 Tapis pour la gondole	5.—	—
Notes de musique	1.—	—
Au medecin	5.—	—
à la pharmacie	1.—	10.
1 armoire	—	12.
1 machine à café	2.—	—
Au cabinet de lecture	1.—	—
2 portraits de Schiavoni rétourné une miniature id	28.—	5.
2 petits poignards	1.—	—
1 chaine fine	1.—	12.
à la blanchisseuse	18.—	—
à la fille de chambre pour retour à Bologne....	2.—	4.
à Antonio — diverses dépenses	2.—	5.
2 places pour Trieste	3.—	6.
	114.—	4.

Pendant les 13 jours que nous nous arrêtons à Paris, nous souffrons le martyre. Ces 13 journées sont les plus tristes et les plus insupportables que nous ayons subies, quoique nous nous trouvions au centre de Paris, au centre des plaisirs etc.

Le 18 à midi je quitte Paris et je vais attendre N. au premier relais, à Alfort, près de Charenton. Vers trois heures elle arrive et je monte dans le coupé de la diligence à côté d'elle.

Chemins gâtés, verglas, neige, pluie, vent, cahotements. Tout semble conspirer contre nous; cependant, nous arrivons après douze heures de retard à Châlons, 20 déc., Hôtel du Parc. N. souffre horriblement jusqu'au lendemain à 3 h. Nous partons pour Lyon et nous faisons un voyage abominable dans la rotonde de la diligence en compagnie d'un

---

aux domestiques pour services	6.—	—
Dépenses de Venise	161.#	6 Zw.
Idem	120.—	4.
Petites dépenses idem	18.—	4.
	300.#	4.

Dépenses de Trieste	7.—	—
Deux places pour Gratz	8.—	—
Dépenses à Gratz	7.—	—
Une place pour Salzburg	3.—	2.
Une place pour Vienne	2.—	—

Tout compte fait — nous possédons:
133.# et 33 Napol. d'or.—
Le 24. nov. 1846 — Salzburg.

Dépenses à Salzburg à l'hôtel etc.	7.#.
Deux places pour Munich	3.#.
Dépenses de la route et séjour à Munich — 2 jours — en tout	6.# 1/2.
Deux places pour Stuttgart	5.# 1/2.
Deux places pour Karlsruhe	2.
Dépenses de Munich à Stuttgart	1.
	25.—#

Dépenses à Stuttgart et en route	5.—
Dépenses à Karlsruhe à Baden-Baden	8.—#
De Baden à Strasburg	
	=38. "

vieux mr. et d'une vieille pie-grièche, sa soeur, ou sa femme, ne sais laquelle.

Le 22, à 6 h. du soir, arrivés à Lyon, Hôtel de l'Orient. Mauvaise nuit.

Le 23, à $6^1/_2$ h. du matin, nous nous embarquons sur le Neptune pour descendre le Rhône. Confusion, saleté, désordre, pluie, boue. Il pleut dans les salons des dames et des mrs. Le soir, le bateau s'arrête à St. Esprit et nous passons la nuit sur le pont. Le 24, à dix h. du matin, nous arrivons à Avignon. Hôtel du Palais Royal. Bonne chambre, bon dîner. N. semble se remettre de ses fatigues. Je visite les curiosités d'Avignon: Le Palais des Papes, le musée, le Christ en ivoire de. . .[1]

Le soir même, à 6 h., nous partons pour Marseille afin de pouvoir nous embarquer le 25 pour Naples.

Voyage pénible jusqu'au lendemain à 2 heures de l'après-midi. Nous entrons dans Marseille le 25 déc., jour de la Noël. Tout le monde est endimanché; grande affluence dans les rues, sur les places, sur les quais. Je vais aux informations touchant les bateaux à vapeur et j'apprends que le 1er paquebot qui doit se rendre à Naples ne sortira du port que le 28. Nous sommes grandement contrariés, car ce changement nous fait manquer la fête de St.-Janvier de Naples. Mais que faire? Patienter! Nous nous installons, en attendant, à l'Hôtel Beauveau.

A peine le 29 déc., à 7 h. du soir, nous partons de Marseille par le paquebot sarde, la Marie Antoinette, en compagnie d'une foule de passagers, pour la plupart anglais. Belle mer, beau temps, clair de lune magnifique. Nous longeons le littoral de France et celui de l'Italie en vue des rivages et des villes maritimes qui y sont parsemées.

Le 30, à 10 h. du soir, sous mouillons dans le port de Gênes par un vent terrible.

Le 31. Nous descendons à terre avec N. et nous allons loger à l'Hôtel Royal.

Le 1 janvier 1847 nous visitons la ville de Gênes. N. est montée dans une chaise à porteurs.

Nous voyons d'abord la cathédrale, bâtie en marbre noir et blanc, puis l'ancien Palais des Doges, orné d'une salle magnifique en marbre jaune d'Espagne, puis l'église St.-Ambroise, puis la place de Carlo Felice et enfin les rues Nuova, Nuovissima et Balbi, encadrées des beaux palais Balbi, Durazzo, Pallavicini, Serra *Negroni* etc.

---

[1] Loc gol în manuscris.

Le 2 janv., à 6 h. du soir, nous partons de Gênes.

Arrivés à Livorno le 3, à 10 h. du matin. Descendu à terre pour visiter la ville. Le nain. Rendu à Pise par le chemin de fer, visité le Dôme, le baptistère, le Campo Santo et la tour penchée. Retourné à 2 h. à Livorno.

Parti de ce port le 3, à 3 h. du soir. Arrivés le lendemain matin à Civita-Vecchia puis, le lendemain, à 9 h., à Naples.

5 janvier. Hôtel des Crocile. Déménagé le 7 à l'Hôtel de Genève.

Partis de Naples le 19. Arrivés à Palerme le 20 au matin. Hôtel de Sicile. Déménagé à la villa Delphina le 28 janvier.

N. tombe de plus en plus malade pendant notre séjour en Sicile. Nous y sommes venus chercher le soleil et nous y avons trouvé la pluie continue. Nous partons pour Naples le 23 mars [1].

Arrivés le 24 mars. N. n'a plus que quelques jours à vivre. Nous partons le 25 avril par le bateau français le Mentor, capit. de Tournadre, en compagnie de Negri, Balatchiano et Cogalnic. pour Constantinople.

Le 4 mai, à 3 heures du matin, N. meurt sur le bateau, à l'entrée de la Corne d'Or.

---

[1] Între hîrtiile rămase de la Vasile Alecsandri, la Biblioteca Academiei R.S.R. se păstrează şi biletul de călătorie cu vaporul, din 23 martie 1847, eliberat lui „Sigr. Balgesku, Siga. Negri şi Sigr. V. Alecsandri", pentru distanţa Palermo—Neapole, precum şi invitaţia Delegaţiei maritime din Neapole pentru a se înscrie la prefectura poliţiei (cf. ms. rom. 5.033, f. 36—38).

SUVENIRE DIN 1855

Lui Ion Ghica

Amice,

În cumplitele catastrofe de la Sedan și de la Metz, doi oameni nenorociți, mareșalul Bazaine și generalul Wimpfen au avut trista misie de a subsemna cu numele lor cele mai colosale capitulații din istoria militară a lumei. Acești doi capi de oaste dintre carii unul, mareșalul Bazaine, implicat într-un proces celebru, a fost condemnat la degradare și la închisoare pe viață, am avut ocaziune de a-i cunoaște la Crîm, în niște împrejurări ce-mi place a-mi reaminti, căci ele se repoartă la un timp de glorie pentru imperiul Franței, un timp de mari eveneminte politice care au produs regenerarea patriei noastre.

Iată notele ce găsesc în jurnalul meu de călătorii. Ți le trimit în toată simplitatea lor, astfel cum ele au fost scrise sub impresiile diverse ce am simțit în primblarea mea pintre ruinele orașului Sevastopol și pe țărmurile Crîmului ocupate de către armatele aliate în anul 1855.

25 Noemvr.

PE MAREA NEAGRĂ

Gigantica espediție a puterilor de la apus în contra colosului de la nord și faptele săvîrșite în timp de cîteva luni pe marginile imperiului rusesc au atras ochii lumei întregi asupra Crîmului precum odinioară Palestina deșteptase avîntul războinic al Creştinătăţei. Numele oraşului Sevastopol a dobîndit acelaşi răsunet ca şi Ierusalimul, căci neamurile care au mers în secolii trecuţi ca să-şi verse sîngele pentru apărarea sfîntului Mormînt au întreprins în zilele noastre o nouă cruciadă pentru apărarea civilizaţiei şi acum ele tabără sub zidurile Sevastopolului.

Crîmul a devenit astăzi colţul de pămînt cel mai important fiindcă pe ţărmurile lui se dezbate chestia Orientului. El este mai cu seamă pentru noi, românii, locul sacru unde se plăzmuieşte viitorul ţărilor noastre. Cum se face dar că tinerimea română nu aleargă cu entuziasm să se înroleze sub stindardul francez şi să combată alăture cu acei care acum răsădesc arborele de viaţă al neamului românesc? Această nepăsare este un fenomen psihologic greu de esplicat şi totodată prea puţin recomendabil pentru simţul de patriotism al strănepoţilor lui Traian.

Sub îndemnul acestor gînduri şi cuprins de o neînvinsă curiozitate, m-am decis a întreprinde un pelerinagiu la vechea Tauridă, întovărăşit de un amic [1] ce fusese încă o dată în Crimeea.

Deşi iarna se apropie cu cortegiul ei de furtuni pe Marea Neagră, ne suim vesel amîndoi pe vaporul ce merge la Kamieş, zicînd adio lui Negre, lui Rallet, lui Ion Ghica [2] şi la mai mulţi ofiţeri din tabăra de la Maslac carii au venit să ne vadă plecînd. Unul din ei, locotenentul Laurent, ce a luat parte activă la asediul Sevastopolului în posturile cele mai periculoase şi acum comandează vaporul ambasadei franceze, mi-a dat scrisori de recomandaţie pentru generalul Wimpfen şi pentru colonelul de Vernon, mare prevot [3] al armatei de Orient. Doamna Bazaine, aflătoare acum în Constantinopole, m-a însărcinat cu un pachet pentru barbatul ei, comandantul actual al oraşului Sevastopol.

Astfel asiguraţi de a găsi înlesniri şi protecţie la nevoie pe ţărmurile Crîmului, ne lăsăm cu nepăsare pe sama generoasei Provedinţi care se îngrijeşte de soarta călătorilor, şi luînd Bosforul de-a lungul ca pintre o feerie de teatru, trecem pe lîngă Fanaraki și intrăm în Marea Neagră cărie vaporul nostru se închină respectuos. Această închinare însă, provenită pe neașteptate din undularea apei, ne face să perdem echilibrul și naște mai multe incidente tragicomice. Unul din pasajeri, negustor de boi, gros și gras cît un buhai, urmînd *zuliul* corăbiei, găsește de cuviință a executa un rostogol prelungit întocmai ca o balercă ce s-ar duce de-a dura pe o costișă. Altul, mai sprinten, surprins de o nouă mișcare a vaporului, *tangajul*, purcede la galop, fără voia lui, de la o margine până la ceelaltă a podului, și nu se poate opri decît acațîndu-se cu desperare de gîtul unui turc mahmur pe care îl răstoarnă împreună cu dînsul. Tot atunce, o vivandieră cochetă, deși cam stătută, se pravale pe spinare de pe scaunul ce gemea sub grațiile ei, și arată soarelui aprins o pereche de calțavete stacoșii care poartă în litere de aur deviza eraldică: *honni soit qui mal y pense* [1].

---

[1] Baligot de Beyne.

[2] Iniţial, Alecsandri scrisese *ţie, amice,* apoi a şters şi a scris deasupra *lui Ion Ghica.*

[3] *Prévôt* (fr.) = comandant al jandarmeriei, la cartierul general al unui corp de armată.

În vremea aceasta capitanul, suit pe pasarelă, dă ordini prin buciumul de alarmă (*porte-voix*). Contramaestrii șuieră din fluierașe de argint pentru ca să reguleze manevrele; o parte din marineri înșirați sus pe verguri desfășură pînzele și ceilalți aleargă de-a lungul podului trăgînd frînghiile după dînșii. Vîntul suflă cu tărie; valurile clocotesc în spumă și se izbesc de coastele vasului; mașina geme cumplit în pîntecele lui și aburii ies pe țevie cu o vîjiire înfiorătoare; iar bieții pasajeri, perduți în acel valmașag spăimîntător, fug cînd de-o parte, cînd de altă parte, amețesc și încep a resimți simptomele boalei de mare. Unii oftează adînc și cad pe gînduri; alții se apropie șovăind și grabnic de bastingajuri, alții dispar în cabine, iar turcul mahmur ghemuit într-un colț rostește Allahuri desperate. Dar în fine, pînzele se rotunzesc ca pepturi uriașe de lebădă, marinerii se astîmpără și vasul își ie zborul răpide, lăsînd în urmă-i o lungă brazdă spumegoasă.

Înspre seară, o dată cu asfințitul soarelui, vîntul cade, valurile se alină și luna ridică discul său aurit pe linia orizonului. Ea pare curioasă de a videa ce se petrece pe întinsul mărei și pe îngustul corăbiei.

Atunci toți pasajerii reapar zîmbitori deși cam palizi și se laudă că n-au pătimit nicidecum de boala mărei; însași proprietara calțavetelor eraldice pretinde că are stomah de bronz ca și inima.

---

[1] Să-i fie rușine celui ce se gîndește la ceva rușinos (fr.).

Fiind deci cu toții mulțămiți de dînșii, încrezători în atestatul de bravură ce și-au acordat singuri, și liniștiți mai cu seamă prin aspectul mărei liniștite, ei se împart în deosebite grupe, cîntînd, fumînd, glumind și vorbind cu mare entuziasm de asaltul ce francezii au dat orașului Sevastopol. Ar crede cineva, auzindu-i, că toți au fost față și au contribuit la acel eroic fapt militar.

Amicul meu și eu ne primblăm pintre grupele acum reînviate și sondăm cu ochii orizonul pentru ca să zărim coastele Crîmului, sperînd că vom zări chiar turnul Malacofului. Acest turn apare în închipuirea mea cu prestigiul misterios a palatelor din povești, dar mai avem încă multă mare de brăzduit cu peptul vaporului păn-a ne găsi în față cu el; prin urmare ne pogorîm în cabină ca să adormim în plăcuta legănare a valurilor alinate.

A două zi, 26 noemvr., marea se tulbură din nou chiar pe la ora cînd toți așteaptă dejunul cu nerăbdare. Pe loc simptomele boalei de mare se manifestă din nou pintre pasajeri, găsind stomahurile lor deșarte, și aceștii, sărmanii! departe de a se pune la masă pentru ca să-și potoale luptele stomahului, se grăbesc a se pune în paturi. Ziua trece cu destulă monotonie pentru dînșii și ora prînzului sună fără a-i decide să se scoale pentru ca să reînnoiască laudele de ieri. Unii gem pe toate tonurile a gamei suferinței: alții sînt furioși că nu pot să ieie parte la masă și că au să fie obligați de a o plăti, iar majoritatea doarme dusă pentru ca să adeverească proverbul francez: *qui dort, dîne*[1].

Cerul se acopere treptat cu nori suri care se tot întunecă; vîntul devine tot mai tare și mai rece cu cît ne apropiem de Crimeea; vaporul are spasmuri și înaintează plecîndu-se, ridicîndu-se, culcîndu-se pe coaste, șovăind prin spuma valurilor ca și cînd ar fi cuprins de beție. Turcul mahmur, ajuns la jumătate de suflet, suspină în Allah pe care nici el însuși nu-l aude, iar vivandiera și-a perdut minţile și calțavetele în zguduirea ce-i produce mișcarea corăbiei. Întîlnim multe corvete care vin de la Kamieș și de la Balaclava; ele au transportat provizii pentru armatele aliate, și acum se întorc la Constantinopoli, ducînd la spitalurile din Pera și din Scutari un mare număr de ostași răniți sau bolnavi. Noi îi salutăm în treacăt și ei ne răspund cu glasul slab: *Vive la France!* Sărmanii! Cîți dintre ei sînt destinați a nu mai revedea patria lor!

---

[1] Cine doarme, mănîncă (fr.).

Noaptea-i neagră! o tristeță profundă ne cuprinde cînd lumina zilei este înlocuită prin razele palide a fanarilor aprinse pe pod... Omul de la cîrmă stă neclintit cu ochii țintiți pe busolă și cu mînele pe roată; ofițerul de cuart se primblă de-a lungul, învelit în manta; o parte din marineri stau adunați în capăt, iar noi... Somnul e negustor de minciuni; el ne aduce visuri adimenitoare pline de verdeață și de flori... Și în faptul zilei zărim pămîntul Crimeei alb de zapadă.

SUVENIRE DIN VIAȚA MEA

NOTĂ

Mircești, mai 1865

Familia mea este originară din Veneția.

Pe timpul cînd această republică era în strălucire, un străbun al meu, om cu inimă îndrăzneață și cu spirit cavaleresc, veni în Moldova, se puse cu a lui spadă în serviciul țării, se căsători cu o romancă și deveni obîrșia familiei Alecsandri.

În una din călătoriile mele, am descoperit mai multe persoane cu același nume, în Veneția, în Padova și în Ferara.

Părintele meu, vornic Vasili Alecsandri, om de o mare înțelepciune, de o probitate rară și înzestrat cu simțiri generoase, au știut a-și crea singur o avere însemnată și o poziție înaltă în patria sa.

Maica mea, suflet nobil și îngeresc, Elena Cozoni, era asemine de origină italiană. Născută în tîrgul Ocnii, maică-mea avu șepte copii, dintre care cinci fete și doi băieți. Din toată familia mea, astăzi ne găsim rămași pe lume numai fratele meu Iancu și eu!

Sînt născut în Bacău, la anul 1821, luna iuli, în timpul revoluției grecești ce au izbucnit mai întăi în Moldova sub comanda prințului Ipsilanti.

Țara fiind pe atunce în prada eteriștilor greci și ai enicerilor, parinții mei fură nevoiți a se adăposti în codrii, cu copiii lor și cu cîțiva servitori credincioși.

Nașul meu au fost fratele maicei mele, Mihai Cozoni, om viteaz, vînător vestit în Munții Ocnii, carele intrînd în oastea lui Ipsilanti, ca sutaș, muri cu arma în mînă la Dragușani, în Valahia (vezi balada *Andrii Popa)*.

Suvenirile mele din copilărie întrevăd ca prin vis priveliști cîmpenești dominate de un păr sălbatic, o casuță mică în Iași în care locuisă familia mea și figurile a unor țigani sclavi ce tremurau dinaintea mamei Gafița, o giupîneasă de casă, în care maica mea avea toată încrederea, și dinaintea barbatului ei Gheorghi Ciolacu, un grec de la Hio, ciunt de o mînă, și carele era vatav. Amîndoi erau tipul cel mai adevărat de servitori credincioși ce cu vreme fac parte din familie. Mama Gafița m-au crescut pe brațe-i și moș Gheorghi m-au învățat a vorbi grecește. Mi-am făcut cele întăi studii la călugărul Gherman, amic a casii (el au dat lui Grigori Ghica Vodă manuscriptul lui Șincai), și mai tîrziu am intrat în pansionatul D-lui Victor Cuénim, un soldat din armiile lui Napoleon, rătăcit și rămas în Moldova. În timpul cît am petrecut la el, cea mai mare plăcere a mea, cînd sunau orele de recreare, o găseam în privirea dealurilor înverzite a Socolăi. Vederea orizonului îmi insufla dorinți de zburare. Sosirea rîndunelelor, trecerea cîrdurilor de cucoare pe albastrul ceriului îmi produceau un neastîmpăr sufletesc ce intriga foarte mult pe bravul soldat a lui Napoleon.

În vara anului 1834, D-l Cuénim dusese școlarii săi ca să petreacă vacanțiile pe malul Prutului; satul în care ne găseam era despărțit de acest rîu prin o mică pădure de copaci groși și rari. Îmi plăcea a mă rătăci la umbra lor, căci îmi închipuiam că eram într-o insulă sălbatică, Robinson Cruzoe. Mă furișam pe după copaci cînd agiungeam pe malul apei și priveam cu oarecare grijă cazacii ce treceau pe celălalt mal, călări pe caii lor mici și înarmați cu lănci lungi. Umbrele lor se prelungeau pe fața apei și cînticile lor răsunau puternic în pădure.

(Mai multe foi sînt tăiate din caiet; probabil că ele conțineau urmarea relatării.)

UN ORATOR MUT

Răposatul M. avea tot ce trebuie unui om ca să devie un orator însemnat: învățătură, elocuență naturală, memorie, gest espresiv, glas bine răsunător, originalitatea de idei, înalțarea de gîndiri etc.; o singură cualitate îi lipsea: curagiul de a se sui la tribună și de a vorbi în public; și această lipsă de îndrăzneală, ce provenea dintr-un fond de onestă timiditate, paraliza toate frumoasele sale facultăți în Cameră, unde a fost adeseori trimis ca deputat de către alegătorii județului D. Precît într-un mic salon M. își esprima ideile cu lesnire și cu vervă, pre atît în fața unui public numeros el simțea că i se întunecă mintea și că i se leagă limba; prin urmare, el își înghițea elocuența ce-i sta în gît ca un nod. Astfel, cîteodată un mugur nu se poate deschide, ci se usucă și cade fără a da floare și fără a produce fructul lui delicios.

După căderea lui Cuza-vodă, M., care fusese devotat domnului, venea în toată primavara de petrecea puține zile cu mine, și aice, liber de orice emoțiune, el lasa frîul elocuenții sale care în adevăr își înălța zborul foarte pe sus, cînd oratorul era cuprins de indignare sau de entuziasm. Eu îl ascultam cu plăcere, îl admiram și-i ațîțam verva prin un sistem de contrazicere continuă, și astfel gradinuța în care ne primblam devenea o arenă politică ce se răsuna de discutări neîmpăcate. Într-o zi, M., bine dispus, îmi făcu descrierea unei seanțe din Camera sub ministerul B. și, aprinzîndu-se treptat, agiunsese la un grad de exaltare neobicinuită, zicînd:

— Frate! în țara noastră poreclele gioacă un rol cu atît mai extravagant, că ele nu sînt decît niște cuvinte deșerte și lipsite de orice logică. O poreclă aruncată de un om cu spirit, sau de un nebun, sau de un idiot în fața unui om sau chiar în fața unei clase întregi, ie proporțiile unui stigmat, și toți nebunii și toți idioții își fac din ea o convingere politică. Astfel au fost inventate poreclele de *moderați*, de *albi*, de *roși*, de *liberali*, de *conservatori* etc.[1], cînd ele nu aveau nici o semnificare reală, și însă acele glume de ziare aveau pretenția ridicolă de a fracționa societatea română în partizi. Auzi, partizi! și încă partizi îndușmănite, deși compuse de oameni care, afară din Cameră, petreceau frățește împreună și se sărutau în gură! Ce momițerie bufonă de tot ce se petrece în Francia! Ce abuz de cuvinte seci! Ce parodie mizerabilă de lucruri și de idei nepotrivite cu gradul de cultură și cu natura românului!... și, *nota bene* [2], fiecare epocă naște ciuperca ei... vreu să zic porecla ei: astfel, salvatorii patentați a patriei din anul nemîntuirei 1866 inventaseră o nouă denumire pentru acei care nu dedesără mîna cu dînșii, denumirea de *oamenii lui Cuza*, adică, după mintea lor, *trădători ai neamului românesc!* Camera răsuna în toate zilele de această apelare aplicată cu o intenție înjurioasă, și ministrul își facuse din ea un bici cu care lovea necontenit în unele bănci a Adunărei... Era un spectacol trist și dezgustător! Într-o zi, mai cu seamă, inconsecvența șefului de cabinet [3] trecuse peste toate marginile. Sîngele ferbea în mine pe cînd el da cu piciorul în cel căzut și deodată cuprins de indignare am strigat:

Domnilor!

Pentru un om ce se găsește la cîrma țării și care ambiționează titlul important de om de stat, domnul B. au comis o greșală serioasă în contra tactului politic ce trebuie să prezide la toate actele unui adevărat om de stat... D-lui, într-un acces de violență, pot zice copilărească, au încălecat pe calul său cel mai năprasnic și au venit aice ca într-un manegiu să ne deie spectacolul unor evoluții neobicinuite în sanctuarul unui parlament. Calul său, ca toate dobitoacele cu narav, au sărit în sus și-n gios, au zvîrlit în dreapta și în stînga, au lovit cu copita în oricine s-au găsit aproape de zburdările lui deșanțate, într-un cuvînt, cavaler și cal au probat că au nevoie de o mînă puternică să-i înfrîneze.

---

[1] Astfel se întîmplă și astăzi cu porecla de: *direcția* nouă [V.A.].

[2] Nu uita, bagă de seamă (lat.).

[3] Șefului guvernului, primul-ministru.

Cu toate aceste, onorabila Adunare au asistat cu multă răbdare la exer[ci]țiile neparlamentare ale D-lui B.! Ea l-au lăsat să fie pe placul său: violent, agresif, nemăsurat!.... i-au permis chiar să iasă din marginele bunei-cuviinți, să iasă chiar din discuție cu acel talent de orator de care d-lui ne-au dat atîte exemple tragicomice în cariera sa politică. Onorabila Adunare au vroit negreșit să vadă pănă unde poate să meargă cu nechibzuința un om îmbătat de putere cînd soarta lui îl împinge ca să-și frîngă gîtul.

Fie-mi deci iertat și mie de a mă bucura de acest privilegiu de licență în răspunsul provocat de însuși dl. B.... Voi căta însă să nu-l urmez pe d-lui în calea de lipsă de respect pentru colegii mei... D-lui au vărsat pe capul nostru o bute plină de venin, prin urmare d-lui e prea inteligent pentru ca să pretindă că noi, drept mulțămită, să-l stropim cu apă de trandafir, după uzul părinților noștri.

În discursul ce l-ați auzit, domnilor deputați, preopinentul au pronunțat în multe rînduri, cu o intenție vederată, cuvîntul de *oamenii lui Cuza!* și cu altă intenție, nu mai puțin clară, d-lui au aruncat atunci în partea noastră o ochire care și ea avea intenția de a fi oarecum... machiavelică. Aceste deosebite intenții aveau cu toatele o a patra intenție... aceea de a ne arunca în față o insultă!... Aice este cazul de a zice cu francezul că iadul e pavat cu bune intenții.

Oamenii lui Cuza! Iată dar un nou taraf inventat de acei ce au interes a diviza și a subdiviza societatea română în tarafuri și a le îndușmăni între ele cu scop de a profita taraful lor de vrajba aruncată în celelalte tarafuri. Calcul dibaci, precum videți, însă care merită de a fi înferat cu o calificare... Mă abțin de a o rosti, pentru respectul ce datorez acestei adunări.

Oamenii lui Cuza! Unde sînt? Cine sînt acești oameni? Privesc împregiurul meu și văd deputați trimiși aice de nație, oamenii nației prin urmare, iar nicidecum servitorii unui om, numească-se acest om Cuza sau altfel. Un ministru... d-l B. însuși, poate să fie omul unui om, dar un deputat nu este decît omul unui popor!

Oamenii lui Cuza! Ce vra să zică această denumire? ... Desemnează ea pe acei oameni care, neavînd micșurimea de a privi la slăbiciunile omenești ale unui șef de stat, țin seamă numai de actele mărețe săvîrșite sub domnia lui? Desemnează ea pe acei oameni care consideră ca o nenorocire pentru țară cînd văd trădarea infamă furișîndu-se pe lîngă tron și răsturnînd tronul țării în tină și în batgiocoră? Desemnează ea pe acei oameni care, respectînd istoria patriei lor, respectează în căderea unui domn ales de nație o mărire căzută?

Atunci noi primim titlul de oamenii lui Cuza și răspundem: dar! sîntem oameni care nu dăm mîna cu trădarea!

Dar acum să vă întrebăm și noi la rîndul nostru: Voi cine sînteți? A cui sînteți! Sînteți oamenii țării? Nu! căci țara nu vă cunoaște, nici vrea să vă recunoască. Sînteți oamenii unei situații? Nu! Căci nu sînteți de măsura marelor eveneminte. Să vă spunem noi ce sînteți: sînteți oamenii unui almanah, oamenii *Almanahului de Gotha*[1]! Și atacurile voastre au aceeași valoare ca și basmele din calendare.

Aveți multe păcate pe cuget! E timpul să vă pocăiți, iar nu să ridicați astfel fruntea cu dîrzie și imprudență! Scutul cu care vă acoperiți are multe părți slabe și lesne de străpuns. Vă consiliem dar să vă espuneți cît mai puțin, să nu vă espuneți nicidecum, ci să plecați capetele cînd auziți răsunînd cuvîntul de tradare... Dar! tradare! și tradare mai cumplită decît tradarea unui om! tradarea unei țări întregi, tradarea tronului ei săvîrșită prin călcare de jurăminte, prin sacrificiul onorului armatei române!

Ați întins o mînă sacrilegă pe steagul României, și pe acel stindard care era menit a purta în litere de aur cuvîntul de glorie ați scris în litere negre cuvîntul *tradare!*... Din acel steag, odinioară fala țării, ați făcut o stremță umilită și ați avut nerușinarea de a-l întinde ca un covor la picioarele tronului! Iată ce ați făcut voi, oamenii *Almanahului de Gotha*, iată ce n-am făcut și nu vom face niciodată noi, amicii lui Cuza căzut de la putere, însă oamenii nației române!

— Bravo! Bravo... am strigat aplaudînd pe amicul M. Și zău! ai rostit acest discurs elocuent?

— L-am rostit!... mi-au răspuns M., însă l-am rostit în mine ca totdeauna!

---

[1] Almanah în care erau înregistrate marile familii nobiliare din Europa.

[PÎNEA AMARĂ A EXILULUI] [1]

Mircești, 1881

Amice Ghica,

Gustat-ai vreodată *pînea amară a exilului?* Sper că nu, dar în orce caz îmi place a constata că ai scăpat teafăr, ca și mine, de influența sa perturbatoare.

Pînea amară a exilului posedă strania proprietate de a crea în țara noastră martiri noi și patentați. Ea trebuie să fie plămădită cu o parte din făină neagră, mucedă, aprinsă și cu trei părți de lacrimi de crocodil, de zeamă de mădrăgună și de bocite patriotice; — a fi mîncat pînea amară a exilului este un fapt care de la 1848 încoace a devenit la noi un titlu la admirarea, la recunoștința generațiilor prezente și viitoare.

Pe frontonul Panteonului din Paris este scris în aur:

Aux grands hommes la Patrie reconnaissante.

Pe frontonul Panteonului ce se va ridica odată în București va figura următoarea inscripțiune:

Celor cu pînea amară a exilului: Patria recunoscătoare.

Ești un om cît de ordinar, destinat a trece pe lume necunoscut? A face umbră pămîntului de azi pănă mîne? E destul să te împingă norocul a te înfrupta măcar cu alocuția de pînea amară a exilului pentru ca să te trezești cu un nimb strălucit pe frunte, ca sfinții din ciaslov, să devii om însemnat, patriot de prima clasă și să aspiri la orice onor, ba chiar și la recompensă națională... reversibilă, sub pretext că ești mucenic a unei credinți la care nici nu ai visat. Cu cît mai mult daca destinul te-a ajutat a juca un rol oarecare în evenimentele țării, daca ai fost silnic depărtat de sînul ei sau chiar daca te-ai depărtat însuși, de bună voie, ca un om prudent cînd ai simțit apropierea unui pericol serios.

---

[1] Titlul scrisorii este cel pe care intenționa să i-l dea Alecsandri.

Totul e să fi fost condemnat să pui pe umeri haina de proscris a petrece cîtva timp în centrurile cele mari ale civilizației, în Paris, în Viena, în Londra etc., a-ți lumina mintea la focarul științelor și al artelor frumoase, a deveni pe nesimțite un om nou... îndopîndu-te cu pînea amară a exilului!

Cînd privesc prin fereastră cîmpiile acoperite cu zăpadă, copacii pudruiți cu praf de gheață, cerul ascuns sub o pîclă deasă, natura moartă, viscolul ce spulberă omătul, de pare că însăși atmosfera tremură de frig, cînd aud șuieratul înfiorător al crivățului care stinge viața în treacătul său, mă gîndesc la adevărații martiri din timpurile noastre și îmi zboară prin minte unele strofe din *Pahod na Sibir.*

Sub cer de plumb întunecos,
Pe cîmp plin de zăpadă,
Se trăgănează-ncet pe jos,
O jalnică grămadă
De oameni triști și înghețați
În lanțuri ferecați!

Sărmani de șase luni acum
Ei merg fără-ncetare
Pe-un larg pustiu ce n-are drum,
Nici adăpost nu are.
Din cînd în cînd un ostenit
Mort cade, părăsit!

E lung cel șir de osîndiți! —
Pe vînăta lor față
Necontenit sînt pălmuiți
De-un crivăț plin de gheață

Şi pe-a lor trup de sînge ud
Des cade biciul crud!

....

Convoiu-ntreg nedezlipit
Îngenunchind se lasă
Pe cîmpul alb şi troienit
Sub negura geroasă.
Şi stă grămadă la un loc
Făr' adăpost nici foc!

....

Treptat omătul spulberat
Se-ntinde ca o mare
Şi creşte şi sub el, treptat,
Convoiu-ntreg dispare
Şi-n zori tot cîmpu-i învălit
C-un giulgi nemărginit!

Au fost!... Acum ei unde sînt?...
Un cîrd de vulturi zboară
Pe sus c-un răpede avînt
Şi iute se coboară.
Iar dintre brazi vine urlînd,
Urlînd lupul flămînd!

Iată suferinţi, iată martiri! Ochii se umplu de lacrimi cînd această imagine grozavă trece pe dinaintea lor.

Cînd mă gîndesc însă la exilul de la 1848 din care noi înşine am făcut parte, şi îmi aduc aminte de aşa-zisa pîne amară a acelui exil, nu mă pot apăra de o ironică zîmbire. Unde ne-am exilat de bună voie, noi pretinşi eroi ai acelei epoce? unii în Paris, alţii în Viena, adică în oraşele care ne atrag mai mult pe noi românii; alţii în Constantinopol, pe malul Bosforului feeric, unde tu avuseşi mulţămirea de a da ospitalitate cu pînea amară a exilului şi cu alte cataifuri la mulţi din compatrioţii noştri victime ale revoluţiei de la 1848 (sic); alţii la Brusa, în Asia minoră atît de frumoasă, unde guvernul turcesc i-a tratat ca pe musafiri ai Sultanului, dîndu-le pensii.

Care dintre noi a perit de foame, de frig și mizerie în tot timpul cît ne-am delectat sub cerul albastru al Orientului și ne-am bucurat de bunurile civilizației occidentale? Unul singur a murit de dorul țării și a copiilor lui, nenorocitul Ioan Voinescu. Iar noi, ceilalți proscriși, afară de vro doi, trei care au trecut din viață ca toți muritorii lumii acestia, ne-am reîntors acasă din străinătate, din exil, ca dintr-o plimbare prin țări încîntătoare, dintr-o călătorie în care am cîștigat experiență, suveniri plăcute și cunoștințe de folos țării noastre.

Am mîncat însă pînea amară a exilului? Dar! am mîncat cu destulă veselie și la restaurantele cele bune, și în bună companie, și după revenirea noastră în patrie, ne-am gîndit adesea la dînsa, mărturisind între noi că era destul de albă și nu tocmai amară. Unii dintre noi au mers până a o binecuvînta ca pe o anaforă cu care s-au împărtășit moldoveni cu munteni pentru ca să ajungă la unirea țărilor surori.

A veni dar astăzi și a se poza dinaintea publicului ca un martir cu stomahul stricat de pînea amară a exilului este un act sau de naivitate, sau de smintire, sau de șarlatanie, și e de mirat cum de se mai pot găsi oameni care să aibă nedemnitatea a întinde mîna la favoarea publică, strigînd cu tonul calicilor:

„*Dă la păcătosul care a mîncat pînea amară a exilului*".

Dar ce să ne mirăm, amice Ghica? Nu sîntem oare deprinși a vedea în zilele noastre minunile boscăriei celei mai perfecționate?

Epoca noastră este o epocă producătoare de tot soiul de saltimbancuri politice și sociale. Ea dă naștere la o mulțime de îndrăzneli impudente și la feluri de ființe eteroclite care ar putea să ocupe un loc însemnat în muzeul lui Barnum, celebrul exibitor de monstruozități. Pe lîngă vițelul cu trei capete din Australia, pe lîngă invalidul cu cap de lemn și femeia cu barbă din Franța etc., ar figura cu destul succes productul cel mai straniu din România, adică: omul cu burta plină de pînea amară a exilului, și un alt product nu mai puțin comic, despre care voi scrie altă dată, adică omul care, *singur el,* a făcut tot în țara aceasta și a ghiftuit-o de glorie, de libertate, de măriri și de prosperități, fără ştirea ei.

În primii ani ai domniei lui Cuza răsăriseră ca ciupercile nişte patrioţi de a treia mînă care se porecliseră cu emfaz *ăi dintăi*. Ei susţineau că *aclamaseră ăi dintăi* cu intuziasm ziua de 5—24 ianuar 1859, ei aclamaseră cu frenezie *ăi dintăi* cu convicţiune și admirațiune proclamațiunea convenţiunii, după stilul lor, ei aclamaseră *ăi dintăi* pe Două Mai etc., prin urmare acei aclamatori de meserie găseau că aveau dreptul a fi tot *ăi dintăi* și la împărţeala plăcintei.

Acum însă nu mai pare destul de avantagioasă cariera de *ăl dintăi;* lumea e în progres, ambițiile au crescut odată cu poftele. Astăzi a ieșit în piață o nouă bandă care, neavînd cu ce să atragă ochii lumii, își pun pe cap *pînea amară a exilului* ca o cunună de spini și strigă cît le ține gura că fiecare din ei, în parte, a desmormîntat România. Ei sînt ciocli salvatori ai fiicei lui Traian!... Și astfel e de neghioabă gloata gurilor căscate că se ademenesc a crede la eroismul acelor ciocli și la existența unor fapte care n-au existat și nici se vor găsi în istorie, precum și la desmormîntarea țării noastre care — slavă Domnului — nu murise niciodată.

Cît de ticăloasă, cît de căzută ar fi trebuit să fie moșia strămoșească daca era de ajuns brațul unui pitic să o ridice pe picioare. Închipuiește-ți Buceciul dărîmat printr-un cutremur de pămînt și ridicat de cine? de Statu-Palmă din poveste.

Ce rîs omeric a să arunce posteritatea cînd a privi în panorama timpului trecut caricaturile comice *ale ălor dintăi*, a celor cu *pînea amară a exilului* și a D-lor *dezgropători de țară*. Cu ce sigil neșters de ridicol au să fie! Sărmani înfierați pentru totdeauna! Cum au să fie exploatați în folosul comediei de către autori dramatici ai viitorului.

Astfel Shakespeare a nemurit pe Falstaff, Molière pe Tartuffe, Cervantes pe Don Quijotte etc. Astfel poporul italian a încarnat grotescul în Pulcinello, francezul în Guignol, românul în Vasilache Ţiganul, rușii în Hagi Aivat etc.

Fericiți urmașii noștri! Vesele oare au să petreacă și mult au să se minuneze de naivitatea străbunilor lor!

NOTE ŞI VARIANTE

În notele ce urmează punem la dispoziția cititorilor și cercetătorilor operei în proză a lui Alecsandri o sumă de date privind: elaborarea textelor, datarea lor (atunci cînd am avut elementele doveditoare), locul și data primei publicări și ale celor ulterioare, redactările succesive, manuscrisele în care se păstrează aceste redactări. În acest scop am apelat atît la contribuțiile cercetătorilor anteriori ai operei lui Alecsandri cît și la corespondența scriitorului cu contemporanii săi, unde am aflat precizări încă nepuse în valoare pînă acum.

În aparatul critic am consemnat, așa cum am arătat și în nota asupra ediției, variantele literare ale textelor reproduse în ediția de față. Oglindă fidelă a strădaniilor necontenite ale lui Alecsandri de a-și șlefui scrisul, aceste variante sînt în același timp mărturia incontestabilă a contribuției sale, deloc neglijabile, la dezvoltarea limbii noastre naționale, care, în cea de a doua jumătate a veacului trecut, străbate una din etapele cele mai frămîntate și mai interesante ale procesului ei de modernizare.

Normele de transcriere stabilite pentru întreaga ediție au fost aplicate și în transcrierea variantelor. Variantele succesive au fost notate cu *A*, *B*, *C*, *D*..., întrucît, după părerea noastră, acest sistem simplu de sigle, utilizat destul de frecvent în lucrări similare, este cel mai accesibil oricui dorește să consulte aparatul critic.

EDIŢIILE ANTUME DE PROZĂ

La sfîrşitul anului 1856, asupra frămîntatului Iaşi coborîse liniştea. Era însă o linişte apăsătoare, ca înaintea unei furtuni. Alecsandri îi împărtăşea prietenului său Ed. Grenier, plecat definitiv în Franţa, situaţia din ţară, desfăşurarea manevrelor antipatriotice ale prigonitorilor unirii, în fruntea cărora se afla caimacamul Toderiţă Balş. „Nu-ţi închipui — îi scria el — ce plictiseală apasă anul acesta asupra societăţii Iaşilor; s-ar zice că lumea e enervată de aşteptarea înfrigurată şi prea mult prelungită a evenimentelor politice". În continuare, îl înştiinţa că se ocupă „cu cîteva lucrări literare": „Adun în acest moment într-un volum tot ce am scris în proză de cîţiva ani" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori inedite. Corespondenţa cu Edouard Grenier*, Bucureşti, 1911, p. 25; v. şi G. C. Nicolescu, *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, 1965, p. 318—321).

Salba literară, care apărea în martie 1857, înfăţişa cititorilor ei, pe lîngă scrierile în proză publicate mai înainte de Alecsandri, şi cîteva din scrierile sale dramatice, printre care şi sceneta *Păcală şi Tîndală*, încheiată cu *Hora Unirii*. El dădea astfel, pe de o parte, ascultare îndemnurilor celor din jurul lui, care ar fi recitit cu plăcere scrierile în proză atît de greu accesibile cu trecerea anilor, risipite cum erau în diferite publicaţii ale vremii: *Dacia literară*, *Propăşirea*, *Albina*, *Bucovina*, *Zimbrul*, *România literară*, *Steaua Dunării* şi cîteva calendare: „Înşirîndu-le astăzi la un loc, ca mărjelele reschirate a unei salbe — declara el cu modestie în prefaţa volumului — le retipăresc sub titlul de *Salbă literară*, titlu naţional şi potrivit cu feliul acestor scrieri uşoare, căci salbele romàncelor sînt alcătuite de mărjele fără preţ mare".

Pe de altă parte, în acest chip slujea şi lupta pentru Unire, căci piesele *Cinel-Cinel*, *Cetatea Neamţului* şi *Păcală şi Tîndală* constituiau o pledoarie pentru înfăptuirea acestei năzuinţe naţionale.

Peste alți cîțiva ani, pe Alecsandri începe să-l preocupe gîndul de a-și publica toate operele la un loc. În 1865, Bolintineanu chiar îi găsise un editor pentru opera dramatică, ceea ce pare însă să nu-l intereseze în mod deosebit, căci nu se grăbește să afle măcar numele acestuia (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, 1960, p. 175; vezi și G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 549—550). Motivul ar putea fi situația politică din țară în preajma evenimentelor din februarie 1866, spre care era îndreptată atenția tuturor. Dar în iarna 1868—1869 se gîndea iarăși la tipărirea operelor sale complete, lucru pe care îl împărtășise și lui Iacob Negruzzi, cum se vede din scrisoarea pe care acesta i-o adresa la 2 februarie 1869: „Gîndind încoace și încolo asupra editorului-juvaer care ar publica scrierile d-voastră dramatice, am ajuns la rezultatul că juvaerul nu se poate găsi decît în ghirlanda Junimei și am făcut propunerea. Rezultatul dezbaterei a fost că soc. Junimea primește bucuros a publica aceste scrieri cu condițiunea de a avè facultatea să publice toate scrierile d-voastră — *opera omnia*.

Propunerea Junimei este dar următoarea:

Societatea se obligă a publica toate scrierile d-voastră, atît poezii, cît și scrieri dramatice, cît și alte scrieri de orice natură în formatul Charpentier. Numărul volumelor atîrnă, să înțelege, de la d-voastră, precum și împărțirea după materii. Și eu, unul, m-am unit cu aceasta, mai cu samă știind că aveți de gînd a întreprinde o călătorie mai lungă, și în asemenea caz este bine ca să-și puie cineva moștenirea la cale. Puteți fi sigur că se va tipări cu cea mai mare luare-aminte; corecturile se vor face cu scrupulozitate și în orice privință se va lucra cu conștiință.

Nime nu împiedică pe autor să dispuie de cîte exemplare va voi, iar restul va rămîne în profitul tipografiei.

Așa ș-așa poeziile nu se mai găsesc nicăieri de vînzare, încît este chiar o datorie către public de a-i procura o edițiune nouă. Fiecare volum se va putea prezenta publicului după ce va ieși și nu mă îndoiesc că oricine are o umbră de bibliotecă se va grăbi să o împodobească cu aceste opere naționale, care, fără complimente și lingușire, sînt cele mai însemnate ce posedă literatura noastră născîndă. Și pentru societatea Junimea ar fi o onoare de a fi editorul scrierilor lui V. Alecsandri.

Avînd toate aceste în vedere, cred că și d-voastră veți adera la propunerea Junimei" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori. Insemnări*, 1965, p. 122—123).

Nici nu trecuse o săptămînă și Alecsandri se grăbea să-i răspundă, la 10 februarie 1869, plin de încîntare:

„Iubite domnule Negruzzi, Christof Columb a descoperit America, d-ta ai făcut o descoperire și mai rară și mai neașteptată. Ai descoperit un editor de opere literare. Glorie d-tale și glorie Junimei, care primește a edita scrierile mele. Eu, din parte-mi, mă învoiesc bucuros cu condiţiile enumerate în scrisoarea d-tale şi, cum voi veni la Iaşi, vom regula împreună modul acestei publicări. Deocamdată socot că ar fi bine a se face în foaia *Convorbirilor* un mic anunţiu despre viitoarea întreprindere tipografică spre a încunoştinţa publicul ce se interesează de literatura noastră.

Ediţia Charpentier este nimerită şi îmi convine foarte bine; operele mele, atît poezie, proză, cît şi piese dramatice poate să formeze vro 6 volumuri, afară de acele ce cu ajutorul sfintei lene voi mai produce în viitor. Scopul meu fiind de-a publica toate scrierile mele într-o singură şi aceeaşi ediţie, Junimea va avea preferinţă fără nici o constatare pentru editarea operelor mele viitoare" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, I, 1904, p. 43).

Considerînd, probabil, întreprinderea peste puterile Junimii, Iacob Negruzzi mijloceşte preluarea proiectului de către editorul Socec de la Bucureşti, căruia Alecsandri se găbeşte să-i pună la dispoziţie materialul (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 60, scrisoarea către Negruzzi din 1 aprilie 1872, în care îl înştiinţa că predase editorului, de mai multă vreme, cuprinsul primului volum). Tipărirea mergea însă foarte încet. În martie 1873, Alecsandri se scuza faţă de Iacob Negruzzi: „nu am putut termina prefaţa la scrierile mele, ce ţi-am promis pentru unul din numerele *Convorbirilor*" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 61).

Peste un an, la 17 ghenar 1874, tipărirea operelor complete nu făcuse deloc progrese, iar volumului de proză încă nu-i venise rîndul la tipar: „...voi căta să mîntuiesc romanul *Dridri* — îi scrie el lui Iacob Negruzzi — pentru ca dl. Socec să nu mă poată acuza că nu i-am dat material la timp, cînd va ajunge cu tipărirea la volumul consacrat prozei.

Dl. Socec are mare dreptate să-i fie ruşine, căci neglijenţa d-sale de editor e cel puţin pe aceeaşi linie cu neglijenţa corectorului pe care l-au lăsat în locul d-tale, cînd ai plecat la Bucureşti. Îmi vine să rup contractul încheiat între noi şi să opresc continuarea operelor mele. Vom vedea" — încheia el încă nehotărît, dar profund nemulţumit de felul cum decurgeau lucrurile (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 63).

În cursul aceluiaşi an tipărirea căpăta însă un ritm mai grăbit: în martie 1875 apăreau primele patru volume, cuprinzînd creaţia dramatică, iar în septembrie acelaşi an ieşeau la lumină şi cele trei volume de poezii, deşi Alecsandri ar fi dorit să fie patru: „... în publicarea poeziilor mele aş dori să iasă patru volume: 1. Doine şi lăcrimioare; 2. Mărgăritărele; 3. Pasteluri; 4. Legende" — îi scria el iarăşi lui Iacob Negruzzi, făcînd în continuare schiţa întregii ediţii: „Astfel operele mele complete vor forma un total de 10 volume, cu proză cu tot, încît, de mi-a ajuta D-zeu să mai găsesc în mine o materie de 2 volume, voi îndeplini o duzină. Atunci voi avea dreptul a mă odihni, culcîndu-mă, de nu pe lauri, dar cel puţin pe un pat de hîrtie moale și inspirătoare de visuri poznașe" (V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 72).

În ianuarie 1877 apărea și tomul de proză (purtînd însă data 1876), cel de-al optulea al ediției, impresionantă prin volumul ei, cuprinzînd cea mai mare parte dintr-o operă realizată în decurs de 35 de ani.

„*Operele complete* ale lui [Alecsandri] și ale lui Costache Negruzzi [apărute în 1872], lîngă care se primiră și poeziile lui D. Bolintineanu, au fost întîiul monument al «clasicilor» români, ridicat de generația de la 1840" — cum afirmă cu perfectă îndreptățire G. Bogdan-Duică (cf. *Vasile Alecsandri*, 1926, p. 51).

ISTORIA UNUI GALBÎN

Istorisirea, căreia poetul îi zicea „une histoire burlesque" (v.ms. 803,f.8^v) a început să fie așternută pe hîrtie la începutul anului 1844, cum îl anunța el însuși pe Ion Ghica într-o scrisoare din luna aprilie. Acesta se afla atunci la București și Alecsandri îi cerea material pentru *Propășirea*, mărturisindu-i că „absența colaboratorilor l-a constrîns să înceapă povestirea" (cf. G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 96). Publicată pentru prima dată în *Propășirea*, 1844, de la 9 apr. pînă la 15 oct., p. 97, 108, 116, 129, 173, 189, 304, 308, 317, scrierea purta titlul *Istoria unui galbîn și a unei parale*, ceea ce înseamnă că, inițial, Alecsandri se gîndea să completeze tabloul social zugrăvit de istorisirea galbenului cu relatarea paralei. Suprimarea *Propășirii* însă a determinat întreruperea povestirii după relatarea galbenului, iar aceea a paralei n-a mai fost publicată (și probabil nici scrisă) niciodată. Reproducînd scrierea în volumele *Salba literară*, 1857, p. 1—55 și *Proză*, 1876, p. 1—61, Alecsandri însuși i-a modificat titlul, corespunzător conținutului ei: *Istoria unui galbîn* (cf. și G.C. Nicolescu, în vol. V. Alecsandri, *Proză*, 1966, p. VII—VIII).

VARIANTE

Propășirea (A), Salba literară (B), Proză (C)

13, 1 — numai în *C :* Călătorii și studii || 2 — *B*, *C :* Istoria unui galbîn / *A :* Istoria a unui galbîn și a unei parale || 12—13 — *B*, *C :* adîncă au fost mirarea care m-au cuprins / *A :* închipuiți-vă cît m-am minunat de strașnic || 14— *B*, *C :* cutie / *A :* ea || 15 — *B*, *C :* țiuia / *A :* zuruia || 18 — *B*, *C :* spirite. Spun / *A :* duhuri și spun || 23 — *B*, *C :* fabulistul, și [...] de fabula / *A :* și deodată [...] fabula || 26 — *B*, *C :* minte / *A :* cap || **14,** 5 — *C :* ascultat / *A*, *B :* ascultate || 6 — *B*, *C :* feliurimi / *A :* fel de fel || 9—10 —

B, C : convorbirei, amîndouă săltînd [...] bătîndu-se / *A :* conversației, pentru că amîndouă sălta [...] se bătea || 13 — *B, C :* ca / *A :* de nimica ca || 17 — *B, C :* nu / *A :* nu te || 20 — *B, C :* să mai / *A :* să || 21 — *C :* în / *A, B :* pe || 26 — numai în A: (sărind în sus cu furie) || 27 — *B, C :* pe loc / *A :* să nu-ți || 29 — *C :* mărire / *A, B :* mărime || 34 — *B, C :* răsufla / *A :* răsufla măcar || **15,** 2 — *B, C :* că / *A :* că: cel ce o ie pe sus nu ține mult, și că || 4 — *B, C :* onora / *A :* cinsti || 5 — *B, C :* spera / *A :* nădăjdui || 10 — *B, C :* fruntea / *A :* generalul || 12 — *C :* o / *A, B :* una || 15 — *B, C :* M. / /*A :* *** || 28 — *B, C :* de turburare / *A :* și turburat || 34 — *B, C :* Sulina / *A :* Dardanele || 37 — *B, C :* desperare / *A :* desnădăjduire || **16,** 8 — *B, C :* monetelor / *A :* personajilor mei || 10 — *B, C :* care / *A :* în sfîrșit care || 11 — *B, C :* genelor / *A :* genilor mele || 23 — *B, C :* Ah! / *A :* ah, vai, vai!|| 30 — *B, C :* cînd / *A :* în care || 34 — *B, C :* o tabla cu dulceți / *A :* razele unui soare alb, dacă ar fi făcut Dumnezeu un soare alb || **17,** 3 — *B, C :* desperare / *A :* desnădăjduire || 13 — *C :* ale [...] mai de / *A, B :* a [...] de mai || 14 — *B, C :* în labele / *A :* și cinstite, în || 27 — *B, C :* adaug / *A :* spun || 29 — 30 — *B, C :* nesperată / *A :* nenădăjduită || 30 — *C :* a doua / *A, B :* al doile || **18,** 7 — *B, C :* desperare / *A :* desnădăjduire || 8 — *B, C :* scump / *A :* sfînt || 25 — numai în *A :* (zîmbind) || 27 — *B, C :* poet / *A :* autor || 30 — *B, C :* cu tagma / *A :* în partea || 31 — *B, C :* însă din nenorocire / *A :* și din nenorocirea lui || 36 — *B, C :* acestuia / *A :* lui || 37—38 — *C :* buzunarele sparte / *A, B :* buzunarii sparți || 38 — *B, C :* căci / *A :* pentru că || **19,** 1 — *B, C :* mulțămiri / *A :* fericiri || 33—34 — *B, C :* poporație / *A :* populație || 38 — *B, C :* carboavele și / *A :* ... și || **20,** 11 — *B,C :* alcătuia /*A :* înforma || 19 — *B, C :* de banii [...] nimică / *A :* banii [...] nimică de ei || 21 — *B, C :* dacă / *A :* după ce || 23 — *B, C :* lui / *A :* său || 30 — *B, C :* aflasem [...] lacomă / *A :* aflam [...] ghibace || 32 — *B, C:* stos / *A :* banc || 33 — *B, C — :* cîteva talii / *A :* cinci minute, sau mai bine zicînd după cinci talii || **21,** 16 — *B, C :* coțcărească / *A :* fericită || 26 — *B, C :* d. Eliad, marele / *A :* oarecare || 34 — numai în *B, C :* a d-lui Aristia || 35 — *B, C :* le / *A :* te || **22,** 3 — *B, C :* minciunele / *A :* minunele || || 13 — *B, C :* pe cea din / *A :* cea de pe || 31 — *B, C :* deocamdată / *A :* deodată || 32 — *B, C : :* unsă / *A :* scîrnavă || 33 — *B, C :* cu bucurie / *A :* ca pe un urs || 37 — *B, C :* onor / *A :* cinste || 38 — *C :* și / *A, B :* și a || **23,** 4 — *B, C :* margine la / *A :* margine-n || 7 — *C :* cei / *A, B :* acei / || 11 — *B, C :* durere / *A :* desnădăjduire || 16 — *B, C :* să-ți / *A :* Iuda să-ți || 18 — *B, C :* Ce să le facă dacă sînt sudiți! / [în *A* replica este înlocuită de două rînduri de puncte, eliminată probabil de cenzură] || 23 — *B, C :* hotarul / *A :* granița || 29 — *B, C :* și el / *A :* și || 38 — *B, C :* voi / *A :* și voi || **24,** 1 — *B, C :* ei / *A :* ei rîzînd || 4 — *B, C :* Noi / *A :* Iată, noi || 5 — *B, C :* jidovul dete / *A :* dete jidovul || 8 — *B, C :* atunci hoții şi pe Leiba / *A* : deodată amîndoi hoţii şi || 10 — *B*, *C* : desperare / *A* : desnădăjduire || 21 — *B*, *C* : mînile / *A* : pungile || 30 — *B*, *C* : dînsul. / *A* : dînsul. Ei de toți era || **25,** 2 — *B*, *C* : unde-i / *A* : unde-i e || 3 — *B*, *C* : căpitane / *A* : căpitane — talhariul îi dete punga în care ne aflam || 4—6 — *B*, *C* : deschise punga, se uită la noi, și, clătinînd din cap cu mînie: Ian vezi, zise, cum i-au ciocîrtit! Litfa blăstămată / *A* : o deschise, se uită la noi și trîntind o sudalmă răsunătoare: Ian vezi, zisă, litfa blestemată, cum i-au ciocîrtit; || 18 — *C* : aplecare / *A*, *B* : plecare || 19 — *B*, *C* : să-și / *A* : să se || 25 — *B*, *C* : mîncărimi / *A* : mîncări || 26 — *B*, *C* : tot soiul de vite cornorate / *A* : fel de fel de minotauri || 28 — *B*, *C* : hotarului / *A* : graniții || 29 — *B*, *C* : cunoscuseră [...] daseră / *A* : cunoscură [...] dară || **26,** 4 — *B*, *C* : domnea în lume. Nu / *A* : stăpînea lumea; nu || 28 — *B*, *C* : și mîni / *A* : mîni e || 34 — *B*, *C* : înainte / *A* : mai înainte || 39 — *B*, *C* : au fost / *A* : fu || 40 — *B*, *C* : dus / *A* : fu dus || **27,** 7 — *B*, *C* : hotar / *A* : graniță || 29 — *B*, *C* : pe vreun / *A* : vreun biet || 30 — *B*, *C* : cînd el / *A* : cînd || 31 — *C* : Şi ne / *A*, *B* : ne || **28,** 10 — *B*, *C* : iubitul / *A* : cinstitul || 33 — *B*, *C* : românește / *A* : moldovinește || 38 — *B*, *C* : Profesorul / *A* : Dascalul || **29,** 3 — În *A* urmează încă două replici, eliminate din *B* și *C* :

Școler. : Mai zi o dată.
Prof. : Je vous adore. ||

19 — numai în *A* : (roș ca un rac) || 23 — *B*, *C* : toți / *A* : ca de pe schiță pe schiță, toți || 27 — În *A* urmează alte cîteva replici, eliminate din *B* și *C* :

Paraua (iute) : *Qui vous en empêche*, scumpul meu soare?

Galbînul (rîzînd) : O singură pricină; un cîntec românesc.

Fost-ai, leleo, cînd ai fost
Ș-ai rămas...

Paraua (supărată) : Erai mai galant odată.

Galbînul : Nu te supăra, luna mea, că n-am vroit să zic ceea ce gîndești: dinpotrivă era să spun că deși ai fost cînd ai fost, dar acum tot ai rămas plăcută:

Ca cîșlegile în post.

Paraua (foarte mulțămită) : Ești un înger.

Galbînul (închinîndu-se) : Bunătatea matale. ||

28 — *B*, *C* : că el / *A* : mi se pare că verișorul cucoanei ispravnicului || 34 — *B*, *C* : vînător / *A* : vînat || **30,** 11 — *C* : trage / *A*, *B* : și trage || 12 — *C* : de / *A*, *B* : dacă || 29 — *B*, *C* : și apoi / *A* : de unde || 35 — *B*, *C* : motan / / *A* : spaniol || **31,** 12 — *B*, *C* : seminția / *A* : semința || 14—15 — *B*, *C* : a avea spirit / *A* : a fi cu duh || 16 — *B*, *C* : liber ! ... liber ! / *A* : slobod;

slobod! || 21 — *C* : dorul / *A*, *B* : odorul || 27 — *B*, *C* : Galbînul / *A* : Galbînul *(cu mirare)* || 31 — *B*, *C* : liber / *A* : slobod || **32,** 1 — *B*, *C* : soarele / *A* : acel planet || 2 — *B*, *C* : sale / *A* : lui || 19 — *B*, *C* : nime nu cred că / *A* : nici eu, nici nime altul nu || 21 — *B*, *C* : de glasul / *A* : glasul || 23 — *B*, *C* : *înduioșire* / *A* : *mulțămire* || 24 — *C* : ca / *B*, *C* : poate ca || 35 — *B*, *C* : momentul / *A* : ceasul || **33,** 13 — *B*, *C* : ușurel / *A* : foarte ușor || 36 — *B*, *C* : am / *A* : i-am || **34,** 17 — *B*, *C* : de minunatul compliment / *A* : nu știu pentru ce, complimentul || 28 — *B*, *C* : inima / *A* : inima mea || **35,** 11 — *B*, *C* : ce / *A* : care || 15 — *B*, *C* : izbutiseră / *A* : au izbutit || 30 — *B*, *C* : cu dragoste / *A* : ca un amorez ce era || 33 — *B*, *C* : neam / *A* : norod || **36,** 13—14 — *B*, *C* : bătrîni ca dînsul [...] și lungi / *A* : țigani ca și dînsul bătrîni [...] -nchis || 17 — *B*, *C* : capre / *A* : purcei || 19 — *B*, *C* : ele au o tainică potrivire / *A* : ea sînt făcuți unul pentru altul || 22 — *C* : mai de / *A*, *B* : mai || 25 — *B*, *C* : de voios / *A* : cît îi ține gura || 34 — *C* : nu / *A*, *B* : nu mai || **37,** 1 — *B*, *C* : care / *A* : sînt care || 25 — *B*, *C* : din / *A* : dintre || **38,** 1—3 — numai în *B*, *C* : și numai vro babă-cloanță se zărește culegînd buruieni pentru discîntici. || între rîndurile 3—4, numai în *A* : *Galbînul* || 6—7 — *B*, *C* : le plăcea lor mult / *A* : în urmare le plăcea || 32 — *B*, *C* : aceste [...] venirea țiganilor / *A* : românești [...] țiganii pe la ... || 41 — *B*, *C* : cules / *A* : fragi || **39,** 5 — *B*, *C* : fluierilor / *A* : drîmbilor || 7 — *B*, *C* : ea se / *A* : se || 8 — *B*, *C* : ea giuca / *A* : juca || 23 — *B*, *C* : țigancele / *A* : nevestele || 24— *B*, *C* : niște adevărați / *A* : cînd ar fi fost || **40,** 2 — *B*, *C* : După aceasta / *A* : În sfîrșit || 11 — *C* : ca și / *A*, *B* : ca || 13 — *B*, *C* : desperare / *A* : desnădăjduire || 28 — *C* : ca și / *A*, *B* : ca || 36 — *B*, *C* : desperat / *A* : desnădăjduit || **41,** 8 — *B*, *C* : din colb șchiopătînd / *A* : șchiopătînd din colb || **42,** 13 — *B*, *C* : noului stăpîn / *A* : stăpînului său || 31 — *B*, *C* : holtei / *A* : burlac || 36 — *C* : își / *A*, *B* : se || **43,** 14 — *B*, *C* : ca pe / *A* : ca || 37 — *B*, *C* : Paraua / *A* : Paraua (pătrunsă) || **44,** 5 — *C* : ca și / *A*, *B* : ca || 10— *B*, *C* : ea / *A* : și || 11 — *B*, *C* : atunci / *A* : singură || 17 — *B*, *C* : disperarea / *A* : desperarea || 20 — *B*, *C* : ca / *A* : cu ciomegile-n mînă ca || 21 — numai în *B*, *C* : cu gînd de a glumi || 38 — *B*, *C* : Paraua / *A* : Paraua *(după o scurtă și tristă tăcere)* || 38 — *B*, *C* : spaimă / *A* : muțire || **45,** 9 — *B*, *C* : mă / *A* : te || 20 — *B*, *C* : pericul / *A* : primejdie || 31 — *B*, *C* : spirit / *A* : duh || 34 — *B*, *C* : acesta / *A* : el || **46,** 4 — *B*, *C* : Galbînul / *A* : Galbînul *(cu mîndrie)* || 9 — *B*, *C* : Galbînul [...] un / *A* : Galbînul *(liniștindu-se)* [...] ca un || **47,** 11 — *B*, *C* : convorbirea / *A* : conversația || 13 — *B*, *C* : spirit / *A* : duh || 15 — *C* : dacă / *A*, *B* : dacă dama || 32 — *B*, *C* : sperări / *A* : nădejdi || între rîndurile 37—38, în *A* se află următorul pasaj : „Stăpînul meu tăcu, căci înțălese că dama era una din acele persoane cu duh care sînt totdeauna gata a întoarce în rîs atît cuvintele cele măgulitoare cît și cavalerul ce i le adresază". || **48,** 1 — *B*, *C* :

psre / *A* : către || 8 — *B*, *C* : nu mi-au trecut încă / *A* : încă nu mi-au trecut || 12 — *B*, *C* : desperarea / *A* : desnădăjduirea || 14 — *B*, *C* : înamorat / *A* : amorezat || 19 — *B*, *C* : oricît făcea / *A* : cu toate aceste || 26 — *B*, *C* : puteți [...] dați / *A* : poți [...] dai || 27 — *B*, *C* : vi / *A* : ți || 28 — *B*, *C* : aveți un spirit [...] vă mîniețі / *A* : ai un duh [...] te mînii || 29 — *B*, *C* : rîdeți / *A* : rîzi || 36 — *B*, *C* : Bărbatul / *A* : Iscălit: Bărbatul || **49,** 2 — *C* : acestor [...] iar / *A*, *B* : acelor [...] și || 3 — *B*, *C* : despera / *A* : desnădădjduia || 15 — *B*, *C* : contra [...] astfel / *A* : potriva [...] de tot || 39 — *B*, *C* : cîteodată / *A* : cîteodată, zic cîteodată || 40 — *B*, *C* : închipuirea / *A* : imaginația || **50,** 3 — *B*, *C* : țîfnoasă / A: *susceptibile* || 4 — *B*, *C* : ca / *A* : după cum zic franțezii, ca || 8 — *B*, *C* : defect / *A* : cusur || 10 — *B*, *C* : niciodată / *A* : căci o dată || 12 — *B*, *C* : poeți / *A* : oameni || 16 — *B*, *C* : *Desperarea* / *A* : *Desnădăjduirea* || 29 — *B*, *C* : desperare / *A* : desnădejde || 33 — *B*, *C* : haine / *A* : straie || 35 — *B*, *C* : și el / *A* : și || **51,** 12 — *B*, *C* : Gloria / *A* : Slava || 14 — *B*, *C* : sperare / *A* : nădejde || 22 — *B*, *C* : de tînăr / *A* : tînăr || 24 — *B*, *C* : adorat. Ei bine, soro / *A* : slăvirei sale. Și, lucru neauzit! || 31 — *B*, *C* : sperare / *A* : nădejde || 36 — *B*, *C* : glorie / *A* : slavă || **52,** 15 — *B*, *C* : gazeta lui / *A* : gazetă || 16 — *B*, *C* : ne-ar pune / *A* : ar da Dumnezeu || 24 — *B*, *C* : dar / *A* : și || 25 — *B*, *C* : a [...] pe acel cucoș, fiindcă / *A* : a-l [...] schimbat în friptură pentru că || 31 — *B*, *C* : convorbirea / *A* : conversația || 33 — *B*, *C* : camerii / *A* : odăii || 35 — *B*, *C* : ce / *A* : ce o || 36 — *B*, *C* : ei. / *A* : ei. Pănă atunci însă rămîi al d-lor prietin și frate. V.A. || 37 — numai în *B*, *C* : 1844 ||

SUVENIRE DIN ITALIA
BUCHETIERA DE LA FLORENȚA

Buchetiera de la Florența constituie debutul lui Alecsandri în activitatea lui de scriitor în limba română. „Nu făcusem încă nici un vers românesc și d-abia intrasem în domeniul literaturii cu o nuvelă intitulată: *Buchetiera de la Florența*" — își amintește el însuși peste ani și ani, evocînd „cu vie mulțumire și înduioșare" zilele petrecute cu prietenul său C. Negruzzi „pe malul Prutului, la anul mîntuirii 1840" (scrisoare către Iacob Negruzzi, datată *Mircești, 12 aprilie 1878;* cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 103—104).

„Buchetiera de la Florența a fost scrisă de dînsul după îndemnul meu, în cerdacul caselor lui Ienachi Kogălniceanu, astăzi a mele, de la moșia mea Rîpile" — își aducea aminte, cu inima îndurerată, M. Kogălniceanu, în scrisoarea de condoleanțe trimisă Paulinei Alecsandri, la moartea vechiului său prieten și tovarăș de luptă.

Publicată pentru prima dată în *Dacia literară*, 1840, nr. 3, p. 355—407, nuvela are punctul de plecare într-un fapt autentic, legat de călătoria pe care poetul o face, în 1839, în tovărășia lui C. Negri și N. Docan, la întoarcerea în țară de la învățătură (vezi și George Bengescu, *Vasile Alecsandri*, în *Convorbiri literare*, XXI, 1 martie 1888, nr. 12, p. 1037). Plecați de la Paris, drumul lor trecea prin Italia, țară pe care Negri i-o descrisese lui Alecsandri în culori foarte luminoase.

Ajuns aci, Alecsandri alerga „ca orice turist [...], să vadă monumentele, atenția lui însă era încordată spre o aventură, pe care, într-un anume înțeles larg o avu, căci cunoscu pe o Giuseppina, « buchetieră » adevărată ori poate cîntăreață, îndrăgostită de C. Negri" (cf. G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, 1965, p. 9).

Amănunte cu privire la acest episod, la călătorie și la sosirea în țară le aflăm de la fiica sa, care reproduce însemnările făcute de el însuși în acea vreme:

„A 18 ans, en 1839, Alecsandri rentre en Moldavie. Voici quelques notices de sa main à ce sujet:

« 1839. Départ de Paris pour la Moldavie. Voyage en Italie avec Negri et Docan. Visité Lyon, Marseille, Livourne. Voyage de Livourne à Florence en vetturino par une nuit splendide. Effet de myriades de lucioles voltigeant dans l'air et brillant sur les guirlandes de vignes qui relient entre eux les arbres de la campagne.

La bouquetière de Florence amoureuse de Negri. La fille du duc rencontrée au Cacine en amazone. Apparition enivrante qui me fait longtemps rêver! Départ pour Rome par Sienne, Viterbe et Bolsena. Admirable paysage formé par le lac et par les montagnes qui l'entourent. Visité Rome. Impression profonde au souvenir de la gloire et de la puissance des ancêtres. Départ pour Civita-Vecchia. Retour à Livourne et Florence. Aventure nocturne de Docan à la frontière des Etats pontificaux. Le Vetturino-gentilhomme. Continuation du voyage en vetturino de Florence à Bologne, Padoue et Venise.

L'aspect de Venise me cause une émotion profonde dont je ne puis me rendre compte. Une voix mystérieuse me parle du passé glorieux auquel appartient ma famille et un pressentiment vague m'entretient d'un avenir inconnu qui me concerne personellment. Départ pour Trieste, par la mer Adriatique. Séjour forcé de vingt-trois jours à Trieste à cause du manque d'argent. Negri se rend à Vienne pour nous en envoyer.

Voyage à Vienne à travers la Styrie.

Une vieille baronne nous prend pour des turcs. Nuit passée à Leibach dans une auberge. Rires, bruit; colère de la vieille baronne. Arrivée à Vienne, Hôtel du Goldene Lamm.

Rencontre de Constantin Prounko, d'Alexandre et Doxaki Hourmusaky.

Mes prouesses en langues germanique font le bonheur de Negri. J'improvise des vers allemands à une jeune Fräulein qui me rit an nez en les écoutant.

Le banquier Scaramanga m'embarque de force sur un des bateaux à vapeur du Danube.

Arrivée à Galatz et à Iassy. Mon coeur bat à la vue de mon pays. Il déborde des larmes en retrouvant ma mère et mon père. Visite au Prince régnant Michel Stourdza qui me nomme chef de Skoutelniks et des pensions. Visites à quelques vieux grands boyards. Nous sommes considérés comme des révolutionnaires à cause de nos longs cheveux. Le Consul de Russie s'en emeut et conseille au Prince de nous les faire couper. Antagonisme entre les jeunes gens venus de Paris et ceux élevés en Allemagne. Duels. Connaissance de la famille Assaki. Madame Hermione, leur fille, poète, musicienne, âme exaltée, esprit cultivé. [...] Je deviens collaborateur de la *Dacie littéraire* de Cogalniceano et j'y publie la nouvelle intitulée: *La bouquetière de Florence*, premier opuscule écrit par moi en langue moldave »" (Marie G. Bogdan, *Autrefois et aujourd'hui*, 1922, p. 76—79).

Episodul „buchetierei" rămîne viu în amintirea poetului, care trebuie să fi fost profund emoționat chiar și după ce trecuseră aproape patru decenii, cînd buchetiera de la Florența, aflînd de moartea lui Negri (survenită în 1876), trimite un buchet de flori pentru a fi depus pe mormîntul acestuia. În ms. 2253, f. 23, precum și în ms. 821, f. 31^r, aflăm copia, scrisă cu cerneală de Alecsandri, a biletului florăresei care însoțea buchetul de flori:

„Prego il signore Colonello Pisoski e lo scongiuro di farmi un gran favore di depozze questo Buché di fiori co il presente bilietto, sulla Tomba del defonto mio caro amico Constantino Negri, come sacro sovenire da parte di sua amica,

Giuseppina
Firenze — 12 Marzo — 1877"

Nuvela figurează atît în *Salba literară* (1857, p. 57—86), cît și în vol. *Proză*, 1876, p. 63—97. În 1887 scrierea apare în traducere germană, datorată lui Leon Schönfeld, în *Romanische Revue*, III, 1887, Reșița și în broșură separată, sub titlul *Das Blumenmädchen von Florenz.*

VARIANTE

Dacia literară (A), Salba literară (B), Proză (B)

53, 4 — *B, C* : la / *A* : în || 5—6 — *B, C* : deosebitele părți ale orașului / *A* : toate părțile tîrgului || 9 — *B, C* : podoabe / *A* : lucruri || 10 — *B, C* : călătorilor / *A* : tutulor călătorilor || 11 — *B, C* : în fața unui [...] al unui / *A* : privind vrun [...] vrun || 13 — *B, C* : minunate [...] atrage / *A* : măestroase [...] trage || 14 — *B, C* — : națiilor [...] visuri mîndre / *A* : tuturor națiilor [...] gînduri triste || 17 — *B, C* : ochilor mei, căci / *A* : dinainte-mi. Căci || 24 — *B, C* : cu / *A* : de || 25 — *B, C* : pe [...] de / *A* : pin [...] del || 28 — *B, C* : *Domo* / *A* : *il Domo* || 29 — *B, C* : bolții / *A* : domului || **54,** 1 — *B, C* : îndemnat de curiozitatea / *A* : înainte de o curiozitate, firească la vîrsta mea || 3 — *B, C* : că / *A* : încît || 8 — *B, C* : popor / *A* : norod || 10 — *B, C* : melodie / *A* : metod || 12 — *B, C* : harpă / *A* : trîmbiță || 17 — *B, C* : de-amăruntul / *A* : amăruntul || 18 — *B, C* : glorie / *A* : slavă || 19 — *B, C* : urmă / *A* : urmă-mi || 20 — *B, C* : sfintei Ceciliei / *A* : della Santa Cecilia || 29 — *B, C* : gîndeam / *A* : ziceam || 31 — *B, C* : Franției?" / *A* : Franției?... Cine știe... poate... V *** avea mult talent în zugrăvie..." || 34 — *B, C* : dureroasă / *A* : plină de durere || 35 — *B, C* : atunci / *A* : deodată || 36 — *B, C* : se uită la mine. Fața / *A* : uitîndu-se la mine cu mînie: „Ce obrăznicie este aceasta, domnule?" ... Și neputînd spune mai mult, stătu înlemnit ca cînd m-ar fi cunoscut ș-ar fi vroit să-și aducă aminte cine eram ... Glasul acestui om, fața || **55,** 1 — *B, C* : meu / *A* : meu V*** || 3 — *B, C* : Străinul / *A* : Atunce tînărul || 12 — *B, C* : te-ai / *A* : departe de a ave o asemine opinie de mine, mi-ai da toate dreptățile, ș-atunci te-ai || 13 — *B, C* : el se [...] și / *A* : se [...] și-și || 23 — *B, C* : el / *A* : V*** || 24 — *B, C* : cufundată / *A* : împregiurată || 25 — *B, C* : Deodată el / *A* : Cînd deodată || 26 — *B, C* : și aruncînd, [...] întinzînd / *A* : aruncă [...] întinzîndu-și || 29 — *B, C* : dar / *A* : iar || 34 — *B, C* : lui / *A* : săi || 36 — *B, C* : înamorat [...,] cafine / *A* : una din jărtfele amorului! ... [...] cafineua Donné || 38 — *B, C* : carele / *A* : a atmosferei carele înrîurînd asupra sistemei nevrelor || 40 — *B, C* : somnărie / *A* : somnolență || 41 — *B, C* : poetice, / *A* : apatice ... || **56,** 1—3 — *B, C* : cunoscută în Italia sub numire de *dulce far niente.* Pare că, întins pe un leagăn de flori, te cobori din nouri încet, fără a videa măsura care te desparte de pămînt. / *A* : Pare că, întins pe un leagăn de flori, te cobori din nouri încet, fără a vede măsura care te desparte de pămînt. — Această dulce letargie din care se trage *il dolce far niente* a italienilor este pricinuită mai ales prin lesnirea cu care poporul sărac poate viețui; toate productele țării fiind ieftine; căci dacă ar fi silit ca poporul franțez a lucra de dimineață pănă seara necontenit, spre a-și cîștiga pînea, nu cred că s-ar uita adeseori în plăcerile dulcelui *far niente.* || 5 — *B, C* : fecior / *A* : slugă || 10—

B, C : căzuse / *A* : intrasă || 14 — *B, C* : meditarea lui şi, plin / *A* : meditaţia adîncă în care picasă; şi cuprins || 17 — *B, C* : un glas unanim / *A* : O esclamaţie unanimă || 21 — *B, C* : dorind / *A* : plin de curiozitate || 22 — *B, C* : faţa / *A* : preajma || 23 — *B, C* : graţie / *A* : dulceaţă || 25 — *B, C* : arăta că inima ei / *A* : vădea că inima-i || 28 — *B, C* : crinul / *A* : zapada şi moale ca gîtul lebădei || 30 — *B, C* : prin [...] înduioşire / *A* : în [...] dulceaţă ş-o dragoste || 32 — *B, C* : care [...] un / *A* : unde se [...] totdeauna un || 34 — *B, C* : atragere / *A* : atracţie || 35 — *B, C* : din / *A* : de la || 37 — *B, C* : briliante / *A* : diamante || **57**, 2 — *B, C* : el / *A* : V*** || 3 — *B, C* : impresie atît [...] la sîn / *A* : comoţie aşa [...] pe sînu-şi || 4—6 — *B, C* : Străinii din cafine alergaseră lîngă V*** şi cerca deosebite chipuri de a-l aduce în cunoştinţă / *A* : Toată lumea, cuprinsă de mierare pentru o întîmplare atît de curioasă, alergasă lîngă V*** şi îi prodiga toate chipurile de a-l aduce în simţiri || 7 — *B, C* : El se / *A* : se || 14 — *B, C* : Boschetto / *A* : *il boschetto* || 16 — *B, C* : Palazzo / *A* : *il Palazzo* || 19 — *B, C* : Convorbirea / *A* : Conversaţia || 21 — *B, C* : ce le / *A* : carele || 22 — *B, C* : a multor / *A* : tuturor || 25 — *B, C* : trăsurei [...] palpitare / *A* : butcei [...] palpitaţie || 26 — *C* : Fieştecare / *A, B* : Fieşce || 28 — *B, C* : faţa / *A* : prejma || 29 — *B, C* : încîntătoare / *A* : pitorescă || 33 — *B, C* : pasă, vină. / *A* : pasă ... || || 35 — *B, C* : umbra / *A* : umbra lor || **58**, 6 — *B, C* : el / *A* : îmi || 7 — *B,C* : puternic / *A* : puternic şi disperat || 10 — *B, C* : văpsiţi [...] cum se / *A* : boiţi [...] se || 11 — *B, C* : gloria / *A* : slava || 12 — *C* : ziditor / *A, B* : său ziditor || 13 — *B, C* : faţa / *A* : preajma || 17 — *B, C* : copile / *A* : cochete || 20 — *B, C* : oraşului / *A* : tîrgului || 22 — *B, C* : a / *A* : vro || 23 — *B, C* : care / *A* : care se || 25 — *B, C* : meditări / *A* : meditaţii || 26 — *B, C* : sperare / *A* : nădejde || 27 — *B, C* : pe plaiurile / *A* : în plăcerile || 30 — *B, C* : ca şi / *A* : ca || 34 — *B, C* : Spune: / *A* : în sfîrşit || 37 — *B, C* : seninul limpeziu / *A* : seninatul întunecat || 39 — *C* : formează / *A, B* : informează || **59**, 2 — *B, C* : trece pe / *A* : trece || între rîndurile 4—5, numai în *A* : Suspină un gemet înăduşit şi pică în braţele mele. Focul energic şi delirul cu care declamasă acel şir de cuvinte îi slăbisă de tot puterile, dar totodată îi făcu mult bine, potolind vulcanul ce se zguduia de mult în el ... || 5 — *B,C* : simţitor / *A* : aprins || 6 — *B, C* : mişcat / *A* : lovit || 10 — *C* : fieştecare / *A, B* : fieşce || 12 — *B, C* : se linişti / *A* : îşi veni în fire pentru al doile oară || 13 — *B, C* : aburită / *A* : inundată || 25—26 — *B, C* : pricinuit întristare [...] meu / *A* : făcut aşa mari supărări. — De mi-ar fi fost cu putinţă, nu te-aş fi supus la ele ... [...] meu ... V*** suspină şi tăcu ... || 29 — *B, C* : Ah / *A* : În vîrsta unde sînt? îmi răspunse el curmîndu-mă. Ah || **60**, 10 — *B, C* : părinţi / *A* : părinţii mei || 15 — *B, C* : plăcerea / *A* : gustul şi plăcerea || 19 — *B, C* : mume drăgălaşe / *A* : maice drăgăstoase ca ceilalţi copii || 21 — *B, C* : pe profesorul meu / *A* : profesorul || 33 — *B, C* : să / *A* :

să-mi || 35 — *B*, *C* : din [...] din [...] din alte / *A* : *del* [...] *del* [...] a altor || 37 — *B*, *C* : îmi / *A* : îmi arăta și îmi || 40 — *B*, *C* : și în / *A* : și || **61**, 2 — *B*, *C* : Gloria / *A* : Slava || 11 — *B*, *C* : sperărei / *A* : nădejdei || 17—*B*, *C* : Are / *A* : Căci are || 26 — *B*, *C* : născu / *A* : iscă || 27 — *B*, *C* : amare suvenire / *A* : suvenire || 30 — *C* : ca și / *A*, *B* : ca || 33 — *B*, *C* : Cine știe / Poate / *A* : și socot că || 35 — *B*, *C* : meditarea / *A* : meditația || 36 — *B*, *C* : să / *A* : să-mi || 37—38 — *B*, *C* : și cerească, o comoară de grații, de tinerețe și de poezie, un înger a cărui / *A* : fragidă și cerească, o alcătuire de grații, de tinerețâ, de nevinovăție și de amor, a căria || 40 — *B*, *C* : picînd / *A* : puindu-se || 41 — *B*, *C* : mînile / *A* : mînele sale || **62**, 1 — *B*, *C* : *Casta* [...] se sculă / *A* : de la *Casta* [...] fără margini se rădică || 2 — *B*, *C* : pe [...] în palme astfel / *A* : în [...] atît de tare în palme || 3 — *B*, *C* : îndreptîndu-și / *A* : rădicîndu-și || 4 — *B*, *C* : mirarea / *A* : mirarea, frica || 6 — *B*, *C* : buze-i [...] arătă / *A* : gură-i [...] zări || 7—8 — *B*, *C* : cu o [...] frumoasă și răpitoare ca geniul armoniei cerești! Ah! iubite, / *A* : o [...] În sfîrșit || 10 — *B*, *C* : precum / *A* : cum || 12 — *B*, *C* : Două / *A* : Simțirile deosebite care se zguduia în sufletu-mi era prea multe și prea puternice pentru ca să pot lămuri firea unia măcar din ele. — Știu numai că două || 14 — *B*, *C* : *Casta* / *A* : la *Casta* || 17 — *B*, *C* : teatru / *A* : teatru, în sara cînd am fost împreună || 20 — *B*, *C* : zile / *A* : zile după aceea || 21 — *B*, *C* : tainic [...] spre / *A* : nevăzut [...] înspre || 22 — *B*, *C* : cînte / *A* : joace || 23 — *B*, *C* : mine [...] și dar / *A* : însumi [...] și || 24 — *B*, *C* : ce / *A* : care || 25 — *B*, *C* : începui a face ceva progresuri. / *A* : mă dătei cu mare ahotă la ea. Un glas necunoscut mă îndemna să cultivez acea artă în care Cecilia meritasă lauda și adorația tuturor florentinilor. || 30 — *B*, *C* : mare, / *A* : mare încă, || 35 — *B*, *C* : portretul / *A* : portretul ei || 38 — *B*, *C* : icoana [...] iubeam / *A* : portretul [...] slăveam || **63**, 1 — *B*, *C* : mare [...] ei / *A* : delirantă [...] icoanei || 2 — *B*, *C* : cu amor [...] sărutări / *A* : pe urmă [...] sărutări, ca un tînăr amorez ce ar fi strîns în brațe pe amoreza sa || 3 — *B*, *C* : cabinet [...] delirul meu / *A* : cabinetu-mi [...] nebunia mea, îmi || 9 — *B*, *C* : care / *A* : care o || 12 — *B*, *C* : oi [...] mi-oi / *A* : voi [...] îmi voi || 14 — *B*, *C* : meditare / *A* : meditație || 16 — —*B*, *C* : sperare / *A* : nădejde || 18 — *B*, *C* : convorbirea / *A* : conversația || 23 — *B*, *C* : luare aminte / *A* : amăruntul || 26 — *B*, *C* : drept / *A* : drept nu-i păcat || 27 — *B*, *C* : nu / *A* : dar nu || 28 — *B*, *C* : roză. / *A* : roză. — Apoi bine, ce poate, artistul nu au uitat nimică, nici măcar alunica care ai pe obraz || 30 — *B*, *C* : inima / *A* : gura || 32 — *B*, *C* : crede-mă însă / *A* : dar crede-mă || 33 — *C* : artistului. / *A* : artistului, care ... || 35 — *C* : ca să-și [...] gios / *A*, *B* : să-mi [...] / *A* : în josul ei || 36 — *B*, *C* : aproape de / *A* : aproape cu || 38 — *B*, *C* : și / *A* : și ascuns într-un colț îmi întinsei capul spre ea ca || **64**, 5 — *B*, *C* : să / *A* : să-l || 7 — — *B*, *C* : și-ți / *A* : și care-ți || 8 — *B*, *C* : cît de puțin / *A* : niciodată || 9 —

— *B*, *C* : să / *A* : să-i || 10 — *B*, *C* : căuta / *A* : luasă partida mea și căuta || 11 — *B*, *C* : păcat / *A* : rușine || 13 — *B*, *C* : păcat / *A* : rușine || 14 — *B*, *C* : însuflat / *A* : dănuit || 16 — *B*, *C* : creat [...] păcat / *A* : însuflat [...] rușine || 22—23 — *B*, *C* : și să ne arate pe urmă ca victimile vanității lor! / *A* : necinstindu-ne și arătîndu-ne pe urmă cu degetul în lume? ... || 27 — *B*, *C* : aflat că nu-i / *A* : cunoscut ce este lumea, și de cînd am aflat că nu este || 29 — *B*, *C* : privi / *A* : se uită || 30 — *B*, *C* : mîna [...] Ele se / *A* : cu recunoștință mîna [...] Se || 31—32 — *B*, *C* : se depărtară / *A* : ieșiră || 33 — *B*, *C* : convorbire / *A* : conversație || 40 — *B*, *C* : și / *A* : ca cînd s-ar fi căutat într-o oglindă || 41 — *B*, *C* : minte / *A* : însumi || **65**, 2 — *B*, *C* : pe îngerul / *A* : duhul || 4 — *B*, *C* : sperare / *A* : nădejde || 7 — *B*, *C* : afară / *A* : fără știre afară || 12 — *B*, *C* : stăpînea îmi însuflară / *A* : împresura îmi însuflețiră || 14—29 — în locul celor patru strofe românești din *B* și *C*, în *A* se află rîndurile următoare:

V*** îmi declamă vro cîteva versuri italiene, dar, văzînd că eu mă uitam drept în ochii lui, se opri și îmi zisă zîmbind:

— Pui rămășag că n-ai înțăles nimică ...

— Nu prea, îi răspunsei, dar dacă ai vroi să mi le tălmăcești franțozește.

— Îi prea lesne, fiindcă în vreme cît am fost la Paris le-am tradus în limba franțeză ... Ascultă:

De quel nom te nommer, être, incompréhensible,
Qui n-as rien du mortel,
Toi qui fais soupirer l'âme la moins sensible;
Toi qui pour nous charmer abandonnas le ciel?
Bouquet de volupté, d'ivresse et d'harmonie,
Mélange de fraicheur, de grâce et de beauté,
Astre plus doux que l'astre du rayon argenté,
Foyer d'enchantement, d'amour, de poésie,
De quel nom te nommer?
Hélas! Sur cette terre, il n'est rien qui t'égale,
Rien qui pût comme toi soudain nous enflammer,
Comme toi nous ravir par sa voix triomphale;
Non, il n'est point de fleur souriante au zéphyre,
Point d'étoile brillante au front du firmament,
Point de rêves dorés au coeur d'un jeune amant
Plus gracieux que ton sourire;
Non, la nuit au milieu d'un bois silencieux,
Quant l'âme se complait à la mélancolie,
La voix de philomèle offre moins d'harmonie
Que ta voix qui s'épanche en flots mélodieux. —
Les accords incertains d'une harpe sonore

Qu'effleure de son aile un papillon d'azur,
Le murmure étouffé d'un ruisseau lent et pur
Qui se mêle aux soupirs du pâle sycomore,
Le doux frémissement de la feuille de bois,
Le bruit voluptueux des baisers du délyre,
La voix de l'espérance au sein d'un long martyre,
Sont moins doux, moins touchants, moins divins que toi. ||

31 — *B*, *C* : din faţă / *A* : în preajmă-mi || 34 — *B*, *C* : născu / *A* : iscă || **66,** 5 — *B*, *C* : un stilet în pept / *A* : stiletul său în peptu-mi || 6 — *B*, *C* : fericire / *A* : norocire || 8 — *B*, *C* : salonul / *A* : odaia || 10 — *B*, *C* : zguduirea / *A* : comoţia || 11 — *B*, *C* : ghearele / *A* : mînele || 12 — *B*, *C* : desperare / *A* : desnădăjduire || 13 — *B*, *C* : camera / *A* : odaia || 17 — *B*, *C* : pept. Cătai [...] era / *A* : peptu-mi. Mă uitai [...] îmi era || 21 — *B*, *C* : Unde-i / *A* : Unde-i, ziceam, unde-i || 23 — *B*, *C* : vrînd a-mi tălmăci tristeţa / *A* : desnădăjduit prin tăcerea şi misterul || 25 — *C* : turburară / *A*, *B* : turbară || 26 — *B*, *C* : smulsei [...] doctorul / *A* : îmi smulsei [...] || **67,** 1 — *B*, *C* : pe toată / *A* : toată || 3 — *B*, *C* : om de [...] Pe / *A* : de [...] şi pe || 6 — *B*, *C* : gură-i / *A* : gură || 13 — *B*, *C* : cameră [...] şi / *A* : odaie [...] şi sta || 14 — *C* : ce o / *A*, *B* : ce || 15 — *B*, *C* : onorul de / *A* : cinste || 16 — *B*, *C* : înşălam / *A* : înşălam foarte mult || 20 — *B*, *C* : d-tale / *A* : d-tale, printre care am însemnat nişte versuri tare frumoase adresuite cătră Cecilia, şi || 31 — *B*, *C* : periculoasă / *A* : primejdioasă || 34 — *B*, *C* : pentru / *A* : prin || 36—37 — *B*, *C* : — întîmplări / *A* : anecdote || 38—39 — *B*, *C* : să nu-mi ascunzi / *A* : nu-mi ascunde || **68,** 1 — *B*, *C* : tocmai / *A* : şi tocmai || 2 — *B*, *C* : prietinii mele / *A* : Ceciliei || 3 — *B*, *C* : Cum? Cine au descoperit? ... / *A* : Cum? ... || 4 — *B*, *C* : Icoana / *A* : Ţi-am spus, mi se pare, că, neputîndu-mi opri curiozitatea de a-ţi ceti versurile ce ai făcut în numele Ceciliei, m-am supus acelei slăbăciuni prea firească sexului meu. Dar pe lîngă aceste am ş-o altă dovadă mai puternică: o icoană || 15 — *B*, *C* : Chiar din ziua / *A* : de || 16 — *B*, *C* : ea s-au înamorat / *A* : se amoreză || 21 — *B*, *C* : domnul / *A* : *il Sinor* || 23 — *B*, *C* : nevastă / *A* : femeie || 26 — *B*, *C* : ei! / *A* : sa || 27 — *C* : aşa om e / *A*, *B* : om aşa îi [*B* : e] || 28—29 — *B*, *C* : îl stăpîneşte cum îi place; cu toate aceste, biata copilă e / *A* : îşi bate joc de el; însă cu toate că îl duce de nas, biata fată îi || 30 — *B*, *C* : mînă / *A* : împinge || 31—32 — *B*, *C* : nepoata lui / *A* : nepoată-sa || 34 — *B*, *C* : Pentru [...] amorezaţii ca un copou, cale / *A* : Da nu ştii [...] ca un copou amorezaţii || 36 — *B*, *C* : sinor / *A* : *il Sinor* || 37 — *B*, *C* : convorbirea / *A* : conversaţia || 40—41 — *B*, *C* : mărturisind [...] ei. Turbat de mînie, întocmai ca / *A* : zicîndu-mi [...] sa. — Ca || **69,** 2 — *B*, *C* : ca să / *A* : să || 3 — *B*, *C* : ca să / *A* : să || 5—6 — *B*, *C* : Italia întreagă ca să dau de urma Ceciliei / *A* : toată Italia ca să-i găsesc ||

8 — *C* : toate [...] în zădar! Nime / *A* : în toate [...] însă degeaba, nimene || 9 — *C* : despre [...] speranța / *A* : de [...] nădejdea / *B* : despre [...] sperarea|| 10 — *C* : să / *A*, *B* : să-mi || 11 — *B*, *C* : un an de zile / *A* : trei ani întregi || 12 — *B*, *C* : să aflu / *A* : prin toate chipurile să-mi pricinuiesc || 16 — *B*, *C* : să [...] sfintei / *A* : să mă [...] *della Santa* || 18 — *B*, *C* : despărțire [...] te-i / *A* : depărtare [...] te vei || 19 — *B*, *C* : îi [...] adîncă / *A* : vei [...] dumnezeiască || 21 — *B*, *C* : scumpe / *A* : plăcute || 22 — *B*, *C* : aș / *A* : n-aș || 23—24 — *B*, *C* : tulburată de gîndiri amare. Fieștecare [...] orașului / *A* : îndeletnicită de dragostea Ceciliei [...] Fiecare [...] tîrgului || 25 — *B*, *C* : cîte o / *A* : vro || 26 — *B*, *C* : și / *A* : și în sfîrșit || 27 — *B*, *C* : suvenirul supărărilor / *A* : înfățoșarea nenorocirilor || 29 — *B*, *C* : fruntea / *A* : capul pe peptu-i || 31 — *B*, *C* : mea [...] cum / *A* : mea, îmi zisă cu desnădăjduire V*** după vro cîtăva vreme. [...] acum cum || 35 — *B*, *C* : ființa ce am iubit! / *A* : femeia ce au iubit, și într-a căria brațe au petrecut numai o minută, fără a putea gusta îndeplin nici atunce fericirea sa. || 38 — *B*, *C* : Sărmanelor [...] zise / *A* : Săracilor [...] zise plîngînd || **70**, 1— *B*, *C* : Un bilet mic pică din buchet / *A* : După aceasta, rumpe buchetul în două și un bilet mic pică din el || 2—3 — *B*. *C* : în picioare / *A* : țipînd, de patru palme de la pămînt || 6 — *B*, *C* : alergînd / *A* : alergai || 9 — *C* : apropiindu-mă / *A* : cînd mă apropiai || 10 — *B*, *C* : zise / *A* : răspunse el || 12 — *B*, *C* : ca să-mi / *A* : să-mi || 13 — *B*, *C* : și a / *A* : și || 14 — *B*, *C* : mă primblai [...] veni / *A* : făcui caraul [...] venea || 15 — *B*, *C* : Piața [...] otelul / *A* : Cafinelele se închisesă de mult și piața [...] tractirul || 16 — *B*, *C* : vrui [...] Calzaioli / *A* : voiam [...] *delli Calzaioli* || 17 — *B*, *C* : convorbire [...] Fecioare / *A* : conversație [...] Precestei || 19 — *B*, *C* : Și / *A* : Da bine || 20 — *B*, *C* : și / *A* : decît || 21 — *B*, *C* : sperare de scăpat / *A* : nădejde de scăpare || 29 — *B*, *C* : străini/ *A* : ei || 37 — *B*, *C* : privit / *A* : laudă || 38 — *B*, *C* : Lauren / *A* : Laurent || 39 — *B*, *C* : Săpăturile lor / *A* : Aceste porți || **71**, 1 — *B*, *C* : camera mea / *A* : odaie || 3 — *B*, *C* : acoperit cu răni / *A* : plin de rane și de sînge || între rîndurile 3—4, în *A* sînt două rînduri de puncte || 9 — *B*, *C* : vechi și dișărate / *A* : dișărate și scîrnave || 10 — *B*, *C* : și care / *A* : și || 13 —*B*, *C* : tinere fecioare / *A* : fete de 16 ani || 14 — *B*, *C* : ziua / *A* : cînd ar fi fost zi || 15 — *B*, *C* : la / *A* : de || 17 — *B*, *C* : repurtîndu-mă / *A* : depurtîndu-mă || 18 — *B*, *C* : face triste meditări / *A* : mă primbla, făcînd în însumi o mie de gîndiri || 20 — *C* : papal / *A*, *B* : păpesc || 22 — *B*, *C* : tractir / *A* : *soi-disant* tractir, și care slujea totodată de bucătărie, de sofragirie și de etac || 24 — *B*, *C* : acelui lăcaș / *A* : acelei sale || 25—28 — *B*, *C* : acea vizunie era lăcuită [...] în adevăr zării la pămînt vro trii oameni înzestrați cu figuri foarte problematice. / *A* : acel lăcaș scîrnav era lăcuit [...] cu adevărat zării vro trei oameni întinși jos, a cărora figuri problematice îmi deșteptară oarecum instinctul conservației. || 30 — *B*, *C* : dar, în [...]

făcîndu-mi / *A* : în [...] luîndu-mi || 31 — *B*, *C* : de / *A* : tot cu ceva sfială, de || 32 — *B*, *C* : soi de urieş / *A* :*A* : om *à l'aspect farouche* || 33—34 — *B*, *C* : tractieriul [...] Însă [...] a se trezi / *A* : tractirgiul [...] „Domnule, domnule, ian scoală, domnule. Scoală-te de îmi dă ceva să mănînc. — Domnule, domnule". Însă [...] a-şi împlini pofta || **72,** 2 — *B*, *C* : *Baccho*" / *A* : *Baccho*", care vreu să zică româneşte: „Te poftesc să-mi dai pace să dorm".|| 3 — *B*, *C* : Ieşii degrabă din acel loc / *A* : Fiind deci mai civilizat decît el, îi făcui dorinţa fără întîrziere, ieşind degrabă afară, însă || 5 — *B*, *C* : şi / *A* : însă atribuai acest lucru uşurărei stomahului meu şi || 8—9 — *B*, *C* : pentru ca să-mi treacă foamea. / *A* : ca să viu de hac hangiului, nefăcîndu-i nici cel mai mic cîştig. || 14 — *B*, *C* : străin / *A* : ce mă miră || 20 — *B*, *C* : mare / *A* : tare || 23 — *B*, *C* : Deschisei ochii mari / *A* : Eu, ştiindu-mă în trăsura noastră şi socotindu-mă că vorbeam cu popa spaniol, îi răspunsăi cam cu mănie: „Ian dă-mi pace, *Padre*, că n-am chef de rîs şi vreu să dorm." — „Răspunde cine eşti", îmi zisă pentru al triile oară acel glas, care acum nu-mi păru că sămăna cu a popii. Dischisăi ochii cît putui || 24 — *B*, *C* : că / *A* : de || 25 — *B*, *C* : Dar / *A* : în sfîrşit || 26—27 — *B*, *C* : o lampă de argint, înţelesei că / *A* : un chibrit fosforic, prepusăi că poate fumul ce-mi întrasă în ochi mi-ar fi jucat festa şi || 28 — *B*, *C* : mă rătăcisem [...] intrasem / *A* : m-aş fi rătăcit [...] aş fi întrat || 30 — *B*, *C* : sosise în vreme ce [...] tractieri / *A* : ar fi sosit fără ştirea mea, cînd [...] tractirgiu || 31 — *B*, *C* : ce / *A* : care || 34 — *B*, *C* : zisei / *A* : îi zisăi || 39 — *B*, *C* : demult? / *A* : demult. Acum mi-l aduc bine aminte, avea o manta neagră. — Cecilia se puse pe gînduri la aceste cuvinte. || **73,** 1 — *B*, *C* : întrebă / *A* : întrebai || 2 — *B*, *C* : ea. / *A* : pe V***. || 5 — *B*, *C* : Ticălosul / *A* : *Infame* || 13 — *B*, *C* : îngerul meu — îi zise / *A* : îi zisă, *anima mia* || 14 — *B*, *C* : ticăloasă / *A* : atît de ticăloasă || 19 — *B*, *C* : tulbura. Rugai pe V*** / *A* : supăra; şi pentru ca să depărtez de la mine nişte gînduri cam ciudate, îl rugai || 21 — *B*, *C* : fugise de la Bosquetto? / *A* : au rupt-o de fugă de la boscheto, în sara aceea || 22 — *B*, *C* : se / *A* : nelăsîndu-mă să urmez mai departe, se || 23 — *B*, *C* : era / *A* : cînd l-am rupt în două, era || 25 — *B*, *C* : de la [...] pe / *A* : la [...] în || 31 — *B*, *C* : 11 / *A* : 12 || 32 — *B*, *C* : Fiore. / *A* : Fiore, avînd a-mi spune o mare taină. || 33 — *B*, *C* : ca un nebun / *A* : aşa de tare || 38 — *B*, *C* : necunoscut / *A* : misterios || 39 — *B*, *C* : încît el / *A* : încît || **74,** 1—2 — *B*, *C* : De acolo ieşirăm amîndoi / *A* : Acolo ne îmbrăţoşarăm, jurîndu-ne un vecinic amor şi ieşirăm || 5 — *B*, *C* : sărutări şi în veselii / *A* : veselii şi în amor || 7 — *B*, *C* : lampa / *A* : o lampă || 9 — *B*, *C* : îngerul meu / *A* : *anima mia* || după rîndul 10, în *A* urmează paragraful: După multe desmerdări, care cu toată nevinovăţia lor îmi pricinuia oarecare tulburare nevrednică, V*** poronci lacheului de ne adusă din săcrieş un *souper délectable*, care împreunat fiind de un nectar dulce şi de o conversaţie familiară și plăcută, îmi trasă deplina mea binecuvîntare asupra fumului ce îmi prilejisă un *quiproquo* atît de interesant. || 13 — *B*, *C* : postașul / *A* : surugiul || 15 — *B*, *C* : *Casta* / *A* : *la Casta* || 17 — *B*, *C* : dar / *A* : cînd || 18 — *B*, *C* : pe amoreza [...] genunchi / *A* : ca o pană pre amoreza [...] genunchii săi || 19 — *B*, *C* : dragoste [...] brațul drept / *A* : niște ochi plini de blîndețe ...] mîna dreaptă || 20 — *B*, *C* : *Casta* / *A* : *la Casta* || 21 — *B*, *C* : pătrunzător. / *A* : pătrunzător; buzele lor se apropieseră de la sineși, ca cînd ar fi vrut să nu răsufle altă decît aerul plin de iubire ce ieșea din sînul lor. || 22 — *B*, *C* : îngerescul cîntic / *A* : glasul Ceciliei || 23 — *B*, *C* : încîntătoare / *A* : deosăbită || 25—26 — *B*, *C* : căzu [...] amîndoi rămaseră îmbătați de dulcele delir al iubirei / *A* : pică [...] frunțele lor se lipiră, cufundați în delirul cel mai puternic al amorului || 28 — *B*, *C* : de / *A* : mai de || 29 — *B*, *C* : oară [...] postașului / *A* : dată [...] surugiului || 30 — *B*, *C* : depărtă cu răpegiune; iar / *A* : făcu în puțin nevăzută, și || 31—32 — *B*, *C* : mă întorsei suspinînd / *A* : suspinăi și mă întorsăi cu capul plecat || rîndurile 33—39 și 1—8 de la p. **75** se află numai în *B* și *C* ||

IAȘII ÎN 1844

Publicat întîi în 1845 la Iași (în *Calendarul pentru poporul românesc* al lui Kogălniceanu, p. 111—125), acest tablou de moravuri, surprins cu ochi critic, este reluat apoi în *Salba literară* (1857, p. 139—152), fiind inclus și în vol. *Proză*, 1876 (p. 99—117). El se înscrie alături de celelalte două „fiziologii" colective și sociale: *Borsec* și *Balta-Albă* (cf. G. C. Nicolescu, prefața la vol. V. Alecsandri, *Proză*, 1966, p. VIII—IX).

A fost scris spre sfîrșitul anului 1844, probabil cu intenția de a fi publicat în *Propășirea*, a cărei apariție este însă curînd suprimată (cf. nota lui G. C. Nicolescu din vol. II al ediției noastre, p. 338).

VARIANTE

Calendarul pentru poporul românesc (A), Salba literară (B), Proză (C)

76, 2 — *B*, *C* : D-lui M. Cogălniceanu / *A* : Prietine || 17 — *C* : cînd / *A*, *B* : cînd se || 27 — *B*, *C* : stăpîni / *A* : birui || **77**, 7 — *B*, *C* : fața / *A* : preajma || 12 — *B*, *C* : care / *A* : carele || 17 — *B*, *C* : orașul / *A* : tîrgul || 25 — *B*, *C* : privilegiată / *A* : nobilă || 28 — *B*, *C* : spiritele / *A* : duhurile || **78**, 2 — *B*, *C* : ostrețe / *A* : gratii [...] *C* : fer / *A*, *B* : de fer || 7 — *B*, *C* : orașului / *A* : tîrgului || 8 — *B*, *C* : reprezentată / *A* : înfățișată || 13 — *B*, *C* : Cuiburi / *A* : Lăcașuri || 23 — *B*, *C* : închipuirea ta / *A* : închipuirea-ți || 27 — *B*, *C* : oraș / *A* : tîrg || 28 — *B*, *C* : și / *A* : și cu || 29 — *B*, *C* : iar / *A* : și || 34 — *B*, *C* : onorat / *A* : cinstit || 35 — *B*, *C* : observarea / *A* : observația || **79,6** — *B*, *C* : observare [...] despera / *A* : observație [...] desnădăjdui || 9 — *B*, *C* : tristele întîmplări / *A* : poate întîmplările || 15 — *B*, *C* : oraș / *A* : tîrg || 26 — *B*, *C* : fața / *A* : preajma || **80**, 2 — *B*, *C* : fugariul / *A* : povodnicul || 7 — *B*, *C* : basinuri / *A* : havuzuri || 8 — *B*, *C* : miroase / *A* : miroasme || 23 — *B*, *C* : oraș / *A* : tîrg || 33 — *B*, *C* : care / *A* : carele || **81**, 24 — *B*, *C* : oraș / *A* : tîrg || 32 — *B*, *C* : suvenirul / *A* : cinstea || 40— *B*, *C* : poporul / *A* : norodul || **82**, 9 — *B*, *C* : orașul / *A* : tîrgul || 11 — *B*, *C* : pintre ele de-abia zărești / *A* : de-abia zărești pintre ele || 12—13 — *B*, *C* : cochetărie / *A* : gospodărie || 18 — *B*, *C* : sînt / *A* : gospodari sînt || 29 — *B*, *C* : orașul / *A* : tîrgul || **83**, 11 — *B*, *C* : formează / *A* : înformează || 17 — *B*, *C* : nourimea / *A* : slava || 28—29 — *B*, *C* : din [...] face / *A* : de care un zugrav s-ar putea folosi pentru ca să facă || 32 — *B*, *C* : parisiană / *A* : leașcă || 39 — *B*, *C* : era să se ruineze / *A* : mai s-au ruinat || **84**, 3 — *B*, *C* : NECINSTITE / *A*: NE CINSTITE || 7 — *B*, *C* : să / *A* : ca să || 21 — *B*, *C* : Meditare / *A* : Meditație || 27 — *B*, *C* : inima-i / *A* : inima || 30 — *B*, *C* : au fost / *A* : era || **85**, 9 — *B*, *C* : meditări / *A* : meditații || 10 — *B*, *C* : găsesc / *A* : găsim || 23 — *B*, *C* : Fugariul / *A* : Povodnicul || 26 — *B*, *C* : orașul, și / *A* : și || rîndurile 28—34 numai în *B*, *C*; în *A* se află mențiunea: (vezi mai departe) și semnătura: V. Alecsandri. ||

UN SALON DIN IAȘI

Un fragment din această scriere, povestirea intercalată în scena a IV-a, *Înecarea vaporului Seceni pe Dunăre*, a fost scrisă pentru proiectata revistă *România literară*, al cărei prim număr trebuia să apară în 1852. Acest plan, conturat, cu siguranță, în timp ce poetul se afla la Paris, împreună cu N. Bălcescu, era împărtășit și lui Ion Ghica la 27 oct. 1851, într-o scrisoare în care Alecsandri îi cerea colaborarea: „Plec peste cîteva zile în Moldova, ducînd cu mine de la Paris hotărîrea nezdruncinată de a întemeia o foaie științifică și literară. Am pornit deja în căutarea articolelor și datorită compatrioților noștri, poeți și prozatori, de la Paris, mi-am rotunjit portofelul destul de repede. Dar cum n-aș putea întreprinde nimic fără să te înștiințez și pe tine, mă grăbesc să-ți comunic acest proiect lăudabil ca să aibă aprobarea ta însoțită de mai multe articole științifice“ (Vasile Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, 1972, p. 63). Proiectul, pe punctul de a fi realizat în febr. 1852, cînd revista primește chiar și autorizația de tipărire, rămîne totuși doar un proiect, căci revista este suspendată la primul număr din cauza articolului lui Bălcescu despre Răzvan-Vodă și originea țigănească a acestuia. Kogălniceanu este însă de părere că motivul a fost acela că revista „purta titlul de Românie". Revista va apărea totuși mai tîrziu, dar pentru scurtă vreme (1 ian. — 3 dec. 1855). (Cf. și notele Martei Anineanu, în Vasile Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 64; G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 255 ș.u.)

Întîmplarea relatată cu mult umor în *Înecarea vaporului Seceni pe Dunăre* s-a petrecut în drumul de întoarcere spre țară de la Paris. Călătorind cu vaporul pe Dunăre de la Viena pînă la Galați, poetul fusese întovărășit de Bolintineanu pînă la Orșova, unde, la 15 nov. 1851 st. v., se despărțiseră, întrucît acestuia din urmă nu-i era încă îngăduit să se întoarcă în patrie. Alecsandri pornise mai departe cu vaporul Szechenyi, care era cît pe-aci să se scufunde curînd după aceea.

Relatarea va apărea în *Almanachul pentru români*, din Iași, în 1853 (p. 23—33).

Cînd *România literară* apare, în sfîrșit, în 1855, Alecsandri publică în paginile ei (90—91, 113—116, 125—128) primele trei scene din *Un salon din Iași*, în care satirizează aspecte binecunoscute de el ale regimului feudal.

„Plin de viață, doritor de mișcare-n lume, chiar îndrăzneț, Alecsandri era pe la 1844—1845 — cum arată G. Bogdan-Duică — un centru de atenție în saloanele Iașului și, rar, și în ale Bucureștilor, unde se ivi în 1845, fiind primit la Palat de Vodă Bibescu, în salonul contesei Trubetzkoi și în altele. Salonul din Iași l-a descris el însuși în proza-i *Un salon în Iași*, cu lovituri ascunse între rînduri; l-a descris și Ion Ghica în scrisorile sale, dînd și numele femeilor celor mai apropiate de cercul tinerilor *bonjuriști*, care era cercul *Propășirei*. Saloanele, orașul Iași, pe care-l descrise într-o schiță de la 1844, publicată într-un calendar (1845), provincia, străinii țării, administratorii acesteia îi prinseră de frică. La 1846 un corespondent din Iași al *Gazetei de Transilvania* (Brașov) putea să afirme că poetul a ajuns a fi spaima ticăloșilor (pagina 189)" (*Vasile Alecsandri*, p. 17).

Bucata întreagă s-a publicat pentru prima dată în *Salba literară*, 1857, p. 177—206 și a fost reluată în *Proză*, 1876, p. 119—150.

VARIANTE

Almanahul pentru români (A), România literară (B), Salba literară (C), Proză (D)

86, 2 — numai în *C, D* : Fragment || 3 — *D* : Scenele / *B, C* : *N.B.* Scenele || 10 — *D* : a doua / *B, C* : al doile || **87,** 13 — *D* : B. / *B, C* : V. || **88,** 11 — *D* : Rochița / *B, C* : Rochia || 25 — *D* : D. / *B, C* : domnul D. || 28 — în *B*, p. 131, la titlu este următoarea notă: N.B. (Începutul articolului întitulat: *Un salon din Iași*, care au ieșit în numărul 7 a acestei foi, au înșelat pe cîțiva din cetitori a crede că personajurile scenei I, adică *Rochia de catife*, *Rochia de crep*, *Domnul D.*, *Aghiotantul* şi *Bărbatul* ce-şi mînîncă musteaţa, ar fi portreturi adevărate a unor persoane din societate! Autorul acestui articol găseşte , prin urmare, de datorie a declara că nu au avut niciodată gîndul de a face asemine portreturi şi că atît scenile din Salonul din Iaşi cît şi personajurile ce figurează în ele sînt închipuiri imaginare.) V.A. || 29 — *C*, *D* : N.B. Această / *B* : Această || 35 — *D* : a doua / *B*, *C* : al doile || 36 — *D* : a tria / *B*, *C* : al treile || **89**, 26 — *D* : geniul inspirător / *B*, *C* : genia [*C* : jenia] inspirătoare || 30 — *D* : eu / *B*, *C* : dacă eu || 31 — *C*, *D* : inspirărei /*B* : inspiraţiei || **90**, 1 — numai în *B*, titlul : *Margărita*, cu următoarea notă: N.B. Melodiile poeziilor intitulate *Margărita* şi *Adio*, cuprinse în acest articol, le vom împărtăşi abonaţilor foaiei noastre îndată ce ele vor sosi de la Paris unde au fost trimise ca să se tipărească. || **92**, între rîndurile 15—16, numai în *B*, titlul poeziei: *Adio* || **94**, 8 — *D* : cu un / *B*, *C* : cu || **95**, 41 — *D* : plătit / *B* : răsplătit || **96**, 22, 26, 30 — *C*, *D* : Domnul V. / *B* : V. ||29 — *C*, *D* : Cînd / *B* : *(vesel)* : Cînd || 34 — *C*, *D* : Domnul V./*B* : V. *(închinîndu-se)* || 38 — *C*, *D* : Domnul V. / *B* : V. || **97**, 11 — *C*, *D* : e / *B* : îi || 12 — — *C*, *D* : Domnul V. / *B* : V. || 20 — *C*, *D* : Domnul V. / *B* : V. || 25 — *C*, *D* : tristă / *B* : plină de amărăciune || 30, 33, 35, 38 — *C*, *D* : Domnul C. /*B* : C. || 32 — *C*, *D* : Aşa că-i / *B* : îi || 33 — *C*, *D* : o / *B* : o mare || **98**, 6, 11, 21 — *C*, *D* : Domnul C. / *B* : C. || 23 — *D* : cel / *B*, *C* : amorul este [*C* : e] cel || 26, 30, 32 — *C*, *D* : Domnul V. / *B* : V. || 28, 31, 34 — *C*, *D* : Domnul C. / *B* : C. || 38 — numai în *D* : ţin următoarea conversaţie || **99**, 5 — *C*, *D* : convorbirea / *B* : conversaţia || **101**, 11 — *C*, *D* : În / *A* : Înecarea vaporului Seceni pe Dunărea.

De la 11 noiemvrie a anulu trecut, zi în care am întrat în Moldova, la întoarcirea mea din Englitera, şi pănă astăzi, 1 fevruarie 1852, am fost silit a istoria de 27 ori înecarea vaporului Seceni pe Dunărea! Deci, pentru ca să scăp de nevoia în care m-aş putea afla de a mai începe un nou şir de naraţii verbale, am hotărît a scrie acea întîmplare şi a o tipări în *Calendariul Buciumului român*. Cine e curioz să o ştie, cetească-o şi deie-mi bună pace...

În || 33 — *A*, *D* : Nababul / *C* : I^0 Nababul || 36 — *A*, *D* : Italianul / *C* : II^0 Italianul || 37 — *A*, *D* : Eu / *C* : III^0 Eu || 38 — *A*, *D* : Grecul / *C* : IV° Grecul || **102**, 1 — *C*, *D* : limbistică / *A* : babilonică || 4 — *C*, *D* : unul, cîte / *A* : unul, || 23 — *D* : tînăr / *A* : tenor / *C* : tînăr [erata îndreaptă: tenor] || 27 — *C*, *D* : totodată / *A* : tot [...] *D* : zbîrcea / *A*, *C* : zgîrcea|| **103**, 10 — *C*, *D* : carele / *A* : care || 31 — *C*, *D* : înecat / *A* : plin || **104**, 7 — *C*, *D* : cu / *A* : de || 25 — *C*, *D* : periculul / *A* : primejdia || 33 — *C*, *D* : înecare / *A* : arătare || **106**, 2 — *C*, *D* : nicidecum. / *A* : nicidecum, mai ales că acum se apropia și ceasul cafelei cu lapte! || 7 — *C, D* : mal / *A* : mal, dar ce folos! ele nu ne putea îndestula foamea. || || 19 — *C, D* : sfîrșit / *A* : fine || 21 — *C, D* : păn-acum. / *A* : din gură și o dată din tipari! || 22—36 — numai în *C, D* || în *A*, semnat: V. Alecsandri. ||

ROMÂNII ȘI POEZIA LOR

Studiul, scris, după cum notează Alecsandri la sfîrșit, la Paris în 1848, s-a publicat pentru prima dată în revista *Bucovina* a lui Hurmuzachi, în 1849, p. 175—180, 205—209 (părțile I și a II-a) și 1850, p. 49—51, 85—86, 180—181 (fragmente din partea a III-a), fiind reluat apoi în volumele *Salba literară*, 1857, p. 271—310 și *Proză*, 1876, p. 151—200.

Poate că nu e întru totul întemeiată afirmația pe care o face Bogdan-Duică: „Din Franța, Alecsandri se întorsese (1839) cu o înțelegere deplină a însemnătății literaturilor populare" (*Vasile Alecsandri*, 1926, p. 30), dacă luăm în considerare însemnarea poetului însuși din 1842: Voyage aux montagnes. Découverte des trésors de la poésie populaire" (cf. Marie G. Bogdan, *Autrefois et aujourd'hui*, p. 79).

Nu trebuie însă ignorat faptul că încă din secolul al XVIII-lea literaturile populare fuseseră descoperite și primite cu mult entuziasm. Puternicele ecouri stîrnite de Ossian în Franța și Germania îi erau cunoscute și lui Alecsandri, care-l citează în studiul său (cf. G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 30).

În timp ce se afla la Paris, nu se poate să nu fi auzit de culegerea *Stimme der Völker in Lieder*, publicată de Herder in 1779, de activitatea fraților Grimm, care întrevedeau în poezia populară posibilitatea unei noi științe, de aceea a lui Vuk Karagić, care publicase în 1823 o culegere de poezii populare sîrbești; adunînd cu acest prilej și un număr de poezii populare românești, Karagić le dăduse lui Asachi, pe care-l întîlnise la Viena (v. N. Petrașcu, *Vasile Alecsandri*, 1894, p. 146).

Indiferent însă de momentul în care literatura populară îi stîrnește interesul, adevăratul descoperitor — „Cristofor Columb al literaturii populare române", cum îl numește Hasdeu — este Vasile Alecsandri. Strădania lui de a așeza la locul ce i se cuvenea acest neprețuit izvor de inspirație, fenomen de autentică artă, îi atrăgea atenția și prețuirea unor contemporani ca Henry Stanley, în Anglia, în 1856; Kotzebue care, în 1857, publica volumul *Rumänische Volkspoesie*, tălmăciri după culegerea lui Alecsandri din 1852—1853; Prosper Mérimée ș.a. (v. I. D. Bălan, *L'Homme qui a découvert le folklore roumaine*, în *Astrado*. Revue bilingue de Provence, 1967, no. 3, p. 65—68. Număr închinat lui Alecsandri la 75 de ani de la moartea sa).

Datorită lui, literatura noastră populară intrase în circulația europeană. Titu Maiorescu, student la Berlin, notează în 15/27 februarie 1859, printre cărțile citite de cînd se afla la Berlin, și „Alecsandri — *Rom.*[änische] *Volkspoesie*" (v. *Însemnări zilnice*, vol. I, București, 1937, p. 109).

Descoperirea poeziei populare are o influență covîrșitoare și asupra lui Alecsandri însuși, care nu scrisese pînă atunci nici un vers în limba română. Primele sale creații în românește sînt puternic înrîurite de poezia populară: *Baba Cloanța*, *Strunga*, *Doina*, *Hora*, *Crai-nou*. „Publicarea unora din aceste bucăți într-un calendar pe 1843 — îi scria el mai tîrziu lui Ubicini — dădu loc unui mare număr de critici. În saloanele lumii li se zicea *poezii de colibă*. O singură persoană, care abia mă cunoștea [e vorba de Elena Negri] și care mai apoi a exercitat o înrîurire dumnezeiască asupra tinereții mele, îmi scrise de departe o scrisoare încîntătoare în care îmi spunea: Continuă cum ai început; cel mai frumos titlu de glorie la care trebuie să rîvnească un poet este acela de poet național și popular!" (v. ms. 3370, f. 259^{v}).

Studiul asupra poeziei populare a fost scris mai înainte ca Alecsandri să fi rînduit într-un volum creațiile populare culese în decurs de mai mulți ani. Aflat în emigrație la Paris, spre sfîrșitul anului 1848, după eșuarea mișcării revoluționare din Moldova, regăsindu-și manuscrisele, își aduce, probabil, aminte de făgăduiala pe care o făcuse lui Hurmuzachi de a colabora la revista sa. Aflat în fața poeziilor culese în peregrinările lui prin munți, se gîndește că este momentul să le dea la iveală, să releve marea lor valoare artistică. Astfel ia naștere studiul *Românii și poezia lor*, care deschidea drumul publicării poeziei populare. Prin acest act literar, Alecsandri își dobîndea „un nou drept la recunoștința patriei pentru o asemene îmbogățire a literaturii naționale" — cum spunea nota *Bucovinei* care însoțea studiul (v. și G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 226—229).

VARIANTE

Bucovina (A), Salba literară (B), Proză (C)

107,1 — în *A* : *Poezia populară a românilor* [cu următoarea notă a redacției: „Cu deosebită plăcere împărtășim cetitorilor noștri acest articul, cu care sîntem datori penei măiestroase unuia barbat, pe care noi ne ținem de fericire a-l numi între amicii noștri, și pe care nația română demult îl prețuiește ca pe unul din cei mai geniali poeți ai săi. Acest articol este comentariul unei culegeri de poezii populare, pe care D-lui binevoi a promite gazetei noastre, și din care numărul viitori al « Bucovinei » va aduce o probă încîntătoare. Deschizîndu-ne un așa însemnat tezaur de poezie cu totul originală și populară, D-lui și-au dobîndit un nou drept la recunoștința patriei pentru o asemene îmbogățire a literaturei naționale. — Noi din parte-ne mulțămindu-i pentru onorătoarea și mult prețuita conlucrare a D-sale, ne bucurăm a aduce aici frumosului geniu poetic și zelului național al D-sale un public omagiu. — Redacția"]. || 2—3 — în *A* : I || 4 — în *A* : Iubite A... || 11 — *B, C* : unire că / *A* : ochire || 29 — *C* : România / *A, B* : românie || **108,3—6** — în *A* :

> Dîmboviță, apă dulce,
> Cine-o bea nu se mai duce...
> La Moldova cea frumoasă,
> Dulce-i viața și voioasă!
> L-al Moldovei mîndru soare
> Crește floare lîngă floare! ||

7 — *B, C* : sperări [*C* tipărit greșit: supărări] / *A* : nădejdi || 8—9 — *B, C* : vestea [...] măreț / *A* : României un viitor măreț vestea || 11 — *B, C* : gloriei / *A* : slavei || 23 — *B, C* : spirit / *A* : duh || 29 — *B, C* : legea / *A* : relegea || 35—36 în *A* : II || **109,3** — *B, C* : la Roma / *A* : pînă astăzi || 4—5 — *B, C* : armonioase / *A* : bogate, atît de caracteristice || 6 — *B, C* : sperare / *A* : nădejde || 10 — în *A*, notă la *strein* : Românul, cînd vorbește de un om mare, de un irou a căruie fapte îl minunează, zice: *O dată român ! Ce pui de român !*|| 11 — *B, C* : sperare / *A* : nădejde || 14 — *B, C* : poetice și strălucite ca / *A* : mai strălucite decît || 15 — *B, C* : spirit / *A* : duh || 19 — *B, C* : onorul / *A* : cinstea || 20 — *B, C* : mărețe. / *A* : mărețe și a simțirilor celor mai înalte. || 22 — *B, C* : *nani* || *A* : nani, nani ||24 — *B, C* : cu /*A* : la || 25 — *B, C* : carele / *A* : și c.l. ce || 35 — *B, C* : voioși || *A* : miresii || 39 — *B, C* : figuri / *A* : figuri de retorică || **110,30** — *B, C* : el, căci || *A* : căci || 37 — *B, C* : sau / *A* : care înfățișează răpirea Sabinelor sau || 39 — *B, C* : fața / *A* : preajma || **111,** între rîndurile 6—7, în *A* : III || 12 — *B, C* : pe / *A* : de-a || 15 — *B, C* : postaș / *A* : postaș, fie ca plăiaș || 37 — *B, C* : Puiculiță / *A* : Ah puicuță || **112,12** — numai în *A* : Sau... || între 22—23 în *A* : ș.c.l., ș.c.l., ș.c.l. || 27 — *B, C* : aduc / *A* : ajută || **113,6** — numai în *B, C* || 23 — *B, C* : voinici / *A* : haiduci || 24 — numai în *B, C* : amar || 25 — *B, C* : potirei / *A* : calăului || **114,5** — *B, C* : flori de poezie / *A* : colore poetice || 6 — *C* : atrage || *A, B* : trage || 8 — *B, C* : în / *A* : acum în || 31 — *B, C* : fața / *A* : preajma || **116,7** — *B, C* : mi-i / *A* : că-i || 19 — *B, C* : desperare / *A* : desnădăjduire || 23 — *C* : atrage / *A, B* : trage || 37 — *B, C* : țară-am voinicit / *A* : țară am hoțit || **117,1** — *B, C* : Om bogat de / *A* : Iar pe bogatul de-l || 3 — *B, C* : săracul / *A* : sărmanul || 27 —

B, C : (*Bucovina*, 1849) / *A* : A.*** || 28 — 121,32 — în *A* : Iubite A..., Îți trimit o nouă baladă din colecția poeziilor poporane ce am adunat în anii trecuți prin munții Moldovei. Această baladă întitulată *Păunașul codrilor* se || 117,28 — *B, C* : II / *A* : Iașii, 8 mart. 1850.

Poezii poporale

Iubite A. ! || 32 — *B, C* : ochilor / *A* : ochilor și privirei || **118**, 4—7 — *B, C* : din [...] lui / *A* : pentru foaia Bucovinei un nou briliant limpede și nestimabil, pe care măiestrul și necunoscutul lapidar *(lucrător de petre scumpe)*, ce l-au descoperit în geniul său, l-au numit || **119**, 7 — în *A*, la cuvîntul *levinți* se află nota: *Livinți*, cred că însemnează livantini, răsăriteni || **120**,3 — *A*, la cuvîntul *haramini* se află nota: Haramin? || 4 — numai în *B, C* : etc. || 17 — *B, C* : Ungurul [...] și / *A* : Ianuș [...] văzîndu-l, și || 28 — *B, C* : fața / *A* : preajma || **121**,24 — *B, C* : praznicul / *A* : festinul || 26 — *C* : că se scoală / *A, B* : se scol || **122**,12 — *B, C* : ei / *A* : său || 22 — *B, C* : ei / *A* : său || 31 — *B, C* : ceea ce || *A* : ce || **123**,2 — *B, C* : și de / *A* : și || 3 — *B, C* : negreșit / *A* : nesmintit || 11 — *B, C* : Una / *A* : sau din *figlio, figliuolo, figliuoletto*, sau din *scala, scalina, scalinata*. Una || 21 — *B, C* : presimțise / *A* : presimțea || 22 — *B, C* : depărtate / *A* : codrilor || 26 — *C* : în / *A, B* — din || **124**, 20 — *C* : Giurămîntul / *A, B* : A giura || 28 — *B, C* : slujea / *A* : servea [tipărit: șerbea] || 37 — *B, C* : fecioare / *A* : fragede || **125**, 36 — *B, C* : Deși / *A* : și deși || **126**, 20 — *B, C* : căci lupta / *A* : codrilor. Lupta lor || **127**, 7 — *B, C* : vitejiei [...] biruință / *A* : bărbăției [...] dobîndirea biruinței || 17—18 — *B, C* : Cea [...] ta / *A* : Iași, 1 februariu 1850.

Cîntece populare românești

Iubite A...! || 30 — *B, C* : fața / *A* : preajma || **128**, 17 — în *A*, la cuvîntul *Mioarii* se află nota: Această baladă mi-au fost adusă din munții Sovăjii de D. A. Ruso, care o descoperi, împreună cu multe altele, în vremea cît au fost exilat pe nedreptate la mănăstirea Sovejii. || 21 — *B, C* : sperare / *A* : nădejde || 24 — *B.C* : ta / *A* : Bucovinei || 27 — *C* : [tipărit greșit] din || *A. B* : prin || **129**, 14 — *B, C* : pin / *A* : pe || 36 — *C* : Toți / *A, B* : Toți de || **130**, 8 — *B, C* : așa [...] așa / *A* : că așa [...] că așa || 9 — *B, C* : fie! / *A* : fie... ș.c.l. || 17 — *B, C* : Tot omul e / *A* : Nu-i om care să nu fie || 23 — *B, C* : el se [...] cu / *A* : el [...] de || 37 — *C* : acestei balade / *A, B* : baladei acesteia || **131**, 4 — *B, C* : dacă se / *A* : dacă || 5 — *B, C* : romanilor / *A* : poporului român || 6 — *B, C* : cît / *A* : precît || 7 — *B, C* : însemneze cetitoriul / *A* : însemnează, prietine || 26 — *B, C* : căci / *A* : cînd || 28 — *B, C* : iubite / *A* : iubite A... || 32 — **132**, 5 — *B, C* : Într-o [...] pe / *A* : *Horele românești*. Pe || 6 — *B, C* : că [...] lui / *A* : danțurile sale || 13 — *B, C* : România / *A* : noua Romanie || 28 — *B, C* : inimilor / *A* :

unor inimi || **133,** 22 — *B, C :* pe inimă / *A :* la [...] || 23 — *A, B :* Un / *A :* Aşa un || 27 — *C :* Dar / *A, B :* Da-i || 34 — *B, C :* pişca / *A :* videa || **134,** 18 — *B, C :* — din Bucovina şi din Valahia / *A :* şi din Bucovina || 21 — *B, C :* (*Bucovina,* 1849) / *A :* V. Alecsandri. || **135,** 18 — *C : pe / B : podul lui Traian pe* || 36 — *C :* Îmi / *B :* Îşi || **136,** 19 — *C :* căci / *B :* căci ele || **137,** 3 — *C :* fost / *B :* fost, atît || 25 — *C :* populaţie / *B :* poporaţie || 34 — *C :* mai mari / *B :* mari || **138,** 11 — *C :* a o / *B :* a || 28 — *C :* lui ? / *B :* obiceiurile, superstiţiile lui? || **139,** 1 — *C :* şi un / *B :* un || 37 — *C :* din / *B :* de ||

O PRIMBLARE LA MUNŢI

„Primblarea" întreprinsă în august sau septembrie 1843, în tovărăşia lui Mihai Cuciuran (care o relatează şi el, în parte, în *Peatra corbului,* publicată în *Propăşirea),* a lui Alecu Russo şi a unui al treilea prieten neidentificat încă, se publică în *Propăşirea,* 1844, începînd din primul ei număr (p. 5—8, 35—38, 51—56, 62—63), sub titlul *O preumblare la munţi,* fără *O intrigă de bal masché* şi *Toader şi Mărinda.* Acestea au fost publicate mai întîi separat, *O intrigă...* în *Propăşirea* din 30 ian. 1844, p. 28—30, iar *Toader şi Mărinda* în *Calendar pentru poporul românesc,* 1844, p. 82—91 şi apoi în *România literară,* 1855, nr. 24 din 25 iunie, p. 284—288. Aceste două istorisiri au fost incluse în *O primblare la munţi* abia în *Salba literară,* 1857, p. 89—122, apoi şi în vol. *Proză,* 1876, p. p. 201—242.

Această nouă călătorie în munţi avea drept rezultat, pe lîngă îmbogăţirea creaţiei originale a lui Alecsandri cu încă o scriere, şi sporirea colecţiei de poezii populare, pe care începuse să le adune cu sîrguinţă în vederea publicării lor în volum.

VARIANTE

Propăşirea (A), Calendar pentru poporul românesc (B), România literară (C), Salba literară (D), Proză (E)

141, 1 — *D, E : O primblare la munţi / A : O preumblare la munţi* || 4, 9 — *D, E :* primblare / *A :* preumblare || 14 — *D, E :* sperare / *A :* nădejde || 16 — *D, E :* saci de nuci / *A :* nuci || 25 — *D, E :* Convorbirea / *A :* Conversaţia || 27 — *D, E :* delaolaltă / *A :* deodată || **142,** 10 — *D, E :* zăce lei / *A :* patru sorcoveţi || 12 — *D, E :* convorbirea / *A :* conversaţia || 25 — *E :* şi cînd / *A, D :* cînd || 29 — *D, E :* cu / *A :* cu o || 34 — *D, E :* clocotea / *A :*

se suia || **143,** 3 — *D, E* : convorbire / *A* : conversație || 18 — *D, E* : grăia / *A* : vorbea || 31 — *D, E* : încînta / *A* : însufla || 36 — *D, E* : fața / *A* : preajma || **144,** 23 — *D, E* : de țălul primblării / *A* : țălul preumblării || 30 — *D, E* : și cînd / *A* : cînd || 33 — *D, E* : nimicită! Nu, nu-mi / *A* : schimbată în vînt! Nu-mi || 37 — *D, E* : anul / *A* : leat || **145,** 2 — *D, E* : ce / *A* : carii || **11** — *D, E* : călugărilor / în *A*, după acest cuvînt urmează nota: Vezi urma acestui articol în no. 1 a foaiei: *Călugărul și pistolul.* În nr. 1 al *Propășirii*, titlul fragmentului *(Călugărul și pistolul)* are subtitlul: *(Mănăstirea Pîngărații)* și începe astfel: ...Ne duserăm să vizităm chiliile călugărilor || 32 — *D, E* : profet / *A* : proroc || **146,** 3 — *D, E* : la / *A* : pe || 14 — *E* : or fi mai / *A, D* : ar fi mai la || 26 — *E* : puterile mi-au / *A, D* : puterile-mi s-au || 34 — *D, E* : de-a / *A* : pe || **147,** 16 — *D, E* : desperare / *A* : desnădăjduire || 17 — *D, E* : clipă / *A* : clipală || 22 — *D, E* : Priveam || *A* : Mă uitam || 23—24 — *D, E* : am ucis păgînii!... || *A* : îs morți, îs morți... || 28 — *D, E* : strălucea / *A* : ne zărea || 31 — *D, E* : căci o / *A* : și nu știu ce || 35 — *D, E* : a [...] n-am / *A* : de [...] nu am || 36 — *D, E* : Ah! blăstămat / *A* : Blăstămat || 38 — *D, E* : ceea ce vă povestesc eu acum / *A* : nenorocirea vieții mele || 40 — *D, E* : dorința de a-l / *A* : nădejde că l-aș || **148,** 2 — *D, E* : văd pe / *A* : văd || 4 — *D, E* : desperarea / *A* : desnădăjduirea || 7 — *D, E* : eu n-aș / *A* : n-aș || 12 — *D, E* : sufletul / *A* : duhul || după rîndul 23, la capătul povestirii, în *A* se află mențiunea: (Extract dintr-o călătorie la muntele Ceahlău) || 24 — în *A* (nr. 7, p. 51), la începutul acestui fragment se află nota: Urmarea *Pistolului și călugărului* [sic!]. Vezi no. 1 a *Foaiei* || 25 — *D, E* : îndestula niște / *A* : face cinste unor || 28 — *D, E* : înădușă foarte ades / *A* : au înădușit totdeauna || 34 — numai în *D, E* : Somnul însă nu vine lesne la patru tineri cînd ei sînt culcați într-o singură cameră: căci afară de glumele vesele și de nebuniile ce au de făcut între ei pănă a nu stînge lumînarea, adeseori ceasurile lor trec răpide în povestiri de întîmplări interesante.

Astfel se istorisiră între noi următoarele anecdote: [după care urmează istorisirea *Toader și Mărinda*] || **149,** 2 — *D, E* : Mircești || *B* [în *B*, după titlu se află: I], *C* : M. || 3 — *D, E* : Siret [...] nici / *B, C* : malul Siretului [...] mamă, fără tată, fără nici || 14 — *D, E* : Sîngur / *B, C* : Singur și iar singur || 26 — *D, E* : ea pică / *B, C* : au picat || 28 — *D, E* : de-i cutremura peptul / *B, C* : în pept ca cînd era [*B* : vroia] să-l rupă || 35 — *D, E* : fată / *B, C* : dînsa || **150,** 26 — *E* : ca și [...] Făt-Frumos?... Ce? / *B, C, D* : ca [...] / *B, C* : Ștefan-vodă?... || 31 — *D, E* : spus el / *B, C* : spus || **151,**2 — *D, E* : că / *B, C* : că se || 9 — *D, E* : prin / *B, C* : pe || 31 — *D, E* : sperare / *B, C* : nădejde || între rîndurile 33—34, în *B* : II || 35—36 — *D,E* : pe malul Siretului / *B, C* : aproape de satul M. || **152,** 25 — *D, E* : nu-i mai / *B, C* : nu-i || 38 — *D, E* : sperarea [...] în curînd / *B, C* : nădejdea

[...] curînd || 39 — *D, E :* din sat la Luncă / *B, C :* cîteva ceasuri || **153,** 10 — *D, E :* orașului / *B, C :* tîrgului || 15 — *D, E :* Iașului / *B, C :* Iașilor || 23 — *D, E :* sperare / *B, C :* nădejde || 24 — *D, E :* la poarta palatului / *B, C :* în sfîrșit lîngă palatul || 30 — *D, E :* mîni. Pedestrimea și / *B, C :* mînă: pedestrimea || 32 — *D, E :* poporul / *B, C :* norodul || 34 — *E :* sămnalul / *B, C, D :* semnul || 35 — *D, E :* tobele / *B, C :* darabanele || 40 — *D, E :* popor / *B, C :* norod || 41 — *D, E :* desperare / *B, C :* desnădăjduire || **154,** 4 — *D, E :* cu mare greu / *B, C :* după un ceas || 7 — *E :* ca și / *B, C, D :* ca || 17 — *D, E :* spirit [...] deși / *A :* mult duh [...] măcar că-i || 18 — *D, E :* vorbirea / *A :* Conversația || 19 — *D, E :* în / *A :* în multe || 20 — *D, E :* avea / *A :* avea numai || 22 — *D, E :* defectul / *A :* cusurul || 27 — *D, E :* istețime / *A :* istețime de duh || **155,** 8 — *D, E :* să / *A :* să-mi || 10 — *D, E :* primblat / *A :* preumblat || 13 — *D, E :* primblare / *A :* preumblare || 29 — *D, E :* spirit / *A :* duh || 35 — *D, E :* sperînd / *A :* nădăjduind || **156,** 4 — *D, E :* spirit / *A :* mult duh || 10 — *D, E :* de / *A :* dacă || 11 — *D, E :* ca [...] *E :* din / *A :* pentru ca [...] *A, D :* cu || 18 — *D, E :* aminte de [...] și de / *A :* aminte [...] și || 34 — *D, E :* mîndru ca un păun umflat în pene, au ieșit / *A :* au ieșit mîndru ca un nobil espaniol || 37—38 — *D, E :* orologiul / *A :* ceasornicul || **157,** 21 — *D, E :* lîngă dînsul / *A :* în odaie || 28 — *D, E :* cameră / *A :* odaie || 30 — *D, E :* desperare / *A :* desnădăjduire || 31 — *D, E :* așa / *A :* atît || 34 — *E :* pe toți / *A, D :* toți || 37 — *D, E :* casă / *A :* odăi || 41 — *D, E :* zicînd / *A :* zicînd în sineși || **158,** 3 — *D, E :* camera / *A :* odaia || 8 — *D, E :* salonul / *A :* odaia || rîndurile 24 — 29 numai în *D, E.* Urmarea (de la rîndul 30 încolo) continuă și în *A*, nr. 7, p. 52 || 32 — *D, E :* cameră / *A :* odaie || **159,** 14 — *D, E :* onorați / *A :* cinstiți || 16 — *D, E :* liber / *A :* slobod || 19 — *D, E :* libertate / *A :* slobozenie || 20—21 — *D, E :* atragere / *A :* atracție || 21 — *D, E :* cădea / *A :* pica || 37 — *D, E :* făcînd / *A :* făcînd toate || **160,** 7 — *E :* furioase / *A, D :* fioroase || 8 — *D, E :* nici că / *A :* nu || 23 — *D, E :* codru / *A :* pădure || 25— *D, E :* O dihanie fioroasă, un urs grozav / *A :* Coșcoge dihanie, un urs strașnic || 26 — *D, E :* ca și / *A :* ca || 27 — *D, E :* ca să-l / *A :* să-l || 32 — *D, E :* iute tălpășita / *A :* călcaiele de umere || 35 — *D, E :* mergea / *A :* îi mergea || 38 — *D, E :* luînd / *A :* luîndu-și || **161,** 18 — *D, E :* uită / *A :* poate uita || 25 — *D, E :* abie / *A :* deabea || 41 — *D, E :* naturii / *A :* firei || **162,** 3 — *D, E :* năravurile || *A :* năravurile lui || 4 — *D, E :* liber / *A :* slobod || 6 — *D, E :* isteață / *A :* voinică || 30 — *D, E :* întregi. / *A :* întregi sau baș-boi. || 32 — *D, E :* care / *A :* ce || 34—35 — *D, E :* spre a le lua / *A :* ca să le luăm || **163,** 6—7 — *D, E :* au fost [...] admirare / *A :* era [...] toată lauda || 8 — *D, E :* glorie [...] a mărturisi / *A :* slavă [...] să mărturisesc || 18 — *D, E :* galbine-n / *A :* albe pin || 24 — *E :* două / *A, D :* nouă || 25 — *D, E :* primblam / *A :* preumblam || 28 — *D, E :* M. / *A :**** || 30 — *D, E :*

antropofagi / *A* : gantili || 32 — *D, E* : sperarea / *A* : nădejdea || 33 — *D, E* : pomenit / *A* : pomeni de || 35, 36 — *D, E* : îndată / *A* : deodată || **164,** 1 — *D, E* : spiritului / *A* : duhului || 19 — *D, E* : și că / *A* : și || 25 — *D, E* : primblare / *A* : preumblare || 27 — *D, E* : onorații / *A* : cinstiții mei || 30 — *D, E* : sperare / *A* : nădejde || 31 — *D, E* : de a / *A* : a || **165,** 1 — *D, E* : Dacă / *A* : Căci dacă || 6 — *D, E* : mîngîiere [...] mîngîiere / *A* : nădejde [...] nădejde || 11 — *D, E* : din / *A* : în || 15—16 — *D, E* : *Marseillaise* / *A* : Marseileza [cu nota următoare:] Cîntec din vremea cei întăi revoluții franțeze. || 18—19 — *D, E* : căci era [...] libertate / *A* : fiind foarte [...] slobozenie || 21 — *D, E* : priumblare / *A* : preumblare || 26 — *D, E* : mii / *A* : și mii || 27 — *D, E* : codrului / *A* : nopții || 30—31 — *D, E* : Mai cu samă [...] în depărtare / *A* : și mai ales [...] în fundul codrului || **166,** 5 — *D, E* : el / *A* : încă || 10 — *E* : stînă / *A, D* [probabil greșeală de tipar]: stîncă || 22 — *D, E* : gloria / *A* : slava || **167,** 13 — *D, E* : tare / *A* : mare || 14 — *D, E* : codrul mare / *A* : lunca tare || 22 — la cuvîntul *Valahia,* în *A* este următoarea notă: Vezi *Miscele* no. 3 a *Foaiei* [din 23 ianuarie 1844, p. 24, unde se află o notă, semnată M<ihail> K<ogălniceanu> și intitulată *Lupii în Țara Românească,* cu următorul cuprins: „Departamentul din lăuntru a Valahiei, prin *Buletinul* no. 120, din 31 dechembrie 1843, publică că lupii s-au înmulțit atît de foarte în acel principat, încît numărul vitelor mari ce se prăpădesc de ei trece peste *treizeci mii* pe an, fără a se socoti într-acest număr vitele mici, precum oi și altele. Cumplita înmulțire acestor fere ocîrmuirea o atribue părăsirii obiceiului ce în vechime se urma, de făcea țăranii vînători iarna, și mai cu seamă în sărbătorile Crăciunului. Departamentul, spre împuținarea acestui rău, îndeamnă pre cîrmuitori ca să stăruiască pentru întroducerea de nou a vechiului obicei și poruncește ca vînătorile să se facă dendată în toate județele, începînd de la Bobotează și ținînd o săptămînă. — *Buletinul* uită să ne spuie la cît se suie și numărul vitelor mîncate de lupii cei cu două picioare și ce mijloc s-ar putea întrebuința spre împuținarea acestor feare mai nesățioase decît cele cu patru picioare?"] || 22 — *D, E* : M. / *A* :*** || 28 — *D, E* : meditări triste / *A* : gîndiri trist-amare, ar după cum ar zice oarecine, || **168,** 1 — *D, E* : oamenilor, / *A* : pămîntolăcuitorilor, tot după cum ar zice pomenitul și răspomenitul oarecine, || 10 — numai în *D, E* ||

BORSEC

Prima parte a scrierii este publicată în *Propășirea,* I, nr. 42, 29 oct. 1844, p. 334—336. Cum *Propășirea* este suprimată chiar după apariția acestui număr, din cauza povestirii *Toderică* a lui C. Negruzzi, considerată antireligioasă de oficialități, bucata va fi publicată în întregime în anul următor, în *Calendarul pentru poporul romănesc* (IV, p. 30-41) al lui Kogălniceanu. Ea va fi introdusă de autor și în cuprinsul volumelor *Salba literară*, 1857, p. 125—136 și *Proză*, 1876, p. 243—258. Mai tîrziu va apărea și în tălmăcire germană, datorată lui Leon Schönfeld (sub titlul *Borszék*, în *Bukarester Salon*, 1883, p. 416—425).

Această „fiziologie" colectivă și socială îi este inspirată scriitorului de cura pe care o face în iulie 1844, cînd „se distra la Borsec, privind pe vizitatori [...]. Îi înghețase degetele de frig și uimit anunța subliniat: *Il neige dehors* [...].

În același an îl găsim și la Mehadia" (cf. G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, p. 11).

Impresiile șederii în această stațiune și intenția de a le publica i le împărtășea prietenului său Ion Ghica în scrisoarea datată *Borsec, iulie 1844* :

„De ce nu sînt eu Gavarni [1] ca să întocmesc cel mai caraghios album de caricaturi ce au ieșit vreodată din creionul unui artist. Închipuiește-ți că mă aflu în societatea a treizeci de invalizi care sînt obligați să dea în fiecare zi, gratuit, o reprezentație de schimonoseli în genul serbării nebunilor [2] de la Notre Dame din Paris. Eu însumi fac pe Quasimodo regulat de șapte ori pe săptămînă și, de cîte ori îmi permit acest lux, mă gîndesc cu plăcere la ce ai simți tu, fără îndoială, să vezi pe dragul tău prieten redus sub forma unui crochiu de Grandville [3].

Borsec este un loc unde schimonoselile sînt bine văzute și diversele bazine, în care te scufunzi în fiecare dimineață, sînt un fel de fîntîni ale tinereții, din care te alegi cu urîțenia, căci temperatura lor nu este decît de șapte grade Réaumur. Or, încearcă să-ți închipui ființe cu figură omenească, tremurînd, timp de 10 sau 15 minute, într-o baie atît de plăcută și vei avea o idee încă destul de slabă despre tabloul caraghios pe care îl facem zilnic. Doamnele, aceste ființe făcute după chipul îngerilor, sînt indignate, uitîndu-se în oglindă la ieșirea din baie, și asta nu-i puțin lucru pentru sexul frumos. Am chef să fac un articol despre Borsec pentru jurnalul nostru și, dacă mă pot ridica la înălțimea subiectului meu, sînt sigur că voi scrie ceva foarte caraghios" (cf. Vasile Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, București, 1972, p. 19).

---

[1] Suplice — Guillaume Gavarni (1804—1866), desenator francez, a zugrăvit cu mult spirit societatea din timpul regelui Louis Philippe.

[2] *La fête des fous*, demonstrații populare constînd în ceremonii și procesiuni grotești în care erau ridiculizate clerul și cultul catolic, ceea ce a dus la interzicerea lor în secolul al XVII-lea.

[3] Gérard Grandville (1803—1847), desenator și caricaturist francez.

În aceeași vreme cu Alecsandri se mai aflau la Borsec mulți munten și moldoveni: bătrînul Filipescu cu domnișoarele Zoe și Speranța, fraţii Golești, un Crețulescu, un Nicolescu, Oteteleșanu, Costache Negruzzi și colonelul Leon, cărora urma să li se adauge și Negri. Kogălniceanu divulgă într-o scrisoare către un prieten ceea ce Alecsandri nu mărturisise, și anume că făcuse curte uneia din domnișoarele Filipescu (Zoe desigur), pe care poetul o descria într-o scrisoare: „persoană plină de farmec, jumătate copil capricios, jumătate femeie încîntătoare“ (vezi *Arhiva românească*, X, p. 158 și 152; cf. G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 98—99).

Cura la Borsec, care aduna an de an laolaltă munteni și moldoveni, a contribuit și ea, de bună seamă, la înfăptuirea viitoarei uniri.

VARIANTE

Propășirea (A), Calendarul pentru poporul românesc (B), Salba literară (C), Proză (D)

169, 1 — *D :* ale / *A, B, C :* a || 2 — *C, D :* în / *A, B :* cu || 7 — *C, D :* plăcută / *A, B :* molatică || 11 — *D :* ale / *A, B, C :* a || 13 — *D :* ale / *A, B, C :* a || **170,** 5—6 — *C, D : Le masque tombe, l'homme veste et le héros s'évanouit !* / *A, B :* o ființă ticăloasă care mînîncă, bea, doarme și moare || 15 — *D :* ca și / *A, B, C :* ca || 23 — *D :* fiecare / *A, B, C :* fieștecare || 36 — *C, D :* definirea / *A, B :* definiția || 38 — *D :* fiecare / *A, B, C :* fieștecare || **171,** 21 — *D :* în / *A, B, C :* din || 26 — *C, D :* onor / *A, B :* cinste || 32 — *C, D :* cal / *A, B :* povodnic || **172,** 3 — *C, D :* d-lui / *A, B :* d. || 11 — *C, D :* onorul / *A, B :* cinste || 13 — *C, D :* a vă / *A, B :* a-ți || 14 — *C, D :* a bea cîtă apă se va / *A, B :* să bei cîtă apă vei || 15 — *C, D :* 2, a lua / *A, B :* și 2°. Să iei || 17 — *C, D :* Puteți alege pe care v-a / *A, B :* Poți să alegi pe care ți-a || **175,** 25 — *D :* ca și / *B, C :* ca || **176,** 32 — *D :* ca și / *B, C :* ca || 35 — *D :* cele / *B, C :* cele mai || **177,** 30 — *D :* fețe / *B, C :* fețe mai || **178,** 12—18 — numai în *C, D* ||

BALTA ALBĂ — 1847

Publicată pentru prima dată în *Calendarul pentru români* al lui Asachi, Iași, 1848, p. 39—58, schița este republicată în *România literară*, 1855, nr. 31, 13 aug., p. 359—362, nr. 32, 20 aug., p. 374—376, nr. 33, 27 aug., p. 387—388, nr. 35, 10 septembrie, p. 409—412 (sub tilul: 24 *de ceasuri la Balta Albă.* 1847), după ce, cu un an înainte, în 1854, apăruse și versiunea franceză în *Illustration.* Ea va intra și în sumarul celor două volume de proză tipărite de scriitor, în *Salba literară*, 1857, p. 155—173 și în *Proză*, 1876, p. 259—283.

Scrierea i-a fost inspirată de cura pe care o face în vara anului 1847, după moartea Elenei Negri, cînd, „disperat și bolnav, a alergat să se vindece la Mehadia și la Balta Albă" (cf. G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri*, p. 23).

De altfel este singurul folos tras din această cură, căci la sfîrșit nu se simte mai întărit nici trupește, nici sufletește, mîhnirea și deprimarea în care îl aruncase moartea Elenei Negri copleșindu-l în continuare. După ce o vizitase pe îndurerata Zulnia Sturdza, sora Elenei Negri, în refugiul ei de la Văratic, cînd ajunge la Iași, în august, îi scrie: „... dacă la sosirea mea la mănăstire aș fi putut să bănuiesc influența ei salvatoare asupra sănătății, cu siguranță că m-aș fi oprit în împrejurimile acestui loc sfînt, mai curînd decît să mă fi obosit parcurgînd poștile valahe.

Știi că aveam intenția să mă duc la Balta Albă. M-am dus în adevăr și timp de o săptămînă am asistat acolo la scene foarte caraghioase, pe care ți le voi povesti la apropiata noastră întîlnire. Ele te vor face să cunoști caracterul valah în ceea ce are mai curios și mai caracteristic.

De la Balta Albă am alergat la Mehadia, unde timp de mai multe zile m-am plictisit de moarte. Să n-ai alte ocupații decît să faci băi la 30 de grade de căldură [...], să nu întîlnești în munții din jur decît șerpi (mișună acolo) [...]. De aceea nu mă pot lăuda că m-am întors în Moldova mai voinic decît am plecat, dimpotrivă, dar asta îmi este totuna" (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, 1960, p. 233—234).

Deprimarea nu-l împiedică, totuși, să zugrăvească „spiritualul tablou al civilizației române, așa cum o vede un francez la Balta Albă", căci structura intimă a lui Alecsandri o forma „sinteza între Occident și Orient", observă, cu finețe, G. Călinescu (cf. *Vasile Alecsandri*, p. 116).

Publicînd versiunea franceză în *Illustration* (1854, nr. 596, p. 77—78 — cu reproducerea gravurii lui Aman: *Căruța de poștă valahă;* nr. 597, p. 85—86 — gravură de Aman: *Satul Balta-Albă;* nr. 598, p. 99—100 — gravură de Aman: *Lacul Balta-Albă;* nr. 599, p. 119 — semnat: *Basile Alexandri*), Alecsandri își continua cu stăruință propaganda pe care o făcea încă din 1848 în Apus pentru cauza românilor. Versiunea franceză îi aparține cu siguranță (G. C. Nicolescu e mai prudent și i-o atribuie doar „probabil" — vezi *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 276). Această certitudine ne-o dau modificările față de textul românesc, pe care nici un traducător nu și le-ar fi permis decît cu îngăduința autorului. De altfel în revistă nu figurează decît numele lui Alecsandri și nimic n-ar fi împiedicat indicarea eventualului traducător, altul decît Alecsandri însuși; nu încape îndoială deci că tot el este autorul traducerii. Revista în cauză era foarte răspîndită în lumea romanică și prezentarea unor aspecte caracteristice din țările românești înlesnea astfel Apusului cunoașterea acestor meleaguri și a locuitorilor lor, ignorați aproape cu totul de Europa civilizată. Scopul de propagandă este, de altfel, cît se poate de străveziu: o serie de amănunte, inexistente în versiunea românească, sînt introduse în versiunea franceză anume pentru a trezi interesul străinilor pentru această parte de lume: aspecte ale realității sociale, pitorescul și belșugul pămîntului,obiceiuri, limba de origine latină a poporului român. Nu e întîmplător, de asemenea, nici faptul că textul este însoțit de reproduceri după unele gravuri ale lui Aman, care înfățișează imagini de atunci din țara noastră.

Reproducem aici integral versiunea publicată în *Illustration*.

VARIANTE

Calendar pentru români (A), Illustration (A_1), România literară (B), Salba literară (C), Proză (D)

179, 1 — *C, D : Balta-Albă* / *A, B :* 24 *de ceasuri la Balta Albă* || 3 — numai în *D* || 9 — numai în *D* [în *A* este tipărit și șters]: și de păcate || 15 — *A, C, D :* se / *B :* se va || 25 — *C, D :* Regensburg / *A, B :* Re... || **180,** 15 — *B, D :* o / *A, C :* nu o || 32 — *C, D :* sperare / *A, B :* nădejde || 34 — *C, D :* căci ea / *A, B :* pentru că || 41 — *A, C, D :* sat / *B :* stat || **181,** 7 — *C, D :* Speram / *A, B :* Nădăjduiam || 27 — *C, D :* d. / *A, B : D*-nul || **182,** 22 — *C, D :* el porni / *A, B :* mă pornii || **183,** 1 — *A, C, D :* și căruța / *B :* căruța || 5 — *C, D :* iar / *A, B :* și || 40 — *C, D :* arătaseră / *A, B :* împrăștieseră || **184,** 10 — *A, C, D :* sau Ems, sau / *B :* sau || 12 — *C, D :* sperările [...] sperarea / *A, B :* nădejdele [...] nădejdea || 13 — *C, D :* sperarea / *A, B :* nădejdea || 14 — *C, D :* sperare / *A, B :* nădejde || 18 — *C, D :* Încă o fugă bună de cal și / *A, B :* Peste o jumătate de ceas || 32 — *D :* nici țipenie / *A, B, C :* țipenie || 39 — *C, D :* convorbire / *A, B :* conversație || **185,** 9 — *C, D :* noaptea. Dar / *A, B :* Dar || 22 — *C, D :* convorbire / *A, B :* conversație || 28 — *A, C, D : ah, c'est* [...] *adorable* / *B : c'est* [...] *admirable* || 29 — *C, D : original* [...] exaltarea / *A, B : origin...* [...] exaltația || 30 — *D : arrêtez,* / *A,B,C : arrêtez, arrêtez!* || **186,** 3 — *C, D :* onor / *A, B :* cinste || 9 — *C, D :* stele / *A, B :* privit stelele || 24 — *C, D :* neocupată / *A, B :* slobodă || 28 — *D :* a doua / *A, B, C :* al doile || 40 — *D :* fiindcă / *A, B, C :* că || **187,** 6 — *C,D :* fruntea mea / *A, B :* capul meu || 7 — *C, D :* amîndouă / *A, B :* amîndoi || 9 — *A, C, D :* cu zece / *B :* zece || 12 — *C, D :* desperare / *A, B :* desnădăjduire || 19 — *D :* urs / *A, B, C :* urs și || 21 — *C, D :* casă / *A, B :* odaie || 23 — *C, D : casă* / *A, B : odaie* || 27 — *C, D :* cu / *A, B :* de || 29 — *C, D :* și cînd / *A, B*; cînd || 33 — *C, D :* de cai / *A, B :* de tropote de cai || 37 — *A, C, D :* mîni / *B :* mînă || 39 — *C, D :* cu / *A, B :* de || **188,** 6 — *D :* vă veți / *A, B :*

vei / *C :* ve-ţi || 8 — *C, D :* chiar sînguri / *A, B :* singuri || 29 — *D :* ş-aşa vă / *A, B, C :* ş-aşa || 31 — *C, D :* faţa / *A, B :* preajma || 37 — *C, D :* o adunătură / *A, B :* adunătură || **189,** 4 — *C, D :* cameră / *A, B :* odaie || 20 — *C, D :* faţa / *A, B :* preajma || 23 — *C, D :* leşuri / *A, B :* cadavre || **190,** 9 — *A, C, D :* necunoscute / *B :* cunoscute || 10 — *C, D :* cu [...] sau cu / *A, B :* cînd cu [...] cînd cu || 17 — *C, D :* convorbire / *A, B :* conversaţie || **191,** 28 — *C, D :* Camera / *A, B :* Odaia || **192,** 27 — *A, C, D :* pe la / *B :* la || **193,** 15 — *C, D :* În adevăr / *A, B :* *Décidément* || după rîndul 17, în *A, B* urmează un rînd de puncte || 30 — *C, D :* (*Calendarul Albinei,* 1848) / *B :* V.A.||

A_1 : LE LAC BLANC
(Balta Alba)

Traduit du moldave

I
Découvert de la Valachie

Voici ce que racontait, en 1847, dans un de ses salons de Jassi, capitale de la Moldavie, M. le comte de B***, jeune parisien échappé au faubourg St.-Germain et pour le moment voyageur en Orient.

« Mesdames, dit-il en s'adressant à un petit groupe de jeunes femmes de la haute aristocratie moldave dont la toilette élégante attestait le goût irréprochable; Mesdames, vous désirez connaître l'impression produite sur moi par votre pays. Soit, je suis prêt à accéder à votre désir; mais prenez-y garde! vous me mettez dans l'obligation de vous raconter tout un voyage, et, si votre charmante hospitalité me l'a rendu court, le récit pourra vous en paraître long.»

Un sourire empreint d'une certaine malice accueillit l'exorde du voyageur. Le comte de B*** s'inclina légèrement devant son auditoire, et, après avoir eu recours au plateau chargé de pots de confitures et de verres d'eau à la glace, suivant la coutume moldo-valaque, il prit la parole en ces termes: « Je pourrais commencer par vous déclarer, Mesdames, que tout parisien se trouvant dans les conditions de confortable et même de luxe où je me trouve moi-même en ce moment aurait le droit de se croire dans un des meilleurs salons de Paris; mais, comme un pareil aveu, dès le début de mon discours, semblerait destiné à influencer mon aimable auditoire, je préfère vous prier tout d'abord de vous transporter par la pensée sur le bateau à vapeur autrichien qui descendait le Danube le 5 juillet de la présente année. C'est là que, parmi le grand nombre de passagers, autrichiens, hongrois, serbes, turcs, grecs, anglais, français, italiens, qui encombraient le pont, vous trouverez, Mesdames, votre indigne serviteur ici présent.

Parti de Paris pour faire un voyage en Orient, chose devenue aujourd'hui non-seulement à la mode, mais obligatoire même pour tout homme qui se respecte, j'arrivai à Vienne, et de là je m'embarquai sur un des bateaux du Lloyd autrichien qui font le trajet tout le long du Danube et de la Mer Noire jusqu'à Constantinople.

Au delà de Presbourg je côtoyai, *à mon su*, les vastes plaines de la Hongrie; les villes que je voyais défiler devant moi portaient des noms connus: c'étaient Pesth, Mohacs, Peterwardein, Semlin, Belgrade. De Semlin je m'orientai encore tant bien que mal jusqu'à Orsowa, près de la frontière turque; mais une fois au delà des tourbillons du Danube, que vous appelez, je crois, *Portes de Fer*, mes connaissances géographiques commencèrent à s'embrouiller d'une terrible manière. J'entrai dans des contrées qui m'étaient pour le moins aussi inconnues que les petites îles de l'Océanie, et j'entendais résonner à mes oreilles des noms de pays dont mon professeur de géographie n'avait dû jamais me dire un seul mot.

Les passagers se montraient tantôt la Servie, tantôt la Bulgarie, tantôt la Valachie; ils prononçaient les noms de Widin, de Kalafat, de Tournou, de Nicopolis, de Giourgeô, de Rouchtchouk, de Boukouresti, que sais-je? et mes yeux suivaient machinalement leurs indications de bâbord à tribord et *vice versâ*.

Boukouresti, me disais-je, Bucarest, Boukara, Boucarie! Je crois avoir entendu parler de la Boukarie comme d'une contrée passablement sauvage, et située je ne sais où. Serait-ce, par hasard, ce vaste pays qui s'étend à ma gauche, et qui se perd à l'horison avec ses steppes immenses?

Heureux et fier de cette découverte, je saisis ma longue-vue, et j'explorai du regard les plaines qui bordaient la rive gauche du Danube, dans l'espoir de découvrir quelque troupe de naturels plus ou moins anthropophages. Ma bonne ou plutôt ma mauvaise étoile me servit à souhait, en faisant apparaître à mes yeux un petit campement d'hommes à la figure bronzé et à l'accoutrement bizarre; je crus voir une véritable bande de sauvages.

J'appris plus tard, il est vrai, que c'étaient des tzigani, ou bohémiens nomades; l'aspect de leurs tentes déchirées par le vent et noircies par la fumée, la vue de leurs enfants se démenant au soleil comme des diablotins, leur cris aigus, qui du rivage parvenaient jusqu'à moi; tout cet ensemble de corps nus, de gestes incohérents et de voix glapissant, servirent singulièrement à accroître mon erreur, en sorte que, lorsque le bateau se fut arrêté à Braïla, je débarquai avec la ferme conviction de mettre le pied sur une terre peuplée de caraïbes, d'anthropophages et d'idolâtres.

La ville cependant me parut plus civilisée que je ne l'eusse imaginé. Les rues étaient pavées, mal pavées, il est vrai, mais enfin pavées! Les maisons respiraient la propreté et l'aisance; le port offrait un coup d'oeil animé; la plupart des personnes que je rencontrais portaient l'habit européen. Il y avait sans doute là de quoi modifier mon opinion sur le pays; mais, hélas! admirer la ténacité des erreurs humaines! Je préférais, plutôt que de revenir sur ma première impression, me livrer à une suite de raisonnements très logiques tendant à me prouver que Braïla n'était qu'un établissement européen, créé par de hardis aventuriers sur la côte méridionale de cette contrée, à l'instar de ces comptoirs établis par les anglais sur les confins de la *Terre de feu.*

Ayant ainsi résolu mon problème, j'allai faire une visite au consulat de France, où je fus reçu avec une aimable cordialité. Le consul me demanda, comme de coutume, les dernières nouvelles de notre pays, et quand je me fus acquitté envers lui de mon rôle de gazette ambulante, je me hâtai de lui demander s'il habitait la Valachie depuis longtemps.

— Non, me répondit-il; depuis quatre mois seulement.

— C'est assez, répliquai-je, pour que vous puissiez satisfaire ma curiosité. Dites-moi, je vous prie, si les naturels de ce pays sont anthrop...?

Heureusement pour mon amour-propre, avant que j'eusse terminé ma phrase, plusieurs personnes firent irruption dans le salon, et le mot final fut coupé en deux par un boulet.

Les visiteurs étaient des négociants de Braïla, parlant plusieurs langues, comme toutes les personnes aisées de ce pays; ils devisèrent en français sur le mouvement du port, sur le nombre de vaisseaux arrivés de la Mer Noire, sur les nombreux obstacles que présentait la passe de Soulina, aux embouchures du Danube, grâce à la malveillance des russes, et enfin ils vinrent à s'entretenir de la grande nouvelle du jour, de la merveille des merveilles: de *Balta-Alba.*

C'était, au dire de ces messieurs, un vaste lac dont les eaux miraculeuses avaient la faculté de rendre la vue aux aveugles de naissance, et l'ouïe aux sourds, et la parole aux muets, et l'usage de leurs membres aux paralytiques; elles guérissaient également toutes les maladies aiguës ou chroniques, de quelque nature qu'elles fussent. Il suffisait de se plonger au sein de cette nouvelle fontaine de Jouvence pour en sortir brillant de santé, de jeunesse, de grâce même. Ces mots, quoique visiblement empreints d'exagération, me donnèrent aussitôt l'envie de visiter moi-même cette source miraculeuse.

Le consul, auquel je fis part de mon projet, se chargea de me procurer les moyens de transport, et, une heure après, son domestique albanais vint annoncer que la voiture était prête.

— Est-ce une chaise de poste? lui demandai-je.

— Mieux que cela, me répondit en souriant le consul, une *carutza* de poste, l'antique *carruca* des romains. Vous allez voyager comme un sénateur du temps de César.

Nous descendîmes dans la cour... Amère déception! Ma chaise de poste, ma carruca romaine n'était qu'une simple boîte en planches, jetée à l'aventure sur quatre roues inégales, et attelée de quatre espèces d'animaux antédiluviens, tenant à la fois du chat amaigri par un long jeûne, du lévrier efflanqué et du cheval réduit à sa plus simple expression. Pas un seul petit morceau de fer sous forme de clous ou de ressorts, ou bien même de fer à cheval, ne brillait dans la charpente de ce véhicule primitif et aux sabots des hippogrifes valaques; pas la moindre courroie ne faisait partie des harnais! tout était cordes et bois: cordes à moitié pourries, et illustrées d'une série de noeuds qui témoignaient de leur peu de solidité; bois disjoints, et offrant partout des solutions de continuité peu rassurantes.

Le postillon, fièrement monté sur le cheval de gauche du timon, portait, sur un forêt vierge de cheveux noirs, un bonnet de fourrure qui lui retombait sur l'oreille et lui donnait un air de crânerie passablement sauvage; il n'avait pour tout vêtement qu'une chemise brodée sur les épaules et un large pantalon de drap bleu, dont les bouts, faisant guêtre, se perdaient dans les tiges de ses bottes. Sa poitrine, ainsi que ses bras, étaient nus et bronzés par le soleil; sa figure était également couverte d'une légère couche de bistre; mais on distinguait sous cette couche des traits fins, réguliers et animés par l'éclat de deux grands yeux noirs pleins de flamme et de malice.

La phisionomie de mon guide rappelait tout à fait une statue romaine.

— Bon voyage, me dit le consul en me tendant la main.

Je la lui serrai, et, leste comme un collégien, je grimpai sur ma petite valise, laquelle occupait les trois quarts de la caroutza. Le postillon se retourna sur sa selle pour me dire: „*Tzine-te bine, domnule*"; c'est-à-dire: *Tenez-vous bien, Monsieur*, et, jetant un vrai cri de huron, il partit comme une flèche. Ce mouvement fut si brusque que la caroutza glissa sous moi comme un cheval qui se dérobe sous son cavalier, et je roulai dans la poussière, après avoir fait en l'air une culbute de saltimbanque.

— Mauvais début, pensais-je. Néanmoins, comme je ne m'étais fait aucun mal, je pris le parti de rire le premier de ma mésaventure. Je sautai pour la seconde fois dans la caroutza, et, me cramponnant à elle de toutes mes fources, je donnai le signal du départ.

Le long fouet du positillon sillona l'air comme un énorme serpent volant; sa voix jeta plusieurs notes aiguës qui firent un duo étourdissant avec les claquements du fouet, et soudain, caroutza, chevaux, postillon et voyageur, nous disparûmes dans un nuage de poussière.

II

Voyage à travers les steppes

Alors commença pour moi un de ces voyages fantastiques, une de ces courses de rêves fiévreux dont je me souviendrai toute ma vie. Au sortir de Braïla, nous étions entrés dans les steppes de la grande Valachie:

Plaines, que des plaines prolongent...
Horizons sans fin qui toujours recommencent,

suivant l'expression du grand poète.

C'était à l'heure mystérieuse du crépuscule; le soleil, déclinant dans le fond embrasé de l'horizon, avait couvert ces vastes solitudes d'un voile d'or fluide qui se fondait par degrés, et à vue d'oeil, en couleurs de plus en plus sombres; l'air retentissant du chant monotone des cigales, qui fourmillaient en sautillant dans l'herbe, et du cri lointain des oiseaux voyageurs, qui passaient par bandes nombreuses au-dessus de ma tête. A ce cri d'un caractère vague et mélancolique, je levais les yeux, et j'aperçus, se dessinant sur l'azur assombri du ciel, de longs triangles formés par le vol régulier des grues.

Je ne saurais vous dire l'impression produite sur mon imagination par ces caravanes aériennes qui traversaient les déserts de l'infini; ma pensée les suivait dans leur course vagabonde, et s'arrêtait avec elles sur les plages féeriques de ces contrées dont les noms rappellent les merveilles des *Mille et une Nuits*. Elles se dirigeaient vers l'orient de toute la rapidité de leurs ailes, tandis que moi, voyageur comme elles, je courais vers le couchant de toute la vitesse de mon attelage barbare, et nous nous croisions ainsi sur notre route à des distances incommensurables! N'y avait-il pas dans ce fait quelque chose de profondément mystérieux,d'irrésistiblement attrayant pour un esprit comme le mien, disposé à planer dans le bleu? Aussi mes regards ne cessèrent-ils d'étudier les diverses figures de géométrie tracées sur la voûte céleste par les évolutions des grues que lorsque les silhouettes de ces oiseaux se furent fondues comme des points noirs dans l'espace.

Bientôt après, les étoiles commencèrent à pointiller une par une, comme des diamants échappés du riche écrin de la nuit; puis tout à coup ce ne fut dans l'éther que scintillements éblouissants, phosphorescence lumineuse, étoiles errant dans l'espace et laissant derrière elles de longs sillons d'argent. L'apparition gracieuse des astres changea le cours de mes pensées, et, par un phénomène que je ne saurais vous expliquer, elle fit naître en moi certaines velléités poétiques. Mon cerveau se transforma soudainement en une espèce d'arène où plusieurs phrases cadencées se livraient à la poursuite des rimes; ces phrases, d'une nature toute sentimentale, se formaient en vers de huit, de dix et même de douze pieds, et finissaient par s'aligner les unes à la suite des autres, comme les colonnes d'un bataillon d'infanterie. Dieu me pardonne! je devenais poète! Je planais dans les régions les plus éthérées du Parnasse, et j'allais presque accoucher d'une élégie, lorsque je ressentis soudain une violente secousse, et en moins d'une seconde je me trouvai étendu sur l'herbe de la prairie. Adieu la poésie, je touchais à la réalité.

C'était une des roues de ma caroutza qui s'était brisée. A la descente d'une petite vallée, le cheval du postillon, lancé comme les autres en grand'carrière, s'était abattu sur place, et l'une des roues de devant, rencontrant dans sa course cette barricade osseuse, avait volé en mille éclats. Au même instant la caroutza s'était renversée sur le flanc pour me lancer au loin comme une balle élastique, et, pendant que je roulait dans l'herbe en compagnie de ma valise, l'équipage continuait son train de vitesse, quoiqu'il n'eût plus que trois chevaux et trois roues.

Le postillon, prompt comme l'éclair, se suspendit à la crinière du cheval de droite, et, malgré la nuit et les mouvements saccadés de l'animal, il parvint, au bout de la vallée, à arrêter ses sauvages coursiers.

Au bout de quelques minutes il revint pour chercher les trois objets qu'il avait perdus, à savoir: son cheval, sa roue et son voyageur. Or, de ces trois choses, la dernière seule était intacte; quant aux deux premières, elles se trouvaient hors d'état de pouvoir servir plus longtemps: le malheureux cheval gisait écloppé au milieu du chemin, et la roue ne conservait plus que deux ou trois rayons.

Que faire de cette triste occurence? Comment continuer le voyage? Certes, un homme civilisé se fût trouvé dans un cruel embarras au sein de ces steppes désertes, où il aurait pu errer plusieurs jour avant de rencontrer un carrossier; mais mon sauvage se tira d'affaire à merveille. Il se mit d'abord a siffler d'une façon particulière à la vue du désastre; au sifflement succéda une kyrielle de jurons énergiques, et, ayant ainsi exhalé son dépit, il entreprit incontinent de réparer le désastre.

Il commença par remettre la roue à sa place; mais, comme elle était hors d'état, à l'avenir, de jouer son rôle de machine tournante, le postillon l'assugettit solidement au corps de la caroutza au moyen de sa longue ceinture de laine rouge, et lui destina la mission de patin, en sorte qu'elle devait glisser désormais tout le long de la route, pendant que ses compagnes continueraient leur mouvement de rotation.

Ceci terminé, il s'approcha du malheureux cheval abattu, lui ôta la selle ainsi que la bride, et lui adressa, avant de le quitter, une allocution touchante, dont je ne saisis que ces trois mots: *Mancatear loupii shi corbii !* Les loups et les corbeaux te mangeront! La pauvre bête parut le comprendre, car elle gémit péniblement et retomba sur le flanc, tandis que son maître alla mettre la selle sur le dos du cheval de droite, de celui-là même dont la crinière avait été mise à une si rude épreuve pendant la catastrophe.

Quand tout fut prêt, mon industrieux sauvage tira, de la tige de ses larges bottes, une pipe courte, la bourra d'un tabac rougeâtre, et, s'adressant ensuite à moi, il me dit avec une aisance de véritable hidalgo: *Ai foc, domnule ?* Evidemment c'était du feu qu'il me demandait, *foc* dérivant sans nul doute de *focus.* Je tirai de ma poche une boîte d'allumettes et la lui présentai; il me répondit par un *Multzèmim domnule,* que je traduisis sans dificulté par: Merci, Monsieur.

J'était abasourdi de ma science.

— Je parle donc valaque! m'écriai-je. Je comprends la langue de mon sauvage! *Foc, focus ; domnule, dominus ; mancare, manger ; loupi, loups ; corbi, corbeaux* ... Mais c'est du latin cela, c'est de l'italien, c'est du français même ... Comment ces mots se sont-ils égarés dans ces steppes, à moins que le postillon ne soit un académicien déguisé? ...

La lune s'était levée comme un phare à l'horizon; nous profitâmes de sa bienfaisante clarté pour reprendre notre course fantastique.

— En route, criai-je au postillon, et, en un clin d'oeil, nous laissâmes bien loin derrière nous le malheureux cheval estropié, dont les hennissements funèbres retentissaient à mes oreilles comme un glas accusateur.

Deux heures après, j'aperçue à l'horizon une surface luisante ainsi qu'un vaste plateau d'argent: c'était le lac de Balta-Alba qui brillait aux rayons de la lune. Je poussai un soupir de satisfaction.

— Enfin voilà le terme de mes aventures! Je vais donc bientôt faire mon entrée dans une ville curieuse, dans un Baden oriental. Quel plaisir de trouver un bon hôtel, une chambre bien confortable et un excellent dîner pour me remettre de tant de fatigues!

En effet les cahotements de la caroutza m'avaient complétement disloqué: mon estomac était d'un creux désolant, mon cerveau commençait à ballotter dans ma tête comme l'eau dans une bouteille fortement agitée.

Nous longeâmes pendant un quart d'heure les bords du lac, et enfin le postillon arrêta ses chevaux essoufflés en articulant plusieurs: *ha, ho, ha, ho !* Nous étions rendus.

III

Le village de Balta

Nous étions rendus ... fort bien; mais rendus où ? Je regardais vainement autour de moi pour y découvrir une ville quelconque: je ne voyais qu'un assemblage de petites maisons, entourées de haies d'osier, couvertes de chaume et couronnées de nids de cigognes. Amère déception ! le Baden oriental, la cité féerique créée par mon imagination se trouvait transformée en un village de chétive apparence. Il est vrai d'ajouter que toutes ces maisons éparpillées sans aucun ordre dans la plaine, et les nombreux puits de forme biblique dont elles étaient flanquées, se dessinant en masses et en lignes noires sur le fond constellé du ciel, formaient un tableau pittoresque digne du pinceau d'un artiste; mais je n'étais, moi, qu'un simple touriste moulu, harassé de fatigue, et affamé par-dessus le marché; le plus beau tableau du monde ne pouvait avoir à mes yeux, en ce moment, la valeur d'un bon lit et d'un beefsteak. Cependant un incident bizarre attira mon attention: je vis tout à coup s'agiter, au sommet des maisons, les silhouettes des innombrables cigognes qui s'y étaient perchées; leurs longs cous se rejetèrent en arrière, et leurs becs éxecutèrent un claquement formidable, qui se répercuta au loin dans le silence des solitudes. C'était un bruit pareil à celui que produirait le roulement de deux cents baguettes frappant avec ensemble sur des tables de bois sec. Etait-ce un salut à mon adresse, ou bien un mytérieux signal ? Je penchai pour cette dernière supposition, car je me vis, presque au même instant, entouré d'une bande furieuse de chien au poil roux.

A cette attaque imprévue, mon premier mouvement fut de battre en retraite et de chercher un refuge dans la caroutza; mais, hélas ! elle avait disparu ! Le postillon m'avait tout bonnement avandonné avec ma valise à l'entrée du village, sans plus s'inquiéter de ma personne. Je me trouvais donc seul, dans un pays inconnu, au milieu de la nuit, et en présence d'animaux féroces qui paraissaient très-friands de ma personne.

Mais ce n'était pas le moment de la réflexion. Armé d'une grosse canne plombée, je commençai à frapper de droite et de gauche; mais ma résistance ne fit qu'accroître la furie de mes assaillants, et, bien que j'en eusse mis deux ou trois hors de combat, je ne sais ce qu'il fût advenu de moi, lorsque j'entendis un bruit lointain de voitures et de chevaux qui approchaient avec une grande rapidité, et, un instant après, je faillis être écrasé par un équipage attelé de quatre chevaux magnifiques et accompagné d'un cavalier. Tous les chiens se mirent immédiatement à sa poursuite, et, le croiriez-vous, Mesdames ? je fis moi-même comme les chiens: je m'élançai comme un fou après la voiture, en criant: *Arrêtez ! arrêtez !* car j'avais eu le bonheur d'entendre, en passant, une délicieuse voix de femme prononcer gaiment ces mots français : Ah ! c'est charmant, c'est adorable !

A force de crier, je fus entendu ; le cavalier se détacha de la portière de la voiture, et dirigea son cheval de mon côté, en demandant à haute voix: Qui appelle?

— C'est moi, dis-je, un compatriote.

— Où êtes-vous? reprit le cavalier qui me cherchait des yeux dans l'obscurité.

— Par ici, par ici, répliquai-je; attendez-moi, j'arrive.

En effet j'arrivai près de lui, essoufflé, abattu, et dans un état impossible à décrire.

— Qui êtes-vous, Monsieur, et que désirez-vous ? me demanda l'inconnu, étonné de mon apparition.

— Ah ! Monsieur, lui dis-je, je suis enchanté de trouver dans cet affreux désert un compatriote, un français ...

— Vous vous trompez, Monsieur, je n'ai pas l'honneur d'être français ; mais je serai heureux de vous rendre service: disposez de moi comme si j'étais un de vos compatriotes. Que puis-je faire pour vous?

— Eh bien, qui que vous soyez et quoi que vous soyez, faites-moi la grâce de m'indiquer un bon hôtel.

— Un hôtel ! fit le cavalier avec une exclamation de surprise ; vous demandez l'impossible, Monsieur ; mais si vous êtes homme à vous contenter d'une maison de paysan ...

— Tout ce que vous voudrez, Monsieur, pourvu que je ne courre pas le risque de passer la nuit à la belle étoile, et d'être dévoré par les chiens de ce maudit pays.

Le cavalier fit de ses deux mains un porte-voix, et lança dans les ténèbres un mot cabalistique: *Strager* (gardien). Je dis cabalistique, car, au même instant, je vis se détacher de l'ombre d'une maison, une masse noire ayant forme humaine; elle répondit à l'appel par un: *Cine-i acolo?* (qui va là?) prononcé d'une voix rauque et lugubre. Le cavalier s'approcha de cette vision fantastique pour lui donner quelques ordres; puis, revenant à moi, il me dit avec une gracieuseté parfaite:

— Monsieur, j'ai donné des ordres à ce gardien de nuit pour qu'il vous logeât aussi convenablement que possible; suivez-le, et tâchez surtout de ne pas être trop difficile. Le beau pays de France est à sept cents lieues de Balta-Alba.

Je remerciai mon sauveur avec effusion; lui, de son côté, me souhaita une bonne nuit, et il disparut comme un fantôme dans le sombre lointain des steppes.

Me voici de nouveau dans une situation peu rassurante: seul en présence d'un personnage dont l'aspect n'était nullement de nature à inspirer la confiance. Sa taille gigantesque, ses vêtements de peau de mouton, et surtout l'énorme massue sur laquelle il s'appuyait, en faisaient un hercule si rébarbatif, que mes mains allèrent instinctivement chercher dans les poches de mon paletot une paire de pistolets chargés jusqu'à la gueule. Cependant le colosse s'empara de ma valise et se mit à marcher devant moi, après m'avoir dit: *Haï, domnule* (allons, Monsieur).

Je le suivis à distance à travers deux rangées de haies derrière lesquelles plusieurs chiens aboyaient avec fureur. Nous marchâmes ainsi pendant quelques minutes, accompagnés de hurlements, de chant de coq qui sautaient sur les toits des maisons pour nous voir passer, et de claquements de becs de cigogne, et enfin nous arrivâmes devant une maison basse et de lugubre apparence. C'est là que je devais trouver un abri pour la nuit.

J'y entrai à tâtons dans une complète obscurité, et, trouvant devant moi un lit de planches recouvert d'un tapis grossier, je m'y jetai tout habillé, comme un soldat en campagne. Mon guide, après m'avoir fait les honneurs de l'hospitalité, se retira discrètement en me souhaitant une: *nopte buóna* (bonne nuit).

IV

Le Lac Blanc

Le lendemain, vers neuf heures, je fus réveillé par un vacarme épouvantable, formé de cris déchirants, de tintements de sonnettes, de hennissements, d'aboiements et de bruits de voiture. Je crus à une invasion d'ennemis dans le village, et me précipitai hors de la chambre, mes pistolets au poing; mais quelle ne fut pas ma surprise à la vue du tableau qui s'offrit à mes yeux!

Devant moi une trentaine d'équipages passaient, emportés dans la direction du lac de toute la vitesse de leurs quatre, six et même huit chevaux. Ces voitures étaient occupées par des dames en élégantes toilettes du matin, et par de vrais fashionables. Les chevaux se dépassaient en écumant, les postillons criaient en faisant claquer leurs longs fouets, et plusieurs amazones, accompagnées de hardis cavaliers, se livraient à un steeple-chase original sur la verte pelouse des steppes.

Etais-je bien éveillé? ou bien n'était-ce qu'une simple vision qui avait passé devant moi? Incertain, ne sachant que croire, je sortis de la cabane et me dirigeai sur les traces des équipages disparus.

Vingt minutes après, j'arrivai sur le bords du lac; mais ici mes cheveux se dressèrent d'horreur à la vue d'une masse de cadavres aux trois quarts plongés dans la vase qui borde cette immense pièce d'eau. Le soleil tombait d'aplomb sur leurs membres, dont il faisait ressortir les taches livides. On eût dit de malheureux pestiférés, laissés sans sépulture, ou de sauvages tués à coups de tomahawks et abandonnés aux oiseaux de proie.

Vous dire le sentiment d'horreur qui s'empara de moi à cet affreux spectacle serait impossible. Mais voilà que tout à coup, ô miracle ! ces cadavres commencèrent à donner signe d'existence ; je les vois remuer leurs bras, se lever debout, s'approcher les uns des autres comme des vampires, puis se plonger dans l'eau du lac et en ressortir frais, joyeux et purs de toutes souillure !

Je cherchais à me rendre compte de ce phénomène, lorsque mes regards furent attirés vers la partie septentrionale du lac par un autre spectacle non moins étrange.

Sur une étendue d'un quart de lieue de rivage, apparaissait un immense campement en désordre, composé de tentes, de baraques en planches, de voitures de toutes formes, de chariots couverts de toiles flottantes, et rempli par les beuglements, les hennissements, les aboiements d'une multitude de boeufs, de chevaux et de chiens errants, mêlés aux voix tumultueuses de plusieurs milliers d'hommes, de femmes et d'enfants qui se pressaient sur les bords du lac. On eût dit une population entière fuyant devant une invasion ennemie, et cherchant un refuge dans l'émigration.

Mais, si le rivage présentait un coup d'oeil aussi animé qu'original, le lac ne le lui cédait en rien sous ce rapport. Sept à huit cents baigneurs s'agitaient bruyamment au sein de l'eau, et cela dans une confusion si générale de condition, d'âges, et même de sexes, dans une absence de précautions tellement complète, que l'esprit se reportait involontairement vers ces temps primitifs où l'innocence servait aux hommes de parrure.

L'air retentissait de causeries bruyantes, de grands éclats de rire et de quelques chants mélancoliques, et toutes ces gerbes de notes diverses bondissaient avec une sonorité claire et vibrante sur la surface limpide du lac, et montaient ensuite vers le ciel à travers les rayons dorés du soleil. Tout était joie, lumière, jeunesse et nature franche ; tout m'apparut sous un prestige biblique et patriarcal, et pour la première fois de ma vie, j'eus le bonheur de voir la liberté, l'égalité et la fraternité se donner la main et vivre dans un accord parfait. Il est vrai que cette sainte trinité, ne pouvant trouver de place au soleil, sur la terre, avait été forcée de se réfugier sous l'eau !

Cette gaieté, cette innocence m'attirèrent, et je ne tardai pas à me précipiter dans le lac à mon tour, avec cet élan que distingue les nageurs de profession ; mais, à peine avais-je fait une centaine de brasses, que je tombai dans un groupe charmant de naïades valaques, lesquelles se mirent en devoir de me chasser impitoyablement en me jetant de l'eau en pleine figure.

Aveuglé par les diamants liquides qui s'échappaient de leurs doigts, autant que par la réfraction des rayons solaires sur la surface plane du lac, je me retirai bien vite, avec force excuses, et me dirigeai du côté opposé. A chaque pas je coudoyais des baigneurs ou des baigneuses qui riaient, chantaient et babillaient avec cette verve joyeuse qu'inspire l'influence matinale. Je ne comprenais pas, il est vrai, le dialecte qui frappait mes oreilles, mais il me parut doux et harmonieux. Il me sembla même que certains mots, se détachant de la masse des paroles qui voltigeaient dans l'air, me frappaient comme les sons d'une langue connue jadis; et, selon mon habitude, j'allais me livrer à de nouvelles investigations touchant les origines de la langue valaque, lorsque je me trouvai en face d'un groupe de quatre jeunes gens qui s'entretenaient en pur langage parisien. Nouvelle surprise pour moi! Décidément Balta Alba était la source des miracles!

Ce qui me surprit pour le moins autant que cette conversation française au sein d'un lac inconnu, et dans une contrée perdue au bout du monde, ce fut l'apparence singulière des quatre interlocuteurs, dont l'un était couronné d'un énorme turban de vase noire, tandis que les trois autres portaient de magnifiques cuirasses de la même matière.

L'un de ces cuirassiers excentriques disait à ses compagnons: „Oui, Messieurs, c'est hier que je fis la rencontre du susdit français, au milieu d'une meute enragée qui le mordait aux talons: pardieu, j'aimerais à savoir ce qu'il est devenu.

— Monsieur, le français dont vous parlez, c'est moi, et je rends grâce au hasard qui me fait vous rencontrer de nouveau pour vous offrir mes remerciements.

— Comment, Monsieur, c'est vous! fit avec surprise le jeune homme: enchanté de vous revoir. Comment avez-vous passé la nuit?

— Comme un bienheureux.

— Vous êtes seul sans doute à Balta?

— Tout ce qu'il y a de plus seul.

— Vous n'y connaissez personne?

— Pas une âme.

— Et vous ne parlez pas le valaque?

— Pas un traître mot.

— A merveille! Les français ne doutent de rien. Eh bien! Monsieur, puisque vous êtes égaré et français, vous avez le double droit de disposer de mes amis et de moi. Tels que vous nous voyez, Monsieur, nous sommes français de coeur, et nous aimons la France comme une seconde patrie. Donc touchez là, et soyez des nôtres.

— Bien dit, reprirent les trois autres; et nos dix mains se donnèrent une étreinte fraternelle; après quoi nous déclinâmes nos titres, noms et prénoms, afin d'agir en hommes civilisés, et j'appris ainsi que je me trouvais dans la société de deux moldaves et de deux valaques appartenant tous les quatre aux meilleures familles du pays.

Il n'y a rien de tel que l'eau pour rapprocher les hommes!

V

Contrastes

Bientôt après, une agréable intimité s'établit entre nous. Lorsque je leur eus raconté mon voyage:

— Messieurs, dis-je, vous me voyez sous l'effet d'une surprise qui, depuis les vingt-quatre heures que j'ai mis le pied en Valachie, a pris des proportions colossales; ne vous étonnez donc pas de la bizarrerie de certaines questions que je désire vous adresser. Dites-moi d'abord pour quelle raison vous trouvai-je couverts de casques et de cuirasses en vase? Est-ce par l'effet d'un voeu sacré, à l'instar de celui qui consistait à se couvrir la tête de cendres?

Le jeune homme au turban me répondit en souriant:

— Non, Monsieur, c'est tout simplement parce que la vase que l'on trouve au fond de ce lac a, dit-on, la propriété d'enlever les douleurs rhumatismales, les maux de tête etc., quand on l'applique sur les parties souffrantes.

Cette explication me donna la clef du mystère qui m'avait si fortement intrigué une demi-heure auparavant: celui des cadavres gisant au soleil sur les bords du lac.

— Autre question, Messieurs, ajoutai-je: je viens de saisir dans les nombreuses conversations des baigneuses, plusieurs mots latins; par quel hasard ces mots de la langue de Cicéron se trouvent-ils égarés dans ces contrées?

— Le hasard est tout simple, Monsieur: c'est que la Moldavie, la Valachie, ainsi que les provinces de Bessarabie, de Transylvanie et de Bukovine, sont habitées par les descendants des colonies romaines établies dans ces contrées par l'empereur Trajan.

— Ainsi donc, Messieurs, vous êtes les arrières-petits-neveux des ancien maîtres du monde?

— Mon Dieu, oui, sans que cela paraisse. Demandez au premier passant venu ce qu'il est, il vous répondra qu'il est romain; entrez ensuite en conversation avec lui, et, vous français, vous serez surpris de trouver dans son langage, non-seulement une infinité de mots latins, mais encore quelques vieilles expressions gauloises totalement oubliées en France aujourd'hui, et qui se retrouvent dans Rabelais.

Et, comme pour me prouver la justesse de son assertion, mon interlocuteur se mit à me débiter une kyrielle de vocables rabelaisiens dont je vous ferais grâce, Mesdames.

— Mais, repris-je, puisqu'il en est ainsi, Messieurs, nous sommes parents?

— Et amis! ajouta en me tendant la main un des quatre jeunes gens, qui ne s'était pas encore mêlé à la conversation.

— Merci, Messieurs; mais, à ce double titre, permettez-moi de vous adresser quelques questions sur votre patrie, que j'avouerai volontiers pour la mienne s'il s'y trouve beaucoup d'hommes qui vous ressemblent. Dites-moi si ce pays est civilisé, ou bien s'il est encore à l'état ...

— Sauvage?

— Vous avez achevé ma phrase.

— L'un et l'autre à la fois: cela dépend des effets d'optique.

— Je ne saisis pas tout à fait ...

— Je m'explique: la Moldo-Valachie est un terrain neutre sur lequel se rencontrent les contrastes les plus extraordinaires. Les phases successives par lesquelles l'humanité a passé depuis le commencement du monde, l'état sauvage, la vie patriarcale, la barbarie et la civilisation, s'y trouvent réunis en même temps. Parcourez les steppes, et arrêtez-vous dans un camp de tziganis nomades: vous croirez être transporté en Amérique, au milieu d'une bande de sauvages. Entrez ensuite dans un village moldo-valaque, et examinez attentivement les moeurs des paysans, ainsi que les rapports de ces mêmes paysans avec leur seigneur: vous retrouverez, d'une part, le patriarcalisme antique des temps primitifs, et, de l'autre, la féodalité barbare du moyen âge. Rendez-vous enfin à Bucharest ou à Jassy: vous y verrez des contrastes frappants de civilisation et de barbarie. Près du palais splendide, vos regards seront choqués par le voisinage d'une misérable masure; à côté d'un homme vêtu avec toute l'élégance de la fashion parisienne, vous verrez passer un malheureux déguenillé, et qui pourtant ne sera pas un mendiant. Puis, si vous pénétrez dans les cercles de la haute société, vous y constaterez deux éléments entièrement opposés, deux générations qui se distinguent non-seulement par la différence de l'âge, mais encore par celle du costume, des sentiments et des idées. La première, celle des vieux boyards, dont quelques-uns conservent encore le costume byzantin, appartient à l'école russo-phanariote; elle date du dernier règne des princes du Phanar, et de l'époque désastreuse des dernières invasions moscovites. Aussi parle-t-elle le grec ancien à la perfection, et porte-t-elle avec orgueil les décorations de Saint-Vladimir et de Sainte-Anne. La nouvelle génération, imbue des idées modernes, françaises surtout, pense, parle, agit et s'habille comme à Paris.

Mais qu'avons-nous besoin de chercher si loin des contrastes? Regardez autour de vous! qu'apercevez-vous? Toute une population d'hommes et de femmes confondus pêle-mêle dans les flots transparents du lac. Certes, à en juger par cet échantillon, plus d'un touriste nous traitera de barbares, de sauvages. Pourtant vous venez de rencontrez par hasard, au milieu de cette horde, quatre naturels qui parlent votre langue, et qui sont heureux de vous entendre causer art, littérature, théâtre, de tout ce qu'ils aiment et qu'ils regrettent.

Mais patience, sortons de l'eau, et vous trouverez bien d'autres contrastes.

Sitôt dit, sitôt fait; un instant après nous étions habillés et nous pénétrions dans l'enceinte du camp de Balta-Alba.

Rien au monde ne m'a jamais interessé autant que notre promenade à travers cette ville éphémère. A côté de plusieurs tentes militaires où l'on apercevait des officiers jouant aux cartes, s'élevaient des barraques en planches, habitées par des négociants ou des petits boyards faisant *kief*, c'est-à-dire fumant gravement de longs chibouques en bois de cerisier; plus loin, de grands chariots recouvert de tapis grossiers, étaient transformés en maisons à deux étages; le rez-de-chaussée, représenté par l'espace compris entre les roues, servait de logement aux hommes et à leurs chiens, tandis que le premier étage était dévolu aux femmes et à leurs enfants; et tentes, chariots, cabanes, toutes ces habitations improvisées et jatées pêle-mêle sur le rivage, retentissaient de mille voix joyeuses, et laissaient librement pénétrer les regards dans leur intérieur. Plus de mystère, pourtant plus d'indiscrétion... Ici les sons d'une flûte ou d'une guitare ajoutaient un côté romanesque à l'ensemble; là une grande *hora* de paysans valaques rappelait le *chorus* des romains que l'on retrouve sur les bas-reliefs antiques et sur les murs de Pompéi; plus loin, une misérable caroutza de poste était dépassée par un magnifique équipage de Vienne, attelé des six chevaux fringants, et qui emportait fièrement un groupe de véritables dames parisiennes.

Que vous dirais-je encore? C'était un tableau inimaginable; une mosaïque de tous les contrastes, un musée de tous les costumes: habits européens, anteris et kalpaks [1] byzantins, guenilles tzigaines; robes de chambre juives en lustrine noire, vêtements pittoresques valaques, foustanelles albanaises, etc., etc., le tout blanchissant, scintillant et se mouvant dans la lumière du soleil .

---

[1] Espèce de robe de chambre, et de bonnet en peau d'agneau ayant la forme d'un ballon [V.A].

— Vous le voyez, Monsieur, reprit le jeune homme qui s'était chargé de m'initier aux mystères de la Moldo-Valachie, le champ est vaste aux réflexions d'un observateur sur le terrain encore ignoré des Principautés danubiennes. Le genre primitif y domine largement, n'est-ce pas? En bien! regardez un peu maintenant à votre gauche, et tirez-vous de là, si vous pouvez.

J'aperçus en effet deux grandes barraques ornées des enseignes suivantes:

Magasin de modes et nouveautés de Paris, tenu par M-lle Alexandrine.

Cabinet de lecture français et salon de coiffure tenus par M. Flocquet.

Pour le coup je fus abasourdi! — Un magasin de soieries et de dentelles au milieu des steppes! un cabinet de lecture français sur les bords d'un lac perdu à sept cents lieues de la France! un salon de coiffure chez un peuple que j'avais soupçonné se livrer au plaisir du scalp!

— Voilà pourtant, Monsieur, observa l'un de mes compagnons de promenade, voilà comment la civilisation française s'introduit dans ce pays; une modiste, un coiffeur et un libraire parisiens font plus peut-être, pour la régéneration de la Valachie, que cent missionnaires prêchant sur l'enfer et le paradis. Mais assez causé comme cela, allons déjeuner.

A cette proposition bienvenue de tous, l'un des jeunes gens moldaves, M.N..., dont la figure noble, belle et sympathique m'avait fortement impressionné, nous invita chez lui, dans *son palais*, ajouta-t-il en riant. Nous montâmes immédiatement en calèche, car, dans ce pays, les jambes sont un meuble inutile, et, grâce à une course effrénée à travers champs, nous fûmes bientôt arrivés au village de Balta, à la porte du palais de M.N...

VI

Vive la France

Ce palais était une simple maison de paysan, avec deux chambres, dont l'une occupée par le maître, et l'autre par ses nombreux serviteurs.

Le déjeuner nous attendait dans la pièce principale, qui avait été transformée en salle à manger; une table ronde, soutenue par trois pieds très-courts, était posée à terre sur des nattes de joncs. Cette table était luisante de propreté, mais entièrement dégarnie de nappe, de serviettes et de cristaux; seulement la place de chaque convive était marquée par la présence d'un service en argent et d'une bouteille de Château-Lafitte.

— Messieurs, nous dit notre amphytrion, je vous ai invités à déjeuner; mais je ne me suis nullement engagé à vous fournir autre chose que les aliments. Donc vous n'aurez ni verres, ni serviettes, ni chaises, par l'excellente raison que de tels objets sont iconnus à Balta-Alba. Mais, pour aplanir toute difficulté, je vous propose: 1° de vous asseoir sur des coussins à la mode romaine; 2° de vous emparer chacun d'une bouteille pour vous en servir en guise de verre; 3° d'imiter les anglais, qui ignorent le luxe de la serviette. Sur ce, à table, Messieurs!

A ces mots, nous nous laissâmes crouler tous les cinq à la fois, comme si des trappes cachées s'étaient ouvertes sous nos pieds.

— Monsieur le comte, me dit le maître du palais en s'adressant à moi, je vous ai déjà dit que vous étiez ici chez vous: n'attendez donc pas de moi de cérémonies. Voici, à votre droite, des sardines de Nantes, du jambon de Bayonne, du pâté de Strasbourg, qui vous rappelleront l'occident gastronomique; de ce côté, des filets de chevreuil fumés, des truites marinées, des poulets à la crème et de la *mamaliga* (la polenta moldo-valaque) propres à vous donner un avant-goût de l'Orient. Vous trouverez également à portée de votre main les meilleurs crus de France, d'Allemagne et de Moldavie; libre à vous désormais de voyager d'occident en orient, et *vice versâ*, et de faire des haltes, tantôt en Champagne, tantôt au château de Johanisberg, tantôt à Cotnar etc., etc.

— Monsieur, répliquai-je, je ne saurais mieux répondre à votre charmante hospitalité qu'en suivant fidèlement toutes vos instructions. Mais, puisque je me trouve dans un pays nouveau, permettez que, par un léger renversement à l'étiquette, je commence mon repas par porter un toast en guise de *Benedicite.*

— Adopté! s'écrièrent les quatre convives tout d'une voix.

— Messieurs, repris-je, je bois à l'hospitalité des moldo-valaques et à la prosperité de leur pays.

Un hourra général, suivi de glou-glous harmonieux, répondit à mon toast, et au même instant la salle à manger retentit d'une musique originale. C'était une bande de *lautari* (musiciens tziganis), armés de violons, de flûtes de Pan et de *kobsa* (espèce de mandoline), qui nous faisaient cette ovation singulière. Serrés les uns contre les autres sur le seuil de la porte, ils jouèrent successivement plusieurs airs nationaux, tels que *horas* (airs de danse), *cantice de lume* (romance d'amour), *cantice batrinesti* (chants antiques, ballades), avec un ensemble d'exécution d'autant plus surprenant que ces artistes nomades ne connaissaient pas une note de musique.

Ces mélodies populaires, d'un caractère original et tant soit peu mélancolique, me plurent et me touchèrent profondément: car elles contenaient certains accents plaintifs qui trahissaient chez ce peuple le regret d'une gloire et d'un bonheur évanouis depuis des siècles. Un de ces chants, surtout le chant du petit oiseau, impressionna si vivement mes compagnons qu'ils avaient les larmes aux yeux en l'écoutant.

— Ne soyez point surpris de notre émotion, me dit notre hôte: le dernier chant que vous venez d'entendre est d'un de nos amis les plus chers, et renferme une touchante alégorie sur l'état malheureux de notre pays. Voulez-vous que j'essaye de vous en traduire les paroles?

— Volontiers, répondis-je.

LE PETIT OISEAU

Blanc petit oiseau,
Que restes-tu solitaire
Auprès de ton nid?
Le jour n'est-il pas serein?
Ou bien ne coule-t-elle pas limpide
L'eau du ruisseau?

Pourquoi pleures-tu amèrement?
Vois tes soeurs chéries,
Comme elles se livrent à la gaieté.
Au sein des bois ombreux;
Vois comme toutes, joyeuses,
Elles volent et gazouillent.

Quelle douleur, dis-moi,
Quel regret pèse lourdement
Sur ton petit coeur,
Que tu restes ainsi solitaire,
Cher petit oiseau,
Sans pouvoir chanter?

— L'eau est limpide, frère!
La feuille doucement s'agite
Au sein du bois fleuri.
Mais mon nid à terre tombe,
Car depuis longtemps il est rongé
Par un serpent cruel.

Frère, dans le lointain
Un oiseau immense
S'élève, s'élève toujours.
Ses serres s'allongent,
Et ses yeux se fixent
Toujours sur mon petit nid.

Or, continua M.N..., si vous connaisiez l'histoire tragique de la Moldo-Valachie pendant les quatre derniers siècles; si vous saviez comme nous quelles calamités le protectorat moscovite fait peser sur ce pays, de quel sombre avenir il le menace, vous comprendriez aisément notre émotion en écoutant ce chant national. *Le petit oiseau tremblant près de son nid*, c'est notre pays perdu dans l'ombre pendant que la civilisation rayonne sur l'Europe; le *serpent qui ronge son nid*, c'est la corruption dont la politique moscovite cherche à atteindre le coeur de la nation roumaine; et le *vautour qui monte à l'horizon en allongeant ses serres avides*, c'est l'aigle implacable des tzars, qui convoite les provinces danubiennes pour étendre ensuite sa domination sur Constantinople, et de là sur l'Europe entière.

— Ce que vous me dites là, répondis-je, est entièrement nouveau pour moi, qui, je l'avoue humblement, ne me suis jamais préoccupé de ces questions; mais pensez-vous que les puissances occidentales, que la France vous abandonne?

— Cela dépend des circonstances; mais, en attendant, la France ne pense guère à nous, qui pourtant pensons toujours à elle. Quoi qu'il en soit, mes amis, vive la France quand même! vive cette France bien-aimée, que nous autres moldo-valaques allons chercher à travers sept cents lieues de route pour y puiser l'amour du progrès et de la liberté! à la grande nation française, dont nous aimons jusqu'aux défauts, comme on aime les défauts d'une soeur chérie!

Pour le coup, ce fut à mon tour d'être touché aux larmes, en présence de ce loyal attachement à mon pays, si chaudement exprimé par mes nouveaux amis.

VII

Paris dans les steppes

Le déjeuner terminé, on nous présenta de longs chibouques en bois de jasmin, ornés de bouquins d'ambre de grand prix; ce qui, pour le dire en passant, est une manière de fumer incomparablement plus agréable que le cigare, dont l'amertume reste aux lèvres. Après les pipes, on nous servit des confitures de cédrat et de l'eau fraîche, à la mode du pays; puis du café excellent, dans de petites tasses coniques; et quand cette triple cérémonie, du chibouque, des *dulciatze* et du moka, eut contribué largement à notre kief, nous montâmes à cheval pour aller visiter les environs.

Je n'y vis de curieux qu'un campement de tziganis nomades. C'était au bord d'un ruisseau; une vingtaine de tentes, noircies par la fumée et appuyées sur de grands chariots, s'étalaient le long des rives fleuries de ce modeste cours d'eau. Les hommes étaient absents; mais leurs femmes, véritables sauvages aux traits expressifs et à la peau bronzée, nous firent un accueil passablement farouche, pendant que leurs enfants, entièrement nus, sautaient avec de grands cris autour de nos chevaux. Quelques-unes d'entre elles étaient occupées à préparer la *mamaliga* dans des chaudrons suspendus à des trépieds en bois, tandis que d'autres se livraient avec bonheur aux caresses ardentes du soleil, ou dormaient tranquillement sur l'herbe, sans que leur sommeil pût être troublé par les myriades de mouches qui voltigeaient en bourdonnant autour de leurs têtes.

Toutes ces créatures me parurent en général assez belles, quoique horriblement usées par le travail et par la misère; leurs guenilles tombaient en lambeaux; leurs cheveux noirs ébouriffés présentaient l'image des forêts vierges. Mais, si l'ensemble de leurs personnes dénotait l'absence de tout soin et le manque de toute propreté, en revanche leurs dents étaient d'une blancheur éblouissante, et leurs yeux d'un noir aussi brillant que limpide.

— Quelle est la condition de ces gens-là? demandai-je à mes compagnons.

— Esclaves!

— Esclaves! me récriai-je; comment? l'esclavage existe donc encore en Europe?

— Tout comme aux colonies. Mais tranquilisez-vous, monsieur le comte: le jour de la délivrance de ces malheureux aproche; plusieurs jeunes gens propriétaires ont affranchi généreusement leurs esclaves, et bientôt, nous l'espéront, ce noble exemple sera imité par tout le monde.

La promenade se prolongea gaiement presque vers le soir, et devait être suivie d'un plaisir nouveau ... d'un bal! Vers huit heures, nous nous dirigeâmes du côté d'une vaste bâtisse en planches, qui portait fièrement le nom de casino, et, à mesure que nous en approchions, mes oreilles se dressaient au son d'un orchestre qui jouait une valse de Strauss.

— Allons! pensai-je, je n'en aurai pas encore fini avec les contrastes de cette journée: tout à l'heure un camp de sauvages, et maintenant ... à quelques pas de ce camp, un bal européen!

En effet le spectacle offert à mes yeux par la salle du casino fut pour mon esprit le coup de grâce. Au milieu des flots de lumière qui tombaient des lustres, voltigeaient une trentaine de jeunes et jolies personnes en gracieuses toilettes de bal.

L'orchestre, composé de musiciens allemands, répandait une harmonie enivrante, en exécutant une des valses les plus poétiques de Strauss, et toute la salle tournoyait dans un joyeux délire. Les jeunes dames passaient et repassaient devant moi, emportées par le démon de la valse, dans une auréole lumineuse, formée des scintillements de leurs beaux yeux et des reflets éblouissants de leurs blanches épaules; elles tournoyaient rapidement comme les fées des légendes, en laissant sur leur passage un sillon magique et enivrant, composé des parfums de leurs bouquets, des sourires de leurs lèvres, de la grâce de leurs mouvements, et des notes mélodieuses de leurs voix.

C'était à en perdre la tête: le ton, les manières, les toilettes, la conversation, tout me rappelait Paris. Je dansai jusqu'à minuit avec les plus jolies personnes du bal, en causant, dans les intervalles, romans, musique, théâtre, comme j'eusse pu le faire dans un salon du faubourg Saint-Germain.

A minuit, heure fatale, je quittai la réunion pour monter dans la voiture de M..., lequel avait mis ses chevaux, ses gens et son équipage à ma disposition pour me ramener à Braïla. Mes quatre connaissances du lac, ou pour mieux dire mes quatre amis, mes quatre cousins, m'accompagnèrent à cheval jusqu'à la distance de deux lieues, par un magnifique claire de lune, et se séparèrent enfin de moi en me serrant la main affectueusement.

— Adieu, cousin, me dirent-ils; faites un heureux voyage, et, quand vous serez de retour dans votre patrie, rappelez-vous les amis que vous avez découverts dans les steppes de la Valachie; rappelez-vous-les, pour dire à vos compatriotes que les français ont de véritables frères à 700 lieues de la France... Adieu!

A ces mots ils partirent au grand galop; ma voiture se dirigea rapidement en sens opposé, et bientôt je n'aperçus plus que des ombres qui disparaissaient à l'horizon. Je tombai dans une rêverie profonde et mêlée d'une tristesse involontaire; et, récapitulant tout ce que j'avais vu et entendu depuis la veille, je me demandai si ce n'avait pas été un rêve? Le lendemain je m'embarquai pour Constantinople, d'où, comme vous le savez, je revins plus tard en Moldavie.

Voilà, Mesdames, dit en finissant le comte de B..., le récit véridique de ma première arrivée dans votre pays. Il ne me reste plus maintenant qu'a solliciter votre indulgence pour mon bavardage de touriste!»

Basile Alexandri ||

CĂLĂTORIE ÎN AFRICA

Această călătorie, pe care Alecsandri i-o anunța prietenului său Ion Ghica într-o scrisoare datată *1 august 1853*, începea pe la mijlocul aceleiași luni și sfîrșea toamna. Relatarea ei o publică în trei etape, la mari intervale: partea I, în *România literară*, 1855, (nr. 1, 1 ian., p. 8—10; nr. 2, 8 ian., p. 16—23; nr. 3, 15 ian., p. 34—38; nr. 4, 22 ian., p. 46—52; nr. 5, 30 ian., p. 63—66 — sub titlul: *Călătorii. De la Baiona la Marsilia* — iar în „scara" revistei: *Călătorie de la Baiona la Gibraltar* — cuprinzînd capitolele: I. Tova-

rășul meu de drum, II. Mal-Posta, III. Tuluza, Nima, Marsilia, IV. Pe marea, Muntele de foc, Cel întîi pas în lume, Pe mare — semnat *V.A.*), partea a II-a, în *Foaia Soțietății de literatură și cultură din Bucovina*, 1868 (1 apr. — 1 mai, p. 86, 109 — sub titlul *Jurnalul meu de călătorii. Tanger și Maroc)*, iar partea a III-a, în *Convorbiri literare*, 1874 (nr. 2, p. 41—52, nr. 3, p. 107—118 — sub titlul *Călătorie în Africa. De la Tanger la Tetuan prin Munții Uadras)*. În notă este menționat: „Începutul acestei călătorii în imperiul Marocului s-a publicat în *Foaia societății* — Bucovina, 1868)". Partea a II-a și a III-a a călătoriei se află în ms. rom. 816, f. 2r —34v, sub titlul *Călătorie în Africa. 1853. Tanger și Maroc;* partea a III-a se află și în ms. 3489, f. 9r —69r, fiind datată *Mircești, 1874.*

Partea I a fost inclusă de autor în cuprinsul vol. *Salba literară*, 1857, p. 209—256, sub titlul *Călătorie de la Biaritz la Gibraltar.*

Întreaga relatare a călătoriei s-a publicat pentru întîia oară în vol. *Proză*, 1876, p. 285—428.

În prima parte, publicată în *România literară*, Alecsandri a inclus și două povestiri mai vechi: *Pierderea iluziilor*, publicată în *Albina românească*, Iași, 1841, p. 83—86, 87—90, reluată aici cu mici schimbări, sub titlul *Cel întîi pas în lume*, și *Suvenire din Italia. Monte di fo*, publicată în *Albina românească*, 1843, p. 181—183, 185—188.

Primele trei capitole din partea I au fost publicate și în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, XVIII, 1855, p. 33—36, 41—42, 49—51, 55—56.

Dacă începutul relatării acestei călătorii îl scria anume pentru a-l publica în primul număr al revistei sale *România literară*, la continuarea ei se va gîndi după ani și ani, în 1867, cînd Iacob Negruzzi îi solicită colaborarea la „foaia" de curînd apărută, *Convorbiri literare*. Alecsandri saluta apariția acestei publicații care tindea „a combate gustul pocit al noilor încercători pe cîmpul literaturei" și făgăduia s-o întovărășească „pe calea ce a apucat" „pe cît îi va permite slăbirea pasurilor". „Ca o probă de bună-voință", el trimitea, pentru început, „o mică poezie română ... *nu rumână*" (făcînd aluzie, ironic și dojenitor, la forma folosită în acea epocă de T. Maiorescu). „Iar în cursul iernii — se angaja Alecsandri — de va fi să o petrec la Mircești, voi scrie pentru foaia d-voastră călătoria mea la Maroc, sau aceea în Italia pe timpul războiului între francezi și austrieci" (scrisoare către Iacob Negruzzi, datată *Mircești*, 2 *sept. 1867*; cf. V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 167).

La 30 ghenar 1868 se răzgîndise: „Destinasem pentru *Convorbiri literare* voiajul meu la Maroc — îi scrie el lui Iacob Negruzzi — însă vă mărturisesc că l-am trimis *Foaiei Societății din Bucovina*, după cererea amicului meu A. Hurmuzachi" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 30).

Îndată după apariția, în aprilie, a începututului relatării în această publicație, poetul regretă hotărîrea ce luase, căci în scrisoarea adresată redactorului *Convorbirilor* la 10 aprilie 1868 își exprimă, făcînd haz de necaz, nemulțumirea: „Cetit-ați în *Foaia Societății din Bucovina* începutul voiajului meu la Maroc? Acolo greșelile de tipar foiesc ca un furnicar, dar nu numai atîta, chiar limba, chiar stilul articolului este schimonosit. Redactorul *Foaiei* a găsit de cuviință a mă face cu de-a sila adeptul *țiunilor* și a *ciunilor*, atribuindu-mi cuvintele *impresiune, confusiune, variaciune, onoare* în loc de *onor* etc. Această bunăvoință din partea *redacțiunei* bucovinene m-au făcut a lua *decisiunea* de a mă feri în viitor de *inserțiunea elucubrăciunilor* mele în columnele *Foaiei Societății.* — Pentru mine, o foaie menită a răspîndi gustul literaturei și care comite cacofonii în soiul *Fundăciunei Pumnuliane* este o foaie condemnată [...]. De aceea am o adevărată plăcere să scriu pentru *Convorbirile* noastre" — încheia el cu hotărîre (cf. V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 179).

Ultima parte a relatării va apărea în *Convorbiri*, în 1874, după ce Alecsandri o așternuse pe hîrtie în iarna petrecută la Mircești: „Mă întrebi de am vreo poezie nouă în portofoliu? — îi scria el lui I. Negruzzi la 17 ghenar 1874. Nu, căci mă ocup să completez diverse scrieri în proză începute și neterminate. Acum sfîrșesc relația călătoriei mele în Africa" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 63).

Relatarea acestei călătorii, care „nu e un simplu jurnal, ci un sistem narativ, pe principiul *Decameronului*", cum observă cu ascuțime G. Călinescu (cf. *V. Alecsandri*, p. 23), a rămas neterminată, ca și alte scrieri în proză ale lui Alecsandri. Itinerariul următor al călătoriei nu se cunoaște decît din schița sumară aflată la sfîrșitul părții a III-a, din care se vede, de asemenea, că scriitorul avea intenția să continue descrierea călătoriei.

VARIANTE

Albina românească (A), România literară (B),
Foaie pentru minte... (C), Salba literară (D),
Ms. 816 (E), Foaia Soțietății... (F), Ms. 3689
(G), Convorbiri literare (H), Proză (I)

194, 1 — *I : Călătorie în Africa* / *B, C : Călătorii* / *D : Călătorie* || 2 — *D, I :* de la Biaritz la Gibraltar / *B, C :* De la Baiona la Marsilia || 3—20 — numai în *D, I :* Variantă la r. 14 — *I :* ore / *D :* ceasuri || între rîndurile 20—21, în *D :* Jurnal de călătorie || 23 — *I :* oraș / *B, C, D :* tîrgușor || **195,** 1—2 — *I :* tainica / *B, C, D :* minunata panoramă a munților Pirenei, cînd pe tainica || 4 — *I :* adeseori / *B, C, D :* adese || 10 — *I :* mă pătrundea [...] cauza / *B, C, D :* îmi pătrundea trupul [...] pricinuia || 13 — *I :* valuri mari [...]

făceau / *B, C, D :* un val mai mare [...] făcea || 14 — *I :* ele / *B, C, D :* un alt val || 19 — *D, I :* înotînd / *B, C :* și înotam || 22 — *D, I :* meu / *B, C :* mi || 30 — *D, I :* uitarăm / *B, C :* uităm || 31 — *D, I :* legarăm / *B, C :* legăm || **196,** 21 — *B, C, I :* Nu-l / *D :* N-o || 32 —*D, I :* ca să / *B, C :* să || **197,** 11 — *B, C, I :* plecai / *D :* pornii || 12 — *I :* o oră / *B. C, D :* un ceas || || 21 — *I :* dinaintea / *B, C, D :* a || 23 — *I :* demn / *B, C, D :* vrednic || 26 — *I :* amicie / *B, C, D :* prietenie || **198,** 9 — *D, I :* ca să / *B, C :* să || 17—18 — *I :* biuroul malpostei / *B, C, D :* malpostă || 19 — *I :* oare / *B, C, D :* ceasuri || 20 — *I :* sub copitele / *B, C, D :* și scînteiază sub picioarele || 24 — *I :* modurile de călătorit / *B, C, D :* chipurile de călătorie || 33 — *I :* oare / *B, C, D :* ceasuri || **199,** 9 — *I :* se vede, de / *B, C, D :* de || 15 — *I :* și / *B, C, D :* țigarete, și || 16 — *I :* albastru al țigaretelor / *B, C, D :* lor albastru || 17 — *D, I :* învîrteau / *B, C :* învîrtesc || 21 — *I :* fizionomiile noastre / *B, C, D :* fizionomia noastră || 26 — *I :* ale / *B, C, D :* a || 35 — *D, I :* departe / *B, C :* departe, cale de șepte poști || **200,** 22 — *I :* amici / *B, C, D :* prietini || 39 — *I :* el / *B, C, D :* el de mult || 41 — *I :* drept / *B, C, D :* spre || **201,** 3 — *I :* eu era / *B, C, D :* era || 19 — *I :* ale / *B, C, D :* a || 21 — *I :* oare / *B, C, D :* ceasuri || 22 — *D, I :* chiar ca / *B, C :* ca || 28 — *B, C, I :* formau / *D :* înforma || 38 — *I :* serveau / *B, C, D :* slujea || 40 — *B, C, I :* invitarea / *D :* poftirea || **202,** 1 — *I :* ne pare / *B, C, D :* părea || 2 — *I :* secol / *B, C, D :* veac || 10 — *I :* demnă / *B, C, D :* vrednică || 24 — *I :* amicul / *B, C, D :* prietinul || 30 — *D, I :* tare / *B, C :* strașnic || 32 — *I :* vestită a lui / *B, C, D :* vestitului || 33 — *I :* există / *B, C, D :* trăiește || **203,** 14 — *I :* momentul / *B, C, D :* ceasul || 15 — *I :* ora / *B, C, D :* ceasul || 23 — *I :* amicii / *B, C, D :* prietinii || 25 — *D, I :* Însă / *B, C :* cînd deodată || 28 — *D, I :* ce / *B, C :* care || 37 —*I :* obiectelor / *B, C, D :* obștească || 39 — *I :* ceva / *B, C, D :* un ce || **204,** 14 — *I :* Adormii / *B, C, D :* și adormii || între rîndurile 18—19, în *B* se află data: 1853 || 22 — *I :* [tipărit] bui/ *B, C, D :* vui || 26 — *I :* stradelor / *B, C, D :* ulițelor || 29 — *I :* stradele / *B, C, D :* ulițele || 31 — *I :* oraș [...] demn / *B, C, D :* tîrg [...] vrednic || 32 — *I :* ca și / *B, C, D :* ca || 38 — *I :* ascuțesc glasurile / *B. C, D :* dau drumul glasurilor || **205,** 4 — *I :* darabanelor / *B, C, D :* a vro douăzeci de darabane || 14 — *I :* ore / *B, C, D :* ceasuri || 16 — *I :* servitoare / *B, C, D :* slujnice || 17 — *I :* pe / *B, C, D :* asupra || 20 — *I :* ominească ! / *B, C, D :* și zicea din vreme în vreme, oftînd amar: O ! ticăloșie omenească ! || 26 — *I :* ale / *B,C,D :* a || 27 — *I :* al / *B, C, D :* a || 34 — *I :* servește / *B, C, D :* slujește || 35 — *I :* a / *B, C, D :* al || **206,** 10—11 — *I :* Cînd oare românii vor îndeplini datoria lor de a rîdica statui acelor eroi / *B, C, D :* Oare românii n-ar trebui să facă cele mai mari jertfe pentru ca să rădice statui iroilor || 13 — *I :* oare / *B, C, D :* ceasuri || 18 — *D, I :* iarmaroacelor. / *B, C :* iarmaroacelor sale. || 21 — *I :* a doua [..., seculi / *B, C, D :* al 2-le [...] veacuri || 24 — *I :*

secul / *B, C, D :* veac || 26 — *I :* despoiat-o / *B, C, D :* sărăcit-o || 32 — *I :* surprinzător / *B, C, D :* foarte de mirare || 33 — *I :* servesc / *B, C, D :* slujesc || 35 — *I :* gigantice || *B, C, D :* urieșe || **207,** 6 — *I :* Plîng, jălesc [...] românilor / *B, C, D :* Deși plîng [...] românului || 7 — *I :* Însă sufletu-mi e mîndru / *B, C, D :* Simt o falnică mîndrie || 10 — *I :* demne || *B, C, D :* vrednice || 12 — *I :* servea / *B, C, D :* slujea || 12—13 — *I :* să cuprindă / *B, C, D :* cuprinde || 15 — *I :* ornat / *B, C, D :* împodobit || 17 — *D, I :* *Băile* / *B, C :* și *Băile* || 18—19 — *D, I :* orașului / *B, C :* tîrgului || 20 — *I :* cineva cît / *B, C, D :* cît || 23 — *I :* oare / *B, C, D :* ceasuri || 27 — *I :* strade ale / *B, C, D :* uliți a || 28 — *I :* demne / *B, C, D :* vrednice || 29 — *D, I :* orașul / *B, C :* tîrgul || 30 — *I :* zic / *B, C, D :* îl socot mai presus decît însuși Parisul și zic că || **208,** 2 — *I :* stradele / *B, C, D :* ulițele || 3 — *I :* tipuri de tot soiul / *B, C, D :* figuri de toată făptura || 9 — *I :* care / *B, C, D :* și care || 12 — *I :* ornate / *B, C, D :* împodobite || 15 — *I :* oare / *B, C, D :* ceasuri || 16 — *I :* diverse ale / *B, C, D :* deosebite a || 17 — *I :* înfățișa închipuirei mele / *B, C, D :* îmi înfățișea închipuirei || 20 — *I :* unei / *B, C, D :* mîndre a unei || 24 — *I :* atrăgea / *B, C, D :* trăgea || 26 — *I :* cu samă/ *B, C, D :* ales || 34 — *I :* nevoind a perde / *B, C, D :* pentru ca să nu perdem degeaba || 38 — *I :* amicul / *B, C, D :* prietinul || **209,** 3 — *I :* cauză / *B, C, D :* pricină || 13 — *I :* ore / *B, C, D :* ceasuri || 14 — *I :* hornul [...] ordin / *B, C, D :* ogeagul [...] poroncire || 23 — *I :* poate / *B, C, D :* poate să saie [*D*: sară] și să se [*D :* ne] azvîrle în nori; căci vasul poate || 27 — *D, I :* A / *B, C :* adio! a || 33 — *I :* ale / *B, D :* a || 36 — *I :* al / *B, D :* a || 38 — *I :* nespusă / *B, D :* neobicinuită || **210,** 2 — *I :* al / *B, D :* a || 5 — *I :* aripi închipuirei mele / *B, D :* închipuirei mele aripi mîntuitoare || 17 — *I :* zărește în fundul orizonului decît un nor lung și îngust, care se face nevăzut. / *B, D :* zăresc decît ca un nor lung și îngust care se face nevăzut în fundul orizonului. || 20 — *I :* retrag / *B, D :* retrag ca niște lungi șerpi de aur || 24 — *I :* în zestimpul amurgului / *B, D :* la ceasul acel tainic a nopței || 26 — *I :* cu ale / *B, D :* cu-a || 27 — *D, I :* se [...] mie / *B :* mi se [...] a fi || 28 — *B, I :* ce / *B :* care || 38 — *I :* prelungi [...] zori / *B, D :* fi prelungit [...] zori de ziuă || 39 — *I :* deștepta din vis. / *B. D :* fi deșteptat din visul ce mă răpise. || **211,** 5 — *I :* mi-a / *B, D :* prietenul d-tale, mi-a || 8 — *I :* probez / *B, D :* dovedesc || 11 — *D, I :* cu o [...] cu un / *B :* de o [...] cu || 24 — *D, I :* basinurile / *B :* havuzurile || 27 — *I :* căsătoriți / *B, D :* însurați || 34—35 — *I :* Din contra; punciul se îmbunătățește prin farmecul conversației. Spune dar istoria d-tale, domnule, căci nouă / *B, D :* Dinprotivă; el ne mai încuviințează cincisprezece minute [*D :* tot timpul]. Spune istoria d-tale, căci pentru noi [*D :* domnule, căci nouă] || 36 — *D, I :* marinerilor / *B :* marinarii || 37 — *I :* promit că voi / *B, D :* făgăduiesc că mai tîrziu v-oi || 39 — *I :* cauza / *B, D :* pricina || 40 — *I :* marinar / *B, D :* marină || **212,** 2 — *B, D, I :*

Muntele de Foc / *A* : *Suvenire din Italia. Monte di Fo* || 3–5 — *I* : vară [...] despart / *A* : coboram încet Apeninul care desparte || 3 — *I* : din anul / *B, D* : a anului || 4 — *I* : amicii / *B, D* : prietinii || 6–8 — *B, D, I* : se [...] dulci! / *A* : ce să rădicasă de vrun sfert de ceas, împrăștia o răcoare plăcută împregiurul nostru și ne trezea din apatia în care ne cufundasă căldura atmosferii. || 6 — *I* : și / *B, D* : de puțin și || 9–10 — *B, D, I* : răcoritor [...] dulci! / *A* : plin de mirosul florilor [...] cîntările păsărilor mai dulci, seninul ceriului mai limpede. || 12 — *B, D, I* : apăsătoare. Într-un cuvînt / *A* : în sfîrșit || 13 — 16 — *I* : una [...] harpe / *A* : o tainică mulțămire, care nu să poate tălmăci prin cuvinte, și dacă nu mi-ar fi frică să mă arunc în soiul acel de literatură pe care franțezii îl numesc *sentimentalisme poétique*, aș zice că în minutele acele, unde mintea îți plutește ușor din vis în vis, pare că auzi suspinînd în văzduh o melodie necunoscută și îți vine să crezi că în seninul ceriului se leagănă cete de îngeri care sărbează sfîrșitul zilei pe harpele lor || 17 — *I* : În curînd [...] satul [...] ce / *A* : Piste puțin [...] satul numit [...] care / *B, D* : Peste puțin [...] || 18–19 — *I* : muntele [...] petrecusem / *A* : cel mai nalt munt a celui lanț de Apenini || 18 — *I* : al / *B, D* : a || 20–21 — *B, D, I* : sclipeau [...] cerească / *A* : strălucea vesele-n cer; || 22 — *B, D, I* : nostru, adică / *A* : adică || 23–25 — *B, D, I* : plecasem [...] țeremonia / *A* : călătoream ne adusă la cel mai bun tractir, și *Sinor Antonio*, proprietariul tractirului ne priimi cu acea țeremonie || 26–29 — *B, D, I* : de [...] închinăciune / *A* : cu care ne stropi *Sinor Antonio* cînd ne coboram din trăsură ne dispoză cu totul în favorul lui, iar cînd după o închinăciune plecată || 30–32 — *I* : atunci [...] zi! / *A* : nu ne puturăm opri de a mărturisi că *Sinor Antonio* era un om cu educație. — El cîștigă îndată încredirea și prieteșugul nostru, două lucruri de care făcu abuz ca un om cuminte încărcîndu-ne a două zi la socoteală. || 30 — *I* : și toată / *B, D* : și || 31 — *I* : nobile sîmțimente / *B, D* : lucruri || 33–34 — *I* : observare [...] atunce / *A* : observație, dar totodată, ca corbul din fabulă, ne hotărîrăm cam tîrziu || 34 — *I* : decis / *B, D* : hotărît || 35-*I* : și [...] locantelor/*A, B, D* : în viitorime și [...] *A* : tractirurilor || 35—37—*B, D, I* : căci [...] Moldova/*A* : de vroiam a agiunge la Moldova cu obraz curat. || **213**, 1—6—*B, D, I* : La [...] altețe./*A* : După ce ne aduse o masă nu pre curată, fiindcă italienii nu se diosibesc prin curățenie, *Sinor Antonio* ne propusă ca să mergem să videm *il monte di fo*, sau volcanul ce să găsea aproape de sat; și îndată ce au înțăles că priimim, au pornit să ne aducă trei telegari cu urechile lungi înșăoați, gata să ne ieie pe spinările lor. || 7—*B, D, I* : și/*A* : și după ce ne învălirăm bine nasul în mantale, dîndu-ne prin chipul acesta un aer misterios || 10—*B, D, I* : petrele stradelor [*B, D* : ulițelor] [...] noștri/*A* : petre, zădărea *povodnicii* || 11—*B, D, I* : făr' a-i [...] samă/*A* : fără a băga-n samă dizmerdările lor, || 12—*B, D, I* :

foarte [...] întocmai/*A* : prin întunericul ulițelor, făcînd să răsune paveua de un tropot regulat. Ei sămăna || 13—*I* : necazurile/*A*, *B*, *D* : valurile || 16—17—*B*, *D*, *I* : pe jos [...] călătorilor/*A* : dacă s-ar sumeți a o călca pe jos noaptea, bunii lăcuitori din Pietra-Mala, iar mai cu samă *Sinor Antonio*, nu lipsesc de a propune călătorilor ce doresc a face primblări prin munți || 18—*B*, *D*, *I* : veche/*A* : prozaică || 19—*I* : nouă [...] animal/*A* : poetică [...] dobitoc/*B*, *D* : [...] dobitoc || 20—*B*, *D*, *I* : și cămila arabilor [...] el/*A* : cămila arapului [...] său, el || 21—25—*B*, *D*, *I*: vîrfurile [...] ale [*B*, *D*: a] [...] pericul [*B*, *D*: primejdie] [...] lui [*B*, *D*: sa] [...] perfectă [*B*, *D*: îndeplinită] [...] el nu/*A* : vîrful stîncelor celor mai nalte, pe gurile prăpastiilor celor mai adînci, fără a-l pune în primejdie vreodată: răbdarea sa nemărginită este cunoscută și, în sfîrșit, măgariul ar fi o ființă îndeplinită, dacă nu || 26—27—*D*, *I*: ominesc [...] însă, marele/*A* : ce-l asămănează cu oamenii, adecă: îndărătnicia. — Cu toate aceste, și măcar că oamenii își bat joc de el, însămnîndu-l ca tipul prostiei; cel mai mare/*B*: [...] cel mai mare || 27—*I*: comparat/*A*: asămăluit / *B*, *D*: asemăluit || 28—30—*I*: a poemului *Iliadei*, și [...] măgulitoare/*A*: grecilor; și vestitul Delil, i-au făcut portretul în versuri foarte armonioase/*B*, *D*: al *Iliadei* și vestitul [...] || 33—34—numai în *B*, *D*, *I*; *I*: asămănat/*B*, *D*: asemăluiți || 36—*I*: însă bucefalii/*A*: mai ales că noaptea era foarte neagră și Ducipalii/*B*, *D*: [...] Ducipalii || 38—*B*, *D*, *I*: care se/*A*: se || **214**, 1—*I*: de-a dura/*A*, *B*, *D*: de pica || 2—*B*, *D*, *I*: din urmă cu vergile/*A*: cu vergile din urmă || 3—5—*I*: da [...] deodată/*A*: nu-și ieșea din flegmul lor nemțăsc și nu pășea înainte păr-a nu să încredința de siguranția drumului. În sfîrșit după o cale de un ceas ne-am găsit fără să ne așteptăm cît de puțin/*B*, *D*: [...] În sfîrșit [...] || 6—*B*, *D*, *I*: Munte de Foc/*A*: *Monte di Fo* || 7—*B*, *D*, *I*: Pe o suprafață/*A*: închipuiți o surfață de pămînt ca || 8—9—*I*: ard [...] de/*A*: din care iesă mii de limbe de foc; nu vezi nici groapă ca la celelalte volcanuri, nici lavă; — focul arde pe fața pămîntului, ca cînd ar ieși din fund pe niște/*B*, *D*: arde o palalaie alcătuită din [...] || 9—16—*I*: nu [...] grăi/*A*: care nu să rădică-n văzduh mai sus decît o palmă, au toate însușirile parei de spirt; floarea ei galbănă și albastră, și pănă și mirosul ei; într-atîta, că dacă s-ar pune un om împotriva vîntului, lîngă ea, piste puțină vreme ar ameți; — am întrebat pe *Sinor Antonio* dacă para nu să rădică vreodată mai sus; el ne-au răspuns că ea să înalță numai cînd plouă ; — negreșit că acel foc este produs prin gazul (aerul) himic numit *idrogen-proto-carbonat*, ce iesă din vro baie de cărbune de pămînt ascuns în sînul muntelui.

Ne puserăm jos cu toții pe lîngă foc, cu țigaretile-n gură, și unul din noi începu conversația/*B*, *D*: [...] mirosul [...] vorbi || 17—22—*I*: Ce [...] Antonio/*A*: Ce socoți dumneata de focul acesta?... și ce zic bătrînii din Pietra-Mala despre el?

— Moşnegii noştri, precum şi eu, răspunsă *Sinor Antonio*, credem că acest *Monte di Fo* trebuie să fie vro răsuflătură a iadului.

Aice/*B*, *D*: [...] socoţi [...] || 25—*I*: Probe [...] 1°/*A*, *B*, *D*: Dovezi [...] *A*: dintăi || 26—28—*B*, *D*, *I*: glasuri [...] noi./*A*: -mpregiur un glas jalnic ca de cucuvaie; şi mai ales cînd cerul e acoperit de nori, cînd fulgerul şărpoieşte şi cînd tunetul vuieşte; să aud pin toată partea aceasta a munţilor nişte gemete grozave ce par că ies din fundul pămîntului; — negreşit că acele suspinuri grele, acele ţipete înfricoşate sînt a păcătoşilor munciţi de draci.

— De ce să nu socoţi mai degrabă că răcnetile şi urletile de care vă spăriaţi noaptea pot să fie a nişteor fiare sălbatice?

— Nu, *Sinor mio*, că *padre Bertholomo* nu ş-ar fi ars barba şi sprincenile dacă nu s-ar fi legat Satan de el. || 30—32—*I*: călugăr [...] nesfîrşite .../*A*: caputin care, ca şi dumneavoastră, nu vroia să crează că *Monte di Fo* slujeşte de răsuflătură iadului, ce din potrivă socotea că să găsăsc o mulţime de comori ascunse aice supt noi /*B*, *D*: [...] dimprotivă [...] || 33—37—*B*, *D*, *I*: iată-l [...] iad/*A*: cînd toată lumea odihnea, iată-l că vine singur aice şi, aţîţat de nădejdea averilor, să apucă la sapat—, sapă, sapă el mereu, şi Satan îl lasă de să munceşte pără ce face o groapă ca de un stat de om; atunci diavolul dă drumul focului || 38—*B*, *D*, *I*: cuprins [...] se zbuciumă/*A*: încunjurat [...] răcneşte || 39—40—*B*, *D*, *I*: îl [...] arde/*A*: îi arsese acum || 41—**215**, 4—*B*, *D*, *I*: Din [...] *Maria* /*A*: În sfîrşit, dacă n-ar fi trecut pe acolo un om din sat, care au alergat de l-au scos, caputinul să prifăcea în friptură pentru ospăţul lui Satan. || 3—*I*: iar/*B*, *D*: şi || 5 — *B*, *D*, *I* : sinior Antonio, să dai / *A* : să pui || 6 — *B*, *D*, *I* : sama [...] lui padre Bertolomo / *A* : socoteala [...] caputinului || 7 — *B*, *D*, *I* : de mult s-au ivit / *A* : s-au ivit de mult || 8 — *B*, *D*, *I* : întîmplare [...] istorisit / *A* : istorie pe care mi-au povestit-o || 9—14 — *I* : Dumnezeu [...] pe-mpregiur. / *A* : vedeţi dar că e o bucată bună de vreme de cînd ş-au deschis iadul ogeag în Munţii Apeninilor.

L-am rugat cu toţii să ne spuie acea istorie, şi după ce ne-am pregătit iarăşi ţigaretile, ne-am aşăzat pe ascultate: copilaşii ce veniseră cu noi se ghemuiră pe lîngă foc, cu ochii ţintiţi asupra lui Antonio, care binevoi a-şi schimba deocamdată titlul de tractirgiu pe titlul de narator. || 12 — *I* : şi / *B*, *D* : ca un orator şi || 15 — *B*, *D*, *I* : bucura de avuţiile şi de libertatea / *A* : fălea de bogăţiile şi de slobozenia || 16 — numai în *B*, *D*, *I* : nobili şi mai || 17—18 — *B*, *D*, *I* : patriciani [...] Veniturile sale de milionari, poziţia şi / *A* : cavaleri [...] averile lui, poziţia || 19—22 — *B*, *D*, *I* : soţietăţile [...] răutate / *A* : oricare soţetate nobilă; soarta îl înzăstrasă cu tot ce poate ferici pe un om, dar natura din împrotivă îl trătasă foarte rău, dîndu-i o figură de tot urîtă, nişte ochi mici, aprinşi, care pătrundeau ca două cuțite în inima celor ce-l întîlnea. || 26—27 — *I :* Foscari [...] sale. / *A :* Pietro, toate plăcerile lui era amărîte de ideea sluțeniei sale care îl muncea necontenit || 27 — *A, I :* Nu / *B, C :* și nu || 28 — *B, D, I :* căci / *A :* și || 29 — *I :* aluzii [...] sale / *A :* luări în rîs asupra nenorocirei lui / *B, D :* [...] lui || 30 — *I :* într-un [...] ideile / *A :* în vreun [...] îndată ideile / *B, D :* în vreun [...] || 31 — *I :* el își închipuia [...] așăzat / *A :* și gîndea [...] pus-o / *B :* și el [...] / *D :* căci el [...] || 32 — *B, D, I :* oglinda în / *A :* în || 33 — *I :* de asămănarea lui cu un strigoi rătăcit pintre cei vii. / *A :* că sămăna cu un strigoi. / *B, D :* că sămăna [...] || 34 — *B, D, I :* el se apropia / *A :* să apropia el || 35 — *B, D, I :* nenorocitei dame / *A :* ei || 36—39 — *I :* grozavă [...] sînge. / *A :* atît de grozavă, încît biata femeie își perdea mințile; iar dacă ducea păcatul pe vreun bărbat să-i zică un cuvînt măcar, cu un înțeles cît de puțin atingător, atunce stiletul său ieșea îndată din teacă și sîngele curgea. / *B, D :* [...] pe vreun [...] || 41 — *B, D, I :* convorbirile se întrerumpeau; veseliile / *A :* conversațiile contenea, rîsurile || **216,** 1 — *B, D, I :* înfricoșatului Bravo din Veneția / *A :* lui *Bravo* || 2 — *B, D, I :* respingător / *A :* mare || 4 — *B, D, I :* petreceau / *A :* trecea || 5 — *B, D, I :* lui [...] sa / *A :* său [...] lui || 6—8 — *B, D, I :* el [...] însuși. / *A :* soțietății; în sfîrșit, toate acele împregiurări îl aduseră în stare de a să urî până și pe sineși, și a fi nesuferit și străinilor și lui. || 9 — *B, D, I :* contele Foscari [...] primblare / *A :* Pietro [...] cursă || 10—11 — *B, D, I :* în Canalul [...] madonă! / *A :* afară de Veneția, pe fata ducăi Orloni, și o iubi ca pe Madona || 14—21 — *I :* comorile [...] ducăi. / *A :* averile, toată nobleța, toată viața, pentru ca să aibă numai trei zile un chip frumos, din minutul cum o văzu, lunecînd iute pe fața mării în gondola sa, el fu nebun, fu fericit; nemic nu-i mai făcea impresie; el trăia numai în sîneși și n-auzea alta decît glasul sufletului său ce-i vorbea de Letiția, fiica ducăi, nu videa alta decît icoana ei îngerească, cu ochii albaștri ca cerul după ploaie, cu părul ei galbăn și luciu ca razele soarelui, în sfîrșit, cu tot farmecul poetic care o împregiura, cînd o zări lunecînd iute pe fața mării. || 17 — *I :* ora / *B, D :* ceasul || 18 — *I :* contele / *B, D :* asemine și contele || 20 — *D, I :* era / *B :* el era || 21 — *I :* atît / *B, D :* atît și || 23 — numai în *B, D, I :* se sui într-o gondolă || 24—33 — *B, D, I :* Nefericitul [...] Veneția: / *A :* și din fundul gondolii sale își ținti ochii asupra balconului unde să zărea o umbră ... inima lui Pietro să izbea în piept ca un val împins de furtună... își luă mandolina și începu a cînta cu un glas jalnic... || 35 — *B, D, I :* zîmbirea-ți / *A :* privirea-ți || 37 — *B, D, I :* privirea-ți / *A :* zîmbirea-ți || **217,** 2 — 14 — *I :* care [...] Amalteo? / *A :* amîndouă să apropieră de gratii, să plecară spre canal și împreunară finalul cîntecului cu un rîs plin de cruzime care lovi ca un plumb inima contelui. — Mandolina îi pică din mînă și el rămasă împetrit ca cînd l-ar fi trăsnit fulgerul... cele două umbre însă să făcură nevăzute... Pietro, viindu-și în simțiri, se uită cu desnădăjduire împregiurul său și deodată, ca cînd l-ar fi atins un șarpe, răsări cu tot trupul, scoasă cu furie stiletul din sîn și, rădicîndu-l spre balcon, răcni turbat de mînie: Amalteo! Amalteo, nu-i mai rîde tu de acum! — Zicînd aceste, nenorocitul conte pică obosit pe pernile gondolii; toată noaptea el umblă nebun pin canalurile pustii a Veneției făcînd și disfăcînd o mie de planuri de răzbunare, căci cunoscusă rîsurile celor două umbre și aflasă, pentru pedeapsa lui, că una din ele era Letiția, iar ceelaltă... Amalteo. Dar trebuie să vă spun cine era acest din urmă. || 10 — *I* : turbarea / *B, D* : turbarea furiei || 16—17 — *B, D, I* : elegant [...] Veneția / *A* : bogat, el venisă la Veneția de vro doi ani || 18 — *I* : purtărei [...] distins / *A* : manierilor [...] deosebit / *B, D* : deosebit || 19 — *B, D, I* : prin / *A* : mai ales prin || 20—24 — *I* : întipărită [...] adora / *A* : întipărite toate mișcările lui și care îi cîștigasă în soțietate numire de *il bianco cavalierino*. Amalteo era iubit obștește de toate damele, dar mai cu samă de fata ducăi Orloni. Amalteo iarăși slăvea toate chipurile fimeiești care unea tinerețа cu frumusеța; dar mai cu samă slăvea || 21 — *I* : atît / *B, D* : atît și || 25—29 — *B, D, I* : cu minunile [...] mijloace / *A* : căci ochii ei avea mai dulce văpaie decît toți ochii din Veneția; căci glasul ei era mai limpede și mai armonios decît toate glasurile de pe malurile Adriaticei; căci, în sfîrșit, tot ce era a ei să diosăbea prin oarece mai gingaș, mai încîntător. Letiția cînd vorbea, inimile plutea în veselie, Letiția cînd zîmbea, ai fi picat în genunchi dinaintea ei, și cu toate că ea iubea pe Amalteo, cu toate că Amalteo o slăvea pe dînsa, toți străinii îi privea cu mulțămire și îi fericea, așteptînd cu nerăbdare ziua nunții lor, ce trebuia să vie piste trii zile. Singur contele Foscari era mîncat de pizmă asupră-li și căuta chipuri || 30—34 — *D, I* : A doua [...] ei / *A* : El era zguduit de două simțiri puternice: dragostea și răzbunarea!... cea dintăi îl îngîna cu năluciri vesele care-i alina gîndurile și-i vărsa în inimă o veselie necunoscută; iar tocmai atunci glasul răzbunării să trezea în el, grozav și fără milă... îi arăta două umbre îmbrățoșate și-l făcea să audă necontenit un rîs înfricoșat, un rîs plin de dispreț care îl turba ca pe un leu.

A două zi contele să porni de la palatul său și să îndreptă fără știre către palatul ducăi Orloni; întră în el neștiind ce face, să sui repide scările și să găsi față-n față cu Letiția, în salonul ei. — Văzîndu-l, tînăra fată să îngălbini ca o moartă, iară Pietro, amețit de vîrtejul ce-l apucă atuncea, pică în genunchi / *B* : [...] se îngălbini [...] || 35 — *B, D, I* : dînsa / *A* : ea || 36—39 — *I* : îi zise [...] nebunie / *A* : zisă el, ie stiletul acesta și mă omoară, că făr' de tine viața-i o crudă pedeapsă; ...toate chinurile iadului le simt în mine, pentru că te iubesc, Letițio, te iubesc cu desnădejduire, cu sfințenie, cu cruzime... || 36 — *I* : și / *B, D* : tău și || 40 — *B, D, I* : declama însă / *A :* zicea || 41 — *B, D, I :* pe deasupra / *A :* de dindosul || **218,** 1 — *B, D, I :* într-însa / *A :* în ea || 2—5 — *I :* iute [...] aceea / *A :* capul și zări pe Amalteo lîngă el; acesta, viind la palatul logodnicei lui și auzind declarația contelui, să apropiesă încet de el și vru să-l pedepsască cu chipul cel mai atingător; căci știa foarte bine că cea mai atingătoare armă pentru Pietro era oglinda.

Contele, văzînd pe rivalul și totodată pe dușmanul său, răcni ca un tigru, rănit, să izbi asupra lui Amalteo și îl aruncă jos împlîntat în sînge... Letiția pică lîngă el leșinată de spaimă, iară contele, din ceasul acela || 2 — *B, I :* Înfuriet / *D :*Înfuriet, turbat || 3 — *I :* răcni [...] și se / *B, D :* sări pe picioare și, răcnind [...] se || 7 — *I :* focul [...] chiar / *A :* acest foc, aice tocmai, unde șădem noi acum / *B, D :* [...] unde ne găsim noi || 9—11 — *I :* o [...] ale / *A :* vro bucată de vreme arunca spaimă în toată partea munților acestora și mai ales prin frumoasele văi a / *B, D :* [...] prin [*D :* în] [...] a || 12 — *B, D, I :* Nu era pe atunci [...] sumețiile / *A :* pe atunci nu era altă [...] voiniciile || 13 — *I :* el era / *A, B, D :* era || 14 — *B, D, I :* brad [...] și / *A :* copac, spătos, cu niște brațe ca de uriaș, că ave || 15 — *I :* obrazul [...] el / *A :* mai tot obrazul și îi da o arătare sălbatică — alții spunea că / *B, D :* [...] demprotivă el || 16 — *B, D, I :* de [...] subțiri și galbine / *A :* ca de [...] supțiri || 18—19 — *B, D, I :* Iar [...] cruce! / *A :* și toți își făcea cruce cînd auzea numele lui. || 21—22 — *B, D, I :* iarba [...] negri / *A :* locul acesta, care nu era, ca acum, ars de parele focului, ce deopotriva acoperit cu iarbă verde și frumoasă. Nouri groși || 23 — *B, D, I :* ceriuri, aducînd groaza / *A :* cer, ascunzînd stelile || 24 — numai în *B, D, I :* în lume || 25—26 — *B, D, I :* iar fulgerile [...] acopereau / *A :* și să apropia încet de locurile aceste, iar fulgerile să giuca pe fața nourilor ca niște șărpi de foc și acoperea toate lucrurile || 28—29 — *B, D, I :* Marco [...] ceriului. / *A :* lui Marco Brogio nici că-i păsea ... || 30 — *B, D, I :* răcnet [...] deșerta [...] de / *A :* țipet [...] bea [...] plină de || 31 — *D, I :* de Monte Fiasconi în onorul fiecărui / *A :* în cinstea fieștecărui / *B :* [...] cinstea [...] || 32 — *D, I :* sa lua o espresie mai diavolească / *A :* lui să îndrăcea / *B :* lui [...] || 35 — *B, D, I :* fioros, cu atît / *A :* puternic || 34 — *B, D, I :* hoțului răsuna mai puternic / *A :* Marco Brogio răsuna || 38 — *B, D, I :* Precum sîngele / *A :* Ca sînjele roș || **219,** 2 — *B, D, I :* și cînd eu destul / *A :* Căci, *destul* cînd eu || 11 — *B, D, I :* Ceriul tună și răstună / *A :* Cerul negru vesel tună || 16 — *B, D, I :* Lumea-ntreagă se-ngrozește / *A :* În nori fulgerul lucește || 21 — *B, D, I :* de-al / *A :* al || 22 — *B, D, I :* Eu sînt Brojio ... ș.c.l. / *A :*

Vai de cel ce mă-nvrăjbește,
Al meu braț îl și lovește
...Și de iad îl pregătește.

Eu sînt Brogio... ș.c.l. || 23—26 — *B, D, I :* Cînticul[...] pîndă / *A :* Un om învălit într-o manta să înainti cu grăbire din întuneric și să opri dinaintea lui Brogio. — Căpitane, îi zisă acel străin, tovarășii ce pîndea || 27 — **220,** 10 — *I :* carîtă [...] Brojio. / *A :* trăsură în care se afla un cavaler și o damă, tineri. — Și unde sînt? răcni Brogio. — Iată-i, că-i aduc aice, răspunsă streinul. || 1 — *I :* Brojio. / *B,D :* Brogio cu mănie. || 11 — *I :* În curînd / *A, B, D :* Puțin mai pe urmă || 12—13 — *I :* și șese [...] căzuseră / *A :* Piste cîteva minute, șasă hoți aduseră în preajma căpitanului nenorociții ce căzuse / *B, D :* în curînd șese [...] *B :* prejma [...] || 14 — *B, D, I :* Marco / *A :* pămîntul și || 15 — numai în *B, D, I :* frumoasa || 16—19 — *I :* ținti [...] sălbatică. / *A :* tot obrazul lui luă o espresie înfricoșată, ochii lui se prefăcură în două limbi de foc, și deodată îl apucă un rîs spasmodic, nebunesc care îi zbuciuma tot trupul... /*B, D :* [..] ce se prefăcuseră...] || 20—21 — *B, D, I :* de altul [...] presîmțiri. / *A :* lîngă altul și să putea de abea răsufla, căci li să părea că cunoștea acel rîs. || 22 — numai în *B, D, I :* cu un glas de altă lume; || 23 — *I :* v-au [...] Momentul / *A :* i-au [...] Ceasul / *B, D :* [..] ceasul || 24 — numai în *B, D, I :* pentru mine! || 25 — *B, D, I :* îl apucă acel rîs nebunesc / *A :* rîdea || 26—27 — *B, D, I :* hohotele [...] lui. / *A :* până și tovarășii lui să înfiorară. || 28—31 — *I :* zise [...] ducese? / *A :* adăogi Brogio, acum este un an de cînd tu ai îndrăznit a rîde de un om ce cînta într-o noapte supt ferestrile Letiției Orloni... îl cunoști tu cine-i acel om? ... || 30 — *I :* cu / *B, D :* prin || 33—34 — *B, D, I :* sub [...] Orloni? / *A :* înaintea contelui Pietro Foscari? || 35—36 — *B, D :* spălînd [...] ta [...] atunci de / *A :* și ai plătit cu sîngele acea faptă [...] de || 37 — *B, D, I :* tine [...] păstra / *A :* tine atunce [...] pregătea || 39—40 — numai în *B , D, I :* Dar [...] eu? || **221,** 1—2 — *B, D, I :* de Marco [...] familia [...] răzbun / *A :* de [...] odihna, starea, numele, pentru ca să mă schimb în duh rău și să-mi răsplătesc || 3—5 — *B, D, I :* desperare [...] ta / *A :* desnădăjduire ... știi tu ce te așteaptă?... nu socoti că vreu să-ți scot sufletul cu cuțitul... Letiția ta, pentru care ț-ai da zăce vieți de le-ai avea... ai să o vezi supt ochii tăi || 6 — numai în *B, D, I :* fără milă || 7 — *B, D, I :* Cine / *A :* oricare || 8 — *B, D, I :* picioarele ei / *A :* pămînt || 10—19 — *I :* Ucide-mă [...] mii de / *A :* Toți hoții îi răspunseră prin hohote și se sculară pe giumătate; Brogio îi opri, zicîndu-li: — Stați!... că *il bianco cavalierino* șuguiește — și să repezi singur spre Amalteo... dar nu apucă bine a face un pas, și pică pe loc, trăsnit de un fulger... cu care îl lovi Dumnezeu pentru ca să-l pedepsească, și din minutul acela să ivi aice focul acesta.

A două zi lăcuitorii din Pietra Mala găsiră vro cîteva trupuri arse... și mai departe un cavalier tînăr și o damă amețiți unul lîngă altul; îi duseră degrabă în sat și după cîteva ceasuri îi aduseră în simțiri.

Așa să mîntui țara de un hoț fără cuget, care nu visa altă decît omoruri... așa scăpară Amalteo și Letiția de prigonirile lui Pietro Foscari... de aceea și credem că locul unde au fost fulgerat Brogio și din care iesă acum || 10 — *I* : Ucide-mă / *B*, *D* : Omoară-mă || 11 — *I* : răpezindu-se ca să răpească / *B*, *D* : și, ca o fiară sălbatică, el se repezi ca să smulgă || 15 — *I* : hoț / *B*, *D* : hoț fără cuget || între rîndurile 19—20, numai în *A* : După ce sfîrși povestirea aceasta, *Sinor Antonio* își mai făcu trii cruci... și ne întoarserăm pe gînduri în Pietra Mala. 1840. || 23 — *I* : perfect / *B*, *D* : desăvîrșit || 25 — *I* : au fost cauza că / *B*, *D* : zici că au fost pricina de || 32 — *B*, *D*, *I* : *Cel întîi pas în lume* / *A* : *Pierderea iluziilor* [cu următoarea notă: Păreri ademenitoase, care ne înșală] || 33—34 — *B*, *D*, *I* : Aveam [...] nopți / *A* : În un salon elegant, din ulița de Rivoli, era adunată într-o sară o societate mică, dar alcătuită de persoane care prin deosebitele lor talente cîștigasă în lume titlul prețios de persoane însămnătoare... Patru dame tinere și frumoase ședea pe o canape de catife roșie, cu acel aer moletic și melanholic care vădește o adîncă știință de cochetărie și care încîntă privirea; ele priimea zîmbind complimentele ce le făcea în cursul conversației trei cavaleri așezați pe scaune în prijma lor. Fieștecare își da opinia, fără sfială, asupra obiectelor de care se vorbea, căci madama de Brebil, stăpîna casei, avea mare talent de a însufla tuturor persoanelor ce primea acea slobozenie măsurată, care nedepărtîndu-să de pravilele bunelor maniere, ațîță duhul și dă viață unei adunări. — Puține persoane la noi au acel tact neprețuit!...; de acea și o mare parte din soțietățile noastre sînt răci și soporifice... Eticheta la noi domnește în toată tirania sa, și noi, oameni buni, iubitori de propășirile civilizației, plecăm capul și ne socotim prea fericiți că ea au binevoit să se coboare și pintre noi, păcătoșii, uitați în fundul Evropei.

Conversația în sara acea, după ce fluturasă asupra muzicei, asupra literaturei și asupra multor alte subiecturi, se abătusă asupra pozițiilor critice în care se poate găsi un om. Toți istorisiră cîte o anecdotă curioasă a vieței lor, căci cine n-au avut macar o stenă mai straordinară în cursul zilelor sale... Acest subiect, după multe transformații, să prefăcu în axioma următoare : *„În toate lucrurile, cel întăi pas este mai greu“*.

— Cum socoți și dumneata, D. Marmon? zisă madama de Brebil cătră un om de vro 30 de ani care răzămat de un piano se uita la un album zugrăvit de Gavarni.

— Aveți dreptate, răspunsă D. Marmon, dar am luat sama că unul din cele mai grele pasuri este acel întăi ce face un om în lume, și că acel pas are mai multe primejdii pentru un bărbat decît pentru o damă... Aceasta se trage din deosebirea firelor de care sînt înzestrate îmbele sexuri... În starea primitivă a omului este oarecare asprime sălbatică ce să roade cu vremea și cu obiectul, iar dumneavoastră, damelor, aveți o natură moale, care priimește lesne forma ce-i întipăresc împregiurările... sufletul și înțelepciunea dumilorvoastre să deosăbesc mai degrabă decît ale noastre și...

— Să vede că Domnul Marmon are de gînd să ne facă un curs de filosofie complimentoasă, zise una din dame.

— Pentru ca să vă încredințez, răspunsă D. Marmon, că n-am avut gînd să vă fac complimenturi, voi lua îndrăzneală să vă spun că unul din cusurile ce aveți este că vă pre bateți joc de filosofie.

— Ce vrei să zici? întrebară toate rîzînd.

— Vreu să zic că aveți obicei de a giudeca lucrurile pe dinafară, fără a le pătrunde, și că adeseori opiniile dumilorvoastre să înformează după cele întăi impresii ce vă pricinuiesc obiectele sau persoanele care vă împregiură.

— Această tălmăcire merită o pedeapsă.

— Orice pedeapsă îmi veți hotărî dumnevoastră, voi priimi-o cu bucurie și îmi va părea cea mai prețioasă răsplătire pentru adevărul observației mele.

— Bine!... Te hotărîm deci să ne lămurești acea observație prin dovezi... dar dintăi, priimește o ceașcă de ceai... știi că ceaiul dă idei...

— Rezoanele mele sînt cuprinse într-o anecdotă mică, care am să vă istorisesc...

Domnul Marmon luă ceașca din mîna madamei de Brebil... Toți se strînseră împregiurul unei mesuțe rătunde de palisandru și ascultară în tăcere istorisirea lui.

— Aveam 18 ani cînd ieșii din colegiul crăiesc de la Lion, unde petrecusem toată copilăria mea, || 33 — *I :* Universitatea de la Oxford / *B, D :* Universitate || 36—39 — *B, D, I :* Eram [...] ridicule. / *A :* Vă puteți dar închipui bucuria nemărginită de care fusei cuprins cînd pășii pragul acelei temnițe; mi să păru că ceriul să deschisese denaintea mea și că îngerii mă luasă pe aripele lor... Minutul în care un om cîștigă slobozenia este cel mai fericit dar și mai primejdios pentru slăbăciunea mintei sale; un om slab de fire este în stare să nebunească de bucurie; și se vede că eu nu eram nicidecum de haracter puternic, de vreme ce luăi mania de a mă socoti un geniu, pentru că făcusăm vro cîteva versuri, și cel mai plăcut cavaleri a epohei de atunce, fără a lua sama aerului naiv și prostatic ce era zugrăvit pe figura mea. || 37 — *I :* vrîstă în / *B, D :* în || **222,** 1—2 — *B, D, I :* Iar [...] epohă / *A :* De vroiți să aveți o idee de mine cînd ieșii din colegiu || 2—3 — *A, D, I :* alți doi / *B :* doi alți || 3 — *B, D, I :* ce / *A :* care || 4 — *A, I :* ale / *B, D :* a || 5 — *B, D, I :* și bălăbăneau / *A :* dobitocește || 6 — *B, D, I :* umerile lui / *A :* umere-i || 7—21 — *B, D, I :* stacoșii [...] mine. / *A :* roșie, și o figură galbănă și ascuțită ca un stilet; și veți avea întreg portretul domnului Marmon, care are cinste să se găsască în astă sară în plăcuta adunare a dumilorvoastre.

Din nenorocirea mea, aveam și un moș care, departe de a mă aduce la cunoștință, da și mai mult vînt prezumției mele; el era cel mai bun și mai cinstit om din Lion... Numai un cusur avea, că mă socotea cu adevărat un geniu și frumos ca un Heruvim... În toate zilele el mă încredința că aveam un duh extraordinar și că toate inimele femeiești trebuia să se topească după mine... Orbirea moșului meu mă sîli în sfîrșit să am atît de mare idee de persoana mea, că mă făcusăm nesuferit de fudulie. || 12 — *I* : pregăti / *B*, *D* : îmi pregăti || 14 — *I* : onorabil / *B*, *D* : onorat || 17 — *I* : Adonis / *B*, *D* : serafim || 19 — *I* : seculul [...] el mai adăugea / *B*, *D* : veacul [...] și || 22—23 — *B*, *I* : moș [...] apartamentul meu / *A* : [...] odaia mea / *D* : unchi [...] || 24—28 — *B*, *D*, *I* : Campbel [...] m-a / *A* : Marmon, îmi zisă el desmerdîndu-mă pe față... Marmon, bucuri-te!... ai făcut fără să știi o conchetă (biruință).

— Cum! întrebăi cu mirare,

— Ai aprins sufletul contesei de N***...

— Ce feli?... Ea nu m-au || 29 — *A*, *I* : capului / *B*, *D* : din cap || 30 — *I* : zise [...] triumfală. / *B*, *D* : adăogi [...] / *A* : [cuvintele lipsesc] || 31—36 — *B*, *D*, *I* : Nu [...] Eu i/*A* : Nu-ți înțăleg alegoriile.

— Vrei să zic că au cetit producerile închipuirei tale celei înalte și s-au pătruns de ele atît de mult, încît îi nebună după autorul lor.

— Bine, moșule, de unde și pănă unde poeziile mele au putut pica în mînele contesei?...

— Eu le || 31 — *I* : moș / *B*, *D* : unchi || 32 — *I* : ale / *B*, *D* : a || 37 — *B*, *D*, *I* : te [...] ea mă / *A* : mă [...] mă || 40—41 — *B*, *D*, *I* : adunarea [...] ta. / *A* : soaré la contesa; ea dorește foarte mult să te cunoască. || **223**, 1—4 — *B*, *D*, *I* : Zicînd [...] femeiești! / *A* : După asta, moșul meu ieși din odaie, aruncîndu-mi o căutătură care vrea să zică: „eram sigur că ai să răpești inemele tuturor damelor!" || 5 — *I* : nevoie [...] simțirile diverse / *A* : trebuință [...] deosebitele sentimente / *D*, *B* : [...] deosebite || 6 — *B*, *D*, *I* : veste / *A* : novita || 7 — *B*, *D*, *I* : un efect comic [...] mă cuprinsese / *A* : o reacție [...] îmi insuflasă ea || 8 — *B*, *D*, *I* : două degite [...] plecă înapoi / *A* : un deget [...] cam plecă || 9 — *B*, *D*, *I* : în [...] maiestoasă toți ceilalți oamini / *A* : că în [...] toate persoanele ce vedem || 11 — *B*, *D*, *I* : ladi [...] frumoasă / *A* : contesă || 12 — *I* : cu [...] demn / *A* : în mine, să vede că sînt vrednic / *B*, *D* : [...] vrednic || 13—14 — *I* : demn [..] pasiune [...] mari / *A* : vrednic, negreșit trebuie să am oarecare / *B*, *D* : vrednic [...] patimă [...] || 15 — *B*, *D*, *I* : În [...] ladi V. / *A* : Nu știam atunce că cele mai multe dame să înflacără mai degrabă și mai adeseori de persoana a căror merit cîntărește o nulă.

— Domnule Marmon, ai uitat că vorbești cu dame? ziseră damele rîzînd.

— Ați uitat și dumneavoastră, răspunsă D. Marmon, că cine are norocire să vă vadă vă pune în rîndul îngerilor și că vă deosăbește cu totul de sexul dumilorvoastre?...

— Adevărat era că te iubea contesa de N***? întrebă madama de Brebil.

— După cum am aflat mai tîrziu, contesa || 16—22 — *B*, *D*, *I* : o [...] aurit / *A* : un amor fără margini. Romantismul împrăștiet cu profuzie în versurile mele și laudele fărmăcătoare ce-i făcusă moșul meu de persoana mea îi adusesă închipuirea în exaltație; cele mai dulci reverii (visuri) a sufletului său era pentru mine, căci ea mă împodobisă în mintea sa de toate grațiile îngerești; eu îi păream o ființă fragidă, cu părul aurit, cu fața palidă și melanholică || 16 — *I* : schimba / *B, D* : preface || 16—17 —*I* : înflăcărat / *B, D* : nemărginit || 17 — *D, I* : vărsat / *B* : aruncat || 18 — *I* : ce-i / *B, D* : fărmăcătoare ce-i || 20 — *I* : ale / *B, D* : a || 23—32 — *B, D, I* : cu [...] lipsită / *A* : În sfîrșit, numai aripele-mi lipsea pentru ca să zbor în mijlocul nourilor.

Nu rîdeți... căci asta s-au întîmplat la multe persoane, și pun rămășag că fieștecare din noi au dănuit autorului său favorit o figură vie și poetică. La cel de pe urmă bal a lui Rotșild, o damă din provinție rugasă pe o prietină a ei să-i arete pe Balzac, socotind că va vedea vrun tînăr delicat; iar cînd prietena sa îi împlini cererea, provințiala nu se putu opri de a țipa: „Cine?... mătăhala cea groasă! nu să poate... acela trebuie să fie vrun casap, iar nu Balzac."

Această slăbăciune o avu și contesa de N***... însă era de iertat la dînsa, pentru că fiind măritată la vîrstă de 16 ani cu un om carele ar fi putut să-i fie tată, și care o tiraniză cît au trăit prin caractirul său asupru și nemulțămitor, ea nu se încălzisă încă păn-atunce la razele priitoare ale amorului... sufletul ei era însătat de dragoste... și sămăna ca o floare care lipsînd || 27 — *I* : minciunoase / *B, D* : nesămănătoare || 33 — **224,** 3 — *B, D, I* : Această [...] povestirea:) / *A* : Asămănarea este cam veche... zisă o damă.

— Nădăjduiesc, răspunsă D. Marmon, să o fac mai interesantă prin sfătuirea ce am să vă dau...

— Ce sfătuire?...

— Să nu vă puneți niciodată în starea acelei flori, dacă vroiți să păstrați totdeauna vioșia grațiilor de care sînteți înzăstrate ... Nimic nu împodobește mai mult pe o tînără damă decît dragostea... toată ființa ei lucește ca o stea în razele fericirei sale... și farmecul firesc ce are prinde o putere mai ...

— Te-ai depărtat de subiectul d-tale, D-le Marmon, zisă, curmîndu-l, madama de Brebil.

— Îi vina dumilorvoastre.

— A noastră?... ce feli?...

— Pentru ca să vă răspund, ar trebui iarăși să mă depărtez de subiectul meu... și să vă înăduș de complimente, iubesc dar mai bine să-mi urmez istorisirea. || 34 — *I* : și / *B, D* : încă || **224,** 3 — *I* : așa cu / *B, D* : așa || 4—5 — *B, D, I* : haine [...] Îmi / *A* : straie [...] îmi || 5—9 — *B, D, I* : cu cozile [...] ladi V. / *A* : de moda de atunce cu cozile lungi până la pămînt; pantaloni strîmți, o jiletcă cu flori late; îmi rădicai gulerul crohmolit și vîrtos a cămeșei până pe supt urechi, îmi acoperii pentru întăia dată mînele cu mănuși albe și înfășurat în această uniformă, mă pornii cu moșul meu spre otelul contesei de N***. || 11–12 – *B, D, I :* se [...] sperarea / *A :* meu mă asigura că eram strălucitor ca un soare supt toaleta mea; nu mă puteam opri de oarecare frică ... Mulțămirea și nădejdea || 13 – *B, D, I :* gîndind [...] ce/*A :* de a mă vedea peste puțin în fața unei persoane care știam că || 14 – *B, D, I :* cu [...] ce / *A :* de [...] care || 15 – *B, D, I :* ideea / *A :* și ideea || 16–17 – *I :* compusă / *B, D :* și compusă [...] cauza / *B, D :* pricinuia / *A :* și compusă de cele mai elegante dame și de cei mai plăcuți fașionabili, îmi pricinuia || 18–19 – *B, D, I :* sfială foarte nesuferită [...] prezentez [*B, D :* înfățișez] stăpînei casei / *A :* temere nevrednică ce îmi da fiori [...] înfățoșez contesei || 19 – *A, I :* meu. / *B, D :* meu ei. || 20–21 – *B, D, I :* Prin [...] mine și [*B :* îmi] / *A :* Pentru ca să scap dar de acea muncă, îmi închipuii un dialog imaginar între contesa și mine... lucru ce să întîmplă tuturor tinerilor fără experiență... îmi || 21 – *A, D, I :* sută / *B :* mie || 22–23 – *B, D, I :* nimerite [...] mult / *A :* potrivite, și, cînd sosirăm la palatul contesei, mă suii pe scările, cu hotărîre de a începe conversația prin următoarea frază: „Madamă! de multă vreme || 22 – *I :* acestei / *B, D :* acelei || 23 – *I :* fraza următoare / *B, D :* frazul următor || 24 – *I :* onor / *A :* cinste de || 25–26 – *I :* distinse [...] un / *A :* aleasă ca d-ta, ai cărie înalte simtimente să unesc la o frumuseță plină de poezie, pentru ca să alcătuiască un / *B, D :* deosebite ca d-ta, al cărie [...] alcătuiască un || 28–30 – *B, D, I :* de [...] lui. / *A :* colegial, vă poate da o idee de nedeprinderea mea în bunele maniere... la vîrstă de 15 ani, noi credem că un compliment place cu atîta mai mult cu cît îi mai lung. || 31–32 – *I :* mă [...] care / *A :* un feli de vîrtej îmi zbură pe ochi și / *B, D :* simții [...] || 33–36 – *B, D, I :* diamanturi [...] găsea / *A :* zîmbete dulci, de figuri rafaelice și de acel fluid magnetic care plutește în văzduhul balurilor și care aprinde sîmțele. Contesa era || 37 – *I :* prin tot salonul / *A, B, D :* toată sala || 38 – *B, D, I :* fiu prezentat / *A :* declinez complimentul ce-i pregătisem. || 39 – *I :* mele [...] ca și / *A, B, D :* trupului meu slăbindu-să, ca || **225**,2–3 – numai în *B, D, I :* de dame și de cavaleri || 4 – numai în *B, D, I :* de 19 ani || 5 – *I :* de a să prezenta [...] înainta / *A, B, D :* a să înfățoșa [...] să înainti || 6 – *I :* motivuri de observări / *A, B, D :* pricină de observații || 8–11 – *B, D, I :* clipă [...] cu / *A :* clipală obiectul obștesc de conversația și de luarea în rîs a tuturor cavalerilor ce vroiesc să-și arăte duhul... / *A, B, D :* Puneți-vă dar în gînd / *A :* poziția drăcită în care eram... sămănam ca || 12–15 – *B, D, I :* mă trase [...] uzitate [*B, D :* obicinuite] [...] cu [*B, D :* cu un] / *A :* și adresuindu-să contesei: „Madamă! îi zisă cu îngîmfare, dă-mi voie să-ți recomenduiesc pe nepotul meu Adolf de Marmon.“ – Bietul moșu-meu îmi adăogisă un *de*, pentru ca să-mi deie mai mult lustru și curaj. Contesa să îngălbini auzînd numele meu ș-aruncîndu-mi o dulce căutătură îmi zisă cu un || 16—17 — *B*, *D*, *I* : Sir [...] d-tale. / *A* : Domnule Marmon, mă sîmțesc foarte fericită de a avea în compania mea un poet atît de însămnat ca d-ta || 20—22 — *B*, *D*, *I* : și [...] sîmțirile / *A* : și că mormorăsăi vro cîteva cuvinte fără înțălegere: „Madamă, simtimentele || 23—24 — *B*, *D*, *I* : doresc [..., alcătuiesc / *A* : am cinste... ca să doresc de multă vreme... de a ave norocire.. să mă... alcătuiesc... || 25—27— *B*, *D*, *I* : departe [...] șopti / *A* : mult, căci sîngele mă înădușea. Moșul meu mă trasă de mînă și-mi șopti la ureche || 28 — *B*, *D*, *I* : ladi V. [...] pentru ca [...] ordini / *A* : contesa [...] cu gînd [...]/ *A*, *B*, *D* : poronci || 29 — *I* : o tabla cu limonadă / *A* : limonadă și / *B*, *D* : o tabla cu limonadă și || 30—32 — *B*, *D*, *I* : frumoasei [...] amețită / *A* : Contesei atît de tare că era să amețască || 33 — *B*, *D*, *I* : ladi V. / *A* : dînsa || 35 — *B*, *D*, *I* : Din / *A* : adîncă. Din || 36 — numai în *B*, *D*, *I* : de limonadă || 37—39 — *B*, *D*, *I* : și [...] ele / *A* : îl izbii peste mîne; și paharile pline de limonadă săriră zîngînind jos și || 40—41 — *B*, *D*, *I* : se [...] șterge / *A* : ploua ocări asupra mea; damele nu știa cum s-ar șterge mai degrabă || **226,** 1 — *B*, *D*, *I* : de limonadă de pe toaletele lor și [...] cu / *A* : și [...] cu niște || 2 — *B*, *D*, *I* : furioase [...] păreau / *A* : [...] era || 3—5 — *B*, *D*, *I* : meu [.[.] era || 3—5 — *B*, *D*, *I* : meu [...] critică! / *A* : meu alerga la toți cerîndu-și iertare; numai biata contesa părea că avea milă de mine. || 6—11 — *B*, *D*, *I* : Cît [...] era? / *A* : Eram turbat de rușine... păraie de sudoare îmi înunda obrajii... urechile îmi țiuia... și pare că mi să pusese doi jaratici pe ochi. În fierbințala care îmi zbuciuma crierii, mă aruncăi ca un orb pintre toți, împingîndu-i, călcîndu-i pe picioare făr-a cere nici un pardon, și mă trîntii cu desnădăjduire pe un jîlț în colțul salonului; dar deodată sîmții supt mine ceva plesnind și dînd un sunet jalnic și înădușit... mă sculăi iute... și ce văzui?... gîciți / *B*, *D* : [...] pardon, după obicei, și [...] văzui || 12 — *B*, *D*, *I* : zări. / *A* : fi zărit. || 13—14 — *B*, *D*, *I* : sta acum [...] cu toate strunele sale rupte! / *A* : era [...] și strunele-i rupte în două. || 15—16 — *B*, *D*, *I* : un chip || *A* : o figură [...] *I* : imagina / *A*, *B*, *D* : închipui || 17 — *B*, *D*, *I* : toate ideile / *A* : intelectuale [...] *I* : mă / *A*, *B*, *D* : și mă || 19—20 — *B*, *D*, *I* : luarea în rîs a adunărei / *A* : bătăiele de joc a tinerilor. || 21—22 — *B*, *D*, *I* : un [...] dame. / *A* : unul. || 23—26 — *I* : Însă [...] iar / *A* : D. Marmon, zicea altul, am făcut cum fac toți tinerii poeți în desnădăjduire, au rupt strunele lirei sale.

— Și însuși lira au zdrobit-o supt ... picioarele sale, adăogi un al triile.

Damele rîdea de să leșina și / *B*, *D* : [...] se leșina iar || 27—29 — *I* : căci [...] meditare. / *A* : pentru că mă știam vinovat; bietul moșu-meu se făcuse roș ca o sfeclă și sta deoparte cufundat într-o tristă meditație / *B*, *D* : [...] vrednic [...] || 30 — *I* : ladi V. [...] împroșcarea acelor / *A* : contesă [...] acea împroșcare de / *B*, *D* : [...] demprotivă a potoli [...] || 31—32 — *I* : însă [...] mine / *A* : dar neputînd face nici o ispravă prin rugăminte, ea / *B*, *D* : [...] face nici o ispravă [...] || 33 — *B*, *D*, *I* : pe sir Campbel [...]

mea. / *A :* pre D. Marmon [...] mea. Toți tinerii tăcură, să trasără deoparte și începură cu damele o altă conversație. || 34 — *I :* ei, dar / *A :* contesei și să-i sărut picioarele de recunoștință; însă / *B, D :* [...] și să-i sărut picioarele de recunoștință [...] || 36 — *B, D, I :* niciodată / *A :* nici || 37—40 — *I :* arătă [...] ridicul. / *A :* vădi o schimbare totală în sufletul contesei și o prefacere cumplită în simțirile ce-i însuflasă scrierile mele!! Sărmana femeie! Își pierdusă într-o clipală toate iluziile cele mai încîntătoare, și acum se rușina de dragostea ei!!!

Înfricoșată trebuie să fie starea unei femei care află că iubitul ei nu-i merită amorul, dar și mai crud este ceasul în care un tînăr vede că și-au pierdut stima persoanei ce l-au iubit! / *B, D :* vădi [...] || **227,** 1 — *B, D, I :* ei / *A :* contesei || 2—3 — *B, D, I :* redobîndesc [...] mai / *A :* mă scoată din poziția critică în care mă aruncasă soarta mea; și cînd liniștea se așăză în salon, el căută în || 4—6 — *I :* vorba [...] Rossini / *A :* conversația asupra poeziei, nădăjduind că prin cunoștințele mele aș fi șters pata ce-mi făcusem în opinia contesei... dar în zadar... căci soțietatea vorbea de muzică. / *B, D :* [...] căci soțietatea [...] || 7 — *I :* moșul meu / *A, B, D :* el în sfîrșit || 9—12 — *B, D, I :* Care [...] ascultați... / *A :* Ba... nu ... răspunseră cu toții.

— Dacă sînteți curiozi să o auziți, rugați pe nepotul meu să o cînte... el o știe tare bine. || 13 — *I :* La această propunere damele [...] căutară / *A :* Damele [...] se uitară / *B, D :* [...] se uitară || 14—15 — *I :* negreșit [...] ***încînta*** / *A :* să mai rîdă de mine, mă rugară să-i ***încîntez*** / *B, D :* [...] pricină [...] || 16—19 — *B, D, I :* Eu [...] însași. / *A :* numai contesa sta deoparte serioasă și pe gînduri ... cît pentru mine, puteți lesne înțălege că aruncam toate blăstemile asupra ideii moșului meu. O damă mă luă de mînă ca pe un copil, mă dusă lîngă piano și îmi făgădui să mă acompanieze... || 21—24 — *B, D, I :* largă [...] gură-mi / *A :* mare, ca să-mi iasă glasul plin. Tocmai atunce fatalitatea ce să acățărasă de mine adusă o muscă rătăcită, care să aruncă chiorîș în gură-mi și || 25 — *B, D, I :* adunărei, desperarea / A *:* soțietăței ... desnădăjduirea || 26 — **228,** 4 — *I :* ladii [...] ei! / *A :* contesii... Eu nebunisăm; mă aruncăi cu capul gol afară... și alergăi toată, noaptea prin cîmp, blăstemînd cruzimea soartei mele care la cel întăi pas în lume mă făcu de rîs și-mi pierdu amorul damei cei mai frumoase din Lion. — A două zi mă pornii spre Paris și de atunce n-am mai văzut nici pre iubitul meu moș, nici pre frumoasa contesă de N***.

Vă întreb eu acum pe dumneavoastră dacă contesa ar fi avut un dram macar de filosofie și dacă ar fi giudecat lucrurile cu sînge răce; putea să-și piardă iluziile sale și să-și schimbe atît de degrabă dragostea în ură, numai și numai pentru că din greșală nasul meu făcusă carambol cu fruntea sa, pentru că vărsasăm o tabla cu limonadă, pentru că turtisăm o ghitară și pentru că o muscă îmi întrasă în gît. Vedeți dar că cu adevărat sexul dumilorvoastre să povățuiește după cele întăie impresii și că, desprețuind filosofia, are cusurul de a nu pătrunde lucrurile ca să afle adevărul.

Damele să împotriviră cu elocvenţie, dovedind că nu trebuie să giudece cineva un sex întreg după o persoană... — Această discuţie fu amestecată de multe alte anecdote interesante, şi soţietatea cufundată în plăcerea conversaţiei, să despărţi pe la trei ceasuri după miezul nopţei, fără a lua sama trecerii ceasurilor.

B.*** A.*** / *B, D :* [...] mă simţii deodată cuprins [...] şi mă aruncai || 6 — *I :* şi / *B, D :* pe Angel şi pe mine, şi || 7 — *I :* ore / *B, D :* ceasuri || 21 — *I :* al soarelui / *B, D :* a soarelui ce împrăştie umbrele nopţii || 28 — *I :* zilelor [...] devine un / *B, D :* ceasurilor [...] se priface într-un || 30 — *I :* cauză / *B, D :* pricină || 31 — *D, I :* pe [...] de pildă / *B :* de pe [...] precum, de pildă, următoarele || **229,** 3 — *I :* produse / *B, D :* pricinuieşte || 5 — *I :* pod. / *B, D :* pod pentru ca să nu cad jos. || 24 — *I :* ore / *B, D :* ceasuri || 37 — 38 — *I :* în desperarea sa / *B, D :* desperărei || **230,** 2 — *I :* al / *B, D :* a || 12 — *I :* de a / *B, D :* a || 19 — *I :* ore / *B, D :* ceasuri || 27 — *I :* ai [...] formînd / *B, D :* a [...] informînd || 31 — *I :* trandafirii / *B, D :* rozii || 32 — *I :* al / *B, D :* a || 35 — *I :* ore / *B, D :* ceasuri || 36 — *I :* Europa / *B, D :* Europa (Europa Point) || **231,** 1 — *D, I :* fortificărilor / *B :* fortificaţiilor || 11 — *D, I :* cu pene negre / *B :* de piele de urs || 13 — *I :* strada / *B, D :* uliţa cea || 14 — *I :* fine / *B, D :* sfîrşit || 15 — numai în *B, D :* (Comerţial scuer) || 17 — *I :* de / *B, D :* de un ceas de || 19 — *D, I :* faţa / *B :* preajma || 29 — *I :* ore / *B, D :* ceasuri || 36 — *I :* ore / *B, D :* ceasuri || 39 — 40 — numai în *I*. La acest punct al relatării, în *B* se află menţiunea: „(va urma)", ar în *D :* „România literară (1855)". || **232,** 1—2 — *I : Tanger şi Maroc (*1853*)* / *E : Călătorie în Africa.* 1853. *Tanger-Maroc* [cu următoarea notă: N.B.: Partea I acestui jurnal de voiagiu este publicată în *Salba literară*, / *F : Jurnalul meu de călătorii. Maroc* [Cu următoarea notă: Partea I a jurnalului meu de călătorii au apărut în *România* şi *Salba literară*] || 5 — numai în *E, I :* centrală || 6 — *E, I :* sprintenă / *F :* uşoară || 8—9 — *E, I :* care [...] îndreaptă / *F :* şi în curînd plecăm, lăsînd în urma noastră [...] şi îndreptîndu-ne || 10 — *E, I :* care / *F :* ce || 15 — *E, I :* a naviga / *F :* ca să poată naviga în || 24 — numai în *E, I :* nostru || 26 — *I :* 25 ani / *E :* 25 / *F :* 20 || 29 — *E, I :* neîncetat / *F :* necontenit || 30 — *E, I :* vaporului [...] evreul / *F :* [...] el || 31—32 — *E, I :* ar [...] ar putea [...] împrumut / *F :* ar putea [...] le-ar împrumuta || 35 — *E, I :* îmbobocit [...] cu / *F :* împodobit de || 36 — *I :* ce / *E, F :* ce îşi || **233,** 1—*E, I :* curios [...] simţire / *F :* curcănesc pare foarte simţitori || 6 — numai în *E, I :* veselă || 8 — *E, I :* drăgălaşă [...] grăi / *F :* îngerească [...] vorbi || 9 — numai în *E, I :* îi || 13 — *I :* copilei încîntătoare / *E, F :* încîntătoarei copile || 14 — *E, I :* de / *F :* pe || 15 —*E, I :* şi acei / *F :* şi || 18 — *E, I :* sosim / *F :* ajungem || 21 — *E, I :* carele / *F :* ce strălucesc viu în lumina soarelui şi || 24 — *I :* lui [...] patrate a cărora / *E :* [...] cuadrate [...] / *F :* său [...] patrate de || 25 — *E, I :* formează / *F :* ce formează || 28 — *F, I :* Albeaţa / *E :* Albimea || 29—30 — *E, I :* acea uniformitate / *F* : aceasta || 30 — *E*, *I* : cîțiva copaci, prin coloritul / *F* : cîteva grădini, prin colorile || 34 — *I* : picioarele și brațele / *E*, *F* : brațele și [*E* : și cu] picioarele || 36 — *I* : la / *E*, *F* : pe [...] / *E*, *I* : pirați / *F* : sălbatice || 37 — *E*, *I* : pe călători cît și bagajul lor / *F* : bagagiurile cît și călătorii || 38—40 — numai în *E*, *I* : căci [...] prăpăstii || **234,** 3 — numai în *E*, *I* : folosul || 4 — *E*, *I* : suma [...] are / *F* : cîtimea [...] sîmte || 5 — *E*, *I* : sare pe umerii lui / *F* : îi sare pe umeri || 6 — *E*, *I* : lunecă și cad [...] în / *F* : cad [...] pînă-n || 8 — *E*, *I* : o soartă mai bună / *F* : toată lauda || 11 — *I* : aruncă / *E*, *F* : azvîrl || 12 — *E*, *I* : dînsul [...] în grabă / *F* : el [...] într-o clipă || 13 — *E*, *I* : botezat / *F* : murat || 14 — *E*, *I* : răsună / *F* : se ridică || 18 — *E*, *I* : e înamorată de / *F* : iubește pe || 23 — *E*, *I* : sărind / *F* : alergînd, sărind || 24 — numai în *E*, *I* : astfel || 25—27 — *E*, *I* : boxează [...] mal / *F* : bucșește în dreapta și în stînga și astfel curmînd cearta, arapii noștri se pun la vîsle și plecăm spre oraș || 28 — *E*, *I* : pași [...] fund / *F* : de pași departe de mal, caicul dă de fund și se oprește || 29—30 — *E*, *I* : iute în [...] lor / *F* : în mare și ne iau pe spinarea lor de ne duc la uscat || 33 — numai în *E*, *I* : mai || 34 — *E*, *I* : valuri [...] strînge la pept [*E* : peptu-i] / *F* : mare [...] sîmți la sînu-i || 35 — *E*, *I* : el pășește [...] Cesar / *F* : pășește [...] împărat || **235,** 2 — *E*, *I* : populație [...] arabi învăliți cu / *F* : poporime [...] învăliți în || 3 — *E*, *I* : cu capetele rase care lucesc / *F* : ale căror capete rase strălucesc || 5 — *E*, *I* : Toți / *F* : Ei || 6 — *E*, *I* : privesc / *F* : se uită || 7 — *E*, *I* : delaolaltă [...] alții / *F* : toți odată [...] și alții || 8 — *E*, *I* : ba / *F* : nu || 10 — *E*, *I* : ce / *F* : care || 13 — *E*, *I* : fine / *F* : sfîrșit || 15 — numai în *E*, *I* : care face zigzaguri || 17 — *E*, *I* : prin [...] ea este / *F* : și prin [...] este || 18 — *E*, *I* : o mulțime de indigeni / *F* : mulțime de oameni || 20—21 — *E*, *I* : ne [...] păreți / *F* : au dreptate să ne îndemne ca să ne ferim || 23 — *I* : lor ce-i / *E*, *F* : ce-i || 24 — *E*, *I* : respingătoare / *F* : spăimîntătoare || 28 — *F*, *I* : și / *E* : și cu [...] *E*, *I* : babușilor săi / *F* : babușilor lui [cu următoarea notă la cuvîntul *babuși* : Papuci turcești. Red.] || 31 — numai în *E*, *I* : lipsa [...] *E*, *I* : a / *F* : să || 32 — *E*, *I* : cred [...] un / *F* : crede [...] vreun || 33 — *E*, *I* : care [...] sale / *F* : într-ale căruia ruine || 34 — *I* : o populație / *E* : poporime / *F* : s-au adăpostit o poporime || 35 — *E*, *I* : indigeni am întîlnit / *F* : locuitori am văzut || 38 — *E*, *I* : cu jale [...] alergare [...] prin / *F* : din fundul inimei [...] călătorie [...] pintre || **236,** 1 — *E*, *I* : crivaturi / *F* : paturi || 2 — *E*, *I* : faenză / *F* : farfurie || 3 — *E*, *I* : înveselește [...] și ține răcoare / *F* : înveselesc [...] || 5 — *E*, *I* : Îl găsim / *F* : și || 7— *E*, *I* : sărmanele / *F* : pe toată ziua || 8 — *E*, *I* : ființi / *F* : ființe nenorocite și || 11 — *E*, *I* : cu melancolie prin / *F* : melancolic pe || 12 — *E*, *I* : ce / *F* : care || 14 — *E*, *I* : o umbră de / *F* : un || 20 — *E*, *I* : descoperim / *F* : însemnăm || 21 — *E*, *I* : știe / *F* : vorbește || 22 — *E*, *I* : din / *F* : de || 24 — în *E* se află nota: *How do you do — I love you* || 29 — *E*, *I* : Angel [...] dînsele /*F* : cearcă Angel să li spuie lucruri plăcute || 30 — *E*, *I* : ne / *F* : îi || 35 — *E*, *I* : dejunul / *F* : masa || 36 — numai în *E*, *I* : stilton [...] etc. || || **237,** 6 — *I* :

să / *E, F :* să se || 7 — *E, I :* lăsăm închipuirea [...] fantaziei / *F :* închipuirii [...] visurilor plăcute || 10 — *E, I :* argintii / *F :* de argint || 13 — *I :* fondat / *E, F :* zidit || 16 — *E, I :* La [...] fiind / *F :* cari l-au stăpînit pînă la anul 1471, cînd au venit portugalii. După acești noi cuceritori, ce s-au bucurat de prada sa pînă la 1662, englezii l-au ocupat 22 de ani, însă || 21 — *E, I :* cazul [...] mînie / *F :* această părăsire, observă Angel. || 24 — *E, I :* Frumos [...] fie / *F :* Fie!... || 27 — numai în *E, I :* de Maroc || 28—29 — *E, I :* care [...] Algeriei / *F :* dușmanul guvernului francez || 33 — *E, I :* prin / *F :* o! scumpul meu amic, prin || 35 — *E, I :* strade înguste / *F :* hudiți || 36 — *E, I :* nu / *F :* în cari se scaldă huriile, nu || 37 — *E, I :* centrul / *F :* mijlocul || 40 — *E, I :* scobite [...] unde / *F :* și întunecoase, în cari || 238, 1 — *I :* umbră / *E, F :* umbra bolților || 2 — *F, I :* cît / *E :* în cît || 3 — *I :* nimic [...] un / *E, F :* nime [...] *E :* un / *F :* vreun || 4 — *E, I :* jaraticul / *F :* cărbunii || 5 — în *E*, la cuvîntul *agiaragel* se află nota: Ascultă, omule! || 7 — *E, I :* comunică / *F :* însuflă || 8 — *E, I :* încît / *F :* cît || 9 — *E, I :* centrul / *F:* mijlocul || 12 — *I :* alune [...] arabi [...] de / *E :* azime [...] /*F :* azime [...] arabi, de evrei [...] și de || 13 — *E, I :* și de evrei se ceartă [...] de la [*E :* se bat de la] / *F :* se sfădesc [...] se bat de la || 15 — *I :* *santuni* / *E :* *santuni* [cu nota: Nebuni venerați de arapi ca ființi sacre a cărora minte comunică cu Profetul] / *F :* *jantuni* (nebuni, venerați de arapi ca ființe a cărora minte comunică cu profetul) || 18 — *E, I :* de petrele pavelei în onorul / *F :* pe pavea în onoarea || 20 — *E, I :* *mlihi* / *F :* *mlihi* (bine, mulțămesc) || 22 — *E, I :* fără uși / *F :* și fără uși || 25 — *I :* din [...] pe / *E, F :* de [...] sub || 29 — *E, I :* fiind / *F :* că este || 31 — *E, I :* și / *F :* și jumătate || 32—33 — *E, I :* plăcerea / *F :* petrecerea || 34 — *E, I :* cimitirul / *F :* ținterimul || 36 — *I :* încă / *E, F :* arapii || 37 — *E, I :* poate / *F :* negreșit || 38 — numai în *E, I :* spaniolă || 39 — numai în *E* [notă] și în *F* [în text]: Cu maurii trebuie plumb sau argint || 239, 3 — *E, I :* pun [...] a nu / *F :* își pun [...] a || 4 — *E, I :* despărți [...] lor / *F :* desface cît mai puțin [...] său || 5—6 numai în *E, I :* însă [...] israelită || 7 — *E, I :* caută să-și deie / *F :* își dă || 9 — *E, I :* cum [...] pănă ce / *F :* cînd [...] pănă || 10—12 — *E, I :* el [...] în [*E :* prin] [...] Tangerului / *F :* sufletul lui e cuprins de neastîmpăr spasmodic. Sîmțirile cari-l domnesc în toate pasurile vieții sale sînt zgîrcia și spaima, prin urmare || 15 — numai în *E, I :* și s-ar teme de a fi recunoscut. || 16 — *E, I :* babușii [...] pe lîngă o geamie / *F :* păpucii [...] dinaintea unei moschele || 17—20 — *E, I :* totdeauna [...] pagubă / *F :* mai totdeauna în mînă și de economie, și de frică să nu facă vuiet pe pietre, lucru ce ar trage poate luarea aminte a arapilor și i-ar atrage lui maltratări sau *pagube*! || 21 — *E, I :* și acel / *F :* și || 22 — *E, I :* el / *F :* dînsul || 23 — *E, I :* trecătoare / *F :* ce zboară || 24 — *E, I :* nu rîde / *F :* el nu rîde || 26 — *I :* își [...] viclenie / *E, F :* se [*F :* își] [...] șireție || 27 — *E, I :* săi și parvenind / *F :* lui și devenind || 29 — *E, I :* îi desprețuiesc și-i / *F :*

i arată dispreț, în zadar || 31 — numai în *E, I :* din timp în timp || 32 — *E, I :* lor / *F :* său || 33 — *E, I :* de scop / *F :* în vedere || 34 — *E, I :* ci [...] Prin urmare / *F :* dar [...] De aceea || 38 — *E, I :* evrei / *F :* dînșii || **240,** 2 — *E, I :* urlînd și zberînd / *F :* zbierînd și mugind || 4 — *E, I :* poeticele figuri / *F :* celelalte figuri poetice || 5—7 — *I :* ele [...] mlădioasă și elegantă / *E :* [...] elegantă se mlădie / *F :* ele sînt adevărate fiice ale Răsăritului. Talia lor elegantă || 7 — *E, I :* ca [...] boarea dimineței / *F :* se mlădie [...] vînt || 9 — *F, I :* ca / *E :* cu || 11—12 — *E, I :* și albe [...] arăbească. / *F :* samănă a ține între degete fericirile și veseliile raiului. || 17 — *E, I :* evreii / *F :* evreii din Maroc || 18 — *I :* le-au [...] contra / *E :* i-au [...]/ *F :* [...] potrivă || 20 — *E, I :* pentru ca [...] aurul [...] le / *F :* ca [...] argintul [...] le-au || 21—22—*E, I :* numește Schillve [...] apreţuiește mult, foarte mult / *F :* au dat numele de Schilloc [...] găsește foarte pe plac || 27 — *E, I :* cîteva / *F :* vro trei sau patru || 29—30 — numai în *E, I :* și nopțile de vară. || 32 — *E, I :* diferite / *F :* deosebite || 35 — *E, I :* cu / *F :* în || 38 — *E, I :* stofe grele cu broderii de aur / *F :* materie deschisă și aurită || **241,** 1 — numai în *E, I :* foarte || 2 — *E, I :* lor cele [...] ne / *F :* pe Afrodita fărmăcătoare; evreii marocani || 8 — numai în *E, I :* de a veni || 9 — *E, I :* dominează / *F :* domnește || 10 — *E, I :* precum și [...] sultanilor de Maroc. / *F :* și [...] sultanului de Maroc. Alcsar sau Alcazar, nume poetic! Fi-va el oare potrivit cu palatul? || 13 — *E, I :* uimiți / *F :* încîntați || 15 — *E, I :* lunei. / *F :* lunei; amorul și cu luna fiind de cînd lumea îmbele poluri ale sufletelor sîmțitoare. || 17 — *E, I :* întocmai ca / *F :* ca || 18 — *E, I :* Ea / *F :* și frumoase. Ea || 20 — *E, I :* de aur / *F :* aurie || 21 — *E, I :* depărtat cu / *F :* cu || 22 — *E, I :* împregiurul nostru [...] făcînd / *F :* în aer [...] făcîndu-ne || 26 — *E, I :* pe valuri / *F :* în depărtare || 27 — *E, I :* din / *F :* de || 28—38 — *E, I :* Visezi [...] cornetul / *F :*

— Logodnica Negelului?

— Tocmai! Ea se primblă acum pe mare; privește colo, în dreapta, caicul cel care trece, lăsînd în urmă-i o brazdă luminoasă. Ea-i!!!

Zicînd aceste cuvinte, Angel dispare pentru cîteva minute și se întoarce pe terasă aducînd instrumentul său favorit, un *cornet à piston* || 40 — numai în *E, I :* cu mirare. || **242,** 1 — *E, I :* un concert / *F :* o serenadă || 2 — *E, I :* cantatrițe / *F :* cîntărețe || 3 — *E, I :* Dominat [...] Angel / *F :* Și în adevăr, el || 5 — *E, I :* se răspîndesc [...] făcînd pe arabi a-și / *F :* ale lui Donizetti răsună puternic [...] și locuitorii își || 6 — *E, I :* închipui [...] [*E :* Asrael] un / *F :* închipuiesc, negreșit, că aud trîmbița lui Asrael. Ca prin || 7—8 — *E, I :* oameni [...] înmărmuriți. / *F :* umbre ce se mișcă, spăriate, apoi se opresc înmărmurite, ca să asculte variațiunile amicului meu. || 10 — *E, I :* care / *F :* ce || 12 — *E, I :* suspinînd [...] exprimînd / *F :* suspină adînc și esprimă din timp în timp || 13 — *E, I :* prelungit. / *F :*

prelungit și elocinte. || 16 — *I :* otelului / *E, F :* terasei || 17 — *E, I :* ce / *F :* albi ce || 20 — *E, I :* note / *F :* note din cornet || 22 — *E, I :* diferite / *F :* deosebite || 23 — *E, I :* de culcat / *F :* pentru odihnă || 25 — *E, I : dear* / *F : my dear* || 27 — numai în *E, I :* și somn dulce! || 28 — *I :* A / *E :* 2 oct. A / *F :* 2 optomvre. A || 29 — *E, I :* zice spaniolește [...] că / *F :* zice [...] tot că || 30 — *I :* englezește / *E, F :* în limba engleză || 32 — *E, I :* absolută a / *F :* a || 33 — *E, I :* dar din / *F :* din || 34 — numai în *E, I :* în fine || || 35—36 — *E, I :* ce domină Tangerul. / *F :* care servea odinioară pentru adăpostirea sultanilor marocani. || 37 — *E, I :* și înlesnește / *F :* Ea domnește orașul și marea, înlesnind || 39 — *E, I :* Andaluziei / *F :* Spaniei || **243,** 2—3 — *E, I :* strălucește [.../ corăbii / F: steclește marea azurie || 4 — *E, I :* cubice / *F :* de formă cubică, pintre carile apar || 5—7 — *I :* vie [...] culori. / *F :* vie și cîteva malduri de stuf verde. Locuințele consulilor, văpsite cu deosebită coloare și încungiurate cu grădini, precum și minarelele cuadrate a doauă geamii completează acest tablou luminat de razele înfocate ale soarelui african. || 6 — *I :* învestit / *E :* înveselit || 7—9 — *E, I :* a [...] încungiurată cu / *F :* la poarta dărîmată a castelului, întrăm în el și sosim în curtea Alcsarului încungiurat de || 10 — *E, I :* de Maroc se rîdică / *F :* se găsește || 11 — *I :* prin / *E, F :* pe sub || 12 — numai în *E, I : patio* || 16—18 — *E, I :* săpate [...] Tot [...] camere / *F :* lucrate [...] nimic nu poate da o idee esactă de deplinătatea și de frumuseța săpăturilor în lemn din bolțile camerelor, precum și de fantazia arabescurilor scobite în pareții lor. Tot geniul Orientului este închis în ele! || 19 — *E, I :* Vizitînd [...] rîndul / *F :* Săvîrșind vizita rîndului || 20 — *E, I :* deasupra / *F :* sus || 21 — *I :* deasupra / *E, F :* asupra || 22 — *I :* daruri / *E, F :* doruri || 23 — *E, I :* ființă odinioară / *F :* odinioară ființă || 28 — *I :* pustiu palat / *E, F :* palat pustiu || 29 — *E, I :* strălucit / *F :* încîntător || 31 — numai în *E, I :* în || 32 — numai în *E, I :* și Giralda || 33 — numai în *E, I :* mai cu samă || 36—37 — *I :* și [...] gunoi / *E :* [...] strîmte [...] / *F :* orașe compuse de hudiți strîmte și de case întunecoase fără de acoperiș, fără de ferestre și fără aer îndestulători. || **244,** 3—4 — *E, I :* ai gardei împărătești. / *F :* din garda împărătească. || 5 — *E, I :* lănci otrăvite / *F :* cîte o lance otrăvită. || 7 — numai în *E, I :* pe lîngă sultanul || 8 — *E, I :* atmosferei. / *F :* aerului. || 9 — *E, I :* funcționari mari / *F :* mari funcționari || 10 — *I :* cel al [...] ornicul [...] cel al [...] cel d-al / *E :* [.../ al / *F :* al [...] ceasornicul [...] al [...] al || 16 — *E, I :* caracteristice / *F :* espresive || 18 — *E, I :* instrumente [...] lor / *F :* dinaintea lor instruminte de moarte || 22 — numai în *E, I :* purtată || 25 — *I :* Femeile în urma cortegiului / *E :* Nota bene: femeile [...] / *F :* Nota bene, femeile la urmă || 30 — *E, I :* zacă / *F :* se afle || 31 — *E, I :* Africei / *F :* african || 32 — numai în *E, I :* Angel și eu || 33—34 — *E, I :* mahomedane și ne coborîm [.../ strade / *F :* Orientului și ne întoarcem [...] hudiți || 36 — *E, I* : servi / *F* : îndeplini oficiul || 37 — numai în *E, I* : învăliți în burnuze rupte || 40 — *E, I* : toate cuvintele cîte le / *F* : cîte cuvinte turcești || 41 — *E, I* : diferitele / *F* : deosebitele || **245,** 1 — *E, I* : lăsînd / *F* : lăsîndu-mă || 2 — *E, I* : replică / *F* : răspunde || 5 — *E, I* : de / *F* : dacă || 6—7 — *I* : îmi răspunde el rîzînd, eu [...] Algeria [...] 1 de zuavi / *E* : [...] Alger [...] / *F* : [...] zuavilor.

— Știi și arăpește?

— Știu. || 16 — *E, I* : vrednic / *F* : de-ai lui || 19 — numai în *E, I* : cordială a || 20—22 — *E, I* : pentru [...] spate. / *F* : însă nu izbutește decît a cădea pe spate în hohotul arapilor. || 23 — *E, I* : ne ceară / *F* : ceară de la noi || 24—25 — *E, I* : cîteva [...] le / *F* : cîțiva bănuți care devin între ei un măr de discordie. Băieții rași pe cap se răped să-i || 26 — *E, I* : împing / *F* : împing unul pe altul || 29 — *E, I* : o pornire furioasă / *F* : furie || 33 — *I* : e / *E, F* : este || 34—47 — *E, I* : o sumă [...] pedestră / *F* : un galben! Oara de prînz se apropie || 38 — *E, I* : drăgălașa Asterica și ne spune / *F* : Asterica || **246,** 1 — *E, I* : că [...] Ashton / *F* : și ni spune că stăpînele ei || 4 — *E, I* : răspunde / *F* : zice || 5—8 — *I* : care [...] el / *F* : Asterica, veselă, aleargă să ducă această bună veste domnișoarelor Ashton, iar noi ne punem la masă.

— Știi să joci ceva din piano? mă întreabă amicul meu.

— Ba nici o iotă, îi răspund.

— Prea bine. || 6 — *F, I* : cînt / *E* : gioc || 9 — *E, I* : pe la / *F* : la || 11 — *E, I* : prefăcut / *F* : schimbat || 13 — *E, I* : subsuoara / *F* : sub braț || 15 — *I* : ciugulea [...] și-i / *E* : ciugulește [...] / *F* : ciugulește [...] și tot || 16 — *E, I* : Junele servante / *F* : Lunica și Asterica || 22 — *E, I* : zburdalnică / *F* : veselă || 23 — numai în *E, I* : vesele || 25 — *E, I* : și înduioșat. / *F* : răsunători. || 27 — *E, I* : acea exclamare ieșită / *F* : acel *haao* ieșit || 28 — *E, I* : pătrunde adînc / *F* : înduioșează || 29 — *E, I* : mă îndeamnă să / *F* : pe loc || 33 — *E, I* : funcția / *F* : esercițiul || 34 — *E, I* : roagă / *F* : îndeamnă || 35 — *I* : nobilele / *E, F* : neobositele || 40 — numai în *E, I* : pe Meyerbeer, pe Rossini || 41 — *I* : Strauss / *E* : Strauss, tatăl și fiiul, vină în agiutoru-mi! / *F* : Strauss, vină în ajutoriul meu! || **247,** 2 — *I* : mînile și / *E* : [...] și le / *F* : degetele și le || 3 — *E, I* : fildiș / *F* : ivoriu || 4 — *I* : cacofonică [...] de / *E* : [...] de o / *F* : muzicală [.../ || 5 — *E, I* : se poate [...] a profitat / *F* : o pot [...] profitînd || 6 — numai în *E, I* : fericitele || 7 — *E, I* : fantastic. / *F* : frenetic. || 8—10 — *E, I* : animat [...] clavirului / *F* : și danțul e neîntrerupt, fiind condus cînd de cornet, cînd de piano. || 12 — *E, I* : dănțuind [...] pas / *F* : jucînd împreună în sunetul dairelelor un soi de danț || 13 — numai în *E, I* : o mimică || 14—15 — *E, I* : leagănă [...] mare / *F* : agită și se mlădie foarte voluptuoase. Însuși Giaali, papagalul, dă semne de || 16 — numai în *E, I* : bătînd din aripi || 17 — *E, I* : *Coco* / *F* : *oh,* *yes* || 20–21 — *E, I* : dans [...] lor [...] reîntinerit [...] comunicative, grațioase / *F* : joc [...] său [...] întinerit [...] grațioase || 26 — *E, I* : amîndouă / *F* : domnișoarele || 28 — *E, I* : de a o găsi / *F* : să o găsesc || 30 — *E, I* : papagalul / *F* : papagalul de pe umărul stăpînei sale || 31 — *E, I* : Nemaiputînd nimica [...] puternic / *F* : Nemaigăsind nemica a [...] || 32 — *E, I* : compun / *F* : compun pe loc || 36 — *E, I* : și oameni / *F* : străine || 37 — *E, I* : deșerturi / *F* : pustiuri || **248,** 8 — *E, I* : doresc / *F* : vroiesc || 10 — *E, I* : care-s / *F* : care-am || rîndurile 13–23 numai în *E, I* || 24 — *F, I* : 3 [...] domnului / *E* : 4 [modificat din 3] [...] d-lui || 25 — *E, I* : să ne viziteze / *F* : de ne vizitează || 26 — *E, I* : învită / *F* : poftește || 31 — *E, I* : pătruns / *F* : năvălit || 32 — **249,** 9 — *E, I* : lui ca un verme [...] roade [...] Pentru [...] său / *F* : său ca un vultur [...] sfîșie [...] Toate frazele lui sînt punctuate cu suspinuri sau cu căscări ce te fac să adormi încetișor și să intri cu ochii deschiși în lumea visurilor. În timp de patru ani viața lui || 10 — *E, I* : ce / *F* : care || 11–12 — *E, I* : Sărmanul [...] a fost / *F* : Singura distragere ce și-au putut el procura este || 13 — *I* : hiene [...] și / *F* : sau la elefanți / *F* : pantere sau la elefanți, dar un vînat || 15 — *E, I* : foia / *F* : era plin || 16 — *E, I* : bucurîndu-se [...] sărea / *F* : sărea în toată libertatea || 18 — *E, I* : general / *F* : variat || 20–22 — *E, I* : favorit [...] înceteze. / *F* : iubit în concertul general, de care răsuna Tangerul după asfințirea soarelui și pînă la ivirea zorilor.

Fatalitate! fatalitate și de trei ori fatalitate! || 23 — *E, I* : numi [...] fu / *F* : au numit [...] au fost || 27–28 — *E, I* : pistoale [...] ucidere / *F* : lațuri, căpcăni, săgeți, măciuci, toate instrumintele de perire || 31 — *E, I* : britanic [...] a imita chiar / *F* : modern [...] chiar a imita || 32–33 — *E, I* : cu scop de [...] pe naivele [...] și de [...] astfel în / *F* : spre [...] naivele [...] și [...] în || 34 — *E, I* : gingașe de inimă au [...] acestei stratageme / *F* : au [...] acestui stratagem || 35 — *E, I* : perfide și ademenitoare / *F* : ademenitori || 36 — *I* : ulițelor / *E, F* : hudiților || 37–38 — *E, I* : patru ani de nopți / *F* : curs de patru ani || 40 — *E, I* : este întins / *F* : se întinde || **250,** 1 — *E, I* : blana / *F* : rămășița || 3–4 — *I* : din [...] tapet / *E* : de [...] / *F* : lucrate tot de Reade, căci Reade este un adevărat artist. El au trămis chiar la expoziția din Londra cu doi ani mai înainte un covor || 5–6 — *E, I* : și [...] întreagă [...] acest / *F* : care au fost admirat de toți vizitatorii [...] acel || 7 — numai în *E, I* : de nu mă înșăl || 9 — numai în *E, I* : curios || 10 — numai în *E, I* : el || 11 — numai în *E, I* : în timp || 14 — *E, I* : de marochin / *F* : în marochin || 16 — numai în *E, I* : de dinți de elefant, de pene de struț etc. || 19 — *E, I* : mijlocul ei. / *F* : mijloc. || 21 — *I* : deasupra / *E* : deasupră-i / *F* : deasupra ei || 23–24 — *E, I* : Pășind pragul acelui [...] nechezatul / *F* : Întrînd în acel [...] nechezul || 26 — *E, I* sale [...] trandafirii / *F* : lui [...] rozii || 27 — *E, I* : său / *F* : lui || 29 — *I* : sîngele [...] lui.

Și în adevăr, Boabdil / *E :* [...] sale [...] / *F :* sîngele lui [...] lui. Boabdil || 30 — *E, I :* curat [...] de / *F :* al deșertului de || 34 — *E, I :* chiar pe / *F :* pe însuși || 35 — *F, I :* căci el / *E :* căci || **251,** 1 — *E, I :* Bucuroși! [...] eu. / *F :* Bucuros! || 3 — *E, I :* potriviți / *F :* făcuți || 4 — *E, I :* Europa. / *F :* Europa de un amatori. || 7 — *E, I :* trei șacali domesticiți / *F :* doi șacali îmblînziți || 10—11 — *E, I :* purtat [...] muzeuri / *F :* dus la operă, la muzeuri, prin grădini || 12 — *I :* patru / *E, F :* șese || 13 — *E, I :* în [...] găsindu-se / *F :* el care trăise la întuneric și se găsise || 14—16 — *E, I :* luminelor [...] civilizației. / *F :* luminei; mintea lui trebuie să fi luat o prifacere oarecare. || 18 — *E, I :* grozavă / *F :* mare || 24 — *E, I :* ce [...] secului nostru / *F :* ce-l [...] civilizației noastre || 25—32 — numai în *E, I*; deosebiri: 27 — *I :* la o operă din Paris întîia oară / *F :* pentru întîia oară la opera din Paris || 36 — *E, I :* nechezatul / *F :* nechezurile || 38 — *E, I :* din/ *F :* afară din || 40 — *E, I :* cu [...] din / *F :* depărtat cu [...] de || **252,** 2 — *E, I :* frîiele / *F :* frîul || 3 — *E, I :* *Avay* / *F :* *Olvait* || 4—5 — *E, I :* Hafir [...] puternic aerul viu a / *F :* Hafiz [...] aerul || 10 — numai în *E, I* || 11 — *E, I :* năsipos / *F :* năsipit || 12 — *F, I :* îndreptăm / *E :* directăm ||13 — *I :* fistici / *E, F :* pitici || 14 — *E, I :* Calea [...] mărginită / *F :* Drumul e mărginit || 15—16 — *E, I :* și cu [...] alăturea [...] unui santun / *F :* mari și cu [...] pe lîngă [...] funerari al unui jantun || 17 — *E, I :* lîngă [...] ele/ *F :* aproape de [...] și || 22 — *E, I :* cu / *F :* cu mai || 25—28 — *E, I :* la [...] naturei / *F :* pe înălțimea capului Spartel, ascultăm mugetul bătrînului ocean și apoi || 30 — *I :* Consulului Europei. / *E :* consulilor [...] / *F :* ce le poșed consulii afară din Tanger. || 31 — *E, I :* la / *F :* pe la || 32 — *I :* de crini / *E, F :* și de crini || 34 — *I :* auriu / *E, F :* aurit || 36 — *I :* crunt [...] cu nepăsare o / *F :* crud [...] o || 37 — *I :* întreagă de motani [...] e ca [...] cale-i / *E :* numeroasă [...] e [...] / *F :* [...] mîțe, e destul să întîlnească în calea sa || 38 — *E, I :* frunte [...] sufletul / *F :* față [...] inima || **253,** 1 — *E, I :* mîțe / *F :* motani || 2 — numai în *E, I :* acum [...] frumoasei || 3 — *E, I :* noului nostru amic / *F :* amicului nostru || 5 — *E, I :* făcut / *F :* făcut-o || 6 — numai în *E, I :* fiind || 7 — *E, I :* e / *F :* este || 8—9 — *E, I :* sau [...] se împacă mai bucuros cu [...] și cu / *F :* sau de [...] preferează [...] angles și || 12—13 — *E, I :* străine [...] țigări havane / *F :* și vutce [...] țigare || 15 — *E, I :* mesenii [...] ce amețiți ei / *F :* convivii [...] ce || 18 — *E, I :* Malaga / *F :* Xeres || 22 — *E, I :* la / *F :* în || 23 — numai în *E, I :* dubite || 24 — numai în *E, I :* aici || 28 — *E, I :* bizare / *F :* dișanțate || 30 — *E, I :* inimile [...] grăim / *F :* și toți vorbim || 33 — *E, I :* Franciei și a Engliterei / *F :* Angliterei și a Franciei || 34—36 — *I :* După [...] apoi povestirile [...] Angel / *E :* [...] povestirile [...] /*F :* Angel || 37 — *E, I :* scîntietori [...] istorisește / *F :* strălucitori [...] povestește || **254,** 3 — *E, I :* descriu / *F :* istorisesc || 4 — *E, I :* acel trio vorbareț / *F :* acea convorbire interesantă || 6 —

numai în *E, I* : *(întinzîndu-mi mîna)* || rîndul 7 — numai în *E, I* || 8 — *E, I* : *(deșărtînd* [...] *șampanie)* / *F* : Pînă la moarte! || rîndurile 10—14 — numai în *E, I*; deosebiri: *I* : mii / *E* : mii de || 15 — *I* : vechea / *E, F* : Brusa, vechea || 16 — *E, I* : Imperiului Otoman / *F* : acelor întîi sultani || 18 — *E, I* : companioni / *F* : tovarăși de călătorie || 20 — *I* : văi [...] și / *E* : văi [...] / *F* : locuri [...] || 23 — *E, I* : mei. / *F* : mei și miorlăind jalnic ... || rîndurile 24—25 — numai în *E, I* || 28 — *E, I* : 400.000 de mîțe / *F* : patru sute de mii de motani || 29 — *E, I* : spectatori / *F* : angleși || 30 — *E, I* : cu / *F* : de || 31 — *E, I* : cu *gentlemani* purtînd ochene [...] stau / *F* : de *gentlemani* [...] erau || 32 — *E, I* : amatori / *F* : spectatori || 33 — *E, I* : *pale-ale* în mîni / *F* : porter în mînă || 35 — numai în *E, I* : *(adîncit în gînduri)* || 39 — *I* : fundul [...] hotărît / *E* : [...] decis / *F* : lăuntrul [...] decis || **255,** 1 — *E, I* : ne sui pe / *F* : lua || 2 — *E, I* : ce / *F* : care || 3 — *I* : tocmit / *E, F* : năimit || 5—11 — *E, I* : iar [...] veneau / *F* : Însă spre sară ne-au ajuns în cale curierul turcesc, întovărășit de un cavas înarmat pînă-n dinți. Caii lor alergau || 12 — *E, I* : postei în Imperiul / *F* : stafetelor în tot cuprinsul Împeriului || 13 — *E, I* : *melancolic* / *F* : adîncit în gînduri || 14—15 — *E, I* : se găsea [...] vieței [...] [...] dizmierdătoare / *F* : era [...] vieței sale [...] sprintenă || 16 — numai în *E, I* : din harem ... *oh !* || 17 — numai în *E, I* : iat-o || 18 — numai în *E, I* : ipodromului || 19 — *E, I* : acel tropot / *F* : un tropot în urmă || 20 — *E, I* : Ce fugă! / *F* : Cîmpul vuia! ... || 22—23 — *E, I* : Cîmpul [...] luase / *F* : Aerul vîjîia împregiurul nostru, părea că ne luase un vîrtegi || 26 — *E, I* : spinarea / *F* : spinările || 27 — *E, I* : *Hurra* / *F* : *Olrait* || 28—29 — *I* : spectatori [...] pariat / *E* : [...] ochii la [...] / *F* : privitori țîntesc ochii asupra lor și-i urmăresc cu sufletul. || 30 — *I* : le / *E, F* : te || 32 — *E, I* : mi-am / *F* : mi-am pus toată puterea de mi-am || 33 — *E, I* : să-și urmeze drumul / *F* : să meargă || 35—36 — *E, I* : răcorit [...] dar / *F* : dus calul să-l adăp, apoi l-am închingat bine, m-am suit pe el și || 37 — *E, I* : pe cîmp [...] companionii / *F* : dinaintea mea [...]|| tovarășii || 39—40 — numai în *E, I* : Închipuiți-vă poziția mea critică || **256,** 4 — *E, I* : culoare / *F* : haină || 5 — *E, I* : Răped deci / *F* : deci răpăd || 9 — numai în *E, I* : și prinde la curagiu || 10 — *E, I* : și-i [...] pleacă / *F* : și trebuie să-i [...] se izbește || 12 — *E, I* : opt [...] cîțiva [...] stau / *F* : vro opt [...] șese [...] erau || 13—17 — *E, I* : și [...] calul / *F* : dar cum mă văd ei sar în picioare și unul dintr-înșii pune mîna pe zăbala calului. Eu nu perd cumpătul şi-l lovesc peste ochi cu varga mea de nerv de bou; apoi într-o clipă o rup de fugă || 18—19 — *E, I* : Hoții [...] fugă / *F* : Turcomanii furioși că li-au scăpat prada din gheare se iau || 20 — *I* : eu fiind călare și ei pe jos [...] lesne / *E, F* : ei fiind pe gios și eu călare [...] / *F* : repede || 22 — *E, I* : Ea însă / *F* : Însă ea || 23—24 — *E, I* : colo [...] *God !* / *F* : nu dispare! ... || 28 — *E, I* : colorați / *F* : viu colorați || 30 — *E, I* : sosi mai / *F* : ajunge ||

33 — *E, I* : fine / *F* : sfîrşit || 34 — *F, I* : clipeau / *E* : sclipeau || 36 — *E, I* : cazuri cea mai nimerită măsură / *F* : împregiurări cel mai nimerit || 37 — *E, I* : animalelor / *F* : dobitoacelor || 38 — *E, I* : pleacă / *F* : au plecat || 39 — *E, I* : după o oră mă scoate / *F* : m-au scos || **257,** 1 — *E, I* : află / *F* : găsesc || 2—3 — *E, I* : perde [...] shelingi / *F* : cîștiga și a se perde milioane de shelling puse rămășag || 4 — numai în *E, I* : încă doi || 7—8 — *E, I* : onorul [...] Plum! / *F* : sănătatea lui! ... O *joy !* cît pentru mine ... || 9 — *E, I* : poalele [...] nalt / *F* : picioarele acelui mal nalt cît un munte || 11 — *E, I* : argintii, iar / *F* : de argint și || 21 — *E, I* : sosise / *F* : ajunsese || 22 — *I* : prin / *E, F* : pe || 24 — *E, I* : În [...] în / *F* : După o oară am sosit teafăr în acest || 25 — *E, I* : pe tinerii belgi lungiți / *F* : amicii mei || 26 — numai în *E, I* : turcești || 28 — *E, I* : livre [...] Holvay. / *F* : sterlingi cîștigați de la cel mai bun amic al meu ... || 29 — *E, I* : în [...] Arthur! / *F* : Beu în [...] Plum! || 37 — *E, I* : tu [...] petrecem / *F* : le-am petrecut || **258,** 1—2 — *I* : ne culcăm [...] cu [...] ținu / *E* : [...] cu toți [...] / *F* : și pînă-n zori de zi călărim pe umerele lui Morfeu în lumea visurilor fantastice; însă dulceața somnului nu ține || 6 — numai în *E, I* : deci || 8 — numai în *E, I* : spaniol || 9 — *E, I* : ne închinăm papagalului Dgiali / *F* : preschimbăm salutări amicale cu papagalul || în *F*, la sfîrșit, se află mențiunea: (va urma), deși continuarea relatării n-a mai fost publicată în *Foaia Soțietății* ... || 13 — în *G, H* relatarea poartă titlul: *Călătorie în Africa. De la Tauger la Tetuan prin Munții Uadras* și are următoarea notă: Începutul acestei călătorii în imperiul Marocului s-a publicat în *Foaia Societăței* — Bucovina — 1868 || 15 — *G, H, I* : dobitoace / *E* : animale || 16 — numai în *G, H, I* : Tanger || 17 — *E, G, I* : caii pe / *H* : pe / [numai în *E* : covor molatic] || 19 — numai în *E* : (Țtaun) || 22 — numai în *G, H, I* : nişte || 23 — *H, I* : pasăre / *E* : păsări / *G* : păsărele || 32 — numai în *E* : pentru ca să o răcorim. || 33—34 — *G, H, I* : în sînul lor o răcoreală învietoare [*G, H* : și] foarte plăcută. / *E* : o răcoreală învietoare în sînul lor. || 35 — *G, H, I* : două / *E* : vro două || **259,** 1—2 — *G, H, I* : o asămănare curioasă cu acele / *E* : asemănare cu satele || 4 — *G, H, I* : dragomanului nostru / *E* : lui || 7—8 — numai în *G, H, I* : tovarăşul meu de voiaj [...] de argint || 8 — *G, H, I* : răsunătoare / *E* : din cele mai vesele || 9 — numai în *G, H, I* : cu somnul în ochi || 11 — *G, H, I* : pumnii [...] după noi / *E* : pumnul [...] în urma noastră || 12—13 — *G, H, I* : din Tanger ce ne întovărășește / *E* : de la Tanger || 13 — *I* : acestei / *E, G, H* : acelei || 17 — *G, H, I* : îi zic / *E* : întreabă Angel || 19—20 — *G, H, I* : pronunțăm [...] ori numele lui [...] Mustafa / *E* : zicem [...] ori [...] dragomanul || 22 — numai în *G, H, I* : aș fi încredințat că || 23 — *G, H, I* : răce / *E* : limpede || 24 — *G, H, I* : dragomanul / *E* : Hagi Mustafa || 27 — *G, H, I* : *Well* / *E* : *Very* || 29 — *G, H, I* : la / *E* : lîngă || 34 — *G, H, I* : despre [...] ceva / *E* : pentru [...] un lichid || 36 — *G, H, I* : avem curaj [*G, H* : curajul] / *E* :

ne putem decide || 37 — *G, H, I :* numai o [...] batiste în el / *E :* a [...] batistele în el pe deoparte || 39 — *G, H, I :* pînza subțire / *E :* pînză || 40 — *G, H, I :* însă decît / *E :* decît || 41 — *G, H, I :* cîteva / *E :* ca vro cinci || || **260,** 1—2 — *G, H, I :* pe urmă [...] setei. / *E :* apoi ies răcoriți ca și cînd ar fi beut apa cea mai limpede și mai rece. || 3 — *G, H, I :* dedăm la această operație / *E :* livrăm la aceste operații || 7 — *G, H, I :* o expresie hainoasă / *E :* espresia de hiene || 8 — numai în *G, H, I : par dessus le marché* || 9 — *G, H, I* — din / *E :* de || 11 — *G, H, I :* cercînd / *E :* să cerce || 12—13 — *G, H, I :* imperiul [...] orașelor. / *E :* Africa. || 15 — *G, H, I :* în aer șese descărcături, își pregătește / *E :* șese descărcături în aer, își încarcă || 18 — *G, H, I :* părăsi locul / *E :* pleca || 20 — *G, H, I :* Mare greșală că ți-ai [...] observă [*G :* observă atunci] / *E :* Rău ai făcut că le-ai [...] || 22 — *G, H, I :* ce?? / *E :* ce? întreabă Angel. || 23—24 — *G, H, I :* Pentru [...] d-tale. / *E :* Pentru că ei sînt în stare să ne urmărească numai pentru dragostea acelui pistol ...

— Ș-apoi?

— Apoi chiar să te ucidă, numai să puie mîna pe el. Pentru un arab, orice armă e o comoară, mai cu seamă giuvaerul d-tale cu șese încărcături. || 26 — *G, H, I :* amicul meu / *E :* Angel || 27—28 — *G, H, I :* se [...] și fără a mai întîrzia [...] în direcția munților / *E :* el se [...] și [...] spre munții || 29 — *G, H, I :* dușe / *E :* valuri || 30—31 — numai în *G, H, I :* cu fes nalt de postav roș pe cap || 32 — *I :* își / *E, G :* însetate își / *H :* insectele își || 33 — numai în *G, H, I :* obosită || 34 — numai în *G, H, I :* ferbînd și chiar || 36— *G, H, I :* ne căptușim cortelurile / *E :* căptușim cortelurile noastre || 37 — numai în *G, H, I :* soarelui || 38—39 — *G, H, I :* în pelea [...] Spaniei! / *E :* ca niște ace în pelea noastră. Supliciul e nesuferit pentru noi, || **261,** 1—4 — *G, H, I :* aleargă [...] soarelui. / *E :* noștri merge pe gios un tînăr arap, de 14 ani, cu capul gol și ras, fără a se tîngui de ferbinteala soarelui. Creștetul lui steclește întocmai ca o oglindă. || 5 — *G, H, I :* îmi zice / *E :* mă întreabă|| 8 — *H, I :* acest / *E, G :* ist || 12—13 — *G, H, I :* și în [...] ea / *E :* dar || 16 — *G, H, I :* păstor nomad / *E :* cioban || 18 — *G, H, I :* mea!) / *E : mea !*). Efectul ce produce acest glas pe întinderea amorțită a pustiului nu se poate traduce, atît e de bizar și pătrunzător! || 20 — *G, H, I :* albia / *E :* patul || 21 — *G, H, I :* Caii / *E :* Caii [...] *I :* petre / *E, G, H :* ei || 22 — numai în *G, H, I :* și ne coacem în pele || 24 — *G, H, I :* acest / *E :* acel || 24—25 — *G, H, I :* prin o flacără / *E :* printr-o pară [...] *E, G, I :* fine / *H :* sfîrșit || 29 — *G, H, I :* Fericire [...] surpriză / *E :* O! fericire [...] O! surpriză || 30 — numai în *G, H, I :* verde || 31 — *G, H, I :* împăratul izvoarelor! / *E :* Și ce izvor! || 32—33 — *G, H, I :* din [...] unor [*G :* unei] stînci / *E :* dintr-o stîncă naltă || 36 — *G, H, I :* încă prea / *E :* prea || 37 — *G, H, I :* cîteva scurte momente / *E :* cinci minute || 38—40 — numai în *I* întreaga notă; în *G, H* numai *:*

Ciocîrliile [...] vînătorului [*G* : vînătorilor]. || **262,** 2–3 numai în *G, H* : Angel [...] pîrău. / *I* : Angel [...] cailor. || 5 – *G, H, I* : sub [...] smălțuite / *E* : la umbra unui copac tufos de maslin || 6 – *G, H, I* : dragomanului / *E* : lui Hagi Mustafa || 7–8 – *G, H, I* : sălbatici [...] lumei / *E* : nalți și sălbatici ce se prăjesc la focul soarelui || 9–10 – *G, H, I* : în cercuri deasupra lui / *E* : deasupra dealului || 11 – *G, H, I* : întocmai ca doi rubini [*G, H* : două rubinuri] / *E* : ca două rubinuri || 15 – *G, H, I* : Fac această mărturisire / *E* : o mărturisesc || 16 – numai în *G, H, I* : sau alte animale tîrîtoare || 17– *G, H, I* : profund [.../ însă / *E* : dezgust și de teroare ... însă Angel || 18 – numai în *G, H, I* : degrabă || 21 – *G, H, I* : colțul / *E* : unghiul || 22 – *G, H, I* : Ali [...] întocmai / *E* : Ali, arapul cel mic, se răpede în fugă pe stîncă, acățîndu-se || 25 – *G, H, I* : dealuri [...] contra / *E* : codru [...] în contra || 26 – *G, H, I* : ce i-a prădat / *E* : ce-i prădase || 27 – *G, H, I* : Hagi / *E* : și de rușine, Hagi [...] *I* : iar / *E, G, H* : esclamînd Allah! Allah! iar [*E* : și] || 28–29 – *G, H, I* : proviziile / *E* : merindele || 31–32 – *G, H, I* : seduce / *E* : fi sedus || 34 – *G, H, I* : obiecte de hrană / *E* : provizii || 36 – *G, H, I* : și pe [...] animale / *E* : și [...] lighioi || 37–38 – *G, H, I* : și o pune la gură, zicînd / *E* : umple un pahar cu vin spaniolesc și zice, deșărtîndu-l dintr-o dușcă || 39 – *I* : *All right!* ... în sănătatea șerpelui! / *E* : În sănătatea ... nu știu cui! / *G, H* : *All right!* [...] nu știu cui || 40 – *G, H, I* : așază / *E* : pune || 41 – **263,** 4 – *G, H, I* : clănțănit [...] însă / *E* : sunet de măsele în activitate și ... proviziile dispar! Desertul lipsește, cafeua asemine, dar ne rămîne || 5–6 – *G, H, I* : În Africa [...] pe / *E* : Lungiți pe spate, cu ochii pe || 10–11 – *G, H, I* : cîntecul izvorului / *E* : șopotul apei || 16 – *G, H, I* : bine hrăniți, bine adăpați / *E* : gata || 17 – numai în *H, I* : misterioasă || 20 – *G, H, I* : mai / *E* : în calea noastră mai || 21 – *G, H, I* : însă observăm că / *E* : însă || 22 – *I* : patrupezii [...] presimțim / *E* : cuadrupezii [...] videm / *G, H* : cuadrupezii [...] || 23–24 – *G, H, I* : continuăm [...] mare [*G* : multă] luare aminte / *E* : urmăm [...] multă circumspecție || 25–26 – *G, H, I* : și, în sfîrșit [*G* : fine] [...] vîrful [...] găsim / *E* : obosiți și, în fine [...] culmea [...] este zidită || 28 – *I* : patrată / *E, G, H* : cuadrată || 29 – *G, H, I* : închisă / *E* : încungiurată || 30 – *G, H, I* : cîteva / *E* : sînt cîteva || 31 – *G, H, I* : încuiete / *E* : închise || 33 – *G, H, I* : sînt / *E* : se găsesc || 35– *G, H, I* : pentru un [....] oaspeții / *E* : un [...] locuitorii || 39 – *G, H, I* : calea / *E* : drumul || **264,** 1–2 – *G, H, I* : până [...] oraş / *E* : ca să agiungem la porțile acelui oraş până la asfințitul soarelui || 3 – *G, H, I* : sau / *E* : ori || 6 – *G, H, I* : a îndeplini / *E* : să îndeplinească || 7 – *G, H, I* : fanatismul / *E* : nepăsarea || 8 – *G, H, I* : necredincioșii / *E* : în cualitatea noastră de necredincioși || 9 – *H, I* : confiență în bunăvoința / *E* : încredere [...] / *E, G* : [...] în buna voință a || 10 – *G, H, I* : serviciul / *E* : vreun agiutor || 12 – *G, H, I* : carub / *E* : stejar || 14 – *G, H, I* : molatic [...] așezăm sacii /

E : verde [...] și rezămăm de trunchi sacurile || 15—17 — *G, H, I :* destinare [...] aproape / *E :* menire de a servi unele de perne și celalalte de saltele. Hagi Mustafa, soldatul și Hamed se grupează alăture || 19 — *G, H, I :* narghilele / *E :* ciubuce || 21 — *G, H, I :* își șterg iartaganele / *E :* cearcă cu unghia ascuțitul iataganilor || 23 — *G, H, I :* Angel [...] Deci / *E :* Deci, pentru a da *putere somnului*, după espresia lui Angel || 24—25 — *G, H, I :* rece, a-l îndulci cu o cutie de curmale / *E :* a-l îndulci cu lisă de chitru zăhărit || 27—34 — *G, H, I :* plăcută [...] lighioi / *E :* foarte plăcută *împregiurul* fundăi, scaldîndu-l în lumina purpurie a serii, răcorindu-l în cristalul lichid a unui mic izvor perdut sub iarbă și înveselindu-l cu imaginea salvărei sale de toate chinurile la care ar fi fost espus înlăuntrul caravanseraiului.

În fine, mergem să ne lungim în camera noastră, cameră în adevăr fără pareți, dar curată, bine aerită și foarte confortabilă, deși cam primitivă, deși poate cam espusă la vizite nocturne și supărătoare de șerpi, de arapi și de alte vietăți || 35 — *G, H, I :* Acole / *E :* Angel și eu, cu revolverele la îndămînă || 36 — *G, H, I :* una de subiecte / *E :* unul de subiecturi || 37 — *G, H, I :* persoanelor / *E :* oamenilor || 38 — *G, H, I :* abordăm / *E :* venim || 40 — numai în *G, H, I :* pe de rost || **265,** 1—2 — *G, H, I :* un renume de orientalist profund ... ca unii din cunoscuții / *E :* reputație de mare orientalist ... ca mulți amici ai || 4—6 — *G, H, I :* vorbe [...] la un joc [...] exemplu/ *E :* cuvinte [...] de *frînturi de limbă*, un gioc favorit al copiilor din țara mea. De pildă || 8 — *G, H, I :* munte / *E :* munte, *l'ben*-zăr, || 9 — numai în *G, H, I :* dacă vrei || 12 — *G, H, I :* Zece / *E :* 20 de || 15—19 — *G, H, I :* Angel [...] îi voi / *E :* Nu mă prind căci mă tem să-mi frîng limba și fălcile; dar eu am ales cuvinte și chiar fraze de care să mă pot servi cu damele iubitoare de armonie. Așa, cînd oi întîlni într-un salon o damă sau o demuazelă frumoasă ca o hurie din raiul lui Mohamed, i-oi || 24 — *G, H, I :* gură / *E :* guriță || 27 — *G, H, I :* gura / *E :* gurița || 28 — *H, I :* armonice / *E :* melodioase / *G :* armonioase || 29 — *G, H, I :* de [...] Mohamed / *E :* de mine, două versuri ner[ez]istibile. Ascultă: || 32 — *G, H,I :* doamnă, și nu zice ba! / *E :* doamna mea, și nu-mi spune *nu* (nu mă refuza) || 35 — **266,** 7 — *G, H, I :* are o [...] domnule! / *E :* devine un somn adînc ce ține una până a două zi. Voi profita de acest interval consacrat odihnei și tăcerei pentru ca să pun la dispoziția romănilor ce ar întreprinde călătorii în împărăția Marocului, un mic vocabular foarte necesar în acele părți a Africei.

Vocabular romăno-arăpesc

om — *rajeb*
femeea — — *l'mra*
cal — *aud*
magar — *l'hmar*
camilă — *jinel*
cîne — *kilp*
mîță — *cît*
domnișoară — *benț*

soare — *semș*
luna — *kmar*
stele — *njiŭm*
munte — *jbel*
pamînt — *ard*
marea — *phar*
aerul — *sma*
focul — *n'nar*
capul — *ras*
ochi — *ainin*
gura — *fum*
dinți — *snen*
nas — *nif*
mînă — *ĭed*
deget — *sbaa*
inima mea — *călbi*
sufletul meu — *năfsi*
viața mea — *îmri*
apa — *l'ma*
pîne — *l'hobz*
lapte — *l'hlib*
carne — *l'hmar*
vin — *șrob*
smochine — *carmus*
poamă — *raneb*
cașcaval — *jben*
zăr — *l'ben*
tabac — *tohan*
sare — *melhi*
pai — *țben*
floare — *enuar*
trandafir — *uîrd*
oglindă — *mpeĭa*
turban — *pîza*
fez — *tarbuș*
giletcă — *bădeică*
vestă, ilic — *jabadul*
caftan — *coftan*
feredje —*faradjiă*
cameșă — *cĭamir*
chingă — *mdîma*
pantaloni — *srual*
babuci — *belra*
burnus — *slham*
pușcă — *mukhela*
pistol — *fărdi*
iatagan — *săkin*
pumnar — *kumia*
praf — *barud*
plumb — *rsas*
café — *cahŭa*
ouă — *uldagĭagĭa, baĭtați*
cald — *sahal, șrun*
drum — *drig, tric*
veste — *cebar*
pat — *fraș*
oghial — *haic*
pernă — *mhada*
mult — *mzej*
bine — *sahaĭlîc*
frumos — *mziana*
iute — *deba*
astazi — *hiŭm*
mîini — *roŭa*
negru — *caal*
alb — *bid*
roș — *hmîr*
verde — *hdar*
galbin — *sfîr*
albastru — *zrîc*
cobză — *ghiŭmbre*
violină — *ărbab*
flaut — *lira*
pahar — *kess*
Domnul — *Sidi*
Doamna — *lella*
mare — *kbir*
mic — *srer*
sărutat — *m'buz*
cum, ca — *phal*
creștin — *n'sara*
jidov — *ihîd*

evreică — *ihudi*
unu — *ŭahîd*
2 — *zuz — jiŭj*
3 — *ţleta*
4 — *arba*
5 — *hamsa*
6 — *seta*
7 — *siba*
8 — *ţmenia*
9 — *trĭod, tessa*
10 — *aşra*
20 — *aşrin*
30 — *ţletin*
40 — *arbain* etc.
100 — *mia*
1000 — *elîf*
puţin — *şuĭa*
răpide — *dărisă*
încet — *uahda, uahda*
bună ziua — *sbahir*
seară bună — *psaalhir*
bine — *sahaĭlîc*
mulţumesc — *mlihĭ*
acest — *hada, hadi*
a călători — *msapăr*
a merge — *ruhe*
a cînta — *rîni*
a dormi — *rcot*
a cumpăra — *ăşri*
a vinde — *bĭc*
a dărui — *hedi*
mi-i foame — *geani*
mi-e sete — *aran*
mi-e somn — *nasan*
dar — *ĭe, ihĭ*
nu — *lla*
cît costă? — *bîşhal*?
ce oră e? — *şmsa a?*
haide — *ĭalla*
împreună — *bjiŭj, bzuj*
vină aice — *ajihena*
am — *andi*
ai — *andîc*
are — *andu*
avem — *andîna*
aveţi — *andîc*
au — *andhum*
vreu — *n'hab*
vrei — *ţhîb*
vrea — *ihîb*
vrem — *n'habî*
vreţi — *ţhabî*
vreu — *ihăbohum*
sînt — *rani*
eşti — *rac*
este — *ra*
te rog — *amanţella*
împreună — *camili*
hai la casa paşii — *iella el dar el başa*
eşti frumoasă ca o floare — *rac mziana phal n'nuar*
merci — *kiteriaru*
du-te — *emşi*
eu pot — *nîmjim*
tu poţi — *ţînjim*
el poate — *injîm*
a d-tale — *hatra*
a d-voastre — *hatrocum*
ai? — *handieş?*
proaspăt — *triĭa, frisca*

N.B. Acest mic vocabular marocan îl dedic iubiților mei compatrioți, avînd deplina convingere că ei nu-și vor bate capul cu dînsul, dar unele cuvinte din el le supun spiritului investigator, critic și analitic a sapienților filologi, etimologiști, limbistici, care negreșit vor proba cu el că arapii se trag în linie dreaptă din strămoșii noștri români [sic!]. Astfel, de exemplu:

lella sinonim de *lelea* română, precum *Nena* Saib din India au fost *nenea* Saib;
ard — *pămînt*, așa numit pentru că *arde* focul volcanic în sînul lui;
phar — *marea*. Ce este oceanul alta decît un vas mare, un *pahar* imens plin de salamură;
ras — *capul*. Arabii își rad capul, ergo fiecare poartă pe umeri un *cap-ras;*
fum — *gura*. Arabii fumez necontenit; gura lor e numai fum;
nif — *nas*. Cuvînt de origină latină din care francezii au făcut verbul *renifler;*
enuar — *floare*. Sub clima Africei, plăntele înfloresc în *enuar*, *ienuar*, *ianuar*. Numele arapesc caracterează timpul înflorirei;
lira — *flaut*. Instrumentul, deși nu cu strune, are însă un nume latinissim;
mbuz — *sărutat* — lipire de buze, adică *îmbuzare*. Arabii sărută mai etimologic decît noi; [...]
mia — *sută* — mia cuprinzînd suta, cînd arabul zice o *mie*, el nu păgubește pe sută nici cu o lețcaie. Românul asemine are obicei a zice: Unde a mers mia meargă și suta. Și această frază caracteristică este proba cea mai palpabilă de rudirea arabilor cu românii!...

Dar văd că am cam dat năvală ca un nemernic în domeniul științelor înalte și că nu mă găsesc la locul meu. Cer dar iertăciune indulgenților mei cetitori și, urmînd exemplul amicului meu Angel, las ca să mă fure somnul pentru a mă duce în lumea visurilor orientale.

n'hîb n'rcot; Mpsaahir lella! psaalhir sidi! ||

8 — *E, G, I :* explice / *H :* [greșit] aplice || 9 — *G, H, I :* lumea exterioară / *E :* faptele exterioare || 10 — numai în *G, H, I :* Cine îmi va spune || 12—15 — *G, H, I :* cerești [...] Priveam / *E :* giudecății celei de pe urmă? În faptul zilei mă visam pe vîrful unei coloane nalte, în mijlocul valei Iosafatului, privind || 16 — *G, H, I :* ce / *E :* care || 17 — numai în *G, H, I :* în giulgiuri albe || 18 — numai în *G, H, I :* deși mișcare de umbre || 19—20 — *G, H, I :* al unei [...] cer ... / *E :* a unei trompete nevăzute || 21 — *G, H, I :* trecu / *E :* trecînd || 24 — *G, H, I :* notele / *E :* măsura || 25 — *G, H, I :* deasupra mea [...] cad de-a / *E :* în naltul ceriului [...] de-a || 26 — *G, H, I :* fără a mă putea [...] pica / *E :* și nu mă pot [...] cadea || 28 — *G, H, I :* deplorabil în care o să mă găsesc / *E :* în care oi să fiu || 29 — *H, I :* sfîrșit / *E, G :* fine || 30 — numai

în *G, H, I :* spăriet || 31 — *G, H, I :* Văd pe [...] cornet / *E :* pe [...] cornetul său || 32 — numai în *G, H, I :* pașii || 33—34 — *G, H, I :* ca și [...] perdut / *E :* cătînd cu luare aminte un lucru perdut și îi aud certîndu-se împreună și adresîndu-și mustrări reciproce ... || 36 — *G, H, I :* îmi răspunde el / *E :* răspunde Angel || 37—38 — *G, H, I :* provizii / *E :* merinde; însă nu cred să fi găsit multă mană în ele || **267,** 3—4 — *G, H, I :* ne fac sămn din urechi ca / *E :* par că ne îndemn || 5 — *G, H, I :* să ne / *E :* să || 7 — *G, H, I :* caii și persoanele noastre / *E :* persoanele noastre și s-au mulțumit numai cu panerile de provizii || 8 — *G, H, I :* pe Hagi [...] Ali / *E :* pe Hagi-Mustafa și pe soldatul nostru || 10—11 — *G, H, I :* despre ziuă [...] pîndaci / *E :* în fine au fost învinși de osteneală și au adormit lîngă foc. Talharii || 13 — numai în *G, H, I :* și în ciuda Profetului || 14—16 — *G, H, I :* și mai [...] acolo / *E :* și de populația sugătoare care foiește ca un furnicar în sînul ei și apucăm pe o cărare îngustă ce se suie în vîrful altui pisc apropiat; iar cînd agiungem pe el || 17 — *G, H, I :* de / *E :* cu || 18 — *G, H, I :* desfășurată / *E :* ce se întinde || 19 — *G, H, I :* în orizon / *E :* dincolo de acest oraș || 20 — *G, H, I :* de / *E :* în fund de || 21 — *G, H, I :* creștetul dealurilor / *E :* dealuri || 22—23 — — *G, H, I :* Mediteranei [...] focul / *E :* mărei, toate aceste diverse colori, contopindu-se în lumina focoasă a soarelui || 24 — *G, H, I :* uimiți și / *E :* pătrunși || 26 — *G, H, I :* Ali cad în [*G :* pe] / *E :* Hamed cad pe || 31— — *G, H, I :* în / *E :* pe || 32 — *G, H, I :* Astfel, încîntați de splendoarea / *E :* și cu toții încîntați de spectacolul || 33 — numai în *G, H, I :* sufletească [...] și de sănătate || 34 — *G, H, I :* reluăm calea spre [...] Orașul / *E :* luăm calea spre orașul [...] care || 35 — numai în *G, H, I :* și nu în zadar || 36 — *G, H, I :* căci el [*G :* el te] / *E :* pentru că el te || 37—38 — *G, H, I :* mirajului [...] bătrîni a căror frunze au o coloare verde-închisă / *E :* nalți și groși, a căror frunză mică, de un verde închis, pare smăltuită || 39 — *G, H, I :* din nou șiruri [...] teancuri. Nalte / *E :* șiruri [...] teancuri, care merg la Tanger. || 40 — *G, H, I :* este / *E :* e || **268,** 1 — *G, H, I :* și flegmatice, ele [...] berberi / *E :* Ele [...] arabi || 2 — *G, H, I :* sprinteni / *E :* la față, sprinteni, înarmați || 3 — *G, H, I :* pe gît țipete [...] cuvînt / *E :* țipete [...] pretext || 4—6 — *G, H, I :* mahalii patrupezi [*G, H :* cuadrupezi]. Aceștia [...] mișcînd în cadență [...] iar ochii lor exprimă o mirare naivă ... Pare că ei [*G, H :* că] / *E :* cămilele. Aceste [...] cu [...] și ochii lor mari esprimă o mirare prelungită. Ele par că || 7—8 — *G, H, I :* își dau [...] magarilor? / *E :* Sînt așa de proști? Pentru ce se screm în gura mare și rag ca magarii? ... || 9 — *G, H, I :* și [...] fețele /*E :* se acoper la față cu feregelile lor || 10 — *G, H, I :* mai departe / *E :* înainte || 11 — *G, H, I :* pentru ca să stupească [...] a/*E :* și stupesc [...] al || 13—14 — — *G, H, I :* și setea [...] nostru / *E :* începe a deveni iar nesuferită, setea începe din nou a ne munci || 15 — *G, H, I :* dar geniul binevoitor / *E :* grație hoției din noaptea trecută, însă geniul special || 16 — *H, I :* El ne

/ *E, G :* El || 17 — *G, H, I :* cale [...] umbră / *E :* calea noastră [...]umbra unui carub || 19—20 — *G, H, I :* negustorului [...] ce ne muncește / *E :* berberului [...] noastre. || 21—24 — *G H, I :* pomenitul [...] ce / *E :* mai tîrziu, geniul sus-pomenit ne duce în compania unei familii complete de englezi care fac *lunch* pe iarbă. Acea familie || 25 — *G, H, I :* 1) sir Arthur, 2) mistress Caroline / *E :* sir Arthur Square, lady Caroline Square, soția lui || 26—27 — *G, H, I :* 3) două misses [...] spălați / *E :* două fete mari și lungi și doi tineri scurți, frații lor; toți îmbrăcați curat, spalați, rași || 29—37 — *G, H, I :* Douăzeci [...] europeu / *E :* Zece cavași de-ai Sultanului îi întovărășesc, avînd însărcinare de a-i apăra de toate pericolele, de a le procura tot ce ar dori, căci la caz contrar au sigura perspectivă de a fi descăpățînați. Și aceasta pentru că sir Arthur Isquare este consulul grațioasei sale Maiestăți, Regina Engliterei. Cel mai puternic talisman pentru un europeu ce călătorește || 39 — *G, H, I :* Amabila familie / *E :* Întreaga familie a lui sir Arthur || 40 — *G, H, I :* bucurie / *E :* mulțumiri || 41 — *G, H, I :* a lua [...] dejun / *E :* să luăm [...] dejunul ei. || **269,** 2 — *G, H, I* — : ca să / *E :* să || 3 — *G, H, I :* Mulțămire [...] ale / *E :* Bucurie [...] a || 4 — *G, H, I :* panerului / *E :* fructelor || 5 — *G, H, I :* rîzînd / *E :* toată vremea || 6 — *H, I :* sfîrșit / *E, G :* fine [...] și / *E :* după mai multe toasturi || 7 — *G, H, I :* în codrii / *E :* într-un codru || 8 — *H, I :* depărtăm / *E, G :* despărțim || 9—13 — *G, H, I :* Nagazaki [...] au [*G, H :* am] nebunit! / *E :* Londra. Pănă a nu pleca însă, Angel priimește grațios invitația ce i se face ca artist, și sună din cornet imnul național englez: *God save the Queen !* ... pe care îl cîntă în hor totodată familia lui sir Arthur Square ||, 14 — *G, H, I :* recunoscători geniului / *E :* plini de încredere || 15 — *I :* Apropiindu-ne de / *E :* și ne apropiem de vale, însă, pîn-a nu sosi încă la începutul ei / *G, H :* Pănă a nu sosi în || 16 — *G, H, I :* desparte de ea/ *E :* despărțea de dînsa || 20 — *G, H, I :* ageri armasari/ *E :* armasari ageri || 21 — *G, H, I :* ce se înalță / *E :* buidirilor ce se ridic || 23 — numai în *G, H, I :* de lînă || 25 — numai în *G, H, I :* lungi || 26 — numai în *G, H, I :* din nou || 27 — numai în *G, H, I :* iar || 28 — *G, H, I :* șușanelele / *E :* puștele lor || 29 — *I :* chiote furioase / *E :* strigăte fioroase / *G, H :* chiote fioroase|| 32 — *G, H, I :* armele lor / *E :* șușanelele|| 37 — *G, H, I :* văzduh / *E :* aer|| **270,** 4—5 — *H, I :* găsește apropo să sune o arie / *E :* începe a suna din cornet o fanfară / *G :* găsește apropo să sune din cornet o arie|| 6 — *G, H, I :* spre noi [...] poroncesc / *E :* în partea noastră [...] îndemn|| 7 — 8 — *G, H, I :* intervin [...] sîntem / *E :* în partea noastră [...] îndemn|| 7 — 8 — *G, H, I :* intervin [...] sîntem / *E :* cerc a da esplicări, a le arăta că sîntem călători || 10 — *G, H, I :* fără mai multă / *E :* fără || 11 — 12 — *G, H, I :* de pîslă [...] Șeicul / *E :* mare de pîslă unde găsim pe șeic, șeful gumului, întins pe un covor... O! neașteptată și neprețuită îngrijire a geniului nostru!...

Acest șef || 15 numai în *G, H. I :* și la cap || 16 – *G, H, I :* orientală [...] invită / *E :* arăpească [...] invită a ședea || 13 – 14 – *G, H, I :* așezîndu-ne pe covor și îndată / *E :* după moda orientală și || 19 – *G, H, I :* cu demnitate / *E :* și || 20 – 21 – *G, H, I :* cu admirare [...] narghilele / *E :* admirînd figurile lor espresive, dar fără a putea convorbi împreună. Ni se aduce cafele și narghilele arăpești || 23 – 24 – *G, H, I :* sfîrșit [*G :* fine] [...] ne este permis a părăsi cortul [...] ne despărți / *E :* fine [...] consacrată acelei vizite, ne este învoit a pleca; însă păn-a nu ieși din cort || 25 – *G, H, I :* și de stimă / *E :* lui || 26 – *G, H, I :* lui / *E :* său și al meu || 27 – 30 – *G, H, I :* călămare [...] cîmp / *E :* păreche de călimari de voiajiu și o duzină de condeie aurite. Priimind acest dar || 31 – numai în *G, H, I :* favorit || 32 – *G, H, I :* subțirel [...] trandafirii / *E :* cu picioare supțirele, cu nările largi || 33 – 34 – *G, H, I :* demnă de a fi expusă într-un salon, sub glob de / *E :* de pus în salon sub [...] *I :* un camin / *E :* camina / *G :* camină/*H :* o camină || 35 – 38 – *G, H, I :* Atît [...] nostru / *E :* Arabul e mîndru de admirarea noastră și începe a declama cu emfaz următoarea poezie compusă de dînsul : || **271,** 1 – 5 – în *E*, poezia e notată pe două coloane, în stînga – titlul și primele trei versuri în arabă, iar în dreapta – versiunea românească, astfel:

El Rbîa	*Calul de patru ani*
Ouelli ierkeb aîber rbîa ou djikka,	Ah! a încăleca ...
Ou khalles dinhô kbil maïtekka!	
Ouelli ierkeb aîber rbîa ou lemma	
etc., etc., etc.	

Nota la titlu nu se mai află în *E*, iar tălmăcirea românească prezintă următoarele deosebiri față de celelalte redactări: 3 – *G, H, I :* răpezi / *E :* izbi || 4 – *G, H, I :* înainte de a / *E :* până a nu || 7 – *I :* cetele adunate la un / *E :* cetele unite într-un / *G, H :* cetele (tribus) adunate la un || 9 – *G, H, I :* care-și / *E :* ce-și || 11 – *G, H, I :* zinghetul / *E :* clinchetul || 12 – *G, H, I :* pe cei / *E :* cei || 15 – *G, H, I :* Și a/ *E :* A || 18 – *G, H, I :* fugă cu fuga unei gazele / *E :* zboare cu zborul gazelei || 19 – *G, H, I :* să ardă / *E :* arde || 21 – numai în *G, H, I :* Un rbîa || **272,** 1 – *G, H, I :* sfarme/ *E :* fărîme || 3 – *G, H, I :* din / *E :* răzbunărei din || 6 – *G, H, I :* ură / *E : ouîba* (ură) || 7 – 10 – *G, H, I :* În vreme [...] prețios / *E :* În timpul ce Hadji-Abel-Rama declamă acest imn adresat calului său, ceilalți arabi încunjură calul, îl netezesc, îl dismeardă și mîndrul animal răspunde prin nechezuri. Pentru un arab nu e nimic mai prețios și mai nobil pe lume || 12 – 15 – *G,* *H, I :* membru [...] *ești tu !* / *E :* copil ce face parte din familie și giudecă pe om după valora fugariului său:

„Arată-mi calul tău și ți-oi spune cine ești!“

zice arabul, || 17 — *I :* mult mai poetic decît cel / *E :* și mai poetic decît acel / *G, H :* [...] acel || 19—20 — *H, I :* În sfîrșit [...] și pe / *E :* În fine, părăsim gumul și ne cătăm de drum. Pe la / *G :* În fine [...] || 22 — *G, H, I :* ca acele din / *E :* precum se obicinuiește în || 23 — *G, H, I :* ci / *E :* dar || ||25 — *H, I :* acest [...] o spinare / *E :* acel [...] /*G :* [...] spinarea || 26 — *G, H, I :* înlesnirea curgerei [...] de ploaie / *E :* a înlesni curgerea [...] ploioase || 28—30 — *G, H, I :* ca niște surzi [...] straniu ce [...] dulăi / *E :* răcnesc [...] ce [...] cîni || 31 — *G, H, I :* rîu [...] lui / *E :* apei [...] rîului || 33 — *G, H, I :* apă / *E :* cristalul limpede || 35—36 — *G, H, I :* celalt [*G, H :* cela] [...] tutun / *E :* cela mal. Aice îmi iese înainte un negru nalt, spatos, păros, urît, cu buze groase, cu forme erculeane, și îmi cere *tohan,* || **273,** 1 — *G, H, I —* : și / *E :* la mine și || 3 — *G, H, I :* dirige [...] al acestui / *E :* întinde [...] acestui || || 4 — *G, H, I :* lăsînd în [*G :* la] [...] păduri / *E :* care în apropierea Tetuanului își perde numele de Busfella și se numește Mihaniș. În dreapta noastră se naltă lanțul de munți a Buidirilor, îmbracați cu vegetație || 5 — *E, I :* stînci / *G, H :* stîncă || 6 — *G, H, I :* ei, arsă, pustie / *E :* acei munți e arsă și || 7—12 — *G, H, I :* are un [...] sfîrșit [*G :* fine] [...] ocolind [*G :* costoind(?)] / *E :* Pe la 5 oare, în fine, lasînd în stînga || 13 — *G, H, I :* trecem / *E :* și trecînd || 14 — *G, H, I :* și sosim / *E :* sosim || 15 — *G, H, I :* orașului / *E :* orașului Tztaun! || 16 — *I :* o poartă largă, la / *E :* sub o poartă mare lîngă / *G :* [...] lîngă / *H :* [...] lungă || || 18 — *I :* un drum [...] o / *E :* o stradă ce șovăiește între zidul ce încunjură orașul și între o mare / *G, H :* un drum [...] o mare || 20 — *G, H, I :* ferestre / *E :* ferestuici || 22 — *G, H, I :* vreo / *E :* în rînd vro || 22—23 — *G, H, I :* întunecate / *E :* întunecoase || 24—25 — *H, I :* ciocanul / *E, G :* ciocanele || 29—37 — *G, H, I :* căci el [...] vîndut. / *E :* în cuprinsul Tetuanului, căci el cuprinde peste 4.000 de suflete. Creștinilor nu este permis a trece noaptea în foburgul arăpesc; ei sînt obligați a-și căta adăpost în acel evreiesc, prin urmare ne ducem în ghetto, la casa lui Salomon Nahon, trecînd pe o stradă înghesuită de lume [...] . Această stradă are aspectul unei hrube lungi a cărei boltă s-ar fi răsipit lasînd din distanță în distanță cîte un arc, pentru sprijinul pareților. Pe laturile ei, mulțime de meșteri evrei lucrează șireturi de matasă, ceaprazuri etc. sau brodează arabescuri de fir pe pele de Maroc. Ei se opresc cu toți la viderea noastră, alergă din toate părțile, ne încungiură și ne propun să cumpărăm obiectele fabricate de dînșii || 39 — *G, H, I :* ei / *E :* dînșii || **274,** 1—2 — *G, H, I :* și [...] pragul ușei lui / *E :* nostru și [...] ușa casii lui Salomon || 3 — numai în *G, H, I :* cu destulă regretare || 4—7 — *G, H, I :* și bine [...] profetului /*E :* ne fac urări de fericire și de sănătate, dorindu-ne marele favor de a bea cafe, pe ceea lume, în sala de selam al saraiului lui Mohamed. || 9–10 – *G, H, I :* plăcută și demnă, lucru rar pintre coborîtorii lui Avraam [...] în casa / *E :* blîndă și plăcută [...] înlăuntrul casei || 11–12 – *G, H, I :* ne afundăm într-un pasaj întunecos [*G, H :* obscur], ieșim [...] luminată / *E :* trecem prin un pasagiu obscur, ne găsim [...] cuadrată || 14 – *G, H, I :* ne primește cu măgulitoare / *G, H :* [...] sincere / *E :* care în tinerețe a trebuit să fie de o rară frumuseță, ne adresează || 17 – *G, H, I :* însă se compune / *E :* se compune însă || 19 – *G, H, I :* Străinul / *E :* Călătorul || 20 – *G, H, I :* patriarhale ale [*G, H :* a] / *E :* vieții patriarhale a || 21 – *G, H, I :* lui [...] un studiu / *E :* lui Salomon [...] studiu || 24 – *G, H, I :* de găină cu / *E :* cu || 25 – *G, H, I :* patru / *E :* trei || 26–29 – *G, H, I :* Noi ne [...] maurescă. / *E :* și după masă, Nahon se prezintă cu un album plin de autografe curioase. || 33 – *G, H, I :* Nahon". / *E :* Nahon". G.B. || 36 – *G, H, I :* plăcut și *scump* / *E : scump* || 37 – *E, I :* mărturisește / *G, H :* mărturește|| 40 – *G, H, I :* C. și X. găsesc că / *E :* S. și L. găsesc că stăpînii locandii sînt foarte onești și că || **275,** 1–2 – *H, I :* Cununia ei se află [...] 50 / *E :* dar îi lipsește o somă de 100 / *G :* Cununia ei se află însă || 3 – *G, H, I :* C. și X. / *E :* S. și L. || 5 – numai în *G, H, I :* portugheze și chiar ebraice || 8 – *G, H, I :* sîntem / *E :* ne simțim || 10 – *G, H, I :* părăsind cerul în stăpînirea lunei. Jumătatea [*G, H :* Jumătate a] / *E :* în locul lui răsărise o lună plină ... plină de visuri poetice. Giumătate a || 12 – *G, H, I :* Nahon / *E :* Salomon Nahon || 14–17 – *G, H, I :* și nici [...] melodios / *E :* nici un zgomot nu se aude afară din locandă. Noi chemăm pe Clara și îi promitem că-i vom completa zestrea, pentru ca să contribuim la realizarea fericirei sale, dar cu condiție să ne cînte arii orientale. Copila, veselă, își aduce o ghiumbrea, se pune gios în galerie și cîntă următoarele disticuri arăpești cu glas pătrunzător, pe niște melodii bizare și monotone dar foarte espresive. || Aici, în *E* urmează cîntecele de la p. **281,** 11 – **282,** 6, cu următoarele deosebiri: **281,** 18 – *G, H, I :* S-a întîmplat cu mine ca șacalului *:* / *E :* A fost cu mine precum cu || 28 – *G, H, I :* Metelilor, a [*G, H :* al] / *E :* Metelitilor, a || 29 – *G, H, I :* într-o razzia / *E :* într-un război || **282,** 2 – *G, H, I :* a / *E :* a-și || 3 – *I :* a / *E, G, H :* al || **275,** 22–23 – numai în *G, H, I :* din înălțimea familiei sale || 24 – *G, H, I : cabaleros* / *E :* cavaleri || 27 – *H, I :* de ani / *E, G :* ani || 28 – *G, H, I :* de o fizionomie energică / *E :* plăcut la înfățișare || 29 – *G, H, I :* lui nu i-a fost / *E :* nu a trebuit să-i fie || 30 – *G, H, I :* sătulă a [*G, H :* de a] / *E :* și sătulă de || 31 – *G, H, I :* în / *E :* în dulcea || 33 – *G, H, I :* această / *E :* acea || 34–35 – *G, H, I :* moșteni / *E :* purta || 37 – *G, H, I :* el aparține [...] solide / *E :* aparține [...] importante || 38 – *G, H, I :* pentru criminali / *E :* a criminalilor || 39 – *G, H, I :* care / *E :* astăzi Ceuta, care || **276,** 2 – *G, H, I :* noi îl acceptăm / *E :* și ne încîntă prin inteligența lui. Îl priimim || 3 – *G, H, I :*

ar avea pe cuget [*G, H* : cugetul său] / *E* : are pe cugetul său || 4 — numai în *G. H, I* : din Cadix || 5 — *G, H, I* : crime / *E* : fapte || 6 — *G, H, I* : fapte / *E* : crime [...] *I* : ale [...] ale / *E, G, H* : a [...] a || 8 — *G, H, I* : apare [...] ca o victimă interesantă / *E* : este [...] o victimă || 9 — *H, I* : ce-l poartă / *E* : lui / *G* : ce poartă || 10 — *G, H, I* : puternic [...] lui / *E* : mult [...] sa || 12 — numai în *G, H, I* : iarăși || 14 — *G, H, I* : căci [...] un simplu / *E* : fiindcă [...] un || 16 — *G, H, I* : vizitator pintre / *E* : vizitatori prin || 17 — *G, H, I* : acestui / *E* : acelui || 18 — *H, I* : părete / *E* : pereții salonului Abenceragilor / *G* : păreți || 19 — *G, H, I* : văpsită și să comită astfel / *E* : încrustată și se comite || 20—21 — *G, H, I* : îndeplinim [...] turiști. / *E* : vizităm orașul. || 23 — *G, H, I* : judecîndu-le / *E* : giudecînd || 26 — *G, H, I* : sluțite prin ferestuici cu gratii de fer / *E* : bortite ici, colo, de ferestuici cu gratii. || 28 — *G, H, I* : sub nume / *E* : care servesc || 29 — *G, H, I* : se văd [...] arcade de peatră / *E* : sînt [...] arcade || 30 — numai în *G, H, I* : și se plodesc || 31 — numai în *G, H, I* : zi și noapte || 32—33 — *G, H, I* : deznaturați [...] tolerați / *E* : chiftesc în vechile superstiții ale fanatismului. Ei au voie || 34 — *G, H, I* : furnicarul / *E* : foburgul || 35 — numai în *G, H, I* : sărmanii! || 36 — *I* : numele / *E, G, H* : titlul [...] *G, H, I* : pe pragul / *E* : la poarta || 37 — numai în *G, H, I* : o || 38—39 — numai în *G, H, I* : până a doua zi! || 41 — *G, H, I* : înguste [...] acele / *E* : strimte [...] cele || **277,** 1 — *G, H, I* : Poporîmea / *E* : Populația || 2 — *G, H, I* : căci Tetuanul / *E* : Întîlnim în bazar mulți negustori bine și curat îmbrăcați, precum și cîteva figuri albe și frumoase de bătrîni. Tetuanul || 3 — *G, H, I* : industrial / *E* : industrios || 4 — *G, H, I* : arme scumpe / *E* : arme || 5—6 — *G, H, I* : cunoscută în Europa [...] măiestre de fir / *E* : cunoscută [...] de fir || 7—8 — *G, H, I* : zugrăvite [...] destul de artistic lucrate [...] paie pentru arabii din lăuntrul Africei / *E* : zugrăvite frumos [...] foarte artistice [...] paie || 12 — *G, H, I* : arabe, pe [...] cizelate / *E* : pe [...] săpată || 14 — *G, H, I* : colosal / *E* : monstruos || 15 — *G, H, I* : Însă / *E* : dar || 16 — *G, H, I* : unghiile fine și aninată de o / *E* : unghii ascuțite și înfiptă într-o || 18 — numai în *G, H, I* : stranie, dar || 19 — *E, H, I* : în / *G* : la || 20 — *G, H, I* : să-și scarpine spinarea / *E* : să scărpine cu el pe spinare || 21—22 — *G, H, I* : curiozitățile [...] lui. / *E* : monumentul cel mai interesant de vizitat este *Kasba*, adică saraiul Pașii. || 23—24 — *G, H, I* : toți [...] pașei ... / *E* : obiceiul cere să ne prezentăm acestui personagiu important. || 26—27 — *G, H, I* : acestui [...] necontenit / *E* : care face să tremure zi și noapte || 29—30 — *G, H, I* : la o casă [...] palat. / *E* : dinaintea unei case mari, fără ferești, care nu are nicidecum aparință de un palat. || 31 — *G, H, I* : în față cu / *E* : și privește în față-i, peste drum || 32—35 — *G, H, I* : ce se [...] păreților / *E* : Cîțiva soldați cu nevre groase de bou în mîne stau lungiți pe rogojini sub pereții || 36—39 — *G, H, I* : următoarele [...] soldaților. / *E* : următoarea esplicare:

Fiecare împricinat din Tetuan se găsește espus între ghearele zarafului și gîrbacele cavașilor. || 40 – *G, H, I :* ținut a să prezenta / *E :* obligat să se prezinte || 41 – **278,** 1 – *G, H, I :* lui [...] căci / *E :* zarafului || 3 – *G, H, I :* orașele imperiului / *E :* orașul Tetuan precum și în tot imperiul || 4 – *G, H, I :* franc, productiv / *E :* lipsit de ipocrizie, producător [...] *H, I :* ar putea fi [...] și / *E :* ar putea să fie [...] și pe / *G :* a putea fi [...] și pe || 6 – *G, H, I :* favoritul sultanului / *E :* pașa || 8 – *G, H, I :* tronînd [...] El / *E :* așezat [...] său. El || 9 – *G, H, I :* jucînd / *E :* ținînd || 11 – *G, H, I :* dînsul / *E :* el || 12–13 – *G, H, I :* departe se ține drept [...] în / *E :* deoparte [...] goală în || 16–19 – *G, H, I :* sbîrcit [...] cioroi / *E :* la obraz, el are o asemănare perfectă cu lăieșii din țările noastre, și cînd vorbește în limba lui, ți se pare că auzi latratul unui șacal. Noi ne închinăm lui || 23 – *G, H, I :* carii am venit la Tetuan / *E :* și că am venit || 25 – *G, H, I :* țintind [...] vicleni. || *E :* cu mirare. || 27 – numai în *G, H, I :* cuprins de mirare, || 28 – *G, H, I :* alăture / *E :* lîngă el || 29 – *G, H, I :* ne privește puțin cu / *E :* ne aruncă o ochire de || 30 – *G, H, I :* de / *E :* iar de || 31 – *G, H, I :* dacă / *E :* pe don Pedro dacă || 33 – *G, H, I :* mari / *E :* multe || 34 – *G, H, I :* fîntîni [...] mult. / *E :* cișmele ... || 35–36 – *G, H, I :* ei au [...] noi / *E :* strigă Pașa. Ei au apă la dînșii și vin || 37 – *G, H, I :* să-i / *E :* să || 39–40 – *G, H, I :* Trecem [...] curte / *E :* Intrăm deci pe sub poartă într-o ogradă || 41 – *G, H, I :* curioase / *E :* originale || **279,** 1 – *G, H, I :* curțiii [...] tulbure / *E :* ogrăzii [...] limpide || 3 – *G, H, I :* spațioase [...] ornament. / *E :* goale și văruite ... || 5 – *G, H, I :* îndatorit / *E :* ținut || 9 – *G, H, I :* pe o [...] saraiului. / *E :* în grădină! || 10 – numai în *G, H, I :* ferbinte || 11 – numai în *G, H, I :* boiți roș și || 13 – *G, H, I :* însătat [...] basin / *E :* pe marginea unui basin || 14 – *G, H, I :* două [...] veștede [...] buzat etc. / *E :* vro două [...] vestejite [...] buzat || 15–16 – numai în *G, H, I :* cu un aer amenințător. || 18 – *G, H, I :* devin / *E :* se schimbă în || 20 – *G, H, I :* cu / *E :* prin || 21 – *G, H, I :* fost-a / *E :* fost-au vreodată || 22 – *G, H, I :* sub [...] ale [*G, H :* a] / *E :* Africei, sub [...] a || 23 – *G, H, I :* lunei? [...] în sînul / *E :* lunii ... etc.? [...] în || 24 – *G, H, I :* acestor [...] părăsite? etc. / *E :* aceste [...] astăzi părăsite? ... || 26 – *G, H, I :* deodată [...] usturime / *E :* prin țipetele de durere || 28–29 – *G, H, I :* și măsurat [...] patru / *E :* Patru cavași îl măsoară de-a lungul spinărei cu || 31 – numai în *G, H, I :* Pașa rîdea ... și sorbea cafea! || 34 – *G, H, I :* În vecinătatea Kasbei / *E :* Nu departe de Kasba || 36 – *G, H, I :* și de [...] și / *E :* putrede și de [...] fetide și || 40 – *I :* de cîni sta / *E :* întreagă de cîni sta pe / *G, H :* de cîni sta pe || **280,** 1–2 – *G, H, I :* pe pari [...] înfipți! / *E :* în aer, alții lingeau pămîntul de pe-mpregiur. || 3 – *G, H, I :* sînul / *E :* peptul || 5 – *G, H, I :* de la Don Pedro / *E :* în urmă || 6 – *G, H, I :* Uadras / *E :* Uadrașilor || 7–8 – *G, H, I :* pe doi / *E :* doi [...] *H, I :* călătoreau / *E, G :* voiajau [...] *G, H, I :* Cine / *E :* a Pașii din Tanger. Cine || 13 – *G, H, I :* ciceronul nostru / *E :* don Pedro || 15 – *G, H, I :* furios / *E :* desperat || 16 – *G, H, I :* don Pedro / *E :* ciceronul nostru || 18 – *G, H, I :* chiar și într-o pirogă de sălbateci. / *E :* cu barca. || 19 – estravagantă [...] înțeleptul portughez / *E :* nebunească [...] don Pedro || 20 – numai în *G, H, I :* Andrea || 21 – *G, H, I :* țărmurile Spaniei / *E :* Spania || 22 – *G, H, I :* a ne / *E :* să mergem a ne || 26 – numai în *G, H, I :* părăsită! || 27–28 – *G, H, I :* încărcate [...] deșerte / *E :* de lemn încărcată cu pahare și butelci || 29 – *E, G, I :* acelei / *H :* a acelei || 30 – *G, H, I :* bolți [...] despărechete / *E :* bolți misterioase [...] stricate || 33 – *G, H, I :* au întipărită [...] expresie / *E :* port pe fețele lor acea espresie caracteristică || 34–39 – *G, H, I :* lume, de [*G, H :* adică de] [...] crimei. / *E :* lume, adică de spînzurați care nu au nici o legătură cu legile omenirei și pentru care nu-i nimic sacru pe pămînt. Ei formează un grup original și de mare preț pentru un pictor, însă în ochii noștri ei apar ca niște simpli scapați de la muncele publice, care ar patimi de nostalgia crimului. || 40–41 – *G, H, I :* ascuțită samănă cu o bardă [...] deși / *E :* are formă de un cuțit [...] lui, deși / **281,** 1 – *E, G, I :* a mai / *H :* a || 2–3 – *G, H, I :* a treia [...] Deci / *E :* pe orice timp, a treia zi. || 5 – *G, H, I :* căpitanului / *E :* în care intrasem || 7 – *I :* mai cînte / *G, H :* cînte || 6 – **282,** 6 lipsesc în *E* || 9 – *G, H, I :* lui / *E :* săi || 11 – *G, H, I :* tocmit cu mine ca să [*G, H :* să] / *E :* angajat să || 12–16 – *G, H, I :* din [...] Amicul / *E :* m-oi îneca în canalul ce desparte Europa de Africa, îi face cuminte să nu mă mai aștepți, ci să deșarți o butelcă de șampanie în memoria amicului || 18–19 – *G, H, I :* serviciul [...] Marocului. / *E :* nu cred să existe vreun biurou de poștă în Tetuan. || 22 – *G, H, I :* Minunată idee! / *E :* Minunat! || 23 – *H, I :* adresa / *E, G :* adresa următoare || 24 – *G, H, I :* prezintă / *E :* înfățișează || 27 – *G, H, I :* rîzînd [...] *unui fiu ca d-ta* / *E :* rîzînd de simplitatea străinului [...] d-tale || 28 – *G, H, I :* să-ți / *E :* să vă || 30 – *G, H, I :* Nahon / *E :* Salomon Nahon || 32 – *G, I :* a lumei voiam / *E :* de lume vroiam / *H :* a lumei voiesc || 33–34 – *G, H, I :* să călătoresc / *E :* a călători [...] *I :* de a sta două luni de zile în Veneția și / *E, G, H :* a sta în Veneția două luni de zile și || 36 – *G, H, I :* că eu / *E :* că || 37 – *G, H, I :* ne pusesem la cale împreună / *E :* pusesem la cale || 39 – *G, H, I :* apoi [...] aduse / *E :* la Londra parinților mei, ca scrisori priimite || **283,** 1 – *G, H, I :* de un [...] Egipet / *E :* din Egipet prin canalul unui călător sosit de acolo. || 3 – *G, H, I :* așa / *E :* în modul următor || 4 – *G, H, I : Cairo* / *E : Egipet* || 5 – *G, H, I :* său [...] îl / *E :* familiei mele [...] o || 6 – *G, H, I :* în / *E :* la || 9 – *G, H, I :* la / *E :* în || 10 – numai în *G, H, I :* de toamnă || 15 – *G, H, I :* Prin poștă și / *E :* Domnului Evghenie Alk || 18 – *G, H, I :* care avea a să duce [...] voiește a / *E :* ce era să se ducă [...] vroia să || 19 – *G, H, I :* să însărcina [...] bagă /

E : se însărcineze [...] puse || 20 — *G, H, I* : *Eugenie Alk* / *E* : E. A. || 23 — *G, H, I* : busta / *E* : navală || 29 — *G, H, I* : Dar cum [...] de / *E* : Cum [...] întreb, de || 31 — *G, H, I* : Alk [...] canape / *E* : amicul meu [...] un jilț || 34 — *H, I* : nimic / *E, G* : nimic de nicăieri || 38 — *G, H, I* : comună / *E* : zilnică și comună || 39 — *G, H, I* : plînge / *E* : plînge unul altuie || **284,** 1 — *G, H, I* : într-o / *E* : el într-o || 2 — *G, H, I* : zi acest [*G* : acel] străin [...] cu mine de / *E* : zi [...] de || 4 — *G, H, I* : el, oprindu-se în loc / *E* : necunoscutul, oprindu-se [...] *I* : român / *E, G, H* : moldovan || 6 — *I* : Nu / *E, G, H* : Moldovan? ... Nu || 10 — *G, H, I* : ca de / *E* : ca și cînd m-ar fi lovit o || 11 — *G, H, I* : cu anecdotele [...] India / *E* : îmi povestește o întîmplare și mai estraordinară || 14 — *G, H, I* : ca / *E* : pentru ca || 15—16 — *G, H, I* : gogonată [...] atît [...] povești. / *E* : colosală [...] strună pînă ce înserează. || 17 — *G, H, I* : Spre sară don Pedro y [*G* : Camoens y] / *E* : Pe la 9 oare, don Pedro Camoens y || 18 — *G, H, I* : pogorîm / *E* : coborîm îndată || 20 — *G, H, I* : cu lumînări aprinse în mînă / *E* : purtînd lumînări aprinse || 21 — *G, H, I* : de un / *E* : fiind de un || 25 — *G, H, I* : sar / *E* : sar în sus || 27 — *G, H, I* : unde / *E* : în care || 28—29 — *G, H, I* : într-o cameră / *E* : în ograda acestii locuinți || 30 — *G, H, I* : detașează / *E* : răzlețește || 32 — *G, H, I* : își frînge șelele [...] și / *E* : se burică [...] și-și || 33 — numai în *G, H, I* : obosită || 34—35 — *G, H, I* : cu aceeași [...] se / *E* : întocmai. Nici o grație nu prezidă la acest dans-pantomim, însă în vreme ce dănțuitoarea se || 36 — *G, H, I* : ele, se fac a aduna [*G, H* : culege] *bani* în perii lor / *E* : dînsa, se fac că culeg *bani* în părul ei || 38 — *G, H, I* : căci / *E* : fiindcă || 39 — *G, H, I* : lor cacofonică crește [...] colecta. / *E* : lor cacofonică se mărește [...] acea colectă || 40 — *G, H, I* : nuci uscate / *E* : nuci || 41 — *G, H, I* : azămii / *E* : uscate || **285,** 2—32 — *G, H, I* : Angel [...] etc. / *E* : și pe pămîntul Africei, invităm pe juna servantă Clara să ne cînte arii arăpești, și ea ne încîntă cu glasul ei pănă la miezul nopței ... || 7 — *I* : din Africa / *G, H* : ale Africei || 11 — *I* : și limbistici / *G, H* : limbistici || 12 — *I* : din / *G* :în linie dreaptă din || 18 — *I* : decît / *E* : alta decît || 31 — *I* : etc., etc. / *G* : etc., etc., etc. || 33 — *G, H, I* : ne / *E* : Camoens vine întovărășit de un soldat a Pașii și ne || 34 — *G, H, I* : cartierul / *E* : strada || 35 — *G, H, I* : adio de la familia lui / *E* : ziua bună de la || 36 — *G, H, I* : și lăsăm pe / *E* : de la familia lui adunată pe pragul ușii, precum și de la || 38 — *G, H, I* : un distic în versuri engleze / *E* : patru versuri în limba engleză || 39 — *G, H, I* : română / *E* : românească || 41 — *G, H, I* : hagiu despot / *E* : Pașă, batrîn || **286,** 3—4 — numai în *G, H, I* || 6—7 — numai în *G, H, I* : și cu tufe de captuși colosali [...] apărat || 8 — *G, H, I* : de [...] și / *E* : sălbatici, de [...] însă ||9—10 — numai în *G, H, I* : un smarald licvid. || 10 — *G, H, I* : farmecul ei misterios / *E* : o putere magică || 11—12 — *G, H, I* : și înghesuită / *E* : în care găsim mulțime [...] *G, I* : alte multe lighioi / *H* : alte lighioi / *E* : alte dobitoace || 13 — *G, H, I* :

căuta / *E* : găsi || 15 — *G, H, I* : ca să așteptăm / *E* : și a aștepta || 16 — *G, H, I* : apă / *E* : rîu || 19 — *G, H, I* : cuiburile lor. / *E* : bucheturile de cactuși de la poalele munților. || 21 — *G, H, I* : pe sub mal și prin mișcările / *E* : în apă sub ochii noștri și prin giocurile || 23 — *G, H, I* : ne / *E* : condusă de arabi, ne || 24 — *G, H, I* : asupra panoramei de primprejurul [*G, H* : împrejurul] / *E* : panoramii de-mprejurul || 25 — *G, H, I* : aici [...] ziduri / *E* : departe [...] case || 26 — *G, H, I* : albe ce s-ar pogorî / *E* : ce s-ar coborî || 27 — *G, H, I* : lin / *E* : ca prin vis || 30 — *G, H, I* : larg și limpide / *E* : limpide și larg || 31—33 — *G, H, I* : pare că [...] catarg. / *E* : și pe sînul albastru al apei ne așteaptă feluca, adică o mică corăbioară, ce nu are decît un catarg. Zece lovituri bune de vîsle și abordăm. || 35—36 — numai în *G, H, I* : carii [...] mulțămire || 37 — *G, H, I* : evreul cel / *E* : tînărul evreu || 39 — *G, H, I* : se duceau acum / *E* : acum se duceau || **287,** 1 — *G, H, I* : prin urmare [...] boccelele [*G, H* : boccele a] / *E* : și [...] boccele a || 2 — *G, H, I* : mărfuri și obiecte de [...] găini / *E* : cu marfă, cu toate obiectele unui [...] păsări || 4 — *G, H, I* : El îi promite să o scoată / *E* : promițîndu-i să o ducă || 5 — *G, H, I* : la marginea Spaniei [...] ar / *E* : în Spania [...] a || 6 — *G, H, I* : adauge / *E* : el adaoge || 7 — *G, H, I* : amatori / *E* : iubitori || 8 — *G, H, I* : dar în fine [...] descuviințează / *E* : dar [...] dezaprobează || 9—11 — *G, H, I* : gelozia [...] boccelelor. / *E* : el pare că nu are vreme de a fi gelos, toată grija lui fiind consacrată pentru boccele. || 12 — *G, H, I* : întinde / *E* : își întinde || 13 — *G, H, I* : ca [...] care-și / *E* : precum [...] și-ar || 14 — *G, H, I* : malurilor / *E* : malului Africei || 15 — *G, H, I* : o mișcare / *E* : un zbor || 16 — *G, H, I* : vechi, rotund [...] de / *E* : de formă rotundă și bizară [...] de o insulă, numită || 17—18 — *G, H, I* : această [...] vizitat / *E* : acest loc îngust și nelocuit, ades însă vizitat || 27 — *G, H, I* : oamenii / *E* : amicii || 28 — *G, H, I* : lui aproape de / *E* : de lîngă || 29—30 — *G, H, I* : țipete [...] cuști. / *E* : glasuri de păsări legănate pe valuri se amestecă în conversația generală, împreună cu țipetul găinilor și al cocoșului închis în cuște; || 33 — numai în *G, H, I* : în săptămîna trecută || 34—35 — *G, H, I* : carii [...] naufragiate. / *E* : amatori de naufragiuri. || 36 — *G, H, I* : din nou / *E* : iar || 37—38 — *G, H, I* : pătrunzătoare [...] lung / *E* : rece [.../ lung și negru || 39 — *G, H, I* : saltă / *E* : începe a sălta || 40 — numai în *G, H, I* : prin întuneric. || 41 — *G, H, I* : de-a / *E* : cum pot de-a [...] *H, I* : și / *E, G* : cu || **288,** 1—2 — *G, H, I* : în toate [...] schimba / *E* : schimb || 3 — *G, H, I* : se / *E* : stăpînul lor se || 6 — *G, H, I* : pogor / *E* : cobor || 8—9 — *G, H, I* : lature [...] Manas. / *E* : coastă a felucei, cînd pe cealaltă, strămutînd cu ele teancurile de marfă. || 10—13 — *G, H, I* : mă afund [...] mine / *E* : cad pe visuri, petrecînd în suveniru-mi călătoria mea în

Africa, apoi zburînd cu gîndul în Moldova, la toți acei ce sînt legați de inima mea || 15 — *G, H, I :* aud [...] în taină. / *E :* aud în curînd [...] aproape de mine; || 16 — *G, H, I :* zicea / *E :* pare că zicea || 17 — *G, H, I :* Cum gîndești [.../ Manas / *E :* Ce gîndești tu [...] Evreul Manas || 18—19 — *G, H, I :* Foarte [...] lui. / *E :* E plin de avuții ca un ou, privește: toată marfa asta e a lui, răspundea celalalt glas. || între rîndurile 20—21, în *E, G, H* se află replica: Ce, Domenico? || 26 — *H, I :* N. B. [...] Angel și eu / *E :* [...] eu și Angel / *G :* *Nota bene* [...] Angel și eu || 27 — *G, H, I :* în / *E :* pe || 29 — *E H, I :* cauza / *G :* pricina || 31 — *G, H, I :* Această / *E :* Această scurtă || 33 — *G, H, I :* dintre / *E :* din || 34—35 — *G, H, I :* încearcă [*G :* cerc] [...] și / *E :* cerc a le deschide însă || 36 — *G, H, I :* se apucă [...] fire [*G, H :* fiecare fire] [...] le / *E :* își lapăd cuțitele pentru ca să se apuce [...] fiecare cîte un fir [...] îl || 37 — *G, H, I :* zugrăvesc tot soiul / *E :* se pun a zugrăvi mulțime || 38 — *G, H, I :* învălitoarele teancurilor [...] săvîrșind această / *E :* teancuri [...] săvărșind || 39 — *G, H, I :* lucrare / *E* lucrarea lor || 40 — *G, H, I :* strîmbături are să facă / *E :* figură a să aibă giupînul || **289,** 3 — *G, H, I :* în poale / *E :* la poalele lui. || 4 — *G, H, I :* chiar giupînul / *E :* și bietul || 5 — *G, H, I :* Angel și cu Rahila / *E :* Rahila cu Angel || 6 — *G, H, I :* și ei dorm acum / *E :* ei acum dorm || 9 — *G, H, I :* avînd a traversa canalul de Gibraltar / *E :* spre Gibraltar, avînd a trece canalul || 11 — *G, H, I :* neîncetat, căci / *E :* căci || 12 — *G, H, I :* un vapor [...] catarguri / *E :* un vas mare || 14—15 — *G, H, I :* protector [...] această / *E :* nostru protector ne scapă de asemine || 17—20 — *G, H, I :* ei [...] civilizată! / *E :* aprins în capătul ei, ca un colos cu ochi de foc în frunte. Ne mai luptăm cîtva timp cu valurile ce ne împrotivesc și cu vîntul ce tot cade pentru ca să se ridice tot mai furios, și odată cu faptul zilei sosim în port!.. Hossana! iată-ne din nou în Europa, în sînul dulce a civilizației! || 21 — *G, H, I :* vase / *E :* corăbii || 22—23 — *G, H, I :* de război și de negoț [*G :* comerț] [...] Angel / *E :* și toți pasagerii se trezesc ca niște umbre de pe ceea lume ... Angel însuși || 25 — *G, H, I :* Iar / *E :* O! Minune!.. Iar || 27—28 — *G, H, I :* vederea [...] sămnul crucei / *E :* spectacolul [...] crucea lui Hristos || 29—31 — *G, H, I :* nostru [...] cresc / *E :* în Africa și după vizitarea stîncei Gibraltarului, pe care în loc de vegetație răsar || 32 — *G, H, I :* dar [...] de la / *E :* deci [...] de || **290,** 2 — *G, H, I :* catîri /*E :* catîri, trecînd prin Eciha (?) || 3 — *G, H, I :* Baylen și Grenada / *E :* Baylen. — id. De la Baylen la Grenada. — id. || 4 — *G, H, I :* De la [...] Madrid. / *E :* De la Grenada la Jaen. — De la Jaen la Val de Peñas, la Aranjuez și Madrid. || 7 — *G, H, I :* să / *E :* meu să || 8 — *G, H, I :* în patria / *E :* prin țara ||

STANȚE EPICE DE DL. ARISTIA.
PRINȚUL ROMÂN

Această „critică aspră", „scrisă din îndemnul lui Ion Ghica" (cf. G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri*, p. 15) s-a publicat întîi în *Propășirea*, 1844, p. 156—160, la rubrica *Critică* (sub titlul: *Stanțe epice închinate românilor de d.C.C. Aristia*), fiind inclusă apoi și în volumele *Salba literară*, 1857, p. 259—268 și *Proză*, 1876, p. 429—442.

„Această critică — îi scria Alecsandri mai tîrziu lui Ubicini — era gata să-l facă să crape de ciudă pe josnicul lingușitor al prințului, și nu a vrut niciodată să mi-o ierte" (v.V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 155).

Cînd, în februarie 1845, Alecsandri se duce la București ca să asiste la căsătoria prietenului său I. Em. Florescu cu fiica domnitorului din Țara Românească, el este primit de prințul Bibescu la palat. Aici acesta îl duse pe poet la o fereastră, arătîndu-i în curte un cal splendid. „Iată calul pe care l-a cîntat Aristia în poemul său", îi zise el rîzînd, dovedindu-i astfel lui Alecsandri că citise articolul din *Propășirea* și-i plăcuse. „Sărmanul cal" — răspunse poetul, spre hazul prințului (cf. C. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 109).

VARIANTE

Propășirea (A), Salba literară (B), Proză (C)

În *A* la rubrica *Critică*; la fel în *B*.

291, 1 — *C :* Stanțe epice de dl. Aristia / *A :* Stanțe epice închinate românilor / *B :* Prințul român || 2 — *C :* Prințul român / *A :* de d. C. C. Aristia / *B :* Stanțe epice de Dl. Aristia || **6** — *B, C :* glorie / *A :* slavă || **292,** 4 — *B, C :* dar / *A :* fieștecare după gustul său, dar || 7—8 — *B, C :* cafarnaumul acesta / *A :* magazia aceasta || 12 — *B, C :* auzi / *A :* auzi că || 21 — *B, C :* sănătoase [...] / *C :* perdeți / *A :* tefere [...] / *A, B :* perdeți însă || **293,** 15 — *B, C :* armasariul / *A :* povodnicul || 17 — *B, C :* Troadei / *A :* Troiei || 21 — *B, C :* onor / *A :* cinste || între rîndurile 30—31, numai în *A :* Răspuns || între rîndurile 33—34, numai în *A :* O pauză ... o stanță!.. dar ce e de văzut? || **294,** 8 — *B, C :* sperare / *A :* nădejde || 10 — *C :* rînduri / *A, B :* gînduri || **295,** 4 — *B, C :* noroc / *A :* cinste || 6 — *C :* presupune / *A, B :* prepune || 13 — *B, C :* țanțoș / *A :* fudul || 15 — *B, C :* în cap / *A :* cap în cap || 17 — *B, C :* Sperăm / *A :* Nădăjduim || 29 — *B, C :* Gîci gîcitoarea mea / *A :* GÎCI! || 33 — *B, C :* ierte păcatele / *A :* lungească viața || **296,** 3 — numai în *B, C :* Începem: || **297,** 2 — *C :* crește / *A, B :* crește || 10 — *B, C :* parte. / *A :* parte, și multe lucruri dișențate mai avem încă a privi. || **298,** 8 — *C :* petrece / *A :* Scena se trece / *B :* Scena se petrece

|| 18 — *B*, *C* : Ei / *E* : Aceștii trei || 35 — *B*, *C* : astfel m-aș / *A* : aceasta m-ar || **299,** 1 — *B*, *C* : spiritul / *A* : duhul || 6 — *B*, *C* : ce au și crăpat / *A* : ce ș.c.l. || în *A*, articolul este semnat cu inițialele: V. A. || 15 — numai în *B* și *C* ||

CÎNTICE DE STEA ȘI POVESTEA VORBII DE ANTON PANN

Publicat în două numere consecutive ale *Convorbirilor literare* (V, 1872, nr. 23, 1 febr., p. 361—367; nr. 24, 15 febr., p. 377—386), articolul a fost inclus și în volumul *Proză*, 1876, p. 463—504, cu toate exemplificările din opera lui Anton Pann.

Alecsandri îl scrie în ianuarie 1872, mai precis, începînd din 12 ianuarie, îndată ce isprăvise de scris prefața la operele lui C. Negruzzi. Ferecat la Mircești de asprimea iernii, poetul nu poate pleca la București, cum avea intenția, și atunci se întoarce spre tovarășii care-i stăteau oricînd la dispoziție: cărțile din bibliotecă. Cărțile care îi vor umple, de data aceasta, cîteva zile sînt volumele apărute în 1852 și 1853 ale *Culegerii de proverburi* datorată lui Anton Pann, pe care le cunoștea bine, dar de care nu se sătura niciodată. Cum opera lui Anton Pann era aproape ignorată de contemporani, Alecsandri se apucă să facă o selecție din *Povestea vorbii*, pe care o trimite *Convorbirilor*, însoțită de o introducere și o încheiere.

„Am profitat de întîrzierea plecărei mele la București — îi scrie el lui Iacob Negruzzi — pentru ca să răsfoiesc *Povestea vorbii* a lui Anton Pann, și am început a face o culegere mai sumară din toate proverbile publicate de el.

De voiești să te folosești de acest articol pentru a umplea ultimele două numere a *Convorbirilor*, îți trimit jumătate din lucrarea mea, promițîndu-ți să-ți trimit în curînd și cealaltă jumătate.

De socoți însă să păstrezi întregul articol pentru anul VI, pune-l deoparte și-l vei publica la timp. Cît pentru prefața [la operele lui C. Negruzzi], aș dori mult ca să se publice neîntreruptă, prin urmare te rog să o publici în Nr. I al anului VI [...].

Răspunde-mi îndată ce ai decis în privirea articolului asupra lui Anton Pann. Urmarea articolului aici alăturat va fi tot așa de lungă ca și partea ce vă trimit acum" (scris. din 14 ghenar 1872; v.V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 58).

Răspunsul lui Iacob Negruzzi fiind afirmativ (partea I a articolului se publică în numărul de la 1 februarie al *Convorbirilor*), Alecsandri se grăbește să scrie și partea a II-a, pe care o trimitea redactorului *Convor-*

birilor la 26 ghenar 1872: „Iată şi restul articolului asupra *Povestii vorbii* lui Anton Pann. Am ales proverburile cele mai caracteristice şi, drept să spun, deşi lucrul a fost cam negaios, el mi-a produs o mare mulţumire, arătîndu-mi ca o panoramă morală acel diamant cu multe feţe, cuminţia românului. Cred că e o materie destul de interesantă pentru ultimele numere ale anului V din *Convorbiri*, şi totodată destul de bogată pentru ca să ocupe coloanele acelor numere. Fă însă cum ţi-a veni mai la socoteală, numai să chibzuieşti ca prefaţa scrisă pentru operele părintelui d-tale să apară în întregul ei, cu începutul anului VI.

Anton Pann nu a fost pînă acum preţuit la adevărata lui valoare, ba încă în Valahia meritele sale sînt chiar dispreţuite de majoritatea *literaţilor moderni*. Eu unul doresc ca foaia ce redigi să facă parte dreaptă acelui autor, care a consacrat mulţi ani pentru scăparea de uitare a proverbelor noastre. *Povestea vorbii* e un monument naţional, o carte preţioasă pe care fiecare din noi trebuie să o avem în bibliotecă şi pe care adeseori vom avea nevoie a o consulta. În ea întîlnim spiritul şi înţelepciunea românului, două fiinţe cu care mulţi din autorii noştri n-au făcut cunoştinţă" (*loc. cit.* p. 58—59).

În volumul de proză din 1876, alături de *Cîntice de stea ...* (la p. 445—462), se află *Tabla mişeliilor*, articol curios, publicat pentru prima dată de Alecsandri în *Convorbiri literare*, II, 1868, nr. 1, 1 martie, p. 6—12. Aflat la Mirceşti, poetul i-l trimitea lui I. Negruzzi la 14 febr. 1868: „...vă comunic un articol asupra unei colecţii de poezii care datează de pe la începutul secolului nostru. Dacă vă convine, publicaţi-l în unul din numerile viitoare" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 30).

Colecţia trebuie să fi aparţinut tatălui său, vornicul Alecsandri, patriot cu dragoste de cultură, interesat de toate manifestările artistice naţionale. Aceste producţii literare anonime, rămase în manuscris, au circulat mult în epocă, fapt care i-a determinat pe unii cercetători să le studieze îndeaproape. La concluzii deosebit de interesante ajunge N. A. Ursu (vezi articolele publicate în revista *Limba română : Contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul A*, 1966, nr. 1, p. 53—72; *Noi contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri. Anonimul B*, 1966, nr. 2, p. 163—183; *Un manuscris necunoscut din care a extras Eminescu mai multe cîntece de lume (ms. 3244 BAR)*, 1968, nr. 6, p. 485—495).

Deşi, din motivele arătate în nota asupra ediţiei, nu reproducem articolul în volumul de faţă, am considerat că nu putem trece totuşi cu vederea preţuirea acordată de Alecsandri acestor producţii literare ale înaintașilor, cum ne-o dovedește faptul că el relua articolul publicat cu ani în urmă în *Convorbiri*, făcîndu-i loc în volumul de proză din 1876.

VARIANTE

Convorbiri literare (A), Proză (B)

302, 5—*B* : clătinat / *A* : clătit || între rîndurile 6—7 — numai în *A* : Luna s-a întunecat || 306, 28 — *B* : ușoare / *A* : facile || 30 — *B* : urmă / *A* : urmă-i ||

UN EPISOD DIN ANUL 1848

Scris în 1869, la 20 de ani după evenimentele evocate, *episodul*, care face parte din acea „istorie adevărată“ — romanul neterminat intitulat *Dridri* — se află în ms. 4710, f. 12r — 18v, ms. 817, f. 40r — 47v (în cadrul romanului *Dridri*), a fost publicat separat în *Convorbiri literare*, III, 1869, nr. 4, 15 aprilie, p. 57—65 (reprodus apoi în vol. *Proză*, 1876, p. 505—524), și, în fine, în cadrul romanului *Dridri*, în *Revista contimporană*, I, 1873, nr. 3, 1 mai, 1 iunie, p. 287—301.

Răzgîndindu-se să mai publice în *Convorbiri* romanul *Dridri*, abia început, Alecsandri se decide să dea totuși la tipar partea a II-a a lui; la 8 martie 1869 îl anunța pe Iacob Negruzzi: „În curînd ți-oi trimite un articol intitulat: un episod din 1848 și apoi un proverb“ (V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 45), iar peste 4 zile, la 12 martie, își îndeplinea făgăduiala: „Îți trimit episodul din 1848 promis — îi scria el aceluiași — împreună cu un *Dicționar de cuvinte bălțate* [e vorba de *Dicționarul grotesc*], ce s-au furișat în limba noastră ca trîntorii în stup“ (*ibidem*, p. 46).

Episodul de la 1848 este cel pe care îl relatează cu amărăciune Zulniei Sturdza, într-o scrisoare nedatată, scrisă probabil în 1848, la Hangu:

„Ai aflat desigur despre dezastrul ridicol și de plîns în același timp, care a avut loc la Iași, datorită neprevederii și slăbiciunii unor oameni care nu au știut să se țină la înălțimea rolului la care aspirau. Cauza noastră a fost nedemn compromisă de doi sau trei oameni care au ridicat ținuturile Vaslui, Bîrlad și Huși, sub pretextul unei revoluții, și care nu aveau totuși în cap decît o conspirație.

Ce s-a întîmplat? O știi deja. Prințul a arestat pe cei mai mulți dintre nenorociții care s-au dus la Iași pentru a da o lovitură. Ceilalți fug și se ascund. Este trist și ridicol.

Acum vrei să știi, dragă Zulnia, care a fost rolul meu în toate acestea? Acela al păcălitului! Da, am fost nedemn înșelat, căci m-am amestecat indirect în această nefericită afacere, fără să mi se facă cunoscut planul care se întocmise. Am acționat de bună-credință pînă în ultimul moment, în speranța unei revoluții care trebuia să asigure naționalitatea română și în ultimul moment m-am găsit antrenat într-un simplu complot împotriva lui Mihail Sturdza. N-am timp să-ți explic în amănunt toată această istorie jalnică, dar cînd o să ne întînim îți voi dezvălui lucruri, trăsături și caractere care te vor scîrbi și te vor indigna. Este de ajuns să știi că unii ca C. Moruzi și Vasile Ghica, care erau șefii conspirației și care se lăudau că aveau patru—cinci sute de oameni înarmați în orașul Iași, că acești domni, cum îți spuneam, au părăsit postul lor în momentul acțiunii, că au părăsit Iașii noaptea, în timp ce a doua zi trebuiau să meargă la Mitropolie pentru a începe mișcarea, și că au făcut aceasta fără chiar să vestească pe tovarășii lor, astfel încît chiar în aceeași noapte poliția a pus mîna pe o mulțime de nenorociți. Rosetteștii au fost prinși, precum și o grămadă de amărîți care se sprijineau pe buna-credință a șefilor lor și care așteptau ordinele lor. A doua zi nimeni nu se afla la întîlnirea fixată la Mitropolie și dezastrul a început într-un chip groaznic de ridicol. Eu însumi am fost silit să fug pentru a scăpa din ghearele agenților guvernului, și în acest moment mă găsesc la Hangu, la Cantacuzinești, unde am venit să cer ospitalitate. Sînt destul de suferind, inima mea sîngerează de furie și sînt atît de nefericit cît poate fi un om care își iubește patria și care o vede compromisă" (cf. Vasile Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 50—53).

Aceleași evenimente le relata și prietenului său A. Ubicini, într-o scrisoare, datînd aproximativ din 1856—1857, căreia îi lipsește începutul (ms. 3370, f. 261^{v}):

„Cei mai mulți dintre prietenii mei au fost prinși prin trădare, tratați în chip nedemn de prințul Grigore Sturza, legați ca niște răufăcători și trimiși la Măcin, peste Dunăre. Eu am izbutit să scap în munți, la Cantacuzinești, sperînd că vor înarma pe țăranii lor pentru a coborî asupra Iașilor. E adevărat că și-au înarmat țăranii, dar asta pentru a se păzi pe ei. (Aici am văzut noaptea acea admirabilă scenă pe care ți-am povestit-o odată, la tine: țăranii ținînd cu o mînă puștile și cu alta lumînări aprinse, în timpul sărbătorii Învierii, și plecîndu-se asupra unei lăzi pline cu praf de pușcă, cu riscul de a sări în aer).

Zece zile după sosirea mea la Hangu, treceam frontiera în cel mai adînc întuneric și am fost arestat, pe la ora unu dimineața, în satul Tulgheș, în Transilvania. M-au ținut prizonier o săptămînă, pînă cînd mi-am procurat un pașaport, și în sfîrșit m-am dus la Brașov" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 155).

Romanul *Dridri* trebuia să continue relatarea evenimentelor la care au luat parte fugarii în Transilvania, apoi a timpului petrecut de ei în emigrație la Paris. Din păcate, Alecsandri n-a mai sfîrșit romanul.

Imaginile acestea însă erau încă vii în amintirea lui, făcînd să i se umple inima de nostalgie chiar și la adînci bătrînețe. Astfel, la sfîrșitul anului 1888, cînd Gh. Sion îi trimite la Paris, unde se afla Alecsandri, volumul său abia apărut, *Suvenire contimporane*, poetul îi răspunde cu emoție la 2/14 dec.: „O parte din *Suvenirile contimporane*, care m-au interesat mai cu deosebire, este acea intitulată *1848*, privitoare la mișcarea din Transilvania. Ea a deșteptat din minte-mi o mulțime de tablouri și m-a făcut să întineresc cu 40 de ani... Am revăzut întîmplările din acel timp furtunos, cercarea de răscoală din Iași, emigrarea peste munți, sosirea mea la Brașov, întîlnirea noastră la hotelul Coroana, adunarea în acel oraș a amicilor noștri din tinerețe, toți cuprinși de entuziasm, de iluzii frumoase, de dorința luptei pentru neamul românesc... vai! cîți am mai rămas din acea pleiadă însemnată cu stea în frunte! Cît s-a rărit pădurea de stejari! Crudă lege a naturei!" (V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 407).

Peste un an și jumătate bătrînul pleca fruntea în fața neiertătoarei morți.

VARIANTE

Ms. 4710 (A), Convorbiri literare (B), Ms. 817 (C), Revista contimporană (D), Proză (E)

307, 1 — *E :* din anul / *A, B :* din / *C, D* [fără titlu] || între rîndurile 1—2 în *A :* I / *C, D :* II || 4 — *E :* a obligat / *A, B, C, D :* obliga || 7 — *B, C, D, E :* spaimă / *A :* o spaimă ridicolă || 10 — *A, B, E :* a / *C, D* a ieși din capitală și || 11 — *A, B, E :* Visul său / *C, D :* În momentul de plecare, tatăl său, om venerabil cu minte multă [*D :* înaltă] și cu inimă tare, îl îmbrățișă și-i zise: Fătul meu! au sosit pentru tine timpul pribegiei! mergi și fii barbat verde în toate pasurile vieții!... Vali sărută mîna părintelui său avînd [*D :* cu] lacrimi în ochi, apoi se sui cu sora lui într-o caleașcă înhamată cu doi telegari voinici și se îndreptă spre bariera de la Copou.

— Neculai! zise el către vezeteu, este cineva la barieră?

— Zăresc vro cîțiva soldați, răspunse vezeteul.

— Dă bici cailor și treci în fugă pintre dînșii! ordonă sora lui Vali.

Și pe loc telegarii se repeziră și trecură ca fulgerul pintre păzitorii de la barieră. Caleașca se opri la una din viile de la Copou, unde îl [*D :* unde] aștepta pe Vali o trăsură cu patru cai. Tînărul sărută pe iubita lui sorioară, îi zise adio și se despărți [*D :* depărtă] de ea. În curînd el plecă spre munți apucînd pe drumuri lăturale [*D :* laterale], și după două zile de o călătorie plină de incidenturi diverse, trecu rîul Moldova pe podul de la Cristeşti şi sosi la Hangu.

Visul lui [*D :* său] || 12 — *A, B, E :* deşteptarea / *C, D :* răscularea || 13 — *A, B, E :* el voia / *C, D :* vroia || 15 — *B, E :* rusesc / *A :* de zaraf / / *C, D :* moscălesc || 16—17 — *A, B, E :* său [...] de tot în / *C, D :* lui [...] în || 18 — *A, B, E :* sosind la Hang, după multe greutăți găsi / *C, D :* găsi || 19 — *A, B, E :* casei boierești [...] două sute / *C, D :* boierească de la Hangu [...] 200 || 26 — *A, B, E :* mulțămire / *C, D :* bucurie || **308,** 1—2 — *A, B, E :* sufletele / *C, D :* urechile || 7 — *A, B, E :* încolăceau pe crengi *C, D :* furişau în desimea frunzelor || 8 — *E :* de / *A, B, C, D :* ei de || 10 — *A, B, E :* unui / *C, D :* răsunătoare a unui || 11 — 12 — *A, B, E :* în mijlocul căruia intrase / *C, D :* împrejurul lui || 12 — *A, B, E :* junele nostru erou / *C, D :* tînărul nostru || 13 — *A, B, E :* de care se vedea înconjurat / *C, D :* a [*D :* ale] locuitorilor de munte || 15 — *A, B, E :* de-a vitejilor [...] El / *C, D :* de-ai veteranilor [...] Vali || 19 — *A, B, C :* etc. / *C, D :* etc., etc., etc. || 20 — *A, B, E :* aprinzătoare / *C :* dibace / *D :* victorioasă || 23 — *A, B, E :* a / *C, D :* ar fi || 25 — *B, E :* bătaie / *A, C, D :* de bătaie || 28 — *B, E :* vis [...] ideea / *A, C, D :* rîs [...] *C, D :* imagina || 29 — *A, B, E :* judecînd că / *C, D :* presupunînd că poate || 32 — *A, B, E :* în cuvinte / *C, D :* deci în cuvinte colorate şi || 33 — *A, B, E :* gînd / *C, D :* decidere || 35 — *A, B, E :* dreptății fiecărui om / *C, D :* libertății individuale || 37 — *A, B, E :* etc. / *C, D :* luminarea poporului prin învățămîntul obligatoriu și gratuit, moralitatea impiegaților etc., etc. || 38 — *A, B, E :* de / *C, D :* prin || 39 — *A, B, E :* militare; / *C, D :* militare care se comportă [*D :* purtară] ca o bandă de hoți || 41 — *A, B, E :* false / *C, D :* false din partea Domnului [numai în *C :* de consimțămînt la cererea lor,] și apoi || **309,** 2 — *A, B, E :* bandele arnăuților luaseră cu [*A :* în] pradă orașul / *C, D :* arnăuții comendați de aga orașului luaseră orașul în pradă || 3—6 — *A, B, E :* noaptea [...] ienicerilor / *C, D :* prin casele oamenilor și furînd tot ce le cădea la mînă, arme, bani, argintării etc. Cum lumea spăimîntată se credea în timpul ienicerilor și fugea în toate părțile || 8 — *A, B, E :* a produce / *C, D :* să producă || 10 — *A, B, E :* boierii? / *C, D :* boierii asupra stăpînirei? || 11—12—*A, B, E:* degradată... / *C, D :* degradată! răspunsă oratorul nostru || 13 — numai în *A, B, E :* Hum! || 15 — *A, B, E :* Oratorul rămase încremenit! / *C, D :* Vali rămase mut! || 20 — *A, B, E :* boierilor / *C, D :* boierimei || 23 — *A, B, E :* Vali [...] de / *C, D :* Vali, astfel trezit din iluziile sale [...] despre || 24 — *A, B, E :* dorințelor sale [...] îndemnul / *C :* proiectelor lui / *D :* projectului său [..] *C, D :* efectul || 26—27 — *B, C, E :* ai [...] ai / *A, D :* a [...] a || 30—31 — *A, B, E :* scrisoarea / *C, D :* răvașul || 32 — *B, C, D, E :* multe alte / *A :* alte multe || 35 — *A, B, E :* tineri / *C, D :* tineri boieri || 36 — *A, B, E :* iar [...] în [...] Iași / *C, D :* și [...] ei în [...] capitală || 38 —

A, B, E : la / *C, D :* către / 39 — *A, B, E :* o ceată numeroasă de / *C, D :* mulți || 40 — *A, B, E :* etc. / *C, D :* etc., etc. || 310, 6 — *A, B, E :* dintre [...] a / *C, D :* din [...] de a || 10 — *A, B, E :* destul de nimerit să se / *C, D :* o măsură destul de nimerită ca să || 11—12 — *A, B, E :* până pe [...] *B, E :* acolo de a / *C, D :* pe [...] *A :* acolo de a se / *C, D :* de a se || 13—14 — *A, B, E :* de sus cu / *C, D :* cu || 15 — *A, B, D, E :* strategică / *C :* adevărat strategică || 18 — *A, B, E :* clădită casa boierească / *C, D :* casa boierească din Hangu || 19 — *A, B, E :* foarte / *C, D :* tare și || 22 — *A, B, D, E :* toate / *C :* în minte-i toate || 24 — *A, B, E :* comic / *C, D :* original || 27 — *A, B, E :* deodată / *C, D :* prinși || 28 — *A, B, E :* suim / *C, D :* urcăm || 29 — *A, B, E :* momițele prin / *C, D :* maimuțele pe || 32 — *A, B, E :* război / *C, D :* bătălia || 35 — *A, B, E :* a / *C, D :* s-a || 36 — *A, B, E :* pușcă / *C, D :* șușanea || 37 — *A, B, E :* pept [...] gît [...] că / *C, D :* inima [...] gura ... Aman! [...] boieri d-voastre, că || 38 — *A, B, D, E :* în / *C :* la || 39 — *A, B, E :* unde sînt patru / *C, D :* tari cu patru || 40 — *A, B, E :* stăm / *C, D :* ne punem || **311,** 2 — *A, B, E :* original / *C, D :* comic || 8—9 — *A, B, E :* diamanturi / *C, D :* brilianturi || 13—14 — *A, B, E :* primbla [...] raportîndu-se / *C, D :* preumbla [...] repurtîndu-se || 16 — *A, B, E :* imagina [...] pe timpul / *C, D :* închipui [...] din epoha || 17 — *A, B, E :* Ștefan [...] tari caii / *C, D :* Ștefan Vodă [...]care || 18 — *A, B, E :* natura *C, D :* inima || 20 — *A, B, E :* de [...] nălucirei / *C, D :* pe [...] imaginărei || 22—23 — *A, B, D, E :* de la / *C :* la || 25 — *A, B, E :* ne-a / *C, D :* au || 26 — *A, B, E :* de la / *C, D :* din || 29 — *A, B, E :* umblînd cu / *C, D :* cu || 30 — *A, B, E :* pedeapsă. / *C, D :* pedeapsă. Așa pare-mi-se c-am înțeles eu. || 33 — *A, B, E :* rai! / *C, D :* rai! vorba ceea. || 34 — *B, E :* ar / *A, C, D :* or || 37 — *A, B, E :* ieie / *C, D :* ceară || 40 — *B, C, D, E :* s-ar [...] ș-ar / *A :* s-or [...] ș-or || **312,** 2 — *B, E :* puse / *A, C, D :* un cimpoier puse || 7 — *A, B, E :* se deșteptă [...] și [...] grupele / *C, D :* deșteptat [...] se depărtă de țărani și [...] societatea || 8 — *A, B, E :* balcon. / *C, D :* balcon ca să admire frumsețea nopței. || 9 — *A, B, E :* dase / *C, D :* dase cu puține zile înainte || 10 — *A, B, E :* persoanele din societatea aristocrată / *C, D :* diletanții aristocrați || 11 — *A, B, E :* Frumoasa / *C, D :* Grațioasa || 12 — *A, B, E :* toți [...] vesel dintr-un vodevil / *C, D :* toată compania [...] din vodevilul || 13—14 — *E :* improviză un sonet / *A, B, D :* improviză un [*D :* pe loc un] sonet, o minune de sonet / *C :* ei, improviză un sonet, o minune de sonet || 15—16 — *A, B, E :* până a doua zi îl uită / *C, D :* îl uită până a două zi || 17 — *A, B , E :* că mai bine e / *C, D :* cu multă justeță că e mai bine || între rîndurile 18—19, în *A :* II || 25 — *B, E :* între [...] era [...] nalte / *A :* [...] el era [...] / *C, D :* în [...] el era [...] nalte dintre care unul se dărîmase de curînd || 26 — *A, B, E :* turnuri / *C, D :* turnuri cuadrate || 28 — *A, B, E :* zidurilor [...] o biserică mică / *C, D :* schitului [...] încă o mică biserică ||

29 — *A, B, E* : care / *C* : care acum / *D* : care șuiera acum || 34 — *A, B, E* : sufletului o / *C, D* : o || 35—37 — *A, B, E* : ocupară cu pregătirile [...] să dezvolteze și să [...] toate cunoștințele / *C, D* : pregătiră [...] să [...] cunoștințile || 39 — *A, B, E* : El așeză îndată / *C, D* : Prin urmare, el așeză || 40 — *E* : puse jur / *A, B* : puse de jur / *C, D* : puse sentinele deștepte || **313,** 1 — *A, B, E* : sentinele deștepte, alese [...] voinici de-i / *C, D* : alese [...] de-i || 2 — *A, B, E* : la / *C, D* : în || 3 — *A, B, E* : iar / *C, D* : iar cît pentru || 4 — *E* : și cu [...] de-a / *A, B* : și [...] / *C, D* : și [...] schitului, de-a || 6—7 — *A, B, E* : el [...] a da asalt schitului / *C, D* : Mehmed [...] s-a cerca să deie iuruș || 8 — *A, B, E* : petrecu / *C, D* : trecu || 10 — *A, B, E* : din tîrgul Petrei, că ar fi și [în *E* lipsește: și] / *C, D* : de la Peatră și chiar că ar fi || 11 — *A, B, E* : cîteva minute [cuvintele lipsesc în *D*] / *C* : din treacăt || 12 — *A, B, E* : mic plin / *C, D* : mic || 13 — *A, B, E* : se depărtase răpide spre Durău / *C, D* : zicîndu-i că se va întoarce în curînd ca să ieie parte la luptă. || 14 — *A, B, E* : coborîndu-se / *C, D* : coborît || 15 — *A, B, E* : strălucind ceva care sămăna cu puștile soldaților. / *C, D* : cete mari de slujitori și luciri de arme pintre ei. || 16 — *B, C, D, E* : însă / *A* : și însă || 17 — *A, B, E* : perfectă / *C, D* : deplină || 18 — *A, E* : conștiința periculului / *B, C, D* : conștiință de pericolul || 19 — *A, B, E* : ajunul unei sărbători / *C, D* : zi de sărbătoare. || 22 — *A, B, E* : sale / *C, D* : lui || 23 — *B, E* : nopții, anunțătorul nopții / *A, C, D* : nopții || 25 — *A, B, E* : în grabă / *C, D* : grabnic || 28 — *E* : răsuna de niște urlete / *A, B* : se răsuna de urlete / *C, D* : se răsuna de vuiete || 30 — *A, B, C, D, E* : își făcură cruce [inițial în *A* : auzindu-le, își făcură cruce] || 34 — *A, B, E* : afară / *C, D* : pe afară || 35 — *A, B, E* : pușcaș / *C, D* : plăieș || **314,** 1 — *B, E* : bine [...] deodată se [...] o împușcătură / *A* : [...] împușcătură surdă / *C, D* : însă bine [...] se [...] un pocnet de armă || 2 — *A, B, E* : și [...] alergară iute / *C, D* : cu [...] se duseră în grabă || 4 — *A, B, E* : arma / *C, D* : pușca || 8 — *A, B, E* : nenorocită întîmplare produse [în *E* tipărit greșit: produce] / *C* : întîmplare tristă aduse / *D* : întîmplare aduse o impresie tristă || 12 — *A, B, E* : Rău început / *C* : Rău ogur / *D* : [lipsește] || 13 — *A, B, E* : Ce [...] spuse / *C* : La [*D* : Da] ce [...] răcni || 14 — *A, B, E* : cucuveicilor / *C, D* : pasărilor de noapte || 15 — *A, B, E* : ce zbura / *C, D* : zbura || 16 — *C, D, E* : pe / *A, B* : dintre nori pe || 22 — *A, B, E* : nădejde / *C, D* : gînd || 28 — *A, B, E* : că o [...] a / *C* : c-a / *D* : ar [...] a fedeleș || 29 — *A, B, E* : observare, dar / *C, D* : replică originală, căci Cimpoierul avea mult succes prin spiritul lui [*D* : său], însă || 30 — *A, B, E* : prin / *C, D* : de || 31 — *A, B, E* : Durăului / *C, D* : Durău ce [*D* : care] se afla în poalele Ceahlăului || 33 — *B, C, D, E* : biserica / *A* : bisericuța || între rîndurile 39—40, numai în *A, B, C, D* : O singură lampă aprinsă dinaintea icoanei Maicei Domnului [în *C* : unei vechi icoane / *D* : unei icoane vechi] lumina această scenă de pietate creș-

ţinească || 40 — *A, B, E :* dumnezeiesc / *C, D :* Domnului || 41 — *A, B, E :* cu atît mai impozant că / *C, D :* şi era întreruptă || **315,** 1 — *A, B, E :* era intrerupt prin / *C, D :* prin || 2 — *E :* stau [...] stau / *A, C, D :* stau [...] erau / *B :* erau [...] erau || 3 — *A, B, E :* gîndurile / *C, D :* cugetările || 6 — *A, B, E :* îndeplinirea / *C, D :* împlinirea || 9 — *A, B, E :* se [...] magic şi prezentă un spectacul de un caracter cu totul nou. / *C, D :* se împlu de [...] magic. || 11 — *A, B, E :* lumînări / *C, D :* făclii || 13—14 — *A, B, E :* stîngă lumînărele mici / *C, D :* lumînărele || 16—17 — *A, B, E :* demn de penelul unui mare artist / *C, D :* de-o mare originalitate || 18 — *A, B, E :* din / *C, D :* dintre || 19 — *B, E :* s-ar fi auzit / *A :* s-ar fi auzind / *C, D :* se auzea || 22 — *A, B, E :* Femeile / *C, D :* Damele cu servitoarele lor || 26 — *A, B, E :* spăimîntătoare [...] era / *C, D :* îngrozitoare [...] era vărsat || 27 — *A, B, E :* în care el se împrăştiese / *C, D :* de pele || 28 — *A, B, E :* lăzii deschise / *C, D :* ei || 29 — *E, B :* şi se plecau deasupra ei cu lumînările / *A :* [...] lumînările lor / *C, D :* plecîndu-se deasupră-i cu lumînările lor || 30 — *A, B, E :* zicîndu-le / *C, D :* şi le zicea || 34 — *E :* a avut / *A, B, C, D :* avut || 35 — *A, B, E :* împărţirea / *C, D :* împărţirea prafului || 37 — *A, B, E :* e frate cu nebunii / *C, D :* ţine cu cei nebuni || 40 — *A, B, E :* el / *C, D :* de schit; el || 41 — *A, B, E :* îndată unui / *C, D :* unui || **316,** 1 — *A, B, E :* de [...] plecă / *C, D :* despre cele [...] sări pe sprintenul său cal de munte, plecă || 2 — *A, B, E :* se făcu nevăzut în întunerecul / *C, D :* dispăru în întunecimea || 3 — *A, B, E :* cerceteze / *C :* vîziteze || 4 — *A, B, E :* pe [...] din schit / *C, D :* de pe [...] pe poartă || 5 — *A, B, E :* spre / *C, D :* mai întîi spre || 7 — *A, B, E :* ticăloşii [...] zise / *C, D :* mişeii [...] de la postul lor! zise || 9 — *A, B, E :* aici de pază / *C, D :* de pază aice || 10 — *A, B, E :* sub / *C, D :* pe sub || 12 — *A, B, E :* De [...] aici / *C :* Pentru / *D :* Ce [...] *C, D :* în rediu || 13 — *A, B, C, E :* dat / *D :* retras [...] numai în *A, B, E :* răspunse unul sculîndu-se || 15 — *A, B, E :* şi am chitit aşa că de-a / *C, D :* De-a || 16 — *A, B, E :* de / *C, D :* în || 17 — *A, B, E :* el / *C, D :* ei || 19 — *B, E :* de ce v-aţi / *A :* de ce v-aţi culcat? V-aţi / *C, D :* văd că vă văd [*D :* că sînteţi] culcaţi. V-aţi || 20 — *A, B, E :* Ba nu / *C, D :* Aş ! || 22 — *A, B, E :* ceva? / *C, D :* ceva păn-acum? || 23 — *A, B, E :* Dar / *C, D :* Auzit || 24 — *A, B, E :* cu slujitorii / *C, D :* slujitorii cu || 26 — *A, B, E :* însă să ştiţi / *C, D :* să ştiţi dar || 27 — *A, B, E :* să [...] înlăuntrul schitului / *C, D :* voi să [...] în schit || 28 — *A, B, E :* flintele / *C, D :* durdele || **317,** 5 — *A, B, E :* Auzit nişte împuşcături / *C, D :* Dar, nişte pocnete de puşcă || 6 — *B, C, D, E :* să / *A :* d-ta să || 7 — *A, B, E :* duce / *C, D :* agiunge || 10 — *A, B, E :* nu-i el tocmai / *C, D :* n-a fi el || 11 — *A, B, E :* că-l / *C, D :* că noi îl || 12 — *A, B, E :* a / *C, D :* are || 13 — *A, B, E :* strîmtori / *C, D :* strîmtori şi || — 22 — *A, B, E :* Mehmet / *C, D :* Mehmed aga || 23 — *A, B, E :* sînt / *C, D :* se găsesc || 25 — *A, B, E :* tot. / *C, D :* tot. Ei sînt gata pe luptă. || 26 — *A, B, E :* strigă / *C, D :* murmură || 27 — *A, B, D, E :* se mai / *C :* se || 30 — *A, B, E :* urieșe / *C, D :* colosale || 36 — *A, B, E :* fiind formată / *C, D :* formată || 38 — *A, B, E :* alergă spre poartă / *C, D :* veni alergînd spre poartă și || 39 — *A, B, E :* Iată-i că vin! iată-i că vin! / *C, D :* Iată-i că vin! Iată-i! || 40 — *E :* C. la țărani. / *A, B :* prințul C. la țărani / *C, D :* prințul C. || **318,** 1 — *A, B, E :* sute de / *C, D :* numeroase || 2 — *A, B, E :* cete de plăieși / *C, D :* plăieși || 4 — *A, B, D, E :* niște / *C :* mici || 5 — *A, B, E :* prietinii / *C :* amicii / *D :* tovarășii || 6 — *A, B, E :* își scoase [...] zicînd / *C, D :* scoase [...] și zise || 7 — numai în *A, B, E* || 10 — *B, E :* la / *A, C, D :* în || 12 — *A, B, E :* zece [...] vuiră / *C, D :* cincisprezece [...] trăsniră || 15 — *A, B, E :* Acea damă / *C, D :* care nu avea nici cît de puțin aspectul unui dușman... din contra. Acea damă grațioasă || 17 — *A, B, E :* plăieșii postați / *C, D :* atît plăieșii de || 18—19 — *A, B, E :* și toți acești oameni împreună cu călăreții trimiși de la schit, vrînd să celebreze / *C, D :* cît și cei doi călăreți trimiși de la schit. Toți acești oameni, vrînd să celebreze după obicei || 22—23 — *A, B, E :* ce de două oare ținea în uimire / *C, D :* care ținea în uimire, de două oare || 26 — *A, B, E :* poala / *C, D :* poalele || 28—29 — *A, B, E :* cînticul următor / *C, D :* balada următoare || **319,** 4 — *A, B, E :* nostru / *C, D :* mîndru || 9 — *A, B, E :* spre Domn se-nainta / *C :* [...] înainta / *D :* cu toții cuvînta || 10 — *A, B, E :* etc. / *C :* etc., etc. || în *C* (f. 48^{r} — 51^{r}) și *D* relatarea continuă astfel: „Cîteva zile în urmă Vali priimi un bilet de la un amic al său din Iași care-i zicea:

« Frate, nu mai este nimică de sperat! întreaga tinerime inteligentă au fost arestată sau împrăștiată. Domnul e triumfător! Rămîne de-acum ca bătrînii să răzbune pe copiii lor și o vor face-o ... Grigori Ghica s-au pus în capul mișcărei și s-au înțeles cu boierii ca să lucreze la răsturnarea lui Sturza Vodă. Eu te sfătuiesc frățește să te depărtezi din țară cît mai curînd căci sînt date ordine pretutindene ca să te aresteze etc. ».

Luînd dar adio de la prințul *C.* și de la familia sa în sînul cării găsise o grațioasă ospeție, Vali plecă întovărășit de doi plăieși: Crețul și Cimpoieriul, și apucînd pe cărări cunoscute de ei, peste munți și pintre codri, agiunse către seară într-o poiană marginașă cu Ardealul.

— Cuconașule! zise Crețul; să te oprești aice pănă a cadea noaptea, căci hotarul este păzit de slugitori ce au poronci aspre a nu lăsa pe nime să treacă peste el [*D :* nimeni să treacă]. Descalecă în poiana asta de brazi și stăi acole ascuns păn' ce m-oi întoarce eu.

— Dar unde vrei să te duci, Crețule? întrebă Vali.

— Vreu să merg ca să mă înțeleg cu ungurii de dincolo, de la pichet, pentru trecerea d-tale.

— Și nu te temi că te-or prinde slugitorii?

— Atunci să-agiungă ei cînd or pune mîna pe Creţu!... Eu am poticele mele pe care numai şoimii şi urşii le cunosc... ş-apoi ce zici de ghioaga asta? Ian priveşte cum îşi arată dinţii!...

Zicînd aceste, Creţu dismierda cu mîna piroanele cu care arma lui favorită era ţintuită: apoi îşi legă calul de un brad şi se depărtă în desimea pădurei. Vali rămase deci cu Cimpoieriul şi se lungi pe muşchiul verde observînd fizionomia inteligentă şi originală a tovarăşului său. Acest om, de stat mijlociu, avea un cap mic unde ochii ocupau atîta loc încît şi gura, şi nasul, şi bărbia se găseau foarte strimtorate.

— Cimpoierule, îi zise Vali; crezi tu că s-ar fi bătut plăieşii cu soldaţii dacă aceştii ar fi venit la schitul Hangului?

— Cum nu, cucoane?... Li venise în taină vestea că stăpînirea vroia să-i ieie cu de-a sila la oaste, ca să-i ducă să se bată cu turcii şi cu moscalii...

— Ei! şi...

— Şi s-ar fi luptat pănă pereau [*D :* mureau] cu toţii, numai să [*D :* ca să] scape de război... Aşa e românul! îi place [numai în *C :* bătaia, însă] bătaia de bună voie, nu silită.

Vali găsea o mare plăcere ascultînd observările Cimpoieriului, în vreme ce întunericul se strecura pintre crengile brazilor şi da codrului un aspect posomorît.

— Iaca şi noaptea cu ştergariul pe ochi!... zise acesta. Acuş s-auzi miorlăit de mîţe sălbatice pe vîrfurile copacilor!... Să te crezi pe ceea lume unde ferb jidanii în smoală clocotită.

Şi în adevăr, peste puţin [*D :* puţină vreme], codrul începu a [numai în *C :* se] răsuna de un concert monstruos. O miorlăitură sentimentală dete semnalul acelui [*D :* acestui] concert şi sute de glasuri îi răspunseră dintre crengi: unele subţiri şi duioase, altele răguşate, altele provocatoare, altele furioase; unele în tonuri de *prima dona assoluta*, altele cu tonuri de *contralto*, de *tenore*, de *basso*, şi toate formînd la un loc un zgomot înfioritor. În fiecare copac străluceau ochi ţintiţi asupra lui Vali şi asupra Cimpoieriului, şi numărul diletanţilor creştea necontenit.

— Hei! suspină Cimpoierul; căci n-am cimpoiul cu mine ca să le ţin hangul!

— De ce nu l-ai luat de-acasă? întrebă Vali.

— Cum nu l-aş fi luat, păcatele mele! dacă nu mi-ar fi ars casa [numai în *C :* an iarnă], cu cimpoi cu tot! Ştii vorba românului: Nevoile îmblă cu cîrdul şi cu colinda.

— Şi îţi pare rău de casă, Cimpoierule?

— Ba mai rău [numai în *C :* îmi pare] de cimpoi. El mă făcea să-mi treacă de urît şi aduna pe toate fetele din munte pe-mpregiurul meu.

— Se vede că-ţi plac fetele?

— Îmi plac, foc.

— Dar tu lor?

— Și ele mie. Știi cînticul...

— Care?

— Nu-l știi? Ascultă; am să ti-l cînt în ciuda motanilor care ne asurzesc.

Cimpoieriul se rezemă de un brad și cîntă o arie cu totul originală pe cuvintele următoare:

Cîte flori și cîte stele,
Toate-s fete frumușele!
Cîte stele, cîte flori,
Toate-s fete și surori.
De-aș putea, n-aș mai alege,
Ci pe toate le-aș culege
Și le-aș strînge la un loc
Lîngă inima-mi de [*C :* inimă cu] foc.

Glasul cîntărețului [*D :* Armonia cîntecului] întrerupse concertul motanilor, dar și el [*D :* cîntecul] fu întrerupt prin sosirea lui Crețu care zise:

— Hai, cucoane, căci am pus la cale cu ungurii de dincolo. Hai iute; nu-i vreme de perdut.

— Bine, răspunse Vali, îndreptîndu-se cătră calul său.

— Lasă calul, cucoane, și hai pe gios, adăogi plăieșul, căci tropotul cailor ar trage luarea aminte ai slugitorilor de pe hotar. Eu oi apuca înainte și tu, Cimpoierule, să te iei cu boieriul după semnul ce voi da din cînd în cînd... Știi tu semnul nostru...

— Îl știu ca pe tine, răspunse Cimpoierul. Crețul se pierdu în umbrele nopței.

— Încotro mergem? întrebă Vali pe tovarășul său.

— În partea unde se aude ciripind o păsărică.

Vali ascultă și auzi o ciripire foarte naturală care se tot depărta. Cimpoierul răspundea din cînd în cînd prin o altă ciripire tot așa de bine imitată și se abătu de pe cărare ca să apuce mai în stînga pe iarbă. Acele semnaluri se repetau regulat și făceau a crede pe Vali că se găsea în codrii Americei, luînd parte la una din scenele sălbaticilor descrise de Fenimor Cooper. Spre complectarea acestei iluzii, un tablou neașteptat se prezentă deodată ochilor lui: într-o poiană largă ardea un mare foc de vreascuri și răspîndea lumini fantastice împregiur, iar pe lîngă foc ședeau vro zece oameni înarmați și cu pepturile goale.

— Iacă slugitorii! zise încet Cimpoierul.

— De unde cunoști că-s slugitori? întrebă Vali. Nu au uniformă, și după figurile lor aș presupune mai degrabă că-s o ceată de hoți.

— Și asta se poate, cucoane... Slugitorii, hoți, tot ca una, fata mea... Noi să [*D :* să ne] ferim de dînșii și să ne furișăm pe sub copacii de pe marginea dumbrăvei...

Ei se duseră [*D :* dosiră] pe după brazi și înaintară prudenți [*D :* cu multă prudență] în direcția slugitorilor care, ocupați fiind cu un mare ceaun de mămăligă, rîdeau și mîncau fără a-și întoarce capul spre cărarea ce ducea la hotar.

— Acu-i acu, boieriule! observă Cimpoierul. Avem de făcut vro sută de pași între umbră și lumină păn-a sosi la zăvoiul cela unde aud pe Crețu ciripind... Să mi te faci șopîrlă, cucoane, și să luneci pe iarbă ca vîntul ca să nu te simțească mancăii ceia [*D :* cei de slugitori].

— N-ai grijă, Cimpoierule. De-or sări la mine, le-oi arăta gura pistoalelor.

— Nu zic ba, însă ce-i în mînă nu-i minciună... Nici să vezi draci, nici cruce să faci...

— Cred că nu ți-e frică, române? întrebă Vali zîmbind.

— Ba zău, frică de tot, însă pentru d-ta, nu pentru mine. Pălăria d-tale-i albă, se zărește de departe și de te-a videa vreun slugitor, ar avea țintă minunată de tras cu flinta... Ține căciula mea, că-i neagră, și dă-mi mie pălăria ca să nu cumva...

— Mulțămesc! replică Vali uimit de generozitatea Cimpoierului. Nu vreu să te espun la moarte.

— De mine n-a fi pagubă mare c-oi peri, dar d-ta... Cneazul te-au dat pe seama noastră și trebuie să te ducem bun teafăr până dincolo de hotar.

— Ești un bun suflet de om, Cimpoierule! și nu te-oi uita niciodată!... zise Vali strîngînd mîna plăieșului [*D :* Cimpoierului] cu recunoștință.

— Bun, ne bun... să nu perdem vreme... Na căciula mea.

— Mulțămesc încă o dată, dar nu mă lasă cugetul să primesc.

O nouă ciripire, mai accentuată, răsună în zăvoi.

— Crețu-și perde răbdarea! observă Cimpoieriul. Hai cu agiutorul Domnului.

Vali se rapezi lunecînd pe iarbă ca o umbră și agiunse în zăvoi fără accident, urmărit de tovarășul său. Aice el găsi pe Crețu grăind [*D :* vorbind] cu un om străin, un ungur scurt și șchiop, ce [*D :* care] ținea doi cai de căpestre.

— Iute pe cal, cuconașule! îi zise Crețu, și du-te cu ungurul ista unde te-a duce el.

Vali mulțămi îmbilor plăieși, după cum se cuvinea, și le spuse rămas bun.

— Să mergi cu Domnul! replicară Crețu și Cimpoieriul, și te aducă Dumnezeu cu bine în țară.

Încălecînd și ducîndu-se pe urma ungurului, Vali pătrunse mai afund în zăvoi și trecu un pîrău ce [*D :* care] desparte Ardealul de Moldova, apoi începu o alergare fantastică [*D :* fantastică alergare] cînd prin desimi de arbori, cînd prin locuri deschise și luminate în plin de focul slugitorilor [numai în *C :* în ochii cărora păreau ca niște fantasme], până ce, în fine, se afundară în întuneric, depărtîndu-se de linia hotarului. În curînd agiunse la un deal drept unde [*D :* pe care] caii se suiră în fugă [numai în *C :* ca și cînd ar fi avut aripi la picioare], și cînd se opriră pe culme, Vali se văzu încungiurat de vro zece oameni care aveau un aspect destul de sălbatic. Aice era pichetul unguresc.

Căprăriul, un român din satul învecinat, se apropie și zise:

— Bine ai sosit, domnule!

— Bine am [*D :* v-am] găsit! răspunse Vali.

— Vrei să mergi la Tulgiș?

— Dar.

— Bine; te va duce Micleș. Poftim în casă pentru ca să te afumăm.

Vali se coborî de pe cal și intră în camera pichetului, foarte intrigat de această propunere, însă nedumerirea lui nu ținu mult, căci căprariul aduse o lopățică plină de cărbuni aprinși, aruncă peste ei un pic de cîlți și afumă hainele tînărului călător, cu o gravitate de pontif antic.

— Pentru ce îmi dai fum? întrebă Vali, rîzînd.

— Pentru ca să te curățim de ciumă și de holeră, răspunse căprariul.

Micleș, un ungur nalt, cu părul roș și cu un țepoi de fer în mînă, veni să spuie că e gata de plecare. Vali, păn-a nu ieși, împărți cîțiva galbini la grăniceri, carii strigară cu zgomot: *Ellien!* iar căprariul, agiutîndu-i a se sui [*D :* urca] pe cal, îi zise la ureche:

— Pentru binele d-tale, domnule, să lași pe Micleș să meargă tot înainte și să ții mîna pe pistol tot drumul... Auzi, domnule? Să nu rămîie Micleș în urma d-tale.

— De ce? întrebă Vali... Micleș nu-i om bun?

— Ba-i bun el, dar au văzut că ai bani, și banu-i ochiul dracului.

Vali plecă iar pin întuneric, observînd cu luare aminte povața căprariului, și după o nouă alergare de o oră, agiunse la Tulgiș.

— Halt! strigă deodată o sentinelă ascunsă; Micleș intră în esplicare cu soldatul și peste puțin tînărul nostru emigrat fu dus și închis într-o casă de lemn, sub paza a doi grăniceri. El era arestat de autoritățile austriace!"
|| în *D* se află mențiunea: *(va urma)* și semnătura: *V. Alecsandri.* ||

DICȚIONAR GROTESC

S-a publicat pentru prima dată în *Convorbiri literare*, III, 1869, nr. 11, 1 august, p. 173–178; nr. 18, 15 noiembrie, p. 305–309, fiind reprodus și în vol. *Proză*, 1876, p. 525–545.

În însemnările apărute sub acest titlu, care la început fusese *Dicționar de cuvinte bălțate*, Alecsandri se pronunța încă o dată împotriva exagerărilor, atît de dăunătoare limbii române, ale etimologiștilor, vizînd îndeosebi dicționarul academic al lui Laurian și Massim.

Scrise probabil în iarna 1868–1869 la Mircești, unele poate chiar mai înainte, primele însemnări sînt trimise lui Iacob Negruzzi la 12 martie 1869, împreună cu episodul din 1848: „Îți trimit episodul din 1848 promis, împreună cu un *Dicționar de cuvinte bălțate*, ce s-au furișat în limba noastră ca trîntorii în stup. Acolo vei întîlni și o mică disertare asupra lui *țiune*, mult iubitul *țiune* a Junimei; îmi place însă a crede că nu va fi expus la *ostracism*, căci o asemenea aspră măsură ar fi contrară chiar titlului de *Convorbiri literare* a foaiei.

A lovi fără cruțare în ceata chiloasă a pedanților, este a face un act creștinesc: *C'est chasser les vendeurs du temple.* Te îndemn dar foarte mult să mă ajuți a-i biciui prin seria de copii de pe natură ce ai început a publica și a cărei început mi-a plăcut" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 46).

După cum se vede, Alecsandri nu menaja nici *Convorbirile*, criticînd abuzul de *țiune* din revistă, și, totodată, îl încuraja pe Iacob Negruzzi să continue copiile după natură, în care acesta critica aspecte negative ale societății contemporane, printre care figura, bineînțeles, și pedantismul.

Curînd după aceea, tot în cursul lunii martie, îi scria iarăși lui Negruzzi, cerîndu-i să scoată din dicționarul grotesc (de data aceasta îl numește *grotesc*) notița asupra cuvîntului *partid*, adăugînd: „la caz cînd acest dicționar ar fi a se republica în *Convorbiri*" – ceea ce înseamnă că nu primise încă răspunsul la scrisoarea din 12 martie. „Voiesc să dau întîi dezvoltare acestui *cuvînt*, ce va figura în partea viitoare a dicționarului" – își motiva el cererea (*ibidem*, p. 46).

Cuvîntul *partid* n-a mai figurat însă în cuprinsul articolului nici cînd aceasta a fost publicat în *Convorbiri* și nici cînd a fost reprodus în vol. *Proză*, 1876.

În aprilie, *Convorbirile* răspunseseră afirmativ la propunerea lui Alecsandri, care se grăbește să mai facă o modificare:

„[...] fiindcă v-ați decis a publica episodul din 1848, precum și *dicționarul grotesc*, vă rog să binevoiți a omite din articolul *onoare* micul dialog în care un june Don Juan bucureștean se jura pe *onoare* că a sedus o fată după ce i-a promis să o ia de nevastă. Acest *pasaj român* îmi pare cam...

nepotrivit cu estetica şi cam riscant, aşadar lipsască din foaia *Convorbirilor*". (Pasajul în discuţie apare modificat în textul tipărit.) În continuarea scrisorii, Alecsandri îşi reînnoia cererea cu privire la *partid* : „Asemenea aş dori să nu tipăreşti articolul *partid*, fiindcă vreau să-i dau o mai mare dezvoltare în numărul viitor al *Dicţionarului*" (*ibidem*, p. 47).

Prima parte a *Dicţionarului grotesc* se publică în numărul din 1 august al *Convorbirilor*, dar urmarea nu este scrisă decît în toamna următoare, căci abia la 25 octombrie 1869 Alecsandri i-o trimitea de la Mirceşti lui Iacob Negruzzi: „Astăzi este ziua destinată pentru serbarea aniversării a Societăţei ce aţi fundat. Neiertîndu-mi împrejurările a mă repezi la Iaşi, pentru ca să iau parte la acea veselă serbare, profit de venirea d-lui C. Catargiu ca să vă trimit urmarea *Dicţionarului grotesc*" (*ibidem*, p. 49).

La 1 noiembrie el se grăbea să-i mai trimită lui Negruzzi un adaos: „În zilele aceste am mai descoperit două cuvinte pocite. Ţi le trimit ca să le adaogi la *Dicţionarul grotesc* după cuvintele *regres* şi *negles*" (e vorba, probabil, de *morb* şi *ord*, care apar în cuprinsul dicţionarului la locul indicat de scriitor).

Publicarea primei părţi stîrnise ecouri în presă, de care aflase şi Alecsandri. Pentru a-i pune la punct pe cei care încercau să răstălmăcească sensul dicţionarului său grotesc, Alecsandri adăuga un post-scriptum acestei scrisori, în care îi cerea lui Iacob Negruzzi să publice o notă în *Convorbiri* : „Am cetit în *Monitor* lista articolelor cuprinse în No. din 15 oct. al *Albinei Pindului*. Între ele figurează [...] şi *Dicţionarul grotesc* pe care dl. Grandea binevoieşte a-l cualifica de: glume asupra unor cuvinte nouă. Dacă s-ar întîmpla să vezi acel număr şi dacă acea calificare ar figura şi în foaia *Albinei*, te-aş ruga să binevoieşti a face o mică notă în *Convorbiri* pentru a spune verde în ochi d-lui Grandea că *Dicţionarul grotesc* nu e o colecţie de glume, ci o critică foarte serioasă" (*ibidem*, p. 50).

Chiar dacă evoluţia ulterioară a limbii române a dovedit că Alecsandri s-a înşelat uneori, lupta lui împotriva „pedanteriilor Academiei bucureştene" a contribuit la dezvoltarea sănătoasă a limbii noastre strămoşeşti, exagerările biciuite de el fiind eliminate una cîte una.

VARIANTE

Convorbiri literare (A), Proză (B)

321, 31 — *B* : pluralul lui [...] *topor* / *A* : plural de [...] de *topor* || 32 — *B* : ranguri, avantajele / *A* : de ranguri, de avantajele || **322,** 33 — *B* : raporta / *A* : repurta || **324,** 2 — *B* : a / *A* : de a || **325,** 12 — *B* : Nu-i / *A* : Nu || 31 — *B* : cuvîntul / *A* : cuvîntul de || **326,** 12 — *B* : vor / *A* : vor mai || 30 — *B* : redactor / *A* :redactori || **328,** 21 — *B* : invocare / *A* : inovare || **329,** 3 — *B* :

vorbește / *A :* grăiește || 330, 39 — *B :* ar fi mai bine / *A :* mai bine ar fi || 331, 21 — *B :* de / *A :* din || 29 — *B :* pept sau la gît / *A :* gît sau la pept || 332, 1 — *B :* vorbind / *A :* grăind || 12 — *B :* însă / *A :* însă de || 15 — *B :* limbei românești / *B :* graiului românesc || 333, 1 — numai în *B :* Croitor român || 2 — numai în *B :* Crîșmar român || — numai în *B :* Cașcaval român || 7 — numai în *B :* Otelul român || 8 — numai în *B :* Cafenea română || în *A* (15 nov. 1869, nr. 18, p. 309), la sfîrșitul articolului, se află mențiunea: *(va urma)* ||

NECOLAE BĂLCESCU ÎN MOLDOVA

Despre Nicolae Bălcescu Alecsandri a scris în nenumărate rînduri, figura marelui patriot de la 1848 revenind mereu în amintirile sale, asociată cu a celorlalți tovarăși de luptă, cu a Elenei Negri, cu activitatea revoluționară din jurul anului 1848.

Evocarea prilejuită de împlinirea a 10 ani de la moartea dramatică a lui Bălcescu, cuprinsă în vol. *Proză*, 1876, p. 549—563, s-a publicat mai întîi în *Revista română*, II, iulie 1862, p. 305—313. Scrisă la Paris, cu intenția de a fi continuată, ea a fost trimisă prin Ion Ghica revistei lui Al. Odobescu, a cărei apariție, în 1861, îl făcuse pe Alecsandri să fie „cuprins din nou de un acces de febră literară" (cf. ms. 803, f. 101—102). Tot acum el trimite spre publicare acestei reviste poemul *Inșir-te mărgărite* și numeroase poezii: *Dorul de mare*, *Biserica risipită*, *Cîntecul Mărgăritei*, *Cîntice și sărutări*, *Steaua țării* ș.a. Acestea au fost bine primite de Odobescu, după cum reiese din scrisoarea pe care i-o trimite Alecsandri din Paris, la 3 iunie 1862:

„Am avut mare mulțămire de a afla că poeziile ce ți-am trimis pentru *Revista română*, precum și începutul scrierei intitulată *Suvenire* ți-au adus cîteva minute de plăcere. Aș fi preafericit dacă cetitorii revistei ar simți asemine impresie măgulitoare pentru autor. Oricum să fie, însă, am decis să pun pe hîrtie cele mai însemnate amintiri a mele, carile se ating de mult jălitul Bălcescu și o voi face-o ca o datorie sacră către memoria lui. În curînd dar îți voi trimite partea II a *Suvenirilor*, spre a fi publicată odată cu cea întîi. Această a doua parte cuprinde cîteva incidente a petrecerei mele cu Bălcescu la Neapoli și la Palermo, la începutul anului 1847. Pe urmă va veni întîlnirea mea cu dînsul în Paris, după întîmplările de la 1848 și istorisirea aventurilor sale în munții Ardealului[...]

Ideea d-tale de a pune portretul lui Bălcescu în *Revistă* este cu atît mai minunată că e și națională. Toți românii îți vor fi recunoscători pentru asemine publicare. De m-aș găsi la Moldova ți-aș înlesni lucrarea, puind la dispoziția d-tale un portret dagherotip a Bălcescului foarte asemănător" (vezi Elena Ciornea, *Un portret necunoscut al lui Nicolae Bălcescu*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, I, 1955, p. 288—291. Portretul, aflat în arhiva lui V. Alecsandri, se găsește astăzi la Cabinetul de stampe al Bibl. Academiei R.S.R. Cf. și Marta Anineanu, în V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, 1960, p. 199, note).

Cum s-a văzut, *Suvenirele* au apărut în numărul din iulie pe 1862 al revistei. Urmarea lor însă va mai întîrzia, deși, la 2 oct. 1863, Alecsandri îi făgăduia de la Iași lui Odobescu: „Cînd mă voi găsi instalat pe iarnă într-un colț al lumei, oricare, mă voi apuca a scrie urmarea suvenirilor mele asupra lui N. Bălcescu și ți le voi trimite cu poșta" (cf. V. Alecsandri *Cele mai frumoase scrisori*, p. 140). Chiar atunci, pe neașteptate, el era trimis de Cuza în misiune la Napoleon III, așa încît *Revista română* își înceta apariția fără a mai publica urmarea amintirilor sale despre Bălcescu. Alecsandri le va relua peste un deceniu, o dată în ingenioasa prefață pe care și-o scrie la ediția de *Opere complete*, 1875, și a doua oară în evocarea lui Bălcescu cuprinsă în *Albumul unui bibliofil*, publicat în *Convorbiri literare*, 1876 (v. și ms. 3489, f. 95^v — 97^r).

În ce privește evocarea din *Revista română*, nici în 1881 nu renunțase la ideea de a o termina, deci el considera că mai avea încă multe de spus despre vechiul său prieten. Cînd Bonifaciu Florescu, fiul lui Bălcescu și al Luxiței Florescu, îi propune republicarea în gazeta sa, *Portofoliul român*, a articolului *Necolae Bălcescu în Moldova*, Alecsandri îi răspunde: „Îmi faceți grațioasa propunere de a republica articolul meu din *Revista română*. Această propunere îmi convine, însă cu condiția ca să termin articolul" (scris. din Mircești, 16 sept. 1881; cf. V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 34).

Sfîrșitul evocării n-a mai fost scris.

VARIANTE

Revista română (A), Proză (B)

334, 1 — *B :* Biografii / *A :* Suvenire || 2 — *B :* Necolae Bălcescu în Moldova / *A :* Nicolae Bălcescu || după titlu, numai în *A :* Sumari. Nicolae Bălcescu — *Trei soli ai lui Dumnezeu*, poezie dedicată memoriei sale. — Cunoștința mea cu dînsul la Mînjina. — Foaia științifică și literară descăpuită. — Semne revoluționare la 1840. — Mișcarea renașterei naționale. — Tinerimea Moldovii. — Luptele ei cu guvernul și cu societatea. — Bonjuriștii. — Rolul îngeresc al damelor moldovene. — Cuvintele sublime ale unei mume. — Apostolii fără barbă. — Portretul lui N. Bălcescu. — Zidul chinezesc dintre îmbele Principate. — Un hagiu de la București. — Locurile de întîlnire ale românilor. — Fapta sublimă a părinților noștri. — Sîngele apă nu se face. — Deziluzii. — Sistemul despotic al guvernului lui Mihai Sturza. — Suspendările foilor periodice. — Arestuiri și osînde fără judecată. — Exilul unui autor dramatic și al trupei teatrale. — Un svat părintesc. — Bonjuriștii și dueliștii. — Francezii și nemții. — Antagonism între unii și alții. — Dueluri. — *Le doyen de la jeunesse,* C. Negri. — Serbarea Sînt. Constantin la Mînjina. — Entuzismul lui N. Bălcescu. — Maiorul Costache Filipescul. — Elocuința lui nimicește planurile lui Trandafiroff. — Banchetul de la Iași. — Filipescu ministru de finanțe. — Deștărarea lui. — Durere părintească. — Filipescu autor. — Moartea lui în Paris. — Alecu Russo. — Odă lui *Alibaud.* — Răspuns mîndru și semeț. — Arestare. — Opiniile politice ale unui cîne. — Cugetări. — Un bilet anonim francez cu ortografie ungurească. — O protestare unică în felul ei. — Ieșire din închisoare. — Mîna liberătoare și inelul de rubin. — Ultimele cuvinte ale lui Russo. — Coradini. — *Chants du Danube.* — Dispărerea lui. || 7 — *B :* și la / *A :* la || 9 — *B :* diversele / *A :* deosebitele || 10 — *B :* actele / *A :* faptele || 11 — *B :* de un mare interes / *A :* mult interesante || 14 — *B :* notițiile ce pot contribui / *A :* faptele ce pot servi ca documente || 18 — *B :* ca de un amic / *A :* mai cu seamă ca de un prieten || 20 — *B :* ocaziunea / *A :* prilejul || 24 — *B :* din Italia / *A :* ale Italiei || **336,** între rîndurile 20—21, în *A :* I. La Moldova || 22 — *B :* fostul / *A :* actualul || 34 — *B :* exemplu / *A :* pildă || **337,** 7 — *B :* să răspîndi / *A :* răspîndi averile sale || 14 — *B :* oamenii / *A :* oamenii în vîrstă || 17 — *B :* în contra / *A :* împotriva || 22 — *B :* moderne. / *A :* moderne și cu aspirările unui viitor apropiat. || 25 — *B :* onorul / *A :* vecinica onoare a || 29 — *B :* îndulcind / *A :* slăbind || 31 — *B :* îngerii păzitori a / *A :* geniile păzitoare ale || 35 — *B :* dacă / *A :* că || **338,** 9 — *B :* el [...] acel viitor / *A :* dînsul [...] el || 15 — *B :* glorie și [...] Vorba / *A :* de glorie, de [...] Vorbirea || 26 — *B :* același / *A :* un singur || 39 — *B :* pe / *A:* pe vreo || **339,** 3 — *B :* punte existau însă [...] punte / *A :* puncturi însă existau [...] puncturi || 4 — *B :* foarte depărtate / *A :* departe cale de șeapte sute leghii || 9 — *B :* Heidelberg și / *A :* de la Heidelberg și de la || 19 — *B :* generației / *A :* generațiilor || 21—22 — *B :* orbilor și nebunilor ce nu știu a le respecta / *A*: nerecunoscătorilor! || 23—24 — *B*: adevereau zicerea poporală / *A :* dovedeau adevărul zicerei popolare || 26 — *B:* la un / *A :* într-un || **340,** 3 — *B :* monăstiri [...] dar / *A :* mănăstire [...] ci || 7 — *B :* pune [...] ascuțitul / *A :* supune [...] ascuțișul || 10 — *B :* moralei / *A :* moralei ... a moralei || 18 — *B :* domniei lui Alexandru / *A :* despre domnia lui Alexandru-vodă || 19 — *B :* pentru guvernul / *A :* a guvernului || 23—24 — *B :* și a scăpa de la pedeapsă douăsprezece suflete / *A : paroli* douăsprezece suflete chinuite de mult în smoală clocotită || 25 — *B :* a să / *A :* încă a să || 35 — *B :* albă! / *A :* albă! Căci altmintrelea cum vom începe a fi o societate? || 43 — *B* : Domnul / *A* : Dl. || 45 — *B* : Domnul / *A* : Dl. || 41 — *B* : trupă! / *A* : trupă! După reprezintarea comediilor *Iorgu de la Sadagura* și *Iașii în carnaval*, soarta autorului s-a găsit de două ori în cumpănă, însă guvernul părintesc a dat dovadă de mare blîndețe către el, mulțămindu-se a-i trămite svaturi de a *scrie în viitor cu condei mai puțin ascuțit la vîrf*... (istoric)... etc., etc., etc., || **341,** 16—17 — *B* : practica duelul / *A* : schimba glonțuri || 19 — *B* : agă. / *A* : agă, și într-o zi însăși primblarea domnitorului la Copou a fost turburată de pocnetul pistoalelor. || 22 — *B* : amicală [...] asupra / *A* : prietenească [...] fără știrea lui asupra || 24 — *B* : pe unii / *A* : unii || **342,** 7 — *B* : carii / *A* : ce || 7—8 — în *A* (p. 313—317), la numele: C. Filipescu, A. Russo, Coradini, sînt notele care constituie textul evocărilor acestora din *B* (p. 563—571) || 10 — *B* : pe / *A* : în fuga cailor pe || 20 — *B* : și / *A* : și în veci || 21 — *B* : la / *A* : anuale la || 29 — *B* : ocaziune / *A* : prilegiu || 33 — *B* : dar / *A* : ci || 34 — *B* : dar / *A* : ci || **343,** 2 — *B* : și va / *A* : a || 5 — **344,** 22 — Post-scriptumul numai în *B*; în *A* este înlocuit de următoarele cuvinte: El se duse ca să urmeze cu stăruință publicarea *Magazinului istoric. (Va urma)* ||

COSTACHE FILIPESCU

Evocarea s-a publicat pentru prima dată în *Revista română*, II, iulie 1862, p. 313—314, apoi în vol. *Proză*, 1876, p. 563—566.

Costăchiță N. Filipescu (1807—1854), maior, membru al Frăției și al Asociației literare, deputat al Adunării, în care a ținut un răsunător discurs împotriva concesionării minelor propusă de Trandafiloff („au vorbit ca un înger" — scria N. Bălcescu lui Ion Ghica), era prezent la adunările de la Mînjina din anul 1845, unde confrăția literară dintre munteni și moldoveni se prefăcu într-o prietenie strînsă. A făcut legătura între tineretul revoluționar muntean și cel moldovean și a participat la revoluția de la 1848, fiind numit ministru de finanțe în guvernul provizoriu. După înăbușirea revoluției a părăsit țara, stabilindu-se în Italia (cf. Marta Anineanu, în V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 47—48, nota 1; vezi și G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 112).

VARIANTE

Revista română (A), Proză (B)

345, 1 — *B* : Costache Filipescu / în *A*, evocarea este *nota a* la articolul *Nicolae Bălcescu* || 7—8 — *B* : a avut ocaziunea de / *A* : dumnezeiesc a avut prilegiu || 12 — *B* : poreclit de Eliad / *A* : poreclit || 14 — *B* : a unui [...] mineuri / *A* : de un [...] minori (băiași) || 19 — *B* : scopul / *B* : țălul ||

23 — *B :* spulberate / *A :* zburate || 25 — *B :* acelei / *A :* acelor || **346,** 4 — *B :* în / *A :* la || 11 — *B :* năvălirile armatelor ruse şi turce / *A :* năvălirea armiilor ruseşti şi turceşti || 18 — *B :* inima / *A :* sufletul || 19 — *B :* sufletul / *A :* inima || 21 — *B :* distracţii [...] consiliul / *A :* o distracţie [...] svatul || 22 — *B :* mulţămire / *A :* grăbire || 32 — *B :* amicul / *A :* prietenul || 33 — *B :* demni / *A :* vrednici ||

[ALECU RUSSO]

Alecsandri a scris două evocări ale lui Alecu Russo: I) aceea publicată în *Revista română*, II, iulie 1862, p. 314—316, pe care o reproduce şi în vol. *Proză*, 1876, p. 566—570, şi II) aceea publicată în *Foaia Societăţii de literatură şi cultură din Bucovina*, IV, 1868, p. 148—154, reluată apoi în *Convorbiri literare*, VI, 1873, nr. 12, 1 martie, p. 437—441.

De Russo îl lega pe Alecsandri o prietenie veche, datînd din epoca în care moldoveni şi munteni se adunau la Mînjina lui C. Negri ca să facă proiecte mărețe pentru renaşterea patriei comune.

O mărturie a spiritului de prietenie şi solidaritate care-i unea strîns pe tinerii patruzecioptişti o constituie şi intervenţia revoluţionarilor moldoveni aflaţi în Bucovina la ministrul de interne al guvernului revoluţionar maghiar pentru eliberarea lui Alecu Russo, întemniţat la Dej, pîndit chiar de primejdia spînzurătorii.

Alecsandri are prilejul să-şi arate încă o dată preţuirea pentru vechiul său prieten, tovarăş de luptă şi colaborator la revista *România literară*, şi în 1863, cînd îi propune lui Odobescu să publice în *Revista română* scrierile lui Russo: „Cît pentru scrierile lui A. Russo — îi scria el acestuia la 2 oct. din Iaşi — sînt de idee că, fiind traduse, ele ar figura mai bine în coloanele *Revistei* decît în foiletonul jurnalului francez din Bucureşti.

A. Russo avea obicei, pentru înlesnirea compunerei, a scrie în limba franceză şi apoi a traduce scrierile sale pe româneşte.

Astfel au făcut cu o mare parte din articolele publicate în *România literară*, astfel negreşit ar fi urmat şi cu celelalte compuneri ale sale, dacă moartea i-ar fi lăsat timp. Ceea ce el n-au apucat a săvîrşi, alţii pot s-o facă pentru dînsul [...] au fost un miracol că am putut eu găsi o parte din acele manuscripte, şi crede-mă că aş fi foarte fericit de a le vedea păstrate prin mijlocul tiparului. A. Russo mi-au fost un bun prieten, el avea un spirit ager, cultivat şi cît pentru talentul său, cît pentru frumoasa şi poetica lui închipuire, îţi voi descoperi o mare taină literară: *Cîntarea României*, publicată în jurnalul meu, au fost compusă în limba franceză de A. Russo şi tradusă în româneşte de N. Bălcescu. Am la mine manuscrisul său original" (cf. V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 140—141). Mai tîrziu, la 18 aprilie 1877, Alecsandri îi trimitea Paulinei Spiro-Paul, soră vitregă a lui Russo, manuscrisul autograf al *Cîntării României*, atrăgîndu-i atenția că trebuie să-l păstreze cu grijă, întrucît, dată fiind valoarea scrierii, muntenii erau îndemnați să o atribuie lui Bălcescu (cf. *Convorbiri literare*, LVIII, ian-febr. 1926, p. 10—12). De aceea, solicitat de Bonifaciu Florescu, directorul gazetei *Portofoliul român*, de a-i îngădui să consulte manuscrisul *Cîntării României*, Alecsandri îi răspunde în scrisoarea datată *Mircești, 16 sept. 1881:* „Cît despre *Cîntarea României* a lui A. Russo, voi scrie surorei sale [Paulina Spiro-Paul] ca să binevoiască a-mi comunica manuscriptul ce posedă și sper a vi-l comunica la rîndul meu pentru ca să faceți studiul comparativ ce ați proiectat. Acest studiu, nu mă îndoiesc, va fi foarte interesant pentru lectorii *Portofoliului*. E bine ca să readucem în ochii generației de astăzi imaginele acelor oameni care au pus umărul la urnirea carului din hăugaș și s-au retras în mormînt după ce au văzut carul pe calea bună.

A. Russo au fost din numărul lor. Spirit viu, cultivat, inimă nobilă și generoasă, talent unit cu modestie, el ar fi produs multe scrieri frumoase dacă moartea nu l-ar fi secerat ca pe mulți dintre contimpuranii lui" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 34).

Cînd, în dec. 1886, primește articolul lui Ion Ghica despre Bălcescu, îi atrage și acestuia atenția că poemul în proză: *Cîntarea României* a fost scris în franceză de A. Russo, iar Bălcescu a făcut numai traducerea în românește. Cît privește povestea cu manuscrisul găsit într-o mînăstire, recunoaște că a fost inventată de el însuși (cf. *Literatură și artă română*, III, nr. 9, 25 iulie 1898, p. 554, vezi și notele Martei Anineanu în V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 142).

VARIANTE

Revista română (A), Proză (B)

347, 1 — titlul este dat de noi; în *A*, evocarea este *nota b* la articolul *Nicolae Bălcescu* || 8 — *B :* să ucidă / *A :* a ucide || **10** — *B :* cauză / *A :* pricinui || 11 — *B :* Muza / *A :* și semănă cu cea dupe urmă erupție a unui vulcan. Muza || 17 — *B :* vizite partea munților / *A :* viziteze partea ceea de munți || 20 — *B :* și de-a / *A :* de-a || 24 — *B :* logică și / *A :* de logică și de || 27 — *B :* serioase / *A :* de moarte || **348,** 7 — *B :* satelor / *A :* a satelor || **349,** 8 — *B : expéditive / A : digne et la plus expéditive* || 12 — *B : combien / A : que* || 13 — *B : doit être / A : soit* || 26 — *B :* după / *A :* peste || **250,** 14 — *B :* Russo / *A :* Russo, ca un adevărat fiu al boemei parisiane, urmă calea vocației sale și în sfîrșit ||

[CORADINI]

Cele două evocări, deosebindu-se prin numeroase amănunte, s-au publicat: I) în *Revista română*, II, iulie 1862, p. 317, reluată în vol. *Proză*, 1876, p. 570—571, iar II) scrisă în primăvara anului 1876 (ms. 3489, f. 91^v-92^r), în *Convorbiri literare*, X, 1876, nr. 5, august, p. 188—192, în cadrul articolului *Din albumul unui bibliofil.*

Existența acestui personaj real — tovarăș de luptă, participant activ la mișcarea revoluționară de la 1848 din Moldova — n-a fost contestată pînă acum de nimeni, în afară de relativ recent apăruta *Bibliografie analitică a limbii române literare — 1780—1866*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972, partea I, nr. 298, unde singurul articol al lui Coradini scris în limba română este atribuit lui Kogălniceanu, iar numele Coradini este considerat pseudonim al acestuia: „Corradin, M. A. [= Kogălniceanu, M.], *Hai la vorbă !*, în *Calendar pentru poporul românesc*, Iași, Cantora *Foii sătești*, 1845, in-8°, p. 145—152 [Alfabet de tranziție]".

Pe acest tînăr înzestrat, care a făcut parte din cercul revoluționarilor moldoveni de la jumătatea veacului trecut, Alecsandri îl amintește în mai multe rînduri și în corespondența sa, nu numai în evocările publicate. Astfel, în scrisoarea adresată lui Ion Ghica din Leopol, datată *Sîmbătă, 1842* [februarie—martie], el își exprimă recunoștința pentru serviciul pe care i-l făcuse Coradini dîndu-i scrisori de recomandație la plecarea sa în Polonia: „În fine, sînt foarte recunoscător d-lor Asachi și Corradini că mi-au dat scrisori de recomandație pentru contele Borkowsky. Sînt în adevăr măgulit și încîntat că am făcut o cunoștință atît de prețioasă". Alecsandri era, pe drept cuvînt, uimit și încîntat să afle în contele Joseph Borkowsky — cum mărturisește în aceeași scrisoare — un cunoscător și prieten al țării noastre: „a învățat singur limba noastră din dragoste pentru țara noastră și nu numai că a ajuns să o cunoască într-atît încît să se poată pronunța asupra literaturii noastre mai bine decît un adevărat moldovean, dar își propune chiar să scrie o istorie a acestei literaturi . În sfîrșit, ce să-ți mai spun? Este încîntat de Alexandrescu și nu-l numește decît marele poet valah. Nu este trist să vezi că un străin știe mai mult despre literatura noastră decît toți moldovenii și muntenii la un loc?" — nu se poate el opri să nu exclame cu obidă (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, p. 51—52).

Numele lui Coradini revine și în altă scrisoare a lui Alecsandri, adresată tot lui Ion Ghica de la Paris, la 1 dec. 1849, în care îl înștiința că tatăl său îi poruncise să se întoarcă neîntîrziat în țară, amenințîndu-l că nu-i mai trimite nici un ban, dacă nu-i dă ascultare: „Sînt amărît — se plînge el prietenului său — că părăsesc Parisul [tocmai în momentul în care se desfășura idila sa cu actrița Marie-Angélique Chataignez (Dridri)], că las tocmai în toi spectacolul comic pe care ilustrul Eliade ni-l dă de cîtva timp în asociație cu contesa de Turnberg, născută contesa de Delearetto, fosta amantă a lui Corradini" (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, p. 59. Alecsandri făcea aluzie la comportarea lui Eliade în exilul de la 1848, care a dus la scindarea emigrației românești de la Paris în două tabere).

Mai tîrziu, cînd evocă personalitatea lui Bălcescu (v. *Revista română*, II, 1862, p. 317), el amintește iarăși de Coradini.

În primăvara lui 1876, cînd așterne pe hîrtie celălalt portret, pe care îl publică în *Convorbiri literare*, caută să afle ce s-a mai întîmplat cu acest fost tovarăș de luptă. La 7 martie îi scria lui George Sion rugîndu-l să intervină pe lîngă Constantin Esarcu, profesor de științe naturale și om politic, aflat atunci la Roma ca agent diplomatic, să întreprindă cercetări în Italia cu privire la soarta lui Coradini și a manuscriselor sale. Esarcu se conformează, dar cercetările sale par să nu fi ajuns la vreun rezultat, căci, la 3 aprilie 1876, Alecsandri îi scria lui însuși de la Mircești: „Domnule agent, amicul nostru Iorgu Sion mi-a comunicat răspunsul d-voastră relativ la cercetările ce ați primit a face despre M. A. Corradini și despre manuscrisele lui.

Vin a vă mulțumi pentru grațiozitatea cu care ați admis această propunere, menită de a descoperi urmele unui compatriot dispărut chiar din anul 1848, unui poet de talent, a cărui scrieri merită a fi căutate" (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, p. 46—47).

Date despre Coradini aflăm și în N. Iorga, *Oameni cari au fost* IV București, 1939, p. 292.

VARIANTE

Revista română (A), Proză (B)

351, 1 — titlul este dat de noi; în *A*, evocarea este *nota c* la articolul *Nicolae Bălcescu* || 3 — *B :* în / *A* :la || 19 — *B :* întitulată / *A :* și intitulată || 26—27 — *B :* amicie [...] de la 1848 pănă astăzi / *A :* prietenie [... în curs de 14 ani ||

CONSTANTIN NEGRUZZI

Introducerea la scrierile lui Constantin Negruzzi a fost publicată pentru întîia oară în *Convorbiri literare*, VI, 1872, nr. 1, 1 aprilie, p. 1—15, apoi în fruntea volumului de scrieri ale acestuia, apărut la Socec în 1873, fiind reprodusă și în vol. *Proză*, 1876, p. 573—604. Autograful se află în ms. 4910, f. 1—52.

Aflînd de moartea vechiului său prieten, alături de care în 1840 se aflase, împreună cu Kogălniceanu, la conducerea teatrului din Iași, Alecsandri este profund îndurerat. „Cînd am văzut pentru ultima oară pe părintele d-tale — îi scria el lui Iacob Negruzzi în septembrie 1868, exprimîndu-și regretul și prețuirea pentru cel dispărut — am rămas sub o impresie foarte amară [...]. Și încă cînd am aflat că s-au săvîrșit din viață, am fost cuprins de o tristeță adîncă, căci e trist de-a vedea restrîngîndu-se cercul contimporanilor tăi. E dureros de a-ți perde amicii cu care ai petrecut în tinerețe, ai lucrat la renașterea unei țări iubite și te-ai deprins a-i prețui. Costaki Negruzzi este un nume scump României și va rămîne în pleiada pionerilor intelectuali ai neamului nostru." În continuare, el aproba ideea lui Iacob Negruzzi de a publica operele complete ale tatălui său: „aplaud cu bucurie hotărîrea ce ai luat de a aduna toate operile părintelui d-tale spre a le publica într-o ediție complectă, și în curînd ți-oi comunica un manuscript al său [...], însă cu condiția ca să mi-l înapoiezi după ce vei scoate o copie, căci țin foarte mult a-l păstra ca un autograf prețios și ca un suvenir iubit" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 37—38).

Curînd după aceea Iacob Negruzzi găsește și un editor pentru operele tatălui său în persoana lui Socec și-l solicită pe Alecsandri să scrie o prefață la această ediție.

În anul următor, Socec se angaja să publice și operele complete ale lui Alecsandri, a căror tipărire însă va merge mult mai încet decît aceea a scrierilor lui Negruzzi.

Nu știm exact cînd începe Alecsandri să scrie prefața. Pînă în ianuarie 1872 însă, cînd amintește iarăși de ea, era gata scrisă. Între timp, creația sa literară se îmbogățește cu multe dintre pasteluri, cu romanul rămas neterminat, *Dridri*, cu alte cîteva scrieri, aproape un an, din noiembrie 1869 pînă în august 1870, fusese plecat în Franța, împlinise 50 de ani.

Adevărat studiu al unei generații și al unei epoci întregi, prefața la scrierile lui C. Negruzzi a dat naștere și altor evocări scrise în aceeași perioadă *Vasile Porojan*, *Margărita* ș.a. (cf. și G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 524).

Abia întors la Mircești, după ce petrecuse sărbătorile la Iași, la 8 ghenar 1872 Alecsandri îl înștiința pe Iacob Negruzzi: „... sper să mă apuc de condei cu amîndouă mîinile, iar pînă atunci voi căta a termina prefața și a ți-o trimite" (V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 57).

Probabil că aceasta era aproape gata sau Alecsandri se așterne la treabă cu atîta rîvnă încît peste 4 zile, la 12 ghenar, o trimitea lui Iacob Negruzzi: „Iată prefața promisă pentru volumul operelor părintelui d-tale. Am descris în ea timpul de acum 30 de ani în care C. Negruzzi a compus cele mai frumoase din *Păcatele tinereților*, timp de *hasmodie* și de sterilitate literară.

Operele create în asemine epohă au un merit mult mai strălucit decît acele ce se nasc în mijlocul unei societăți dezvoltate. Gloria lui C. Negruzzi este dar mai bine dobîndită." Necunoscînd în amănunțime viața prietenului său, Alecsandri îl ruga pe fiul acestuia să completeze datele biografice: „Sînt unele notițe biografice care mi-au lipsit și pe care le-am negligeat. Ar fi deci nimerit ca d-ta să adaugi cîteva note complectătoare în privirea anului nașterei și a morței amicului meu. Asemine în privirea diverselor esiluri ce a suferit sub domnia lui A. Sturdza" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 57).

Două zile mai tîrziu, la 14 ghenar, era preocupat să-i atragă atenția lui I. Negruzzi ca prefața „să se publice neîntreruptă, prin urmare te rog să o publici în nr. 1 al anului VI" — ceea ce s-a și întîmplat (cf. *ibidem*, p. 58).

Peste alți cîțiva ani, înștiințat de fiul lui Costache Negruzzi că se afla la moșia Trifești, Alecsandri evoca iarăși, înduicșat, figura vechiului său prieten, într-o scrisoare datată *Mircești, 12 aprilie 1878*:

„Mă bucur că te știu la țară, la moșia părintească, Trifeşti, unde am fost odată cu mult regretatul părintele d-tale și unde mi se pare că am împușcat pe jumătate un iepure șchiop. Grădina pe atunci era plină de flori și în mijlocul ei se înălța un copac sub al cărui frunziș am băut multe cafele turcești, precum se obicinuia pe acel timp, ce era mult mai oriental în obiceiuri decît timpul de astăzi. Negruzzi întrunea calitățile de bun vînător, de mare amator de flori și de foarte plăcut povestitor, încît cu vie mulțumire și vie înduioșare îmi aduc aminte de zilele ce am petrecut cu el pe malul Prutului, la anul mîntuirii 1840. Sînt 38 de ani de-atunci!!!" — exclamă el uimit de trecerea timpului.

Însărcinat de Academie să facă biografia lui C. Negruzzi, Alecsandri avea intenția să reînvie încă o dată chipul celui dispărut, pentru unele date adresîndu-se tot lui I. Negruzzi (cf. scrisoarea datată *Mircești, 16 ianuarie 1881* în V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 21), dar, nu se știe din ce cauze lucrarea nu s-a mai făcut.

VARIANTE

Ms. 4910 (A), Convorbiri literare (B), Proză (C)

Pe prima filă, nenumerotată, a ms. 4910 stă scris: „V. Alecsandri. Întroducere la scrierile lui Constantin Negruzzi. Mircești, Ianuarie 1872. Dăruit de I. C. Negruzzi, la 23 mai 1919".

352, 1–2 — *C : Constantin Negruzzi.* Întroducere la scrierile lui / *A, B : Introducere la scrierile lui Constantin Negruzzi* [cu următoarea notă a redacției în *B*: „N. B. Scrierile lui Constantin Negruzzi nemaigăsindu-se de vînzare la nici o librărie din țară, fiii răposatului autor anunțase de cîtva timp că vor să-i retipărească operele complecte. A trebuit însă să treacă un timp îndestul de lung pentru compilarea tuturor scrierilor, care pe cînd autorul era încă în viață nu au fost niciodată întrunite toate. D. Socec et Comp. librar-editor din București luînd asupră-și lăudabila sarcină de a scoate la lumină scririle tuturor autorilor români mai vechi care sînt considerați ca întemeietorii literaturei naționale, au propus fiilor lui Constantin Negruzzi de a edita în două volume și scrierile părintelui lor, pe lîngă acele ale lui Alecsandri și Bolintineanu. Propunerea fiind primită cu mulțămire, în curînd vor apărea două volume care vor cuprinde toate scrierile lui Constantin Negruzzi. La această nouă și complectă edițiune, D. Vasilie Alecsandri a scris o prefață interesantă, care cuprinde tabloul credincios al epocei în care Constantin Negruzzi își dezvălea activitatea sa literară, prefață pentru a cărei publicare în coloanele foaiei noastre sperăm că ne vor fi recunoscători cetitorii. — Red."] || 4 — *B*, *C* : a prețui / *A* : a preţui || 13 — *C* : literaților / *A*, *B* : literatorilor || **353,** 4 — *C* : și a / *A*, *B* : a || **354,** 24 — *B*, *C* : era boier / *A* : boier || 40 — *B*, *C* : *partea* / *A* : *partid* || **355,** 6 — *B*, *C* : și / *A* : și din || **356,** 21 — *C* : ale / *A*, *B* : a || 22 — *B*, *C* : negrijite / *A* : negligeate || 23 — *C* : a / *A*, *B* : de a || **357,** 25 — *C* : alte persoane / *A*, *B* : alți personagi || 35 — *C* : la / *A*, *B* : în || **358,** 4 — *B*, *C* : a / *A* : a se || 35 — *C* : ale / *A*, *B* : a || **359,** 7 — *B*, *C* : disproporția / *A* : marea desproporție || 9 — *B*, *C* : începutul / *A* : la noi în începutul || 11 — *B*, *C* : cu / *A* : de || 20 — *B*, *C* : Kirica / *A* : Kiriac || **360,** 33 — *C* : peptul / *A*, *B* : mîna, acel intermediar între ambele clase îi săruta peptul || 34 — *B*, *C* : în / *A* : pe || **361,** 5 — *B*, *C* : Chiar / *A* : Însași || **362,** 2 — *B*, *C* : pe / *A* : european, pe || 12 — *C* : a / *A*, *B* : al || 17 — *C* : *servilă*, se / *A*, *B* : *servilă*, se născu *lingușirea trădătoare*, se || 18 — *B*, *C* : stafii / *A* : stihii || 33 — *B*, *C* : rus / *A* : rusesc || 40 — *B*, *C*: ciocoismul / *A* : ciocoismului || 41 — *B*, *C* : din / *A* : de || **363,** 12 — *C* : sf. / *A*, *B* : de sf. || 30 — *C* : Un / *A*, *B* : Unui || 32 — *B*, *C* : *Amorul-propriu* || *A* : *Amor-propriul* || **364,** 6 — *B*, *C* : *libertate* / *A* : *fraternitate*, *libertate* || 9 — *C* : și / *A*, *B* : și de || între rîndurile 23—24, numai în *A* : Sub diversele ocupări rusești, ea se slavonise cu *docladuri*, *otnoșenii*, *zapisce*, *podorojne*, *respisce*, *samovolnicii* etc. || 35 — *B*, *C* : Pogor / *A* : Pogor, Bucur || 36 — *C* : ale / *A*, *B* : a || 37 — *C* : ale / *A*, *B* : a || **365,** 2 — *B*, *C* : ale / *A* : a || 3 — *B*, *C* : al / *A* : a || 5 — *B*, *C* : cîntice / *A* : de cîntice || 6 — *C* : și / *A*, *B* : și de || 12 — *B*, *C* : cu / *A* : la || 14 — *C* : nunți, petreceri [...] vii / *A*, *B* : la nunți, la petreceri [...] prin vii || 20 — *B*, *C* : pepturi / *A* : pept || 22 — *C* : a / *A* : ale / *B* : ai || 28 — *B*, *C* : ale / *A* : a || 32 — *B*, *C* *Henriada* / *A* : *Hariada* || **366,** 13 — *B*, *C* : a unei / *A* : unei || **368,** 10 — *C* : și / *A*, *B* : și din || 18 — *C* : un / *A*, *B* :

un secol nou, un || 22 — *B, C* : de astăzi / *A* : actuală || 32 — *B, C* : Rusiei / *A* : rusesc || 34 — *C* : tractatele [...] ale / *A, B* : tractările [...] a || 36 — *C* : ale / *A, B* : șartele || 37 — *B, C* : a timpului / *A* : al templului || **369,** 7—8 — *B, C* : O oprire destul de lungă în Basarabia și Rusia de sud / *A* : Un voiajiu ce făcu în Besarabia || 13 — *B, C* : a / *A* : de a || 15 — *A, C* : a [...] / *B* : al [...] *C* : a / *A, B* : al || 28—29 — *B, C* : găsesc pasage ca următorul / *A* : găsește următorul pasajiu || 32 — *B, C* : tău / *A* : sec || 38 — numai în *B, C* : și C. Negruzzi a fost exilat || **370,** 2 — *B, C* : ale / *A* : a || 17 — *B, C* : nechezarea / *A* : învălmășarea luptătorilor, prin nechezarea || 31 — *B, C* : vornicului / *A* : cătră vornicului [sic!] || **371,** 5 — *C* : rapoartă / *A, B* : repoartă || 8 — *C* : al / *A, B* : a [...] *B, C* : este mai / *A* : este || 9 — *C* : a / *A, B* : al || 23 — *B, C* : o / *A* : le || 27 — *B, C* : lui / *A* : său || 30 — *C* : *crima neiertată* / *A, B* : *crimul neiertat* || 31 — numai în *B*, nota semnată I<acob> N<egruzzi>: „Domnul Mihail Sturza știa a se folosi de împrejurări. Profitînd de o dușmănie personală ce era între Constantin Negruzzi, cel mai tînăr de vîrstă, dar singurul serios opozant din deputații adunării, și consulul rusesc de pe atunci, care se amesteca în mod pre neplăcut pentru domn în guvernarea țărei, el pe de o parte îndemna pe consul de a cere exilarea lui Constantin Negruzzi, iar pe alta trimetea soli la Petersburg prin care se tînguia către împărat de consulul rusesc care îl silea să calce legea fundamentală a țărei și să exileze pe deputați. Astfel el știu să obție și revocarea consulului ce-i era atît de neplăcut, și să deie o aparență de legalitate exilării deputatului a cărui cuvinte din adunare îi desplăceau peste măsură. — Exilul unui deputat cădea în sarcina consulului rusesc, departarea consulului în sarcina deputatului lovit de consul în mod nelegal, domnul își spala mînele și era nevinovat". || 33—34 — *B, C*: post în care întrau întîi feciorii de boieri pe atunci, până la postul de ministru de finanțe / *A* : până la postul de director de minister || **372,** 23 — *C* : ianuarie /*B* : ghenar ||

PROSPER MÉRIMÉE

Evocarea scriitorului francez a fost publicată în *Convorbiri literare*, IV, 1871, 15 ianuarie, p. 362—365 și reprodusă în vol. *Proză*, 1876, p. 605—614. Un fragment se află în ms. 2253, f. 57^{v}—58^{r}. Întrucît acest fragment se află în cadrul relatării *Misiei politice în Francia, Englitera și Italia*, el fusese destinat, probabil, inițial să facă parte din *Istoria misiilor politice*, în care Alecsandri avea de gînd să evoce și alte personalități ale vieții politice și culturale franceze care își manifestaseră simpatia pentru poporul român.

Pe Prosper Mérimée, Alecsandri îl cunoscuse în timpul voiajului pe care îl făcuse în Spania în 1853, de cînd rămăseseră în relații prietenești, mai cu seamă datorită interesului amîndurora pentru poezia populară. În 1867 îl întîlnise iarăși pe malul Mediteranei, la Cannes. Prosper Mérimée moare în 1871, în timp ce Franța se afla de jumătate de an în război. Aflînd trista veste, Alecsandri trimite fără întîrziere evocarea *Convorbirilor*. Era un mod de a-și exprima încă o dată simpatia față de Franța și față de curajosul ei popor, alături de părerile de rău pentru stingerea din viață a unui mare om, personalitate literară remarcabilă și în același timp prieten al românilor.

VARIANTE

Ms. 2253 (A), Convorbiri literare (B), Proză (C)

373, 12 — *C :* voluminos / *B :* mare || **374,** 3 — *C :* și dar / *B :* și || 23 — *C :* ca să / *B :* să || 24 — *C :* am fost / *B :* marchezul m-a || **374,** 15—33 — în *A :* Dl. Prosper Mérimée, unul din literatorii cei mai iubiți, unul din învățații cei mai învățați, unul din oamenii cei mai cu spirit din Francia, este o veche cunoștință a mea. El astăzi e senator, inspector a monumentelor din patria sa etc., etc. și mai presus de toate foarte apreciat la curtea Tuileriilor. Figura sa are un aer de familie cu a lui Voltaire, și talentul său cunoscut de narator fin și abondent indeplinește asemănarea cu patriarhul de la Ferney.

Ne cunoaștem împreună de la anul 1853, dintr-o călătorie ce am făcut de la Madrid la Paris. Marchesul de Bedmar ne prezentase unul altuie prin întuneric, în curtea Mesageriilor, chiar în momentul cînd conductorul ne chemase pe nume, pentru ca să ne luăm locurile în coupetul diligenței. În noaptea dintăi n-am preschimbat nici o vorbă, căci eram despărțiți de o matahală groasă ce purta doi favoriți englezești. Acei favoriți stacozii se întindea între noi ca două tufe ruginite de bruma toamnei. A doua zi dimineață însă, plecîndu-ne amîndoi pe dinaintea tufelor, cercarăm a ne videa la față și începurăm a ne grăi. || 34 — *B, C :* Cum [...] noaptea? întrebă Mérimée. / *A :* Bonjour, îmi zise Mérimée. Cum [...] noaptea? || 35 — *B, C :* am răspuns / *A :* răspunsei || 36 — *B, C :* pe englez care doarme horăind / *A :* arătînd tovarășul nostru ce dormea în liniște || 37 — *B, C :* în cupeu / *A :* cu noi || **375,** 1 — *B, C :* Așa este, însă găsesc că / *A :* Cu adevărat, însă || 3—4 — *B, C :* năvălitoare [...] de / *A :* *envahissante* [...] mi se pare, de || 5 — *B, C :* Luat-ai / *A :* Luatu-ți-ai [...] / *C :* de / *A, B :* la || 6—7 — numai în *B, C :* am cu mine un *pâté* rece și vin de Xeres || 12 — *C :* caciucia / *B :* *cachucha* (caciucia) || 34 — *C :* tot / *B :* în tot || 8—35 — în *A :* Dovadă că-și cunoaște țara. Spania cîntă din ghitară, dănțuiește cachucha, face prononciamenturi, dar nu știe a se hrăni. În tot voiagiul nostru păn-în Francia n-o să găsim un ou demn de stomahul unui creștin, însă ca o dulce compensare o să auzim sunetul castagnietelor pretutindene. Îți plac castagnietele, domnul meu? || 36—37 — *B, C :* plac [...] o frumoasă fiică a Grenadei / *A :* place sunetul lor [...] mîni mici și albe || 38 — *B, C :* o impresie curioasă / *A :* un efect curios, deși nu desplăcut || 39 — *B, C :* Care impresie? / *A :* Ce efect? || 4 — *B, C :* spaniolilor / *A :* nației spaniole || **376,** 1 — *B, C :* pe englezul / *A :* englezul || 2 — *B, C :* privi [...] buimăceala / *A :* se uită [...] buimăcia || 3 — *B, C :* cu dejunul / *A :* a mînca || 4 — *C :* îngrozitoare / *A, B :* îngrijitoare || 6 — *B, C :* gura [...] mașinală / *A :* stomahul [...] minunată || 7 — *B, C :* unei mari / *A :* unei || 9 — *B, C :* apoi / *A :* și apoi || 10 — *B, C :* văzut [...] gitanos / *A :* văzut acolo [...] țigani || 11 — *B, C :* (țigani) pe [...] față cu Alhambra / *A :* pe [...] fața Alhambrei || 12—13 — în *A :* I-am văzut și am însemnat o mare asemănare între ei cu țiganii din Principate || 16—17 — în *A :* în care mai cu seamă am admirat un cînticel țigănesc plin de o sălbatică energie || 18 — *B, C :* aminte? / *A :* aminte? întrebai. || 20 — *B, C :* spune / *A :* destăinui || 21 — *B, C :* observai / *A :* strigai || 24 — *B, C :* domnule Mérimée / *A :* cu totul || 25 — *B, C :* de la noi [...] versurile / *A :* românesc [...] cuvintele || 29 — *C :* ți-oi / *A, B :* voi || 30—38 — numai în *B, C* || 38 — *C :* Vine-un graur / *B :* Vine grauri || **377,** 1—3 numai în *B, C* || 3 — *C :* el arde-n / *B :* îl arde-un || 4—15 în *A :* Mérimée începu a rîde zicînd: *Diable de Pouchkine*! I-am admirat 20 de ani cu un giuvaer străin la gît. Astfel conversația noastră se prelungi până la Paris, unde ne întîlnirăm ades mai tîrziu pentru ca să fumăm împreună țigarete de tutun turcesc. E de prisos a mai adăogi aice ideile spirituale și simpatice ce au emis în cursul vizitei mele asupra nației române. Voi raporta numai asigurarea ce mi-au dat zîmbind că din cauza românilor el nu mai crede în simplicitatea proverbială a țăranilor de la Dunărea.

Vezi, prietine, din această lungă scrisoare ce importență am dobîndit noi în ochii oamenilor celor mai însemnați din Francia. Acum de la înțelepciunea și patriotismul nostru atîrnă ca să păstrăm neatins prestigiul ce ilustrează astăzi numele de român. || 23 — *C :* frunte (probabil greșeală de tipar) / *B :* fructe || 27 — *C :* albastrul / *B :* albăstrimea || **379,** 25 — numai în *C :* (1871) ||

SATIRE ȘI ALTE POETICE COMPUNERI DE PRINȚUL ANTIOH CANTEMIR

S-a publicat în *Propășirea,* 1844, nr. 23, 17 iunie, p. 180—183 la rubrica *Critică.*

Articolul elogia traducerea compunerilor lui Antioh Cantemir, făcută de Costache Negruzzi și A. Donici, folosind copios exemple din aceste scrieri satirice care se potriveau şi la adresa clasei conducătoare din Moldova. Se pare că, din această cauză, cenzura a tăiat din versurile mai îndrăzneţe ale prinţului şi nu din articolul lui Alecsandri (cf. G. C. Nicolescu, *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, p. 99).

MELODIILE ROMÂNEŞTI

Articolul, publicat în *România literară*, nr. 9, din 27 febr. 1855, p. 110—113, se ocupă de două culegeri de cîntece populare româneşti tipărite una „într-un Album foarte elegant“, la Leopol, de bucovineanul Charles Miculi, iar cealaltă la Viena, în 1850, de Henri Ehrlich. Articolul, avînd la sfîrşit menţiunea „va urma“, a rămas neterminat.

El se înscrie, ca şi celelalte apărute în paginile *României literare*, în preocuparea centrală a revistei: „răspîndirea ideii Unirii şi adîncirea în cercurile largi a conştiinţei naţionale“ (cf. G. C. Nicolescu, *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, p. 287).

PRIETINII ROMÂNILOR

Articolul s-a publicat în *România literară*, 1855, nr. 12, 20 martie, p. 141—144 şi este un cald omagiu adus prietenilor din Franţa ai românilor, care susţinuseră cauza poporului român peste hotare: St. Marc de Girardin, Felix Colson, I. A. Vaillant, A. Baligot de Beyne, H. Desprez, A. Billecocq, Jules Michelet, Ubicini — unii dintre ei cunoscînd nemijlocit ţara şi poporul nostru: St. Marc de Girardin vizitase Principatele Dunărene în 1836, I. A. Vaillant fusese profesor la Bucureşti timp de mai mulţi ani, Billecocq fusese consul al Franţei în Principate, Ubicini se afla la Bucureşti în timpul revoluţiei de la 1848.

LAMARTINE

Evocarea, scrisă cu prilejul morţii poetului, survenită în martie 1869, s-a publicat în *Convorbiri literare*, III, 1869, nr. 2, 15 martie, p. 37—38.

Alecsandri îl cunoscuse personal pe marele poet şi om politic francez, cu prilejul misiilor sale politice în Apus şi-l preţuia atît pentru creaţia sa literară cît şi pentru sprijinul pe care-l acordase cauzei Unirii românilor (cf. şi G. C. Nicolescu, *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, p. 509).

ALECU RUSSO

Această a doua evocare a lui Alecu Russo (după aceea publicată în 1862 în *Revista română*) este scrisă de Alecsandri probabil cu prilejul împlinirii a 20 de ani de la revoluția din 1848. El o trimitea prietenului său Hurmuzachi, împreună cu mai multe scrieri în versuri și proză, îndeosebi cu caracter patriotic, ale prietenilor săi, vechi tovarăși de luptă, însoțite de următoarea scrisoare:

„Iubite A.***,

Ca un pescari cu noroc, ce-și trage năvodul încărcat de pește pe malul apei, astăzi am undit între hîrtiile mele pentru *Foaia Soțietății* o culegere de poezii izvorîte din pene măiestre.

În portofoliul unde ele erau ascunse, am mai descoperit în zilele trecute un nou poem asupra evenemintelor de la 1821, compus de un vornic de poartă, *Vasili Bucur*, și prescris într-un *isvod* (sic) cu alte versuri de la începutul secului nostru. Isvodul poartă titlul original de *Tabla mișeliilor*, iar colectoriul poartă numele de Iogale, pe cît am putut să-i gîcesc semnătura.

Am trimis redactorului *Convorbirilor literare* din Iași un estract din zisul manuscript și pentru ca să fac parte dreaptă îți comunic rodul pescuitului meu de astăzi. El se compune de:

1. *O epistolă umoristică în versuri* scrise de celebrul autori al lui Alexandru Lăpușneanu, C. Negruzzi, cel întîi prozatori al României întregi.

2. *Un cîntic haiducesc*, energic și poporal, de scumpul nostru amic C. Negri.

3. *Cîteva strofe improvizate* de același în ziua dezrobirii țiganilor — 31 ianuarie 1844.

N. B. Amicul nostru este un adevărat poet, însă niciodată el nu a voit să se încreadă în geniul său poetic. Cu toate acestea bagagiul său literari este izvorît dintr-o inimă mult simțitoare și poartă sigilul unui talent de întîiul ordin. Pe cît ni aducem aminte, C. Negri poșede în portofoliul său următoarele scrieri în proză și versuri, cari, dacă s-ar publica, ar forma un volum de mare preț pentru adevărații iubitori de literatură poetică și de limbă armonioasă.

Mazepa — traducere din Lord Byron.
Trei seri în Veneția — publicate în *Foaia științifică și literară.*
Stelele — poezie foarte frumoasă.
Strigoiul — baladă.
O noapte la țară — meditație.
Călugărița.
Floarea Doamnei.
Cînticul țiganilor dezrobiți — publicat în *Progresul* etc., etc., etc.

4. *O satiră* de pe timpul lui Ioniță Sturza Vodă; un model de stilul părinților noștri și de spiritul lor pe cît filosofic pe atît și satiric.

5. *Un epitaf acrostih* — atribuit lui Tăutul, ale cărui scrieri s-au perdut în Constantinopolea, unde el a murit la anul 1828 [1].

6. *Ieri și azi* — cîntic de lume, care negreșit a desfătat generația trecută ca romanțele amoroase ale lui Conachi și ca multe alte suspinări poetice ieșite din suflete de autori necunoscuți.

Pe lîngă acestea mai adaug bucăți în proză, adecă:

Un toast unionist al lui C. Negri, pronunțat la anul 1848 în mijlocul romînilor emigrați, un document interesant pentru istoria Unirii Principatelor.

Peatra Corbului, legendă culeasă în Carpați de răposatul A. Russo.

Acest amic al meu, care mi-a ajutat la culegerea *poeziilor poporale*, avea un spirit original și o imaginare colorată, care ar fi produs roade frumoase și demne de admirare, dacă moartea crudă nu l-ar fi secerat atît de timpuriu.

El a scris cele întîie ale sale impresii în limba franceză, pe care o cunoștea prea bine, fiind crescut într-un institut din Elveția, și a debutat ca scriitori român în foaia *România literară*, unde a publicat un minunat poem în proză: *Cîntarea României*, precum și o serie de *Cugetări* și *Amintiri* foarte interesante.

Revista română din București a tipărit în coloanele sale: *Jurnalul unui prizonier*, scris de A. Russo la mănăstirea Sovegea, unde el fusese exilat sub domnia lui Mihail Sturza. Cauza acestei prigoniri a fost o mică piesă de teatru: *Jicniceriul Vadră*, în care un țăran cîntă următoarele două versuri:

« Din Focșani la Dorohoi
Țara-i plină de ciocoi. »

Acestea sînt singurele versuri romănești ce le-au făcut A. Russo, însă le-au plătit cu o săhăstrie de două luni, căci astfel se încuragea literatura sub regimul « Reglementului ».

Al tău amic,
V. Alecsandri"

(vezi *Foaia Soțietății...*, nr. 5, 1 mai 1868, p. 124—126).

Evocarea a apărut în *Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina*, IV, 1868, nr. 6—7, 1 iunie și iulie, p. 148—154. În același număr și în cel următor s-au publicat și unele din scrierile pe care le trimitea Alecsandri: *Strofe umoristice*, *Cîntic haiducesc*, *Strofe*, *Un toast unionist* de C. Negri, *Peatra Corbului*, *Cugetări*, *Decebal și Ștefan cel Mare*, *Studii naționale* de A. Russo).

---

[1] Vornicul Tăutul bătrînul s-a născut la 1789 [nota V. A.]

De bună seamă că n-a fost întîmplător nici faptul că peste cinci ani, adică atunci cînd se împlineau 25 de ani de la revoluție, Alecsandri publica aceeași evocare a pașoptistului Russo și în *Convorbiri literare* (VI, 1873, nr. 12, 1 martie, p. 437—441). El se străduia, astfel, să păstreze vie în amintirea contemporanilor imaginea luminoasă a unor patrioți înflăcărați ca Bălcescu, Russo, Negri, C. Filipescu.

VARIANTE

Foaia Soțietății...(A), Convorbiri literare (B)

404, 18 — *B*: în / *A*: sale în || **405, 7** — numai în *A* : *bas* || **407,** 13 — *B* : el ne / *A* : ne || 32 — *B* : versul / *A* : versul acest || **409,** 8 — *B* : un / *A* : un simplu || 18 — *B* : geloșilor / *A* : zeloșilor || 27 — *B* : comisar / *A* : emisar || **410,** 14 — *B* : daună / *A* : perdere || 17 — *B* : el în / *A* : în / *A* : în || **411,** **6** — *B* : adînci / *A* : adînci și scînteie de ||

DRIDRI

Textul romanului se află risipit în trei manuscrise: partea I și a II-a, în ms. 817, f. 28^{r} — 51^{r}, datat: 1848; numai partea a II-a, *Un episod din anul 1848*, în ms. 4710, f. 12^{r} — 18^{v}; scrisorile care constituie continuarea romanului, rămas totuși neterminat, în ms. 2253, f. 64^{r} — 66^{r}. Partea a II-a s-a publicat în *Convorbiri literare*, III, 1869, nr. 4, 15 apr., p. 57—65, sub titlul *Un epizod din 1848*, și a fost inclusă în vol. *Proză*, 1876, p. 505—524. Partea I și a II-a, fără continuarea din ms. 2253, s-au publicat în *Revista contimporană*, București, 1873, nr. 3, 1 mai, p. 189—221, nr. 4, iunie, p. 287—301, sub titlul *Dridri*. Tot ce face parte din romanul *Dridri*, editat și inedit, s-a publicat pentru prima oară laolaltă în vol. *Proză*, București, Ed. Minerva, 1904.

Deși întîmplările relatate în acest roman datează din anii 1848—49, Alecsandri nu se hotărăște să le scrie decît după 20 de ani, cînd îi făgăduia lui Iacob Negruzzi: „Pentru anul al treile a *Convorbirilor* adică la 1 martie 1869, vă promit urmarea Pastelurilor și un roman intitulat *Dridri*" (scrisoare datată *Mircești, 21 decembrie 1868* ; cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 41).

Isprăvind de scris partea I, Alecsandri se grăbește să-l înștiințeze pe Negruzzi la 20 ghenar 1869:

„Iubite domnule Negruzzi, ți-am promis un roman pentru începutul anului III a *Convorbirilor*. Iată partea I. Pentru ca să urmez mai înainte aştept ca să o citeşti şi să-mi spui cu franchețǎ dacă ți se pare potrivită cu spiritul şi tendințele foaiei Junimei. În cazul acesta te-aş ruga să-mi faci cunoscut dacă fiecare capitol poate să intre într-un număr a foaiei şi pentru cîte numere crezi că ai găsi materie în manuscriptul ce-ți trimit?

Oricum să fie — încheia el — eu sînt decis să scriu înainte *istoria adevărată* ce am început, pentru ca să o public în volum. Partea II va cuprinde descrierea unor evenimente din 1848" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 41—42).

Deşi această „a doua parte" s-a publicat separat în *Convorbiri literare*, 1869, sub titlul *Un epizod din 1868*, fiind inclusă şi în volumul *Proză*, 1876 — din scrisoarea de mai sus rezultă limpede că ea făcea parte integrantă din romanul *Dridri*. Constrînşi să-l păstrăm şi în ediția noastră la locul pe care i l-a destinat Alecsandri în operele sale complete, considerînd probabil că un roman neterminat nu poate figura într-o ediție definitivă, în secțiunea care cuprinde scrierile publicate în periodice am reprodus numai partea I şi cele două scrisori din ms. 2253.

Corespondența lui Alecsandri ne îngăduie să urmărim mai departe soarta elaborării şi publicării acestui roman.

La 6 februarie 1869, Alecsandri era nerăbdător să afle răspunsul lui Iacob Negruzzi, care întîrzia: „Iubite domnule Negruzzi — îi scria el de la Mirceşti — ți-am trimis partea I a romanului intitulat *Dridri*, cu o scrisoare la care aştept răspunsul, avînd nevoie de unele informări" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 42).

„Verdictul" Junimii fusese însă dat, căci răspunsul lui Negruzzi poartă data de 2 februarie 1869: „Am aşteptat o şedință a Junimei pentru a vă răspunde la ultima d-voastră scrisoare pe lîngă care am primit şi manuscriptul romanului *Dridri*" — se justifica el.

„[...] Am citit în Junimea partea I a romanului *Dridri*. Deşi tendințele reale ale acestei scrieri, de vreme ce este o istorie întîmplată, nu intră cu totul în scopurile ideale ale Junimei, cine ar putea să contesteze frumusețea limbei şi a stilului ce vă este unică? *Dridri* este un roman şi, prin urmare, e mai lung decît toate nuvelele publicate pînă acuma. Cu toată această lungime a materiei, eu, în calitate de redactor, aş avea mare plăcere s-o public în *Convorbiri*. D-voastră singur însă aveți dreptul de a decide într-un fel sau altul, căci eu, avînd interesul de a ave multe materiale, nu sînt nepărtinitor. Dacă credeți că romanul nu ar perde ieşind într-un şir de prea multe numere, îl voi publica cu o mulțămire, dacă însă sînteți de părere contrară, în interesul publicațiunei, va trebui să mă plec înaintea hotărîrei d-voastră. Aştept dar răspunsul d-voastră cu nerăbdare. În caz de a se publica, *Dridri* va începe în numărul din 1 aprilie, căci nr. din 1 martie era de mult rezervat pentru *Decebal*, o nuvelă fantastică şi originală, care se odihneşte la mine de vo patru luni" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 122—123).

La 10 februarie 1869, Alecsandri primise acest verdict care-l determina să ceară înapoi manuscrisul: „Încît privește romanul *Dridri* — îi scria el lui Negruzzi — recunosc că fiind prea lung nu poate apărea într-un șir de numere prea disproporționat cu soiul publicărilor obișnuite până acum în foaia *Convorbirilor.* Interesul romanului s-ar perde cu vreme și lectorii s-ar osteni. Prin urmare găsesc mai nimerit a-l publica în deosebi, și dar te rog să-mi înapoiezi manuscriptul.

Ți-oi trimite în locu-i un *proverb* și un *episod interesant* extras din romanul *Dridri* — care nu va reclama mult spațiu în foaie. Înțeleg că pentru o foaie ce iese numai de două ori pe lună și care nu scoate decît 2 coale la fiecare 15 zile, articolele trebuie să fie scurte, căci altminteri ele devin ostenitoare" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 43—44).

Din scrisoarea de mai sus apar cu evidență două lucruri: că Alecsandri considera rezonabil punctul de vedere al Junimii și că *episodul de la 1848* era aproape gata. La 12 martie îl înștiința pe Negruzzi că vremea proastă, care se înstăpînise de cîteva săptămîni asupra Mirceștilor, îl grăbise să isprăvească episodul: „Îngrozitoarea perspectivă a potopului, care de trei săptămîni a întreprins peirea lumei — glumea el — mă grăbește a mă plăti de o datorie contractată către d-ta. Îți trimit episodul din 1848 promis [...].

Neștiind cînd și dacă voi putea să viu la Iași, te rog să încredințezi feciorului meu manuscriptul *Dridri*" (V. Alecsandri, *Scrisori*, p.46).

Episodul apare în *Convorbiri*, dar nici romanul *Dridri* nu este lăsat cu totul la o parte. La 8 ghenar 1872, solicitat probabil de Negruzzi, Alcsandri pomenește iarăși de *Dridri*: „iubite Negruzzi — îi scrie el din Mircești — poți conta pe concursul meu, chiar dacă nu ți-aș da pe *Dridri*" (V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 57).

În 1873, în numerele sale din mai și iunie, *Revista contimporană* a lui Grădișteanu, care rămăsese devotat lui Cuza, publică cele două părți ale romanului *Dridri*, ceea ce demonstrează că scriitorul nu avusese încă răgaz să se ocupe de el și să-l termine.

În anul următor, la 17 ghenar, romanul se afla în aceeași stare, îl informa Alecsandri pe Iacob Negruzzi, de data aceasta fără a mai fi vorba să-l dea la *Convorbiri*, ci lui Socec; „voi căuta să mîntuiesc romanul *Dridri*, pentru ca dl. Socec să nu mă poată acuza că nu i-am dat material la timp, cînd va ajunge cu tipărirea la volumul consacrat prozei" (V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 63).

Am văzut însă că volumul de proză a apărut la sfîrșitul anului 1876 fără romanul *Dridri*, cuprinzînd numai *Episodul din 1848*. Probabil că amintirea actriței se îndepărtase prea mult în timp și Alecsandri nu mai găsea cuvintele cele mai potrivite pentru a-i reînvia chipul. Idila cu tînăra și fermecătoarea actriță pariziană se situează în primăvara anului 1849.

Singurele amănunte despre acest episod le găsim în poezia și începutul de roman intitulate *Dridri*. Cîteva indicații în plus dă N. Petrașcu, care le deținea de la poet (cf. N. Petrașcu, *Icoane de lumină* I, București, 1935, p. 29—42; vezi și G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 220—221). Idila pare să fi fost destul de serioasă, cu intenții matrimoniale. Chemat de urgență în țară de tatăl său care aflase de această legătură, Alecsandri se supune, nu fără a se plînge bunului său prieten Ion Ghica: „Află că plec peste trei sau patru zile în Moldova. Aceasta este voința destinului și a tatălui meu!!! [...] Plec deci! Dar contrariat în cel mai înalt grad.

Sînt amărît pentru o grămadă de motive:

1. că părăsesc Parisul în ajunul carnavalului; 2. că mă despart de soția mea, care este mîndria și fericirea mea; 3. că plec în călătorie în timpul iernii [...]

Fratele meu și soția mea te sărută" (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, p. 58—59 — scrisoare datată *Paris, 1 decembrie 1849*).

În 1851, revenit în Paris, află de moartea actriței, pe care o deplînge în poezia ce-i poartă numele. Această legătură amoroasă îi dă, de asemenea, prilejul să aștearnă pe hîrtie rînduri în care „notabil este stilul de epocă. Balzac avea obiceiul de a inventaria meticulos mobilierul și a stabili topografia apartamentelor. Cu un surprinzător simț de lux autorul pastelelor chineze face, înaintea lui Macedonski, imnul feericului de interior modern" — cum observă G. Călinescu (*Vasile Alecsandri*, p. 22).

VARIANTE

Ms. 817 (A), Revista contimporană (B), Ms, 2253 (C)

412, în *A* deasupra titlului: 1848. I || 9 — *B :* pariziană / *A :* pariziane || 16 — *B :* ale / *A :* a || 17 — *B :* douăzeci / *A :* 20 || 23 — *B :* al / *A :* a || 25 — *B :* țări / *A :* provinții || **413,** 11 — *B :* pe care / *A :* unde || 14 — *B :* dispariției sale / *A :* disparirei || 21 — *A, B :* voastre [tipărit greșit în *B :* noastre] || 29 — *B :* Copila împlini / *A :* împlinise || 31 — *B :* care / *A :* ce || 36 — *B :* care pe / *A :* care || **414,** 6 — *A, B :* deoparte [*B* — tipărit greșit: departe] || 16 — *A, B :* aice [*B* — tipărit greșit: aicea] || 18 — *B :* prin / *A :* în || 20 — *B :* să/ *A* ; ca să|| 22 — *B :* pe / *A :* cu dragostea unei mame pe || 29 — *B :* plină [...] actrițe / *A :* tixită [...] actrițe ale trupei || 38 — *B :* care / *A :* ce || **415,** 6 — *B :* vie / *A :* vioaie || 10 — *B :* cu / *A :* cu mare || 20 — *B :* spre / *A :* pe loc spre || 27 — *B :* de la / *A :* lui || 33 — *B :* care / *A :* ce || 37 — *B :* Apoi adăogi / *A :* Apoi || 38 — *B :* Dridri / *A :* Dridri, el adăogi || 38—39 — *B :* mulți nefericiți / *A :* multe nefericite || **416,** 3 — *B :* Doamnele / *A :* Damele || 11 — *B :* să-și / *A :* să-și mai || 13 — *B :* se / *A :* el se || 18 — *B :* pe / *A :* în cupet pe || 21 — *B :* însă că

/ *A :* că || 26 — *B :* veni / *A :* teatrului veni || 27 — *B :* dar va / *A :* dar || 31—32 — *B :* cu ardoare de arta sa / *A :* de arta sa cu ardoare || 35 — *B :* ca pe : *A :* ca || 36 — *B :* cuvinte / *A :* rezoane || **417,** 2 — *B :* figurei sale *A :* figurei || 12 — *B :* atîta superbie cît / *A :* o superbie ce || 18—19 — *B :* tualetei sale || *A :* tualetelor ei || 22 — *B :* se născu / *A :* născu || 23—24 — *B :* producă scandal / *A :* eclateze || 26 — *B :* care / *A :* ce || 30 — *B :* care / *A :* ce || 37—38 — *B :* o birjă / *A :* un fiacru : **418,** 2 — *B :* ochii săi / *A :* ochii || 6 — *B :* muiată / *A :* murată || 12 — *B :* ca : *A :* pentru ca || 19 — *B :* cari / *A :* cari se || 33 — *B :* veni / *A :* parveni || **419,** 12 — *B :* Splendoarea / *A :* Splendoarele || 18 — *B :* mai / *A :* însă || 36 — *B :* dezordine publică / *A :* dezordini publice || 37 — *B :* să / *A :* ca să || **420,** 10 — *B :* care / *A :* ce || 17 — *B :* Nu mă voi / *A :* Nu, nu m-oi || 21 — *B :* preîmblările / *A*: primblările || 25 — *B :* produce / eserța || 31 — *B :* a fi desmierdată / *A :* dismierdată || 34 — *B :* calitățile sale / *A :* calitățile || 36 — *B :* cu [...] caleașca / *A :* către [...] landoul || **421,** 3 — *B :* sale / *A :* ei || 18 — *B :* de o mai sta / *A :* de-a mai ședea || 22 — *B :* gingaș / *A :* gingaș pe ochi || 31 — *B :* jos / *A :* jos la primblare || 37 — *B :* o birjă / *A :* un fiacru || **422,** 9 — *B :* mai de / *A :* de || 22 — *B :* îngrozitoarei Meduze / *A :* îngrozitoare a Meduzei || 24 — *B :* birja / *A :* fiacrul || 25 — *B :* continuă / *A :* se continuă || 28 — *B :* porni / *A :* se izbi || 29 — *B :* otel || *A :* minunat otel || după rîndul 40, în *A* urmează propoziția: Pe ea și pe noi ne așteaptă masa... || **423,** 1 — *B :* ca [...] refuza / *A :* pentru ca [...] vă refuza invitarea || 8 — *B :* esistențe / *A :* existențe; o viață || 15 — *B :* copaci mari / *A :* mari copaci || 21 — *B :* de / *A :* împestrițat de || **424,** 1 — *B :* De / *A :* Pe || 11 — *B :* grajdurile / *A :* grajdiul || 18 — *B :* frumosului / *A :* a frumseței || 26 — numai în *B :* și strălucitor || **425,** 5 — *B :* strălucească / *A :* brilieze || 6 — *B :* toată averea lui / *A :* întreaga lui avere || 7 — *B :* sa [...] cu / *A :* ei [...] născut cu || 10 — *B :* bijuterii, dantele, tablouri / *A :* dantele, bijuterii, tablouri, bronzuri || 11 — *B :* de Bazar / *A :* Bazar || 26 — *B :* care / *A :* ce || 36 — numai în *B :* elegant și || **426,** 8 — *B :* și / *A :* pletoși și || 16 — *B :* și / *A :* și-i || **427,** 7 — *B :* fericire necunoscută / *A :* fericiri necunoscute || 9 — *B :* profundă impresie / *A :* profunde impresii || 16 — *B :* axiom / *A :* axiom spirituos || 22 — *B :* său / *A :* lui || 30 — *B :* Am cumpărat / *A :* Cumpărat || **429,** 30 — *B :* un fior rece / *A :* fiori de gheață || **430,** 3 — *B :* pun garanție / *A :* mă pun garantă || 26 — *B :* mulțumită / *A :* fericită ||

DIN ALBUMUL UNUI BIBLIOFIL

Această suită de mici articole s-a publicat în *Convorbiri literare*, în mai multe numere (IX, 1875, nr. 9, 1 dec., p. 333—339; nr. 11, 1 febr. 1876, p. 420—423; X, 1876, nr. 4, 1 iulie, p. 136—143; nr. 5, 1 august, p. 188—192).

În ms. nr. 3489 nu se află decît o parte dintre notele publicate sub acest titlu general: *Arghir*, începutul pe filele 99^r – 100^v și sfîrșitul pe filele 90^r – 91^v, legate probabil greșit în volum; *Cîntecul Bucovinei*, f. 91^r; *Coradini*, f. 91^v – 92^r; *Geanta lui moș Cosma*, f. 94^r – 95^r; *Neculai Bălcescu*, f. 95^v – 97^v; *Stoicismul românului*, f. 99^r. Între acestea se află și articolul *Un orator mut* – f. 92^v – 93^v, care însă n-a fost publicat niciodată de Alecsandri.

Articolul a fost scris la Mircești: prima parte în toamna anului 1875, iar a doua, la începutul primăverii anului următor. El a luat naștere în urma insistentelor cereri pe care Iacob Negruzzi le adresa poetului, *Convorbirile* aflîndu-se în criză de material:

„... ți-oi trimite în curînd un nou articol intitulat *Albumul unui bibliofil*, care se poate prelungi în mai multe articole" – îi scrie el redactorului *Convorbirilor*, la 20 sept. 1875, pentru ca la 10 octombrie să-l anunțe: „Trimit un articol: *Albumul unui bibliofil*. Faceți cu el ce-ți voi" (vezi V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 77 și 78). Că articolul era așteptat cu nerăbdare o dovedește și faptul că este citit numaidecît în cadrul Junimii,nu fără a stîrni indignarea unora dintre membrii ei, datorită poziției de pașoptist democrat pe care se situează scriitorul în *cugetările* și însemnările sale despre *boieriile așezate de Alexandru cel Bun* (cf. G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 556–557). Altora însă le-a plăcut și se hotărește publicarea lui, cum i se comunică îndată scriitorului, care îi răspundea lui Iacob Negruzzi la 14 oct. 1875: „Îmi pare bine că articolul meu a plăcut Junimei; te rog dar să-l publici așa cum este. Cît pentru urmare, va veni la timpul ei, adică nu știu cînd, căci cugetările și notele ce se înscriu într-un album se nasc din întîmplare, în urma unei cetiri sau unui incident. Îți promit să notez de-aci înainte diverse cugetări ce-mi trec prin gînd la colțul sobei și să ți le comunic cînd vor forma o cîtime prezentabilă. Pîn-atunci mă voi ocupa cu descrierea călătoriei mele la Crim în timpul războiului de la 1854–1855, pentru coloanele *Convorbirilor*" (vezi V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 78) – făgăduia el, însă descrierea pe care o începe într-adevăr nu va fi isprăvită și nici publicată.

În ce privește urmarea făgăduită, la 11 martie 1876 ea era gata scrisă și i-o trimitea lui Negruzzi:

„Fiind timpul de inundații, te inundez și eu cu poezii și cu articole în proză. Iată urma *albumului unui bibliofil*. Ți-o trimit pentru lunile de vară pe care francezii le numesc *la saison morte*, pe cînd condeile scriitorilor se usucă și biata foaia *Convorbirilor* face zîmbre" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 85–86).

Iarna 1875–1876 fusese foarte rodnică pentru poetul Alecsandri, căci din această perioadă datează cele trei legende orientale, „stimulate poate de publicarea de către Academie a operei lui D. Cantemir" (cf. G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 560): *Murad Gazi Sultanul și Becri Mustafa, Hodja Murad Pașa* și *Garda saraiului,* precum și legendele inspirate din folclor: *Noaptea albă, Vîntul de la miazăzi, Poiana farmecătoare* și *Prier și fata iernii.*

„Urma“ *Albumului...* cuprinde, pe lîngă alte însemnări, și evocarea, cu dezvăluirea unor noi amănunte, a lui Bălcescu, de la a cărui moarte dramatică avea să se împlinească în curînd un sfert de veac.

Printre variatele preocupări ale lui Alecsandri — așa cum rezultă din *Dicționar grotesc,* din *Albumul unui bibliofil,* ca și din alte scrieri ale sale — la loc de frunte se situează preocuparea pentru limba română și demonstrarea originii ei latine. Fără să fi fost un specialist în acest domeniu, Alecsandri a militat pentru o evoluție sănătoasă a limbii noastre, i-a combătut pe „stricătorii“ ei, înscriindu-se astfel în corul general al apărătorilor limbii noastre strămoșești. În *Albumul unui bibliofil* face o comparație între limba română și cea franceză veche, în care entuziasmul său îl conduce, e drept, la exagerări și erori (asupra cărora își spune fără întîrziere părerea lingvistul A. Cihac, în articolul *Despre cîteva cuvinte din Rabelais,* apărut chiar în numărul următor al *Convorbirilor literare,* X, 1876, nr. 1, 1 aprilie, p. 26—32), dar intenția cu care întreprinde această comparație merită să fie subliniată; ea a stat probabil și la baza *Cîntecului Gintei latine,* al cărei răsunet a fost uriaș nu numai în epocă: Alecsandri căuta să demonstreze că limba română și poporul român fac parte din marea familie latină și că meritau să stea cu cinste alături de celelalte semene ale lor, de aceeași sorginte.

Mențiunea: *„(va urma)“* de la sfîrșitul ultimei părți a articolului (*Convorbiri literare,* nr. 5, 1 august 1876, p. 192) arată că Alecsandri avea intenția să-l continue. Cu toate acestea, articolul s-a oprit aici.

VARIANTE

Ms. 3489 (A), Convorbiri literare (B)

451, 9 — *B :* prin / *A :* primind || **455, 26** — *B :* vezi / *A :* verzi || **456,** 8—*B :* Etc./*A :* etc., etc. || **457, 14** — *B :* lui [...] supune / *A :* lui însă [...] espune || **458, 9** — *B :* pe / *A :* prin || **459,** 3 — *B :* făcea / *A :* făcea încă || 8 — *B :* Însă această lucrare silită îi / *A :* Această lucrare silită însă || 9 — *B :* Suvenirile || *A :* Suvenirul || 25 — *B :* de || *A :* din || 33 — *B :* să-mi / *A:* să || **460,** 7—8 — *B :* sfîrșit / *A :* fine || 29 — *B :* de / *A :* de Dl. || 38 — *B :* tradusă / *A :* retradusă || 41 — *B : a* / *A :* de a || **462,** 2 — *B : Diable* / *A : le Diable* || 11—*B :* mai / *A :* a mai || **463, 18** — *B :* iar prin || *A :* prin || **464, 10** — *B :* barbă și plete / *A :* plete și barbă || 19 — *B :* memoria / *A :* o memorie || 32 — *B :* el / *A :* el în schimb || **466,** între rîndurile 13—14, în *A :* Gios, devale, pe sub deal || **467,** 34 — *B :* îi / *A*: i-e || 35 — *B :* împărțit / *A :* mulțămit / Și cu moarte-i-am împărțit || **468, 9** — *B :* rușini / *A :* rușinie ||

VASILE POROJAN

Aflînd, în iunie 1880, de moartea prietenului său din copilărie, robul țigan Vasile Porojan, Alecsandri scrie această scrisoare adresată lui Ion Ghica și o trimite *Convorbirilor*, cărora, cu cîteva luni mai înainte, le trimisese scrisoarea nr. 1 a acestuia — începutul corespondenței dintre Ion Ghica și Alecsandri, publicată în această revistă începînd cu numărul din 1 aprilie și apoi în volum (1884).

La 20 iunie dorea să afle de la Iacob Negruzzi ce s-a întîmplat cu ea: „Cred că ai primit epistola mea către Ion Ghica, în care fac biografia lui Vasile Porojan" (V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 116). Scrisoarea apărea în *Convorbiri literare*, IV, 1880,nr. 5, 1 august, p. 165—171.

Despre organizarea acestei corespondențe îl informează și pe fratele său Iancu, aflat la Paris: „Primești *Convorbirile?* — îl chestionează el. Ion Ghica publică acolo o serie de scrisori foarte interesante, la care eu răspund din cînd în cînd. E o corespondență organizată între noi și care pare a fi foarte gustată de publicul nostru.

Ultima mea scrisoare, publicată anul trecut, este intitulată *Vasile Porojan*. Prezint acolo biografia prietenului nostru din copilărie. Ai cetit-o? A avut succes. Acum schițez un articol-scrisoare intitulat *Pîinea amară a exilului*" [publicată postum în *Conv. lit.*, XXIV, 1890, nr. 9, dec., p. 721—726] (cf. V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 286).

În ediția din 1884 a *Scrisorilor lui Ion Ghica către V. Alcsandri*, *Vasile Porojan* figurează la sfîrșitul volumului (p. 283—297) iar în cea din 1887: I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, devine scris. V (p. 69—84). Vezi și nota la *Introducere la scrisorile lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri*, p. 851 ș. u.

MARGĂRITA

Scrisă în 1870 (vezi ms. rom. 817 (foto 83) f. 2r — 26v — B.A.R.), nuvela a fost publicată fragmentar (numai capitolele II și III), sub titlul *Papagalul simpatic*, și datată *Mircești, 8 ianuarie 1880*, în *Albumul macedo-român* al lui V. A. Urechiă, București, 1880, p. 1—7.

Data adevărată la care a fost scrisă trebuie să fie cea din ms. 817 (adică 1870), și nu cea din *Albumul macedoromân*. Solicitat de V. A. Urechiă să colaboreze la primul număr al revistei sale, menită să susțină „cald interesul pentru românii din Macedonia" în perioada ce a urmat războiului de independență (v. G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri*, p. 54), Alecsandri îi trimite cîntecul lui *Alexandru Macedon*. Se vede că V. A. Urechiă a insistat să-i trimită o creație personală, căci la 8 februarie 1880 poetul îi scria:

„mi-ați cerut pentru *Albumul macedoromân* un articol de literatură care să prindă loc mai mult decît cîntecul lui *Alecsandru Macedon*. Bucuros de a vă îndeplini dorința, vă trimit o istorioară de început de amor, după cum se începeau amorurile pe la anul 1840. De vă convine, bine, de nu, trimiteți-mi manuscrisul îndărăt, fiindcă nu am altul, și priimiți în loc expresia simțirilor mele de stimă și de amicie“ (cf. V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 58–159).

„Istorioara de început de amor“ a convenit lui V. A. Urechilă, care o așază la loc de frunte, pe prima pagină a noii reviste. (Mîndrindu-se cu colaborarea lui Alecsandri, el publică în același număr și *Cîntecul lui Alecsandru Macedon*.)

Textul tipărit prezintă unele deosebiri față de cel din manuscris, îndeosebi de ordin stilistic, are alt final, iar numele eroinei este *Eliza*, nu *Margărita*.

Așa-numitul „episod al Margăritei“, care se înscrie între anii 1850–1852 și pare să fi stat la baza nuvelei cu acest nume ca și a poeziilor *Vis de poet*, *Ce gîndești, o Margărită*, *Cîntecul Margăritei*, *Adio* ș.a. a rămas nelămurit. Cei mai mulți dintre cercetătorii vieții și operei lui Alecsandri o identifică pe eroină cu Maria Cantacuzino, bună prietenă cu poetul, cu Bălcescu Ion Ghica, aceea pe care o cîntase și în poemul *Mărioara, florioara* (cf. G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri*, p. 22). G. C. Nicolescu este însă de altă părere (cf. *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 264–265).

În ms. 817, capitolele II și III sînt anulate; pentru a menține însă unitatea nuvelei, în ediția noastră o reproducem în întregime după ms.

VARIANTE

Ms. 817 (A), Albumul macedoromân (B)

482, 30 – *A* : II / *B* : I [în *B* sînt publicate numai două capitole, respectiv cele numerotate în *A* II și III, sub titlul: *Papagalul simpatic*] || 31–32 – *A* : Cu patru luni înainte de scenele descrise în capitul[ul] precedent, / *B* : În toamna anului 1840, tînărul || 33 – *A* : toamnei, atunci pe / *B* : lui octomvrie || 35 – *A* : nepraticabile [...] pe care-l luase / *B* : din zi în zi mai grele [...] de || 38 – *A* : căci / *B* : Vezeteul perduse drumul || **483,** 1 – *A* : vezeteul rătăcise drumul. Din zece în zece pași caii / *B* : iar caii, buimăciți, la fiecare ridicătură de pămînt || 10 – *A* : Alexis / *B* : tînărul || 12–13 – *A* : tînărul călător / *B* : el || 20 – *A* : pretutindene / *B* : oteluri frumoase etc.; || 22 – *A* : bravi, mîndri / *B*: curați, plini de foc || 23 – *A* : în / *B* : și || 24 – *A* : stîlciți de bătaie / *B* : obosiți de muncă, stîlciți de bătaie, morți de foame; || 27 – *A* : personale, / *B*: personale, și port pe obraz semnele prosperităței; || 29–30 – *A* : feciorilor boierești etc.! : *B* : *feciorului* boieresc! un popor secat de mizerie și ajuns în stare de *anima vilis* în ghearele evreului care îl speculează fără milă!... || 31 — *A* : îl atristau adînc, însă / *B* : atristau adînc pe tînărul nostru călător, dar || 32—*A* : iluziile /*B* : nălucirile || 35 — *A* : mîngîie îndată / *B* : mîngîia || 35 — *A* : misie / *B* : misiune || 36 — *A* : tînăr [...] misie / *B* : tînăr de pe timpul acela [...] misiune || 37 — *A* : mulți! / *B*: mulți din ziua de astăzi! || 38—39 — *A* : din capră și se depărtase de trăsură pentru / *B* : de pe capră || 39 — *A* : iar caii, cu capetele / *B* : Caii, cu capetele lor || 40 — *A* : lăsate se clătinau în glod, putînd de-abie să se ție / *B* : pleoștite, fumegau de sudoare și se clătinau în glod, ținîndu-se de-abie || **484,** 1—2 — *A* : În curînd Alexis auzi un tropot aproape de locul unde se afla / *B* : și noaptea se întuneca tot mai mult... Alexis începea a perde răbdarea și a rosti un șir de imprecații în contra guvernului, cînd el auzi un tropot de cal || 4 — *A* : prin întuneric / *B* : din cîmp || 5 — numai în *A* : ș-acum caut să găsesc drumul || 9 — *A* : zise / *B* : întrebă || 20 — *A* : și ți-oi da un / *B* : și-i avea || 23 — *A* : puse / *B* : se puse || 24 — *A* : urma încet / *B* : urma || 25 — *A* : latraturi / *B* : lătrări || 26 — *A* : ferești / *B* : ferestre || 28 — *A* : curte [...] unui castel / *B* : ogradă [...] unei case vechi || 32 — *A* : ospitalității bine înțelese / *B* : ospeției românești || 33—34 — *A* : cu un aer respectuos / *B* : respectuos || 35 — *A* : V. [...] carele / *B* : Lunceanu [...] care || 36—37 — *A* : privindu-se într-o mare oglindă de părete / *B* : și se privi într-o oglindă cu destulă mulțămire de sine || 39 — *A* : că [...] cucoană / *B* : lui Alexis că [...] stăpîna casei || 39—40 — *A* : Alexis sui la rîndul I pe o scară îmbrăcată cu covor / *B* : Tînărul nostru sui la rîndul de sus pe o scară îmbrăcată cu scoarțe || **485,** 1 — *A* : stăpîna castelului / *B* : D-na Dorian || 2 — *A* : tinere domnișoare, avînd amîndouă / *B* : d-șoare, fiica ei, amîndouă avînd || 3—4 — *A* : în vîrstă, conserva / *B* : trecută de tinerețe, păstra || 5 — *A* : iar cît [...] Margărita / *B* : grațioasă. Cît [...] D-ra Eliza || 7 — *A* : grațioasă, inteligentă și / *B* : inteligentă, poetică || 8 — *A* : cea întîi / *B* : prima || 9—10 — *A* : dinaintea damelor și zise, adresîndu-se către d-na Dorian / *B* : și zise || 12—13 — *A* : neavînd [...] a fi / *B* : fără a avea [...] a vă fi || 14 — *A* : îl întrerupsă / *B* : răspunse || 17 — *A* : Margărita / *B*: Eliza || 19 — *A* : Margărita / *B* : Eliza || 19—20 — numai în *A* : căci Alina și eu eram nedespărțite la pansion || 21 — *A* : lîngă / *B* : în castelul || 22 — *A* : sorei [...] spuse / *B* : surorei [...] replică || 23 — *A* : dînsa / *B* : ea || 24 — *A* : momentul acesta / *B* : acest moment || 25 — *A* : pe o / *B* : pe || 26 — *A* : ea zise Margăritei / *B* : zise D-rei Eliza || 30 — *A* : pe / *B* : pline pe || 32 — *A* : poleite [...] gheridoane / *B* : sculptate [...] mese rotunde || 33—35 — *A* : frumos piano de Pleyel între ferești [...] care se primbla pe canapele / *B* : piano lung de Pleyel [...] stînd într-o labă pe marginea acelui mobil și || 35 — 36 — *A* : Un foc vesel ardea în sobă, răspîndind / *B* : În sobă un foc vesel răspîndea || 37 — *A* : ținea serioasă / *B* : încovoia || 39 — *A* : Margărita / *B* : Eliza || 40 — *A* : de / *B* : apoi de || **486,** 1 — *A* : ei oaspe /

B : oaspe || 4 — *A :* frontiera / *B :* frontariile || 8 — *A :* încredințat || *B :* convins || 13 — *A :* descrierea voiagiului său cu harabagiul, voiagiu / *B :* cu descrierea călătoriei sale în compania harabagiului, voiaj || 14 — *A :* incidenturi / *B :* întîmplări || 15 — *A :* Margărita / *B :* Eliza || 16 — *A :* și o conversație [...] vorbi / *B :* o conversație [...] grăi || 17 — *A :* Margărita / *B :* Eliza || 18—19 — *A :* capitala Franției și nălță până la ceri / *B :* frumoasa capitală a Franței. Apoi afirmă admirarea lui pentru literatura franceză, înălță pînă la ceruri pe Lamartine, pe Victor Hugo și mai ales || 20 — *A:* Margăritei. Astfel / *B :* D-rei Eliza. Și astfel || 22—23 — *A :* și o așeză pe gheridon. Margărita împlu tasele de porcelană / *B :* Eliza umplu ceștele de porțelană de Saxa || 30 — *A :* papagalul [...] pe gheridon / *B :* paserea [...] de pe piano || 37 — *A :* Margărita îl sărută [...] zahar / *B :* Eliza îl sărută desmierdîndu-l [...] biscot || 33 — *A :* este astfel / *B :* astfel e || 35 — *A :* așa / *B :* o așa || 36 — *A :* să-l / *B :* să o || 37 — *A :* Margărita / *B :* Eliza || 38 — *A :* gentilețile / *B :* cochetăriile || 40 — *A :* Margărita / *B :* Eliza || **487,** 2 — *A :* îi / *B :* e || 4 — *A :* se sui / *B :* și se sui || 5 — numai în *A:* și luă zaharul fără nici o sfială || 6 — *A :* Margărita / *B :* Eliza || 7 — *A :* și cu d-nul V. / *B :* cu d-nul Alexis || 8 — numai în *A :* adăogi doamna Dorian. || 12 — numai în *A :* Giali gentil || 14 — *A :* Margărita / *B*: însă Eliza || 15 — *A :* bucățele de zahar / *B :* bucăți de zahar și de biscot || 16 — *A :* ciugulea cu degetul [...] El / *B :* ciugulea [...] Ea || 17 — *A :* lui, însă / *B :* sale dar || 18 — *A :* tău / *B :* tău, Eliză, || 19 — *A :* domnul V. / *B :* d-nu Alexis || 20 — *A :* mai [...] Margărită; și / *B :* nu mai [...]; și || 21 — numai în *A :* o văd în ochii tăi [...] ești geloasă || 23 — *A :* întinse / *B :* desfăcu || 24 — *A :* ca un [...] vesel a d-nei / *B :* în forma de [...] d-nei || 25 — *A :* Margăritei /*B :* Elizei || 26—27 — *A :* observă Margărita. Giali / *B :* El || 28 — *A :* dar, răspunse maică-sa / *B :* dar || 29 — *A :* d-l V./*B*: d. Alexis || 31 — *A :* cuvinte/*B :* cuvinte a maicei sale || 32 — *A :* acesta / *B :* tînărul || 33 — *A :* dizertare / *B :* disertație || 35 — *A :* zicîndu-i / *B :* zicînd || 37 — *A :* Conversației / *B :* convorbirei || 38 — *A :* vorbească / *B :* grăiască || 40 — *A :* Margărita / *B :* Eliza || **488,** 1 — *A :* domnișoară / *B :* d-ră || 5 — numai în *A :* replică Margărita || 10 — *A :* se / *B :* după obiceiul diletanților, se || 14 — numai în *A :* din parte-le || 15 — *A :* d-le V. [...] Margărita / *B :* d-le [...] Eliza || 20 — *A :* prea / *B :* foarte || 21 — *A :* Margărita / *B*: Eliza || 27 — *A :* vă fac plăcere /*B:* mă supun dorinței d-voastră || 30 — *A :* Margărita / *B :* Eliza || 32 — *A :* privirea gentileței / *B :* considerația cualităților || 33 — *A :* vom / *B :* voi || 35 — *A :* cuvinte / *B :* versuri puse || **489,** 1 — numai în *A :* *L'oiseau bleu* || 17 — *A :* dar se angajă a cînta în seara viitoare / *B :* Adevărul este că ea se simțea cuprinsă de o tainică uimire || **490,** 1 — numai în *A :* întrebă Margărita || 4 — *A :* d-na / *B :* doamna || 5 — *A :* ți-am dat ospitalitate pentru d-ta; mîini ți-o / *B :* v-am dat ospeție pentru d-voastră; mîini v-o

|| 8 — *A:* eu primesc / *B :* primesc || 9 — *A :* îți / *B :* vă || 13 — *A :* doamna / *B* : d-na || 14 — *A :* d-șoara Margărita / *B* : d-ra Eliza || 15 — *A :* Margărita/*B:* Eliza în gîndul său || 17 — *A :* III / *B:* II || 18—19 — *A:* suprafața ei un tapet [...] Cîmpiile /*B :* cîmpii un covor [...] Văile, dealurile || 21 — *A :* aer. / *B :* aer cu mulțămire || 22 — *A :* pe / *B :* prin || 23 — *A :* coronați / *B :* încărcați || 23—25 — *A :* straturile de flori [...] hrana lor. / *B :* straturi [...] hrană. || 25—26 — *A :* soarelui ce strălucea pe ceriul senin; el / *B*: acelui spectacol nou, căci iarna vine cu un mare cortegiu de plăceri: baluri, teatruri, nunți etc. și pentru un om tînăr ea aduce cîteodată chiar realizarea fericirilor visate. Alexis || 27 — 28 — *A :* domnișoara Margărita; [...] fericit / *B*: d-ra Eliza! [...] încîntat || 29 — *A :* omăt. / *B :* fața omătului... ar fi vrut, ar fi vrut... || 30 — numai în *A :* astă fantazie || 31 — *A :* cunoaște începutul amorului / *B*: a fost prada fantaziei amoroase || 33 — *A :* Margărita [...] iarnă, adică în rochi de catifea / *B :* fiica sa [...] iarnă || 34 — *A :* peptul / *B :* blana || 35 — *A :* zise Alexis intrînd și salutînd damele / *B :* salutînd || 37 — *A :* e / *B :* o || 39 — *A :* Margărita / *B :* Eliza || **491,** 1 — *A :* domnișoară, aș zice că / *B*: d-ră, aş zice || 2 — *A :* sujet / *B*: subiect || 5 — *A :* observă Margărita / *B :* întrebă zîmbind Eliza || 6 — *A :* domnișoară [...] cu veselie || / *B :* d-ră [...] rîzînd || 8 — numai în *A :* întrebă doamna Dorian || 10 — numai în *A :* zise tînărul rîzînd || 11 — *A :* nu-i [...] puse / *B :* nu i se [...] se puse || 12 — *A :* *oui, oui, oui, oui* / *B :* *oui, oui, oui* || 13 — *A :* Margărita / *B :* Eliza / 14 — *A :* deciderei lui Giali / *B :* verdictului lui Giali, d-nul meu!... ||15 — *A :* luați iute / *B :* luați || 16 — *A :* un catren / *B :* o strofă / 23 — *A :* mea din cualitatea / *B :* mea || 27 — *A :* mulțămire [...] meu / *B :* plăcere [...] nostru / 29 — *A :* numite de bătrîni / *A :* numite || 31 — *A :* de Saxa / *B :* fine || 34 — *A :* Margărita [...] cu / *B :* Eliza [...] pe cîmp cu || 35 — *A :* cu toții / *B :* tustrei || 36 — *A:* o rară frumuseță / *A:* mare eleganță || 37 — *A :* gerul atmosferii / *B :* biciul gerului || **492,** 1 — *A :* Margărita / *B :* Eliza || 3 — *A :* domnişoară / *B :* d-ră|| 9 — *A :* Margărită / *B :* Elizo || 10 — *A :* lumea ta / *B :* acea lume || 11 — *A :* răspunsul fiicei sale / *B :* răspuns || 14 — numai în *A :* cu putere || 18 — *A :* niscaiva cîni / *B :* cînii de la stînă || 21 — *A :* nu-i / *B :* nu e || 23 — *A :* spre sanie trei lupi / *B :* trei lupi spre sanie || 24 — numai în *A :* adăogi el către vezeteu || 27 — *A :* nu / *B :* nu ne || 28 — *A :* gure / *B :* gurele || 29 — *A :* Domnule / *B :* D-le || 30 — *A :* Margărita / *B :* Eliza || 31 — *A :* domnule / *B :* d-le || 33 — numai în *A :* de moarte || 35 — *A :* Alexis, conservînd / *B :* Conservînd || 36 — *A :* aștepta || *B :* el aștepta || 38 — *A :* lătrînd / *B*: lătrînd cu spaimă || 39 — *A :* dar / *B :* poronci atunci Alexis, dar || 40 — *A :* se izbiră la fugă; / *B :* plecară ca fulgerul. || 41 — *A :* iar / *B :* din nou || **493,** 3 — numai în *A :* cu sînge rece || 4 — *A :* răniți / *B :* răniți de moarte || 5 — *A :* mînca / *B :* rupe || 7 — *A :* la castel / *B :* acasă || 9 — *A*: Margărita / *B :* Eliza|| 11 — *A :* Margărita

/ *B* : Eliza || 12 — *A* : Ne-ai / *B* : Ne-ați || 13—14 — *A* : din momentul acesta te consider ca un frate iubit! / *B* : Cum să vă mulțămesc? || 15 — *A* : astfel [...] găsi nimic / *B* : atît [...] găsea nimica || 16 — *A* : Margăritei / *B* : copilei || 17 — *A* : face; iar [...] izvorî / *B* : făcea; și [...] se născu || 19 — *A* : Margărita / *B* : Eliza || 19—20 — *A* : al unui amor nemărginit! / *B* : de mari ferici sau de mari suferinți || 22—23 — *A* : iar seara, cînd lampele aprinse împlură salonul de o dulce lumină / B : și seara, cînd salonul se împlu de lumina lampelor || 24 — *A* : răsună / *B* : răsuna acum || 25 — *A* : febrile a copilei / *B* : copilei || 26 — *A* : estaz / *B* : un dulce estaz / 28 — *A* : populare a Italiei || 30 — numai în *A* : dulce și || 33 — *A* : astfel / *B* : așa || 34—35 — *A* : Copila se roși de o tainică mulțămire, ce-i producea admirarea / *B* : Eliza deveni rumenă ca o garoafă văzînd admirarea entuziastă a || 32 — *A* : Margărită / *B* : dragă || 39 — *A* : [replică Margărita] / *B* : replică Eliza || **494,** 2 — *A* : place mie [...] meu [...] de / *B* : place [...] nostru [...] dacă || 4 — *A* : bucuros, răspunsă Margărita / *B* : bucuroasă, maman || 5 — *A* : a / *B* : va || 5—6 — numai în *A* : Și grăind astfel, grațioasa copilă se uită cu amicală zîmbire la tînărul nalt || 7—8 — *A* : domnișoară, numai să am mulțămire de a vă mai auzi cîntînd / *B* : d-ră, numai să mai am fericirea de a vă auzi glasul, răspunse Alexis, ducînd-o la piano. || 9 — *A* : Margărita se puse din nou la clavir și cîntă / *B* : Eliza se puse din nou a cînta, însă astă dată || 10 — *A* : poetice în / *B* : în || 13—14 — *A* : și produse în sufletul lui Alexis o profundă tulburare / *B* : cînd părea că intonează triumful fericirei dobîndite || rîndurile 15—27 din *A* sînt înlocuite în *B* cu următorul pasaj: Alexis, uimit, încîntat, luă albumul de pe masă, se retrase deoparte și scrise cîteva strofe în vreme ce Eliza urma și săvîrșea melodia; apoi el depuse albumul sub ochii frumoasei cîntărețe. || 28 — *A* : melodia / *B* : romanța || 29—30 — *A* : domnișoară, de a le cînta, pentru ca să videm dacă se potrivesc / *B* : de a le potrivi || 31—32 — *A* : Doamna Dorian ieșise din salon ca să deie ordine pentru ceai. Margărita / *B* : În vremea aceasta D-na Dorian ieșise. Eliza || 32—33 — *A* : mulțămi lui Alexis, asigurîndu-l / *B* : asigură pe junele poet || 34—35 — numai în *A* : apoi ea aplică melodia pe acele cuvinte și le găsi conforme cu caracterul poetic și înduioșitor al muzicei. || 36 — *A* : o mică / *B* : puțină || 38 — *A* : norocire / *B* : meritul || 39 — numai în *A* : cu giumătate de glas || 40 — *A* : pentru această romanță [...] *Mărgăritei* / *B* : a-i da [...] *Elizei* || **495,** 1 — *A* : îți / *B* : vă || 2 — *A* : mi-ai [...] Margărita, dînd mîna lui Alexis și / *B* : mi-ați [.../ copila || 3 — *A* : [...] în [...] înfloriseră / *B* : fără voie a [...] prin [...] se deșteptaseră || 4 — *A* : ei / *B* : ei virginal || 5 — numai în *A* : și cu dulce dragoste || 6 — *A* : și prin razele amoroase a ochilor ei legară soartele lor împreună. /*B* : cu o espresie farmecătoare și din momentul acela ei simțiră că soartele lor erau strîns legate împreună pentru totdeauna!...

Poetul a zis:

> O singură minută a lui ș-a ei ființă
> S-au întrunit în raiul ferbintei adorări,
> Dar din acea minută cereasca Provedință
> Ar face-o vecinicie de scumpe desfătări!

……

7 — *A :* continuă || *B :* prelungi || 10 — *A :* doamna / *B :* d-na || 11 — *A :* te îndemn [...] a părinților d-tale / *B*: vă invit [...] și casa părintească || 13—14 — *A :* Te-aș [...] dar trebuie să fii / *B :* V-aș [...] dacă n-aș ști că sînteți || 14—15 — numai în *A :* Mergi de-ți îmbrățișează familia și nu ne uita pe noi || 16 — numai în *A :* răspunsă Alexis || 17 — *A :* gustat / *B*: petrecut || 18 — *A :* mult [...] d-nei / *B :* mult, căci era foarte tulburat [...] doamne || 19 — *A :* care îl sărută pe frunte, apoi se întoarse spre Margărita. / B: și se întoarse palid spre Eliza... || 20 — *A* : era / *B*: era ca și dînsul || 21 — numai în *A :* îi zise ea || 22 — *A*: că [...] de o mie de ori... A revedere! / *B*: sorei d-voastră, că[...] Să nu mă uite și să-mi scrie cîteodată. || 23 — *A :* Alexis, amețit și / *B :* sărmanul tînăr amețit, || 25 — *A :* spui / *B :* spuneți || 26 — *A :* Margărita / *B :* ea || 27 — *A :* paserea / *B :* papagalul || 28 — *A :* o / *B :* îl / tot ceea ce urmează în A, de la rîndul 29 încolo, este înlocuit în *B* cu următorul final: îl sărută pe cap și-l dete apoi Elizei. Papagalul mulțămit începu a rosti: *ami, ami, gentil...* pe cînd Alexis ieșea din salon împreună cu doamna Dorian.

Trebuie, oare, să comit o nediscreție? să descopăr un secret?... Eliza, găsindu-se singură un moment, sărută pe furiș capul fericitului Giali!...

……

Și astfel începu și astfel se sfîrși acest roman intim între două ființe demne una de alta și care păreau menite a trăi împreună în lumea fericirilor lumești...

Cine ar crede?... Eliza, în contra voinței sale, se mărită după șase luni și Alexis plecă în America pătruns de desperare.

Trecură doi ani de amară despărțenie...

Cînd se revăzură amîndoi în salonul Elizei, focul patimei lor părea cu totul potolit, și fiecare din ei părea că făcuse un vis frumos, un vis ce se stinsese ca toate visurile.

Eliza, avînd un frumos copilaș pe genunchi, întinse o mînă amicală lui Alexis și-i zise cu glas sincer:

— Alexis, vrei să fii fratele meu?

El răspunse depunînd pe acea mînă cam tremurîndă o respectuoasă şi mult afectuoasă sărutare, pe cînd papagalul de pe fereastră, dintre flori, zicea:

Quel dommage! Quel dommage!

Mirceşti, 8 ianuarie 1880
V. Alecsandri ||

TARDE VENIENTIBUS OSSA

Scrisă la Mirceşti şi datată de scriitor *12 ianuarie 1881,* această anecdotă s-a publicat în *Familia,* XVII, 1881, nr. 8, 23 ian., p. 45—47, probabil la solicitarea lui Iosif Vulcan.

Neavînd altceva să-i trimită, Alecsandri îi mai comunica, la 2/14 februarie 1881, o copie a prologului lui Costache Caragiale, compus pentru inaugurarea Teatrului cel Mare (apoi Teatrul Naţional) din Bucureşti, neprezentat însă publicului (prologul, împreună cu scrisoarea lui Alecsandri se publică în *Familia,* XVII, 1881, nr. 14, 15/27 februarie, p. 81—84).

ÎN LOC DE PREFAŢĂ

Solicitat de Ispirescu să-i prefaţeze noua ediţie a *Basmelor românilor,* Alecsandri îi adresează o scrisoare plină de căldură şi preţuire pentru folclor şi pentru opera sa de culegător al acestei comori. Scrisoarea apare, „în loc de prefaţă", în fruntea volumului *Legende sau basmele românilor,* 1882.

DIMITRIE RALLET

Evocarea a fost scrisă, probabil, în anul 1876, după cum rezultă din scrisoarea adresată de Alecsandri lui I. Negruzzi, de la Mirceşti, la 17 martie din acest an: „Durerile mele tot continuă — se plîngea el, suferind în acea vreme. Aştept acum încetarea lor, pentru ca să scriu ceva despre D. Rallet, o personalitate care nu a fost neînsemnată în luptele noastre pentru unire în contra lui Vogoride" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori,* p. 87—88). Autograful articolului se află în ms. rom. 3926, f. 10^r — 11^v — B.A.R. S-a publicat mai tîrziu, nesemnat, în *Convorbiri literare,* XVI, 1882, nr. 9, 1 decembrie, p. 331—336, urmat de pamfletul în versuri al lui Rallet, *România după tractat.*

Dimitrie Rallet a făcut parte din grupul de tineri care au luat parte la mişcarea revoluţionară de la 1848 precum şi la pregătirea Unirii, pe care însă n-a apucat s-o vadă înfăptuită, deoarece s-a stins din viaţă cu puţin înainte, în decembrie 1858. Deopotrivă om politic şi scriitor, el este autorul a numeroase scrieri: canţonete (*Beţivul, cîntecel comic*, Bucureşti, 1857; *Păun Burlacul, cîntecel comic*, Bucureşti, 1857; *Scene naţionale*, Bucureşti, 1857) aforisme (*101 maxime şi întrebări*, publicate în *România literară*, nr. 24 din 25 iunie 1855, p. 292), note de călătorie (*Suvenire de impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, Paris, 1858) ş.a.

Evocarea a fost publicată pentru prima dată într-un volum de opere ale lui Alecsandri de G. C. Nicolescu, în *Culegere de proză*, vol. II, *Dridri*, Bucureşti, 1960, p. 157 şi urm. (Biblioteca pentru toţi).

VARIANTE

Ms. 3926 (A), Convorbirii literare (B)

523, 8 — *B* : Crimeea / *A* : Crîm || 21 — *B* : cărora li s-a / *A* : cărora s-a [iniţial: chemaţi a li] || 22 — *A*, *B* : Ca [iniţial în *A* : El în postul de] || 25—26 — *A*, *B* : Dimitrie Rallet [iniţial în *A* : el] || **524,** 1 — *A*, *B* : scop [iniţial în *A* : scop măreţ] || 3 — *A*, *B* : el îşi avea locuinţa [iniţial în *A* : el locuia] || 4 — *A*, *B* : unde se afla scheletul [iniţial în *A* : ce poartă numele de sala Elefantului, fiindcă se afla în el] || 10 — *B* : Musurus / *A* : Musurur || 11 — *A*, *B* : aceste scrisori au fost [iniţial în *A* : corespondenţa fu] || 12— *A*, *B* : jurnalele [iniţial în *A* : unele ziare] || 18—19 numai în *B* || 20 — *B* : oriental / *A* : de la Crîm || 21 — *A*, *B* : dunărene [iniţial în *A* : danubiene] || 24 — *B* : atît prin forma sa, cît şi prin materia pe care o tratează merită să nu se peardă fiind un / *A* : merită de a nu se perde, fiind un [iniţial: ca un] || 26 — *B* : cu / *A* : de || 28 — *A*, *B* : revistei [iniţial în *A* : ziarului] || În *A*, r. 14—17 se află după r. 20—29, care sînt tăiate cu o linie. La sfîrşit se mai află fraza următoare, tăiată şi ea cu o linie: „Sîntem dar fericiţi de a da loc în coloanele *Convorbirilor literare* acestei mici notiţe biografice al unui om de spirit şi de inimă care au stat [şters: în] fruntaş în rangurile luptătorilor de la 1848, pănă la ora morţei sale. Redacţia." ||

INTRODUCERE LA SCRISORILE LUI ION GHICA CĂTRE VASILE ALECSANDRI

Scrisă la Mirceşti în decembrie 1883 (autograful, corectat de mîna lui Ion Ghica, se află în ms. rom. 804, f. 112—113 şi 117—131 — B.A.R.), introducerea s-a publicat pentru prima dată în fruntea volumului *Scrisori* *ale lui Ion Ghica către V. Alecsandri*, 1884. Ediția a doua a *Scrisorilor*, din 1887, are o „introducțiune" semnată de Ion Ghica (XXIV p.), publicată mai înainte în *Convorbiri literare*, nr. 8, 1 nov. 1886, p. 625–642, sub titlul *Introducere la scrisorile lui I. Ghica către V. Alecsandri*. În ediția din 1887, scrisoarea introducere a lui Alecsandri, intitulată *Iată-ne cu iarna în țară*, figurează ca Scris. XVII (p. 337–359).

Încă din 1855 Alecsandri îl îndemna pe Ghica (în această vreme bei al insulei Samos), să scrie iarăși, ca pe vremuri la *Propășirea*, să aștearnă pe hîrtie întîmplări trăite, să descrie meleagurile pe care se află. La 16 iunie din acest an, trimițîndu-i primele 27 de numere ale *României literare*, el îi scria: „La lucru deci, bătrînul meu colaborator, trimite-mi descrierea insulei Samos sau orice altceva. Oricare produs al penei tale va fi binevenit și va primi o ospitalitate princiară în coloanele foii mele [...].

Trebuie să fie regăsit numele tău în *România literară*, cînd cineva se va ocupa mai tîrziu de mișcarea literară în provinciile noastre" (cf. V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 71).

Ideea schimbului de scrisori a încolțit în mintea celor doi corespondenți mai tîrziu, în împrejurări pe care le relatează atît V. Alecsandri cît și Ion Ghica în „introducțiunea" sa la ediția cea nouă, din 1887, a *Scrisorilor*:

„Într-o seară lungă de iarnă, pe cînd ninsoarea bătea în geamuri, așezați pe jățuri la gura sobei dinaintea unei flăcări dulci și luminoase, am petrecut oer întregi și plăcute cu amicul meu Vasile Alecsandri, povestindu-ne unui altuia suvenirile noastre din tinerețe. Se apropia de ziuă cînd ne-am adus aminte de camerile noastre de culcat și ne-am despărțit găsindu-ne amîndoi la un gînd, zicîndu-ne: « De ce nu ne-am scrie unul altuia, sub formă de epistole intime, cele ce ne-am povestit într-astă seară; poate că unele din istorioarele noastre ar interesa pe unii dintr-acei care n-au trăit p-acele vremi? »

Și într-astfel am început o corespondență, deși adesea întreruptă, dar pe care am reînnoit-o de cîte ori ocupațiunile ne-au permis; corespondență în care ne-am ferit de orice invective, fără însă a ne abate niciodată a spune adevărul" (p. XXIV).

La sfîrșitul anului 1879, corespondența aceasta de o rară eleganță însuma trei epistole ale lui I. Ghica și încă nici una a lui Alecsandri. În noiembrie, Alecsandri, aflat la Mircești, refuza invitația lui Ghica de a se duce la Senat, la București, din pricina gerului prea aspru pentru acea dată: „21 grade sub zero! — se zburlea el. E, cum s-ar zice, o Siberie! Geamurile sînt împodobite cu desene de gheață, reprezentînd păduri de brazi și aerul pare că tremură de frig sub vîntul de nord. Pe cine naiba a putea să dai afară pe o astfel de temperatură? [...] lasă-mă să stau cuibărit la căldură în camera mea şi nu-mi cere să mă duc să înfrunt asprimea climei noastre *eminamente propice* [aluzie la un discurs al lui P. S. Aurelian cu privire la agricultură, care stîrnise hazul multor contemporani], pentru a merge să împodobesc Senatul cu un nas roşu şi poate cu o pleurezie din cele mai reuşite".

În continuare, Alecsandri confirma primirea celei de a treia epistole a lui Ghica, pe care o considera ca o recompensă pentru hotărîrea sa de a rămîne închis la Mirceşti: „Primind-o ieri seară, am citit-o, cu voce tare la toţi ai mei strînşi în jurul biroului meu şi am constatat cu plăcere că această lectură ne-a făcut pe toţi să petrecem o seară plăcută. Asta pentru că scrisoarea ta conţine două tablouri colorate cu multă iscusinţă şi care se remarcă prin contrastul lor, acela al ciumei din timpul lui Caragea şi acela al nunţilor, aşa cum se făceau ele îndată după dispariţia acelui flagel."

În aceeaşi scrisoare îi făgăduia lui Ghica să-i urmeze exemplul, adică să-i răspundă, şi-l întreba dacă n-ar vrea să înceapă publicarea scrisorilor: „Am deja trei scrisori cu amintiri, scrise pe hîrtie de acelaşi format şi te rog să-mi scrii pe celelalte pe acelaşi fel de hîrtie, ca să dau să le lege pe toate — mai tîrziu — într-un volum frumos, care va rămîne fiicei mele. Ea însăşi mi-a făcut această propunere ieri seară. La rîndul meu, îţi voi urma exemplul, căci, chiar de mîine, voi începe să-ţi răspund. Pînă atunci, vrei să public aceste trei scrisori ale tale în *Convorbiri*, sau preferi să le rezervi un loc în *Analele Academiei?*" (cf. V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 270—271).

La 5 februarie 1880, poetul face primul pas spre publicarea acestei corespondenţe. Solicitat de Iacob Negruzzi să-i trimită material pentru *Convorbiri*, el îi propune publicarea celor trei epistole ale lui Ghica pe care le deţinea:

„Portofoliul meu e gol de tot — îl informa el în primul rînd. Iată însă ce-ţi propun: ne-am decis cu Ion Ghica să preschimbăm un şir de scrisori amintitoare de timpurile trecute. Posed pîn-acuma trei epistole foarte interesante ce mi-a trimes Ghica.

Dacă-ţi convine, sînt gata a le pune la dispoziţia foaiei *Convorbirilor*. Acele scrisori nu se ating nicidecum de politica zilei; ele sînt nişte preţioase schiţe de moravuri vechi şi de datini istorice. Aştept răspunsul d-tale păn-a nu-ţi comunica copie după dînsele" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 115).

Deşi Alecsandri se arăta grijuliu să-l asigure pe junimistul Negruzz că scrisorile prietenului său „nu se ating nicidecum de politica zilei", acesta se plînge totuşi de unele resentimente ale lui Ghica faţă de el, căci la 11 febr. 1880, „sihastrul" de la Mirceşti căuta să-l liniştească în această privinţă: „Cît pentru simţirile lui Ion Ghica către d-ta, eu cred că eşti înşelat.

Oricum, cînd voi merge la București, voi avea o explicare cu el"(*ibidem*, p. 116).

Se pare că lămurirea chestiunii n-a suferit întîrziere, căci prima scrisoare a lui Ghica, *Din vremea lui Grigorie Ghica Voievod*, apare în *Convorbiri literare*, XIV, nr. 1, 1 aprilie 1880, p. 1—5. După aceea publicarea s-a urmat cu destulă regularitate, datorită îndeosebi diligențelor lui Alecsandri care, dacă n-a fost prea harnic cu răspunsurile, de publicarea scrisorilor primite de la prietenul său însă s-a ocupat foarte îndeaproape (cf. și G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 599—600).

În luna iunie a aceluiași an, vestea morții prietenului său din copilărie, Vasile Porojan, dă naștere la primul răspuns al lui Alecsandri la scrisorile lui I. Ghica. La 14 iunie îl trimitea lui Iacob Negruzzi, iar în nr. 5 din 1 august 1880 (p. 165—171) al *Convorbirilor* vedea lumina tiparului.

Publicarea scrisorilor lui Ghica continuă în *Convorbiri*, dar al doilea răspuns al lui Alecsandri se lasă așteptat:

„[...] sînt prea bucuros de vestea ce-mi dai despre publicarea în numărul din 1 febr. [a Scris. a VII-a a lui Ghica, cu privire la evenimentele de la 1848 — apărută în CL, XIV, nr. 11, din 1 febr. 1880, p. 407].

Eu mă recunosc dator cu multe răspunsuri lui Ion Ghica și sper că le voi scrie în curînd" — îi mărturisea el lui I. Negruzzi la 28 dec. 1880 (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 119).

Al doilea răspuns se încheagă atunci cînd se întoarce la Mircești, după ce se sufocase aproape trei luni în capitala țării, în atmosfera otrăvitoare a demagogiei liberale. Indignarea poetului față de pretențiile liberalilor că ar fi suferit în 1848 în lupta pentru libertatea poporului, că ar fi mîncat „pînea amară a exilului" după revoluție îl fac să pună mîna pe condei și să aștearnă pe hîrtie, în cuvinte aspre, adevărul. Scrisoarea o trimite la *Convorbiri* (în febr. 1881), dar se răzgîndește îndată și-i cere lui Negruzzi să n-o publice încă pentru că dorea să-i aducă unele completări, pe care însă nu le-a mai făcut niciodată. Scrisoarea a publicat-o postum Iacob Negruzzi, în *Convorbiri literare* (nr. 9, din 1 dec. 1890, p. 725).

Cel de-al treilea răspuns al lui Alecsandri va fi scris abia cu prilejul publicării în volum a corespondenței dintre el și Ghica.

În toamna anului 1883, în timp ce I. Ghica era ambasador la Londra, Ion Bianu pregătea ediția *Scrisorilor lui Ion Ghica către V. Alecsandri* și îi adresase poetului rugămintea de a-i înlesni consultarea *Convorbirilor* în care acestea fuseseră publicate. La 20 oct. 1883, Alecsandri îi răspundea: „Numerile din *Convorbiri* care cuprind scrisori de-ale lui Ghica sînt greu de găsit și de adunat, dacă ele nu au fost legate în volume. Însuși Negruzzi nu cred că ar putea să vi le procure; cu toate aceste îi voi scrie" (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, p. 33). Peste cîteva zile îi trimitea totuși cîteva numere, iar la 25 octombrie altele, făgăduind să scrie și o prefață: „Am scormonit prin toate dulapurile înghesuite cu broșuri și am dat de vreo cîteva care cuprind scrisori de ale amicului meu Ion Ghica. Ieri v-am trimis două; astăzi vă espeduiesc încă vreo șepte. Altele nu mai posed, prin urmare trebuie ca d-voastră să le descoperiți pe la Iorgu Sion sau la alt membru al Academiei.

Mărturisesc cu rușine că la multile și spiritualile scrisori ale amicului meu nu am răspuns decît numai o dată. Acest răspuns îl veți găsi într-unul din numerii *Convorbirilor*, sub titlul de *Vasile Porojan*, pe care îl veți publica la sfîrșitul volumului, dacă veți găsi cu cale.

Vă promit o prefață, însă mai tîrziu, cînd oi fi dispus a mă așeza pe scris. Vom face astfel o surprindere plăcută iubitului nostru ambasador" (cf. ms. rom. 5536, f. 2; v. și notele Martei Anineanu, în V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, p. 33).

Curînd după aceea Alecsandri îi scria și prietenului său la Londra: „Ai avut o idee foarte bună de a pune să se strîngă toate scrisorile tale într-un volum. Va fi citit cu nesaț. Am procurat lui Bianu mai multe numere din *Convorbiri*, dar nu știu dacă a putut să le găsească și pe celelalte" (scris. din Mircești, 11/23 nov. 1883; cf. *ibidem*, p. 134).

„Dispoziția" pentru scris nu s-a lăsat mult așteptată, căci la 15/27 dec. 1883 prefața era gata și „surpriza" pornea către Londra: „Bianu m-a anunțat că volumul tău este gata să apară — îi scria el lui Ghica — ba chiar acest băiat de treabă mi-a sugerat ideea de a-i adăuga o prefață sub formă de scrisoare și de a-ți face o surpriză. Scrisoarea mea este gata. Să o trimit direct lui Bianu, fără știrea ta, sau să ți-o comunic mai înainte, pentru a vedea dacă îți este pe plac? Mi se pare că așa este mai corect, de aceea îți expediez chiar astăzi manuscrisul, pe care vei încerca să-l citești cît mai atent — cu tot scrisul meu mărunt — și pe care îl vei trimite apoi la București dacă ...

Nu știu dacă memoria m-a slujit bine în ceea ce privește arestarea lui Hiotoglu, stîrpirea piraților din Arhipelag și întîlnirea ta cu Saltafero, comandantul flotei pe care ai făcut-o să se întoarcă din drum. Corectează greșelile de memorie, dacă este necesar, completează amănuntele, dar nu suprima ceea ce ar face să roșească modestia ta. Să lăsăm ipocriților aceste false schimbări de culoare", încheia el (cf. V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 63).

Chiar a doua zi, la 16 dec. 1883, poetul îl înștiința și pe Bianu că prefața era o realitate: „Epistola menită de a servi de prefață la volumul lui Ghica e gata, ieri am trimis-o la Londra pentru ca să decidă amicul meu dacă îi convine. În cazul acesta vă va comunica-o cît mai curînd. Ați parvenit a obține de la Negruzzi ultima scrisoare a lui Ghica? Ea-i necesară spre completarea volumului" (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, p. 34).

Ion Ghica a avut puține corecturi de făcut în scrisoarea—prefață (cum se poate vedea în ms. rom. 804) cu care s-a declarat de acord, spre încîntarea vechiului său prieten, care-i scria în decembrie 1883: „Dragul meu, încîntat de a ști că scrisoarea mea îți convine, căci ea trebuie să facă parte din volumul tău. Bianu, ducîndu-se la Miroslava, la Balș, pentru sărbători, a petrecut douăzeci și patru de ore aici, și am vorbit atîta despre tine, încît trebuie să-ți fi țiuit urechile ore întregi [...]. Așteaptă deci scrisoarea mea cu nerăbdare, pentru a oferi volumul tău pradă cititorilor" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 65).

Din această scrisoare se vede că volumul era gata tipărit și nu aștepta decît prefața lui Alecsandri ca să apară. La 30 ianuarie anul următor, Alecsandri chiar îi dădea această veste lui Ghica: „Volumul tău a apărut; Bianu mi l-a trimis și tocmai i-am scris, rugîndu-l să expedieze numaidecît un exemplar fratelui meu, care va găsi desigur în el cîteva scrisori de tradus pentru *Revista lumii* [*e vorba de Revue du monde latin*, condusă de contele C. de Tourtoulon, care încerca o colaborare culturală a tuturor popoarelor de origine latină — n.n.]. Această revistă se ocupă mult de noi și cere articole scrise de români" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 69).

Deși retras în bîrlogul lui de la Mircești, poetul nu se mulțumea doar să afle și să-l anunțe pe Ghica de apariția volumului. El se grăbea să împărtășească această știre și altora, în dorința ca importantul eveniment să fie cunoscut de cît mai multă lume. La 1 faur 1884 îi scria lui Al. Papadopol-Callimach: „A apărut volumul de corespondență a lui Ion Ghica cu mine. E foarte interesant", atrăgea el atenția (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 169).

La 9 febr. îl înștiința și pe Iacob Negruzzi: „Știi negreșit că corespondența lui Ion Ghica din *Convorbiri* a apărut într-un volum. Tot ce am scris în iarna aceasta este o epistolă—prefață" (*ibidem*, p. 140). Spre sfîrșitul aceleiași luni îl sfătuia: „Bine ar fi însă să se anunțe în *Convorbiri* apărerea volumului de curînd tipărit sub titlul de: *Scrisori ale lui Ion Ghica către V. Alecsandri*, tipografia Academii Române, 1884.

În acest volum — îl informa el în continuare — figurează la început o epistolă a mea, ca prefață, și la sfîrșit articolul meu intitulat *Vasili Porojan*, care a fost publicat în *Convorbiri*" (v. scris. din Mircești, 25 februarie 1884; cf. *ibidem*, p. 141—142). .

Alecsandri nu-și considera misiunea împlinită față de acest volum decît în momentul în care, la 15 martie 1884, îl prezenta la Academie (cf. și G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 629).

De ediția nouă, din 1887, a *Scrisorilor*, în care materialul este reorganizat, se va ocupa mai îndeaproape I. Ghica.

VARIANTE

Ms. 804 (A), Scrisori ale lui Ion Ghica către V. Alecsandri (B)

525, 12 — *A*, *B* : palaturi [inițial în *A* : cetăți] || 21 — *A*, *B* : cădea [inițial în *A* : cădea la pămînt] || 29 — *A*, *B* : pătură [inițial în *A* : pînză] || **526,** 6 — *A*, *B* : de [inițial în *A* : sub] || **527,** 7—8 — *A*, *B* : împrejuru-mi [inițial în *A* urma: cu mirare] || 19 — *A*, *B* : tine [inițial în *A* urma: Ghica] || **529,** 3 — *A*, *B* : nepăsării [inițial în *A* urma: contimporane] || 24 — *A*, *B* : trăsături [inițial în *A* : schițe] || 25 — *B* : ospăț / *A* : ospeție || **530,** 8 — *A*, *B* : în insula Leros [inițial în *A* : într-o insulă mică] || 14 — *A*, *B* : și [inițial în *A* : și ei] || 17 — *A*, *B* : oamenii [inițial în *A* : cu oamenii] || 25 — *A*, *B* : deși da [inițial în *A* : dînd] || **531,** 2 — *B* : Chalris / *A* : Chalcis || 25 — *A*, *B* : casa [inițial în *A* : satul] || 33 — *A*, *B* : Poartă [...] trimit [inițial în *A* : sultanul <...>duc] || 38 — *A*, *B* : Peste două săptămîni eu mă duc la Constantinopol [inițial în *A* : Tu ! Mîini dimineață] || **532,** 2 — *B* : Hiotoglu / *A* : Hagioglu || 15 — *B* : mielușel / *A* : mișel || 16 — *A*, *B* : guvernului [inițial în *A* : sultanului] || 22 — *B* : Hiotoglu / *A* : Hagioglu || 24—25 — *A*, *B* : cînd vei fi să pleci [inițial în *A* : Mîini dimineață] || 25 — *A*, *B* : la Vathy inițial în *A* : în Samos] || 26 — *A*, *B* : și la ziua hotărîtă [inițial în *A* : iar a doua zi el îi aduse] || 33 — *B* : cuvinte / *A* : scurte cuvinte || 37 — *B* : curata lor / *A* : curata || 39 — *A*, *B* : aminte [inițial în *A* : aminte, amice] || **533,** 1 — *A*, *B* : mesageriilor de Ioudain ce pleca [inițial în *A* : ce pleca] || 3 — *B* : de la [...] jandarmii / *A* : din [...] jandarmul || 6 — *A*, *B* : naltă [inițial în *A* : mijlocie] || 19—22 — *A*, *B* : cancelaria de Samos din Galata, liber și fără pază alta decît cuvîntul său. Știind că a doua zi era să fie dat ministrului de Marină. Mărturisesc [inițial în *A* : închisoare sub paza simplă a lui Kara-Vasili. Mărturisesc] 25 — *A*, *B* : pe lîngă fiorosul Mehemet Ali-pașa [inițial în *A* : vezirul] **534,** 7 — *A*, *B* : literatorași [inițial în *A* : redactori] || 37 — *A*, *B* : imita [inițial în *A* : imita șuierînd] || **536,** 1 — *B* : feri / *A* : feri pe || 9 — *A*, *B* : diplomatică [inițial în *A* : diplomatică, încurajînd atitudinea Porței] || 26 — *B* : introducătorii / *A* : introducători a ||

PROTESTAȚIE ÎN NUMELE MOLDOVEI, A OMENIREI ȘI A LUI DUMNEZEU

Protestația a apărut în mai 1848, la Brașov și era semnată: *Vasili Alecsandri (mădular a comitetului ales de obștie pentru redacția cererilor sale) — mai — 1848.*

După cum se știe, în urma nereușitei mișcării de la sfîrșitul lui martie 1848 din Moldova, Alecsandri ia calea exilului. La 15 aprilie trecea hotarul la Tulgheş, însoţit de G. Cantacuzino, acolo erau arestaţi, iar după o săptămînă puteau pleca spre Braşov, unde ajungeau la 25 sau 26 aprilie (cf. G. C. Nicolescu, *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, p. 177—178, care corectează unele date greşite furnizate de G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri*, p. 26).

Constatînd că mişcarea din Moldova era prezentată falsificat în Transilvania, Alecsandri, — adresîndu-se „Fraţilor români din toată România!"— redactează, fără îndoială din însărcinarea comitetului revoluţionar, *Protestaţia* în care zugrăvea situaţia politică şi socială din Moldova, ticăloşia regimului şi domnitorului de la Iaşi. Însufleţit de atmosfera de entuziasm revoluţionar în care are loc marea adunare populară de la Blaj din ziua de 3/15 mai 1848, Alecsandri scrie şi publică tot acum în *Foaie pentru minte*... poeziile *15 mai 1848*, *Către români* şi *Hora Ardealului*, care oglindeau frămîntările sociale şi naţionale din acel moment istoric, fiind totodată o puternică chemare la unire.

Tot el pare să fie autorul „corespondenţei din Iaşi" semnată „un abonat din Moldova", publicată în *Gazeta de Transilvania* din 5/17 mai şi 8/20 mai 1848, în care prezenta realitatea evenimentelor falsificate de duşmanii revoluţiei (cf. G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 183—184).

Poetul avea să-şi continue activitatea revoluţionară la Cernăuţi, apoi la Paris, pentru realizarea visului care se contura tot mai limpede în mintea tuturor românilor: Unirea.

ESTRACT DIN ISTORIA MISIILOR MELE POLITICE

Istoria misiilor politice, scrisă în mai multe reprize, la diferite intervale se află notată în ms. 2253, f. 40^r—57^r şi 58^v—62^v (*O misie politică în Francia, Englitera şi Italia* — adresată: „Iubite Negri...") şi ms. 822, f. 3^r —16^r (*Istoria misiilor mele politice în Francia, Englitera şi Italia*). S-a publicat în *Convorbiri literare*, XI, 1878, nr. 12, 1 martie, p. 429—434 (*Victor Emanoil — Cavour—Lamarmora*); XII, 1878, nr. 2, 1 mai, p. 41—53 (*Napoleon III*); XII, 1878, nr. 3, 1 iunie, p. 81—88 (*Misia mea la Londra*); XII, 1878, nr. 5, 1 august, p. 153—158 (*Prinţul Napoleon*).

Curînd după alegerea lui Alexandru Cuza ca domn în amîndouă Principatele, la 15 febr. 1859, Alecsandri anunţa Adunarea că domnul îl trimitea „cu o misie peste hotar". El lăsa în locul său, la externe, pe C. Rolla şi pornea spre Franţa, Italia şi Anglia, ca să dobîndească îndeosebi protecţia împăratului Napoleon III pentru noul domn şi pentru actul îndrăzneţ al ţărilor româneşti unite (cf. şi G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri*, p. 41—42). În această misiune delicată pornea înarmat cu scrisorile lui Cuza, care-i spusese la plecare: „Du-te şi fă cum te-or povăţui inima şi conştiinţa".

„Înfășurat în haina serioasă a diplomatului", ambasador și apărător al Unirii, gîndul său era să-și slujească patria cît mai bine, apoi să se întoarcă la îndeletnicirile lui de om al condeiului: „Ambiția mea — îi scria el lui Cuza — e să duc la bun sfîrșit misiunea ce mi-am luat-o, după care îți voi cere îngăduința, scumpe Prinț, să mă retrag..." (cf. *Documente privind unirea Principatelor*, III, București, 1960, p. 558).

Cînd se întoarce în țară, la sfîrșitul lui iulie 1859, misiunea lui era încheiată cu succes, aducînd o contribuție dintre cele mai însemnate la înfăptuirea Unirii (cf. și G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 362 și urm.).

Relatarea acestei misiuni o așterne pe hîrtie în anii următori, în timp ce se afla la Paris ca agent diplomatic al țării. În noiembrie 1861 lucrarea era gata, cum îl înștiința el pe C. Negri în post-scriptumul scrisorii din 10 nov.: „Am terminat istoria misiunii mele politice și am întreprins sistematizarea marii mele lucrări, cîntecele populare ale României. Vor forma un minunat volum de care socotesc să mă servesc ca de un scut împotriva acelora care m-ar acuza de lene sau de lipsă de patriotism" (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, p. 195). În aceeași scrisoare, Alecsandri își dojenea prietenul care îl acuzase de superficialitate pentru că își exprimase dorința de a întreprinde un voiaj în Japonia în timp ce situația politică a țării reclama mobilizarea tuturor forțelor progresiste. Dîndu-i amănunte cu privire la activitatea sa, Alecsandri îi demonstra lui Negri că nu încetase să fie același patriot înflăcărat, care depunea toate străduințele pentru afirmarea Principatelor pe plan european.

Două săptămîni mai tîrziu, la 25 noiembrie, îi scria și lui Ion Ghica la București: „... s-ar putea prea bine să fiu cuprins din nou de un acces de furie literară și să redevin confratele tău. Am pus pe hîrtie amintirile din călătoria mea în Italia pe vremea războiului din 1859" (cf. *ibidem*, p. 75; Ion Ghica îl înștiințase de apariția în 1861 a unei noi publicații, *Revista română pentru științe, litere și arte*, care stîrnise interesul poetului).

În ce privește relatarea călătoriei în Italia, pe timpul războiului din 1859, ori nu era încă scrisă și Alecsandri avea numai intenția s-o scrie, ori e vorba de relatarea misiunii politice în Italia (care a și fost scrisă, cum se va vedea din scrisori ulterioare). Despre vizitarea primelor linii ale frontului italian în 1859 nu s-a păstrat decît o foaie cu însemnări sumare (ms. 2254):

„Verceil — Tabăra zuavilor — Primarul — Trecerea Tesinului pe un pod improvizat de lemn construit de francezi — Podul de cale ferată distrus de austriaci — Novara — Hotelul celor trei regi — Preumblare în jurul orașului printre taberele franceze — Sosirea a 400 prizonieri austriaci și a mai multor convoaie de răniți — Spitalul — Plecarea înspre San Marino într-o trăsurică cu un cal — Întîlnirea cu 4000 prizonieri — cu mai multe convoaie de prizonieri — Mare lagăr militar franco-sard — Defilarea unei divizii piemonteze — Colonelul Vernon — Dejun sub un adăpost de crengi — Îmi dă un cal și un jandarm care să mă conducă la Magenta — ... Bufalora — Podul distrus de austriaci și restaurat de francezi— Pod de pontoane construit de aceiași — Cîmp de bătălie, cadavre — Magenta — generalul Rose — Trecerea armatei pe sub ferestrele împăratului — Răniții ce umplu pînă la refuz curțile caselor — Transportul lor la gară — Spectacol sfîșietor — Îmbarcarea lor în vagoane — Suferințele lor — Minunate cîntece ale soldaților francezi — Noapte petrecută la Magenta — Grădină plină de fructe și flori — Privighetoarea — Plecarea a doua zi după împărat — — Sosire la Quarto-Canigno — Sosire la Milan cu generalul Rose — Aplauzele mulțimii la trecerea noastră.

8 iunie — Intrarea împăratului și a regelui Piemontului.

9 iunie — Tedeum la Dom — Regăsit pe Bourlet și Pecoud — comandantul de geniu Merlin cu care am venit cu trăsura la Quarto-Canigno ...

10 iunie — Teatrul Scala luminat à giorno"...

În afară de aceste însemnări, teatrul de război din Italia anului 1859 i-a inspirat lui Alecsandri și cîteva poezii în care glorifică eroismul poporului italian: *La Palestro, La Magenta, Coroana vieții.*

În orice caz, deși în scrisoarea către Ghica, datată *ianuarie 1862,* e vorba tot de „călătoria în Italia pe vremea războiului din 1859", în cea din 4 aprilie 1862 nu este amintită decît *Istoria misiilor mele politice pe lîngă guvernele Franței, Angliei și Italiei.*

Scrisoarea către Ion Ghica, datată *Paris, ianuarie 1862,* suna:

„Am primit *Revista română* și nu pot decît să adresez complimente redacției. Este o publicație foarte frumoasă, la care aș fi fericit să colaborez. Făgăduiesc cîte ceva pentru fiecare număr și țin la dispoziția voastră descrierile călătoriilor mele în Maroc, Crimeea și Italia, din timpul războiului, în plus o poveste populară pusă în versuri cu titlul de *Înșiră-te mărgărite.* Aștept răspunsul tău ca să știu dacă trebuie să mă ostenesc să pun la punct manuscrisele mele ca să vi le trimit [...].

În cazul cînd oferta mea ar fi acceptată — adăuga prevăzător poetul — cer să mi se acorde o simplă favoare, aceea de a publica manuscrisele mele așa cum sînt scrise de mine, cu ortografia pe care am adoptat-o. Sînt contra consoanelor duble și contra ortografiei etimologice. Acestea sînt numai pedanterii zadarnice și tot atîtea greutăți care se creează pentru studierea limbii noastre de către străini și mai cu seamă de către popor" — își exprima el încă o dată, cu hotărîre, punctul de vedere în această privință (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite,* p. 79).

În scrisoarea datată *4 aprilie 1862* îi mărturisea lui Ion Ghica mîhnirea pe care o simțea aflînd de politica ce se făcea la București și-i dădea totodată un scurt raport asupra activității sale scriitoricești: „Ca agent primesc *Unirea*, *Românul* și *La Voix de la Roumanie* și ca român sînt de trei ori întristat de tot ce se petrece în nenorocita noastră țară. Ca să scap de impresiile mele dureroase, mă refugiez în lucru și găsesc aici o mulțumire necunoscută de acei care trăiesc în vîrtejul luptelor politice. Cum știu că te interesează tot ce fac eu, îți dau aici lista scrierilor pe care le-am terminat iarna aceasta.

1. *Istoria misiilor mele politice pe lîngă guvernele Franței, Angliei și Italiei* (lucrare destinată să vadă lumina zilei după moartea mea).

2. *Colecția completă a cîntecelor populare ale României : balade, doine, hore, cîntece haiducești, de dragoste* etc .... revăzute, îndreptate, copiate cu litere latine într-o carte mare și însoțite de o grămadă de adnotări. Totul va fi dat la tipar iarna viitoare.

3. Cîteva piese de teatru.

4. Povestea călătoriilor mele.

5. Un ghid de conversație franco-română pentru folosul străinilor care vor să călătorească în țara noastră, lucrare precedată de o mică gramatică a limbii române. (Sînt pe cale să o termin). Această cărticică va apărea în cursul verii [e vorba de *Grammaire de la langue roumaine. Précédée d'un aperçu historique sur la langue roumaine* par A. Ubicini, apărută la Paris în 1863, sub numele de V. Mircesco].

Iată ! — încheia scriitorul — cred că am profitat bine de șederea mea la Paris, departe de discuțiile parlamentare de la București" (*ibidem*, p. 82).

În această scrisoare poetul își exprimă hotărîrea de a nu lăsa să se publice istoria misiilor politice decît după moartea sa. Dar peste cîțiva ani nu mai este de aceeași părere. Astfel, în momentul în care este invitat să colaboreze la *Convorbirile literare* recent apărute, îi răspunde lui Iacob Negruzzi că e bucuros să-și dea concursul și oferă călătoria în Maroc sau pe aceea din Italia': „... în cursul iernii — îi scria el la 2 sept. 1867 de la Mircești — de va fi să o petrec la Mircești, voi scrie pentru foaia d-voastră călătoria mea la Maroc, sau acea în Italia pe timpul războiului între francezi și austrieci.

Iată, iubite domnule Negruzzi, răspunsul meu la propunerea ce-mi faceți de a fi colaboratorul *Convorbirilor literare*. Această publicare fiind sora *României literare* și totodată avînd cualitățile necesare unei foi ce țintește a dezvolta gustul frumosului și a distinge spiritele din rătăcirea politicei, sînt gata a vă da mîna cu toată inima" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 27—28).

În scrisoarea pe care i-o adresează aceluiași Iacob Negruzzi la 30 ghenar 1868 lămurește și motivul care l-a determinat să publice istoria misiilor: „De cîtva timp politica românilor (adică a guvernului actual) [se grăbește el să precizeze, nesuferind ideea confundării poporului român cu pătura conducătoare — *n.n.*] pare a avea tendință de a se bismarcui și de a lucra *pour le Roi de Prusse*. Fie! oamenii de stat ce se găsesc astăzi la cîrmă au ideile lor, planurile lor, convingerile lor bune sau rele, și nu voiesc a-mi da osteneala de a le analiza. Un lucru însă mă supără: simptomul vederat de nerecunoștință al românilor către împăratul Napoleon, cărui ei sînt datori cu tot ce au și tot ce sînt.

Pentru a combate dar acest început de ingratitudine sînt silit a publica suvenirile mele din 1859, unde voi împrospăta amintirea binefacerilor guvernului francez, descriind *pre cît se poate* detaiurile și rezultatele misiilor mele politice în Francia, Englitera și Italia. Scrierea însă nu va fi exclusiv politică, ea va desemna portretele oamenilor mari ce am văzut la acea epocă, va păstra forma unei relatări de călătorie și va cuprinde materie pentru un șir de mai multe articole.

Viindu-mi această idee, m-am gîndit îndată la foaia ce redigeați. Voiți să publicați în coloanele sale Suvenirile mele din 1859?

Scrieți-mi două rînduri cu cel întîi curier și voi trimite începutul uvragiului".

La sfîrșitul scrisorii îl mai înștiința pe Negruzzi: „Destinasem pentru *Convorbiri literare* voiajul meu la Maroc, însă vă mărturisesc că l-am trimis *Foaiei Societății din Bucovina*, după cererea amicului meu A. Hurmuzaki" (*ibidem*, p. 29—30), Alecsandri avea să regrete apoi această hotărîre, deoarece relatarea va fi tipărită cu ortografia etimologizantă a bucovinenilor.

La 14 februarie 1868, nerăbdător să afle decizia *Convorbirilor*, îl bombarda pe Negruzzi cu o nouă scrisoare: „Iubite domnule Negruzzi, v-am scris acum zece zile pentru ca să vă anunț că aș dori să public în *Convorbiri literare* o scriere intitulată *Suvenire din 1859*, în care intră călătoria mea în Italia pe timpul războiului. Nu am primit nici un răspuns până acum, deaceea nu v-am trimis manuscriptul meu.

En attendant, vă comunic un articol asupra unei colecții de poezii care datează de pe la începutul secolului nostru. Dacă vă cuvine [sic!], publicați-l în unul din numerile viitoare și în curînd voi ține la dispunerea d-voastre *Suvenirile din 1859*" (cf. *ibidem*, p. 30).

Dacă *Tabla mișeliilor* se publică îndată (în *Conv. lit.*, II, 1868, nr. 1, p. 6—12), *Suvenirile din 1859* vor mai aștepta încă zece ani pînă să vadă lumina tiparului. Împrejurările politice și orientarea Junimii nu erau dintre cele mai propice publicării în acel moment a unor asemenea relatări (v. și G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 505—506). Peste zece ani, la începutul anului 1880, solicitat de I. Negruzzi, Alecsandri trimite începutul de voiaj la Constantinopole (care, însă, nu se știe din ce motive, nu s-a publicat și nici manuscrisul relatării nu s-a păstrat) și făgăduiește iarăși istoria misiilor politice: „Cît pentru partea din istoria misiilor mele politice privitoare la Victor Emanoil, Cavour etc., oi căuta azi sau mîine să o copiez, de voi putea, și ți-oi trimete-o numaidecît, pentru ca să apară în numărul de la 1 martie, fiind *aproposito,* cum zic pedanții" (*ibidem*, p. 98).

În această vreme poetul era bolnav, și după moartea recentă a prietenului său Rolla, care-l îndurerase profund, nu se mai putea ocupa de nimic și nu mai ieșea din casă. Cu multă greutate izbutește să trimită peste cîteva zile textul făgăduit: „Cu chiu cu vai am reușit a copia estractul din suvenirile misiilor mele politice, privitor la Victor Emanoil, Cavour și Lamarmora. Bolnav cum sînt, această lucrare este *un vrai tour de force*" — se mărturisea el lui Negruzzi (*ibidem*, p. 99).

La 17 februarie 1878 repeta rugămintea de a i se trimite o copie după poezia *Balcanul și Carpatul*: „Cînd ți-am trimes estractul din istoria misiilor mele politice, privitor la audiența ce am avut de la fostul rege Victor Emanoil, te-am rugat să-mi trimeți o copie de pe poezia mea *Balcanul și Carpatul...*" (*ibidem*, p. 99).

De data aceasta *Convorbirile* erau atît de grăbite să publice istoria misiilor politice încît îi cereau lui Alecsandri și urmarea relatării. La 20 februarie poetul nu era încă restabilit și solicita un răgaz: „Îmi ceri urmarea istoriei misiilor mele politice? — îi răspundea el lui Negruzzi. Voi căta a estrage din ea ce va fi posibil de publicat, însă durerile de cap ce mă muncesc nu-mi permit acuma nici o lucrare ostenitoare. Răbdare încă cîteva zile, pănă voi putea să mă așez iar la biroul meu" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 126).

Abia peste o lună, la 24 martie, era în măsură să trimită continuarea: „Pentru numărul viitor al *Convorbirilor* îți trimit continuarea istoriei misiilor mele politice — îi scria el lui I. Negruzzi. — Te vei convinge din cuprinsul cuvintelor rostite de Napoleon că, dacă noi românii am fi urmat povățuirilor sale, nu ne-am găsi azi în tăul din care nu știu cum vom ieși. Te rog să-mi înapoiezi din manuscrisul meu coalele ce cuprind paginile 5, 6, 7, 8, 9,10, 11, 12, care fac parte dintr-un total ce voiesc a păstra — îl ruga el. — Totodată, fiindcă se strecoară necontenit greșeli de tipar în articolele mele, doresc a face însumi ultima corectură" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 101).

Peste încă o lună avea gata încă un capitol: „Îți expediez acum relația misiei mele la Londra, pentru numărul ce vine al *Convorbirilor* — îl înștiința Alecsandri pe Negruzzi. — Dacă crezi că împrejurările actuale nu se împotrivesc la publicarea acelui articol, dă-l la tipografie. În caz contrar, trimite-mi manuscriptul îndărăt.

N.B. — Îmi rezervez dreptul de a face ultima corectură", nu uita el să amintească (cf. *ibidem*, p. 105).

Fără prea mult entuziasm, la 16 mai îi făgăduia lui Negruzzi să-i trimită în curînd continuarea: „În curînd ți-oi trimite urmarea relației misiilor mele politice, sau vizitele mele la prințul Napoleon, la baronul Hübner, la contele Kisselef etc., deși cu greu îmi vine să mă așez la birou, cînd soarele se hîrjonește cu florile pe afară" (Cf. V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 252).

Acest capitol, care apare în numărul 5 al *Convorbirilor* din 1 august 1878, nu era încă trimis la 25 iunie 1878, cînd scriitorul îl asigura pe Negruzzi: „Voi căuta a-ți trimite în curînd urmarea misiilor mele politice" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 109), dar a fost expediat cu siguranță în cîteva zile.

Cele patru capitole din istoria misiilor politice nu epuizează amintirile lui Alecsandri în legătură cu această latură a activității lui, dar continuarea n-a mai fost scrisă, deși scriitorul avea intenția s-o facă, după cum dovedește scrisoarea pe care o adresa lui I. Negruzzi la 3 octombrie 1878: „Cît pentru mine, află că de la începutul primăverei și pînă acum n-am scris nici un vers, nici o linie de proză — îi mărturisea el; — astfel am fost năvălit de vizitatori, care mi-au furat tot timpul. Prin urmare, portofoliul meu este tot atît de gol ca și saltarul d-tale [...]. Voi căta dar a profita de închisoarea mea silită în căsuța de la Mircești, pentru ca să urmez cu descrierea misiilor mele politice sau cu alte scrieri ... nu știu care ..." (*ibidem*, p. 109—110).

Cauzele care au împiedicat continuarea relatării nu se cunosc.

Însemnările din ms. 2253, sub formă de scrisori adresate lui Negri, datate: *Paris, 1859*, par a fi prima redactare a *Istoriei misiilor politice*, care au stat la baza atît a *Estractului* ... publicat în *Convorbiri literare*, cît și a începutului *Istoriei* ..., proiectate într-un volum complet (cum anunța Alecsandri în nota din CL, XI, 1878, nr. 12, p. 429), dar nerealizate (în ms. 822, f. 3^r — 16^r se află numai începutul ei). Însemnările din ms. 2253 încep cu relatarea misiunii pe lîngă Napoleon III, cu o introducere diferită, capitolele rînduite altfel și cu multe deosebiri față de forma publicată în *Convorbiri*. Fragmentul păstrat în ms. 822 conține, de asemenea relatarea parțială a misiunii pe lîngă împăratul Napoleon III, cu o introducere diferită de celelalte.

VARIANTE

Ms. 2253 (A), Ms. 822 (B), Convorbiri literare (C)

554, 1—2 — *C : Estract din istoria misiilor mele politice* / *A* : *O misie politică în Francia, Englitera și Italia* || 3 — *C :* Victor Emanoil — Cavour — Lamarmora / *A :* Turin. VI. Contele Cavour — Generalul Lamarmora — Cav. Vegezzi Ruscalla || 4 — **556,** 4 — *C :* Sînt [...] Turin. / *A :* Îți scriu de la Turin unde sînt venit de cinci zile împreună cu cumnata mea carele au dorit a videa macar un colţ a Italiei, şi de unde plecăm mîni la Genova. Capitala Piemontului este, precum ştii, unul din oraşele cele mai considerabile de peste Alpi. Aşezată la poalele acestor munţi, pe malul stîng a rîului Po, ea cuprinde o poporaţie activă de 18.000 de suflete. Stradele sale sînt regulate, casele nalte, magaziile elegante, însă, afară de acea numită (: strada Po) ce este zidită în arcade, ele nu au nici un sigil particular, ca unele strade a Genovii, a Florenţii, a Veneţiei, a Sienii, a Bolonii etc.; Turinul e lipsit de monumenturi importante în privirea artei, însă mai mult decît toate celelalte oraşe a Italiei, ele răsuflă un aer de libertate-ce-i dă o superioritate marcată asupra surorilor sale. Pe pieţe nu se înalţă catedrale monumentale precum Domo la Milan, Santa Maria del Fiore la Florenţa, San Marco la Veneţia etc., dar se ridică statuie de iroi-martiri a libertăţei naţionale. Astfel, pe piazza Castello, albeşte la soare o statuie de marmură ce reprezentă, în suvenirul nenorocirilor de la 1848, un ostaş piemontez în luptă pentru apărarea Italiei, şi pe piazza San Carlo, cea mai frumoasă şi mai regulată dintre toate, se înalţă statuia de bronz a regelui Emanuel Filibert, lucrată de Marochetti etc. || 5 — *C :* deci din / *A :* din || 6—7 — *C :* ordinelor [...] ministrul plenipotenţiar al Sardiniei pe lîngă curtea Franţiei, am / *A :* îngrijărei [...] am || 8 — *C :* în călătoria mea pănă la Turin. / *A :* dorite. || 9 — *C :* m-au lăsat să trec la frontieră [...] bagajul /*A :* ne-au lăsat a trece [...] lăzile || 10 — *C :* meu / *A :* noastre || 11 — *C :* mă [...] mă / *A :* ne [...] ne || 13 — *C :* întîmpinat [...] care / *A :* întîmpinaţi [...] ce || 14 — *C :* să [...] Savoiei. / *A :* a ne întovărăşi în Savoia şi carele se prezentă cu fiica sa şi cu un frumos buchet de flori în onorul cumnatei mele. || 15 — *C :* am tras / *A :* coborînd || 16—19 — *C :* unde [...] este / *A :* [inițial, apoi anulat: unde ni se pregătise un mare apartament] am avut plăcere a găsi la poarta otelului pe Cavalerul Vegezzi-Ruscalla ce avuse bunătate a veni înaintea noastră la acea oră matinală. Prietinul meu necunoscut pe care în sfîrşit aveam mulţămire a-l cunoaşte, este || 20 — *C :* sufletească [...] bătrîneţe. / *A :* trupească şi sufletească se păstrează în ciuda vîrstei. || 22 — *C :* june / *A :* tînăr / 23 — *C :* erudit, el / *A :* remarcabil, căci || 24 —27 — *C :* şi [...] a / *A :* şi chiar literaturile lor, Dl. Vegezzi visează neîncetat la unirea şi neatîrnarea Italiei, şi visurile sale se îngînă cu ideea generoasă a renaşterei || 31 — *C :* el, prin urmare / *A :* şi carele || 32 — *C :* şi întreprins / *A :* întreprins || 34 — *C :* or în care / *A :* oriunde || 35 — *C :* noastre, fii încredinţat / *A :* fii sigur || 36 — *C :* s-ar cuveni / *A :* se cuvine || 37 — *C :* de [...] nu numai unul / *A :* cu un [...] unul || 38—39 — *C :* dar [...] României. / *A :* şi a României. || 40 — *C :* conversaţie / *A :* convorbire || 41 — *C :* din [...] Ruscalla / *A :* de faţă ale Principatelor [şi Piemontului, Vegezzi || **557,** 1 — *C :* să / *A :* ca să || 2 — *C :* că va / *A :* va || 3 — *C :* ce mi se va / *A :*

ce-mi va || 4 — *C :* d. Vegezzi mă înştiinţă / *A :* prietinul meu îmi făcu cunoscut || 5 — numai în *C :* al afacerilor străine || 6 — *C :* toate / *A :* mai toate || 8 — *C :* Sa într-un mic cabinet / *A :* Sa || 9—11 — *C :* de [...] de / *A :* cu hîrtii pe care le espeduia cu o repegiune și o facilitate admirabile. Cine astăzi nu cunoaşte numele acestui om, care prin talentul său de || 13 — *C :* ştiinţa cumpănirei / *A :* cumpănirea || 14 — *C :* ale [...] reuşit / *A :* impregiurările [...] ştiut || 15 — *C :* îndrepta / *A :* dirigea || 16 — *C :* italienilor [...] ţel unic / *A :* diverse a italienilor [...] singur ţel || 17 — *C :* Cavour e / *A :* e || 18 — *C :* lui [...] puţin / *A :* sa [...] şi puţin || 19 — *C :* ochilor / *A :* vii a ochilor || 20 — *C :* prin / *A :* ades de || 22 — *C :* dînsul / *A :* el || 23 — *C :* și / *A :* de la Moldova și || 26 — *C :* mîndru şi fericit / *A :* fericit || 28 — *C :* mare probă / *A :* măreaţă pildă || 29 — *C :* sîntem gata / *A :* vom fi mîndri || 31 — *C :* seculară, această reuşire / *A :* această fericire || 33 — *C :* la [...] din / *A :* în [...] de || 34 — *C :* act / *A :* lucru || 37 — numai în *C :* şi consultarea votului poporului || 38 — *C :* Ele vor [...] triumful / *A :* ea va [...] efectul triumfului || 39 — *C :* lor [...] corp / *A :* său [...] stat || 40 — *C :* se poate împotrivi / *A :* poate opri || 41 — *C :* şi la / *A :* la || **558,** 1 — *C :* valoros / *A :* iroic || 2 — *C :* îndeplini / *A :* face || 4 — *C :* adresă o mulţime de întrebări / *A :* făcu o mulţime de chestii || 6 — *C :* calităţile şi fără a ascunde [...] mi / *A :* nici cualităţile, nici [...] nu mi || 7 — *C :* vorbesc [...] Apoi / *A :* vorbeam cu un străin. Apoi îl || 8 — numai în *C :* pe d. ministru || 9—10 — *C :* a zece mii de puşti / *A :* armelor || 12 — *C :* promise / *A :* făgădui || 13—14 — *C :* nolisarea [...] Galaţi. / *A :* ca să pot găsi vase de comerţ genoveze pentru transportul armelor. || 15—18 — *C :* Acum [...] Principate / *A :* Acum, zisei, D-le Conte, îmi rămîne a vă adresa o întrebare serioasă || 19 — *C :* înșine / *A :* singuri || 20 — *C :* Moldovei și Valachiei / *A :* Principatelor || 26 — *C :* ca să invite / *A :* să poftească || 28 — *C :* Cuza de / *A :* Cuza || 29—37 — numai în *C :* Generalul [...] engleză. || 38 — *C :* mă / *A :* Lamarmora mă || 39 — *C :* îndemnă [...] asigurîndu-mă / *A :* invită [...] încredinţîndu-mă || **559,** 1 — *C :* zise el / *A :* adăogi Ministrul de Război || 2 — *C :* de serviciu cînd / *A :* cînd || 4 — **560,** 3 — *C :* Vă [...] etc. / *A :* Mulţămind pe îmbii ministri de buna lor priimire, mă întorsei la otel unde găsii pe Ruscalla împreună cu Doamna Nigra și demoazela Ida, fiicele sale, ce veniseră la cumnata mea; și peste puţin se înfăţișă Cavalerul Strambio, din partea Contelui Cavour, cu însărcinare de a pune la dispoziţia noastră toate petrecerile Turinului, precum vizitarea monumentelor, frecuentarea teatrurilor în logia ministerială etc. Noi am profitat cu mulţămire de o asemine delicată atenţie, în societatea plăcută a D-lui Strambio şi a familiei Ruscalla, familie simpatică în care patriotismul și poezia se transmit de la părinţi la copii. Demoazela Ida e patriotă şi poetă ca o adevărată fiică a poeticei Italie. || 5—6 — *C :* Apartamentul [...] se găseşte [...] duce / *A :*

Apartamentele particolare a [...] sînt [...] te sui pe || 8—9 — *C :* a căreia fereastre dau pe grădina palatului; ea-i ocupată [...] și de / *A :* ocupată [...] și || 10 — *C :* din / *A :* ei din || 11 — *C :* mică și / *A :* cam || 13 — *C :* e vecină cu [...] mobilat, îmbrăcat, / *A :* este lipită de [...] îmbrăcat || 14 — *C :* Un singur / *A :* și în care singurul || 15—16 — *C :* ornează salonul, dar el merită admirarea privitorilor. E [...] pe tustrei copiii / *A :* este [...] copiii || 17 — *C :* lui Victor Emanoil / *A :* Maiestății Sale || 18—19 — *C :* mult [...] pe / *A :* mult și văzui ieșind din acel salon pe || 20 — *C :* zărindu-mă / *A :* mă zări || 22 — *C :* Victor Emanoil / *A :* Maiestatea Sa || 23 — *C :* avînd / *A :* păstrînd || 24 — *C :* Regele / *A :* Victor Emanuel || 26 — *C :* dau [...] energică / *A :* îi dau [...] vitejească || 28 — *C :* respectuos [...] Maiestății / *A :* plecat [...] M. || 29 — *C :* îmi zise / *A :* zise || 31 — *C :* Măria Sa / *A :* Înălțimea Sa || 32 — *C :* și / *A :* Sire, și || 34 — *C :* Române / *A :* Unite || 37 — *C :* română / *A :* română, adăogi Regele. || 38—39 — *C :* din care face și ea / *A :* de care și fac || **561,** 2 — *C :* nenorocirile noastre / *A :* acele nenorociri || 4—5 — *C :* triumfa, credem noi românii [...] succesul ei spada Maiestății / *A :* reuși [...] dînsa spaga M. || 7—8 — numai în *C :* după o scurtă tăcere. || 12 — *C :* acesta / *A :* Austria || 15 — *C :* punînd / *A :* punîndu-și || 17 — *C :* ajutorul Franției [...] armata / *A :* Francia [...] armia || 18 — *C :* sard / *A :* Sardiniei || 20 — *C :* alerga [...] ca să || *A :* veni [...] să || 21 — *C :* figura lui / *A :* valoroase, figura Regelui || 22—23 — *C :* ce inspiră sufletelor viteze simțirea amorului de patrie / *A :* provocat de simțirea iroismului patriotic. / 24—25 — *C :* geniul său [...] Italiei. / *A :* sufletul său parea a pătrunde misterile viitorului și a coperi Italia întreagă cu aripile sale. || 26 — *C :* ce-mi inspira Regele / *A :* mea || 28—36 — *C :* inimelor [...] răsunător. / *A :* sufletele mărețe. Cauza Italiei va triumfa, căci Italia va răspunde la chemarea Maiestății Voastre. Ce i-au lipsit păn-acum este un șef carele să poată rădica în ochii lumei steagul independenții sale. Acum însă Nația știe unde merge, căci ea știe cine o conduce, și triumful unei cauze e sigur atunci cînd o nație însetată de libertate și de mărire are în capul ei un rege însetat de gloria și mărirea patriei sale. În scurtul timp de cînd mă aflu la Turin, am observat în fizionomia italienilor un aer de convingere și de hotărîre energică care mi-au dovedit că ora luptei au sunat și că nația e gata a afronta moartea pentru triumful principului mîntuitor ce o însuflețește.

— Așa este, și în curînd ea va ști a redobîndi în lume locul ce merită o nație mare și inteligentă. || 37 — *C :* Victor Emanoil / *A :* Maiestatea Sa || 38 — *C :* și în Principate, apoi / *A :* și || **562,** 3 — *C :* profund / *A :* adînc || 4 — *C :* eroic al [...] puternic / *A :* vitejesc a [...] fără încetare || 6 — *C :* singur [...] se poate / *A :* numai [...] pot || 7 — *C :* Piemontul / *A :* astă dată Piemontul || 8—9 — *C :* condus [...] Novara. / *A :* va ști a răzbuna suvenirul de la Novara, şi Regele Victor Emanuel va răzbuna moartea părintelui său Carl Albert. || 10—13 — C: *Napoleon III. Trei audienţe la palatul Tiuileriilor.* 1859. I / *A*: 1. *O misie politică în Francia, Englitera şi Italia.* I. *Vizită contelui Walewski.*

Paris 1850

Iubite Negri,

Ştii negreşit pentru ce mă găsesc în Paris tocmai acum cînd ţara noastră răsună încă în toată întinderea sa de zgomotul entuziasmului naţional provocat prin îndoita alegere a vechiului nostru prietin A. Cuza ca Domn a Moldovei şi a Ţărei Româneşti?... Sau, poate, giudecîndu-mă cu dulcea ta asprime, atribui zburdalnicei mele fantazii noua călătorie ce am întreprins în timpul iernii? .. Nu, astă dată eşti înşelat de gîndeşti astfel. Poetul şi-au strîns aripele şi le-au ascuns sub mantaua serioasă a diplomaţiei; el şi-au culcat muza în fundul unui portofoliu ministerial, şi, pentru ca să nu o trezească, au acoperit-o cu un teanc de hîrtii oficiale, de memoaruri politice, de note consulare, de depeşe diplomatice etc.; într-un cuvînt, cu tot ce este în stare de a confunda sărmana poezie într-o adîncă letargie.

De la începutul luptei noastre pentru marele princip al Unirei am fost necontenit în şirul prietinilor noştri şi ca simplu soldat am cercat, precît mi-au iertat mijloacele mele, a conlucra la triumful acelui princip. Victoria au fost pentru noi, căci stindardul nostru reprezenta viitorul naţiei! Fericit şi mîndru de fericirea patriei mele, am mulţămit ceriului; şi nesimţind altă ambiţie personală decît ambiţia de a reintra în domeniul libertăţei mele private, am dat demisia din postul de Ministrul Trebilor Străine ce ocupam în timpul luptei sub Căimacamia trecută. Noul Domnitor însă n-au vroit să o priimească, ci m-au îndemnat în numele vechii noastre camaraderii să urmez a purta giugul greu a trebilor publice.

Peste cîteva zile telegraful aduse ştire despre alegerea Domnului Moldovei ca Domn a Ţărei Româneşti. Atunce Principele României găsi cu cale a trimite Puterilor subscriitoare a Tratatului de Paris acea admirabilă notă în care declara că, deşi suit fără veste pe îmbele tronuri a provinţiilor Danubiane prin unanimitatea Camerilor, însă este gata a depune îmbele sale corone pe fruntea unui Principe străin, dacă marele Puteri ar vroi să realizeze dorinţele naţiei române esprimate de Divanurile ad hoc în anul 1858. (Vezi anexa *A*.)

Şepte exemplare de acel memorabil document fusă făcute şi espeduite cabinetelor europeane prin persoane înadins alese de însuşi Domnitorul. Pintre acele persoane, doctorul Steege fu însărcinat a merge la Berlin şi la Viena ca unul ce era membru Comisiei Dunărene, şi eu totodată priimii însărcinare de a duce depeşele domneşti la Londra, la Paris şi la Turin.

În ziua de [...] [1] fevruarie plecarăm împreună din Iași, doctorul Steege și eu. Moldova și Galiția era coperite cu zapadă; gerul era aspru, drumurile stricate, multe poduri fărîmate de sloiuri. Cu toate aceste călătoria noastră fu veselă și atît de răpide că sosii în Paris a opta zi după plecarea mea din capitalia Moldovei.

Iată, vechiul meu prietin, cum și pentru ce mă găsesc aice. Am o misie serioasă de împlinit, o misie ce mă înspăimîntă, căci are a mă pune față în față cu oamenii de stat cei mai importanți din timpul nostru. Ce voi zice și cum voi face, eu, care sînt cu totul străin obiceiurilor diplomatice, eu, un biet țăran de la Dunărea, cînd mă voi găsi în contact cu talentele cele mai însemnate, cu capacitățile cele mai mari din Europa? Am a susținea și apăra interesurile nației române! răspundere mare și îngrozitoare! Putea-voi să mă rădic la înălțimea misiei mele?.. O singură idee mă îmbărbătează: convicția că Dumnezeu ține cu românii! || *B :* 1859—1861—1863. *Istoria misiilor mele politice în Francia, Englitera și Italia.* V. Alecsandri.

Scară

Înalțarea colonelului A. Cuza pe tronurile Moldovei și a Valahiei — Scrisorile sale către Cabinetele Europeane, către Contele Walewski și către Împăratul Napoleon — Scrisoarea ce mi-au [adresat însărcinîndu-mă cu misii politice — Plecarea mea de la Moldova — Vizită la Contele Walewski — Întăia audiență la Împăratul Napoleon — A doua vizită la Contele Walewski — Călătoria la Londra — Duca de Malakof — Lorzii Malmersbury — Clarendon și John Russel — A doua audiență la Împăratul Napoleon — Mareșalul Vaillant — Prințul Napoleon — Contele Kisselef — Baronul Hübner — Marchesul de Villamarina — Cavalerul Nigra — Călătoria la Turin — Cavalerul Vegezzi Ruscalla — Contele Cavour — Generalul Lamarmora — Regele Victor Emmanuel — A treia audiență la Împăratul Napoleon — Plecarea Împăratului din Paris — Bixio — Lamartin — Dl. Marc de Girardin — Jurnaliștii — Prosper Mérimée —

Istoria misiilor mele politice în Francia, Englitera și Italia

Voturile unanime a Camerilor din Iași și din București înălțînd la îmbele tronuri a Principatelor-Unite pe Colonelul Alexandru Cuza, noul Domn găsi de cuviință a trimite Puterilor subscriitoare Tratatului de Paris următoarea epistolă, după ce mai întăi, în cualitatea mea de Ministru Trebilor Străine, o cetii în Camera Moldovei:

---

[1] Loc gol în ms.

„Monsieur le Ministre, (a)

L'assemblée élective dans sa séance du 5 janvier m'a élu à l'unanimité Prince regnant de Moldavie.

Cet honneur que je n'avais point cherché m'imposait vis-à-vis de mon pays le devoir de consacrer sans retard toutes mes forces à son service, et je n'ai pas hésité un instant à prendre le lourd fardeau du pouvoir.

Aujourd'hui, l'Assemblée élective valaque porte également sur moi l'unanimité de ses suffrages, me proclamant Prince regnant de Valachie.

Dans cette résolution des deux Assemblées nationales, sœurs à tant de titres, mais surtout par le patriotisme, il y a une signification qui n'échappera à personne. C'est l'Union complète des deux Principautés que la Nation Roumaine a voulu établir. Je ne puis donner un autre sens à mon élection, et c'est comme représentant de la grande idée à la réalisation de laquelle le pays attache son bonheur que mes compatriotes m'ont choisi.

Leurs suffrages unanimes et spontanés me permettent aujourd'hui d'être leur organe. Aussi je ne veux pas perdre une heure sans venir faire un suprême appel à la Magnanimité des grandes Puissances qui nous ont déjà donné tant de preuves de leur intérêt.

La perssistance des roumains dans le voeu de L'Union est une preuve irréfragable que c'est dans la réalisation complète de ce vœu que consiste la satisfaction des vrais besoins et des aspirations légitimes du Pays. Cette persistance même nous sera un titre aux yeux des Puissances et nous osons éspérer qu'elle nous vaudra une approbation Unanime dans les Conseils de l'Europe. Confiants dans la haute justice des Puissances, nous les supplions de sanctionner l'acte suprême que nous venons d'accomplir et d'épargner ainsi à la nation le malheur du désespoir où elle serait plongée, si elle voyait entravée la réalisation de son vœu le plus cher et le plus constant.

Me reportant encore au vote des Assemblées ad-hoc itératuement exprimé par l'Assemblée Moldave dans sa séance du 5 Janvier, je constate encore que le pays a demandé l'Union avec un Prince Etranger. Quant à moi personnellement j'ai toujours travaillé au succès de cette combinaison, et mon élection est loin d'avoir affaibli mes convictions à cet égard.

Sans ambition personnelle, n'ayant à cœur que le bien de ma patrie, tel qu'elle-même le comprend et le demande, ai-je besoin de dire que je serai prêt a rentrer dans la vie privée et que je ne regarderai pas ma retraite comme un sacrifice, si les Magnanimes Puissances prenont en considération les vœux légitimes d'une nation qui aspire à se développer et qui voit s'ouvrir devant elle les voies d'un nouvel avenir, consacraient par leur décision une combinaison qui pour cette nation comblerait toutes ses espérances.

Tels sont, Monsieur le Ministre, les sentiments qui animent la Nation dont je suis heureux de pouvoir être l'interprète. Permettez-moi donc de croire que grâce à la puissante intervention du cabinet dont vous faites partie, le sort des roumains sera fixé conformément au vœu qu'ils viennent d'exprimer.

Agréez, Monsieur le Ministre, l'espression de ma très haute considération.

Alexandre-Jean I".

Șepte exemplare de acest memorabil document fură subscrise de Domn și espeduite Cabinetelor Europeane. Măria Sa îmi făcu onorul a mă număra între persoanele însărcinate de a le duce, și îmi adresă oficial următoarea scrisoare:

„Domnule Ministru,

Trebuința cerînd ca să trimitem o persoană de încredere spre a înmîna deosebite depeșe importente Înaltelor Curți a Franciei, a Marei Britanii și a Sardiniei, am găsit de cuviință a însărcina pe D-voastră cu o asemine delicată misie. Prin urmare, făcîndu-vă cunoscut de aceasta, vă poftim ca să vă pregătiți a pleca cît mai curînd, după ce veți priimi instrucțiile noastre.

Dumnezeu să vă ție în a sa sfîntă pază.

Alexandru Ioan"

(: Sigilul Domnesc) No. 30.

Instrucțiile ce-mi dete Domnitorul în privirea misiei mele se cuprind în aceste singure cuvinte ce-mi zise în momentul pornirei mele:

„Du-te și fă cum te-or povățui inima și conștiința."

Apoi, îmi mai încredință următoarele două scrisori, una către Contele Walewski, și ceelaltă către Împăratul Napoleon.

„Monsieur le Comte,

J'ai l'honneur d'adresser à S. M. l'Empereur une lettre particulière dans laquelle j'invoque la haute protection de Sa Majesté en faveur de mon pays et des décisions que viennent de prendre les Assemblées électives de Moldavie et de Valachie.

Je prie Votre Excellence de placer cette lettre, dont copie est ci-jointe, sous les yeux de Sa Majesté, et en même temps, j'ose espérer, Monsieur le Comte, que vous voudriez lui prêter votre puissant concours au succès de la démarche que je fais dans l'intérêt de ma patrie.

Je prends aussi la liberté de recommander à la bienveillance de Votre Excellence le porteur de la présente Mr. V. Alecsandri, Ministre des Affaires Etrangères de Moldavie.

Agréez, Mr. le Cte, l'expression de ma très haute considération.

Alexandre Jean."

„Sire!

Les Assemblées électives Moldave et Valaque viennent de me proclamer à l'unanimité Prince regnant de Moldavie et de Valachie.

Ainsi se trouve accomplie de fait cette Union complète que les deux pays ont tant de fois demandée et que Votre Majesté a daigné défendre dans les Conseils de l'Europe. Pour que ce fait acquière la force d'un droit incontesté, je sens combien il est nécessaire que la protection tutélaire de Votre Majesté continue à s'étendre sur notre pays. Comme interprète naturel de ses aspirations et de ses besoins, je prends, Sire, la liberté de m'adresser à Votre Majesté avec toute la confiance d'un cœur réconnaissant pour le bien qu'Elle nous a fait, et plein d'espérance pour celui qu'Elle nous reserve.

Le sort de la Roumanie est sous la sauvegarde de Votre Majesté, c'est dire qu'au moment où ses destinées se décident, je ne conserve plus aucune crainte et que je suis assuré que la Providence nous sera en aide. Je prie V. M. de daigner agréer l'hommage de ma reconnaissance et du respect avec lequel je suis, Sire, de V. M. le très obéissant serviteur.

Alexandre Jean."

Însărcinat astfel cu o triplă misie, una cătră Contele Walewski, alța cătră Lordul Malmersbury, și al treile cătră Contele Cavour, plecai de la Moldova în luna lui fevruarie și, cu toate greutățile călătoriei în timp de iarnă, sosii la Paris peste opt zile. || 14—39 — *B :* A doua zi după sosirea mea cerui audiență de la Contele Walewski, carele mi-o acordă îndată, priimindu-mă cu o amabilitate cordială în cabinetul său. Exelenția Sa mă întrebă dacă am agiuns de mult la Paris.

— Mă aflu numai de 24 ore aice, răspunsei, și am luat îndrăzneală a cere fără întîrziere această audiență, fiind însărcinat de Domnul Cuza a Vă remite îndată epistola sa.

Contele ceti cu luare-aminte depeșa Domnească, apoi zise:

— Simtimentele de patriotism și de abnegare a Prințului Cuza merită || 14—15 — *C :* capitala Franției (fevruar 1859) cerui [...] de la d. [...] afacerilor / *A :* Paris, cerînd [...] Exelenței [...] Trebilor || 16—17 — *C :* contele

Walewski, și a doua zi mă prezentai la palatul ministerial ce se ridică pe malul stîng al Senii. / *A* : mi se trimise răspuns că voi fi priimit de contele Walewski a două zi la 12 ore. — Mergînd dar la palatul ministerial || 18 — *C* : ornat / *A* : împodobit || 19 — *C* : cu / *A* : în || 20 — *C* : lungi de stofă de Lyon cu torsade de fir, bronzuri / *A* : mari și grele legate cu torsade de aur, bronzuri nalte și || 21 — *C* : groase / *A* : groase și || 22 — *C* : diferite desenuri etc., etc. / *A* : feliurite flori etc. || 23 — *C* : acelui salon de primire. [...] sînt / *A* : salonului [...] erau || 25 — *C* : celebrii / *A* : vestiții || 25—27 — *C* : tablouri minunate în privirea artei și a semănării! Ele au totodată meritul de a reprezenta [...] îmblînzită / *A* : În vreme ce admiram acele două tablouri ce înfățișa [...] temperată || 31 — *C* : Un ușier veni să-mi anunțe / *A* : ușierul veni să mă înștiințeze || 32—33 — *C* : dar în acel sanctuar atît de important unde astăzi / *A* : în acel cabinet în care || 34 — *C* : fața contelui / *A* : față cu || 36—37 în *A* : Contele mă priimi cu o amabilitate cordială, întrebîndu-mă dacă am sosit de mult în Paris.

— Mă aflu numai de 24 ore aice, D-le Ministru, și am luat îndrăzneală a cere fără întîrziere o audiență de la Exelenția Voastră, căci sînt însărcinat de Principele Cuza a vă aduce îndată această scrisoare.

Contele luă depeșa domnească, o ceti cu luare aminte și apoi îmi zise zîmbind || 38 — *C* : român merită / *A* : Cuza sînt demne de || **563, 1** — *C* : sale / *A*, *B* : Domnului || 2—3 — *C* : e de natură a recomenda patriotismul lor, dar [...] el e și de natură a produce / *A* : e de natură a aduce multă glorie românilor, dar [...] a produce și / *B* : e un act mare și glorios însă [...] el e de [...] || 4 — *C* : dificultăți / *A*, *B* : greutăți || 5 — *C*, *A* : Sale Împăratului / *B* : Sale || 6 — *C* : din [...] vă este negreșit cunoscut / *A*, *B* : de [...] știi || 8 — *A*, *C* : Turciei / *B* : Înaltei Porți || 9 — *B*, *C* : de a / *A* : a || 10—11, numai în *C* : cred [...] d-voastre || 12 — *C* : Așa este, domnule conte, răspunsei / *A*, *B* : Rosia, D-le Ministru, o cunoaștem [*B* : ne este cunoscută] de mult și nu mai avem nici o îndoială despre natura sentimentelor sale pentru noi || 14 — *B*, *C* : perdem / *A* vom perde [...] *A*, *C* : vom fi siguri / *B* : sîntem încredințați || 15—16 — *C* : conferințele ce au a se deschide [...] și / *A* : [...] aduna [...] / *B* : viitoarele conferințe [...] || 18—19 — *C* : Turciei [...] și celorlalte puteri? / *A* : Turciei [...] Prusiei și chiar poate ... / *B* : majorității Puterilor? || 20—21 — *C* : domnule conte [...] astăzi decît poate se crede însași. Ea / *A*, *B* : [...] decît se crede însași [*B* : poate, căci] căci în timpul de față ea || 23—24 — *A*, *C* : mărturisește [...] calea / *B* : în cazul alegerii Domnului Principatelor Unite chestia devine foarte delicată, căci acea alegere este cam abătută din cuprinsul || 25 — *C* : voi, domnule / *A* : dori, d-le || 25—26 în *B* : Oricum să fie, D-le Conte, acel act, deși || 27 — *C* : considerat ca rebel [...] avantajul / *A*, *B* : socotit ca un act ieșit din calea [...] / *A* : meritul || 29 — *C* : act / *A*, *B* : ce || 30—33 — *C* : chiar cu [...]

Credința noastră nestrămutată este că [...] al unui popor [...] francez. / *A* : [...] În urmare [...] a unei nații întregi. / *B* : potrivit politicei M. Sale Împăratului. Francia nu ne va părăsi tocmai cînd nația noastră au dat semne de viață. || 34 — *C* : perdeți din vedere [...] singură. / *A* : uita [...] / *B* : uita [...] singură în favorul d-voastră. || 35 — *C* : în [...] Dacă ea / *A* : [...] Cum vrea capul urmează trupul. Dacă Francia / *B* : ea-i în [...] Capul duce trupul. Dacă Francia || 36 — *C* : actul alegerii Prințului Cuza / *A* : [...] Domnului / *B* : alegerea Domnului român || 37 — *A*, *C* : marinimia / *B* : negreșit marinimia || 38 — *C* : Walewski începu [...] și observă că / *A*, *B* : începu [...] zicînd || 40 — *A*, *C* : dînsele [...] mari / *B* : ele [...] mărețe || **564**, 1 — *A*, *C* : contele / *B* : Dl. Ministru || 2 — *C* : dacă este adevărat / *A*, *B* : Adevărat e || 3 — *C* : deopotrivă unirea lor într-un singur stat? / *A* : deopotrivă unirea? / *B* : Unirea deopotrivă? || 4 — *C* : răspunsei în deplină convingere / *A* : [...] toată convingerea / *B* : mărturisii în toată convingerea || 5—7 — *C* : Domnitorului [...] asupra / *A* : Domnului în îmbele Principate [...] impusă / *B* : Domnului în Iași și București au fost rezultatul vroinței unanime [...] și a vreunei înrîuriri impusă || 10—11 — *C* : în timpul alegerii erau mai mulți / *A* : [...] erau mulți / *B* : era mai mulți || 13—14 — *C* : decît ambiția lor [...] era [...] chiar de asemene ambiții egoiste / *A* : alta decît ambiția [...] / *B* : decît ambiția [...] întreagă era [...] / *A*, *B* : de asemine triste și neînsemnate personalități. || 15—16 — *C* : simpla înalțare a / *A*, *B* : înălțarea || 17 — *A*, *C* : deputații au fost animați [*A* : insuflați] de adevăratul patriotism și / *B* : mandatarii nației || 19 — *C* : unui partid politic / *A* : unei partizi / *B* : unei partide politice || 21—22 — *A*, *C* : partidului național / *B* : partidei naționale || 23—25 — *A*, *C* : Și credeți [...] Convenția? [*A* : Convenția și va fi credincios giurămîntului său?] / *B* : Și credeți că va respecta Convenția și va fi credincios giurămîntului său || 26 — *A*, *C* : O credem. / *B* : Nu avem pănă acum nici un motiv pentru ca să nu o credem. || 27 — *C* : Eu îl / *A* : În cîteva secunde cine poate ști gîndurile care-i trecură prin minte! Eu îl / *B* : Îl || 28 — *B*, *C* : produsă / *A* : făcută || 28 — 35 — *C* : însă [...] zîmbind / *B* : și sculîndu-mă de pe scaun îi zisei:

— D-le Ministru, fie-mi iertat a vă adresa și eu o întrebare. În urma convorbirei ce am avut onorul a avea cu Exelenția Voastră, pot trimite în țară vești asigurătoare?

— Asta, răspunse contele || 30—31 — *C* : dați-mi voie [...] o / *A* : fie-mi iertat de [...] și eu o || 32 — *C* : ținea [...] putem noi, românii / *A* : avea [...] pot || 33 — *C* : săvîrșite în / *A* : săvîrșit în îmbele || 35 — *C* : Aceasta / *A* : Asta || 37 — *C* : să am / *A*, *B* : avea || 39—41 numai în *C* și *A*. Variante: 39 — *C* : Aveți / *A* : ai || 41 — *C* : prezenta [...] respectuoase. / *A* : depune [...] la picioarele tronului Maiestății Sale. || **565**, 1 — *A*, *C* : E / *B* :

E cu || 2 — *C :* îmi observă contele, căci Maiestatea Sa e [...] ocupată / *A :* căci e [...] ocupat / *B :* fiind M. Sa [...] || 3 — *A*, *C :* înainte / *B :* la Tuilleries înainte || 4—9 — *C :* până [...] d-voastre. || *B :* oricît timp va trebui. Tot ce vă rog, D-le Ministru, este de a spune Maiestăței Sale că i-am adus o scrisoare de la prințul Cuza.

— Chiar astăzi voi face cunoscut Împăratului că ești venit cu misie cătră Maiestatea Sa. || 4 — *C :* cînd / *A :* ce || 5 — *C :* favoarea / *A :* favorul || 6 — *C :* ministru, este / *A :* conte, este ca || 9 — *C :* bucuros [...] l-oi informa / *A :* [...] nu mai tîrziu l-oi înștiința || 10 — *A*, *C :* cabinetul ministrului / *B :* palatul ministerial || 11—26 — *C :* Cu cît [...] Bassano / *B :* Conversația mea cu Contele Walewski nu mi se părea de un caracter încuragiător. Exelenția Sa se arătase foarte amabilă, însă se ferise de a se lega prin vreo făgăduință cît de mică. Totul atîrna de Împăratul! enigma aceasta mă intriga și mă înspăimînta totodată foarte mult, căci mă întrebam cum voi face, ce voi zice, eu, un biet țăran de la Dunărea, cînd mă voi găsi în față cu Împăratul Napoleon. Aveam a apăra interesele nației române. Putea-voi oare să mă rădic la înălțimea misiei mele și să scap cu demnitate din serioasa răspundere ce cădea asupră-mi?..

Seara primii următoriul ravaș de la Ministeriul trebilor străine:

„Paris — le 24 fevrier 1850

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur de vous informer que l'Empereur vous recevra demain matin, vendredi, à onze heures, en audience toute particulière, etc.

Agréez, Mr. le Ministre etc.

Billing (a)"

(a) Secretariul Cabinetului Ministerial. ||
11 — *C :* Convorbirea / *A :* Conversația || 12 — *C :* caracter al ei / *A :* ei caracter || 13 — *C :* încurăjător. Ministrul [..] în adevăr foarte / *A :* cu totul preasigurător. Contele [...] foarte || 15 — *C :* promitere [...] *de la* / *A :* făgăduință [...] *de* || 17—18 numai în *C :* spune românul în înțelepciunea sa || 18 — *C :* ziua acea / *A :* acea zi || 19 — *C :* care / *A :* ce || 26 — *C :* Duca de Bassano / *A :* Subînsemnat ... || 27 — *C :* II / *A :* II. *Întîia audiență la Împăratul Napoleon*

Dragul meu prietin, mă întorc chiar acum de la palatul împărătesc; chiar acum ies din cabinetul Împăratului, amețit, fărmecat, uimit de cuvintele lui Napoleon, și mîndru pentru nația română de priimirea ce am avut. Îmi pare că mă trezesc dintr-un vis încîntător, atît de frumos, atît de neașteptat, încît aș vroi să-l spun lumei întregi. Ascultă: / *B :* 25 fevruari 1859 / 28 — **566,** 8 — *C :* indicată [...] bunătate: / *B :* hotărîtă mă prezentai la palatul Tuilleriilor, și fusei îndată introdus în salonul de așteptare, salonul steagurilor guardiei Imperiale. În curînd Dl. Conte ***, şambelanul de serviciu, veni să-mi spuie că Maiestatea Sa mă aştepta în cabinetul său. Inima începu a-mi bate de o uimire adîncă. Trecui prin două salonuri mici şi mă găsii faţă în faţă cu Napoleon. În vreme ce mă închinam respectuos dinaintea Sa, Împăratul se înainti spre mine şi îmi zise cu o bunătate încurăgiatoare: || 28 — *C :* indicată / *A :* hotărîtă || 29 — *C :* mijloc a / *A :* mijlocul || 31—32 — *C :* strălucitoare [...] care purtau lanţuri de argint pe deasupra fracelor negre. [...] aceştia / *A :* cavalerească şi strălucitoare [...] purtînd pe deasupra hainelor lanţuri de argint. [...] ei veni să mă întrebe ce caut şi || 33 — *C :* la / *A :* de la || 34 — *C :* care / *A :* Contele ***, carele || 35 — *C :* invită / *A :* pofti || 36 — *C :* cu [...] deschise pe [...] Acest / *A :* a căruie [...] se deschid în [...] Acel || 37 — *C :* glorioasă, fiind sanctuarul stindardelor / *A :* foarte glorioasă, căci în colţurile lui sînt aşezate steagurile || **566,** 1 — *C :* aşezasem / *A :* pusesem || 2—3 — *C :* într-o cameră laterală un timbru argintiu [...] îndată o [...] de lemn de / *A :* în camerile de alăture un clopoţel. [...] o [...] de || 4 — *C :* şi [...] să mă cheme în numele împăratului / *A :* intră la Împăratul, şi [...] să-mi vestească că Maiestatea Sa mă aştepta în cabinetul său. || 5 — *C :* mare [...] Trecui prin / *A :* puternică [...] Petrecui || 6 — *C :* saloane [...] în prezenţa lui / *A :* salonuri [...] deodată faţă în faţă cu || 7—8 — *C :* Maiestatea Sa făcu doi paşi spre mine, în vreme ce mă închinam, şi / *A :* În vremea ce mă închinam dinaintea sa, Împăratul se înainti spre mine şi îmi || 9 — *A, C :* A ... / *B :* Alecsandri || 10 — *B, C :* veşti bune / *A :* bune novitale || 11 — numai în *A, C :* încurăjător || 12 — *C :* care [...] cuvintele [...] alinară / *A, B :* ce [...] aceste cuvinte a [...] *B :* potoliră || 14 — *C :* luară un zbor mai liber şi / *A, B :* se lămuriră luînd un zbor || 15—20 — *C :* în care mă găseam [...] alăture. / *A :* în care mă aflam, şi mă simţii cuprins de un soi de poetic entuziasm carele mă servi destul de bine în timp de o oră cît ţinu audienţa. Aşadar, la întrebarea Maiestăţei Sale, răspunsei cu o nesperată asigurare: / *A, B :* — În adevăr, Sire! [*B :* răspunsei] am norocul de [*B :* a] aduce veşti bune din ţara mea.

— Şi ce face prinţul Cuza? întrebă iar Împăratul. [*B :* Ce face prinţul Cuza?]

— Măria Sa depune omagele sale la picioarele [*B :* tronului] Maiestăţei Voastre. Una din cele întâi simţiri ce au avut, suindu-se pe tron, au fost simţirea recunoştinţei către Maiestatea Voastră şi dorinţa de a i-o exprima îndată.

Zicînd aceste întinsei [*B :* prezentai] scrisoarea ce Domnul [*B :* Domnului] Cuza mă însărcinase a duce la Tuilerie. Împăratul o luă, se aşeză pe un jilţ de marochin dinaintea biuroului său, şi îmi făcu semn să şed pe [*B :* ieu] un scaun alăture. || 21 — numai în *C :* domnească, eu || 22 — *A, C :*

curiozitate nesățioasă / *B :* nesățioasă curiozitate || 23 — *C :* care / *A, B :* ce || 25 — *C :* nu [...] cu acel al / *A :* [...] nicidecum cu acel a / *B :* său nu [...] || 26 — *C :* moșului său Napoleon I, însă [...] de / *A, B :* unchiului său,dar [*B :* poartă] [...] de mare || 27 — *C :* nobilă / *A :* nobilă și genială || 28 — *C :* simpatic / *A, B :* armonios || 29 — *C :* prin [...] amicale / *A :* pot zice prin [...] prietinoase / *B :* prin o zîmbire prietinoasă || 31 — *B, C :* împăratul / *A :* dînsul || 32 — *B, C :* sufletului / *A :* caracterului || 33—34 numai în *A, C :* mai [...] părinte. || 33 — *C :* om încoronat / *A :* împărat || 34 — *C :* un binefăcător, ca pe un / *A :* un || 35—36 — *C :* ea [...] ajutorul / *A :* și se produce necontenit în favorul atît a prietinilor săi cît și chiar a / *B :* ea se produce necontenit atît în favorul prietinilor săi cît și chiar a || 37—41 — *C :* Cabinetul [...] actual. / *A :* Te vei convinge de acest adevăr cînd vei afla mai departe șirul convorbirei noastre. / *B :* [...] împărătesc [...] consolă e așezat [...] I; pe [...] || **567,** 1 — *A, C :* domnești, împăratul / *B :* M. Sa || 4 — *A, C :* Domnul / *B :* prințul || 7 — *A, C :* om / *B :* Domn || 8 — *A, C :* probat / *B :* dovedit || 9 — *A, C :* aspirați / *B :* aspiră nația || 11 — *A, C :* vor / *B :* vă vor || 16 — *A, C :* românii / *B :* ei || 18 — *A, C :* mare / *B :* mare, în palatele orașelor precum și în bordeile țărănești || 20 — *A, C :* îndemna / *B :* au îndemnat || 21 — *A, C :* cu toată încrederea acel act / *B :* acel act cu toată încrederea || 22 — *A, C :* și conform [...] și / *B :* conform [...] și, prin urmare || 29 — *A, C :* din / *B :* dintre || 32 — *A, C :* ne îndeamnă / *B :* ne-au îndemnat totdeauna || 41 — *A, C :* locotenent / *B :* agiotant [scris deasupra: locotenant] || **568,** 1 — *C :* Care / *A :* Împăratul zîmbi iară, dismierdîndu-și vîrful musteților și mă întrebă: — Care / *B :* Împăratul își dismierdă vîrful musteților și mă întrebă: — Care || 5 — *A, C :* timp de doi / *B :* curs de mai mulți || 6 — *A, C :* armata / *B :* armia || 7 — *A, C :* ea se [...] vechi / *B :* se [...] rusesc || 11 — *A, C :* ne / *B :* căci protectoratul rusesc nu au iertat asemine stabilimente în țara noastră. Ne || 12 — *A, C :* cu experiență. / *B :* învățați. || 17 — *A, C :* armată / *B :* armie || 18 — numai în *A, C :* răspunse împăratul || 19 — *A, C :* le dăruiesc / *B :* dăruiesc oastei lor || 20 — *A, C :* promit a / *B :* făgăduiesc a le || 21 — *A, C :* fonderiilor și [*A :* a] fabricelor / *B :* de fonderii || 22 — *A, C :* oastei / *B :* țării || 23 — *A, C :* făgăduință neașteptată / *B :* generoasă făgăduință || 24 — *A, C :* nu găsii [...] în deplin simțirea / *B :* am rămas mut de uimire, și, neputînd găsi [...] marimea || 25 — *A, C :* Uimit mă închinai / *B*: m-am închinat || 26 — *A, C :* Aveți ceva artilerie? mă întrebă iar Maiestatea Sa / *B :* M. Sa întrebă iară:

— Aveți ceva artilerie? [aici se întrerupe relatarea din ms. 822] || 40 — *C :* instrucțiile / *A :* poroncile || **569,** 7 — *C :* ministrul / *A :* Ministeriul || 23 — *C :* a / *A :* de a || **570,** 3 — *C :* la / *A :* firească la || 5 — *C :* cît / *A :* că || 22 — *C :* semn / *A :* un semn || 26 — *C :* ocupate / *A :* locuite || **571,** 9 — *C :* ce / *A :* care || 15 — *C :* care / *A :* carele || **572,** 9 — *C :* în / *A :* în îmbele || 14 — *C :* viitoarele / *A :* hotărîrea || 22 — *C :* veţi / *A :* vei || 28 — *C :* timp / *A :* în timp || 29—30 — *C :* persoane [...] de / *A :* personagii [...] şi pareau intrigaţi de lungimea vizitei mele || 38 — *C :* prin / *A :* Domnului prin || **573,** 6 — *C :* III / *A :* IV. Paris, mart 1859 || 7—8 — *C :* La întoarcerea [...] şi / *A :* Întorcîndu-mă la Paris || 9—10 — *C :* palatul Tiuilleriilor [...] ce primisem de la Împăratul. Napoleon / *A :* Tuilleries [...] Împăratului şi fusei îndată introdus. Maiestatea Sa || 11 — *C :* şi / *A :* Ea || 16—17 — *C :* Vei [...] necesare [...] care / *A :* şi dar vei [...] trebuitoare [...] carele || 19—21 — *C :* cu destinare pentru ei de [...] îndată [...] Prinţului Cuza / *A :* carii vor fi destinaţi [...] spre a organiza oastea lor îndată [...] Principatelor || 22 — *C :* necesar de a se trămite / *A :* convenabil de a se trimite cu acei ofiţeri || 23 — *C :* Apoi / *A :* pe urmă || 25 — *C :* în ţară / *A :* la d-voastră || 26 — *C :* armate întregi / *A :* armii || 27—32 — *C :* la caz [...] generali. / *A* — Nu avem asemine oameni, D-le Mareşal, răspunsei, căci de-abia acum am început a ieşi din întunecimea neştiinţei; şi vroim a fi datori numai Franciei cu luminele ce ne lipsesc. || 33 — *C :* ministru / *A :* Mareşal || 34 — *C :* Împăratul / *A :* Napoleon. || 35 — *C :* iar / *A :* cătînd a găsi un nume. În vremea aceasta || 36 — *C :* cunoşteam / *A :* cunosc || 37—38 numai în *C* || **574,** 1 — *C :* să meargă / *A :* a merge || 3 — *C :* aşa [...] meritele / *A :* atît [...] meritul / 6—8 — *C :* bravo! [...] însă [...] însumi a [...] capabil / *A :* vreţi pe generalul Rose? bravo! [...] oamenii, însă [...] a [...] superior || 15 — *C :* atunci a / *A :* a || 16 — *C :* favoarea [...] armatei / *A :* favorul [...] oastei || 20 — *C :* în / *A :* la || 22 — numai în *C :* cam îndrăzneaţă || 23 — *C :* voind negreşit / *A :* şi vru || 25 — *C :* ca / *A :* său ca || 26—27 — *C :* Napoleon [...] de / *A :* Maiestatea Sa [...] de un || 29 — *C :* istoricul / *A :* descrierea || 30 — *C :* ministrul Foring-Oficiului, şi adăogai / *A :* şi sfîrşii zicînd || 33—34 — *C :* binevoi a mă felicita [...] obţinusem şi zise / *A :* mă felicită [...] dobîndisem şi adăogi || 37 — *C :* aceste cuvinte memorabile, M. / *A :* aceasta, Maiestatea || 38 — *C :* m-am găsit / *A :* am fost || **575,** 3 — *C :* austro-italian / *A :* foarte apropiat || 4 — *C :* ar merge / *A :* va veni || 6 — *C :* personală în această chestie importantă / *A :* oarecare || 12 — *C :* de argint / *A :* argintiu || 14 — 15 — *C :* aşezîndu-se lîngă biurou mă [...] cunoşteam / *A :* mă [...] cunosc || 16—34 — *C :* etc. [...] napoleoniană / *A :* — O cunosc, Sire, precît am putut-o studia în timpul cînd au ocupat Principatele.

— Cum o giudeci?

— Ca o armie curat îmbracată, bine înarmată, însă rău organizată.

— Rău organizată? În ce chip?

— Vreu să zic rău alcătuită, căci e compusă de o mulțime de elementuri eterogeni și dușmănoși unul cătră altul: români cu unguri, austrieni cu italieni, sîrbi cu croați, leși cu bohemi, toate naționalitățile care s-au combătut la anul 1848. Nici o solidaritate, nici un spirit de corp nu-i leagă împreună. Ofițerii în adevăr sînt buni, sînt învățați, dar nu posedă dragostea soldaților, căci nici nu pot macar a se înțelege în vorbă. Cea mai mare parte fiind nemți, ei sînt nevoiți a avea subofițeri poligloți pentru ca să intre în comunicație cu militarii ce comandează. Acest inconvenient serios influează chiar asupra disciplinei. Un soldat de infanterie nu ascultă de un ofițer de cavalerie, nici macar de un șef al unui alt regiment de infanterie. Aceasta, Sire, am văzut-o cu ochii mei în timpul ocupației Principatelor.

— Sînt mulți soldați tineri în armie?

— Cea mai mare parte, Sire! însă fie tineri sau ostași vechi, ei lipsesc de instinctul militar, de acea pornire voinicească care deosebește armata Maiestăței Voastre; încît, giudecînd după convicția mea, eu cred că dacă Francia ar intra în luptă pentru cauza italiană, soldații francezi ar alunga numai dintr-o fugă pe austrieni din tot cuprinsul Italiei. || 35 — *C :* a doua / *A :* al doile || 36—38 — *C :* m-am [...] bunătate / *A :* Maiestatea Sa îmi adresă mai multe întrebări pe care, nu am curagiul a le confia acestei coli de hîrtie. În sfîrșit, congediindu-mă, îmi zise: || **576,** 2 — *C :* în Piemont / *A :* acolo || 3 — *C :* la Tiuillerii / *A :* de mă vezi || 5—6 — *C :* Mă [...] Italia. / *A :* Mă închinai atingînd respectuos mîna ce-mi întinse Împăratul și, cum agiunsei la otel, expeduii îndată un al treile raport Înălțimei Sale. || 7—8 în *A :* VII. *Întoarcere la Paris — A treia audiență la Împăratul — Plecarea lui Napoleon în Italia* || 9—10 — *C :* După [...] fer / *A :* Plecînd de la Turin, drumul de fer ce duce la Genova || 13—15 — *C :* Acea cale ferată [...] Turinul și Genova prin Alexandria, oraș întărit cu fortificații / *A :* Acel drum [...] îmbele capitalii a Piemontului cu Alexandria, oraș tare, încungiurat cu fortificări || 20—22—*C :* cu [...] încununează / *A :* împreună cu cumnată-mea admirînd palaturile acele strălucite care încoronează || 23 — *C :* etc.; piața / *A :* piața || 24 — *C :* pe care este clădit [...] ce / *A :* unde se rădică [...] care || 27 — *C :* etc. și / *A :* și || 28 — *C :* epoca / *A :* de epoca || 29 — *C :* foastei republice genoveze / *A :* ce avuse odinioară republica Genovei || 30 — *C :* m-am [...] care m-au / *A :* ne-am [...] ce ne-au || 31 — numai în *C :* feeric || 34 — *C :* De / *A :* și de || 35 — *C :* m-am [...] și am trecut prin vestita și / *A :* ne-am [...] trecînd prin || 36 — *C :* a Canei / *A : de Cannes* || 37 — *C :* rodii, lauri, portocali și lămîi. / *A :* de rodii, de lauri, de portocali și alămîi. Se înțelege de la sine că cele mai frumoase poziții sînt ocupate de familii engleze și că cele mai frumoase casteluri sînt locuinți de lorzi. || **577,** 1 — *C :* m-am / *A :* ne-am || 2 — *C :* vizitez [...] comanda / *A :* vizităm [...] comendează || 4 — *C :* promis [...] cu / *A :* făgăduit [...] de || 5 — *C :* redactarea unui [...] a / *A :* a redigea un [...] al || 6 — *C :* găsii / *A :* putui găsi || 9 — *C :* la [...] constatat o mare tulburare / *A :* în [...] găsit o mare agitație || 10 — *C :* Neînțelegerile / *A :* Neînțelegerea || 11 — *C :* de / *A :* în || 12 — *C :* părea / *A :* era || 13 — *C :* se pregăteau / *A :* parea gata || 17 — *C :* decît / *A :* mai mult decît || 21 — *C :* și contează pe / *A :* cu armia sa și contează în || 22 — *C :* decisă a secunda [...] regelui. / *A :* hotărîtă a sprigini [...] regelui său. || 23—25 — *C :* Ceea [...] și / *A :* Ceea ce mă convinge este că nu am văzut ca la 1848 un entuziasm teatral, ilustrat cu steaguri, cu eșarpuri tricoloare, cu || 27 — *C :* furtună / *A :* a da drumul furtunelor || 29 — *C :* pe vîrfurile / *A :* lor pe vîrful || 30 — *C :* stindardul / *A :* steagul || 31 — *C :* replică / *A :* zise || 32 — *C :* Italia. Acum un singur / *A :* Italia. — Italia e scapată! strigai cu o bucurie exaltată. — Acum, un || 33 — *C*; menținerea ordinului celui / *A :* Vreu ca să mănție ordinul cel || 34 — 35 — *C :* cît timp va ținea [...] de peste Alpi / *A :* cîtă vreme va urma [...] în Italia || 40 — numai în *C :* politică a || **578,** 4 — numai în *C : în pace* || 5 — numai în *C :* După această mică, dar importantă convorbire || 7 — numai în *C :* cu blîndeță || 8 — *C :* pentru țara dumitale? / *A :* din partea Prințului? || 9—10 — numai în *C :* făcută cu un glas atît de încurăjător || 13 — *C :* grăiește [...] împăratul / *A :* Vorbește [...] Împăratul, încuragindu-mă || 14 — numai în *C :* Voastre || 15 — *C :* admită / *A :* priimească || 17 — *C :* a doua / *A :* al doile || 18 — *C :* A doua / *A :* Al doile || 19 — *C :* franceji ca / *A :* ca francezii || 21 — *C :* din / *A :* de pe || 22 — *C :* la nu mai puțin decît la recunoașterea suveranității / *A :* la recunoașterea dreptului de suveranitate a || 26 — numai în *C :* în marinimia lui || 28 — *C :* promit / *A :* făgăduiesc || 31 — *C :* mine / *A :* inima mea || 32 — *C :* gloria Franției / *A :* izbînda armiilor franceze || 34 — *C :* asistai la plecarea împăratului / *A :* văzui pornirea sa || 36 — *C :* palatului / *A :* Tuileriilor || 38 — *C :* lume / *A :* oameni || 39 — *C :* Trăiască [...] împărăteasa / *A :* Să trăiască [...] Italia || 40 — numai în *C* || **579,** 1—3 — *C :* animați de un entuziasm nestăpînit, se suiau [...] cu împăratul și răcneau / *A :* se urcă [...] Împăratului, zicîndu-i || 4 — *C :* nevoie de noi, cheamă-ne / *A :* trebuință de noi || 6—7 — *C :* zîmbea, iar [...] plini / *A :* saluta zîmbind [...] săi inundați || 8—22 — *C :* Astfel [...] Române! / *A :* Astfel M. Lor fură întovărășite pînă la drumul de fer. Cine au asistat la acel spectacol uimitor, s-au putut încredința cît e de iubit Napoleon de poporul său.

Iată, prietine, relația în scurt a misiei mele. Pretutindene am găsit laude și simpatii pentru români; pretutindene am primit cele mai bune făgăduinți. În adevăr, un popor necunoscut până ieri nu poate să aibă mai mult noroc, nici un trimis din partea sa o priimire mai onorabilă în palaturile regale decît aceea ce am priimit eu, în numele Nației Române. || 23–25 — în *A : Londra, Morley's hotel — Trafalgar Square.*

III

Călătorie la Londra

Lorzii Malmersbury — Clarendon și John Russel || 26–27 — *C :* Comunicațiile [...] Zece / *A :* Cunoști, prietine, repegiunea cu care se fac astăzi comunicațiile între Paris și Londra. 10 || 30–34 — *C :* Vaporul [...] India! ... / *A :* Nu-ți voi descrie acea călătorie executată în zbor de pasere pentru că o ai tipărită în minte. Tot ce am însemnat mai curios este prezența pe vapor a unui englez scurt, gros, roș la față ca o rodie, roș la păr ca un morcov și care venea tocmai de la Honcong în primblare... O primblare de trei luni! fericit roșcovan ! || **580,** 2 — *C :* afacerilor străine. / *A :* trebilor străine: Foreing Office || 5 — *C :* și două bilete [...] de la / *A :* două bileturi [...] în || 7 — *C :* Voiam / *A :* Vroii || 8 — *C :* acest mare personaj / *A :* aflai că || 9 — *C :* îmi / *A :* și mult așteptate îmi || 10–11 — *C :* de lungă așteptare, timp de care profitai pentru [...] ducelui [...] ambasadorul Franței, și / *A :* timp în care profitai [...] ducăi și || 14–15 — *C :* se [...] poarta principală a lui / *A :* în Londra se [...] una din porțile ce se deschid în || 16 — *C :* a doua zi după sosirea mea la Londra [...] într-un / *A :* chiar în ziua sosirii mele [...] îndată într-un || 17 — *C :* salon-cabinet [...] ducele / *A :* cabinet [...] duca || 18 — *C :* ilustrat / *A :* imortalizat || 19 — *C :* are / *A :* cu || 20 — *C :* figura lui energică / *A :* însă încoronează o figură energică ce || 23–29 — *C :* cînd [...] mele / *A :* Cînd intrai în Cabinetul Ambasadei, Mareșalul era ocupat a fuma într-un jîlț larg și a dismierda capul unui cîne negru de *Terre Neuve*, carele cum mă văzu, veni spre mine, se rădică pe labele de dinapoi și rezemă cele de dinainte pe umerile mele. Duca, sculîndu-se ca să răspundă salutării ce-i făcusem, îmi zise:

— Nu te teme, domnule A., că nu-i rău. || 30 — *C :* Mareșal, replicai / *A :* ducă, răspunsei || 33–40 — *C :* se gudura [...] București. / *A :* răspunde cu lingușire la dismierdările mele, și apoi, ascultînd de porunca stăpînului său, el merse de se culcă lîngă jilț. Mareșalul se așeză iar la locul său, mă invită a mă pune alăture și începu conversația.

— Ai venit la Londra ca să susții alegerea Prințului Cuza?

— Dar, D-le Mareșal, am fost trimis ca să cerc...

— Rolul d-tale e neplăcut, căci ministrii Reginei sînt foarte preveniți în contra evenemintelor petrecute în Principate. || **581,** 1 — *C :* știu, d-nule Mareșal [...] și / *A :* știu [...] precum și Exelența Sa || 3 — *C :* speranță că prin || *A :* sperare că cu || 4 — *C :* reuși [...] prevențiile cabinetului englez /*A :* izbuti [...] acele prevenții || 6 — *C :* d-nul / *A :* de dl. || 7 — *C :* aceasta căci d. / *A :* vreme ce Dl. || 8 — *C :* și / *A :* căci || 9—10 — *C :* cei mai neîmpăcați agenți au fost fanarioții / *A :* fanarioții au fost agenți neîmpacați || 14—15 — numai în *C :* probați-le că sînteți oameni practici și că voiți a respecta tractatele ce aveți cu Imperiul Otoman || 18 — numai în *C :* vă încredințez că || 19—35 — *C :* Convorbirea [...] Hyde-Parc / *A :* Conversația mai urmă puțin asupra războiului de la Crîm, unde zărisem de departe pe Mareșalul Pelissier, apoi îmi luai adio de la Ex. Sa, cerîndu-i voie de a mă înfățișa încă o dată la Ambasadă cînd a fi să plec din Londra, și mă dusei să fac o primblare în Hyde-Parc. || 36 — *C :* moșie / *A :* mare răzășie de la noi || 38 — *C :* înhamați *à la Daumont*, cu [...] purtînd / *A :* cu [...] în coadă purtînd || 39—41 — *C :* cît [...] urmare / *A :* echipagiurile preumbla familiile bogate și aristocratice din Londra, căci nu [e] iertat birjelor de a intra în Hyde-Parc || **582,** 1—2 — *C :* se vede [...] se înșiră de-a lungul aleei Amazoanelor. / *A :* e [...] stau în admirare dinaintea sutelor de amazoane care trec ca niște visuri grațioase pe lîngă dînșii. O ! || 3 — **583,** 27 — *C :* fiice [...] Englitera. / *A :* copile a Engliterii pe cei mai frumoși cai de călărie, saltînd, zburînd într-un vîrtej fărmecător de grație, de tinerețe și de eleganță. Amazoanele cu fețile aprinse de mulțămire ca niște trandafiri dismeardă caii cu glasul lor armonios și cu mînele lor albe; caii înfocați de alergare se încoarda, nechezea, se alinta la acele delicate dismierdări, iar noi, bieții pietoni, rămîneam cufundați într-un extaz care trebuia să deie figurelor noastre o espresie destul de comică. || 27—28 — *C :* Murley-otel, Trafalgar Square, unde ședeam / *A :* otel || 28 — 34 — *C :* și [...] etc. / *A :* în mijlocul acelei urieșe mișcări de trăsuri și de oameni ce se strecoară fără încetare în Piccadily, Regent-Street, Oxford-Street, Pale-Male etc., găsii o scrisoare de la fratele meu în care mă înștiința că au întîlnit un capitan de corabie ce se însărcina a transporta la Galați armele dăruite de Napoleon Principatelor, însă cu condiție de a i se plăti 60.000 franci. Pretenția căpitanului îmi păru peste măsură, și dar mă grăbii a răspunde frăține-meu că să nu încheie contract cu el.

Opt zile trecură în așteptarea răspunsurilor de la lorzii Malmersbury, Clarendon și Russel. În sfîrșit ele sosiră! Cel dintăi mă înștiința că mă va priimi a doua zi la 1 oară, *însă nu ca pe o persoană oficială, nefiind încă recunoscută alegerea Colonelului Cuza ca Domn a Principatelor.* Ceilalți doi îmi da *rendez-vous* pe a treia zi. || 35 — *C :* Acest bilet foarte categoric / *A :* Biletul foarte categoric a lordului Malmersbury || 36 — *C :* Principatelor / *A :* românilor || 37 — **584,** 2 — *C :* Împăratul [...] comune. / *A :* Împăratul Napoleon zisese: Prințul Cuza, Ministrul englez zicea: Colonelul Cuza. Împăratul mă priimise ca pe Ministrul Prințului; lordul Malmersbury nu vroia a-mi recunoaște nici un caracter oficial, și mă reducea din capul locului la rolul simplu de un curier, de un trimis particular! Poziția mea devenise cît se poate de delicată. Mă îngrijii serios pentru rezultatul vizitei mele de a doua zi la Foreing Office, dar, urmînd unui fericit obicei al meu, în loc de a mă cufunda în gîndiri adînci şi negre, mă suii pe coperişul unui omnibus ce se ducea la Richmond, mai cu seamă că era duminică, şi duminica Londra e tristă ca un mare ţintirim.

Richmond este un oraş de piacenţă alăture cu Londra, un rai de acea frumoasă verdeaţă ce acopere Englitera ca o catifea de matasă. Parcul său e vestit între cele mai minunate din lume: încă ce mi-au plăcut mai mult şi decît parcul chiar este un amfiteatru de colnice coronate cu case de ţară, precum englezii numai ştiu a le zidi. Grădinele acelor case se cobor, cu a lor bucheturi de copaci, cu a lor straturi de flori, cu a lor covoare netede de gazon, păn' în apa limpede a Tamisei ce curge lin la poalele colnicelor. Mulţime de luntrişoare înguste plutesc pe oglinda apei, legănînd copilaşi balaiori şi trandafirii ca îngerii tablourilor lui Rafael, tinere şi răpitoare ladys, adevărate figuri de kepseak, ce maniază vîslele cu un talent precît admirabil cît şi graţios. Tablou poetic ce-ţi dismiardă sufletul şi te face a crede la realizarea visului de perfecţie a omenirei şi de încîntare a vieţii. Cînd priveşti la el, nu te poţi opri ca să doreşti de a trăi şi a muri în acel loc atît de liniştit, în sînul acelei naturi atît de zîmbitoare.

Petrecui o mare parte din zi pe malul Tamisei, căci nu mă puteam depărta de dînsa, şi înspre seară, plecînd spre Londra, vizitai în treacăt grădina botanică numită Kew (Kiŭ), unde sînt de admirat un turn chinezesc şi mai multe case de flori lucrate în fer şi cristal. În una din acele *serres chaudes* revăzui vestita plantă Victoria, a căruie frunze sînt largi şi rătunde ca nişte tipsii turceşti, precum şi grădinariul ce se ocupă special de cultura ei.

Acest grădinar trăieşte cu planta sa favorită într-o atmosferă de 30 graduri de căldură. Cînd vizitai împreună cu fratele meu, la 1851, gradina Kew, planta se găsea în floare. Fratele meu întrebă dacă ea avea nevoie totdeauna de o temperatură aşa de rădicată? Grădinariul răspunse *Yes*. Atunci frate-meu îi zise zîmbind: „Ie seama să nu creşti şi d-ta odată cu această plantă, de vreme ce eşti supus la acelaşi regim de căldură şi, tot crescînd pe tot anul, să te trezeşti într-o zi mare cît un urieş". Grădinariul, ce era mic ca statu-palmă din poveste, trînti nişte hohote ce produseră un adevărat cutremur în seră, şi de atunce el spune la toţi vizitatorii că s-au închis la căldură înadins pentru ca să dobîndească proporţii gigantice.

|| 11 — *C* : scrisoarea / *A* : pachetul || **585,** 21 — *C* : ţării / *A* : naţiei || 29—30 — *C* : guvernului binevoitor / *A* : Puterii binevoitoare || 32 — *C* : bine / *A* : lesne || **586,** 6 — *C* : probează / *A* : dovideşte || 11 — *C* : contra / *A* : asupra || 21 — *C* : Divanul / *A* : Divanurile || 23 — *C* : contra / *A* : contrară || **587,** 1 — *C* : presupunerile / *A* : prepusurile || **588,** 16 — *C* : Mylord, ce / *A* : ce

|| 35 — *C :* enumera / *A :* enumera mai sus || **589,** 2 — *C :* pentru / *A :* cătră || 4 — *C :* Lordul / *A :* Lord || 12 — *C :* și / *A :* și a || 18 — *C :* 5—24 ianuarie / *A :* 5 și 24 Genar || 21 — *C :* patriotic / *A :* măreț || **590,** 10—12 — *A, C :* și a doua zi [...] Englitera [în *A*, inițial altă redactare, anulată ulterior: „am scris fratelui meu pentru ca să-l înștiințez de grabnica mea plecare din Londra și seara m-am dus la un teatru englez unde nici n-am ascultat, nici n-am înțeles nimica. A doua zi aveam întîlnire cu lorzii Clarendon și John Russel. I-am vizitat pe amîndoi, le-am susținut aceeași teză ca lordului Malmersbury, și am priimit de la amîndoi făgăduință de a ne sprigini cauza prin toată influența lor; apoi, mai avînd încă cîteva ore disponibile, m-am pus a-ți scrie această lungă relație de negocierile mele în Londra. Acum nu-mi mai rămîne decît a-ți zice un frățesc adio și a-ți anunța un viitor răvaș din Paris". || 13—25 — în *A :* Paris.

V. *Prințul Napoleon — Contele Kiseleff — Baronul Hübner — Marchezul de Vilamarina.*

Astăzi am făcut un lung șir de vizite obligate, dintre care cea mai importantă au fost vizita la Prințul Napoleon. Alteța Sa Imperială ocupă Palatul Regal împreună cu părintele său, fostul Rigă Gérôme || 26 — *C :* francă apucătură / *A :* cordială afabilitate || 28—34 — *C :* deschis [...] România / *A :* înalt și luminat. Alteța Sa Imperială mă priimi prea bine, se esprimă într-un chip măgulitor asupra evenemintelor din Principate, arătă simpatie pentru Domnul lor, și apoi începu a vorbi cu căldură de cauza Italiei, întrebîndu-mă dacă această cauză găsește vreun răsunet în români? || **591,** 1 — *C :* că o cauză atît de justă și importantă / *A :* cu asigurantă că o cauză atît de dreaptă și națională || 2 — *C :* atenția popoarelor / *A :* simpatiile: [...] națiilor || 4 — *C* de a [...] cu / *A* a [...] de || 5 — *C :* e cu putință ca / *A :* poate || 6 — *C :* un popor trebuie să / *A :* trebuie a || 7 — *C :* fie gata la mari sacrificii / *A :* fi gata de a face mari jertfe || 8 — **592,** 2 — *C :* Peste [...] Românie! / *A :* Alteța sa Imperială mă congedie, invitîndu-mă a merge să-l văd de cîte ori voi dori. || 3 — *C :* A doua [...] am / *A :* De la Palatul Regal m-am îndreptat spre Ambasada Rosiană. Am / || 2 — *C :* dintr-un ciubuc turcesc / *A :* un ciubuc turcesc cu imame de ambră || 5 —12 — *C :* de stat [...] diplomat / *A :* care au avut o influență atît de importentă asupra soartei Principatelor. Suvenirele administrării sale în timpul ocupărei rusești, Reglementul Organic redigeat sub inspirările sale, numele său european, îi daseră de mult, în închipuirea mea, o proporție destul de măreață. Contele e de stat nalt, cu părul și musteața albe; portul său e de un vechi militar, însă fizionomia sa nu are nimic de remarcabil. || 14 — *C :* d-voastre, d-nule *A.*, îmi face mare plăcere / *A :* d-tale îmi face mulțămire, D-le Al. || 16 — *C :* am răspuns / *A :* răspunsei || 19 — *C :* adeseori / *A :* ades || 21 — *C :* din Moldova și din Valachia / *A :* de la 1828 || 22 — *C :*

există / *A* : sînt || 23 — *C* : timp / *A* : în timp || 25 — numai în *C* : pot zice || 26 — *C* : observă rîzînd contele / *A* : zise contele rîzînd || 27 — *C* : replicai, căci / *A* : căci || 29 — *C* : revoluționar / *A* : strigă contele răsărind pe scaun || 34 — *C* : prevede și consacră chiar / *A* : consacrează || 35 — *C* : traduce / *A* : realiza || 36 — *C* : și avem / *A* : avem || 39 — *C* : ex / *A* : ca || **593,** 1 — *C* : Dacă vi s-ar ridica vreodată o / *A* : Cine știe dacă mai tîrziu nu se va rădica în Capitalia României vreo || 2 — *C* : ea va purta / *A* : purtînd || 3 — *C* : *întăiul* [...] *Dunărene* / *A* : *cel întăi* [...] Unite || 4 — numai în *C* : va figura în litere de aur || 6—8 — numai în *C* || 9 — numai în *C* : după o scurtă tăcere || 10 — *C* : suvenire [...] probă / *A* : aduceri-aminte [...] dovadă || 12—13 — *C* : de cîte [...] trecut / *A* : pentru aceea fumez mai cu plăcere din el || 14 — *C* : ce contraste [...] ce popor viu, inteligent / *A* : pe atunce! ce contraste [...] asiatice și europeane! ce popor viu || 16—19 — *C* : chiar [...] progresului. / *A* : Cît pentru mine, crede-mă că am făcut tot ce mi-au fost prin putință. || 21—22 — *C* : și acum [...] 1828 / *A* : încă în putință a face mult încă. || 23 — *C* : Cum? / *A* : Cum? întrebă contele. || 24 — numai în *C* : susținînd || 27—28 — *C* : și să nu vă / *A* : să nu || 29 — **594,** 6 — *C* : Credeți [...] actuali / *A* : Credeți, D-le Conte, că ne vom face oamenii cei mai reci și mai nemișcați, cît ne-om videa țara intrată pe calea dorită; și pentru aceasta avem nevoie de spriginul Exelenței Voastre.

— Dacă ar fi să urmez numai după dorința mea, observă contele întovărășindu-mă pînă în salonul de alăture, ți-aș da o sigură făgăduință, însă știi că un ambasador nu-i stăpîn pe dorințele sale. Cu toate aceste nu trebuie a despera de nimica în lume. Adio, D-le A. Binevoiește a exprima complimentele mele Prințului Cuza. || 10 — *C* : are o fizionomie cu totul italiană / *A* : poartă în fizionomia sa tipul italian || 11 — *C* : însoțită de / *A* : groasă || 13—14 — *C* : cu o politeță foarte amicală, vorbi [...] de nația română / *A* : în salonul otelului ce ocupă cu multă politeță, se esprimă [...] asupra nației române || 15 — *C* : termină / *A* : sfîrși || 17 — *C* : am [...] astăzi / *A* : i-am [...] astăzi foarte || 20—21 — *C* : gintă latină strîns unită și ridicată [...] cuvine în lume. / *A* : familie latină rădicată [...] cuvine. || 25 — *C* : convorbire întinsă / *A* : conversație de giumătate de oră || 26 — *C* : poartă / *A* : poartă în lume || 27—28 — *C* : se informă [...] telegram / *A* : mă întrebă cînd am de gînd a pleca la Turin și îmi făgădui de a anunța prin depeșă telegrafică || 29—31 — *C* : luîndu-și [...] filoromânului / *A* : îmi luai adio, mulțămindu-i de bunele sale intenții și păn-a nu ieși din otel, intrai în Cancelarie spre a face cunoștință cu Cavalerul C. Nigra, primul secretar a Legației și ginere a unui prietin necunoscut al meu de la Paris, cu care mă aflu în corespondență, un filoromân entuziast, Dl. || 33 — *C* : balai / *A* : blond || 37 — *C* : cum / *A* : cînd || 40 — *C* : cîntece [...]

au [...] ocupațiile / *A :* poezii [..] și-au [...] ocupările || **595,** 3 — *C :* familiei/ *A :* familiei sale || 5—7 — *C :* pentru [...] e / *A :* căci Nigra este unul din oamenii cei mai apreciați de Contele de Cavour și, prin urmare, e || 9 — *C :* de a / *A :* a || 11 — *C :* pronunța / *A :* emite || 12 — *C :* anii / *A :* vîrsta || 13 — *C :* într-un cabinet [...] sever / *A :* în cabinetul său [...] deosebit || 14 — *C :* și luminat de mari ferestre ce / *A :* și a cărui ferestre || 16 — *C :* ceas / *A :* oră || 18—19 — *C :* cu cea [...] diplomatică / *A :* precît mă va ierta cadrul unei simple scrisori || 24—25 — *C :* diplomației europene [...] prezenta / *A :* diplomației [...] prezenta, prin urmare || 27 — numai în *C :* din partea Prințului... || 28 — *C :* Chiar ieri m-am întors din / *A :* Ieri am sosit de la || 29 — *C :* prea / *A :* foarte || 30 — *C :* în / *A :* fiind || **596,** 1—2 — *C :* român [...] Voastre. / *A :* De aceea una din cele întăi vizite a mele au fost pentru Excelența Voastră... || 3 — numai în *C :* *(zîmbind)* || 5 — numai în *C :* *(cu puțină mirare) :* A!... și || 7 — *C :* un caracter ce [...] ordinei / *A :* și care [...] ordinului || 10—11 — *C :* dificultate alegerea colonelului Cuza / *A :* împrotivire alegerea sa || 16—17 — *C :* contopit [...] probat / *A :* confundat la un loc, ca să formeze o singură partidă, precum s-au || 18 — *C :* perfectă / *A :* adîncă || 20 — *C :* civilizate pentru [...] săvîrșit de ei. / *A :* pentru [...] ce au desăvîrșit. || 21—22 — *C :* Românii, d-le baron / *A :* Ei || 22—23 — *C :* zilnic și, pot zice chiar, îi leagă [...] sînt cu toții / *A :* neîncetat [...] sînt || 24—25 — *C :* puternic [...] conferințelor / *A :* în favorul cauzei lor. || 28 — *C :* șovăia [...] dînsa. / *A :* știa a se dizbăra de mregile ei cu un talent desăvîrșit. || 31 — *C :* da cea mai mică esplicare / *A :* se esplica || 32 — *C :* strategie diplomatică / *A :* tactică de diplomat || 33 — *C :* asistam / *A :* asist || 37 — *C :* cînd ați venit / *A :* viind || 39—40 — *C :* Aici [...] răspunsei / *A :* Îmi veni o poftă de rîs pe care de abia o putui stăpîni și preface într-un zîmbet || **597,** 1 — *C :* n-am / *A :* răspunsei sculîndu-mă, n-am || 2 — *C :* amic / *A :* prietin || 3 — *C :* Înălțimii Sale adresată d-lui Ministru al afacerilor / *A :* sa D-lui Ministru Trebilor || 5 — *C :* omagele / *A :* respectele || 7 — *C :* de a mă revedea / *A :* să mă revadă || între rîndurile 9—10, în *A* se află următorul pasaj: „Puținele zile ce am petrecut în Paris păn-a nu pleca la Turin le-am întrebuințat în vizite necurmate pe la redactorii giurnalelor franceze, carii mi-au făgăduit concursul lor pentru succesul cauzei noastre, precum și pe la deosebite persoane cunoscute în Francia prin poziția sau talentele lor, și pretutindene am auzit cele mai măgulitoare complimente pentru români. Noi sîntem astăzi în ochii francezilor politici adînci, patrioți sinceri, demni de un mare viitor. Deie Domnul ca prin purtarea noastră să continuăm a păstra în stima Europei locul ce l-am dobîndit!" || 10—11 — *C :* mai văzut la acea epocă nu voi trece sub tăcere pe / *A :* văzut, nu voi tăcea numele lui Dl. || 12—13 — *C :* la [...] Lamartine. / *A :* de la Constantinopoli, a lui Lamartin și a lui Prosper

Mérimée. || 14 — *C* : mare [...] lupta / *A* : un mare [...] timpul luptei || 19 — *C* : ultimele / *A* : cele de pe urmă || 22 — numai în *C* : şi sînt fericit că aşteptarea mea nu va fi înşelată || 23 — *C* : Încît / *A* : căci încît || 24 — *C* : şi simpatia lumii / *A* : lumii || 26 — *C* : iarna vieţii / *A* : vîrstă înaintată || 27 — *C* : totuşi / *A* : totuşi încă || 30 — *C* : cugetările [...] curg din buzele sale / *A* : reflecţiile [...] ies din gura sa || 31 — *C* : bogăţie ce / *A* : abondanţă care || 32 — *C* : ca / *A* : decît || 33 — *C* : facilitate atît de mare / *A* : aşa mare înlesnire || 34 — *C* : gîndirile [...] răpitoare / *A* : gîndirea [...] poetică care este răpitoare || 35 — *C* : vieţii / *A* : zilnice a || 37 — **598,** 4 — *C* : pe malul [...] meditat / *A* : pe malul prăpastiilor, sau o împinge de cade în fundul lor. Dacă nu aş avea o memorie atît de nenorocită, aş prescrie aice toate ideile ce l-am auzit emiţînd într-o oră cît au ţinut vizita mea. Tot ce-mi aduc bine aminte sînt cuvintele rostite de marele poet cînd am vroit să ies. || 5 — *C* : este / *A* : e || 6 — *C* : ce-l [...] Creator / *A* : ce omenirea poate să arăte Creatorului ei || 7 — *C* : privirea / *A* : ochii || 9 — *C* : Eu, d-nul meu / *A* : Eu || 11—12 — *C* : ale străbunilor! / *A* : strămoşilor. — Urările ieşite din sufletul marilor poeţi, am răspuns, sînt un soi de profeţii, D-le Lamartin. Noi vă mulţămim cu recunoştinţă pentru asemine urări mîntuitoare. ||

DESPRE LITERATURA ROMÂNĂ

Nota se află în ms. 3370, f. 253^{r} — 256^{v} şi este redactată în limba franceză. A fost scrisă, probabil, în primii ani de activitate literară a lui Alecsandri (judecînd după momentul la care se opreşte relatarea: publicarea *Propăşirii* şi enumerarea colaboratorilor ei din Moldova şi Ţara Românească).

Datele din notă au fost folosite mai tîrziu în prefaţa la scrierile lui C. Negruzzi.

Momentul surprins în notă este cel descris astfel de G. Bogdan-Duică:

„[...] în Iaşi [...] se precizau două grupări literare: a lui Asachi, fără energie şi fără talente serioase; şi a lui Mihail Kogălniceanu, care se apropiase de C. Negruzzi [...]

Alecsandri nu-l ignoră pe Asachi, şi publică cîte ceva în gazeta lui *Albina românească* şi în revista lui *Spicuitorul moldoromân* (1841) [...] Observînd însă, din capul locului, că viitorul literar al ţării nu va răsări din salonul lui Asachi şi simţindu-şi puternic menirea, se uni cu literaţii Costache Negruzzi şi Mihail Kogălniceanu". (*Vasile Alecsandri*, 1926, p. 12).

Nota se publică acum pentru prima dată.

ÎNSEMNĂRI DE CĂLĂTORIE DIN 1845

Aceste însemnări, redactate în limba franceză, se află în ms. 4497, un carnet *(Memoranda)* de 62 de file, dăruit Bibliotecii Academiei de Paulina Alecsandri la 5 febr. 1916. Filele 3^r—22^r, 25^r—28^v şi 40^r conţin relatarea călătoriei, care începe la 9 august 1845; f. 23^r—24^r conţin un vocabular francez-turc (cuvintele turceşti sînt scrise cu chirilice); f. 30^r—31^r conţin însemnări despre Turcia şi despre turci; f. 36^r—38^r conţin o listă cu diverse nume de persoane, pe care Alecsandri le-a cunoscut cu prilejul acestei călătorii; pe fila 44^r sînt notate numai trei versuri:

Sur le Bosphore
Jusqu'à l'aurore
J'aime à rêver;

pe fila 62^r (ultima) se află cîteva însemnări cu slove chirilice; primele file conţin însemnări diverse de corespondente în limba turcă, de cumpărături, comisioane etc.:

— pe f.1^v sînt notate corespondentele turceşti ale numerelor, cu chirilice (cu creion negru, aproape şters):

„bir — 1
echi — 2 [*iki;* tăt., v. osm. *eki*]
iuci — 3 [üç]
diort — 4 [dört]
beş — 5 [beş]
altî — 6 [altı]
iedi — 7 [yedi]
[sechis] — 8
[docuz] — 9
[on] — 10 } [Cuvintele turceşti abia se mai pot descifra].

ermi — 20 [yirmi]
otuz — 30 [otuz]
cîrc — 40 [kırk]
[elli] — 50 [cuvîntul turcesc neclar, poate *ietmiş* — *yetmiş* „70"].
secsen — 60 [seksen „80"]
iuz — 100 [yüz]
bin — 1 000 [bin]"

(Verificarea acestor termeni şi indicarea formelor corecte au fost făcute cu aceeaşi bunăvoinţă de prof. univ. Vladimir Drimba).

— pe f. 2^{r-v} (tot cu creion negru, aproape şters) se află însemnările:

„chez Chakir Effendi *au Tchareti.*

N-oubliez pas de m'acheter un chapelet en bon bois d'aloès —, Jean ...

Autre chapelet pour Mme C.C.

N.B. Acheter du bois d'aloès et faire [...] [1] le chapelet à 100 graines pour [...] [2]

Mr. Duroni [...] [3]
Mr. Gino-Corti-Magazin

1, 2, 3 Scris indescifrabil.

[...][1] Tcharche — bazar

[.............][2]

Hristachi Spartali — la Mega Rema — Arnaut Kioi

Andriko Dendrino

Liste des effets pris à Constantinople.[3]

Demander à l'oncle de Spartaly Mr. Nicolas Spartali demeurant à. Arnaout Kioi rue de Mega Rema, s'il a achevé les affaires de son neveu. Mr. Andriko Dendrino — demeurant dans la même rue.

Acheter pour mon oncle Branisteano une *souvagé singipié* avec de petites broderies, ainsi qu'un fèse — pour Catynka Rouska une *Kontiné* noir."

Restul filelor sînt albe; multe file sînt tăiate din carnet (înainte de numerotare).

Deși cunoscute cercetătorilor operei lui Alecsandri și comentate pe larg, în numeroase rînduri (v. G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri*, p. 19—20; idem, *Despre V. Alecsandri. Întîia călătorie la Constantinopol*, în *Viața românească*, 1922, nr. 1, p. 41—53; G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, p. 12—16; G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 114 ș.u.), aceste însemnări n-au fost publicate niciodată în întregime.

Motivul acestei călătorii în Orient nu se cunoaște precis. Cum însă ea se înscrie într-un moment critic, îndată după izbucnirea dragostei pentru Elena Negri, s-au făcut diferite presupuneri în legătură cu mobilurile ei. S-a spus, astfel, că poetul ar fi fost „obosit de munca literară și (poate) de șicanele guvernamentale" (v. G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri*, p. 19); că, „după ce văzuse Parisul și Italia, tînărul scriitor se îndrepta acum spre locurile cîntate așa de frecvent în poezia romantică: Bosforul și Constantinopol, pe care tatăl său [...] încă din 1839 îi recomandase să le viziteze neapărat" (cf. G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 114; cf. de asemenea, scrisoarea din 10/22 aprilie 1839 a vornicului Vasile Alecsandri, prin care acesta încuviința fiului său ca la întoarcerea spre

---

1, 2 Scris indescifrabil.

[3] Anulat apoi cu cerneală. Ceea ce urmează e scris cu cerneală.

țară, de la Paris, să treacă prin Italia: „Eu, fără a-mi scrii ț-am slobozit voi a voejarisi căci așa ceri trebuința, dar apoi arată și D. M. Docan că îl poftesc măcar pentru cinci-șase zile să mergeți și la Londra, iar întoarcerea neapărat o ceiu să vă fii pe la Grechia, și de acolo cu vaporu prin Țarigrad la Galaț, unde te va aștepta niniacă-ta; acest voiaj neapărat îl ceiu să-l faceți" — vezi V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 245—246). G. Călinescu (*op. cit.*, p. 12) e de părere că tînărul poet era „obosit de emoțiile erotice" trăite la Blînzi, în martie 1845, din care cauză „merse poate « la feredee » și cu corabia la Constantinopol", unde, „perindîndu-se pe Bosfor în caic, visă iubiri orientale". Cea mai demnă de crezare pare ipoteza că tatăl său, speriat de perspectiva unei căsătorii cu Elena Negri, ,,divorțată, bolnavă și mai în vîrstă decît poetul, căuta să-l îndepărteze de ea trimițîndu-l în Orient" (cf. G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 113—114).

În orice caz, călătoriile l-au atras totdeauna pe poet, din tinerețe și pînă la anii tîrzii ai bătrîneții, cum o mărturisește cu sinceritate el însuși, la vîrsta maturității:

„...nimic nu absoarbe gîndurile cu o mai deplină încîntare ca privirea acelei întinse albăstrimi a Mediteranei — îi scria el de la Nisa, la 4 mai 1870, lui Iacob Negruzzi. Aș fi în stare să șed ani întregi a o privi fără ca să mă satur de acest spectacol măreț. De la ferestrele mele văd trecînd în depărtare pe linia orizonului vapoarele și vasele cu văluri care fac voiajul Orientului și, pentru un vechi călător ca mine, trecerea lor îmi fură mințile și mă îndeamnă a mă lua pe urmele lor" (V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 51).

Se pare că Alecsandri începuse să scrie relatarea acestei călătorii (sau a alteia?!) pentru a o publica. Solicitat de Iacob Negruzzi să dea material pentru *Convorbiri*, poetul, care în această vreme se afla la Mircești, deprimat de moartea prietenului său C. Rolla, îi răspunde la 8 faur 1878: „Primind scrisoarea d-tale, m-am pus a răscoli sertarul biroului meu și am găsit un început de voiaj la Constantinopole, pe care ți-l trimit. Această scrisoare I va fi urmată de altele care, de vroiești, vor fi publicate în numerii succesivi ai *Convorbirilor*" (V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 98).

„Scrisoarea" de care vorbește aici Alecsandri n-a apărut în *Convorbiri*, nu se știe din ce motive. Nici scrisoarea din 4 ianuarie 1884, trimisă de Alecsandri aceluiași. I. Negruzzi nu spune mai mult despre motivele care au împiedicat publicarea acestei relatări, pe care, după atîția ani, o cerea înapoi: „Ți-am trimis de mult un început de călătorie la Constantinopoli și mai în urmă două poezii [...]. Te rog să mi le înapoiezi pentru ca să pot îndeplini cererile lui Iosif Vulcan, care nu mă lasă în pace, reclamînd concursul meu la foaia sa *Familia*" (*ibidem*, p. 138).

Se pare însă că redactorul *Convorbirilor* îi ceruse unele modificări care îi conveneau totuși, căci la 7 ghenar, adică după numai trei zile, îi scria acestuia că s-a răzgîndit: „Am primit *începutul meu de călătorie la Constantinopol*, și m-am decis a nu-l trimete lui Vulcan, ci a-l prelucra pentru *Convorbiri*, cînd mi-o veni un chef de scris" (*ibidem*, p. 139).

Alecsandri n-a mai publicat însă și nici n-a mai amintit vreodată de această scriere, care se va fi pierdut. În fondul Bibliotecii Academiei R.S.R. nu se află decît carnetul în care poetul și-a făcut însemnările chiar în timpul călătoriei (ms. 4497), după care le reproducem în ediția noastră.

EXCURSIE — MAI 1846

Excursia făcută la mănăstiri în mai 1846 este consemnată în aceeași agendă cu jurnalul de călătorie în Italia (ms. fr. 204, f. 58v —55r ; însemnările sînt făcute de la sfîrșitul carnetului spre mijlocul lui: f. 58v—r—57v—r —56v—r—55v—r).

Textul francez și traducerea lui în românește au fost publicate de Marta Anineanu în vol. V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, 1964, p. 169—173.

Noi reproducem aici numai textul francez, după manuscris.

Excursia se înscrie între momentul demisiei poetului din postul de „șef la masa pensiilor" (29 martie 1846), demisie acceptată la 12 aprilie 1846, și o ultimă întîlnire a tuturor prietenilor din țară, ca de obicei, de sărbătoarea Sf. Constantin și Elena, ziua numelui lui Costache și a Elenei Negri, la Mînjina, înainte de plecarea în Italia (cf. G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 128—129).

După cum presupune C. G. Nicolescu (*op. cit.*), poetul întreprinde această călătorie, poate, pentru a da impresia tuturor, și mai ales tatălui său, că nu era preocupat de apropiata călătorie a Elenei Negri. Că îl preocupa foarte mult o dovedește și notarea în carnetul ms. fr. 204, pe ultima filă, 50r, două variante de itinerarii, ambele anulate, cel de-al doilea coincizînd cu itinerariul parcurs de Elena Negri înainte de a se întîlni cu Alecsandri, la Triest. Iată-le:

[I] „29 *mars — départ de Galatz*
5 *juin — arrivée à Vienne*
15 *juin — départ de Vienne*
20 *août — départ d'Ems*
30 *août — Trieste — Hôtel du Metternich*"

[II] „2 *juin — départ de Galatz*
15 *— arrivée à Vienne*

25 — *départ de Vienne*
20 *août — départ d'Ems*
30 *août — Trieste — Hôtel Metternich*".

După notarea acestor itinerarii, chiar pe fila următoare, 58^{v}, începe relatarea excursiei la mănăstiri (de-a-ndoaselea: f. $58^{v}-55^{r}$), în care poetul este însoțit de frații Rosetti, Jora, Vîrnav, fratele său Iancu, Alecu Russo, Tornburg, farmacist neamț din Iași, apoi și de C. Negri.

[JURNALUL DE CĂLĂTORIE ÎN ITALIA]

Manuscrisul fr. 204, o mică agendă de 59 file, a fost achiziționat de Biblioteca Academiei R.P.R., în anul 1956, de la nepoata Paulinei Alecsandri, Elena Ivănescu-Capșa. Însemnările încep de la ambele capete ale agendei. Jurnalul acestei călătorii începe la f. 53^{v-r}, continuă pe f. 52^{r}, apoi de la f. $1^{v}-45^{r}$ și de la f. $46^{r}-49^{v}$; f. $51^{r}-50^{r}$, $54^{r-v}-59^{r}$ conțin diverse însemnări și socoteli. F. $58^{v}-55^{r}$, așa cum am arătat, conțin însemnarea excursiei din mai 1846. Textul jurnalului a fost publicat pentru prima dată de C. D. Papastate, în vol. *Vasile Alecsandri și Elena Negri, cu un jurnal inedit al poetului...*, București, 1947, însoțit de un amplu studiu introductiv. Vezi și Perpessicius, *Jurnalul inedit al lui Vasile Alecsandri*, în *Jurnalul de dimineață*, IX (1947) nr. 754, p. 1—2; G. Călinescu, *Jurnalul lui Alecsandri*, în *Națiunea*, II (1947), nr. 494, f.2. După aproape două decenii, relatarea acestei călătorii este reprodusă aproape integral, după manuscris, de Marta Anineanu, căreia i se datorează și tălmăcirea în românește, precum și excelentele note care o însoțesc (cf. V. Alecsandri, *Scrisori, Însemnări*, București, 1964, p. 174—236). În ediția noastră reproducem integral însemnările în limba franceză după manuscris.

Împrejurările în care a cunoscut-o pe Elena Negri le-a relatat Alecsandri însuși în notele dezvăluite de fiica poetului, Marie G. Bogdan:

„1840. Vasile Rosetti[1], fire pasionată, generoasă, mă copleșește cu prietenia lui.

Mă poftește să petrec cîteva zile la Pribești în postul Paștilor. Mă duc cu Docan. Aici le găsesc pe d-na Catinca Rosetti și pe Elena Vîrnav-Liteanu, surorile lui Negri, și pe călugărița Eugenia Negri. Doamna Catinca persoană distinsă, drăgălașă, spirit luminat, ne oferă o ospitalitate dintre cele mai plăcute. Sora sa, Elena, demon spiritual, încîntător, ironic; figură malițioasă și plină de grație, fire bogat înzestrată, generoasă, sensibilă, inimă de înger, fantezie înflăcărată și vie. Pare a-i plăcea să stea cu mine de vorbă, să mă asculte vorbind cu entuziasm de Veneția, Roma, Florența etc. Jocuri nevinovate. Sînt pedepsit să improvizez versuri în onoarea doamnei Elena. Îi recit din memorie strofe din poemul *Zunarilla;* ea îmi dă replica cu strofa următoare, căci îmi știa poemul întreg pe dinafară.

---

[1] Vasile Rosetti, căsătorit cu sora lui Costache Negri, d-na Catinca Negri [nota M.G.B.]

Plimbări pe jos peste cîmpul acoperit de zăpadă" (*Autrefois et aujourd'hui*, p. 78).

În 1843, Elena se desparte de Alecu Vîrnav, iar în martie 1845, la moșia ei de la Blînzi, asculta „focoasa declarație [de amor a poetului, căruia-i devenise un ideal mai presus de orice asemănare" (cf. G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri*, p. 20).

Bolnavă de tuberculoză, în anul următor starea sănătății ei era atît de rea încît trebuia să caute vindecare pe alte meleaguri, cu climă mai blîndă. E sfătuită să plece în Italia.

Dragostea poetului pentru Elena Negri, divorțată, bolnavă și mai în vîrstă decît el, nu va fi fost pe placul tatălui său și împotrivirea acestuia trebuie să fi zdruncinat în oarecare măsură cursul firesc al vieții tînărului îndrăgostit, ca și echilibrul său sufletesc. Așa s-ar explica desele lui călătorii și concedii din această vreme. În cele din urmă se pare că a luat o hotărîre. La 29 martie 1846 își dă demisia din slujba de la Vistierie, din cauza unor „deosebite întîmplări". Acestea nu pot fi altele decît hotărîrea de a o însoți pe Elena Negri în călătoria pe care medicii o sfătuiseră s-o întreprindă. Prietenii și fratele său, Iancu, erau la curent cu intențiile lui. Numai bătrînul Alecsandri trebuia să creadă altceva. De aceea, în 25 mai 1846, Alecsandri cerea să i se elibereze un pașaport pentru o călătorie de 10 luni în „Asia, Africa și Europa" („Je pars dans trois jours pour... la Perse ou pour l'Egypte. Je vais me laisser transpercer d'outre en outre par des yeux persanes" — îi scria el lui Ion Ghica la 26/V, 1846), ceea ce îl face pe G. Călinescu să conchidă — în mod eronat, cum o dovedește jurnalul — că „nu-i era gîndul la Elena" (cf. *Vasile Alecsandri*, p. 16). Dar „o astfel de idee, oricît de natural ar fi dorul de călătorie la un tînăr de 25 de ani, pare pentru timpurile acelea cam extravagantă și e firesc să căutăm impulsul ei în împrejurări extraordinare, de ordine sufletească. Că programul lui cuprindea Africa și Asia ne face să bănuim că [...] intențiunea lui nu era bine definită, ci depindea de o anumită împrejurare [...] Presupunem că Alecsandri nu știa atunci care va fi stațiunea climaterică ce-i va fi recomandată [Elenei Negri] și se gîndea la Cairo sau la vreun loc mai apropiat, în Asia Mică. Spre a nu fi surprins de imposibilitatea de a o urma, va fi luat la timp măsura de precauțiune cu pașaportul în regulă" (cf. Sever Zotta, *La centenarul lui Vasile Alecsandri*, Iași, 1921, p. 20—21; această opinie o împărtășesc aproape toți exegeții lui Alecsandri). Se asigură în grabă și de o importantă sumă de bani, pe care o împrumută de la rude și prieteni, cum notează el în ms. 204, f. 54^{r-v}.

„*Notes*

#

190. — Pris de mon oncle Branisteano, lesquels doivent lui être payés à la St. Démetre 1846, par. stoln. Fabian. —

100. # Emprunté d'Aleco Botez.

57 # Pris de Mr. Antoni Constantinidi arrhes pour les maisons de la grande rue.

100. # De mon père.

50. # De Mitica pour le drochky et le blanc.

200. # de Mitri-Galatz.

697.

10. # de Rolla pour le bureau.

707 # .

200. # à prendre à Trieste de Mr. Giani Scaramanga — banquier de mon père.

907. # ".

Poetul n-o putea însoți pe Elena chiar de la plecarea din țară și pentru că, în aceeași vreme, trebuiau să plece la Paris fratele său Iancu și bătrînul Alecsandri. El urma s-o întîlnească abia, după ce va face un mare ocol prin Turcia, la Triest, la 5 septembrie. De la această dată nu se vor mai despărți pînă la moartea ei.

Jurnalul relatează cu multe amănunte timpul petrecut împreună de cei doi tineri legați printr-o dragoste profundă, care le dăruia atîta fericire „cîtă le putea oferi viața". Aceasta se degajă din conținutul și tonul întregului jurnal, ca și din ciclul de poezii, intitulat *Lăcrimioare*, inspirat de dragostea pentru Elena Negri, precum și din jurămîntul făcut de scriitor la moartea acesteia — cum ne încredințează fiica poetului, Marie G. Bogdan (*op. cit.*, p. 82) — de a nu se căsători niciodată. Poate că el nu și-ar fi călcat niciodată jurămîntul, dacă n-ar fi fost pus în situația de a reglementa situația fiicei sale la întoarcerea ei în țară (în 1876, după aproape 20 de ani de la începutul legăturii sale cu Paulina Lucasiewics, se oficiază discret căsătoria lor). Toate aceste argumente pledează împotriva neîncrederii pe care o arată G. Călinescu față de sinceritatea afecțiunii lui Alecsandri pentru Elena Negri (cf. *Vasile Alecsandri*, p. 12; vezi și G. C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, p. 134).

În jurnal, însemnările despre ultimele zile ale călătoriei, cele petrecute împreună cu Bălcescu la Palermo, drumul la Neapole și apoi spre țară sînt foarte sumare.

Evocarea acestor momente dureroase o aflăm însă în cele două scrisori (din febr. şi apr. 1847) ale poetului către Zulnia Sturdza, sora Elenei Negri, precum şi în scrisoarea către un prieten imaginar, datată *Palermo, ianuarie 1847* (publicată în V. Alecsandri, *Teatru*, Bucureşti, 1875, p. XVII–XVIII).

Pentru a întregi romanul de dragoste al poetului cu dramaticul sfîrşit al Elenei Negri, reproducem aici aceste preţioase documente:

[*Către un prieten imaginar*]

„Palerma, Ghenar, 1847

Amice,

Îţi scriu aceste rînduri de subt soarele splendid al Siciliei. Aici ne aflăm trei compatrioţi: doamna N..., care întruneşte cele mai frumoase calităţi ale sufletului şi ale spiritului; amicul nostru Neculae Bălcescu, care a venit să găsască alinare boalei de pept în atmosfera caldă a Palermii, şi eu, adus pe aceste ţărmuri înflorite de nişte împregiurări ce ţi-oi povesti într-o zi ... Dumnezeu ştie cînd ...

Petrecem tustrei într-o frăţască intimitate şi vorbim mult de ţară. Dorul ei ne urmăreşte pretutindene şi ne-o arată prin vălul depărtării mai frumoasă şi atrăgătoare. Vila Delfina, unde locuieşte doamna N ..., situată afară din oraş, posedă o terasă largă, pe care se pleacă crengile încărcate de fructe de aur a doi portocali mandarini. Privirea se întinde pe grădini pline de flori şi de arbori exotici, ce răspîndesc parfumuri îmbătătoare, iar mai departe, pe muntele Pelegrin, în al cărui vîrf se găseşte peştera sfintei Rozalii. În dreapta, ochii se primblă pe albăstrimea mării siciliane, brăzduită de bărci uşoare.

Pe acea terasă, aşezată pe coloane de marmură, ne adăpostim de fierbinţala soarelui şi gustăm dulceaţa serilor poetice ale Palermii, ascultînd în depărtare cînticele păscarilor şi admirînd măreaţa apunere a soarelui în sînul mării. Fiecare din noi aduce partea sa de inteliginţă, spre a înlesni trecerea zilelor; iar mai cu samă d-na N ... prin varietatea cunoştinţelor sale şi prin observările sale fine şi spirituale, ne face a nu simţi nicidecum zborul timpului. Cînd Bălcescu ne ceteşte un pasagiu din *Istoria românilor sub Mihai Viteazul*, la care el lucrează *con amore* de mai mulţi ani, cînd eu recitez vreo poezie nouă, şi amica noastră ne încuragează cu o zîmbire graţioasă, sau ne corige cu acel tact fin şi delicat care distinge naturele alese.

Acum o săptămînă doamna N ... era tristă şi suferindă. Am cercat să-i alung tristeţea şi am compus în grabă un vodevil întitulat *Peatra din casă*, cu scop de a combate tendinţa neomenească a unor părinţi de a considera pe fete ca nişte sarcini grele în familie, ca *Petre în casă*, bune numai de a fi exilate la monăstiri. Tot cu această ocazie am atins în treacăt o chestie foarte importantă, acea a *dezrobirii țiganilor* ... Doamna N ... și Bălcescu au rîs de bună voie și m-au îndemnat să trimet vodevilul trupei din Iași. Iată dar că-l adresez ție, amice, și te însărcinez să dai manuscriptul cui se cuvine; nu uita însă ca să mă înștiințezi dacă publicul va șuiera sau va aplauda în sara de reprezentație.

Adio, te las în zăpadă și alerg la soare!"

[*Către Zulnia Sturdza*]

„*Palermo, 8 februarie 1847*

Doamnă,

V-am scris de la Neapole o scrisoare lungă pentru a vă pune la curent cu boala surorii dumneavoastră și cu toate mizeriile atît mici, cît și mari pe care le-am îndurat în timpul călătoriei noastre de la Veneția la Paris și de la Paris la Neapole. Știți, deci, că, după avizul d-lor Rostan și Andral, soarele Siciliei era absolut trebuitor pentru restabilirea sănătății d-nei Elena. Așadar, pentru a ne conforma întru totul prescripțiilor medicale, am plecat de la Neapole puține zile după ce v-am expediat scrisoarea, și în sfîrșit iată-ne la Palermo.

Toată nădejdea noastră este în efectul salvator al climei acestei țări și, în adevăr, de cînd sora dumneavoastră se găsește instalată la ea acasă, suferințele sale au scăzut simțitor. Nu mai are slăbiciuni, nu mai are apăsări în piept, și dacă nu ar fi tusea, care o supără mai cu seamă noaptea, ea ar fi absolut sănătoasă.

Să nu vă închipuiți că totuși clima Siciliei a corespuns pînă acum faimei de care se bucură în general în lumea întreagă. Ați cădea într-o greșeală de care vreau să vă salvez cît mai repede. Nu, doamnă Zulnia. Cerul din Palermo, ca și acela de la Neapole, s-a încăpățînat să se arate pînă astăzi ochilor noștri întru totul asemănător cu celelalte părți ale cerului care acoperă restul globului. Astfel că la Neapole am simțit frigul tot așa de bine ca și la Iași, cu tot Vezuviul, atît de lăudat, și cu tot soarele, la fel de lăudat, iar cît despre albastrul cerului din Sicilia, nu-l cunoaștem încă decît din nume. În schimb, de optsprezece zile am avut tot răgazul să observăm forma norilor, căderea ploilor și forța vîntului, căci, de cînd am pus piciorul pe acest fericit țărm, norii n-au încetat să facă evoluții aeriene, nici ploaia să cadă, nici vîntul să sufle. Așa o fi, oare, întotdeauna în timpul iernii? Sau poate este o excepție făcută în cinstea noastră?

Iată ce ne tot întrebăm în timp ce supraveghem focul din cămin (în lipsă de soare), dar vai, șuieratul ascuțit al vîntului se însărcinează să ne răspundă. De aceea vă mărturisesc prostește că, în ce mă privește, cred că mă aflu sub lovitura unei mistificări diavolești. Nu mai cred în climele renumite pentru căldură, nu mai cred în soarele Italiei, și este de ajuns să mi se vorbească despre asta, pentru a-mi trezi proasta dispoziție. Vorbiți-mi, dimpotrivă, despre sobele noastre bune, care prețuiesc cît o sută de mii de sori ai Neapolului și tot atîția Vezuvii; pui acolo un trunchi de copac, și poți să te culci liniștit, fără să te temi că vei fi trezit de frig, în timp ce aici ziua este vară și noaptea iarnă; la soare, cînd există, ești în Africa, iar la umbră te apropii de Siberia. Este groaznic și simt că mă ia cu frig în spinare numai gîndindu-mă la asta. Sînt deci furios împotriva acestei clime, se înțelege, și aceasta cu atît mai mult cu cît sînt aproape sigur de restabilirea surorii dumneavoastră, dacă ar avea un soare *cum trebuie* măcar două luni. Am văzut-o cu ochii mei revenind ca prin minune la o stare de sănătate perfect mulțumitoare într-o zi cînd a fost vreme bună. S-a simțit chiar atît de bine în ziua aceea, încît a făcut și niște dulcețuri minunate de chitră, pe care regret să nu pot să vă fac să le gustați, dar sînteți atît de departe, încît mă văd, vai, în trista situație de a vă înlocui față de ele, sarcină grea, dar de care mă achit cu cinste.

Vedeți deci că d-na Elena merge mai bine din moment ce se poate ocupa cu prepararea dulcețurilor. Este veselă, cu toate accesele trecătoare și destul de dureroase ale tusei sale, căci trebuie să știți cu ce tărie îndură bolile de tot felul: în timpul zilei face lecturi distractive și seara se culcă destul de devreme, după ce a băut lapte de măgăriță etc.

Într-un cuvînt, e liniștită de cînd este la ea acasă, căci am uitat să vă spun că, după sosirea noastră la Palermo, am umblat o săptămînă întreagă prin oraș și prin împrejurimi în căutarea unei locuințe potrivite și că, în sfîrșit, am avut norocul să-i găsesc un apartament drăguț la primul etaj al unei căsuțe de țară. Această mică vilă, numită vila Delphina, este așezată în afara orașului Palermo, într-o poziție minunată, în plin soare de dimineață pînă seara și are o grădină încîntătoare. Este un refugiu drăguț, unde sănătatea trebuie să se îmbunătățească vrînd-nevrînd ... dacă ar fi soare; dar unde este nefericitul acela de astru? Spuneți-mi, vă rog, ca să mă duc să-l caut.

În așteptare, rămîn al d-tale mai mic,

V. Alecsandri

Salutări prietenești cui se cuvin.

— Sora dumneavoastră a primit scrisoarea din 19 decembrie, cît despre celelalte, printre care și polița, e în totul îndreptățită să creadă că s-au pierdut.

— D-nii Rostan și Andral au recomandat în mod special surorii dumneavoastră să se ferească de impresii puternice și mai cu seamă dureroase, din cauza iritării nervoase care se răsfrînge asupra plămînilor. Îmi permit deci să vă sfătuiesc, pe dumneavoastră și pe toate persoanele care îi vor scrie, să nu-i dea niciodată decît vești bune, orice s-ar putea întîmpla în Moldova în timpul lipsei sale.

— Sora dumneavoastră mă însărcinează să vă anunț că în două sau trei zile se va apuca să vă scrie o scrisoare lungă, fără cusur în ceea ce privește caligrafia. *Aprobat.* [1]

— Doamnă, vă rog să scrieți cît mai des posibil surorii dumneavoastră, căci am băgat de seamă că scrisorile dumneavoastră îi dau sănătate și să îndemnați în același timp pe doamnele Catinca și Emmeline [2] să vă urmeze exemplul, adică să-i trimită des scrisori lungi, și mai cu seamă cît mai *vesele.*"

„*Neapole, 2 aprilie 1847*

Doamnă Zulnia, datorită îngrijirilor doctorului Cangiano, sora dumneavoastră a suferit o îmbunătățire simțitoare în starea bolii sale de cînd am sosit la Neapole.

Inflamația pe care o avea în partea stîngă a pieptului și care, fără măsurile luate la timp, ar fi putut să atace plămînul, a dispărut; și din toate durerile pe care doamna Elena le suferea rînd pe rînd, cînd la cap, cînd la rinichi, cînd la stomac, nu i-a rămas decît o slăbiciune destul de mare, datorită în cea mai mare parte suferințelor sale trecute, transpirațiilor pe care le are încă în fiecare noapte, lipitorilor pe care și le aplică și regimului aspru la care a fost supusă în timpul ultimelor zece zile. Chiar și această slăbiciune a scăzut de două zile pînă la a îngădui surorii dumneavoastră să-și părăsească patul și să se îmbrace pe jumătate, fără să se obosească prea rău. Cu toate acestea, trebuie să mărturisim, este încă departe de a-și fi recăpătat puterea și poate va trece mult timp pînă să o recîștige măcar în parte, atît de mult a distrus-o boala în timpul celor două luni de iarnă petrecute în Sicilia. Nu vă puteți închipui cum a slăbit în urma crudelor suferințe pe care le-a îndurat, de altfel este imposibil să suferi mai mult decît a suferit ea. Ah, acum, cînd mă gîndesc, pierd orice credință în Dumnezeu și mă simt revoltat împotriva ideii unei îndurări divine; cuvinte zadarnice, care n-au nici măcar puterea de a mîngîia. Și cum să crezi cînd de cinci luni neîntrerupte sora dumneavoastră nu a avut o singură zi de odihnă, cînd de cinci luni inima mea este torturată de îngrijorările cele mai crude? Și toate acestea pentru ce? Ce a făcut sora dumneavoastră pentru a îndura atîtea suferințe, ce am făcut eu însumi? Ce rău am făcut amîndoi? Haida de, Dumnezeu, soarta, toate acestea nu sînt decît povești! Singurul geniu care conduce lumea este geniul răului.

---

[1] Cuvînt scris de mîna Elenei Negri.

[2] Emmeline Raymond, scriitoare, născută la Cernăuți, prietenă cu Elena Negri, Ion Ghica etc.

Iertați-mă, doamnă Zulnia, că vă înșir toate aceste aiureli. Înnebunesc cînd mă gîndesc la unele lucruri, căci am plătit întotdeauna scurtele mele clipe de fericire cu suferințe care vor ajunge mai curînd sau mai tîrziu să mă facă să-mi pierd mințile.

Dar să lăsăm toate acestea și să revenim la doamna Elena. Starea ei de acum este mai rea decît aceea în care se găsea în luna ianuarie, cînd sosise la Neapole, și, cu toate acestea, de o sută de ori mai bună decît aceea în care se găsea la plecarea din Palermo. Aceasta mă face să sper că, datorită timpului bun și îngrijirilor permanente, orice posibilitate de pericol va dispărea.

Și mai întîi, pentru a nu neglija nimic, am consultat, la cererea chiar a d-lui Cangiano, pe d-l Lanse, care, după un examen serios al stării plămînilor, a declarat că trebuie numaidecît să urmeze instrucțiunile d-lor Rostan și Andral, adică să deschidă un seton în partea superioară a pieptului, cu scopul de a vindeca definitiv răul. Cît despre cura de urmat mai tîrziu, părerea celor doi doctori este:

1. Să părăsească Neapole la 24 aprilie stil nou, ca să scape de marile călduri și să întreprindă o călătorie pe mare. Aceasta va fi chiar ca un început de cură.

2. Să se îndrepte spre Moldova și să intre în țară pe la 15 mai, astfel încît să petreacă acolo lunile iunie, iulie, august, și în acest timp să facă acolo și cura de fermă.

3. Să plece din Moldova spre sfîrșitul lui august și să se ducă pe mare la Livorno, pe urmă la Pisa, pentru a petrece acolo iarna viitoare.

Această hotărîre are dublul avantaj de a o face pe doamna Elena să facă două călătorii pe mare și de a o face să-și petreacă lunile de vară în familie, înconjurată de toate îngrijirile și de toate comoditățile de care ar putea fi lipsită în străinătate, în Elveția de exemplu. În plus, hotărîrea se potrivește foarte bine cu dorințele iubitei noastre bolnave, care este sătulă de hoteluri și căreia îi este puțin cam dor de țară. Deci vă anunț că la 24 aprilie vom părăsi Neapole pentru a ne duce la Constantinopol, și că d-na Elena, după o scurtă ședere în acest oraș, va pleca spre Galați. Aceasta se va întîmpla, după socotelile mele, pe la 12 sau 15 mai stil nou.

Nu mai am nevoie să vă îndemn să vă găsiți la Galați la această epocă cu o trăsură închisă pentru a o conduce pe sora dumneavoastră la Mînjina, dar ceea ce vă rog negreșit este de a însărcina pe una din rudele dumneavoastră (Manolache Epureanu[1] de preferat înaintea oricui) să plece la Constantinopol în primele zile ale lui mai, pentru a însoţi pe vara sa pînă în Moldova, căci mie, cu toate bunele intenţii, îmi va fi cu neputinţă să merg *mai departe* de Constantinopol, din cauza împrejurărilor[2] care mă împiedică să mă reîntorc în patrie. De aceea faceţi în aşa fel încît Manolache să se afle la data arătată mai sus, adică pe la începutul lui mai (stil nou) în hotelul *doamnei Giuseppina Vitali-Pera pe micul cîmp al morţilor.*

Prietenul dumneavoastră devotat,

V. Alecsandri

Bălcescu vă trimite complimente" (cf. Vasile Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 23—44).

Sosiţi în grabă la Constantinopol, Costache Negri, Zulnia şi slujnica ei, Ana Moldoveni, nu vor mai putea face altceva decît s-o îngroape creştineşte pe Elena Negri, la 4 mai 1847, în ograda bisericii greceşti din Pera (cf. G. Bogdan-Duică, *Vasile Alecsandri*, p. 20).

Multă vreme după moartea Elenei Negri, poetul nu se poate mîngîia, nu-şi mai găseşte liniştea. Întors imediat în ţară, îl aflăm aci în Valahia, aci în Moldova, parcă alungat de duhuri, căutînd să-şi vindece mai mult sufletul decît trupul bolnav (vezi nota *Balta-Albă* — 1847, p. 733).

Îi e greu să se despartă şi de puţinele lucruri care i-au rămas de la dispărută:

„În biletul dumitale — îi scria el Zulniei în dec. 1847 — îmi ceri micul portret pe care ţi-l făgăduise Elena [...] Cu toate acestea îţi voi mărturisi, ca prietenei mele celei mai bune, că eu însumi ţin la acest obiect mai mult decît la o relicvă sacră, pentru că îngerul nostru mult iubit nu s-a depărtat de el pînă în ultima clipă. Sînt legat de el prin toate suvenirile de fericire şi tristeţe pe care mi le aminteşte, ţin la el, în sfîrşit, prin toate fibrele inimii mele. Acest mic portret închide pentru mine o lume întreagă de gînduri şi sentimente, el înseamnă trecutul meu, cea mai frumoasă parte a tinereţii mele" (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, p. 236).

Amintirea Elenei Negri va rămîne multă vreme vie în sufletul poetului şi o va evoca cu aceeaşi nealinată durere şi duioşie. Astfel, în 1848, pe cînd se afla exilat la Paris, într-o scrisoare datată 10 nov. 1848, îi împărtăşeşte

---

[1] Emanuel Costache Epureanu (1820—1880), văr cu fraţii Negri; unionist şi însemnat om politic.

[2] Care erau de natură intimă şi nu de natură politică, dovadă că Alecsandri se întoarce în ţară la cîteva zile după moartea Elenei Negri.

Zulniei Sturdza simțămintele ce încearcă la revederea casei în care locuise, cu un an mai înainte, împreună cu Elena Negri: „... este un anume cartier în acest oraș, o anumită stradă, o anumită casă care închide în ea atît de dureroase amintiri încît nu mai îndrăznesc să mă apropii nici de stradă, nici de casă ... Am avut totuși curajul să o fac în prima zi a sosirii mele aici, dar simt că nu voi mai avea curajul s-o repet“ (cf. V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, p. 141).

Și mai tîrziu, în 1852, cînd Bălcescu voia să se întoarcă în țară, V. Alecsandri îi scria:

„Iubita noastră Elena Negri este înmormîntată în ograda bisericii grecești din Pera. Mormîntul ei e acoperit cu o lespede de marmură pe care este săpată următoarea inscripție:

ELENA NEGRI
Moldavia
4 mai 1847

Cînd îi merge să vizitezi acel mormînt, care cuprinde cea mai scumpă și mai bogată parte a vieții mele, să depui cîteva flori în suvenirul meu“ (scrisoare datată *Iași, april 1852* — cf. Vasile Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 67).

Amintirea acestui episod al vieții sale îl tulbură chiar și în pragul morții, dovadă că era departe de a-l da uitării. Cînd prietenul său Al. Papadopol-Callimach îi dă știrea că vizitase moșia Blînzi, bătrînul bard îi scrie cutremurat, la 11 iunie 1888, de la Paris:

„Vestea ce mi-ai dat de vizita d-tale la Blînzi și puținele cuvinte ce mi-ai zis despre acel colț de țară, care cuprinde o lume de suvenire pentru mine, m-au uimit adînc. Anii cei mai fericiți ai tinereții mele au trecu pe sub ochii mei ca un nor de fantasme drăgălașe și pare că glasul lor înduioșat îmi rosteau aceste cuvinte întristătoare: « Ce-ai fost odinioară și ce ești acum » ? Timpul trece, ne despoaie ca un hoț și ne lasă suspinînd în urma lui; dar singura comoară ce nu ne poate el fura este comoara suvenirilor.

Moartea începe din momentul unde omul nu-și mai aduce aminte că au trăit“ (cf. V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 393—394).

SUVENIRE DIN 1885. LUI ION GHICA

Însemnările se află, în două variante, în ms. 2253. Prima variantă, cea consemnată pe filele $27^r—36^r$, pare a fi o versiune hărăzită tiparului, fiind scrisă îngrijit și rînduită în capitole. Se publică pentru prima oară în acest volum, după manuscris. Cea de a doua, consemnată pe filele $37^r—39^v$ pare a fi o variantă anterioară (cum rezultă, de altfel, și din corespondența poetului); pe verso f. 39 Alecsandri se pare că voia să continue relatarea, dar nu mai notează decît: *„27 noemvr. Kamieş“*. Titlul acestei variante diferă de al celei dintîi: *Amintiri din 1855. Domnului Ion Ghica*, după cum şi textul ei prezintă diferenţe faţă de celălalt.

Prima versiune a acestor însemnări datează probabil din anul 1861 (G. C. Nicolescu crede că le-ar fi scris mult mai tîrziu — cf. *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, p. 437), după cum mărturiseşte Alecsandri însuşi într-o scrisoare pe care i-o trimitea din Paris lui Ion Ghica, la 25 nov. 1861, oferindu-şi colaborarea la *Revista română* a lui Odobescu de curînd apărută: „Am pus pe hîrtie amintirile din călătoria mea în Italia [...] precum şi pe acelea despre excursia în Crimeea, după luarea Sevastopolului şi dacă crezi că acestea merită un loc în revista de care este vorba, mi-ar face plăcere să ţi le trimit“ (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, p. 75). În ianuarie 1862 el oferea din nou *Revistei române* relatarea călătoriilor în Maroc, în Crimeea şi în Italia. Se vede însă că această publicaţie era interesată de alt gen de scrieri.

Aşa se face că relatarea acestei călătorii nu-l va mai preocupa pe Alecsandri pînă în 1874, cînd, solicitat de Iacob Negruzzi, se gîndeşte iarăşi să o scrie: „Mă întrebi de am vreo poezie nouă în portofoliu? — se adresa el lui Negruzzi în scrisoarea din 17 ghenar 1874. — Nu, căci mă ocup să completez diverse scrieri în proză începute şi neterminate. Acum sfîrşesc relaţia călătoriei mele în Africa şi apoi am de gînd a descrie voiajul meu în Crîm pe timpul războiului“ (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 63).

Se pare că relatarea consemnată pe filele 27^r-36^r din ms. 2253 datează din anul 1875. La 14 octombrie, solicitat cu insistenţă de Iacob Negruzzi, el îi scria: „Îţi promit să notez de-aci înainte diverse cugetări ce-mi trec prin gînd la gura sobei şi să ţi le comunic cînd vor forma o cîtime prezentabilă [e vorba de articolul *Din albumul unui bibliofil*]. Pîn-atunci mă voi ocupa cu descrierea călătoriei mele la Crîm în timpul războiului de la 1854—1855, pentru coloanele *Convorbirilor*“ (V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 78).

În anul 1855 Alecsandri se afla la Paris, unde „vizita numeroşi oameni din viaţa culturală şi politică a Franţei“, avînd, probabil, de îndeplinit o misiune propagandistică în împrejurările înfruntării dintre Rusia ţaristă pe de o parte şi Turcia, sprijinită de marile puteri europene, pe de alta. Aflînd de căderea Sevastopolului, poetul hotărăşte să se întoarcă în ţară, făcînd un ocol pe la Constantinopol, de unde se putea duce să viziteze cîmpul de luptă al Sevastopolului, de care i se părea că se leagă direct soarta viitoare a ţării sale (cf. G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 300—301; cf. şi G. Bogdan-Duică, *V. Alecsandri*, p. 36). Se despărţea cu oarecare regret de Paris, unde se simţea bine în mijlocul prietenilor pe care şi-i făcuse. La 10 oct. 1855, îi comunica lui Ed. Grenier, aflat la Iaşi, intenţiile sale:

„... patria mă cheamă şi afacerile de asemenea. Dar mai înainte de a deveni victima lor, intenţionez să fac un scurt popas în Crimeea ca să văd ceva eroi. Plec sîmbătă la Constantinopol, unde voi fi la 25 ale acestei luni. De acolo, drept pe turnul Malakoff, apoi, după ce îmi voi fi îndestulat privirile cu această măreaţă privelişte de distrugere... viu să petrec la Iaşi" (cf. V. Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, p. 75). O asemenea scrisoare îl va fi determinat pe G. C. Călinescu să afirme: „Avînd demonul turistic, în 1855 [Alecsandri] nu se putu opri de-a nu vedea Sevastopolul, în plin război:

În zgomotul de tunuri ce tună nencetat
La Crîm, pe triste ţărmuri, mă primblu întristat..."

(cf. *Vasile Alecsandri*, p. 24).

Fapt este că la 25 octombrie 1855 poetul se afla la Constantinopol, în mijlocul prietenilor săi Ion Ghica, Costache Negri, Dimitrie Rallet şi Baligot de Beyne, care scotea acolo jurnalul *Presse d'Orient*. O lună mai tîrziu se îmbarca pe vasul „Pharamond" împreună cu acesta din urmă, care vizita pentru a doua oară teatrul de război din Crimeea.

Alecsandri nu consemnează în însemnările sale din ms. 2253 decît întîmplările petrecute în timpul călătoriei pe mare pînă la sosirea în Crimeea. G. C. Nicolescu trimite greşit (v. *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, p. 302 n. 2) la ms. 4497, care nu conţine decît însemnările călătoriei întreprinse de poet la Constantinopol în 1845.

Însemnări sumare despre restul călătoriei în Crimeea le aflăm în vol. *Autrefois et aujourd'hui*, al Mariei G. Bogdan, p. 81—82, şi sînt datorate lui Baligot de Beyne, tovarăşul de călătorie al poetului. nu lui Costache Negri, cum afirmă autoarea. Pentru a completa itinerariul acestei călătorii, reproducem în continuare însemnările din vol. *Autrefois et aujourd'hui*: „Parmi les lettres de K. Negri se trouvent sur un bout de papier jauni les notices suivantes faites à cette époque par lui-même:

« Dimanche 25 novembre 1855, départ avec Basile pour la Crimée.

27 novembre arrivée à Kamient.

28 couché au quartier général du grand prevôt (Général Vernon).

29 nov. Couché à Inkermann, chez Fontaine payeur.

29 visité Sébastopol. Déjeuné chez le Général Bazaine. Malakoff, Redan, Mamelouk Vert.

30 nov. Couché à Traktir; Basile, chez le général, moi chez Chancé payeur. Dans la journée Vitremaia, Traktir. Ouragan de nuit.

1 décembre. Rentré chez de Vernon après une visite à Balaclava.

Soirée avec le duc de la Rochefoucauld chef d'escadron du I-er Hussard.

Le lieutenant Guisse chef d'escadron de gendarmerie. Pelletejan capitaine, Pécoud lieutenant.

2 décembre. Monastère St. Georges. Aventure de cheval. Courses.
3 décembre. — Nouvelle visite à Malakoff.
4—5 décembre. — Embarquement sur...
[illisible] *Tempête* »".

Despre unele dintre personalitățile cunoscute cu acest prilej, Alecsandri va mai aminti în *Istoria misiilor mele politice.*

VARIANTE

Ms. 2253 (A), f. 37^r—39^v; (B), f. 27^r—36^r

682, 1 — *B :* Suvenire / *A :* Amintiri || 2 — *B :* Lui / *A :* Domnului || 3 — numai în *B :* Amice || 10 — *B :* de a-i / *A :* a-i || 12 — *B :* imperiul Franței / *A :* Franța || 13 — *B :* produs / *A :* contribuit mult la || 15 — *B :* Iată / *A :* Iată, amice || 17 — *B :* ce am simțit în primblarea mea || *A :* a primblărei mele || 18—19 — *B :* ocupate de către armatele aliate în / *A :* în || **683,** 10—16 numai în *B :* Cum [...] Traian. || 19—20—*B :* ce fusese încă o dată în Crimeea. / *A :* al meu, Baligot de Beyne, care atît în ziarele din Paris cît și în *Presa de Orient* redactată de el la Constantinopoli au susținut cu multă căldură interesele României. || 22 — *B :* vesel || *A :* veseli || 23 — *B :* Rallet, lui Ion Ghica și la mai / *A :* D. Rallet și ție, amice, și la || 24 — *B :* ofițeri / *A :* ofițeri francezi || 26—27 — *B :* periculoase [...] comandează [...] franceze / *A :* primejdioase [...] comandă [...] franceze din Constantinopoli || 28 — *B :* de recomandație pentru generalul Wimpfen și / *A :* pentru generalul Wimpfen, || 30 — *B :* Orient. [...] în Constantinopole / *A :* Orient și pentru mai mulți alți generali, amici ai lui. [...] la Pera || 36 — *B :* o feerie de teatru / *A :* minunele unei feerii || **684,** 5 — *B :* din / *A :* dintre || 6 — *B :* *zuliul* corăbiei / *A :* mișcarea corăbiei, *zuliul* || 15 — *B :* aprins / *A :* înflăcărat || 21 — *B :* ceilalți / *A :* alții || 22—23 — *B :* în spumă și / *A :* și || 26 — *B :* de-o parte, cînd de altă parte / *A :* cînd într-o parte, cînd în alta || 28 — *B :* șovăind și grabnic / *A :* grabnic și șovăind || 29 — *B :* iar turcul / *A :* și bietul turc || 30 — *B :* rostește / *A :* scoate din pept || 31 — *B :* pepturi uriașe de lebădă / *A :* niște pepturi de lebede uriașe || 38 — *B :* zîmbitori / *A :* zîmbind || 39 — *B :* se / *A :* în unanimitate se || **685,** 1 — *B :* calțavetelor eraldice / *A :* calțavetelor || 2 — *B :* inima. / *A :* inima! (sic) || 3—5 — *B :* încrezători în atestatul de bravură ce și-au acordat singuri, și liniștiți mai cu seamă [...] ei se / *A :* acordîndu-și ei înșuși atestat de bravură și liniștiți [...] se || 7 — *B :* au dat / *A :* daseră || 8 — *B :* și / *A :* și că || 10—11 — *B :* printre grupele acum reînviate / *A :* de-a lungul podului || 12 — *B :* zări chiar / *A :* întrevedea mai cu seamă || 13 — *B :* turn [...] mea / *A :* turn devenit celebru [...] noastră || 14 — *B :* palatelor din povești / *A :* monumentelor fabuloase || 15— *B :* cu peptul vaporului pân-a ne găsi în / *A :* păn-a ne găsi || 19 — *B :* toţi / *A :* pasagerii || 20 — *B :* de mare se manifestă din nou / *A :* se manifestă || 21 — *B :* pasajeri [...] lor deşarte şi aceştii / *A :* ei [...] deşarte şi || 22 — *B :* pune la masă pentru ca să-şi potoale luptele stomahului / *A :* aşeza la masă || 25 — *B :* să se [...] de / *A :* ca să se [...] lor de || 26—28 — *B :* Unii [...] alţii sînt [...] parte la masă şi că au să fie obligaţi de a o plăti / *A :* O mare parte din ei [...] fiind [...] loc la masă || 30—37 — numai în *B :* Cerul [...] corăbiei || **686,** 3 — *B :* slab / *A :* slăbit || 4 — *B :* destînaţi / *A :* condemnaţi || 6 — *B :* profundă / *A :* adîncă || 10 — *B :* de-a lungul [....] din / *A :* serios [...] de || 12 — *B :* capăt / *A :* capătul vaporului || la sfîrşit, numai în *A :* 27 noemvr. *Kamieş* ||

SUVENIRE DIN VIAŢA MEA

NOTĂ

Datată *Mirceşti, mai 1865,* nota se află în ms. 822, f.1^r—2^v. Se publică acum pentru prima oară în întregime, după manuscris. Se pare că era răspunsul pe care Alecsandri voia să-l dea afirmaţiilor cu privire la originea familiei sale. Cu prilejul uneia dintre şederile sale în Veneţia, fusese uimit să constate că în acest oraş se aflau mai mulţi locuitori cu numele de Alecsandri şi acum, „într-un elan de imaginaţiune romantică, scrise că se trăgea dintr-un cavaler veneţian" (v. G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, p. 5). „Era o presupunere — spune şi G. C. Nicolescu în *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, p. 11—12 — în care nici poetul nu credea cu prea multă temeinicie".

Alecsandri nu va părăsi însă cu totul această idee, cum ne încredinţează fiica lui, Marie G. Bogdan („Iată, de altminteri, ceea ce trasează cu propria lui mînă în cartea manuscris pe care mi-a dat-o în 1881, *Suvenire din viaţa mea*"), reproducînd următoarele rînduri, care se deosebesc foarte puţin de cele din ms. 822:

„Notes. Ma famille est originaire de Venise. A l'époque où cette république éait dans toute sa splendeur, un de mes aïeux au coeur hardi, à l'esprit aventureux est venu mettre son bras au services de la Moldavie. Il s'y maria avec une indigène et ses enfants furent naturalisés moldaves.

Je suis né à Bacau en 1821, au mois de juillet, à l'époque de la révolution greque. Ma mère appartenant à la famille Cozoni, fut obligée de vivre avec ses enfants cachée dans les forêts de Bacau, pendant les premiers temps de cette révolution qui avait exposé le pays aux méfaits des grecs et aux cruautés des janissaires.

Je fis mes premières études avec le moine Gherman, le même qui a vendu au prince Ghyka le manuscrit de Schinkaï; puis j'entrai dans le pensionat de Monsieur Victor Cuénim, un vieux militaire de Napoléon qui, après la chûte de l'Empereur, vint s'installer à Jassy.

Quoique enfant, le plus grand charme de mes heures de récréation consistait à regarder les hautes collines de Socola, traversées par la grande route de Bordé. Dès cette époque mes instincts voyageurs aspiraient vers les horizons inconnus. L'arrivée des hirondelles, le passage des grues et des cigognes, le sourire du printemps me produissaient une sorte de trouble qui ne manquait pas de charme" *(Autrefois et aujourd'hui*, p. 73*)*.

Unele dintre aceste amintiri se regăsesc în evocarea *Porojan*.

În acelaşi spirit se înscriu şi insistenţele sale de mai tîrziu pe lîngă Papadopol-Callimach, care făgăduise să publice în *Convorbiri* unele informaţii din care ar fi rezultat originea italiană a familiei Alecsandri. Astfel, la 1 faur 1884, Alecsandri îl întreba într-o scrisoare: „Ocupatu-te-ai cu notiţele asupra ambasadorului Veneţiei, Alecsandri?" La 11/23 faur 1884 îi scria iarăşi, satisfăcut de ştirile ce primea şi nerăbdător: „Sînt încîntat că ai mai făcut descoperiri asupra familiei Alecsandri şi aştept scrisoarea ta cu multă nerăbdare ca să o publici în *Convorbiri*. Ea va fi pentru mine şi ai mei un document de cel mai mare preţ". Gîndul acesta se vede că nu-i dădea pace, căci şi în 1886, cînd se afla la Paris, îl sîcîia iarăşi, în scrisoarea din 16/18 ianuarie, pe Papadopol-Callimach: „... ce-ai făcut cu scrierea asupra ambasadorilor veneţieni, de care mă interesez atît de mult?" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 169, 170, 185). Acesta însă n-a publicat niciodată vreo scrisoare cuprinzînd informaţii privitoare la familia Alecsandri.

UN ORATOR MUT

Scris probabil în toamna sau iarna 1875/1876, un indiciu în acest sens constituindu-l faptul că articolul figurează în ms. 3489, f. 92^v — 93^v, printre bucăţile care au format articolul *Din albumul unui bibliofil*. Publicat pentru prima dată în vol. *Proză*, 1966, de regretatul G. C. Nicolescu.

PÎNEA AMARĂ A EXILULUI

Această scrisoare către Ion Ghica s-a publicat în *Convorbiri literare*, XXIV, 1890, nr. 9 din 1 dec., p. 721—726, după moartea lui Alecsandri, însoţită de următoarea notă a lui Iacob Negruzzi, intitulată *O scrisoare inedită a lui Alecsandri către Ion Ghica:*

„Din corespondenţa pe care Alecsandri şi Ion Ghica o începuse împreună în revista noastră şi pe care numai cel din urmă a urmat-o regulat, Alecsandri a publicat o singură scrisoare la 1 august 1880. Este acea care istoriseşte isprăvile ţiganului Porojan. Mai tîrziu, la 1881, Alecsandri mi-a trimes o a doua scrisoare, neisprăvită încă, în care vorbeşte de *pînea amară a exilului*. Însă cîteva zile mai tîrziu el mă rugă să nu public încă acel manuscript poate pentru a nu atinge susceptibilitatea unor contimpurani. De atunci manuscriptul se găseşte printre hîrtiile mele. Cred că tot ce a rămas de la Alecsandri este interesant pentru români şi de aceea voi publica orice scriere a sa inedită voi mai găsi. În numărul de azi încep prin a face cunoscut fragmentul de scrisoare cătră Ion Ghica, din 12 fevruarie 1881.

I.N."

La sfîrşitul scrisorii lui Alecsandri, în *Convorbiri* se păstrează şi menţiunea *va urma*.

Scrisă în iarna 1880—1881, *Pînea amară a exilului* îi este inspirată scriitorului de priveliştea oferită de demagogia liberală, care folosea între armele ei şi argumentul „pîinii amare a exilului" pe care ar fi mîncat-o la 1848, pasămite pentru lupta pe care o desfăşurase pentru libertatea poporului (v. G. C. Nicolescu, *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, p. 603).

La 12/24 febr. 1881 îi scria fratelui său Iancu, aflat la Paris: „Primeşti *Convorbirile*? Ion Ghica publică acolo o serie de scrisori foarte interesante, la care eu răspund din cînd în cînd. E o corespondenţă organizată între noi şi care pare a fi foarte gustată de publicul nostru. Ultima mea scrisoare publicată anul trecut este intitulată *Vasile Porojan*. Prezint acolo biografia prietenului nostru din copilărie. Ai citit-o? A avut succes. Acum schiţez un articol-scrisoare intitulat *Pînea amară a exilului*.

Brătianu şi Rosetaki nu se vor prea bucura de ea" (cf. V. Alecsandri, *Documente literare inedite*, p. 5).

Îndată ce termină de scris articolul, Alecsandri i-l dă lui Ghica, iar acesta îl trimite lui Iacob Negruzzi ca să-l publice în *Convorbiri*.

În martie şi aprilie se află la Bucureşti, ca să participe la sesiunea anuală a Academiei, cu care prilej i se decernează Marele premiu Năsturel-Herescu, pentru volumele *Despot-Vodă* şi vol. III de *Poezii (Legende nouă* şi *Ostaşii noştri)*. Se ştie ce violentă campanie s-a stîrnit cu acest prilej împotriva poetului, în fruntea ei situîndu-se Al. Macedonski.

În aceeaşi perioadă asistă şi la lucrările corpurilor legiuitoare (Alecsandri era senator), în cursul cărora, în martie, România este proclamată regat. Poate că datorită acestui act, în care vedea numai o nouă creştere a prestigiului României şi poporului român în rîndul ţărilor şi popoarelor europene (cf. G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 604) se hotărăşte să amîne şi publicarea articolului-scrisoare: „Iubite Negruzzi — îi scria el acestuia din Bucureşti, la 10 martie 1881 — te-am căutat aici şi am aflat că ai plecat la Iaşi. Mă grăbesc dar a-ţi trimite aceste rînduri, pentru ca să te rog de a nu publica încă epistola mea asupra *Pînei amare a exilului* ce ți-a comunicat Ion Ghica, fiindcă nu este complectă.

Îmi propun să o sfîrșesc cînd mă voi întoarce la Mircești și atunci voi trimete-o foaii *Convorbirilor*" (V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 121).

Împrejurări pe care nu le cunoaștem l-au împiedicat însă să sfîrșească această epistolă, de care nu va mai pomeni pînă la moartea sa. Vezi și nota la *Introducere la scrisorile lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri*, p. 851 și urm.

INDICE

I. NUME DE PERSOANE

A

Abd-el-Cader: 237
Abderam: 206
Abenceragi: 796
Adrian: 206
Agripa: 206
Ahmed, sultan: 612, 616
Ahmet Feti Pacha: 612, 622
Alaric: 206
Alecsandri (familia): 687, 905, 906
Alecsandri, Ion (Iancu, Jean): 194, 624, 658, 687, 892, 993, 894, 907
Alecsandri, Paulina: 710, 888, 892, 894
Alecsandri, Vasili (vornicul): 647, 658, 687, 804, 893, 894
Alexandrescu, Gr.: 32, 645, 825
Alexandru: 385
Alexandru II: 586, 594
Alexandru cel Bun: 340, 841
Alexandru Ghica-vodă: 338
Alexandru-vodă: 821
Alexandru-vodă cel Bun și Bătrîn: 436
Alexandru-vodă Lăpușneanu: 79, 141, 144, 145, 159, 168
Alexandry, Charles: 661
Alfieri: 637
Alibaud: 347, 821
Almaric: 206
Ambiza: 206
Amozoz: 206
Aman, Th.: 734, 735
Anagnosty: 630, 632
Andral (dr.): 645, 896, 897, 899
Anineanu, Marta: 632, 722, 820, 822, 824, 855, 891, 892
Annunziata: 634, 638, 643, 646, 649, 677
Arago: 591
Arbore: 438
Archimède: 622
Ardouin: 621
Aristia, C.C.: 21, 291, 534, 802
Aristides: 298
Aron-vodă: 626
Arpad: 408
Asachi, Gh.: 366, 602, 674, 712 724, 733, 825, 887

Aslan: 251, 252
Aslan Alecu (hatmanul): 546
Assaki (v. Asachi, Gh.)
Assaki, Hermione: 712
Atila: 298
Auber (Daniel-François): 227
August: 423
Aurelian: 135, 139
Aurelian, P. S.: 853

B

Bade, grand duc de: 674
Baiazid I: 399
Bajazet, sultan: 612, 616
Balatchiano: 681
Balche, P. (v. Balş, P.)
Balgesku (v. Bălcescu, N.)
Baligot de Beyne, Arthur: 398, 683, 833, 903, 904
Balş: 856
Balş, Lupu: 552
Balş, P.: 552, 603
Balş, Toderiţă: 703
Baltazar (Balthazar): 253, 262
Balzac, H. de: 771, 839
Barac, Ion: 452, 456
Barbarini: 671
Barbu Lăutarul: 361
Bariţ, Gh.: 540
Barnum: 696
Bassano (duca de): 565, 875
Baumgartner: 654
Bazaine (doamna): 683
Bazaine (generalul): 682, 903
Bălan, I. D.: 724
Bălăceanu, I.: 179
Bălcescu, Nicolae: 334, 335, 336, 338, 340, 342, 343, 404, 456, 457, 458, 459, 460, 681, 721, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 826, 836, 842, 844, 894, 895, 896, 900, 901
Bălşucă: 364
Becri Mustafa: 841
Bedman (marchiz de): 374, 375, 831
Beldiman, N.: 364, 365, 602
Bellen (le capitain): 607
Bellini: 246
Bengescu, George: 711
Bennetto: 649
Béranger: 597, 604
Berr (baron): 621
Bianu, Ion: 854, 855, 856
Bibescu Vodă: 534, 722, 802
Billecocq, A.: 398, 833
Billing: 875
Birckhahn, W. de: 675
Bixio: 591, 869
Boabdil: 250, 251, 252, 253, 782
Bogdan, Marie G.: 712, 724, 892, 894, 903, 905
Bogdan-Duică, G.: 706, 722, 724, 734, 802, 843, 844, 858, 887, 889, 893, 902
Boileau: 383, 386
Bois Guilbert (marquis de): 621
Bolintineanu, D.: 704, 706, 722, 829
Bonaparte, Jérôme: 590, 884
Borée, Eugène: 622
Borkowsky, Joseph (contele): 825
Botez, Aleco: 894
Bourlet: 860
Branisteano: 612, 889, 894
Bravo: 216, 763
Brătianu: 907
Broun: 649, 677
Brunellesco: 53, 54
Bucşănescu: 364
Bucur: 829
Bucur, Vasili: 834

Buffon: 19
Buke (Michel Bouquet): 391, 398
Bulwer, Sir Henry: 586
Bunăparte (v. Napoleon I)
Byron, Lord: 222, 236, 640, 652, 834

C

Caius (Cezar): 206
Calvin: 445
Camil: 298
Canaregio: 646
Canaris, Constantin: 529
Cangiano, dr.: 898, 899
Canova: 661, 671
Cantacuzène, Léon: 624
Cantacuzin, V.: 552
Cantacuzino: 806
C[antacuzino] (Prințul): 307, 309 310, 312, 313, 314, 315, 317, 318
Cantacuzino, Gheorghi: 539, 552, 858
Cantacuzino, Maria: 343, 844
Cantacuzino-Pașcanu, Eliza Știrbei: 630, 631
Cantemir, Antioh: 369, 383, 384, 386, 388, 602, 832
Cantemir, Demetrius: 601, 841
Cara-Vasili: 533
Caracala: 135
Caragea: 853
Caragiale, Costache: 850
Carl Albert: 868
Caro: 533, 534
Cata, Z.: 625
Catargi, Pulchérie: 625
Catargiu, A.: 551
Catargiu, C.: 818
Catargiu, Nicu: 551, 552
Caton: 298
Cavour: 554, 555, 557, 558, 559, 595, 858, 863, 864, 866, 869, 872, 886
Cazimir, P.: 540
Călinescu, G.: 615, 711, 732, 734, 758, 839, 889, 890, 892, 893, 894, 903, 905
Cellini, Benvenuto: 373, 649
Cervantes: 697
Cesar (Cezar): 136, 171, 234, 385, 407, 461, 475, 776
Cezar August: 206
Chakir Effendi: 612, 616, 888
Chancé: 903
Charles IX: 373
Charpentier: 704, 705
Charton: 591
Chénier, André: 367
Chrisoverghy: 602
Chopin: 390
Ciceron: 298, 748
Cid Campeador: 290, 375
Cihac, A.: 449, 842
Ciornea, Elena: 819
Clarendon (Lord) :575, 580, 869, 881 882, 884
Clotilda (prințesa): 591
Codresco, Th.: 604
Cogalnicean, Michel (v. Kogălniceanu, M.)
Cogalniceano, Michel (v. Kogălniceanu, M.)
Cogălniceanu, M. (v. Kogălniceanu, M.)
Colson, Felix: 397, 833
Columb, Christofor: 179, 704, 724
Conachi, C.: 364, 365, 366, 602, 835
Conachi, Cocuța: 612

Constantinidi, Antoni: 894
Cooper, Fenimor: 814
Coradini, M. A.: 342, 351, 462, 463, 464, 821, 822, 825, 826
Cort: 622
Corti, Gino: 889
Cossuth: 349
Courcy, Alfred de: 643
Cozoni: 905
Cozoni, Elena: 687
Cozoni, Mihai: 687
Crețulescu: 733
Crowder, W. G.: 622
Cuciuc (frații): 472
Cuciuran, Mihai: 728
Cuculi: 359, 364
Cuénim, Victor: 471, 472, 474, 475, 657, 688, 906
Curțiu, Marcus: 298
Cuza, Alexandru Ioan: 460, 475, 551, 552, 554, 555, 558, 560, 561, 562, 563, 564, 566, 567, 569, 571, 572, 573, 577, 578, 580, 584, 585, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 628, 689, 690, 691, 692, 697, 838, 858, 859, 866, 868, 869, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 878, 881, 882, 885, 886
Cuza, D.: 551
Czoernig: 618

D

Dante: 291
Decebal: 135, 836
Delearetto (contesa de) (v. Turnberg)
Delille: 213, 762
Dendrino, Andriko: 889
Derby (lord): 254
Desprez, H.: 398, 833
Dickson, Edouard: 200, 202, 611, 612, 617, 618, 621, 622
Didier, Charles: 239
Dimostene: 298
Dion: 298
Diubiuf: 562
Docan, Ion (Jean): 658
Docan, Nicolae: 75, 212, 475, 552, 711, 890, 892
Donici, A.: 13, 35, 369, 383, 389, 603, 832
Donitche (v. Donici, A.)
Donizetti: 200, 778
Dornbuch, Conrad: 655
Douka (v. Duca, Ion)
Doussault, Charles: 606, 622
Doussot (v. Doussault)
Drimba, Vladimir: 618, 888
Duca, Euharia: 647
Duca, Ion: 647
Duca-Vodă: 80, 81
Dumas, Alexandre: 379
Duroni: 622, 889
Duvert, Felix-Auguste: 414

E

Ehrlich, Henri: 392, 833
Eihoff (baron): 629
Eliad (v. Eliade)
Eliade: 21, 345, 371, 602, 707, 822, 826
Elisaveta Petrovna: 383
Emanoil Filibert: 560, 865
Eminescu, M.: 804
Enric: 206
Epaminonda: 298
Epureanu, M.: 552, 900

Epureanu, P.: 540
Esarcu, Constantin: 826
Etienne, le prince (v. Ştefan cel Mare)
Eugenia (împărăteasa): 535, 562, 575
Evghenia S. (Lucia): 502, 503, 504, 505

F

Fabian, stolnicul: 894
Feidel: 620, 622, 648
Ferdinand: 605
Ferenţ (general ardelean): 84
Filimon: 527
Filipescu: 551, 552, 733
Filipescu, Costache: 342, 345, 346, 821, 822, 836
Filipescu, Speranţa: 733
Filipescu, Zoe: 733
Florescu, Bonifaciu: 820, 824
Florescu, I. Em.: 802
Florescu, Luxiţa: 820
Focion: 298
Follesco: 608
Fontaine: 903
Fortune: 649
Frédéric, l'Archiduc: 630
Furnasaki, Filip: 475

G

Gaertner: 671
Gaspar: 637, 649
Gautier, Théophile: 348, 350
Gavarni, Suplice-Guillaume: 173, 732
Gavril (călăul): 357
Geisenheim: 621
Ghiberti, Lauren: 70
Ghica (prinţul): 905
Ghica-vodă, Grigori: 405, 476, 523, 534, 688, 812, 854
Ghica, Ion: 8, 525, 529, 533, 682, 683, 693, 696, 706, 721, 722, 732, 756, 802, 819, 822, 824, 825, 839, 843, 844, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 860, 893, 898, 901, 902, 903, 904, 906, 907, 908
Ghica, N.: 540
Ghica, Toderică: 549
Ghica, Vasile: 553, 806
Ghika, Jean: 603
Ghika, Mitika: 612
Ghirai, han: 466
Ghyka (v. Ghica)
Gin, Antonio (Castelano): 633, 634 635, 637, 639, 643, 646, 650, 652, 677, 678, 761, 762, 767
Girardin, St. Marc de: 397, 399, 833, 869
Giotto: 54
Giusepine (Giusepina), Md^{me} (vezi Vitali)
Giuseppina: 711, 712
Gobelini: 566
Goethe: 635
Gogol, N.: 373
Golescu (fraţii): 733
Govdala: 359
Graben (generalul): 535, 536
Grandea, H.: 818
Grandville, Gérard: 732
Grădişteanu: 838
Grenier, Edouard: 703, 902
Grimani: 637

Grimm (frații): 724
Guaraccino: 618, 621
Guisse: 903
Gutenberg: 676

H

Hagioglu (v. Hiotoglu)
Hanson, H.: 622
Harnav: 552
Hasdeu, B.P.: 372, 724
Heliad (v. Eliade)
Herder: 724
Herescu, Năsturel: 907
Herold, Louis-Joseph-Ferdinand: 30
Hess, Peters Cornélius: 671
Hilderic: 206
Hiotoglu: 531, 532, 533, 855, 857
Hîjdău (v. Hasdeu, B.P.)
Hodja Murad, pașa: 841
Hortensia (regina): 566
Hourmusaky, Alexandre (v. Hurmuzachi, A.)
Hourmusaky, Doxaki: 712, 724, 725
Hrisoverghi, Alexandru: 366
Hroiot: 370
Hubert: 620
Hübner (baronul): 590, 595, 864, 869, 884
Hugo, V.: 352, 369, 602
Hurmuzachi, A.: 107, 712, 757, 834, 862

I

Ioniță Sturza Vodă: 835
Iorga, N.: 826
Ipsilanti: 81, 586, 687
Ispirescu, Petre: 8, 521, 522, 850
Iuvenal: 386
Ivănescu-Capșa, Elena: 892

J

Joinville (prințul de): 237
Jora: 624, 892
Josse: 591
Jousouf Pacha: 621
Jove: 139

K

Kara-Vasili: 857
Karagić, Vuk: 724
Katzavatis (mr. et m-me): 632
Kiriac: 359, 364, 829
Kirica (v. Kiriac)
Kisseleff: 338, 590, 592, 593, 594, 864, 869, 884
Kléber: 676
Klenze: 671
Kogălniceanu, Ienachi: 710
Kogălniceanu, M.: 76, 85, 340, 371–372, 474, 523, 534, 542, 601, 603, 638, 681, 710, 720, 722, 731, 732, 733, 825, 827, 887
Korais Adamantios: 475
Kotzebue: 724
Krîlow: 603

L

Lafitte: 751
Lafontaine: 603, 622
Lamarmora: 554, 558, 560, 858, 863, 864, 866, 869

Lamartin (v. Lamartine)
Lamartine, A. de: 379, 402, 590, 597, 833, 869, 886, 887
Lanse (dr.): 899
Laurent: 529, 530, 531, 534, 535, 683
Laurian, A. T.: 817
Lausanne: 414
Lăpușneanu, Alexandru: 352, 370, 834
Lefkie: 527
Leon (colonelul): 733
Lepage: 30
Lhomel, l'abbé: 676
Licurg: 298
Lisle, Rouget de: 461
Liszt: 471
Lloyd: 101, 737
Longhin: 294
Lormian, Baur: 366
Louis: 673
Louis (Ludovic) I, Carol August: 671
Louis Philippe (v. Ludovic Filip)
Lucain: 607, 615
Lucasiewics, Paulina (v. Alecsandri, Paulina)
Lucius Cezar: 206
Luculus: 425
Ludovic-Filip: 251, 347, 378, 732

M

Macedon, Alexandru: 204, 293, 843
Macedonski, Al.: 839, 907
Maglonovici, Hianciant: 377
Mahmoud (sultan): 614, 616
Mahomed II: 399
Mahomed Ali (Mehemed): 614, 622, 533, 857
Maiorescu, Titu: 725, 757
Malakof, duca de: 571, 572, 580, 581, 869
Malmersbury, Lord: 555, 574, 579, 580, 583, 584, 687, 589, 869, 872, 881, 882, 884
Mangasug, dr.: 612
Manini, Ludovico: 637
Maria Tereza: 568
Marie Antoinette: 680
Marochetti: 560, 865
Martyrt: 668
Massim, I. C. 817
Matei Ghica, V.V.: 114, 116
Mavrocordat, Aleco: 551
Mavrojeni (princesse): 629
Mazepa: 834
Mănescu: 642
Mencicof (general): 100
Mérimée, Prosper: 371, 373, 374, 376, 377, 378, 379, 724, 830, 831, 832, 869, 886—887
Merlin: 860
Metternich: 629, 654, 891, 892
Meyerbeer: 142, 242, 246, 780
Michel Ange (v. Michel Angelo)
Michel Angelo: 53, 61, 70
Michelet, Jules: 398, 833
Miclescu, S.: 552
Miculi: 154, 155
Miculi, Charles: 390, 391, 488, 833
Mihai Viteazul: 46, 108, 331, 364, 457, 458, 459, 515
Millanovitz (capitaine): 629
Millo, M.: 604, 628
Miltiades: 663
Milton: 213, 291
Mitica: 894
Mitri-Galatz: 894
Moldovanu: 546, 552
Moldoveni, Ana: 900

Molière: 591, 697
Morouzy, A. (v. Moruzi, Alecu)
Moruzi, Alecu: 551, 552, 627
Moruzi, Costachi: 553, 806
Morri, Giuseppe (contele): 431
Moţoc: 370, 438
Movila, Siméon; 601
Movilă: 438
Mozart: 142, 246, 657, 658, 659, 660
Murad Gazi, sultanul: 841
Murat: 630
Murgu: 119
Murly (Miss): 606
Muruzi, A. (v. Moruzi, Alecu)
Musset, Alfred de: 486
Mustafa, Hagi: 784, 786, 787, 791
Musuri (v. Musurus-paşa)
Musurur (v. Musurus-paşa)
Musurus-paşa: 524, 581, 587, 851
Muţiu (Mucius): 298

N

Namias, dr.: 644
Napoleon (prinţul): 590, 591, 858, 864, 869, 884
Napoleon I: 463, 471, 566, 575, 657, 672, 688, 877, 906
Napoleon III: 555, 556, 558, 562, 563, 566, 568, 570, 571, 573, 574, 575, 578, 591, 595, 820, 858, 862, 863, 864, 868, 869, 871, 875, 876, 878, 879, 880, 882
Necolae Pavlovici: 353
Neculae (ţarul): 434, 535
Negre, Costache (v. Negri, Costache)
Négri: 661
Negri (fraţii): 900
[Negri], Cathinka: 628
Negri, Costache: 74, 75, 212, 336, 339, 341, 342, 523, 534, 603, 625, 626, 627, 628, 645, 649, 652, 681, 683, 711, 712, 733, 821, 823, 834, 835, 836, 864, 868, 891, 892, 900, 903
Negri, Elena: 630, 631, 661, 665, 666, 667, 681, 725, 734, 819, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901
Negri, Eugenia: 626, 892
[Negri], Zulnia (v. Sturdza, Zulnia)
Negruzzi, Constantin: 31, 340, 352, 353, 366, 369, 370, 371, 372, 383, 388, 389, 534, 602, 603, 706, 710, 731, 733, 803, 826, 827, 828, 829, 830, 832, 834, 887
Negruzzi, Iacob: 704, 705, 710, 757, 803, 804, 805, 817, 818, 827, 828, 836, 837, 838, 841, 843, 850, 853, 854, 856, 861, 862, 863, 864, 890, 902, 906, 907
Negulici: 475
Nelpock, Georges: 677
Nemrod: 249
Neonil: 625
Neron: 22, 31
Nicolescu, G. C.: 606, 703, 704, 706, 720, 722, 725, 733, 734, 802, 822, 827, 833, 839, 841, 844, 851, 854, 856, 858, 859, 862, 889, 890, 891, 894, 902 903, 905, 906, 907
Nigra, cavalerul: 590, 594, 595, 866, 869, 885, 886
Nigra, doamna: 866
Niniţa (v. Negri, Elena)
Numa: 298

O

Odobescu (familia): 642
Odobescu, Al.: 819, 820, 823, 902
Odry: 417
Olga (prinţesa): 312
Omir: 213, 291, 299
Oraţiu: 386
Ossian: 120, 724
Osticoff (prinţul): 426
Oteteleşanu: 733
Oureke, Vornik: 601
Ovidie: 135

P

Palmerston (Lord): 575, 580
Pann, Anton: 8, 300, 301, 305, 306, 803, 804
Panu: 542, 546
Papadopol-Callimch, Al.: 856, 901, 906
Papastate, C. D.: 892
Papură-vodă: 204
Pavlovna, ducesa Elena: 647
Pécoud: 860, 903
Pelissier (mareşalul): 559, 579, 580, 581, 882
Pelletejan: 903
Pereire: 569
Pergu (Mdme): 608
Perpessicius: 892
Pers[ius]: 386
Petraşcu, N.: 724, 839
Petraşcu-vodă: 515
Petru Cercel: 515
Philisdorf (madame): 678
Pïali-Pacha: 617
Pierre le Grand: 601
Pigalle: 676
Pisany: 622
Pisoski: 712
Pizano, Andrea: 70
Place: 524
Plancher: 677
Planger: 654
Pogor, Basile: 364, 602, 829
Ponsard: 591
Pope: 365, 602
Porojan, Vasile: 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 827, 843, 854, 907
Pouchkine (v. Puşkin)
Pradier: 423
Pralea: 295, 440
Prounko, Constantin: 712
Purice: 438
Puşkin, A.: 35, 37, 369, 373, 376, 377, 832

R

Rabelais: 324, 445, 446, 449, 534, 749, 842
Racoviţă, Mihail: 84
Rafael: 53, 61, 465, 883
Rallet, Dimitrie: 523—524, 534, 683, 850, 851, 903, 904
Raphael (v. Rafael)
Raymond, Emmeline: 898
Răzvan-vodă: 340, 721
Réaumur: 732
Rechid Pacha: 622
Regensburg: 179, 540, 735
Richardson, Samuel: 223
Riket, Paul: 206
Rolla, C.: 523, 535, 540, 658, 858, 863, 890, 894
Rolland (madame de): 344, 459
Romalo: 552

Romberg, Bernhard: 674
Rose (generalul): 574, 577, 860, 878
Rosetaki: 907
Rosetti: 552
Rosetti (frații): 806, 892
Rosetti, C.A.: 34, 171
Rosetti, Catinca: 892, 898
Rosetti, Mitică: 624, 625, 627
Rosetti (Rossety) Răducanu: 624, 627
Rosetti, Lascăr: 540, 541, 546, 549, 552, 612, 624, 626, 627
Rosetti, Vasile: 892
Rosetti-Răducanu, Lascăr (v. Rosetti, Lascăr)
Rossini: 227, 246, 774, 780
Rostan, dr.: 896, 897, 899
Rotșild: 771
Rouska, Catynka: 889
Rousseau, Jean-Jacques: 407
Rowles (lieut.): 622
Rosnovanu, N. (v. Roznovanu, Neculai)
Roznovanu, Neculai: 542, 633
Rubens: 671
Russel, John (Lord): 575, 580, 869, 881, 882, 884
Russo, Alecu: 340, 341, 342, 347, 348, 349, 350, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 460, 461, 542, 624, 727, 728, 821, 822, 823, 824, 834, 835, 836, 892
Ruxandra, Doamna: 136

S

Saltafero: 531, 855
Samowitz: 654, 677
Sancowitz (v. Samowitz)
Sarto, Andrea del: 54
Saxa, Hermann Maurice mareșal de: 676
Scaramanga, Gheorghe: 658, 712, 894
Scaramanga, Giani (Jani) (v. Scaramanga, Gheorghe)
Schiavoni, Felice: 644, 645, 647, 678
Schiavoni, Giovanni: 644
Schiller: 672
Schnorr: 671
Schönfeld, Leon: 712, 732
Schükur, de: 620
Schwandthaler: 671
Scott, Walter: 128
Seceni (v. Szechenyi)
Septim-Severus: 135
Seymour, Lord: 425
Shakespeare: 697
Sigismond (l'archevêque): 670
Simion Dascălul: 601
Sion: 604
Sion, Gh.: 472, 540, 807, 826, 855
Sion, Iorgu (v. Sion, Gh.)
Sion, Toader: 542, 543
Skosgniowski, m-me: 674
Sobiețki: 136
Socec: 705, 827, 829, 838
Socrat: 298
Sofie (l'archiduchesse): 648, 653
Solon: 298
Soutzo: 661, 664
Spaletta (madame): 631
Spartali, Hristachi: 889
Spartali, Nicolas: 889
Spinelli: 624
Spiro-Paul, Paulina: 824
Stanley, Henry: 724
Steege, L.: 868, 869
Stephanie, la duchesse: 674

Steriadi: 628
Stourdza, Michel (v. Sturza, Mihail)
Storhas: 404
Strambio, cavalerul: 558, 559, 866
Strauss: 246, 755, 780
Sturdza, A.: 828
Sturdza, Mihail (v. Sturza, Mihail)
Sturdza, Zulnia: 628, 734, 805, 895, 896, 898, 899, 900, 901
Sturza, Costachi (logofătul): 540, 542, 550, 551
Sturza, Dimitrie: 539, 550
Sturza, Grigore: 539, 543, 550, 551, 806
Sturza, Ioniță: 25
Sturza, Iorgu: 551
Stieglmayer: 671
Sturza, Mihail: 340, 341, 363, 371, 406, 534, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 544, 545, 547, 548, 549, 550, 552, 553, 612, 712, 806, 812, 821, 830, 835
Sturza-vodă (vezi Sturza, Mihail)
Suleiman le Magnifique: 617
Szechenyi: 101, 106, 721, 722, 723

Ș

Șerpe: 438
Șincai, Gheorghe: 474, 688, 905
Schinkaï (v. Șincai, Gheorghe)
Ștefan cel Mare: 108, 136, 308, 309, 318, 331, 364, 370, 809, 836
Ștefan Vodă (v. Ștefan cel Mare)
Știrbei, Barbu: 630
Știrbei, Eliza: 630, 632
Știrbei, George: 631, 632
Știrbei-vodă: 460

T

Tabacopoulos: 620
Tasse (v. Tasso)
Tasso: 121, 661
Tăutu: 364, 602, 835
Temiso-fiul: 167
Temistocle: 298
Teodoric: 206
Teuto (v. Tăutu)
Themistocli: 533
Théodosie (împăratul): 613
Thorwaldsen: 671
Thouvenel: 590, 597
Tiepolo: 637
Tirs: 527
Titien (v. Tiziano)
Tiziano: 61, 647, 661
Tocilescu, Gr.: 456, 460, 461
Toni: 667
Tophana: 617
Tornbourg: 624, 626, 892
Toscana (duce de): 57
Tournadre (capitaine de): 681
Tourtoulon, C. de: 856
Traian (împăratul): 109, 135, 138, 139, 180, 206, 308, 309, 320, 683, 697, 728, 748, 904
Trandafiroff: 345, 821, 822
Trandafiloff (v. Trandafiroff)
Trochu: 591
Trubetzkoi: 722
Tuchididi: 542, 543
Turnberg (contesa de): 826

U

Ubicini, A.: 398, 725, 806, 833, 861
Urechiă, V. A.: 843, 844
Ursu, N.A.: 804

V

Vaillant (mareşalul): 573, 869
Vaillant, I.A.: 398, 833
Valbaum: 292
Valmont (duce de): 426
Varnav: 624, 628
Vay (contele): 409
Vegezzi Ruscalla: 556, 557, 594, 864, 865, 866, 869
Vegezzi Ruscalla, Ida: 866
Veniamin (mitropolitul): 356, 502
Vernon (colonel de): 581, 683, 860, 903
Victor Emanoil: 554, 558, 560, 561, 562, 577, 591, 594, 858, 863, 864, 867, 868, 869
Victoria (regina): 249, 251, 590
Vida, Gherman: 474, 688, 905
Villamarina (marchizul de): 556, 590, 594, 869, 884
Virgil: 213, 291, 366
Vitali, Giusepina: 611, 615, 900
Vîrnav: 892
Vîrnav, Alecu: 893
Vîrnav-Liteanu, Elena (v. Negri, Elena)
Vlad Ţepeş: 348
Vogoride (v. Vogoridi)
Vogoridi: 523, 524, 597, 612, 850
Voinescu, Ioan: 575, 696
Voltaire: 365, 602, 831
Vulcan, Iosif: 850, 890, 891

W

Walewski (contele): 555, 562, 563, 565, 571, 572, 575, 581, 868, 869, 871, 872, 873, 874, 875
Weber: 246
Wimpfen: 682, 683, 904
Winterhalter: 562

Z

Zama: 206
Zizinias: 632
Zotta, Sever: 893

X

Xerxes: 517

Y

Yvry, d': 620, 622

II. NUME GEOGRAFICE

A

Abyla (muntele): 275
Adriatica (v. Marea Adriatică)
Adriatique (v. Marea Adriatică)
Adur (rîul): 198, 203
Africa: 19, 181, 194, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 238, 239, 241, 243, 244, 248, 249, 250, 257, 258, 263, 269, 275, 276, 277, 278, 280, 282, 284, 286, 287, 428, 513, 580, 756, 757, 758, 775, 779, 785, 786, 787, 796, 797, 798, 800, 801, 893, 897, 902
Agapia: 502, 503, 506, 624, 625, 626
Aix: 621
Alcazar: 241, 242, 243, 244, 250, 778, 779
Alcsar (v. Alcazar)
Alczar (v. Alcazar)
Alexandria: 282, 576, 631, 658, 879
Alexandrie (v. Alexandria)
Alfort: 679
Alger: 428, 430, 780
Algeria: 237, 245, 645, 777, 780
Algérie (v. Algeria)
Algesiras: 231, 286, 289
Alhambra: 243, 276, 376, 832
Alicanta (v. Alicante)
Alicante: 208, 375
Allemagne (v. Germania)
Alma: 100
Almeria: 208
Alpes du Nord: 668
Alpes Juliennes: 667, 668
Alpes Styriennes: 667, 668
Alpi: 557, 559, 576, 577, 865, 880
Alsace: 676
America: 283, 482, 526, 704, 749, 814, 849
Amérique (v. America)
Ampelunium: 252
Amra: 281
Andaluzia: 230, 242, 243, 779
Andrianopol: 400
Anglia: 100, 222, 251, 253, 257, 261, 268, 282, 284, 375, 392, 400, 431, 433, 482, 500, 531, 535, 555, 563, 571, 572, 573, 574, 575, 578, 579, 581, 582,

583, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 723, 724, 782, 792, 830, 858, 860, 861, 862, 868, 869, 871, 882, 883, 884
Anglitera (v. Anglia)
Antigone (insula): 614
Apenini (munții): 211, 212, 214, 576, 761, 763
Apus: 339, 391, 401, 734, 735, 833
Aranjuez: 290, 801
Archipel (v. Arhipelag)
Ardeal: 129, 178, 413, 816, 819
Arenele (din Nîmes): 207
Arhipelag: 529, 855
Arlu: 206
Arnaout Kioi: 609, 889
Arno: 58, 59
Asia: 200, 201, 202, 254, 255, 412, 531, 532, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 619, 638, 898
Asia Mică: 248, 529, 695, 893
Asia minoră (v. Asia Mică)
Asie (v. Asia)
Athos (Muntele): 356, 520
Augsburg: 672
Australia: 696
Austria: 110, 134, 355, 357, 561, 562, 563, 574, 575, 577, 578, 586, 595, 596, 597, 618, 652 655, 670, 867
Autriche (v. Austria)
Avignon: 576, 680
Avinion (v. Avignon)

B

Babilona: 191, 413
Bacău: 477, 546, 549, 627, 628, 687, 905
Baden: 184, 673, 675, 742, 743
Bade (le duché) (v. Baden)
Baden-Baden: 673, 674, 679
Bahlui: 77, 79, 80, 81, 84, 85, 367
Bahr-el-Dholva: 252
Baia: 136
Baiona (v. Bayonne)
Bakeou (v. Bacău)
Balaclava: 529, 685, 903
Balcan (v. Balcani)
Balcani: 129, 863
Baleare (insulele): 229, 280
Balta-Albă: 179, 181, 184, 185, 186, 188, 190, 191, 192, 193, 733, 734, 735, 736, 738, 742, 743, 744, 745, 747, 750, 751, 752, 900
Balta Liman: 535, 536
Balțatești: 506
Banat: 135, 180, 392, 570
Bar-le-Duc: 676
Barcelona: 198, 208
Barka: 271, 272
Bas-Pirenei: 198
Basarabia: 135, 178, 327, 369, 392, 400, 570, 748, 830
Bastille: 677
Bavière: 670, 671, 672
Baylen: 290, 801
Bayonne: 197, 198, 752, 756, 758
Bebec: 613
Beilerbey: 613
Belgia: 399, 400, 428, 621, 677, 678
Belgique (v. Belgia)
Belgrade: 737
Bender: 141
Beni-Hasan (Munții): 286
Berlin: 725, 868
Besarabia (v. Basarabia)
Bessarabie (v. Basarabia)
Betune: 618, 621
Bethune (v. Betune)

Bezesten: 616
Biaritz: 194, 196, 757, 758
Biariţ (v. Biaritz)
Bicaz: 405
Biscaia: 290
Bistriţa: 111, 129, 142, 143, 146, 148, 159, 161, 162, 310, 311, 347, 506
Bîrlad: 436, 805
Blaj: 858
Blînzi: 890, 893, 901
Bogaz: 609, 610
Bois de Boulogne: 565
Bologna: 634, 649, 677, 678, 711, 856
Bologne (v. Bologna)
Bolonia (v. Bologna)
Bolsena: 711
Boquer: 206
Bordeaux: 191, 413
Bordé (v. Bordea)
Bordea: 906
Bormida: 576
Borsec: 169, 170, 171, 172, 176, 177, 178, 732, 733
Bosfor: 200, 431, 523, 535, 608, 609, 611, 613, 617, 618, 622, 623, 683, 695, 888, 889, 890
Bosphore (v. Bosfor)
Bosnia: 518
Botoşani: 340, 542
Boucarie (v. Bucaria)
Bouïok Megarlik: 622
Bouioukderé: 618
Boukara: 737
Boukouresti (v. Bucureşti)
Boulgourlou: 618
Braïla (v. Brăila)
Braşov: 8, 141, 171, 452, 722, 806, 807, 857, 858
Brăila: 101, 106, 181, 188, 192, 738, 740, 756
Britania (v. Anglia)
Broussa (v. Brusa)
Brusa: 200, 201, 202, 254, 379, 423, 618, 675, 695, 783
Bruck: 657, 667, 668
Bucarest (v. Bucureşti)
Bucaria: 413, 737
Buceci: 697
Bucharest (v. Bucureşti)
Bucovina: 107, 134, 135, 390, 461, 570, 727, 728, 748, 784, 823
Bucureşti: 21, 22, 34, 102, 321, 338, 339, 342, 343, 345, 346, 350, 398, 407, 412, 413, 464, 472, 498, 514, 526, 528, 540, 554, 573, 580, 593, 596, 622, 632, 674, 693, 703, 705, 706, 722, 732, 734, 749, 802, 803, 820, 823, 825, 826, 829, 833, 835, 836, 839, 850, 851, 852 859, 860, 861, 869, 874, 881, 892, 895, 907
Buda: 474
Bufalora: 860
Bukovine: (v. Bucovina)
Bulgaria: 397, 737, 851
Bulgarie (v. Bulgaria)
Busfella: 272, 794

C

Cabruta (capul): 230
Cacine: 711
Cadix: 196, 198, 276, 289, 374, 796
Cairo: 282, 283, 798, 893
Calabaetas: 531
Calais: 579
Calender: 613

Calpe (muntele): 275
Calzaioli (strada): 70, 718
Campo-Formio: 636
Campo Santo: 681
Cana (v. Cannes)
Canal de la Giudecca: 216, 630, 631, 639
Canal Grande: 630, 631, 637, 640, 650, 667
Canal St. Luca: 637
Canalul de Gibraltar: 230
Canalul de Judeca (v. Canal de la Giudecca)
Cannes: 374, 377, 378, 576, 831, 879
Cap Kalapri: 608
Capul Negru: 287
Capul Popii: 174
Caracal: 135
Carpat (v. Carpați)
Carpați: 118, 129, 137, 308, 322, 327, 329, 345, 347, 348, 512, 557, 570, 575, 863
Cartagena: 198
Cascadă: 176
Caucaz: 535
Călărași: 105
Călugăreni: 136
Ceahlău: 129, 162, 164, 312, 318, 347, 602, 729, 810
Ceilan: 208
Cenis (muntele): 556
Cerdacul lui Ferenț: 84
Cernauca: 127, 128
Cernăuți: 410, 426, 898
Cetatea-Albă: 135
Cetatea Neamțului: 136
Cetățuia: 81
Ceuta: 275, 287, 289, 795
Chalcis: 531, 614, 857
Chalki (v. Chalcis)
Châlons: 679
Chambery: 556
Champagne: 676, 752
Chantilly: 425
Charenton: 679
Châtelet: 677
Chiaia: 457
China: 231, 338, 415, 424, 579
Cilly: 654
Civita-Vecchia: 71, 606, 681, 711
Cîmpul Frumoasei: 472
Clichy: 427
Cluj: 408, 409, 410
Codrul Herții: 23, 109
Coloanele lui Ercules: 252, 275
Constantinopol: 101, 200, 202, 255, 353, 398, 399, 435, 459, 475, 523, 524, 531, 533, 534, 535, 536, 585, 586, 587, 597, 607, 609, 610, 611, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 629, 638, 675, 681, 683, 686, 695, 737, 756, 835, 851, 862, 886, 889, 890, 891, 899, 900, 902, 903, 904
Constantinople (v. Constantinopol)
Constantinopole (v. Constantinopol)
Constantinopolea (v. Constantinopol)
Copou: 114, 153, 807, 822
Cordova: 198, 243, 290, 374, 423
Corne d'Or: 611, 613, 681
Cotnar: 436, 515, 752
Craiova: 39
Crim (v. Crimeea)
Crimée (v. Crimeea)
Crimeea: 100, 400, 523, 529, 534, 558, 559, 581, 682, 683, 685, 686, 841, 851, 860, 882, 902, 903, 904
Crîm (v. Crimeea)

Cristeşti: 808
Cronstadt: 171, 413
Cyclades: 621

D

Dacia: 132, 135, 136
Dacia Traiană: 136
Damas: 378
Danube (v. Dunărea)
Dardanele: 707
Dealul Bărbat: 118
Dealul Doamnei: 310, 313, 506
Dej: 408, 409, 823
Dîmboviţa: 138, 726
Docolina: 367, 627
Dorohoi: 341, 406, 436, 835
Douvres: 579
Draguşani: 687
Dresda: 512
Dumbrăvile Roşii: 136
Dunărea: 77, 80, 94, 101, 103, 104, 105, 106, 109, 129, 180, 309, 391, 397, 399, 408, 458, 467, 512, 517, 518, 535, 552, 555, 570, 586, 587, 588, 596, 606, 607, 628, 712, 721, 722, 723, 736, 737, 738, 806, 832, 869
Durazzo: 681
Durău: 163, 164, 313, 314, 810

E

Eaux-Douces d'Asie: 612, 613
Eaux-Douces d'Europe: 616
L'Echelle du Grand Seigneur: 613
Eciha: 801
Egipet (v. Egipt)
Egipt: 282, 283, 535, 632, 658, 798, 893
Egypte (v. Egipt)
Elisaveta: 172
Elveţia: 346, 347, 400, 404, 674, 835, 899
Ems: 184, 632, 891, 892
Englitera (v. Anglia)
Epsom: 253, 254
Espagne (v. Spania)
Esslingen: 672, 673
Etats pontificaux: 711
Europa: 77, 107, 134, 135, 136, 137, 179, 180, 185, 189, 191, 193, 198, 208, 230, 233, 236, 244, 248, 251, 252, 261, 277, 280, 282, 283, 289, 339, 354, 364, 391, 392, 397, 398, 399, 400, 405, 458, 460, 482, 483, 537, 538, 543, 555, 557, 563, 569, 572, 585, 586, 587, 588, 594, 596, 607, 609, 610, 613, 616, 621, 630, 671, 677, 678, 692, 735, 754, 755, 768, 775, 782, 798, 801, 869, 870, 872, 886, 893
Europa (capul): 230
Europa Point: 775
Europe (v. Europa)
Evropa (v. Europa)

F

Falticheny (v. Folticeni)
Fanar: 356, 362, 368, 664, 749
Fanaraki: 684
Fălciu: 541
Ferara: 687
Ferney: 831
Fez: 229, 238, 243, 245, 251, 268, 779
Filadelfia: 283

Filaret (cîmpul lui): 234
Filigare: 212
Florence (v. Florența)
Florența: 53, 54, 55, 56, 57, 60, 65, 66, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 351, 464, 559, 710, 711, 712, 865, 893
Focșani: 406, 835
Folticeni: 502, 627
Fôret Noire: 673
France (v. Franța)
Francia (v. Franța)
Franța: 54, 69, 100, 138, 140, 169, 188, 192, 198, 199, 205, 206, 207, 209, 210, 228, 237, 251, 253, 282, 290, 324, 333, 337, 338, 341, 347, 351, 362, 365, 368, 371, 373, 374, 375, 379, 392, 398, 400, 402, 413, 439, 445, 446, 458, 479, 486, 500, 504, 529, 531, 535, 555, 556, 561, 562, 563, 567, 568, 572, 574, 575, 577, 578, 579, 580, 588, 591, 597, 621, 622, 675, 680, 682, 686, 690, 696, 703, 713, 724, 738, 744, 749, 751, 752, 754, 756, 782, 827, 830, 831, 832, 833, 858, 860, 861, 862, 865, 867, 868, 869, 871, 872, 873, 874, 878, 879, 880, 881, 886, 902, 904
Franția (v. Franța)
Frumoasa (mănăstirea): 81, 441

G

Galata: 81, 533, 610, 611, 613, 618, 857
Galați: 18, 79, 101, 106, 193, 343, 459, 508, 509, 542, 543, 545, 552, 558, 592, 606, 607, 619, 620, 628, 649, 654, 712, 722, 866, 882, 890, 891, 899
Galatz (vezi Galați)
Galia: 206
Galiția: 134, 555, 869
Garona: 205, 206
Gasconia (golful de): 194
Gava: 198
Gênes (v. Geneva)
Genève: 681
Genova: 424, 458, 559, 576, 640, 680, 681, 865, 879
Germania: 134, 169, 333, 337, 341, 351, 362, 368, 392, 471, 500, 555, 629, 660, 669, 674, 675, 676, 712, 724, 752
Ghemlic: 201, 254, 255, 257
Gherghina: 135
Ghermania (v. Germania)
Gibraltar: 194, 208, 230, 231, 232, 242, 270, 280, 282, 286, 287, 289, 756, 757, 758, 801
Giogo: 212, 218, 219
Giourgeô (v. Giurgiu)
Giralda: 243, 779
Giudecca: 649, 667
Giurgiu: 101, 737
Golgota: 295
Golia: 154, 364
Gotha: 692
Grand Champ des Morts: 622
Gratz: 654, 655, 656, 667, 675, 677, 679
Grèce (v. Grecia)
Grechia (v. Grecia)
Grecia: 137, 529, 663, 890
Grenada: 198, 243, 276, 374, 375, 376, 801, 832
Grohotișul (dealul): 159, 160, 161
Guadalquivir: 289

H

Hangu: 163, 164, 165, 167, 307, 309, 310, 311, 312, 315, 316, 317, 318, 319, 506, 805, 806, 808, 809, 813
Haute Allemagne: 621
Havana: 200
Heidelberg: 339, 821
Himet (muntele): 137
Hina (v. China)
Hio: 688
Hîrlău: 436
Hohensalzburg : 670
Holanda (v. Olanda)
Hollande (v. Olanda)
Honcong : 579, 881
Huși: 542, 549, 805
Hyde-Parc: 432, 580, 581, 881
Hyères: 343, 458

I

Iapon (v. Japonia)
Iassy (v. Iași)
Iași: 18, 27, 28, 30, 52, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 84, 85, 86, 99, 106, 114, 135, 151, 153, 154, 205, 307, 308, 309, 311, 339, 341, 342, 343, 346, 350, 351, 358, 405, 407, 412, 436, 437, 462, 469, 471, 474, 478, 484, 495, 496, 498, 500, 514, 526, 533, 535, 538, 543, 549, 552, 554, 580, 592, 593, 596, 601, 612, 624, 625, 627, 628, 632, 644, 674, 688, 703, 712, 722, 723, 727, 730, 734, 736, 749, 757, 805, 806, 807, 812, 818, 820, 821, 823, 827, 834, 838, 858, 869, 874, 887, 892, 896, 901, 902, 903, 906, 907
Ierusalim: 520, 661, 683
Iles des Princes (v. Prinkipo)
Illyrie: 654
India: 104, 208, 211, 227, 238, 284, 321, 579, 790, 799, 881
Inkermann: 903
Insula Porumbilor: 287
Iosafat (valea): 266, 790
Irlanda: 587
Italia: 53, 55, 56, 69, 70, 72, 74, 75, 122, 136, 156, 169, 210, 211, 220, 223, 334, 435, 458, 476, 479, 493, 556, 557, 559, 561, 574, 576, 577, 578, 579, 590, 591, 594, 595, 628, 630, 632, 634, 669, 680, 687, 711, 713, 717, 757, 761, 821, 822, 826, 830, 858, 859, 860, 861, 862, 865, 866, 867, 868, 869, 879, 880, 884, 889, 890, 891, 892, 893, 897, 902
Italia orientală (v. România)
Italia (v. Italia)
Iuschiudar (v. Scutari)
Iuscudar (v. Scutari)
Ivice (insula): 229
Izvorul Cămilelor: 259, 280

J

Jaen: 290, 801
Japonia: 269, 424, 859
Jassy (v. Iași)
Jeni Kioi: 609
Jérusalem (v. Ierusalim)
Jiogo (v. Giogo)
Johanisberg: 752
Jvelmussa: 230

K

Kalafat: 737
Kamient (v. Kamieş)
Kamieş: 529, 683, 685, 902, 903, 905
Karlsruhe: 673, 675, 679
Kasba: 277, 279, 796, 797
Kehl: 675
Kew: 582, 883
Kissingen: 607
Koulelli: 612

L

Lacul lui Ovidie: 135
Laibach: 654, 667, 712
Langedoque: 206
Latakie: 263
Lausana: 346
Lazăr: 172
Le Lac Blanc (v. Balta-Albă)
Leipţig (v. Lipsca)
Leipzig (v. Lipsca)
Leopol: 390, 825, 833
Leros (insula): 530, 857
Liban: 294
Lido: 641, 642, 653, 667
Lion (v. Lyon)
Lipsca: 154, 388, 622
Lisabona: 208
Livorno: 209, 457, 606, 681, 711, 899
Livourne (v. Livorno)
Lobogo: 170, 171, 172, 174, 175
Lombardia: 212, 576
Lombardo-Veneţia: 215
Londra: 85, 224, 227, 250, 264, 265, 277, 282, 431, 432, 434, 435, 482, 500, 524, 526, 528, 555, 556, 571, 572, 573, 574, 575, 579, 580, 582, 583, 586, 587, 590, 595, 611, 622, 694, 781, 792, 798, 854, 855, 858, 863, 868, 869, 881, 882, 883, 884, 890
Londre (v. Londra)
Londres (v. Londra)
Longchamps: 420, 421, 422, 424
Lunca: 730
Lunca Teiuşului: 152
Lunéville: 676
Lwow: 390
Lyon: 423, 556, 562, 679, 711, 769, 774, 873

M

Macedonia: 843
Madera: 376
Madrid: 198, 290, 801, 831
Magenta: 860
Magĭar: 614, 615
Malaga: 198, 208, 253, 782
Malakoff (turnul): 685, 903, 904
Malta: 232, 425, 431
Mamelouk Vert: 903
Manşa: 434
Marea Adriatică: 642, 653, 654, 667, 711, 765
Marea Albă: 297
Marea Baltică: 526
Marea Britanie (v. Anglia)
Marea de Marmara: 201, 255, 256, 613, 618
Marea Egee: 529
Marea Indiei: 104
Marea întunecimelor: 252
Marea Mediterană: 196, 230, 232, 258, 267, 289, 377, 431, 576, 791, 831, 890

Marea Neagră: 15, 100, 180, 458, 517, 601, 609, 620, 629, 682, 683, 684, 737, 738
Marea Roșie: 418
Marea Siciliană: 457
Marea Tireniană: 71
Marienbad: 184
Marmara (v. Marea de Marmara)
Maroc: 194, 230, 231, 232, 237, 240, 241, 243, 244, 245, 248, 250, 251, 260, 268, 273, 277, 278, 282, 288, 289, 757, 758, 775, 777, 778, 779, 784, 787, 794, 798, 860, 861, 862, 902
Marsilia: 197, 198, 204, 207, 208, 209, 210, 270, 375, 457, 576, 577, 680, 711, 756, 758
Marseille (v. Marsilia)
Maslac: 534, 683
Maui: 271
Măcin: 552, 806
Mărgineni: 338
Meca: 531, 533, 619
Mecque (v. Meca)
Mediterana (v. Marea Mediterană)
Mehadia: 135, 732, 734
Menjina (v. Mînjina)
Mer Noire (v. Marea Neagră)
Mestri: 646
Metz: 574, 682
Mihaileni: 482, 486
Mihaniş: 794
Milan: 559, 860, 865
Milcov: 35, 325, 326, 327, 338, 348
Mircești: 149, 306, 372, 461, 464, 469, 471, 473, 476, 477, 514, 515, 520, 521, 525, 529, 687, 693, 710, 729, 757, 758, 803, 804, 817, 818, 820, 824, 826, 827, 828, 836, 838, 841, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 861, 864, 890, 905, 908
Miroslava: 856
Miunione: 58
Mînjina: 342, 627, 628, 631, 820, 821, 822, 823, 891, 899
Modenia: 271
Mohacs: 737
Moldavia (v. Moldova)
Moldavie (v. Moldova)
Moldo-Valahia: 135, 400, 749, 751, 754
Moldo-Valachie (v. Moldo-Valahia)
Moldova: 21, 27, 28, 35, 53, 76, 79, 81, 82, 84, 109, 118, 128, 129, 134, 135, 136, 138, 146, 153, 161, 166, 179, 190, 193, 196, 203, 212, 259, 278, 282, 284, 288, 307, 334, 337, 338, 339, 342, 343, 346, 347, 350, 351, 364, 365, 390, 391, 392, 404, 405, 408, 412, 433, 434, 458, 462, 463, 464, 469, 473, 478, 486, 490, 499, 501, 517, 523, 524, 537, 538, 540, 541, 542, 543, 545, 547, 549, 550, 552, 553, 554, 555, 558, 564, 567, 584, 586, 592, 593, 595, 596, 601, 602, 603, 612, 614, 627, 630, 636, 638, 642, 656, 658, 661, 676, 687, 688, 711, 721, 723, 725, 726, 734, 736, 748, 752, 756, 761, 801, 816, 819, 820, 821, 825, 833, 857, 858, 866, 868, 869, 870, 871, 872, 884, 887, 898, 899, 900, 901, 905
Moldova (rîul): 808
Molna: 327, 348
Molnița: 135
Monte di Fo (v. Muntele de Foc)
Monte-Fiasconi: 218, 766
Montmartre: 346

Montpellier: 206, 526
Mori: 431
Movila blăstămată: 82
Movilău: 114
München: 339, 668, 670, 671, 672, 673, 675, 679
Munich (v. München)
Municipium Jassiorum (v. Iaşi)
Muntele de Foc: 213, 214, 219, 757, 761, 762, 763
Munţii Buidirilor: 273, 794
Munţii Ocnii: 687
Murano: 645

N

Nagazaki: 269, 792
Nalio: 613
Nancy: 676
Nantes: 634, 752
Naples (v. Neapole)
Napoli (v. Neapole)
Neamtzo (v. Neamţ)
Neamţ: 405, 624, 625, 626
Neapole: 85, 216, 217, 334, 343, 424, 431, 457, 463, 481, 493, 611, 646, 654, 677, 680, 681, 819, 894, 896, 897, 898, 899
Neapoli (v. Neapole)
Neckar: 673
Niamtzo (v. Neamţ)
Niamtzo (la forteresse): 602
Nicopolis: 737
Nima (Nîmes): 197, 204, 206, 207
Niniva: 191
Nisa: 576, 890
Niţa (v. Nisa)
Nord: 383
Novara: 562, 859, 867, 868

O

Occident: 100, 137, 397, 734
Ocean (Atlantic): 194, 197, 230, 232
Oceania: 189, 240, 247, 737
Océanie (v. Oceania)
Odesa: 85, 644
Olanda: 18, 46, 262, 399, 678
Olimp: 113
Olt: 38, 39, 42, 111
Orient: 154, 179, 180, 181, 193, 200, 210, 244, 279, 346, 362, 391, 392, 397, 398, 399, 401, 431, 536, 562, 567, 568, 570, 591, 598, 610, 629, 632, 638, 680, 683, 696, 734, 736, 737, 752, 779, 889, 890, 904
Orsowa (v. Orşova)
Orşova: 722, 737
Oxford: 221, 769

P

Padoua (v. Padova)
Padoue (v. Padova)
Padova: 646, 687, 711
Palerma (v. Palermo)
Palerme (v. Palermo)
Palermo: 335, 343, 456, 457, 458, 460, 681, 819, 894, 895, 896, 897, 899
Palestina: 294, 682
Panaghia: 164
Panama: 208
Paris: 54, 55, 69, 75, 85, 99, 101, 134, 140, 155, 156, 177, 180, 207, 208, 251, 282, 283, 334, 339, 343, 346, 350, 377, 398,

408, 412, 413, 414, 415, 417, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 431, 432, 433, 434, 435, 458, 460, 462, 475, 476, 482, 486, 488, 500, 501, 509, 512, 523, 524, 526, 533, 552, 554, 555, 556, 557, 561, 563, 566, 567, 569, 572, 573, 576, 577, 578, 579, 586, 588, 590, 591, 595, 596, 607, 621, 630, 632, 645, 658, 668, 675, 676, 677, 678, 693, 694, 695, 711, 712, 716, 721, 722, 723, 724, 725, 736, 737, 750, 751, 754, 756, 760, 774, 782, 806, 807, 819, 821, 825, 826, 831, 832, 839, 843, 851, 859, 860, 861, 864, 868, 869, 872, 873, 875, 878, 879, 881, 884, 885, 886, 889, 890, 894, 896, 900, 901, 902, 904, 906, 907
Paschkany: 625
Paulonia: 423
Pays-Bas (v. Țările de Jos: Belgia şi Olanda)
Pădurea Strungăi: 152
Peatra (v. Piatra)
Pelegrin (muntele): 457, 895
Peninsula Balcanică: 535
Pera: 534, 535, 611, 612, 618, 686, 900, 901, 904
Perse: 622
Pesta: 410, 737
Pesth (v. Pesta)
Peşteră: 176, 177
Petersburg: 131, 353, 362, 368, 413, 536, 593, 595, 830
Peterwardein: 737
Petit Champ des Morts: 611
Petra-Mala: 212, 213, 214, 762, 767, 768
Petricica: 143
Pforzheim-sur-Enz: 673
Phanar (v. Fanar)
Piatra: 133, 141, 148, 167, 168, 309, 313, 318, 347, 405, 477, 506, 627, 810
Piemont: 556, 559, 561, 562, 575, 576, 577, 594, 860, 865, 867, 879
Pietra-Mala (v. Petra Mala)
Pipirig: 625
Pirenei: 198, 199, 203, 758
Pisa: 681, 899
Pise (v. Pisa)
Pîngăraţi: 141, 144, 145, 168, 729
Po (rîul): 559, 865
Podou-Léloae: 628
Podul-Lung: 84
Podul-Verde: 153
Poieni: 309
Polonia: 136, 351, 825
Pompei: 750
Portes de Fer (v. Porțile-de-Fer)
Portugalia: 228, 275, 276
Porțile-de-Fer: 180, 737
Poutheny: 627
Prăvărie: 153
Presbourg: 737
Pribeşti: 892
Principatele Dunărene (v. Principate)
Principatele Române (v. Principate)
Principatele Unite (v. Principate)
Principautés danubiennes (v. Principate)
Prințipate (v. Principate)
Prințipatele Dunării (v. Principate)
Prințipatele româneşti (v. Principate)
Principate: 32, 336, 339, 346, 391, 397, 398, 399, 400, 401, 434, 523, 524, 550, 554, 556, 557, 558, 560, 561, 562, 563,

564, 566, 567, 568, 570, 571, 572, 573, 574, 577, 578, 580, 581, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 591, 592, 593, 595, 596, 751, 820, 832, 833, 835, 858, 859, 865, 866, 867, 869, 870, 873, 874, 878, 879, 881, 882, 884
Prinkipo: 613, 614, 618
Provence (v. Provenția)
Provenția: 207, 375, 724, 725
Provinții Danubiene: 135, 136
Prusia: 379, 563, 862, 873
Prusse (v. Prusia)
Prut: 77, 80, 327, 328, 340, 348, 371, 474, 688, 710, 828
Putna: 461

Q

Quarto-Canigno: 860

R

Rădiul Breazului: 114
Răpciuni: 162, 310, 311, 316, 318
Răpidea (dealul): 79, 80, 82
Răsărit: 240, 251, 397, 401, 778
Războieni: 136, 332
Redan: 903
Reșița: 712
Rhin: 675
Rhod: 530
Rhône: 680
Rif-Atlas, munții: 230
Richmond: 582, 883
Rișmond (v. Richmond)
Rîpile: 710
Rîșca: 502, 542
Roma: 71, 72, 124, 128, 135, 196, 206, 294, 395, 463, 464, 559, 711, 826, 893
Roman: 135, 477, 627, 628
România: 100, 107, 108, 132, 134, 135, 138, 139, 298, 306, 308, 320, 322, 325, 326, 327, 329, 334, 336, 338, 342, 439, 352, 364, 368, 374, 376, 391, 397, 398, 401, 413, 460, 461, 517, 536, 537, 553, 556, 567, 570, 575, 590, 592, 594, 603, 692, 696, 697, 722, 726, 727, 825, 827, 834, 851, 859, 865, 868, 872, 884, 885, 904, 907
Rosia (v. Rusia)
Rouchtchouk: 737
Roumanie (v. România)
Roumélie: 609
Rubiconul:407
Rusia: 135, 355, 357, 368, 369, 373, 376, 383, 397, 400, 463, 536, 550, 563, 568, 577, 578, 586, 592, 593, 594, 660, 671, 672, 674, 712, 830, 873.
Russie (v. Rusia)

S

Saba: 240
Sahara: 250
Saint-Esprit: 198
Sale: 670
Salzburg: 655, 657, 658, 659, 660, 666, 667, 668, 669, 670, 675, 677, 679
Samos: 529, 530, 531, 532, 612, 852, 857
Samsa: 273
San Marino: 859
San-Martin (capul): 229

San-Rocco: 289
Sardinia: 555, 557, 558, 577, 594, 595, 865, 867, 871
Saumur: 574
Savoia: 556, 865
Saxa: 847
Scăricica: 143
Scoția: 425
Scoutari (v. Scutari)
Scrivia: 576
Scutari: 613, 617, 618, 619, 686
Secul (mănăstirea): 340
Sedan: 682
Seftidikios: 531
Semlin: 737
Sena: 562, 873
Serbia: 180, 737
Serra Negroni: 681
Servie (v. Serbia)
Sevastopol: 95, 100, 529, 533, 535, 558, 559, 580, 581, 682, 683, 685, 902, 903
Seviglia (v. Sevilia)
Sevilia: 198, 243, 289, 290, 374
Sf. Rozalia (peștera): 457, 895
Siberia: 694, 852, 897
Sibir (v. Siberia)
Sicile (v. Sicilia)
Sicilia: 334, 457, 458, 645, 681, 895, 896
Siena: 711, 865
Sienne (v. Siena)
Singapur: 211
Sion: 294
Siret: 77, 151, 370, 517, 729
Skutari (v. Scutari)
Slatina (mănăstirea): 144, 502
Smirna: 423, 431, 531, 533, 629, 632, 675
Smyrne (v. Smirna)
Socola: 80, 82, 688, 906
Sorbona: 378, 379, 446
Soulina (v. Sulina)
Sovegea (v. Soveja)
Soveja: 341, 406, 727, 835
Spania: 169, 194, 196, 197, 198, 208, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 236, 240, 241, 260, 267, 275, 276, 280, 287, 373, 374, 375, 681, 779, 785, 798, 800, 830, 831
Spartel (capul): 252, 782
St. Esprit: 680
St. Georges (mănăstirea): 615, 904
St.-Maur: 677
St. Petersburg: 434
Stamboul (v. Stambul)
Stambul: 531, 610, 612, 618
Staturile Unite: 283
Steclărie: 176
Stînca lui Aron-vodă: 626
Stînci: 176
Strasbourg: 673, 675, 676, 677, 679, 752
Stuttgart: 672, 675, 679
Styrie: 654, 657, 711
Suceava: 79
Sulina: 15, 607, 707, 738
Suisse (v. Elveția)
Suza: 556
Svedia: 252
Svițera (v. Elveția)
Syrie: 407

Ş

Șaroș: 172

T

Tamisa: 287, 582, 883
Tamiza (v. Tamisa)

Tanaro: 576
Tanger: 231, 232, 233, 235, 236, 237, 239, 241, 242, 243, 245, 248, 249, 252, 253, 258, 259, 260, 277, 286, 757, 775, 777, 779, 781, 782, 784, 791, 798
Tangia (v. Tanger)
Targuna: 272
Tarifa: 232, 286
Tataraşi: 332
Taurida: 683
Tchareti: 888
Tcheahleou (v. Ceahlău)
Tchiflik: 622
Tell (plaiul): 271
Terapia: 609
Terre de feu: 738
Terre-Neuve: 560, 580,881
Tesin: 576, 577, 859
Tetuan: 258, 263, 267, 273, 275, 277, 278, 280, 282, 283, 286, 757, 784, 794, 796, 797, 798
Tîrgo-Froumos (v. Tîrgul-Frumos)
Tîrgovişte: 136
Tîrgu-Ocnii: 687
Tîrgul-Frumos: 152, 624, 625
Tîrgul Herţii: 25, 26
Tîrgul Neamţului: 502
Tîrgul Petrei: 143
Tîrguşor: 441
Tobolsc: 464
Toscana: 57, 212
Toultchea (Tulcea): 607
Tournou: 737
Transilvania: 129, 134, 348, 392, 408, 452, 570, 748, 806, 807
Transylvanie (v. Transilvania)
Traversa: 576
Triest: 346, 629, 630, 631, 632, 644, 653, 654, 655, 658, 667, 668, 675, 677, 678, 679, 711, 891, 894
Trieste (v. Triest)
Trifeşti: 371, 828
Tripoli: 621
Troada (v. Troia)
Troia: 293, 802
Tulgheş: 806, 816, 858
Tulgiş (v. Tulgheş)
Tuluza: 197, 198, 204, 205, 206
Turchia (v. Turcia)
Turcia: 84, 135, 180, 368, 398, 400, 523, 524, 535, 536, 563, 578, 581, 586, 620, 621, 873, 888, 894, 902
Turena: 445
Turin: 555, 556, 559, 571, 576, 590, 594, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 879, 885, 886
Turnul Severin: 135, 180
Turquie (v. Turcia)

Ţ

Ţara Căzăcească: 436
Ţara Leşească: 436
Ţara Muntenească: 338
Ţara Românească: 642, 868, 887
Ţarigrad: 46, 81, 193, 890
Ţările de Jos: 399, 401
Ţările Româneşti: 101, 104, 107, 137
Ţările Sîrbeşti: 101
Ţtaun (v. Tetuan)

U

Uad-Marţin (rîul): 286
Uadras (munţii): 245, 258, 260, 261, 267, 269, 280, 757, 797

Ulm: 672
Ungaria: 392, 408, 409, 561

V

Vaduri: 143
Val de Peñas: 290, 801
Valachia (v. Valahia)
Valachie (v. Valahia)
Valahia: 21, 31, 134, 138, 167, 179, 180, 181, 183, 188, 190, 191, 192, 193, 338, 345, 346, 390, 391, 392, 399, 412, 458, 554, 555, 558, 564, 567, 592, 593, 602, 603, 604, 606, 675, 687, 728, 731, 736, 737, 738, 740, 748, 751, 756, 866, 869, 870, 871, 872, 884, 900
Valea-Albă: 136, 311
Valea lui Traian: 135
Valea Nebunii: 80
Valea Tutovei: 136
Valenția: 198, 208
Vallé (le lac de): 670
Varatic (v. Văratic)
Varatico (v. Văratic)
Varna: 608, 609, 620
Vaslui: 542, 543, 805
Vathy: 532, 857
Vatican: 446
Văratic: 506, 624, 625, 626, 734
Vendée: 622
Veneția: 215, 216, 217, 220, 282, 283, 424, 559, 629, 630, 631, 632, 633, 635, 636, 637, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 652, 653, 654, 658, 661, 668, 675, 677, 678, 679, 687, 711, 763, 764, 765, 798, 834, 865, 893, 896, 905, 906
Venise (v. Veneția)
Verceil: 859
Verona: 214
Vezuv (v. Vezuviu)
Vezuviu: 334, 896, 897
Vicence: 644
Viena: 136, 137, 180, 188, 347, 392, 399, 400, 401, 404, 408, 508, 596, 597, 621, 626, 645, 655, 657, 658, 675, 677, 679, 694, 695, 711, 712, 722, 724, 737, 750, 833, 868, 891, 892
Vienne (v. Viena)
Vincennes: 677
Visbaden (v. Wiesbaden)
Viterbe: 711
Vitremaia: 903
Vrancea: 129, 160, 341, 464

W

Westphalie: 471, 472
Widin: 737
Wiesbaden: 463
Würtemberg: 673

X

Xeres: 262, 264, 267, 375, 782, 831

Z

Zanta: 280

III. TITLURI DE OPERE, VOLUME, STUDII, PUBLICAȚII PERIODICE ETC.

A

A cui e vina? (C. A. Rosetti): 34, 171
Abeille roumaine (v. *Albina românească)*
Adio: 93, 513, 723, 844
Alăuta românească: 340, 371, 549.
Albina: (v. *Albina românească)*
Albina Pindului: 818
Albina românească: 366, 371, 602, 703, 757, 887
Albumul macedoromân: 8, 843, 844
Album Moldovalaque: 398
Alecu Russo: 8
Alexandre Lapușniano (v. *Alexandru Lăpușneanu)*
Alexandria: 306
Alexandru Lăpușneanu (C. Negruzzi): 352, 602
Alexandru Macedon (v. *Cîntecul lui Alecsandru Macedon)*
Almanahul de Gotha: 692
Almanachul pentru români: 722
Amintiri. Cugetări (Al. Russo): 347
Amintiri din 1855: 902
Analele Academiei: 853
Andrii Popa: 687
Anul 1848 în Principatele Române: 540
Aprodul Purice (C. Negruzzi): 31, 352, 370, 602
Arghir: 306, 840
Arhiva românească: 674, 733
Armata română (N. Bălcescu): 336
Astrado: 724
Auberge des Adrets: 21
Autrefois et aujourd'hui: 712, 724, 893, 903, 906

B

Baba Cloanța: 725
Bahluiul (Odă cătră Bahlui): 84, 85
Balada lui Serb sarac: 252
Baladele lui V. Hugo (C. Negruzzi): 352, 369
Balcanul si Carpatul: 863
Balta-Albă: 720, 735
Barcarolă (v. *Barcarola venețiană)*

Barcarola (Niniții), (v. *Gondoleta)*
Barcarola venețiană: 665, 668
Bărbierul de Sivilia: 102
Bețivul, cînticel comic (D. Rallet): 851
Biblia: 582
Bibliografia analitică a limbii române literare: 825
Biserica risipită: 819
Blăstemul: 162
Borsec: 720, 732
Borszék (v. *Borsec)*
Buchetiera de la Florența: 710, 712
Bucovina: 107, 117, 118, 134, 703, 724, 726, 727, 728
Bukarester Salon: 732
Buletinul: 546, 731

C

Cabala: 239
Cal galbăn de sub soare: 441
Calendar pentru poporul românesc: 720, 732, 825
Calendar pentru români: 733
Calendariul Buciumului român: 723
Calendarul Albinei: 193, 736
Calendarul Foaiei sătești: 85, 178
Casta Diva: 62, 74
Călătorie de la Baiona la Gibraltar: 756
Călătorie de la Biaritz la Gibraltar: 757
Călătorie în Africa: 232
Călătorie în Africa. De la Tanger la Tetuan prin Munții Uadras: 757, 784
Călătorie în Africa. 1853. Tanger și Maroc: 757, 775
Călătorii. De la Baiona la Marsilia: 756
Călătorii împrejurul lumii (Charton): 591
Călugărița (C. Negri): 834
Călugărul și pistolul: 729
Către români (v. *Deșteptarea României)*
Ce gîndești, o! Margarită: 90, 844
Ceasurile de mulțămire (C. A. Rosetti): 34
Cel întîi pas în lume: 757, 768
Cele mai frumoase scrisori: 721, 722, 732, 757, 758, 806, 807, 820, 822, 824, 843, 852, 853, 864, 900, 901, 903
Cetatea Neamțului: 703
Chants du Danube (v. *Les Chants du Danube)*
Cinel-Cinel: 703
Ciocoiul: 113
Cîntarea României: 404, 411, 460, 461, 823, 824, 835
Cîntătorul beției și diata bețivului pocăit: 301, 305
Cîntec: 281
Cîntecul Bucovinei: 841
Cîntecul catanelor române: 518
Cîntecul lui Alecsandru Macedon: 843, 844
Cîntecul gintei latine: 842
Cîntic haiducesc (C. Negri): 835
Cîntice de stea: 8, 300, 305, 804
Cîntice de stea și Povestea vorbei de Anton Pann: 8
Cîntice și sărutări: 819
Cînticul Mărgăritei: 494, 819, 844
Cînticul răzeșului: 358
Cînticul țiganilor dezrobiți (C. Negri): 834
Clarisse Harlowe: 223
Clopotarul: 523
Codreanul: 114

Colomba: 373, 374
Contribuții la stabilirea paternității unor povestiri istorice în versuri (N. A. Ursu): 804
Convorbiri literare: 8, 372, 411, 430, 524, 528, 554, 575, 576, 579, 590, 705, 711, 757, 758, 803, 804, 805, 817, 818, 820, 823, 824, 825, 826, 830, 831, 833, 834, 836, 837, 838, 840, 841, 842, 843, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 861, 862, 863, 864, 890, 891, 902, 906, 907
Coradini: 8, 841
Coran: 378
Coroana vieții: 860
Crai-nou: 725
Crezul: 27, 297, 385
Cugetări: 411
Cugetări și amintiri (A. Russo): 835, 836
Culegere de proverburi (A. Pann): 803
Culegere de proză (v. Alecsandri): 851
Curierul de ambe sexele: 371
Curierul franțez: 56

D

Dacia literară: 74, 340, 369, 371, 549, 603, 703, 711, 712
Dacie littéraire (v. *Dacia literară)*
Danțul (jocul, giocul) Călușarilor (v. *Giocul călușăilor*)
Das Blumenmädchen von Florenz: 712
De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie, suivi des traités de la Turquie avec les Puissances Européennes et d'une Carte des Pays Roumains: 397
Débats: 397, 399
Decameronul: 758
Decebal: 837, 838
Decebal și Ștefan cel Mare (A. Russo): 411, 836
Desperarea: 50
Despot-Vodă: 907
Despre cîteva cuvinte din Rabelais (A. Cihac): 842
Despre V. Alecsandri. Întîia călătorie la Constantinopol (G. Bogdan-Duică): 889
Deșteptarea României: 348, 858
Dicționar grotesc: 805, 817, 818, 842
Dicționar de cuvinte bălțate (v. *Dicționar grotesc*)
Din albumul unui bibliofil: 8, 820, 825, 841, 842, 902, 906
Din vremea lui Grigorie Ghica Voievod: 854
Documente literare inedite (V. Alecsandri): 704, 734, 820, 825, 826, 839, 854, 855, 856, 859, 860, 900, 902, 907
Documente privind unirea Principatelor: 859
Doi țărani și cinci cîrlani: 372
Doina: 725
Doina lui Ion Petreanu: 112
Don Quichotte et deux héritages... (Pr. Mérimée): 373
Dorul de mare: 819
Dorul Niniței: 661
Doxastarul: 301
Dragostea: 304
Dridri: 8, 412, 705, 805, 806, 827, 836, 837, 838, 839, 851

E

El Habb (Amorul): 281
El Rbîa: 271, 793
Eneida: 366
Epistolele Eloisei cătră Abeilard (de Lormian): 366
Epitaful sau Prohodul Domnului nostru Iisus Cristos: 301
Erotocritul: 301
Estract din istoria misiilor mele politice: 579, 590, 864
Eu sînt român... (C. Negruzzi): 372
Evanghelia: 295, 296, 441

F

Familia: 850, 890
Ferul și argintul (A. Donici): 13
Filosofia vistului: 340
Floarea Doamnei (C. Negri): 834
Foaia de Transilvania: 549
Foaia sătească: 383
Foaia Soțietății de literatură și cultură din Bucovina: 327, 757, 758, 784, 823, 834, 835, 862
Foaia științifică și literară (v. *Propășirea)*
Foaie pentru minte, inimă și literatură: 757, 858
Frumoasă copiliță: 34, 626

G

Garda saraiului: 842
Gazeta de Transilvania: 722, 858
Geanta lui moș Cosma: 841
Gerusaleme liberata (Ierusalimul eliberat): 121
Giocul călușăilor: 132, 395
God save the Queen!: 590
Gondoleta: 666
Gramatica practică româno-franțuzească: 474
Grammaire de la langue roumaine (V. Alecsandri): 861
Guillaume Tell: 534
Guzla (Pr. Mérimée): 377

H

Haab ennța (Amorul unei femei): 281
Hai la vorbă! (M. Coradini): 351, 462, 825
Halima: 193, 274, 423
Hariada (v. *Henriada)*
Henriada (Voltaire): 365, 602, 829
Hodja Murad Pașa: 841
Hora: 132, 725
Hora Ardealului: 858
Hora Ilenuții: 134
Hora țigănească: 377
Hora Unirii: 703
Hora Zoiții: 134
Horele românești: 727
Hoțul și domnița: 167
Hronica românilor și a mai multor neamuri: 474

Iașii în carnaval: 822
Iată-ne cu iarna în țară: 852
Icoane de lumină (N. Petrașcu): 839
Ieri și azi: 835
Ileana: 112
Ilenuța de la Peatra: 133

Iliada: 213, 762
Illustration: 733, 734
Introducere la scrierile lui Constantin Negruzzi: 828
Introducere la scrisorile lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri: 843, 851, 907
Iorgu de la Sadagura: 822
Istoria misiilor mele politice: 830, 858, 860, 861, 864, 869, 907
Istoria românilor sub Mihai-vodă Viteazul: 334, 343, 457, 458, 459, 895
Istoria unui galbîn: 336–337, 706
Istoria unui galbîn și a unei parale (v. *Istoria unui galbîn)*
Itineraire au Mont Tcheahleou: 602

Î

Înecarea vaporului Seceni pe Dunăre: 721, 722
Însemnări zilnice (T. Maiorescu): 725
Înșir-te mărgărite: 819, 860
Întoarcerea în țară: 496

J

Jérusalem délivrée (v. *Gerusaleme liberata)*
Jicniceriul Vadră: 406, 835
Jurnalul de dimineață: 892
Jurnalul inedit al lui Vasile Alecsandri (Perpessicius): 892
Jurnalul lui Alecsandri (G. Călinescu): 892
Jurnalul meu de călătorii. Tanger și Maroc: 757, 775
Jurnalul unui prizonier (A. Russo): 408, 835

L

L'Aprode Purice (v. *Aprodul Purice)*
L'enlèvement de la redoute (Pr. Mérimée): 373
L'Histoire de l'Empire Ottoman: 601
L'Homme qui a découvert le folklore roumaine (I. D. Bălan): 724
L'oiseau bleu: 488, 489
La bouquetière de Florence (v. *Buchetiera de la Florența)*
La centenarul lui Vasile Alecsandri (Sever Zotta): 893
La course de chevaux en Bessarabie (O alergare în zori): 602
La littérature et le servage en Russie (Pr. Mérimée): 373
La Magenta: 860
La Palestro: 860
La Roumanie ou histoire, langue, littérature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or, Ardialiens, Valaques et Moldaves résumés sous le nom de Romans: 398
La Venus d'Ille (Prosper Mérimée): 373
La voix de la Roumanie: 861
Lăcrimioare: 665, 666, 894
Le bison (v. *Zimbrul)*
Le Danube historique, commercial, militaire et pittoresque (C. Filipescu): 346
Le Diable à Paris: 462

Le doyen de la jeunesse (C. Negri): 821
Le Glaneur Moldovalaque (v. *Spicuitorul moldoromân)*
Le petit oiseau: 753
Le vase étrusque (Pr. Mérimée): 373
Legende nouă: 907
Legende sau basmele românilor: 521, 850
Légendes du Nord: 398
Les Chants du Danube (M. Coradini): 351, 462, 463, 821
Les chroniques de Charles IX (Pr. Mérimée): 373
Les Chroniques Moldaves: 603
Les Règles de la musique orientale: 601
Les Soirées de Venise: 603, 645
Les Us et coutumes des habitants de la Moldavie: 601
Lettres d'Héloïse à Abeillard: 602
Limba română: 804
Literatură şi artă română: 824
Lucia di Lammermoor: 62, 102, 175, 200, 242
Lumina: 372
Lumînărică (M. Coradini): 351
Lupii în Ţara Românească: 731
Luziadele: 275

M

Macbeth: 630
Magazinul istoric: 822
Margărita: 8, 723, 827
Marseillaise: 165, 461, 731
Marseileza (v. *Marseillaise)*
Mazepa (Lord Byron): 834
Mărgăritărele: 167, 494, 513
Mărioara, florioara: 844
Metamorfozele: 135
Mihu Copilul: 118
Mille et une Nuits: 740
Mioriţa: 127, 128, 131, 727
Mioara (v. *Mioriţa)*
Monitorul: 818
Moş Alb: 305
Moş bătrîn: 133
Murad Gazi Sultanul şi Becri Mustafa: 841
Muza de la Burdujeni: 372

N

N. Bălcescu murind: 335
N. Gogol (Pr. Mérimée): 373
Nani, puiule (cîntec): 109
Naţiunea: 892
Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea: 301, 305
Necolae Bălcescu în Moldova: 820
Neculai Bălcescu: 841
Nicolae Bălcescu: 8
Noaptea albă: 842
Noi contribuţii la stabilirea paternităţii unor povestiri istorice în versuri (N. A. Ursu): 804
Norma: 61

O

O călătorie de la Bucureşti la Iaşi înainte de 1848: 533
O intrigă de bal masché: 728
O misie politică în Francia, Englitera şi Italia: 858
O noapte la ţară (C Negri): 834
O preumblare prin munţi: 728

O scrisoare inedită a lui Alecsandri către Ion Ghica (I. Negruzzi): 906
O seară la Veneția: 661
O șezătoare la țară: 301, 305
Oameni cari au fost (N. Iorga): 826
Odiseea: 520
Opere (Ion Ghica): 533
Opere complete (V. Alecsandri): 706, 820
Oreste (Voltaire): 365, 602
Osiris, journal d'agriculture: 603
Ostașii noștri: 907

P

Pahod na Sibir: 694
Papagalul simpatic: 8, 843, 844
Partant pour la Syrie: 407
Pasărea albastră (v. *L'oiseau bleu)*
Pasteluri: 836
Păcală și Tîndală: 703
Păcatele tinereților (C. Negruzzi): 352, 828
Păun Burlacul, cîntecel comic (D. Rallet): 851
Păunașul codrilor: 113, 121, 122
Peatra corbului (M. Cuciuran): 728
Peatra Corbului (A. Russo): 405, 411, 835, 836
Peatra din casă (v. Alecsandri): 895
Petite chansonette: 662
Pierderea iluziilor: 757, 768
Pîinea amară a exilului: 843, 854, 907, 908
Plîngerea Moldovei sau Jalnica tragedie (N. Beldiman): 365
Poezia populară a românilor (v. *Românii și poezia lor)*
Poezii populare: 358, 377, 861
Poiana farmecătoare: 842
Portofoliul român: 820, 824
Le Postelnik Zambolici (Postelnicul Zambolici): 602
Povestea vorbei (A. Pann): 8, 300, 301, 305, 306, 803, 804
Presa de Orient: 398, 903, 904
Presse d'Orient (v. *Presa de Orient)*
Prier și fata iernii: 842
Primăvara: 303
Prințul Antioh Cantemir, Satire și alte poetice compuneri): 369
Prințul român: 291
Progrès (v. *Propășirea)*
Progresul (v. *Propășirea)*
Propășirea: 52, 168, 299, 336, 340, 351, 372, 383, 534, 549, 603, 604, 645, 703, 706, 722, 728, 729, 731, 802, 832, 834, 852, 887
Proschinătorul: 301
Protestație în numele Moldovei, a omenirei și a lui Dumnezeu: 8, 857
Proverburile: 300
Proză (1876) (V. Alecsandri): 7, 8, 706, 712, 720, 722, 724, 728, 732, 734, 757, 802, 803, 805, 817, 819, 822, 823, 825, 826, 830, 836, 837
Proză, 1966 (V. Alecsandri): 906
Proză. Suvenire contimporane (G. Sion): 472
Puica bălăioară: 111
Pustnicul: 304

R

Răzvan-vodă: 340
Revista contimporană: 8, 430, 805, 836, 838

Revista lumii (v. *Revue du monde latin)*
Revista română: 408, 410, 456, 819, 820, 822, 823, 826, 834, 835, 859, 860, 902
Revue d'Orient: 398
Revue de Paris: 373
Revue des Deux Mondes: 398
Revue du monde latin: 856
Robert diavolul: 142, 242
Romanische Revue: 712
România după tractat (D. Rallet): 524, 850
România literară: 106, 231, 340, 347, 372, 399, 404, 523, 703, 721, 722, 728, 733, 756, 757, 775, 823, 833, 835, 852, 861
România viitoare: 460
Românii și poezia lor: 725
Românul: 332, 861
Rumänische Volkspoesie (Kotzebue): 724, 725

S

Salba literară: 7, 75, 703, 706, 712, 720, 722, 724, 728, 732, 734, 757, 775, 802
Saül (Alfieri): 637
Satirile prințului Antioh Cantimir: 369, 383, 389
Scene naționale (D. Rallet): 851
Scrisori (V. Alecsandri): 705, 706, 710, 757, 758, 803, 804, 805, 817, 827, 828, 836, 837, 838, 841, 843, 850, 853, 854, 856, 861, 863, 864, 890, 902, 906, 907
Scrisorile lui Ion Ghica către V. Alecsandri: 843, 851, 852, 856
Scrisori asupra Turchiei: 398
Scrisori inedite. Corespondența cu Edouard Grenier: 703
Scrisori. Însemnări (V. Alecsandri): 632, 704, 802, 806, 820, 824, 837, 844, 855, 856, 863, 890, 891, 892, 901
Sobieski et les roumains (Sobiețchi și românii): 602
Soveja (v. *Jurnalul unui prizonier)*
Spicuitorul moldoromân: 351, 603, 887
Spitalul amorului: 300, 301, 305
Stanțe epice închinate românilor de d. C. C. Aristia: 291, 292, 294, 297, 298, 299, 534, 802
Steaua Dunării: 703
Steaua țării: 819
Stelele (C. Negri): 834
Stimme der Völker in Lieder: 724
Stoicismul românului: 841
Strigoiul (C. Negri): 834
Stroe Plopan: 465
Strofe (C. Negri): 835
Strofe umoristice (C. Negri): 835
Strunga: 725
Studii naționale: 411, 836
Studii și cercetări de bibliologie: 820
Suferințele tînărului Werther: 635
Suvenire: 819, 820
Suvenire contimporane (Gh. Sion): 807
Suvenire din Italia. Monte di fo: 757
Suvenire din viața mea: 905
Suvenire din 1859: 862
Suvenire și impresii din România, Bulgaria și Constantinopole (D. Rallet): 851

Ş

Şalul negru (Puşkin): 369
Ştefan şi codrul: 318, 319

T

Tabla mişeliilor: 7, 804, 834
Tatăl nostru: 27, 297, 385
Teatru (V. Alecsandri): 895
Teatrul: 412
Tetragloson: 20
Toader şi Mărinda: 728, 729
Todirică, jucătorul de cărţi: 340, 369, 731
Toporul şi pădurea (Gr. Alexandrescu): 32
Trei seri în Veneţia (C. Negri): 834
Trompetta Carpaţilor: 327
Trovatore: 86, 89
Tu-mi ziceai odată: 171

Ţ

Ţiganii (Puşkin): 35, 376

U

Ultimul orator sau Ultima ratio: 517
Un episod din anul 1848: 8, 430, 836, 837, 838
Un salon din Iaşi: 513
Un manuscris necunoscut din care a extras Eminescu mai multe cîntece de lume (N. A. Ursu): 804
Un orator mut: 841
Un portret necunoscut al lui Nicolae Bălcescu (Elena Ciornea): 820
Un salon din Iaşi : 722
Un toast unionist (C. Negri): 835
Unirea: 861

V

Vasile Alecsandri (George Bengescu) 711
Vasile Alecsandri (G. Bogdan-Duică): 706, 722, 724, 734, 802, 843, 844, 858, 887, 889, 893, 902
Vasile Alecsandri (G. Călinescu): 615, 711, 732, 734, 758, 839, 889, 893, 894, 903, 905
Vasile Alecsandri (N. Petraşcu): 724
Vasile Alecsandri şi Elena Negri, cu un jurnal inedit al poetului (C. D. Papastate): 892
Vasile Porojan: 827, 843, 855, 856, 906, 907
Vechiul Testament: 70
Viaţa lui Vasile Alecsandri (G. C. Nicolescu): 703, 704, 706, 722, 725, 733, 734, 802, 822, 827, 833, 839, 844, 854, 856, 858, 859, 889, 891, 894, 902, 903, 905, 907
Viaţa omului: 304
Viaţa românească: 889
Viaţa, timpul şi operele lui N. Bălcescu: 456
Vis de poet: 844
Vîntul de la miazăzi: 842

Z

Zunarilla (V. Alecsandri): 893
Zampa: 30
Zimbrul: 604, 703
Zis-au badea: 132

15 mai 1848: 858
24 de ceasuri la Balta Albă: 733, 735
101 maxime şi întrebări (D. Rallet): 851

TABLA ILUSTRAȚIILOR

Pagina de titlu a volumului *Salba literară*, 1857 (BAR). 144–145

Pagina de titlu a volumului de *Proză*, 1876 (*Opere complete*. Partea a III-a – BAR). 144–145

Începutul nuvelei *Buchetiera de la Florența*, în *Dacia literară*, 1840, nr. 3, p. 355 (BAR). 144–145

Începutul însemnărilor de călătorie la Constantinopol, 1845 (ms. 4497, f. 3^{r} – BAR). 144–145

Începutul relatării călătoriei în Crimeea, 1855 (ms. 2253, f. 27^{r} – BAR). 144–145

Începutul nuvelei *Margărita* (ms. 817, f. 2^{r} – BAR). 144–145

Începutul romanului *Dridri* (ms. 817, f. 28^{r} – BAR). 448–449

Începutul *Istoriei misiilor politice* (ms. 822, f. 4^{r} – BAR). 448–449

Foaia de titlu a broșurii *Protestație în numele Moldovei...*, 1848 (BAR). 448–449

Începutul notei autobiografice (ms. 822, f. 1^{r} – BAR). 448–449

N. Bălcescu (BAR – Stampe). 624–625

V. Alecsandri pe la jumătatea veacului al XIX-lea (BAR – Stampe). 624–625

Vasile Alecsandri pe la 1867 (BAR – Stampe). 624–625

Alecsandri pe la 1873 (BAR – Stampe). 624–625

Alecsandri pe la 1877 (BAR – Stampe). 624–625

Alecsandri pe la 1880 (BAR – Stampe). 624–625

SUMAR

Notă asupra ediției 7

I. PROZĂ — 1876

Călătorii și studii

Istoria unui galbîn 13
Suvenire din Italia. Buchetiera de la Florența 53
Iașii în 1844 76
Un salon din Iași 86
Românii și poezia lor 107
O primblare la munți 141
Borsec 169
Balta-Albă 179
Călătorie în Africa 194
Stanțe epice de dl. Aristia (*Prințul român*) 291
Cîntice de stea și *Povestea vorbei* de A. Pan 300
Un episod din anul 1848 307
Dicționar grotesc 320

Biografii

Necolae Bălcescu în Moldova 334
Costache Filipescu 345
[Alecu Russo] 347
[Coradini] 351
Constantin Negruzzi 352
Prosper Mérimée 373

II. DIN PERIODICE, BROȘURI ETC.

Critică

Satire și alte poetice compuneri de prințul Antioh Cantemir 383

Melodiile româneşti 390
Prietinii românilor 396
Lamartine 402
Alecu Russo 404
Dridri 412
Din albumul unui bibliofil 436
[Vasile Porojan] 469
Margărita 478
Tarde venientibus ossa 514
În loc de prefaţă 521
Dimitrie Rallet 523
[Introducere la scrisorile lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri] 525

Manifeste şi amintiri politice

Protestaţie în numele Moldovei, a omenirei şi a lui Dumnezeu! 537
Estract din istoria misiilor mele politice 554

III. POSTUME

[Despre literatura română] 601
[Însemnări de călătorie din 1845] 605
[Excursie – mai 1846] 624
[Jurnalul de călătorie în Italia] 628
Suvenire din 1855 682
Suvenire din viaţa mea (Notă) 687
Un orator mut 689
[Pînea amară a exilului] 693

Note şi variante 699
Indice 909
Tabla ilustraţiilor 947

Letor: CĂTĂLINA POLEACOV
Tehnoredactor: AURELIA ANTON

Bun de tipar 9.X.1974. Tiraj 4.620 ex. legate $^{1}/_{1}$
Coli ed. 56,65. Coli tipar 59,50 Planşe 6 tipo.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1681 la
Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918“
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
Bucureşti
Republica Socialistă România